

NAZIONALE
BIBLIOTECA
VITT. EMANUELE
1
37 -K
12
ROMA

P· CORNELII TACITI

EQVITIS ROMANI ANNALIVM AB EXCESSV AVGVSTI SIcut ipse uocat, siue Historiæ Augustæ, qui uulgo receptus titulus est, libri sedecim qui supersunt, partim haud oscitanter perlecti, partim nempe posteriores ad exemplar manuscriptum recogniti magna fide nec minore iudicio per BEATVM RHENANVM. Nihil hic fingi docebunt castigationes suis quæque libris additę. Libellus de Germanorum populis, Dialogus de oratoribus, denique Vita Iulij Agricolæ, non solum emaculatius prodeunt, sed & explicatius adiunctis in hanc rem scholijs. Super hæc omnia accesserunt in initio operis Thesaurus constructionum locutionumque & uocum Tacito solennium, citatis etiã ex Liuio plerũque testimonijs, ac in calce rerum memorabilium index copiosissimus. Nec desunt aliorũ in hunc autorem antè æditæ annotationes præfationesque siue Beroaldi seu Alciati.

FRO BEN

BASILEÆ IN OFFICINA FROBENIANA
ANNO M D XLIIII.

AMPLISSIMO PATRI ET PRINCIPI
D. BERNARDO EPISCOPO TRIDENTINO AC S. R. E. CARDINALI BEATUS RHENANUS S. D.

NTER ea dona, præsul ornatissime, quæ mortalium generi beneficum inter nos numen celitus largitum est, nihil secūdum rationem diuinitatis imaginē maius aut præstantius homini cōtigisse magni uiri censent, quàm sapientiç munus & huius conseruatrices literas, diuinas ob hoc cunctis seculis iudicatas. Quid enim uita humana foret, nisi hæc artium excogitatrix, hæc institutrix optimæ cuiusque rei, denique prudentiæ mater, admirabili diligentia à præclarissimis olim uiris quo sempiterna eius monumēta existerēt nō in æs incisa aut insculpta saxo ceterū libris & literis latissime cōmēdata fuisset? Aequū uero sit ut quod tam immensum thesaurū continet, minime uulgari cultum honore præfulgeat. Nam si thecas rerum pretiosarum auro argentoque dignas ducimus, si scrinia quibus reliquiæ diuorum insunt reuerenter exosculamur, quid literis fieri cōueniet quum diuinæ tum humanæ sapientiç præstantissimas opes in se continentibus? Itaque mysterio non uacat quod ueteres harum tutelam summis numinibus asscripsere, Ioui Palladique, literarum dignitatem hoc inuolucro haud obscure significātes. Magnum enim sit ac eximium necesse est, cuius cura dijs excellentissimis attribuitur. Vnde porrò obseruatum religiose uidemus ut in asserendis literis summi reges enixè certarint, quum quod cognoscerent harum præstantiam, tum quod eos neutiquam fugeret quantum damnū maneat res humanas si per socordiam ignauiamque nostram interirent. Notum est hic illius σοφωτάτȣ Solomonis, quem non piguit ædito monumento literarium augere thesaurum, atque aliorum ueterum principum, Alexandri Magni, Ptolemæi, ac diui Augusti feruentissimum studium. Nec ullis uero temporibus defuere tales literarum patroni, ne proximis quidem. Namque Sigismundus Cæsar, Matthias Coruinus Pannoniæ rex, ac pridem Maximilianus Aug. quantum literis fauerit paucis arbitror obscurū. quippe uere regium censebant earum suscipere patrocinium quæ maximis retro principibus semper curæ fuissent. Nec est quod quisquam diffidat huius temporis summos monarchas CAROLVM Aug. & FERDINANDVM Cæsarem huius germanū, ab hac aui sui laude degeneraturos: imò bona spes habet etiam superaturos quantum potentia antecellunt, si modo liceat à bellis istis quibus quum priuatim tum publicè distinentur dum fines regnorum suorum ab insidijs inuadentium defendunt, aut iam occupatos uendicant, dumque sæuissimos hostes Turcas à ceruicibus Cristianorum arcent, aliquantulum respirare. non minus enim magnanimus ille heros literarum præconijs notus est

quàm ob orbem prudentissime gubernatum, uicissim scilicet ornantibus quas ornarat ipse. Quod si principibus prophanis in laudem semper uertit literarum fauor, quanto magis ecclesiasticos proceres decuerit hic non cessare, quorum æquissimo iure proprium esse debet hoc studium, quum quod artes pacis alumnæ hijs imprimis cōueniunt, tum quod opes horum nusquam melius collocari queunt quàm in exornandis literis. quanquam ut nunc habent res mundi, nihil piget quosdam in strepitum quiduis effundere, duntaxat hic manum contrahunt. At quum Christiana pietas præsidio literarum ueluti fundamento quodam nitatur, sine quibus non intelligi multo minus defendi queat, quanto consultius fuerit & hanc partem respicere, efficereꝗ; ut non solum non intereant literæ, sed potius occultæ modis omnibus efflorescant, sintꝗ; in admiratione & precio mortalibus omnibus, præsertim hoc tempore quo pax ecclesiastica improbis quorundam contentionibus propemodum diffuta est. Nec uero hæc dicuntur quod celsitudo tua hortatore egeat ad subleuandas bonas artes & suscipiendum disciplinarum patrocinium, quando sua sponte literis literatisꝗ; omnibus fauet, nihil unquam omissura quod ad euehēda recta studia pertinere possit. Eruditos enim etiam ex Italia accitos in aula tua tecum habes quibuscum disputes, & ubi regiorum negociorum urgentes curæ nonnihil remiserint, quas mira dexteritate solus propè sustines apud illustrissimum regem Ferdinandum, familiariter colloquia misceas, solicitudinum molestias quibus animum in ea rerum administratione uersantis cōflictari necesse est, detersurus. Siquidem quis ignorat quàm tu bene actum cum republica Christiana cupias in emouendis ex inferiori Pannonia Turcis, qui hac iam plus semel deuastata uiam sibi uidebantur fecisse qua non Germaniam modo perpopularentur, sed & Gallias deinceps inuaderent. Itaꝗ; non sine consilio tuo, de quo haud dubito, insignis illa nuper expeditio contra irruenteis Turcas indicta est atꝗ; suscepta. Sed nimis cito hostes nostri fuga se in Thraciam recepere ad famam solam tanti coeuntis exercitus, alioqui meritas daturi pœnas: tametsi populatorū copiæ qui pernicibus equis uecti priusquam expectes omnia passim igne ferroꝗ; euastare solent, mira nostrorum solertia ad multa millia profligatæ sunt atꝗ; deletæ. Ac nunc lætiora rumor affert de exercitu regio, quem aduersus occupatorem Hungariæ feliciter pugnasse ferunt non paucis locis receptis. Vnde spes est nihil profecturos aduersariorum dolos, quamlibet atrocissimis Christiani sanguinis hostibus fidant. Tum recepta Pannonia magnum nobis contra Turcas propugnaculū rursus accedet. ἀλλὰ ταῦτα θεῶν ἐν γούνασι κεῖται. Porrò quantum R. D. T. uiris eximiæ eruditis faueat, facile est diuinare, quum mihi qui nihil in literis sum, dono nuper miserit nomisma argenteum iconicam effigiem tui habens. Quæ me res mouit ne prorsus uidear ingratus nūc nec aureum nec argenteum, sed chartaceum munusculū offerre

tibi

tibi, planè iuxta Homericam ἀμοιβὴν ærea aureis rependendo ſanè quod ad me attinet. Nam quum accepiſſem futurum ut Annales CORNELII TACITI denuo typis informarentur, primum experiri libuit an operæ pretium eſſet uulgatam æditionẽ conferre cum manuſcripto codice quem nactus fueram iampridem ex bibliotheca Budenſi, cuius autor Vngariæ rex Matthias ille Coruinus Martis & Palladis ſtudijs inclytus, donante Iacobo Spiegellio amico ac ciue meo chariſsimo: quem tibi uirum iamin de à Maximiliani Cæſaris principatu, non ſolum apud illuſtriſſimum regem Ferdinandum, quorum utriuſꝗ conſiliarius fuit & à ſecretis, ob raras ingenij dotes & fidem ſincerã, haud ignotum eſſe certò ſcio. Deinde quum ſuccederet negocium, hoc eſt infinita loca fœde deprauata, quod nemo credidiſſet, hac opera reſtituerentur, à labore cœpto non deſtiti, donec uniuerſum uolumen à capite ad calcem haud oſcitabundè contuliſſem. Quid autem effecerim, caſtigationes libris præfixæ docebunt. In quinꝗ prioribus uoluminibus quæ reperta apud Corbeiam in Saxonibus, paulopoſt Romę euulgata ſunt, item in libello Germanorum, Oratorum Dialogo, Agricolæꝗ Vita, defuere quidem ſcripti codices cum quibus conferrem, cæterum ipſe æditionem uulgatam percurri non prorſum indiligenter, ac loca quędam accuratius excuſſi. Equidem multis de cauſis ſemper dignißimum iudicaui TACITVM, qui inter ſcriptores rerum Romanorum in manibus aſſidue haberetur, uel hoc præcipue nomine, quod non tantum perpetuam bellorum hiſtoriam cõtexit Liuij inſtar aut cæterorũ, ſed ſubinde res inſigneis interijcit, quarum utiliſſima cognitio, ſiue quod ab alijs omnino non traduntur, ſiue quod hic plenius. Neceſſe uero fuit ſub monarchis Cæſs. dum unius imperio ne libidini dicam omnia parent, plurium mulctas, exilia, cædesꝗ contingere, quàm dum populo Romano ſenatuiꝗ ſua ſtetit autoritas ac maieſtas incolumis. Vnde factum ut præſtantium in literis uirorum iudicio Liuio non ſit poſtponendus Tacitus, quin potius anteferendus: non quod huius floridum ac meditationem & curam olens dicendi genus, quale ſub Veſpaſianis placuit ac indies exin degenerauit in affectatam quandam compoſitionem exoleſcente paulatim ſermonis Latini puritate, Liuianæ dictioni illi naturaliter amabiliterꝗ fluenti, nam id ſeculum puriſſimum fuit, æquari debeat aut prę̨ferri: ſed quod ſingularium rerum narratio, quemadmodum hic non meritam mortem fortiter ſubierit, quid alius in ius calumnioſe uocatus dixerit aut fecerit, quam agendum cautè cum hijs qui ſolo nutu perdere poſſunt, quam parce fidẽdum, & hijs ſimilia exempla multum conferant ad legentis pectus prudentiæ monumentis inſtruendum. Vtinam uero quod nos in Tacito nunc præſtitimus, alij præſtent in Cicerone, Liuio, Plinio, & non minus deprauato L. Floro. Ab eruditis hoc operæ expectandum eſt, & in autorum lectione diligẽter uerſatis. Sed deterret pleroſꝗ non imperitia, uerum labor gloria carens, &

reprehensioni in doctorum etiam obnoxius. quidam rident tantum, leuius ferendi, quidam nec à conuicijs abstinent. Et tamen non est alia uia succurrendi ueterum scriptis nisi hæc, nempe ut primum conferantur attentè exemplaria manuscripta, dein iudicium adhibeatur. Tædium ego laboris, nec est ulla res in orbe fastidiosior, facile contempsi subinde cogitans quantum utilitatis hinc peruenturum esset ad studiosos. Quos ut amplius demererer, adieci thesaurum locutionum constructionumq; & uerborum, quibus Tacitus frequenter utitur. in quo fateor esse multa uulgo protrita, sed tamen insunt quædam non indigna studiosorum adulescentium cognitione. In summa si R.D.T. hanc operam meam albo calculo dignata fuerit, bene res habebit. nam spes est cæteris quoq; probatum iri tuo iudicio subscripturis. Bene Vale Præsul & princeps amplissime. Selestadij Nonis Decembris, An. M D XXXII.

ANNALIVM INSCRIPTIONIS REDDITA RATIO

VARIABAT titulus operis. Nam in æditione ueteri quã Franciscus Puteolanus adornauit, nunc Actionum diurnalium historiæ Augustę nomen occurrit, nunc Actorum diurnalium. Philippus Beroaldus iunior, Ab excessu diui Augusti historiarum libros inscripsit. in codice Corbeiensi titulum hunc repererit, an excogitarit ipse, incertum. Meum certe uolumẽ Buda allatum ἀντίγραφον erat. Fl. autem Vopiscus non admodum purus autor in uita Taciti imperatoris Romani, Cornelium Tacitũ uocat historiæ Augustæ scriptorem. Itaq; quum uiderem istam titulorum diuersitatem, & tamen constaret hos ipsos libros Annalium nomine insignitos ab autore non semel, malui titulum eum præfigere. Sunt autem hæc loca quibus id aperte docetur. LIBRO TERTIO. Exequi sententias haud institui nisi insigneis per honestum aut notabili dedecore, quod præcipuum munus ANNALIVM reor, ne uirtutes sileantur, utq; prauis dictis factisq; ex posteritate & infamia metus sit. LIBRO QVARTO. Pleraque eorum quæ retuli, quæq; referam, parua forsitan & leuia memoratu uideri non nescius sum: sed nemo ANNALEIS nostros cum scriptura eorum contenderit, qui ueteres populi Romani res cõposuere. ingentia illi bella, expugnationes urbium, fusos captosq; reges, aut, si quando ad interna præuerterẽt, discordias Consulum aduersum Tribunos, agrarias frumentariasq; leges, plebis & optimatium certamina libero egressu memorabãt. Nobis in arcto & inglorius labor. Immota quippe aut modicè lacessita pax, mœstæ urbis res, & princeps proferendi imperij incuriosus erat. IN FINE EIVSDEM LIBRI. Ni mihi destinatum foret, suum quæq; in annum referre, auebat animus anteire statimq; memorare exitus, quos Latinius atq; Opsius cæteriq; flagitij eius repertores habuere. LIBRO XIII. Nerone secundum, L. Pisone

L. Pisone Cõsulibus, pauca memoria digna euenêre, nisi cui libeat laudandis fundamentis & trabibus, quis molem amphitheatri apud campũ Martis extruxerat, uolumina implere, quum ex dignitate populi Romani repertum sit, res illustreis ANNALIBVS, talia Diurnis urbis actis mandare. Atq; hoc postremo loco ipsis Taciti uerbis manifeste euincitur, libros istos Actorum diurnorum nomine minimè donandos. Enimuero diuersitatem inscriptionis in æditione ueteri hinc accidisse reor, quoniam manuscriptum exemplar nullum forte certum titulum præferret: quæ res arguit libros esse truncatos, quemadmodum alio adhuc argumento infra docebimus. Dein uiri docti modo Actionum diurnalium, modo Actorum, nomen ascripserunt. quippe meminit Diurnorum urbis actorum libro XIII loco quem mox citauimus, & diurnæ actorum scripturæ, quorum tamen se minime fert autorem. item libro tertio: Matrem Antoniam, inquit, non apud autores rerum nõ diurna Actorum scriptura reperio ullo insigni officio functam, Sed hæc nomendatura nõ in hanc historiã competat, quum ipse res illustreis persequatur, humilibus & uulgaribus relictis. Proinde rectius inscripseris, Historiæ Augustæ annales, quàm Actiones diurnales, siue Acta diurna. Sanè Iornandes qui res Gothicas inscripsit Alanus genere ceu mihi uidetur, Tacitum uocat Annalium scriptorem, Cornelius etiam, inquit, annalium scriptor narrat. Quod si cui parum idoneus is autor habetur propter infelicitatem illorum temporum, cogitet uerisimile esse sic citatum Tacitum apud meliorem aliquem scriptorem comperisse eum, quẽ ipse sit imitatus. Equidem quid in exemplari Saxonico Beroaldus repererit ignoro, ceu dixi. tametsi titulus quem ille prætulit operi summè placet. Nam historiam Augustam aut interpretari sanctam oportet, aut, ut ita dicam, Augusticam, hoc est res Augustorum tractantem, quam rectius fortasse uoces Augustalem. Sic nimirum olim uulgus Romanum ciuitatibus quibusdam Augustarum nomen accommodauit ab Augusto Octauio. Iam non est quur huius noui tituli nos pœniteret debeat, quando T. Liuius libros suos Annales appellat. Id facit uolumine tertio dec. quintæ. Verba sic habent. Non sum, inquit, nescius ab eadem negligentia, qua nihil deos portendere uulgo nunc credunt, neq; nunciari admodum ulla prodigia in publicum, neq; in Annales referri. Cæterum & mihi uetustas res scribenti nescio quo pacto antiquus fit animus, & quædam religio tenet, quæ illi prudentissimi uiri publicè suscipienda censuerint, ea pro dignis habere, quę in meos ANNALES referam. Hactenus Liuius. Quem locum eo lubentius in medium adduxi, quo optimus scriptor excusetur à nemine non notatus quod in commemorandis prodigijs modũ excedat. Annalium quos alij conscripserint crebra quum apud Tacitum, tum apud Liuium mentio. Cæterum huiusmodi clausulæ testantur Annales esse, Principio anni, Principio ueris. Eodem anno. Idem tempus, Principio insequentis anni, Idem [*Annales T. Liuij*]

annus nouas cerimonias accepit. peſtilentia quæ priore anno in boues ingruerát, eo uerterat in hominum morbos. Exitu anni, Fine anni. Quæ orationes apud autorem utrumq; frequenter occurrunt. Porrò quia uetuſtum uolumen Taciti quod ad ſecula noſtra relictum eſt, unde cæteri libri propagati deſcriptiq; ſunt, ἀντίγραφον fuiſſe uidetur argumẽto codicis Budenſis & mutati in æditione Romana tituli, ueri ſimillimum eſt hiſtoriarum libros huius autoris prorſus confuſos eſſe, & fragmenta tantum extare ex truncatis ternionibus utcunq; collecta. Nam quod Tacitus libro 21 tradit de grege aſinorum agreſtium quos ſecutus Moſes largas aquarum uenas ſuis aperuerit, affirmat Septimius Tertullianus libro quinto contineri. Sic enim ſcribit in Apologetico. Hanc, inquit, Cornelius Tacitus ſuſpitionem eiuſmodi inſeruit. Is enim quinto hiſtoriarum ſuarum bellum Iudaicum exorſus, & quæ illic ſequũtur. Ergo, niſi fallit in Septimio ſcriptura, ex quinto libro factus eſt uiceſimus primus. Non ſucceſſit in conſeruandis neceſſarij ſui monumentis quod agebat Tacitus Auguſtus: etiamſi ſingulis annis Annales gentilis ſui curarit decies excribendos & in omnibus ponendos bibliothecis, quo ſaltem numero freti æternum durarent. Verum ſi quis reputet ſecum ruinam imperij Romani, prouinciarum omniũ deuaſtationes, tot tamq; diuturna bella quibus totus Occidens concuſſus eſt, Francis, Alemannis, Gothis, Langobardis cuncta perpopulantibus, mirũ uideri queat tantum adhuc ſupereſſe de ſcriptis autorum ueterum. Accedit Chriſtianorum à libris gentilium olim magis auerſus animus. Sed tamen in tanto monachorum numero ſemper reperti ſunt aliqui priſcis literis fauentes, qui deſcribenda autorum monumenta curarint. Hanc utilitatem cœnobijs præcipue debemus. Sic nobis priores quinq; Taciti libros Corbeia Viſurgi fluuio uicina, Benedictorum monaſteriũ eſt, conſeruauit, proximis annis illinc ad Leonem x. Pont. Max. allatos.

THESAVRVS LOCVTIONVM CONSTRVCTIONVMQVE ET VOCVM TACITO SOLENnium, per Beatum Rhenanum obiter collectus, adiunctis plerunque ex T. Liuio testimonijs, cuius etiam haud pauci loci hic restituuntur.

Promptus seruitio, pro ad seruitium, & similia.

ANNALIVM primo. Quanto quis seruitio promptior. Item. Sed diuitem, promptum artibus egregijs. Item, Lasciuiæ sueta, laborum intolerans. Infra, Statuunt tempus, quo fœdissimum quemque & seditioni promptũ, ferro inuadant. Item Secundo. Iuuenem improuidum & facilem inanibus. Item. Sed amici accẽdendis offensionibus callidi. Rursum, Prompta illi legionum studia. Mox Piso promptus ferocibus. Ibidem. Ducitque ualidam manum & prælio paratam. Tertio. Tiberium spernendis rumoribus ualidum. Quarto. Apud aures superbas & offensioni proniores. Infra. Cæsar ualidus alioqui spernendis honoribus Item. Et promptũ libertati & ad mortem animũ. Infra. Quod mater Agrippina promptior Neroni erat. Quinto. Nam Trio facilis capessendis inimicitijs. Item. Callidum olim & tegendis sceleribus obscurũ. Item, ministri sceleribus. In fine. Occultũ & subdolum fingendis uirtutibus. Vndecimo. Ille ut erat magnis ausis promptus, id est ad magna ausa. Item. Et adoptando Britannico paratum. Mox. Vt insidijs incautum, ita iræ properum. Item. Et uenire promptum ultioni, afferrent. Duodecimo, Charitate, filiæ promptior. Li. 13. Neque paci aut prælio paratum. Item. Et iuuenem imperitiæ suetum. Lib. 14. Et iam iamque affore obtestans uindictæ properam. Item. Serendis frugibus incuriosos. Lib. 15. Ille libertus cuicunque flagitio promptus. Item. Qui & faciendis sceleribus promptus. Libro 17. Seruorũ manus subitis auidæ. Libro 18. Vt annexa classis & pugnę parata. Item, Melioribus incuriosos, id est ad meliora. Infra. Apud Vitellium omnia indisposita, temulenta, peruigilijs ac Bacchanalibus quàm disciplinæ & castris promptiora. Itẽ. Mutiani animus nec Vespasiano alienus. Libro 19. Et omnia prona uictoribus. Libro 20. Ciuitas pauida & seruitio parata. Rursus. Vtque Domitiani animum Varo haud alienum deliniret. Nisi malis Varo dictum auferendi casu pro à Varo. In uita Agricolæ ubi in uulgatis ęditionibus legebatur: Eoque in bello faciles, & nos scripsimus, Eoque in bellum faciles. quid si quis à Tacito scriptum fuisse putet, eoque bello faciles. Infra. Omniaque prona uictoribus. Rursus. Pessimi malignitate & liuore pronum deterioribus principem extimulabant. Liuius lib. 2. decadis quartæ. Et campus terrenus omnis, operique facilis. Libro 2. dec. quintæ. Cuius magna pars matura militiæ esset. L. Florus, Ille corpore, armis, spirituque terribilis, & nomine quasi terrori composito Vercingẽtorix. Sic enim illic lego.

Vita concedere. Fato concedere. Item concedere absolute. Finem uitæ sibi ponere. Mortalitatem explere. Animam reddere. Supremum diem explere. Fatum excipere.

Annalium primo. Vt Agrippa uita cõcessit. Quinto. Fine anni Poppæus Sabinus cõcessit uita. Hoc dixit libro secundo, finẽ uitæ implere. Finẽ, inquit, uitæ sponte an fato impleuit. Infra. Si fato concederẽ. Tertio. Fine anni concessere uita insignes uiri. Quarto. Vt quandocunque concessero. In fine Tertij. Supremum diem expleuit. Quinto. Finẽ uitæ sibi posuit. In calce Quinti, de Tiberio, interclusa

clusa anima creditus est mortalitatē expleuisse. Duodecimo. Tædio curarū fessus Ostorius concesit uita. Libro 13. At L. Volusius egregia fama, cōcessit. Lib. 14. Animam tandē post fera tristem uulnera reddidit. Infra. Concessitq́ue uita Burrus incertū ualetudine an ueneno. Ibidem. Spiritū finiebat. Vsurpat finire absolute in hūc sensum in calce libri Quinti. Sic Tiberius finiuit, octauo & septuagesimo ætatis anno. Itē, Sua manu cadere. Lib. 15. E tribunis Granius Syluanus quamuis absolutus, sua manu cecidit. Lib. 16. Neq́ue enim multo post, uim sibi attulit. In uita Agricolæ. Constans & libens fatum excepisti.

Indicere mortem, & similes locutiones.

Lib. 15. Ergo regredi & indicere mortem iubetur. Mox. Qui necessitatem ultimā denunciaret. Libro 16. Ergo nunciat patri abijcere spem, & uti necessitate.

Compertus flagitij. Manifestus delicti, & similes locutiones

Annalium primo. Nullius tamen flagitij compertum. Secundo. Cur in uxore delicti manifesta, ultionem legis omisisset. Tertio. Suspectumq́ue iam nimiæ spei Seianum ultro extulisse. Item. Suspectiq́ue capitalium criminum receptabantur. Quarto. Aduersus unicum nullius ante flagitij compertū. Infra, Ne tamen offensionis aut metus manifestus foret. Duodecimo. Spirantē ac uitæ manifestam aduertere pastores. Lib. 13. Aemulationis suspectos. Infra. Exercendis apud ærarium sectionibus famosus, & tum uanitatis manifestus. Sic enim reposuimus pro uanitatibus. Rursum. Ac criminum manifestos merito ad seruitutem retrahi. Libro 14. Supremis testamēti uerbis, ambitionis manifestus. Lib. 15. Atq́ue ipse mœstus, & magnæ cogitationis manifestus erat. Item. Non quia coniurationis manifestum compererat. Infra. Sed uerba sua præpediens, pauoris manifestus.

Versum pro euerso, siue mutato. Item uerti.

Annalium primo. Igitur uerso ciuitatis statu. Tertio. Iidem illi ciuitatem uerti, &c. clamitabunt. Quarto. Antequā Vesuuius mons ardescēs, faciem loci uerteret. Quinto. Versæq́ue Artabani res. Vndecimo. Et si res uerterentur, formido. Duodecimo. Versa ex eo ciuitas.

Differre pro in diuersas partes ferre, hoc est spargere. Item pro iactare. Sermonibus distulerint.

Annalium primo. Pars multo maxima imminenteis dominos uarijs rumorib. differebant. Tertio. Differriq́ue etiam per externos, tanquam ueneno interceptus esset. Quarto. Differtur per manipulos Tacfarinatē omnes notū tot prælijs consectentur. In hūc sensum dixit in Octauio Augusto Trāquillus. Rumore ab obtrectatoribus dilato. &c. Libro 21. Castraq́ue in plano sita, ui fluminis differebātur, hoc est iactabantur. Sic enim illic legendū pro deferebantur. Nō aliter dixit Terentius, differi doloribus, & differri cupidine Plautus. Græcorū est imitatio, qui in hunc sensum διαφέρεσθαι uerbum usurpant. Liuius lib. 4. dec. quartæ. Qui male cōmissam libertatem populo Romano sermonibus distulerint. Idem uerbum dimittere sic usurpat, pro in diuersas partes mittere. Vt li. 5. dec. 4. Nabis extemplo circa omneis uicos maritimos dimisit ad seditiones in ijs miscendas. Libro 5. dec. quintæ. Per omnes ciuitates cohortes dimisit.

Eductus pro educato.

Annaliū primo. Hunc & prima ab infantia eductū in domo regnatrice. Infra. Iam infans in castris genitus in contubernio legionū eductus. Quinto. Et seuera patris disciplina eductus. Infra. Artabanū Scythas inter eductū. Liuius lib. 1. dec. primæ. Et puerū ut in domo à paruo eductū. Sic enim locus ille legendus est, ut particula inserta. neq́ue scribendum educatū, ceu peruulgatę æditiones continent.

Suspectare pro suspectum habere.

Annalium primo. Et quidam scelus uxoris suspectabant. Iterum. Et pari fama publice

publice,suspectabat.Quarto.Ne pellici suspectaretur.Vndecimo.Quum poten tiam eius suspectantes. Duodecimo. Qui Agrippinã magis magisq́ suspectans. Lib.13.Suspectabat maxime Cornelium Syllam.Lib.15.Suspectante Nerone, haud falsa esse etiam quæ uera non probabantur. Lib.18. ad postremum Valens è petulantia etiam perfidiã suspectabat.Libro 19. Sed omnem prolatationem ut inimicam uictoriæ suspectabant.

Despectari.

Libro secundo. Liberos eius,ut multum infra, despectare, id est despectabat. Libro 18.Ne ut uicti & ignaui despectarentur.

Aspectare.

Primo. Omnis exuta æqualitate iussa principis aspectare. Duodecimo. Iam uentum haud procul mari quod Hyberniam in sulam aspectat. Decimoquinto. Cuncta etiam aspectata,quæ in fœmina nox operit.

Omnis pro omnibus.

Vt in exemplo quod mox citauimus. Omnis exuta æqualitate iussa principis aspectare. Hoc est,omnes aspectabant.

Prouectus,aliquo usq; uectus. Sic & Prouehi.

Annalium primo,de Augusto. Postq́ prouecta iam senectus. Itẽ. Qua hæsitatione postremo eò prouectus est. Secũdo. Eò usq; corruptiõis prouectus est. Tertio ætate prouecta. Lib.13. Prouecta nox erat. Itẽ. Tanq́ Agrippinæ gratia prouectum. Libro 14. Eò prouectas Romanorũ cupiditates. Lib.15. Nec nisi prouecta nocte enisi sunt. lib.19. Bassus honorata custodia liburnicis nauibus Hadriã prouectus. Item. illuc usq; prouecta. lib.20. Paulatimq́ per altercationẽ ad continuas & infestas orationes prouecta sunt. Lib.21. Sic prouecti,tentato telorũ iactu dirimuntur. Liuius lib.1. dec. quartę. Vt inde prouehi ad primas angustias Eubœæ posset. Rursus mox. Et trãquillo prouectus Chalcidem paulo ante lucem.

Peruehi de eo qui destinatum locum contingit.

Peruectus,qui peruenit quo uoluit.

Secundo. Vsq; ad Amisiam flumẽ secunda nauigatione peruehitur. Lib.14. Gestamine sellæ Baias peruectam. Infra. Sylla sexto die peruectis Massiliã percussoribus ante metum & rumorem interficitur. Libro 17. Titus aucto animo ad patrem peruectus. Paulopost. In Asiam atq; inde Romam peruectum est.

Præuehi,de transeunte.

Præuectus,qui transijt.

Secundo. De Rheno. Quã Germaniã præuehitur. Sic usurpat prælatus lib.5. Nec iterare ualuit prælatus equo. Libro 20. Paulatum more in ascensu,dum missilia hostium prouehuntur. Libro 21. Hinc præuectus ad Germanicũ exercitum manus tendebat. Liuius lib.7. dec. quartæ. Ciuitates quas præuectus est &c.

Præteruectus.

Libro 17. Igitur orã Achaiæ & Asiæ ac læua maris præteruectus. Libro 19. Cito agmine forum & imminentia foro templa præteruecti. Liuius lib. 7. decadis quartæ. Præteruecti mœnia portum Phœnicum minus duum millium spacio in de distantem petiere. Eodem paulopost. Cuius pestilentiæ metu profecti quum præterueherentur Pamphylium sinum. &c.

Deuectus,quoties descenditur.

Secundo. Rhescuporis Alexandriam deuectus. Tertio. Nare ac mox Tiberi deuectus. Sic Selestadio deuehimur Argentoratum Ello flumine. Annalium quarto. Ac simul utrunq; exercitum Rheno deuectum Frisijs intulit.

Inuectus.

Libro 18. Ita uictores latus hostium inuecti. Libro 20. Quum manipularium pe

ctora

ctora ceruicibus inuecti. Virtute præpositionis, id est, uecti in pectora manipularium. Liuius lib. 4. dec. quintæ. Superato Leucata Corinthium sinum inuectus. Infra. Ab inuectis iam portum audit.

In præsens. In præsentiarum. & ad præsens, pro tum, de præterito.

Annalium primo. Nulla in præsens formidine, dum Augustus ætate ualidus, seq; & domum & pacem sustentauit. Infra. Achaiam ac Macedoniam onera deprecantes, leuari in præsens Proconsulari imperio tradiq; Cæsari placuit. Secundo. Mittiq; ex senatu placuit qui præsentia spectaret. Tertio. Modicũ in præsens leuamentũ fuere. Quarto. Quæ in præsens Tiberius ciuiliter habuit. Infra. Plerunq; tamen quid in præsentiarum conduceret, oblitum. Lib. 13. Plautus ad præsens silentio transmissus est. Libro 15. Nec multo post omissa in præsens Achaia. In calce libri. In præsens haud animaduersum, post arma Iulij Vindicis ad auspicium & præsagium futuræ ultionis trahebatur. libro 16. Aduersum illustres dissimulatum ad præsens, & mox redditũ odium. Libro 20. Clara ea uictoria in præsens, in posterum usui. Liuius lib. 5. dec. quintæ. Satis quidem & tunc in præsentia castigata illa legatio erat, cum tam tristi responso uestro dimissa.

Species quam alibi imaginem uocat, uulgus formam.

Annalium primo. Specie recusantis flagrãtissime cupiuerat. Iterum. Quibus Rhodi specie secessus exulẽ egerit. Ea sola species adulationis supererat. Iterum. Sed Pompeium imagine pacis, & Lepidũ specie amicitiæ deceptos. Itẽ. Per speciem exosculandi inseruerunt digitos. Infra. Specie legis eius tractauit, hoc est, titulo. Item. Exercitum imagine cæsorũ insepultorumq;, tardatum ad prælia. Item. Quãtoq; maiore libertatis imagine tegebantur. Secundo. Fauorabili in speciem oratione uim imperij tenuit. Infra. Magnaq; illic imago tristium lætorumq;. Tertio. Biduum super hæc imagine cognitionis absumptũ. Infra. Speciem magis in amicitia principis q̃ uim tenuit. Paulopost. Respondit Blæsus specie recusantis. Item. Imaginem antiquitatis senatui præbebat. Rursum. Magnaq; eius diei species fuit. Quinto. Speciem uenturi simulans. Libro 15. Iam enim subiectis campis magna specie uolitabant. Eodem libro. Quod unũ iam & tamen pulcherrimum habebat, imaginem uitæ suæ relinquere testatur. hoc est exemplar. Libro 16. Nocturnæ quietis imaginem ad spem haud dubiã retraxit, hoc est, imaginationem. Libro 20. Manente tamen in speciem amicitia. Liuius lib. 9. dec. quartæ. Nihil enim in speciem fallacius est, quàm praua religio.

Rumorẽ incedere. Tenebras incedere, pro subire, & similes locutiones.

Primo. Quippe rumor incesserat. Item. Quũ Pannonicas legiones seditio incessit. Rursum. Nam spes incesserat, dissidere hostem. Secũdo. De prætore in locum Vipsanij Galli quem mors abstulerat, subrogãdo, certamẽ incessit. Iterum. Occultus rumor incidebat. Legerim, incedebat. tertio. Incedebat enim deterrimo cuiq; licentia. Rursum. Incessit dein religio. Mox. Quoties ualitudo aduersa Flaminẽ Dialem incessisset. Quarto. Ac tum rumor incesserat. Infra. Fœdũ anni principium incessit. Quinto. Si uanitatis aut fraudum suspicio incesserat. Item. Quia rumor incedebat, forẽ. Vndecimo. Sed undiq; nuncij incedũt. Lib. 13. Cæterum continuo exercitum ocio, fama incessit. Lib. 15. Et postquam tenebræ incedebant. Libro 17. Atq; illum cupido incessit adeundi uisendiq; templũ Paphię Veneris. Libro 19. Multa cum strage incesserat conctatio. Libro 20. Incesseratq; fama. Libro 21. Ciuilẽ cupido incessit. Liuius libro 7. dec. quartæ. Timor incessit Liuium, ne & auxiliares circumuenirentur, & nauibus etiã ab terra periculum esset. Terentius. Vnde noua nunc religio in te isthæc incessit. cedo.

Transpositio coniunctionum.

Primo. Aegro & corpore fatigabatur, Pro & ægro corpore fatigabatur. Quinto. Hæc mira quanquam, fidem ex eo trahebant.

In nominibus prouinciarum aut insularum omisse prepositiones.

Annalium 1. Et comite uno Fabio Maximo Planasiam uectum, pro ad Planasiã. Insulæ nomẽ est. Sic supra. Vti nepotẽ unicum Agrippã Posthumum in insulã Planasiã proijceret. Secundo. Germanicus Aegyptũ proficiscitur. Quarto. Vt iudicio iurati senatus Cretam amoueretur effeceras. Quinto Grasidius Sacerdos prętori Vsticam insulã deportat. Sic enim nos eũ locũ emendandum opinamur. Trãquillus in Augusto. Ab Actio quũ Samum insulã in hyberna se recepisset. Liuius lib. 1. dec. quintæ. Bastarnas primũ ad terrorẽ omniũ Dardaniã immisit. Lib. 2. M. Lucretius Chalcidẽ aduenients. Lib. 5. Si reducẽdi eius causa exercitum Aegyptum induxisset. Ibidẽ mox. Cyprum ex templo classem misit. Item. Pars Cyprum nauigant. Lib. 1. dec quartæ. Et equites mercede cõductos Aegyptum auexit. Libro septimo. Quum Samum rei priuatæ causa uenisset. Ibidem. Samum traiecerunt. Sic Cicero in Verrem dixit. Confugisse Delum de Latona.

Inermus pro inermi.

Primo. Quem ignarum inermumq;. Infra. Sine uulnere milites, qui semisomnos, inermos, aut palanteis ceciderant. Sic infra dixit, semermos. Apud Liuium legitur etiam semisomnus libro decimo dec. quartæ. E conuiuio & comessatione prope semisomnus raptus sum ad causam parricidij dicendam.

Propius uero, pro eo quod est, magis ad ueritatẽ accedit. Propior fides.

Annalium primo. Propius uero Tiberium ac Liuiam &c. Libro decimo octauo. Vnde illi super similitudinem oris propior ad fallendum fides

Propius à contumelia quàm à laude.

Libro 15. A contumelia q̃ à laude propius fuerit, post Vitellium eligi.

Minora uero.

Libro decimo septimo. Quidam minora uero, ne tum quidẽ obliti adulationis.

Maiora uero. Minora uero.

Lib. 18. Sua quisq; facta extollẽtes, falsa, uera, aut maiora uero miscebãt. Liuius li. 1. dec. tertiæ. Incerta in maius uero ferri solẽt. Li. 7. Omnia maiora etiã uero prę sidia hostiũ, minora sua, metu interprete semper in deteriora inclinato, ducebant.

Maior fama.

Libro uigesimo. Maior hinc fama tradidit, deum ipsum appulsas littori naues sponte conscendisse.

Ambiguus imperandi. Rudis dicẽdi, & similia.

Primo. de Tiberio. Tanquã uetere republica, & ambiguus imperandi. Eodem libro. Drusus orto die, & uocata cõcione, quanquam rudis dicendi. Tertio. Atq; ille prudens moderandi. Infra. Furandi melior. Quarto. Maleficæ uitæ, sed orandi ualidus Paulò post. Erat illi prędarũ receptor, ac socius populandi, rex Garamantum. Quinto. Præcipuus olim circumueniendi Titij Sabini, & tunc luendæ pœnæ primus fuit. Infra. Sensit uetus pugnandi. Sic ante dixit, scientiæ cerimoniarumq; uetus. Libro 15. Audiẽdi quæ faceret, insolens erat. Libro 20. Auido milite eruẽdę ciuitatis. Lib. 21. Quippe miles Romanus armis grauis, & nandi pauidus.

Dare famæ, pro spargere in uulgus.

Primo. Dabat & famæ, ut uocatus, electusq; potius à repub. uideretur.

Irridere siue inridere, pro ridere, & irrisus participium.

Primo. Multũ irridẽtib. qui ipsi uiderãt. Li. 4. Ad uana & toties irrisa reuolut⁹.

Irrisus pro risu.

Primo. Retinẽteis centuriones inrisu & contumelijs postremo uerberibus insectantur. Tertio. Non sine irrisu audientium postulauit. Decimotertio. Irrisum ex eo sperans pueri. Passiue. Libro 14. Sed hostibus irrisui fuit. Libro 15. Tum intellecto barbarorum irrisu. Libro 17. Ipsa ætas Galbæ & irrisui & fastidio erat. Li-

 bro

bro 1^. Nec defuit qui unum consulatus diem (is enim in locum Cæcinæ supererat) magno cum irrisu accipientis tribuentisq; eblandiretur.

Obtētus pro prætextu. Itē pro auxilio. Verbale nomē ab obtēdo.

Primo. Pietatem erga parentem, & tempora reipub. obtentui sumpta. Duodecimo. Cupido auri immensa obtētum habebat, quasi subsidium regno pararetur. Libro 17. Sed claritas natalium, & metus temporum obtentui, ut quod segnitia erat, sapientia uocaretur. Libro 18. Deletæq; omnes copiæ forent, ni uictorem exercitum attinuisset obscurum noctis obtentui fugientibus.

Obtendo.

Primo. Ad ea Drusus quum arbitrium senatus & patris obtēderet. Tertio. Matris preces obtendens. Item. Nubilem filiam obtenderet. Vndecimo. Falso libertatis uocabulum obtendi. Libro 19. Curis luxum obtendebat. Libro 20. Mansuram discordiam obtendens, ni femina belli restinxisset.

Honorum pro honorifico. item pro honesto. Sic & honoratus & honorate aduerbium.

Annalium primo. Quanquam honora oratione. Tertio. Quæ in Drusum patrem Germanici honora & magnifica Augustus fecisset. Quarto. Simul honora de Germanico, Agrippinam miserans differebat. Libro decimonono. Bassus honorata custodia liburnicis nauibus Hadriam prouectus. Libro uigesimo. Manentibus honorata militia, digredientibus spolia Romanorum offerebantur. Infra. Quod filium eius primo rerum motu in colonia Agrippinensi deprehensum, honorate custodierant.

Sepultura, pro actu sepeliendi.

Primo. de Augusto. Auxilio scilicet militari tuendum, ut sepultura eius quieta foret. Rursum. Sepultura more perfecta Itē. Ne hostes quidē sepulturā inuident. Secūdo. Qui locus sepulturæ destinabat. Quinto. Et quia dānati publicatis bonis sepultura prohibebāt. Lib. 16. Accusati post sepulturā. Paulò post. Vt quomodo exequijs ac promiscua sepultura separant. Lib. 17. Cōcedi corpora sepulturæ, cremariq; permisit. Mox. Humili sepultura in priuatis eius hortis contexit.

Crudum seruitium pro incipiente. Cruda senectus.

Primo. Diē illum crudi adhuc seruitij, & libertatis improspere repetitæ, quum occisus Dictator Cæsar. In uita Agricolæ. Et quibus cruda ac uiridis senectus.

Prudens rei, pro eo qui scit aut intelligit rem.

Primo. At apud prudentes uitæ eius, uarie extollebatur arguebatur'ue. In uita Agricolæ. Cæterum animorum prouinciæ prudens. Liuius lib. 4. dec. quartæ. Ni Achæi locorum prudentes instititissent. Idem nono dec. eiusdem. Prudētissimi uiri omnis diuini humaniq; iuris. Idem libro quarto dec. eiusdem, uocat Hispanos Emporienseis, quorum oppidum à mari retractius erat, imprudentes maris. Libro primo dec. eiusdem. Duo iuuenes per initiorum dies non initiati templum Cereris imprudentes religionis, cum cætera turba ingressi sunt.

Obtegens sui.

Quarto. Animus audax, sui obtegens, in alios criminator. Item. Quietam & intelligentem humani diuiniq; iuris mentem duint. Infra. Maris potens. Item. Vt erectum & fidentem animi ostenderet. Quinto. Ille nisi lacesseretur, modestiæ retinens. Itē. Sed cōditoris Seleuci retinens. Duodecimo. Intelligens falsi. Sic enim emendauimus quod ante legeretur, falli se. libro. 14. Vt est uulgus cupiens uoluptatum. Libro 19. Amicorum inimicorumq; negligēs. Libro 20. Impotens amoris. Libro 21. Corpora hominum salubria, & ferentia laborum.

Iacere aliquid pro enunciare, siue spargere in uulgus. Iacere probra.

Annalium primo. Quædam de habitu cultuq; & institutis eius iecerat. Secūdo

In se

In se iacta nolle ad cognitionem uocari. Item. In Germanicum contumelias iacere. Tertio. Si uera forent, quæ iacerētur. Infra. Mamercus antiqua exēpla iaciens. Quarto. Neq; raro, neq; apud paucos talia iaciebat. Infra. Igitur Latiaris iacere fortuitos primum sermones. Quinto. Et si qua discordes iecissent. Item. Per uaniloquentiam & minas iaciebat. Vndecimo. Inq; fœminas illustres probra iecerat. Duodecimo. Vocem Claudij quam temulētus iecerat. Libro decimo quinto. Inter se aut inter amicos iaciunt.

Corpus pro collegio, quod Iurisconsultis quoq; usurpatum uulgo uocant uniuersitatem.

Primo. Neq; abscedere à corpore. Declarat id infra. Vnum esse Reip. corpus, atq; unius animo regendum. Tertio. Neq; abscedentem à corpore, simul urbem intrauisse. Decimotertio. Quippe late fusum id corpus. Liuius libro octauo dec. quartæ. Achæorum assuescerent legibus institutisq;, ita unius eos corporis fore. Libro nono. Vt corpus unum & concilium totius Peloponnesi esset.

Edicta in populum iecerat.

Libro decimonono. Quod edicta in populum pro Vespasiano magnifica, probrosa aduersus Vitellium iecerat.

Struere pro adornare, siue insidiari. Itē pro cōstruere. Itē pro instruere.

Primo. Varijs mox criminibus struente Tiberio circumuenti sunt. Secundo: Tumulum tamen nuper uarianis legionibus structum. Eodem. Struxitq; aggerem. Infra: Struxitq; causas. Item. Et manebant structis molibus literæ Aegyptiæ. Item. Structi & arcus. Item, structas sibi insidias. Quarto. Structas principi insidias. Infra. Et struebatur agger. Item. Vltroq; struebantur qui monerent perfugere ad Germaniæ exercitus. Rursum. Strueret dolum, cęteri testes adessent. Quinto: Suis in terris struere nidum. Vndecimo. Quo minus strueret crimina & accusatores. Duodecimo. Nam ubi sui matrimonij certa fuit, struere maiora. Libro 14. Et scena in tempus structa. Infra. Singulos per annos consurgeret ac strueretur. Libro 15. Et structa ante auguralem aram subdita face accendi. Paulò post. Publicis locis struere conuiuia. Rursum. Enimuero liberales semper epulas struxisse. Libro 17. Tanquam crimen ac mox insidias Fonteio Capitoni struxisset. Liuius libro 2. dec. quintę. Castra ante urbem ponit, omnesq; armatos in campo struxit.

Flectere, absolute.

Primo, Flexit paulatim. Rursum infra. Tunc à ueneratione Augusti orsus, flexit ad uictorias triumphosq; Tiberij. Quarto. Quorum rumore arguebatur in ambitionē flexisse. Infra. Huc flexit, ut &c. Sic postea dixit, uertit in Sabinū. Quinto. Flexit ad grauiora. Ac rursum. Ad Artabanum uertere. Libro 15. Sed flexisse ad Fenium pręfectum. Libro 17. Increpabat ultro, quod tanto ante traditum Vitellio imperium, ad Othonem uertissent.

Aduolui genua, uirtute præpositionis.

Primo. Ambulantisq; Tiberij genua aduolueretur. Quinto. Quanquam genua patris aduolueretur. Libro 15. Genua ipsius aduolui. Libro 20. Quidam oculorum tabe notus genua eius aduoluitur. Sic dixit libro 19. Disiecit obruitq; quos inciderat, pro in quos.

Aduehor illum, pro ad illum uirtute præpositionis.

Secundo. Vt quosq; aduectus erat. Tertio. Agrippina Corcyram insulam aduehitur. Quanquam hoc etiam referri potest ad classem eorum, ubi nominibus prouinciarum aut insularum præpositiones non adduntur. Quarto. Et sæpe mœnia urbis adsidentem. Item. Qui nunc patientiam senis, & segnitiam iuuenis iuxta insultet. Quinto. Adsidēdo castellum. Libro decimonono. Stœchadas Massiliensium insulas affertur, hoc est, fertur ad insulas. Posset etiam ad eum ordinem

 referri

referri, ubi in proprijs regionum aut insularum nominibus ad præpositio omittitur. Libro 21, Sed ut quoq; eorum aduehebantur.

Aduolui pedibus.

Primo. Præceps & singulorum pedibus aduolutus. Item. Pedibusq; Cæcinæ aduolueretur.

Alicui aduenire, pro ad aliquem. Propinqua Seleuciæ aduentabat. Virtute præpositionis. Vt supra.

Annalium primo. Properantibus Blæsus aduenit. Sic mox. Iamq; pectori usq; adcreuerat, pro ad pectus. Item. Sed Cattis adeò improuisus aduenit. Quinto. Iamq; multa manu, propinqua Seleuciæ aduētabat. Libro 16. Tyridates accipiendo regno aduentabat. Libro. 20. Cui excidium aduentabat.

Turbatum absolute.

Primo. Postquam turbatum in castris accepere.

Turbare, absolute.

Annalium 3. Si una alteráue ciuitas turbet. Quarto. Quum repēte turbare fortuna cœpit. Lib. 17. Quibusdā, ut in tumultu, notabilius turbātibus. Lib. 18. Quanquam consularibus legatis nihil turbantibus. Lib. 19. Denso agmine obturbabat.

De communibus commodis, id est, ob communia commoda.

Primo. Quem missum ad uos à Germanico exercitu de communibus commodis. Liuius libro quinto dec. quintæ. Qui de quacunq; causa tum aspernati nostra auxilia estis.

Morti deposcere, pro ad mortem. Refertur autem deposcendi uerbum frequenter ad supplicium.

Primo. Dum Centurionem cognomento Sirpicum, illa morti deposcit.

Ex re consulere, hoc est, pro ut occasio tulerit. Simile illi, Pro re nata.

Primo. Nullis satis certis mandatis, ex re consulturum.

Vt adsolet, pro ut consuetum est.

Primo. Quasi per officium obuiæ fuere legiones, non lætæ, ut adsolet. Tertio. Non alacri, ut adsolet, remigio. Quinto. Non, ut adsolet, lecto per magistros æstimatoq; carmine. Libro 17. Præcipitibus, ut adsolet, nuncijs. Liuius libro primo decadis primæ. Vbi illuxit, paratis omnibus, ut assolet, uocari ad concionem utrunque exercitum iubet. Libro secundo quartæ dec. Quod legati ab Ardea questi in senatu erant, sibi in monte Albano Latinis carnem, ut assolet, datam non esse. Libro quarto decadis eiusdem. Ludosq; magnos, qui unà uoti essent, tanta pecunia, quanta assoleret, faciendos. Eiusdem libro septimo. Accepta à Liuio classe, & sacrificio, ut assolet, rite facto.

Licentia simpliciter pro potestate siue permissione.

Primo. Quur uenisset, neq; augendis militum stipendijs, neq; adleuandis laboribus, deniq; nulla bene faciendi licentia. Expone priora, neq; ad augēda militum stipendia, neq; ad alleuandos labores. Libro 14. Statuerent ut uellent, data & absoluendi licentia. Paulò post. Mox licentia habendi obliuionem attulit.

Prouisus us ui.

Primo. Ac prouisu periculi hyberna castra repetentem, circumsistunt. Duodecimo. Quod prouisu deûm uidua iungeretur principi sua tantum matrimonia experto. Infra. Cura, prouisu, perinde agere, ac si hostis ingrueret. Libro. 15. Nullo rei frumentariæ prouisu. libro 18. Dispositu prouisuq; ciuilium rerum peritus. libro 19. Ne oculi quidem prouisu iuuabant. libro 20. Sed paruum prouisum, ni copiæ in castra conueherentur, rapi permisere.

Aemulatus agere, pro æmulationes, hoc est æmulari.

Libro 13. Ne in urbe æmulatus ageret, prouinciæ Lusitaniæ præficitur.

Aduersor

Aduersor tibi.

Primo. Vt illic quoq; commodis legionum aduersaretur. Quarto. Cæterũ neq; tuis neq; Liuiæ destinatis aduersabor.

Aduersor te.

Primo. Sua facinora aduersari deos lamentatur. libro 17. Sed ambitionem scriptoris facile aduerseris. Sic enim habet codex manuscriptus, nõ ambitioni. Infra. Vidistis commilitones notabili tempestate etiam deos infaustam adoptionem aduersantes. libro. 19. Neue se ut parricidam aduersarentur. libro 20. Vulgus aduersari regem, inuidere Aegypto, sibi metuere.

Aliqua re gratus in uulgus.

Primo. Et si alij bonis artibus grati in uulgus. Sic & Cicero loquitur. Secũdo. Multaq; in uulgus grata usurpauit. Quinto. Tanto acceptius in uulgum, quanto modicus priuatis ædificationibus. libro 17. Læta primoribus ciuitatis, celebrata in uulgus Celsi laus. Item. Fames in uulgus inopia quæstus & penuria alimẽtorum. libro 18. In uulgus aduerso rumore fuit. Infra. Vnde crebræ in uulgus mortes. libro 19. Spolia in uulgus cedebant.

Pertimere.

Primo. Nihil in uulgo modicum: terrere, ni paueant: ubi pertimuerint, impune contemni. libro 17. Sub Tiberio & Caio tantum pacis aduersa reip. pertimuere.

Ostentus us ui.

Et hoc usurpat in datiuo, sicut & obtentui. Annaliũ 1. Corpora extra uallũ abiecta ostẽtui. Duodecimo. Auribus decisis uiuere iubet, ostẽtui clemẽtię suę, & in nos dehonestamẽto. lib. 15. Iturũ Tyridatẽ ostentui gẽtibus, quãto minus q̃ captiuum? Infra. Et ore ac mẽbris in eum pallorẽ albentibus, ut ostentui esset, multum uitalis spiritus egestum. lib. 17. Noua iura Cappadociæ, noua Africæ, ostentui magis q̃ mansura. Sic enim ibi legendum, non, ostenta. lib. 19. In Galliam Iulium Calenum tribunum, in Germaniam Alpinum Montanum &c. ostentui misere.

Curare exercitum. Asiã curare. Curare legiones. Curare absolute.

Primo. Inferiorẽ A. Cæcina curabat. Quarto. Qui procõsul Asiam curauerat. lib. 5. Is Macedoniæ tum intẽtus, Achaiam quoq; curabat. Infra. Getulicus ea tempestate superioris Germaniæ legiones curabat. Vndecimo. Duo abditi qui Romę curarent. lib. 16. Diurna po. Romani, per prouincias, per exercitus curantium legunt. Ipse actus executio appellatur. lib. 15. Syriæq; executio Cincio, copiæ militares Corbuloni permissæ. libro 19. exploratores, ut mos est, longius curabant.

Moderor tibi.

Primo. Sed quibus Silius moderabat. Secundo. Naueis soluit, moderabaturq; cursui. Tertio. Quia, sibi quisq; moderabatur. libro 15. Moderandum fortunæ ratus. Liuius libro primo dec. quartæ. Tum uero Atheniensium ciuitas, cui odio in Philippum per metum iamdiu moderata erat. &c. Libro septimo dec. quartæ. Reliqua oratio fuit, ut memores rerum humanarum, & suæ fortunæ moderarentur, & alienam ne urgerent.

Exitij certus, pro de exitio. Ambiguus pudoris.

Primo. Iamq; lapidis ictu cruentus, & exitij certus. Secundo. Modo nõ omnia metuẽda ambiguus pudoris ac metus reputabat. Infra. Incerta ultionis, anxia sui. Quarto. Relinquendæ uitæ certus. Quinto. Incertus animi. libro 12. Nam ubi sui matrimonij certa fuit. Infra. Retraxere ducem destinationis certum. Infra. Tum Agrippina sceleris olim certa, & oblatę occasionis propera. libro 18. Nequaquam trepidus, sed consilij certus. libro 19. Incertus animi, & infidis consilijs obnoxius. libro 20. Lætus & spei certus. Paulò inferius. Igitur ciuilis dissidij certus. Sic enim manuscriptus codex continet. Et sequitur. Nunquam magis afflictam rem Ro-

manam. Quanquam in uulgatis æditionibus legitur. Igitur ciuilis desciscendi certus. Vt Ciuilis sit nomen proprium.

Transpositio præpositionum.

Primo. Non unus hæc, ut Pannonicas inter legiones Percennius. Infra. Cerni adhuc Germanorum in lucis signa Romana. Item. Quantumq; Amisiã & Lupiam amnes inter, uastatum. Item. Capto propere campo humentia ultra. Item. Multaq; eo coram. Secundo. Nostra pro ripa. Item. Quinta ab hora diei ad noctem cæsi hostes. Item. Tiberim iuxta. Rursum. Oppido à Canopo. Infra. Danubium ultra. Tertio. Littora Calabriæ contra sitam. Item. Senatu coram. Et, patribus coram. Item. Quos inter ambigebatur. Infra. Gentile apud solum. Item. Ornatum ad urbis. Rursum. Vnum intra damnum stetisset. Item. Quod præturam intra stetit. Quarto. Misenum apud & Rauennã. Mox. Sed præcipuũ robur Rhenum iuxta. Item. Dum populatio lucem intra sisteretur. Rursum. Ita Sardianos inter Smyrnæosq; deliberatum. Quinto. A carnifice laqueum iuxta compressam. Item. Ripam apud Euphratis. Rursum. Mare inter & extremos Albanorũ montes. Item. Quos super eques &c. Paulò post. Ripã ad Euphratis. Vndecimo. Sed claritudine paucos inter senum regum. Itẽ. Humum infra moliri. Rursum. Ea super re. Item. Maximeq;, quos penes potentia. Duodecimo. Seu delecto die augendam ad inuidiam. Paulò post. Deducere iuuenẽ, ripam ad Euphratis iubet. Item. Vt templum iuxta, equos uenatui adornatos sistant. Rursum. Quum rostra iuxta custodibus circumdatus. Libro 13. Quo solutius urbem extra lasciuiret. libro 14. Promontorium Misenum inter & Baianum lacum. Item. Viam Miseni propter & uillam Cæsaris Dictatoris. Paulò post. Viam Miseni propter. Item. Cappadocum ex nobilitate. libro 15. Oceano abusq; petita. Infra. Occidendę matris Neronis inter ministros. libro 18. Est Iudęã inter Syriamq; Carmelus. libro 19. Vtq; cumulo super & recẽtia cæde uestigia incessere. libro 20. Alij uiã inter Mosellamq; flumen. libro 21. Hanc aduersus urbem gentemq; Cęsar Titus &c. certare statuit. Item. Insulam inter Germanosq;. Liuius libro quarto dec. quintæ. P. Nasica egregius adulescens omnibus ex unus quibus hesterna die pugnari placuit. Pro, unus ex omnibus. Libro primo. dec. quartæ. Excelso in suggestu superba iura reddentem. Libro octauo dec. tertiæ. Quos inter belli causa esset. Libro quinto. Vbi potentius iam esse id malum apparuit, q; ut minores per magistratus sedaretur.

Eximere constantiam, pro adimere. Miserationem eximere.

Primo. Quippe pluriũ uęcordia cõstantiam exemerat. Tertio. Et si pręsumpta spes, hortãdi causas exemerat. Vndecimo. Quanquã res aduersæ consiliũ eximerent. Sic enim reposuimus, eraso uerbo adimerẽt. lib. 13. Quia dissimulationẽ nox & lasciuia exemerat. Liuius libro 5. dec. quintæ. Miserationẽ omnem stultitia ignorantis fortunam suam exemit. libro 2. Deinde ut plurium clamore & cursu à portis dubitatio exempta est. Virg. Postquam exempta fames epulis.

Materies pro materia.

Primo. Ea uetustissima militaribus odijs materies. Itẽ. Cõcessam filio materiem. Secũdo. Relinqueret materiẽ Drusi fratris gloriæ. Tertio. Præbuit iuueni materiẽ adipiscẽdi fauoris. Quarto. Præbuitq; ipsi materiẽ. Quinto. Et materies criminandi. Itẽ. Præbuitq; materiẽ doctissimis indigenarum. Duodecimo. Et materiem sceleri detrahendam. libro 17. Sed plurima ad fingendum credendumq; materies.

Mulctare uerberibus. Mulctare exilio. Mulctare morte.

Primo. Prostratos uerberibus mulctant. Infra. Et spectantium immodestiam exilio mulctandi potestas prætoribus fieret. Quinto. Exilio aut morte mulctarentur. libro 13. Vt quidam accusatorum eius exilio mulctarentur. libro 14. Et qui alij seditionem conciuerant, exilio mulctati sunt.

Exoluere

Exoluere pœna. & similes locutiones.

Libro 14. Titurium & Caluisium pœna exoluit. Item. Donec Priscus & Alphenus desertis castris, ad Vitellium regresi, pudore proditionis cunctos exoluerent. Libro 20. Cōiectis in eum telis, initium exoluendæ in posterum culpæ fecere. In libello Germanorum. Vt se quoq; pudore uictoriæ exoluant.

Ferox animi, & similes locutiones.

Primo. Et animi ferox, inter obstātes & armatos ferro uiam patefecit. Itē. Sed fœmina ingens animi. Eodem. Rudem sanè bonarum artium. Rursus. Cæterorum immunes, nisi propulsandi hostis. Secundo. Sed hunc mitem erga amicos, modicum uoluptatum. Tertio. Cæsar Augustus potentiæ securus. Item. Sed impiger militiæ. Rursum. Quanquam pecuniæ modicus. Quarto. Ferox scelerum. Mox. Anum suapte natura potentiæ anxiam. Item. Fortunæ inops. Infra. Callidi temporum & sapientes. Rursum, Adeo factorum innocens sum. Item. T. Liuius eloquentiæ ac fidei præclarus. Infra. Rerum uestrarum prouidum, offensionum pro utilitate publica non pauidum. Item. Is recens prætura, modicus dignationis. Paulopost. At Agrippina peruicax iræ. Rursum. Quod talis syluæ frequens fœcundusq; erat. Infra. Ingentium beluarum feraces saltus. Quinto. Præstātissimus sapientiæ. Item. Scientiæ cerimoniarumq; uetus. Infra. Magis ac magis trepidus admirationis & metus. Item. Continuus principis, pro eo qui continue agit apud principem. Mox. Aemilium genus fœcundum bonorum ciuium. Item. Oroden sociorum inopem. Paulopost. Parthos absentium æquos, præsentibus mobiles. Libro 12. Et subueniendum socijs uirium ęmulis. Item. Atrox odij Agrippina, & facinorum non rudis. lib. 13. Procax odij, & potestatis temperantior. libro 15. Magna uis camelorum onusta frumenti. Infra. Atq; ipse ut lætitiæ, ita mœroris immodicus egit. Item. Animi ualidus & corpore ingens. libro 16. Lasciuiæ inexperti. Mox. Inquietus animo, & occasionum haud segnis. Infra. Sic specie bonarum artium falsos, & amicitiæ fallaces. libro 17. Non tamen adeo uirtutum sterile seculum. Item. Et pacis artibus belli inexpertus. Paulopost. Prouinciam aditu difficilem, annonæ fœcundam. Item. Consilijq; quamuis egregij, quod non ipse afferret, inimicus. Rursum. Pecuniæ alienæ non appetens, suæ parcus, publicę auarus. Eodem libro. Corpore ingens, animi immodicus. Item. Vrbanæ militię impiger, bellorum insolens. Item. Non modo iacentia & plana urbis loca, sed secura huiusmodi casuum, impleuit. libro 18. Vespasianus acer militię. Rursum. Nec uirorum inopes, & pecuniæ opulentæ. Item. Coloniam uirium & opum ualidam. Infra. Namq; promptus animi Martius. Mox. Celsus doli prudens. Infra. Non tulit ludibriū insolens cōtumeliæ animus. libro 19. Gregarius miles futuri socors. Item. Decoris securos. Mox. Strēnuus militiæ. Item. Futuri ambiguus. Paulo inferius. Ignarus militiæ, improuidus consilij. Ibidem. Neq; fidei constans, neq; strennuus in perfidia. Item. Ipse æger animi. Et rursus. Veluti captus animi. Et, Sermonis nimius erat. Mox. Ciuium sanguinis parcū credidere. lib. 20. Recti peruicax. Item Tributorū expertes. Rursum. Consilij ambiguus. Paulopost. Ille, ut irritus legationis, redijt. Rursus. C. Cæsar turbidus animi. Item. Ingens rerū. Rursus. Nec subitū militē, sed ueterē expertūq; belli. Itē. Diuersus animi. In libello Germanorū. Frugiferarū arborū impatiēs, pecorū fœcūda. In uita Agricolę. Frugū fœcūdum. Rursus. Animorū prouincię prudēs. Item. Nos terrarū ac libertatis extremos, recessus ipse & sinus fama defendit. Rursus. Securus iam odij Liu. lib. 6. dec. 4. Trepidiq; rerū suarū. lib. 8. Romanis Gallici tumultus assuetis etiā uanitates notę sunt.

In centuriones inuadere.

Primo. Repente lymphati districtis gladijs in centuriones inuadunt. Infra. Vt hi mox pedes in hostem inuaderent.

Exuere fidem. Exuere tributa. Exuere uirtutes.

Primo. At ille moriturũ potius ꝙ fidem exueret, clamitans. Sic ſupra dixit. Ex-
utoq; Lepido. Item. Exuta æqualitate. Infra. Alijs gentibus ignorãtia imperij Ro
mani inexperta eſſe ſupplicia, neſcia tributa, quæ quãdo exuerint &c. Infra. Quã
uirtutem diu retinuit, quum cæteras exueret. Secundo. Per cõmunes liberos ora
uit, exueret ferociam. Infra. Niſi certam ante diem profanos ritus exuiſſent. Ter-
tio. Tum exuto iuſtitio reditum ad munia. Paulopoſt. Obſequium erga impera-
torem exuit. Infra. M. Piſo exuta dignitate. Item. At poſtquam exui æqualitas.
Quarto. Boniſq; exutus. Paulopoſt. Nõ enim exuere impoſita munia. Infra. Eo-
anno Friſii tranſrhenanus populus pacem exuere. Quinto. Seiani amicitiam cæ-
teri falſo exuerant. Item. Virilibus curis fœminarum uitia exuerat. Rurſum. De-
dit ſpaciũ exuendi pacta. Mox. Neq; exuerat pedorem. Vndecimo. Ac ne iuſſa
exuerunt. Mox. Ne tamen miles ocium exueret. Vbi uidetur legendũ, indueret.
Duodecimo. Et miſsis corruptoribus exuendam ad fidem hoſtes emercari. Infra:
Territum exutumq; campis Mithridatem. Decimotertio. Exueret obſequiũ in
matrem. Item. Vt hoſtem uagum exuerent ſedibus. Infra. Repertaq; ſpe ditioris
coniugis, promiſſa exuere, id eſt exuebat. Libro 14. Auitis bonis exuuntur. Infra:
Exueret magiſtrũ, ſatis amplis doctoribus inſtructus maioribus ſuis. Paulopoſt:
Attamen neutrum datis à ſe præmijs exuit. lib. 16. Abrumperet uitam, ac ea ciui-
tate, cuius charitatem olim, nunc & aſpectum exuiſſet. Infra. Exutuſq; omnibus
fortunis. libro 17. Ac ne reuerentiam imperij exuere uiderẽtur. libro 18. Prima iu
uenta quietis cupidine ſenatoriũ ordinem exuerat. libro 19. Ac maiore ex diuerſo
mercede, ius faſq; exuerent. Infra. Cuius ſacramentum cũctis circa hoſtilibus nõ
exuerat. Libro 20. Quando etiam ſapientibus cupido gloriæ nouiſsima exuitur.
Infra. Quid ſi Galliæ iugum exuant: Rurſus. Et ſi exuiſſent ſeruitium cupidine
imperitandi. Item. In ciuitates quæ ſocietatem Ro. non exuerãt. lib. 21. Nec quic-
quam prius imbuuntur, quàm contemnere deos, exuere patriam, parentes, libe-
ros, fratres, uilia habere. In libello Germanorum. Nec niſi hoſte cæſo exuere uoti
uum obligatumq; uirtuti oris habitum. In uita Agricolæ. Et arrogantem & aua-
ritiam exuerat. Item. Exuere iugum potuere. Apud Liuium lib. 4. dec. 4. L. Vale
rius contra M. Porcium Catonem mulierum cauſam agens, Nũquam inquit, ſal-
uis ſuis exuitur ſeruitus muliebris. Significat autem fœminas ſemper officioſas
in ſuos eſſe, uel maritos, uel liberos, niſi hijs per mortem priuentur. Libro 7. Exu
tosq; magna parte prædæ ad mare ac naues redegit. Idem rurſus lib. 7. dec. tertiæ.
Ita repente exuit antiquos mores.

Induere munia ducis, induere ſeditionem.

Primo. De Agrippina Germanici Cæſaris uxore. Munia ducis per eos dies in
duit. Secũdo. Qui, ne bellum tolerarẽt, ſeditionem induerint. Quarto. Habitum
ac uoces dolentum ſimulatione magis ꝙ libens induebat. Quinto. Qualem diem
Tiberius induiſſet, pari habitu. Infra. Sceptuchi utrinq; donis acceptis, more gen
tico, diuerſa induere. Rurſum. Plurimũ adulationis Seleucenſis induere. Vndeci
mo. Aut ditium familiarum hæredes Eſerninos & Aruntios magnum animum
induiſſe. Duodecimo. Quorũ rex Hyliates ſocietatem Meherdatis palàm indue-
rat. Infra. Etiam aduerſus nos hoſtilia induerat. lib. 15. Animũ bonis artibus nõ in-
duerat. Infra. Quia ſpeciem iudicij induere nõ poterat. lib. 16. Niſi cõtra inſtituta
& cerimonias maiorũ proditorẽ palàm & hoſtem Thraſea induiſſet. lib. 20. Quæ
ſuper inſtãtia mala, falſos pauores induerat, deſciuiſſe Africam. Infra. Galbam &
infracta tributa hoſtiles ſpiritus induiſſe.

In tempus.

Primo. Senſit miles in tempus cõficta. Secundo. Tmolum leuari idem in tem

pus

pus tributis. Quarto. Quod unum malorum suffugium in tempus erat. Libro 14. Et scena in tempus structa.

Reum subdi, subderé ue, Rumorem subdere.

Primo. Metuens, ne reus subderetur. Rursum. Vt[que] mos uulgo, quãuis falsis, reũ subdere. Tertio. Maiestatis crimina subdebãt. Quarto. Subditis qui accusatorũ nomina sustinerẽt. Quinto. Et subdito rumore, tã[que] Mesopotamiã inuasurus.

Intendere metum, pro intentare.

Primo. Spem offerunt, metum intendunt. Infra. Tradere uexillũ intento mortis metu subigũt. Tertio. Aduersum os in hostem intendit. Itẽ Ob intenta Lepidæ pericula Quarto. Quũ omnia alia conquirerent, intenderẽt[que]. Vbi tamen potius pro augerent exponendũ. Infra Ne[que] tamen dubitabat in Neronẽ & Agrippinam intendi. Quinto. Quur mutua accusatione intenta. lib. 13. Nero intellecta inuidia, odium intendit. Item. Quem metũ Graptus &c. tali mendacio intendit.

Intendere pro augere.

Secũdo. Languescet alioqui industria, intendet socordia. Item. Intendere uera, adgerere falsa. Quarto. Vim præfecturæ modicam antea intendit. Infra. Et huic negatus honor gloriã intẽdit. Duodecimo. Ardorẽ exercitus intendebãt. Lib. 14. Quibus excisis, metũ hostiũ intẽderet lib. 17. Quippe hiantes in magna fortuna amicorũ cupiditates, ipsa Galbæ facilitas intẽdebat. Infra. Intẽtis alimentorũ precijs, lib. 18. Intendebat formidinem, quod publici consilij facie discessum Mutina.

Præsidium agitare.

Primo. At in Chaucis cœptauere seditionem, præsidium agitantes uexillarij. Sic & Liuius loquitur lib. 7. tertię decadis, quanquam is locus in uulgatis æditionibus est deprauatissimus. nam sic habet. Qua Brutiorum præsidium esse agitatæ proditionis conciliator nunciauerat. Tu scribe. Quâ Brutiorum cohortẽ præsidium agitare, proditionis conciliator nunciauerat. Sic enim in manuscripto codice legit, quem nobis bibliotheca Spirensis suppeditauit. Talibus mendis indigne conspurcatus est passim Liuius, & tot iam annis hæc cura neminem tangit. O studiosorum inanem fiduciam. Tacitus Annalium 15. Turrim qua præsidium agitabat, defendere auso. Liuij locus

Agitare latrocinia.

Duodecimo. Aduentu Catthorum latrocinia agitantium.

Moliri fores.

Primo. Concursu[que] ad ianuam facto, moliũtur fores. Sic Liuius 3. decadis octauo libro dixit moliri naues. Et molientibus ab terra naues Philippus superuenit. Item. Pœni ancoras molirentur. Rursum Tacitus Annalium secundo. Moliũtur templorum fores. Vndecimo. Quæ[que] in aperto grauia, humum infra moliri. Duodecimo. Nuptias[que] Domitij &c. & Octauiæ Cæsaris filiæ, moliri. Item. Molitur crimina & accusatorem. lib. 13. Fratri eius L. Sillano necẽ molita. lib. 18. Subruit muros, instruit aggerem, molitur portas. Infra. In quam gladiatores nauibus molientes, Germani nando prælabebantur. Liu. lib. 6. dec. quartæ, Affecta labore ac uigilijs corpora ex somno moliebantur.

Molitor cædis.

Vndecimo. Et Appianæ cædis molitor Narcissus.

Aduertere pro in se uertere commouere[que]. Item pro attendere.

Annalium primo. Sed uelut in urbe uicta facies, gemitus[que], ac planctus, etiam militum aures ora[que] aduertere. Et infra. Octo aquilæ petere syluas & intrare uisæ imperatorem aduertere. Quarto. At[que] illic eadem actitando recentia ueteraq[ue] odia aduertit. Quinto. Vt atrox aduertebatur, id est, obseruabatur. Infra. Vt uulgum miseratione aduerteret. Duodecimo. Spirantẽ ac uitæ manifestã aduertere

pastores

pastores. Decimotertio. Aduertere quosdã cultu externo in sedibus senatorum. Lib. 14. Quæ ne in metu quidẽ pericula nostra aduertit, id est attendit. Sic enim scripsimus pro auertit. Libro 15. Quoties nouum aliquid aduerterat. Lib. 19. Aduertere proximi. Item. Turrim uicino sitam lucere per noctem crebris luminibus aduertit. Item. Aduertit ea res Vespasiani animum.

Aduertere in aliquem, pro animaduertere siue punire.

Secundo. In P. Martium cõsules extra portam Exquilinã, quũ classicum cane re iussissent, more prisco aduertere. Quarto. Aut si quis aduerterit. Quinto. Placitum posthac ut in reliquos Seiani liberos aduerteretur.

Aduertere parsimoniæ.

Tertio. Ne princeps antiquæ parsimoniæ durius aduerteret. Libro 13. Qui animum etiam leuissimis aduerterent.

Proiectum, pro contempto, & uili. Item pro abiecto.

Primo. An ciues quibus iam proiecta senatus autoritas? Tertio. Tam proiectæ seruientium patientiæ tædebat. Libro 19. Vultus procul uisentibus notabantur, Vitellij proiectus & degener. Libro 20. Interea Iulius Sabinus proiectis fœderis Romani monimentis Cæsarem se salutari iubet. Cicero proiectam audaciam dixit & Liuius proiectas ac proditas ad inconsultam atq; improuidam pugnam legiones, Germanice, vervvegen.

Sacra legationis. Sacra mensæ.

Primo. Hostium quoq; ius, & sacra legationis, & fas gentiũ rupistis. Decimotertio. Quanquam intra sacra mensæ &c. properata sit. f. mors. libro 15. Inuidiam prætendens, si sacra mensæ, dijq; hospitales, cæde qualiscũq; principis cruentarentur. libro 19. Sacrum etiam in exteras gentes legatorum ius, &c.

Animum cupido inuolat.

Primo. Truces etiamtum animos cupido inuolat.

Incautum pro eo quod non cauetur.

Primo. Consultatq; ex duobus itineribus breue & solitum sequatur, an impeditius & intentatum eoq; hostibus incautum.

Gnarum pro cognito.

Primo. Quod gnarum duci. Infra. Trudebanturq; in paludem gnaram uincentibus, iniquam nescijs. Quinto. Conspicui, eoq; gnari. Duodecimo. At nobis ea pars militiæ maxime gnara est. libro 15. Idq; nulli magis gnarum quàm Neroni. Libro 21. Campos madentes, & ipsis gnaros, paludes hostibus noxias.

Ignarum, pro ignoto.

Secundo. Per occulta & uigilibus ignara. Tertio. Non quidem sibi ignara quę uulgabanẽ. Quinto. Sed quædam secus quàm dicta sint cadere fallacijs ignara dicentiũ, hoc est ignota. Duodecimo. Nihil tam ignarũ barbaris q; machinamenta & astus oppugnationum. Eodem. Quanto ignara barbaris, tanto tolerantiora capesseret. Sic enim illic reposuimus è scripto uolumine pro ignoratiora. lib. 15. Cui enim ignarã fuisse sæuitiã Neronis? lib. 19. Quæ ignara Vespasiano aut uetita.

Incedere itineri & prælio.

Primo. Incessitq; itineri & prælio, hoc est, ad iter & prælium. Similis infra locutio. Sibiq; & prælio firmabat. Item lib. 3. Dein præsidio Africæ ducebaẽ. Hoc est, ad præsidium Africæ. Quarto. Proxima æstuaria aggeribus & pontibus traducendo grauiori agmini firmat. lib. 13. Subruendo uallo inducit. Mox. Qui uiæ pariter & pugnæ composuerat exercitum. Lib. 15. Nec recusaturum Tyridatem accipiendo diademati in urbem uenire. Item. Dum auxilia libertati inuocat.

Comprimere pro opprimere.

Primo. Cõpressisse Germaniæ populos. Paulopost: Neq; duorũ adolescẽtium

nondum

nondum adulta autoritate comprimi queat. Infra. Compressam à muliere seditionem. Tertio. Et comprimendi procul præsidium. Infra. Compresis seditionibus. Libro 18. Consensu meliorum compresi. Lib. 20. Se cũ cohorte cui præerat, Caninefatem tumultum compressurum. Vbi quidam scripserunt, oppressurum. Liuius lib. 2. dec. quintæ. Magis è repub. uisum erat comprimi ac sedari exasperatos Ligures. Idem lib. 8. quartæ dec. eleganter cõpressam annonam uocat, cuius pretium per coemptionem esset intentum. Et duodecim, inquit, clypea ærata ab ædilibus currulibus P. Claudio & P. Sulpitio Galba sunt posita ex pecunia qua frumentarios ob annonam compressam damnarunt.

A contactu pro consuetudine siue contagio.

Primo. Discedite à contactu, ac diuidite turbidos. Quinto. Plures infecti quasi ualetudine & contactu. Libro 17. Ita in fauorem aut odium cõtactu ualentiorum agebantur. Libro 18. Simul cæteræ legiones contactu, & aduersus Germanicos milites inuidia, bellum meditabantur. In uita Agricolę. Oculos quoq; à contactu dominationis inuiolatos habebamus. Participio cõtactus utitur Liu. lib. 1. dec. 4. Multis in Italia contactis gentibus Punici belli societate. Lib. 8. eiusdẽ. Et ut omnia contacta societate peculatus uiderentur.

Ludificor illum.

Primo. Quod dum patres & plebem, inualida & inermia, cunctatione ficta ludificetur. Sic & Terentius. Ludificatus uirginem. Tertio rursum. Fessumq; Romanum impune ludificabatur. Liuius lib. 9. quartæ dec. Qui ludificati priorẽ locationem erant. Idem uerbale nomen usurpat lib. 8. dec. eiusdẽ. Ferri iam ludificatio ista nõ potest. Idem lib. 1. dec. quintæ. Munificentia inæquali sese aliosq; ludificari. Lib. 4. Ne hostem quidem ludificatos priores imperatores.

Cauillari uerba patrum.

Pimo. Tiberium uigẽtem annis sedere in senatu, uerba patrũ cauillantem. Absolute Liuius usurpat lib. 9. quartæ dec. Tum quoq; ait eam cum Ebutio se amatore cauillari credere. Apud eundem legitur uerbale nomen libro 8. dec. quartæ. Et paulatim illiberali adiectione nunc per cauillationem, nunc precibus & simulatis lachrymis ad centum talenta est perductus.

Summus seueritatis & munificentiæ. & aliæ quædam locutiones.

Primo. Eundemq; seueritatis, & munificentiæ summũ uidissent. Vndecimo. Læuissimo fastigij eius, hoc est de eo fastigio. Sic enim illic legendum putamus pro leuissimum fastigij eius. Lib. 14. Neq; morum spernendus habebatur.

Præsumere, ante sumere, Præsumptus

Primo. Ac ni suppliciũ in malos præsumant. Tertio. Et si pręsumpta spes, hortandi causas exemerat. Duodecimo. Ac perinde fortunam utriusq; præsumeret. lib. 14. Atq; ipsa, præsumẽdo remedia, munierat corpus. lib. 17. Torpebat Vitellius, & fortunam principatus inerti luxu, ac prodigis epulis pręsumebat. lib. 19. Et partes præsumpsere. In uita Agric. Præsumpta apud militẽ illius anni quies.

Resumere.

Lib. 19. Rerum nouarum cupido legati nomẽ resumere & misceri ciuilibus armis impulerat. Lib. 20. Resumpto Vespasiani sacramento. Infra. Instituta cultũq; patrium resumite.

Diuersus omnium, pro ab omnibus. Aduersus illorum.

Primo. Diuersa omnium quæ unquã accidere ciuilium armorũ facies. Tertio. Veneno eum à Lepida petitum inlustrium domuum aduersa, pro illustribus domibus, id est familijs. Lib. 14. Vt par ingenio, ita morum diuersus.

Arma pro bellis.

In primo exemplo præcedentis clasis. Libro 13. rursum. Vsq; ad ciuilia arma.

Libro

Libro 15. Post arma Iulij Vindicis ad auſpicium & præſagium futuræ ultionis trahebatur. Libro 17. Sed per ciuilia arma etiam ſeueris ducibus uſurpatum. lib. 18. Sortem ciuilium armorum miſera lætitia deteſtantes. Infra: Quæ grauia atq; intoleranda, ſed neceſsitate armorum excuſara, etiam in pace manſere. libro 19. Miſceri ciuilibus armis impulerat. Item: Et unum militem, quotam ciuilium armorũ partem? Vnde eleganter Liuius denunciationem armorum dixit pro denunciatione belli, decade quinra, de Perſeo Macedonum rege loquens. Græcas, inquit, urbes, alias obſideret, alias denunciatione armorum terreret.

Temerare pro uiolare ſtuprareq́;. Temeratus.

Hoc uerbo ſæpe Tacitus utitur. Primo. Eandem Iuliam in matrimonio M. Agrippæ temerauerat. Et rurſus. Non aliud malorum leuamentum, q̃ ſi linquerent caſtra infauſta temerataq́;. Libro 19. Ciuilis rabies uſq; in exitium temeraſſet. Libro 20. Prædixere haruſpices ne temeraret opus ſaxo auróue in aliud deſtinato.

In prominẽti littoris. Hoc eſt prominenti parte littoris. Aſperrimo hyemis.

Primo. Tum milites ad cædẽ miſsi inuenere in prominenti littoris nihil lætum opperientem. Tertio. Ipſum quippe aſperrimo hyemis, Ticinũ uſq; progreſſum. Infra: Aut diuerſo terrarum diſtineri. Quarto. Vel celeberrimo fori effigiem diui Auguſti amplecti. Quinto. Extremo anni. lib. 14. Quin ſi qua in parte lubricum adoleſcentiæ noſtræ declinat, reuocas. libr. 18. Et lubrico itinerum adempta equorum pernicitate. Item: Ni uictorem exercitum attinuiſſet obſcurum noctis. Infra. Aut ubi lubrico uiæ uel occurſu alicuius procidiſſent. Libro 13. In extremo Ponticæ oræ. Libro 20. Extrema Gallicæ oræ &c. occupauere. Item: Illi raptim uecti, obſcuro adhuc cœptæ lucis, domum proconſulis irrumpunt. Libro 21. Terga hoſtium promittens, ſi extremo paludis eques mitteretur.

Occulta ſaltuum, Humida paludum, & ſimiles locutiones.

Primo. Præmiſſo Cæcina ut occulta ſaltuum ſcrutaretur, ponteſq́; & aggeres humido paludũ & fallacibus campis imponeret. Sic dixit ſupra. Aliaq́; honorum multiplicata, pro alij honores. Subiecta uallium. Primo. Subiecta ualliũ ac reſultanteis ſaltus cõpleret. Item. Illi ſanguine ſuo, & lubrico paludũ lapſantes. Item: Summa ualli prenſant. Secundo. Aut prominentia montium reſiſtunt. Ibidem mox. Campum & prima ſyluarũ barbara acies tenuit. Infra. Deiecitq́; naues in aperta Oceani. Item: Neq; ſuſpiciones imbecillas aut inania famæ pertimeſcẽda. Tertio. Aliaq́; funerum ſolennia. pro ſolitis. Ibidem: Complentur nõ modo portus & proxima maris. Infra: Per amœna Aſiæ atq; Achaiæ. Item: Longinqua imperij. Infra. Per incerta maris & tempeſtatũ cotidie uoluitur. Rurſum. Multa laudis & artium imitãda poſteris tulit. Quarto. At apud idonea prouinciarum, hoc eſt apud idoneos locos prouinciarum. Mox: Aut aſperis maris. Infra: Iuſſa principis magis quàm incerta belli metuens. Item: Quibus præcipua rerũ ad famam dirigenda. Paulopoſt. Sed altius metuens tacita ſuſpicionum. Item: Qui mõtium ædiſis inculti atq; eo ferocius agitabant. Infra: Auxit uana rumoris. Item: Quo ſæua uentorum arcentur. In fine libri. Imperij extrema Quinto. Simulationũ tamen falſa, in ſinu aui perdidicerat. Vndecimo. Summaq́; imperij ambigua. Item mox. Ad excindenda caſtellorũ ardua. Lib. 17. Niſi incerta noctis &c. timuiſſent. libro 18. Et læua maris præteruectus. Item: Altiora murorum ſagittis aut ſaxis inceſſere. Infra: Ac dubijs præliorum exemptus. Item: E gregario ad ſumma militiæ prouectum. Paulo inferius. Mihi bellum, & præliorum incerta trade. Lib. 19. Ac ſumma ualli ruina ſua traxit. Item: Miſsis per proxima littorum liburnicis. Item: Prima rerum quieti ſpeculabantur. Item: Summa nauium tabulis augent. Et rurſus: Non intuta mœnium firmare, noctu dieq́; fluxi, & amœna littorum perſonantes. Et, Per anguſta & lubrica uiarum flexerant. Lib. 20. Et fluxa ſeruitiorum

fides

fides, ac fortuita belli sperabantur. Item. Extrema Galliarum quaterent. Et, Qui pontes & uiarum angusta insiderent. Et, Recepta omnis præda, nisi quã uagi per inaccessa mapaliũ ulterioribus uendiderant. Rursum. Statos æstiuis flatibus dies & certa maris operiebatur. Lib. 21. Cuncta camporum. Item. Quando impetum & subita belli locus abnueret. Item, Extrema & latissima mœnium. In uita Agricolæ. Ludos & inania honoris modo rationis atq; abundantiæ duxit. Item. Montium profunda, tempestatum ac fluctuum aduersa. Rursus: Qui adhuc pugnæ expertes summa colliũ insederunt. Mox. Quatuor alas ad subita belli retẽtas. Item. Media campi Couinarius eques strepitu ac discursu complebat.

Præcipere, pro Antecapere.

Primo. Quod quanquam in æstatẽ summa ope parabat, initio ueris, & repentino in Cattos excursu præcepit. Secundo. Quia speciem libertatis Piso præceperat. Tertio. Præceperant animis orationem patres. Lib. 19. Ni Antonius idipsum metuens festinato prælio uictoriã præcepisset. Hoc uerbo sæpe Liuius in hũc sensum utitur. Apud quẽ tamen hæc simplex uerbi significãtia, sed à cõmuni loquentium usu paulo remotior hodie, quasdam sententias inuoluit, ac multis deprauationibus ansam dedit. Propter studiosos Liuianæ lectionis proferam hic unũ insignem locum, cum quo multi eruditorum ante nos luctati sunt, sed nulli successit conatus. Is locus est apud Liuium libro secundo, primæ decadis in hæc uerba scribentem. Adeo in alteram causam non collega solum præceperat. Inspexi locũ in manuscripto codice, nec aliam continebat lectionem. In margine tamen eius uetusti uoluminis adnotatum reperi, pręceps erat. Quam scripturã probat M. Antonius Sabellicus, addens etiam legi posse, præceps ierat. Ego uero quum eum locum excuterem, & uenisset mihi in mentem pręcipere ueteribus autoribus interdum esse præsumere siue antecapere. deinde cogitassem Appium uehemẽtis ingenij uirum fuisse, quippe quem Liuius paulopost immitem natura uocet, deprehendi germanam esse lectionem, si præceperat accipiamus pro anteceperat, tum pro in scribamus ui, hoc modo. Adeo ui alteram causam non collega solum præceperat, sed omnis factio nobilium. Significat Liuius Apium ui causam alteram occupasse, quum prius proposita sententia, nobiles omnes habuit astipulatores. Hoc indicant uerba quæ præcesserunt. Appius uehementis ingenij uir imperio consulari rem agendam censebat, uno aut altero arrepto, quieturos alios. Seruilius lenibus remedijs aptior, concitatos animos flecti quàm frangi putabat, quũ tutius tum facilius esse. Nec uero quicquã dubito, si superesset optimus uir Sabellicus, quin mihi subscriberet. nam candorem hominis ædita scripta satis testantur. Hoc uerbo rursus utitur in hunc sensum Liuius libro tertio decadis primæ. Nec ex quo castris castra conlata sunt, inquit, cessatum à leuibus prælijs est, facile patiente Dictatore, conferendo uires, spem uniuersæ uictoriæ tentato paulatim euentu certaminum suos præcipere. Emenda Liuij codicem libro tertio primæ decad. Dum præriperent iter nuncij missi in castra. Et scribe, dum præciperent. Rursus eiusdem decadis libro sexto. Nobiles homines in possessionem agri publici grassari, nec, nisi, antequam omnia præripiant, diuisus sit, locũ ibi plebi fore. Tu scribe, antequam omnia præcipiant. Eodem libro. Non præripiam gratiam publici beneficij. Repone, Non præcipiam gratiam publici beneficij. Lib. primo dec. 4. Vt id nouit, quod animis præceperat. Libro secũdo. Ipse tribus quinqueremibus expeditis Piræeum præcepit. Libro quinto. Ne se ad bellum Achaicum, aut rem ullam, quam sua quisq; opinione præcipere posset, crederent missos esse. Libro 6. Aliquantum uiæ præceperat rex. Libro 8. Consul, quia non cõminus pugnã, sed locis oppugnandis futuram præceperat animo. Libro secũdo dec. quintæ. Ex eo quod acciderat spem futuri præcipiẽtes. Lib. quinto nõ procul initio, ubi legitur,

Liuij locus

Præcerptam tamen eius rei lætitiam inuenerunt. Malim scribere, præceptam. Id declarãt quæ illic sequuntur. Sanè qui præcerptam scripsit, intellexit defloratam, quemadmodum dixit libro 8. dec. quartæ. Gloriamq; eius uictoriæ defloratam ad Thermopylas esse. Verum hic magis quadrat præceptam. L. Florus de Ptolemæo Cyprio rege. Et ille quidem ad rei famam ueneno fata præcepit. Apud eundem Florum in fine quartæ Epitomes, ubi de Cantabris agit, uulgo legitur. Post quam extrema barbari uident, certatim igni, ferro, inter epulas, uenenoq; quod ibi uulgo ex arboribus taxis exprimitur, percepere mortem. Ego uero scribo, præcepere mortem.

Antecapere.

. Libro 20. Quia pontem Mosæ fluminis anteceperat.

Properare iter. Et properatus participium. Festinare mortem. Item Properato aduerbium.

Primo. Siccitate & amnibus modicis inoffensum iter properauerat. Secundo. Ni deditionem properauissent. Infra. Nisi uoluntariam mortem properauisset. Item. Ne tela quidem nisi agrestia ad subitum usum properata. Tertio. Præmatura uel cum exitio properant. Quarto. Mortem in se festinauit. Infra. Properata in/de accusatio. Libro 13. Neq; minus properatò Narcissus Claudij libertus &c. ad mortem agitur. Item. Ante oculos inimici properata. Loquitur de morte Britannici. libro 14. Sed cædes, patibula, ignes, cruces tanquam redditur supplicium, ac prærepta interim ultione festinabant. Libro 15. Cõtinuum die noctuq; iter properabant. libro 16. Intercisis uenis, mortem approperauit. libro 17. Pleraq; cõtra decus ex præsenti usu properando. libro 19. Et si cœptum iter properasset. Infra. Festinare comitia, hoc est, festinabat.

Auctus us ui, pro augmento.

Primo. Imbresq; & fluminũ auctus regrediẽti metuebat. Secũdo. Auctu imperij adoleuisse etiã priuatas opes. lib. 17. Subita inundatione Tiberis, qui immenso auctu &c. Lib. 20. Sed Transrhenanis gentibus inuisa ciuitas opulentia auctuq;.

Quod illi moris, pro, Qui illi mos.

Primo. Non auso hoste, terga abeuntium lacessere, quod illi moris, quoties astu magis, quàm per formidinem cessit.

Id morum Tiberij fuit. Hoc est, Id in moribus Tiberio fuit: siue, Id in moribus Tiberius habuit.

Primo. Id quoq; morum Tiberij fuit, continuare imperia.

Huc illuc.

Primo. Sed exterruit Cæcina huc illuc ferens arma. Quarto. Quũ ex usu temporis huc illuc mearent. Duodecimo. Enimuero Caractacus huc illuc uolitans. libro 15. Per noctem huc illuc cursaret incustoditus. libro 19. Huc illuc tracturus interpretationem, pro ut conduxisset. libro 20. Vt uero huc illuc distrahi cœpere. libro 21. Et pluribus nuncijs huc illuc cursantem, posse medio intercipi.

Quanto quis audacia promptus, & similes locutiones.

Primo. Nam barbaris quanto quis audacia promptus, tanto magis fidus. rebus cõmotis potior habetur. Infra. Quãto inopina, tanto maiora offunditur. Tertio. Quanto pecunia dites, & uoluptatibus opulentos, tanto magis imbelles. Quarto. Tanto infensius cæsi, quanto perfugæ & proditores ferre arma ad suũ patriæq; seruitium incusabantur. Infra. Quanto intentus olim publicas ad curas, tanto occultior in luxus. Quinto. Tanto acceptius in uulgum, quanto modicus priuatis ædificationibus. Duodecimo. Quanto ignara barbaris, tanto tolerantiora capesseret. Sic enim illic scripsimus pro ignoratiora. lib. 18. Quãtumq; hebes ad sustinendum laborem miles, tanto ad discordias promptior.

Pretium

Pretiũ ſimpliciter, ut pretiũ operę, ſiue laboris. Pretiũ exitus, hoc eſt mortis. Primo. Germanico pretium fuit cõuertere agmen. Secundo. Res eo anno pro latas haud referrem, ni pretium foret. libro 19. In Veronẽſibus pretiũ fuit. lib. 20. Necꝙ aliud pretiũ exitus, ꝙ fides famaꝙ. Item. Poſtquam nullum mendacio pretium. In uita Agricolæ: Bonæ tantum conſcientiæ pretio ducebantur.

Pacem quàm bellum probabam, & ſimiles locutiones.

Primo. Et pacem quàm bellum probabam. Tertio. Quem haud fratris interitu trucem, quàm remoto æmulo æquiorẽ ſibi ſperabat. Eodem libro. Reſpõdente nullo, miſeratio quàm inuidia augebatur. Infra. Et nobilitatẽ ſine probro actã, honori quàm ignominiæ habẽdam ducebat. Quarto. Aſinius Agrippa claris maioribus quàm uetuſtis. Quinto. Ne memoriam noſtri per mœrorem quàm læti retineatis. Decimotertio. Pleraꝙ in ſumma fortuna auſpicijs & cõſilijs, quàm telis & manib. geri. Infra. Nec grata Pallantis innocẽtia, quàm grauis ſuperbia fuit. Libro 14. Deniꝙ ſi id rebus conducat, libens quàm coactus acciret dominũ. lib. 19. Ne ſuas quidem legiones operiebantur, ut prędæ ꝙ periculorum ſocias. Infra. Cur enim è roſtris, fratris domum imminentem foro, & irritandis hominum oculis, quàm Auentinum & penates uxoris petiſſet. Lib. 20. Is ſe è maioribus ſuis hoſtis populi Ro. quàm ſocius, iactabat. Et rurſus. Non imperitia adoleſcentuli uerba & conciones quàm ferrum & arma meditantis, ſed &c. Infra. Vbi ſecuritas redijt, uoluptatum quàm religionum appetens, negligere paulatim, hoc eſt, negligebat. lib. 21. Corpora condere quàm cremare, è more Aegyptio. In libello Germanorum. Cedere loco dummodo rurſus inſtes, cõſilij quàm formidinis arbitrantur. Hunc loquendi modum uſurpat & Liuius libro ſeptimo dec. primæ. Quicquid, inquit, hinc aut illinc communis Mars bello aufert, multiplex quàm pro numero damnum eſt. Vbi uero legitur uulgo apud eũdem autorem lib. 9. tertiæ decadis. Veram certe uictoriam eius rei ſibi quiſꝙ mallet, quàm ulla imperia, deprehendi ex ueſtigijs manuſcripti codicis legendum. Veram certe uictoriam eius rei cupias ꝙ ulla imperia. Porrò ſubauditur in huiuſmodi locutionibus aduerbium potius aut magis. Sic eſt & illud Nazianzeni.

Θέλω τύχης σαλαγμὸν, ἢ φρενῶν πίθον.

Reum facere, hoc eſt accuſare, ſiue reum agere.

Primo. Violatorem fœderis ueſtri Arminium, apud Varum qui tum exercitui præſidebat, reum feci. Sic & Suetonius in Tiberio, de eo ipſo loquens. Fannium Cœpionem, qui cum Varrone Murena in Auguſtum conſpirauerat, reum maieſtatis apud iudices fecit, & condemnauit.

Bellum inuitis aut cupientibus eſſe, & ſimiles locutiones.

Primo. Fama dediti benigneꝙ excepti Segeſtis uulgata, ut quibuſꝙ bellũ inuitis aut cupientibus erat, ſpe uel dolore accipitur. Græci dicũt ἀχθομένοις aut ἡδομένοις εἶναι, id eſt, inuitis aut lubentibus eſſe, quum ſignificant moleſtum exiſtere quicquã aut gratũ. Xenophon ἑλληνικῶν quinto, ἦν δὲ οὐδ᾽ ἀγησιλάῳ ἀχθομένῳ ταῦτα. Hæc Ageſilao grauanti non erant. Plato in Phædone. ὅθεν δὲ ἀπελίπομεν ἐπανέλθωμεν, εἴ σοι ἡδομένῳ ἐστί. Quod reliquimus eò reuertamur, ſi tibi lubẽti eſt. Rurſum Tacitus Annalium Libro 15. Hæc atque talia plebi uolenti fuere. Sic enim caſtigauimus nos, quum ante legeretur, ualentia fuere. Iterum libro 19. Cæteriſꝙ remanere, & in uerba Veſpaſiani adigi uolentibus fuit. Nam uocem liberum illic à quopiam inſultam, autoritate manuſcripti uoluminis ſubmouimus. Hanc Græcam figuram & in uita Agricolæ retulit. Eoꝙ initio erecta prouincia, ut quibus bellum uolentibus erat, probare exemplũ, ac recentis legati animum operiri. Nazianzenus. ὕβριζε, ἀπείλει, ποίει ὅτι ἂν ᾖ βουλομένῳ σοι. Cõtumelioſus eſto, inſulta, fac quicquid fuerit tibi uolenti. Xenophon, ἑλληνικῶν quarto.

τί δ' ἴσως, οὐ πυνθάνῃ εἰ καὶ ἐκείνῳ βουλομένῳ τοῦτ' ἐστί; Quin igitur rogas, an hæc illi uolenti sint. Plato. ἀλλ' ὅρα εἰ σοὶ βουλομένῳ ἐστὶν ἃ λέγω. At uide nũ tibi uolenti sint quæ dico. Macrobius. Si uobis uolentibus est. Huius locutionis exempla Græca retulit callentissimus utriusq; linguæ Guilielmus Budæus, immortale Galliarum ornamentum, & literarũ uirturisq; columen in utilissimis illis suis Græcæ linguæ commentarijs. Hic habes exempla Latina. Porrò de hijs meminimus in Castigationibus etiam suis ubiq; locis.

Nescium passiue, pro eo quod nescitur.

Primo. Alijs gẽtib. ignorãtia impij Romani inexperta esse supplicia, nescia tributa.

Asyndeton.

Primo. Simulq; pedes, eques, classes apud prædictũ amnem conuenere. Secundo. Inter quos insignis Arminius, manu, uoce, uulnere, sustentabat pugnã. Paulopost. Arma rapiunt, plebes, primores, iuuentus, senes. Item. Ac postulauit modum argento, supellectili, familiæ. Quarto. Bellumq; impeditum, arduum, cruentum minitabãtur. Mox. Iisq; permissum uastare, urere, trahere prædas. libro 15. In quam certatim nomina dederant, senatores, eques, miles. Paulopost: Sed mirum quàm inter diuersi generis, ordinis, ætatis, sexus, diuites, pauperes, taciturnitate omnia cohibita sint. Libro 17. Equos, arma. pecunias, offerentes: ut quisq; corpore, opibus, ingenio ualidus. lib. 19. Consilio, manu, uoce insignis hosti, conspicuus suis. Mox. Simul cæteri ut cuiq; ingenium, spoliare, capere arma, abripere equos. Item. Præterita, instantia, futura, pari obliuione dimiserat. libro 21. Vt perfidum, ignauum, uictum hostem in æternum excinderent. Mox. Coniugum, parentum, patriæ memores. Liuius lib. quinto decadis quintæ. Terra mari trepidatur.

Missu. Ablatiuus.

Primo. Bructeros sua urenteis expedita cum manu L. Stertinius missu Germanici fudit. Secundo. Quàm hijs qui forte aut missu principis obtinerent. Sic dixit
Accitu accitu libro eodem. Earum quippe accitu uenire. Item, concessu. libro tertio. Au-
Concessu ctam hinc concessu Herculis, hoc est cõcessione Herculis. Sic libro duodecimo.
Concessu fratrum regnum adeptus. lib. 14. Ipse audito, uenisse missu Agrippinæ
nunciũ Agerinũ. Et libro 17. Donec missu Galbæ Vitellius aderat. Lib. 21. Missu
Neronis Vespasianus &c. uictore exercitu tenebat. Item quarto libro Obiectu.
Obiectu Cœli temperies hyeme mitis obiectu montis quo sæua uentorũ arcentur. Quin-
Distinctu to. Ac distinctu pinnarum à cæteris auibus diuersum. libro 15. Et prouisi ante cõ-
Subuectu meatus, quorum subuectu &c. lib. 16. Nisi ea quam indutui gerebat, ueste deter-
Indutui geret. libro 18. Dispositu prouisuq; ciuilium rerum peritus. Lib. 20. Tutor Treui-
Dispositu rorum copias recenti Vangionum, Caracatium, Tribocorum lectu auctas, uete-
Recenti lectu rano pedite atq; equite firmauit. Item. Hæc de origine & aduectu dei, celeberri-
Aduectu ma. lib. 21. Cuius obiectu reuolutus amnis. Et rursus in libello Germanorũ. Con-
Obiectu stantia precum & obiectu pectorum. Sic diuisui dixit Liuius lib. 3. quartæ dec. de
Diuisui publicis uectigalibus Carthaginensium loquens. Partim, inquit, prædæ ac diuisui
Armatu principum quibusdam & magistratibus erant. Item armatu lib. septimo eiusdem.
Receptus Inde Neocretes mille, & eodem armatu Cares. Et mox. Et humor toto ferè graui armatu, nihil gladios aut pila hebetabat. Libro quinto. Ne aut tyrannus quum uellet, receptum ad urbem haberet.

Permissu.

Secundo. Vetitis, nisi permissu, ingredi senatoribus. Liuius lib. 7. quartę decadis. Nisi permissu imperatoris, qui eam prouinciam obtinerer &c.

Incedunt mœstos locos. Virtute præpositionis. pro incedunt in mœstos locos.

Primo. Incedunt mœstos locos, uisuq; ac memoria deformes. Lib. 14. Postremus

mus ipse scenas incedit. Sic enim reposuimus pro ascendit. Item. Graeci amictus, quos per eos dies pleriq; incesserant, tum exoluerant. Mox. Quia fontem aquae Martiae ad urbem deductae nando incesserat.

Elabor cum accusatiuo.

Primo. Pugnam aut uincula elapsi. Quarto. Eiusq; statuam uim ignium bis elapsam. Libro 19. Custodias Vitellij elapsum.

Eluctor niues.

Libro 19. Et uix quieto agmine niues eluctantibus, patuit, quantum discriminis adeundum foret. In uita Agricolae. Super uirtutem hostium, locorum quoq; difficultates eluctatus.

Soluere suprema alicui, pro parentare. Item suprema pro funere, siue exequijs. Item pro fine uitae. supremis suis consulere.

Primo. Igit̃ cupido Caesarẽ inuadit soluendi suprema militibus duciq;. Item. suprema pro morte. Tertio. Post celebre carmen quo Germanici suprema defleuerat. Quarto. Habitus tamẽ supremis honor, ossaq; tumulo Octauiorũ inlata. lib. 5. uocat suprema officia. Quod supremis in matrẽ officijs defuisset. Infra. Sanè paucos (& suprema principis) dies posse uitari. Mox. Illic eum appropinquare supremis, tali modo copertum. Duodecimo. Ne admotus supremis Claudius, & dolo intellecto, ad amorẽ filij rediret. Lib. 15. Animũ aduersum suprema firmat. Infra. Ita codicillis praescripserat, quũ etiamtum diues & praepotẽs, supremis suis consuleret. Lib. 16. Tris modo lectulos ad suprema retineri iubet. Infra. Segnes & pauidos supremis suis secretũ ocium dare. Circa libri calcem. Arriamq; tentantẽ mariti suprema & exemplũ Arriae matris sequi, monet retinere uitam. lib. 19. Supremo erga parentẽ officio fungi. lib. 20. Planctum & lamenta, & supremorũ imaginem praesenti sibi circundata. Infra. Digressum Voculam, & de supremis agitantem, liberti seruiq; prohibuere foedissimam mortem sponte praeuenire.

Medio campi. Medio montium. Medio diei. Medio temporis Minimo temporis.

Primo. Medio campi albentia ossa. Paulopost. Nam medio montium & paludium porrigebatur planicies. Duodecimo. Tunc medio diei. Decimotertio. Medio temporis cõtradicere liceret. Sic enim legendum. Infra. Vt medio diei, quum id temporis Nero per uinum & epulas incalesceret. lib. 14. Medio temporis tantum honorum atq; opum in me cumulasti. Item. Repertus est certe per medium diei nudus exercitãdo corpori. Lib. 17. Medio diei temulentus, & sagina grauis. libro 19. Sed medio diei exarserãt. Infra. Ne minimo quidem temporis uoluptates intermissae. Liuius lib. 17. dec. quartę. Postero die insidijs medio fermè uiae positis. Infra. Quũ medio forte diei agrestis quidam ad praetorẽ adductus nunciat. Item. Quinto die Romani processere in medium campi.

Sonore pro sono.

Primo. Laeto cantu, aut truci sonore. Lib. 4. Sonorem alterius praelij non acciperet. Quanquam dubito num librarius aliquis Sidonianae lectioni suetus pro sono sonorem insulserit.

Metu an contumacia, Pro dubium metu an contumacia, & similes locutiones.

Primo. Coepta luce, missae in latera legiones, metu, an contumacia locum deseruere. Secundo. De se nihil addidit, metu inuidiae, an ratus conscientiam facti satis esse. Infra. Pauore an auitae nobilitatis etiã inter angustias fortunae retinens. Item. Finem uitae sponte an fato impleuit. Rursum. Atq; illic, fugam tentans, an ficto crimine interficitur. Quinto. Cõtemptu ambitionis an per senectutẽ haud dedicauit. Decimotertio. Quo bellum ex aequo modo pararet, an ut ęmulationis

suspectos per nomē obsidum amoueret. Item. Fato quodā, an quia prçualent illi/cita. li. 15. Is forte an prudēs ad eū diem ex Cāpania remeauerat. Itē. Nihil metuēs an dissimulando metu. lib. 17. Mobilitate ingenij, an ne altius scrutaretur.

Pedes in hostem inuaderent, & similes locutiones.

Primo. Vt hi mox pedes in hostem inuaderent. Sapit constructionem Grçcā, ut pedes sit secundum pedes, in pedibus, uel per pedes. Eiusdem generis est quod infra dixit. Auctus Tiberis plana urbis stagnauerat. Hoc est, in planis siue per plana. Sic etiam accipiendum quum inquit libro 2. Lacus inde & Oceanum usq; ad Amisiam flumen secunda nauigatione peruehitur. Hoc est, in lacubus & Oceano, siue per lacus & Oceanum. Nisi forte præuehitur, legendū est, quod mihi magis arridet. Eodem. Quorum pars onusta uulneribus tergū. Paulopost. Oblitus faciem suo cruore ne nosceretur. Quarto. Adseuerabatq; innocentē Cornutum & falsa exterritum. Quinto. Mox crebris prolationibus spem ac metū iuxta grauatus. Id est, spe ac metu ęque grauatus. Infra. Clari genus. Item. Cætera equestri familia erat. Supra de Cotta Messalino. Arguit pleraq;, hoc est, in plerisq;. Infra. Ac sæpe modum obsidij stationibus cingebat, id est, modo seu per modū obsidij. Item. Cætera degenerem. Paulopost. Alleuatur animū. Lib. 13. Annotatusq; miles &c. præriguisse manus. Libro 15. Frigidus iam artus, & cluso corpore aduersum uim ueneni. Sic etiā illud dictū uidet lib. 17. Secreta male audiebat, id est, secundum secreta siue in secretis. Equidem in uulgatis æditionibus legitur secretò. Verum manuscriptum uolumen habet secreta. Eodem libro. Animum uultúq; conuersi. Lib. 20. Densi undiq;, & frontem tergaq; ac latus tuti.

Peruadere, absolute. Item cum accusatiuo.

Primo. Peruaserat interim circumuenti exercitus fama. Secundo. Nisu tamen corporis & impetu equi peruasit. Quarto. Neq; tamen peruasere hostes, nisi admodum pauci. Lib. 15. Quia peruaserat rumor, ipso tempore flagrantis urbis &c. Lib. 17. Piso in ædem Vestæ peruasit. Lib. 19. Nam peruasisse in Germanias Valentem, & ueteres illic nouosq; exercitus ciere credebat.

Ingestum, pro eo quod uiolenter oblatum est. Ingerere.

Primo. Nomen patris patriæ Tiberius à populo sæpius ingestum repudiauit: Alibi dixit, ingestis pilis pro infixis, ubi uulgo legitur infestis pilis. Et ingestis uulneribus concidit, pro inflictis. lib. 19. Libro 20. Vera erant, & à tribunis prçfectisq; eadem ingerebantur. In Dialogo Oratorum. Quorum nomina prius parentes liberis suis ingerunt.

Asperare pro exasperare incitareq;. Asperatus.

Primo. Hunc quoq; asperauere carmina incertis autoribus uulgata. Secundo. Ita moderans, ne lenire, néue asperare crimina uideretur. Lib. 15. Asperari saxo, & mucronem ardescere iussit. Lib. 18. Irent propere, neu remorādo iram uictoris asperarēt. libro 19. Vbi asperatum Vitellium & posse Blæsum peruerti, satis patuit. Quo loco uulgatæ æditiones perperam continebant, aspernatum. Et rursus. Ne asperatus prælio miles, non senatui, &c. In libello de Germanis. Sola in sagittis spes, quas inopia ferri ossibus asperant.

Modicus pro tenui. Aliquando opponitur magnifico.

Primo. Haud pigebit referre in Falanio & Rubrio, modicis equitib. Romanis prætentata crimina. Quinto. Funus eius modicū. Vndecimo. Se modicos senatores. Lib. 18. Othoni sepulchrū extructū est modicū & mansurū. lib. 19. Vitellij modica & uulgari mentione. Et rursus. Modicū sacellum Ioui Conseruatori aramq; posuit. Hoc est, exiguum. In uita Agricolæ. Cultu modicus, sermone facilis.

Facessere periculum.

Primo. Mox clarissimo cuiq; periculū facessit. Quinto. Et Abudius Ruso functus

ctus ædilitate, dum Lentulo Getulico sub quo legioni præfuerat, periculum facesſit. Libro uigesimo. Qui perinde diues & eloquētia clarus, nulli unquam sub Nerone periculum facesſiſſet.

Facere periculum pro inferre.

Libro 13. Tanquam inſonti periculum feciſſet. Libro 16. Fregitq; anulum, ne mox uſui eſſet ad facienda pericula.

Facere periculum, pro adire diſcrimen.

Libro. 14. Eiuſdem pecuniæ periculum facerent, cuius ij qui imperatorem appellauere. Lib. 15. Corbulo meritæ tot per annos gloriæ nō ultra periculū faceret.

Super aduerbialiter, pro ſupra.

Primo. Raro ſuper milite, & quaſi ob metum defixo.

Inuenire mortem. Inuenire perniciem.

Primo. Vbi infelici dextera & ſuo ictu mortem inuenerit. Infra. Perniciem alijs ac poſtremum ſibi inuenere.

Formidoloſior hoſtium, actiue pro metuentior hoſtium.

Primo. Exercitum imagine cæſorum inſepultorumq; tardatum ad prælia & formidoloſiorem hoſtium credebat. Sic infra uulgus formidoloſum uocat.

Formidoloſus paſsiue.

Vndecimo. Formidoloſum paci uirum inſignem, & ignauo principi prægrauem. Lib. 13. Formidoloſum id imperatori dictitans. Lib. 17. Atq; ipſis etiā qui occiderāt, formidoloſus. Lib. 19. Id quoq;, propinquis hoſtibus, formidoloſum. In uitā Agricolæ. Quippe legatis quoq; cōſularibus nimia ac formidoloſa erat. Rurſus infra. Id ſibi maxime formidoloſum, priuati hominis nomē ſupra principis attolli.

Demotus. Demouere. Demutare. Deuſtus. Tranſmotus.

Primo. Nc Clanis ſolito alueo demotus in amnem Arnum transferretur. Secundo. Sed Tiberius demouerat Syria Creticum Syllanum. Item. Seueros tribunos demoueret. Quarto. Placitum, inſtituto Flaminū nihil demutari. Item. Si priorem ætate & iam labefactum demouiſſet. Infra. Deuſto monte Cælio. Quinto. In inſulas interdicto igni atq; aqua, demoti ſunt. Infra. Idem annus graui igni urbem adficit, deuſta parte circi. Vndecimo. Cenſendo nomen & effigies priuatis ac publicis locis demouendas. Libro 13. Demouet Pallantē cura rerum. Libro 20. Nec terrore aut minis demouentur. Item. Quippe Syria tranſmotæ legiones.

Decedere ſententia. Decedere fide. Decedere ab officio. Decedere inſtituto.

Libro 14. Non ideo aut conſules mutauere relationem, aut Thraſea deceſsit ſententia. Sic Liuius libro quinto dec. quartæ dixit, decedere fide. Potuiſſe ſe extra id periculum eſſe, ſi decedere fide, ſi cōiurare cum cæteris uoluiſſent. Libro ſexto dec. eiuſdem. Cuius fiducia ab officio deceſsiſſent. Libro ſeptimo. Et non decedere inſtituto ueſtro.

Superſtagnare.

Primo. Si amnis Nar, in riuos diductus ſuperſtagnauiſſet.

Firmare pro adſeuerare. Item pro confirmare.

Primo. Vix quicquam firmare auſim. Quarto. Lacedæmonij firmabant annalium memoria. Quinto. Nihilq; uſurpauiſſe ex hijs quæ uetus memoria firmauit. Infra. Nec ultra biduum duraturū, Macroni firmauit. Libro 18. Et paratis omnium animis reuerſuros firmauerunt. Tertio. Vt baſilicam Pauli Aemylia monimenta, propria pecunia firmaret ornaretq;. Quarto. Vetuſtum aſyli ius ut firmaretur petentibus. Vndecimo. Iret in caſtra, firmaret prætorias cohortes.

Affirmare pro confirmare ſtabilireq;. Affirmatus.

Lib. 20. Et populi Romani uirtutē armis affirmaui. Sic participium affirmatus uſurpat Liuius lib. 8. quartæ dec. Rhodijs affirmata, quæ data priore decreto erāt.

Agitare absolute, pro consultare siue agitare in animo.

Secundo. Quod ludibrium ut effugere agitauerit Vonones. Paulò post. Quonam id modo incorruptum foret, secum agitabat. Infra. Quàm quia pop. Romanum æquo iure complecti reddita libertate agitauerint. Quinto. Etiam de Claudio agitanti. Vndecimo. Ac primo Calistus & Narcissus, & Pallas agitauere. Libro 13. An expeditis legionibus nocte Artaxata pergeret &c. agitauit. Libro decimonono. Illic agitauere, placeret ne &c.

Idem uerbum cum accusatiuo.

Libro. 15. Prouincias Orietis maxime Aegyptū secretis imaginationib. agitās.

Agere absolute, pro uiuere.

Tertio. Non modo apud illos homines qui tum agebant, etiam secutis temporibus uario rumore iactata.

Druso sitam, pro positam, siue constitutam Druso. Macedonibus sitæ, pro à Macedonibus conditæ.

Secundo. Et ueterem aram Druso sitam disiecerant. Tertio. Vrbemq; Philippopolim à Macedone Philippo sitam. Quinto. Cæterasq; urbes, quæ Macedonibus sitæ, Græca uocabula usurpant. Libro 19. de Capitolio. Iisdem rursus uestigijs situm est. Sequiturq; libro 20. Templum ijsdem uestigijs sisteretur.

Penetralis Germaniæ dij, Pro dijs penitioris Germaniæ, hoc est, interioris.

Secundo. Ille fas patriæ, libertatē auitam, penetralis Germaniæ deos. Liuius libro 1. quintæ dec. Cyzici prytaneū ubi publice quibus is honos datus erat, uescebant, uocat penetrale urbis. Sic hoc loco tacitus Cheruscorum regionē uidet appellare penetrale Germaniæ, quod penitior sit atq; interior. Aut potius templum Cheruscorum. Liuius libro 5. dec. quintæ. Et quum omnis præfatio sacrorum eos quibus non sint puræ manus sacris arceat, uos penetralia uestra cōtaminari cruento latronis corpore sinetis? Loquitur autē de templo Samothracum. In uita Agricolæ. Quia nobilissimi totius Britanniæ, eoq; in ipsis penetralibus siti &c.

Audere oppugnationem, Audere pœnam.

Secundo. Et tunc dubijs rebus eius ultionem ausus. Iterum. Ausurosq; nocturnam castrorum oppugnationem. Item. Vt se eadem ausum. Infra. Nec Tiberius pœnam eius palàm ausus. Tertio. Ipso Germanico coràm, id ausum. Infra. Ausis ad Cæsarem codicillis. Quarto. Si barbari successu noctis alacres prælium auderent. Item. Neq; id imperatorem palàm audere. Vndecimo. Fuso qui prælium ausus erat, Demonacte præfecto. Duodecimo. Obuio hosti & in aciem auso. Paulò post. Non ausis aciem hostibus. Infra. Vim cultoribus ac oppidanis, ac plerunq; in mercatores & nauicularios audebant. Libro 14. Cecidisse legionem, quę prælium ausa sit. Infra. Ea in pace ausi, quæ uix bello euenirent. Libro 17. In ipsis principijs stuprum ausa. Libro 18. Non ausis ducibus eodem die oppugnationē castrorum. Libro 19. Neq; periculum in aperto audebant. Libro. 20. Pater eius multa hostilia ausus. Rursus. Machinas etiam, insolitum sibi, ausi.

Suggredi, pro latenter gradi. Item pro subire.

Secundo. Suggressiq; propius speculatores. Quarto. cum accusatiuo. Quos dux Romanus acie suggressus. Libro 13. Dein residentibus flammis propius suggressi. Libro. 14. Postquam propius suggressus hostis certo iactu tela exhauserat.

Video, de uisu per insomnium. Visus.

Secundo. Nox eadem lætam Germanico quietem tulit, uiditq; se operatum. Duodecimo. Nocturno uisu demonstrat. Libro 20. Aduocata concione, iussa numinis, suos Ptolemæiq; uisus, ingruentia mala exponit.

Insidere iuga. Villarum molibus insidere.

Secūdo. Soli Cherusci iuga insedere. Infra. Claustraq; terræ ac maris insedisset.

Tertio

Tertio. Qui effugia insederant. Item. Supplicibus Amazonum quæ aram insederant. Quarto. Quanquã insideret urbem proprius miles. Infra. Sed tum Tiberius duodecim uillarum nominibus & molibus insederat. Quinto. Duos colleis, quos Barbari insederãt. Duodecimo. Quando ea loca insiderẽt. Lib. 13. Agrosq; uacuos & militum usui sepositos insedere. Lib. 16. Duæ prætoriæ cohortes armatæ templum genitricis Veneris insidere. Lib. 19. Tandem flagitante exercitu Meuaniam insederat. Item. Arcem Capitolij insedit. Lib. 20. Nec ideo Rhenum insedimus.

Illâ sicut illac.

Secundo. Incubueratq; sagittarijs, illâ rupturus. Libro 19. Ac ne peruium illâ Germanicis exercitibus foret, obsepserat. Lib. 21. Inter quę perfuga Batauus adijt Cerialẽ, terga hostium promittens, si extremo paludis eques mitteretur, solidum illâ. In libello Germanorum. Ipsum quinetiam Oceanum illâ tentauimus.

Verto absolute. Item. Malo uertere.

Secundo. Astusq; hostium, in perniciem ipsis uertebat. Quarto. Quod aspere acceptum ad præsens, mox in laudem uertit. Item. Nam quæ saxo struunt, si iudicium posterorum in odium uertit, pro sepulchris spernunt. Quintõ. Adeo facinora atq; flagitia sua, ipsi quoq; in supplicium uerterãt. Infra. Ac ne dubium haberet magnitudinem pecuniæ malo uertisse. Vbi uero deinde legit, nomẽ Cæsarum in ludibria & cõtumelias uerterẽt. Opinor scribẽdum, uerteret. Vndecimo. Seu forte lapsa uox in præsagium uertit. Duodecimo. Per intẽpestiua nouercæ officia, in ludibria uertebat. Loquit de Britannico Claudij Cæs. filio. Decimotertio. Idq; illi imperitante Claudio impune, mox ad gloriam uertit. Infra. Ne per tot annos sine querela tolerata, nouis acerbitatibus ad inuidiã uerterẽt. Lib. 14. Quod cõtra uertit. Lib. 19. Læta ad præsens male parta, mox in perniciẽ uertere. Itẽ. Et postquam regnum in formã prouincię uerterat. Lib. 20. Quę sæuitia, recẽtibus odijs, sanguine explebat, dein uerterat in auaritiã. Item. Quod tum in morẽ uerterat. In libello Germanorum. Et alijs Germanorum populis usurpatum, rara & priuata cuiusq; audẽtia apud Cattos in consensum uertit. In Dialogo de oratoribus. Nisi frequẽs ac assidua nobis cõtentio iam prope in consuetudinem uertisset. In uita Agricolę. Ac nisi felicitas in socordiã uertisset, exuere iugum potuere. Liuius lib. 7. dec. tertiæ. Causam &c. reticuissem, ni ex mala fama in bonã uertisset. lib. 2. dec. quartæ. Verterat periculum in Romanos. libro 4. dec. eiusdem. Bene uertat, inquit, obsideamus Lacedæmonem. Idem libro 7. dec. eiusdem. Deinde quod fraude capti, quod à ciue potissimum suo forent, in iram luctus uertit. Ac rursus. Posteaquam uidere ex alto classem, in fugam uerterunt. Libro 8. Verteratq; Scipionum inuidia in prætorem, & consilium eius, & accusatores. Libro 9. Hæc quæ augẽdæ amplitudinis eius causa facta erant, extemplo in inuidiam, mox etiam in perniciem adolescenti uerterunt. Libro primo dec. quintæ. Delectus consulibus eo difficilior erat, quod pestilentia quæ priore anno in boues ingruerat, eo uerteret in hominum morbos. libro secundo. Aruspices in bonum uersurum id prodigium, prolationemq; finium & interitum perduellium portendi responderunt. libro quinto. Quæ omnia, si tamen populo foret, in capita noxiorũ uersura. Item. Hæc Rhodum nũciata, quę per se tristia fuissent, quia maioris mali leuatus erat timor, quum bellum timuissent, in gaudium renunciata uerterunt.

Eniti aggerem. Eniti in æquum.

Secundo. Pars obiectum aggerem eniteretur. Infra. Non ultra dubitatum, q̃dum Romanæ cohortes in æquũ eniterentur. Libro primo. Enisæq; legiones uesperascente die in aperta & solida. Libro 16. Dum per angustias aditus, & ingruentem multitudinem enituntur. Libro 17. Pyrenæum & alpes, & immensa uiarum spacia, ægre sub armis eniterentur.

Succedere murum.

Secundo. Vt si murum succederent. Sic Liuius libro 7. tertiæ dec. Et assuetudine succedendi muros, & pertinacia animi subierunt primi. Idem. libro 8. quartæ decadis. Id quum per colloquia principũ succedens murum parũ proficeret, &c.

Aestate adulta. Adulta coniuratio, seditio, per metaphoram, & similes locutiones.

Secundo. Sed æstate iam adulta. Per metaphorã. Adulta uitia pro ualidis. Tertio. Nescio an suasurus fuerim omittere potius præualida & adulta uitia. Vndecimo. Adulto autumno simulachrũ uindemiæ per domũ celebrabat. lib. 15. Cæterum cœptã, adultamq; & reuictã coniurationem neq; tunc dubitauere. Lib. 17. Si incipiens adhuc & nec dũ adulta seditio melioribus cõsilijs flecteret. libro 19. Donec adulta nocte, luna surgẽs ostenderet acies. lib. 21. Tũ Iudæi Macedonibus inualidis, Parthis nondũ adultis, & Romani procul aberãt, sibi ipsi reges imposuere.

Oceano inuehere, pro in Oceanum uehere. Inuehi latus hostium.

Secundo. Legiones classi impositas per Amisiam Oceano inuexit. Libro 18. Ita uictores latus hostium inuecti.

Nullo illic hominum cultu.

Secundo. Milesq; nullo illic hominum cultu, fame absumptus. Subauditur, existente. Significat autem insulas illas cultoribus habitatoribusq; uacuas fuisse. Rursum infra. Nullo etiam tum urbium cultu. Tertio. Addidit insulam Gyarum immitem & sine cultu hominum esse.

Patrari pro confici.

Secũdo. Et si proxima æstas adijceretur, posse bellum patrari, hoc est, posse debellari. Ipse infra cõficere uocat. Bellumq;, quia cõficere prohibitus erat, pro cõfecto accipiebat. Rursum secũdo. Maluit patrati quàm incœpti facinoris reus esse. Tertio. Tum demũ Tiberius ortum patratumq; bellum senatui scripsit. Quarto. Cæde eius patrata. Quinto. Ita nihil triste illo die patratũ. Duodecimo. At ni prælium nox diremisset, cœpta patrataq; expugnatio eundem intra diem foret. Infra. Quibus patratis. lib. 13. Vtq; inter festos referretur dies quo patrata uictoria, quo nunciata, quo relatum de ea esset. lib. 19. Gratiã patrati belli penes eum qui urbem occupasset. lib. 20. Propexum rutilatumq; crinem patrata demum cæde legionum deposuit. Liuius libro 4. dec. quintæ. In monte sacrificio rite perpetrato. Et mox. Modo pacis patrandæ cum Romanis paciscebat̃ mercedem. Item. Pugna perpetrata. Hinc apud Tacitũ libro 20. ubi legitur in uulgatis æditionibus. Deniq; peracti remedij gloriam penes Cæsarem esse, & manuscriptum uolumen habet, patrati remedij, uisum est mihi, posse etiam patrati remedij legi. Sed tamen magis placet, ut parati remedij legatur. nimirum ut Vespasianus à facilitate prõptitudineq; præbendi remedij commendetur, non reluctans sed obsequens.

Vetustissimus liberorũ, pro, Maximus natu. Veterrimus liberorum.

Vetustissimi familiarium. Vetustissimus militum.

Secundo. Qui Vononem uetustissimum liberorũ eius acciret. Quinto. E uetustissimis familiarium Rhodum secuti. Infra. Arsacem liberorum suorum ueterrimum imposuit. Vndecimo. Et Vibidiam uirginum Vestalium uetustissimam orauit. Libro 17. Vetustissimum quenq; militum, nomine uocans.

Curatius pro accuratius.

Secundo. Finem curatius differam.

Excusatius.

Tertio. Quo excusatius sub exemplo acciperentur.

Mandare aliquid ad quempiam.

Secundo. Extremas preces P. Quirino propinquo suo ad principem mandat.

Antistare

Antistare pro antecellere.

Sed ut locis, ordinibus, dignationibus antistent.

Absistere, pro desistere à cœptis.

Secundo. Nec aut Vrgulania obtemperauit in domum Cæsaris spreto Pisone ue cta, aut ille absistit. Lib. 13. Igitur absistentibus hijs, pari metu exterritis Bructeris: Sic enim emendauimus quum ante legeretur, assistentibus. Decimoquarto. Absistentium facie abscesserat cohors militum. Sic enim legendum suspicamur. Libro 19. Stantem pro gradibus palatij Vitellium, & preces parantem, peruicere ut absisteret. Libro 20. Et missus cum mandatis Montanus ad Ciuilem, ut absisteret bello. Liuius libro primo dec. quartæ. Vt quum nox prælium diréptura esset, rex prior territus rabie eorum, pugna abstiterit. Et rursum. Sed naues Romanæ à Piræeo uenientes, intromissumque præsidium absistere incœpto coegerunt. Libro secundo. Si Antiochus regno Attali abstineat, belloque absistat. Et rursus. Quum haud absisteret petere. Libro sexto. Absistere ijs Flaccus iussit. Item. Ne ingratis quidem benefacere absistam. Rursum. Tādem abstiterunt. Libro 7. Tandem sub nocte uano incepto quum abstitissent. Infra. Si absistere furore uellent. Itē. Nuncia meis uerbis, bello absistat. Libro 8. Non tamen ita infregit animos eorum, ut absisterent imperio. Libro secundo dec. quintæ. Si absistere bello & facere imperata uelint. In calce libri. Abstitit incœpto. Libro quarto. Huius noui præsidij fama absistere oppugnatione simul Romanos regemque coegit. Item. Neque priusquam debellauero absistam.

Amores, de amore honesto. Item de inhonesto.

Secundo. Breues & infaustos populi Romani amores. Quinto. Amores iuuenum & impudicitiam nepoti obiectabar. Infra. Dein multorum amoribus famosa Albucilla &c. defertur impietatis in principem.

Forma haud dissimili in dominum.

Secundo. Nam ætate & forma haud dissimili in dominum erat. Similis locutio libro 13. Veste seruili in dissimulationem sui compositus.

Concipere. Concipere iurisiurandi uerba, de iurante. Item, de dictante seu instituente.

Secundo. Et fraude aut ui raptum Agrippam ferre ad exercitus Germanicos non seruili animo concepit. Libro 18. Abijt iam & transuectum est tempus, quo posses uideri concepisse. libro 20. Et quum cętera iurisiurandi uerba conciperent, Vespasiani nomen hæsitantes, aut leui murmure, & plerunque silentio transmittebant. Infra. Senatus inchoantibus primoribus, iusiurandum concepit &c.

Promittere barbam pro summittere.

Secundo. Donec crinem barbamque promitteret. Vnde promissa barba Liuio libro secundo primæ dec. Quanquam in uulgatis æditionibus perperam prolixa scriptum est. Nam promissa habet manuscriptus codex, quem ex Borbetomago nactus sum. Sic autem legenda Liuij uerba. Adhoc promissa barba & capilli efferauerant speciem oris. Quomodo rursum libro quinto loquitur eiusdem decadis. Barbam suam, ut tum omnibus promissa erat. Libro 8. dec. quartæ de Gallis. Procera corpora, promissæ & rutilatæ comæ, uasta scuta, prælongi gladij. Rursum libro quarto dec. quintæ. Sordidati, barba & capillo promisso. *Liuij locus*

Simulata conscientia. Conscientia.

Secundo. Hortatur, simulata conscientia adeant, offerant pecuniam. Hoc est, simulato, siue, postquam simulauerint se conscios eius rei esse. Libro 12. Prouisam iam sibi Xenophontis medici conscientiam adhibet. libro 15. Neque tum omissa, dum aspectui consulitur, spreta conscientia. Sensus est, erār sibi conscij rem secus habere, cæterum hoc non curabant. Libro 17. In conscientiā facinoris pauci asciti.

Paulò

Paulò post. Præbuit plerisq; suspicionem conscietiæ. Libro 19. Tanquam nimius pauor conscientiam argueret. Libro 20. Quin idem ille arguebat ultro conscientiam ducis. In uita Agricolæ. Et conscientiā generis humani aboleri arbitrabātur.

Vacuus pro ocioso. Item pro solo. Item pro carente. Vacuus à tributo. Vacua nomina. Vacuum fuit.

Secundo. Quoniam tres uacuas legiones, & ducem fraudis ignarum perfidia deceperit. Paulò ante. Vacui externo metu. Quinto libro. Duobus Blæsis extinctis, domum eorum uocat uacuam. Tunc ut uacua contulit in alios. Vndecimo. Vacuoq; adultero potiretur. Duodecimo. Vacuam æmulatione. Paulò post. Domestica cura uacuus. Infra. Quorū uirtute uacui à securibus & tributis. Rursum. Vt omni tributo uacui in posterum Coi &c. Libro 13. Sed ubi mulier uacua fuit. Loquitur autem de Pontia quæ omiserat maritum suum. Libro 14. In Syriam accessit morte Vinidij legati uacuam ac sibi permissam. Mox. Nam antea uacuum id solutumq; pœna fuerat. Libro 15. Verbis magnificas, rerum uacuas. Libro decimosexto. Non sexus, non ætas periculo uacua. libro 17. Si respublica & senatus & populus, uacua nomina sunt. lib. 18. Sed ubi subacto orbe & æmulis urbibus regibusq; excisis securas opes concupiscere uacuum fuit.

Adolescere, pro incipere uigere. Item pro succrescere, & augeri per metaphoram.

Secundo. Adolescebat interea lex maiestatis. Duodecimo. Vtq; Domitij pueritia tali magistro adolesceret. Libro 13. Donec uer adolesceret. Lib. 18. Vetus ac iam pridem insita mortalibus potentiæ cupido cum imperij magnitudine adoleuit. Infra. Vix credibile memoratu est, quantū superbiæ socordiæq; Vitellio adoleuerit &c. libro 19. de Cremona. Igitur numero colonorū &c. adoleuit floruitq; li. 20. Nō Primi Antonij neq; Mutiani ope Vespasianū magis adoleuisse. Rursus. Prauo certamine legatorum ius adoleuit. Infra. Tūc Velledæ autoritas adoleuit.

Augendæ dominationi certaretur, hoc est, ad augendam dominationem certaretur, & similes locutiones.

Secundo. Et contra augendæ dominationi certaretur. Simile est quod primo libro dixit. Distrahendo hosti per Bructeros ad flumen Amisiam mittit. Item. Subducit ex acie legionem faciendis castris. Infra. Si patrandæ neci uenenum mitteretur. Tertio. Dein præsidio Africæ ducebatur. Infra. Quasi firmandæ ualetudini in Campaniam concesisit. Item. Aut adsumendis auxilijs uagabantur. Quarto. Quoties parando regno finguntur. Similes locutiones sunt. Subsidio uenerant. Auxilio uocare. Subsidio missos. Quinto. Ita castigandæ plebi compositum senatusconsultum prisca seueritate. Infra. Vbi data fides reddendæ dominatiou uenisse. Vndecimo. Accusandis utrisq; immittit. Mox. Quibus abluendis cubiculo egrediens. Duodecimo. Quod acquirēdis uulgi studijs ædebatur. Infra. Dum res firmando Neronis imperio componuntur. Id est, ad firmandum Neronis imperium. Decimotertio. Factum & S.C. ultioni iuxta & securitati, Id est, ad ultionē & securitatem æque pertinens. Infra. Vlteriores etiam nationes sociasq; bello uocabant. Item. Repertus est certe per medium diei nudus exercitando corpori. libro 15. Ea dum à Corbulone tuendæ Syriæ parantur. libro 16. Quæ per tantū æui occulta præsentibus bonis augendis, id est, ad præsentia bona augenda. s. fuerint. libro 19. Num secures, dolabras, & cætera expugnādis urbibus secum attulissent. Infra. Quæ seditiosa & corrumpendæ disciplinæ.

Quæsitissimus, pro exquisitissimo. Et quæsitiores, pro exquisitiores.

Secundo. Excepere Græci quæsitissimis honoribus. Tertio. Quæsitiores iam & plures Solon perscripsit. Infra. Quo quæsitior adulatio fuit.

Sanctor

Sanctor legum, àranciendo.

Tertio. Sed præcipuus Seruius Tullius sanctor legũ fuit. Sanctus participium usurpat Liuius libro decimo primæ decadis. De prouocatione legem diligentius sanctam. Annalium libro 21. Regnum ab Antonio Herodi datum uictor Augustus sanxit. Sic enim legendum putamus pro auxit.

Degredi, quoties descenditur de alto.

Secundo. Tum in speciem degressus. Infra. Tum Seleuciam degreditur. Libro decimoseptimo. Cæcina propiore transitu Pœninis iugis degredi iussus. libro decimonono. Pullo amictu palatio degreditur, mœsta circum familia.

Dissentire manifestus.

Secundo. Atrox ac dissentire manifestus. Quarto. Et quoquo facinore properus clarescere. Libro 20. Ne paratis quidem corrumpi facilis, adeo metuens incerta. In Dialogo oratorum. Tanquã minus obnoxium sit offendere, poetarũ quàm oratorum studium. Hoc est, obnoxium ad offendendũ. Et rursus. Et ipse satis manifestus est iamdudum in contrarium accingi, nec æquo animo perferre hanc nostram pro antiquorum laude concordiam. In uita Agricolæ. Peritus obsequi, eruditusq́ utilia honestis miscere.

Proficiscitur Aegyptum cognoscendæ antiquitatis. Subauditur, gratia, uel nomine. Defectiua oratio est hellenismum sapiens. Et similes locutiones.

Secundo. Germanicus Aegyptum proficiscit̃, cognoscendæ antiquitatis. Tertio. Erectis omnium animis, petendæ è Pisone ultionis. Mox. Eaq́ res agitata rumoribus, ut in agmine atq́ itinere crebrò se militibus ostentauisset ab Narnia, uitandæ suspicionis. Infra. Pulso Tarquinio aduersum patrum factiones multa populus parauit, tuendæ libertatis & firmandæ cõcordiæ. Rursum. Spectatus & Sacrouir intecto capite pugnam pro Romanis ciens, ostentandæ, ut ferebat, uirtutis. Quinto. Quia pecuniam à Vario Ligure omittendæ delationis ceperãt. Subauditur, causa. Sic uidetur & illud dictum libro 16. Ac nuperrimæ coniurationis in Sardiniam exactus. Quanquam in uulgatis æditionibus legitur. Ac nuper crimine coniurationis in Sardiniam exactus. Similis uidetur illa apud Liuium locutio libro quinto dec. quintæ. de Paulo Aemilio loquentem. Et ipse illachrymasse dicitur sortis humanæ. Vt subaudiat̃, causa. Alioqui dixisset, sorti humanæ. quemadmodum libro decimo dec. quartæ. Qui meo infelici errori unus inlachrymasti.

Sponte principis. Et similes orationes.

Secundo. Quod contra instituta Augusti, non sponte principis Alexandriam introisset. Quarto. Extructa iam sponte præfecti castra. Infra. Et proxima sponte inimicorum recepta. Quinto. Vt sponte Cæsaris. Duodecimo. Gnarum tamen cuius sponte præficeretur. Libro 13. Et alia, sponte incolarum in deditionem ueniebant. Infra. An grauius æstimandum sponte litigatoris præmium honestę operæ assequi. libro 19. Nec spõte Antonij properatum. libro 20. Vnde suspicio, sponte legatorum excitari bellum.

Aetas militaris, pro robusta ac apta ad militiam. Aetas senatoria.

Secundo. Referebat habitasse quondam septingenta millia ætate militari. Lib. 15. Et Viuianus Annius gener Corbulonis, nondum senatoria ætate, sed pro legato quintæ legioni impositus. libro 20. Magnam eo die pietatis eloquentiæq́ famam Vipsanus Messala adeptus, nõdum senatoria ætate. Liuius libro primo dec. quartæ. Tum militaris ætas iurare, neminem uiuum, nisi uictorem, acie excessurum. Et rursus. Nec ullo iam, qui militaris ætatis esset, non aut cæso, aut fugato.

Postremũ, aduerbialiter. Ad postremũ. Supremũ aduerb. ultimũ.

Secundo. Dein cupido augendi pecuniam, postremum obliuio patriæ. Tertio.

Postremum obiere eo anno uiri illustres. Vndecimo. Ac postremum mollitiã corporis obiectante. Liuius libro decimo dec. quartæ. Vouisse quo die postremum cum Celtiberis pugnasset. Tacitus libro 18. Ad postremum. Valens è petulantia etiam perfidiam suspectabar. libro 20. Ad postremũ gubernatores centurionesq; nisi eadem uolenteis, trucidant. Liuius libro 8. dec. 4. Vt Syriæ quoq; ad postremum reges stipendium dare non abnuerent. lib. 9. Et ad postremum quum auxilium L. Scipioni polliceretur, adijcit. Tacitus libro 20. Instare delectum, quo liberi à parentibus, fratres à fratribus uelut supremum diuidantur. Sic Liuius etiam ultimum aduerbialiter usurpat libro decimo dec. quartę. Vltimum de cœlo quod comitia turbaret interuenit. Item lib. 5. dec. quintæ. An ultimum mori iussurum?

Perfugere pro confugere. Vnde perfugium, pro Asylo. Suffugium. Effugium. Diffugium. Transfugium.

Primo. Quum quidã ad Germanicum perfugissent. Secundo. Neq; aliud perfugium. Tertio. Neq; quenquã in capitolium, alia'ue urbis templa perfugere. Infra. Vti Dianæ Leucophryenæ perfugiũ inuiolabile foret. Quinto. Qui moneret perfugere ad Germaniæ exercitus. Itẽ. Nam incolumi Augusta erat adhuc perfugium. Paulò post. Quasi fidissimũ ad subsidium perfugisset. Duodecimo. Tutum Vannio perfugiũ promittens, si pelleref. Mox. Ad classem in Danubio opperientẽ perfugit. Lib. 19. Interea ad L. Vitellium seruus Verginij Capitonis perfugit.

Renunciare amicitiam alicui, pro diremptam significare.

Secundo. Componit epistolas, quis amicitiam ei renunciabat. Sic Suetonius in Caio Caligula. Ac ne tunc quidem ultra progressus quàm ut & amicitiam ei more maiorum renunciaret. Liuius libro octauo quartæ dec. Decreuerunt renunciandam societatem Achæis.

Concedere simpliciter pro cedere. Concedere uictoriam. Item pro mori. Concedere ad Germanos.

Secundo. Dein Marsus seniori, & acrius tendẽti Sentio cõcessit. Tertio. Mox Varro inualidus senecta, uigenti Silio concessit. Quarto. Vt quandocunq; concessero. Hoc est mortuus fuero. Quinto. Victoriãq; concessere. Vndecimo. Atq; ipsi inter se concedere. Item. Nec amore in hanc patriam nobis concedunt. Libro decimotertio. Ne si concessisset obsidioni. Infra. Sola Ansibariorum gens retro ad Vsipios & Tubantes concessit. Libro 15. Quum mihi per ætatem summo nomine concessisser. libro 19. Simul iuncta turris, ictibus saxorum concessit. Et rursus. Ne Antonio Varoq; de gloria concederet. Liuius libro 6. quartæ decadis. Ita Athamania omnis in ius ditionemq; Philippi concessit. Et rursus. Pulsi loco intra munimenta subductis ordinibus concesserunt.

Gratans. Gratari. Gratabundus.

Secundo. Inter uenerantes gratantesq; aspici solita. Quinto. Et incolumem fore gratatur. Infra. Et multo gratantum concursu. Duodecimo. Obuium apud forum præbet se gratantibus. libro 14. Vt ad gratandum se expedire. Mox. Prehensantium manum, gratantiumq; quod discrimẽ improuisum & matris facinus euasisset. libro 17. Tribuni tamen centurionesq; & proximi militum gratabundi respondent. Sic enim reposuimus pro grata auditu. libro 18. Laudantes gratantesq; circundatum aquilis signisq; in tribunal ferunt.

Senescere de rumoribus, pro uanescere, & consumi.

Secundo. Relinquendum etiam rumoribus tempus, quo senescant. libro 18. Et senescens exercitus sui fama. Liuius libro quinto dec. quartæ. Agitandum aliquid miscendumq; rati, ne cunctando senescerent consilia.

Occanere pro occinere.

Secũdo. Tũ Sentius occanere cornua tubasq;, & peti aggerẽ, erigi scalas iussit.

Deruptum

Deruptum pro abrupto siue prærupto.

Secundo. Colle arduo & derupto. Quarto. Dimisso equo per derupta & auia, sequenteis frustratus est. Quinto. Per auia ac derupta. Liuius libro octauo quartæ decadis. Multi pauore in derupta præcipitati. Quod ibidem uero mox præcedit, in altiorem diruptioremq; undiq; tumulum concessere, cogitandum an legi debeat, deruptioremq;. Libro nono. Et pars maxima inermes per inuia & rupes diruptas præcipitantes fugerunt. Forte, deruptas.

Fungor, cum accusatiuo constructum.

Tertio. Suprema erga memoriam filij sui munera fungerentur. Quarto. Et hominum officia fungi. Liuius libro primo dec. primæ. Maiorem partem ætatis eius, quam ciuilibus officijs fungantur homines, Romæ se quàm in uetere patria uixisse. Sic enim in uetusto codice legitur, non, Qua ciuilibus officijs fungantur homines. Eandem constructionem & apud Tranquillum reperias.

Filij familiarum.

Primo. Nunquam'ne nisi ad se filios familiarum uenturos? Tertio. Exceptum comiter iuuenē, sueta erga filios familiarū liberalitate auget. Trāquillus filios familias appellat in Vespasiano Augusto. Néue filiorum familias fœneratoribus exigendi crediti ius unquam esset. Rursum Annaliū 11. Tacitus. Sæuitiā creditorum cohercuit, ne in mortē parentum pecunias filijs familiarum fœnori darent.

Publico abstinere.

Tertio. Tiberius atq; Augusta publico abstinuere. Hoc est, domi se cōtinuere. Libro 15. Et paululum in publico uersatus. Libro 20. Non in publicū egressus est, neq; se studijs uulgi permisit.

Penetrare ad personam relatum.

Tertio. Nihil tamen Tiberium magis penetrauit. Simile est quod sequitur. Ne quo affectu perrumperetur. Item quarto libro. Eaq; discordia nepotes suos conuelli. Et quinto. Vi dominationis conuulsus.

Superstes bellorum. Superstes iniquorum, siue inimicorum. Superstes Tiberio.

Secundo. Et tot bellorum superstitē. Tertio. Integrā illi sobolē, ac superstitem iniquorum precarenē. Quinto. Tiberio superstes fuit. In libello Germanorū. Multiq; superstites bellorum, infamiā laqueo finierunt. Et rursus. Superstitē principi suo ex acie recessisse. In uita Agricolæ. Pauci & ut ita dixerim nō modo aliorum, sed etiā nostri superstites sumus. Liuius lib. 10. 4. dec. Eo usq; me uiuere uultis, donec alterius uestrum superstes haud ambiguum regē alterum mea morte faciam.

Porta tenus, usq; ad portam. Ore tenus. Nomine tenus. Solo tenus. Ianua ac limine tenus. Litore tenus. Verbo tenus. Vulneribus tenus.

Tertio. Non patruum saltē porta tenus obuium. Sic dixit lib. 1. Modo pectore, modo ore tenus extātes. Hoc est, usq; ad os. Lib. 15. Vsurpatas nomine tenus urbium expugnationes dictitant. Infra. Tres solo tenus deiectæ. lib. 17. Dum egregius imperator cum fortibus amicis, ianua ac limine tenus, domum claudit. In uita Agricolæ. Vnum addiderim, nusquā latius dominari mare, multum fluminum huc atq; illuc ferre, nec littore tenus accrescere aut resorberi. Sic usurpat aduerbiū uerbo tenus Liuius lib. 4. dec. quartæ. Rem defendā, non nos, in quos iecit magis hoc Cos. uerbotenus, quàm ut re insimularet. Idem elegāter dixit, uulneribus tenus libro primo dec. quintæ. Et modo uulneribus tenus, modo sine missione etiā.

Imitamenta doloris. Imitamenta tristitiæ.

Tertio. Meditata ad memoriam uirtutis carmina, & laudationes & lachrymas, uel doloris imitamenta. Decimotertio. Peractis tristitiæ imitamentis. Decimoquarto. Sed ueterum Romanorum imitamenta præferre.

Meditamenta.

Libro 15. Nomina summæ curæ & meditamenta. Libro 20. Et cęteris belli meditamentis militem firmabant.

Placamenta.

Libro 15. Non largitionibus principis aut deûm placamentis, decedebat infamia. Libro 17. Quæcꝫ alia placamenta hostilis iræ.

Turbamenta.

Libro 17. Quæcꝫ alia turbamenta uulgi.

Tentamenta.

Libro 18. Et in urbe ac foro tentamenta ciuilium bellorum.

Libramenta.

Lib. 19. Vincula & librameta tormentorum abscidissent. Liuius lib. 8. dec. 4. In arietes tollenonibus librameta plumbi aut saxorū, stipitésue robustos incutiebāt.

Eiectamenta.

In libello Germanorum. Diu quinetiā inter cætera eiectamenta maris iacebat.

Spiramenta.

In uita Agricolæ. Quo Domitianus non iam per interualla ac spiramenta temporum, sed continuo & uelut uno ictu rempublicam exhausit.

Solennia, pro solitis. Solennia nuptiarum. Solennia pietatis.

Tertio. Aliacꝫ funerum solennia. Rursum. Proin repeterēt solennia. In fine libri. Necꝫ prohibuit quo minus laudatione pro rostris, cæteriscꝫ solennibus funus cohonestaret. Quinto. Mox cōsultans quo nam die solennia regni capesseret. Vndecimo. Cuncta nuptiarū solennia celebrat. Duodecimo. Necdum celebrare solennia nuptiarum audebāt. Paulò post. At enim noua nobis in fratrum filias coniugia, sed alijs gentibus solennia. Infra. Et funeris solenne perinde ac diuo Augusto celebrat. Lib. 15. In modum solennium cōiugiorum denupsisse. Infra. Sine ullo funeris solenni cremat. Lib. 16. Principio anni uitare Thraseā solenne iusiurandum. Lib. 17. Inferioris tamē Germaniæ legiones solēni kal. Ianua. sacramēto pro Galba adactæ. In uita Agricolę. Igit ad solēnia pietatis profectus Agricola. Liuius lib. 7. dec. 4. Cum solenni habitu ante portā occurrūt. Lib. 8. Et in solennibus uerbis habet. Infra. Quibus ita in publicum solenne spōsalibus rite factis, quum se domum recepisset. Libro 9. Si quis tale sacrum, solenne & necessarium duceret. Libro 10. Ibi die per solennes epulas consumpto. Item mox. Forte lustrandi exercitus uenit tempus, cuius solenne est tale. Rursus. Solenne lustrale exercitus.

Postulare simpliciter, pro postulare ad pœnam.

Tertio. Fulcinius Trio Pisonem apud Consules postulauit. Quarto. Claudia Pulchra sobrina eius postulatur. Quinto. Mamercus dein Scaurus rursum postulatur. Libro 13. Postulatuscꝫ apud consules à patre interfectæ.

Fallere pro latere.

Tertio. Haud fallebat Tiberium moles cognitionis. Quarto. Necꝫ diu fefellit. Quinto. Et per speciem officij manum complexus, pulsum uenarum attigit, necꝫ fefellit. Significat id sensisse Tiberium. Vndecimo. Et nonulla fallendi spe. Decimotertio. Ab ijs proconsuli uenenum inter epulas datum est, apertius quàm ut fallerent. Item. Quæ mutatio necꝫ Neronem fefellit. Libro 15. Cæterum militaris quocꝫ conspiratio non ultra fefellit. Libro 17. Per socordiam præfecti, quem nota pariter & occulta fallebāt. Item. Non fallebat duces impetus militum. Lib. 18. Nihil eorum Vitellianos fallebat, crebris ut in ciuili bello transfugijs. Infra. Plures fefellere, fide amicorum aut suomet statu occultati. Libro 19. Necꝫ ad fallendum aptus numerus, necꝫ ad penetrādum. Item. Nec fefellere ea Mutianum. Mox. Nec exploratione occulta fallere Antonium tentauit. Infra. Postremo abiectis armis,

fugā & fallendi artes circumſpectabāt. Lib. 21. Vtq; ad fallendum ſilentio, ita cœpta cæde, & quo plus terroris adderent, cuncta clamoribus miſcebāt. Mox. Non fefellit Ciuilem ea inclinatio. Hoc eleganter Liuius uocat furto fallere, lib. 4. dec. quintæ. lib. 1. dec. quartę. Quum abire inde & fallere abiens hoſtem uellet. Rurſus dec. quintæ libro 1. Nec quicquam eos quæ terra mariq; agerentur fallebat.

Inire ſimpliciter, pro ingredi. Item cum accuſatiuo.

Tertio. Vt ouans iniret. Quinto. Quoties curiam iniſſet. Libro 13. Qui non ſtationem, non uigilias iniſſent. Lib. 15. Namq; ad eam diem indiſcreti inibant. Paulò poſt. Quum Veſtæ quoq; templum iniſſet. Item. Si conuiuium, ſi ſpectaculum ſimul iniſſent, pro crimine accipi. Libro 20. Percunctatur ſacerdotes num illo die Baſilides templum iniſſet.

Prolatum, pro dilato in aliud tempus.

Tertio. Prolato honore urbem intrauit. Quarto. Inter quæ, diu meditato prolatoq; ſæpius conſilio.

Prolatare. Prolatatum. Prolatatio.

Quinto. Sed ubi diem ex die prolatabant. Vndecimo. Interim Meſſalina Lucullanis in hortis prolatare uitam. Decimotertio. Prolatum inter Parthos Romanosq; de obtinenda Armenia bellum acriter ſumitur. Lib. 18. Seu domum extruere, ſeu prolatare agros, ſeu ampliare ſeruitia. Libro 19. Sed omnem prolatationem ut inimicam uictoriæ ſuſpectabant. Liuius libro primo dec. tertiæ, de Annibale. Nihil prolatandum ratus. Libro 7. dec. quartæ. Quod poſſumus, ſi ex hoc impetu rerum nihil prolatando remittitur, ante hyemem dijs uolentibus perfeciſſe.

Super eum diſcumbebat. Cunctis ſuper uota fluentibus.

Tertio. Quum ſuper eum Piſo diſcumberet. Sic dixit Tranquillus in Auguſto. Superq; ſe ſubſellio ſecundo collocauit. Libro 14. Annalium. Superq; ipſum collocata. Libro 18. Cæterum uulgus ſuper humum relictum. Libro 19. Cunctis ſuper uota fluentibus. Et rurſus. Multi ſemianimes ſuper turres & propugnacula mœnium expirauere. Libro 20. Iamq; ſuper caput legiones.

Contrectandum uulgi oculis permittere.

Tertio. Nam quò pertinuit nudare corpus, & contrectādum uulgi oculis permittere? Sic Lactantius in de opificio dei. Quæ à nobis longe remotæ, neq; oculis contrectari, neq; tangi manu, neq; percipi ſenſibus poſſunt.

Noxæ eſſe. Abſolutioni eſſe.

Tertio. Quod neq; conuictum noxæ reo ſi recentia purgaret, neq; defenſum abſolutioni erat, ſi teneretur maioribus flagitijs. Liuius libro ſecundo dec. quartę. Nihil hijs aut ſocijs eorum noxæ futurum, fraudiúe. libro quarto. Publica fide accepta, nihil eam rem noxæ futuram.

Diurna Actorum ſcriptura. Diurna pop. Romani.

Tertio. Non apud autores rerum, non diurna Actorum ſcriptura reperio. Decimoſexto. Diurna pop. Romani per prouincias, per exercitus curātium legunt.

Dicta impune erant.

Primo. Facta arguebant, dicta impune erāt. Tertio. Deterrima quæq; impune, ac multa honeſta exitio fuere. Duodecimo. Et cūcta malefacta ſibi impune ratus tanta potētia ſubnixo. Lib. 20. Caianarū expeditionū ludibriū impune ſpreuerat.

Si ita ferret, pro ſi ita contingeret.

Tertio. Et, ſi ita ferret, comitem exitij promittebat. Libro decimotertio. Et ſi ita ferret, honeſtius in acie perituros.

Experiri, de iudicio, quod alibi, Ius experiri.

Tertio. An adhuc experiret, dubitās. Liuius lib. 10. dec. 4. Se ei permittere, uti ſi quod ſeu ius, ſeu auxiliū ſe habere ad eos libros repetēdos exiſtimaret, experiret.

Augere liberalitate quempiam. Auctus pecunia, liberis, omine, auxilio, societate. Augeri cognomento. Aucto animo. Auctus filia.

Tertio. Exceptum comiter iuuenem, sueta erga filios familiarũ nobiles liberalitate auget. Quomodo pecunia auctũ Cicero dixit. Sic supra dixit, auctus liberis. Tanquã auctus liberis Drusus domum Germanici magis urgeret. Et lib. 1. Omine auctus. lib. 17. Titus aucto animo ad patrẽ peruectus. Quinto. Auctus auxilio Pharasmenes. Duodecimo. Augeẽ & Agrippina cognomento Augustæ. Decimotertio. Exin largitione potissimos amicorum auxit. libro 20. Ciuilis societate Agrippinẽsium auctus. libro 21. Magna colluuie, & cæterarum urbium clade aucti. In uita Agricolæ. Auctus est ibi filia in subsidium & solatium simul.

Auctitare.

Ab augeo uerbo frequentatiuum usurpat Tacitus libro quinto. Qui pecunias fœnore auctitabant.

Facere bellum patriæ.

Tertio. Quando M. Antonij qui bellum patriæ fecisset.

Facere pugnam.

Tertio. Prosperam aduersus Numidas pugnam facit.

Facere auxilia mercede, de militibus subsidiarijs.

Quinto. Mittit qui auxilia mercede facerent.

Facere hostilia.

Libro 15. Quod pro Armenijs, & hostilia faceret.

Facere metum, pro inferre.

Lib. 13. Inanẽ metum fecerãt. lib. 16. Metũ Neroni fecerãt. lib. 18. Metũ pditionis fecere. Infra. Et metũ Batauis fecissent. li. 19. Vanã formidinẽ, ut hostes, fecere.

Facere castra.

Libro 21. Haud procul Hierosolymis castra facit. libro secundo. Iamq; sero diei subducit ex acie legionem faciendis castris.

Facere uim resistenti. Facere uim commeatibus.

Libro secundo. Et resistenti uim facere. Sic enim illic lego pro, resistentium facere. libro 13. Sed neq; cõmeatibus uim facere potuit. Liuius libro secundo decadis quartæ. Ipsum priorem uim omnibus fecisse.

Facere perniciem.

Libro 18. Quæ læta in præsens, mox perniciem ipsis fecere.

Gliscens. Glisco.

Primo. Temporibusq; Augusti dicendis non defuere decora ingenia, donec gliscente adulatione deterrerentur. Tertio. Et gliscit utrunq; posteritate. Paulò post. Cæterum multitudo periclitantium gliscebat. Iterum. Minutura, quoties gliscat potestas. Quarto. Quum ex usu temporis huc illuc mearent, gliscerent numero, & aliquando minuerentur. Infra. Vtq; gliscerent dignatio sacerdotũ. Mox. Neque aliud gliscentis discordiæ remedium. Paulò post. Quæ gliscebat immensum. Infra. Punitis ingenijs gliscit autoritas. Quinto. Quantumq; sæuitia glisceret, miseratio arcebatur. Vndecimo. Dein gliscentibus negocijs. Duodecimo. Mox gliscente pernicie. libro 14. Inde gliscere flagitia & infamia. libro 15. Quo gliscentibus periculis etiam subsidij laus augeretur. Infra. Vnde gloria egregijs uiris, & pericula gliscebant. Item. Ac ne glisceret inuidia crudelitatis. libro 16. Gliscebat interim luxuria, spe inani. Infra. Frustra Cassium amouisti, si gliscere & uigere Brutorum æmulos passurus es. libro 18. Gliscentem in dies famam sors discussit. Item. Gliscere famam ipso spacio sinebat. libro 20. Quum glisceret certamen.

Flagitij ratus.

Tertio. Et illam obsidionem flagitij ratus.

Desertus suis, pro à suis, & similes locutiones omissa præpositione.

Tertio. Neq; prœliũ omisit, donec desertus suis caderet. Paulopost. Asiæ forte depellendum. Infra. Medio cum delectis castella & munitiones idoneis locis imponens. Hoc est in medio. Quarto. Prodere de his quos mors odio aut gratia exemisset. Hoc est, ex odio aut gratia. Libro 12. Modo pecorum Barbaris trahebãt, id est, à Barbaris. Eodem. At Hercule olim Italiæ regionibus longinquas in provincias commeatus portabant, pro ex Italiæ regionibus. Lib. 14. Nam Antio aduentabat, hoc est ab Antio. Eodem. Quia pluribus salus eius curabatur, hoc est à pluribus. lib. 15. Quas Tigillino paratas, pro à Tigillino. Item. Et quũ foribus arceretur, pro, à foribus. Libro 18. Nudus & auxilij inops balneis interficitur. Hoc est in balneis. lib. 19. Posse coloniã plano sitam impetu capi. Hoc est in plano sitam. Infra. Turrim uicino sitam, id est in uicino. Lib. 20. Patibulo affixus, in ijsdem annulis quos acceptos Vitellio gestabat. Hoc est, à Vitellio. Paulopost. Auertere accita Vitellio auxilia, hoc est à Vitellio. Item. Centurio Mutiano missus, hoc est à Mutiano. In uita Agricolæ. Siquidẽ Hybernia medio inter Britanniã atq; Hispaniam situ. Medio, id est in medio. Liuius lib. 4. dec. 5. Quũ afsidue Pantauco &c. stimularetur, id est, à Pantauco. Lib. 5. Fortunam deosq; quorum templo erant, nulla ope supplicem iuuanteis accusans, hoc est in templo.

Secundo rumore, hoc est grato. Secunda fama apud Liuium.

Tertio. Vtq; hæc secũdo rumore, ita aduersis animis acceptũ. Sic Liuius lib. 4. dec. quintæ dixit, secundã famam. Ea profectio famã haudquaq; secundã habuit.

Aduerso rumore. Aduersa fama.

Libro 14. Sed Seneca aduerso rumore erat, quod oratione tali confesſionẽ scripsisset. Liuius libro quarto dec. quintæ. Neq; enim omnes tam firmi & constantis animi contra aduersum rumorem esse possent, quàm Fabius fuit, qui suum imperium minui per uanitatem populi maluit, q̃ secunda fama male rem gerere. Sic Liuius dixit aduersa fama libro 7. decad. quartæ. Aduersa omniũ fama, quòd prouinciam Siciliam &c. reliquisset.

Secundis numinibus euenire.

Libro 15. Vt ipse, prouidum potius, & secundis numinibus euenire.

Secunda tempestate.

In uita Agricolæ. Et simul clasſis secũda tempestate ac fama Trutulensem portum tenuit. Sic & Tranquillus in Tito Vespasiano. Sabinos petit aliquãto tristior, quod sacrificãti hostia aufugerat, quodq; tempestate serena tonuerat. Quę exẽpla docent tempestatẽ etiam in bonam partem usurpari.

Secundum prælium facere. Secundum mare. Secundum flumen.

Lib. 20. Secundũ præliũ fecit. Liuius lib. 8. quartæ dec. In agro eorum pluribus prœlijs secũdis factis. Lib. 20. Illis mare secundũ. lib. 21. Iis secundum flumen.

Secundante uento.

Libro 2. Tandem relabente æstu, & secundante uento.

Suam pro eius.

Tertio. Neq; per tormenta interrogari passus est de his quæ ad domum suam pertinerent. Nam loquitur de domo Lepidæ, nõ de sua ipsius domo. Libro quinto. Adeo facinora atq; flagitia sua ipsi quoq; in supplicium uerterant. Liuius libro quinto dec. quartæ. Si quæreret, ubi miles noster, ubi nauis intra præsidia sua fuisset, quid responderemus: Hoc est, intra præsidia eius. s. Persei Macedonum regis. Sic accipiendum quod dixit libro 3. dec. eiusdem. Tum quæ primo C. Lucretius in populares suos prętor Romanus superbe, auare, crudeliter fecisset. Intellige populares non C. Lucretij Romanos, sed Chalcidensis Mitionis. Rursus lib. quinto. Dardanis repetentib. Pæoniam, quod & sua fuisset, & continens esset finibus

suis. Tacitus libro 17. Sed sua immanitas, sua luxuria ceruicibus publicis depulere, libro 20. Octauius Pontiam Posthumiam stupro cognitam, & nuptias suas abnuentem, impotens amoris interfecerat, suas, hoc est eius, s. Octauij.

Frequentari, pro frequens reddi.

Tertio. Nec ideo coniugia & educationes liberûm frequentabantur. Liuius libro tertio quartæ dec. de Lysimachia. Partim nouos colonos spe commodorum proposita, ascribere, & omni modo frequentare, id est frequentē facere. Eiusdem dec. libro quarto. Sicut ipsam Lysimachiam, & reuocatis cultoribus frequentauerit, & quæ strata ruinis atq; incendijs erant, ingentibus impensis ædificauerit. Eiusdem libro sexto. Nunc ad triumphum frequētandum deductos esse milites, qui egregiam nauare operam reipublicæ potuissent.

Frequentare aliquem, pro inuisere aliquem & adhærere.

Libro decimooctauo. Digressis qui Pacarium frequentabant, nudus & auxilij inops balneis interficitur.

Immensum uiguit.

Tertio. Quis domus illa immensum uiguit. Infra. Qui immensum proruperat ad cuncta quis pecunia prodigitur. Quarto. Quæ gliscebat immensum. Item. Immensumq; attolli prouideret. Quinto. Nunciauere accolæ Euphraten nulla imbrium ui sponte & immensum attolli. libro 21. Nam duos colles immensum editos claudebant muri per artem obliqui.

Sororis nepos, hoc est, Nepos ex sorore.

Tertio. Sororis nepotem in nomen asciuit. Sic & Tranquillus loquitur in Iulio Cæsare. Tres instituit hæredes sororum nepotes. Quarto. Nam dubitauerat Augustus Germanicum sororis nepotem, & cunctis laudatū rei Romanę imponere.

Luxu propior, pro luxui.

Tertio. Per cultum & munditias copiaq; & affluentia luxu propior. libro decimotertio. Cruciatu aut præmio cuncta peruia esse.

Collegium, pro consortio officij siue societate, sicut collega.

Tertio. Consulatus patris atq; filij collegio insignis libro 17. Vitellio tres patris consulatus, censuram, collegium Cæsaris, imponere iampridem imperatoris dignationem. Liuius lib. 10. primæ dec. P. Decium expertum mihi concordi collegio, uirum dignum uobis, dignum parente suo, quæso mecum consulem faciatis. Rursum lib. 9. quartę dec. Eiusdem collegij alterum è duobus tribunis plebis suas inimicitias remisisse reipub. alterum alienas & mandatas exercuisse. Idem eleganter consortionis uocabulū in simili significatu usurpat libro decimo dec. eiusdem. Sociabilem, inquit, consortionem inter binos Lacedæmoniorum reges.

Sex partus enixa.

Tertio. Concordem sibi coniugem, & sex partus enixam. Liuius libro decimo quartæ dec. Et apud eum plures enixa partus.

Satias, pro facietas.

Tertio. An satias capit. Hoc uocabulo Terentius etiam usus est & Salustius. Item Liuius libro septimo tertiæ dec. Cædisq; ceperat satias. Sic enim in codice Spirensi manuscripto legitur. Quanquā uulgatæ æditiones habent satietas. Rursus Annalium tertio. Pauperes necessitas, diuites satias in melius mutet. Quinto. Tempus, preces, satias, mitigabant.

More gentico, pro more gentili.

Tertio. Quibus more gentico continuum ferri tegimen. Libro quinto. Sceptuchi utrinq; donis acceptis, more gentico, diuersa induere. Sic Ammianus Marcellinus libro 24. Ex usu moris gentici iustitiam felicitatemq; regis sui canoris uocibus extollentes. Porro suspicor genticū pro gētili militaris esse uulgi uocabulum.

Præsideo

Præsideo exercitum, & exercitui.

Tertio. Is proximū exercitū pręsidebat. Supra. Pręsedisse nuper fœminā exercitio cohortiū. Quarto. Proximumq; Galliæ littus rostratæ naues præsidebāt. Rursum. Et haud spernēda illic ciuium sociorumq; manus littora Oceani præsidebat.

Competere oculis & auribus.

Tertio. Neq; oculis neq; auribus satis competebant. libro 19. Dux segnis, & ueluti captus animi, non lingua, non auribus competere. Libro 18. Et tempora reputantibus initium finemq; miraculi cum Othonis exitu competisse.

Superesse fide, uirtute, consilijs, pro adiuuare.

Tertio. Sed fide ac uirtute legatos, se consilijs superfuisse. Sic & Tranquillus in Augusto. Ne si superesset, eriperet legibus reum.

Vaniloquentia. Magniloquus.

Tertio. Socru eius corā multisq; illustribus fœminis per uaniloquentiā legerat. Quinto. Per uaniloquentiā ac minas iaciebat. Liuius libro 4. dec. quartæ. Hæc uaniloquētia primum Aristhenum prætorem Achæorum excitauit. libro 5. Vaniloquus maria terrasq; inani sonitu uerborum compleuit. In uita Agricolæ. Atq; illi modo cauti ac sapientes, prompti post euentum ac magniloqui erant.

Paratus pro apparatu.

Tertio. Veneris & ganeæ paratus assiduis sermonibus uulgati fecerāt curam. Mox. Vt quisq; opibus, domo, paratu, speciosus. Quinto. Gazam & paratus regios adijcit. Vndecimo. Postremo uelut translata iam fortuna, serui, liberti, paratus principis, apud adulterum uisebantur. Rursum. Ne domum, seruitia, & cæteros fortunæ paratus reposceret. Sic enim ibi legendum, non, apparatus. libro 13. Prouiso ante funebri paratu, qui modicus erat. libro 15. Vt Parthi omisso paratu inuadendę Syriæ, spem omnem in Armeniam uerterent. libro 17. Studia militum iampridem spe successionis, aut paratu facinoris affectauerat. libro 18. Nullo principali paratu, sed uetere egestate conspicuus. Item. Et æmulātium inter se regum paratus. Mox. Igitur nauium, militum, armorum paratu strepere prouinciæ. Rursum. Celebrauere ingenti paratu, & ante illum diem insolito. Paulò inferius. Ita Vitellij paratus noscebantur. In uita Agricolæ. Paratu magno, maiore fama, uti mos est de ignotis, oppugnasse ultro castella adorti.

Adeptus rerum.

Tertio. Ad ea arma quis Ser. Galba rerum adeptus est.

Sex liberos. Tres liberos. Gemini liberi. Duo liberi.

Secundo. Numerate sex liberos. Tertio. Retulit esse illi coniugem, & tres liberos. Quarto. Ex qua tres liberos genuerat. Infra. Alterum ex geminis Drusi liberis extinguendo. Duos liberos Liuius dixit libro tertio decadis quartæ. Vxorem ac liberos duos superstites habuit.

Deridiculo fuit. Deridiculum.

Tertio. Deridiculo fuit, senex fœdissimæ adulationis. Quinto. Per deridiculū auditur. Duodecimo. Ignauia animi, & deridiculo corporis iuxta despiciendus. Liuius libro 9. quartæ dec. Alterum deridiculum esse, se reddere rationem, quos portus mercatores aut nautici petant. Alterum molestum &c.

Notio, pro cognitione causæ.

Tertio. Tiberius dilata notione de iure Flaminis. Quinto. Igitur tunc quoq; notioni quindecim uirûm is liber subijcitur.

Cummaxime.

Tertio. Littora & lacus Campaniæ cummaxime peragrantē. Sic enim emendauimus, quum ante legeretur, tum maxime. Quarto. Cœptantem cummaxime coniurationem disiecit. Ita nos eo loco scripsimus pro tum maxime. Libro 17. Vt

qui

qui aduersas expertus, cummaxime discam ne secundas quidem minus discriminis habere. Eodem libro. Nō hercle illi quibus cummaxime Vitellius in nos ciet, Germani audiant. Libro 20. Cæsas legiones, uastatam Italiam, capi cummaxime urbem. Paulo inferius. Tolerant cummaxime inopiam obsidiumq́; apud Vetera legiones. Rursum. Muros ciuitatis cōgregantibus se cummaxime Romanorum exercitibus, augere nobis q̄ diruere tutius est. Liuius libro 7. dec. tertiæ. Quippe nunc cummaxime florens uiribus. Rursus libro tertio dec. quintæ. Deinde quæ tum cummaxime L. Hortensius faceret. De hoc aduerbio plura habes in Castig.

Grauor aspectum, pro moleste fero.

Tertio. Sanè grauaretur aspectum ciuium senex imperator. Quomodo Tranquillus in Augusto dixit. Ampla & operosa prætoria grauabātur. Libro 18. Vxorem quoq; eius Saloninam, quāquam in nullius iniuriam insigni equo ostroq; ueheretur, tanquam læsi grauabantur.

Damnare, pro reum peragere siue condemnari facere. In quem sensum uerbum condemno Cicero Tranquillusq; usurpantur.

Tertio. Abolitas leges & funditus uersas, ubi in foro, in limine curię, ab Annia Rufilla, quam fraudis sub iudice damnauisset, probra sibi & minæ intendantur.

Libero, ut quondam quid firmaret. Absolute.

Tertio. Libero, ut quondam, quid firmaret mutaréue. Hoc est, quum liberum esset. Subauditur existente. Græcorum imitatione dictum. Huc pertinent illæ locutiones. Contracto quod erat militum. Item. Neq; dum comperto quos illa uis perculisset. Et quod infra sequitur. Adiecto, sibi trepidam uitam. Item. Diu quęsito, quos neptibus suis maritos destinaret Cæsar. Rursum. Tentatoq; per longum iter, ubi par oneri, par meatui sit. Et quod Vndecima libro legitur. In cuius transgressu multum certato. Item. Comperto quoq; Græcam literaturā non simul cœptam absolutamq́;. Rursum. Non distincto, sua an aliena manu. Libro 16. Montanus patri concessus est, prædicto, ne in repub. haberetur. libro 19. Non si pateant portæ, nisi explorato, nisi die intrandum. Libro 20. Nec diu certato, Tungrorum cohors signa ad Ciuilem transtulit. Liuius libro primo dec. quartæ. Profectus neque explorato circa, nec stationibus satis firmis. Item. Satis comperto Erduæam petituros Romanos.

Super pro præter Tacito solenne.

Tertio. Super eas ciuitates quas memoraui. Mox. Super tot senatores aduersos. Infra. Nec super cæterorum æqualitatē. Suetonius sic usurpat sæpenumero. Tacitus rursum Annalium quarto. Super id quod nullo autore certo firmantur, prompte refutaueris. Item. Super consulatum & triumphalia de Getis, gloriæ fuerat bene tolerata paupertas. Paulopost. Super hominum ingeniū. Duodecimo. A Tiberio super propriam stirpem Germanicum assumptum. lib. 16. Aderat filia super ingruens periculum, longo dolore atrox. Liuius lib. 1. dec. 4. Aetas, inquit, & forma, & super omnia Romanum nomen te ferociorem facit.

In ipsos, in socios, Pro incōmodum ipsorū, inq; cō modum sociorū.

Tertio. Quanto fore mitius in ipsos, melius in socios, prouideri ne peccaretur.

Expertum, pro explorato. Inexpertum.

Tertio. Præponitq; cēturiones uirtutis expertæ. lib. 18. Et inexperti belli fauor. Infra. Suas legiones ciuili bello inexpertas. lib. 20. Ignotū adhuc ingeniū, & nullis defensionibus expertū. In uita Agricolæ. Et expertū bellis animum. Liuius lib. 8. quartæ dec. Mille ad eam rem ex omni numero, audaciæ expertæ delegerūt equites. lib. 10. eiusdem dec. dixit. Expertos inter fratres certaminum.

Conducere pro cogere siue congregare. Conductus.

Secundo. Quum Furius Camillus Procōsul Africæ legionem & quod sub signis

gnis sociorum, in unũ conductos ad hostem duxit. Quarto. Dispersas per urbem cohortes una in castra cõducendo. Cicero. Tunc Crotoniatę publico de consilio uirgines, locum in unũ conduxerunt. Iterum Annalium quarto. At Sabinus donec exercitus in unum conduceret, datis mitibus responsis. libro 15. Et auxilia regum in unum conducta lib. 20. Dum dispersas suorum copias conducunt.

Diductum, pro diuiso distractoq́: Item pro aperto. Diducere.

Secundo. Quia diductis terris, hauriebantur. Quarto. Prætẽdebat lasciuire militem diductum. Infra. Incusabatq́ diductam ciuitatem. Duodecimo. Foribus palatij repente diductis. libro 19. Diductis in latera turmis, uacuum in medio relinquit iter. libro 20. Ea ultio, incertũ maior an iustior, senatum in studia diduxerat. In uita Agricolæ. Diductis ordinibus. Liuius lib. 8. dec. 3. Ita diductis cornib. &c.

Contra tendere. Tendere absolute, pro tentoria figere.

Secundo. Dein Marsus seniori & acrius tendenti Sentio cõcessit. Tertio. Cõtra Vitellius ac Verannius cæteriq́ Germanicum comitati tendebant. Quarto: Et contra tendentis os uerberauerat. lib. 17. Hij discordes & rebus minoribus, sibi quisq́ tendentes. Eodem libro. Ac si cõtra tenderet, exitiũ metuens. lib. 18. Infamibus Vaticani locis magna pars tetendit. Simile est Liuianum illud lib. 7. dec. tertiæ. Et coartatio plurium in angusto tendentiũ facilis futura erat: Id accipiendum de tentorijs explicandis. Nam mox sequitur. Ab sui quisq́ ordinis hominibus in tentoria adducti. Dicuntur autẽ tentoria siue tabernacula, detendi perquã eleganter. Libro 1. decad. quintæ. Nautici tabernacula detendunt. Sed nos redeamus ad exempla prioris significatiõis. Tacitus libro uigesimo. Hinc multi boniq́, inde pauci & ualidi pertinacibus odijs tenderent. Liuius libro decimo primę dec. Minus autem tetendere, assueti iam tali genere certaminum uinci. Libro 4. dec. quartæ. Quũ aduersus tendendo nihil moueret socios. libro 8. Cn. Manlium summa ope tetendisse, ut eam pacem turbaret. libro decimo. Postquam in cõspectum adductus sit Xychus, non ultra tetendisse.

Frequens senatoribus, In datiuo, pro solitum.

Secundo. Erat quippe adhuc frequens senatoribus. Quarto. Specie artis frequens secretis, hoc est in secretis.

Eodem loci, pro eodem loco.

Quarto. Quanquam arduum sit eodem loci potentiã & concordiam esse. Sic quoq́ legendum apud Tranquillum in Augusto. Cauit etiam senatusconsulto, ut eodem loci perpetuo contineretur. In Caio Cæsare. Vt neq́ eodem loci præ ardore consisteret.

Eo loci, pro eo loco.

Libro 14. Non eo loci res suas agi, ut de matrimonio certet.

Necessitudinem principi fecit, pro coegit.

Tertio. Iuliæ Augustę ualitudo atrox necessitudinem principi fecit festinati in urbem reditus.

Supplicia, pro supplicationibus.

Tertio. Sed tum supplicia dijs ludiq́ Magni ab senatu decernuntur. Salustius. Non uotis neq́ supplicijs muliebribus deorum auxilia parantur. Decimotertio. Et senatusconsulto supplicationes habitæ.

Simul aduerbium cum datiuo constructum more Græco.

Tertio. Et quindecimuiri septemuiris simul & sodalibus Augustalibus ęderẽt. Nam sic suum ἅμα Græci cum datiuo copulare solent. Vt, ἅμα δὲ χιτῶνι ἐκδυομένῳ, ἐκδύεται καὶ τὴν αἰδῶ γυνή. Quarto. Verum Hypæpeni Trallianiq́ Laodicenis ac Magnetibus simul tramissi Quinto. Aceruatim ex eo Annius Pollio, Appius Sillanus, Scauro Mamerco simul, ac Sabino Caluisio, maiestatis postulant.

Pro-

Propolluere.

Tertio. Obscura initia impudentibus ausis propolluebat.

Prosperſum.

Libro 15. Templum & simulachrum deæ prosperſum eſt.

Copia pro copijs militaribus.

Quarto. Quæ tum Romana copiā in armis. Infra. In diſpoſita claſsiariorum copia. Rurſum. Addita præſenti copia, ad hoſtem pergit. Item. Miſſa nauali copia. Sic accipiendum illud Tranquilli in Auguſto. Tribus eorum ducibus cum magna copia cæſis. Liuius libro quinto dec. quartæ. Ipſe tum ex cætera copia militum &c. delectos &c. educit.

Copia pro poteſtate.

Lib. 14. De Nerone. Vetus illi copia erat curriculo quadrigarum inſiſtere. Sic enim manuſcriptum uolumen habet. Liuius lib. quarto dec. quintæ. Præmiſsiſq; nuncijs ut ſibi appellandi prætoris poteſtas fieret, copia facta in caſtra uenit.

Copia pro commeatu ſeu annona. Copiæ, Annuæ copiæ.

Quinto. Et quanto maiorem quàm Auguſtus rei frumentariæ copiam aduectaret. Copias Cicero dixit in libello De ſenectute. Et Tacitus lib. 13. Suarū opum, inquit, quæ haud procul imperatorijs aberāt, copias tradebat. lib. 15. Pro cuiuſq; ordine, & rei familiaris copijs. Pro commeatu, libro 15. Cōtraq; prodiderit Corbulo Parthos inopes copiarum, & pabulo attrito, relicturos oppugnationem. Libro 18. Nec coloniæ modo aut municipia congeſtu copiarum. lib. 19. Simul coloniam copijs ualidam auferre Vitellio. loquitur de Verona. Item. Vt ſpecie parandarum copiarum, ciuili præda miles imbueretur, id eſt ſpecie parandi cōmeatus. Infra. Tuto copiarum aggeſtu. lib. 20. Nihil æque exercitus noſtros quàm egeſtas copiarum fatigabat. In libello de Germanis. Quem ſuper arma ferramentis quoq; & copijs coonerant. In uita Agricolæ. Nam aduerſus moras obſidionis annuis copijs firmabantur.

Poſitu & Poſitus.

Quarto. Quæ poſitu regionis, à tergo illis. Quinto. Ille poſitus ſiderum ac ſpacia dimenſus. In uita Agricolæ. Et poſitu contra Iberos. Sic enim lego pro poſita. Ouidius quarto Faſtorum. Trinacris à poſitu nomen adepta loci.

Contendere quempiam cum quopiam, pro componere ſiue comparare.

Libro quarto. Sed nemo Annales noſtros cum ſcriptura eorū contenderit, qui ueteres populi Romani res compoſuere.

Vt amat, pro, ut ſolet.

Quarto. Vt fermè amat poſterior adulatio. Tractū à Græcis qui φιλεῖ γίνεσθαι, hoc eſt, amat fieri, pro ſolet fieri, uſurpant.

Exitus pro morte. Finis pro morte.

Quarto. Atrociore ſemper fama erga dominantium exitus. Infra. Statimq; me morare exitus, quos &c. habuere. Secundo. Cōperto fine Auguſti. Quinto. Niſi ſi negatis alimētis adſimulatus eſt finis, qui uideretur ſponte ſumptus. Item. Nec diſpares Trebellieni Rufi & Sextij Paconiani exitus. Infra. Voluntario exitu cecidere. Rurſum. Repentinum & informem exitum delegit. Vndecimo. Hortantibus dehinc quibuſdam inediam & lenem exitum. libro 13. Non quia ingenij uiolentia exitum irritauerit. lib. 15. Conſtantia exitus docuit. Infra. Veniam quam ab imperatore acceperat, uanitate exitus corrupit. In fine libri. Quod ad omen olim ſui exitus uerteret. Lib. 16. Quamuis honeſtos ciuium exitus, triſtes tamen & cōtinuos aſpernantium. Infra. Diſtingui certe apud poſteros memoriam honeſti exitus ab ignauia per ſilentium pereūtium. In calce libri. Lentitudine exitus graues cruciatus afferēte. Lib. 17. Et laudatis antiquorū mortibus pares exitus. Infra. In-

famem

famem uitam fœdauit etiam exitu fero & inhonesto. Item. Exitu demum Neronis, positis odijs in medium consuluere. Libro 19. Ea cura etiam morientibus decori exitus fuit. Mox. Deformitas exitus misericordiam abstulerat. Liuius libro octauo dec. quartæ. Multa alia in Scipionis maxime exitu uitæ, dieq; dicta, morte, funere, sepulchro in diuersum trahunt.

Peruertere solenne uerbum Tacito pro perdere calumnijs, siue subuertere, quo ipse quoq; uerbo in eum sensum utitur.

Quarto. Volutare secum quo nam modo Germanici liberos peruerteret Infra. Neq; aliud gliscẽtis discordiæ remedium, q̃ si unus alterúe maxime prompti, subuerterentur. Tertio. Quum omnis domus delatorum interpretationibus subuerteretur. Item. Qui scelerum ministros ut peruerti ab alijs nolebat, ita plerunq; &c. Mox. Quæ florentes priuignos cum per occultum subuertisset, misericordiam erga adflictos palàm ostentabat. Duodecimo. Et Calphurnia illustris fœmina peruertitur. Item de Agrippina loquens. Quæ Statilium Taurum opibus illustrem, hortis eius inhians, peruertit. Libro 13. Quo autore Claudius nuptijs incestis & adoptione exitiosa semet peruerterat Item. Nam Ollium honoribus nõdum functum amicitia Seiani peruertit. Lib. 15. Mox eorum indicio Subrius Flauius Tribunus peruertitur. libro 18. Et propria ui Crispus incubuerat, delatorem fratris sui peruertere. Infra. Ne ab alijs apud Vitellium anteirentur, peruertisse ipsum Vitellium uidentur. libro 19. Vbi asperatum Vitellium, & posse Blæsum peruerti satis patuit. Liuius libro primo dec. tertiæ. Quippe ubi pedes instabilis, ac uix uado fidens uel inermi equite equo temere acto peruerti posset.

Antehabere.

Primo. Vetera nouis, & quieta turbidis antehabeo. Quarto. Diuulgata atq; incredibilia, auide accepta, ueris neq; in miraculum corruptis antehabeant.

Præuertere.

Quarto. Aut si quando ad interna præuerterent. Eodem. Et Silius imminentem damnationem uoluntario fine præuertit Liuius lib. quinto dec. quartæ. Non ueritus maiestatem uiri, primo aliud in præsentia quod magis instaret, præuertendum sibi esse dixit. Libro septimo. Rhodij impigre præuerterunt.

Mortem sumere. Quod Tacitus alibi uocat, uim uitæ suæ afferre.

Quarto. Et uxor sponte mortẽ sumpsisset. Quinto. Vim uitę suæ attulit. Duodecimo. Vim uitæ suæ attulit ante sententiã senatus. Lib. 13. Haud creditus sufficere ad constantiã sumendæ mortis. libro 14. Et pudore deprehensi sceleris sponte mortem sumpsisse confingeret.

Bellum sumere, periculum, arma.

Libro 19. Qui exautorati à Vitellio bellum sponte sumebant. Infra. Consilium ab omnibus datum est, periculum pauci sumpsere. Libro 20. Quippe sumpta per Gallias Hispaniasq; ciuilia arma. Infra Non ideo inquit, bellum sumpsimus ut Bataui & Treuiri gẽtibus imperent. Eodem libro. Et sumi bellum etiam ab ignauis, strenuissimi cuiusq; periculo geri.

Subimpetrandus participium à uerbo Subimpetro.

Quarto. Nam priores duces subimpetrando Triumphalium insigni, sufficere res suas crediderant.

Raptare cum accusatiuo.

Quarto. Et adhuc reptabat Africã Tacfarinas. Scribẽdum raptabat. Nam lib. tertio dicit illũ renouasse bellum uagis primũ populationibus & ob pernicitatem inultis. Dein uicos excidisse, traxisse graues prędas. In fine eius libri uocat latronẽ, & furandi meliorẽ. Quibus argumẽtis satis conuincitur hic raptabat legendum. Et sequit̃ hic. Erat illi prædarum receptor ac socius populandi rex Garamantum.

In mortem adficere. In mortem adfligere.

Quarto. Vno uulnere in mortem adfecit. Infra. Et illi quidem quos principium stragis in mortem adflixerat.

Postero, absolute pro postero die. Pugna in posterum extracta. Subauditur, diem. Postero iduum die.

Quarto. Ideóq; quũ postero ad quęstionẽ retraheret. Eodẽ. Mox cõpertũ à trãsfugis nongẽtos Romanorũ apud lucũ quẽ Baduheimę uocant, pugna in posterũ extracta, cõfectos. li. 15. Sic primus quęstiõis dies cõtẽptus. Postero quũ ad eosdẽ cruciatus retraheret. li. 17. Vt postero iduũ die, redeuntẽ à cœna Othonẽ rapturi fuerint.

Propter, pro prope.

Primo. Stratis etiã tum per cubilia propterq; mẽsas. Secũdo. Propter ędẽ Saturni. Quarto. Translata dehinc castra hostẽ propter. Infra. Quũ propter discumberet. Liuius libro 4. dec. 5. Vbi propter Octolopum diximus regis castra.

Adpugnare pro oppugnare, cum accusatiuo, uirtute præpositionis.

Secundo. Interim Piso classem haud procul opperientẽ adpugnare frustra tentauit. Quarto. Alij castra Romana adpugnarent.

Tolerandum habere.

Quarto. Posse ipsam Liuiã statuere, nubendũ post Drusum, an in penatibus ijsdẽ tolerandũ haberet. Videt imitatione Gręca dictũ. Vt illud epigrammatũ tertio, οὐκ εἶχον δ' εἰδεῖν. id est, nõ habebã cognoscere, hoc est, nõ potui cognoscere. Tũ hic expone, tolerandũ haberet, pro posset tolerare uitã in penatib. ijsdẽ. In dialogo Oratorũ, Quũ in aliquã inuidiã aut crimẽ uocari, sua uoce respõdendũ haberẽt. Et mox. Nã multũ interest utrũ de furto, aut formula & interdicto dicẽdũ habeas.

Falsum renidens.

Quarto. Enimuero Tiberius toruus, aut falsum renidens uultu.

Id ætatis, pro eius ætatis.

Quinto. Id ætatis corpora in Gemonias abiecta.

Id autoritatis, pro eius autoritatis.

Duodecimo. Romanorũ nemo id autoritatis aderat, ut promissa eius magni pẽderent.

Idem ætatis, pro eius ætatis.

Decimotertio. Mos habebatur principum liberos cum cæteris idem ætatis nobilibus sedentes uesci in aspectu propinquorum.

Id honoris, pro eius honoris.

Lib. 16. Postq; id honoris indicibus, táq; prõptũ ad cædes principẽ accepit. Expone, id honoris indicib. subaudi existẽtibus. i. quũ eo in honore agerent indices.

Libita.

Quinto. Suaq; ipsi libita uelut in captos exercebant. Duodecimo. Arripi coniuges ad libita Cæsarũ. lib. 14. Pari cupidine usq; ad libita Pallantis prouoluta.

Notescere. Pernotescere. Enotescere.

Quarto. Bonis cõsilijs notescere uolebat. Quinto. Libertis quoq; ac ianitorib. eius notescere pro magnifico habebat. Duodecimo. At Agrippina ne tãtũ malis facinoribus notesceret. Infra. Adeoq; cũcta mox notuere. lib. 13. Vbi Cæsarẽ esse qui grassaret, pernotuit. lib. 14. Atq; ubi incolumẽ esse pernotuit. lib. 16. Ambigẽti Neroni quonã modo noctiũ suarũ ingenia notescerẽt. li. 19. Quod ubi enotuit.

Incusare quippiam in aliquem.

Quinto. Quum in Blæsum multa fœdaq; incusauisset.

Indicibus accedere aliquem.

Quinto. Sed Minutius & Serueus dãnati, indicib. accessere. Arbitror esse sensũ, Bona illorũ indicib. accusatoribusq; cessere pręmij loco. Simile est illud apud Liuium libro 5. dec. 5. seb alijs prolatum uerbis. Bonaq; eorum qui interfecti essent, & exulum, possidere qui arguebant.

Immiti rescripto, Ablatiui absolute positi.

Quinto. Immiti rescripto uenas resoluit.

Repens pro repentino.

Quinto. Quid repens aut uetustate obscurũ. libro 15. Accesserat repẽs causa. lib. 17. Sed sceleris cogitatio incertũ an repẽs. lib. 18. Atq; illũ supremas iam curas agentẽ, repẽs tumultus auertit. lib. 20. Quũ accursu tot prouinciarum extingui repens perfidia potuerit. Liuius lib. 10. primæ dec. Si quod repens bellũ oriat̃. Idem lib. 1. dec. 3. Mirari se quinam pectora semper impauida repens terror inuaserit.

Tela in falsum iacere.

Quarto. Telisq; non in falsum iactis.

Iuxta seditionem uentum. Prope seditionem uentum.

Quinto. Iisdem consulibus grauitate annonæ iuxta seditionem uentum. Infra. Nam populi imperiũ, iuxta libertatẽ, paucorũ dominatio, regiæ libidini propior est. libro 10. Id uero ægre tolerante milite, prope seditionem uentum.

Iuxta deos pro, per fauorem deorum.

Libro 18. Iuxta deos, in tua manu positum est.

Appetente luce. Appetere, Inumbrante uespera.

Quarto. Appetẽte iã luce truscere ad summa castelli li. 18. Postq; in cõspectu Padus, & nox appetebat. li. 19. Inũbrãte uespera uniuersum Flauiani exercit⁹ robur aduenit.

Prouoluere.

Quarto. Cõgestas lapidũ moles ꝓuoluere. Quinto. Multiq; fortunis ꝓuoluebãtur. Vndecimo, Cęsaris genib. prouoluta. Duodecimo. Genibusq; eius ꝓuolut⁹.

Ambigens patriam.

Quinto. Ambigens patriam & declinans.

Ambigue agere.

Libro 19. Ne manente adhuc ciuili bello ambigue agerent.

Amplius unciario fœnore, pro plus.

Quinto. Ne quis unciario fœnore amplius exerceret. Liuius dicere solet, Capti amplius M & D C C. Item, pugnatũ est amplius treis horas, lib. 2. dec. quintæ.

Adhoc.

Quinto. Adhoc senatus præscripserat. Duodecimo. Adhoc reges feroces, uagos populos. Sic eñ illic legendũ, non, Adhæc. lib. 17. Multi adhoc et innumeri ẽ Germania ac Britannia & Illyrico. Sic eñ reposuimus. Infra. Adhoc tantũ maiori fratri prelat⁹ est, ut prior occideret̃. Liu. li. 2. dec. 4. Adhoc et muri pars adhuc integra utraq; tuta pręstabat latera. li. 2. dec. 5. Adhoc fossa triplici ac uallo munitũ reliquit.

Statuere exilium in aliquem.

Quinto. Etiã in Pompeiam Macrinam exilium statuitur. Sic Cicero dixit. Et in quos aliquid exempli populus Romanus statui putat oportere.

De se statuere, est seipsum damnare.

Quinto. Eorũ qui de se statuebant, humabantur corpora, manebant testamenta, pretium festinandi. Secundo. Satis uisum de Vistilia statuere. Duodecimo. Ius statuendi etiam de procuratoribus dederat.

Omnis ætas.

Quarto. Affluxere auidi taliũ, imperitante Tiberio procul uoluptatibus habiti, uirilis ac muliebris sexus, oĩs ætas, ob propinquitatẽ loci effusus. Quinto. Iacuit immẽsa strages, omnis sexus, omnis ætas, illustres, ignobiles, dispersi aut aggerati.

Diuersus pro discordi.

Quinto. Quippe sapiẽtissimos ueterũ, quiq; sectã eorũ ęmulant̃, diuersos repies.

Expes uitæ.

Quinto. Mox ubi uitæ expes fuit.

Prouixisse à prouiuere, quod est uitam producere.

Quinto. Quam interfecto Seiano spe sustentatam prouixisse reor.

Vrgeri male administratæ prouinciæ. Liberare eius culpæ regem apud Liuium. Deferri impietatis.

Quinto. Quia male administratæ prouinciæ aliorumq; criminum urgebatur. Græcorũ imitatione dictũ est, ceu Liuianum illud lib. 1. dec. 5. Senatus nec libera uit eius culpæ regem neq; arguit. Tacitus eodem libro. Dein multorũ amoribus famosa Albucilla &c. defertur impietatis in principem.

Aequabilis pro æquo.

Quinto. fidus Romanis æquabilis in suos. lib. 20. Cũctis uitę officijs æquabilis.

Ex æquo agere.

Lib. 20. Aut ex æquo agetis, aut alijs imperitabitis. Infra. Et laudatorũ principũ usus, ex æquo quãuis procul agẽtib. In uita Agricolæ. Quibus rebus multę ciuitates quæ in illum diẽ ex æquo egerãt, datis obsidibus irã posuete. Liuius ex æquo dixit, pro ex æquitate lib. 2. dec. 5. Et si in animum inducerent, ut ex æquo fœdus fieret, & se uisurũ quid sibi faciundũ esset, & illos credere reipublicæ cõsulturos.

Ademptæ uirilitatis, de spadone. Incestæ uirilitatis, de stupratore sororum Caio Caligula.

Quinto. Et proximus huic Abdus ademptæ uirilitatis. Supra de Cotta Messalino. Arguitur pleraq;. Caium Cęsarẽ quasi incestę uirilitatis &c. dixisse. Sic enim nos scripsimus quum ante legeret, incesta uirilitas. Id autẽ ideo de Caligula dixerat Messalinus, quod is cum omnibus sororibus suis stupri consuetudinẽ fecit, ut scribit Tranquillus, cuius uerbis usus sum.

Breuia profundis opponit.

Primo. Neq; discerni poterãt incerta ab solidis, breuia à profũdis. Quinto. Breuia littorũ nudanẽ. li. 14. Nauesq; fabricatẽ plano alueo aduersus breue littus & incertũ.

Infensare, pro infestare.

Quinto. Adequitare castris, infensare pabula. li. 13. Sed palàm infensare Armeniam. Infra. Vt quasi infensantibus deis exitio tradi crederetur.

Ruere pro irruere.

Quinto. Contis gladijsq; ruerẽt. lib. 17. Refractis palatij foribus, ruere intus, ac se Galbæ ostentare. Item. Ruere cũcti in castra, anteire proximos. lib. 17. Nõ compescere ruentes. Infra. Dum ruẽtibus obsistũt. lib. 18. Sed indomitus miles & belli ignarus, correptis signis uexillisq; ruere. Item. Quando hostis impudentia ruere. Infra. Et ruebat ad conuiuium miles, mortẽ Verginij exposcens. lib. 19. Et si qua alia uis per alpes rueret. lib. 20. Nam Ciuilis omissa dissimulatione, in populũ Ro. ruere. In uita Agricolæ. Quo modo syluas saltusq; penetrãtibus fortissimum quodq; animal ruere. Mox. Instinctos ruentesq; ita disposuit.

Consilire fugientibus.

Tertio. Tanto magis imbelles Heduos euincite, & fugientibus consilite.

Autor sæpe pro duce negotij.

Quinto. Nomine tantũ & autore opus. Paulopost. Qui metu magis q̃ beneuolentia subiecti, repertis autoribus sustulerant animũ. Duodecimo. Mox nullo in diuersum autore, quæ offerebantur secuti sunt. lib. 13. Autore Verrito & Malorige, qui nationẽ eam regebant. lib. 16. Coniungit utrunq;. Aut noua cupientibus auferatur dux & autor. lib. 19. Eo grauior autor, quod Paulino patria Forumiulij Item supra. Tum progressus Lucillius autorem se præbet palàm classi. Mox. Britanni sustulere animos autore Venusio. In uita Agricolæ. Ad autorem & ducẽ, ut minister, fortunã referebat. Liuius lib. 4. dec. 4. Clamitans, ut qui saluam remp. uellent, autorem & ducem se libertatis sequerentur.

Altor

Altor pro educatore.

Quinto. Hũc Phrahatis aui, ut altoris Cęsaris, quę utrobiq; pulchra, meminerit.

Neq; in barbarum corrupta.

Quinto. de Seleucia. Ciuitas potens, septa muris, neq; in barbarum corrupta. Vicesimoprimo. Aucto in barbarũ cognomẽto. Vbi in uulgatis ęditionibus quidam accusatiuum morem insulserant, nos sustulimus.

Alimenta arcu expedire.

Quinto. Illuuie obsitus, & alimenta arcu expediens. Significat autẽ illũ uenatu tolerasse uitã. lib. 14. Qui me nõ tantũ præuisa, sed subita expedire docuisti.

Intestabilis.

Quinto. Quanquã intestabilis, tamen impunita agebat. In fine libri. Intestabilis sæuitia, sed obtectis libidinibus. lib. 15. Incusat ultro intestabilẽ & consceleratũ. lib. 20. Idem crediderãt qui Tiberio, qui Caio superstites fuerunt, quum interim intestabilior & sæuior exortus est.

Ferre.

Quinto. Tormẽtis seruorũ Macronẽ præsedisse, cõmentarij ad senatũ missi ferebãt. Paulopost. Aliaq; in eundẽ dolorẽ mœsta & miseranda diu ferret. Duodecimo. Ferre crimina in Syllanũ. Quod quidã in uulgatis æditionib. in serere fuit ausus mutare. Infra. Ipsa semet parti à maioribus suis imperij sociam ferebat. lib. 13. Quippe erãt qui Gn. quoq; Pompeiũ incusatum à senioribus ferrent. lib. 15. Ex C. Cæsare se genitũ ferebat. lib. 18. Timuisse se Paulinus ferebat, &c. Infra. Extiterat quidã Scribonianũ se Camerinũ ferens. lib. 20. Proditor corruptorq; amicitię, cuius se magistrũ ferebat. Paulo inferius. Et Sertoriũ se aut Hãnibalem ferẽs, simili oris dehonestamẽto. Item. Quos spiritus gessisset, uultu ferebat. Liuius lib. 4. dec. 4. Quũ ob id se pro ciuibus Romanis ferrẽt lib. 5. dec. eiusdẽ. Qui se oriundum à Magno Alexandro ferens. Lib. 5. dec. 5. Libertumq; se P. R. ferre.

Conflictare Remp. Conflictatus pro afflicto siue uexato.

Quinto. Plura per scelera remp. cõflictauisset. lib. 19. Ii tantũ conflictati sunt, qui in partem sinistram urbis &c. flexerant. In uita Agricolæ. Quanquã conflicta tum sæuis tempestatibus exercitum, lacessere non ausi. Liuius lib. 10. quartæ dec. Multis per eos dies difficultatibus conflictatus.

Defectio, debilitas uirium naturalium.

Quinto. Quamuis manifestam defectionẽ tegebat. Paulopost. Vocariq; qui recreandæ defectioni cibum adferrent. Germani sua lingua uocant onmacht, quasi dicas, destitutionem uirium, quod sanè posteriori exemplo conuenit.

Fœdus iacere.

Vndecimo. Fœdus repente iaciunt, cognitis popularium insidijs.

Præualidi ciuium, pro præualidi ciues. Intimum consiliorum, pro intimum cõsilium, & similes orationes Tacito solennes. Sic Græci dicunt οἱ χρυσοὶ τῶν ἀνθρώπων. οἱ κάλλιστοι τῶν ἡρώων.

Tertio. Complebantẽ templa pessimis seruitiorũ. Mox. Supplicibus Amazonum. libro 15. Vt solent præualidi prouincialiũ. Item. Quod erat sequenti principi intimum consiliorũ. Paulopost. Respergens proximos seruorũ. Item Reliqui cõiuratorum. libro 17. Deterrimi seruorũ. lib. 13. Acerrimos militum duceret in partes. Item. Charissima suorũ pignorũ. libro 17. rursum. Flagrantibus iam militum uelut faces addiderat. Vbi datiuũ animis suppostitium, nos erasimus. lib. 18. Quoniam prima consiliorum frustra ceciderãt. lib. 20. Et pessimi seruitiorum prodere ultro dites dominos. Rursus. Etiam medijs patrũ annitẽribus. Paulo inferius. Ordeonius exemplareis omniũ literarũ &c. exercitui recitauit. Et, Tum celerrimas nauium frumento onustas, sæuo adhuc mari cõmittit. Liuius libro 7. dec. 4. Inde

quum præsto fuissent equites peditumq; expediti &c. libro 8. dec. tertiæ. Et cũ expeditis peditum equitumq; prius pugnam consererent.

Perinde quàm.

Vndecimo. Si perinde amorem inter populares, quàm metũ apud hostes quæsiuisset. Sic Tranquillus in Domitiano. Nulla tamen re perinde commotus est, quàm responso casuq; Asclетarionis mathematici.

Exolescere. Exoleta stirpe. Res memoriæ iam exoletæ.

Quarto. Sed nõ omiserim eorundem temporũ rumorem ualidum adeo, ut nõdum exolescat. Et rursus. Nondũ ea clades exoleuerat. Vndecimo. Ne uetustissima Italię disciplina per desidiã exolesceret li. 14. Greci amictus, quos per eos dies plerięq; incesserãt, tum exoleuerãt. li. 20. Nihil euenisse cur antiquitus instituta exolescerẽt. Sic usurpat Liuius ab hoc uerbo participiũ exoletus. lib. 7. dec. 4. Bellicosiores ea tẽpestate erãt Gallogræci adhuc, nondũ exoleta stirpe, gentis seruantes animos. Item in eiusdem libri initio. Res aut noua, aut uetustate exemplorũ memoriæ iam exoletæ. Idem lib. 7. dec. 3. Prætor nõ exoletis uetustate annaliũ exemplis stare ius, sed recentissimæ cuiusq; consuetudinis usu uolebat.

Subactus pro coactus. Subigere pro cogere.

Quinto. Multitudine periclitantiũ subactus. Vndecimo. Quis subactus miles &c. componit occultas literas. lib. 13. Donec ui amoris subactus. libro 14. Notos quoq; equites Ro. operas arenæ promittere subegit. Item. Ac spem belli amittere subegit. Liuius lib. 5. dec. 5. Prima percontatio fuit, qua subactus iniuria contra P. R. bellũ tam infesto animo suscepisset. Aliter idem dixit eiusdẽ dec. lib. 2. Ipsi à pueris eruditi artib⁹ militię, tot subacti atq; durati bellis. Significat eñ usu crebro exercitatos. sumpta metaphora à luto quod subigitur si ualere debeat, aut farina.

Inscitia ut opponitur scientiæ siue cognitioni. Item pro imperitia.

Vndecimo. Isq; illi finis inscitiæ erga domũ suam fuit. lib. 15. Sed quo fidem inscitiæ pararet. lib. 13. Omniaq; temeritati & inscitiæ propiora. lib. 15. Ne cuius alterius inscitia rursum peccaretur. Mox. Aduersam inscitiã Pæti declinãs. lib. 17. Primum inscitia reip. ut alienæ. Item. Per tenebras, & inscitia cæterorũ occiderẽtur. Infra. Inscitiam potius legionum quàm audaciam increpans.

Suscipere liberos.

Secundo. Ducere uxorem, suscipere liberos, ne clarissima familia extingueretur. Vndecimo. Velut suscipiendorum liberorum causa conuenisse.

Exitio dare.

Vndecimo. Ne indefensa coniunx exitio daretur.

Id repente solitudinis erat, pro eo quod est, Ea repente solitudo erat.

Vndecimo. Id repente solitudinis erat.

Ad honesta seu praua iuxta leui.

Vndecimo. Ad honesta seu praua iuxta leui. Sic Sueto. in Vespas. Augusto. Iactatum exemplar epistolæ ueræ siue falsæ. lib. 19. Loco seu numine defensum. lib. 20. Et Neruiorum cohortes metu seu perfidia, latera nostrorum nudauere.

Peccare magna.

Vndecimo. Spõte an coactus tã magna peccauisset, nihil referre. Sic eñ legendum.

Dominatio.

Quarto. Quo facinore dominationẽ captauerit expediã. Duodecimo. Nihil domi impudicũ, nisi dominationi expediret. Mox. Et cõsilijs eiusdẽ ad spem dominatiõis uteret. Paulopost. Aduersus dominationẽ Gotarzis. Infra. Dũ adipiscerẽtur dominationes multa charitate, & maiore odio postq; adepti sunt. Decimotertio. Segnis & dominationib. alijs fastiditus. Itẽ. Quæ cunctis malis dominationis cupidinibus flagrãs. Lib. 14. Cũcta eius dominationis flagitia in matrẽ trãstulit. libro

bro 20. Nec quisq; alienũ seruitiũ, & dominationẽ sibi cõcupiuit, ut non eadẽ ista uocabula usurparet. Liu. li. 4. dec. 4. Si audire iuuat uera dominationis impotẽtissimę crimina. Et mox. Et ipsum uelut cõprobata dominatione firmiorẽ futurum.

Ex eo, pro ex eo tempore.

Duodecimo. Versa ex eo ciuitas. Quomodo Suetonius quoq; loquitur.

Id uirium, pro eæ uires. Idem uirium.

Lib. 13. Nec id nobis uiriũ erat, quod firmãdo pręsidio & capessendo bello diuideret. Lib. 14. Nec bonis artibus idẽ uiriũ erat, altero uelut duce amoto. Sic Liuius dixit, hoc copiarũ, pro hæ copiæ, lib. 2. dec. 5. Hoc copiarum in Hispanias cum Pr. nouis portatum est. Item libro 10. dec. 4. Quid hoc noctis? pro hac parte noctis.

Id temporis, pro id tempus.

Duodecimo. Id temporis, importunum, quia hyems occipiebat.

Id temporis, pro eo tempore.

Libro 13. Quod domos, uillas, id temporis quasi prædas diuisissent. Mox. Solitus alioqui id temporis lusus principis intendere.

Nouissima exempla meritus, hoc est ultimum supplicium.

Duodecimo. Meritum quidẽ nouissima exempla Mithridatem. libro 15. Vnde quanquam aduersus sontes, & nouissima exempla meritos, miseratio oriebatur.

Bellum ducere, pro extrahere.

Duodecimo. Impar multitudini hostium, eoq; castellis sese defensare, bellumq; ducere statuerat. libro 18. Proinde duceret bellum. Sic eleganter dixit, ducere spiritum Liuius pro uitam extendere, libro 2. dec. 5. Perire nanq; semel ipsis satius esse q̃ sub acerbissimi carnificis arbitrio spiritum ducere.

Ducere absolute.

Libro 20. An si ad mœnia urbis Germani Galliq; duxerint, arma patriæ inferetis? Liuius libro quarto dec. quintæ, Parabat ducere in Illyricum.

Cœpta luce. Nocte cœpta. Cœpta hyeme. Luce prima. Ad serum usq; diem. Præcipitante in occasum die. Flexo in uesperam die.

Primo. Cœpta luce, missæ in latera legiones. Infra. Nocte cœpta egressus Augurali. libro 15. Igitur cœpta luce Milichus in hortos Seruilianos pergit. Duodecimo. Et cœpta hyeme iturũ obuiã non rebantur. libro 19. Luce prima, Sabinus antequam hostilia cœptarẽt &c. Rursus. Vitelliani ad serum usq; diem saxis pilisq; subeuntes arcebant. Et in fine. Pręcipitante in occasum die. Quanquã in uulgatis æditionibus legitur, præcipiti in occasum die. At Liuius elegantissime dixit libro quarto primæ dec. Præcipitiq; iam die. Quomodo Curtius uocat præcipitẽ senectutem. Tacitus Annal. primo. Flexo in uesperam die. Huc pertinet solennis illa Liuio locutio pro cœpta nocte, primis tenebris. Vt libro primo dec. quartæ. Primis tenebris mouit. Item innumeris alijs locis. Et quod libro 4. dec. quartæ dixit. prima uespera. Tabellas conscriptas celeberrimo loco supra sedem cotidianã magistratuum prima uespera suspendit libro quinto. Primo uespere ut lumina in castris hostium cõspexere. lib. 9. dixit. Principio lucis. Et infra. Iam inuesperascebat.

Accedo societatem, & ad societatem.

Duodecimo. Quia societatem nostram uolẽtes accesserant. lib. 14. Vt quamq; nationem accesserat. Supra. Corbulo in Syriam accessit.

Accedo illius sententiæ.

Libro 18. Accedebat sententiæ Paulini Marius Celsus. Infra. Iisdem diebus accessisse partibus utranq; Mauritaniam &c.

Euado amnem, pro transeo. Matris facinus euasit.

Duodecimo. Amnẽq; haud difficulter euadit. Liu. lib. 5. dec. 5. Inter pręsidia saltum ad Petrã euasi. Tacitus lib. 14. Quod discrimẽ improuisum, & matris facinus

euasisset.lib.16.Mox Neronē circa summa scelera distētū,quasi minores euasere.

Praeiacere castra,uirtute praepositionis.

Duodecimo.Campo qui castra praeiacet.

Abscedere.Abscessus.

Lib.11.Abscedūt leuitate gētili.Lib.5.Et cōtinuo abscessu, uelut exilium obiectādo.Lib.12. Vt aditus,abscessus,cūcta nobis importuna,& suis in melius essent. Itē.Pactus inducias abscedit.Itē.Abscessu suorū. Hoc uerbo subinde Liuius utitᷓ.

Pro meliore fuit.

Duodecimo.Dein nobis pro meliore fuit,effugere hostes tenui damno.

Expedire copias,arma.

Libro 13.Duosq; ueteres reges Agrippā & Iocchum expedire copias.f.iubet. libro 20. Quidā expedire arma, telisq; tanq̄ in aciem accingi. Liuius lib. 8.dec.4. Et expedire tela,animosq; equitib.iussis. Ac mox. Quū tela equosq; expedissent.

Expedire pluteos.

Libro 18.Vitelliani pluteos cratesq; & uineas &c. Othoniani sudes & immensas lapidum ac plumbi aerisq; moles &c.expediunt.

Expedire consilia.

Libro 19. Neq; alienis consilijs regi, neq; sua expedire. Liuius dicit etiam, iter expedire.lib.8.dec.4.Iter fugae non expedientes.

Expedire absolute,pro accingi in bellum.

Libro 17. Multos è magistratibus, magnam Consularium partem &c. secum expedire iubet.libro 18.Caecinam ac Valentem expediri ad bellum iubet.

Expedire rursum absolute.

Libro 20.Ea de caede quàm uerissime expediam.

Habere in partibus aliquem.

Id significat addictū aliquē habere fauētēq;.Nā partes ꝑ factiōe accipiūtᷓ.lib.13. Habebat in partib.Pallātē.Infra.Quasi quęreret ducē & partes.li.15. Et militū acerrimos duceret in partes. li.16. Secessionē iā id,& partes:& si idē multi audeat, bellū.li.17.Et metu,tāq̄ alias partes fouissent.Itē.Prim⁹ in partes trāsgressus. Infra.Accessere partib.Valer.Asiaticus,Belgicę ꝓuiciae legatus &c. Rursū. Quāq; bene de partib.meritus.Mox.Trāsiere ī partes li.18.Quod solū illis partib.defuit.

Neq; fas neq; fidem pensi habere.Et similes locutiones.

Lib.13.Neq; fas neq; fidē pēsi haberet,olim ꝓuisum erat.li.17.Neq; modū oneris quisq;,neq; genus quęstus pēsi habebat.In dialogo oratorū. Nec quisq; in tota domo pēsi habet,quid coràm infante domino,aut dicat,aut faciat.Liu.li.4.dec.4. Si tales essetis, quales esse Carthaginēses fama est, apud quos nihil societatis fides sancti haberet,in me quoq; uobis quid faceretis minus pēsi esse,nō mirarer. Eodē lib. Sed illis nec quid dicerēt,nec quid facerēt,quicq̄ unq̄ pēsi fuisse.li.2.dec.5. Id illi cui nihil pensi sit,facile esse.Lib.3. Quibus nihil neq; dicere pensi, neq; facere.

Illudere alicui,pro corrumpere seu stuprare.

Decimotertio. Tradunt pleriq; eorū tēporum scriptores, crebris ante exitium diebus illusisse pueritiae Britannici Neronē.Nam sequitᷓ. Stupro prius q̄ ueneno pollutum.lib.15.Siue C.Caesar scortorum quoq; cupiens, etiam matri eius illusit.

Illudere pecuniae.

Libro 18.Tanquam in summa abundantia pecuniae illudere.

Dignatio.

Lib.13.Sed ope Senecę dignationē Burro retētā.Paulò post. Quàm ueterē ac olim partā dignationē subitę felicitati submittere.lib.17.Vitellio tres patris cōsulatus, censurā, collegiū Caesaris, imponere iampridē imperaroris dignationem.libro 19.Auxit inuidiā super uiolatū legati praetorisq; nomē,ꝓpria dignatio uiri. In

libello

libel. Germanorũ. Insignis nobilitas patrũ aut magna merita, pricipis dignationẽ etiã adolescẽtulis assignãt. Et rursus. Quos mox iter se secũdũ dignationẽ partiũr.

Dignitas.

Lib. 18. Postulãte exercitu, ut libertũ suũ Asiaticũ equestri dignitate donaret.

Deerrare.

Decimotertio. Quia sors deerrabat ad parum idoneos.

Facies. In faciem pacis.

Primo. Nõ florẽtis Cæsaris, neq; suis in castris, sed uelut in urbe uicta facies. Libro 4. Antequã Vesuuius mons ardescẽs faciẽ loci uerteret. Lib. 13. Dum positis loricis & galeis, in faciẽ pacis ueniret. Decimoquarto. Aliã ferè littore faciẽ. Paulò post Nõ ut hominum uultus, ita locorum facies mutanẽ. Itẽ. Absistẽtium facie abscesserat cohors militum. Sic enim legẽdum illic cõijcimus. Lib. 18. Nõ una pugnæ facies. Infra. Intendebat formidinẽ quod publici cõsilij facie, discessum Mutina. Lib. 19. Nec quisquã adeo rerum humanarum immemor, quem non commoueret illa facies. Et rursus. Sęua ac deformis urbe tota facies. lib. 21. Superfusus amnis palustrem humilemq; insulam, in faciem stagni oppleuit. In uita Agricolæ. Ea enim pugnæ facies erat. Mox. Proximus dies faciem uictoriæ latius aperuit.

Frustra habitus.

Libro 13. Igitur Corbulo quæsito diu prælio, frustra habitus. Infra. Quæ breui seruata, dein frustra habita sunt.

Super octingentos annos.

Quemadmodum Tranquillus in Augusto dixit. Erant enim super mille. Sic & Annalium 13. Tacitus protulit, Quæ super octingentos & quadraginta annos Remi Romuliq; infantiam texerat.

Frustra oblatum.

Infaustæ rei impedimẽtiq; plerũq; indicatrix est præpositio ob in cõpositis, uiolentiæ nõnunquã. Vnde elegãtior illa apud optimos quosq; autores, sed remotior paulò, offerẽdi oblatiq; significatio. Proinde quomodo Liuius dixit libro 6. primę dec. Oblatã uani furti inuidiam Item. Pœnam oblatã oculis deorum. Terentius. Vitium oblatũ, stuprũ oblatum, & incendium oblatum ac oblatã mortẽ Cicero, Sic Annal. 14. Tacitus scripsit. Ac postea q̃ frustra oblata sint &c. de Agrippina Neronis matre loquens, quæ Reip. quantum in se fuit dedecus obtulerit, sed frustra, quum tentata non successerint. Cuius illic criminis Nero matrem insimulat.

Perduellis pro hoste.

Libro 14. Receptæq; Armeniæ decus æquare domitis perduellibus cupiens. Liuius libro 2. dec. 5. Aruspices in bonum uersurum id prodigium, prolationemq; finium & interitum perduellium portendi responderunt.

Hybernacula, pro Hyberna.

Libro 14. Cohortes alæq; nouis hybernaculis locatæ. libro 15. Et tunc relictis hybernis. Liuius libro 10. dec. quartæ. Loca pacata me ad hybernacula electurum. Libro primo. Frumentum quod ex hybernis extulerat.

Mansitare.

Libro 13. Quippe mansitasse una cõuincebatur. libro 14. Quũ uetere ex more familiam omnem quæ sub eodem tecto mansitauerat, ad suppliciũ agi oporteret.

Oblectamenta.

Libro 14. Nec deerant qui uoce uultuq; tristi inter oblectamenta regia spectari cuperent. Suetonius in Tiberio. Erat ei in oblectamentis serpens draco. Eodem libro rursum. Nam oblectamentis principis palàm iniquum.

Doctores sapientiæ, pro philosophis. Sapientiæ professores.

Libro decimoquarto. Etiam sapientiæ doctoribus tempus impartiebat. Infra. Docto-

Doctoresq; sapientiæ, Cœranum Græci, Musonium Tusci generis, constantiam &c. fuasisse. libro 16. Maxime intentus Demetrio Cynicæ institutionis doctori. libro 20. Doctores sapientiæ secutus est, qui sola bona quę honesta, mala tantũ quę turpia &c. In uita Agricolæ. Expulsis insuper sapientiæ professoribus.

In extremum adducta. Vsq; in extremas res. In extrema.

Libro 14. Sed uitam ipsam in extremum adductam. libro 17. Et Galbæ usq; in extremas res amicum fidumq;. libro 19. Et usq; in extrema obstinatum.

Ad extremum, pro postremo.

Lib. 17. Et ad extremũ bella ciuilia ruebãt. Lib. 19. Multa cum hostiũ strage, & ad extremum moriẽs seruauerat. In uita Agricolæ. Eò ad extremũ inopię uenere. Liuius lib. 1. dec. 5. Et ipse cõsul quũ frustra reuocare fugiẽteis conatus, nec imperio, nec autoritate, nec precibus ad extremũ ualuisset. Idẽ lib. 2. dec. eiusdẽ. Vel ad extremũ si gratia plus q̃ ueritas apud eos ualeret, semel statuerẽt, quid donatũ ex alieno Masinissæ uellent. Aliter idem Liuius dixit lib. 1. dec. 3. Missile telum hastili oblongo, & cætera tereti, præterquam ad extremũ, unde ferrum extabat. Hoc est in extrema parte. Apud eundẽ reperies Ad ultimum, non usurpatũ pro postremo, sed quasi dicas, ad ultimũ conatum. Vt lib. 2. dec. 5. Quum experiẽda omnia ad ultimum, nec prætermittendum spẽ ullam cẽsuisset. Rursus lib. 5. Pietatẽ constantiamq; laudaturos si fidẽ ad ultimum fratri præstitisset. Hoc est, ad finem usq;. Tacitus libro 19. Acerrimum militem, & usq; in extrema obstinatum.

Abedere, cui respõdẽs uerbũ habet sermo Germanicus, Abessen. Adesus.

Lib. 15. Nã exorta uis locustarum, abederat quicquid herbidũ aut frõdosum. li. 13. Nec si Iturius & Caluisius adesis omnibus fortunis, nouissimã suscipiẽdæ accusationis operã anui rependunt. lib. 17. Aut quia adesis bonis, per dedecus alebanť.

Habere gloriã cum modo. Vsus uerbi habeo, participiorumq; eius.

Libro 15. Si aut gloriã cum modo, aut prædã cum cura habuisset. Mox. Ac disperso milite, qui in unum habitus, uagum hostẽ prõptius sustentauisset. Infra. Nõ infensum, nec cũ hostili odio Corbulonis nomẽ etiã barbaris habebať. li. 13. Damnatus ijsdẽ consulibus Vipsanius Lænas ob Sardiniã prouinciã auare habitã. lib. 4. Quæ in præsens Tiberius ciuiliter habuit. Liuius lib. 5. dec. 5. Filiã cum minore filio à Samothrace accitos Amphipolim, omni liberali cultu habuit. lib. 12. Moxq; uulgus duro imperio habitum, probra ac uerbera intentabat. Rursus eodẽ. Antiqua disciplina milites habuerat. lib. 18. Quocunq; casu accidit, dum atrociora metuebanť, in leui habitum. lib. 19. Neq; enim in procinctu & castris habitos. Quarto. Vel quum patres pollerẽt noscenda uulgi natura, & quibus modis tẽperanter haberet. Lib. 2. Et Maroboduum regis nomẽ inuisum apud populares, Arminiũ pro libertate bellantẽ fauor habebat. Mox. Magnetes à Sipylo, proximi damno, ac remedio habiti. Lib. 3. Idemq; seruos Lepidę, quum militari custodia haberetur, transtulit ad cõsules. Itẽ. Quod haud perinde publice usui habitum, q̃ exitiosum multis. Liuius lib. 9. quartæ dec. Nec omnia, in quæ coniurauerunt, edita facinora habent. Eodem libro. Qui uias latrocinijs pascuaq; publica infesta habuerant, id est, infestauerant. Lib. 10. Senatus censuit satis habendum, quod prætor iusiurandum polliceretur. Idem lib. 2. dec. 5. Templum augustissimum regionis eius, quod non Pyrrhus, non Annibal uiolassent, uiolare parum habuisse, nisi detexisset fœde, ac prope diruisset. Et infra. Et quanquam dissimulare & tacite habere id patiq; statuerat. Lib. 2. eiusdem dec. Non portas claudere regi satis habuerunt, sed probris quoq; in ipsum Macedonasq; procacibus iaculati sunt. Libro 9. Bene habet, inquit, & poculo impauide exhausto, haud ita multò post expirauit.

Quâ proximum.

Lib. 15. Quâ proximũ & commeatibus non egenum, regionẽ Comagenã &c. petiuit

petiuit. Lib. 19. Vt quâ cuiq; proximũ, omiſſa præda, prælio occurrerẽt. Liuius lib. 1. dec. 3. Paſsim ſine ullius imperio, quâ cuiq; proximum eſt, in amnẽ ruũt. Rurſus lib. 8. dec. eiuſdẽ. Nihil iã ordinum memores, paſsim quâ cuiq; proximum fuit, in fugam effundunť. Item lib. 5. dec. quartæ. Domitius ab Arimino, quâ proximum fuit, Quintius per Ligures in Boios uenit. Rurſus lib. 7. dec. eiuſdem. Ne deeſſet principijs rerũ, quâ proximum fuit, in caſtra Romana cum parua manu contẽdit.

Dignum Arſacidarum, pro dignitatem Arſacidarum.

Libro 15. Adieciſſe deos, dignum Arſacidarum, ſimul & de legionibus Romanis ſtatuerent. Neq; enim arbitror Græcam conſtructionem uoluiſſe Tacitum referre, digne Arſacidis, hoc eſt, pro merito Arſacidarum.

Aegreſcere.

Decimoquinto. Ne tam prõptus in pauorem, lõgiore ſollicitudine ægreſceret.

In ſummam.

Libro 15. Ergo Vologeſes neq; atrox in ſummã libro 13. Quia cõmeantibus inuicem nuncijs, nihil in ſumma pacis proficiebatur. libro 18. Tanta mole belli nihil in ſumma profutura, ipſi exitioſa. Mallem utrobiq; legere, in ſummam. Liuius libro 1. dec. quartæ. Quod ſi modum in ſequendo habuiſſent, non in præſentis modo certaminis gloriam, ſed in ſummam etiam belli profectum foret.

Summæ rei periculum facere. Summa rerum.

Libro 20. Crebris interim nuncijs Valentinum monuere, ne ſummæ rei periculum faceret. libro 21. Ad maturandum ſummæ rei diſcrimen. In uita Agricolæ. Ac ſumma rerum & recuperatæ prouinciæ gloria in ducem ceſsit.

Enorme pro eo quod certo ordine caret.

Libro 15. Arctis itineribus, huc & illuc flexis, atq; enormibus uicis, qualis uetus Roma fuit. Nam ſequitur infra. Sed diuerſis uicorum ordinibus.

Compoſita pro iuxta ſiue corãm poſita.

Libro 15. Accita quippe Epicharis, & cum indice compoſita.

Seſquiplaga.

Decimoquinto. Quum uix duobus ictibus caput amputauiſſet, ſæuitiam apud Neronem iactauit, ſeſquiplaga interfectum à ſe dicendo.

Inſociabilis, Diſſociabilis.

Lib. 13. Antiquas fratrũ diſcordias, & inſociabile regnũ exiſtimãtes. lib. 15. Quia præcipitẽ & inſociabilẽ credebant. In uita Agricolæ. Et quanq; primo ſtatim beatiſsimi ſeculi ortu res olim diſſociabiles miſcuerit principatũ ac libertatẽ. Liui⁹ lib. 7. dec. 4. Quia nõ ut hoſtib. modo, ſed tãq; indomitę & inſociabili gẽti ſuccẽſebãt.

Quàm maturrimum. Quàm maturrimè.

Libro 12. Amplecti Britannicum, robur ætatis quàm maturrimum precari. Libro 15. Vt templum diuo quàmmaturrime publica pecunia poneretur.

Viſores pro inſpectoribus exploratoribusq;.

Libro 16. Nec miſsis uiſoribus, per quos noſceret, an uera aſſererentur.

Egreſſa ſexum.

Libro 16. Aliquando ſexum egreſſa. Libro 13. Aetatis ſuæ fœminas pulchritudine ſupergreſſa. libro 20. Tanquam terminos ætatis, & conceſſa filio egrederẽť.

Præuentus.

Libro 17. Præuentamq; gratiam intelligit. Infra. Atq; in eo ipſo ſacramento uexillis inferioris Germaniæ præuentus erat.

Non ultra uerba ac uoces errare.

Libro 17. Quartam & duoetuiceſimam legiones, paucis ſeditionis autoribus, non ultra uerba ac uoces erraſſe, & breui in officio fore. Similẽ ſenſum eleganter enunciat Curtius per intra. Vtinam, inquit, Philotas quoq; intra uerba peccaſſet.

Et intra uerba desipere Celso est nõ ultra uerba desipere. Eodem 17. libro. Quintadecima ac sextadecima legiones nihil ultra fremitum & minas ausæ.

Imponere cum datiuo pro decipere.

Libro 17. Falluntur quibus luxuria specie liberalitatis imponit. Vbi hactenus in uulgatis æditionibus lectum est speciem liberalitatis imponit.

Eleuare pro minuere siue leuiorem reddere.

Libro 14. Et præsentem sæuitiã melioris olim fortunæ recordatione eleuabãt. Quanquã & hic uulgo lectum est, alleuabant. Liuius lib. 6. dec 3. Et primo eleuabat index, indiciumq;. Rursum. lib. 7. dec. 4. de Port. Catone. Cuius autoritatem perpetuo tenore uitæ partam, toga candida eleuabat. Idem libro 2. dec. eiusdem. Eleuabat Romanum bellum. Lib. 3. dec. 5. Ignominiã Claudij temeritate acceptã eleuare eos Patres acceperunt, qui perpaucos Italici generis, & magna ex parte tumultuario delectu conscriptos ibi milites amissos referebãt. Libro 4. Simul eleuat famam aduersæ pugnæ. Libro 5. Cum magno assensu auditus est, non magis eo quod multitudinis noxam eleuabat, quàm quod culpam in autores uerterat.

Exarmare, armis spoliare.

Libro 17. Longinum manibus coercent, exarmantq;. Tranquillus in Domitiano. Negantemq; ultra se tueri cum posse, quod exarmata esset. Libro 18. Spargit legiones, exarmat legiones.

Adulor cum accusatiuo.

Lib. 16. Ne codicillis quidẽ (quod pleriq; percuntiũ) Neronẽ aut Tigillinũ, aut quẽ aliũ præpotentiũ adulatus est. Lib. 15. At nũc colimus externos & adulamur.

Vt si in circo &c.

Libro 17. Vt si in circo ac theatro ludicrum aliquod postularent. Sic & Tullius in cõmentario de senectute. Similesq; sunt, ut si qui gubernatorem in nauigando agere nihil dicant. Infra lib. 17. Quum tamen ardor & uis militum ultro ducis munia implebat, ut si adesset imperator.

Notabilis pro insigni, nec in malam semper partem.

Libro 17. Notabili tempestate etiam deos infaustam adoptionem aduersantes. Infra. Ob aliquam notabilẽ illa die operam. Item. Quibusdam, ut in tumultu, notabilius turbãtibus. Libro 18. Notabile inde iurgium fuit. Libro 19. Eo notabilior cædes fuit, quia filius patrem interfecit. Infra. Notabili constantia centurio Iulius Agrestis &c. In libello Germanorum. Nec quicquam notabile in singulis. In uita Agricolæ. Ac ne notabilis celebritate & frequentia occurrentium introitus esset.

Componere pro sepelire. Compositus.

Libro 17. Pisonem Verania uxor ac frater Scribonianus, T. Iunium Crispina filia composuere, quæsitis redemptisq; capitibus, quæ uenalia interfectores seruauerant. In uita Agricolæ. Paucioribus tamen lachrymis compositus es.

Secundum auaritiam, pro per auaritiam.

Libro 17, Raptus penatium hauserant animo, secundum auaritiam & arrogantiam præcipua ualidiorum uitia.

Secundum Flauianos data uictoria, hoc est, pro Flauianis data.

Libro 19. Vulgata uictoria principio belli secundum Flauianos data.

Ingrata ferre.

Libro 17. Oppressa Capitonis consilia ingrate tulisset.

Precarium. Precariò.

Lib. 1. Meq; precariã animã inter infensos trahere. Lib. 17. Precariũ seni imperiũ, & breui trãsiturum. Lib. 20. Rediturã in animos formidinẽ, fugã, famemq;, ac toties captis precariã uitã. In libello Germanorũ. Eoq; unus imperitat, nullis iam exceptionibus, non precario iure paredi. In uita Agricolæ. Precariò mox præfuit.

Liuius

Liuius lib. 9. dec. 4. Apud Achæos precaria libertas, apud Romanos etiam imperium est. Eiusdem dec. lib. 4. non procul à calce. Precariò ab se iter per eum ipsum agrum, tanquam hauddubie Carthaginēsium iuris petiisset. Et mox. Quantū secto bouis tergo amplecti loci potuerint, tantum ad urbē communiendā precariò datum.

Recolere.

Relatum ad rem. libro 3. Quo tum exemplo Lepidus, quanquam pecuniæ modicus, auitum decus recoluit. Ad personam. Libro 17. Et recens ab exilio reuersos nobileis adolescentulos auitis ac paternis sacerdotijs in solacium recoluit. Libro 19. Postquam Galbæ imagines discordia temporum subuersas in omnibus municipijs recoli iussit Antonius. Liuius lib. 9. dec. 4. Sed metalla etiam, & uetera intermissa recoluit, & noua multis locis instituit.

Frustra esse.

Libro 17. Vtrisque frustra fuit. In uita Agricolæ. Ni uelox ingenio, mobilis pœnitentia, & ingentes aduersus Germaniam conatus frustra fuissent.

In custodiam habitos.

Docet A. Gellius in præpositionem à ueteribus nō tam ablatiuo quam accusatiuo coniunctā. Vnde illa, In mentē esse. Et, In potestatem esse. Quomodo dictum uideri queat illud à Tacito lib. 17. Et sæuitia Galbę in custodiā habitos, in numero legionis cōposuerat. Dixit tamen eodē libro paulò superius. Ita in custodia habitus.

Factitare delationes. Accusationes exercere.

Li. 17. Qui tēporib. Neronis delatiōes factitauerat. Mox eodē loco. Accusatiões exercere uocat. Quippe ipsum, inquit, Crispū easdē accusationes cū pręmio exercuisse meminerāt. Hoc est quod in Bruto accusationes factitare Cicero dixit.

Humiles pro uili, & humillimus pro eo qui sit infimæ conditionis, id est uilissimus.

Libro 17. Humili sepultura in priuatis eius hortis contexit. Item. Et ut cuique humillimus cliens. libro 18. Humillimo cuique credulus.

Deflagrans.

Libro 18. Deflagrante paulatim seditione. Liuius libro 10. dec. 4. Sed interdum spes animum subibat, deflagrare iras uestras, purgari suspiciones posse.

Intercursus. Interuentus modo pro deprecatione, modo simpliciter pro mediatione, ut ita dicam.

Libro 18. Quum intercursu tribunorum centurionumque protegit. Liuius libro 7. dec. quartæ. Et impeditus intercursu suorum usus prælongarum hastarum. Tacitus libro 19. Sed exoluta statim uincula interuentu Hormi Cæsaris liberti. libro 20. Sed neque hæc continua, & interuentu meliorum pensantur. Eodem libro. Parum decore Domitianū confecto prope bello alienæ gloriæ interuenturū. In uita Agricolæ. Et interuētus ciuilium armorum præbuit iustā segnitiæ excusationem.

Surrexit rumor. Surrexit luna.

Libro 18. Is rumor ab exploratoribus Vitellij dispersus, an ipsa Othonis parte, seu dolo seu forte surrexerit, parum compertum. Libro 19. Donec adulta nocte luna surgens ostenderet acies.

Surgentes partes.

Libro 19. Sed ut consulare nomen surgentibus tum maxime partibus, honesta specie prætenderetur.

Multo adhuc die. by guoter tagzeit, by hellem tag. Extremo iam die. Multo iam noctis. Multa luce.

Lib. 18. Multo adhuc die, uallū ingressꝰ. Sic supra. Multa iā nocte. lib. 19. Et extremo iā die sua quisque in tentoria dilaberet. Infra. Antonius per Flaminiā ad Saxa rubra, multo iam noctis, serum auxilium uenit. Lib. 21. Multa luce reuecti hostes.

Mœrere cum accuſatiuo.

Libro 18. Nec quiſquam adeo mali expers, ut non aliquam mortem mœreret.

Quod caſtrorũ. Militũ quod, ſiue quod militũ. Quantũ peditũ erat.

Libro primo. Et quod maxime caſtrorum ſyncerum erat. Libro 18. Supereſſe cum ipſo Othone militum quod trans Padũ fuerit. Pauló inferius. Et à Flauio Sabino præfecto urbis, quod erat in urbe militum ſacraměto Vitellij adactum. libro 20. Signa uexillaq́, & quod militum, in ſuperiorem inſulę partẽ cõgregant. Item. Fortiſsimus quiſq; è Batauis, quantum peditum erat, funduntur. Item. Contracto quod erat militum Magonciaci. lib. 21. Complet & quod biremium, quæq; ſimplici ordine agebantur. Liuius lib. 7. dec. 4. Quod floris, quod roboris in iuuentute erat, amiſerant. Idem libro 4. dec. 5. Nunc & Appium & quod cum eo prẹſidij ſit, in ſummo periculo eſſe. lib. 8. dec. tertiæ. Quod roboris in acie hoſtium erat.

Tanto, omiſſum.

Lib. 18. Quãto plus ſpei oſtẽditis, ſi uiuere placeret, pulchrior mors erit. Siquidem in manuſcripto codice tãto nõ legit̃. lib. 19. Et propinqua Cremonẽſium mœnia, quãto plus ſpei ad effugium, minorẽ ad reſiſtẽdum animum dabant. Eodem libro. Nam amicorum eius quanto quis clarior minus fidus. libro primo. Cæteri nobilium, quanto quis ſeruitio promptior, opibus & honoribus extollerentur.

In commune congredi.

Libro 18. Nec ultra in commune congreſsi, ſibi quiſq; conſuluere.

In communi ſitum.

Libro 20. Cætera in communi ſita ſunt.

Inſtaurare ſacrũ, pro adornare. ſic em̃ hoc uerbũ uſurpãt autores aliquãdo.

Libro 18. Inſtaurabat ſacrum dijs loci. Liuius libro 9. dec. 4. Et plebeij ludi ab ædilibus C. Sempronio Blæſo, & M. Furio Luſco, diem unum inſtaurati ſunt.

Flammare pro inflammare. Flammandus.

Libro 18. Namq; omnes exercitus flammauerat arrogantia uenientium à Vitellio militum. libro 15. Et pereuntibus addita ludibria, ut ferarum tergis contecti, laniatu canum interirent, aut crucibus affixi, aut flammandi, atq; ubi defeciſſet dies, in uſum nocturni luminis urerentur. Libro 20. Hijs inter ſe uocibus inſiſtenteis, flammauere inſuper allatæ à Veſpaſiano literæ.

Abunde ratus, pro ſatis ratus.

Libro 18. Ipſe abunde ratus, ſi præſentibus frueretur.

Non ultra quàm tribunos aduocauit, pro tantum tribunos.

Lib. 18. Cõmotus primo Vitellius, nõ tamẽ ultra ꝙ tribunos plebis in auxilium ſpretæ poteſtatis aduocauit. Sic & Tranquillus loquit̃ in Auguſto. Coſinium, inquit, ſeruum grauiſsime de ſe opinantem, non ultra ꝙ compedibus coercuit.

Aſſurgere è morbo.

Li. 18. Valẽtem è graui corporis morbo tũ primũ aſſurgẽtẽ infirmitas tardabat.

Interuertere, pro decoquere.

Lib. 18. Nonies millies ſeſtertium paucißimis menſibus interuertiſſe creditur.

Conſciſcere fugam.

Libro 19. Deſerta Italia, turpem fugam conſciuiſſent. Liuius lib. 5. primæ dec. Exiliumq; ac fugam nobis ex eo loco conſciſceremus. libro 3. dec. 4. de Annibale. Et alij fugã conſciſſe (id quod erat) alij fraude Ro. interfectũ, idq; magis ferebant.

Incurioſus, pro uacuus cura.

Libro ſecundo. Dum uetera extollimus, recentium incurioſi. libro 4. Et princeps proferendi imperij incurioſus erat. libro decimooctauo. Incurioſos milites, uernacula urbanitate, quidam ſpoliauere abſciſsis furtim balteis, an accincti forẽt rogitãtes. libro 19. Placuit occaſio inuadendi incurioſos. Rurſum de Vitellio. Recentiſsi-

centiſsimum quodq; uulnus pauens,ſummi diſcriminis incurioſus.libro 21. Naui bus remeabat diſiecto agmine, incurioſis uigilijs.In uita Agric. Ne noſtris quidē temporibus,quanquam incurioſa ſuorum ętas omiſit. Sic & aduerbium incurioſe uſurpat libro 20. Cæſæ cohortes eorum in uico Marcoduro incurioſius agentes.

Laxati ordines.

Lib.19.Laxati ordines abrumpuntur.

Semineces.

Libro 19.Integri cum ſaucijs,ſemineces cum expirantibus uoluuntur.

Sepulta urbs, de excisa.

Lib.19.Cæterū aſsidere ſepultæ urbis ruinis, noxia tabo humus haud permiſit.

Famoſum,pro celebri,non in malam partem.

Libro 19.Nota per eos dies Iunij Blæſi mors & famoſa fuit. Sic urbem Hieroſolymorum libro 21 famoſam uocat. Sed quia famoſæ urbis,inquit,ſupremum diem tradituri ſumus,congruens uidetur primordia eius aperire.

In malam partem.

Quinto. Dein multorum amoribus famoſa Albucilla &c. Libro 20. Crebris apud Neronem delationibus famoſos.

Offenſæ.

Libro 19.Satis patuit ijs qui principum offenſas acriter ſpeculantur.Infra. Vnde quanquam manente in ſpeciem concordia,offenſarum opera metuebantur.libro 20.Neq; ipſe deerat uocare offenſas,nimius commemorandis quæ meruiſſet.

Obſtinatio fidei,in bonam partem,pro obſirmatione. Obſtinatus.

Lib.19.Blæſo ſuper claritatē natalium,& elegātiā morum,fidei obſtinatio fuit. lib.21. Et quia apud ipſos fides obſtinata, miſericordia in prōptu &c. Rurſum de Iudæis.Obſtinatio utris fœminisq; par.Liu.lib.6.dec.1. Tum etiā quibus animi in ſpe ultima obſtinati ad decertandum fuerant.Item de Tarquinio Lucretię ſtupratore. Vbi obſtinatam uidebat. Et,Quum uiciſſet obſtinatam pudicitiam.

Affecta fides,pro læſa.Affectæ res.

Libro 19.Et credebat affectā eius fidem præiuuiſſe, domo agriſq; pignori acceptis.Sic Liuius dixit affectas res lib. 6. dec. 1. Quorum legati opem rebus affectis orantes quum ſenatum adiſſent.Idem lib.1.dec.5.affectum peſtilentia uocat exercitum,imminutum ſignificans. Et exercitus, inquit, qui Arimini peſtilentia affectus erat,domum dimiſſus.Sic lib.6.dec. 4.dixit,affecta labore ac uigilijs corpora. Aetoli,inquit, pars ſopiti affecta labore ac uigilijs corpora ex ſomno moliebātur. Lib.4.dec.5. Statuit ſic affectos recenti atq; integro hoſti non obijcere. libro primo dec.3.Pauliſper tamen affectos animos recreauit repentina profectio Annibalis in Oretanos,Carpetanoſq;,hoc eſt imminutos debilitatoſq;.

Afflicta fides.

Lib.17.Multi afflicta fide in pace,ac turbatis reb.alacres,& p incerta tutiſsimi.

Tenere ſedem Iouis opt.max.pro uincere ſiue captam obtinere.

Lib.19.de Capitolio ſede Iouis optimi maximi loquēs.Quā non Porſena dedita urbe,neq; Galli capta tenere potuiſſent.Sic eē manuſcriptū uolumen habet,p quo temerare legiť in uulgatis æditionibus. Trāquillus in Domitiano. Eaq; cōditione permiſit,ut accuſatori qui cauſam non teneret,exiliū pœna eſſet.lib.20. Tenebanť uictore exercitu Treuiri.Rurſum lib.21,Cūcta cāporum omneſq; pręter Hieroſolymā urbes,uictore exercitu tenebat.In uita Agricolæ. Atq; omnis ,p̄pior ſinus tenebatur.Irē.Finem Britanniæ nō fama nec rumore,ſed caſtris & armis tenemus.Liuius lib.9.dec.4. Magno certamine cū prætore habito, tenuerūt cauſam.

Sacricolæ.

Libro 19.Turbæ ſacricolarum immixtus.

Inhumana pars uiæ. Inhumana securitas.

Lib. 18. Protritis arboribus atque frugibus dira uastitas, nec minus inhumana pars uiæ, quam Cremonenses lauro rosisque constrauerant, extructis altaribus, cæsisque uictimis, regium in morem. libro 19. Nec tunc minus crudelitatis, nunc inhumana securitas. Sic dixit Liuius dec. tertia. inhumana crudelitas.

Intererat Vitellium uinci.

Libro 19. Hauddubie intererat Vitellium uinci. Quo nos loco genitiuum reip. submouimus. Liuius libro 4. dec. 5. Neque ipse quod plurimum intererat, certamini affuit. libro 7. Aut si detrectaret hostis certamen, quod plurimum intererat ad animos ciuitatum, timoris confessionem exprimerent.

Interest cum genitiuo.

Libro 17. Non interfuit occidentium, quid diceret.

Remittere nomen. Remiserunt imbres apud Liuium absolute.

Lib. 20. Vim principis cõplecti, nomẽ remittere. Sic in superioribus libris alicubi. Remissum id munus. Pro quo legitur in uulgatis æditionibus, Omissum id munus. Liuius lib. 5. dec. 4. Multa homines, ne bellare necesse sit, uolũtate remittere, quæ bello & armis cogi nõ possint. lib. 6. Et quũ uterque se cũ omnib[9] copijs in Aetoliã uenturum, belloque interfuturum polliceretur, Ptolemæo id remissum. lib. 2. decad. 5. Omnibus gratiæ actæ, remissum omnibus. Mire eleganter idem absolute remitto uerbum usurpat libro decimo dec. 4. Vbi primum remiserunt imbres.

Modo pecorum, pro ritu seu more pecorum. Modo pacis. Ruinæ modo. Modo rationis. Indaginis modo.

Lib. 12. Modo pecorum Barbaris trahebatur. Sic enim castigauimus, quũ in uulgatis æditionibus legatur corrupte, Quod dedecorum Barbaris trahebatur. Liuius lib. 8. dec. 4. Eos ex eo tempore per ducẽtos iã annos pecorum in modum cõsternatos cædunt, fugantque. Sic dixit rursum Tacitus, Pacis modo, lib. 20. Dein uagos & pacis modo effusos lixas negociatoresque Romanos inuadunt. Itẽ. Ruinæ modo. Vt uẽtum ad manus, deturbati ruinæ modo præcipitantur. In uita Agricolæ. Ludos & inania honoris, modo rationis atque abundãtiæ duxit. Infra. Quod ni frequẽs ubique Agricola ualidas & expeditas cohortes indaginis modo &c. Liuius libro 8. dec. 4. Latrocinij magis quam belli modo. Habes rursus istam loquendi formam, modo pecorum, apud Liuium lib. decimo dec. 4. Sed ijs, inquit, qui hos ipsos Ligures aliquoties pecorum modo fugientes per saltus inuios confectati ceciderunt?

Immortalia tributa. Mortales materiæ pro fluxis. Mortale opus.

Libro 20. Nisi ingratam militiam, immortalia tributa, uirgas, secures, & dominorum ingenia. lib. 21. Prophanos qui deûm imagines mortalibus materijs in species hominum effingant. In libello Germanorum. Candidi & nullo mortali opere contacti. In uita Agricolæ. Sed ut uultus hominum, ita simulachra uultus imbecilla ac mortalia sunt. Liuius libro 4. dec. 4. leges quasdam mortales dixit & temporarias. Sed tamen addit, ut ita dicam.

Præter os. Præter omnium oculos.

Lib. 20. Præter suorũ ora &c. intra castra effundebantur. Sic Liuius lib. 8. dec. 4. dixit, præter omnium oculos. An nõ, inquit, præter omnium oculos tãtum auri argentique in triumpho L. Scipionis, quãtum non decem alijs triumphis, si omne in unum conferatur, sit latum? Apud eundẽ Liuium habes præter mœnia ipsa fluere, Præter Caralliten paludem agmen ductum, præter Thebas Demetriadẽ cursum dirigerent. Præter oram Hetrusci maris Neapolin transmisit. Decade quarta.

Incerto Marte.

Lib. 20. Pugnatũ lõgo agmine, & incerto Marte, donec prœliũ nox dirimeret. Liuius lib. 5. dec. 4. dubiũ prœliũ uocat. Aliquandiu dubiũ, inquit, prœliũ fuit. Vocat

cat ancipitem Martē lib. 1. dec. 3. Et adeo uaria belli fortuna, anceps'q; Mars fuit.

Nauare flagitium. Nauare bellum. Militarem operam nauare.

Lib. 20. Cæteros, ut quisq; flagitium nauauerat, præmijs attollit. libro 21. Si Vespasiano bellum nauauerint, Vespasianum rerum potiri. Liuius lib. 4. dec. quintæ. Vbi datum signum sit, tum militarem operam nauare.

Internatus ab internascor participium.

Lib. 20. Virgulta postremo & stirpes & internatas saxis herbas uellentes, miseriarum patientiæq; documentum fuere.

Retentare.

Libro 20. Dat custodes, qui pecuniam, calones, sarcinas retentarent. Hoc uerbo supra quoq; usus est. libro 21. Ciuilis dum fugientes retentat, agnitus, petitusq; telis, relicto equo, transnatauit.

A metu infamiæ pressit iras. A quo se muniebat.

Libro 20. Cerialis à metu infamię si licentia sæuitiaq; imbuere militem crederetur, pressit iras. In uita Agricolæ. Quum denotandis tot hominum palloribus sufficeret sæuus ille uultus & rubor, à quo se contra pudorem muniebat. Hoc modo sæpe loquitur Liuius, ut libro octauo tertiæ dec. Dextra Pœnos tenere castra, à stationibus, uigilijs, omni iusta militari custodia tuta & firma. Quanquam in uulgatis æditionibus à particula omissa est. Nos reposuimus ex manuscripto codice quem nobis bibliotheca Spirensis suppeditauit. Rursus libro quinto primæ decadis. Nunc, inquit, ab secundis rebus magis etiam insolito incauti. libro sexto. Criminabantur multo eum infestiorem agrum ab nobilitate esse, quàm à Volscis fuerit. Item compluribus alijs locis.

Decernere pro confligere.

Libro 21. Paratusq; decernere, haud procul Hierosolymis castra facit. Liuius libro decimo quartæ dec. Decernite criminibus, mox ferro decreturi.

Præpotuere. Præiuuare.

Libro 21. Postquam Macedones præpotuere &c. libro 19. Et credebatur affectam eius fidem præiuuisse, domo agrisq; pignori acceptis.

Prælium serere. Serere certamen. Pugnam conserere.

Lib. 21. Et sequētibus diebus crebra pro portis prælia serebant. Sic Liuius dixit lib. 10. dec. 4. Indies maiora certamina serebat. Itē alibi. Ex bellis bella seruntu. Rursum libro 2. dec. eiusdem. Et temperatum ægre est, quin missilibus, quia dirempti medio amne fuerant, pugnam inter se consererent. lib. quinto dec. eiusdem. Boij diripi sua impune, quàm tuendo ea conserere certamen malebant.

Operatus absolute, pro operatus sacris. Operari liberalibus studijs. Cædendis materijs operatus, pro operam dare.

Secundo. Nox eadem lætam Germanico quietem tulit, uiditq; se operatum. libro tertio. Armatis cohortibus Sacrouir occupauerat nobilissimarum Galliarum sobolē, liberalibus ibi studijs operatam. Sic enim legendum putamus pro sibi studijs operatam lib. 21. Egressum militē & cædendis materijs operatum turbauere.

Circundare gratiam & pecuniam. Circundare famam alicui.

Libro 14. In oratione Senecæ ad Neronem. At tu gratiam immensam innumeram pecuniam circundedisti. Sic enim illic legendum autoritate manuscripti codicis. In dialogo Oratorum. Catilina, & Milo, & Verres, & Antonius, hanc illi famam circundederunt. In uita Agricolæ. Egregiam famam paci circundedit.

Remissiones.

In uita Agricolæ. Iam uero tempora curarum remissionumq; diuisa. In dialogo Oratorum. Ac non studia moresq;, sed remissiones etiam lususq; puerorum, sanctitate quadam ac uerecundia temperabat.

Minus triennium.

In uita Agricolæ. Minus triennium in ea legatione detentus.

Inuictum.ad rem relatum.

In uita Agricolæ. Vt obstupefacti hostes, qui classem, qui naues, qui mare expectabāt, nihil arduū aut inuictū crediderint. lib. 19. Annaliū. Sed cūcta festinatione, deinde ignauia Sabini corrupta, qui sumptis temere armis, inuictißimā Capitolij arcem, & ne magnis quidem exercitibus expugnabilem, aduersus treis cohortes tueri nequisset. Sic enim illic scribe, pro supposititio uocabulo munitißimam.

Laureā mittere. Laureatis gesta ꝓsequi. Laureatæ literæ siue tabellæ.

Libro 19. Ipse lauream prospere gestæ rei ad fratrē misit. In uita Agricolæ. Ne laureatis quidem gesta prosecutus est. Subauditur literis. Liuius libro quinto dec. quintæ. C. Licinio consuli ad quadrigas mittendas ascendenti, tabellarius qui se ex Macedonia uenire diceret, laureatas literas. Igitur (sic enim legendum suspicor pro dicitur.) quadrigis missis Consul currum conscendit, & quum per circum teueheretur ad foros publicos laureatas tabellas populo ostendit.

Vescor, cum accusatiuo.

In uita Agricolæ. Eò ad extremum inopiæ uenere, ut infirmißimos suorum, mox sorte ductos uescerentur.

Annus.

In libello Germanorū. Nec arare terrā aut expectare annū tā facile persuaseris, ꝙ uocare hostes & uulnera mereri. Sic in prouerbio. Annus fructificat nō tellus.

Spectabilis uictoria.

In uita Agricolæ. Defixere aciem in hijs uestigijs, in quibus pulchram & spectabilem uictoriam ederetis.

Intercedere imaginibus, per metaphoram, pro obstare imaginibus & prohibere.

Intercedit tribunus plebis sententiæ, quum opponit se & sic prohibet ne quid statuatur. Liuius libro octauo quartæ decadis. Pronunciauit, prætori non intercedere tribunos, quo minus sua potestate utatur. Et mox. Se non intercedere prætori. Vnde per metaphoram Tacitus dixit in uita Agricolæ. Non quia intercedendum putem imaginibus quę marmore aut ęre finguntur. Id est. Non quia negem habendas imagines quæ marmore aut ære finguntur. Plinius in Panegyrico. Intercedere iniquitatibus magistratuum.

Extranei.

In uita Agricolæ. Extraneis etiam, ignotisꝗ; non sine cura fuit, Tranquillus in Claudio. Ac ne hæredem quidem, nisi inter tertios ac penè extraneos.

Inscientia ab insciens, sicut à negligens negligentia.

Libro 17. Inde atrox rumor, affirmantibus plerisꝗ; interfectos, ac ni sibi consulerent, fore ut acerrimi militum & præsentia conquesti, per tenebras & inscientiā cæterorum occiderentur. Sic enim continet manuscriptum exemplar. quanquam in uulgatis æditionibus omnibus, etiam nostra, legitur: per tenebras & inscitiam cæterorum occiderētur. Hoc uocabulum rursus reperi in dialogo Oratorū. Quis enim ignorat & eloquentiam & cæteras artes desciuisse ab ista uetere gloria, non inopia hominum, sed desidia iuuentutis, & negligentia parentū, & inscientia præcipientium & obliuione moris antiqui.

Circum pro circa aduerbialiter.

Libro quarto. Ita quanquam diuersis super rebus consulerentur, aram clementiæ, arā amicitiæ, effigiesꝗ; circum Cæsaris ac Seiani censuere. lib. 15. de incendio urbis sub Nerone. Neꝗ; tamen sisti potuit, quin & palatium, & domus, & cuncta circum, haurirentur. Apud Liuium tamen motum significat libro secundo decadis

dis quintæ. Inde legatio sub idem tempus in Asiam circum insulas missa. Idem tamen circa frequentius in hunc modum usurpat.

Cerimoniâ.

Lib. 14. Videbaturq; potus sacros & cerimoniā loci corpore toto polluisse. Liuius lib. 10. dec. 4. Ad statum sacrificium, quod conditori Aeneæ cum magna cerimonia quotannis faciunt.

Si non fuit, pro non licuit, siue datum est aut permissum.

Lib. 20. Te Quirine Romanę parēs urbis, precor ueneror q;, ut si uobis nō fuit, me duce hæc castra incorrupta & intemerata seruari, at Classico ne sinatis. Liu. li. 2. dec. 5. Eorū autē quę obiecta sunt mihi, partim ea sunt quibus nescio an gloriari debeā, partim quę fateri nō erubescā, partim quę uerbo obiecta, uerbo negare sit.

Restaurare.

Lib. 3. At Pompei Theatrū igne fortuito haustum, Cæsar extructurum pollicitus est, eo quod nemo è familia restaurando sufficeret. Iustinus lib. 21. Ita facta societate & auxilijs Gallorū auctus, bellum uelut ex integro restaurat.

Effusus in amorem, in luxum. Effundi in preces, lachrymas, uota. Effusio, absolute.

Libro primo. Dum Mecœnati obtemperat effuso in amorem Bathylli. libro uigesimo. Effusi in luxum & epulas & nocturnos cœtus. Rursus libro 1. At patres quibus unus metus, si intelligere uiderentur, in questus, lachrymas, uota effundi. id est, effundebantur. Liuius libro secundo dec. quintæ. Pars ita in Romanos effusi erant, ut autoritatem immodico fauore corrumperent. Idem libro quarto dixit effusam licentiā pro immodica. Rursum infra. Nondum hac effusione inducta bestijs omnium gentium circum complendi. Proinde quod apud Tacitum in manuscripto codice legitur libro 19. Causam effusionis quærenti, sic accipiendū est, ut significet Imp. Vitellius se mirari quur frater ipsius tam immodice supplex sit, in preces atq; lachrymas effusus, qui filium imperatoris sinu complexus genibus illius acciderat. Quanquam in uulgatis æditionibus legitur confusionis, quemadmodum indicauimus in Castigationibus. Adiuuat hoc quod dixi locus adhuc alter libro quarto dec. quintæ. Et principium orationis ab accusatione stultitiæ orsus suæ, prostremo ad preces lachrymasq; effusus, genibus prætoris accidens in potestatem sese dedit. Ergo Taciti uerba expone. Causam effusionis. s. in preces lachrymasq;, quærenti &c.

Dandarica, pro terra Dandaridarum. Indica. Mędica. Bisaltica. Belgica. Romana.

Libro 12. Ventumq; Soza oppidū Dandaricæ. Sic enim reposuimus pro Dandaridæ. Non aliter Liuius Indicam usurpat libro secundo dec. quintæ. At Hercule nunc nō de ultimis Indicæ oris, sed de ipsius Macedoniæ possessione certamen fortunā indixisse. Item libro decimo quartæ dec. In Mædicam ducere pergit. Rursum libro 4. dec. quintæ, Circa Desudabam in Mędica exercitus Gallorum consederat, mercedem pactam opperiens. libro quinto. Trans Strymonem autē uergentia ad occasum, Bisalticam omnem cum Heraclea quam Sinticen appellant. Sic & Belgicam dixit Tacitus libro 17. Pompeius Propinquus procurator Belgicæ statim interfectus. Et Panegyristes ad Maximianum Aug. in Romanam. Tot excisæ undiq; Barbaræ nationes, tot translati sunt in Romanā cultores. Ita nanq; scribendum illic pro Romam.

Admouere simpliciter, pro admouere exercitum siue copias.

In libello Germanorū. Ne Parthi quidem sæpius admouere. Sic enim legimus pro admonuere. lib. 3. dec. 5. Si propius copias admouisset, paratos fore qui proderent urbem. Item alijs compluribus locis.

Spoletinus, à Spoletio, non Spoletanus. Spoletium.

Quod in manuſcripto Taciti codice legitur Spoletinus, pro quo Spoletanus quiſpiam in uulgatis ęditionibus ſuppoſuit, idem reperitur apud Liuium, ut libro tertio dec. 5. Itaq; quum ſpei nihil ad reſiſtendum eſſet, C. Caruilius Spoletinus, & C. Afranius à præſidio Romano miſſi. Et mox Magno uſui Caruilius Spoletinus erat in colloquijs. lib. 5. dec. eiuſdem. Rex Gentius cum liberis & cõiuge & fratre Spoletium in cuſtodiam ex ſenatuſconſulto ductus.

Vſq; pontem, ſine præpoſitione.

Tacitus aduerbiũ uſq; cũ accuſatiuo cõſtruit ſine intermedia præpoſitione ad. Sic & Liuius lib. 4. dec. 5. Vſq; alterius initiũ pontis prolabi eũ leuiter cogebat.

Vacuam arcem furtim tradi futurum.

Libro 19. Vacuam arcem furtim tradi futurum. Sic enim in manuſcripto codice legitur, non, furtim traditurum, quemadmodum æditiones peruulgatæ continent. Neq; uero ſeruus Verginij Capitonis intra arcem erat, ut ipſe tradere poſſet aduenientibus arcem. Nõ abſimilis eſt illa Liuij locutio lib. 2. dec. 5. Neminem eorum per Italiam ire liciturum.

Finis, pro finibus, hoc eſt termino.

Libro 16. Oſtorius longinquis in agris apud finem Ligurum id temporis erat. Liuius libro 4. dec. 4. Piſanum deinde finem tranſgreſſos, omnem oram maris peragraſſe. Vide Caſtigationes in librum 16.

Mittére uocem, pro emittere.

Mittere uocem Tacitus uſurpat. quanquam in uulgatis ęditionib. legitur emittere. Sed habenda fides manuſcripto codici. Liuius libro 5. dec. quartæ. Qui uocem liberã mittere aduerſus regis legatũ auderent. lib. 10. Mihi quoq; ferrũ in me ſtrictum cernenti uocem mittere liceat. Item 10. dec. 3. Sed ſi captiuæ, apud dominum uitæ neciſq; ſuæ, uocem ſupplicem mittere licet.

Circuli.

Lib. 3. Nec ignoro in conuiuijs & circulis incuſari iſta, & modum poſci. In uita Agricolæ. Vulgus quoq;, & hic aliud agens populus, & uentitauere ad domũ, & per fora & circulos locuti ſunt. Liuius li. 4. dec. 5. In omnibus circulis, atq; etiam, ſi dijs placet, in conuiuijs ſunt qui exercitus in Macedoniam ducant.

Genus.

Lib. 20. Infeſtius in Vbijs quos genus Germanicæ originis, eiurata patria, Romanorum nomine Agrippinẽſes uocarent. L. Florus. Aquitani callidum genus in ſpeluncas ſe recipiebant. Ibidem de Germanis. Sed in ſaltus & paludes genus omne diffugerat.

Percenſere. Permunire. Peruigere. & ſimilia uerba.

Gaudet Tacitus huiuſmodi uerbis compoſitis cum præpoſitione per, quale eſt Percenſere libro 4. Percenſuitq; curſim numerum legionum. Permunire. Quinto. Locorumq; opportuna permuniuit. Peruigere. Et uterq; opibuſq; atq; honoribus peruiguere. Peruincere. lib. 12. Quod patres odio delatoris cõtra ambitum Agrippinę peruicere. Perlicere. Decimotertio. Necem & arma perliceret. Perpopulari libro 14. Cædibus & incendijs perpopulatus. Perornare. lib. 16. Derraherer potius ſenatui quem perornauiſſer, infamiam tanti flagitij. Percolere. lib. 18. Pleroſq; ſenatorij ordinis honore percoluit.

Prætexere.

In libello de moribus Germanorum. Vtraq; nationes uſq; ad Oceanum Rheno prætexuntur. Item. Eaq; Germaniæ uelut frons eſt, quatenus Danubio prætexitur. Sic enim legendum, non Danubio pergitur.

F I N I S

PHILIPPVS BEROALDVS IVNIOR
ACADEMIÆ ROMANÆ PRÆPOSITVS, LEONI X. PONT. MAX. S.

VID nam esse causæ dicam Pont. Max. quod egregia animorum monumenta, quæ sola communem hãc humanarum rerũ moriẽdi sortem effugere posse uidebantur, ipsa quoq; præteritis seculis fati contagionem senserunt. Nanq; ut de plurimis bonis autoribus taceam, qui omnino perierunt, unus Cornelius Tacitus qui res Romanas ab excessu diui Augusti ad suam ętatem cõplexus est triginta uoluminibus, lacer & ueluti sine capite statua diu iacuit. Nihil misero profuerat Romani imperij res gestas diligẽter, fideliter, & floride scripsisse. Nihil etiam iuuerat sequentibus temporibus nactum fuisse imperatorem Tacitum, qui eum inter suos progenitores annumerari gloriosum duxerit: qui illius historias quotannis multis uoluminibus transcribendas ac per bibliothecas disseminandas imperarit, quo pluribus munimentis, pluribus thesauris diuturnitatem gentili suo custodiret. Ac mihi quidem uidetur per tot secula Cornelius non tam caput suum perdidisse, quàm ultro ipse occultasse. Audiebat enim eam esse ignauiam temporum, eum bonarũ literarum contemptum, ut non modo non quenquam uidere, sed ne à quoquam uideri quidem dignum esse existimaret. At uero ubi tui Põtificatus effulsit alma lux, sese ipse extulit, ad nominis tui uocem caput exeruit. Odor nanq; tuarum uirtutum non uiuentes modo in uenerationem sui commouit, sed ipsos penè dixerim intermotuos excitauit. Falleris enim Leo Max. si arbitraris quenquam fuisse per multa secula, qui in istam maestatis altitudinem adscẽderit, tam communi omnium mortalium lætitia, tam constanti opinione bonitatis, quiq; tantam de se commorit expectationẽ, quãtam ipse de te concitasti. Et enim anteactæ uitæ incredibilis sanctitas, morum candor, spectata fides in eam spem omnes adducebant, ut unum esse te affirmarent, qui demissus è cœlo per auream illam Homeri cathenã fesso orbi succurrere & posses, & uelles. In primis uero bonæ artes studiaq; ipsa literarum sibi de te plurimũ statim promisere. Sciebant enim fuisse te semper egregia in se uoluntate, præclara mente: unam modo non affuisse facultatem, quam uidebant ista cum dignitate accessisse, eamq; permagnam. Norant bibliothecam Mediceam, quæ difficillimis Italiæ temporibus parem cum reliqua domus tuæ fortuna senserat calamitatem, à te extorre, ac perquã modicis fortunis, pecuniarum magna ui recuperatã. Viderant ędes tuas nobilib. ingenijs patuisse semper. Meminerant præterea diuini illius uiri auream esse te sobolem, qui bonas literas iam fugientes reuocauit, Ex cuius te ortum radicibus affirmabant non posse non consimiles fructus dare, atq; etiam tanto uberiores, quanto illum

Cor. Tacitus

Tacitus imp.

LEO X

Bibliotheca Medicea

ipsum

ipsum patrem tuum opulentia, maiestate, amplitudine superasti. Et me her
Leo X studijs literarum consulit cule huic opinioni (quantum in primordio & quasi infantia Pontificatus
effici potuit) præclare respondisti. Nanq; adauctis professorum stipendijs,
accitisq; undiq; summis in omni studiorum genere uiris, Romanū gymna
Lau. Medices *Ioan. Lascaris* sium multis ingeniorum luminibus illustrasti. Ac LAVRENTIVS qui-
dem parens tuus Ioannem Lascarem singularis eruditionis uirum in Græ-
ciam misit, quo libros undiq; conquisitos Florentiā ad extruendam biblio
thecam comportaret: tu uero qui quod utranq; linguam optime calles, ad
perfectam eruditionē, literarum Græcarum cognitionē sciebas esse perne-
cessariam, eodem Lascare auctore, ipsam propemodū Græciam in Italiam
Pueri Græcorū Romæ erudiuntur quasi in nouam coloniam deduxisti. Pueros enim ex tota Græcia in quibus
uis ingenij & bona indoles inesse uidebatur, cū suis præceptoribus Romam
euocasti, ut & linguam ipsis nostram commodius nos traderemus, suamq;
illi nobis liberalius impartirent, ac per hoc seminarium utriusq; gentis lite-
ræ altioribus radicibus innixæ, transferri ac latius propagari possent. Age
Indagatorib. librorū præmia proposita uero quanta hoc ipsum laude dignum est: quod propemodū præconis uo-
ce ingentia præmia indagatoribus librorum proposuisti, si quos libros ue-
tustas nobis inuidit, alicunde è latibulis eduxissent, quæ uenatio Cornelij
Apud Corbeiam Benedictinorum cœnobium Taciti hos primos quinq; libros qui per longum seculorum ambitum latue
rant, in saltibus Germaniæ inuenit, quam tu prædam ad te allatam, ac ma-
gna mercede comparatam, non uelut aliqua librorū sepultura rursus occul
tasti, sed tāquā uerus omnium pater, utilitati omniū consultum esse uoluisti.
Si quidē ubi tu totos summa cum uoluptate cognouisti (nam post negotio
rum fluctus ex antiqua tua consuetudine, aut aliquid ipse legis, aut alios re-
citantes audis) eos mihi ut ad cōmunem studiosorum utilitatē publicarem,
tradidisti. Quo nomine, cum ego præter cæteros, quē, quod huius prouin-
ciæ rectorem non omnino malumq; existimasti, laus non parua secutura est,
tum boni omnes, ad quos huius beneficij inopinata utilitas latissime pro-
uentura est, debere tibi, si grati esse uolent, fateantur, necesse est. Nam sum-
Cor. Tacitus summe utilis mum ego autorē, & summe utilem Cornelium Tacitum semper iudicaui,
cum priuatis hominibus & optimatibus, tum uero etiam principibus ipsis
atq; imperatoribus. & enim cum ex reliquis historicis alij res tantū domi fo
risq; in Rep. gestas perscribant, ut Sallustius, ut Liuius: alij principum uitas
ostendisse contenti sint, ut Suetonius, ut Plutarchus: hic unus utrunq; mu-
nus summo ordine, diligenti cura, magno iudicio, multa concinnitate com-
plexus est. His autē quinq; libris decem reliquos connectere placuit, ut suo
tandem capite Cornelius, suā faciem multo integrior spectādam, tuoq; mu
nere agnoscendam præberet. Atq; utinam alij quoq; & permulta linguæ
nostræ uolumina quę deperdita sunt iampridem, nunc te clauū Christianę
cymbæ moderante inueniantur. spondere enim omnibus audeo, ac pro te
præstare me uadem, ut quicunq; uolumen aliquod egregium, ex his ipsis
quæ

quæ uetustatis iniuria interciderunt,repertum ad te attulerit,fore ut tanti au tor muneris non minorem in se tuam sensurus sit,quàm hic ipse senserit,qui hos quinqꝫ attulit liberalitatem. Nam cum tu multas Laurentij parentis tui excellentes animi dotes nobis repręsentes,nullam te magis exprimere ac referre animaduerto,ꝙ ut de literis bene meruisse iudiceris. Atqꝫ id quoqꝫ ut reliquas actiones tuas & prudenter instituis,& sapienter facis. & enim Laurentius quãquam suæ Reip. fuerit columen, Italiam uniuersam quoad uixit prudentia & consilio præstiterit immunẽ ab incursionibus barbararũ gentium & rapinis,regum illustriũ toto orbe summam beneuolentiam multis officijs sibi cõciliarit,fueritqꝫ planè uir unus qui de humano genere optime meritus iudicari posit,nullam tamẽ pleniorem gratiam,nullũ uberius meritum tulit quàm idipsum,quo literæ sunt eum remuneratæ. memores enim illius in se beneficentiæ, ne ingratæ haberenẽ eum mortalitate ereptum ęternitati cõsecrarunt. Ita nescias utrũ maius præsidium literis attulerit Laurentius,an ab eis maius ipse nomen,ampliorem dignitatem fuerit consecutus. Huic autem instituto & proposito tuo tam recto,tam magnanimo fortuna quoqꝫ ipsa subseruire, occasionesqꝫ offerre uisa est,quibus animi tui nobilissimas cogitationes exprimere posses. Si quando eñ clari in literis uiri extitere,affirmare ausim tuis temporibus extare summos, nec in literis modo, sed in Musica,pictura,statuaria,architectura celeberrimos : quorũ tu artes liberaliter foues,opera intelligenter laudas,ingenia magnifice extollis. Magna sanè felicitas hæc est ingeniorum,ut suarum uirtutum intelligentem & amantem principem nacta sint. Sed nec principis eius fortuna minor, qui eo seculo natus sit,quo posit eos habere spectatores, & suarum actionum testes,qui posteris illas quoqꝫ narrare posint incorrupte. Deus igitur Opt. Max. hanc tibi mentem,hunc animũ perpetuo cõseruet, incolumitatem ꝙ diutisime tueatur,ut unus post hominum memoriam fuisse Pontifex dicaris,qui magni principis numeros absolueris, religionem sanctisime colueris,fontes beneficentiæ in bonorum tantum commoditates deriuaris, uirtutes demum omnes cognoueris,amaueris,illustraueris. Vale.

PH. BEROALDVS AD LECTOREM.

SED quoniam uetus codex,unde hunc ipsum describendũ atqꝫ inuulgandũ curaui,pluribus mendis scatet,æquum uidetur lectorem in primo quasi operis limine consilij mei,quo in hoc toto negocio sum usus, admonere. Namqꝫ errores qui poterant nulla temeritatis nota emendari,consultis primo nonnullis eruditis & acris iudicij uiris correxi. At quæ loca in se maiorem in corrigendo difficultatem habere uidebantur,sicut erãt reliqui,appositis interiori margini stellulis, quæ uitiosum codicem testarentur.

EX LIBRO PRIMO.

Neu tristior.] Forte corrigendum erit, tristiores. uel sit numerus pro numero, quod amicum est huic scriptori.

Multa Antonio tunc interfectores.] Deesse arbitror particulam,ut,uel, quo. quam correctionem qui non respuit,suo addat codici.

Quæ

Quæ Tedij & Vedij.] & infra. Grauius domui Cęſarū.] Opinor corrigendū: Qui Tedij & Vedij, &, Grauis domui Cæſarum.

Mox celebratio annum.] Poſſes non abſurde emendare. Mox celebratio annuum ad prætorem.

Intus operis.] Quid ſi legas, inuictus operis? ut qui uinci à magnis laboribus neſciret, uel immitis operis, ſequitur enim atq; eò immitior: nam qui nimius eſſet in imponendis militi laboribus.

Latera concædibus munitus.] Non eſt corruptus locus, ſed non obuia omnibus loquutio. Sunt autem concædes ueluti ſepes firmiores è ſylua cædua arborib. cæſis conſtructæ. Cæſar in commentarijs & Ammianus ea dictione utuntur. Et hodie quoq; tali caſtrorum munimento uti uidemus ductores exercitus, prout ratio loci in caſtrametando ſuaſerit.

Clariore penè cœlo.] Codex uetus habet, clamore pena cœlo. ſi cui noſtra correctio diſplicet, ipſe meliorem inueniat.

Apud principium ponti.] Sine controuerſia legendum eſt, pontis.

EX LIBRO SECVNDO.

Imprompto iam ob continua pericula.] Adderem ego nomen Arminij, & legerem: Imprompto iam Arminio ob continua &c.

In Hiona.] Corrigeres forte non inepte, in hyberna.

Quaſi auretur poteſtas.] Si corrigeres, augeretur, planè bene conſiſtet ſenſus.

EX LIBRO TERTIO.

Et lege Pappia Poppæa pręmijs inducti uiſi à priuilegijs.] Dictio illa, uiſi, toto ſenſui officit, quare eam excutiendā cæteris relinquemus. Sed ut hūc locū nō faci le correxerim, ita Suetonij codicē in Claudio emēdare auſim. Vbi enim mētio fit legis Pappię, ita codices habēt. Pappię Pōpeiæ. emēdarim ego, Pappiæ Poppææ.

EX LIBRO QVINTO.

Simul populus effigies.] Hoc loco & paulo infra, multa deſunt, & illa in primis, Agrippinæ & eius filiorum Neronis & Druſi relegatio, Seiani coniuratio & pœna, multorumq; eius amicorum ſupplicia & Liuię uxoris Druſi, quæ Liuilla à Suetonio nuncupatur. Item initium conſulatus Trionis & Reguli.

Si quæ alia ſunt loca præter hæc, duriuſcula, ea ſibi quiſq; pro captu ingenij interpretetur aut corrigat, mihi ſatis fuerit ex fide omnia retuliſſe.

NEq; uero quemquā mirari uolumus, ſi quaſdā dictiones inueniet ab uſu cotidiano paulum remotiores, ſed tamē antiquitatem redolentes, quas inuertere, & ſecus quàm erant in uetuſto codice publicare, nō modo temerarij, ſed planè indocti uiri fuiſſet, Vt Sulla pro Sylla, Donuſa pro Donyſa, Sibulla pro Sibylla: inclutos pro inclytos: inritum, inridere, inluxit, pro irridere, irritum, illuxit. Antire pro anteire: ſatias pro ſatietas, qua dictione etiam Terentius uſus eſt. Apiſci pro adipiſci, more Lucretiano: tramiſſus pro tranſmiſſus: epiſtula pro epiſtola: & Lucaris, quod mercedem & præmium ſignificat: ut mulcatum corpus pro percuſſo & quaſſato. Inueniet etiam reſtaurari duobus in locis, niſi ſit uitium in codice uetuſto, quanquā ſunt qui affirment Liuium & Iuſtinum & iuris conſultos eo uerbo uſos. Inuenies etiam, in præſentiarum, qua locutione auctor rhetorices ad Herennium uſus eſt. Inuenies etiā numeros quoſdā uirgula ſuperpoſita delinia-tos, ut erāt in codice uetuſto, quæ uirgula deſignat augmentū millenarij numeri.

P. Cornelij

P. CORNELII TACITI

AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER PRIMVS.

Vrbem Romam à principio reges habuere. Libertatem, & Consulatum L. Brutus instituit. Dictaturæ ad tempus sumebantur: neq; Decemuiralis potestas ultra biennium, neq; tribunorum militum consulare ius diu ualuit. Non Cinnæ, non Sullæ longa dominatio. & Pompeij Crassiq; potentia cito in Cæsarem: Lepidi, atq; Antonij arma in Augustum cessere, qui cuncta discordijs ciuilibus fessa, nomine pricipis sub Imperium accepit. Sed ueteris populi Romani prospera uel aduersa claris scriptoribus memorata sunt: temporibusq; Augusti dicendis non defuere decora ingenia, donec gliscente adulatione deterrerentur. Tiberij, Caijq;, & Claudij, ac Neronis res, florentibus ipsis ob metum falsæ, postquam occiderant recentibus odijs compositę sunt. Inde cōsilium mihi pauca de Augusto, & extrema tradere: mox Tiberij principatum, & cætera sine ira, & studio, quorum causas procul habeo. Postquam Bruto, & Cassio cæsis, nulla iam publica arma, Pompeius apud Siciliam oppressus, exutoq; Lepido, interfecto Antonio, ne Iulianis quidem partibus, nisi Cæsar dux reliquus, posito Triumuiri nomine, Consulem se ferens, & ad tuendam plebem tribunitio iure contentum: ubi militē donis, populum annona, cunctos dulcedine otij pellexit, insurgere paulatim, munia Senatus, magistratuum, legum in se trahere, nullo aduersante: cum ferocissimi per acies, aut proscriptione cecidissent: cæteri nobilium, quanto quis seruitio promptior, opibus & honoribus extollerentur, ac nouis ex rebus aucti, tuta & præsentia, quàm uetera & periculosa mallent. Neque prouinciæ illum rerum statum abnuebant, suspecto Senatus populiq; imperio ob certamina potentium, & auaritiam magistratuum, inualido legum auxilio: quæ ui, ambitu, postremo pecunia turbabantur. Cæterum Augustus subsidia dominationi Claudium Marcellum, sororis filium admodum adulescentem, Pontificatu & curuli ædilitate: M. Agrippam ignobilem loco, bonum militia & uictoriæ socium, geminatis consulatibus extulit: mox defuncto Marcello generum sumpsit: Tiberiū Neronem & Claudiū Drusum priuignos imperatorijs nominibus auxit, integra etiamdum domo sua: nam genitos Agrippa Caium ac Lucium in familiam Cęsarum induxerat: necdum posita puerili prætexta principes iuuentutis appellari, destinare consules specie recusantis flagrantissime cupiuerat. Vt Agrippa uita concessit, L. Cæsarem euntem ad Hispanienses exercitus, Caium re-

Augustus

meantem Armenia, & uulnere inualidum, mors fato propera, uel nouercæ Liuiæ dolus abstulit, Drusoq; pridem extincto, Nero solus è priuignis erat, illuc cuncta uergere: filius, collega imperij, consors tribunitiæ potestatis adsumitur, omnisq; per exercitus ostentatur, non obscuris ut antea matris artibus, sed palàm hortatu. nam senē Augustū deuinxerat adeo, uti nepotem

Agrippa posthumus unicū Agrippam Posthumum in insulam Planasiam projiceret, rudem sanè bonarum artium, & robore corporis stolidè ferocem, nullius tamen flagitij compertum. At Hercule Germanicū Druso ortum, octo apud Rhenum

Germanicus legionibus imposuit, adsciriq; per adoptionem à Tiberio iussit, quanq; esset in domo Tyberij filius iuuenis, sed quo pluribus munimēntis insisteret. Bellum ea tēpestate nullum, nisi aduersus Germanos supererat, abolendæ magis infamiæ ob amissum cum Quintilio Varo exercitū, quàm cupidine proferēdi imperij, aut dignū ob præmiū. Domi res trāquillæ, eadem magistratuum uocabula. iuniores post Actiacam uictoriam, etiā senes plerique inter bella ciuiū nati, quotusquisq; reliquus, qui remp. uidisset? Igit̃ uerso ciuitatis statu, nihil usquā prisci & integri moris, omnis exuta æqualitate iussa principis aspectare, nulla in præsens formidine dū Augustus ætate ualidus, seq; & domum, & pacē sustentauit. Postquam prouecta iam senectus ægro & corpore fatigabatur, aderatq; finis & spes nouæ, pauci bona libertatis in cassum disserere, plures bellum pauescere, alij cupere: pars multo maxima imminentis dominos uarijs rumoribus differebant. trucē Agrippam, & ignominia accensum, nō ætate, neq; rerum experientia tantæ moli parem. Tibe-

Tiberius rium Nerone maturum annis, spectatum bello: sed uetere atq; insita Claudiæ familiæ superbia: multaq; indicia sæuitiæ, quanq; premantur, erumpere: hunc & prima ab infantia eductum in domo regnatrice, congestos iuueni consulatus, triumphos: ne ijs quidē annis, quibus Rhodij specie secessus exulem egerit, aliquid quàm iram, & simulationē, & secretas libidines meditatum: accedere matrem muliebri impotentia, seruiendū fœminę duobusq; insuper adulescentibus, qui remp. interim premant, quandoq; distrahant. Hæc atq; talia agitantibus grauescere ualitudo Augusti, & quidam scelus uxoris suspectabant. Quippe rumor incesserat, paucos ante menses, Augustum electis conscijs, & comite uno Fabio Maximo Planasiam uectum, ad uisendum Agrippam: multas illinc utrinq; lachrymas, & signa charitatis, spemq; ex eo fore ut iuuenis penatibus aui redderetur. Quod Maximum uxori Martiæ aperuisse, illam Liuiæ, C. Nauum id Cæsari. Neq; multo post, extincto Maximo (dubium an quæsita morte) auditos in funere eius Martiæ gemitus semet incusantis, quod causa exitij marito fuisset. Vtcunq; se ea res habuit, uixdum ingressus Illyricum Tiberius, properis matris literis accitur. neq; satis compertum est, spirantem adhuc Augustum apud urbem Nolam, an exanimem repererit. acribus nanq; custodijs domum, &

uias

uias sepserat Liuia, lætiq; interdum nuncij uulgabãtur, donec prouisis quæ tempus monebat, simul excessisse Augustũ, & rerum potiri Neronẽ fama eadem tulit. Primũ facinus noui principatus fuit, Posthumi Agrippæ cæ des, quem ignarũ inermumq;, quamuis firmatus animo centurio ægre con fecit. Nihil de ea re Tiberius apud senatum disseruit. patris iussa simulabat, quibus præscripsisset tribuno custodiæ adposito, ne cũctaretur Agrippam morte adficere, quãdocunq; ipse supremũ diem expleuisset. Multa sine du bio, sæuaq; Augustus de moribus adulescentis questus, ut exilium eius se natus consulto sanciretur, perfecerat. cæterum in nullius unquã suorum ne cem durauit. neq; mortem nepoti pro securitate priuigni inlatam credibile erat. propius uero Tiberiũ ac Liuiam, illum metu, hanc nouercalibus odijs suspecti & inuisi iuuenis cædẽ festinauisse. Nunciati centurioni (ut mos mili tiæ) factum esse quod imperasset, neq; imperasse sese, & rationem facti red dendam apud senatũ respõdit. Quod postq; Sallustius Crispus particeps secretorũ (is ad tribunũ miserat codicillos) comperit, metuens ne reus subde retur, iuxta periculoso, ficta seu uera promeret, monuit Liuiã, ne arcana do mus, ne consilia amicorum, ministeria militum uulgarentur, neue Tiberius uim principatus resolueret, cuncta ad senatũ uocando: eam conditionẽ esse imperandi, ut non aliter ratio constet, quàm si uni reddantur. At Romæ ruere in seruitiũ Consules, Patres, Eques, quanto quis inlustrior, tanto ma gis falsi ac festinantes uultuq; cõposito, ne lætus excessu principis, neu tristi or primordio, lachrymas, gaudiũ, questus, adulatione miscebant. Sex. Pom peius & Sex. Apuleius Coss. primi in uerba Tiberij Cæsaris iurauere, a pudq; eos Seius Strabo, & C. Turranius, ille prætoriarũ cohortium præfe ctus, hic annonæ. Mox senatus, milesq; & populus. nam Tiberius cuncta per Consules incipiebat, tanquam uetere Rep. & ambiguus imperandi. ne edictũ quidem quo patres in curiã uocabat, nisi tribunitiæ potestatis præ scriptione posuit sub Augusto acceptæ. uerba edicti fuere pauca, & sensu permodesto: de honoribus parentis consulturũ. neq; abscedere à corpore, idq; unũ ex publicis muneribus usurpare. sed defuncto Augusto signum prætorijs cohortibus, ut imperator dederat, excubiæ, arma, cætera aulæ: mi les in forũ, miles in curiam comitabatur, literas ad exercitus, tanquã adepto principatu misit, nusquã cunctabundus, nisi cum in senatu loqueretur. cau sa præcipua ex formidine, ne Germanicus in cuius manu tot legiones, im mẽsa sociorum auxilia, mirus apud populum fauor, habere imperiũ, quàm expectare mallet. Dabat & famæ, ut uocatus, electusq; potius à Rep. uide retur, quàm per uxorium ambitum, & senili adoptione inrepsisse. Postea co gnitum est, ad introspiciendas etiam procerum uoluntates inductam du bitationem. nam uerba, uultus, in crimen detorquens recondebat. Nihil primo senatus die agi passus, nisi de supremis Augusti, cuius testamentum

Agrippæ Posthumi cædes.

Sal. Crispus, C. Sallustij ex sorore nepos.

inlatum per uirgines Vestæ, Tiberiū, & Liuiam hæredes habuit. Liuia in familiam Iuliam, nomenq; Augustæ adsumebatur. In spem secundam, nepotes pronepotesq;: tertio gradu primores ciuitatis scripserat, plerosq; inuisos sibi, sed iactantia gloriaq; ad posteros. Legata non ultra ciuilem modū, nisi quod populo & plebi ccccxxxv. prætoriarum cohortiū militibus singula nummum milia, legionarijs autē cohortibus ciuium Romanorum trecenos nummos uiritim dedit. Tum consultatum de honoribus, ex quis maxime insignes uisi: ut porta triumphali duceretur funus, Gallus Asinius, ut legum latarum tituli, uictarum ab eo gentium uocabula anteferrentur, L. Aruntius, censuere. addebat Messala Valerius, renouandum per annos sacramentū in nomen Tiberij. interrogatusq; à Tiberio, num se mandante eam sententiā prompsisset, sponte dixisse, respondit: neq; in ijs quæ ad Remp. pertinerent, cōsilio nisi suo usurum, uel cum periculo offensionis. ea sola species adu'andi supererat. Conclamant patres, corpus ad rogum humeris senatorum ferendum. Remisit Cæsar adroganti moderatione. populumq; edicto monuit, ne, ut quōdam nimijs studijs funus diui Iulij turbassent, ita Augustum in foro, potiusquā in campo Martis, sede destinata cremari uellent. Die funeris milites uelut præsidio stetere: multum inridentibus, qui ipsi uiderant, quiq; à parentibus acceperāt diem illum crudi adhuc seruitij, & libertatis inprospere repetitæ, cum occisus dictator Cæsar, alij pessimum, alijs pulcherrimū, facinus uideretur: nunc senem principem longa potentia, prouisis etiā hęredum in Remp. opibus, auxilio scilicet militari tuendum ut sepultura eius quieta foret. Multus hinc ipso de Augusto sermo, plerisq; uana mirantibus, quod idem dies accepti quondā imperij princeps, & uitæ supremus: quod Nolæ in domo & cubiculo, in quo pater eius Octauius, uitam finiuisset: numerus etiam consulatuū celebrabatur, quo Valerium Coruinum & C. Marium simul æquauerat: continuata per septem & triginta annos tribunitia potestas, nomen imperatoris semel atq; uicies partū, aliaq; honorum multiplicata aut noua. at apud prudentes uita eius uarie extollebatur arguebatúrue. Hi pietate erga parentem, & necessitudine Reipub. in qua nullus tunc legibus locus, ad arma ciuilia actum, quæ neq; parari possent neq; haberi per bonas artes. multa Antonio ut interfectores patris ulcisceretur, multa Lepido concessisse: postquam hic socordia senuerit, ille per libidines pessum datus sit, non aliud discordantis patriæ remedium fuisse, quàm ut ab uno regeretur. Non regno tamen, neq; dictatura, sed principis nomine constitutam Rempub. mari Oceano, aut amnibus longinquis septum imperium: legiones, prouincias, classes, cuncta inter se connexa: ius apud ciues, modestiam apud socios, urbem ipsam magnifico ornatu: pauca admodum ui tractata, quo cæteris quies esset. Dicebatur contrà, pietatem erga parentem, & tempora Reipublicę, obtentui sumpta: cæterum cupidine dominan

Marginal notes: Gall. Asinius — L. Aruntius — Messala Valerius — Adrogans moderatio — Pro Augusto.

dominandi concitos per largitionem ueteranos, paratum ab adoleſcēte priuato exercitū, corruptas cōſulis legiones, ſimulatam Pompeianarū gratiam partium: mox ubi decreto patrū, faſces, & ius prętoris inuaſerit, cæſis Hircio & Panſa (ſiue hoſtis illos, ſeu Panſam uenenum uulneri adfuſum, ſiue milites Hirciū, & machinator doli Cæſar abſtulerat) utriuſq; copias occupauiſſe: extortum inuito ſenatu cōſulatum, armaq; quæ in Antonium acceperit, contra Remp. uerſa, proſcriptionē ciuium, diuiſiones agrorum, ne ipſis quidem qui fecere laudatas: ſanè Caſſij & Brutorum exitus paternis inimicitijs datos, quanq; fas ſit priuata odia publicis utilitatibus remittere, ſed Pompeium imagine pacis, ſed Lepidum ſpecie amicitiæ deceptos: poſt Antonium Tarentino Brundiſinoq; fœdere, & nuptijs ſororis inlectum ſubdolæ adfinitatis pœnas morte exoluiſſe: pacem ſine dubio poſt hæc, uerum cruentā, Lollianas, Varianasq; clades, interfectos Romæ Varrones, Egnatios, Iulios. Nec domeſticis abſtinebatur: Abducta Neroni uxor: & conſulti per ludibrium pontifices, an cōcepto, nec dum edito partu rite nuberet: Q. Atedij & Vedij Pollionis luxus: poſtremo Liuia grauis in Remp. mater, grauius domui Cæſarum nouerca: nihil deorum honoribus relictū, cum ſe templis & effigie numinum per flamines & ſacerdotes coli uellet: ne Tiberium quidem charitate, aut Reip. cura ſucceſſorē adſcitum, ſed quoniam adrogantiā ſæuitiamq; eius introſpexerit, comparatione deterrima ſibi gloriam quæſiuiſſe. Etenim Auguſtus paucis ante annis, cum Tiberio tribunitiā poteſtatem à patribus rurſum poſtularet (quanquā honora oratione) quædam de habitu cultuq;, & inſtitutis eius iecerat, quæ uelut excuſando exprobraret. *Contra Aug.* *Vedius Pollio*

Cæterum ſepultura more perfecta, templum & cœleſtes religiones decernuntur. Verſæ inde ad Tiberiū preces. & ille uariè diſſerebat, de magnitudine imperij, ſua modeſtia: ſolam diui Auguſti mentē tantæ molis capacem, ſe in partem curarum ab illo uocatum, experiendo didiciſſe, quàm arduum, quàm ſubiectum fortunæ regēdi cuncta onus: proinde in ciuitate tot inluſtribus uiris ſubnixa, non ad unum omnia deferrent: plures facilius munia Reip. ſociatis laboribus executuros. Plus in oratione tali dignitatis quàm fidei erat. Tiberioq; etiam in rebus quas nō occuleret, ſeu natura, ſiue adſuetudine, ſuſpenſa ſemper & obſcura uerba. tunc uero nitenti ut ſenſus ſuos penitus abderet, in incertum & ambiguum magis implicabantur. At patres quibus unus metus, ſi intelligere uiderentur, in queſtus, lachrymas, uota effundi: ad deos, ad effigiem Auguſti, ad genua ipſius manus tendere, cum proferri libellum recitariq; iuſſit. Opes publicæ continebantur, quantum ciuium, ſociorumq; in armis, quot claſſes, regna, prouinciæ, tributa, aut uectigalia, & neceſſitates ac largitiones. quæ cuncta ſua manu perſcripſerat Auguſtus. addideratq; conſilium, coercendi intra terminos imperij, incertum metu, an per inuidiam. Inter quæ ſenatu ad infimas obteſtationes *Tiberij ſuſpenſa ſemper & obſcura uerba.*

procumbente, dixit forte Tiberius, se, ut non toti Reip. parem, ita quęcunque
Asin. Gallus pars sibi mādaretur, eius tutelam suscepturū. Tum Asinius Gallus, interro-
go, inquit, Cæsar, quam partē Reip. mandari tibi uelis? Perculsus improui
sa interrogatiōe paulum reticuit, dein collecto animo respondit: Nequaquā
decorum pudori suo legere aliquid, aut euitare, ex eo cui in uniuersum excu-
sari mallet. Rursus Gallus (etenim uultu offensionē coniectauerat) nō idcir-
co interrogatū ait, ut diuideret, quæ separari nequirent: sed & sua confessio-
ne argueretur, unū esse Reip. corpus, atque unius animo regendum. addidit
laudem de Augusto, Tiberiumque ipsum uictoriarum suarum, quæque in to-
ga per tot annos egregie fecisset, admonuit. Nec ideo iram eius leniuit pridē
inuisus, tanquam ducta in matrimonium Vipsania M. Agrippæ filia, quæ
quondam Tiberij uxor fuerat, plusquā ciuilia agitaret, Pollionisque Asinij
patris ferociam retineret. Post quæ L. Arruntius haud multum discrepans
à Galli oratione perinde offendit, quanquā Tiberio nulla uetus in Arrunti
um ira, sed diuitem, promptum artibus egregijs & pari fama publicè suspe-
ctabat. Quippe Augustus supremis sermonibus cum tractaret, qui nam a-
dipisci principem locum, suffecturi abnuerent, aut impares uellent, uel idem
possent cuperentque, M. Lepidum dixerat capacem, sed aspernantem, Gal-
lum Asinium auidum & minorē, L. Arruntium nō indignum, & si casus da
retur ausurum. De prioribus cōsentitur, pro Arruntio quidam Cn. Pisonē
tradidere, omnesque præter Lepidum uarijs mox criminibus struente Tibe-
rio circumuenti sunt. Etiam Q. Haterius & Mamercus Scaurus suspica-
cem animum perstrinxere. Haterius cum dixisset, quousque patieris Cæsar
non adesse caput Reip. Scaurus quia dixerat, spem esse ex eo non irritas fo
re senatus preces, quod relationi consulum iure tribunitiæ potestatis nō in-
tercessisset. In Haterium statim inuectus est, Scaurum cui implacabilius ira-
scebatur silentio tramisit. fessusque clamore omnium, expostulatione singulo
rum, flexit paulatim, non ut fateretur suscipi à se imperium, sed ut negare &
rogari desineret. Constat Haterium cum deprecandi causa palatiū introis-
set, ambulantisque Tiberij genua aduolueretur, propè à militibus interfectū,
quia Tiberius casu, an manibus eius impeditus, prociderat. neque tamen peri
culo talis uiri mitigatus est, donec Haterius Augustam oraret, & usque accu-
Parens patriæ ratissimis precibus protegeretur. Multa patrū & in Augustam adulatio,
Iulia alij parentem, alij matrem patriæ appellandam, plerique ut nomini Cæsaris
Mater patriæ adscriberetur, Iuliæ filius, censebant. Ille moderandos fœminarū honores
dictitans, eademque se temperantia usurum in his quæ sibi tribuerentur, cæ-
terū anxius inuidia, & muliebre fastigium in diminutionem sui accipiens, ne
lictorē quidem ei decerni passus est: aramque adoptionis, & alia huiuscemo-
di prohibuit. At Germanico Cæsari procōsulare imperium petiuit, missique
legati qui deferrent, simul mœstitiam eius ob excessum Augusti solarētur.
quo

quo minus idem pro Druso postularetur, ea causa, quod designatus consul Drusus præsensq; erat. Candidatos præturæ duodecim nominauit, numerum ab Augusto traditum. & hortante senatu, ut augeret, iureiurando obstrinxit, se non excessurũ. Tum primum è campo comitia ad patres translata sunt. nam ad eam diem, & si potissima arbitrio principis, quædam tamen studijs tribuũ fiebant. neq; populus ademptũ ius quæstus est, nisi inani rumore: & senatus largitionibus, ac precibus sordidis exolutus, libens tenuit, moderante Tiberio, ne plures q̃ quatuor candidatos cõmendaret, sine repulsa & ambitu designandos. Inter quæ tribuni plebei petiuere, ut proprio sumptu ederẽt ludos, qui de nomine Augusti fastis additi Augustales uocarẽtur. sed decreta pecunia ex ærario, utq; per circum triumphali ueste uterentur. curru uehi haud permissum. mox celebratio annũ ad prætorẽ translata, cui inter ciues & peregrinos iurisdictio euenisset. Hic rerum urbanarum status erat, cum Pannonicas legiões seditio incessit, nullis nouis causis, nisi quod mutatus princeps licentiam turbarum, & ex ciuili bello spem præmiorum ostendebat. Castris æstiuis tres simul legiones habebantur, præsidente Iunio Blæso, qui fine Augusti, & initijs Tiberij auditis, ob iustitium, aut gaudiũ intermiserat solita munia. Eo principio lasciuire miles, discordare, pessimi cuiusq; sermonibus præbere aures, deniq; luxum & otium cupere, disciplinam & laborẽ aspernari. Erat in castris Percennius quidam, dux olim theatralium operarum, dein gregarius miles, procax lingua, & miscere cœtus histrionali studio doctus. Is imperitos animos, & quænam post Augustum militiæ conditio ambigentes, impellere paulatim nocturnis conloquijs, aut flexo in uesperam die, & delapsis melioribus, deterrimum quenq; congregare. Postremo promptis iam & alijs seditionis ministris, uelut concionabundus interrogabat, cur paucis centurionibus, paucioribus tribunis in modum seruorum obedirẽt? quando ausuros exposcere remedia nisi nouum & nutantẽ adhuc principem precibus, uel armis adirent? satis per tot annos ignauia peccatum, quod tricena, aut quadragena stipendia senes, & plerique truncato ex uulneribus corpore, tolerent: ne dimissis quidem finem esse militiæ, sed apud uexillum retentos, alio uocabulo, eosdem labores perferre: ac si quis tot casus uita superauerit, trahi adhuc diuersas in terras, ubi per nomen agrorũ, uligines paludum, uel inculta montium accipiant. enimuero militiam ipsam grauem, infructuosam: denis in diem assibus animam & corpus æstimari: hinc uestem, arma, tentoria, hinc sæuitiam cẽturionum, & uacationes munerum redimi. at hercle uerbera, & uulnera, duram hyemem, exercitas æstates, bellum atrox, aut sterilem pacem sempiterna: nec aliud leuamentum, quàm si certis sub legibus militia iniretur, ut singulos denarios mererent, sextusdecimus stipendij annus finem adferret, ne ultra sub uexillis tenerentur, sed ijsdem in castris præmium pecunia solueretur.

Cãdidati præturæ XII.

Comitia è cãpo ad patres translata.

Augustales ludi

Pãnonicarum legionum seditio

Percennius

An prætorias cohortes quæ binos denarios acceperint, quæ post sexdecim annos penatibus suis reddantur, plus periculorum suscipere? non obtrectari à se urbanas excubias, sibi tamen apud horridas gentes è cõtubernĳs hostem aspici. Adstrepebat uulgus diuersis incitamentis, hi uerberũ notas, illi caniciẽ, plurimi detrita tegmina, & nudum corpus exprobrantes. Postremo eo furoris uenere, ut tres legiones miscere in unam agitauerint. depulsi æmulatione, quia suæ quisq; legioni eum honorẽ quærebant, aliò uertunt, atq; unà tres aquilas, & signa cohortium locant, simul cõgerunt cespites, extruunt tribunal, quo magis conspicua sedes foret. Properantibus Blæsus aduenit, increpabatq;, ac retinebat singulos, clamitans, mea potius cæde imbuite manus: leuiore flagitio legatum interficietis, quàm ab imperatore desciscitis: aut incolumis fidem legionum retinebo, aut iugulatus pœnitẽtiam adcelerabo. Aggerebatur nihilominus cespes, iamq; pectori usq; adcreuerat, cum tandem peruicacia uicti inceptum omisere. Blæsus multa dicendi arte, non per seditionem & turbas desideria militum ad Cæsarem ferenda ait: neq; ueteres ab imperatoribus priscis, neq; ipsos à diuo Augusto tam noua petiuisse: & parum in tempore, incipientes principis curas onerari. si tamen tenderent in pace tentare, quæ ne ciuilium quidem bellorum uictores expostulauerint, cur contra morem obsequĳ, contra fas disciplinæ uim meditentur? decernerent legatos, seq; corâm mandata darent. Adclamauere ut filius Blæsi tribunus legatione ea fungeretur, peteretq; militibus missionem ab sexdecim annis. cætera mandaturos ubi prima prouenissent. Profecto iuuene modicũ otium, sed superbire miles, quod filius legati orator publicæ causæ, satis ostenderet, necessitate expressa, quæ per modestiam nõ obtinuissent. Interea manipuli ante cœptam seditionem Nauportum missi, ob itinera, & pontes, & alios usus, postquam turbatũm in castris accepere, uexilla conuellunt, direptisq; proximis uicis, ipsoq; Nauporto quod municipĳ instar erat, retinentis centuriones inrisu & contumelĳs, postremo uerberibus insectantur, præcipua in Aufidienum Rufum præfectum castrorum ira: quem direptum uehiculo sarcinis grauãt, aguntq; primo in agmine per ludibrium rogitantes, an tam immensa onera, tam longa itinera libenter ferret? Quippe Rufus diu manipularis, dein centurio, mox castris præfectus, antiquã duramq; militiam reuocabat, inuictus operis ac laboris, & eo immitior quia tolerauerat. Horũ aduentu redintegratur seditio, & uagi circumiecta populabantur. Blæsus paucos maxime præda onustos ad terrorem cæterorum adfici uerberibus, claudi carcere iubet. nam etiam tum legato à centurionibus, & optimo quoq; manipularium parebatur. Illi obniti trahentibus, prensare circumstantium genua, ciere modo nomina singulorum, modo centuriam quisq; cuius manipularis erat, cohortem, legionem, eadem omnibus imminere clamitantes: simul probra in legatum cumulant, cœlum ac deos

Blæsus legatus legionum Pannonicarũ

Aufidienus Rufus

ac deos obteſtantur, nihil reliqui faciunt, quo minus inuidiã, miſericordiam, metum, & iras permouerẽt. Adcurritur ab uniuerſis, & carcere effracto, ſoluunt uincula: deſertoresq́, ac rerum capitalium damnatos ſibi iam miſcent. Flagrãtior inde uis, plures ſeditioni duces: & Vibulenus quidam gregarius miles, ante tribunal Blæſi adleuatus circumſtantium humeris apud turbatos, & quid pararet intentos, Vos quidem, inquit, his innocentibus, & miſerrimis lucem & ſpiritum reddidiſtis, ſed quis fratri meo uitam, quis fratrẽ mihi reddit? quem miſſum ad uos à Germanico exercitu de cõmunibus commodis, nocte proxima iugulauit per gladiatores ſuos, quos in exitium militum habet atq; armat. Reſpõde Blęſe, ubi cadauer abieceris. ne hoſtes quidem ſepulturam inuident: cum oſculis, cum lachrymis dolorem meum impleuero, me quoq; trucidari iube, dum interfectos nullũ ob ſcelus, ſed quia utilitati legionum conſulebamus, ij ſepeliant. Incendebat hæc fletu, & pectus atq; os manibus uerberans: mox diſiectis quorum per humeros ſuſtinebatur, præceps & ſingulorum pedibus aduolutus, tantũ conſternationis inuidiæq́ conciuit. ut pars militũ, gladiatores qui è ſeruitio Blæſi erant, pars cæteram eiuſdem familiam uincirẽt, alij ad quærendum corpus effunderentur. ac ni propere neq; corpus ullum reperiri, & ſeruos adhibitis cruciatibus abnuere cędem, neq; illi fuiſſe unquam fratrem pernotuiſſet, haud multum ab exitio legati aberant. Tribunos tamen, ac præfectum caſtrorũ extruſere. ſarcinæ fugientium direptæ. & centurio Lucillius interficitur, cui militaribus facetijs uocabulum, cedò alteram, indiderant: quia fracta uite in tergo militis, alteram clara uoce, ac rurſus aliam poſcebat. cæteros latebræ texere, uno retento Clemente Iulio, qui perferendis militum mandatis habebatur idoneus ob promptum ingenium. Quin ipſe inter ſe legiones octaua & quintadecima ferrum parabant, dum centurionem cognomento Sirpicum, illa morti depoſcit, Quintadecumani tuentur, ni miles Nonanus preces, & aduerſum aſpernantis, minas interieciſſet. Hæc audita, quanquã abſtruſum, & triſtiſſima quæq; maxime occultantem Tiberium perpulere, ut Druſum filium cum primoribus ciuitatis, duabusq́ prætorijs cohortibus mitteret, nullis ſatis certis mandatis ex re conſulturum: & cohortes delecto milite ſupra ſolitũ firmatæ. additur magna pars prætoriani equitis, & robora Germanorum, qui tum cuſtodes imperatori aderant, ſimul prætorij præfectus Aelius Seianus collega Straboni patri ſuo datus, magna apud Tiberium autoritate, rector iuueni, & cæteris periculorum præmiorumq́ oſtentator.

Cedò alteram

Druſus ad legiones Pannonicas mittitur

Druſo propinquanti, quaſi per officium obuiæ fuere legiones, non lætæ (ut adſolet) neq; inſignibus fulgentes, ſed inluuie deformi & uultu, quanquam mœſtitiam imitarentur, contumaciæ propiores. Poſtquam uallum introit, portas ſtationibus firmant, globos armatorum certis caſtrorum locis opperiri iubent, cæteri tribunal ingenti agmine circumueniunt. Stabat

Drusus silentium manu poscens: illi quoties oculos ad multitudinem retulerant uocibus truculentis strepere, rursum uiso Cæsare, trepidare. murmur incertũ, atrox clamor, & repente quies, diuersis animorũ motibus pauebant terrebãtq;. Tandem interrupto tumultu literas patris recitat, in quis perscriptum erat, præcipuam ipsi fortissimarum legionũ curam, quibus cum plurima bella tolerauisset. ubi primum à luctu requiesset animus, acturum apud patres de postulatis eorũ: misisse interim filiũ, ut sine cunctatione cõcederet quæ statim tribui possent: cætera senatui seruanda, quem neq; gratiæ, neq; seueritatis expertem haberi par esset. Responsum est à concione, mandata Clementi centurioni quę præferret: is orditur de missione à sexdecim annis, de præmijs finitæ militiæ: ut denarius diurnum stipendium foret, ne ueterani sub uexillo haberentur. Ad ea Drusus cum arbitrium senatus & patris obtenderet, clamore turbatur: cur uenisset, neq; augendis militũ stipendijs, neq; adleuandis laboribus, deniq; nulla bene faciendi licentia. at hercule uerbera, & necem cunctis permitti. Tiberiũ olim nomine Augusti desideria legionum frustrari solitum, easdem artes Drusum retulisse: nunquam nisi ad se filios familiarum uenturos? nouum id planè, quod imperator sola militis commoda ad senatum reijciat: eundem ergo senatum consulendum quoties supplicia, aut prælia indicantur: an præmia sub dominis, pœnas sine arbitro esse? Postremo deserunt tribunal, ut quis prętorianorũ militum, amicorúmue Cæsaris occurreret, manus intentantes, causam discordiæ, & initium armorum, maxime infensi Cn. Lentulo, quod is ante alios ætate & gloria belli, firmare Drusum credebatur, & illa militiæ flagitia primus aspernari. Nec multo post digredientẽ cum Cæsare, ac prouisu periculi hyberna castra repetentẽ, circumsistunt, rogitantes, quò peregeret? ad imperatorem, an ad patres? ut illic quoq; commodis legionũ aduersaretur? simul ingruũt, saxa iaciũt. iamq; lapidis ictu cruentus, & exitij certus, adcursu multitudinis quæ cum Druso aduenerat, protectus est. Noctem minacem, & in scelus erupturam fors leniuit. nam Luna clariore penè cœlo uisa languescere. Id miles rationis ignarus omen præsentium accepit, ac suis laboribus defectionẽ sideris adsimulans, prosperéq; cessura quæ pergerent, si fulgor & claritudo deæ redderetur. Igitur æris sono, tubarum cornuumq; concentu strepere, prout splendidior, obscuriórue, lætari aut mœrere: & postquã ortæ nubes offecere uisui, creditũq; conditam tenebris, ut sunt mobiles ad superstitionẽ perculsæ semel mentes, sibi æternum laborem portendi, sua facinora auersari deos lamentatur. Vtendum inclinatione ea Cæsar, & quæ casus obtulerat in sapientiam uertenda ratus, circumiri tentoria iubet. Accitur centurio Clemẽs, & si alij bonis artibus grati in uulgus: in uigilijs, stationibus, custodijs portarum se inserunt, spem offerunt, metum intendunt. Quousq; filium imperatoris obsidebimus? quis certaminum finis? Percennió ne, & Vibuleno

Filij familiarũ

Cn. Lentulus

Vibuleno sacramentum dicturi sumus? Percennius & Vibulenus stipendia militibus, agros emeritis largietur? deniq; pro Neronibus et Drusis imperium populi Rom. capessent? quin potius ut nouissimi in culpam, ita primi ad pœnitentiam sumus? Tarda sunt quæ in cõmune expostulantur, priuatam gratiam statim mereare, statim recipias. Commotis per hæc mentibus, & inter se suspectis, tironem à ueterano, legionẽ à legione dissociant. Tum redire paulatim amor obsequij. omittunt portas, signa unum in locum principio seditionis cõgregata, suas in sedes referunt. Drusus orto die, & uocata concione, quanquã rudis dicendi, nobilitate ingenita, incusat priora, probat præsentia: negat se terrore, & minis uinci, flexos ad modestiã si uideat, si supplices audiat, scripturum patri, ut placatus legionũ preces exciperet. orantibus, rursum idem Blæsus & L. Apronius eques Romanus è cohorte Drusi, Iustusq; Catonius primi ordinis centurio ad Tyberium mittuntur. Certatum inde sentẽtijs, cum alij opperiendos legatos, atq; interim comitate permulcendum militem censerent, alij fortioribus remedijs agendum. nihil in uulgo modicum: terrere, ni paueant: ubi pertimuerint, impune contemni: dum superstitio urgeat, adijciẽdos ex duce metus sublatis seditionis autoribus. Promptum ad asperiora ingenium Druso erat, uocatos Vibulenum & Percennium interfici iubet. Tradunt pleriq; intra tabernaculũ ducis obrutos, alij corpora extra uallum abiecta ostentui. Tum ut quisq; præcipuus turbator conquisiti: & pars extra castra palantes à centurionibus, aut prætoriarum cohortiũ militibus cæsi: quosdam ipsi manipuli documentum fidei tradidere. Auxerat militũ curas præmatura hyems imbribus continuis, adeoq; sæuis, ut non egredi tentoria, cõgregari inter se, uix tutari signa possent, quæ turbine atq; unda raptabantur. durabat & formido cœlestis iræ, nec frustra aduersus impios hebescere sydera, ruere tempestates: non aliud malorum leuamentũ, quàm si linquerent castra infausta temerataq;, & soluti piaculo suis quisq; hybernis redderentur. primũ octaua, dein quintadecuma legio rediere. Nonanus opperiẽdas Tiberij epistulas clamitauerat, mox desolatus aliorum discessione imminentem necessitatem sponte præuenit, & Drusus non expectato legatorum regressu, quia præsentia satis considerat, in urbem redijt. Iisdem fermè diebus, ijsdem causis Germanicæ legiones turbatæ, quanto plures, tãto uiolentius, & magna spe fore ut Germanicus Cæsar imperium alterius pati nequiret, daretq; se legionibus, ui sua cuncta tracturus. Duo apud ripam Rheni exercitus erant. cui nomen superiori sub C. Silio legato, inferiorem A. Cæcina curabat. Regimẽ summæ rei penes Germanicũ, agendo Galliarum censui tum intentũ. Sed quibus Silius moderabatur, mente ambigua, fortunã seditionis alienæ speculabantur. inferioris exercitus miles in rabiem prolapsus est, orto ab undeuicesimanis quintanisq; initio, & tractis prima quoq;, ac uicesima legionibus. nã ijsdem æstiuis

Germanicarũ legionum seditio

C. Silius

A. Cæcina

Germanicus Cæsar

viij æstiuis in finibus Vbiorum habebantur per otium, aut leuia munia. Igitur audito fine Augusti, uernacula multitudo nuper acto in urbe delectu, lasciuiæ sueta, laborum intolerãs, implere cæterorum rudes animos: uenisse tempus quo ueterani maturam missionẽ, iuuenes largiora stipendia, cuncti modum miseriarum exposcerent, sæuitiamq; centurionũ ulciscerentur. Non unus hæc ut Pannonicas inter legiones Percennius, nec apud trepidas militum aures alios ualidiores exercitus respicientium, sed multa seditionis ora uocesq; : sua in manu sitam rem Romanam, suis uictorijs augeri Remp. in suum cognomentum adsciscі imperatores. Nec Legatus obuiam ibat, quippe plurium uecordia constantiam exemerat: repente lymphati districtis gladijs in centuriones inuadunt. ea uetustissima militarib. odijs materies, & sæuiendi principiũ. prostratos uerberibus mulctant, sexageni singulos, ut numerum centurionum adæquarent. Tum conuulsos laniatosq;, & partim exanimos, ante uallum, aut in amnem Rhenum proijciunt. Septimius cum perfugisset ad tribunal pedibusq; Cæcinæ aduolueretur, eo usq; flagitatus est, donec ad exitiũ dederetur. Cassius Chærea, mox cæde C. Cæsaris memoriam apud posteros adeptus, tum adulescẽs & animi ferox, inter obstantes & armatos ferro uiam patefecit. Non tribunus ultra, non castrorũ præfectus ius obtinuit. uigilias, stationes, & si qua alia pręsens usus indixerat, ipsi partiebantur. Id militares animos altius cõiectantibus præcipuum indicium magni atq; implacabilis motus, quod neq; disiecti, nil paucorũ, instinctu, sed pariter ardescerent, pariter silerent, tanta æqualitate & constantia, ut

Germanicus regi crederes. Interea Germanico per Gallias (ut diximus) census accipien

Cæsar ti, excessisse Augustum adfertur. Neptem eius Agrippinã in matrimonio,

Drusus pluresq; ex ea liberos habebat. Ipse Druso fratre Tiberij genitus, Augustę nepos, sed anxius occultis in se patrui auiæq; odijs, quorum causæ acriores, quia iniquæ. quippe Drusi magna apud populũ R. memoria, credebaturq; si rerum potitus foret libertatem redditurus. unde in Germanicum fauor & spes eadem. Nam iuueni ciuile ingenium, mira comitas, & diuersa à Tiberij sermone, uultu, adrogantibus & obscuris. Accedebant muliebres offensiones, nouercalibus Liuiæ in Agrippinam stimulis, atq; ipsa Agrippina paulo commotior, nisi quod castitate, & mariti amore, quamuis indomitum animum in bonum uertebat. Sed Germanicus quanto summę spei propior, tanto impensius pro Tiberio niti: Sequanos proximos, & Belgarũ ciuitates in uerba eius adigit. Dehinc audito legionũ tumultu, raptim profectus, obuias extra castra habuit, deiectis in terrã oculis uelut pœnitentia. Postquam uallum inijt, dissoni questus audiri cœpere, & quidam prehensa manu eius per speciem osculandi inseruerunt digitos, ut uacua dentibus ora contingeret, alij curuata senio membra ostendebant. Adsistentem concionem, quia permixta uidebatur, discedere in manipulos iubet, sic melius audituros responsum

sponsum: uexilla præferri, ut id saltem discerneret cohortes. tardè obtemperauere. Tunc à ueneratione Augusti orsus, flexit ad uictorias triumphosq; Tiberij, præcipuis laudibus celebrans, quæ apud Germanias illis cum legionibus pulcherrima fecisset. Italiæ inde consensum, Galliarũ fidem extollit, nil usquam turbidum aut discors: silentio hæc, uel murmure modico audita sunt. Vt seditionem attigit, ubi modestia militaris? ubi ueteris disciplinæ decus? quò nam tribunos? quò centuriones exegissent, rogitãs: nudant uniuersi corpora, cicatrices ex uulneribus, uerberũ notas exprobrãt: mox indiscretis uocibus, precia uacationum, angustias stipendij, duritiam operũ, ac proprijs nominibus incusant, uallum, fossas: pabuli, materiæ, lignorũ, adgestus, & si qua alia ex necessitate aut aduersus otium castrorum quæruntur. Atrocissimus ueteranorum clamor oriebatur, qui tricena aut supra stipendia numerantes, mederetur fessis, neu mortem in ijsdem laboribus, sed finem tam exercitæ militiæ, neq; inopem requiem, orabant. fuere etiam qui legatam à diuo Augusto pecuniam reposcerent, faustis in Germanicum ominibus: &, si uellet imperiũ, promptos ostentauere. Tum uero quasi scelere contaminaretur, præceps tribunali desiluit. opposuerunt abeunti arma, minitantes, ni regrederetur. At ille moriturum potius quàm fidem exueret clamitans, ferrum à latere diripuit, elatumq; deferebat in pectus, ni proximi prehensam dextram ui attinuissent: extrema & conglobata inter se pars cõcionis, ac uix credibile dictu, quidam singuli propius incedentes, feriret, hortabantur: & miles nomine Calusidius strictum obtulit gladium, addito, acutiorem esse. Sæuum id maliq; moris etiam furẽtibus uisum, ac spatium fuit, quo Cæsar ab amicis in tabernaculum raperetur. consultatũ ibi de remedio. etenim nunciabatur parari legatos, qui superiorem exercitum ad causam eandem traherent, destinatum excidio Vbiorum oppidum, imbutasq; præda manus, in direptionẽ Galliarum erupturas. Augebat metũ gnarus Romanæ seditionis, & si omitteretur ripa inuasurus hostis. at si auxilia, & socij aduersum abscedentis legiones armarentur, ciuile bellum suscipi. periculosa seueritas, flagitiosa largitio: seu nihil militi, seu omnia concederentur, in ancipiti Rep. Igitur uolutatis inter se rationibus placitum, ut epistulæ nomine principis scriberentur, missionẽ dari uicena stipendia meritis, exauctorari qui senadena fecissent, ac retineri sub uexillo, cæterorũ immunes, nisi propulsandi hostis: legata quæ petiuerãt exolui duplicariq;. Sensit miles in tempus conficta, statimq; flagitauit. missio per tribunos maturatur, largitio differebatur. in hyberna cuiusquã non abscessere quintani undeuigesimaniq;, donec ijsdẽ in æstiuis contracta ex uiatico amicorum ipsiusq; Cæsaris pecunia persolueretur. Primam ac uicesimam legiones Cæcina legatus in ciuitatẽ Vbiorum reduxit turpi agmine, cum fisci de imperatore rapti inter signa interq; Aquilas ueherentur. Germanicus superiorem ad exercitum profectus, secundam

Germanicus Cæsar ad legiones

Vbiorum oppidum

Germanos intelligit transrhenanos

& tertiamdecumam & sextamdecumã legiones nihil cunctatus sacramento adigit. Quartadecimani paulum dubitauerant. pecunia & missio, quamuis nõ flagitantibus oblata est. At in Chaucis cœptauere seditionẽ, præsidium agitantes uexillarij discordium legionum, & præsenti duorum militum supplicio paulum repressi sunt. Iusserat id Mennius castrorum præfectus, bono magis exemplo, quàm concesso iure: deinde intumescente motu profugus repertusq́;, postquã intutæ latebræ, præsidiũ ab audacia mutuatur: Non præfectum ab ijs, sed Germanicum ducem, sed Tiberium imperatorem uiolari: simul exterritis qui obstiterant, raptum uexillum ad ripã uertit, & si quis agmine decessisset pro desertore fore, clamitãs, reduxit in hyberna turbidos, & nihil ausos. Interea legati ab senatu regressi, iam apud atã Vbiorum Germanicum adeunt. Duæ ibi legiones prima atq; uicesima, ueteraniq́; nuper missi sub uexillo hyemabant. Pauidos, & conscientia uecordes intrat metus, uenisse patrum iussu, qui irrita facerent, quæ per seditionem expresserant. utq; mos uulgo, quamuis falsis reum subdere, Munatiũ Plancum consulatu functum, principem legationis, autorẽ senatusconsulti incusant: & nocte concubia uexillum in domo Germanici situm flagitare occipiunt, concursuq́; ad ianuam facto, moliuntur fores: extractum cubili Cæsarem, tradere uexillum intento mortis metu subigunt: mox uagi per uias obuios habuere legatos, audita cõsternatione ad Germanicum tendentes: ingerunt contumelias, cædem parãt, Planco maxime, quem dignitas fuga impediuerat. neq; aliud periclitanti subsidium quàm castra primæ legionis: illic signa, & aquilã amplexus, religione sese tutabatur: ac ni aquilifer Calpurnius uim extremam arcuisset, rarum etiam inter hostes, legatus populi Romani, Romanis in castris sanguine suo altaria deum commaculauisset. Luce demum, postquam dux & miles, & facta noscebantur, ingressus castra Germanicus, perduci ad se Plãcum impetat, recipitq́; in tribunal. Tum fatalem increpans rabiem, neq; militum, sed deum ira resurgere, cur uenerint legati aperit: ius legationis, atq; ipsius Planci grauem & immeritum casum, simul quãtum dedecoris adierit legio, facunde miseratur: attonitaq́; magis quàm quieta concione legatos præsidio auxiliarium equitũ dimittit. Eo in metu arguere Germanicum omnes, quod non ad superiorẽ exercitum pergeret, ubi obsequia, & contra rebellis auxilium: Satis superq́; missione & pecunia, & mollibus cõsultis peccatum: uel si uilis ipsi salus, cur filium paruulum, cur grauidam cõiugem inter furentes, & omnis humani iuris uiolatores haberet: illos saltẽ auo, & Reip. redderet. Diu cunctatus aspernantẽ uxorem, cum se diuo Augusto ortam, neq; degenerem ad pericula testaretur: postremo uterum eius, & communem filium multo cum fletu complexus, ut abiret perpulit. Incedebat muliebre, & miserabile agmen, profuga ducis uxor paruulum sinu filium gerens, lamentantes circum amicorum coniuges, quæ

simu

In Chaucis præsidiũ agitantiũ, seditio

Mennius castrorum præfectus

Ara Vbiorum

Mos uulgo, quãuis falsis reũ subdere

Munatius Plancus

simul trahebantur: nec minus tristes qui manebãt. Non florentis Cæsaris, neq; suis in castris, sed uelut in urbe uicta facies gemitusq;, ac planctus, etiã militum aures oraq; aduertere. Progrediuntur cõtubernijs, quis ille flebilis sonus? quod tam triste? fœminas inlustres, non centurionẽ ad tutelam, non militẽ, nihil imperatoriæ uxoris, aut comitatus soliti, pergere ad Treuiros, & externæ fidei. Pudor inde & miseratio, & patris Agrippę, Augusti aui memoria, socer Drusus, ipsa insigni fœcũditate, præclara pudicitia, iam infans in castris genitus, in contubernio legionum eductus, quẽ militari uocabulo Caligulam appellabant, quia plerunq; ad cõcilianda uulgi studia eo tegmi ne pedum inducbatur. Sed nihil æquè flexit q̃ inuidia in Treuiros: orant, obsistunt, rediret, maneret: pars Agrippinæ occursantes, plurimi ad Germanicum regressi. isq; ut erat recens dolore & ira, apud circumfusos ita cœpit. *Caligula* *Ad milites oratio Germanici*

Non mihi uxor, aut filius patre & Rep. cariores sunt. sed illum quidem sua maiestas, imperium Romanum cæteri exercitus defendent. coniugem, & liberos meos, quos pro gloria uestra libens ad exitium offerrẽ, nunc procul à furentibus summoueo, ut quicquid istuc sceleris imminet, meo tantum sanguine pietur: neue occisus Augusti pronepos, interfecta Tiberij nurus, nocentiores uos faciat. quid enim per hos dies inausum, intemeratũue uobis? quod nomen huic cœtui dabo? milités ne appellem? qui filium imperatoris uestri uallo, & armis circunsedistis? an ciues quibus tam proiecta senatus autoritas? hostium quoq; ius, & sacra legationis, & fas gẽtium rupistis. Diuus Iulius seditionẽ exercitus uerbo uno cõpescuit, Quirites uocãdo, qui sacramentum eius detrectabant. Diuus Augustus uultu, & aspectu Actiacas legiones exterruit. nos ut nondum eosdẽ, ita ex illis ortos, si Hispaniæ, Syriæue miles aspernaretur, tamẽ mirum & indignum erat. Prima ne, & uicesima legiones, illa signis à Tiberio acceptis, tu tot præliorũ socia, tot præmijs aucta, egregiam duci uestro gratiam refertis? hunc ego nuncium patri, læta omnia alijs è prouincijs audiẽti, feram: ipsius tyrones, ipsius ueteranos, non missione, nõ pecunia satiatos? hic tantum interfici centurionem, eijci tribunos, includi legatos: infecta sanguine castra, flumina, meq; precariam animam inter infensos trahere. Cur enim primo cõcionis die ferrũ illud quod pectori meo infigere parabam, detraxistis? O improuidi amici. melius & amantius ille, qui gladium offerebat. cecidissem certe nondum tot flagitiorum exercitui meo conscius. legissetis ducem qui meam quidem mortem impunitam sineret, Vari tamen & trium legionum ulcisceretur. Neq; enim dij sinant, ut Belgarum (quanquam offerentium) decus istud, & claritudo sit, subuenisse Romano nomini, compressisse Germaniæ populos. Tua diue Auguste cœlo recepta mẽs, tua pater Druse imago, tui memoria ijsdem istis cum militibus, quos iam pudor & gloria intrat, eluant hanc maculam, irasq; ciuiles in exitium hostibus uertant. Vos quoque quorum alia nunc

" ora, alia pectora contueor, si legatos senatui, obsequium imperatori, si mihi
" coniugem, ac filium redditis, discedite à contactu, ac diuidite turbidos. id sta
" bile ad pœnitentiam, id fidei uinculum erit. Supplices ad hæc & uera ex-
probrari fatentes, orabāt, puniret noxios, ignosceret lapsis, & duceret in ho
Alumnus legionum, Caligulam intelligit stem: reuocaretur cōiunx, rediret legionum alumnus, néue obses Gallis tra
deretur. Reditū Agrippinæ excusauit ob imminentē partum, & hyemem.
uenturum filium. cætera ipsi exequerentur. Discurrunt mutati, & seditiosissi
mum quenq; uinctos trahunt ad legatum legionis primæ, C. Cetronium,
qui iudicium & pœnas de singulis in hunc modum exercuit. Stabant pro
concione legiones districtis gladijs, reus in suggestu per tribunum ostende
batur: si nocentē adclamauerant, præceps datus trucidabatur. & gaudebat
cædibus miles tanquam semet absolueret. nec Cęsar arcebat, quando nullo
ipsius iussu penes eosdem sæuitia facti & inuidia erat. secuti exemplum uete
rani, haud multo post in Rhætiā mittuntur, specie defendendæ prouinciæ,
ob imminenteis Sueuos, cæterum ut auellerentur castris, trucibus adhuc,
Centurionatū egit Germanicus non minus asperitate remedij, quàm sceleris memoria. Centurionatū in-
de egit. citatus ab imperatore, nomē, ordinem, patriā, numerum stipendio-
rum, quæ strenuè in prælijs fecisset, & cui erāt donaria militaria, edebat: si tri
buni, si legio industriā, innocentiāq; adprobauerant, retinebat ordines: ubi
auaritiam, aut crudelitatem cōsensu obiectauissent, soluebatur militia. Sic
compositis præsentibus, haud minor moles supererat, ob ferociam quintæ,
Vetera castra & undeuicesimæ legionum, sexagesimum apud lapidem (loco Vetera no-
men est) hybernantium. nam primi seditionem ceptauerant, atrocissimum
quodq; facinus horum manibus patratum. nec pœna cōmilitonum exter-
riti, nec pœnitentia conuersi, iras retinebant. Igitur Cæsar arma, classem, so-
cios demittere Rheno parat, si imperium detrectetur bello certaturus. At
Romæ nondum cognito, qui fuisset exitus in Illyrico, & legionum Germa-
nicarum motu audito, trepida ciuitas incusare Tiberium, quod dum patres,
& plebē, inualida & inermia, cunctatione ficta ludificetur, dissideat interim
miles, neq; duorum adulescentiū nondum adulta autoritate cōprimi queat:
ire ipsum & opponere maiestatē imperatoriam debuisse, cessuris, ubi prin-
cipem longa experientia, eundemq; seueritatis, & munificentiæ summum
uidissent. an Augustum fessa ætate toties in Germanias cōmeare potuisse,
Satis prospectum urbanæ seruituti. Tiberium uigentem annis sedere in senatu uerba patrum cauillantem. satis
prospectum urbanæ seruituti: militaribus animis adhibenda formēta, ut fer-
re pacem uelint. Immotum aduersus eos sermones, fixumq; Tiberio fuit
Non omittere caput rerum nō omittere caput rerum, neq; se remq; publicā in casum dare. Multa quip-
pe & diuersa angebant: ualidior per Germaniam exercitus, propior apud
Pannoniā: ille Galliarum opibus subnixus, hic Italię imminens. quos igitur
anteferret? ac ne postpositi contumelia incenderentur. At per filios pariter
adir-

adiri,maiestate salua,cui maior è longinquo reuerentia: simul adolescẽtibus excusatum,quædam ad patrem rejcere:resistentisq; Germanico, aut Druso,posse à se mitigari uel infringi, quod aliud subsidium si imperatorẽ spreuissent. Cæterum ut iam iamq; ituris legit comites,conquisiuit impedimenta,adornauit naues.mox hyemẽ,aut negotia uariè causatus,primo prudentes,dein uulgũ,diutissimè prouincias fefellit. At Germanicus quanquam contracto exercitu,& parata in defectores ultione,dandum adhuc spatium ratus,si recenti exemplo sibi ipsi consulerent,pręmittit literas ad Cæcinã,ueniere se ualida manu, ac ni supplicium in malos præsumãt, usurũ promiscua cæde.Eas Cæcina aquiliferis,signiferisq;,& quod maxime castrorum syncerum erat,occulte recitat:utq; cunctos infamiæ,seipsos morti eximant hortatur.nam in pace causas & merita spectari,ubi bellum ingruat,innocentes ac noxios iuxta cadere.Illi tentatis quos idoneos rebantur, postquam maiorẽ legionum partem in officio uident, de sentẽtia legati statuunt tempus, quo fœdissimũ quenq;, & seditioni promptum ferro inuadant. Tunc signo inter se dato,irrumpunt contubernia,trucidant ignaros,nullo nisi conscijs noscente quod cædis initium,quis finis. Diuersa omnium quę unquam accidere ciuilium armorũ facies:non prælio,non aduersis è castris,sed ijsdem è cubilibus,quos simul uescentis dies,simul quietos nox habuerat, discedunt in partes,ingerunt tela.clamor,uulnera, sanguis palàm: causa in occulto.cætera fors regit.& quidam bonorum,cæsi.postquã intellectum in quos sæuiretur, pessimi quoq; arma rapuerant. neq; legatus, aut tribunus moderator adfuit, permissa uulgo licentia atq; ultio, & satietas. Mox ingressus castra Germanicus,nõ medicinã illud plurimis cum lachrymis,sed cladem adpellans,cremari corpora iubet. Truces etiam tum animos cupido inuolat eundi in hostem, piaculum furoris, nec aliter posse placari commilitonum manes, quàm si pectoribus impijs honesta uulnera accepissent.Sequitur ardorem militum Cæsar,iunctoq; ponte tramittit duodecim millia è legionibus sex,& uiginti socias cohortes, octo equitum alas, quarum ea seditione intemerata modestia fuit. Læti neq; procul Germani agitabãt,dum iustitio ob amissum Augustum,pòst discordijs attinemur.At Romanus agmine propero siluã Cæsiam limitemq; à Tiberio cœptum scindit. castra in limite locat,frontem ac tergum uallo,latera concædibus munit.Inde saltus obscuros permeat,consultatq; ex duobus itineribus,breue & solitum sequatur,an impeditius & intentatum,eoq; hostibus incautum.Delecta longiore uia,cætera adcelerantur: etenim attulerant exploratores festam eam Germanis noctem,ac solennibus epulis ludicrã. Cæcina cum expeditis cohortibus præire,& obstantia siluarũ amoliri iubetur, legiones modico interuallo sequuntur. Iuuit nox sideribus inlustris. uentumq; ad uicos Marsorum, & circundatæ stationes,stratis etiam tum per cubilia,propterq; mensas,nullo metu,

Astus Germanici

Incursio in Germaniam

Cæsia silua

Marsorũ uici

non ante pósitis uigilijs:adeo cuncta incuria disiecta erant: neq; belli timor: ac ne pax quidem nisi languida, & soluta inter temulentos. Cæsar auidas legiões,quo latior populatio foret,quatuor in cuneos dispertit. quinquaginta millium spatium ferro flammisq; peruastat.nõ sexus,non ætas miseratio nem attulit. profana simul & sacra, & celeberrimum illis gentibus tẽplum, quod Tanfanæ uocabant,solo æquantur.sine uulnere milites, qui semisomnos,inermos,aut palanteis ceciderant.Exciuit ea cædes Bructeros,Tubantes,Vsipetes: saltusq; per quos exercitui regressus,insedere,quod gnarũ duci:incessitq; itinere & prælio.pars equitum, & auxiliariæ cohortes ducebãt: mox prima legio, & medijs impedimentis sinistrum latus undeuicesimani, dextrum quintani clausere: uicesima legio terga firmauit, post cæteri sociorum. Sed hostes donec agmen per saltus porrigeretur immoti, dein latera, & frontem modice adsultantes,tota ui nouissimos incurrere.turbabanturq; densis Germanorũ cateruis leues cohortes, cum Cæsar aduectus ad uicesimanos uoce magna,hoc illud tẽpus obliterandæ seditionis clamitabat,pergerent,properarent culpam in decus uertere. Exarsere animis, unoq; impetu perruptũ hostem redigunt in aperta, cæduntq;:simul primi agminis copiæ euasere siluas,castraq; cõmuniuere.Quietum inde iter. fidensq; recentibus ac priorum oblitus miles in hybernis locatur. Nunciata ea, Tiberiũ lætitia curaq; adfecere. gaudebat oppressam seditionem: sed quod largiendis pecunijs,& missione festinata fauorẽ militum quæsiuisset,bellica quoq; Germanici gloria angebatur.Rettulit tamen ad senatũ de rebus gestis,multaq; de uirtute eius memorauit,magis in speciem uerbis adornata,quàm ut penitus sentire crederetur.Paucioribus Drusum,et finẽ Illyrici motus laudauit,sed intẽtior & fida oratione. Cunctaq; quæ Germanicus indulserat,seruauit,etiam apud Pannonicos exercitus. Eodem anno Iulia supremum diem obijt,ob impudicitiã olim à patre Augusto Pandateria insula, mox oppido Rheginorum,qui Siculum fretum accolunt,clausa. Fuerat in matrimonio Tiberij,florẽtibus Caio & Lucio Cæsaribus,spreueratq; ut imparem: nec alia tam intima Tiberio causa, cur Rhodum abscederet. imperium adeptus,extorrem,infamem,& post interfectum Posthumum Agrippam omnis spei egenam,inopia,ac tabe longa peremit, obscuram fore necẽ longinquitate exilij ratus. Par causa sæuitiæ in Semproniũ Gracchum, qui familia nobili,solers ingenio,& prauè facundus, eandem Iuliam in matrimonio M.Agrippæ temerauerat.nec is libidini finis.traditam Tiberio peruicax adulter cõtumacia & odijs in maritum accendebat. literæq; quas Iulia patri Augusto cũ insectatione Tiberij scripsit,à Graccho cõpositæ credebantur. Igitur amotus Cercinam Africi maris insulam, quatuordecim annis exiliũ tolerauit.Tunc milites ad cædẽ missi,inuenere in prominẽti littoris nihil lætum operientem.quorum aduentu breue tempus petiuit, ut suprema man- data

Tanfanæ templũ. Bructeri

Tubantes

Vsipetes

Iulia

Sempronius Gracchus peruicax adulter

data uxori Alliariæ per literas daret, ceruicemque percussoribus obtulit. constantia mortis haud indignus Sempronio nomine, uita degenerauerat. quidam non Romæ eos milites, sed ab L. Asprenate proconsule Africæ missos tradidere, autore Tiberio, qui famam cædis posse in Asprenatem uerti, frustra sperauerat. Idem annus nouas cærimonias accepit, addito sodalium Augustalium sacerdotio, ut quondam T. Tatius retinendis Sabinorum sacris sodales Tatios instituerat. sorte ducti è primorib. ciuitatis unus & uiginti. Tiberius, Drususque, & Claudius, & Germanicus adijciuntur. Ludos Augustales tunc primũ cœptos turbauit discordia ex certamine histrionũ. Indulserat ei ludicro Augustus, dum Mecœnati obtemperat effuso in amorem Bathylli. neque ipse abhorrebat talibus studijs, & ciuile rebatur misceri uoluptatibus uulgi. alia Tiberio morũ uia. sed populum per tot annos molliter habitum, nõdum audebat ad duriora uertere. Druso Cęsare, C. Norbano Coss. decernitur Germanico triumphus manente bello, quod quanquam in æstatem summa ope parabat, initio ueris & repentino in Chattos excursu præcepit. nam spes incesserat dissidere hostem in Arminium ac Segestem, insignem utrunque perfidia in nos, aut fide. Arminius turbator Germaniæ. Segestes parari rebellionem sæpe aliâs, & supremo conuiuio post quod in arma itum, aperuit: suasitque Varo, ut se, & Arminiũ, & cæteros proceres uinciret: nihil ausuram plebem principibus amotis, atque ipsi tempus fore quo crimina & innoxios discerneret. sed Varus fato & ui Arminij cecidit. Segestes, quanquam consensu gentis in bellum tractus, discors manebat, auctis priuatim odijs, quod Arminius filiam eius alij pactam rapuerat: gener inuisus, inimici soceri, quæque apud concordes uincula charitatis, incitamenta irarum apud infensos erant. Igitur Germanicus quatuor legiones, quinque auxiliarium millia, & tumultuarias cateruas Germanorum cis Rhenum colentium Cæcinæ tradit: totidem legiones, duplicem sociorum numerum ipse ducit: positoque castello super uestigia paterni præsidij in monte Tauno, expeditum exercitũ in Chattos rapit, L. Apronio ad munitiones uiarum, & fluminum relicto. nam (rarum illi cœlo) siccitate, & amnibus modicis inoffensum iter properauerat, imbresque & fluminũ auctus ingredienti metuebantur. sed Chattis adeo improuisus aduenit, ut quod imbecillũ ætate ac sexu statim captum, aut trucidatũ sit: iuuentus flumẽ Adranam nando tramiserit: Romanosque pontẽ cœptantis arcebant. dein tormentis, sagittisque pulsi tẽtatis frustra cõditionibus pacis, cum quidam ad Germanicum perfugissent, reliqui omissis pagis uicisque in siluas disperguntur. Cæsar incenso Mattio (id genti caput) aperta populatus, uertit ad Rhenum, nõ auso hoste terga abeuntium lacessere, quod illi moris, quoties astu magis, quam per formidinem cessit. Fuerat animus Cheruscis iuuare Chattos, sed exterruit Cæcina huc illuc ferẽs arma. & Marsos cõgredi ausos, prospero prælio cohibuit.

Nouæ cærimoniæ

Augustaliũ sodalium sacerdotium

Augustales ludi

Germanicus in Chattos

Arminius princeps Cheruscorum

Segestes

Taunus mons

Adrana flu. in Chattis

Mattiũ Chattorum caput

Cherusci

Marsi

Necꝙ multo post legati à Segeste uenerunt, auxilium otantes aduersus uim populariũ, à quis circuncidebatur, ualidiore apud eos Arminio quãdo bellum suadebat. Nam barbaris quanto quis audacia promptus, tanto magis fidus, rebus cõmotis potior habetur. Addiderat Segestes legatis filium nomine Segimundũ. sed iuuenis consciẽtia cunctabatur. quippe anno quo Germaniæ desciuere, sacerdos apud aram Vbiorum creatus ruperat uittas, profugus ad rebelles. Adductus tamẽ in spem clementiæ Romanæ, pertulit patris mandata, benigneꝙ exceptus, cum præsidio Gallicã in ripam missus est. Germanico pretium fuit conuertere agmen, pugnatumꝙ in obsidentis, & ereptus Segestes magna cum propinquorum & clientium manu. Inerant fœminę nobiles, inter quas uxor Arminij, eademꝙ filia Segestis, mariti magis quàm parẽtis animo, neꝙ uicta in lachrymas, neꝙ uoce supplex, compressis intra sinum manibus grauidum uterum intuens. Ferebantur & spolia Varianæ cladis, plerisꝙ eorum qui tum in deditionẽ ueniebant prædæ data. Simul Segestes ipse ingens uisu & memoria bonæ societatis impauidus: uerba eius in hunc modum fuere. Non hic mihi primus erga populum Rom. fidei & constantiæ dies. ex quo à diuo Augusto ciuitate donatus sum, amicos, inimicosꝙ ex uestris utilitatibus delegi, neꝙ odio patrię (quippe proditores etiam ijs quos anteponunt inuisi sunt) uerum quia Romanis Germanisꝙ idem conducere, & pacem quàm bellum probabam. ergo raptorem filiæ meæ, uiolatorem fœderis uestri Arminium, apud Varum qui tum exercitui præsidebat, reum feci. dilatus segnitia ducis, quia parum præsidij in legibus erat, ut me & Arminium, & conscios uinciret flagitaui. testis illa nox, mihi utinam potius nouissima. quę secuta sunt defleri magis, quàm defendi possunt. cæterum & inieci cathenas Arminio, & à factione eius iniectas perpessus sum. atꝙ ubi primum tui copia, uetera nouis, & quieta turbidis ante habeo, neꝙ ob præmium, sed ut me perfidia exoluã, simul genti Germanorum idoneus conciliator, si pœnitentiam quàm perniciem maluerit. Pro iuuenta & errore filij ueniam precor. filiam necessitate huc adductam fateor. tuum erit consultare, utrum præualeat, quod ex Arminio concepit, an quod ex me genita est. Cæsar clementi responso, liberis propinquisꝙ eius incolumitatem, ipsi sedem ueterem in prouincia pollicetur. Exercitum reduxit, nomenꝙ imperatoris autore Tiberio accepit. Arminij uxor uirilis sexus stirpem edidit: educatus Rauennæ puer, quo mox ludibrio conflictatus sit, in tempore memorabo. Fama dediti benigneꝙ excepti Segestis uulgata, ut quibusꝙ bellum inuitis, aut cupientibus erat, spe uel dolore accipitur. Arminium super insitam uiolentiam, rapta uxor, subiectus seruitio uxoris uterus, uecordem agebant: uolitabatꝙ per Cheruscos, arma in Segestem, arma in Cæsarem poscens. Neꝙ probris temperabat, egregium patrem, magnum imperatorem, fortem exercitum, quorum

Segimundus

rum tot manus unam mulierculam auexerint. Sibi tres legiones, totidem legatos procubuisse. Non enim se proditione, neq; aduersus fœminas grauidas, sed palàm aduersus armatos bellum tractare: cerni adhuc Germanorũ in lucis signa Romana, quæ dijs patrijs suspẽderit: coleret Segestes uictam ripam: redderet filio sacerdotium: hominem Germanos nunquam satis excusaturos, quod inter Albim & Rhenum uirgas, & secures, & togam uiderint: alijs gentibus ignorantia imperij Romani inexperta esse supplicia, nescia tributa: quæ quando exuerint, inritusq; discesserit ille inter numina dicatus Augustus, ille delectus Tiberius, ne imperitũ adulescentulum, ne seditiosum exercitum pauescerent: Si patriam, parentes, antiqua mallent, quàm dominos, & colonias nouas, Arminiũ potius gloriæ ac libertatis, quàm Segestem flagitiosæ seruitutis ducem sequerentur. Conciti per hæc non modo Cherusci, sed conterminæ gentes, tractusq; in partis Inguiomerus Arminij patruus, ueteri apud Romanos autoritate: unde maior Cæsari metus. & ne bellum mole una ingrueret, Cæcinam cum quadraginta cohortibus Romanis, distrahendo hosti per Bructeros ad flumen Amisiam mittit. Equitem Pedo præfectus, finibus Frisiorũ ducit, ipse impositas nauibus quatuor legiones per lacus uexit: simulq; pedes, eques, classes apud prædictum amnem cõuenere. Chauci cum auxilia pollicerentur, in cõmilitium adsciti sunt. Bructeros sua urenteis, expedita cum manu L. Stertinius missu Germanici fudit, interq; cædẽ & prædam reperit undeuicesimæ legionis aquilam cum Varo amissam. Ductum inde agmẽ ad ultimos Bructerorum: quantumq; Amisiam, & Luppiam amnes inter, uastatum, haud procul Teutoburgiensi saltu, in quo reliquiæ Vari legionũq; insepultæ dicebantur. Igitur cupido Cæsarem inuadit soluendi suprema militibus ducìq;, permoto ad miserationem omni qui aderat exercitu, ob propinquos, amicos, denìq; ob casus bellorum, & sortem hominum: præmisso Cæcina ut occulta saltuum scrutaretur, pontesq; & aggeres humido paludum, & fallacibus campis imponeret. Incedunt mœstos locos, uisuq; ac memoria deformes. Prima Vari castra lato ambitu, & dimensis principijs trium legionũ manus ostentabant: dein semiruto uallo, humili fossa accisæ iã reliquię cõsedisse intelligebantur. Medio campi albentia ossa, ut fugerant, ut restiterant, disiecta uel aggerata. adiacebant fragmina telorum, equorumq; artus, simul truncis arborum ante fixa ora. lucis propinquis barbaræ aræ, apud quas tribunos, ac primorum ordinum centuriones mactauerant. & cladis eius superstites pugnam aut uincula elapsi, referebant, hic cecidisse legatos, illic raptas aquilas, primum ubi uulnus Varo adactum, ubi infelici dextra, & suo ictu mortem inuenerit: quo tribunali concionatus Arminius, quot patibula captiuis, quæ scrobes: utq; signis & aquilis per superbiam inluserit. Igitur Romanus qui aderat exercitus, sextum post cladis annum, trium legionum ossa, nullo noscente

Cherusci
Inguiomerus
Bructeri
Amisia flu.
Frisiorũ fines
Chauci
Luppia
Teutoburgiensis saltus
Vari Quintilij castra
Aræ barbaræ

noscente, alienas reliquias an suorum, humo tegeret, omnes ut cõiunctos, ut consanguineos, aucta in hostem ira, mœsti simul & infensi condebant. Primum extruendo tumulo cespitẽ Cæsar posuit, gratissimo munere in defunctos, & præsentibus doloris socius. Quod Tiberio haud probatũ, seu cuncta Germanici in deterius trahenti, siue exercitũ imagine cæsorum insepultorumq́; tardatũ ad prælia, & formidolosiorẽ hostium credebat. neq; imperatorem auguratu, & uetustissimis cærimonijs præditum attrectare feralia debuisse. Sed Germanicus cedentẽ in auia Arminium secutus, ubi primum copia fuit, euehi equites, campumq́; quẽ hostis insederat, eripi iubet. Arminius colligi suos, & propinquare siluis monitos, uertit repente, mox signum prorumpendi dedit ijs, quos per saltus occultauerat. Tunc noua acie turbatus eques, missæq́; subsidiariæ cohortes, & fugientiũ agmine impulsæ auxerant consternationẽ: trudebanturq́; in paludem gnaram uincentibus, iniquã nescijs, ni Cæsar productas legiones instruxisset: inde hostibus terror, fiducia militi, & manibus æquis abscessum. Mox reducto ad Amisiam exercitu, legiones classe ut aduexerat, reportat. Pars equitum littore Oceani petere Rhenum iussa, Cæcina qui suum militẽ ducebat, monitus (quãquam notis itineribus regrederetur) pontes lõgos quàm maturrimè superare. Angustus is trames, uastas inter paludes, & quondã à L. Domitio aggeratus: cætera limosa, tenacia graui cœno, aut riuis incerta erant: circum siluæ paulatim accliues, quas tum Arminius impleuit, compendijs uiarũ, & cito agmine, onustum sarcinis armisq́; militẽ cum anteuenisset. Cæcinnæ dubitanti quo nam modo ruptos uetustate pontes reponeret, simulq́; propulsaret hostem, castrametari in loco placuit, ut opus & alij prælium inciperent. Barbari perfringere stationes, seq́; inferre munitoribus nisi, lacessunt, circũgrediuntur, occursant. miscetur operantium bellantiumq́; clamor, & cuncta pariter Romanis aduersa, locus uligine profunda, idem ad gradũ instabilis, pro cedentibus lubricus, corpora grauia loricis, neq; librare pila inter undas poterant. Contrà Cheruscis sueta apud paludes prælia, procera mẽbra, hastæ ingentes ad uulnera facienda, quãuis procul. nox demũ inclinantis tũ legiones aduersæ pugnæ exemit. Germani ob prospera indefessi, ne tum quidẽ sumpta quiete, quantũ aquarũ circumsurgentib. iugis oritur, uertere in subiecta. mersaq́; humo, & obruto quod effectũ operis, duplicatus militi labor. Quadragesimũ id stipendium Cæcina parendi, aut imperitandi habebat, secundarum ambiguarumq́; rerum sciens, eóq; interritus. Igitur futura uoluens, non aliud repperit, q̃ ut hostem siluis coherceret, donec saucij, quantumq́; grauioris agminis, anteirent. nam medio montium, & paludum porrigebatur planicies, quę tenuem aciem pateretur. Deliguntur legiones quinta dextro lateri, undeuigesima in læuum, primani ducendum ad agmen, uicesimanus aduersum secuturos. Nox per diuersa inquies, cum barbari festis

Manib. æquis abscessum

Pontes longi

Cherusci

ſtis epulis, læto cantu, aut truci ſonore ſubiecta uallium ac reſultantis ſaltus cõplerent: apud Romanos inualidi ignes, interruptæ uoces, atq; ipſi paſſim adiacerent uallo, oberrarent tentorijs, inſomnes magis quàm peruigiles. ducemq; terruit dira quies. nam Quintilium Varũ ſanguine oblitum, & paludibus emerſum, cernere & audire uiſus eſt, uelut uocantẽ, non tamẽ obſecutus, & manum intendentis reppuliſſe. Cœpta luce miſſæ in latera legiones, metu, an contumacia locũ deſeruere, capto propere campo humentia ultra. Necq; tamen Arminius, quanquã libero incurſu, ſtatim prorupit: ſed ut hæſere cœno, foſſiſq; impedimenta, turbati circum milites, incertus ſignorũ ordo, utq; tali in tempore, ſibi quiſq; properus, & lentæ aduerſum imperia aures, irrumpere Germanos iubet, clamitans, en Varus, & eodẽmq; iterum fato uictæ legiones. Simul hæc, & cum delectis ſcindit agmen, equiſq; maxime uulnera ingerit. illi ſanguine ſuo, & lubrico paludum lapſantes, excuſſis rectoribus disijcere obuios, proterere iacentes. plurimus circa aquilas labor, quæ neq; aduerſum ferri ingruentia tela, neq; figi limoſa humo poterant. Cæcina dum ſuſtẽtat aciẽ, ſuffoſſo equo delapſus circũueniebatur, ni prima legio ſeſe oppoſuiſſet iuuit hoſtiũ auiditas, omiſſa cæde, prædam ſectantiũ, enisæq; legiones ueſperaſcente die in aperta & ſolida. neq; is miſeriarum finis, ſtruẽdum uallum, petendus agger. amiſſa magna ex parte, per quæ egeritur humus aut exciditur ceſpes. non tentoria manipulis, non fomenta ſaucijs. infectos cœno, aut cruore cibos diuidẽtes, funeſtas tenebras, & tot hominum millibus unũ iam reliquum diem lamentabãtur. Forte equus abruptis uinculis uagus & clamore territus, quoſdã occurrentiũ obturbauit. tanta inde conſternatio inrupiſſe Germanos credentium, ut cuncti ruerent ad portas, quarũ decumana maxime petebatur, auerſa hoſti, & fugientibus tutior. Cæcinna comperto, uanam eſſe formidinẽ, cum tamẽ neq; autoritate, neq; precibus, ne manu quidem obſiſtere, aut retinere militem quiret, proiectus in limine portæ, miſeratiõe demũ, quia per corpus legati eundum erat, clauſit uiam: ſimul tribuni & centuriones falſum pauorẽ docuerunt. Tunc cõtractos in principia, iuſſoſq; dicta cum ſilentio accipere, tẽporis, ac neceſſitatis monet: unam in armis ſalutẽ, ſed ea conſilio tẽperanda: manendũmq; intra uallum, donec expugnãdi hoſtes ſpe, propius ſuccederẽt: mox undiq; erumpendum: illa eruptione ad Rhenum perueniri. quod ſi fugerẽt, plures ſiluas, profundas magis paludes, ſæuitiam hoſtium ſupereſſe. at uictoribus decus, gloriam, quæ domi cara, quæ in caſtris honeſta memorat. reticuit de aduerſis. Equos dehinc, orſus à ſuis, legatorum tribunorũmq; nulla ambitione fortiſſimo cuiq; bellatori tradit: ut hi, mox pedes, in hoſtem inuaderent. Haud minus inquies Germanus, ſpe, cupidine, & diuerſis ducum ſententijs agebat: Arminio, ſinerent egredi, egreſſóſq; rurſum per humida & impedita circumuenirẽt, ſuadente: atrociora Inguiomero, & læta barbaris, ut uallum

Dira quies

Decumana porta

Inguiomerus

ut uallum armis ambirēt, promptam expugnationē, plures captiuos, incorruptā prædam fore. Igitur orta die, protuunt fossas, iniiciunt crates, summa ualli prensant, raro super milite, & quasi ob metū defixo. Postq́; hæsere munimentis, datur cohortibus signū, cornuaq́; ac tubæ concinuere: exin clamore & impetu tergis Germanorū circunfunduntur, exprobrantes, non hic siluas, nec paludes, sed æquis locis æquos deos. Hosti facile excidiū, & paucos ac semermos cogitanti, sonus tubarū, fulgor armorū quanto inopina, tanto maiora offenduntur. cadebantq́; ut rebus secundis auidi, ita aduersis incauti. Arminius integer, Inguiomerus post graue uulnus, pugnā deseruere. uulgus trucidatū est, donec ita & dies permansit: nocte demū reuersæ legiones, quamuis plus uulnerū, eadem ciborum egestas fatigaret, uim, sanitatē, copias, cūcta in uictoria habuere. Peruaserat interim circumuenti exercitus fama, & infesto Germanorū agmine Gallias peti, ac ni Agrippina impositum Rheno pontem solui prohibuisset, erant qui id flagitiū formidine auderēt. sed fœmina ingens animi, munia ducis per eos dies induit, militibusq́; ut quis inops, aut saucius, uestē & fomenta dilargita est. Tradit C. Plinius Germanicorū bellorum scriptor, stetisse apud principium pontis laudes & grates reuersis legionibus habentem. Id Tiberij animū altius penetrauit. nō enim simplices eas curas, nec aduersus externos militē quæri: nihil relictum imperatoribus, ubi fœmina manipulos interuisat, signa adeat, largitionem tentet, tanquā parum ambitiose filiū ducis gregali habitu circumferat, Cæsaremq́; Caligulam appellari uelit: potiorē iam apud exercitus Agrippinā quàm legatos, quàm duces: cōpressam à muliere seditionē, cui nomen principis obsistere non quiuerit. Accendebat hæc onerabatq́; Seianus peritia morū Tiberij, odia in longum iaciens, quæ reconderet, auctaq́; promeret.

Agrippina

C. Plinius germanicorū bellorū scriptor

Seianus

At Germanicus legionū, quas nauibus uexerat, secundam & quartamdecimam itinere terrestri P. Vitellio ducendas tradit, quo leuior classis uado so mari innaret, uel reciproco sideret. Vitellius primū iter sicca humo aut modicè adlabente æstu, quietū habuit. mox impulsu aquilonis simul sydere æquinoctij, quo maxime tumescit Oceanus, rapi, agiq́; agmen. & opplebantur terræ. eadem freto, littori, campis facies. neq; discerni poterāt incerta ab solidis, breuia à profundis. sternuntur fluctibus, hauriuntur gurgitibus iumenta, sarcinę. corpora exanima, interfluūt, occursant. permiscentur inter se manipuli, modo pectore, modo ore tenus extantes, aliquando subtracto solo disiecti aut obruti. nec uox, & mutui hortatus iuuabant. aduersante unda nihil strenuus ab ignauo, sapiens à prudenti, consilia à casu differre, cuncta pari uiolentia inuoluebantur. Tandem Vitellius in editiora enisus, eodem agmen subduxit. pernoctauere sine utensilibus, sine igni, magna pars nudo aut mulcato corpore, haud minus miserabiles, quàm quos hostis circunsidet. quippe illis etiam honestæ mortis usus: his inglorium exitium.

P. Vitellius

lux

lux reddidit terram. penetratúq; ad amnem Visurgin, quo Cæsar classe cō/tenderat. impositæ deinde legiones, uagante fama submersas. nec fides salutis, antequā Cæsarem exercitumq; reducem uidere. Iam Stertinius ad accipiendum in deditionē Segimerū fratrem Segestis præmissus, ipsum & filium eius in ciuitatē Vbiorū perduxerat. data utriq; uenia, facile Segimero, cunctatius filio: quia Quintilij Vari corpus inlusisse dicebatur. Cæterum ad supplēda exercitus damna certauere Galliæ, Hispaniæ, Italia, quod cuiq; promptum, arma, equos, aurum, offerentes: quorum laudato studio Germanicus, armis modo & equis ad bellū sumptis, propria pecunia militem iuuit. utq; cladis memoriā etiam comitate leniret, circumire saucios, facta singulorum extollere, uulnera intuens, alium spe, aliū gloria, cunctos alloquio & cura, sibiq; & prælio firmabat. Decreta eo anno triumphalia insignia A Cæcinæ, L. Apronio, C. Silio, ob res cum Germanico gestas. Nomen patris patriæ Tiberius à populo sæpius ingestum, repudiauit: neq; in acta sua iurari, quanq; censente senatu, permisit: cuncta mortaliū incerta, quantoq; plus adeptus foret, tanto se magis in lubrico dictans: non tamen ideo faciebat fidem ciuilis animi. nam legem maiestatis reduxerat, cui nomē apud ueteres idem, sed alia in iudiciū ueniebāt, si quis proditione exercitum, aut plebem seditionibus, deniq; male gesta Rep. maiestatem populi Romani minuisset: facta arguebantur, dicta impune erant. Primus Augustus cognitionem de famosis libellis, specie legis eius tractauit, cōmotus Cassij Seueri libidine, qua uiros fœminasq; inlustres, procacibus scriptis diffamauerat: mox Tiberius cōsultante Pompeio Macro prætore, an iudicia maiestatis redderentur, exercendas leges esse respondit. Hunc quoq; asperauere carmina incertis autoribus uulgata in sæuitiā superbiamq; eius, & discordem cum matre animū. Haud pigebit referre in Falanio & Rubrio, modicis equitibus Romanis prætentata crimina, ut quibus initijs, quanta Tiberij arte grauissimum exitiū irrepserit, dein repressum sit, postremo arserit, cūctaq; corripuerit, noscať. Falanio obijciebat accusator, quod inter cultores Augusti, qui per omnes domos in modum collegiorū habebantur, Cassium quendā mimum corpore infamem adsciuisset: quodq; uenditis hortis, statuam Augusti simul mancipasset. Rubrio crimini dabatur uiolatum periurio nomen Augusti. Quæ ubi Tiberio notuere, scripsit consulibus. non ideo decretum patri suo cœlum, ut in perniciē ciuium is honor uerteretur. Cassium histrionem solitum inter alios eiusdem artis interesse ludis, quos mater sua in memoriam Augusti sacrasset. Nec cōtra religiones fieri, quod effigies eius, ut alia numinū simulachra, uenditionibus hortorū & domuū accedant. Iusiurandum perinde æstimādum, quàm si Iouem fefellisset. deorum iniurias, dijs curæ. Nec multo post Granium Marcellū prætorem Bithyniæ quæstor ipsius Cæpio Crispinus maiestatis postulauit, subscribente Romano

Visurgis flu.

Stertinius
Segimerus

Pater patriæ

Maiestatis lex reducta

Facta arguebantur, dicta impune erant

Falanius equ. Ro.

Aug. Romæ per omnes domos cultus

Rubrius eq.

Cæp. Crispin.

Rom. Hiſpo Hiſpone.qui formam uitæ iniit, quã poſtea celebrem miſeriæ temporũ, & audaciæ hominum fecerunt.nam egens,ignotus,inquies,dum occultis libellis ſæuitiæ principis adrepit,mox clariſsimo cuiq; periculũ facesſit, potentiã apud unũ,odium apud omnes adeptus,dedit exemplũ quod ſecuti ex pauperibus diuites, ex contemptis metuendi, perniciem alijs, ac poſtremũ ſibi

Granius Marcellus inuenere.Sed Marcellum inſimulabat, ſiniſtras de Tiberio ſermones habuiſſe.ineuitabile crimen, cum ex moribus principis fœdiſsima quæq; deligeret accuſator,obiectaretq; reo.nam quia uera erant,etiã dicta credebantur. Addidit Hiſpo,ſtatuam Marcelli altius quàm Cæſarũ ſitam, & alia in ſtatua,amputato capite Auguſti, effigiem Tiberij inditam. ad quod exarſit adeo,ut rupta taciturnitate proclamaret, ſe quoq; in ea cauſa laturum ſententiam palàm,& iuratum, quo cæteris eadem neceſſitas fieret. Manebant etiã

Veſtigia morientis libertatis tum ueſtigia morientis libertatis.Igitur Cn.Piſo, quo, inquit, loco cenſebis Cæſar?ſi primus,habebo quod ſequar. ſi poſt omnes, uereor ne imprudẽs diſſentiam.permotus his, quantoq; incautius efferbuerat, pœnitentia patiens tulit abſolui reum criminibus maieſtatis. de pecunijs repetundis ad reciperatores itum eſt. Nec patrum cognitionibus ſatiatus, iudicijs adſidebat in cornu tribunalis,ne prætorem curuli depelleret:multaq; eo coràm aduerſus ambitum & potentium preces conſtituta: ſed dum ueritati conſulitur,li-

Pius Aurelius bertas corrumpebatur. Inter quæ Pius Aurelius ſenator, quæſtus mole publicæ uiæ,ductuq; aquarum,labefactas ædis ſuas, auxiliũ patrum inuo-

Tiberij liberalitas cabat.reſiſtentibus ærarij prætoribus ſubuenit Cæſar,pretiumq; ædiũ Aurelio tribuit,erogandæ per honeſta pecuniẹ cupiẽs.quam uirtutẽ diu retinuit,cum cæteras exueret.Propertio Celeri prętorio,ueniã ordinis ob paupertatem petẽti,decies ſeſtertium largitus eſt,ſatis cõperto,paternas ei anguſtias eſſe.tentantis eadẽ alios,probare cauſam ſenatui iuſsit,cupidine ſeueritatis,in his etiam quæ rite faceret,acerbus.unde cæteri ſilentium et paupertatẽ confeſſioni & beneficio præpoſuere. Eodem anno continuis imbribus

Tiberis auctus auctus Tiberis,plana urbis ſtagnauerat.relabentem ſecuta eſt ædificiorum & hominũ ſtrages.Igitur cenſuit Aſinius Gallus,ut libri Sibyllini adirẽtur. renuit Tiberius, perinde diuina humanaq; obtegens:ſed remedium coercendi fluminis Ateio Capitoni & L.Aruntio mandatũ. Achaiam ac Macedoniam onera deprecãtis,leuari in præſens proconſulari imperio,tradiq; Cæſari placuit. Edendis gladiatoribus, quos Germanici fratris, ac ſuo nomine obtulerat,Druſus præſedit,quanquã uili ſanguine nimis gaudens, quod uulgus formidoloſum, & pater arguiſſe dicebatur. cur abſtinuerit ſpectaculo ipſe, uariè trahebant, alij tædio cœtus, quidam triſtitia ingenij & metu comparationis, quia Auguſtus comiter interfuiſſet. Non crediderim ad oſtentandam ſæuitiam mouendasq; populi offenſiones conceſſam filio materiem. quanquam, id quod dictum eſt, theatri licentia proximo priore

priore anno cœpta,grauius tum erupit,occisis nom modo è plebe,& militibus & centurione,uulnerato tribuno prætoriæ cohortis dum probra in magistratus & dissensionẽ uulgi prohibẽt.Actum de ea seditione apud patres, dicebanturq́ sententiæ, ut prætoribus ius uirgarũ in histriones esset. intercessit Haterius Agrippa tribunus plebei, increpitusq́ est Asinij Galli oratione silente Tiberio,qui ea simulachra libertatis senatui præbebat: ualuit tamẽ intercessio, quia diuus Augustus immunes uerberũ histriones quondã responderat,neq́ fas Tiberio infringere dicta eius. De modo lucaris,& ad uersus lasciuiam fautorũ multa decernuntur, ex quis maximè insignia: Ne domos Pantomimorũ senator introiret:ne egrediẽteis in publicum,equites Romani cingerent:aut alibi q̃ in theatro spectarentur. & spectantium immodestiam exilio mulctandi potestas prætoribus fieret. Templũ in colonia Tarraconensi strueretur Augusto petentibus Hispanis permissum,datumq́ in omnes prouincias exemplum. Cẽtesimam rerum uenalium post bella ciuilia institutã, deprecante populo, edixit Tiberius militare ærarium eo subsidio niti,simul imparem oneri Remp.nisi uicesimo militiæ anno ueterani dimitterentur.ita proximę seditionis male consulta,quibus sexdecim stipendiorũ finem expresserãt,abolita in posterum. Actum deinde in senatu ab Aruntio & Ateio, an ob moderandas Tiberis exundationes uerterentur flumina & lacus, per quos augescit. Auditæq́ municipiorum & coloniarum legationes,orãtibus Florentinis, ne Clanis solito alueo demotus in amnem Arnum transferretur,idq́ ipsis perniciem adferret. Congruentia his Interamnates disseruere,pessum ituros fœcundissimos Italiæ campos,si amnis Nar(id enim parabat)in riuos diductus superstagnauisset. Nec Reatini silebant, Velinum lacum, qua in Narem effunditur obstrui recusantes, quippe in adiacentia erupturum : optume rebus mortalium consuluisse naturam,quæ sua ora fluminibus, suos cursus,utq́ originem ita fines dederit: spectandas etiam religiones sociorum,qui sacra,& lucos, & aras patrijs amnibus dicauerint : quin ipsum Tiberim nolle prorsus accolis fluuijs orbatũ, minore gloria fluere.Seu preces coloniarum,seu difficultas operum, siue superstitio ualuit, ut in sententiam Pisonis concederetur, qui nil mutandum censuerat. Prorogatur Poppæo Sabino prouincia Mœsia,additis Achaia & Macedonia, Id quoq́ morum Tiberij fuit, continuare imperia, ac plerosq́ ad finem uitæ in ijsdem exercitibus, aut iurisdictionibus habere. Causæ uariæ traduntur:alij tædio nouæ curæ, semel placita pro æternis seruauisse:quidam inuidia,ne plures fruerentur.sunt qui existiment, ut callidũ eius ingenium, ita anxium iudicium:neq́ enim eminentis uirtutes sectabatur,& rursum uitia oderat.ex optimis periculum sibi,à pessimis dedecus publicum metuebat.qua hæsitatione postremo eò prouectus est,ut mandauerit quibusdam prouincias, quos egredi urbe non erat passurus. De co-

Haterius Agrippa. Asini. Gallus Histriones immunes uerberum

Mulctare exilio. Templum Augusto. Centesimã rerum uenalium deprecatur populus Rom.

Florentini Clanis flu. Arnus flu. Interamnates Nar flu. Reatini Velinus lacus

Tiberius imperia prouinciarum præfectis continuare solitus

Comitia consularia mitijs cõsularibus, quæ tũ primũ illo principe, ac deinceps fuere, uix quicquam firmare ausim: adeo diuersa non modo apud autores, sed in ipsius orationibus reperiunt. Modo subtractis cãdidatorum nominibus, originẽ cuiusque & uitã, & stipendia descripsit, ut qui forent intelligeret: aliquando ea quoque significatione subtracta, cãdidatos hortatus, ne ambitu comitia turbarent, suam ad id curã pollicitus est. plerunque eos tãtum apud se professos disseruit, quorũ nomina consulibus edidisset. posse & alios profiteri, si gratiæ, aut meritis cõfiderent. speciosa uerbis, re inania, aut subdola: quantoque maiore libertatis imagine tegebant, tanto eruptura ad infensius seruitium.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER SECVNDVS

Vonones Phrahatis filius

Sisenna Statilio Tauro, L. Libone Coss. mota Orientis regna, prouinciæque Romanæ, initio apud Parthos orto, qui petitũ Roma, acceptúmque regem, quamuis gentis Arsacidarum, ut externum aspernabantur. Is fuit Vonones, obses Augusto datus à Phrahate. Nã Phrahates quanquam depulisset exercitus, ducesque Romanos, cuncta uenerantiũ officia ad Augustum uerterat, partemque prolis, firmandæ amicitiæ miserat, haud perinde nostri metu, quàm fidei popularium diffisus. Post finem Phrahatis & sequentium regum, ob internas cædes, uenere in urbem legati à primoribus Parthis, qui Vononem uetustissimum liberorum eius accirent. Magnificum id sibi credidit Cæsar, auxitque opibus. Et accepere barbari lætantes, ut fermè ad noua imperia. Mox subit pudor degenerauisse Parthos, petitum alio ex orbe regem, hostium artibus infectumiam inter prouincias Romanas solium Arsacidarum haberi darique: Vbi illam gloriam trucidantium Crassum, exturbantium Antonium, si mancipium Cæsaris tot per annos seruitutem perpessum Parthis imperitet? Accẽdebat dedignantes & ipse, diuersus à maiorum institutis, raro uenatu, segni equorum cura, quoties per urbes incederet lecticæ gestamine, fastúque erga patrias epulas: irridebantur & Græci comites, ac uilissima utensilium anulo clausa. sed prompti aditus, obuia comitas, ignotæ Parthis uirtutes, noua uitia, & quia ipsorum maioribus aliena perinde odiũ prauis & honestis. Igitur Artabanus Arsacidarum è sanguine apud Dahas adultus excitur, primoque congressu fusus, reparat uires, regnoque potitur. Victo Vononi perfugium Armenia fuit, uacua tunc, interque Parthorum & Romanas opes infida, ob scelus Antonij, qui Arta-

Artabanus — Dahe pop. — Armenia

uasden

uasden regem Armeniorum specie amicitiæ inlectum,dein cathenis onera/ *Artauasdes*
tũ,postremo interfecerat.Eius filius Attaxias,memoria patris nobis infen/ *Artaxias*
sus,Arsacidarũ ui seq; regnumq; tutatus est.occiso Artaxia per dolum pro
pinquotum,datus à Cæsare Armenijs Tigranes,deductusq; in regnum à *Tigranes*
Tiberio Nerone.Nec Tigrani diuturnum imperium fuit, neq; liberis eius,
quanquã sociatis more externo in matrimoniũ regnũq; dein iussu Augusti
impositus Artauasdes,& nõ sine clade nostra deiectus.Tum C. Cæsar cõ/
ponendæ Armeniæ deligitur. Is Ariobarzanen origine Medum , ob insi/ *Ariobarzanes*
gnem corporis formam,& præclarũ animum uolentibus Armenijs præfe/
cit.Ariobarzane morte fortuita absumpto,stirpẽ eius haud tolerauere,ten/
tatoq; fœminę imperio,cui nomen Erato,eaq; breui pulsa, incerti solutiq;, *Erato regina*
& magis sine domino,qu àm in libertate, profugum Vononem in regnum
accipiunt.Sed ubi minitari Artabanus , & parum subsidij in Armenijs, uel
si nostra ui defenderetur, bellũ aduersus Parthos sumẽdum erat,rector Sy/
riæ Creticus Sillanus excitũ custodia circundat, manente luxu & regio no/ *Creticus Sillanus*
mine,quod ludibrium ut effugere agitauerit Vonones,in loco reddemus.

Cæterum Tiberio haud ingratũ accidit, turbari res orientis , ut ea specie
Germanicũ suetis legionibus abstraheret , nouisq; prouincijs impositum,
dolo simul & casibus obiectaret. At ille quãto acriora in eum studia militũ,
& auersa patrui uoluntas,celerandæ uictoriæ intentior, tractare præliorum
uias,& quæ sibi tertium iam annum belligeranti sæua uel prospera euenis/
sent:fundi Germanos acie & iustis locis, iuuari siluis, paludibus , breui æsta *Apud Germanos breuis æstas,prematura hyems*
te,& præmatura hyeme: suum militẽ haud perinde uulneribus, quàm spa/
tijs itinerum,damno armotum adfici:fessas Gallias ministrandis equis,lon
gum impedimentorum agmen,opportunum ad insidias,defensantibus ini
quum: at si mare intretur,promptam ipsis possessionem, & hostibus igno/
tam:simul bellum maturius incipi,legionesq; & cõmeatus pariter uehi:inte
grum equitẽ , equosq; per ora & alueos fluminũ media in Germania fore.
Igitur huc intendit,missis ad census Galliarum, P.Vitellio et Cantio.Silius *P. Vitellius Cantius Silius*
& Anteius & Cæcina fabricandę classi pręponuntur. Mille naues sufficere
uisæ,properatæq;,aliæ breues angusta puppi,proraq;,& lato utero,quo fa/ *Anteius*
cilius fluctus tolerarent:quædam planæ carinis,ut sine noxa siderẽt: plures *Cæcina*
appositis utrinq; gubernaculis,cõuerso ut repente remigio,hinc uel illinc ad
pellerent: multæ pontibus stratæ , super quas tormenta ueherentur , simul
aptæ ferendis equis , aut commeatui , uelis habiles, citæ remis, augebantur
alacritate militũ in speciem ac terrorẽ. Insula Batauorum in quã conuenirẽt *Batauorum Insula*
prædicta,ob faciles adpulsus,accipiendisq; copijs,& transmittendũ ad bel
lum opportuna. Nam Rhenus uno alueo cõtinuus,aut modicas insulas cir *Rhenus*
cumueniẽs, apud principium agri Bataui,uelut in duos amnes diuidit̃, ser/
uatq; nomẽ & uiolentiam cursus,quà Germaniã præuehitur, donec Ocea/

no misceatur: ad Gallicam ripam latior & placidior adfluens, uerso cognomento Vahalem accolę dicunt, mox id quoq; uocabulū mutat Mosa flumine. eiusq; immenso ore eundē in Oceanum effunditur. Sed Cæsar dum adiguntur naues, Silium legatum cum expedita manu inruptionē in Chattos facere iubet. ipse, audito castellū Lupiæ flumini adpositum obsideri, sex legiones eò duxit. neq; Silio ob subitos imbres aliud actum, q; ut modicam prædam, & Arpi principis Chattorum coniugem, filiamq; raperet. Neq; Cæsari copiam pugnæ obsessores fecere, ad famā aduentus eius dilapsi, tumulum tamen nuper Varianis legionibus structum, & ueterē aram Druso sitam disiecerant. Restituit aram, honoriq; patris princeps ipse cum legionibus decucurrit. Tumulū iterare haud uisum. & cuncta inter castellū Alisonem ac Rhenum nouis limitibus, aggeribusq; permunita. Iamq; classis aduenerat, cū præmisso cōmeatu, & distributis in legiones, ac socios nauibus, fossam, cui Drusianæ nomen, ingressus, precatusq; Drusum patrem, ut se eadem ausum, libens placatusq; exemplo ac memoria consiliorum atq; operum iuuaret: lacus inde & Oceanum usq; ad Amisiam flumen secunda nauigatione peruehitur. classis Amisiæ relicta læuo amne. erratūq; in eo quod non subuexit transposuit militē dextras in terras iturum. ita plures dies efficiendis pontibus absumpti. Et eques quidē ac legiones prima æstuaria non dum adcrescente unda intrepidi transire: postremū auxiliorū agmen, Batauiq; in parte ea dum insultāt aquis artemq; nandi ostentant, turbati, & quidam hausti sunt. Metāti castra Cæsari Angriuariorū defectio à tergo nunciatur. Missus illico Stertinius cum equite & armatura leui, igne & cædibus perfidiam ultus est. flumen Visurgis Romanos Cheruscosq; interfluebat. eius in ripa cum cęteris primoribus Arminius adstitit, quæsitoq; an Cæsar uenisset, postquam adesse responsum est ut liceret cum fratre conloqui orauit. Erat is in exercitu cognomento Flauius, insignis fide, & amisso per uulnus oculo paucis ante annis duce Tiberio. tum permissum. progressusq; salutatur ab Arminio. qui amotis stipatoribus, ut sagittarij nostra pro ripa dispositi abscederent, postulat, & postquā digressi, unde ea deformitas oris interrogat fratrem. illo locum, & prælium referente, quodnam præmium recepisset exquirit. Flauius aucta stipendia, torquem, & coronam aliaq; militaria dona memorat, inridente Arminio uilia seruitij pretia. Exin diuersi ordiuntur: hic magnitudinem Romanam, opes Cæsaris, & uictis graues pœnas, in deditionem uenienti paratam clementiam, neq; coniugem & filium eius hostiliter haberi. Ille fas patriæ, libertatē auitam, penetrales Germaniæ deos, matrem precum sociam, ne propinquorum & adfinium, deniq; gentis suæ desertor & proditor, quàm imperator esse mallet. Paulatim inde ad iurgia prolapsi, quo minus pugnam consererent, ne flumine quidem interiecto cohibebantur, ni Stertinius adcurrēs, plenū iræ armaq; & equum poscen

Vahalis. Mosa flu. In Cattos irruptio. Luppia flu. Arpus princeps chattorū. Aliso castellū in ripa Luppiæ fluminis. Drusian. fossa. Amisia flu. Angriuarij. Visurgis flu. Cherusci. Flauius Arminij frater.

poſcentem Flauium attinuiſſet.cernebatur cõtra minitabundus Arminius, prælium'q; denuncians. nã pleraq; latino ſermone interiaciebat, ut qui Romanis in caſtris ductor popularium meruiſſet. Poſtero die Germanorum acies trans Viſurgim ſtetit. Cæſar niſi pontibus præſidijsq; impoſitis dare in diſcrimen legiones haud imperatoriũ ratus,equitem uado tramittit.prę fuere Stertinius,& è numero primipilarium Aemilius, diſtantibus locis inuecti,ut hoſtem deducerẽt.qua celerrimus amnis,Carioualda dux Batauorum erupit. cum Cheruſci fugam ſimulantes in planiciem ſaltibus circumiectam traxere: dein coorti & undiq; effuſi trudunt aduerſos, inſtant cedentibus,collectóſq; in orbem pars congreſsi,quidam eminus proturbant. Carioualda diu ſuſtentata hoſtium ſæuitia, hortatus ſuos ut ingruentes cateruos globo fringerent,atq; ipſe in denſiſsimos inrumpens, congeſtis telis & ſuffoſſo equo labitur, ac multi nobiliũ circa.cæteros uis ſua, aut equites cum Stertinio Aemilio'q; ſubueniẽtes,periculo exemere. Cæſar tranſgreſſus Viſurgim,indicio perfugę cognoſcit delectũ ab Arminio locum pugnæ,cõ ueniſſe & alias nationes in ſiluam Herculi ſacram, auſuróſq; nocturnam caſtrorum oppugnationẽ. habita indici fides,& cernebãtur ignes, ſuggreſſi'q; propius ſpeculatores audiri fremitũ equorũ, immenſi'q; & inconditi agminis murmur attulere,Igitur propinquo ſummæ rei diſcrimine,explorandos militum animos ratus,quo nam id modo incorruptũ foret,ſecum agitabat.Tribunos & cẽturiones lęta ſæpius quàm cõperta nunciare,libertorum ſeruilia ingenia,amicis ineſſe adulationem:ſi concio uocetur,illic quoq;, quę pauci incipiant, reliquos adſtrepere:penitus noſcendas mentes, cum ſecreti & incuſtoditi inter militaris cibos,ſpem aut metũ proferrent. Nocte cœpta, egreſſus augurali,per occulta & uigilibus ignara,comite uno,contectus humeros ferina pelle,adit caſtrorum uias,adſiſtit tabernaculis, fruitur'q; fama ſui:cum hic nobilitatẽ ducis,decorẽ alius, plurimi patientiã, comitatem, per ſeria per iocos eundem animũ,laudibus ferrent:reddendam'q; gratiã in acie faterentur,ſimul perfidos & ruptores pacis,ultioni & gloriæ mactãdos. Inter quæ unus hoſtium latinæ linguæ ſciens,acto ad uallum equo, uoce magna,coniuges,& agros,& ſtipẽdij indies,donec bellaretur, ſeſtertios centenos,ſi quis transfugiſſet Arminij nomine pollicetur. Incendit ea cõtumelia legionum iras,ueniret dies,daretur pugna, ſumpturũ militẽ Germanorum agros,tracturum coniuges: accipere omen, & matrimonia ac pecunias hoſtium prædæ deſtinare. Tertia fermè uigilia adſultatum eſt caſtris ſine coniectu teli,poſt'q; crebras pro munimẽtis cohortes, & nihil remiſſum ſenſere. Nox eadẽ lætã Germanico quietẽ tulit,uidit'q; ſe operatum, & ſanguine ſacro reſperſa prætexta,pulchriorẽ aliam manibus auię Auguſtæ accepiſſe. Auctus omine,addicẽtibus auſpicijs uocat concionẽ,& quæ ſapientia,præuiſa,aptáq; imminẽti pugnę diſſerit. Non campos modo militi Romano ad

Latinus ſermo *Carioualda dux Batauorum* *Cheruſci* *Herculi ſacra ſilua* *Auguralis porta* *Operari, pro ſacrificare* *Addicentibus auſpicijs*

Enormes hastæ Cheruscorum — *Germanorum armatura* — *Textus uiminum siue tabulæ colorib. fucatæ, p scutis*

ad prælium bonos, sed si ratio adsit, siluas & saltus. nec enim immensa barbarorum scuta, enormis hastas inter truncos arborū, & enata humo uirgulta perinde haberi q̃ pila, & gladios, & hærētia corpori tegmina, densarent ictus, ora mucronibus quærerent: non loricam Germano, non galeam: ne scuta quidē ferro, neruoue firmata, sed uiminū textus, uel tenuis & fucatas colore tabulas: primam utcunq; aciem hastatā, cæteris præusta aut breuia tela: iam corpus ut uisu toruum, & ad breuem impetum ualidū, sic nulla uulnerum patiētia, sine pudore flagitij, sine cura ducum, abire, fugere, pauidos aduersis, inter secunda, non diuini, non humani iuris memores: Si tædio uiarum ac maris finem cupiant, hac acie parari: propiorē iam Albim quàm Rhenum: neq; bellum ultra, modo se patris, patruiq; uestigia prementem, ijsdem in terris uictorem sisterent. Orationem ducis secutus militum ardor: signū mq; pugnæ datum.

Albis — *Rhenus* — *Arminius Cheruscorum princeps* — *Germanorum proceres*

Nec Arminius, aut cæteri Germanorū proceres omittebant suos quisq; testari. Hos esse Romanos Variani exercitus fugacissimos, qui ne bellum tolerarent, seditionem induerint: quorum pars onusta uulneribus tergum, pars fluctibus & procellis fractos artus, infensis rursum hostibus, aduersis dijs obijciant, nulla boni spe: classem quippe & auia oceani quæsita ne quis uenietibus occurreret, ne pulsos premeret: sed ubi miscuerint manus, inane uictis uentorū remorū mue subsidium: meminissent modo auaritiæ, crudelitatis, superbiæ: aliud sibi reliquum q̃ tenere libertatem, aut mori ante seruitium? Sic accensos & prælium poscentes in cāpum, cui Idistauiso nomen, deducunt: is medius inter Visurgim & colles, ut ripæ fluminis cedunt, aut prominentia montiū resistunt, inæqualiter sinuatur. pone tergum insurgebat silua editis in altum ramis, & pura humo inter arborum truncos. campum & prima siluarum, barbara acies tenuit: soli Cherusci iuga insedere, ut præliantibus Romanis desuper incurrerent. Noster exercitus sic incessit: auxiliares Galli, Germaniq; in frōte, post quos pedites sagittarij, dein quatuor legiōes, & cū duabus prætorijs cohortibus, ac delecto equite Cæsar: exin totidem aliæ legiones, & leuis armatura cum equite sagittario, cæteræq; sociorū cohortes. Intentus paratusq; miles ut ordo agminis in aciem adsisteret. Visis Cheruscorum cateruis, quæ per ferociam proruperant, ualidissimos equitum incurrere latus, Stertinium cum cæteris turmis circumgredi, tergaue inuadere iubet, ipse in tempore adfuturus. Interea pulcherrimum augurium octo aquilæ petere siluas, & intrare uisæ, Imperatorem aduertere: exclamat Irent, sequerent Romanas aues, propria legionum numina. simul pedestris acies infertur, & præmissus eques postremos ac latera impulit. mirū mq; dictu, duo hostium agmina diuersa fuga, qui siluam tenuerant in aperta, qui campis adstiterant, in siluam ruebant. medij inter hos Cherusci, collibus detrudebantur, inter quos insignis Arminius manu, uoce, uulnere, sustētabat pugnā. Incubuerátq; sagittarijs, illa

Idistauisum dictionē Germanicam esse reor cū suo articulo. diestauisen siue stad uuisen, id est ripense pratū siue ad ripam uergens, puta Visurgis fluuij

Augurium aquilarum

illa rupturus, ni Rhætorũ Vindelicorumq́ & Gallicæ cohortes signa obie- cissent: nisu tamen corporis & impetu equi peruasit, oblitus faciem suo cruo re ne nosceretur. quidam agnitum à Chaucis inter auxilia Romana agenti- bus, emissumq́ tradiderunt. Virtus seu fraus eadem Inguiomero effugium dedit. cęteri passim trucidati. & plerosq́ tranare Visurgim conantes, iniecta tela aut uis fluminis, postremo moles ruentium, & incidẽtes ripæ, operuere. quidam turpi fuga in summa arborum nisi, ramisq́ se occultantes, admotis sagittarijs per ludibrium figebãtur: alios prorutæ arbores adflixere. Magna ea uictoria, neq́ cruenta nobis fuit. Quinta ab hora diei ad noctem cæsi hostes, decem milia passuum cadaueribus atq́ armis oppleuere, repertis inter spolia eorum cathenis, quas in Romanos, ut non dubio euentu porta- uerant. Miles in loco prælij Tiberium imperatorem salutauit, struxitq́ ag- gerem & in modum trophæorum arma, subscriptis uictarũ gentium nomi nibus imposuit. Haud perinde Germanos uulnera, luctus, excidia, q̃ ea species dolore & ira adfecit. qui modo abire sedibus, trans Albim cõcedere parabant, pugnam uolunt, arma rapiunt, plebes, primores, iuuentus, senes, agmen Romanum repente incursant, turbant, postremo deligunt locum, flumine & siluis clausum, arcta intus planicie, & humida: siluas quoq́ pro- funda palus ambibat, nisi quod latus unum Angriuarij lato aggere extule- rant, quo à Cheruscis dirimerentur. hic pedes adstitit, equitem propinquis lucis texere, ut ingressis siluam legionibus à tergo foret. Nihil ex ijs Cæsari incognitum: cõsilia, locos, prompta, occulta nouerat, astusq́ hostium in per niciem ipsis uertebat. Seio Tuberoni legato tradit equitem, campumq́. pe- ditum aciem ita instruxit, ut pars æquo in siluam aditu incederet, pars obie- ctum aggerem eniteretur. quod arduũ, sibi: cætera legatis permisit. quibus plana euenerant, facile inrupere: quis impugnandus agger, ut si murum suc- cederent, grauibus supernè ictibus conflictabantur. Sensit dux imparem cominus pugnã, remotisq́ paulum legionibus, funditores libratoresq́ ex- cutere tela, & proturbare hostem iubet. missæ è tormentis hastæ. quantoq́ conspicui magis propugnatores, tanto pluribus uulneribus deiecti. Primus Cæsar cum prætorijs cohortibus capto uallo dedit impetum in siluas. con- lato illic gradu certatum. hostem à tergo palus, Romanos flumen aut mon tes claudebant. utrisq́ necessitas in loco, spes in uirtute, salus ex uictoria. Nec minor Germanis animus, sed genere pugnæ & armorum superaban- tur, cum ingens multitudo arctis locis prælongas hastas non protenderet, non colligeret, neq́ adsultibus & uelocitate corporũ uteretur, coacta stabile ad prælium: contra miles, cui scutum pectori adpressum, & insidens capulo manus, latos barbarorũ artus, nuda ora foderet, uiamq́ strage hostiũ ape- riret, imprompto iam Arminio ob continua pericula, siue illũ recens acceptũ uulnus tardauerat. Quin & Inguiomerum tota uolitantẽ acie, fortuna ma-

gis

Rhæti Vindelici Gallicæ cohortes

Inguiomerus

Cathenæ in Romanos

Agger structus

Angriuarij lato aggere à Cheruscis diremti

Prælongæ hastæ Germanis

Adsultus

Velocitas corporum

gis quàm uirtus deferebat. & Germanicus quo magis adgnosceretē detraxerat tegimen capiti, orabatq́ꝫ insisterent cædibus, nil opus captiuis, solam internitionē gentis finem bello fore. Iamq́ꝫ sero diei subducit ex acie legionē faciendis castris, cæteræ ad noctem cruore hostium satiatę sunt. equites ambigue certauere. Laudatis pro concione uictoribus Cæsar, congeriem armorum struxit, superbo cū titulo, DEBELLATIS INTER RHENVM ALBIMQVE NATIONIBVS EXERCITVM TIBERII CAESARIS EA MVNIMENTA MARTI ET IOVI, ET AVGVSTO SACRAVISSE. de se nihil addidit, metu inuidiæ, an ratus conscientiam facti satis esse. Mox bellū in Angriuarios Stertinio mandat, ni deditionē properauissent. atq́ꝫ illi supplices nihil abnuendo, ueniā omnium accepere.

Angriuarij

Sed æstate iam adulta, legionum aliæ itinere terrestri in hybernacula remissæ, plures Cæsar classi impositas per flumē Amisiam Oceano inuexit. Ac primo placidū æquor mille nauiū remis strepere, aut uelis impelli: mox atro nubium globo effusa grando: simul uarijs undiq́ꝫ procellis, incerti fluctus prospectū adimere, regimē impedire: milesq́ꝫ pauidus, & casuū maris ignarus, dum turbat nautas, uel intempestiue iuuat, officia prudētiū corrumpebat. omne dehinc cœlum, & mare omne in austrū cessit, qui tumidis Germaniæ terris, profundis amnibus, immenso nubium tractu ualidus, & rigore uicini septentrionis horridior, rapuit disiecitq́ꝫ naues in aperta Oceani, aut insulas saxis abruptis, uel per occulta uada infestas. quibus paulum ægreq́ꝫ uitatis postquam mutabat æstus, eodemq́ꝫ quo uētus ferebat, non adhærere anchoris, non exhaurire inrumpentis undas poterant: equi, iumenta, sarcinæ, etiam arma præcipitantur, quo leuarentur aluei manantes per latera, & fluctu superurgente. Quantó uiolentior cætero mari Oceanus, & truculentia cœli præstat Germania, tantū illa clades nouitate & magnitudine excessit, hostilibus circū littoribus, aut ita uasto & profundo, ut credatur nouissimum ac sine terris mare. pars nauium haustæ sunt, plures apud insulas longius sitas eiectæ: milesq́ꝫ nullo illic hominum cultu, fame absumptus, nisi quos corpora equorum eodem elisa tolerauerant. sola Germanici triremis Chaucorum terram adpulit, quem per omnes illos dies noctesq́ꝫ apud scopulos & prominentis oras, cū se tanti exitij reum clamitaret, uix cohibuere amici, quo minus eodem mari oppeteret. Tandem relabente æstu, & secundante uento, claudę naues raro remigio, aut intentis uestibus, & quædā à ualidioribus tractę, reuertere, quas raptim refectas misit, ut scrutarentur insulas, collecti ea cura pleriq́ꝫ. multos Angriuarij nuper in fidem accepti, redemptos ab interioribus reddidere. quidā in Britanniā rapti, & remissi à regulis. Vt quis ex longinquo reuenerat, miracula narrabant, uim turbinū, & inauditas uolucres, monstra maris, ambiguas hominū & belluarum formas, uisa, siue ex metu credita. Sed fama classis amissæ, ut Germanos

Amisia flu. *Casus maris* *Auster* *Classis Germanici pielitatur in mari* *Oceanus uiolentior cætero mari* *Chauci*

manos ad spem belli,ita Cæsarem ad coercendum erexit. C. Silio cum tri/
ginta peditum,tribus equitum millibus ire in Chattos imperat:ipse maiori/ *In Chattos ac*
bus copijs Marsos irrumpit: quorum dux Malouēdus nuper in deditionē *Marsos irru-ptio*
acceptus,propinquo loco defossam Varianæ legionis aquilam modico pręsidio seruari indicat. *Malouendus*
Missa extēplo manus,quæ hostem à fronte eliceret,alij *Marsorum*
qui terga circumgressi recluderent humū,& utrisq; adfuit fortuna.eo prom *princeps.*
ptior Cæsar pergit introrsus, populatur, excindit non ausum congredi ho/ *Aquila Varia*
stem,aut sicubi restiterat,statim pulsum, nec unquam magis (ut ex captiuis *næ legionis*
cognitum est)pauentem. Quippe inuictos & nullis casibus superabiles Ro
manos prædicabant,qui perdita classe, amissis armis, post constrata equo/
rum uirorumq; corporibus littora, eadem uirtute, pari ferocia,& ueluti au/
cti numero inrupissent. Reductus inde in Hiona miles, lætus animi, quod *Forte,in hi-*
aduersa maris,expeditione prospera pensauisset.addidit munificentiā Cæ/ *berna*
sar, quantū quis damni professus erat exoluendo. Nec dubium habeba/
tur,labare hostes,petendæq; pacis consilia sumere,& proxima æstas adijce
retur,posse bellum patrari: sed crebris epistolis Tiberius monebat, rediret
ad decretum triumphum: satis iam euentuum, satis casuum: prospera illi &
magna prælia,eorū quoq; meminisset, quæ uenti & fluctus nulla ducis cul/
pa,grauia tamen & sæua dāna intulissent:se nouies à diuo Augusto in Ger/
maniam missum,plura consilio q̄ ui perfecisse:sic Sicambros in deditionem *Sicambri*
acceptos,sic Sueuos,regemq; Marobodum pace obstrictū: posse & Che/ *Sueui* *Marobodus*
ruscos cæterasq; rebellium gentes, quando Romanæ ultioni consultum
est, internis discordijs relinqui. Precante Germanico annum effici/
endis cœptis, acrius modestiam eius adgreditur, alterum consulatum of/
ferendo,cuius munia præsens obiret.simul adnectebat,si foret adhuc bellan
dum,relinqueret materiem Drusi fratris glorię,qui nullo tum alio hoste,nō
nisi apud Germanias adsequi nomen imperatorium,& deportare lauream
posset.Haud cunctatus est ultra Germanicus,quanquā fingi ea, seq; per in
uidiam parto iam decori abstrahi intelligeret. Sub idem tempus è fami/ *Scribonij*
lia Scriboniorū Libo Drusus defertur moliri res nouas. Eius negotij initiū, *Libo Drusus*
ordinem,finem curatius disseram,quia tum primum reperta sunt, quæ per
tot annos Remp.exedere. Firmius Catus Senator ex intima Libonis ami/ *Firmius Catus*
citia, iuuenē improuidum & facilem inanibus, ad Chaldæorum promissa,
Magorum sacra, somniorū etiam interpretes impulit, dum proauū Pom/
peium, amitam Scriboniam, quæ quondam Augusti coniunx fuerat,con/
sobrinos Cæsares,plenam imaginibus domū ostentat, hortaturq; ad luxū
& æs alienum, socius libidinum & necessitatū, quo pluribus indicijs inliga/
ret. Vt satis testium,& qui serui eadem noscerent,reperit, aditum ad princi/
pem postulat, demōstrato crimine & reo per Flaccum Vesculariū equitem *Plac. Vescula-*
Romanū,cui propior cum Tiberio usus erat. Cæsar indicium haud asper/ *rius eques*

natus

natus, congressus abnuit. posse enim, eodem Flacco internuncio, sermones cõmeare. atq; interim Libonem ornat pretura, cõuictibus adhibet, nõ uultu alienatus, non uerbis cõmotior, adeo iram cõdiderat, cunctaq; eius dicta factaq; cum prohibere posset, scire malebat: donec Iunius quidam tentatus ut infernas umbras carminibus eliceret, ad Fulcinium Trionem indiciũ detulit. celebre inter accusatores Trionis ingenium erat, auidũq; famæ malæ. Statim corripit reum, adit consules, senatus cognitionem poscit, & uocantur patres, addito, consultandum super re magna & atroci. Libo interim ueste mutata cum primoribus fœminis, circumire domos, orate adfines, uocem aduersum pericula poscere. abnuẽtibus cunctis cum diuersa prætenderent, eadem formidine, die senatus metu & ægritudine fessus, siue, ut tradidere quidam simulato morbo, lectica delatus ad fores curiæ, innisus q; fratri, & manus ac supplices uoces ad Tiberium tẽdens, immoto eius uultu excipitur mox libellos & autores recitat Cæsar, ita moderans ne lenire, néue asperare crimina uideretur. Accesserant præter Trionem & Catum accusatores Fonteius Agrippa, & C. Liuius, certabantq; cui ius perorãdi in reum daretur, donec Liuius, quia nec ipsi inter se concederent, & Libo sine patrono introisset, singillatim se crimina obiecturum professus, protulit libellos uæcordes adeo, ut cõsultauerit Libo, an habiturus foret opes, quis uiam Appiam Brũdusium usq; pecunia operiret. inerãt & alia huiuscemodi stolida, uana, si mollius acciperes miseranda. Vni tamen libello, manu Libonis, nominibus Cæsarũ aut senatorũ, additas atroces uel occultas notas, accusator arguebat. Negante reo, adnoscentes seruos per tormenta interrogare placuit. Et quia uetere senatus cõsulto, quæstio in caput domini prohibebatur, callidus & noui iuris repertor Tiberius, mancipari singulos actori publico iubet: scilicet, ut in Libonem ex seruis, saluo senatusconsulto quęreretur. Ob quæ posterum diem reus petiuit. domumq; digressus, extremas preces P. Quirino propinquo suo ad principem mãdauit. responsum est, ut senatum rogaret. cingebatur interim milite domus, strepebantq; etiã in uestibulo ut audiri, ut aspici possent, cum Libo ipsis, quas in nouissimam uoluptatem adhibuerat, epulis excruciatus, uocare percussorem, prehensare seruorum dextras, inserere gladium. atq; illis, dum trepidant, dum refugiunt, euertentibus adpositum mensa lumen, feralibus iam sibi tenebris duos ictus in uiscera direxit. Ad gemitum conlabentis, adcurrere liberti, & cæde uisa miles astitit. Accusatio tamẽ apud patres adseueratione eadem peracta. iurauitq; Tiberius petiturum se uitam, quamuis nocenti, nisi uoluntariam mortem properauisset. Bona inter accusatores diuidũtur: & præturæ extra ordinem datę his qui senatorij ordinis erãt. Tunc Cotta Messalinus ne imago Libonis exequias posterorũ comitaretur censuit: Gn. Lentulus, ne quis Scribonius cognomentũ Drusi adsumeret. supplicationum dies Pomponij Flacci sententia

Fulcinius Trio

Super re magna & atroci

Fonteius Agrippa

C. Liuius

Libelli uæcordes

ſententia conſtituti.ut dona Ioui,Marti,Concordiæ,utq; Iduũ Septembrium dies quo ſe Libo interfecerat,dies feſtus haberetur,L.P.et Gallus Aſinius,& Papius Mutilus, & L.Apronius decreuere:quorũ autoritates, adulationésq; retuli,ut ſciretur uetus id in Rep.malum. Facta & de Mathematicis Magisq; Italia pellendis ſenatus cõſulta:quorum è numero L. Pituanius ſaxo deiectus eſt.In P.Martium conſules extra portam Exquilinã, cum claſſicum canere iuſſiſſent, more priſco aduertere. Proximo ſenatus die, multa in luxũ ciuitatis dicta à Q.Haterio cõſulari,Octauio Frontone prætura functo:decretumq; ne uaſa auro ſolida miniſtrandis cibis fierent,ne ueſtis Serica uiros fœdaret.Exceſſit Fronto,ac poſtulauit modum argento, ſupellectili,familiæ. Erat quippe adhuc frequens ſenatoribus , ſi quid è Rep. crederent,loco ſententiæ promere. Contra Gallus Aſinius diſſeruit, auctu imperij adoleuiſſe etiã priuatas opes,idq; non nouũ,ſed è uetuſtiſsimis moribus:aliam apud Fabricios, aliam apud Scipiones pecuniam, & cuncta ad Remp.referri:qua tenui,anguſtas ciuium domos, poſtquã eò magnificẽtiæ uenerit,gliſcere ſingulos: neq; in familia & argento, quæq; ad uſum parentur,nimium aliquid,aut modicũ,niſi ex fortuna poſsidentis:diſtinctos ſenatus & equitum cenſus,non quia diuerſi natura,ſed ut locis,ordinibus,dignationibus antiſtent, taléſq; ad requiem animi aut ſalubritatẽ corporum parentur:niſi forte clariſsimo cuiq; plures curas,maiora pericula ſubeunda,delinimentis curarum & periculorum carendum eſſe. Facilem adſenſum Gallo,ſub nominibus honeſtis, confeſsio uitiorũ & ſimilitudo audientium dedit. Adiecerat & Tiberius, non id tempus cenſuræ. nec ſi quid in moribus labaret,defuturũ corrigendi autorem. Inter quæ L.Piſo ambitum fori,corrupta iudicia, ſæuitiam oratorum accuſationes minitãtium increpans, abire ſe, & cedere urbe, uicturum in aliquo abdito & longinquo rure teſtabatur.ſimul curiam relinquebat.Commotus eſt Tiberius,& quanquam mitibus uerbis Piſonẽ permulſiſſet,propinquos quoq; eius impulit, ut abeuntem autoritate uel precibus tenerent. Haud minus liberi doloris documentum idem Piſo mox dedit,uocata in ius Vrgulania,quam ſupra leges amicitia Auguſtæ extulerat.nec aut Vrgulania obtemperauit in domum Cæſaris ſpreto Piſone uecta,aut ille abſiſtit,quanquam Auguſta ſe uiolari & imminui quereretur. Tiberius hactenus indulgere matri ciuile ratus, ut ſe iturum ad prætoris tribunal, adſuturum Vrgulaniæ diceret, proceſsit palatio, procul ſequi iuſsis militibus. ſpectabatur occurſante populo cõpoſitus ore, & ſermonibus uarijs tempus atq; iter ducens, donec propinquis Piſonem fruſtra cohercentibus, deferri Auguſta pecuniam quæ petebatur iuberet. Iſq; finis rei, ex qua neq; Piſo inglorius, & Cæſar maiore fama fuit. Cæterũ Vrgulanię potẽtia adeo nimia ciuitati erat,ut teſtis in cauſa quadam quę apud ſenatũ tractabatur,uenire dedignaretur. miſſus eſt prætor, qui domi

Mathematici Magiq; Italia pellendi

Contra luxũ ciuitatis Ro.

Pro luxu

L. Piſo

Vrgulania in ius à Piſone uocata

d interro

interrogaret:cum uirgines Vestales in foro et iudicio audiri quoties testimonium dicerent,uetus mos fuerit. Res eo anno prolatas haud referrem, ni pretium foret,Gn.Pisonis & Asinij Galli super eo negotio diuersas sententias noscere. Piso quanquam adfuturũ se dixerat Cæsar, ob id magis agendum censebat,ut absente principe, senatus & equites possent sua munia sustinere:decorũ Reip. fore. Gallus, quia speciem libertatis Piso præceperat, nihil satis inlustre,aut ex dignitate populi Ro. nisi corâm & sub oculis Cæsaris:eóq; conuentũ Italiæ & adfluentis prouincias, præsentiæ eius seruanda dicebat. Audiente hæc Tiberio ac silente,magnis utrinq; cõtentionibus acta,sed res dilatæ.Et certamen Gallo aduersus Cæsarem exortũ est. nam censuit in quinquennium magistratuum comitia habenda: utq; legionum legati qui ante præturam ea militia fungebantur,iam tum prætores destinarentur:princeps duodecim candidatos,in annos singulos nominaret.Haud dubium erat,eam sententiam altius penetrare,& arcana imperij tentari: Tiberius tamẽ quasi augeretur potestas eius, disseruit:graue moderationi suæ tot eligere,tot differre:uix per singulos annos offensiones uitari, quãuis repulsam propinqua spes soletur: quantũ odij fore ab his qui ultra quinquennium proijciantur:unde prospici posse quæ cuiq; tam longo temporis spatio mens, domus, fortuna: superbire homines etiam annua designatione, quid si honorem per quinquẽniũ agitent:quinquiplicari prorsus magistratus,subuerti leges, quæ sua spacia exercendæ candidatorũ industriæ, quærendisq; aut potiundis honoribus statuerint. Fauorabili in speciẽ oratione uim imperij tenuit, censusq; quorundam senatorum iuuit. quo magis mirum fuit, quod preces M. Hortali nobilis iuuenis in paupertate manifesta superbius accepisset. Nepos erat oratoris Hortẽsii inlectus à diuo Augusto liberalitate decies sestertium ducere uxorem,suscipere liberos, ne clarissima familia extingueretur. Igitur quatuor filijs ante limen curiæ adstantibus,loco sententiæ,quũm in palatio senatus haberetur,modo Hortensii inter oratores sitam imaginem,modo Augusti intuens ad hunc modum cœpit.

Comitia magistratuum in quinquenniũ

M. Hortalus oratoris Hortensij nepos

" Patres conscripti, Hos quorum numerum & pueritiã uidetis, non sponte sustuli,sed quia princeps monebat, simul maiores mei meruerant ut posteros haberent.nam ego qui nõ pecuniã,non studia populi,neq; eloquentiam gentile domus nostræ bonum uarietate temporum accipere uel parare potuissem, satis habebam,si tenues res meæ nec mihi pudori, nec cuiquã oneri forent: iussus ab imperatore uxorem duxi. En stirps & progenies tot consulum, tot dictatorum.nec ad inuidiam ista, sed conciliandæ misericordiæ refero.adsequẽtur florente te Cæsar quos dederis honores,interim Q. Hortensii pronepotes,diui Augusti alumnos ab inopia defende. Inclinatio senatus incitamẽtum Tiberio fuit,quo promptius aduersaretur, his fermè uerbis usus. Si quantum pauperũ est,uenire huc,& liberis suis petere pe-

cunias

cunias cœperint, singuli nunquam exatiabunt, Resp. deficiet. nec sanè ideo ,,
à maioribus cōcessum est egredi aliquando relationem, & quod in cōmune ,,
conducat loco sententiæ proferre, ut priuata negocia, res familiares nostras ,,
hic augeamus, cum inuidia senatus & principum, siue indulserint largitio- ,,
nem, siue abnuerint. non enim preces sunt istuc, sed efflagitatio intempesti- ,,
ua quidem & improuisa: cum alijs de rebus conuenerint patres, consurgere, ,,
& numero atq; ætate liberum suorū urgere modestiam senatus, eandē uim ,,
in me transmittere ac uelut perfringere ærarium: quod si ambitione exhau- ,,
serimus, per scelera supplendum erit. dedit tibi Hortale diuus Augustus pe ,,
cuniam, sed non compellatus, nec ea lege ut semper daretur. languescet alio- ,,
qui industria, intendetur socordia, si nullus ex se metus, aut spes, & securi om ,,
nes aliena subsidia expectabunt, sibi ignaui, nobis graues. Hęc atq; talia ,,
quanquam cum adsensu audita ab his, quibus omnia principum honesta atq; inhonesta laudare mos est, plures per silētium aut occultū murmur excepere. sensitq; Tiberius. & cum paulum reticuisset, Hortalo se respondisse ait, cæterum si patribus uideretur, daturum liberis eius ducena sestertia singulis qui sexus uirilis essent. egere alij grates. siluit Hortalus, pauore, an auitæ nobilitatis etiam inter angustias fortunæ retinēs: neq; miseratus est post hac Tiberius quamuis domus Hortēsii pudendam ad inopiam dilaberetē.

Eodem anno mancipij unius audacia, ni mature subuentum foret, discordijs armisq; ciuilibus Remp. perculisset. Posthumi Agrippæ seruus, nomine Clemēs, comperto fine Augusti, pergere in insulam Planasiam, & fraude aut ui raptū Agrippam ferre ad exercitus Germanicos nō seruili animo concepit. ausa eius impediuit tarditas onerariæ nauis. atq; interim patrata cæde, ad maiora & magis præcipitia cōuersus, furatur cineres, uectusq; Cosam Ethruriæ promontoriū ignotis locis sese abdit, donec crinē barbamq; promitteret. nam ætate & forma haud dissimili in dominum erat. tum per idoneos & secreti eius socios, crebrescit uiuere Agrippam, occultis primum sermonibus, ut uetita solent, mox uago rumore apud imperitissimi cuiusq; promptas aures, aut rursum apud turbidos, eóq; noua cupientes. atq; ipse adire municipia obscuro diei, neq; propalam aspici, neq; diutius ijsdem lo- ,,
cis. sed quia ueritas uisu & mora, falsa festinatione & incertis ualescunt, re- ,,
linquebat famam, aut præueniebat. Vulgabatur interim per Italiam seruatum munere deum Agrippam, credebatur Romæ. iamq; Hostiā inuectū multitudo ingens, iam in urbe clandestini cœtus celebrabant, cum Tiberium anceps cura distrahere, ui ne militum seruum suum coherceret, an inanem credulitatem tempore ipso uanescere sineret: modo nihil spernēdum, modo nō omnia metuenda, ambiguus pudoris ac metus reputabat. postremo dat negotium Sallustio Crispo. ille è clientibus duos (quidam milites fuisse tradunt) delegit atq; hortatur, simulata conscientia, adeant, offerant pe-

Clemens Posthumi Agrippæ seruus

Falsus Agrippa

Sallust. Crispus

cuniam, fidē, atq; pericula pollicentur. Exequuntur ut iussum erat, dein spe culati noctē incustoditam, accepta idonea manu uinctum clauso ore in palatiū traxere. percunctāti Tiberio, quomodo Agrippa factus esset? respondisse fertur: quomodo tu Cęsar. Vt ederet socios subigi nō potuit. nec Tiberius pœnā eius palàm ausus, in secreta palatij parte interfici iussit, corpusq; clàm auferri. & quanquā multi è domo principis equitesq; ac senatores, sustentasse opibus, iuuisse consilijs dicerentur, haud quæsitum. Fine anni arcus propter ædem Saturni ob recepta signa cum Varo amissa, ductu Germanici, auspicijs Tiberij: & ædes Fortis fortunæ Tiberim iuxta in hortis, quos Cæsar dictator populo Ro. legauerat: sacrariū genti Iuliæ: effigiesq; diuo Augusto apud Bouillas, dicātur. C. Cœlio, L. Pomponio Coss. Germanicus Cæsar ad VII Kalen. Iunias triumphauit de Cheruscis Chattisq; & Angriuarijs, quæq; aliæ nationes usq; ad Albim colunt: uecta spolia, captiui, simulachra montiū, fluminū, præliorum: bellumq;, quia conficere prohibitus erat, pro cōfecto accipiebatur. augebat intuentiū uisus eximia ipsius species, currusq; quinq; liberis onustus. sed suberat occulta formido reputantibus, haud prosperū in Druso patre eius fauorem uulgi, auūculum eiusdem Marcellum flagrantibus plebis studijs intra iuuentam ereptū: breues & infaustos populi Romani amores. Cæterum Tiberius nomine Germanici trecenos plebi sestertios uiritim dedit, seq; collegam consulatui eius destinauit. nec ideo syncerae charitatis fidem adsecutus, amoliri iuuenem specie honoris statuit, struxitq; causas, aut forte oblatas arripuit. Rex Archelaus quinquagesimū annum Cappadocia potiebatur inuisus Tiberio, quod eum Rhodi agentem, nullo officio coluisset. nec id Archelaus per superbiā omiserat, sed ab intimis Augusti monitus, quia florēte C. Cæsare, missoq; ad res orientis, intuta Tiberij amicitia credebatur. Vt uersa Cæsarum sobole, imperiū adeptus est, elicit Archelaum matris literis, quę non dissimulatis filij offensionibus clementiam offerebat, si ad precandum ueniret. ille ignarus doli, uel si intelligere crederetur, uim metuens, in urbem properat: exceptusq; immiti à principe, & mox accusatus in senatu, non ob crimina quæ fingebātur, sed angore, simul fessus senio, & quia regibus æqua nedum infima insolita sunt, finem uitæ sponte an fato impleuit. Regnum in prouinciā redactum est, fructibusq; eius leuari posse cētesimæ uectigal professus Cæsar, ducentesimam in posterū statuit. Per idem tempus Antiocho Comagenorum, Philopatore Cilicum regibus defunctis, turbabantur nationes, plerisq; Romanum, alijs regium imperium cupientibus: & prouinciæ Syria atq; Iudæa fessæ oneribus diminutionē tributi orabant. Igitur hæc, & de Armenia quæ supra memoraui apud patres disseruit, nec posse motum orientē nisi Germanici sapientia cōponi. Nam suam ætatē uergere, Drusi nōdum satis adoleuisse. Tunc decreto patrum permissæ Germanico prouinciæ

[Marginal notes: Quomodo tu Cęsar — Arcus — Aedes Fortis fortunæ — Sacrarium — Effigies — Germanicus triumphat — Archelaus Cappadociæ rex — Ducentesima instituta — Antiochus — Philopator — Syria — Iudæa]

ciæ,quæ mari diuiduntur,maiusq́ imperium quoquo adiſſet,quàm his qui ſorte aut miſſu principis obtinerent. Sed Tiberius demouerat Syria Creticum Sillanum per adfinitatem connexum Germanico,quia Sillani filia Neroni uetuſtiſsimo liberorum eius pacta erat,præfeceratq́ Gn.Piſonem ingenio uiolẽtum,& obſequij ignarum, inſita ferocia à patre Piſone, qui ciuili bello reſurgentes in Africa partes acerrimo miniſterio aduerſus Cæſarem iuuit. mox Brutũ & Caſsium ſecutus, cõceſſo reditu, petitione honorũ abſtinuit, donec ultro ambiretur delatum ab Auguſto conſulatum accipere. ſed præter paternos ſpiritus, uxoris quoq́ Plancinæ nobilitate & opibus accendebatur: uix Tiberio cõcedere, liberos eius ut multũ infra deſpectare: nec dubium habebat,ſe delectum, qui Syriæ imponeretur ad ſpes Germanici coercendas. credidere quidam data & à Tiberio occulta mandata, & Plancinam haud dubie Auguſta monuit muliebri æmulatione Agrippinam inſectãdi. diuiſa nanq́ & diſcors aula erat,tacitis in Druſum,aut Germanicum ſtudijs. Tiberius ut proprium & ſui ſanguinis Druſum fouebat. Germanico alienatio patrui, amorem apud cæteros auxerat, & quia claritudine materni generis anteibat,auum M.Antonium, auunculum Auguſtum ferẽs. contra Druſo proauus eques Ro. Pomponius Atticus dedecere Claudiorum imagines uidebat.& cõiunx Germanici Agrippina,fœcunditate ac fama Liuiam uxorem Druſi præcellebat. ſed fratres egregie cõcordes, & proximorũ certaminibus inconcuſſi. Nec multo poſt Druſus in Illyricũ miſſus eſt,ut ſueſceret militiæ,ſtudiaq́ exercitus pararet,ſimul iuuenem urbano luxu laſciuientẽ melius in caſtris haberi Tiberius, ſeq́ tutiorẽ rebatur, utroq́ filio legiones obtinente. Sed Sueui prætendebantur auxilium aduerſus Cheruſcos orantes nam diſceſſu Romanorum ac uacui externo metu,gentis adſuetudine, & tum æmulatione gloriæ arma in ſe uerterant. uis nationum,uirtus ducũ in æquo: ſed Maroboduum regis nomen inuiſum apud populares,Arminium pro libertate bellantẽ fauor habebat. Igitur non modo Cheruſci ſocijq́ eorum, uetus Arminij miles, ſumpſere bellum, ſed è regno etiã Marobodui Sueuæ gentes,Semnones ac Langobardi defecere ad eum. quibus additis præpollebat, ni Inguiomerus cum manu clientũ ad Maroboduum perfugiſſet,nõ aliam ob cauſam, quàm quia fratris filio iuueni, patruus ſenex parere dedignabatur. Diriguntur acies pari utrinq́ ſpe, nec ut olim apud Germanos uagis incurſibus, aut diſiectas per cateruas. quippe longa aduerſus nos militia inſueuerãt ſequi ſigna,ſubſidijs firmari,dicta imperatorũ accipere. Ac tunc Arminius equo cõluſtrans cuncta,ut quoſq́ aduectus erat, reciperatam libertatem, trucidatas legiones, ſpolia adhuc & tela Romanis direpta, in manibus multorum oſtentabat: contra fugacem Maroboduum appellans,prẹliorũ expertem, Herciniẹ latebris defenſum, ac mox per dona & legationes petiuiſſe fœdus, proditorem patriæ ſatelli-

Gn.Piſo

Plancina Gn. Piſonis uxor

Pomponius Atticus

Sueui auxiliũ aduerſus Cheruſcos orant.

Maroboduus.

Arminius cheruſcus

Sueuæ gentes Semnones Langobardi Inguiomerus

Proditor patriæ

tem Cæsaris, haud minus infensis animis exturbandū q̄ Varū Quintiliū
interfecerint: meminissent modo tot præliorū, quorum euentu, & ad postre
mum eiectis Romanis satis probatū, penes utros summa belli fuerit. Neq;
Inguiomerus Cheruscus Maroboduus iactantia sui aut probris in hostē abstinebat, sed Inguiome-
rum tenens, illo in corpore decus omne Cheruscorū, illius cōsiliis gesta, quę
prospere ceciderint, testabatur: uæcordem Arminium, & rerū nescium alie-
nam gloriā in se trahere, quoniā tres uacuas legiones et ducem fraudis igna
rum perfidia deceperit, magna cum clade Germanię & ignominia sua, cum
coniunx, cum filius eius seruitiū adhuc tolerent. At se duodecim legionibus
petitum duce Tiberio, illibatam Germanorū gloriā seruauisse, mox condi-
tionibus æquis discessum: neq; pœnitere quod ipsorū in manu sit, integrū
aduersus Romanos bellum an pacem incruentā malint. His uocibus in-
Cherusci Langobardi stinctos exercitus propriæ quoq; causæ stimulabant, cum à Cheruscis Lan
gobardisq; pro antiquo decore, aut recente libertate, & contrà augendę do
minationi certaretur. Non alias maiore mole cōcursum, neq; ambiguo ma-
gis euentu, fusis utrinq; dextris cornibus. Sperabaturq; rursum pugna, ni
Maroboduus castra in colles subduxisset. Id signum perculsi fuit, & trans-
Marcomanni fugis paulatim nudatus in Marcomannos cōcessit, misitq; legatos ad Tibe
rium oraturos auxilia. Responsum est, nō iure eum aduersus Cheruscos ar-
ma Romana inuocare, qui pugnantis in eundē hostē Romanos nulla ope
XII urbes Asiæ terræmotu collapsæ iuuisset. Missus tamen Drusus, ut retulimus, pacis firmator. Eodem anno
duodecim celebres Asiæ urbes conlapsæ, nocturno motu terræ, quo impro
uisior grauiorq; pestis fuit. neq; solitum in tali casu effugiū subueniebat in
aperta prorumpendi, quia diductis terris hauriebantur. Sedisse immensos
mōtes, uisa in arduo quæ plana fuerint, effulsisse inter ruinam ignes memo
Sardiani rant. Asperrima in Sardianos lues plurimum in eosdem misericordię traxit.
nam cencies sestertium pollicitus Cæsar: & quantū ærario, aut fisco pende-
Magnetes bant, in quinquennium remisit. Magnetes à Sipylo, proximi damno ac re-
Temnii medio habiti. Temnios, Philadelphenos, Aegæatas, Apollonienses, quiq;
Philadelpheni Mosceni aut Macedones Hyrcani uocantur, & Hierocæsareā, Myrinam,
Cymen, Tmolū leuari idem in tempus tributis, mittiq; ex senatu placuit,
Aegeatæ Apollonienses qui præsentia spectaret, refoueretq;. delectus est M. Aletus è prætoriis, ne
Mosceni consulari obtinente Asiam æmulatio inter pares, & ex eo impedimentum
Hierocesarea oriretur. Magnificā in publicū largitionem auxit Cęsar, haud minus grata
Myrina liberalitate, quod bona Aemilię Musę locupletis intestatę petita in fiscum,
Cyme Tmolus Aemylio Lepido cuius è domo uidebatur: & Patulei diuitis equitis Roma-
Amyl. Musa ni hæreditatē (quanq; ipse hæres in parte legeretur) tradidit M. Seruilio,
Patuleius quem prioribus neq; suspectis tabulis scriptum compererat, nobilitatē utri
usq; pecunia iuuandā præfatus. Neq; hæreditatē cuiusquā adiit, nisi cum
amicitia meruisset. Ignotos & aliis infensos, eoq; principem nuncupantes
procul

procul arcebat. Cæterū ut honeſtam innocentiū paupertatē leuauit, ita prodigos & ob flagitia egētes Vibidium Varronē, Mariū Nepotem, Appium Appianum, Cornelium Sullam, Q. Vitellium mouit ſenatu, aut ſpōte cedere paſſus eſt. Iiſdem temporibus deum ædes uetuſtate aut igni abolitas cœptasq́ ab Auguſto dedicauit, Libero Liberæq́ & Cereri, iuxta circum maximum, quas Aulus Poſthumius dictator uouerat: eodémq́ in loco ædem Floræ ab Lucio & Marco Publicijs ædilibus cōſtitutam: & Iano templum, quod apud forum olitorium C. Duillius ſtruxerat: qui primus rem Romanam proſpere mari geſſit, triumphumq́ naualem de Pœnis meruit. Spei ædes à Germanico ſacratur: hanc Atilius uouerat eodem bello. Adoleſcebat interea lex maieſtatis. Et Apuleiam Variliam ſororis Auguſti neptem, quia probroſis ſermonib. diuum Auguſtum ac Tiberium, & matrem eius inluſiſſet, Cæſariq́ connexa adulterio teneretur, maieſtatis delator arceſſebat. De adulterio ſatis caueri lege Iulia uiſum. Maieſtatis crimen diſtingui Cęſar poſtulauit, dānariq́ ſi qua de Auguſto irreligioſe dixiſſet. In ſe iacta nolle ad cognitionem uocari. Interrogatus à cōſule quid de his cenſeret, quę de matre eius locuta ſecus, argueretur, reticuit. dein proximo ſenatus die illius quoq́ nomine orauit, ne cui uerba in eam quoquo modo habita crimini forēt: liberauitq́ Apuleiam lege maieſtatis. adulterij grauiorē pœnam deprecatus, ut exemplo maiorum propinquis ſuis ultra ducenteſimū lapidem remoueretur ſuaſit. Adultero Manlio Italia atq́ Africa interdictū eſt. De prætore in locum Vipſanij Galli quem mors abſtulerat, ſubrogando, certamen inceſſit. Germanicus atq́ Druſus (nam etiam tum Romæ erant) Haterium Agrippam propinquū Germanici fouebant: contra pleriq́ nitebantur, ut numerus liberorum in candidatis præpolleret, quod lex iubebat. Iætabatur Tiberius cum inter filios eius & leges ſenatus diſceptaret. uicta eſt ſine dubio lex. ſed neq́ ſtatim & paucis ſuffragijs: quomodo, etiam cum ualerent, leges uincebantur. Eodem anno cœptū in Africa bellum, duce hoſtium Tacfarinate is natione Numida, in caſtris Romanis auxiliaria ſtipēdia meritus, mox deſertor, uagos primum. & latrocinijs ſuetos ad prædam & raptus congregare, dein more militiæ per uexilla, & turmas componere, poſtremo non inconditæ turbæ, ſed Muſulanorum dux haberi. ualida ea gens, & ſolitudinibus Africę propinqua, nullo etiam tum urbium cultu, cœpit arma, Mauroſq́ accolas in bellū traxit. dux & his Mazippa. diuiſusq́ exercitus: ut Tacfarinas lectos uiros, & Romanū in modum armatos caſtris attineret, diſciplina & imperijs ſueſceret: Mazippa leui cum copia incēdia & cædes, & terrorē circumferret. cōpulerantq́ Cinithios haud ſpernendam nationē in cadē, cū Furius Camillus procōſul Africæ legionē & quod ſub ſignis ſociorū, in unū cōductos ad hoſtē duxit, modicam manū, ſi multitudinem Numidarum atq́ Maurorū ſpectares. ſed nihil æque caucbatur

Maieſtatis lex

Apuleia Varilia

Certamen de pretore ſubrogando

Tacfarinas Numida

Muſulani, ſic Plinius uocat

Mazippa

Cinithios recenſet Plinius

quàm ne bellum metu eluderent. spe uictoriæ inducti sunt, ut uincerentur.
Igitur legio medio, leues cohortes, duæq; alæ in cornibus locantur, nec Tac
farinas pugnam detractauit: fusi Numidæ, multosq; post annos Furio no
mini partum decus militiæ. nam post illum reciperatorē urbis, filiumq; eius
Camillum, penes alias familias imperatoria laus fuerat. Atq; hic quem me/
morauimus bellorum expers habebatur, eo pronior Tiberius res gestas a/
pud Senatum celebrauit, & decreuere patres triumphalia insignia. quod
Camillo ob modestiam uitæ impune fuit. Sequens annus Tiberium ter/
Germanicus iterum Cos. tio, Germanicum iterum consules habuit, sed eum honorem Germanicus
iniȷt apud urbem Achaię Nicopolim, quò uenerat per Illyricam oram uiso
fratre Druso, in Dalmatia agēte, Hadriatici, ac mox Ioniȷ maris aduersam
nauigationē perpessus. igitur paucos dies insumpsit reficiendæ classi, simul
sinus Actiaca uictoria inclutos, & sacratas ab Augusto manubias, castraq;
Antoniȷ cum recordatione maiorum suorum adiȷt. namq; ei, ut memoraui,
auunculus Augustus, auus Antonius erant, magnaq; illic imago tristium
Athenæ lætorumq;. Hinc uētum Athenas, fœderiq; sociæ & uetustę urbis datum,
ut uno lictore uteretur. Excepere Græci quæsitissimis honoribus uetera
suorum facta dictaq; præferentes, quo plus dignationis adulatio habe/
ret. Petita inde Eubœa, tramisit Lesbum, ubi Agrippina nouissimo partu
Iuliam edidit: tum extrema Asiæ, Perinthumq; ac Byzantium Thracias
urbes, mox Propontidis angustias, & os ponticum intrat, cupidine ueteres
locos, & fama celebratos noscendi: pariterq; prouincias internis certamini/
Samothracum sacra bus, aut magistratuum iniuriȷs fessas refouebat. atq; illum in regressu sacra
Samothracum uisere nitentem, obuiȷ aquilones depulere. Igitur aliaq; quę
Colophon ibi uarietate fortunæ, & nostri origine ueneranda, relegit Asiam, adpellitq;
Clarius Apollo Colophona, ut Clariȷ Apollinis oraculo uteretur. Non fœmina illic, ut a/
pud Delphos, sed certis è familiȷs & fermè Mileto accitus sacerdos, nu/
merum modo consultantiū & nomina audit: tum in specum degressus hau/
sta fontis arcani aqua, ignarus plerunq; literarū, & carminum, edit respōsa,
uersibus compositis super rebus quas quis mente cōcepit: & ferebatur, Ger/
Oraculorum ambages manico per ambages (ut mos oraculis) maturū exitium cecinisse. At Gn.
Gn. Piso Piso quo properantius destinata inciperet, ciuitatem Atheniēsium turbido
incessu exterritā oratione sæua increpat, oblique Germanicū perstringens,
quod contra decus Romani nominis non Athenienses tot cladibus extin/
ctos, sed colluuiem illam nationum comitate nimia coluisset. hos enim esse
Mithridatis aduersus Sullam, Antoniȷ aduersus diuum Augustum socios.
etiā uetera obiectabat, quæ in Macedones improspere, uiolenter in suos fe
cissent, offensus urbi propria quoq; ira, qui Theophilū quēdam Areo iudi/
cio falsi damnatū, precibus suis nō concederent. Exin nauigatione celeri per
Cycladas, & compendia maris adsequitur Germanicum apud insulam
Rhodum

Rhodum, haud nesciū quibus insectationibus petitus foret: sed tanta mansuetudine agebat, ut cum orta tempestas raperet in abrupta, possetq; interitus inimici ad casum referri, miserit triremeis quarum subsidio discrimini eximeretur. Neq; tamen mitigatus Piso, & uix diei moram perpessus, linquit Germanicum, præuenitq;: & postq̃ Syriam ac legiones attigit, largitione, ambitu infimos manipularium iuuando, cum ueteres centuriones, seueros tribunos demoueret, locáq; eorū clientibus suis, uel deterrimo cuiq; attribueret, desidiam in castris, licentiā in urbibus, uagum ac lasciuiencē per agros militem sineret, eo usq; corruptionis prouectus est, ut sermone uulgi, parēs legionum haberetur. Nec Plancina se intra decora fœminis tenebat, sed exercitio equitum, decursibus cohortium interesse: in Agrippinam, in Germanicum contumelias iacere, quibusdam etiam bonorū militum ad mala obsequia promptis, quod haud inuito imperatore ea fieri occultus rumor incidebat. Nota hæc Germanico, sed præuerti ad Armenios instantior cura fuit. Ambigua gens ea antiquitus non modo ingenijs, sed situ terrarum, quo nostris prouincijs late prætenta, penitus ad Medos porrigitur, maximisq; imperijs interiecti, et sępius discordes sunt aduersus Romanos odio, & in Parthum inuidia. Regem illa tempestate nō habebant amoto Vonone, sed fauor nationis inclinabat in Zenonem Polemonis regis Pontici filium, quod is prima ab infantia instituta & cultum Armeniorum æmulatus, uenatu, epulis, & quę alia barbari celebrant, proceres plebemq; iuxta deuinxerat. Igitur Germanicus in urbe Artaxata adprobantibus nobilibus, circumfusa multitudine, insigne regium capiti eius imposuit. cęteri uenerantes regem, Artaxiam cōsalutauere, quod illi uocabulum indiderant ex nomine urbis. At Cappadoces in formam prouinciæ redacti, Q. Veranium legatum accepere. & quædā ex regijs tributis deminuta, quo mitius Romanum imperium speraretur. Comagenis Q. Seruæus præponitur, tum primū ad ius prætoris translatis. Cunctáq; socialia prospere composita, non ideo lætum Germanicū habebant ob superbiā Pisonis, qui iussus partem legionum ipse, aut per filium in Armeniam ducere, utrunq; neglexerat. Cyrri demum apud hyberna decumæ legionis cōuenere, firmato uultu Piso aduersus metum, Germanicus ne minari crederetur, & erat ut retuli clemētior. sed amici accendendis offensionibus callidi, intendere uera, adgerere falsa, ipsumq; & Plancinam, & filios uarijs modis criminari: postremo paucis familiarium adhibitis, sermo ceptus à Cæsare, qualē ira & dissimulatio gignit. Responsum à Pisone precibus contumacibus, discesserantq; opertis odijs: postq; rarus in tribunali Cæsaris Piso, & si quādo adsideret, atrox, ac dissentire manifestus. uox quoq; eius audita est in cōuiuio, cum apud regem Nabateorū coronę aureę magno pondere Cæsari & Agrippinæ, leues Pisoni & cęteris offerrenť, principis Romani, nō Parthi regis filio eas epulas dari: abiecitq;

Parēs legionū

Zenon Polemonis regis Pontici filius.

Artaxata

Artaxias

Q. Veranius

Q. Seruæus

abiecitq; simul coronã,& multa in luxum addidit.quę Germanico quanq; acerba,tolerabantur tamen. Inter quæ ab rege Parthorum Artabano legati uenere. miserat amicitiam ac fœdus memoraturos, & cupere renouari dextras,daturúmq; honori Germanici,ut ripam Euphratis accederet:petere interim ne Vonones in Syria haberetur, neu proceres gentium propinquis nuncijs ad discordias traheret. Ad ea Germanicus de societate Romanorum, Parthorũq; magnifice:de aduẽtu regis, & cultu sui cum decore ac modestia respondit. Vonones Pompeiopolim Ciliciæ maritimã urbem amotus est.datum id nõ modo precibus Artabani, sed cõtumeliæ Pisonis, cui gratissimus erat ob plurima officia & dona,quibus Plancinam deuinxerat. M.Sillano,L. Norbano Coss. Germanicus Aegyptum proficiscitũ cognoscendæ antiquitatis,sed cura prouinciæ prætendabatũ. leuauitq; apertis horreis pretia frugũ: multaq; in uulgus grata usurpauit, sine milite incedere pedibus intectis,& pari cum Græcis amictu,P.Scipionis æmulatione, quem eadẽ factitauisse apud Siciliã, quamuis flagrante adhuc Pœnorum bello accepimus. Tiberius cultu, habituq; eius lenibus uerbis perstricto acerrimè increpuit, quod cõtra instituta Augusti non spõte principis, Alexandriam introisset. nam Augustus inter alia dominationis arcana,uetitis, nisi permissu,ingredi senatoribus aut equitibus Romanis illustribus, seposuit Aegyptum: ne fame urgeret Italiam, quisquis eam prouinciam, claustraq; terræ ac maris quãuis leui præsidio aduersum ingentes exercitus insedisset. Sed Germanicus nondum cõperto profectionem eam incusari Nilo subuehebatur, orsus oppido à Canopo. Cõdidere id Spartani ob sepultũ illic rectorem nauis Canopum, qua tempestate Menelaus Græciã repetẽs diuersum ad mare terramq; Libyam delatus. Inde proximum amnis os dicatum Herculi,quem indigenæ ortum apud se & antiquissimum perhibẽt, eosq; qui postea pari uirtute fuerint in cognomentum eus adscitos. Mox uisit ueterum Thebarum magna uestigia, & manebãt structis molibus literæ Aegyptiæ, priorem opulentiam complexæ:iussusq; è senioribus sacerdotum patrium sermonẽ interpretari, referebat habitasse quondam septingenta milia ætate militari:atq; eo cũ exercitu regem Rhamsen Libya, Aethiopia,Medisq; & Persis,& Bactriano,ac Scythia potitũ, quásq; terras Suri Armenijq;,& cõtigui Cappadoces colunt, inde Bithynum, hinc Lycium ad mare imperio tenuisse. legebantur & indicta gentibus tributa, pondus argenti & auri,numerus armorum,equorumq;, & dona templis ebur,atq; odores,quasq; copias frumenti & omnium utensilium quæq; natio penderet,haud minus magnifica quàm nunc ui Parthorum, aut potentia Romana iubenũ.Cæterum Germanicus alijs quoq; miraculis intẽdit animũ, quo rum præcipua fuere Memnonis saxea effigies, ubi radijs solis icta est uocalem sonũ reddens: disiectasq; inter & uix peruias arenas, instar montium eductæ

Germanicus in Aegyptum · *Canopum* · *Hercules Aegyptius antiquissimus* · *Memnonis saxea effigies*

eductę Pyramides certamine & opibus regum, lacusq́ effossa humo super fluentis Nili receptacula, atq; alibi angustiæ, & profunda altitudo, nullis inquirentium spacijs penetrabiles. Exin uentū Elephantinen ac Syenen, claustra olim Romani imperij, quod nunc rubrum ad mare patescit. Dum ea æstas Germanico plures per prouincias trāsigitur, haud leue decus Drusus quęsiuit inliciēs Germanos ad discordias, utq; fracto iā Maroboduo usq; in exitium insisteretur. Erat inter Gotones nobilis iuuenis nomine Catualda, profugus olim ui Marobodui, & tunc dubijs rebus eius ultionem ausus. Is ualida manu fines Marcomannorū ingreditur, corruptisq; primoribus ad societatem, inrumpit regiam, castellumq́ iuxta situm. ueteres illic Sueuorum prædæ, & nostris è prouincijs lixæ, ac negotiatores reperti, quos ius commercij, dein cupido augendi pecuniam, postremum obliuio patrię suis quenq; ab sedibus hostilem in agrum transtulit. Maroboduo undiq; deserto, nō aliud subsidium quàm misericordia Cæsaris fuit. transgressus Danubium, qua Noricam prouintiā præfluit, scripsit Tiberio, nō ut profugus aut supplex, sed ex memoria prioris fortunæ: nam multis nationibus clarissimum quondam regem ad se uocantibus, Romanam amicitiā prætulisse. respōsum à Cæsare, tutam ei honoratámq; sedem in Italia fore, si maneret: sin rebus suis aliud conduceret, abiturum fide qua uenisset. cæterum apud senatum disseruit, non Philippum Atheniensibus, nō Pyrrhum, aut Antiochum, populo Romano perinde metuendos fuisse. Extat oratio qua magnitudinem uiri, uiolentiam subiectarum ei gentium, & quàm propinquus Italiæ hostis, suáq; in destruendo eo consilia extulit. Et Maroboduus quidem Rauennæ habitus, si quando insolescerēt Sueui, quasi rediturus in regnum ostentabatur. sed non excessit Italia per duodeuiginti annos, consenuitq; multum imminuta claritate ob nimiam uiuendi cupidinem. Idem Catualdæ casus, neq; aliud perfugium. pulsus haud multo post Hermundurorū opibus, & Vibilio duce, receptusq;, forum Iulium Narbonensis Galliæ coloniam mittitur. Barbari utrunq; comitati, ne quietas prouincias immixti turbarent, Danubium ultra inter flumina Marum & Cusum locātur, dato rege Vannio gentis Quadorum. Simul nunciato regem Artaxiam Armenijs à Germanico datū, decreuere patres, ut Germanicus atq; Drusus ouantes urbem introirent. structi & arcus circum latera templi Martis Vltoris cum effigie Cæsarum, lætiore Tiberio quia pacem sapientia firmauerat, quàm si bellum per acies confecisset. Igitur Rhescuporim quoq; Thraciæ regem astu adgreditur. omnem eam nationem Rhœmetalces tenuerat. quo defuncto Augustus partem Thracum Rhescuporidi fratri eius, partē filio Cotyi permisit. In ea diuisione arua, & urbes, & uicina Græcis, Cotyi: quod incultū, ferox, adnexum hostibus Rhescuporidi cessit: ipsorumq́ regum ingenia, illi mite, & amœnū, huic atrox, auidum, & societatis impatiēs

erat

Pyramides
Elephantine
Syene
Drusus
Germania
Gothones
Catualda
Norica prouincia
Maroboduus
Catualda pellitur opibus Hermundurorum
Marus
Cusus
Rhescuporis
Cotys

erat. & primo subdola concordia egere, mox Rhescuporis egredi fines, uertere in se Cotyi data, & resistenti uim facere, cunctáter sub Augusto, quem autorem utriusq; regni si sperneretur, uindicem metuebat. enimuero audita mutatione principis, immittere latronum globos, excindere castella, causas bello. Nihil æque Tiberium anxium habebat, quàm ne composita turbarentur. deligit centurionem qui nunciaret regibus, ne armis disceptarent. statimq; à Cotye dimissa sunt quæ parauerat auxilia. Rhescuporis ficta modestia postulat eundem in locū coiretur, posse de controuersiis colloquio transigi. nec diu dubitatum de tempore, loco, dein conditionibus: cum alter facilitate, alter fraude cuncta inter se cōcederent acciperentq;, Rhescuporis sanciendo (ut dictabat) fœderi conuiuium adijcit, tractáq; in multā noctem lætitia per epulas ac uinolentiā, incautum Cotyn, & postquam dolum intellexerat, sacra regni, eiusdem familiæ deos, & hospitalis mensas obtestantem, cathenis onerat. Thraciaq; omni potitus scripsit ad Tiberium, structas sibi insidias, præuentum insidiatorem, simul bellum aduersus Bastarnas, Scytháscq; prætendens, nouis peditū & equitum copijs sese firmabat. Molliter rescriptū, si fraus abesset, posse eum innocentiæ fidere: cęterum neq; se, neq; senatū nisi cognita causa, ius & iniuriam discreturos. proinde tradito Cotye ueniret, transferrétq; inuidiam criminis. Eas literas Latinius Pandus proprætor Mœsiæ cum militibus quis Cotys traderetur in Thraciā misit. Rhescuporis inter metum & iram conctatus, maluit patrati quàm incepti facinoris reus esse: occidi Cotyn iubet, mortemq; sponte sumptam ementitur. Nec tamen Cæsar placitas semel artes mutauit, sed defuncto Pando, quem sibi infensum Rhescuporis arguebat, Pomponium Flaccum ueterem stipēdijs, & arcta cum rege amicitia, eóq; accommodatiorem ad fallendum, ob id maxime Mœsiæ præfecit. Flaccus in Thraciam transgressus, per ingentia promissa, quamuis ambiguum & scelera sua reputantem, perpulit, ut pręsidia Romana intraret. circundata hinc regi specie honoris ualida manus, tribuniq;, & centuriones, monendo, suadendo, & quanto longius abscedebat apertiore custodia, postremo gnarum necessitatis in urbem traxere. Accusatus in senatu ab uxore Cotys damnatur, ut procul regno teneretur. Thracia in Rhœmetalcen filium, quem paternis consilijs aduersatum constabat, inq; liberos Cotyis diuiditur. ijsq; nondum adultis Trebellenus Rufus prætura functus datur, qui regnum interim tractaret, exemplo quo maiores M. Lepidū Ptolemæi liberis tutorem, in Aegyptū miserant. Rhescuporis Alexandriā deuectus, atq; illic fugam tentans, an ficto crimine interficitur. Per idem tempus Vonones, quē amotum in Ciliciam memoraui, corruptis custodib. effugere ad Armenios, inde in Albanos Heniochósque & cōsanguineū sibi regem Scytharū conatus est, specie uenādi. omissis maritimis locis, auia saltuū petijt, mox pernicitate equi ad amnē Pyramum contendit

Marginal notes: Hospitales mensæ; Latin. Pandus; Pom. Flaccus; Trebellenus Rufus; Vonones fugam tentat; Pyramus flu.

contendit, cuius pontes accolæ ruperant audita regis fuga, neq; uado penetrari poterat. Igitur in ripa fluminis à Vibio Frontone præfecto equitũ uincitur: mox Rêmius Euocatus priori custodiæ regis adpositus, quasi per irã gladio eum transfigit. unde maior fides, conscientia sceleris & metu iudicij mortem Vononi inlatã. At Germanicus Aegypto remeans, cuncta quæ apud legiones aut urbes iusserat, abolita, uel in contrarium uersa cognoscit. hinc graues in Pisonem contumeliæ, nec minus acerba quæ ab illo in Cæsarem tentabantur. Dein Piso abire Suria statuit, mox aduersa Germanici ualetudine detentus, ubi recreatum accepit, uotaq; pro incolumitate soluebantur, admotas hostias, sacrificalem apparatum, festam Antiochensium plebem, per lictores proturbat. Tum Seleuciã degreditur opperiens ægritudinem quæ rursum Germanico acciderat. sæuam uim morbi augebat persuasio ueneni à Pisone accepti, & reperiebantur solo ac parietibus erutæ humanorum corporum reliquiæ, carmina, & deuotiones, & nomen Germanici plumbeis tabulis insculptum, semusti cineres, ac tabe obliti, aliaq; maleficia, quis creditur animas numinibus infernis sacrari. simul missi à Pisone incusabantur ut ualetudinis aduersa rimantes. Ea Germanico haud minus ira q; per metũ accepta. si limen obsideretur, si effundendus spiritus sub oculis inimicorum foret, quid deinde miserrimæ cõiugi, quid infantibus liberis euenturum? lenta uideri ueneficia: festinare & urgere ut prouinciã, ut legiones solus habeat: sed non usq; eo defectum Germanicũ, neq; prӕmia cædis apud interfectorem mansura. componit epistulas quis amicitiam ei renunciabat. Addunt pleriq; iussum prouincia decedere. nec Piso moratus ultra, nauis soluit, moderabaturq; cursui, qui propius regrederetur, si mors Germanici Suriã aperuisset. Cæsar paulisper ad spem erectus, dein fesso corpore, ubi finis aderat, adsistentes amicos in hunc modum adloquitur. Si fato concederem, iustus mihi dolor etiam aduersus deos esset, quod me parentibus, liberis, patriæ intra iuuentam prӕmaturo exitu raperẽt. nunc scelere Pisonis & Plancinæ interceptus ultimas preces pectoribus uestris relinquo, referatis patri ac fratri quibus acerbitatibus dilaceratus, quibus insidijs circumuentus miserrimã uitam pessima morte finierim. Si quos spes meæ, si quos propinquus sanguis, etiam quos inuidia erga uiuentem mouebat, inlachrymabunt, quondam florentem, & tot bellorum superstitem, muliebri fraude cecidisse. Erit uobis locus querendi apud senatum, inuocandi leges. Non hoc præcipuum amicorum munus est, prosequi defunctum ignauo questu, sed quæ uoluerit meminisse, quæ mandauerit exequi. flebunt Germanicum etiam ignoti. uindicabitis uos, si me potius quàm fortunam meam fouebatis. Ostendite populo Romano diui Augusti neptẽ, eandemq; coniugem meam: numerate sex liberos. Misericordia cum accusantibus erit, fingẽtibusq; scelesta mandata, aut non credent homines, aut non ignoscent. Iurauere

Germanicus ex Aegypto

Maleficia

Oratio Germanici moribundi ad amicos

amici,dextram morientis contingentes,spiritum antè quàm ultionē amissu ros. Tum ad uxorem uersus,per memoriam sui,per communes liberos orauit,exueret ferociā,sæuienti fortunæ summitteret animū,neu regressa in urbem æmulatione potentiæ,ualidiores inritaret. Hæc palàm, & alia secretò, per quæ ostendere credebatur metum ex Tiberio. Necq; multo post extinguitur ingenti luctu prouinciæ,& circumiacentiū populorum. Indoluere exteræ nationes regesq;: tanta illi comitas in socios, mansuetudo in hostes: uisuq; & auditu iuxta uenerabilis,cum magnitudinē & grauitatem summæ fortunæ retineret,inuidiam & adrogantiam effugerat. Funus sine imaginibus & pompa,per laudes,& memoriam uirtutum eius celebre fuit. Et erant qui formā,ætatem, genus mortis, ob propinquitatē etiam locorum, in quibus interijt,Magni Alexandri fatis adæquarent. Nā utrunq; corpore decoro,genere insigni,haud multum triginta annos egressum, suorū insidijs externas inter gentes occidisse. sed hunc mitē erga amicos,modicum uoluptatum,uno matrimonio,certis liberis egisse:neq; minus præliatorem, etiam si temeritas abfuerit,præpeditusq; sit perculsas tot uictorijs Germanias seruitio premere. quod si solus arbiter rerū, si iure & nomine regio fuisset, tanto promptius adsecuturū gloriam militiæ,quantum clementia, tēperantia,cæteris bonis artibus præstitisset. Corpus antequā cremaretur,nudatum in foro Antiochensium,qui locus sepulturę destinabatur. Prætulerit ne ueneficij signa parū constitit. nam ut quis misericordia in Germanicū,& præsumpta suspicione,aut fauore in Pisonem pronior,diuersi interpretabantur. Consultatū inde inter legatos,quiq; alij senatorum aderāt,quis nam Suriæ præficeretur. & cæteris modice nisis, inter Vibium Marsum, & Gn. Sentium diu quæsitum. dein Marsus seniori,& acrius tendenti Sentio concessit. Isq; infamē ueneficijs ea in prouincia. & Plancinę perchară nomine Martinam in urbem misit,postulantibus Vitellio ac Veranio, cæterisq; qui crimina & accusationē tanquam aduersus receptos iam reos instruebant. At Agrippina quanquam defessa luctu,& corpore ægro, omnium tamen quæ ultionem morarentur intolerans, ascendit classem cum cineribus Germanici, & liberis,miserātibus cunctis quod fœmina nobilitate princeps, pulcherrimo modo matrimonio inter uenerantes gratantisq; aspici solita,tunc feralis reliquias sinu ferret incerta ultionis,anxia sui,& infelici fœcunditate fortunæ toties obnoxia. Pisonem interim apud Coum insulam nuncius adsequitur, excessisse Germanicum. Quo intemperanter accepto, cædit uictimas, adit templa,neq; ipse gaudium moderans,& magis insolescente Plancina, quæ luctum amissæ sororis,tum primum læto cultu mutauit. Adfluebant centuriones, monebantq;: prompta illi legionum studia, repeteret prouinciam nō iure ablatam & uacuam. Igitur quid agendum cōsultanti, M. Piso filius properandum in urbem censebat: nihil adhuc inexpiabile admissum, neq; suspicio-

Germanici Cæs. mors

Germanicus Alexandro comparatus

Martina uenefica

Agrippina nauigat Romam

suspiciones imbecillas aut inania famę pertimescenda: discordiam erga Germanicum odio fortasse dignam, non pœna: & ademptione prouinciæ satisfactum inimicis. Quod si regrederetur obsistente Sentio, ciuile bellum incipi, nec duraturos in partibus centuriones militesq́, apud quos recens imperatoris sui memoria, & penitus infixus in Cæsares amor præualeret. Cōtra Domitius Celer ex intima eius amicitia disseruit, utendum euētu. Pisonem non Sentium Suriæ præpositum. Huic fasces & ius prætoris, huic legiones datas: Si quid hostile ingruat quē iustius arma oppositurum, qui legati autoritatem & propria mandata acceperit. Relinquendum etiam rumoribus tempus, quo senescant. plerunq́ innocentes, recenti inuidiæ impares. At si teneat exercitum, augeat uires, multa quæ prouideri non possint, fortuito in melius casura. An festinamus cū Germanici cineribus adpellere, ut te inauditum & indefensum planctus Agrippinæ, ac uulgus imperitum, primo rumore rapiant? Est tibi Augustæ cōscientia, est Cæsaris fauor, sed in occulto: & perijsse Germanicum nulli iactantius mœrent, quàm qui maxime lætantur. Haud magna mole Piso promptus ferocibus in sententiam trahitur, missisq́ ad Tiberium epistulis, incusat Germanicū luxus & superbiæ: seq́ pulsum ut locus rebus nouis pateficeret, curam exercitus eadem fide qua tenuerit repetiuisse. Simul Domitium impositum triremi uitare littorum oram, præterq́ insulas lato mari pergere in Suriam iubet. concurrentes desertores per manipulos componit, armat lixas, traiectisq́ in continentem nauibus uexillum Tironū in Suriam euntium intercipit. Regulis Cilicum ut se auxilijs iuuarēt scribit, haud ignauo ad ministeria belli iuuene Pisone quanquam suscipiendum bellum abnuisset. Igitur oram Lyciæ ac Pamphyliæ prælegētes obuijs nauibus, quæ Agrippinam uehebant, utrinq́ infensi, arma primo expediere: dein mutua formidine, nō ultra iurgiū processum est. Marsusq́ Vibius nunciauit Pisoni, Romam ad dicendam causam ueniret. „ Ille eludens respōdit, adfuturum ubi prætor qui de ueneficijs quæreret, reo „ atq́ accusatoribus diem prædixisset. Interim Domitius Laodiceam urbem „ Syriæ adpulsus, cū hyberna sextæ legionis peteret, quod eam maximè nouis consilijs idoneam rebatur, à Pacuuio legato præuenitur. Id Sentius Pisoni per literas aperit, monetq́ ne castra corruptoribus, ne prouinciā bello tentet. Quosq́ Germanici memores, aut inimicis eius aduersos cognouerat, cōtrahit, magnitudinem imperatoris identidem ingerens, & Remp. armis peti: ducitq́ ualidam manum & prælio paratā. Nec Piso, quanquā cœpta secus cadebant, omisit tutissima è præsentibus. sed castellum Ciliciæ munitum admodum, cui nomen Celenderis, occupat. Nam admixtis desertoribus, & Tirone nuper intercepto, suisq́ & Plancinæ seruitijs, auxilia Cilicū quæ Reguli miserant, in numerum legionis cōposuerat. Cæsarisq́ se legatū testabatur prouincia quam is dedisset arceri, non à legionibus (earum quippe acci-

tu uenire)sed à Sentio,priuatū odium falsis criminibus tegente:consisterent in acie non pugnaturis militibus, ubi Pisonē ab ipsis parentē quondam appellatum,si iure ageretur potiorem,si armis non inualidum uidissent. Tum pro munimētis castelli manipulos explicat,colle arduo & derupto.nam cætera mari cinguntur. Contra ueterani ordinibus ac subsidijs instructi. hinc militum inde locorū asperitas.sed non animus,non spes,ne tela quidem nisi agrestia ad subitum usum properata.ut uenere in manus, non ultra dubitatum,quàm dum Romanæ cohortes in æquum eniterentur:uertunt terga Cilices,seq; castello claudunt. Interim Piso classem haud procul opperientem adpugnare frustra tentauit:regressusq;, & pro muris modo semet adflictando,modo singulos nomine ciens,præmijs uocās,seditionem cœptabat:adeoq; cōmouerat,ut signifer legionis sextæ signū ad eum transtulerit. Tum Sentius occanere cornua tubasq;,& peti aggerem,erigi scalas iussit,ac promptissimum quenq; succedere:alios tormentis,hastas,saxa, & faces ingerere. Tandem uicta pertinacia Piso orauit,uti traditis armis maneret in castello, dum Cæsar cui Syriam permitteret,consulitur. Non receptæ conditiones.nec aliud quàm naues & tutum in urbem iter cōcessum est. At Romæ postquam Germanici ualitudo percrebruit, cunctaq; ut ex longinquo aucta in deterius adferebantur, dolor,ira, & erumpebant questus.Ideo nimirum in extremas terras relegatum:ideo Pisoni permissam prouinciā:hoc egisse secretos Augustæ cum Plancina sermones:uera prorsus de Druso seniores locutos,displicere regnantibus ciuilia filiorum ingenia:neq; ob aliud interceptos, quàm quia populum Romanum æquo iure complecti reddita libertate agitauerint. Hos uulgi sermones audita mors adeo incendit,ut ante edictum magistratuū,ante senatusconsultum, sumpto iustitio desererentur fora, clauderentur domus,passim silentia & gemitus,nihil compositum in ostentationem. Et quanquam neq; insignibus lugentium abstinerent,altius animis mœrebāt. Forte negociatores uiuente adhuc Germanico Syria egressi,lętiora de ualitudine eius attulere.statim credita,statim uulgata sunt. ut quisq; obuius(quamuis leuiter audita)in alios,atq; illi in plures cumulata gaudio transferunt, cursant per urbem, moliuntur templorum fores.iuuat credulitatē nox, & promptior inter tenebras adfirmatio. Nec obstitit falsis Tiberius,donec tempore ac spacio uanescerēt. Et populus quasi rursum erep-

Honores in Germanicū

ptum acrius doluit.Honores ut quis amore in Germanicū aut ingenio ualidus,reperti decretiq;:ut nomen eius saliati carmine caneretur, sedes curules sacerdotum Augustalium locis,superq; eas querceæ coronæ statuerentur,ludos Circenses eburna effigies præiret, néue quis flamē aut augur in locum Germanici nisi gentis Iuliæ crearetur. Arcus additi Romæ, & apud ripam Rheni, & in monte Syriæ Amano, cum inscriptione rerum gestarum, ac mortem ob Remp. obijsse:sepulchrum Antiochiæ ubi crematus:tribunal

Epidaphne

Epidaphne, quo in loco uitam finierat. Statuarum locorúmue in quis colerentur, haud facile quis numerum inierit. cum cēseretur clypeus, auro & magnitudine insignis, inter autores eloquētiæ, adseruit Tiberius solitum paremq́ cæteris dicaturum. neq́ enim eloquentiā fortuna discerni, & satis inlustre, si ueteres inter scriptores haberetur. Equester ordo cuneū Germanici appellauit qui iuniorum dicebatur, instituitq́ uti turmæ Idibus Iulijs imaginē eius sequerentur. pleraq́ manent, quædam statim omissa sunt, aut uetustas obliterauit. Cæterum recenti adhuc mœstitia soror Germanici Liuia, nupta Druso, duos uirilis sexus simul enixa est. quod rarum lætumq́ etiam modicis penatibus, tanto gaudio principem adfecit ut non temperauerit, quin iactaret apud patres, nulli ante Romanorum eiusdem fastigij uiro geminam stirpem editam. nam cuncta etiam fortuita ad gloriam uertebat. Sed populo tali in tempore id quoq́ dolorem tulit, tanquā auctus liberis Drusus domum Germanici magis urgeret. Eodem anno grauibus senatus decretis libido fœminarū cohercita, cautumq́ ne quęstum corpore faceret, cui auus, aut pater, aut maritus Eques Ro. fuisset. nam Vistilia prætoria familia genita, licentiam stupri apud ædiles uulgauerat, more inter ueteres recepto, qui satis pœnarum aduersum impudicas in ipsa professione flagitij credebant. exacta & à Titidio Labeone Vistiliæ marito, cur in uxore delicti manifesta ultionē legis omisisset: atq́ illo prætendente sexaginta dies ad consultandum datos, nec dum præterijsse, satis uisum de Vistilia statuere. eaq́ in insulam Seriphon abdita est. Actum & de sacris Aegyptijs iudaicisq́ pellendis. factumq́ patrū consultum, ut quatuor milia libertini generis ea superstitione infecta, quis idonea ætas, in insulam Sardiniam ueherentur, cohercendis illic latrocinijs, & si ob grauitatē cœli interijssent, uile damnū: cæteri cederent Italia, nisi certam ante diem profanos ritus exuissent. Post quæ rettulit Cæsar capiendam uirginem in locum Occiæ, quæ septem & quinquaginta per annos summa sanctimonia Vestalibus sacris præsederat: egitq́ grates Fonteio Agrippæ, & Comitio Pollioni, quod offerēdo filias, de officio in Remp. certarent. prælata est Pollionis filia non ob aliud, quàm quod mater eius in eodem coniugio manebat. Nam Agrippa discidio domum imminuerat. & Cæsar quamuis posthabitā, decies sestertij dote solatus est.

Cuneus Germanici

Professio flagitij apud ediles pro pœna

Occia Vestalis

Sæuitiam annonæ incusante plebe, statuit frumento precium quod emptor penderet, binosq́ nummos se additurum negociatoribus in singulos modios. Neq́ tamen ob ea parentis patriæ delatū & antea uocabulum adsumpsit, acerbeq́ increpuit eos qui diuinas occupationes, ipsumq́ dominū dixerant. unde angusta & lubrica oratio, sub principe, qui libertatem metuebat, adulationem oderat. Reperio apud scriptores senatoresq́ eorundem temporum, Adgandestrij principis Chattorum lectas in senatu literas, qui bus mortē Arminij promittebāt, si patrandæ neci uenenum mitteretur: re-

Diuinæ occupationes

Adgandestrius princeps Chattorum

" sponsumq; esse, non fraude neq; occultis, sed palàm & armatum populum
" Romanum hostes suos ulcisci. qua gloria æquabat se Tiberius priscis impe-
ratoribus, qui uenenum in Pyrrhum regem uetuerãt prodiderantq;. Cæ-
terum Arminius abscedentibus Romanis & pulso Maroboduo regnum
adfectans, libertatẽ popularium aduersam habuit: petitusq; armis, cum ua-
ria fortuna certaret, dolo propinquorum cecidit, liberator haud dubie Ger-
maniæ, & qui non primordia populi Ro. sicut alij reges ducesq;, sed floren-
tissimum imperium lacessierit: prælijs ambiguus, bello non uictus. septẽ &
triginta annos uitę, duodecim potentiæ expleuit: caniturq; adhuc barbaras
apud gentes, Græcorũ annalibus ignotus, qui sua tantum mirantur: Roma-
nis haud perinde celebris, dum uetera extollimus, recentium incuriosi.

Arminius liberator Germaniæ

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER TERTIVS.

Agrippina

IHIL intermissa nauigatiõe hyberni maris Agrippina Corcyrã insulã aduehitur, littora Calabriæ cõtra sitam. Illic paucos dies componendo animo insumit, uiolenta luctu, & nescia tolerãdi. Interim aduentu eius audito, intimus quisq; amicorum, & plerıq; militares, ut quiq; sub Germanico stipendia fecerant multiq; etiam ignoti uicinis è municipijs, pars officiũ in principem rati, plures illos secuti, ruere ad oppidum Brundisium, quod nauiganti celerrimum fidissimumq; adpulsu erat. Atq; ubi primum ex alto uisa classis, complentur non modo portus & proxima maris, sed mœnia ac tecta, quaq; longissime prospectari poterat, mœrentium turba, ac rogitantium inter se, silentió ne an uoce aliqua egredientem exciperent. neq; satis constabat quid pro tempore foret, cum classis paulatim successit, non alacri ut adsolet remigio, sed cunctis ad tristitiam compositis. Postquam duobus cum liberis feralem urnam tenens egressa naui, defixit oculos, idem omniũ gemitus, neq; discerneres, proximos, alienos, uirorũ, fœminarũue planctus, nisi quod comitatum Agrippinæ longo mœrore fessum, obuij & recẽtes in dolore anteibant. Miserat duas prętorias cohortes Cæsar, addito ut magistratus Calabriæ, Appuliq;, & Campani, suprema erga memoriam filij sui munera fungerentur. Igitur tribunorum, centurionumq; humeris cineres portabantur, præcedebant incompta signa, uersi fasces: atq; ubi colonias transgrederentur, atrata plebes, trabeati equites, pro opibus loci uestem, odores, aliaq; funerum solennia cremabant. etiam quorum diuersa oppida, tamen

obuij,& uictimas atq; aras Dijs Manibus statuentes,lachrymis, & concla mationibus dolorem testabantur. Drusus Tarracinam progressus est,cum Claudio fratre,liberisq; Germanici,qui in urbe fuerant. Consules,M.Vale rius & C. Aurelius(iam enim magistratum occeperât)& senatus,ac magna pars populi uiam compleuere,disiecti,& ut cuiq; libitũ flentes. aberat quip pe adulatio,gnaris omnibus lætam Tiberio Germanici mortem male dissi mulari.Tiberius atq; Augusta publico abstinuere,inferius maiestate sua ra ti si palàm lamentarẽtur; an ne omnium oculis uultum eorum scrutantibus falsi intelligerentur. Matrẽ Antoniam non apud autores rerum,non diur na actorũ scriptura, reperio ullo insigni officio functam, cum super Agrip pinam,& Drusum, & Claudiũ, cæteri quoq; cõsanguinei nominatim per scripti sint:seu ualetudine præpediebatur,seu uictus luctu animus,magnitu dinem mali perferre uisu nõ tolerauit.facilius crediderim, Tiberio & Augu sta,qui domo nõ excedebant,cohibitam:ut par mœror,& matris exemplo auia quoq; & patruus attineri uiderentur. Dies quo reliquiæ tumulo Augu sti inferebantur, modo per silentium uastus, modo ploratibus inquies,ple na urbis itinera,cõlucentes per campum Martis faces.illic miles cum armis, sine insignibus magistratus,populus per tribus,concidisse Remp.nihil spei reliquum clamitabant,promptius apertiusq; quàm ut meminisse imperitan tium crederes. Nihil tamẽ Tiberium magis penetrauit,quàm studia homi num accẽsa in Agrippinam,cum decus patriç, solum Augusti sanguinem, unicũ antiquitatis specimen appellarẽt, uersiq; ad cœlum ac deos integram illi sobolem, ac superstitem iniquorum precarẽtur. Fuere qui publici funeris pompam requirerent,compararentq; quç in Drusum patrẽ Germanici ho nora & magnifica Augustus fecisset. ipsum quippe asperrimo hyemis, Tici num usq; progressum, neq; abscedentẽ à corpore simul urbẽ intrauisse: cir cumfusas lecto Claudiorũ Iuliorumq; imagines, defletum in foro,laudatũ pro rostris,cũcta à maioribus reperta,aut quæ posteri inuenerint cumulata. At Germanico ne solitos quidẽ & cuicunq; nobili debitos honores conti gisse. sanè corpus ob longinquitatẽ itinerum externis terris quoquo modo crematum,sed tanto plura decora mox tribui par fuisse, quanto prima sors negauisset. non fratrẽ nisi unius diei uia,nõ patruum saltem porta tenus ob uium. ubi illa ueterum instituta? præpositam toro effigiem,meditata ad me moriã uirtutis carmina,& laudationes & lachrymas, uel doloris imitamen ta. Gnarum id Tiberio fuit, utq; premeret uulgi sermones, monuit edicto, multos inlustrium Romanorum ob Remp. obijsse,neminem tam flagranti desyderio celebratum. idq; & sibi & cunctis egregiũ,si modus adijceretur. non enim eadem decora principibus uiris,& imperatori,populoq; modicis domibus,aut ciuitatibus,conuenisse recenti dolori luctum,& ex mœrore so latia. sed referẽdum iam animum ad firmitudinẽ,ut quondam diuus Iulius

Drusus *Claudius* *Liberi Germanici* *Consules* *Senatus* *Populus* *Tiberius* *Augusta* *Decus patriæ* *Sanguis Augusti* *Vnicum antiquitatis specimen* *Porta tenus* *Doloris imitamenta*

amissa unica filia,ut diuus Augustus ereptis nepotibus,abstruserint tristiti/am. Nil opus uetustioribus exéplis,quoties populus Romanus clades exercituum, interitum ducum,funditus amissas nobiles familias constanter tulerit. principes mortales,Remp. æternã esse.proin repeterẽt solennia:& quia ludorum Megalesium spectaculum suberat,etiam uoluptates resumerent.

Tum exuto iustitio, reditum ad munia, & Drusus Illyricos ad exercitus profectus est, erectis omnium animis petendæ è Pisone ultionis, & crebro questu, quod uagus interim per amœna Asiæ atq; Achaiæ, adroganti & subdola mora, scelerũ probationes subuerteret. Nam uulgatũ erat missam (ut dixi) à Gn. Sentio famosam ueneficijs Martinam subita morte Brundusij extinctam, uenenumq; nodo crinium eius occultatũ, nec ulla in corpore signa sumpti exitij reperta. At Piso præmisso in urbem filio,datisq; mandatis,per quę principem molliret,ad Drusum pergit,quẽ haud fratris interitu trucem, quàm remoto æmulo æquiorem sibi sperabat. Tiberius quo integrum iudicium ostentaret,exceptum comiter iuuenẽ, sueta erga filios familiarium nobiles liberalitate auget. Drusus Pisoni,si uera forent quæ iacerentur, præcipuum in dolore suum locum respondit: sed malle falsa & inania, nec cuiquam mortem Germanici exitiosam esse. Hæc palàm,& uitato omni secreto: neq; dubitabantur præscripta & à Tiberio, cũ incallidus alioqui & facilis iuuenta,senilibus tum artibus uteretur. Piso Dalmatico mari tra/misso,relictisq; apud Anconã nauibus,per Picenũ,ac mox Flaminiã uiam adsequitur legionem, quæ è Pannonia in urbem,dein præsidio Africæ ducebatur.eaq; res agitata rumoribus,ut in agmine atq; itinere crebro se militibus ostentauisset.ab Narnia, uitandæ suspitionis, an quia pauidis consilia in incerto sunt, Nare ac mox Tiberi deuectus auxit uulgi iras,quia nauẽ tumulo Cæsarum adpulerat, dieq;, & ripa frequenti, magno dientiũ agmine ipse,fœminarum comitatu Plancina,& uultu alacres incessere. Fuit inter irritamenta inuidia domus foro imminens festa ornatu,cõuiuiumq; & epulæ, & celebritate loci nihil occultum. Postera die Fulcinius Trio Pisonem apud consules postulauit.cõtra Vitellius ac Verannius,cæteriq; Germanicum comitati tendebãt,nullas esse partes Trioni, neq; se accusatores, sed rerum indices & testes,mandata Germanici perlaturos. Ille dimissa eius causæ delatione,ut priorem uitam accusaret obtinuit: petitumq; est à principe, cognitionem exciperet. quod ne reus quidem abnuebat,studia populi & patrum metuens,contra,Tiberium spernendis rumoribus ualidum, & conscientiæ matris innexum esse:ueraq; aut in deterius credita,iudice ab uno facilius discerni:odium et inuidiam apud multos ualere. Haud fallebat Tiberium moles cognitionis, quaq; ipse fama distraheretur. Igitur paucis familiarium adhibitis, minas accusantium, & hinc preces audit, integramq; causam ad senatum remittit. Atq; interim Drusus rediens Illyrico, quanquam patres censuissent

Cn. Piso nauigat Romam

censuissent ob receptum Marobodū, & res priore æstate gestas ut ouans iniret, prolato honore urbem intrauit. postquam reo T. Aruntium, Fulcinium, Asiniū Gallum, Aeserninum, Marcellum, Sex. Pompeium patronos petenti, ijsq; diuersa excusantibus, M. Lepidus, & L. Piso, & Liuencius Regulus adfuere, atrecta omni ciuitate, quanta fides amicis Germanici, quæ fiducia reo, satin cohiberet ac premeret sensus suos Tiberius an promeret: ijs haud aliâs intentior populus, plus sibi in principem occultæ uocis aut suspicacis silentij permisit. Die senatus, Cæsar oratione habuit meditato temperamento: Patris sui legatum atq; amicum Pisonem fuisse, adiutoremq; Germanico datum à se, autore senatu, rebus apud Orientē administrandis: illic cōtumacia & certaminibus asperasset iuuenem, exituq; eius lætatus esset, an scelere extinxisset, integris animis dijudicandū. Nam si legatus officij terminos, obsequium erga imperatorē exuit, eiusdemq; morte, & luctu meo lætatus est, odero seponamq; à domo mea, & priuatas inimicitias noui principis ulciscar: Sin facinus in cuiuscunq; mortalium nece uindicandum detegitur, uos uero & liberos Germanici & nos parētes iustis solatijs adficite: simulq; illud reputate, turbidè & seditiosè tractauerit exercitus Piso, quæsita sint per ambitionem studia militum, armis repetita prouincia, an falsa hæc in maius uulgauerint accusatores. quorū ego nimijs studijs iure succenseo. nam quo pertinuit, nudare corpus & contrectandū uulgi oculis permittere: diferriq; etiā per externos, tanq; ueneno interceptus esset, si incerta adhuc ista & scrutanda sunt? Defleo equidē filium meum, semperq; deflebo: sed neq; reum prohibeo quominus cuncta proferat, quibus innocētia eius subleuari, aut si qua fuit iniquitas Germanici, coargui possit: uosq; oro, ne, quia dolori meo causa cōnexa est, obiecta crimina pro adprobatis accipiatis. Si quos propinquus sanguis, aut fides sua patronos dedit, quantum quisq; eloquētia & cura ualet, iuuate periclitantem. Ad eundem laborem, eandem constantiā accusatores hortor. Id solum Germanico super leges præstiterimus, quod in curia potius quàm in foro, apud senatum quàm apud iudices de morte eius anquiritur. cætera pari modestia tractentur. nemo Drusi lachrymas, nemo mœstitiam meam spectet, nec si qua in nos aduersa finguntur. Exin biduum criminibus obijciendis statuitur, utq; sex dierum spatio interiecto reus per triduum defenderetur. Tum Fulcinius uetera & inania orditur, ambitiose, auareq; habitam Hispaniam. quod neq; conuictum noxæ reo si recentia purgaret: neq; defensum absolutioni erat, si teneretur maioribus flagitijs. Post quem Seruæus, & Veranius, & Vitellius consimili studio, sed multa eloquentia Vitellius, obiecere: odio Germanici, & rerum nouarum studio, Pisonem uulgus militum per licentiam & sociorum iniurias eo usq; corrupisse, ut parens legionū à deterrimis appellaretur: contra, in optimum quenq; maxime in comites & amicos Germanici sæuisse: postremo ipsum deuotio-

Accusationis initium
Noxæ esse
Absolutioni esse

deuotionibus & ueneno peremisse: sacra hinc & immolatiões nefandas ipsi us atq; Plancinæ: petitã armis Remp. utq; reus agi posset, acie uictũ. Defensio in cæteris trepidauit. nam neq; ambitionem militarem, neq; prouinciam pessimo cuiq; obnoxiam, ne contumelias quidem aduersum imperatorem inficiari poterat. solum ueneni crimẽ uisus est diluisse. quod ne accusatores quidem satis firmabant: in conuiuio Germanici, cum super eum Piso discumberet infectos manibus eius cibos arguẽtes. quippe absurdum uidebatur, inter aliena seruitia, & tot adstantium uisu, ipso Germanico coràm id ausum. offerebatq; familiã reus, & ministros in tormenta flagitabat. Sed iudices per diuersa implacabiles erant: Cæsar ob bellum prouinciæ inlatũ: Senatus, nunquã satis credito, sine fraude Germanicũ interijsse. scripsissent expostulantes: quod haud minus Tiberius quàm Piso abnuere. Simul populi ante curiam uoces audiebantur, non temperaturos manibus, si pattum sententias euasisset, effigiesq; Pisonis traxerãt in Gemonias ac diuellebant, ni iussu principis protectæ repositęq; forent. Igitur inditus lecticę, & à tribuno prætoriæ cohortis deductus est: uario rumore, custos salutis, an mortis exactor sequeretur. Eadẽ Plancinæ inuidia, maior gratia, eoq; ambiguum habebatur quantum Cæsari in eam liceret. atq; ipsa, donec mediæ Pisoni

Si ita ferret spes, sociam se cuiuscunq; fortunæ, & si ita ferret, comitem exitij promittebat. Vt secretis Augustæ precibus ueniã obtinuit, paulatim segregari à marito, diuidere defensionem cœpit. quod reus postquam sibi exitiabile intelli

An adhuc experiretur. Experiri hic est iudiciũ subire git, an adhuc experiretur dubitans, hortantibus filijs durat mentem, senatumq; rursum ingreditur: redintegratamq; accusationem, infensas pattrum uoces, aduersa & sæua cuncta perpessus, nullo magis exterritus est, quàm quod Tiberium sine miseratione, sine ira obstinatũ clausumq; uidit, ne quo adfectu perrumperetur. relatus domũ tanquam defensionem in posterum meditaretur, pauca conscribit, obsignatq; & liberto tradit. Tum solita curando corpori exequitur. dein multã post noctem, egressa cubiculo uxore, operiri fores iussit: & cœpta luce perfosso iugulo, iacente humi gladio, repertus

Pisonis mors est. Audire me memini ex senioribus, uisum sæpius inter manus Pisonis libellum, quem ipse non uulgauerit: sed amicos eius dictitauisse, literas Tiberij, & mandata in Germanicum continere: ac destinatum promere apud patres, principemq; arguere, ni elusus à Seiano per uana promissa foret: nec illum sponte extinctum, uerum immisso percussore. quorum neutrũ adseuerauerim. neq; tamen occulere debui narratum ab ijs, qui nostram ad iuuentam durauerunt. Cæsar flexo in mœstitiam ore, suam inuidiam tali morte quæsitam, apud senatum, crebrisq; interrogationibus exquirit qualem Piso diem supremũ, noctẽmq; exegisset. Atq; illo pleraq; sapiẽter, quædam inconsultius respõdente, recitat codicillos à Pisone in hunc fermè modũ com

Codicilli Pisonis positos. Conspiratione inimicorum & inuidia falsi criminis oppressus, quate-

quatenus ueritati & innocentiæ meæ nusquã locus est, deos immortales testor, uixisse me Cæsar cum fide aduersum te, nec alia in matrem tuam pietate: uosque oro liberis meis consulatis. ex quibus Cn. Piso qualicunque fortunæ meæ non est adiunctus, cum omne hoc tempus in urbe egerit. M. Piso repetere Syriam dehortatus est. atque utinam ego potius filio iuueni quàm ille patri seni cessisset. eo impensius precor ne meæ prauitatis pœnas innoxius luat. Per quinque & quadraginta annorum obsequium, per collegium consulatus quondã diuo Augusto parenti tuo probatus, & tibi amicus, nec quidquam post hæc rogaturus, salutẽ infelicis filij rogo. De Plancina nihil addidit. Post quæ Tiberius adulescentẽ crimine ciuilis belli purgauit: patris quippe iussa, nec potuisse filium detrectare: simul nobilitatem domus, etiam ipsius, quoquo modo meriti, grauem casum miseratus. Pro Plancina cum pudore & flagitio disseruit, matris preces obtendens: in quã optimi cuiusque secreti questus magis ardescebant. Id ergo fas auiæ, interfectricem nepotis aspicere, adloqui, eripere senatui. quod pro omnibus ciuibus leges obtineant, uni Germanico non contigisse. Vitellij & Veranij uoce defletum Cæsarem: ab imperatore & Augusta defensam Plancinam. proinde uenena, & artes tam feliciter expertas uerteret in Agrippinam, in liberos eius, egregiamque auiam ac patruum sanguine miserrimæ domus exatiaret. Biduum super hæc imagine cognitionis absumptum, urgente Tiberio liberos Pisonis matrem uti tuerentur. Et cum accusatores ac testes certatim perorarent respondente nullo, miseratio quàm inuidia augebatur. Primus sententiã rogatus Aurelius Cotta consul (nam referente Cæsare magistratus eo etiam munere fungebantur) nomẽ Pisonis radendum fastis censuit: partem bonorum publicandam, pars ut Gn. Pisoni filio concederetur, isque prænomen mutaret. M. Piso exuta dignitate, & accepto quinquagies sestertio in decẽ annos relegatur, concessa Plancinæ incolumitate ob preces Augustæ. Multa ex ea sententia mitigata sunt à principe: ne nomen Pisonis fastis eximeretur, quando M. Antonij qui bellum patriæ fecisset, Iulij Antonij qui domũ Augusti uiolasset, manerent: & M. Pisonẽ ignominiæ exemit, concessitque ei paterna bona, satis firmus, ut sæpe memoraui, aduersum pecuniam, & tum pudore absolutæ Plancinæ placabilior. Atque idem, cum Valerius Messalinus signum aureũ in æde Martis Vltoris, Cæcina Seuerus arã Vltioni statuendam censuissent, prohibuit: ob externas ea uictorias sacrari dictitãs: domestica mala tristitia operiẽda. Addiderat Messalinus, Tiberio, & Augustæ, & Antoniæ, & Agrippinæ Drusoque, ob uindictã Germanici, grates agendas, omiseratque Claudij mentionẽ: & Messalinum quidẽ L. Asprenas senatu corãm percũctatus est an prudens præterisset: ac tũ demũ nomen Claudij adscriptum est. Mihi quanto plura recentium, seu ueterum reuoluo, tanto magis ludibria rerũ mortalium cunctis in negocijs obuersantur. quippe

Tiberius satis firmus aduersus pecuniam

Ludibria rerum mortaliũ

fama

fama,spe,ueneratione potius omnes destinabātur imperio, quàm quem fu
turum principē fortuna in occulto tenebat. Paucis post diebus Cæsar autor
senatui fuit, Vitellio,atq; Veranio,& Seruæo sacerdotia tribuendi. Fulcinio
suffragium ad honores pollicitus monuit,ne facundiam uiolentia præcipita
ret. Is finis fuit ulciscenda Germanici morte non modo apud illos homines
qui tum agebant,etiā secutis temporibus uario rumore iactata. adeo maxi/
" ma quæq; ambigua sunt,dum alij quoquo modo audire pro compertis ha
" bent,alij uera in comtrarium uertunt. & gliscit utrunq; posteritate. At Dru
sus urbe egressus repetendis auspicijs,mox ouans introijt. paucosq; post di
Mitis obitus es Vipsania mater eius excessit,una omnium Agrippæ liberorum miti obi/
Tacfarinas tu. Nam cæteros manifestum ferro,uel creditum est,ueneno aut fame extin
Numida ctos. Eodem anno Tacfarinas, quē priore æstate pulsum à Camillo me/
moraui,bellum in Africa renouat, uagis primū populationibus & ob per/
nicitatem inultis : dein uicos excindere, trahere graues prædas : postremo
haud procul Pagyda flumine cohortē Romanam circumsedit. Præerat ca/
Decrius stello Decrius impiger manu, exercitus militia,& illam obsidionem flagitij
ratus. Is cohortatus milites ut copiam pugnæ in aperto facerent, aciem pro
castris instruit. Primoq; impetu pulsa cohorte promptus inter tela occursat
fugientibus,increpat signiferos,quod inconditis aut desertoribus miles Ro
manus terga daret.simul excepta uulnera.& quanquā transfosso oculo, ad/
uersum os in hostem intendit, neq; prælium omisit donec desertus suis ca/
L. Apronius deret. Quæ postquā L. Apronio(nam Camillo successerat)cōperta, magis
Decimatio militum dedecore suorū, quàm gloria hostis anxius, raro ea tempestate, & è uetere
memoria facinore,decumū quenq; ignominiosæ cohortis, sorte ductos,fu/
ste necat. Tantūq; seueritate profectum,ut uexillum ueteranorū non ampli
us quingenti numero easdē Tacfarinatis copias præsidiū,cui Thala nomē,
Ruf. Heluius adgressas fuderint. quo prælio Rufus Heluius gregarius miles seruati ciuis
Ciuica corona decus rettulit,donatusq; est ab Apronio torquibus & hasta. Cæsar addi/
dit ciuicā coronā, quod non eam quoq; Apronius iure proconsulis tribuis/
set,questus magis, q̄ offensus. Sed Tacfarinas perculsis Numidis & obsi/
dia aspernantibus spargit bellum, ubi instaretur cedens,ac rursum in terga
remeans. & dum ea ratio barbaro fuit, inritum fessumq; Romanū impune
ludificabatur. Postq̄ deflexit ad maritimos locos,inligatus præda,statiuis
castris hærebat. missuq; patris Apronius Cesianus cū equite & cohortibus
auxiliarijs quis uelocissimos legionū addiderat,prosperā aduersum Numi/
Lepida das pugnā facit,pellitq; in deserta. At Romæ Lepida,cui super Aemylio
rum decus L. Sulla ac Gn. Pompeius proaui erāt,defertur simulauisse partū
P. Quirinius ex P. Quirinio diuite atq; orbo. adijciebantur adulteria, uenena,quæsitūq;
per Chaldæos in domū Cæsaris,defendēte reā Manio Lepido fratre. Qui
rinius post dictū repudium adhuc infensus,quamuis infami ac nocenti mi/
serationem

ſerationem addiderat. Haud facile quis diſpexerit illa in cognitione mentē principis: adeo uertit, ac miſcuit iræ & clementiæ ſigna, deprecatus primo ſe natum ne maieſtatis crimina tractarent. Mox M. Seruilium è cōſularibus, alióſq; teſtes inlexit ad proferenda quæ uelut reticere uoluerat. idemq; ſeruos Lepidæ, cum militari cuſtodia haberent, tranſtulit ad cōſules: neq; per tormenta interrogari paſſus eſt, de his quæ ad domū ſuam pertinerent. Exemit etiā Druſum conſulē deſignatū dicendæ primo loco ſententiæ. quod alij ciuile rebantur, ne cæteris adſentiendi neceſsitas fieret: quidam ad ſæuitiam trahebant. neq; enim ceſſurū niſi damnandi officio. Lepida ludorum dieb. qui cognitionem interuenerāt, theatrum cum claris fœminis ingreſſa, lamētatione flebili maiores ſuos ciens, ipſumq; Pompeium, cuius ea monimenta & adſtantes imagines uiſebantur, tantum miſericordia permouit, ut effuſi in lachrymas ſæua & deteſtanda Quirinio clamitarent, cuius ſenectæ atq; orbitati & obſcuriſsimæ domui, deſtinata quondam uxor L. Cæſari, ac diuo Auguſto nurus, dederetur. dein tormentis ſeruorū patefacta ſunt flagitia, itumq; in ſententiā Rubellij Blandi, à quo aqua atq; igni arcebat. Huic Druſus adſenſit, quanquā alij mitius cenſuiſſent. mox Scauro qui filiā ex ea genuerat, datum, ne bona publicarentur. Tum demū aperuit Tiberius compertum ſibi etiā ex P. Quirinij ſeruis, ueneno eū à Lepida petitum inluſtriū domuū aduerſa. Atenim haud multum diſtanti tempore Calpurnij Piſonem, Aemylij Lepidam amiſerant. Solatio adfecit D. Sillanus Iuniæ familiæ redditus. caſum eius paucis repetam. Vt ualida diuo Auguſto in Remp. fortuna, ita domi improſpera fuit, ob impudicitiam filiæ ac neptis quas urbe depulit, adulteróſq; earum morte aut fuga puniuit. nam culpam inter uiros ac fœminas uulgatam, graui nomine læſarum religionum, ac uiolatæ maieſtatis appellando, clementiam maiorum ſuáſq; ipſe leges egrediebatur. Sed aliorum exitus, ſimul cætera illius ætatis memorabo, ſi effectis in quæ tendi, plures ad curas uitam produxero. D. Sillanus in nepti Auguſti adulter (quanq; non ultra foret ſæuitum, quàm ut amicitia Cæſaris prohiberetur) exilium ſibi demonſtrari intellexit, nec niſi Tiberio imperitante deprecari Senatum ac principē auſus eſt, M. Sillani fratris potentia qui per inſignem nobilitatem & eloquentiam præcellebat. Sed Tiberius grates agenti Sillano, patribus coràm reſpondit, ſe quoq; lætari quod frater eius è peregrinatione longinqua reuertiſſet, idq; iure licitum, quia non ſenatuſconſulto, non lege pulſus foret: ſibi tamē aduerſus eum integras parentis ſui offenſiones: neq; reditu Sillani diſſoluta quæ Auguſtus uoluiſſet. fuit poſthac in urbe, neq; honores adeptus eſt. Relatum deinde de moderanda Papia Poppæa quam ſenior Auguſtus poſt Iulias rogationes incitādis cælibum pœnis, & augendo ærario ſanxerat, nec ideo coniugia & educationes liberûm frequentabantur præualida orbitate. cæterum multitudo periclitantium

Lepida aqua atq; igni arcetur

D. Sillanus

Fortuna Augusto domi improſpera

Lex Papia

tium gliſcebat,cum omnis domus delatorũ interpretationibus ſubuerteretur.utq́ antehac flagitijs,ita tunc legibus laborabatur. Ea res admonet, ut de principijs iuris,& quibus modis ad hanc multitudinẽ infinitam ac uarietatem legum peruentũ ſit,altius diſſeram. *[Principia iuris]* Vetuſtiſsimi mortalium nulla adhuc mala libidine, ſine probro, ſcelere, eoq́ ſine pœna aut coercitione.b. agebant:neq́ præmijs opus erat, cum honeſta ſuopte ingenio peterentur, & ubi nihil contra morem cuperent,nihil per metum uetabãtur. At poſtq́ exui æqualitas,& pro modeſtia ac pudore, ambitio & uis incidebat, prouenire dominationes. *[Dominationes]* multosq́ apud populos æternũ manſere. Quidam ſtatim,aut poſtquã Regum pertæſum,leges maluerũt. *[Leges]* Hæ primo rudibus hominum animis ſimplices erant, maximeq́ fama celebrauit Cretenſiũ, quas Minos:Spartanorum,quas Lycurgus:ac mox Athenienſibus quæſitiores iam & plures Solon perſcripſit. Nobis Romulus ut libitum imperitauerat: dein Numa religionibus & diuino iure populũ deuinxit, repertaq́ quædã à Tullo & Anco:ſed præcipuus Seruius Tullius ſanctor legũ fuit, *[Ser. Tullius ſanctor legum]* quis etiã reges obtemperarent. Pulſo Tarquinio,aduerſum patrum factiones multa populus parauit tuendæ libertatis & firmandæ concordiæ:creatiq́ decemuiri, & accitis quæ uſquã egregia,cõpoſitæ duodecim tabulæ, *[XII. tabulæ]* finis æqui iuris.nam ſecutæ leges, etſi aliquando in maleficos ex delicto, ſæpius tamen diſſenſione ordinum, & apiſcendi inlicitos honores, aut pellendi claros uiros,aliaq́ ob praua per uim latæ ſunt. *[Leges per uim latæ]* Hinc Gracchi,& Saturnini, *[Gracchi] [Saturnini]* turbatores plebis,nec minor largitor nomine ſenatus Druſus, *[Druſus]* corrupti ſpe aut inluſi per interceſsionem ſocij. Ac ne bello quidem Italico,mox ciuili omiſſum quin multa & diuerſa ſciſcerent,donec L.Sulla dictator *[L. Sylla]* abolitis uel cõuerſis prioribus cum plura addidiſſet,otium ei rei haud in longum parauit,ſtatim turbidis Lepidi rogationibus: neque multo poſt Tribunis reddita licentia quoquò uellent populũ agitandi. Iamq́ nõ modo in cõmune, ſed in ſingulos homines lætæ quæſtiones,& corruptiſsima Rep. plurimæ leges. *[Corruptiſs. Rep. plurimæ leges]* Tum Gn.Pompeius *[Gn. Pompeius]* tertium conſul corrigendis moribus delectus, & grauior remedijs q̃ delicta erant,ſuarumq́ legũ auctor idem ac ſubuerſor,quę armis tuebatur,armis amiſit. Exin continua per uiginti annos diſcordia,nõ mos, non ius. deterrima quæq́ impune,ac multa honeſta exitio fuere. Sexto demum conſulatu Cæſar Auguſtus potentiæ ſecurus, quæ triũuiratu iuſſerat, aboleuit,deditq́ iura quis pace & principe uteremur. acriora ex eo uincla,in diti cuſtodes, & lege Pappia Poppæa præmijs inducti † uiſi à priuilegijs parentum *[Priuilegia parentum]* ceſſaretũ,uelut parens omniũ populus uacantia teneret. ſed altius penetrabant,urbemq́ & Italiã,& quod uſquã ciuium,corripuerant:multorumq́ exciſi ſtatus,& terror omnibus intentabatũ,ni Tiberius ſtatuendo remedio quinq́ conſulatiũ, quinq́ è prætorijs, totidem è cætero ſenatu ſorte duxiſſet, apud quos exſoluti pleriq́ legis nexus,modicum in præſens leua-

mentū fuere. Per idem tēpus Neronem è liberis Germanici iam ingressum iuuentam cōmendauit patribus, utq; munere capessendi uigintiuiratus solueretur, & quinquennio maturius q̄ per leges Quæsturam peteret, non sine irrisu audientium postulauit. prætendebat sibi atq; fratri decreta eadē, petente Augusto. sed neq; tum fuisse dubitauerim, qui eiusmodi preces occulti inluderēt: actamen initia fastigij Cæsaribus erant, magisq; in oculis ue tus mos, & priuignis cum uitrico leuior necessitudo q̄ auo aduersum nepo tem. Additur pontificatus, & quo primum die forum ingressus est, congiarium plebi, admodū lætæ quod Germanici stirpem iam puberē aspiciebat. Auctum dehinc gaudiū nuptijs Neronis & Iuliæ Drusi filiæ. Vtq; hæc secundo rumore, ita aduersis animis acceptum, quod filio Claudij socer Seianus destinarerē: polluisse nobilitatē familiæ uidebantur, suspectumq; iam ni miæ spei Seianum ultro extulisse. Fine anni cōcessere uita insignes uiri, L. Volusius, & Sallustius Crispus. Volusio uetus familia, neq; tamen præturā egressa. ipse consulatum intulit, censoria etiam potestate legendis equitum decurijs functus, opumq; quis domus illa immensum uiguit, primus accumulator. Crispum equestri ortū loco, C. Sallustius, rerum Romanarum flo rentissimus auctor, sororis nepotem in nomen adsciuit. atq; ille, quanquam prompto ad capessendos honores aditu, Mecœnatē æmulatus, sine dignitate senatoria multos triumphalium, consulariūq; potentia anteijt, diuersus à ueterū instituto, per cultū & mundicias, copiáq; & affluētia luxu propior. suberat tamen uigor animi ingētibus negocijs par, eo acrior quo somnum & inertiam magis ostentabat. Igitur incolumi Mecœnate proximus, mox præcipuus cui secreta imperatorum inniterentur, & interficiendi Posthumi Agrippæ cōscius, ætate prouecta speciem magis in amicitia principis quàm uim tenuit. idq; & Mecœnati acciderat: fato potentiæ raro sempiternæ, an satias capit, aut illos cum omīa tribuerunt, aut hos, cum iam nihil reliquum est quod cupiant. Sequitur Tiberij quartus, Drusi secundus consulatus, patris atq; filij collegio insignis. nam biennio ante, Germanici cum Tiberio idem honor, neq; patruo lætus, neq; natura tam connexus fuerat. Eius anni principio Tiberius quasi firmandæ ualetudini in Campaniam concessit, longam & cōtinuam absentiā paulatim meditans, siue ut amoto patre Dru sus munia cōsulatus solus impleret. Ac forte parua res magnum ad certamē progressa, præbuit iuueni materiem apiscendi fauoris. Domitius Corbulo prætura functus de L. Sulla nobili iuuene questus est apud senatum, quod sibi inter spectacula gladiatorum loco non decessisset. pro Corbulone ætas, patrius mos, studia seniorū erant: cōtra, Mamercus Scaurus & L. Arruntius, alijq; Sullæ propinqui nitebanē: certabant orationibus, & memorabantur exempla maiorū, qui iuuentutis inreuerentiam grauibus decretis notauissent: donec Drusus apta temperandis animis disseruit, & satisfactum

Nero Quæstura

L. Volusius

Sallust. Crispus C. Sallustij nepos

Potentia raro sempiterna

Domitius Corbulo

L. Sulla loco nō decedens

Corbuloni per Mamercum, qui patruus simul ac uitricus Sullæ, & oratorū

Itinera, interrupta & imperuia ætate uberrimus erat. Idē Corbulo plurima per Italiā itinera fraude mancipum & incuria magistratuū interrupta & imperuia clamitando, executionem eius negocij libens suscepit. quod haud perinde publicè usui habitum quàm exitiosum multis, quorū in pecuniā atq; famā damnationibus & hasta sæuiebat. Neq; multo post missis ad senatū literis Tiberius, motam rur

Tacfarinas sum Africam incursu Tacfarinatis docuit, iudicioq; patrū deligendum pro consulem, gnarum militiæ, corpore ualidū, & bello suffecturum. quod initi

M. Lepidus um Sex. Pompeius agitādi aduersus M. Lepidum odij nactus, ut socordē, inopem, & maioribus suis dedecorum, eoq; etiam Asiæ sorte depellendum incusauit, aduerso senatu qui Lepidum mitem magis q̄ ignauum, paternas ei angustias & nobilitatem sine probro actam, honori q̄ ignominię habēdam ducebat. Igitur missus in Asiam. Et de Africa decretum ut Cæsar lege

Seue. Cecina Vxor ne comitetur magistratū cui prouincia obuenisset ret cui mandanda foret. Inter quæ Seuerus Cęcina censuit, ne quē magistratum, cui prouincia obuenisset, uxor comitaretur: multum ante repetito, concordem sibi coniugē, & sex partus enixam: seq; quæ in publicum statueret domi seruauisse, cohibita intra Italiam, quanquā ipse pluris per prouincias quadraginta stipendia expleuisset. haud enim frustra placitum olim, ne

Fœminæ in socios aut gētes externas non trahendæ fœminæ in socios aut gentes externas traherentur. inesse mulierum comitatui quæ pacem luxu, bellum formidine morentur, & Romanum agmen ad similitudinem barbari incessus conuertant: non imbecillem tantum, & imparem laboribus sexum, sed si licentia adsit, sæuum, ambitiosum, potestatis auidum, incedere inter milites, habere ad manum centuriones: præsedisse nuper fœminam exercitio cohortium, decursu legionū, cogitarent ipsi quoties repetundarum aliqui arguerentur, plura uxoribus obiectari, his statim adhærescere deterrimū quemq; prouincialium: ab his negocia suscipi, transigi: duorum egressus coli, duo esse prætoria, peruicacibus magis & impo

Oppiæ leges tentibus mulierum iussis, quæ Oppijs quondā, alijsq; legibus constrictæ, nunc uinclis exolutis, domos, fora, iam & exercitus regerent. Paucorum hæc adsensu audita plures obturbabant, neq; relatum de negotio, neq; Cę

Valer. Messalinus p uxorib. ut maritos comitentur cinam dignū tantæ rei censorē. mox Valerius Messalinus cui parens Messala, ineratq; imago paternæ facundiæ, respondit. Multa duritie ueterum melius & lętius mutata. neq; enim ut olim obsideri urbem bellis, aut prouincias hostilis esse, & pauca fœminarum necessitatibus concedi, quæ ne coniugū quidem penates, adeo socios non onerent: cætera promiscua cum marito, nec ullum in eo pacis impedimentum. bella planè accinctis obeunda,

Vxorium leuamentum sed reuertentibus post laborem, quod honestius quàm uxorium leuamentum? At quasdam in ambitionem aut auariciam prolapsas. Quid ipsorum magistratuū nónne plerosq; uarijs libidinibus obnoxios? non tamen ideo neminem in prouinciā mitti. corruptos sæpe prauitatibus uxorum maritos,

num

num ergo omnes cœlibes integros? placuisse quondã Oppias leges, sic tem potibus Reip. postulantibus: remissum aliquid postea, & mitigatũ, quia ex pedierit. frustra nostrã ignauiam alia ad uocabula transferri: nam uiri in eo culpam, si fœmina modũ excedat. porrò ob unius aut alterius imbecillum animũ, male eripi maritis consortia rerum secundarũ aduersarumq;: simul sexum natura inualidum deseri, & exponi suo luxu, cupidinibus alienis: uix præsenti custodia manere inlæsa coniugia, quid fore, si per plures annos in modum disidij obliterenẽ? Sic obuiã irent ijs quæ alibi peccarentur, ut flagitiorũ urbis meminissent. Addidit pauca Drusus de matrimonio suo. nam principibus adeunda sæpius longinqua imperij. Quoties diuum Augustũ in Occidentẽ atq; Orientẽ meauisse comite Liuia? se quoq; in Illyricũ profectum, &, si ita conducat, alias ad gentes iturum, haud semper æquo animo, si ab uxore charissima, & tot cõmunium librorum parente diuelleretur. Sic Cæcinæ sententia elusa. Et proximi senatus die, Tiberius per literas castigatis obliquè patribus, quod cuncta curarum ad principem reijcerent, M. Lepidum & Iunium Blæsum nominauit: ex quis proconsul Africę legerẽ. Tum audita amborum uerba, intentius excusante se Lepido, cum ualetudinem corporis, ætatem liberûm, nubilem filiam obtenderet, intelligereturq; etiam quod silebat, auunculum esse Seiani Blæsum, atq; eo præualidũ. Respondit Blæsus specie recusantis, sed neq; eadẽ adseueratione, & consensu adulantiũ auditus est. Exin promptum, quod multorum intimis questibus tegebatur. Incedebat enim deterrimo cuiq; licentia, impune probra, & inuidiam in bonos excitandi, arrepta imagine Cæsaris: libertiq; etiã ac serui, patrono uel domino cũ uoces, cum manus intentarent, ultro metuebanẽ. Igitur C. Cestius senator disseruit, principes quidem instar deorum esse, sed neq; à dijs nisi iustas supplicum preces audiri, neq; quenquã in Capitolium, aliáue urbis templa perfugere, ut eo subsidio ad flagitia utatur: Abolitas leges, & funditus uersas, ubi in foro, in limine curiæ ab Annia Rufilla, quam fraudis sub iudice damnauisset, probra sibi & minæ intẽdantur, neq; ipse audeat ius experiri, ob effigiem imperatoris oppositam. Haud dissimilia alij, & quidam atrociora circumstrepebant: precabanturq; Drusum daret ultionis exemplum, donec accitam cõuictamq; attineri publica custodia iussit. Et Considius Aequus, & Cœlius Cursor equites Rom. quod fictis maiestatis criminibus Magium Cæcilianũ prætorẽ petiuissent, autore principe, ac decreto senatus puniti. Vtrunq; in laudem Drusi trahebatur: ab eo, in urbe inter cœtus & sermones hominũ obuersante, secreta patris mitigari. neq; luxus in iuuene adeo displicebat. huc potius intenderet, diem ædificationibus, noctem cõuiuijs traheret, quàm solus & nullis uoluptatibus auocatus mœstam uigilantiam, & malas curas exerceret. nõ enim Tiberius, nõ accusatores fatiscebant. Et Ancharius Priscus Cæsium Cordum proconsulem

Licentia pessimorum

Princeps instar deorum

Annia Rufilla

Cõsidius Aequus

Magius Cæcilius

Cæsi. Cordus

 sulem

Maiestatis crimen

Antist. Vetus

sulem Cretç postulauerat repetundis, addito maiestatis crimine, quod tum omniũ accusationũ cõplementum erat. Cæsar Antistium Veterem è primoribus Macedoniæ absolutũ adulterij, increpitis iudicibus, ad dicendam maiestatis causam retraxit, ut turbidum, & Rhescuporidis consilijs permixtum, qua tẽpestate Cotye fratre interfecto, bellum aduersus nos uoluerat. Igitur aqua & igni interdictũ réo, adpositumq; ut teneret insula, neq; Macedoniæ neq; Thraciæ opportuna. Nam Thracia diuiso imperio in Rhœmetalcen & liberos Cotyis, quis ob infantiam tutor erat Trebellienus Rufus, insolẽtia nostri discors agebat, neq; minus Rhœmetalcen q̃ Trebellienum incusans, popularium iniurias inultas sinere. Cœlaletę, Odrusęq;, & alij, ualidæ nationes, arma cepere, ducibus diuersis & paribus inter se per ignobilitatẽ: quæ causa fuit, ne in bellũ atrox coalescerent. pars turbant pręsentia, alij montẽ Hæmum transgrediuntur, ut remotos populos cõcirent. plurimi ac maxime cõpositi regem, urbemq; Philippopolim à Macedone Philippo sitam, circumsidunt. Quæ ubi cognita P. Velleio (is proximum exercitum pręsidebat) alarios equites ac leues cohortium mittit in eos qui prędabundi aut adsumendis auxilijs uagabantur. Ipse robur expeditum ad exoluendũ obsidium ducit. Simulq; cuncta prospere acta, cæsis populatoribus, & dissensione orta apud obsidentes, regisq; opportuna eruptione, & aduentu legionis. neq; aciem aut prælium dici decuerit, in quo semermes ac palantes trucidati sunt, sine nostro sanguine. Eodem anno Galliarum ciuitates ob magnitudinẽ æris alieni rebellionem cœptauere: cuius exstimulator acerrimus inter Treueros Iulius Florus, apud Aeduos Iulius Sacrouir. nobilitas ambobus, & maiorum bona facta, eoq; Romana ciuitas olim data, cum id rarum, nec nisi uirtuti precium esset. Ii secretis conloquijs, ferocissimo quoq; adsumpto, aut quibus ob egestatem, ac metum ex flagitijs, maxima peccandi necessitudo, componunt, Florus Belgas, Sacrouir propiores Gallos concire. Igitur per conciliabula & cœtus seditiosa disserebant, de cõtinuatione tributorum, grauitate fœnoris, sæuitia ac superbia præsidentum: & discordare militem audito Germanici exitio: egregium resumendæ libertati tempus, si ipsi florẽtes, quàm inops Italia, q̃ imbellis urbana plebes, nihil ualidum in exercitibus, nisi quod externum, cogitarent. Haud fermè ulla ciuitas intacta seminibus eius motus fuit. sed erupere primi Andecaui, ac Turonij. quorum Andecauos Acilius Auiola legatus excita cohorte, quæ Lugduni præsidiũ agitabat, coercuit Turonij legionario milite, quem Visellius Varro inferioris Germaniæ legatus miserat, oppressi eodẽ Auiola duce, & quibusdam Galliarũ primoribus, qui tulere auxilium, quo dissimularent defectionẽ, magisq; intempore efferrent. spectatus & Sacrouir intecto capite pugnã pro Romanis cietus, ostentandæ, ut ferebat, uirtutis. sed captiui, ne incesseretur telis, adgnoscendũ se prębuisse, arguebãt. Consultus super

Cœlaletæ Odrusæ

Galliarũ ciuitates rebellionem parant

Iulius Florus

Iul. Sacrouir

Romana ciuitas uirtuti precium

Andegaui

Turonij

super eo Tiberius, aspernatus est indiciũ, aluitq; dubitatione bellũ. Interim Florus insistere destinatis, pellicere alam equitum, quæ cõscripta Treueris, militia disciplinaq; nostra habebatur, ut cæsis negociatoribus Romanis bellum inciperet. paucią; equitũ corrupti, plures in officio mansere. Aliud uulgus obæratorũ aut clientiũ arma cepit, petebantq; saltus, quibus nomẽ Arduenna, cum legiones utroq; ab exercitu, quas Visellius, & C. Silius aduersis itineribus obiecerant, arcuerunt. præmissusq; cum delecta manu Iulius Indus è ciuitate eadẽ, discors Floro, & ob id nauandæ operæ auidior, incõditam multitudinem adhuc disiecit. Florus incertis latebris uictores frustratus, postremo uisis militib. qui effugia insederãt, sua manu cecidit. Isq; Treuerici tumultus finis. Apud Aeduos maior moles exorta, quãto ciuitas opulentior, & cõprimendi procul præsidium. Augustodunum caput gentis, armatis cohortibus, Sacrouir occupauerat, nobilissimarum Galliarũ sobolem, liberalibus studijs ibi operatã, ut eo pignore parentes propinquosq; eorũ adiungeret. simul arma occultè fabricata iuuẽtuti dispertit. Quadraginta millia fuere, quinta sui parte legionarijs armis, cæteri cũ uenabulis & cultris, quæq; alia uenantibus tela sunt. addũtur è seruitijs gladiaturæ destinati, quibus more gentico continuũ ferri tegimen (Cruppellarios uocant) inferendis ictibus inhabiles, accipiendis impenetrabiles. augebantur hæ copiæ, uicinarũ ciuitatũ ut nondum aperte cõsensione, ita uiritim promptis studijs, & certamine ducum Romanorũ, quos inter ambigebatur, utroq; bellum sibi poscente: mox Varro inualidus senecta, uigenti Silio concessit. At Romæ non Treueros modo & Aeduos, sed quatuor & sexaginta Galliarũ ciuitates desciuisse, adsumptos in societatẽ Germanos, dubias Hispanias, cuncta (ut mos famæ) in maius credita. optimus quisq; Reip. cura mœrebat. multi odio præsentiũ, & cupidine mutatiõis, suis quoq; periculis lætabantur: increpabantq; Tiberium, quod in tanto rerũ motu, libellis accusatorũ insumeret operã. An Iulium Sacrouirũ maiestatis crimine reum in senatu fore? extitisse tandẽ uiros qui cruentas epistulas armis cohiberent: miserã pacem uel bello bene mutari. Tanto impensius in securitatẽ cõpositus, neq; loco, neq; uultu mutato, sed, ut solitum, per illos dies egit: altitudine animi, an cõpererat modica esse, & uulgatis leuiora. Interim Silius cũ legionibus duabus incedens, præmissa auxiliari manu, uastat Sequanorum pagos, qui finium extremi, & Aeduis cõtermini, socijq; in armis erant. Mox Augustodunum petit propero agmine, certantibus inter se signiferis, fremente etiã gregario milite, ne suetam requiẽ, ne spatia noctiũ opperiretur: uiderent modo aduersos, & aspicerentur, id satis ad uictoriam. Duodecimũ apud lapidem Sacrouir copiæq; patẽtibus locis apparuere. In frontẽ statuerat ferratos, in cornibus cohortes, à tergo semermos. Ipse inter primores equo insigni adire, memorare ueteres Gallorũ glorias, quæq; Romanis aduersa intulissent:

Iulius Florus *Treuir* *Arduenna* *Aedui* *Augustodunũ Aeduorum caput* *Cruppellarij*

f 4 quàm

quàm decora uictoribus libertas: quanto intolerantior seruitus iterũ uictis. Non diu hæc,nec apud lætos.etenim propinquabat legionũ acies. inconditiq; ac militiæ nescij oppidani,neq; oculis neq; auribus satis cõpetebant. cõtra Silius,& si præsumpta spes hortandi causas exemerat,clamitabat tamẽ, pudendum ipsis,quod Germaniarũ uictores, aduersum Gallos tanquã in hostem ducerentur.una nuper cohors rebellem Turonum, una ala Treuerum,paucæ huius ipsius exercitus turmæ profligauere Sequanos. quãto pecunia dites,& uoluptatibus opulentos,tanto magis imbelles Aeduos,euincite,& fugiẽtibus cõsilite. Ingens ad ea clamor, & circũfudit eques. frontẽq; pedites inuasere.nec cunctatũ apud latera.paulum moræ attulere ferrati,restantibus laminis aduersum pila & gladios. sed miles correptis securibus & dolabris ut si murum perrumperet,cædere tegmina & corpora.quidam trudibus aut furcis inertem molem prosternere. iacentesq; nullo ad resurgendum nisu quasi exanimes linquebãtur. Sacrouir primo Augustodunũ,dein metu deditionis in uillam propinquam cum fidissimis pergit. Illic sua manu,reliqui mutuis ictibus occidere.incẽsa super uilla omnes cremauit. Tum demum Tiberius ortum patratumq; bellum senatui scripsit. neq; dempsit aut addidit uero,sed fide ac uirtute legatos,se consilijs superfuisse.simul causas cur non ipse,non Drusus profecti ad id bellum forent,adiunxit, magnitudinem imperij extollens, neq; decorũ principibus, si una alteráue ciuitas turbet,omissa urbe, unde in omnia reginen. nunc quia non metu ducatur, iturum ut præsentia spectaret,componeretq;. Decreuere patres uota pro reditu eius,supplicatiõesq;,& alia decora. Solus Dolabella Cornelius dum anteire cæteros parat,absurdam in adulationem progressus,cẽsuit ut ouans è Campania urbem introiret. Igitur secutæ Cæsaris literæ, quibus se non tam uacuum gloria prædicabat,ut post ferocissimas gentes perdomitas,tot receptos in iuuẽta, aut spretos triumphos,iam senior peregrinationis suburbane inane præmium peteret. Sub idem tempus ut mors Sulpicij Quirinij publicis exequijs frequentaretur, petiuit à senatu. Nihil ad ueterem & patriciam Sulpiciorum familiam Quirinius pertinuit, ortus apud municipium Lanuuium, sed impiger militiæ, & acribus ministerijs consulatum sub diuo Augusto,mox expugnatis per Ciliciam Homonadensium castellis insignia triumphi adeptus, datusq; rector C. Cæsari Armeniam obtinenti. Tiberium quoq; Rhodi agentem coluerat, quod tunc patefecit in senatu,laudatis in se officijs,& incusato M.Folio, quem auctorem C.Cæsari prauitatis & discordiarũ arguebat.sed cæteris haud læta memoria Quirinij erat, ob intenta(ut memoraui) Lepidæ pericula,sordidamq; & præpotentem senectam. Fine anni Clutorium Priscum equitem Romanum post celebre carmen, quo Germanici suprema defleuerat, pecunia donatum à Cæsare, corripuit delator, obiectans ægro Druso composuisse, quod si extinctus

Trudes

Sacrouiri Hedui mors

Quirinius

M.Folius

Clutorius Priscus Eq.Ro.

extinctus foret, maiore præmio uulgaretur. Id Clutorius in domo P. Petronij, socru eius Vitellia coràm, multisq; inlustribus fœminis per uaniloquentiam legerat. Vt delator extitit, cæteris ad dicendum testimoniũ exterritis, sola Vitellia nihil se audiuisse adseuerauit. sed arguentibus ad perniciem, plus fidei fuit. sentẽtiaq; Haterij Agrippæ consulis designati indictum reo ultimum suppliciũ. Contra M. Lepidus in hunc modũ exorsus est. Si P.C. unum id spectamus, q̃ nefaria uoce Clutorius Priscus mentem suam & aures hominũ polluerit, neq; carcer, neq; laqueus, ne seruiles quidem cruciatus in eum suffecerint. sin flagitia & facinora sine modo sunt. supplicijs ac remedijs, principis moderatio, maiorumq; & uestra exempla temperant, & uana à sceleftis, dicta à maleficijs differunt: est locus sententiæ per quã neq; huic delictum impune sit, & nos clementiæ simul ac seueritatis non pœniteat. Sæpe audiui principem nostrũ conquerentem, si quis sumpta morte misericordiam eius præuenisset. uita Clutorij in integro est, qui neq; seruatus in periculum Reip. neq; interfectus in exemplum ibit studia illi ut plena uęcordiæ, ita inania & fluxa sunt. nec quicquam graue ac serium ex eo metuas, qui suorum ipse flagitiorum proditor, non uirorum animis, sed muliercularum adrepit. cedat tamẽ urbe, & bonis amissis aqua & igni arceatur. Quod perinde censeo, ac si lege maiestatis teneretur. Solus Lepido Rubellius Blandus è consularibus adsensit. cæteri sententiã Agrippæ secuti. ductusq; in carcerem Priscus, ac statim exanimatus. Id Tiberius solitis sibi ambagibus apud senatum incusauit, cum extolleret pietatem quãuis modicas principis iniurias acriter ulciscentium, deprecaretur tam præcipitis uerborũ pœnas, laudaret Lepidum, nec Agrippam argueret. Igitur factum S.C. ne decreta patrum ante diem ad ærarium deferrentur, idq; uitæ spatium damnatis prorogaretur. sed non senatui libertas ad pœnitendũ erat, neq; Tiberius interiectu temporis mitigabatur. C. Sulpicius, D. Haterius consules sequuntur. Inturbidus externis rebus annus, domi suspecta seueritate aduersum luxum. qui immensum proruperat ad cuncta quis pecunia prodigitur. Sed alia sumptuum quamuis grauiora dissimulatis plerunq; precijs occultabantur, uentris & ganeæ paratus adsiduis sermonibus uulgati, fecerant curam, ne princeps antiquæ parsimoniæ durius aduerteret. Nam incipiente C. Bibulo, cæteri quoq; ædiles disseruerant, sperni sumptuariam legẽ, uetitaq; utẽsilium pretia augeri in dies, nec mediocribus remedijs resisti posse. & consulti patres, integrum id negotium ad principem distulerant. Sed Tiberius sæpe apud se pensitato an coerceri tam profusæ cupidines possent: num coercitio plus damni in Remp. ferret: q̃ indecorum adtrectare quod non obtineretur, uel retentum ignominiã & infamiam uirorum inlustrium posceret: postremo literas ad senatum cõposuit, quarum sententia in hunc modum fuit. Cæteris forsitan in rebus P.C. magis expediat me coràm interrogari

Oratio M. Lepidi pro Clutorio Prisco in senatu

Rub. Blandus

Pœnæ uerborum

Aduersus luxum

Literæ Tiberij imperatoris ad senatũ

interrogari, & dicere quid è Rep. censeam. in hac relatione subtrahi oculos meos melius fuit, ne denotantibus uobis ora, ac metũ singulorũ qui pudendi luxus arguerentur, ipse etiã uiderem eos, ac uelut deprehẽderem. quod si mecum ante uiri strenui aediles cõsiliũ habuissent, nescio an suasurus fuerim omittere potius praeualida, & adulta uitia, quàm hoc adsequi, ut palàm fieret quibus flagitijs impares essemus. sed illi quidẽ officio functi sunt, ut caeteros quoque magistratus sua munia implere uelim. mihi autem neque honestum silere, neque proloqui expeditum, quia non aedilis, aut praetoris, aut consulis partes sustineo. maius aliquid & excelsius à principe postulatur, & cũ recte factorum sibi quisque gratiã trahãt, unius inuidia ab omnibus peccat. Quid enim primũ prohibere, & priscum ad morem recidere adgrediar? uillarum ne infinita spatia, familiarum numerum & nationes? argẽti & auri pondus? aeris, tabularumque miracula? promiscuas uiris & foeminis uestes? atque illa foeminarum propria, quis lapidum causa pecuniae nostrae ad externas aut hostilis gentes transferuntur. Nec ignoro in conuiuijs & circulis incusari ista, & modum posci. se si quis legem sanciat, poenas indicat, ijdem illi ciuitatem uerti, splendidissimo cuique exitium parari, neminẽ criminis expertem clamitabunt. Atqui ne corporis quidem morbos ueteres, & diu auctos, nisi per dura & aspera coerceas. corruptus simul & corruptor, aeger & flagrans animus, haud leuioribus remedijs restinguendus est, quàm libidinibus ardescit. tot à maioribus repertae leges, tot quas diuus Augustus tulit, illae obliuione, hae (quod flagitiosius est) contemptu abolitae securiorem luxum fecere. nam si uelis quod nõdum uetitum est, timeas ne uetere. at si prohibita impune transcẽderis, neque metus ultra, neque pudor est. cur ergo olim parsimonia pollebat? quia sibi quisque moderabatur, quia unius urbis ciues eramus, ne iritamenta quidem eadem intra Italiam dominãtibus. externis uictorijs aliena, ciuilibus etiam nostra cõsumere didicimus. Quantulum istud est de quo aediles admonent? Quàm, si caetera respicias in leui habendum? At Hercule nemo refert quod Italia externae opis indiget, quod uita populi Romani per incerta maris et tempestatum cotidie uoluitur. ac nisi prouinciarum copiae & dominis & seruitijs, & agris subuenerint, nostra nos scilicet nemora, nostraeque uillae tuebũtur? Hanc P.C. curam sustinet princeps. haec omissa, funditus Remp. trahet. reliquis intra animũ medẽdũ est. nos pudor, pauperes necessitas, diuites satias in melius mutet. Aut si quis ex magistratibus tãtam industriã ac seueritatem pollicetur, ut ire obuiam queat, hunc & laudo, & exonerari laborum meorum partem fateor. sin accusare uitia uolunt, dein cum gloriam eius rei adepti sunt, simultates faciunt, ac mihi relinquunt, credite P.C. me quoque non esse offensionũ auidũ, quas cum graues, & plerunque iniquas pro Rep. suscipiã, inanes & irritas neque mihi aut uobis usui futuras iure deprecor. Auditis Caesaris literis, remissa aedilibus talis cura

Foeminarum propria

cura,luxusq; mensæ à fine Actiaci belli,ad ea arma quis Ser. Galba rerum adeptus est,per annos centũ profusis sumptibus exerciti,paulatim exolue-re. Causas eius mutationis quærere libet. Dites olim familiæ nobiliũ, aut claritudine insignes studio magnificentię prolabebantur,nam etiã tum ple bem,socios, regna colere, & coli licitũ,ut quisq; opibus;domo,paratu,speci osus,per nomẽ & clientelas inlustrior habebatur. postq; cædibus sęuitum, & magnitudo famę exitio erat,cæteri ad sapientiora conuertere: simul noui homines è municipijs & colonijs, atq; etiam prouincijs in senatũ crebro ad sumpti,domesticã parsimoniam intulerunt. & quanquam fortuna uel indu stria plerįq; pecuniosam ad senectã peruenirẽt, mansit tamẽ prior animus. Sed præcipuus adstricti moris auctor Vespasianus fuit, antiquo ipse cultu uictuq;.obsequiũ inde in principẽ,& æmulãdi amor, ualidior quàm pœna ex legibus & metus:nisi forte rebus cunctis inest quidã uelut orbis,ut quem admodum temporum uices,ita morum uertantur.nec omnia apud priores meliora,sed nostra quoq; ætas multa laudis & artium imitanda posteris tu lit.uerum hæc nobis maiores certamina ex honesto maneant.. Tiberius fa ma moderationis parta quod ingruentis accusatores represserat, mittit lite-ram ad senatum, quis potestatem tribunitiam Druso petebat. Id summi fa stigij uocabulum Augustus repperit, ne regis aut dictatoris nomẽ adsume ret,at tamen appellatione aliqua cætera imperia præmineret. Marcum de-inde Agrippam socium eius potestatis,quo defuncto Tiberium Neronem delegit, ne successor in incerto foret. sic cohiberi prauas aliorum spes reba-tur,simul modestiæ Neronis & suæ magnitudini fidebat. Quo tunc exem-plo Tiberius Drusum summæ rei admouet,cum incolumi Germanico inte grum inter duos iudicium tenuisset. Sed principio literarũ ueneratus deos, ut consilia sua Reip. prosperarent,modica de moribus adulescentis,neq; in falsum aucta,retulit:esse illi coniugem & tres liberos,eamq; ætatem qua ip-se quõdam à diuo Augusto ad capessendum hoc munus uocatus sit. Neq; nunc properè, sed per octo annos capto experimento, compresſis seditio-nibus, compositis bellis triumphalem & bis consulem, noti laboris partici-pem sumi. Præceperant animis orationem patres. quo quæsitior adu-latio fuit.nec tamen repertum,nisi ut effigies principum, aras deum, templa & arcus, aliaq; solita censerent:nisi quod M. Sillanus ex contumelia consu-latus,honorem principibus petiuit:dixitq; pro sententia, ut publicis priua-tisue monimentis,ad memoriam temporũ,non consulum nomina præscri berentur,sed eorum qui tribunitiã potestatem gererẽt. Atq; Haterius cum eius diei senatus consulta aureis literis figenda in curia censuisset, deridiculo fuit,senex fœdisſimæ adulationis tantum infamia usurus. Inter quæ pro uincia Africa Iunio Blęso prorogata,Seruius Maluginensis flamen dialis, ut Asiam sorte haberet postulauit,frustra uulgatũ dictitans non licere Dia-

Causæ luxus exolescentis

Vespasianus

Orbis rerum

Vices morum

Tribunitia potestas

M. Sillanus

Haterius Agrippa

Seruius Maluginensis

libus

Flamē Dialis ambit imperium Asiæ proconsulare

libus egredi Italia: necꝫ aliud ius suum q̃ Martialium, Quirinaliumq́ꝫ Flaminum: porrò si hi duxissent prouincias, cur dialibus id uetitū? nulla de eo populi scita, non in libris cæremoniarū reperiri. sæpe Pontifices dialia sacra fecisse, si flamen ualetudine aut munere publico impediretur. duobus & septuaginta annis post Cornelij Merulæ cædem neminē suffectum: necꝫ tamen cessauisse religiones. Quod si per tot annos posꝭit non creari, nullo sacrorum damno, quanto facilius abfuturū ad unius anni proconsulare imperium? Priuatis olim simultatibus effectū, ut à pōtificibus maximis ire in prouincias prohiberentur: nunc deûm munere summū Pontificum etiam summum hominum esse, non æmulatione, nō odio, aut priuatis adfectionibus obnoxiū. Aduersus quæ cum augur Lentulus, alijq́ꝫ uarie dissererent, eò decursum est, ut Pontificis Max. sententiam opperirentur. Tiberius dilata

Nam Hatterius censuerat S.C. aureis literis figendū in curia

nōtione de iure Flaminis, decretas ob tribunitiam Drusi potestatē cæremonias temperauit, nominatim arguens insolentiam sententię, aureasq́ꝫ literas contra patrium morem. Recitatæ & Drusi epistolæ, quanquam ad modestiam flexæ, pro superbisꝭimis accipiuntur. Huc decidisse cuncta, ut ne iuuenis quidem tanto honore accepto, adiret urbis deos, ingrederetur senatum, auspicia saltem gentile apud solum inciperet. Bellum scilicet: aut diuerso terrarum distineri, littora & lacus Campaniæ tum maxime peragrantem: sic imbui rectorē generis humani, id primum è paternis consilijs discere. sanè grauaretur aspectum ciuium senex imperator, fessamq́ꝫ ætatem, & actos labo-

Postulata prouinciarū Tib. ad patres refert

res prætenderet: Druso quod nisi ex adrogantia impedimentū? Sed Tiberius uim principatus sibi firmans, imaginem antiquitatis senatui præbebat, postulata prouinciatū ad disquisitionem patrum mittendo. Crebrescebat enim Græcas per urbes licentia atq́ꝫ impunitas asyla statuendi. Cōplebantur templa pessimis seruitiorum. eodem subsidio obærati aduersum creditores, suspectiq́ꝫ capitalium criminum receptabantur. Nec ullum satis ua-

Licētia apud Græcos Asyla statuendi

lidum imperiū erat cohercendis seditionibus populi, flagitia hominū ut cæremonias deûm protegentis. Igitur placitū ut mitterent ciuitates iura, atq́ꝫ legatos. Et quædam quod falsò usurpauerāt sponte omisere. Multæ uetustis superstitionibus, aut meritis in populū Romanum fidebāt. Magnáq́ꝫ eius diei species fuit, quo senatus maiorum beneficia, sociorū pacta, regū etiam

Vis Romana

Ephesij

qui ante uim Romanam ualuerāt decreta, ipsorumq́ꝫ numinum religiones introspexit, libero, ut quondam, quid firmaret mutarétue. Primi omnium Ephesij adire memorantes, nō, ut uulgus crederet, Dianā atq́ꝫ Apollinem Delo genitos: esse apud se Cēchrium amnem, locum Ortygiam, ubi Latonam partu grauidam & oleæ, quæ tum etiam maneat, adnisam, edidisse ea numina: deorumq́ꝫ monitu sacratū nemus. Atq́ꝫ ipsum illic Apollinē post interfectos Cyclopas Iouis iram uitauisse. Mox liberum patrem bello uictorem, supplicibus Amazonum quæ aram insederant ignouisse. Auctam

hinc

hinc concessu Herculis, cum Lydia potiretur, cærimoniã tẽplo, necꝗ Persarũ ditione diminutũ ius. Post Macedonas, dein nos seruauisse. Proximo Magnetes, L. Scipionis, & L. Sullæ cõstitutis nitebãtur. quorum ille Antiocho, hic Mithridate, pulsis, fidem atꝗ uirtutẽ Magnetum decorauere, uti Dianæ Leucophryenæ perfugium inuiolabile foret. Aphrodisiẽses post hac & Stratonicenses dictatoris Cæsaris ob uetusta in parteis merita, & recens diui Augusti decretum adtulere. Laudati quod Parthorum inruptionem, nihil mutata in populum Romanũ cõstãtia, pertulissent. Sed Aphrodisiensiũ ciuitas, Veneris, Stratonicensium, Iouis & Triuiæ religionẽ tuebantur. Altius Hierocæsarienses exposuere Persicam apud se Dianam, delubrum rege Cyro dicatum. & memorabantur Perpennæ, Isaurici, multaꝗ alia imperatorum nomina, qui nõ modo tẽplo, sed duobus milibus passuũ eandem sanctitatẽ tribuerant. Exin Cyprij tribus delubris, quorũ uetustissimum Paphiæ Veneri auctor Aerias, post filius eius Amathus Veneri Amathusiæ, & Ioui Salaminio Teucer, Telamonis patris ira profugus, posuissent. Auditæ aliarũ quoꝗ ciuitatũ legationes. Quorum copia fessi patres, & quia studijs certabãt, cõsulibus permisere, ut perspecto iure, & si qua iniquitas inuolueretur, rem integrã rursum ad senatum referrent. Consules super eas ciuitates quas memoraui, apud Pergamum, Aesculapij cõpertum asylum retulerunt: cæteros obscuris ob uetustatem initijs niti. nam Smyrnæos oraculũ Apollinis, cuius imperio Stratonicidi Veneri tẽplum dicauerint: Tenios eiusdẽ carmen referre, quo sacrare Neptuni effigiem, ędemꝗ iussi sint. propiora Sardianos, Alexandri uictoris id donum, neque minus Milesios Dareo rege uti. sed cultus numinum utriſꝗ Dianam, aut Apollinem uenerandi. Petere & Cretenses simulachro diui Augusti. Factáque senatuscõsulta, quis multo cum honore, modus tamen præscribebatur. iussiꝗ ipsis in templis facere aras sacrandam ad memoriam, neu specie religionis in ambitionem delaberentur. Sub idem tempus Iuliæ Augustæ ualitudo atrox, necessitudinem principi fecit festinati in urbem reditus, syncera adhuc inter matrem filiumꝗ concordia, siue occultis odijs. Neque enim multo ante cum haud procul theatro Marcelli effigiem diuo Augusto Iulia dicaret, Tiberij nomen, suo post scripserat. idꝗ ille credebatur, ut inferius maiestate principis, graui & dissimulata offensione abdidisse. Sed tum supplicia dijs, ludiꝗ Magni ab senatu decernuntur, quos Pontifices, & augures, & quindecimuiri, septemuiris simul & sodalibus Augustalibus ederẽt. Censuerat L. Apronius ut fœciales quoꝗ ijs ludis præsiderẽt. Cõtradixit Cæsar distincto sacerdotiorũ iure, & repetitis exemplis. neꝗ enim unꝗ fœcialibus hoc maiestatis fuisse. ideo Augustales adiectos, quia proprium eius domus sacerdotiũ esset, pro qua uota persoluerẽt. Exequi sententias haud institui nisi insignes per honestũ, aut notabili dedecore, quod

Magnetes
Aphrodisien.
Stratonicẽses
Hierocæsarienses
Cyprij
Iuliæ Augustæ ualetudo
Supplicia, id est supplicationes
Fœciales

Præcipuũ munus annalium præcipuum munus annaliũ reor, ne uirtutes sileantur, utq; prauis dictis factisq; ex posteritate & infamia metus sit. Cæterũ tẽpora illa adeo infecta

Senatorũ seruilis in Tiberium adulatio & adulatione sordida fuere, ut non modo primores ciuitatis quibus claritudo sua obsequijs protegenda erat, sed oẽs cõsulares, magna pars eorum qui prætura functi, multiq; etiã pedarij senatores certatim exurgerent, fœdaq; & nimia censerent. Memoriæ proditur, Tiberium quoties curia egrederet, Græcis uerbis in hunc modum eloqui solitum, O HOMINES AD SERVITVTEM PARATOS. scilicet etiam illum qui libertatem publicam nollet, tam proiectæ seruientium patientiæ tædebat. Paulatim dehinc ab in

C. Sillanus repetundarũ postulatus decoris ad infesta transgrediebantur. C. Sillanum proconsulem Asiæ repetundarum à socijs postulatum, Mamercus Scaurus è consularibus, Iunius Otho prætor, Brutidius Niger ædilis, simul corripiunt, obiectantq; uiolatum Augusti numen, spretam Tiberij maiestatem. Mamercus antiqua exempla iaciens, L. Cottam à Scipione Africano, Ser. Galbam à Catone censorio, P. Rutilium à M. Scauro accusatos: uidelicet Scipio & Cato talia ulciscebant, aut ille Scaurus, quem proauum suum, obprobrium maiorũ Ma-

Mamercus opprobriũ maiorum mercus, infami opera dehonestabat. Iunio Othoni literarium ludum exercere uetus ars fuit, mox Seiani potẽtia senator, obscura initia impudẽtibus ausis propolluebat. Brutidium artibus honestis copiosum, & si rectum iter perageret, ad clarissima quæq; iturum, festinatio extimulabat, dum æqua-

" leis, dein superiores, posttemo suasmet ipse spes anteire parat. quod multos

" etiã bonos pessum dedit, qui spretis quæ tarda cum securitate, præmatura, uel cum exitio properant. Auxere numerum accusatorũ Gellius Publicola, & M. Paconius. Ille quæstor Sillani, hic legatus. Nec dubium habebatur, sęuiciæ, captarumq; pecuniarũ teneri reum. sed multa adgerebantur etiam in sontibus periculosa, cum super tot senatores aduersos, facundissimis totius Asiæ, eoq; ad accusandum delectis responderet solus, & orãdi nescius pro-

Eloquentiã debilitat metus prio in metu, qui exercitã quoq; eloquentiam debilitat, non temperante Tiberio, quin premeret uoce, uultu, eo quod ipse creberrime interrogabat. neque refellere, aut eludere, dabatur: ac sæpe etiã confitendum erat, ne frustra quæsiuisset. Seruos quoque Sillani, ut tormentis interrogentur actor pu-

Maiestatis crimen blicus mancipio acceperat. & ne quis necessariorum iuuaret periclitantẽ, maiestatis crimina subdebant, uinclum & necessitas silendi. Igitur petito pauco rum dierũ interiectu, defensionem sui deseruit, ausis ad Cæsarem codicillis, quibus inuidiam & preces miscuerat. Tiberius quæ in Sillanũ parabat, quo excusatius sub exemplo acciperẽtur, libellos diui Augusti de Voleso Messala eiusdem Asiæ proconsule, factumq; in eum senatuscõsultum recitari iubet. Tum L. Pisonem sententiam rogat. ille multũ de clementia principis pręfatus, aqua atq; igne Sillano interdicendum censuit, ipsumq; in insulam Gyarum relegandum. Eadem cæteri, nisi quod Gn. Lentulus separanda

Sillani

Sillani materna bona, quippe alia parente geniti, reddendaq́ filio dixit adnuente Tiberio. At Cornelius Dolabella dum adulationem longius sequitur, increpitis C. Sillani moribus, addidit, ne quis uita probrosus, & opertus infamia prouinciam sortiretur, idq́ princeps diiudicaret. nam à legibus delicta puniri. quanto fore mitius in ipsos, melius in socios, prouideri ne peccaretur? Aduersum quæ disseruit Cæsar: non quidem sibi ignara quæ de Sillano uulgabant, sed non ex rumore statuendū. multos in prouincijs contra q̄ spes aut metus de illis fuerit, egisse. excitari quosdā ad meliora magnitudine rerum, hebescere alios, neq́ posse principem sua sciētia cuncta cōplecti. neq́ expedire, ut ambitione aliena trahat. ideo leges in facta constitui, quia futura in incerto sint. sic à maioribus institutū, ut si antissent delicta, pœnæ sequerentur. ne uerterent sapienter reperta & semper placita. satis onerū principibus, satis etiam potentiæ: minutura, quoties gliscat potestas: nec utendū imperio, ubi legibus agi possit. Quanto rarior apud Tiberiū popularitas, tanto lætioribus animis accepta. Atq́ ille prudens moderādi si propria ira non impelleretur, addidit insulam Gyarum immitē & sine cultu hominum esse: darent Iuniæ familiæ, & uiro quōdam ordinis eiusdem, Cytheram potius cōcederet. id sororē quoq́ Sillani Torquatam priscæ sanctimoniæ uirginem expetere. In hāc sententiam facta discessio. Post auditi Cyrenēses, & accusante Anchario Prisco, Cæsius Cordus repetundarum damnatur.

Ne quis uita probrosus prouinciam sortiretur

Nō statuendū ex rumore

Leges in facta constitutæ

Rara apud Tiberium popularitas

Cæs. Cordus repetundarū damnatur

L. Ennium equitē Romanū maiestatis postulatum, quod effigiem principis promiscuum ad usum argenti uertisset, recipi Cæsar inter reos uetuit, palàm aspernante Ateio Capitone, quasi per libertatē: non enim debere eripi patribus uim statuendi, neq́ tantū maleficium impune habēdum: sanè lentus in suo dolore esset, Reip. iniurias ne largiretur. Intellexit hæc Tiberius ut erant magis q̄ ut dicebantur, perstititq́ intercedere. Capito insignior infamia fuit: quod humani diuiniq́ iuris sciens, egregiū publicū, & bonas domi artes dehonestauisset. Incessit dein religio quonam in templo locandum foret donum, quod pro ualetudine Augustæ equites Romani uouerant Equestri Fortunæ. nam & si delubra eius deæ multa in urbe, nullū tamen tali cognomento erat. repertum est ædem esse apud Antium quæ sic nuncuparetur, cunctasq́ cæremonias Italicis in oppidis, tēplaq́, & numinū effigies, iuris atq́ imperij Romani esse. ita donū apud Antium statuitur. Et quando de religionibus tractabatur, dilatū nuper respōsum aduersus Seruium Maluginensem Flaminem Dialem, prompsit Cæsar: recitauit decretū pontificum. Quoties ualitudo aduersa Flaminē Dialem incessisset, ut Pontificis maximi arbitrio dum ne plusq́ binoctiū abesset, dum ne diebus publici sacrificij, neu sæpius q̄ bis eundem in annū. Quæ principe augusto constituta, satis ostendebant, annuam absentiā & prouinciarū administrationē dialibus non concedi. memorabaturq́ L. Metelli Pontificis maximi exemplū, qui

L. Ennius Eq. Ro.

Equestris Fortuna apud Antium

Decretū Pontificum de Flaminis Dialis absentia

Aulum Posthumiũ Flaminẽ attinuisset. Ita sors Asiæ in eum qui consularib um Maluginensi proximus erat conlata. Iisdem diebus Lepidus à senatu petiuit ut basilicam Pauli, Aemylia monumenta, propria pecunia firmaret ornaretq́ꝫ.erat etiã tum in more publica munificentia. nec Augustus arguerat Taurũ,Philippum,Balbum,hostiles exuuias,aut exundantis opes ornatum ad urbis,& posterũm gloriã cõferre.quo tum exemplo Lepidus,quanquam pecuniæ modicus,auitũ decus recoluit. At Pompeij theatrum igne fortuito haustũ, Cæsar extructurũ pollicitus est, eo quod nemo è familia restaurando sufficeret,manente tamẽ nomine Pompeij. simul laudibus Seianum extulit,tanquã labore uigilantiaq́ꝫ eius tanta uis unum intra damnum stetisset. Et censuere patres effigiem Seiano, quæ apud theatrum Pompeij locaretur.neq́ꝫ multo post Cæsar cum Iunium Blæsum proconsulẽ Africæ triumphi insignibus attolleret,dare id se dixit honori Seiani, cuius ille auunculus erat. Ac tamen res Blæsi dignæ decore tali fuere. nã Tacfarinas quanquam sæpius depulsus,reparatis per intima Africæ auxilijs,huc adrogãtiæ uenerat,ut legatos ad Tiberiũ mitteret,sedemq́ꝫ ultro sibi atq́ꝫ exercitui suo postularet,aut bellũ inexplicabile minitaret̃. Non aliâs magis sua populiq́ꝫ contumelia Ro.indoluisse Cæsarem ferunt,q́ꝫ quod desertor & prædo,hostium more ageret. ne Spartaco quidẽ post tot cõsulariũ exercituum clades inultam Italiam urenti(quanq́ꝫ Sertorij atq́ꝫ Mithridatis ingentibus bellis labaret Resp.)datum,ut pacto in fidem acciperet̃, ne dum pulcherrimo populi Romani fastigio,latro Tacfarinas, pace & cõcessione agrorum redimeretur. Dat negotiũ Blęso,cæteros quidem ad spem proliceret arma sine noxa ponendi,ipsius autem ducis quoquo modo potiretur.Et recepti ea uenia pleriq́ꝫ.mox aduersum artes Tacfarinatis,haud dissimili modo belligeratũ. Nam quia ille robore exercitus impar,furandi melior,pluris per globos incursaret,eluderetq́ꝫ,& insidias simul tentaret,tres incessus,totidẽ agmina parantur.ex quis Cornelius Scipio legatus præfuit,quâ prędatio in Leptinos & suffugia Garamantum.alio latere ne Cirtensium pagi impune traherentur, propriam manum Blæsus filius duxit.Medio , cum delectis castella & munitiones idoneis locis imponens,dux ipse arcta,& infensa hostibus cuncta fecerat:quia quoquò inclinarẽt,pars aliqua militis Romani in ore,in latere,& sæpe à tergo erat. multiq́ꝫ eo modo cæsi aut circumuenti . Tunc tripartitum exercitum plures in manus dispergit, præponitq́ꝫ cẽturiones uirtutis expertæ, nec ut mos fuerat , acta æstate retrahit copias, aut in hybernaculis ueteris ꝓuinciæ cõponit:sed ut in limine belli,dispositis castellis per expeditos & solitudinum gnaros mutantem mapalia Tacfarinatem proturbabat, donec fratre eius capto, regressus est, properantius tamen quàm ex utilitate sociorũ,relictis per quos resurgeret bellum . Sed Tiberius pro cõfecto interpretatu s, id quoq́ꝫ Blæso tribuit ut imperator à legionibus salutaretur, prisco erga

Lepidus basilicam Pauli instaurat

Pompeij theatrum igne haustum

Iunio Blæso proconsul. Africæ triũphi insignia conceduntur

Tacfarinas sedem sibi suisq́ꝫ postulat à Tiberio

ſeo erga duces honore,qui bene geſta Rep.gaudio & impetu uictoris exercitus cõclamabant.erántq; plures ſimul imperatores,nec ſuper cęterorũ æqualitatẽ.cõceſſit quibuſdã et Auguſtus id uocabulũ,ac tũc Tiberius Bleſo.

Duces imperatorũ nomine ſalutabãtur à legionibus

Poſtremũ obiere eo anno uiri illuſtres,Aſinius Salonius, M. Agrippa & Pollione Aſinio auis,fratre Druſo inſignis,Cæſariq; progener deſtinatus. Et Capito Ateius de quo memoraui,principẽ in ciuitate locũ ſtudijs ciuilib. adſecutus,ſed auo cẽturione Sullano,patre prætorio. conſulatũ ei adcelerauerat Auguſtus, ut Labeonẽ Antiſtiũ ijſdem artibus præcellentẽ dignatione eius magiſtratus anteiret. Namq; illa ætas duo pacis decora ſimul tulit. ſed Labeo incorrupta libertate, & ob id fama celebratior. Capitonis obſequiũ dominãtib. magis probabatur. Illi quod præturã intra ſtetit,cõmẽdatio ex iniuria:huic quod conſulatũ adeptus eſt, odium ex inuidia oriebatur. Et Iunia ſexageſimo quarto poſt Philippẽſẽ aciẽ anno ſupremũ diem expleuit, Catone auunculo genita, C.Caſſij uxor,M.Bruti ſoror. Teſtamentũ eius multo apud uulgũ rumore fuit: quia in magnis opibus, cũ fermè cunctos proceres cũ honore nominauiſſet,Cæſarẽ omiſit.quod ciuiliter acceptũ,neque prohibuit quo minus laudatione pro roſtris, cæteriſq; ſolennib. funus cohoneſtaret. Viginti clariſsimarũ familiarũ imagines antelatæ ſunt, Manlij,Quintij,aliáq; eiuſdẽ nobilitatis nomina: ſed præfulgebãt Caſſius atq; Brutus,eo ipſo, quod effigies eorum non uiſebantur.

Aſinij Salonij mors

Atei Capitonis mors

Antiſt. Labeo

Duo pacis decora

Iunia

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER QVARTVS

ASINIO, C.Antiſtio Coss. nonus Tiberio annus erat compoſitæ Reip. florentis domus (nam Germanici mortẽ inter proſpera ducebat) cum repente turbare fortuna cœpit,ſæuire ipſe, aut ſæuientibus uires præbere. Initiũ & cauſa penes Aeliũ Seianum cohortibus prætorijs præfectum, cuius de potentia ſupra memoraui. Nunc originem,mores,& quo facinore dominationem captauerit expediam. Genitus Vulſinijs,patre Seio Strabone equite Romano,& prima iuuenta C. Cæſarem diui Auguſti nepotem ſectatus,non ſine rumore Apicio diuiti & prodigo ſtuprũ uenũ dediſſe, mox Tiberium uarijs artibus deuinxit,adeo ut obſcurum aduerſum alios, ſibi uni incautũ intectumq; efficeret, non tam ſolertia(quippe ijſdem artibus uictus eſt) q̃ deûm ira in rem Romanam,cuius pari exitio uiguit, ceciditq;. Corpus illi laborũ tollerans,

Aelius Seianus dominationis captator

animus audax, sui obtegens, in alios criminator, iuxta adulatio & superbia: palàm cõpositus pudor, intus summa apiscendi libido, eiusq; causa, modo largitio & luxus, sæpius industria ac uigilãtia, haud minus noxiæ, quoties parando regno finguntᷓ. Vim præfecturæ modicã antea, intendit, dispersas per urbẽ cohortes una in castra cõducendo, ut simul imperia acciperent, numeróq; & robore, & uisu inter se, fiducia ipsis, in cæteros metus crederetur. Prætendebat lasciuire militẽ diductũ. si quid subitum ingruat, maiore auxilio pariter subueniri. & seuerius acturos si uallum statuat procul urbis inlecebris. Vt perfecta sunt castra, inrepere paulatim militares animos, adeũdo, appellando: simul cẽturiones ac tribunos ipse deligere. neq; senatorio ambitu abstinebat, clientes suos honoribus aut prouincijs ornando, facili Tiberio, atq; ita prono, ut sociũ laborum, non modo in sermonibus, sed apud patres et populũ celebraret, colíq; per theatra & fora effigies eius, intérq; principia legionũ sineret. Cæterum plena Cæsarum domus, iuuenis filius, nepotes adulti, moram cupitis adferebãt. & quia ui tot simul corripere intutum, dolus interualla scelerum poscebat. placuit tamen occultior uia, & à Druso incipere, in quem recenti ira ferebatᷓ. Nam Drusus impatiens æmuli, & animo cõmotior, orto forte iurgio intenderat Seiano manus, & contra tendentis os uerberauerat. Igitur cuncta tentãti promptissimum uisum ad uxorem eius Liuiam conuertere. Quæ soror Germanici, formæ initio ætatis indecoræ, mox pulchritudine præcellebat. Hanc, ut amore incẽsus, adulterio pellexit. & postquã primi flagitij potitus est, neq; fœmina amissa pudicitia alia abnuerit, ad coniugij spem, consortium regni, & necem mariti impulit. Atq; illa cui auunculus Augustus, socer Tiberius, ex Druso liberi, seq; ac maiores & posteros municipali adultero fœdabat, ut pro honestis & præsentibus flagitiosa & incerta expectaret. Sumitur in conscientiam Eudemus amicus ac medicus Liuiæ, specie artis frequẽs secretis. pellit domo Seianus uxorem Apicatam, ex qua tres liberos genuerat: ne pellici suspectaretur. Sed magnitudo facinoris metũ, prolationes, diuersa interdũ consilia adferebat.

Liuia Drusi uxor

Eudemus medicus

Interim anni principio Drusus ex Germanici liberis togam uirilem sumpsit. quæq; fratri eius Neroni decreuerat senatus, reperita. addidit orationẽ Cæsar multa cum laude filij sui, quod patria beneuolentia in fratris liberos foret. Nam Drusus (quanquam arduum sit eodem loci potentiam & concordiam esse) equus adulescẽtibus, aut certe non aduersus habebatur. Exin uetus & sæpe simulatum proficiscendi in prouincias cõsilium refertur. multitudinem ueteranorum prætexebat imperator, & delectibus supplendos exercitus. nam uoluntarium militẽ deesse. ac si suppeditet, non eadem uirtute ac modestia agere: quia plerunq; inopes ac uagi sponte militiam sumant. percensuitq; cursim numerum legionum, & quas prouincias tutarentur. Quod mihi quoque exequendum reor, quæ tum Romana copia in armis

Arduũ est eodem loci potentiã esse & concordiam

armis,qui socij reges,quanto sit angustius imperitatũ. Italiam utroq; mari duæ classes,Misenum apud & Rauennã, proximúmq; Galliæ littus rostratæ naues præsidebant,quas Actiaca uictoria captas Augustus in oppidum Foroiuliense miserat,ualido cum remige.Sed præcipuum robur Rhenum iuxta, cõmune in Germanos Gallosq; subsidiũ, octo legiones erant. Hispaniç recens perdomitç tribus habebant.Mauros Iuba rex acceperat, donũ populi Romani.cætera Africæ per duas legiones,pariq; numero Aegyptus:dehinc initio ab Suria usq; ad flumen Euphraten, quantum ingenti terrarum sinu ambitur,quatuor legionibus cohercitũ,accolis Hybero,Albanoq;,& alijs regibus,qui magnitudine nostra protegũtur aduersum externa imperia.& Thraciam,Rhœmetalces ac liberi Cotyis:ripámq; Danubij, legionum duæ in Pannonia, duæ in Mœsia attinebant: totidem apud Dalmatiam locatis,quæ positu regionis à tergo illis, ac si repentinum auxilium Italia posceret,haud procul accirẽtur:quanquam insideret urbem proprius miles, tres urbanæ, nouem prætoriæ cohortes, Ethruria fermè Vmbriáq; delectæ, aut uetere Latio, & colonis antiquitus Romanis. At apud idonea prouinciarum sociæ triremes, alæq; & auxilia cohortiũ:neq; multo secus in ijs uirium,sed persequi incertum fuit: cum ex usu temporis huc illuc mearent,gliscerent numero,& aliquando minuerentur. Congruens crediderim recensere cæteras quoq; Reip.partes, quibus modis ad eam diem habitę sint: quando Tiberio mutati in deterius principatus initium ille annus attulit. Iam primum publica negotia, & priuatorum maxima, apud patres tractabantur: dabatúrq; primoribus disserere, & in adulationem lapsos cohibebat ipse. mandabátque honores, nobilitatem maiorum, claritudinem militiæ, inlustres domi artes spectando, ut satis constaret, non alios potiores fuisse.sua consulibus,sua prætoribus species.Minorum quoq; magistratuum exercita potestas,legésq; ,si maiestatis quæstio eximeretur, bono in usu. At frumenta, & pecuniæ uectigales, cætera publicorum fructuũ, societatibus equitum Romanorum agitabantur. Res suas Cæsar spectatissimo cuiq;,quibusdam ignotis,ex fama mandabat: semelq; adsumpti tenebantur,prorsus sine modo, cum plerîq; ijsdem negotijs insenescerent. Plebes acri quidẽ annona fatigabatur.sed nulla in eo culpa ex principe. quin in fœcunditati terrarum,aut asperis maris obuiam ijt,quantũ impẽdio,diligẽtiaq; poterat.& ne prouinciæ nouis onerib. turbarenť, utq; uetera sine auaritia aut crudelitate magistratuũ tolerarẽt, prouidebat. corporum uerbera, adẽptiones bonorũ aberant.Rari per Italiã Cæsaris agri,modesta seruitia, intra paucos libertos domus,ac si quãdo cũ priuatis disceptaret, forũ & ius, quę cũcta nõ quidẽ comi uia, sed horridus ac plerũq; formidatus retinebat tamẽ,donec morte Drusi uerterenť. nã dũ superfuit mansere:quia Seianus incipiẽte adhuc potẽtia,bonis cõsilijs notescere uolebat, & ultor metuebať,

Numerus legionũ, & quæ illæ prouinciæ tutarentur, sub Tiberio.

Iuxta Rhenũ octo legiones præcipuum robur

Tiberius Imperator etiam cum priuatis in foro disceptabat

non occultus odijs, & crebro querens incolumi filio adiutorē imperij alium uocari, & quantū superesse ut collega dicatur? Primas dominandi spes in arduo, ubi sis ingressus, adesse studia & ministros, extructa iam sponte praefecti castra, datos in manū milites: cerni effigiē eius in monumentis Gn. Pompei: cōmunes illi cum familia Drusorum fore nepotes: precandam post hæc modestiam, ut contentus esset. Necꝫ raro, necꝫ apud paucos talia iaciebat, & secreta quocꝫ eius corrupta uxore prodebantur. Igitur Seianus maturandum ratus, deligit uenenū, quo paulatim inrepente, fortuitus morbus adsimularetur. Id Druso datum per Lygdum Spadonem, ut octo post annos cognitum est. Cęterum Tiberius per omnes ualetudinis eius dies, nullo metu, an ut firmitudinē animi ostētaret? etiam defuncto necdum sepulto, curiam ingressus est. consulesꝗ sede uulgari per speciem mœstitię sedētes, honoris lociꝗ admonuit, & effusum in lachrymas senatū uicto gemitu, simul oratione continua erexit. Non quidem sibi ignarum posse argui, quod tam recenti dolore subierit oculos senatus: uix propinquorum adloquia tolerari, uix diem aspici à plerisꝗ lugentium: necꝫ illos imbecillitatis damnandos, se tamen fortiora solatia è cōplexu Reip. petiuisse. miseratúsꝗ Augustæ extremam senectam, rudem adhuc nepotum, & uergētem ætatem suam, ut Germanici liberi, unica præsentiū malorum leuamenta, inducerentur, petiuit. Egressi cōsules, firmatos alloquio adulescentulos, deductósꝗ ante Cæsarem statuunt. Quibus adprehēsis, Patres conscripti, Hos, inquit, orbatos parēte, tradidi patruo ipsorum, precatusꝗ sum (quanquam esset illi propria soboles) ne secus quàm suum sanguinem foueret ac tolleret, sibiꝗ & posteris confirmaret. erepto Druso preces ad uos conuerto, dijsꝗ & patria coràm obtestor, Augusti pronepotes, clarissimis maioribus genitos suscipite, regite. uestram meámꝗ uicem explete. Hi uobis Nero & Druse parētum loco. ita nati estis, ut bona malaꝗ uestra ad Remp. pertineant. Magno ea fletu, & mox precationibus faustis aūdita. ac si modum orationi posuisset, misericordia sui gloriáꝗ animos audientium impleuerat. ad uana & toties inrisa reuolutus, de reddenda Rep. utꝗ consules seu quis alius regimen susciperēt, uero quocꝫ & honesto fidem dempsit. Memoriæ Drusi eadem quæ in Germanicum decernuntur, plerisꝗ additis, ut ferme amat posterior adulatio. Funus imaginum pompa maxime inlustre fuit, cum origo Iuliæ gentis Aeneas, omnésꝗ Albanorū reges, & cōditor urbis Romulus, post Sabina nobilitas, Appius Clausus, cæteræꝗ Claudiorū effigies, longo ordine spectarentur. In tradenda morte Drusi quæ plurimis maximéꝗ fidis auctoribus memorata sunt retttuli. sed non omiserim eorundem temporum rumorē ualidum adeo, ut nōdum exolescat. Corrupta ad scelus Liuia, Seianū Lygdi quocꝫ Spadonis animum stupro uinxisse: quod is Lygdus ætate atque forma carus domino interꝗ primores ministros erat. deinde

Sponte præfecti · *Seianus lentū uenenū parat quod Druso Lygdus Spado dedit* · *Drusi mors* · *Tiberius in curia* · *Drusi funus* · *Rumor ualidus illorum temporum de morte Drusi*

inter

Inter conscios,ubi locus ueneficij tempus cōposita sunt, eò audaciæ prouectum,ut uerteret,& occulto indicio Drusum ueneni in patrem arguens,moneret Tiberium, uitandā potionē quæ prima ei apud filium epulanti offerretur.ea fraude tum senem postquam conuiuiū inierat, exceptum poculum Druso tradidisse. atq; illo ignaro & iuueniliter hauriēte auctā suspitionem, tanquam metu & pudore,sibimet inrogaret mortem quam patri struxerat. Hæc uulgo iactata, super id quod nullo auctore certo firmantur, promptè refutaueris. quis enim mediocri prudentia,nedum Tiberius tantis rebus exercitus,inaudito filio exitium offerret,idq; sua manu et nullo ad pœnitendū regressu? quin potius ministrum ueneni excruciaret, auctorem exquireret, insita deniq; etiam in extraneos cunctatatione & mora aduersum unicum & nullius ante flagitij compertum uteretur. Sed quia Seianus facinorum omnium repertor habebatur, ex nimia charitate in eum Cæsaris, & cæterorum in utrunq; odio,quamuis fabulosa & immania credebantur,atrociore semper fama erga dominantium exitus. Ordo alioqui sceleris per Apicatam Seiani proditus,tormentis Eudemi,ac Lygdi patefactus est.neq; quisquam scriptor tam infensus extitit,ut Tiberio obiectaret,cū omnia alia conquirerent,intenderentq;. Mihi tradendi arguendiq; rumoris causa fuit, ut claro sub exemplo falsas auditiones depellerē, peteremq; ab ijs quorum in manus cura nostra uenerit,ne diuulgata atq; incredibilia, auidè accepta, ueris neq; in miraculum corruptis antehabeāt. Cæterum laudante filium pro rostris Tiberio, senatus populusq; habitum ac uoces dolentum simulatione magis quàm libens induebat, domumq; Germanici reuiuiscere occulti lætabantur. Quod principium fauoris, & mater Agrippina spem malè tegens, perniciem adcelerauere. Nam Seianus ubi uidet mortem Drusi inultam interfectoribus,sine mœrore publico esse, ferox scelerum, & quia prima prouenerant, uolutare secum, quo nam modo Germanici liberos peruerteret, quorū non dubia successio, neq; spargi uenenū in tres poterat, egregia custodum fide,& pudicitia Agrippinæ impenetrabili. Igitur contumaciam eius insectari,uetus Augustę odium, recentem Liuiæ conscientiam exagitare, ut superbiā fœcunditate subnixam popularibus studijs inhiare dominationi,apud Cęsarē arguerent. Atq; hoc callidis criminatoribus,inter quos delegerat Iuliū Posthumū per adulteriū Mutiliæ Priscæ inter intimos auię,& consilijs suis peridoneum: quia Prisca in animo Augustæ ualida,anum suapte natura potentiæ anxiam insociabilem nurui efficiebat. Agrippinæ quoq; proximi inliciebant: prauis sermonibus tumidos spiritus perstimulare. At Tiberius nihil intermissa rerū cura, negotia pro solatijs accipiēs,ius ciuium,preces sociorū tractabat. Factaq; auctore eo senatusconsulta,ut ciuitati Cibyraticæ apud Asiam, Aegirensi apud Achaiā motu terræ labefactis subueniretur, remissione tributi in triennium. Et Vibius Se-

Atrocior semper fama erga dominantium exitus

Iulius Posthumus

Cibyra

Aegira

renus

renus proconsul ulterioris Hispaniæ de ui publica damnatus, ob atrocitatẽ temporũ in insulam Amorgum deportatur. Carsius Sacerdos reus tanq̃ frumento hostem Tacfarinatem iuuisset, absoluitur, eiusdemq; criminis C. Gracchus. Hũc comitem exilij admodũ infantẽ pater Sempronius in insulam Cercinam tulerat, Illic adultus inter extorres & liberalium artium nesci os, mox per Africam ac Siciliam mutando sordidas merces sustentabatur. nec tamẽ effugit magnę fortunę pericula. Ac ni Aelius Lamia & L. Aproni us qui Africam obtinuerant, insontem protexissent, claritudine infausti generis, & paternis aduersis foret abstractus. Is quoq; annus legatiões Grę carum ciuitatũ habuit, Samijs Iunonis, Cois Aesculapij delubro uetustũ asyli ius ut firmaretur petentibus. Samij decreto Amphictyonum nitebantur, queis præcipuum fuit rerum omnium iudicium ea, qua tempestate Grę ci conditis per Asiam urbibus ora maris potiebantur. Neque dispar apud Coos antiquitas. & accedebat meritum ex loco. Nam ciues Romanos templo Aesculapij induxerant, cum iussu regis Mithridatis apud cunctas Asię insulas & urbes trucidarentur. Varijs dehinc & sæpius irritis prætorum questibus, postremo Cæsar de immodestia histrionum rettulit. Multa ab ijs in publicum seditiose, fœda per domos tẽtari: Oscum quondã ludicrum leuissimæ apud uulgum oblectationis, eò flagitiorum & uirium uenisse, auctoritate patrum coercendum sit. Pulsi tum histriones Italia. Idem annus alio quoq; luctu Cæsarem afficit, alterũ ex geminis Drusi liberis extinguẽdo: neque minus morte amici. Is fuit Lucillius Longus omnium illi tristium lætorumq; socius, unusq; è senatoribus Rhodij secessus comes. Ita quanquan nouo homini, censorium funus, effigiem apud forum Augusti publica pecunia patres decreuere: apud quos etiã tum cuncta tractabanẽ, adeo ut ꝓcurator Asiæ Lucillius Capito accusante prouincia causam dixerit, magna cum adseueratione principis, non se ius nisi in seruitia & pecunias familiares dedisse: quod si uim prætoris usurpasset, manibusq; militum usus foret, spreta in eo mandata sua, audirẽt socios. Ita reus cognito negotio damnatur. Ob quam ultionem, & quia priore anno in C. Sillanum uindicatum erat, decreuere Asiæ urbes templũ Tiberio matriq; eius, ac senatui. Et permissum statuere. Egitq; Nero grates ea causa patribus atq; auo, lætas inter audientium adfectiones, qui, recenti memoria Germanici, illum aspici, illum audiri rebantur. aderantq; iuueni medestia, ac forma, principe uiro digna, notis in eum Seiani odijs ob periculum gratiora. Sub idem tempus de flamine diali in locum Seruij Maluginensis defuncti legendo, simul roganda noua lege disseruit Cæsar. Nam patritios confarreatis parentibus genitos tres simul nominari, ex quis unus legeretur uetusto more: neque adesse, ut olim, eam copiam, omissa confarreandi adsuetudine, aut inter paucos retenta: pluresq; eius rei causas adferebat, potissimã, penes incuriam uirorum

C. Gracchus

Amphictyões

Lucil. Longus

Lucil. Caito procurator Asiæ accusatur & damnatur

Templum Tiberio, matri, senatuiq;, in Asia

Cõfarratis parentib. geniti

Adsuetudo cõfarrandi

rorum fœminarumq́. Accedere ipsius cærimoniæ difficultates quæ consul touitarentur. Et quando exiret è iure patrio, qui id flaminium apisceretur, quæq́ in manum flaminis conueniret. Ita medendum senatus decreto, aut lege, sicut Augustus quædam ex horrida illa antiquitate ad præsentē usum flexisset. Igitur tractatis religionibus placitum, instituto Flaminū nihil demutari. Sed lata lex, qua flaminica Dialis sacrorū causa in potestate uiri, cætera promiscuo fœminarū iure ageret. & filius Maluginēsis patri suffectus. Vtq́ glisceret dignatio sacerdotū, atq́ ipsis promptior animus foret ad capessendas cærimonias, decretum Corneliæ uirgini, quæ in locum Scantiæ capiebatur, LLS. x x. & quoties Augusta theatrū introisset, ut sedes inter Vestaliū consideret. Cornelio Cethego, Visellio Varrone Coss. Pontifices eorumq́ exemplo cæteri sacerdotes, cum pro incolumitate principis uota susciperent, Neronem quoq́ & Drusum ijsdem dijs cōmendauere, non tam charitate iuuenum, quàm adulatione: quæ moribus corruptis, perinde anceps si nulla, & ubi nimia est. Nam Tiberius haud unquam domui Germanici mitis, tum uero æquari adulescentes senectæ suæ, impatienter indoluit: accitosq́ Pontifices percunctatus est, num id precibus Agrippinæ aut minis tribuissent. Et illi quidem quanquam abnuerēt modicè perstricti, etenim pars magna è propinquis ipsius aut primores ciuitatis erant: cæterū in senatu oratione monuit in posterum, ne quis mobiles adulescentium animos præmaturis honoribus ad superbiam extolleret. instabat quippe Seianus, incusabatq́ diductam ciuitatem, ut ciuili bello, esse qui se partium Agrippinæ uocent: ac ni resistatur, fore pluris: neq́ aliud gliscentis discordiæ remedium, quàm si unus alterue maximè prompti subuerterentur.

Lex de Flaminica diali

Adulatio

Qua causa C. Silium & Titium Sabinū adgreditur, amicitia Germanici perniciosa utriq́. Silio, & quod ingentis exercitus septem per annos moderator, partisq́ apud Germaniā triumphalibus Sacrouiriani belli uictor, quanto maiore mole procideret, plus formidinis in alios dispergatur. credebant pleriq́ auctam offensionem ipsius intemperātia immodicè iactantis, suum militē in obsequio durauisse, cum alij ad seditiones prolaberent: neq́ mansurum Tiberio imperiū, si ijs quoq́ legionibus cupido nouādi fuisset. Destrui per hæc fortunam suam Cæsar, imparemq́ tanto merito rebatur. Nam beneficia eousq́ læta sunt, dum uidentur exolui posse: ubi multum anteuenere pro gratia odium redditur. Erat uxor Silio Sosia Galla, charitate Agrippinæ inuisa principi. Hos corripi, dilato ad tempus Sabino, placitum: immissusq́ Varro consul, qui paternas inimicitias obtendens, odijs Seiani per dedecus suum gratificabatur. precante reo breuem moram dum accusator consulatu abiret, aduersatus est Cæsar: solitū quippe magistratibus, diem priuatis dicere: nec infringendū consulis ius, cuius uigilijs niteretur, ne quod Resp. detrimentum caperet. Proprium id Tiberio fuit, scelera nu-

C. Silius

per reperta priscis uerbis obtegere. Igitur multa adseueratione, quasi aut legibus cum Silio ageretur, aut Varro consul, aut illud Resp. esset, coguntur patres silente reo, uel si defensionem cœptaret, non occultante cuius ira premeretur. conscientia belli, Sacrouir diu dissimulatus, uictoria per auaritiam

Repetundarũ crimina

fœdata, & uxor Sosia arguebantur. nec dubie repetundarũ criminibus hærebant. sed cuncta quæstione maiestatis exercita, & Silius imminentẽ damnationẽ uoluntario fine præuertit. Sæuitum tamen in bona, non ut stipendiarijs pecuniæ redderẽtur, quorum nemo repetebat. sed liberalitas Augusti auulsa, cõputatis singillatim quæ fisco petebantur. ea prima Tiberio erga pecuniam alienam diligentia fuit. Sosia in exiliũ pellitur Asinij Galli sententia, qui partem bonorum publicandam, pars ut liberis relinqueretur, censuerat.

M. Lepidus

contra M. Lepidus quartam accusatoribus secundũ necessitudinem legis, cætera liberis concessit. Hunc ego Lepidum temporibus illis grauem & sapientem uirum fuisse cõperio. Nam pleraq; ab sæuis adulationibus aliorum, in melius deflexit, neq; tamen temperamenti egebat cum æquabili auctoritate & gratia apud Tiberium uiguerit. unde dubitare cogor, fato & sorte nascendi, ut cætera, ita principum inclinatio in hos, offensio in illos, an sit aliquid in nostris consilijs, liceatq; inter abruptam contumaciã, & deforme obsequium pergere iter ambitione ac periculis uacuũ. At Messalinus Cotta haud minus claris maioribus, sed animo diuersus, censuit cauendũ sanatusconsulto, ut quanquam insontes magistratus & culpæ alienę nescij, prouin

Prouincialia uxorum crimina

cialibus uxorum criminibus, perinde quàm suis plecterentur. Actum

Calpurnius Piso

de hinc de Calpurnio Pisone nobili ac feroci uiro. Is namq;, ut retuli, cessurum se urbe ob factiones accusatorum in senatu clamitauerat, & spreta potentia Augustæ, trahere in ius Vrgulaniam, domoq; principis excire ausus erat. Quæ in præsens Tiberius ciuiliter habuit. Sed in animo reuoluente iras, etiam si impetus offensionis languerat, memoria ualebat, Pisonemq; grauius secreti sermonis incusauit aduersum maiestatem habiti. adiecitq; in domo eius uenenum esse, eumq; gladio accinctum introire curiam. Quod ut atrocius uero tramissum. cæterorum quæ multa cumulabantur, receptus

Cassius Seuerus exul

est reus, neq; peractus ob mortem opportunam. Relatum & de Cassio Seuero exule, qui sordidæ originis, maleficę uitæ, sed orandi ualidus, per immodicas inimicitias ut iudicio iurati senatus Cretam amoueretur, effecerat: atq; illic eadem actitando recentia ueteraq; odia aduertit, bonisq; exutus,

Plautius Siluanus

interdicto igni atq; aqua, saxo Seriphio consenuit. Per idem tẽpus Plautius Siluanus prætor incertis causis, Aproniam coniugem in præceps iecit, tractusq; ad Cæsarem ab L. Apronio socero, turbata mente respondit, tanq; ipse somno grauis atq; eo ignarus, & uxor sponte mortẽ sumpsisset. Non cunctanter Tiberius pergit in domũ, uisit cubiculũ, in quo reluctantis & impulsæ uestigia cernebantur. Refert ad senatũ, datisq; iudicibus Vrgu

lania

latria Siluani auia pugionem nepoti misit. Quod perinde creditum quasi principis monitu, ob amicitiam Augustæ cum Vrgulania. Reus frustra tentato ferro, uenas prębuit exoluendas. Mox Numantina prior uxor eius accusata, iniecisse carminib. & ueneficijs uecordiã marito, insons iudicatur. Is demũ annus populum Romanũ longo aduersum Numidã Tacfarinatem bello absoluit. Nam priores duces sibi impetrando triumphalium insigni sufficere res suas crediderant, hostem omittebant. Iamq́ tres laureatæ in urbe statuæ, & adhuc raptabat Africam Tacfarinas, auctus Maurorum auxilijs, qui Ptolemæo Iubæ filio iuuenta incurioso, libertos regios, & seruilia imperia bello mutauerãt. Erat illi prædarum receptor ac socius populandi rex Garamantũ, non ut cum exercitu incederet, sed missis leuibus copijs, quę ex longinquo in maius audiebantur: ipsaq́ è prouincia ut quis fortunæ inops, moribus turbidus, promptius ruebant, quia Cæsar post res à Blæso gestas, quasi nullis iam in Africa hostibus reportari Nonam legionẽ iusserat, nec proconsul eius anni P. Dolabella retinere ausus erat, iussa principis magis quàm incerta belli metuens. Igitur Tacfarinas disperso rumore, rem Romanam alijs quoq; ab nationibus lacerari, eoq; paulatim Africa decedere, ac posse reliquos circũueniri, si cuncti, quibus libertas seruitio potior, incubuissent: auget uires, positisq́ castris Thubuscum oppidum circumsidet. At Dolabella contracto quod erat militum, terrore nominis Romani, & quia Numidæ peditũ aciẽ ferre nequeũt, primo sui incessu soluit obsidiũ, locorumq́ opportuna permuniuit: simul principes Musulamorum defectionẽ ceptantes securi percutit. Dein quia pluribus aduersum Tacfarinatem expeditionibus cognitũ, non graui nec uno incursu consectandum hostem uagũ, excito cum popularibus rege Ptolemæo quatuor agmina parat, quæ legatis ac tribunis data: & prædatorias manus delecti Maurorũ duxere. Ipse cõsultor aderat omnibus. Nec multo post adfertur Numidas apud castellum semirutum, ab ipsis quondam incensum, cui nomen Auzea, positis mapalibus cõsedisse fisos loco, quia uastis circum saltibus claudebatur. Tum expeditæ cohortes alæq́ quam in partem ducerentur ignaræ, cito agmine rapiuntur. Simulq́ cœptus dies, & concentu tubarum, ac truci clamore aderant semisomnos in barbaros, præpeditis Numidarũ equis aut diuersos pastus pererrantibus. Ab Romanis cõfertus pedes, dispositæ turmę, cuncta prælio prouisa: hostibus contra omnium nescijs, non arma, non ordo, non consilium, sed pecorũ modo, trahi, occidi, capi. Infensus miles memoria laborũ, & aduersum eludentes optatæ toties pugnæ, se quisq; ultione & sanguine explebant. Differtur per manipulos Tacfarinatẽ omnes notum tot prælijs consectentur, non nisi duce interfecto requiem belli fore. At ille delectis circum stipatoribus, uinctoq; iam filio, & effusis undiq; Romanis, ruendo in tela, captiuitatem haud inulta morte effugit. Isq; finis armis impositus. Dolabellæ

Numantina

Liberti regij apud Ptolemæum Iubæ f.

Garamantum rex

Tacfarinas Numida

Thubuscum oppidum

Auzea castellum

Tacfarinatis numidæ mors

bellæ petenti abnuit triumphalia Tiberius, Seiano tribuens, ne Blæsi auun/culi eius laus obsolesceret. Sed neq; Blæsus ideo inlustrior, & huic negatus honor gloriam intēdit. Quippe minore exercitu, insigneis captiuos, cædem ducis, belliq; confecti famam deportarat. Sequebantur & Garamantum legati raro in urbe uisi, quos Tacfarinate cæso perculsa gēs & culpæ nescia ad satisfaciendum populo Ro. miserat. Cognitis de hinc Ptolemæi per id bellum studijs, repetitus ex uetusto more, missusq; è senatoribus qui scipionē eburnū, togam pictam, antiqua patrū munera daret, regemq; & sociū atq; amicum appellaret. Eadem æstate mota per Italiā seruilis belli semina fors oppressit. Auctor tumultus T. Curtisius quondam prætoriæ cohortis miles, primo cœtibus clandestinis apud Brundisium, & circumiecta oppida: mox positis propalàm libellis ad libertatē uocabat agrestia per longinquos saltus & ferocia seruitia: cum uelut munere deûm tres biremes adpulere ad usus cōmeantium illo mari. Et erat ijsdem regionibus Curtius Lupus quæstor, cui prouincia uetere ex more calles euenerat. Is disposita classiariorum copia cœptantem tum maxime coniurationem disiecit. Missusq; à Cæsare propere Staius tribunus cum ualida manu ducē ipsum & proximos audaciæ in urbem traxit iam trepidam ob multitudinem familiarum, quæ gliscebat immensum minore in dies plebe ingenua. Iisdem consulibus miseriarum ac sæuitiæ exemplum atrox, reus pater, accusator filius, nomen uiri, Q. Vibius Serenus, in senatū inducti sunt, ab exilio retractus, inluuieq; ac squalore obsitus, & tum cathena uinctus perorante filio. Præparatur adulescens multis munditijs, alacri uultu. structas principi insidias, missosq; in Galliam concitores belli, index idem & testis dicebat. adnectebatq; Cæcilium Cornutum prætorium ministrauisse pecuniam. qui tædio curarum, & quia periculum pro exitio habebatur, mortem in se festinauit. At cōtra reus nihil infracto animo, obuersus in filium, quatere uincula, uocare ultores deos, ut sibi quidem redderent exilium, ubi procul tali more ageret, filium autē quandoq; supplicia sequerentur. Adseuerabatq; innocentem Cornutum & falsa exterritū. idq; facile intellectu si proderentur alij. nō enim se cædem principis & res nouas uno socio cogitasse. Tum accusator Gn. Lentulū & Seiū Tuberonem nominat, magno pudore Cæsaris, cū primores ciuitatis, intimi ipsius amici, Lentulus senectutis extremæ, Tubero defecto corpore, tumultus hostilis, & turbandæ Reip. accersferētur. Sed hi quidem statim exempti. In patrem ex seruis quæsitum. & quæstio aduersa accusatori fuit. qui scelere uecors, simul uulgi rumore territus, robur & saxum, aut parricidarū pœnas minitantium, cessit urbe. ac retractus Rauenna exequi accusationem adigitur, non occultante Tiberio uetus odium aduersus exulem Serenum. nam post damnatum Libonem missis ad Cæsarem literis exprobrauerat, suum tantum studiū sine fructu fuisse. addideratq; quædam contumacius quàm

tutum

Marginalia: Munera Ptolemæo scipio eburnus & toga picta — Seruilis tumultus autore T. Curtisio — Staius tribun. — Miseriarū ac sæuitiæ exemplum — Cæcilius Cornutus — Gn. Lentulus Seius Tubero

tutum apud aures superbas & offensioni proniores. ea Cæsar octo post an/nos rettulit, medium tempus uarie arguens, etiam si tormenta, peruicacia ser uorum, contra euenissent. Dictis dein sententiis ut Serenus more maiorum puniretur, quo molliret inuidiam, intercessit Gallus Asinius, Gyaro aut Do nusa claudendum censeret. id quoq; aspernatus est, egenam aquæ utranq; insulā referens, dandosq; uitæ usus cui uita cōcederetur. ita Serenus Amor/gum reportatur. Et quia Cornutus sua manu ciciderat, actū de præmiis ac/cusatorum abolendis, si quis maiestatis postulatus ante perfectū iudicium se ipse uita priuauisset. ibaturq; in eam sententiā, ni durius contraq; morem suum palàm pro accusatoribus Cæsar, inritas leges, Remp. in præcipiti con questus esset. subuerterent potius iura, quàm custodes eorum amouerent. sic delatores genus hominū publico exitio repertū, & pœnis quidem nunq; satis coercitum, per præmia eliciebantur. His tam adsiduis tamq; mœstis modica lætitia interiicitur, quod C. Cominium equitem Romanū probrosi in se carminis conuictum, Cæsar precibus fratris qui senator erat, concessit. Quo magis mirum habebatur, gnarum meliorum & quæ fama clemētiam sequeretur, tristiora malle. neq; enim socordia peccabat, nec occultum est, quando ex ueritate, quādo adumbrata lætitia facta imperatorum celebren tur. quin ipse compositus aliâs, & uelut eluctantium uerborū, solutius prom ptiusq; eloquebatur quoties subueniret. At P. Suillium quæstorē quon/dam Germanici, cum Italia arceretur conuictus pecuniam ob rem iudican/dam cepisse, ammouendum in insulam censuit, tanta contentione animi, ut & iurando obstringeret è Rep. id esse. Quod asperè acceptum ad præsens, mox in laudem uertit, regresso Suillio, quem uidit sequens ætas præpoten/tem, uenalem, & Claudii principis amicitia diu prosperè, nunquam bene usum. Eadem pœna in Catum Firmium senatorem statuitur, tanquā fal/sis maiestatis criminibus sororem petiuisset. Catus ut rettuli Libonem inle/xerat insidiis, deinde iudicio perculerat. eius operę memor Tiberius, sed alia prætendens, exilium deprecatus est. quo minus senatu pelleretur non obsti tit. Pleraq; eorum quæ rettuli, quæq; referam, parua forsitan & leuia me/moratu uideri non nescius sum. sed nemo Annales nostros cū scriptura eo/rum contenderit, qui ueteres populi Romani res composuere. Ingentia illi bella, expugnationes urbium, fusos captosq; reges, aut, si quando ad inter/na præuerterent, discordias consulum aduersum tribunos, agrarias frumen tariasq; leges, plebis & optimatium certamina libero egressu memorabāt. Nobis in arcto et inglorius labor. Immota quippe aut modicè lacessita pax, mœstæ urbis res, & princeps proferendi imperii incuriosus erat. Non tamen sine usu fuerit, introspicere illa primo aspectu leuia, ex quis magna/rum sæpe rerum motus oriuntur. Nam cunctas nationes & urbes popu/lus, aut primores, aut singuli regunt. delecta ex his & constituta Reip. for/

Delatores

C. Cominius Eq. Ro.

Tiber. eluctan tium uerborū

P. Suillius in insulam

Annales Cor. Taciti

ma laudari facilius quàm euenire,uel si euenit,haud diuturna esse potest. Igi
Noscenda uulgi natura gubernanti tur ut olim plebe ualida,uel cum patres pollerent,noscenda uulgi natura, & quibus modis temperanter haberetur, senatusq; & optimatium ingenia qui maxime perdidicerant,callidi temporũ & sapientes credebantur:sic con uerso statu, neq; alia rerũ q̃ si unus imperitet, hæc conquiri tradiq; in rem fuerit.quia pauci prudentia,honesta ab deterioribus,utilia ab noxijs discer/ nunt,plures,aliorũ euentis docentur.cęterum ut profutura,ita minimũ oble ctationis adferunt.nam situs gentium,uarietates prœliorum, clari ducũ exi/
Quid tractet Tacitus in his Annalium libris tus retinent ac redintegrant legentium animum. nos sæua iussa, continuas accusationes,fallaces amicitias,perniciem innocentium, & easdem exitu cau sas coniungimus,obuia rerum similitudine,& satietate. Tum quod antiquis scriptoribus rarus obtrectator, neq; refert cuiusquã, Punicas Romanásue acies lætius extuleris. at multorũ qui Tiberio regente pœnam uel infamias subiere, posteri manẽt. utq; familiæ ipsæ iam extinctæ sint,teperies qui ob similitudinẽ morum aliena malefacta sibi obiectari putent. etiam gloria ac uirtus infensos habet, ut animus ex propinquo diuersa arguens. Sed ad in/
Cremutius Cordus postulatur cepta redeo. Cornelio Cosso,Asinio Agrippa Coss. Cremutius Cordus postulatur,nouo ac tunc primum audito crimine,quod editis annalibus,lau datoq; M. Bruto,C. Cassiũ Romanorum ultimũ dixisset. Accusabant Sa/ trius Secundus,& Pinarius Natta,Seiani clientes.id perniciabile reo,& Cæ sar truci uultu defensionẽ accipiens.quam Cremutius relinquendæ uitæ cer tus in hunc modum exorsus est. Verba mea P.C. arguuntur. adeo facto/ rum innocens sum. Sed neq; hæc in principem aut principis parentẽ,quos lex maiestatis amplectitur. Brutum, & Cassium laudauisse dicor. quorum
T. Liuium Augustus Pompeianum uocabat res gestas cum plurimi composuerint,nemo sine honore memorauit. Titus Liuius eloquentiæ ac fidei præclarus in primis,Gn. Pompeium tantis laudi bus tulit,ut Pompeianũ cum Augustus appellaret. neq; id amicitiæ eorum officit. Scipionẽ, Afranium, hunc ipsum Cassium, hunc Brutum, nusquã latrones & parricidas, quæ nunc uocabula imponuntur,sæpe ut insignis ui ros nominat. Asinij Pollionis scripta egregiam eorundem memoriam tra/ dunt. Messala Coruinus imperatorẽ suum Cassium prædicabat.& uterq; opibusq; atq; honoribus peruiguere. Marci Ciceronis libro quo Catonẽ cœlo æquauit, quid aliud dictator Cæsar quàm rescripta oratione uelut a/ pud iudices respondit? Antonij epistolæ, Bruti conciones, falsa quidem in
Bibaculi Catull. q; carmina Augustum probra, sed multa cum acerbitate habent. carmina Bibaculi & Catulli referta contumelijs Cæsarum leguntur. sed ipse diuus Iulius,ipse di uus Augustus & tulere ista, & reliquere, haud facile dixerim moderatione magis an sapiẽtia. namq; spreta exolescũt: si irascare, adgnita uidentur. Nõ attingo Græcos,quorum non modo libertas, etiam libido impunita. aut si quis aduertit, dictis dicta ultus est. Sed maxime solutum, & sine obtrecta/ tore

tore fuit, prodere de ijs quos mors odio aut gratia exemisset. num cum armatis Cassio & Bruto, ac Philippenses campos obtinētibus, belli ciuilis causa populū per conciones incendo? an illi quidem septuagesimū ante annum perempti, quo modo imaginibus suis noscuntur, quas nec uictor quidē aboleuit, sic partem memoriæ apud scriptores retinēt. suum cuiq; decus posteritas rependit. nec deerūt, si damnatio ingruit, qui non modo Cassij & Bruti, sed etiam mei meminerint. Egressus dein senatu, uitam abstinētia finiuit. libros per ædiles cremandos censuere patres, & manserūt occultati & editi.

Quo magis socordiā eorum inridere libet, qui præsenti potentia credunt » extingui posse etiam sequentis æui memoriam. Nam cōtra, punitis ingenijs » gliscit autoritas. neq; aliud externi reges, aut qui eadem sæuitia usi sunt, nisi » dedecus sibi atq; illis gloriam peperere. Cæterū postulandis reis, tam con » tinuus annus fuit, ut feriarum Latinarum diebus præfectū urbis Drusum auspicandi gratia tribunal ingressum, adierit Calpurnius Saluianus in Sextum Marium. quod à Cęsare palàm increpitum causa exilij Saluiano fuit. *Saluianus* *Sex. Marius*

Obiecta publice Cyzicenis incuria cærimoniarum diui Augusti, additis uiolentiæ criminibus aduersum ciues Romanos. & amisere libertatē quam bello Mithridatis meruerant circumsessi, nec minus sua constantia, quàm præsidio Luculli pulso rege. At Fonteius Capito qui proconsul Asiam curauerat absoluitur, comperto ficta in eum crimina per Vibium Serenum. neq; tamen id Sereno noxę fuit, quem odium publicum tutiorem faciebat. nam ut quis districtior accusator, uelut sacrosanctus erat: leues, ignobiles, pœnis adficiebantur. Per idem tempus Hispania ulterior missis ad senatum legatis orauit, ut exemplo Asiæ delubrum Tiberio matriq; eius extrueret: qua occasione Cæsar, ualidus alioqui spernendis honoribus, & respondendum ratus ijs quorum rumore arguebatur in ambitionem flexisse, huiuscemodi orationem cœpit. *Cyziceni incuriosi cærimoniarum diui Augusti* *Fonteius Capito* *Vib. Serenus* *Hispani delubrū Tiberio, matriq; eius* *Orō Tiberij*

Scio P.C. constantiam meam à plerisq; desideratam, quod Asiæ ciuitatibus nuper idem istud petentibus non sim ad- » uersatus. ergo & prioris silentij defensionem, & quid in futurum statuerim » simul aperiam. Cum diuus Augustus sibi atq; urbi Romæ templum apud » Pergamum sisti non prohibuisset, qui omnia facta dictaq; eius uice legis » obseruē, placitum iam exemplum promptius secutus sum, quia cultui meo » ueneratio senatus adiungebatur. Cæterum ut semel recepisse, ueniā habue- » rit, ita per omnes prouincias effigie numinū sacra, ambitiosum, superbum. » & uanescet Augusti honor, si promiscuis adulationibus uulgatur. Ego me » P.C. mortalem esse & hominum officia fungi, satisq; habere, si locum prin » cipem impleam, & uos testor, & meminisse posteros uolo. qui satis superq; » memoriæ meæ tribuent, ut maioribus meis dignum, rerum uestrarum pro- » uidum, constantem in periculis, offensionum pro utilitate publica non pa- » uidum, credant. Hæc mihi in animis uestris templa. hæ pulcherrimæ effi- »

" gies,& mansuræ. Nam quæ saxo struuntur, si iudicium posterorum in odi-
" um uertit, pro sepulchris spernuntur. Proinde socios, ciues, & deos & deas
" ipsas precor: hos ut mihi ad finem usque uitæ, quietam & intelligentē huma-
" ni diuiniq; iuris mentem duint: illos ut quandocunq; concessero, cum laude
" & bonis recordationibus, facta atq; famā nominis mei prosequātur. Per-
stititq; posthac secretis etiā sermonibus aspernari talem sui cultum. quod a-
lij modestiā, multi quia diffideret, quidā ut degeneris animi interpretaban-
tur. Optumos quippe mortaliū altissima cupere. Sic Herculem & Liberum
apud Græcos, Quirinum apud nos deūm numero additos. melius Augu-
stum qui sperauerit. Cætera principibus statim adesse. unum insatiabiliter
parandum, prosperam sui memoriā. nam contemptu famæ, contemni uirtu-
Ad. Seianus tes. At Seianus nimia fortuna socors, & muliebri insuper cupidine incen-
sus, promissum matrimoniū flagitante Liuia, componit ad Cæsarē codicil-
los. moris quippe tum erat, quanquam præsentē, scripto adire. eius talis for-
" ma fuit. Beniuolētia patris Augusti, & mox plurimis Tiberij iudicijs ita in-
" sueuisse, ut spes uotaq; sua non prius ad deos quàm ad principum aures con
" ferret. Neq; fulgorē honorum unquam precatum. Excubias ac labores, ut
" unum è militibus, pro incolumitate imperatoris malle. Attamen quod pul-
" cherrimum adeptum, ut cōiunctione Cæsaris dignus crederetur. hinc initi-
" um spei. Et quoniā audiuerit Augustum in conlocanda filia nonnihil etiam
" de equitibus Romanis cōsultauisse: ita si maritus Liuiæ quæreretur, haberet
" in animo amicum, sola necessitudinis gloria usurum. non enim exuere impo
" sita munia. satis æstimare firmari domū aduersum iniquas Agrippinæ of-
" fensiones. Idq; liberorum causa. nam sibi multum superq; uitæ fore quod ta
" li cum principe expleuisset. Ad ea Tiberius, laudata pietate Seiani, suisq;
in eum beneficijs modice percursis, cum tempus tanquam ad integram con
Responsum Tiberij sultationem petiuisset, adiunxit. Cæteris mortalibus in eo stare consilia,
quid sibi cōducere putent. Principum diuersam esse sortē, quibus præcipua
" rerum ad famā dirigenda. ideo se non illuc decurrere quod promptū rescri-
" ptu: posse ipsam Liuiā statuere, nubendū post Drusum, an in penatibus ijs-
" dem tolerandum haberet: esse illi matrē & auiam, propiora consilia: simplici
" us acturum, de inimicitijs primum Agrippinæ, quas longè acrius arsuras, si
" matrimoniū Liuiæ uelut in partes domum Cæsarum distraxisset: sic quoq;
" erumpere æmulationem fœminarum, eaq; discordia nepotes suos conuelli.
" Quid si intendatur certamen tali coniugio? Falleris enim Seiane si te man-
" surum in eodem ordine putas, & Liuiam quæ C. Cæsari, mox Druso nu-
" pta fuerit, ea mētē acturam ut cum equite Romano senescat. Ego ut sinam,
" credis ne passuros, qui fratrem eius, qui patrem maioresq; nostros in sum-
" mis imperijs uidere? Vis tu quidem istum intra locum sistere, sed illi ma-
" gistratus & primores qui te inuito perrumpunt, omnibusq; de rebus con-
sulunt

ſulunt, exceſſiſſe iam pridem equeſtre faſtigium, longeq́ antiſſe patris mei «
amicitias non occulti ferunt, perq́ inuidiam tui me quoq́ incuſant. At enim «
Auguſtus filiam ſuā equiti Romano tradere meditatus eſt. Mirum Hercu- «
le ſi cum in omnis curas diſtraheretur, immēſumq́ attolli prouideret quem «
cōiunctione tali ſuper alios extuliſſet, C. Proculeium & quoſdam in ſermo- «
nibus habuit, inſigni trāquillitate uitæ, nullis Reip. negotijs permixtos. Sed «
ſi dubitatione Auguſti mouemur, quanto ualidius eſt quod M. Agrippæ, «
mox mihi conlocauit? Atq́ ego hæc pro amicitia non occultaui. Cæterum «
neq́ tuis neq́ Liuiæ deſtinatis aduerſabor. Ipſe quid intra animum uoluta «
uerim, quibus adhuc neceſſitudinibus immiſcere te mihi parem, omittā ad «
præſens referre. id tantum aperiam, nihil eſſe tam excelſum quod non uirtu «
tes iſtæ, tuusq́ in me animus mereātur. datoq́ tempore uel in ſenatu uel in «
concione non reticebo. Rurſum Seianus non tam de matrimonio, ſed alti «
us metuens tacita ſuſpicionū, uulgi rumorem, ingruentē inuidiam depreca-
tur. Ac ne adſiduos in domum cœtus arcendo, infringeret potentiā, aut re-
ceptando, facultatem criminantibus præberet, huc flexit, ut Tiberium ad ui
tam procul Roma amœnis locis degendam impelleret. Multa quippe pro-
uidebat, ſua in manu aditus, literarūq́ magna ex parte ſe arbitrū fore, cum
per milites commearent: mox Cæſarem uergente iam ſenecta ſecretoq́ loci
mollitum, munia imperij facilius tramiſſurum, & minui ſibi inuidiam, adem
pta ſalutantū turba, ſublatisq́ inanibus, uera potentia augere. Igitur paula-
tim negocia urbis, populi adcurſus, multitudinem adfluentiū increpat, ex-
tollēs laudibus quietem & ſolitudinem, quis abeſſe tædia & offenſiones, ac
præcipua rerum maximè agitari. Ac forte habita per illos dies de Votieno *Votienus*
Montano celebris ingenij uiro cognitio, cunctantem iam Tiberium perpu *Montanus*
lit, uruitandos crederet patrū cœtus uocesq́ quæ plerunq́ ueræ & graues
corām ingerebantur. nam poſtulato Votieno ob contumelias in Cæſarem
dictas, teſtis Aemylius è militaribus uiris dum ſtudio probandi cuncta re-
fert, & quanquam inter obſtrepentes magna adſeueratione nititur, audiuit
Tiberius probra, quis per occultum lacerabatur. adeoq́ perculſus eſt, ut ſe
uel ſtatim uel in cognitione purgaturum clamitaret: precibusq́ proximorū,
adulatione omnium ægre cōponeret animum. Et Votienus quidem maie-
ſtatis pœnis adfectus eſt. Cæſar obiectam ſibi aduerſus reos inclemētiam,
eo peruicacius amplexus, Aquiliam adulterij delatam, cum Vario Ligure, *Aquilia*
quanquam Lentulus Getulicus conſul deſignatus lege Iulia damnaſſet, exi *Varius Ligur*
lio puniuit: Apidiumq́ Merulam, quod in acta diui Auguſti nō iurauerat, *Apid. Merula*
albo ſenatorio eraſit. Auditæ dehinc Lacedæmoniorū & Meſſeniorum *Album ſenatorium*
legationes de iure templi Dianæ Limenetidis, quod ſuis à maioribus ſuaq́ *De iure tēpli*
in terra dicatum Lacedæmonij firmabant annalium memoria, uatumq́ car *Dianæ Limenetidis*
minibus, ſed Macedonis Philippi cum quo bellaſſent armis ademptum, ac *Lacedemonij*

Messenij post C. Cæsaris & M. Antonij sententia redditum. Contra Messenij ueterem inter Herculis posteros diuisionem Peloponessi protulere, suoq; regi dentheliatē agrum, in quo id delubrum, cessisse, monimentaq; eius rei sculpta saxis & ære prisco manere. quod si uatum, annaliū ad testimonia uocentur, plures sibi ac locupletiores esse. neq; Philippum potētia, sed ex uero statuisse. idem regis Antigoni, idem imperatoris Mumij iudiciū, sic Milesios permisso publice arbitrio, postremo Atidium Geminum prætorē Achaiæ

Segestani decreuisse. Ita secundum Messenios datum. Et Segestani ædem Veneris montē apud Erycum uetustate delapsam restaurari postulauere, nota memorantes de origine eius, & læta Tiberio. suscepit curā libens ut consangui

Massilienses neus. Tunc tractatæ Massiliensium preces probatumq; P. Rutilij exem

P. Rutilius Smyrneus plum. namq; eum legibus pulsum, ciuem sibi Smyrnei addiderant. quo iu

Volcatius re Vulcatius Moschus exul in Massilienses receptus, bona sua Reip. eorum

Moschus ut patriæ reliquerat. Obiere eo anno uiri nobiles, Gn. Lentulus, & L. Do

Gn. Lentulus mitius. Lentulo super consulatum & triumphalia de Getulis, gloriæ fuerat

L. Domitius bene tolerata paupertas, dein magnæ opes innocenter partæ & modestē habitæ. Domitiū decorauit pater ciuili bello maris potens, donec Antonij partibus mox Cæsaris misceretur. Auus Pharsalica acie pro optimatibus ceciderat. ipse electus cui minor Antonia Octauia genita in matrimoniūm da

Albis flu. retur. Post, exercitu flumen Albim transcendit, longius penetrata Germania, quàm quisquam priorum. easq; ob res insignia triumphi adeptus est.

L. Antonius Obijt & L. Antonius multa claritudine generis, sed improspera. nam patre eius Iulio Antonio ob adulteriū Iuliæ morte punito, hunc admodum adulescentulum sororis nepotem seposuit Augustus in ciuitatem Massiliensem, ubi specie studiorū nomen exilij tegeretur. habitus tamen supremis honor. ossaq; tumulo Octauiorum inlata, per decretum senatus. Iisdem consulibus, facinus atrox in citeriore Hispania admissum à quodam agreste, nationis Termestinæ. is prætorem prouinciæ L. Pisonem pace incuriosum ex improuiso in itinere adortus, uno uulnere in mortē adfecit: ac pernicitate equi profugus, postquam saltuosos locos attigerat, dimisso equo, per derupta & auia sequenteis frustratus est. neq; diu fefellit. nam prehenso ductoq; per proximos pagos equo, cuius foret cognitum. & repertus cum tormentis edere conscios adigeretur, uoce magna, sermone patrio, frustra se interrogari clamitauit. adsisterent socij ac spectarent. nullam uim tantam doloris fore ut ueritatem eliceret. idemq; cū postero ad quæstionē retraheretur, eo nisu proripuit se custodibus, saxoq; caput adflixit, ut statim exanimaretur. Sed Piso Termestinorū dolo cæsus habetur: qui pecunias è publico interceptas, acrius, q̄ ut tolerarent barbari, cogebat. Lentulo Getulico, C. Caluisio

Pop. Sabinus Coss. decreta triūphi insignia Poppæo Sabino, contusis Thracū gentibus,

Thraces qui montiū editis, inculti, atq; eo ferocius agitabant. Causa motus super hominum

minum ingenium, quod pati delectus, & ualidiſſimum quemq; militiæ no/
ſtræ dare aſpernabantur, ne regibus quidem parere niſi ex libidine ſoliti, aut
ſi mitterent auxilia ſuos ductores præficere, nec niſi aduerſum accolas belli/
gerare. Ac tum rumor inceſſerat fore, ut diſiecti alijsq; nationibus permixti
diuerſas in terras traherentur. Sed antequã arma inciperent miſere legatos,
amicitiam, obſequiumq; memoraturos, & manſura hæc ſi nullo nouo one/
re tentarentur: ſin ut uictis ſeruitiũ indiceretur, eſſe ſibi ferrum, & iuuentutẽ,
& promptum libertati, aut ad mortẽ animum. ſimul caſtella rupibus indita,
cõlatosq; illuc parentes & cõiuges oſtentabant, bellumq; impeditũ, arduũ,
cruentũ, minitabantur. At Sabinus donec exercitus in unũ cõduceret, datis
mitibus reſponſis, dum Pomponius Labeo è Mœſia cũ legione, rex Rhœ/ **Pomp. Labeo**
metalces cum auxilijs populariũ, qui fidem non mutauerãt, ueniret, addita
præſenti copia, ad hoſtem pergit, compoſitum iam per anguſtias ſaltuum.
quidam audentius apertis in collibus uiſebantur, quos dux Romanus acie
ſuggreſſus haud ægrè pepulit, ſanguine barbarorũ modico, ob propinqua
ſuffugia. Mox caſtris in loco cõmunitis ualida manu montẽ occupat, angu/
ſtum, & æquali dorſo continuũ uſq; ad proximum caſtellum, quod magna
uis armata aut incondita tuebatur. ſimul in ferociſſimos qui ante uallum mo
re gentis cũ carminibus & tripudijs præſultabãt, mittit delectos ſagittario/
rum. Ii dum eminus graſſabantur crebra & inulta uulnera fecere, propius
incedentes eruptione ſubita turbati ſunt, receptiq; ſubſidio Sycambræ co/
hortis, quã Romanus promptam ad pericula, nec minus cantuũ & armorũ **Sycambra**
tumultu trucem, haud procul inſtruxerat. Translata dehinc caſtra hoſtem **cohors**
propter, relictis apud priora munimenta Thracibus, quos nobis adfuiſſe
memoraui. ijsq; permiſſum uaſtare, urere, trahere prædas, dum populatio
lucẽ intra ſiſteretur, noctemq; in caſtris tutam & uigilem capeſſerent. id pri
mo ſeruatũ: mox uerſi in luxum & rapti opulentia, omittere ſtationes, laſci/
uia epularũ, aut ſomno & uino procumbere. Igitur hoſtes incuria eorũ com
perta duo agmina parant, quorũ altero populatores inuaderẽtur, alij caſtra
Romana adpugnarent, nõ ſpe capiendi, ſed ut clamore, telis, ſuo quiſq; peri
culo intentus, ſonorẽ alterius prælij non acciperet. tenebræ inſuper delectæ
augendam ad formidinẽ. Sed qui uallũ legionũ tentabant, facile pelluntur.
Thracum auxilia repentino concurſu territa, cum pars munitionibus adiace
rent, plures extra pabularentur, tanto infenſius cæſi, quãto perfugæ & pro/
ditores ferre arma ad ſuum patriæq; ſeruitiũ incuſabantur. Poſtera die Sabi
nus exercitũ æquo loco oſtendit, ſi barbari ſucceſſu noctis alacres prælium
auderent. & poſtquã caſtello, aut cõiunctis tumulis nõ digrediebantur, obſi
dium cœpit per præſidia, quæ opportune iam muniebat: dein foſſam lori/
camq; contexens, quatuor millia paſſuum ambitu amplexus eſt. tum paula
tim, ut aquam pabulumq; eriperet, contrahere clauſtra arctaq; circundare.
& ſtrue/

& struebatur agger, unde saxa, hastæ, ignes propinquum iam in hostem ia cerentur. sed nihil æque quàm sitis fatigabat, cum ingens multitudo bellato rum imbellium uno reliquo fonte uterentur. Simul æque armenta (ut mos barbaris) iuxta clausa, egestate pabuli exanimari: adiacere corpora hominū,

Discordia quos uulnera, quos sitis peremerat: pollui cuncta sanie, odore, contactu. Re busq; turbatis malum extremū discordia accessit: his deditionē, alijs mortē, & mutuos inter se ictus parantibus. & erant qui non inultū exitium sed eru ptionē suaderent: neq; ignobiles quāuis diuersi sentētijs. Verum è ducibus,

Dinis Thracum dux Dinis prouectus senecta, & longo usu uim atq; clementiā Romanam edo ctus, ponenda arma, unū adflictis id remediū, differebat. Primusq; se cum coniuge & liberis uictori permisit. secuti ætate aut sexu imbecilli, & quibus maior uitę quàm glorię cupido. At iuuētus Tarsam inter & Turesim distra

Tarsa hebatur. utriq; destinatū cum libertate occidere. sed Tarsa properum finē, abrumpēdas pariter spes ac metus clamitans, dedit exēplum, demisso in pe

Turesis ctus ferro. nec defuere qui eodē modo oppeterēt. Turesis sua cum manu no ctem opperitur, haud nescio duce nostro. Igitur firmatæ stationes densiori bus globis. & ingruebat nox nimbo atrox, hostisq; clamore turbido, mo do per uastum silentiū incertos obsessores effecerat, quū Sabinus circumire, hortari, ne ad ambigua sonitus, aut simulationē quietis, casum insidiantibus aperirēt, sed sua quisq; munia seruarēt immoti, telisq; non in falsum iactis. Interea barbari cateruis decurrentes, nunc in uallū manualia saxa, præustas sudes, decisa robora iacere: nunc uirgultis, & cratibus, & corporibus exani mis, cōplere fossas: quidā pontes & scalas antè fabricati inferre propugnacu lis, eaq; prehensare, detrahere, & aduersus resistenteis cominus niti. miles cōtra deturbare telis, pellere umbonibus, muralia pila, congestas lapidū mo les prouoluere. His partæ uictoriæ spes, & si cedant, insignitius flagitium: il lis extrema iam salus, & adsistentes plerisq; matres & coniuges, earumq; la menta addunt animos: nox alijs in audaciā, alijs ad formidinē opportuna: incerti ictus, uulnera improuisa: suorū atq; hostium ignoratio: & mōtis an fractu repercussę uelut à tergo uoces, adeo cuncta miscuerant, ut quædā mu nimenta Romani quasi perrupta omiserint. neq; tamen peruasere hostes nisi admodū pauci. cæteros deleto promptissimo quoq; aut saucio, adpeten te iam luce trusere ad summa castelli, ubi tandē coacta deditio & proxima

Sponte inimicorum sponte inimicorum recepta. reliquis quo minus ui aut obsidio subigerētur, præmatura montis Hæmi & sæua hyems subuenit. At Romæ cōmota

Clau. Pulchra principis domo, ut series futuri in Agrippinā exitij inciperet, Claudia Pul

Domitius Afer chra sobrina eius postulatur, accusante Domitio Afro. Is recēs, pretura mo

Furnius dicus dignatiōis, et quoquo facinore properus clarescere, crimē impudicitię, adulterū Furniū, ueneficia in principē & deuotiōes obiectabat. Agrippina semper atrox, tū & periculo propinquę accēsa, pergit ad Tiberiū, ac forte sa crifican

crificantem patri repperit. quo initio inuidiæ, non eiusdem ait mactare diuo Augusto uictimas, & posteros eius insectari: nō in effigies mutas diuinum spiritū transfusum, sed imaginē ueram cœlesti sanguine ortā intelligere discrimen, suscipere sordes. frustra Pulchram præscribi cui sola exitij causa sit, quod Agrippinā stultè prorsus ad cultū delegerit, oblita Sosiæ ob cadē adflictę. Audita hæc raram occulti pectoris uocē elicuere, correptamq; Græco uersu admonuit: ideo lædi, quia non regnaret. Pulchra, & Furnius damnantur. Afer primoribus oratorū additus, diuulgato ingenio & secuta adseueratione Cæsaris, qua suo iure disertū eum appellauit. mox capessendis accusationibus, aut reos tutando prosperiore eloquentiæ q̄ morum fama fuit, nisi quod ætas extrema multū etiam eloquētiæ dempsit, dum fessa mēte retinet silentij impatientiā. At Agrippina peruicax iræ, & morbo corporis implicata, cum uiseret eam Cæsar, profusis diu ac per silentiū lachrymis, mox inuidiā & preces orditur: subueniret solitudini, daret maritū, habilē adhuc iuuentam sibi, neq; aliud probis quàm ex matrimonio solatium: esse in ciuitate, Germanici coniugē: ac liberos eius recipere dignaretur. Sed Cæsar nō ignarus quantū ex Rep. peteretur, ne tamen offensionis aut metus manifestus foret, sine responso, quanquā instantem, reliquit. Id ego à scriptoribus annaliū non traditum, repperi in cōmentarijs Agrippinæ filiæ: quæ Neronis principis mater uitā suam & casus suorū posteris memorauit. Cæterū Seianus mœrentē & improuidā altius perculit, immissis qui per speciē amicitiæ monerent, paratū ei uenenū, uitandas soceri epulas. Atq; illa simulationum nescia, cū propter discumberet, non uultu aut sermone flecti, nullos attingere cibos, donec aduertit Tiberius, forte, an quia audiuerat? idq; quo acrius experiretur, poma ut erant adposita laudans, nurui sua manu tradidit. aucta ex eo suspicio Agrippinæ, & intacta ore seruis tramisit. nec tamen Tiberij uox coràm secuta, sed obuersus ad matrē, non mirū ait, si quid seuerius in eā statuisset, à qua ueneficij insimularetur. Inde rumor, parari exitiū, neq; id imperatorē palàm audere, secretum ad perpetrandum quæri. Sed Cæsar quo famā auerteret, adesse frequens senatui, legatosq; Asiæ ambigentes quanam in ciuitate tēplum statueretur pluris per dies audiuit. Vndecim urbes certabant pari ambitione, uiribus diuersæ. neq; multū inter se distantia memorabāt, de uetustate generis, studio in populū Romanū per bella Persi & Aristonici aliorumq; regum. Verum Hypæpeni Trallianiq; Laodicenis & Magnetibus simul tramissi, ut parum ualidi. ne Ilienses quidē cum parentem urbis Romæ Troiam referrent, nisi antiquitatis gloria pollebant. paulum addubitatū, quod Halicarnassij mille & ducentos per annos nullo motu terræ nutauisse sedes suas, uiuoq; in saxo fundamenta templi adseuerauerant. Pergamenos (eo ipso nitebantur, ædem Augusto ibi sitam) satis adeptos creditum. Ephesij, Milesijq;, hi Apollinis, illi Dianæ cærimonia occupauisse

Domitiū Afrū Tib. disertum appellauit

XI urbes asiæ

Hypæpeni
Tralliani
Laodiceni
Magnetes
Ilienses
Halicarnassij
Pergameni
Ephesij
Milesij

Sardiani pauisse ciuitates uisi. Ita Sardianos inter Smyrnæosq; deliberatũ. Sardiani decretũ Ethruriæ recitauere, ut cõsanguinei. nã Tyrrhenũ Lydumq; Atye rege genitos ob multitudinem diuisisse gentem: Lydum patrijs in terris rese disse, Tyrrheno datum nouas ut conderet sedes. & ducum è nominibus in dita uocabula, illis per Asiam, his in Italiam: auctamq; adhuc Lydorũ opu lentiam missis in Græciã populis, cui mox à Pelope nomen. simul literas im peratorum, & icta nobiscum fœdera bello Macedonũ ubertatemq; flumi

Smyrnæi num suorum, temperiẽ cœli, ac dites circum terras memorabant. At Smyr næi repetita uetustate, seu Tantalus Ioue ortus, illos, siue Theseus diuina & ipse stirpe, siue una Amazonũ cõdidisset: transcẽdere ad ea, quis maxime fi debant in populum Romanũ officijs, missa nauali copia non modo exter na ad bella, sed quę in Italia tolerabantur: seq; primos tẽplum urbis Romæ statuisse, M. Porcio consule, magnis quidẽ iam Romani populi rebus, non dum tamẽ ad summũ elatis, stante adhuc Punica urbe, & ualidis per Asiam regibus: simul L. Sullam testem adferebant, grauissimo in discrimine exerci tus ob asperitatẽ hyemis, & penuriam uestis, cum id Smyrnam in contionẽ nunciatũ foret, omnes qui astabant detraxisse corpori tegmina, nostrisq; le gionibus misisse. Ita rogati sententiã patres, Smyrnæos prætulerunt. Cen suitq; Vibius Marsus ut M. Lepido, cui ea prouincia obuenerat, super nu merum legaretur qui templi curam susciperet. & quia Lepidus ipse deligi se per modestiam abnuebat, Valerius Naso è prætorijs sorte missus est. In ter quæ diu meditato, prolatoq; sæpius consilio, tandẽ Cæsar in Campani am specie dedicãdi templum apud Capuam Ioui, apud Nolam Augusto, sed certus procul urbe degere. Causam abscessus, quanquam secutus pluri mos auctorum ad Seiani artes rettuli, quia tamen cæde eius patrata, sex po stea annos pari secreto cõiunxit, plerunq; permoueor, num ad ipsum refer ri uerius sit, sæuitiam ac libidinem cum factis promeret, locis occultantem. Erant qui crederent in senectute quoq; corporis habitũ pudori fuisse. quip pe illi prægracilis & incurua proceritas, nudus capillo uertex, ulcerosa facies, ac plerunq; medicaminibus interstincta. & Rhodi secreto uitare cœtus, re condere uoluptates insuerat. Traditur etiam matris impotentia extrusum, quã dominationis sociam aspernabatur, neq; depellere poterat, cum domi

Germanicus Augusti sororis nepos nationẽ ipsam donum eius accepisset. Nam dubitauerat Augustus Germa nicũ sororis nepotem, & cunctis laudatum, rei Romanæ imponere, sed pre cibus uxoris euictus, Tiberio Germanicũ, sibi Tiberiũ adsciuit. idq; Augu sta exprobrabat, reposcebat. Profectio arcto comitatu fuit, unus senator

Cocce. Nerua Seianus Curtius Atticus cõsulatu functus Cocceius Nerua cui legum peritia: eques Romanus, præ ter Seianũ, ex inlustribus Curtius Atticus. cæteri liberalibus studijs prædi ti, fermè Græci quorũ sermonibus leuaretur. Ferebant periti cœlestium, ijs motibus syderum excessisse Roma Tiberium, ut reditus illi negaretur. unde

exitij

exitij causa multis fuit, properũ finẽ uitæ cõiectantibus, uulgãtibusq́. neq; enim tam incredibilẽ causam prouidebant, ut undecim per annos libens patria careret. Mox patuit breue confiniũ artis, & falsi, ueraq́ quã obscuris tegerentur. nam in urbem non regressurum, haud forte dictũ. cæterorũ nescij egere, cum propinquo rure, aut littore, & sæpe mœnia urbis adsidens extremam senectã compleuerit. Ac forte illis diebus oblatũ Cæsari anceps periculũ auxit uana rumoris: præbuitq́ ipsi materiẽ cur amicitiæ, cõstantiæq́ Seiani magis fideret. Vescebantur in uilla cui uocabulũ Speluncæ, mare Amuclanum inter Fundanosq́ mõtes, natiuo in specu. eius os lapsis repente saxis, obruit quosdã ministros. hinc metus in oẽs, & fuga eorum qui conuiuium celebrabant. Seianus genu, uultuq́ & manibus super Cæsarẽ suspensus opposuit sese incidentibus, atq; habitu tali repertus est à militibus qui subsidio uenerant. Maior ex eo, & quanquã exitiosa suaderet, ut non sui anxius, cum fide audiebatur. Adsimulabatq́ indicis partes aduersus Germanici stirpem, subditis qui accusatorum nomina sustinerẽt, maximeq́ insectarentur Neronem proximum successioni, & quanquam modesta iuuenta, plerunq; tamen quid in præsentiarũ conduceret oblitum, dum à libertis & clientibus apiscendæ potẽtiæ properis extimulatur, ut erectum & fidentẽ animi ostenderet: uelle id populũ Romanum: cupere exercitus. neq; ausurum contra Seianum, qui nunc patientiam senis, & segnitiam iuuenis iuxta insultet. Hæc atq; talia audienti, nihil quidẽ prauę cogitationis, sed interdum uoces procedebant contumaces, & incõsultæ: quas adpositi custodes exceptas auctasq́ cum deferrẽt, neq; Neroni defendere daretur, diuersæ insuper sollicitudinum formæ oriebantur. nam alius occursum eius uitare, quidam salutatione reddita statim auerti, pleriq; inceptum sermonẽ abrumpere, insistentibus cõtra irridẽtibusq́ qui Seiano fautores aderant. Enimuero Tiberius toruus, aut falsum renidens uultu, seu loqueretur, seu taceret. iuuenis crimen ex silentio, ex uoce. ne nox quidem secura, cum uxor uigilias, somnos, suspiria matri Liuiæ, atq; illa Seiano patefaceret. qui fratrẽ quoq; Neronis Drusum traxit in partes spe obiecta principis loci, si priorẽ ætate & iam labefactum demouisset. Atrox Drusi ingeniũ super cupidinẽ potentiæ, & solita fratribus odia, accẽdebatur inuidia, quod mater Agrippina promptior Neroni erat. neq; tamen Seianus ita Drusum fouebat, ut nõ in eum quoq; semina futuri exitij meditaretur, gnarus præferocẽ & insidijs magis opportunum. Fine anni excessere insignes uiri, Asinius Agrippa claris maioribus quã uetustis, uitaq; non degener. Et Q. Haterius familia senatoria, eloquẽtiæ quoad uixit celebratæ. monimenta ingenij eius haud perinde retinẽtur. Scilicet impetu magis quã cura uigebat. utq; aliorũ meditatio & labor in posterum ualescit, sic Haterij canorũ illud & profluens, cum ipso simul extinctum est. M. Licinio, L. Calpurnio Coss. ingentiũ bellorum cladem

Breue cõfiniũ artis & falsi de Astrologia

Natiuus specus

Tiberius toruus, aut falsum renidens uultu

Drusus frater Neronis

Asinius Agrippa

Q. Haterius

æquauit malũ improuiſum.eius initium ſimul & finis extitit. Nam cœpto a/
Atilius pud Fidenam amphitheatro Atilius quidam libertini generis, quo ſpecta/
culum gladiatorum celebraret, neq; fundamenta per ſolidũ ſubdidit, neq;
firmis nexibus ligneam cõpagem ſuperſtruxit, ut qui nõ abundantia pecu/
niæ,nec municipali ambitiõe,ſed in ſordida mercede id negotiũ quęſiuiſſet.
Adfluxere auidi talium,imperitante Tiberio procul uoluptatibus habiti,ui
rilis ac muliebris ſexus,omnis ætas,ob propinquitatẽ loci effuſus.unde gra/
uior peſtis fuit,conferta mole,dein cõuulſa, dum ruit intus, aut in exteriora
effunditur,immenſamq; uim mortaliũ ſpectaculo intentos, aut qui circũ ad
ſtabant præceps trahit,atq; operit. Et illi quidem quos principium ſtragis
Vt tali ſorte in mortẽ adflixerat,ut tali ſorte,cruciatũ effugere. Miſerãdi magis quos ab/
rupta parte corporis,nõdum uita deſeruerat,qui per diem uiſu,per noctem
ululatibus & gemitu,cõiuges aut liberos noſcebant. Iam cæteri fama exciti,
hic fratrem,propinquũ ille,alius parentes lamentari. etiam quorũ diuerſa de
cauſa amici aut neceſſarij aberant,pauere tamẽ: neq; dum cõperto quos illa
uis perculiſſet,latior ex incerto metus. Vt cœpere dimoueri obruta,cõcurſus
ad exanimos cõplectentium, oſculantium. & ſæpe certamen ſi cõfuſior faci
L. hominũ mil lia caſu Amphitheatri apud Fidenam afflicta es,& par forma aut ætas errorem adnoſcentibus fecerat. Quinquaginta ho
minum milia eo caſu debilitata uel obtrita ſunt. Cautumq; in poſterũ ſena/
tuſconſulto, ne quis gladiatorium munus æderet, cui minor quadringento
rum milliũ res, neue amphitheatrum imponeretur, niſi ſolo firmitatis ſpe/
ctatę. Atilius in exilium actus eſt. Cæterum ſub recentem cladem patuere
procerũ domus,fomenta,& medici paſsim præbiti. fuitq; urbs per illos di/
es,quanquam mœſta facie,ueterum inſtitutis ſimilis. qui magna poſt præ/
lia ſaucios largitione,& cura ſuſtẽtabant. Nondum ea clades exoleuerat,
Incendiũ montis Celij cum ignis uiolentia urbem ultra ſolitum adfecit,deuſto monte Cælio. fera/
lemq; annum ferebant,& ominibus aduerſis ſuſceptum principi conſilium
abſentiæ, qui mos uulgo, fortuita ad culpam trahentes, ni Cæſar obuiam
iſſet, tribuendo pecunias ex modo detrimenti. Actæq; ei grates apud ſena
tum ab inluſtribus:famaq; apud populũ,quia ſine ambitione,aut proximo
rum precibus,ignotos etiam & ultro accitos munificentia iuuerat. Addun/
tur ſententiæ,ut mons Cælius in poſterum Auguſtus appellaretur, quãdo
cunctis circum flagrantibus, ſola Tiberij effigies ſita in domo Iunij ſenato/
ris inuiolata manſiſſet. eueniſſe id olim Claudiæ Quintiæ,eiusq; ſtatuã uim
ignium bis elapſam, maiores apud ædem Matris deûm conſecrauiſſe: ſan/
ctos acceptosq; numinibus Claudios: & augẽdam cærimoniã loco, in quo
tantum in principem honorem dij oſtenderent. Haud fuerit abſurdum
Querquetulanus mons Cælius tradere, montem eum antiquitus Querquetulanũ cognomẽto fuiſſe, quod
talis ſiluæ frequens, fœcundusq; erat: mox Cælium appellitatum à Cæle
Vibenna, qui dux gentis Ethruſcæ cum auxilium appellatum ductauiſſet,
ſedem

ſedem eam acceperat à Tarquinio Priſco,ſeu quis alius regũ dedit.nam ſcriptores in eo diſſentiunt. cætera non ambigua ſunt, magnas eas copias per plana etiam ac foro propinqua habitauiſſe,unde Thuſcũ uicum è uocabulo aduenarum dictum. Sed ut ſtudia procerum,& largitio principis aduerſum caſum ſolatium tulerãt, ita accuſatorũ maior in dies & infeſtior uis ſine leuamento graſſabatur: corripueratq́ꝫ Varum Quintilium diuitem & Cæſari propinquũ Domitius Afer Claudiæ Pulchrę matris eius cõdemnator, nullo mirante quod diu egens, & parto nuper præmio male uſus, plura ad flagitia accingeretur. Publium Dolabellam ſocium delationis extitiſſe miraculo erat,quia claris maioribus, & Varo connexus, ſuam ipſe nobilitatem, ſuum ſanguinem perditũ ibat. Reſtitit tamen ſenatus & operiendũ imperatorem cenſuit.quod unum,urgentiũ malorũ ſuffugium in tempus erat. At Cæſar dedicatis per Campaniã templis, quanquam edicto monuiſſet, ne quis quietem eius irrumperet, concurſusq́ꝫ oppidanorũ diſpoſito milite pro hiberẽtur, peroſus tamen municipia, & colonias, omniaq́ꝫ in cõtinenti ſita, Capreas ſe in inſulam abdidit, trium milium freto ab extremis Surrentini promontorij diiunctam. Solitudinẽ eius placuiſſe maxime crediderim,quoniam importuoſum circa mare,& uix modicis nauigijs pauca ſubſidia. neq́ꝫ adpulerit quiſquam niſi gnaro cuſtode. cœli tẽperies hyeme mitis, obiectu montis quo ſæua uentorum arcentur. æſtas in Fauonium obuerſa, & aperto circum pelago peramœna. proſpectabatq́ꝫ pulcherrimũ ſinum antequã Veſuuius mons ardeſcens faciem loci uerteret. Græcos ea tenuiſſe, Capreasq́ꝫ Thelebois habitatas fama tradit. Sed tum Tiberius duodecim uillarum nominibus, & molibus inſederat, quanto intentus olim publicas ad curas,tanto occultior in luxus,& malum otium reſolutus. Manebat quippe ſuſpicionum & credẽdi temeritas, quam Seianus augere etiam in urbe ſuetus, acrius turbabat,non iam occultis aduerſum Agrippinam & Neronem inſidijs,quis additus miles,nuncios, introitus, aperta,ſecreta,uelut in annales referebat.ultroq́ꝫ ſtruebantur qui monerent perfugere ad Germaniæ exercitus, uel celeberrimo fori effigiem diui Auguſti amplecti, populumq́ꝫ ac ſenatum auxilio uocare. Eaq́ꝫ ſpreta ab illis,uelut pararent,obijciebantur.

Varus Quintilius

P. Dolabella

Capreæ

Malum otium

Iunio Sillano & Silio Nerua Coss. fœdum anni principium inceſſit, tracto in carcerem inluſtri equite Romano Titio Sabino ob amicitiam Germanici. neq́ꝫ enim omiſerat coniugem, liberoſq́ꝫ eius percolere,ſectator domi, comes in publico, poſt tot clientes unus, eoq́ꝫ apud bonos laudatus, & grauis iniquis. Hunc Latinius Latiaris, Porcius Cato, Petitius Rufus, M. Opſius prætura functi adgrediuntur,cupidine conſulatus,ad quem non niſi per Seianum aditus. neq́ꝫ Seiani uoluntas niſi ſcelere quærebatur. Compoſitũ inter ipſos,ut Latiaris qui modico uſu Sabinum cõtingebat, ſtrueret dolum,cæteri teſtes adeſſent: deinde accuſationẽ inciperent. Igitur Latiaris

Titius Sabinus in carcerem

Portius Cato Petiti. Rufus M. Opſius Lati. Latiaris

iacere fortuitos primum sermones. mox laudare constantiam, quod non ut
cæteri florentis domus amicus, adflictam deseruisset: simul honora de Ger/
manico Agrippinã miserãs disserebat. Et postquàm Sabinus (ut sunt mol/
Molles in calamitate mortalium animi les in calamitate mortalium animi) effudit lachrymas, iunxit questus, auden
tius iam onerat Seianum, sæuitiam, superbiam, spes eius: ne in Tiberiũ qui/
dem conuicio abstinet. Iiq; sermões tanquam uetita miscuissent, speciem ar/
ctæ amicitiæ facere. Ac iam ultro Sabinus quærere Latiarem, uentitare do/
mum, dolores suos quasi ad fidissimum deferre. Consultant quos memora/
ui, quo nam modo ea plurium auditu acciperentur. nam loco in quem coiba
tur seruanda solitudinis facies, & si pone fores assisterent, metus uisus, soni/
tus, aut fortuitæ suspicionis erat. Tectum inter & laquearia tres senatores,
haud minus turpi latebra quàm detestanda fraude, sese abstrudunt, forami
nibus & rimis aurem admouent. Interea Latiaris repertum in publico Sabi
num, uelut recens cognita narraturus, domũ & in cubiculum trahit: præteri
taq; & instantia quorum affatim copia, ac nouos terrores cumulat: Eadem
ille, & diutius, quãdo mœsta, ubi semel prorupere difficilius reticẽtur. Prope
rata inde accusatio, misisq; ad Cæsarem literis ordinẽ fraudis, suumq; ipsi
dedecus narrauere. Non aliâs magis anxia & pauens ciuitas, etiã aduersum
proximos. congressus, colloquia, notæ ignotæq; aures uitari, etiã muta atq;
Solennia incipientis anni precatus inanima, tectum & parietes circumspectabantur. Sed Cæsar solennia inci/
pientis anñi kalen. Ianuarias epistula precatus: uertit in Sabinũ, corruptos
quosdam libertorum, & petitum se arguens, ultionemq; haud obscurè po/
scebat. nec mora, quin decerneretur, & trahebatur damnatus, quantum ob/
Sic inchoatur annus ducta ueste, & adstrictis faucibus niti poterat clamitans, Sic inchoari an/
Hæ Seiano uictimæ cadunt num, has Seiano uictimas cadere. quò intendisset oculos, quò uerba accide/
rent, fuga, uastitas, deseri itinera, fora: & quidã regrediebanť, ostẽtabantq;
se rursum, id ipsum pauentes quod timuissent. quem enim diem uacuum
pœna, ubi inter sacra & uota, quo tempore uerbis etiam profanis abstineri
mos esset, uincla & laqueus inducantur? non imprudentem Tiberium tan/
tam inuidiã adijsse: quæsitũ meditatúmq;, ne quid impedire credatur, quo
minus noui magistratus quo modo delubra & altaria sic carcerẽ recludant.
Secutæ insuper literæ, grates agentis quod hominem infensum Reip. puni
uissent, adiecto trepidam sibi uitam, suspectas inimicorũ insidias: nullo no/
minatim compellato. neq; tamen dubitabatur in Neronẽ & Agrippinam
intendi. Ni mihi destinatum foret, suum quæq; in annũ referre, auebat
animus anteire, statimq; memorare exitus, quos Latinius atq; Opsius cæte
riq; flagitij eius repertores habuere, nõ modo postq; C. Cæsar rerum poti/
tus est, sed incolumi Tiberio: qui scelerũ ministros ut peruerti ab alijs nole/
bat, ita plerunq; satiatus, & oblatis in eandẽ operã recẽtibus, ueteres & præ
graues adflixit. uerum has atq; alias sontium pœnas in tẽpore trademus.
Tum

Tum censuit Asinius Gallus cuius liberorũ Agrippina matertera erat, petendũ à principe, ut metus suos senatui fateretur, amouericꝗ sineret. Nullam æque Tiberius, ut rebatur, ex uirtutibus suis ꝗ̃ dissimulationẽ diligebat. eo ægrius accepit, recludi quæ premeret. sed mitigauit Seianus nõ Galli amore, uerum ut cunctationes principis aperirent, gnarus lentum in meditãdo, ubi prorupisset, tristibus dictis atrocia facta cõiungere. Per idem tẽpus Iulia mortem obijt, quam neptem Augustus conuictam adulterij damnauerat proieceratcꝗ in insulam Trimerũ, haud procul Apulis littoribus. illic uiginti annis exilium tolerauit, Augustæ ope sustentata, quæ florentes priuignos cum per occultũ subuertisset, misericordiã erga adflictos palàm ostentabat. Eodem anno Frisij transrhenanus populus pacem exuêre, nostra magis auaricia ꝗ̃ obsequij impatientes. Tributũ ijs Drusus iusserat modicum, pro angustia rerum, ut in usus militares coria boum penderent, nõ intenta cuiuscꝗ cura, quæ firmitudo, quæ mensura: donec Olennius è primipilaribus, regendis Frisiis impositus, terga Vrorum delegit, quorũ ad formã acciperẽtur. Id alijs quocꝗ nationibus arduum, apud Germanos difficilius tolerabatur, quis ingentium belluarum feraces saltus, modica domi armenta sunt. ac primo boues ipsos, mox agros, postremo corpora coniugũ aut liberorum seruitio tradebant. Hinc ira & questus. & postcꝗ nõ subueniebat, remedium ex bello. rapti qui tributo aderant milites, & patibulo adfixi. Olennius infensos fuga præuenit, receptus castello cui nomen Fleuũ: & haud spernẽda illic ciuium sociorumcꝗ manus littora Oceani præsidebat. Quod ubi L. Apronio inferioris Germaniæ proprætori cognitũ, uexilla legionũ, è superiore prouincia, peditumcꝗ & equitum auxiliariũ delectos acciuit: ac simul utruncꝗ exercitum Rheno deuectum Frisiis intulit, soluto iam castelli obsidio, & ad sua tutanda digressis rebellibus. Igitur proxima æstuaria aggeribus & pontibus, traducendo grauiori agmini firmat. atcꝗ interim repertis uadis alam Canninefatem, & quod peditum Germanorũ inter nostros merebat, circumgredi terga hostium iubet. qui iam acie cõpositi pellunt turmas sociales, equitescꝗ legionum subsidio missos. Tum tres leues cohortes, ac rursum duæ, dein tempore interiecto, acrius eques immissus. satis ualidi si simul incubuissent, per interuallum aduentantes, necꝗ constantiam addiderant turbatis, & pauore fugientium auferebant. Cethecio Labeoni legato quintæ legionis, quod reliquum auxiliorum tradit. atcꝗ ille dubia suorũ re, in anceps tractus, missis nuncijs uim legionũ implorabat. Prorumpunt quintani ante alios, & acri pugna hoste pulso, recipiũt cohortis alascꝗ fessas uulneribus. Necꝗ dux Romanus ultũ ijt, aut corpora humauit, quancꝗ multi tribunorũ præfectorumcꝗ & insignes centuriones cecidissent. Mox compertum à transfugis nongentos Romanorũ apud lucum, quẽ Baduhennę uocant, pugna in posterũ extracta, confectos: & aliam quadringentorum

Dissimulatio Tiberij

Iulia

Frisij rebellãt

Coria boum

Frisij Ro. milites patibulo adfigunt

Fleuũ castellũ

L. Apronius

Ala Canninefas

Frisiorum uictoria

Lucus Baduhenna

manum, occupata Cruptoricis quondã stipendiarij uilla, postq̃ proditio
Clarũ ex hac uictoria Frisiorum nomen
metuebatur, mutuis ictibus procubuisse. Clarũ inde inter Germanos Frisium nomen, dissimulante Tiberio damna ne cui bellum permitteret. neq; senatus in eo cura, an imperij extrema dehonestarent. Pauor internus occupauerat animos, cui remediũ adulatione quærebatur. Ita quanq̃ diuersis su
Ara clemẽtiæ
Ara amicitiæ
per rebus consulerent, aram clementiæ, aram amicitię, effigiesq; circum Cęsaris ac Seiani censuere: crebrisq; precibus efflagitabant, uisendi sui copiam facerent. Non illi tamen in urbem aut propinqua urbi digressi sunt, satis uisum omittere insulã, & in proximo Cãpaniæ aspici. eò uenire patres, eques, magna pars plebis, anxij erga Seianũ, cuius durior congressus, atq; eo per
Fœdũ senatus seruitium
ambitum, & societate consiliorũ parabatur. Satis constabat auctam ei adrogantiam, fœdum illud in propatulo seruitiũ spectanti: quippe Romæ sueti discursus, & magnitudine urbis, incertũ, quod quisq; ad negotiũ pergat. Ibi campo aut littore iacentes, nullo discrimine noctem ac diem, iuxta gratiam aut fastus ianitorum perpetiebantur. donec idq; uetitum. & reuenere in urbem trepidi, quos non sermone, non uisu dignatus erat. quidam male alacres, quibus infaustæ amicitiæ grauis exitus imminebat. Cæterũ Tiberius
Agrippina Germanici filia Gn. Domitio nubit
neptem Agrippinam Germanico ortam, cum corãm Gn. Domitio tradidisset, in urbe celebrari nuptias iussit. In Domitio, super uetustatẽ generis, propinquum Cæsaribus sanguinem delegerat. Nam is auiam Octauiam, & per eam Augustum auunculum præferebat.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER QVINTVS

Iuliæ Augustæ mors

VBELLIO & Fusio Coss. quorũ utriq; Geminus cognomentũ erat, Iulia Augusta mortẽ obijt, ætate extrema, nobilitatis per Claudiã familiã & adoptione Liuiorũ Iuliorumq; clarissimæ. primum ei matrimoniũ & liberi fuere cũ Tiberio Nerone, qui bello Perusino profugus, pace inter Sex. Pompeium ac triumuiros pacta, in urbem redijt. Exin Cęsar cupidine formæ aufert marito, incertũ an inuitam, adeo properus ut ne spatio quidẽ ad enitendũ dato penatibus suis grauidam induxerit. Nullã posthac sobolem edidit, sed sanguini Augusti per coniunctionẽ Agrippinę & Germanici adnexa, cõmunes pronepotes habuit, sanctitate domus priscum ad morẽ, comis ultra quàm antiquis fœminis probatum, mater impotẽs, uxor facilis, & cum artibus mariti, simulatione filij bene composita. Funus eius modicum, testamẽtum diu inritum fuit.

laudata est pro rostris à C. Cæsare pronepote qui mox rerum potitus est. At Tiberius quod supremis in matrem officijs defuisset, nihil mutata amœnitate uitæ magnitudinem negociorũ per literas excusauit: honoresq́ memoriæ eius ab senatu large decretos, quasi per modestiã imminuit, paucis admodum receptis, & addito ne cœlestis religio decerneretur: sic ipsam maluisse. quin & parte eiusdem epistulæ increpuit amicitias muliebres, Fusium consulem oblique perstringens. is gratia Augustæ floruerat, aptus alliciendis fœminarũ animis, dicax idem, & Tiberium acerbis facetijs irridere solitus, quarũ apud præpotentes in longum memoria est. Cæterum ex eo prærupta iam & urgens dominatio. nam incolumi Augusta erat adhuc perfugium: quia Tiberio inueteratũ erga matrem obsequiũ, neq́ Seianus audebat auctoritati parentis anteire: tũc uelut frenis exoluti proruperũt. missæq́ in Agrippinã ac Neronem literæ, quas pridem allatas & cohibitas ab Augusta credidit uulgus. haud enim multũ post mortẽ eius recitatæ sunt. uerba inerant quæsita asperitate, sed non arma, non rerum nouarum studium, amores iuuenum, & impudicitiam nepoti obiectabat: in nurumne id quidem confingere ausus, adrogantiã oris & cõtumacem animũ incusauit, magno senatus pauore ac silentio: donec pauci, quis nulla ex honesto spes, & publica mala singulis in occasionem gratiæ trahuntur, ut referretur postularent, promptissimo Cotta Messalino cum atroci sentẽtia. sed alijs à primoribus maximeq́ à magistratibus trepidabat: quippe Tiberius & si infense inuectus, cætera ambigua reliquerat. Fuit in senatu Iunius Rusticus, componendis patrũ actis delectus à Cæsare, eoq́ meditationes eius introspicere creditus: is fatali quodam motu (neq́ enim ante specimen constantiæ dederat) seu praua solertia, dum imminentiũ oblitus incerta pauet, inserere se dubitantibus, ac monere consules ne relationẽ inciperent: disserebatq́, breuibus momentis summa uerti posse, dandumq́ interstitiũ pœnitentiæ senis.

Supremis officia

Fusius Cos.

Acerbæ facetiæ

Iunius Rusticus

Simul populus effigies Agrippinæ ac Neronis gerens, circũsistit curiã, festisq́ in Cæsarem ominibus falsas literas & principe inuito exitiũ domui eius intendi clamitat. ita nihil triste illo die patratũ. ferebãtur etiã sub nominibus consulariũ fictæ in Seianũ sentẽtiæ, exercentibus plerisq́ per occultũ, atq́ eo procacius libidinem ingeniorũ, unde illi ira uiolẽtior, & materies criminandi: spretũ dolorem principis, ab senatu desciuisse populũ: audiri iam & legi nouas cõciones, noua patrũ consulta: quid reliquũ nisi ut caperẽt ferrum? & quorũ imagines pro uexillis secuti forent, duces imperatoresq́ deligerẽt? Igitur Cæsar repetitis aduersum nepotẽ & nurũ probris, increpitaq́ per edictũ plebe, questus apud patres quod fraude unius senatoris imperatoria maiestas elusa publice foret, integra tamen sibi cuncta postulauit. nec ultra deliberatũ quo minus non quidem extrema decernerent, id enim uetitum, sed paratos ad ultionem ui principis impediri testarentur. *

Quatuor & quadraginta orationes super ea re habitæ, ex quis ob metum paucæ, plures adsuetudine, mihi pudorem aut Seiano inuidiam allaturum censui.

uersa est fortuna, & ille quidem qui collegam & generũ adsciuerat, sibi ignoscit. cæteri quem per dedecora fouere, cum scelere insectantur.

miserius sit ob amicitiam accusari, an amicum accusare haud discreuerim, non crudelitatem, non dementiam cuiusquam experiar, sed liber & mihi ipsi probatus antibo periculũ. uos obtestor ne memoriam nostri per mœrorem q̃ læti retineatis, adijciẽdo me quoq; ijs, qui fine egregio publica mala effugerunt. Tunc singulos ut cuiq; adsistere, alloqui animus erat, retinens aut dimittens partem diei absumpsit. multoq; adhuc cœtu, & cunctis intrepidum uultũ eius spectantibus, cum superesse tempus nouissimis crederent, gladio quem sinu abdiderat incubuit. Neq; Cæsar ullis criminibus aut probris defunctum insectatus est, cum in Blæsum multa

P. Vitellius fœdaq; incusauisset. Relatum inde de P. Vitellio & Pomponio Secundo. illum indices arguebant, claustra ærarij cui præfectus erat, & militarem pecuniam rebus nouis obtulisse. huic à Considio prætura functo obiectabatur Velij Galli amicitia, qui punito Seiano in hortos Pomponij quasi fidissimum ad subsidium perfugisset. neq; aliud periclitantibus auxilij quàm in

Fratres, uades fratrum constantia fuit, qui uades extitere. mox crebris prolationibus spem ac metum iuxta grauatus Vitellius, petito per speciem studiorum scalpro, le-

Pomponius Secundus uem ictum uenis intulit, uitamq; ægritudine animi finiuit. At Pomponius multa morum elegantia, & ingenio inlustri, dum aduersam fortunã æquus

In reliquos Seiani liberos animaduersum tolerat, Tiberio superstes fuit. Placitũ posthac ut in reliquos Seiani liberos aduerteretur, uanescente quanquã plebis ira, ac plerisq; per priora supplicia lenitis. igitur portant in carcerem, filius imminẽtiũ intelligens, puella adeo nescia, ut crebro interrogaret, quod ob delictũ, & quò traheretur: neq; facturã ultra. &, posse se puerili uerbere moueri. Tradunt temporis eius auctores, quia triumuirali supplicio affici uirginẽ inauditũ habebatur, à carni-

Id ætatis corpora fice laqueũ iuxta, compressam: exin oblisis faucibus id ætatis corpora in Gemonias abiecta. Per idem tẽpus Asia atq; Achaia exterritæ sunt, acri ma-

Falsus Drusus gis q̃ diuturno rumore, Drusum Germanici filiũ apud Cycladas insulas, mox in cõtinenti uisum. & erat iuuenis haud dispari ætate, quibusdam Cæsaris libertis uelut agnitus, per dolumq; comitantibus, alliciebant ignari famæ nominis, & promptis Græcorũ animis ad noua & mira. quippe lapsum custodiæ pergere ad paternos exercitus, Aegyptum aut Syriã inuasurum fingebant simul, credebantq;. iam iuuentutis concursu, iam publicis studijs frequentabatur, lætus præsentibus & inaniũ spe, cum auditum id Poppæo Sabino. Is Macedoniæ tum intentus, Achaiam quoq; curabat. Igitur quo uera seu falsa antiret, Toronæum Thermæumq; sinum præfestinans, mox

Eubœam

Eubœam Aegæi maris insulã & Piræeum Atticæ oræ, dein Corinthiense littus, angustiasq; Isthmi euadit: mariq; alio Nicopolim Romanam coloniam ingressus, ibi demum cognoscit, solertius interrogatū quis nam foret. dixit se M. Sillano genitum. & multis sectatorū dilapsis, ascendisse nauem, tanquā Italiam peteret. scripsitq; hæc Tiberio. neq; nos originem finem'ue eius rei ultra comperimus. Exitu anni diu aucta discordia consulum erupit. nam facilis capessendis inimicitijs & foro exercitus, ut segnem Regulū ad opprimendos Seiani ministros obliq; perstrinxerat. ille nisi lacesseretur modestiæ retinens, non modo retudit collegam, sed ut noxium coniurationis ad disquisitionem trahebat. Multisq; patrum orantibus, ponerent odia in perniciem itura, mansere infensi ac minitantes, donec magistratu abirent. Gn. Domitius & Camillus Scribonianus cōsulatum inierant, cum Cæsar tramisso quod Capreas & Surrentum interluit freto, Campaniam prælegebat, ambiguus an urbem intraret, seu quia contra destinauerat, speciem uenturi simulaņs: & sæpe in propinqua digressus, aditis iuxta Tiberim hortis, saxa rursum & solitudinem maris repetijt, pudore scelerū & libidinum: quibus adeo indomitis exarserat, ut more regio pubem ingenuam stupris pollueret. nec formam tantum & decora corpora, sed in his modestam pueritiam, in alijs imagines maiorū incitamentum cupidinis habebat. tuncq; primum ignota ante uocabula reperta sunt, sellariorum & spintriarum, ex fœditate loci ac multiplici patientia. præpositiq; serui qui quærerent, pertraherēt, dona in promptos, minas aduersum abnuentes, & si retinerent propinquus aut parens, uim, raptus, suaq; ipsi libita uelut in captos exercebāt.

At Romæ principio anni quasi recens cognitis Liuiæ flagitijs, ac nō pridem etiam punitis, atroces sententiæ dicebantur, in effigies quoq; ac memoriam eius. & bona Seiani ablata ærario, ut in fiscum cogerentur, tum retulere Scipiones. Hæc & Sillani & Cassij ijsdem fermè aut paulum immutatis uerbis adseueratione multa censebāt, cum repente Togonius Gallus dum ignobilitatem suam magnis nominibus inserit, per deridiculum auditur. Nam principem orabat deligere senatores, ex quis uiginti sorte ducti & ferro accincti, quoties curiam inisset salutem eius defenderent. crediderat nimirum epistolæ, subsidio sibi alterum ex consulibus poscentis, ut tutus à Capreis urbem peteret. Tiberius tamen ludibria serijs permiscere solitus, egit gratias beneuolentiæ patrū: sed quos omitti posse? quos deligi? semper ne eosdem? an subinde alios? & honoribus perfunctos, an iuuenes? priuatos an è magistratibus? quam deinde speciem fore sumentium in limine curiæ gladios? neq; sibi uitā tanti, si armis tegenda foret. Hæc aduersus Togonium, uerbis moderans: neq; ultra abolitionē sententiæ suadere. At Iuniū Gallionem qui censuerat ut prætoriani actis stipendijs, ius apiscerentur in quatuordecim ordinibus sedēdi, uiolēter increpuit, uelut corā rogitās, quid illi

In Liuiam

Togonius Gallus.

Iunius Gallio

illi cum militibus? quos neq; dicta imperatoris, neq; premia nisi ab imperatore accipere par esset. reperisse prorsus quod diuus Augustus non prouiderit, an potius discordiã & seditionem à satellite Seiani quæsitã? qua rudes animos nomine honoris ad corrumpendũ militiæ morem propelleret. hoc preciũ Gallio meditatæ adulationis tulit, statim curia, deinde Italia exactus. & quia incusabatur facile toleraturus exilium, delecta Lesbo insula nobili & amœna, retrahit̃ in urbẽ, custoditurq; domibus magistratuũ. Iisdem literis Cæsar Sestium Pagonianum prætorium perculit, magno patrũ gaudio, audacem, maleficũ, omnium secreta rimantem, delectumq; à Seiano, cuius ope dolus C. Cæsari pararetur. quod postquã patefactum, prorupere concepta per idem odia, & summum supplicium decernebatur, ni professus indiciũ foret. Vt uero Latinium Latiarem ingressus est accusator Acri us, iuxta inuisi, gratissimum spectaculum præbebat̃. Latiaris, ut rettuli, præcipuus olim circũueniendi Titij Sabini, & tunc luendæ pœnæ primus fuit. Inter quæ Haterius Agrippa consules anni prioris inuasit, cur mutua accusatione intenta, nunc silerent? metum prorsus & noxam conscientiæ pro fœdere haberi, at non patribus reticenda quæ audiuissent. Regulus manere tempus ultionis, seq; corãm principe executurum: Trio æmulationem inter collegas, & si qua discordes iecissent melius obliterari, respondit. Vrgente Agrippa, Sanquinius maximus è consularibus orauit senatum, ne curas imperatoris, cõquisitis insuper acerbitatibus augerent: sufficere ipsum statuendis remedijs. sic Regulo salus, & Trioni dilatio exitij quæsita. Haterius inuisior fuit, quia somno aut libidinosis uigilijs marcidus, & ob segnitiã, quamuis crudelem principem non metuens, inlustribus uiris perniciem inter ganeum ac stupra meditabatur. Exin Cotta Messalinus sæuissimæ cuiusq; sententiæ auctor, eoq; inueterata inuidia, ubi primũ facultas data, arguitur pleraq;, C. Cæsarem quasi incestæ uirilitatis, & cum die natali Augustę inter sacerdotes epularetur nouemdialem eam cœnam dixisse, querensq; de potentia M. Lepidi, ac L. Aruntij cum quibus ob rem pecuniariã disceptabat, addidisse, illos quidem senatus, me autẽ tuebitur Tiberiolus meus. neq; cunctatus à primoribus ciuitatis reuincebatur. ijsq; instantibus ad imperatorem prouocauit. nec multo post literæ adferuntur, quibus in modum defensionis, repetito inter se atq; Cottã amicitiæ principio, crebrisq; eius officijs commemoratis, ne uerba prauè detorta, neu conuiualium fabularũ simplicitas in crimen duceretur, postulauit. Insigne uisum est earum Cæsaris literarum initium, nam his uerbis exorsus est. Quid scribam uobis P. C. aut quomodo scribam? aut quid omnino non scribam hoc tempore? Dij me deæq; peius perdant quàm perire me quotidie sentio, si scio. Adeo facinora atq; flagitia sua ipsi quoq; in supplicium uerterant. Neq; frustra præstantissimus sapientiæ firmare solitus est, si recludantur tyrannorũ mentes posse

[Margin notes: *Sestius Pagonianus* · *Latinius Latiaris* · *Haterius Agrippa* · *Cotta Messalinus* · *Tiberiolus* · *Conuiualiũ fabularũ simplicitas*]

posse aspici laniatus & ictus,quando ut corpora uerberibus,ita sæuitia,libi/
dine,malis cõsultis,animus dilaceret.quippe Tiberium nõ fortuna, nõ soli/
tudines protegebant, quin tormenta pectoris suasq; ipse pœnas fateretur.
Tum facta patribus potestate,statuẽdi de Cæsiliano senatore, qui plurima
aduersum Cottam prompserat,placitum eandem pœnam inrogari, quam
in Aruseium & Sanquinium accusatores L.Aruntij. quo non aliud honori
ficentius Cottæ euenit,qui nobilis quidem sed egens ob luxum,per flagitia
infamis,sanctissimis Arũtij artibus dignitate ultionis æquabatur. Quin/
tus Seruæus posthac & Minutius Thermus inducti.Serueus prætura fun
ctus, & quondã Germanici comes. Minutius equestri loco modeste habi/
ta Seiani amicitia. unde illis maior miseratio. cõtra Tiberius præcipuos ad
scelera increpãs,admonuit C.Cæstium patrem dicere senatui quæ sibi scri/
psisset:suscepitq; Cæstius accusationem. quod maxime exitiabile tulere illa
tempora,cum primores senatus infimas etiã delationes exercerent,alij pro/
palam,multi per occultum:neq; discerneres alienos à coniunctis,amicos ab
ignotis,quid repens, aut uetustate obscurum : perinde in foro,in conuiuio,
quaqua de re locuti incusabantur, ut quis præuenire & reum destinare pro/
perat,pars ad subsidium sui,plures infecti quasi ualitudine & contactu.Sed
Minutius & Seruæus damnati,indicib. accessere. Tractiq; sunt in casum
eundem Iulius Africanus è Santonis Gallica ciuitate, Seius Quadratus.ori
ginem non repperi. Neq; sum ignarus à plerisq; scriptoribus,omissa mul
torum pericula & pœnas,dum copia fatiscũt, aut quæ ipsis nimia & mœsta
fuerant,ne pari tædio lecturos adficerent,uerẽtur. Nobis pleraq; digna co/
gnitu obuenere,quanquam ab alijs incelebrata. Nam ea tempestate qua
Seiani amicitiam cæteri falso exuerãt,ausus est eques Romanus M.Teren/
tius ob id reus, amplecti, ad hunc modum apud senatum ordiendo. For/
tunæ quidem meæ fortasse minus expediat adnoscere crimen quàm abnue
re. sed utcunq; casura res est,fatebor & fuisse me Seiano amicũ, & ut essem
expetisse, & postq; adeptus eram, lætatum. Videram collegam patris re/
gendis prætorijs cohortibus,mox urbis & militiæ munia simul obeuntem.
illius propinqui & adfines honoribus augebant.ut quisq; Seiano intimus,
ita ad Cæsaris amicitiam ualidus. cõtra quibus infensus esset, metu ac sordi
bus cõflictabant.nec quenq; exemplo adsumo. cunctos qui nouissimi con
silij expertes fuimus, meo unius discrimine defendam. Non enim Seianum
Vulsiniensem, sed Claudiæ & Iuliæ domus partem, quas adfinitate occu/
pauerat,tuum Cæsar generum,tui consulatus socium, tua officia in Rep.ca/
pessentem colebamus. Non est nostrum æstimare quẽ supra cęteros,& qui
bus de causis extollas. Tibi summũ rerum iudicium dij dedere,nobis obse/
quij gloria relicta est. Spectamus porrò quæ coràm habent, cui ex te opes
honores, quis plurima iuuandi nocendiúe potentia. quæ Seiano fuisse ne/

Cesilianus ac cusator Cottæ

Messalinus Cotta

Q. Seruæus

Minut. Thermus

C. Cæstius

Iul. Africanus Santoni

Seius Quadratus

M Terentij eq. Ro. apud senatũ oratio mirã hominis constantiam arguens

mo negauerit. abditos principis sensus, & si quid occultius parat, exquirere inlicitum, anceps, nec ideo adsequare. Ne P. C. ultimũ Seiani diem, sed sexdecim annos cogitaueritis. etiã Satriũ atq; Pomponiũ uenerabamur: libertis quoq; ac ianitoribus eius notescere pro magnifico accipiebatur. Quid ergo? indistincta hæc defensio & promiscua dabit? imò iustis terminis diuidatur. Insidiæ in Remp. cõsilia cædis aduersum imperatorẽ puniantur: de amicitia & officijs, idem finis & te Cæsar & nos absoluerit. Constantia orationis, & quia repertus erat qui efferret quæ oẽs animo agitabãt, eo usq; potuere, ut accusatores eius, additis quæ ante deliquerant, exilio aut morte mulctarentur.

Sex. Vestilius

Secutę dehinc Tiberij literæ in Sex. Vestilium prætoriũ quẽ Druso fratri percharum in cohortẽ suam transtulerat. causa offensionis Vestilio fuit, seu composuerat quædam in C. Cæsarem ut impudicum, siue ficto habita fides, atq; ob id cõuictu principis prohibitus, cum senili manu ferrum tentauisset, obligauit uenas: precatusq; per codicillos, immiti rescripto uenas resoluit.

Annius Pollio
Ap. Sillanus
Scaurus Mamercus
Cal. Sabinus
Vicinianus Pollio

Aceruatim ex eo Annius Pollio, Appius Sillanus, Scauro Mamerco, simul ac Sabino Caluisio, maiestatis postulantur, & Vicinianus Pollioni patri adijciebatur, clari genus, & quidam summis honoribus.cõtremuerantq; patres. nam quotus quisq; adfinitatis aut amicitiæ tot inlustrium uirorum expers erat? ni Celsus urbanæ cohortis tribunus, tum inter indices, Appium, & Caluisium discrimini exemisset. Cæsar Pollionis, ac Viciniani Scauriq; causam ut ipse cũ senatu nosceret, distulit, datis quibusdã in Scaurum tristibus notis.

Fœminæ damnatæ ob lachrymas
Vitia Fusij mater

Ne fœminæ quidẽ exortes periculi, quã occupandæ Reip. argui non poterant, ob lachrymas incusabantur. necataq; est anus Vitia Fusij Gemini mater, quod filij necem fleuisset. Hæc apud senatũ.

Vescularius Atticus
Iul. Marinus

Nec secus apud principem Vescularius Atticus, ac Iulius Marinus ad mortem aguntur, è uetustissimis familiarium Rhodum secuti, & apud Capreas indiuidui. Vescularius insidiarum in Libonem internuncius. Marino participe Seianus Curtium Atticum oppresserat. quo lætius acceptum, sua exempla in consultores recidisse.

L. Pisonis pontificis mors

Per idem tempus L. Piso Pontifex, rarum in tanta claritudine, fato obijt, nullius seruilis sententiæ sponte auctor, & quoties necessitas ingrueret sapiẽter moderans. patrem ei Censorium fuisse memoraui, ætas ad octogesimum annum processit. decus triumphale in Thracia meruerat. sed præcipua ex eo gloria, quod præfectus urbi recens, continuam potestatem, & insolentia parendi grauiorẽ, mirè temperauit.

Præfectus urbi

Namq; antea profectis domo regibus, ac mox magistratibus, ne urbs sine imperio foret, in tempus deligebatur qui ius redderet, ac subitis mederet. ferũtq; ab Romulo Dentrem Romulium, post ab Tullo Hostilio Numam Martium, & ab Tarquinio Superbo Spurium Lucretium impositos. dein consules mandabant, duratq; simulacrum quoties ob ferias Latinas præficitur, qui consulare munus usurpet. Cæterũ Augustus bellis ciuilibus Cillinium

Mecœna

Mecœnatem equestris ordinis, cūctis apud Romā atq; Italiam præposuit. Mox rerum potitus, ob magnitudinē populi, ac tarda legū auxilia, sumpsit è consularibus qui coerceret seruitia, & quod ciuium audacia turbidum nisi uim metuat. proximusq; Messala Coruinus eam potestatem, & paucos intra dies finem accepit, quasi nescius exercendi. Tum Taurus Statilius, quanquam prouecta ætate, egregiè tolerauit. Dein Piso uiginti per annos pariter probatus, publico funere ex decreto senatus celebratus est. Relatū inde ad patres à Quintiliano tribuno plebei de libro Sibullæ, quē Caninius Gallus quindecimuir recipi inter cæteros eiusdem uatis, & ea de re senatusconsultum postulauerat. quo per discessionē facto, misit literas Cæsar modicè tribunum increpans, ignarū antiqui moris ob iuuentam: Gallo exprobrabat quod scientiæ cærimoniarumq; uetus, incerto auctore, ante sententiam collegij, non, ut assolet, lecto per magistros æstimatoq; carmine, apud infrequentem senatum egisset. Simul cōmonefecit: quia multa uana sub nomine celebri uulgabantur, sanxisse Augustū, quem intra diem ad prætorem urbanū deferrentur, neq; habere priuatim liceret. quod à maioribus quoq; decretū erat, post exustum sociali bello capitolium quæsitis Samo, Ilio, Erythris, per Africam etiā ac Siciliam & Italicas colonias carminibus Sibyllæ, una seu plures fuere, datoq; sacerdotibus negocio, quantum humana ope potuissent, uera discernere. Igitur tunc quoq; notioni quindecimuirum is liber subijcitur. Iisdem consulibus, grauitate annonæ iuxta seditionē uentum. multaq; & plures per dies, in theatro licentius efflagitata, q̄ solitū aduersum imperatorem: quis cōmotus, incusauit magistratus patresq;, quod non publica auctoritate populum coercuissent, addiditq; quibus è prouincijs & quanto maiorem quàm Augustus rei frumentariæ copiam aduecta ret. Ita castigandæ plebi compositum senatusconsultum prisca seueritate. neq; segnius consules edixere. silentium ipsius non ciuile, ut crediderat, sed in superbiam accipiebatur. Fine anni Geminius Celsus, Pompeius equites Romani cecidere coniurationis crimine. Ex quis Geminius prodigentia opum, ac mollitia uitę amicus Seiano, nihil ad serium. Et Iulius Celsus tribunus, in uinclis laxatam cathenam, & circumdatam in diuersum tendens, suam ipse ceruicem perfregit. At Rubrio Fabato, tanquam desperatis rebus Romanis, Parthorum ad misericordiam fugeret, custodes additi. sanus repertus apud fretum Siciliæ, retractusq; per centurionem, nullas probabiles causas longinquæ peregrinationis adferebat. Mansit tamen incolumis, obliuione magis quàm clementia. Ser. Galba, L. Sulla Coss. Diu quæsito quos neptibus suis maritos destinaret Cæsar, postquam instabat uirginum ætas, L. Casium, M. Vinicium legit. Vinicio oppidanum genus: Calibus ortus, patre, atq; auo consularibus, cætera equestri familia erat, mitis ingenio, & cōptæ facundiæ. Casius plebei Romæ generis, uetū antiqui honoratiq;

Cilinius Mecœnas
Messala Coruinus
Stati. Taurus
Quintilianus tribun. pl.
Canin. Gallus
Vt assolet
Multa uana sub nomine celebri uulgantur. Id factum etiā in literis sacris non modo prophanis
Carmina Sibyllæ
Annonæ grauitas seditionis causa
Gemi. Celsus
Pompeius
Iul. Celsus
M. Vinicius
L. Casius

noratiq;,& ſeuera patris diſciplina eductus,facilitate ſæpius q̃ induſtria cõ
mendabatur.Huic Druſillam,Vinicio Iuliam, Germanico genitas coniun/
git.ſuperq; ea re ſenatui ſcripſit,leui cum honore iuuenum. dein redditis ab
ſentiæ cauſis admodum uagis,flexit ad grauiora,& offenſiones ob Remp.
cœptas: utq; Macro præfectus,tribunorũq; & centurionũ pauci, ſecum in
troirent quoties curiam ingrederetur, petiuit. factoq; large, & ſine præſcri/
ptione generis,aut numeri,ſenatuſconſulto,ne tecta quidẽ urbis adeo publi
cum conſilium nunq; adijt, deuijs plerunq; itineribus ambiens patriam &
Fœneratores declinans. Interea magna uis accuſatorũ in eos inrupit qui pecunias fœno
poſtulantur re auctitabant, aduerſum legẽ dictatoris Cæſaris, qua de modo credendi,
poſsidendiq; intra Italiã cauetur,omiſſa olim,quia priuato uſui bonum pu/
Fœnebre blicum poſtponitur. Sanè uetus urbi fœnebre malum, & ſeditionũ diſcor/
malum diarumq; creberrima cauſa,eoq; cohibebatur antiquis quoq; & minus cor
ruptis moribus. Nam primo duodecim tabulis ſanctum, ne quis unciario
Vnciarium fœnus fœnore amplius exerceret,cum antea ex libidine locupletium agitaretẽ.dein
Semuncia rogatiõe tribunitia ad ſemũcias redacta.Poſtremo uetita uerſura. multiſq;
plebis ſcitis obuiã itum fraudibus,quæ toties repreſſæ, miras per artes rur/
Gracchi pretoris de cohibendis fœnerатorib. relatio ſum oriebantẽ.Sed tum Gracchus prætor,cui ea quæſtio euenerat, multitu/
dine periclitantium ſubactus,rettulit ad ſenatum. trepidiq; patres (neq; e/
nim quiſquam tali culpa uacuus) ueniam à principe petiuere: & cõcedente,
annus in poſterum,ſexq; menſes dati,quis ſecundum iuſſa legis, rationes fa
Rationes familiares componere miliares quiſq; componerent. hinc inopia rei nummariæ, cõmoto ſimul o/
mnium ære alieno:& quia tot damnatis,boniſq; eorũ diuenditis,ſignatum
argentum fiſco uel ærario attinebatur. adhoc ſenatus præſcripſerat, duas
quiſq; fœnoris partes in agris per Italiã conlocaret.Sed creditores in ſolidũ
appellabant.nec decorum appellatis minuere fidem. Ita primo concurſatio
& preces, dein ſtrepere prætoris tribunal. eáq; quæ remedio quæſita, uen/
ditio,& emptio,in contrarium mutari,quia fœneratores omnem pecuniam
mercandis agris condiderant. Copiã uendendi ſecuta uilitate, quanto quis
obæratior ægrius diſtrahebant. multiq; fortunis prouoluebantur. euerſio
rei familiaris dignitatẽ ac famam præceps dabat: donec tulit opem Cæſar
diſpoſito per menſas millies ſeſtertio,factáq; mutuãdi copia ſine uſuris per
triennium, ſi debitor populo in duplũ prædijs cauiſſet. Sic refecta fides. &
paulatim priuati quoq; creditores reperti. neq; emptio agrorũ exercita ad
formã ſenatuſconſulti,acribus,ut fermè talia,initijs,incurioſo fine. Dein
Cõſidius Proculus maieſtatis poſtulatus redeunt priores metus, poſtulato maieſtatis Conſidio Proculo. qui nullo
pauore diem natalem celebrans, raptus in cũriã paritérq; damnatus inter/
Sancia fectuſq;. & ſorori eius Sanciæ aqua atq; igni interdictũ,accuſante Q.Pom
Q.Põponius ponio. Is moribus inquies, hæc & huiuſcemodi à ſe factitari prætendebat,
ut parta apud principem gratia, periculis Pomponij Secundi fratris mede/
retur

Pompeia Macrina

retur. Etiam in Pompeiam Macrinā exilium ſtatuitur, cuius maritū Argo
licum, ſocerum Laconē è primoribus Achæorum Cæſar adflixerat. Pater
quoq; inluſtris eques Romanus, ac frater prætorius, cum damnatio inſtaret

Theophanes Mitylenæus

ſe ipſi interfecere. datum erat crimini quod Theophanē Mitylenæum pro/
auum corū, Gn. Magnus inter intimos habuiſſet: quodq; defuncto Theo/

Sex. Marius

phani cœleſtes honores Græca adulatio tribuerat. Poſt quos Sex. Mari/
us Hiſpaniarum ditiſsimus, defertur inceſtaſſe filiam, & ſaxo Tarpeio deij/

Aurarias ſibi Tiberius ſepoſuit, fodinas intelligit

citur. ac ne dubium haberetur, magnitudinē pecuniæ malo uertiſſe, aurari/
asq; eius (quanquam publicarentur) ſibimet Tiberius ſepoſuit, inritatusq;
ſupplicijs, cunctos qui carcere attinebantur accuſati ſocietatis cum Seiano,
necari iubet. Iacuit immēſa ſtrages: omnis ſexus, omnis ætas: inluſtres, igno
biles: diſperſi, aut aggregati. neq; propinquis, aut amicis adſiſtere, inlachry/
mare, ne uiſere quidem diutius dabatur. ſed circumiecti cuſtodes, & in mœ/
rorem cuiuſq; intenti, corpora putrefacta adſectabantur, dum in Tiberim
traherentur. ubi fluitantia, aut ripis adpulſa, non cremare quiſquā, non con/
tingere. interciderat ſortis humanæ cōmercium ui metus, quantúmq; ſæui/

C. Cæſar qui & Caligula

tia gliſceret miſeratio arcebatur. Sub idem tempus C. Cæſar diſcedenti
Capreas auo comes, Claudiam M. Sillani filiam coniugio accepit, immanē
animum ſubdola modeſtia tegens, non damnatione matris, non exilio fra/
trum rupta uoce, qualem diem Tiberius induiſſet, pari habitu, haud multū

Paſsie. orator Neq; melior unquā ſeruus, neq; deterior dominus

diſtantibus uerbis. Vnde mox ſcitum Paſſieni oratoris dictum percrebruit.
Neq; meliorem unquam ſeruum, neq; deteriorem dominum fuiſſe. Non
omiſerim præſagium Tiberij de Ser. Galba tum conſule, quem accitum, &
diuerſis ſermonibus pertentatum, poſtremo Græcis uerbis in hanc ſenten/

Et tu Galba quādoq; deguſtabis imperiū

tiam adlocutus: Et tu Galba quandoq; deguſtabis imperium, ſeram ac bre
uem potentiam ſignificans, ſcientia Chaldæorum artis, cuius apiſcendæ, o/

Traſyllus Chaldæorū artis peritus

tium apud Rhodum, magiſtrum Traſullum, habuit, peritiam eius hoc mo
do expertus. Quoties ſuper negotio conſultaret, edita domus parte ac liber
ti unius cōſcientia utebatur. is literarum ignarus, corpore ualido, per auia ac
derupta, nam ſaxis domus imminet, præibat eum cuius artem experiri Ti/
berius ſtatuiſſet, & regredientem ſi uanitatis, aut fraudum ſuſpicio inceſſe/
rat, in ſubiectum mare præcipitabat, ne index arcani exiſteret. Igitur Tra/
ſullus iiſdem rupibus inductus, poſtquam percunctantem commouerat,
imperium ipſi, & futura ſolerter patefaciens: interrogatur an ſuam quoq;
genitalem horam comperiſſet, quem tum annū, qualem diem haberet. Ille
poſitus ſiderum, ac ſpacia dimēſus, hærere primo, dein pauēſcere: & quantū
introſpiceret, magis ac magis trepidus admirationis & metus, poſtremo ex/
clamat, ambiguum ſibi ac propè ultimum diſcrimen inſtare. Tum comple/
xus eum Tiberius præſcium periculorum, & incolumē fore gratatur, quæq;
dixerat oraculi uice accipiens inter intimos amicorum tenet. Sed mihi hæc,

Fató ne an forte res mortalium uoluantur ac talia audienti in incerto iudiciũ est, fató ne res mortaliũ & necessitate immutabili, an forte uoluantur. quippe sapientissimos ueterũ, quiq́ sectam eorum ęmulant, diuersos reperies: ac multis insitam opinionem, non initia nostri, non finem, non deniq́ homines dijs curæ. Ideo creberrima & tristia *Fatum* in bonos, læta apud deteriores esse. Contra alij, fatum quidẽ congruere re- *Electio* bus putãt, sed nõ è uagis stellis, uerũ apud principia, & nexus naturaliũ causarum. ac tamen electionẽ uitæ nobis relinquunt, quã ubi elegeris, certum imminentiũ ordinẽ. neq́ mala uel bona, quæ uulgus putet: multos qui conflictari aduersis uideantur, beatos: ac plerosq́, quanquã magnas per opes, miserrimos: si illi grauem fortunam constanter tolerent, hi prospera inconsulte utantur. Cæterum plurimis mortalium non eximi, quin primo cuiusq́ ortu uentura destinentur. sed quædam secus q̃ dicta sint cadere, fallacijs ignara dicentiũ. ita corrumpi fidem artis, cuius clara documenta, antiqua ætas & nostra tulerit. Quippe à filio eiusdem Trasulli, prædictum Neronis imperium in tempore memorabitur, ne nunc incœpto longius abierim.

Asinij Galli mors Iisdem consulibus Asinij Galli mors uulgatur, quem egestate cibi perẽptũ haud dubium. sponte uel necessitate, incertũ habebatur. Cõsultusq́ Cæsar an sepeliri sineret, non erubuit permittere, ultroq́ incusare casus qui reum abstulissent antequam coràm cõuinceretur. scilicet medio triennio defuerat tempus subeundi iudicium consulari seni, tot consularium parenti.

Drusi mors Drusus deinde extinguitur, cum se miserandis alimentis, mandendo è cubili tomento, nonum ad diem detinuisset. Tradidere quidam descriptũ fuisse Macroni, si arma ab Seiano tentarentur, extractũ custodia iuuenem (nam in palatio attinebatur) ducẽ populo imponere. mox quia rumor incedebat, fore ut nurui ac nepoti conciliaretur Cæsar, sæuitiam, quàm pœnitentiam maluit. Quin & inuectus in defunctum, probra corporis, exitiabilem *Drusi nepotis facta dictaq́ complurib. annis per dies descripta, Tiberium auũ recitanda iubere non puduit.* in suos, infensum Reip. animum obiecit: recitariq́ factorum, dictorumq́ eius descripta per dies iussit. quo non aliud atrocius uisum: adstitisse tot per annos qui uultum, gemitus, occultum etiam murmur exciperent. & potuisse auum audire, legere, in publicũ promere, uix fides, nisi quod Actij centurionis, & Didymi liberti, epistulæ, seruorum nomina præferebant, ut quis egredietem cubiculo Drusum pulsauerat, exterruerat. etiam sua uerba centurio sæuitiæ plena tanquam egregium, uocesq́ deficientis adiecerat, quis primò alienationem mentis simulans, quasi per dementiã, funesta Ti- *Exspes uitæ* berio, mox ubi exspes uitæ fuit, meditatas, compositasq́ diras imprecaba- *Diræ* tur: ut quemadmodũ nurum, filium fratris, & nepotes, domumq́ omnem cædibus cõpleuisset, ita pœnas nomini genetiq́ maiorũ, & posteris exolueret. Obturbabant quidem patres specie detestandi. sed penetrabat pauor, *Tanq̃ dimotis parietibus* & admiratio, callidum olim & tegendis sceleribus obscurũ, huc confidentię uenisse, ut tanquam dimotis parietibus ostenderet nepotem sub uerbere

centurio

centurionis, inter seruorum ictus, extrema uitæ alimenta frustra orantem.

Nondum is dolor exoleuerat, cum de Agrippina auditum. quam interfecto Seiano spe sustentatã prouixisse reor, & postq̃ nihil de sæuitia remittebatur, uoluntate extinctam: nisi si negatis alimẽtis, adsimulatus est finis, qui uideretur sponte sumptus. Enimuero Tiberius fœdissimis criminationibus exarsit, impudicitiam arguens, & Asiniũ Gallum adulterũ, eiusq̃ morte ad tædium uitæ cõpulsam. Sed Agrippina ęqui impatiens, dominandi auida, uirilibus curis, fœminarũ uitia exuerat. Eodem die defunctam quo biennio ante Seianus pœnas luisset, memoriæq̃ id prodendum addidit Cæsar, iactauitq̃ quod non laqueo strangulata, neq̃ in Gemonias proiecta foret. Actæ ob id grates, decretumq̃ ut quintũdecimum kal. Nouemb. utriusq̃ necis die per omnis annos donũ Ioui sacraretur. Haud multo post Cocceius Nerua cõtinuus principis, omnis diuini humaniq̃ iuris sciens, integro statu, corpore inlæso, moriendi cõsilium cœpit. Quod ut Tiberio cognitũ, adsidere, causas requirere, addere preces, fateri postremo graue conscientiæ, graue famæ suæ, si proximus amicorum nullis moriendi rationibus uitam fugeret. auersatus sermonem Nerua abstinentiam cibi coniunxit. ferebant gnari cogitationum eius quanto propius mala Reip. uiseret, ira, & metu, dum integer, dum intentatus, honestum finem uoluisse. Cæterum Agrippinæ pernicies (quod uix credibile) Plancinã traxit. Nupta olim Gn. Pisoni, & palàm læta morte Germanici, cum Piso caderet precibus Augustæ, nec minus inimicitijs Agrippæ defensa erat. ut odium, & gratia desiere, ius ualuit. petitaq̃ criminibus haud ignotis, sua manu, sera magis, q̃ immerita supplicia persoluit. Tot luctibus funesta ciuitate, pars mœroris fuit, quod Iulia Drusi filia, quondã Neronis uxor, denupsit in domum Rubellij Blandi, cuius auum Tiburtem equitem Romanum, pleriq̃ meminerãt.

Agrippinæ mors

Coccius Nerua continuus principis

Plancina Gn. Pisonis uxor

Iuliæ cum Rubellio Blando matrimoniũ.

Extremo anni mors Aelij Lamiæ funere censorio celebrata, qui administrandę Suriæ imagine tandem exolutus, urbi præfuerat. genus illi decorum, uiuida senectus, & non permissa prouincia dignationem addiderat. Exin Flacco Pomponio Syriæ proprætore defuncto, recitantur Cæsaris literæ, quis incusabat, egregium quenq̃, & regendis exercitubus idoneum abnuere id munus: seq̃ ea necessitudine ad preces cogi, per quas consulari/um aliqui capessere prouincias adigerẽtur: oblitus Aruntium ne in Hispaniam pergeret, decimum iam annum attineri. Obijt eodem anno & M. Lepidus, de cuius moderatione, atq̃ sapiẽtia in prioribus libris satis cõlocaui. neq̃ nobilitas diutius demonstranda est. quippe Aemiliũ genus fœcundum bonorũ ciuium, & qui eadẽ familia corruptis moribus, inlustri tamen fortuna egere. Paulo Fabio, L. Vitellio Coss. post longum seculorũ ambitum auis Phœnix in Aegyptum uenit, præbuitq̃ materiem doctissimis indigenarum, & Græcorum, multa super eo miraculo disserendi. de quibus

Aelij Lamiæ mors

Pom. Flaccus

M. Lepidus

Phœnix auis in Aegypto uisa

congruunt,& plura ambigua,sed cognitu nō absurda promere libet. Sacrū
soli id animal,& ore ac distinctu pinnarū à cæteris auibus diuersum,cōsenti
unt qui formā eius definiere. De numero annorū uaria traduntur. maximè
uulgatum,quingentorū spatium.sunt qui adseuerent, mille quadringentos
sexaginta unum interici,prioresq; alites Sesostride primum,post Amaside
dominantibus,dein Ptolemæo,qui ex Macedonibus tertius regnauit,in ci-
uitatem cui Heliopolis nomen aduolauisse, multo cæterarum uolucrum co-
mitatu,nouam faciem mirantium. Sed antiquitas quidē obscura.inter Pto-
lemæum ac Tiberium minus ducenti quinquaginta anni fuerunt, unde nō
Falsus phœ-nix nulli falsum hunc phœnicem,neq; Arabum è terris credidere, nihilq; usur
pauisse ex his quæ uetus memoria firmauit. confecto quippe annorū nume
ro, ubi mors propinquet,suis in terris struere nidum,eiq; uim genitalem ad
fundere.ex qua fœtum oriri,& primam adulto curam sepeliēdi patris. neq;
id temere, sed sublato murrhæ pondere,tentatoq; per longum iter,ubi par
oneri, par meatui sit, subire patrium corpus, inq; solis aram perferre, atque
adolere. hæc incerta, & fabulosis aucta. Cæterum aspici aliquando in Ae-
gypto eam uolucrem, non ambigitur. At Romæ cæde continua,Pom-
Pomp. Labeo ponius Labeo, quem præfuisse Mœsiæ rettuli,per abruptas uenas sangui-
Paxea cōiūx nem effudit.æmulataq; est coniunx Paxęa.nam prōptas eiusmodi mortes
metus carnificis faciebat:& quia damnati, publicatis bonis sepultura prohi
bebantur: eorum qui de se statuebant, humabantur corpora, manebant
testamenta, precium festinādi. Sed Cæsar missis ad senatum literis,disseru
it, morem fuisse maioribus quoties dirimerēt amicitias, interdicere domo,
eumq; finem gratiæ ponere: id se repetiuisse in Labeone. atq; illum, quia
male administratæ prouinciæ, aliorumq; criminum urgebatur, culpam in-
uidia uelauisse,frustra conterrita uxore,quā & si nocentem,periculi tamē ex
Scaurus pertem fuisse. Mamercus dein Scaurus rursum postulatur, insignis no
bilitate & orādis causis,uita probrosus. nihil hunc amicitia Seiani, sed labe-
Macro fecit haud minus ualidum ad exitia Macronis odium, qui easdem artes oc-
cultius exercebat: detuleratq; argumentū tragœdiæ à Scauro scriptæ,addi
tis uersibus qui in Tiberium flecterentur. Verū ab Seruilio & Cornelio ac-
cusatoribus,adulterium Liuiæ, magorum sacra obiectabantur.Scaurus, ut
dignum ueteribus Aemylijs, damnationē anteit, hortante Sextia uxore,
quæ incitamentum mortis,& particeps fuit. Ac tamē accusatores,si facultas
incideret,pœnis adficiebantur: ut Seruilius Corneliusq; perdito Scauro fa
mosi,quia pecuniam à Vario Ligure omittendæ delationis ceperant,in insu
Abudius Ruso caluniator las interdicto igni atq; aqua demoti sunt. & Abudius Ruso functus ædili-
tate, dum Lentulo Getulico, sub quo legioni præfuerat, periculum facessit,
Lentulus Getulicus quod is Seiani filium generum destinasset,ultro damnatur, atq; urbe exigi
tur. Getulicus ea tēpestate superioris Germaniæ legiones curabat.mirumq;
amorem

amorem adſecutus erat, effuſæ clementiæ, modicus ſeueritate,& proximo
quoq; exercitui per L.Apronium ſocerũ non ingratus: unde fama cõſtans
auſum mittere ad Cæſarem literas,adfinitatẽ ſibi cum Seiano haud ſponte
ſed conſilio Tiberij cœptam.perinde ſe quàm Tiberium falli potuiſſe.neq;
errorem eundem illi ſine fraude,alijs exitio habendum. ſibi fidem integrã,
& ſi nullis inſidijs peteretur,manſuram. ſucceſſorem non aliter q̃ indicium
mortis accepturum.firmarent uelut fœdus,quo princeps cæterarum rerum
potiretur,ipſe prouinciã retineret.Hæc mira quanquam fidem ex eo trahe-
bant,quod unus omnium Seiani adfiniũ incolumis,multaq; gratia manſit:
reputante Tiberio publicũ ſibi odium, extremã ætatem, magiſq; fama, q̃
ui ſtare res ſuas. C. Ceſtio M. Seruilio Coss. nobiles Parthi in urbem *Nobiles Parthi Romam*
uenere ignaro rege Artabano. Is metu Germanici fidus Romanis,æquabi- *Artabanus*
lis in ſuos,mox ſuperbiam in nos,ſæuitiam in populares ſumpſit,fretus bel-
lis,quæ ſecunda aduerſum circumiectas nationes exercuerat,& ſenectutem
Tiberij ut inermem deſpiciens, auiduſq; Armeniæ, cui defuncto rege Ar-
taxia, Arſacen liberorum ſuorũ ueterrimum impoſuit, addita contumelia, *Arſaces impoſitus armeniæ*
& miſsis qui gazam à Vonone relictam in Syria Ciliciaq; repoſcerent, ſi-
mul ueteres Perſarum ac Macedonum terminos: ſeq; inuaſurum poſſeſſa
Cyro,& poſt Alexandro, per uaniloquentiam ac minas iaciebat.Sed Par-
this mittendi ſecretos nuncios ualidiſsimus auctor fuit Sinnaces, inſigni fa- *Sinnaces*
milia ac perinde opibus,& proximus huic Abdus ademptæ uirilitatis. Nõ *Abdus*
deſpectum id apud barbaros, ultroq; potentiam habet. Ii adſcitis & alijs *Exſecti non ſunt apud Parthos cõtempti*
primoribus, quia neminem gentis Arſacidarum ſummæ rei imponere po-
terant, interfectis ab Artabano pleriſq;, aut nondum adultis, Phrahaten *Phrahates*
regis Phrahatis filium Roma poſcebant. Nomine tantũ & auctore opus, *ſponte Caeſ.*
ut ſponte Cæſaris,ut genus Arſacis,ripam apud Euphratis cerneretur. Cu-
pitum id Tiberio.ornat Phrahaten,accingitq; paternum ad faſtigium,de-
ſtinata retinens, cõſilijs & aſtu res externas moliri, arma procul habere. In-
terea cognitis inſidijs Artabanus tardari metu, modo cupidine uindictæ
inardeſcere.Et barbaris cunctatio,ſeruilis:ſtatim exequi,regiũ uidetur. Va-
luit tamen utilitas, ut Abdum ſpecie amicitiæ uocatũ ad epulas lento uene-
no inligaret,Sinnacen diſsimulatione ac donis, ſimul per negotia,morare-
tur.Et Phrahates apud Syriam dum omiſſo cultu Romano, cui per tot an-
nos inſueuerat, inſtituta Parthorũ inſumit,patrijs moribus impar, morbo
abſumptus eſt.Sed nõ Tiberius omiſit incœpta.Tiridaten ſanguinis eiuſ-
dem,æmulum Artabano,recuperandæq; Armeniæ Hiberum Mithrida-
tem deligit,conciliatq; fratri Pharaſmani, qui gentile imperium obtinebat. *Pharaſmanes*
& cunctis, quæ apud Orientem parabantur L. Vitellium præfecit. Eo de *L. Vitellius*
homine haud ſum ignarus ſiniſtram in urbe famam, pleraq; fœda memo-
rari. cæterum regendis prouincijs priſca uirtute egit. Vnde regreſſus, &

formidine C. Cæsaris, familiaritate Claudij turpe in seruitiũ mutatus, exem
Exẽplar adulatorij dedecoris plar apud posteros adulatorij dedecoris habetur. cesseruntq; prima postre
mis, & bona iuuentæ senectus flagitiosa obliterauit. At ex regulis prior
Mithridates Pharasmanen perpulit, dolo & ui conatus suos iuuare: reper-
tiq; corruptores, ministros Arsacis multo auro ad scelus cogunt, simul Hi-
beri magnis copijs Armeniã irrumpunt, & urbe Artaxata potiunt̃. Quæ
Orodes Artabani filius postq; Artabano cognita, filiũ Orodem ultorẽ parat, datq; Parthorum co
pias, mittit qui auxilia mercede facerent. Contra, Pharasmanes adiungere
Albanos, accipere Sarmatas, quorũ Sceptuchi utrinq; donis acceptis more
σκηπτοῦχοι, reges siue principes gentico diuersa induere. Sed Hiberi locorũ potentes, Caspia uia Sarmatã
in Armenios raptim effundunt. At qui Parthis aduentabãt, facile arceban
tur, cum alios incessus hostis clausisset, unũ reliquũ, mare inter & extremos
Albanorũ montes, æstas impediret. quia flatibus Etesiarũ implentur uada,
hybernus Auster reuoluit fluctus, pulsoq; introrsus freto, breuia littorum
nudantur. Interim Orodem sociorũ inopem auctus auxilio Pharasmanes
uocare ad pugnã, & detrectantem incessere, adequitare castris, infensare pa
bula, ac sæpe modum obsidij stationibus cingebat, donec Parthi contume
liarum insolentes, circumsisterent regem, poscerẽt prælium. atq; illis sola in
Hiberi Albaniq; Thessalis orti equite uis. Pharasmanes & pedite ualebat. nam Hiberi Albaniq; saltuosos
locos incolentes, duritiæ patientiæq; magis insueuere. Feruntq; se Thessa-
lis ortos, qua tẽpestate Iason post auectam Medeam, genitosq; ex ea libe-
ros, inanem mox regiã Aetæ, uacuosq; Colchos repetiuit. Multãq; de no-
mine eius, & oraculum Phryxi celebrant. Nec quisquã ariete sacrificauerit,
credito uexisse Phryxum: siue id animal, seu nauis insigne fuit. Cæterum di
recta utrinq; acie, Parthus imperium Orientis, claritudinem Arsacidarũ:
contraq; ignobilem Hiberum mercenario milite, disserebat. Pharasmanes
integros semet à Parthico dominatu: quanto maiora peterent, plus decoris
uictores, aut si terga darent, flagitij atq; periculi laturos: simul horridã suo-
Medi rum aciem, picta auro Medorũ agmina, hinc uiros, inde prædã ostendere.
Enim uero apud Sarmatas non una uox ducis. se quisq; stimulant, ne pu-
gnam per sagittas inirent, impetu & cõminus præueniendum. Variæ hinc
bellantium species, cum Parthus sequi uel fugere pari arte suetus, distrahe-
ret turmas, spacium ictibus quæreret: Sarmatæ omisso arcu, quo breuius
ualent, contis gladijsq; ruerent: modo equestris prælij more, frontis & ter-
gi uices, aliquando ut conserta acies corporibus & pulsu armorũ pellerent,
pellerentur. Iamq; & Albani Hiberiq; prensare, detrudere, ancipitem pu-
gnam hostibus facere. Quos super, eques & propioribus uulneribus pedi-
tes adflictabant. Inter quæ Pharasmanes Orodesq; dum strenuis adsunt,
aut dubitantibus subueniunt, conspicui, eoq; gnari, clamore, telis, equis con
currũt. instantius Pharasmanes: nam uulnus per galeam adegit, nec iterare

ualuit

ualuit, prælatus equo, & fortissimis satellitum protegentibus sauciū. Fama tamen occisi falso credita, exterruit Parthos, uictoriamq́ꝫ concessere. Mox Artabanus tota mole regni ultimi. id peritia locorū, ab Hiberis melius pugnatū. nec ideo abscedebat, ni contractis legionibus Vitellius, & subdito rumore tanquā Mesopotamiam inuasurus, metū Romani belli fecisset. Tum omissa Armenia, uersæq́ꝫ Artabani res, inliciente Vitellio desererēt regem sæuum in pace, & aduersis prẹliorum exitiosum. Igitur Sinnaces, quē antea infensum memoraui, patrem Abdagasem, aliosq́ꝫ occultos consilii, & tunc continuis cladibus promptiores ad defectionem trahit, adfluentibus paulatim, qui metu magis quàm beniuolentia subiecti, repertis auctoribus sustulerant animum. Nec iam aliud Artabano reliquum, quàm si qui externorū corpori custodes aderant, suis quisq́ꝫ sedibus extorres, quis neq́ꝫ boni intellectus, neq́ꝫ mali cura, sed mercede aluntur, ministri sceleribus. His adsumptis in longinqua & contermina Scythiæ fugā maturauit spe auxilij, quia Hyrcanis Carmanijsq́ꝫ per adfinitatem innexus erat. Atq́ꝫ interim posse Parthos absentiū æquos, præsentibus mobiles ad pœnitentiā mutari. At Vitellius profugo Artabano & flexis ad nouū regē populariū animis, hortatus Tiridaten parata capessere, robur legionum sociorumq́ꝫ, ripam ad Euphratis ducit. Sacrificantibus, cum hic more Romano Suouetaurilia daret, ille equum placando amni adornasset, nunciauere accolæ Euphraten nulla imbrium ui, sponte & immensum attolli: simul albentibus spumis in modum diadematis sinuare orbes: auspicium prosperi transgressus. quidam callidius interpretabantur, initia conatus secunda, neq́ꝫ diuturna: quia eorū quæ terra, cœlóue portenderentur, certior fides: fluminum instabilis natura, simul ostēderet omnia, raperetq́ꝫ. Sed ponte nauibus effecto, tramissoq́ꝫ exercitu, primus Ornospades multis equitum millibus in castra uenit, exul quondam, & Tiberio cum Dalmaticum bellum conficeret, haud inglorius auxiliator, eoq́ꝫ ciuitate Romana donatus: mox repetita amicitia regis, multo apud eum honore præfectus campis, qui Euphrate & Tigre inclutis amnibus circumflui Mesopotamiæ nomen acceperunt. Neq́ꝫ multo post Sinnaces auget copias: & columen partium Abdageses gazam & paratus regios adicit. Vitellius ostentasse Romana arma satis ratus, monet Tiridaten primoresq́ꝫ: hunc Phrahatis aui & altoris Cæsaris, quæ utrobiq́ꝫ pulchra, meminerit: illos, obsequiū in regem, reuerentiam in nos, decus quisq́ꝫ suum & fidem retineret. Exin cum legionibus in Syriam remeauit. Quæ duabus æstatibus gesta coniunxi, quo requiesceret animus à domesticis malis. Non enim Tiberium, quanquam triennio post cædem Seiani, quæ cæteros mollire solent, tempus, preces, satias, mitigabant, quin incerta uel abolita pro grauissimis & recentibus puniret. Eo metū Fulcinius Trio ingruentis accusatores haud perpessus, supremis tabulis multa & atrocia in Macronē

Externi

Suouetaurilia

Fluminū instabilis natura

Mesopotamia

Columen partium

Trio Fulcinius

ac præcipuos libertorũ Cæsaris cõposuit: ipsi fluxam senio mentem, & continuo abscessu, uelut exilium obiectando. Quæ ab hęredibus occultata recitari Tiberius iussit, patientiam libertatis alienę ostentans, & cõtemptor suæ infamiæ, an scelerum Seiani diu nescius, mox quoquo modo dicta uulgari malebat, ueritatisq́; cui adulatio officit, per probra saltem gnarus fieri. Iisdem diebus Granius Martianus senator à C. Graccho maiestatis postulatus, uim uitæ suæ attulit. Tatiusq́; Gratianus prætura functus, lege eadẽ extremum ad suppliciũ damnatus. Nec dispares Trebellieni Rufi & Sextij Paconiani exitus. Nam Trebellienus sua manu cecidit, Paconianus in carcere ob carmina illic in principem factitata strangulatus est. Hæc Tiberius non mari ut olim diuisus, necq́; per longinquos nuncios accipiebat, sed urbem iuxta, eodem ut die uel noctis interiectu, literis consulum rescriberet: quasi aspiciens undantem per domos sanguinem, aut manum carnificum.

Granius Martianus *Tatius Gratianus* *Treb. Rufus* *Sextius Paconianus*

Fine anni Poppęus Sabinus concessit uita, modicus originis, principum amicitia consulatum ac triumphale decus adeptus, maximisq́; prouincijs per quatuor & uiginti annos impositus, nullam ob eximiam artem, sed quod par negotijs, neque supra erat. Q. Plautius Sex. Papinius Coss. sequuntur. Eo anno, necq́; quod L. Aruseius morte adfecti forent, adsuetudine malorũ ut atrox aduertebatur, sed exterruit, quod Vibulenus Agrippa eques Romanus, cum perorassent accusatores, in ipsa curia depromptum sinu uenenum hausit, prolapsusq́; ac moribundus festinatis lictorum manibus in carcerem raptus est, faucesq́; iam exanimis laqueo uexatæ. Ne Tigranes quidem Armenia quondam potitus, ac tunc reus, nomine regio supplicia ciuium effugit. At C. Galba consularis, & duo Blæsii uoluntario exitu cecidere: Galba tristibus Cæsaris litteris prouinciã sortiri prohibitus: Blæsiis sacerdotia integra eorum domo destinata, conuulsa, distulerat: tunc ut uacua cõtulit in alios. quod signũ mortis intellexere, & executi sunt.

Pop. Sabinus *L. Aruseius* *Vib. Agrippa* *Tigranes* *C. Galba* *Blæsij*

Et Aemylia Lepida, quam iuueni Druso nuptam retuli, crebris criminibus maritum insecuta, quanquã intestabilis, tamen impunita agebat, dum superfuit pater Lepidus. post à delatoribus corripitur ob seruũ adulterum. nec dubitabatur de flagitio. Ergo omissa defensione, finem uitæ sibi posuit.

Aemy. Lepida

Per idem tempus Citarum natio Cappadociæ, Archelao subiecta, quia nostrum in modum deferre census, pati tributa adigebatur, in iuga Tauri montis abscessit: locorumq́; ingenio sese cõtta imbelles regis copias tutabatur: donec M. Trebellius legatus, à Vitellio præside Syriæ cũ quatuor millibus legionariorũ, & delectis auxilijs missus, duos collis, quos barbari insederant, minori Cadra, alteri Dauara nomẽ est, operibus circũdedit, & erumpere ausos ferro, cæteros siti ad deditionẽ coegit. At Tiridates uolentibus Parthis Nicephorium & Anthemusiada, cæterasq́; urbes, quæ Macedonibus sitę, Græca uocabula usurpãt, Halumq́; & Artemitã Parthica oppida

Citarum siue Clitarũ natio *Tiridates*

recepit

recepit, certantibus gaudio, qui Artabanum Scythas inter eductũ ob sæuitiam execrati, come Tiridatis ingenium Romanas per artes sperabant. Plurimum adulationis Seleucenses induere, ciuitas potens, septa muris, neq; in barbarũ corrupta, sed cõditoris Seleuci retinens. Trecẽti opibus, aut sapientia delecti, ut senatus. sua populo uis. & quoties concordes agunt, spernitur Parthus: ubi dissensere, dum sibi quisq; contra æmulos subsidiũ uocant, accitus in partem, aduersum omnes ualescit. Id nuper acciderat Artabano regnante, qui plebem primoribus tradidit ex suo usu. nam populi imperium, iuxta libertatẽ, paucorũ dominatio, regiæ libidini propior est. Tum aduentantem Tiridaten extollunt, ueterum regũ honoribus & quos recens ætas largius inuenit: simul probra in Artabanũ fundebant, materna origine Arsaciden, cætera degenerẽ. Tiridates rem Seleucẽsem populo permittit. mox consultans quo nam die solennia regni capesseret, literas Phrahatis & Hieronis, qui ualidissimas præfecturas obtinebãt, accipit, breuem morã precantium. Placitumq; opperiri uiros præpollentis. Atq; interim Ctesiphon sedes imperij petita. sed ubi diem ex die prolatabant, multis corãm & adprobantibus, Surena patrio more Tiridatem insigni regio euinxit. Ac si statim interiora, cæterasq; natiões petiuisset, oppressa cunctantiũ dubitatio, & oẽs in unum cedebant. Adsidendo castellum, in quod pecuniã & pellices Artabanus contulerat, dedit spaciũ exuendi pacta. Nam Phrahates & Hiero, & si qui alij delectũ capiendo diademati diem non cõcelebrauerãt, pars metu, quidam inuidia in Abdagesen, qui tum aula, & nouo rege potiebatur, ad Artabanũ uertere. Isq; in Hyrcanis repertus est, inluuie obsitus, & alimenta arcu expediens. ac primò tanquam dolus pararetur, territus, ubi data fides reddendæ dominationi uenisse, adleuatur animum, & quæ repentina mutatio exquirit. Tum Hiero pueritiam Tiridatis increpat: neq; penes Arsacidem imperium, sed inane nomen apud imbellem externa mollitia: uim in Abdagesis domo. Sensit uetus regnãdi, falsos in amore odia nõ fingere. nec ultra moratus q̃ dum Scytharũ auxilia cõcitet, pergit properus, & præueniens inimicorum astus, amicorum pœnitentiã: neq; exuerat pedorem, ut uulgum miseratione aduerteret: non fraus, non preces, nihil omissum, quo ambiguos inliceret, prompti firmarentur. Iamq; multa manu propinqua Seleuciæ aduentabat, cum Tiridates simul fama atq; ipso Artabano perculsus, distrahi consilijs, iret contra, an bellum cunctatione tractaret. Quibus prælium & festinati casus placebant disiectos & longinquitate itineris fessos, ne animo quidem satis ad obsequium coaluisse disserunt, proditores nuper hostesq; eius, quem rursum foueant. Verum Abdageses regrediendum in Mesopotamiam censebat, ut amne obiecto Armenijs interim Elymæisq; & cæteris à tergo excitis, aucti copijs socialibus, & quas dux Romanus misisset, fortunã tentarẽt. Ea sentẽtia ualuit, quia plurima auctoritas

Seleucenses

Solẽnia regni capesseret

Ctesiphon

Artabanus

ritas penes Abdagasen,& Tiridates ignarus ad pericula erat. sed fugæ spe/
cie discessum,ac principio à gente Arabũ facto,cæteri domos abeunt,uel in
castra Artabani: donec Tiridates cũ paucis in Syriã reuectus, pudore pro/
Incendium Romæ ditionis omnes exoluit. Idem annus graui igne urbẽ adficit, deusta parte
Circi,quæ Auentino contigua,ipsoq; Auentino.quod damnum Cæsar ad
gloriam uertit,exolutis domuũ & insularum precijs.Millies sestertiũ ea mu
nificentia conlocatum,tanto acceptius in uulgum,quanto modicus priuatis
Duo opera à Tib. structa ædificationibus. Ne publicè quidem nisi duo opera struxit,templũ Augu/
sto,& scenã Pompeiani theatri, eaq; perfecta cõtemptu ambitionis,an per
senectutẽ haud dedicauit,sed æstimando cuiusq; detrimento quatuor pro/
generi Cæsaris,Gn. Domitius,Cassius Longinus,M. Vinicius, Rubellius
Blandus delecti,additusq; nominatione consulum P.Petronius. Et pro in/
genio cuiusq; quæsiti decretiq; in principem honores. Quos omiserit rece/
peritue in incerto fuit,ob propinquum uitæ finem. Neq; enim multo post
supremi Tiberio consules,Gn. Acerronius,C. Pontius magistratum occe/
Macronis potentia pere, nimia iam potentia Macronis: qui gratiam C. Cæsaris nunquã sibi
neglectã,acrius in dies fouebat:impuleratq; post mortem Claudiæ, quam
nuptam ei rettuli,uxorem suã Enniã immittendo, amore iuuenem inlicere,
pactoq; matrimonij uincire, nihil abnuentem dum dominationis apisce/
retur.Nam & si cõmotus ingenio,simulationum tamen falsa in sinu aui per
didicerat. Gnarum hoc principi.eoq; dubitauit de tradenda Rep.primum
inter nepotes,quorũ Druso genitus,sanguine & charitate propior, sed nõ/
dum pubertatẽ ingressus. Germanici filio robur iuuentæ,uulgi studia. eaq;
Claudius Cæsar Liuiæ f. apud auum odij causa. Etiam de Claudio agitanti, quod is composita æta/
te bonarum artium cupiens erat,imminuta mens eius obstitit.Sin extra do
mum successor quæreretur, ne memoria Augusti,ne nomen Cæsarũ in lu/
dibria & contumelias uerterẽt,metuebat.quippe illi non perinde curæ, gra
tia præsentium,quàm in posteros ambitio. Mox incertus animi, fesso cor/
pore,consilium cui impar erat fato permisit, iactis tamen uocibus, per quas
intelligeretur prouidus futurorum.Namq; Macroni non abdita ambage,
Occidentem ab eo deseri, Orientem spectari exprobrauit. Et C. Cæsari
forte orto sermone L.Sullam inridenti,omnia Sullæ uitia,& nullã eiusdem
uirtutem habiturum prædixit:simul crebris cum lachrymis minorem ex ne
potibus complexus, truci alterius uultu : occides hunc tu,inquit, & te alius.
Sed grauescente ualetudine nihil è libidinibus omittebat,in patientia firmi
tudinem simulans: solitusq; eludere medicorum artes,atq; eos qui post tri/
cesimum ætatis annum ad internoscenda corpori suo utilia uel noxia,alieni
Acutia Lælius Balbus consilij indigerent. Interim Romæ futuris etiam post Tiberium cædibus
semina iaciebantur. Lælius Balbus Acutiam P. Vitellij quondam uxorem
maiestatis postulauerat: qua damnata, cum præmiũ accusatori decerneret,

Iunius

Iunius Otho tribunus plebei intercessit. unde illis odia, mox Othoni exili- *Iun. Otho*
um. Dein multorum amoribus famosa Albucilla, cui matrimoniũ cum Sa- *Albucilla mul-*
trio Secundo coniurationis indice fuerat, defertur impietatis in principem. *torum amori*
cõnectebantur ut cõscij & adulteri eius, Gn. Domitius, Vibius Marsus, L. *bus famosa* *Gn. Domitius*
Aruntius. de claritudine Domitij supra memoraui. Marsus quoq; uetustis *Vib. Marsus*
honoribus, & inlustris studijs erat. Sed testium interrogationi, tormẽtis ser *L. Aruntius*
uorum Macronẽ præsedisse cõmentarij ad senatum missi ferebant: nullæq;
in eos imperatoris literæ suspicionem dabant, inualido ac fortasse ignaro, fi
cta pleraq; ob inimicitias Macronis notas in Aruntiũ. Igitur Domitius de-
fensionem meditans, Marsus tanquam inediam destinauisset, produxere
uitam. Aruntius cunctationẽ & moras suadentibus amicis: non eadem om
nibus decora respondit, sibi satis ætatis: neq; aliud pœnitendũ quàm quod
inter ludibria & pericula anxiam senectã tolerauisset, diu Seiano nunc Ma-
croni, semper alicui potentium inuisus, non culpa, sed ut flagitiorũ impatiẽs.
Sanè paucos & supremos principis dies posse uitari, quemadmodum euasu
rum imminẽtis iuuentam? An cum Tiberius post tantam rerum experien-
tiam ui dominationis cõuulsus & mutatus sit, C. Cæsarem uix finita pueri- *C. Cæsar*
tia, ignarum omniũ, aut pessimis innutritum meliora capessiturum Macro-
ne duce? qui ut deterior ad opprimendum Seianum delectus, plura per sce-
lera Remp. conflictauisset: prospectare iam se acrius seruitium, eoq; fugere
simul acta & instantia. Hęc uatis in modum dicticans, uenas resoluit, Docu *Vaticinium*
mento sequentia erunt, bene Aruntium morte usum. Albucilla inrito ictu *L. Aruntij*
à semet uulnerata, iussu senatus in carcerẽ fertur. Stuprorum eius ministri,
Grasidius Sacerdos prætorius ut in insulam deportaretur, Pontius Fregel- *Grasidius Sa-*
lanus amitteret ordinem senatorium: & eædem pœnæ in Lælium Balbum *cerdos*
decernuntur. id quidem à lætantibus, quia Balbus truci eloquentia habeba
tur promptus aduersum insontes. Iisdem diebus Sex. Papinius consula *Sex. Papinius*
ri familia repentinum & informem exitum delegit, iacto in præceps corpo-
re. causa ad matrem referebatur, quę pridem repudiata, adsentationibus at-
que luxu perpulisset iuuenem ad ea, quorum effugium non nisi morte inue-
niret, Igitur accusata in senatu, quanquam genua patrum aduolueretur, lu-
ctumq; communem, & magis imbecillum tali super casu fœminarum ani-
mum aliaq; in eundem dolorem mœsta & miserãda diu ferret, urbe tamen
in decem annos prohibita est, donec minor filius lubricum iuuentæ exiret.

Iam Tiberium corpus, iam uires, nondum dissimulatio deserebat. Idem *Dissimulatio*
animi rigor sermone ac uultu intentus, quæsita interdum comitate quam- *Tiberij*
uis manifestam defectionem tegebat. mutatisq; sæpius locis, tandem apud
promontorium Miseni consedit in uilla, cui L. Lucullus quondam domi-
nus. illic eum adpropinquare supremis tali modo compertũ. Erat medicus *Charicles me-*
arte insignis nomine Charicles, non quidem regere ualetudines principis *dicus*
solitus

solitus, consilij tamen copiam præbere. Is uelut propria ad negocia digrediens, & per speciem officij manum complexus pulsum uenatum attigit: neq; fefellit. Nam Tiberius incertum an offensus tantoq; magis iram premens, instaurari epulas iubet discumbitq; ultra solitum, quasi honori abeuntis amici tribueret. Charicles tamen labi spiritum, nec ultra biduum duraturum Macroni firmauit. Inde cuncta conloquijs inter præsentes, nuncijs apud legatos & exercitus festinabantur. Decimoseptimo kalend. Aprilis interclusa anima creditus est mortalitatem expleuisse. Et multo gratantum concursu, ad capienda imperij primordia C. Cæsar egrediebatur, cum repente adfertur redire Tiberio uocem ac uisus, uocariq; qui recreandæ defectioni cibum adferret. Pauor hinc in omnes, & cæteri passim dispergi, se quisq; mœstum aut nescium fingere. Cæsar in silentium fixus à summa spe, nouissima expectabat. Macro intrepidus, opprimi senem iniectu multæ uestis iubet, discediq; ab limine, Sic Tiberius finiuit, octauo & septuagesimo ætatis anno. Pater ei Nero, & utrinq; origo gentis Claudiæ, quanquam mater in Liuiam & mox Iuliam familiam adoptionibus transierit. casus prima ab infantia ancipites. nam proscriptum patrem exul secutus, ubi domum Augusti priuignus introijt, multis æmulis conflictatus est, dum Marcellus & Agrippa, mox Caius Luciusq; Cæsares, uiguere. Etiam frater eius Drusus prosperiore ciuium amore erat. Sed maximè in lubrico egit accepta in matrimonium Iulia, impudicitiam uxoris tolerans aut declinãs. Dein Rhodo regressus, uacuos principis penates duodecim annis, mox rei Romanæ arbitrium tribus fermè & uiginti obtinuit. Morum quoq; tempora illi diuersa: egregium uita, famaq;, quod priuatus, uel in imperijs sub Augusto fuit: occultum ac subdolum fingendis uirtutibus, donec Germanicus ac Drusus superfuere. Idem inter bona malaq; mixtus incolumi matre: intestabilis sæuitia, sed obtectis libidinibus, dum Seianum dilexit, timuitue. Postremo in scelera simul ac dedecora prorupit, postquam remoto pudore & metu, suo tantum ingenio utebatur.

C. Cæsar — *Tiberij mors* — *Tiberij genus* — *Tiberij mores*

LIBRI QVINTI FINIS.

BEATVS RHENANVS LECTORI S.

QVANDOQVIDEM quinq; priores Annalium libros percurri, ne uiderer intactos ex negligentia reliquisse, nolo cælare lectorem de locis quibusdam iudiciũ meum. Idem ante nos fecit Philippus Beroaldus iunior miro candore citra omnem ambitionem. Quod si nobis copia fuisset archetypi codicis Corbeiensis, quem Romæ etiamnum extare puto Leoni x Pont. Max. dum uiueret, oblatum, fortassis plura quum meliora tum certiora adnotassemus eruissemusq;. Nunc laborem qualemcũq; æqui boniq; consule, & nos, uel de iuuandi studio, ama.

In librum

IN LIBRVM PRIMVM ANNALIVM P. CORNELII TACITI EQVITIS ROMANI, CASTIGATIONES PER BEATVM RHENANVM.

T Romæ ruere in seruitium Consules, Patres, Eques, quanto quis illustrior.) Hic non erat opus asterisco. Nam quod sequitur, Neu tristior primordio, refertur ad illud quod præcessit Eques. & subauditur, quisquam esset.

Multa Antonio tunc interfectores patris ulcisceretur, multa Lepido concessisse.) Lego. Multa Antonio ut interfectores patris ulcisceretur, multa Lepido concessisse.

Vt non aliter ratio constet, quàm si uni reddantur.) Malim reddatur.

Sed Pompeium imagine pacis, sed Lepidum specie amicitiæ deceptos.) Legerim. Sed Pompeium imagine pacis, & Lepidum specie amicitiæ deceptos.

Quæ Tædij & Vedij Pollionis luxus.) Lego. Q. Vedij Pollionis luxus. Hoc est, Quintij Vedij.

Sed & sua confessione argueretur.) Accipiendum & pro etiam. nam subaudi tur ut, quod mox præcessit.

Quousq; patieris Cæsar nõ adesse apud te Reip.) Quid si quis legat, Quousq; patieris Cæsar non adesse caput Reipublicæ.

Mox celebratio annum ad prætorem translata.) Lege. Mox celebratio annuum ad prætorem translata.

Non obtrectari à se urbanas excubias, sibi tamen apud horridas gentes è contubernijs hostem aspici.) Lego. ibi tamen, hoc est, eo loci.

Intus operis ac laboris.) Legerim, Attentus operis ac labori. Vt operis dandi casu dictum intelligatur numero pluratiuo ab opera. æ.

Prosperecq; cessura quę pergerent.) Malim, quæ gererent. Quia præsentia satis cõsyderat, in urbẽ redijt.) Lego. Quia præsentia satis cõposuerat. Aut cõsederãt.

Nil paucorum instinctu.) Scripserim. Vel paucorum instinctu.

Et si uellet imperium promptas ostentauere.) Melius, promptos.

Seu nihil militi, seu omnia concedentur, in ancipiti republica.) Possit etiã legi. Concederentur. Mox scripsi, Igitur uolutatis inter se rationibus, placitum &c.

Quos igitur anteferret: ac ne postpositi contumelia cõcederentur.) Legerim Ecquos igitur anteferret: ne postpositi contumelia incenderentur?

Inritusq; discesserit ille inter nomina dicatus Augustus.) Scribendũ, numina.

Per quæ geritur humus) Malim egeritur.

Tanto maiora offenduntur. Reponendum offunduntur.

Nox, uox, & mutui hortatus iuuabant aduersante unda.) Lego, Nec uox.

IN LIBRVM SECVNDVM.

ACVS inde & Oceanum usq; ad Amasiam flumen secunda nauigatione peruehitur.) Lego præuehitur.

Distantibus locis inuecti, ut hostẽ deducerent.) Malim diducerent. Vt infra. Quia diductis terris hauriebantur.

Aliud sibi reliquum.) Malim. Non aliud sibi reliquum. Aut, Nihil aliud s.r.

Qui tumidis germaniæ terris.) hoc est inflatis. Alioqui posset etiã legi humidis.

Reductus inde in Hiona miles.) Forte legendum, in hyberna.

Quasi auretur potestas eius.) Lego, quasi augeretur potestas eius.

Quod magis mirum fuit quod preces M. Hortali nobilis iuuenis in paupertate manifesta superbius accepisset.) Scribo. Quo magis mirum fuit, quod.

Eandem uim in me transmereri.) Fortassis leg. transumere.

Igitur non modo Cheruscis socijsq; eorum,) Lego. Igitur non modo Cherusci socijsq; eorum.

Quiq; Mosteni aut Maced. Hyrcani uocātur.) Mētio Mosthenorū fit Plinio.

Sed nihil æque cauebatur, quàm ne bellum metu eluderent.) Fortasse scribendum, quàm ne bellum astu eluderent.

Igitur aliaq; quę ibi uarietate fortunæ & nostri origine uenerāda, relegit Asiā.) Arbitror hic à librario factā transpositionē. Vt forsan sic scripserit Tacitus. Atq; illū in regressu sacra Samothracū uisere nitentē, aliaq; ibi uarietate fortunæ & nostri origine ueneranda. Igitur relegit Asiā, appellitq; Colophona. Nā quę relatiuū pronomen uidet̄ mihi uacare. Ideo uero dixit, nostri origine uenerāda, quod Aeneas propter oraculi responsum, Antiquā exquirite matrē, quū Italiā peteret, profectus ad Thraciā, Samothracas deos sustulerit, & pertulerit secum, propter originem matris. Autor Seruius exponens illud Maronis carmen Aeneidos lib. 7. Threiciamq; Samum, quæ nunc Samothracia dicta est.

A reo iudicio falsi damnatum.) Lego. Areo iudicio, hoc est iudicio Arei pagi. τῷ ἀρέῳ κρίσει. Dicasterij notum nomen est apud Athenas ἄρει@ πάγ@. ubi capitales causæ cognoscebantur.

Et cupere renouari dextras.) Forte. Se cupere r. d.

Ne si quando insolescerent Sueui quasi reditus in regnum ostentabatur.) Aut scribendū næ cum diphthongo. ut sit particula Greca, certe siue utiq; significans. & tum in habitus subauditur uerbum, est. Aut scribendum, ne quando, uel ne aliquando. Aut omittendum ne, ut legas, si quando ins. S.

Et Vibilio daice.) Scripsi. duce.

Et resistentium facere.) Tu scribe. Et resistenti uim facere.

Qui propius egrederetur.) Id est, quo.

Ac uulgus impeditum primorum ore rapiant.) Scripsi. Ac uulgus imperitum primo rumore rapiant.

IN LIBRVM TERTIVM

Ac superstitem iniquorum precarentur.) Forsitan, inimicorum.

Præposito toro effigiem.) Malim. Præpositam thoro effigiem.

Scripsissent expostulantes.) Sensus est. Obiectū à senatu Pisoni, quod ipsi nempe Germanicus & Piso per literas expostulauissent de ueneno præbito aut non præbito.

Prohibuit ob externas ea uictoria sacrari.) Lego distinguoq;, prohibuit, ob externas ea uictorias sacrari dictitans.

Sed singulos homines lætæ quæstiones.) Posset etiam legi, latæ quæstiones.

Quis pace & principe uteremur.) Et principe subauditur existente.

Et lege Pappia Poppæa præmijs indicti uisi à priuilegijs parentum cessaretur) Lego distinguoq;. inditi custodes, & lege Pappia Poppæa præmijs inducti (subaudi sunt illi custodes) si à priuilegijs parentum cessaretur. Aut, sicubi à priuilegijs parentum cessaretur. Aut. præmijs inducti, ui, ueluti præmijs cogentibus.

Quæ Oppijs quondam, alijsq; legibus constrictæ non uinclis exolutis, domos, fora, iam & exercitus regerent.) Haud absurde legas, nunc uinclis exolutis.

Et maiorum bona facta.) Forte, bene facta.

Liberalibus studijs sibi operatam.) Castigaui. Liberalibus studijs ibi operatam.

Quibus

Quibus more gentico continuũ ferri tegimen.) Legerem, Quibus more gen tis contin.ferri tegimen,nisi libro quinto sic quocꝫ loqueretur, Quorum,inquit, sceptuchi utrinqꝫ donis acceptis, more gentico,diuersa induere. Sed suspicor hãc elegantiam Librario ferendam acceptam. De qua re mentẽ nostram aperuimus in Annotationibus constructionum locutionumqꝫ quibus Tacitus utitur.

Verũ hæc nobis maiores certamina.) Quid si legatur,erga maiores certamina.

Neqꝫ aliud iussum.) Scribendum. Neqꝫ aliud ius suum.

Nulla de eo populi sita.) Repone,scita.

Littora & lacus Campaniæ,tum maxime peragrantem.) Scribo,cum maxime

Flagitia hominum ut cærimonias deûm protegentes.) Reposui,protegentis. nam ad genitiuum populi refertur.

Et si rectum iter perageret.) Forte,pergeret.

Postremo suasmet ipse spes antereparat.) Legendum. anteire parat,distinctis

Egregium publicum.)Obscurus locus est aut certe mendosus.qui (uerbis. forsan sic legi debeat, Se,rempublicam,& bonas domi artes dehonestauisset.

Vt pontificis maximi arbitrium plusquam binoctium abesset.) Lego,ut ponti ficis maximi arbitrio dum ne plusquam binoctium abesset.

Quia in magnis operibus.) Lege opibus.

IN LIBRVM QVARTVM.

Neque fœmina amissa pudicitia, alia abnuerit.) Subaudi,flagitia. Quid enim salui est mulieri amissa pudicitia? apud Li. Lucretiæ uerba sunt.

Plebes agri quidẽ annona fatigabatur.) Tu scribe, Plebes acri quidem annona fatigabatur.

Vitandam potionẽ quæ prima & apud filium epulanti offerretur.) Lego. quæ prima ei apud filium epulanti offerretur.

Ea qua tempestate.) Aut superest ablatiuus ea, aut scribe. Ea tempestate qua Græci conditis per Asiam urbibus ora maris potiebantur.

Et quãdo exiret è iure patrio qui id Flaminium apisceretur.) Lego quæsitiue. Ecquando exiret è iure patrio, qui id Flaminium adipisceretur,quæqꝫ in manum Flaminis conueniret?

Is disposita classiariorum copia cœptantem tum maxime coniurationem disiecit.) Lego. Cœptantem cum maxime coniurationem disiecit.

Iam trepida ob multitudinem familiarũ.) Castigaui,iam trepidam ob mul.fam.

Sublatisqꝫ inanib.uera potẽtia augere.) Malim,augeri. Nisi legere libet,agere.

Suoqꝫ recident Heliatẽ agrũ in quo id delubrũ,cessisse.) Hic locus nõ fuit aste risco frustra notatus. Nam haud dubie corruptus est. Fortasse legendũ. Suoqꝫ regi Penthelo Eleatẽ agrum, in quo id delubrũ,cessisse. Hæc nõ in hoc proferimus,ut quispiã libro suo statim illinat,quũ sit mera coniectura è uestigijs deprauatæ scripturę sumpta,sed ne quis putet me quærẽdi laborẽ subterfugisse. Vtinã licuisset hic exẽplar illud Saxonicũ inspicere, qđ Quęstor quidã Põtificius quũ è Dania rediret, in Corbeiẽsi bibliotheca repertũ, Romã secũ detulit ad Leonẽ x. Pont. Max. bonarũ literarũ haud illiberalẽ patronũ, qui illi quingẽtos ducatos numerari iussit.

Quod magna uis armata aut incondita tuebatur.) Lego. at incõdita tuebatur.

Cum auxiliũ appellatum rauisset.) Quid si legas. Quũ auxilium appellatũ abisset, id est ad auxilium appellandum accersendumqꝫ. Vt appellatum sit prius supinum uerbi appello. Aut simpliciter, Quũ auxiliũ appellasset siue appellitauisset.

Metus, uisus, sonitus, aut forte ortæ suspiciones erant.) scribendum, Aut forte ortæ suspicionis erat.

Non aliàs magis anxia & pauẽs ciuitas, ægens aduersum proximos.) Legerim, etiam aduersum proximos.

Et postq̃ nõ subueniebat.) Aut scribẽdũ, subueniebat, aut nemo subueniebat.

Soluto iam castello obsidio.) Lego. Soluto iam castelli obsidio, sicq; castigaui.

Qui iam acie cõpositi pelluntur, turmas sociales.) Reposui, qui iam acie compositi pellunt turmas socialeis, equitesq; legionum subsidio missos.

Et magnitudini urbis incertũ.) Scripsimus. Et magnitudine urbis, incertum, quod quisq; ad negocium pergat. Hoc est, propter magnitudinem urbis.

IN LIBRVM QVINTVM

TOque meditationis eius introspicere creditus.) Scripsi meditationes.

Quippe lapsum custodię pergere ad paternos exercitus.) Melius, ut opinor, scribatur, Quippe elapsum custodia perg. ad pat. exercitus.

Et si retineret̃ propinquus aut parẽs.) Malim & si retinerent p. a. p.

Quos neq; dicta imperatoris.) Forte. Quos neq; dicta nisi imperatoris.

Vt uero Latiniũ Latiarẽ ingressus est accusator, acrius iuxta inuisi.) Suspicor scribendũ, & distinguendum. Vt uero Latini Latiaris ingressus est accusator Arius, Aut Latinium Latiarem, aggressus est accusator Arius, iuxta inuisi. Nam plane nouum est Latinium Latiarem ingressus, pro, actionem Latinij Latiaris, id est contra Latinium Latiarem ingressus. Quod nostram coniecturam adiuuet, sic rursum loquitur lib. 6. Atq; interim Torius Sabinus Sorani accusator ingreditur.

Vbi primum facultas data arguitur pleraq; C. Cæsarẽ quasi incesta uirilitatis.) Distinxi, Vbi primum facultas data, arguitur pleraq;, hoc est, in plerisq;. Græca constructio est, apud historicos tamen solennis. Quod uero sequitur, quasi incesta uirilitatis, Legerim, quasi incestæ uirilitatis. Hoc ideo dixit, quod Caius Cæsar à propriarum sororum stupro non abhorruit.

Immitti rescripto uenas resoluit.) Castigaui. Immiti rescripto, uenas resoluit.

Feruntq; ab Romulo Dentrẽ Romulium.) A T. Liuio primæ decad. lib. 10. recensetur inter Pontifices tum à plebe creatos, M. Liuius Denter.

Ac ne dubium haberetur magnitudinem pecuniæ malo uertisse.) Vertisse malo pro in malum.

Modo equites tres prælij more, frontis & tergi uices.) Castigaui, Modo equestris prælij more.

Quum hic more Romano Suouetaurilia daret.) Scribendum, Sue, oue, Taurilia daret. Sic enim Liuius quoq; loquitur lib. prim. dec. primæ. Ibi, inquit, instructum exercitum omnem sue, oue, Taurilibus lustrauit, Tametsi in omnibus æditionibus quæ hodie extant uulgo pro Taurilibus corrupte legitur, taurisq; tribus lustrauit. Verum nos synceram istam lectionem deprehendimus in uolumine manuscripto, quod huc misit clarissimus uir Reinhardus à Rietpur Borbetomagensis ecclesiæ Decanus. Ludorum Taurilium rursus meminit Liui. lib. nono decad. quartæ. Ludi, inquit, Taurilia per biduum facti religionis causa.

Auspicium prospere transgressus.) Malim, auspicium prosperi transgressus.

Cũ Tiridates simul fama atq; ipso Artabano percussus.) Reponẽdũ perculsus.

Sane paucos & suprema principis dies posse uitari.) Expono. Sane paucos dies, & pro, id est suprema principis. Appositiue.

Albucilla inrito ictu ac semet uulnerata.) Scribendum, à semet uulnerata.

FINIS

FRANCISCVS PVTEOLANVS IACOBO ANTIQVARIO DVCALI SECRETARIO S.

AXIMIS plurimisq; rebus in utraq; mea fortuna a te adiutus, subleuatus ac ornatus uir perfectissime, uni omnium secundũ deos immortales plurimũ debeo. & quia parẽ gratiam nullam unquam referre possem, qua una uia datur ingratitudinis notã effugiam, habebo quam non referre est: & quicquid aut nunc est, aut in futurũ mihi erit, tibi acceptũ referri debere haud inuitus fatebor. Tu mihi omnia non amici solũ officia, sed affectũ pietatemq; paternã præstitisti: tu grauissimis in fluctibus, nõ solum mersaũ, sed obrutũ manũ porrigẽs in portũ perduxisti: tu omnibus incõmodis perfunctũ post longa certamina præmijs sudoris & pulueris ornasti: tu tranquillã uitam, ad quã enixissimè frustra contendebam, tribuisti. Neq; in me uno tua innotuit beneficentia. longus ordo post me & ante me extat te patronũ salutantium. nam cum ob rarissimas animi tui uirtutes, grauissimos mores, religionis cultũ, totius uitæ tenorẽ æquabilẽ, modestiã in isto fastigio admirandam, lenitatẽ & mansuetudinẽ pari cõiunctam grauitati, in omni fortuna constantiã, mirã scientiã atq; facundiam, in agẽdis rebus dexteritatẽ, ad maxima negotia obeunda efficaces cogitationes, in omnibus rebus fidem ac pares laude prudentiã atq; simplicitatẽ, non modo multitudini fueris acceptissimus, uerũ & totius Italiæ principes, tetrarchæ, reges, pontifices te suspexerint, euexerint, promouerint, nihil unq; tibi ambiuisti, rogasti, impetrasti: quicquid tulisti, honores, sacerdotia, mera principũ liberalitas ac iudiciũ fuit: quanq; nec ea quidẽ pro uirtutibus aut meritis: quæ licet multis maxima uideãtur, pleriq; haud quaq; artibus tuis pares plura tenuerunt. Piget pudetq; referre, adulatores, scurras, delatores, quos cernimus ditiores. Cur tu ut uirtute & innocentia, ita flaminijs, procurationibus, prçfecturis, alios nõ excellis? Verũ nõ eodem iudicio quo cæteri felicitatẽ metiris. ideo quæ maxima isti putãt, semper contempsisti. Compertũ habeo exiguo labore leuissimis atq; etiã honestissimis precibus, honorificentissimũ quiddam tibi quçri potuisse. Obstitit antiquus rigor, & prisca frugalitas, & modicis cõtentus animus. Quod pro te tamen nunq; propositis ullis præmijs faceres, uidimus multoties amicorum causa ambitiosissime contendisse. multa enim multis rogasti atq; impetrasti. Sed ego in hoc latissimo campo, in uberrima tuarum laudum materia parcius loqui cogor. quod enim omnia tibi debeo, uereor ne fœda assentandi libidine rapi uidear. accedit quod uirtutibus tuis parẽ orationem

Gratitudo

Iacobi Antiquarij laus

afferre non possumus: sed ut floribus ac interdum solis precibus dijs suppli
cant qui thura nō habent, sic hoc tempore ego tibi, quem uice magni numi
nis colo munusculū affero Cor. Taciti equitis Ro. historicorū omnium gra/
uissimi, disertissimiq́ꝫ quicquid incuriosæ uetustati superfuit, id est, fragmēta
Fragmenta historiæ Augustæ e[illegible]ctionib. diurnalibus Augustæ historię, de moribus & situ Germaniæ,
De genere eloquentiæ nō corruptæ, cui operi à quibusdam titulus de claris
Berardinus Lanterius mediolanensis adiutor castigationis oratoribus inscribitur, Vitam Iulij Agricolæ soceri multis uigilijs intentissi/
moq́ꝫ studio recognita adiuuante Berardino Lanterio omniū Mediolanen
sium eruditissimo, ut eum parcissime laudē, sub tuo nomine nostris impres/
soribus tradidimus: tum quia eius eloquentia perfecta meo iudicio & admi
rabilis peculiariter ita te ut me delectat, tum ne in tāta librorū copia solus ip/
se supprimeretur. ueteres enim impressores adeo inculcauerant ac fœdaue/
rant hoc diuinū opus, ut non modo Cornelianæ facundiæ maiestas inqui/
naretur, sed uix sensus ullus cōiectari posset. quid ego effecerim iudicent do
Cor. Tacitus in repub. uersatus Orator Historicus cti, sed collatis exemplaribus. De ipso Tacito hæc præfanda duxi: in Rep.
uersatū, Belgicæ Galliæ rationes procurasse, causas dixisse, historiā scripsisse
ab Augusto ad principatū Adriani. sed maior & melior pars proh dolor &
humani generis immensa iactura, tēporum incuria abolita est: absoluisse o/
mnem historiæ legē. nam cum suorum temporum maiore ex parte memo/
Eloquentia ac libertas Tac. riæ consuluerit, id pari eloquentia ac libertate præstitit. debebat tribus dein/
ceps gētis Flauiæ imperatoribus ab ijs ad maximos honores euectus, quos
incorruptā rerum fidem professus, ut nullo odio sic nullo amore rettulit, ni/
hil falsi dicere, nihil ueri omittere ausus. in scribendo enim ne suspectus qui/
dem unquam fuit, aut gratię aut simultati aliquid tribuisse. rerum rationem,
qua ordo temporum, regionum descriptio, exigitur, nemo historicorum di/
ligentius obseruauit. Iam consilia, acta, euentus ut dij boni expendit? & de
consilijs quid probet, quid non: in rebus gestis non solum quid actum, sed
quale: de euentu uero omnes causas explicat, casus, sapientiæ, temeritatis:
hominum porrò nō solum res gestas, sed quæ fama, quod nomen, quæ na
tura, quæ uita. quo artificio omnes mea sententia facile uicit, ita creber rerum
frequentia, ut uerborum propè numerum sententiarum numero sequatur,
Pressus Tacitus Argutā Salustij densitatem imitatur ita dein uerbis aptus & pressus, ut nescias utrum res oratione, an uerba sen/
tentijs illustrentur: in concionibus (audeo enim promere quod sentio) Liuio
quoq́ꝫ anteferendus, magis tamen Salustij argutam densitatem quàm hu/
ius amplitudinem imitatus. hunc primo legens laudabis eloquentiam, cum
iterum in manum sumpseris mirum acumen deprehendes & mi/
raberis, ubi contubernalem reddideris, semper artifi
ciosa docebit uarietate, immensaq́ꝫ iucundi/
tate delectabit. Vale decus &
præsidium meum.

Beatus

REDITVM est hactenus inter monumenta autorum quæ posteritati sors nō inuidit, uix quicq̧ superesse quod minus sit librariorum inscitia corruptum, q̧ P. Cornelij Taciti fragmenta annaliū. In qua ego quoq̧ semper opinione fui. Verum quū proximis mensibus flagitante Compatre meo Hieronymo Frobenio uulgatā æditionē conferre cœpissem cū exemplari manuscripto sed recētiori, quod superioribus annis mihi dono miserat summus amicus Iacobus Spiegellius iureconsultus atq̧ Ferdinandi Cæsaris à secretis & à cōsilio, Matthię Coruini illius Hungariæ quondam regis sumptu descriptū olim in Italia, comperi idē prope modū Tacito accidisse quod scriptoribus cęteris. In hoc tamen fortunatior uidetˊ, quod primū in manus certe eruditissimorum hominū uenit, qui magna religione æditionē castigare & adiuuare conati sunt. Post quorum laborē quid nos huic autori contulerimus, indicabunt sequentia. Cæterum cōmunis est hæc ueterum scriptorū omniū infelicitas, quod errata nemo facile sentit, nisi qui confert, aut exacti us singula rimatur. Verbi gratia. Apud Liuiū legitur septimo lib. tertiæ decadis. Et de M. Liuio pręfecto arcis Tarentinę haud minore certamine actū est, alijs sententijs notantibus præfectū, quod eius socordia Tarentū proditū hosti esset. Quis hic putaret corruptū esse locum? Tota difficultas est in his uerbis, alijs sententijs notantibus præfectū, imò in unica dictione sententijs. Sed facile est aliquid in speciem excogitare quo tueare errorē. puta si sententijs septimo casu dictū interprete re pro per sententias. Ego quū hunc librum conferrē, reperi in uetusto codice scriptum, Alijs socijs notantibus, Vnde statim eluxit germana lectio, nempe, Alijs ocij notantibus præfectū. nam sequitur, quod eius socordia Tarentum proditū hosti esset. Proferam alterius generis è Cicerone exemplum. Libellus de senectute cui non est in manibus? cui ignotus uersiculus ille qui citatur è Næuio poeta,

Liuij locus

Ciceronis locus expendendus

Proueniebant oratores, noui, stulti, adulescentuli.

Quis est cui non optime habere sententia uideatur? Nec uero prorsus habet male, si quis reputet eloquentiā illam δημηγόρον quæ præcipue apud Græcos uiguit, quemadmodum ex orationibus Isocratis liquere potest, nōnunquam existere comitem seditionū, effrenati populi incitamentum, contumacem, temerariam, arrogantem, quæ in bene constitutis ciuitatibus non oritur. His enim elogijs hanc ornat autor dialogi, qui de Oratoribus inscribitur huic adnexus uolumini. Sed tamen quando carmen claudicat, possit quis suspicari ueterem scripturā quæ mendosæ lectioni præstiterit occasionem, huiusmodi fuisse.

Prouehebant uradres (siue uratres) noui, stulti, adulescentuli. Vt debeat sic stare
Prouehebantur ad res noui, stulti, adulescentuli. (carmen.
Sic enim aptius cohærebit cum uersu præcedenti:
Cedò, qui uestram rempublicam tantam amisistis tam cito?
Respons. Prouehebantur ad res, noui, stulti, adulescentuli.

Nam hinc maxima pernicies reipublicæ quod homines noui, imprudentes, & iuuenes, rebus moderandis imponebantur. Quum oratores contra si noui forent, carerent autoritate, stulti potius riderentur, cōtemnerentur adulescentuli. Sed hoc ad arbitrium eruditorum referimus, inquirentes, nihil pronunciantes. Vt uero redeam unde sum digressus, multa nos fallunt in autoribus prorsum deprauata, quę tamen nullus temere deprehendat. In causa est stulta persuasio, libros esse longe

emenda-

emendatiores quàm sunt. Enimuero decreuerã ab isto tædioso castigandi labore deinceps abstinere, postquam hactenus tam maligne respõdit mihi fauor, lucrum typographo. Verũ datum est hoc amici precibus, & meo in Tacitũ amori, quem ex historicis ob uarias dotes feci semper plurimi. Porrò nemo putet me tam mutãdi auidum, ut quicquid citra autoritatẽ manuscripti codicis uel addiderim uel dem pserim. Nec quoties occurret, sic scripsi, castigaui, reposui, suspicetũ quisquã id ex meo tantũ factum ingenio. Nam quũ meum secutus iudiciũ aliquid muto, quod tamen nisi in manifestis erratis, non feci, lectorẽ ea de re in castigationibus admoneo. Vnde & hæc utilitas, quód hoc modo uetus lectio conseruatur, quã utinam haberemus non in Liuio solum sed & Cicerone atque alijs autoribus. Siquidem dici non potest quàm uarie sint interpolata autorum omniũ scripta. Sane multum debemus Berardino Lanterio Mediolanẽsi, atque Francisco Puteolano, & alijs, quibus ante illos hunc autorẽ pro uirili restituere studio fuit. nam quia regius liber quem penes me habeo, uetusti uoluminis cui sunt illi manus admoliti, aut innisi præsidio, exemplũ est, facile sensi, quid de suo addiderint, ubi sudarint, ubi coniecturis sint usi. Et laboratũ quidem est ab illis strenue. Nos si non laudem meremur, nec uero insectatione digni sumus, gratis studiosorum commodis consulentes.

IN LIBRVM VNDECIMVM CASTIGATIONES.

NAM Valer. Asiaticum.) Apparet hunc librũ esse ἀκέφαλον.

Insigni magnificẽtia extollebat.) Scripsimus, excolebat, quemadmodum & editio uetus habet, ab exemplari manu descripto dissentiens.

Caueri uim atque opes principibus infensas.) Codex Budensis hic notatus erat, ut aliâs cõpluribus locis rasus præsertim hoc undecimo libro, quẽ conatus fuit quidã ex uulgatis æditionibus castigare. Sed tamen eius uoluminis prior lectio sic habebat, Caueri indeque opes principibus infensas. Legerim ego, Cauendas opes principibu infensas.

Præcipuum autorẽ Asiat. interf. Cæs. non extimuisse in contione pop. Ro. fateri.) in lib. regis Coruini quẽ ex Budensi bibliotheca dono Iacobi Spiegellij nactus sum, neque erat in cõcione sed tantũ concionẽ, neque uerbũ fateri illic comperi. Itaque suspicor synceriorẽ lectionem esse, præcipuũ autorem Asiaticũ interficiendi Cæsaris non extimuisse concionẽ populi Romani gloriãque facinoris ultro petere.

Quos pecunia & stupro in omni flagitio obstrictos arguebat.) Malim in omne flagitium.

Ac postremũ mollitiã corporis obiectante.) Postremũ usurpat aduerbialiter. Vt & libro primo. Perniciem alijs, ac postremum sibi inuenere.

Valerij & Poppeæ congressibus.) In uolumine Budensi scriptum est in Nestoris & Poppeæ congr. Hinc reposui. Quod domum suam M. Nestoris & Poppeæ congressibus præbuissent. Histrio fuit M. Nestor, intimus Messalinæ cuius sæpe ministerio abusa est. proinde trucidata Messalina, inter eos qui illius sæuitiæ ac libidini inseruierant M. Nestor quoque est interfectus. Id quod in huius libri fine commemorat Tacitus, quanquam in uulgatis æditionibus eo loco Mnester legitur pro M. Nestor, quemadmodum illic admonebimus. Hic est ille M. Nestor cuius Seneca mentionem facit in ludicro libello de morte Claudij Cæsaris, quẽ nos scholijs olim exposuimus, pro noster Pantomimus, Nestor Pantomimus reponentes, Eum locum infra citabimus.

M. Nestor

Nestor Pantomimus

Grauitatem annonæ dixisset.) Vel prædixisset, uel significari dixisset.

Ne fidem quidem integram manere.) Quum coniunctio quidem nō sit in exemplari scripto, maluimus legere, Nec fidem integram manere. Nam hanc particulam etiam in sequentibus sæpe reperi in fultam à castigatoribus.

Ad summa prouectorū.) Codex Budensis habet, ad summa prouectos, & est nō absurda lectio, si quis recte distinguat, nempe hoc modo. Meminissent T. Galbæ, C. Asinij, & Messalæ, ac recētiorū Arūtij & Essernini. Ad summa prouectos, incorrupta uita & facundia. Subauditur uerbū esse. Nam illud, ad summa prouectorū, plane durius est. Paulo post is codex habet, Quē illum tanta superbia esse.

Nihil à quoquam expeti, nisi cuius fructus ante prænidetur.) Illic manifeste legitur, prouiderit. Et quid erat opus hoc mutare? Subauditur aūt quisquā aut ipse.

Cogitaret plebē qua toga enitesceret.) Diu cū hoc loco sumus luctati, nihil nos adiuuāte codice scripto. Deprehēdimus tādē, p cogitaret legēdū cogitare, & qua nō pnomē hic esse, sed aduerbiū pro quatenus. Itaq; circūflexū accentū superimposuimus, ne se lector hic torqueat. Cogitare plebē, quâ toga enitesceret. Sensus est, Cogitare plebeos quo pacto sese altiorib. ordinib. inserāt, atq; in senatū allegāt.

Ignarumq; & exterritum Gotarzem perturbat.) Castigauimus, proturbat.

Nec enim restitere Armenij.) Scripti codicis lectio, resistere, id est resistebant. Paulopost pro patefecit reposuimus patefecerat.

Potiorq; Bardanes uisus retinendo regno.) Illic non est adnexa particula que. Et quid erat opus addere, quū breuitati Cornelianæ magis cōueniat eam abesse.

Exin ualidissimas præfecturas inuasit.) Hic locus meo iudicio recte fuit castigatus, quum in scripto uolumine legatur inuisit, sed perperam.

Et recuperare Armeniam parabat, ni Vibio Marso.) Hic uerbum parabat est infultum postea, nam Tacitus scripsit. Et recuperare Armeniam, ni Vibio M. f. l. b. m. c. foret, id est recuperabat. Testatur id codex Budensis.

Ad flumen Gynden.) Illic, ad flumen Sinden.

Longinquam quanq; aspernabantur.) Particulam quanq; errore librarij repetitam induximus.

Nec em̄ cuiq; ante Arsacidarū tributa illis degētibus parata.) Docuit regius liber cōiunctione em̄ expūcta pro parata scribendū parta, sentētiāq; legendā absq; parēthesi, hoc modo, quib. opes suas testabatur, nec cuiq; ante Arsacidarū tributa illis de gētib. parta, regredit̄. Quanq; nihil mali sit, si clausula parēthesi includat̄.

Et nonnulla fallendi spe.) Hoc est latendi, ne res uidelicet deprehenderetur. Nam fallere pro latere sæpe reperias apud hunc scriptorē, quæ est elegantissima uerbi huius significatio. Libro 13. Quæ mutatio neq; Neronem fefellit. Libro 15. Non fallebat duces impetus militum, hoc est non latebat. *Fallere pro latere*

Egressibus adhærescere.) Sic libro 15. de Nerone. Cuius ne modicos quidem egressus tolerarent.

Sub imbruinis collibus.) Scribit Tacitus libro 14. Neronis apud Simbruina stagna discumbentis ictas fulgure dapes mensamq; fuisse disiectā. Quare scripsimus hoc loco, fontes Simbruinis collib. deductos, hoc est à Simbruinis collibus. *Simbruini colles*

Et formæ literis Latinis.) Antiquior lectio. Et forma literis Latinis.

Eodem anno Cheruscorū gens regem Romę petiuit.) Malim, Roma petiuit. Nam sic scribit libro 13. Barbaros malle Roma petere reges q; habere.

Iamq; apud proximos, iam longius clarescere.) Melius illic, Iamq; apud proximos longius clarescere.

Supra cunctos extollatur.) Castigauimus, attollatur. Item hostili in loco, hostili in

stili in solo. Rursum, posset extimesci, posse extimesci.

Auxiliaris & diu meritus.) Budensis codex habet, ex diu meritis.

Cæteras naues.) Emendauimus, cæteras nauium. Sic enim subinde Tacitus loquitur per genitiuum, ut quosdam militum, cunctis ciuium, residuis nobiliū, pro quosdam milites, cunctis ciuibus, residuis nobilibus. Et sic de similibus.

Quæ munia & incertum an falso iacta uel aucta.) Pro munia scripsimus nimia, & clausulam uel aucta deleuimus. Infra ex perlocutus, fecimus prolocutus.

In agro Machiaco.) Puto Mattiacos eum innuere. qui tametsi alteram Rheni ripam incolerent, tamen prouinciales erant, & Romanis parebant. Mox, & fodere riuos. Forte melius, effodere riuos.

Videtur mihi ex senatus Videtur mihi ex senatu.) Restituimus hunc locū è lib. Budensi. Videtur mihi ex se natus. Hoc aūt dixit Claudius hominis uirtutes cōmendās. Ex uirtute enim quisq; æstimari debet, quę sui cultores regenerat. Mox adipisceref, pro adipiscenf.

Qui Capitolio & ara Romana manibus eorundem prostratis.) Hic locus difficilis est & à nemine hactenus intellectus. Regium exemplar habet, manibus eorundem per se satis. Puto germanam esse Taciti lectionem, si quis pro per se satis *Manes* aut prostratis, scribat, parceretis. Est autem manibus hic datiuus à manes ium, pro animis defunctorum. quomodo non uno loco Tacitus usurpat libro 13. Infernos Sillanorum manes inuocare. Libro 20. Damnatusq; Publius, & Sorani manibus satisfactum. In uita Iulij Agricolæ. Si quis piorū manibus locus. Atq; hæc dictio non intellecta hoc loco, occasionē errori castigatoribus dedit. Præterea sciendum hic aposiopesin esse, qui Capitolio & ara Romana, subaudiend. potiti sunt. Nūc pronuncia quæsitiue sententiā, & erit lucidissima. Quid si memoria eorum inoriretur, qui Capitolio & ara Romana: manibus eorundem parceretis?

Multo gaudio Cæsaris inibatur.) Censoris habet manifeste uolumen Budense. Intelligitur autem Claudius Cæsar. De quo narrationem istam auspicans Tacitus supra dixit, At Claudius matrimonij sui ignarus, & munia censoria usurpans. Et lib. proxime sequenti. Quod porrò honestius Censoriæ mentis leuamē, & assumere cōiugē prosperis dubijsq; sociā: Loquitur de Claudio Agrippinā ducturo.

Summam adeptus Sed ne Silius summa adeptus.) Scripsimus quod illic habebatur, summā adeptus. Intelligitq; summā rerum Sic lib. sequenti, Summamq; R. P. agi obtestans.

Dum industria cubiculū principis occulit adulteros.) Corruptus locus est. Nec quicquam hic minus scribendum quàm uocabulum industria. Exemplar regium hic crucicula notatū erat, & uarijs lituris rasurisq; fœdatum. Videtur tamen antiquior lectio fuisse: dum inclusum in cubiculum principis exultat: & postea quidā inseruit cum præpositionem & superinscripsit, adultero, idq; ceu uidetur propter exultandi uerbum. Opinor synceram esse lectionem, Dum inclusum, cubiculum principis occultat, dedecus quidem illatum, sed. Mox, propinquoq; consulatu, reposuimus, ac propinquo cons. Item acrioribus consilijs pro acribus, paulo post.

Perstitit Narcissus, & solum id immutans.) Et particulam expunximus.

Cis Vectium Plancium.) Illic est semper Plautius.

Paratus Et cæteros fortunæ apparatus.) Scripsimus, paratus. quod uerbum usurpat sæpe Tacitus. Vt supra, Serui, liberti, paratus principis apud adulterum uisebantur. Libro tertio, Ventris & ganeæ paratus assiduis sermonibus uulgati. Libro quinto. Et columē partium Abdageses gazam & paratus regios adijcit. Item libro 15. Parthi omisso paratu inuadendæ Syriæ. Libro 17. Studia militum iampridem spe successionis, aut paratu facinoris affectauerat. Lib. 18. Igitur nauium, militum, armorū paratu strepere prouinciæ. Eodem libro. Ita Vitellij paratus noscebantur.

Primumq; rei frumentariæ præfectum Turranum.) Scripsimus, Turanium.

Adulto

Adulto autumno.) Hoc est, medio iam autumno. Sic libro secundo. Sed æsta te iam adulta, legionū aliæ itinere terrestri in hybernacula remissæ. Annus in qua tuor digeritur species. Prima cuiusq; pars noua uocatur aut uiridis, id est immatura: secunda, adulta: tertia, præceps. Sic Marcellinus adulta hyeme dixit libro 20. Adulta hyeme dux, inquit, antedictus Bononiā uenit. Tacitus rursum libro 17. seditionem incipientem, uocat necdum adultam. Item libro 19. dixit adultam noctem. Donec, inquit, adulta nocte, luna surgens ostenderet acies, falleretq;. Rursum lib. 21. dixit, Parthis nondum adultis. Pro eo quod est, qui nondum inualuerant. Quo sensu libro tertio dixit, præualida & adulta uitia. *Adulto autumno* *Adulta hyeme*

Simulachrum uindemiæ per domum celebrat.) Scripsimus celebrabat.

Ferunt Vectium Valentem.) Deprehendimus in codice Budensi scriptum, fertur. Id accipiendum impersonaliter. Et bene habet lectio. *Fertur impersonaliter*

Lucullianos in hortos.) Miror quod illic hoc loco reperi, Fultianos in hortos. Sed & paulo post. Lucullianis in hortis, illic rursum scriptū, Lucianis. In libello de regionibus urbis Romæ, fit mentio hortorum Lucullianorum regione nona.

Dissimulando metu.) Non me fugit hoc Latine eleganterq; dici pro dissimulando metui, siue ob metum dissimulandum. Sed tamen in exemplari scripto manifeste legebatur, dissimulando metum.

Quanquam res aduersæ consilium adimerent.) Illic est eximerent. Nec improbanda lectio. Nam eximere consiliū est ueluti differre. Sed & eximitur, quod adimitur. Sic libro decimotertio. Quia dissimulationē nox & lasciuia exemerat. *Eximere consilium* *Eximere dissimulationem*

Largus Cæcina.) Illic Largius Cæcina. Paulo post. Et ad minas prorumpentē, lectio codicis scripti habet erumpentem.

Titium Proculū custodem Silio ac Messalinæ dat.) Suspicor scribendū, datū.

Vectium Valentem & cōfessum.) Particulam & expunximus. Mox ex consciis tradi. Malim trahi.

Solus Mnester.) Castigauimus, solus M. Nestor. In ludicro libello de morte Claudii Cæsaris meminit huius Nestoris Seneca catalogum interfectorum à Claudio recensens. Medius, inquit, erat in hac canentium Nestor Pantomimus quem Claudius decoris causa minorem fecerat. Sic enim illic scripsimus, quum ante legeretur, noster Pantomimus. Apparet autem ei caput amputatum fuisse, & longa statura præditum. Tacitus histrionem uocat, Seneca Pantomimū. Meminit eius & Suetonius in uita Caligulæ. Tacito quoq; & nobis pauloante est memoratus. *M. Nestor*

Sponte an coactus tam magne peccauisset.) Reposuimus è uolumine Budensi, tam magna peccauisset.

Verterat perniciem in accusatorem.) Castigauimus, Verterat pernicies. Nam autores uerbum uertit absolute nōnunquam & tamen quasi in passiua significatione soliti sunt usurpare. Sic supra. Seu forte lapsa uox in præsagiū uertit. Libro secundo. Astusq; hostium in perniciem ipsis uertebat. Libro quarto. Quod aspere acceptū ad præsens, mox in laudem uertit. Eodem libro paulopost. Nam quæ saxo struuntur, si iudiciū posterorum in odium uertit, pro sepulchris spernuntur. Libro quinto. Adeo facinora atq; flagitia sua ipsi quoq; in supplicium uerterant. *Verterat pernicies in accusatorem*

Vbi uino incaluit.) Scripsimus, incaluisset. Et paulopost, raptim in hortos progressus. Item, iugulo ac pectori. Et infra, priuatis ac publicis locis.

Leuissimum fastigii eius.) Conjicio legendum, lætissimo fastigii eius, & pro flagitiis multis, flagitiis inultis. siue uitiis inultis. Nam exemplar regium habet tristitiis inultis.

FINIS

m

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER VNDECIMVS

Valer. Asiaticus

AM Valerium Asiaticū bis cōsulem, fuisse quondam adulterum eius credidit: paritercp̄ hortis inhians quos ille à Lucullo cœptos insigni magnificētia excolebat, Suillium accusandis utrisq; immittit. Adiungitur Sosibius Britannici educator, qui per speciem beneuolētiæ moneret Claudium, caueri uim atq; opes principib. infensas: præcipuum auctorem Asiaticū interficiendi Cæsaris non extimuisse in cōcione populi Romani fateri, gloriamcp̄ facinoris ultro petere. clarum ex eo in urbe, dedita per prouincias fama, parare iter ad Germanicos exercitus, quādo genitus Viennæ multisq; & ualidis propinquitatibus subnixus, turbare gentiles nationes promptū haberet. At Claudius nihil ultra scrutatus, citis cum militibus tanquam opprimendo bello, Crispinū prætorij præfectū misit: à quo repertus est apud Baias, uinclisq; inditis in urbem raptus, necq; data senatus copia; intra cubiculum auditur, Messalina coram, & Suillio, corruptionē militum quos pecunia et stupro in omni flagitio obstrictos arguebat, exin adulteriū Poppeæ, ac postremum mollitiā corporis obiectante. Ad quod uicto silentio prorupit reus, & interroga, inquit, Suilli filios tuos, uirū me esse fatebuntur: ingressusq; defensionem, cōmoto maiorem inmodū Claudio, Messalinæ quocq; lachrymas exciuit: quibus abluendis cubiculo egrediēs, monet Vitellium ne elabi reum sineret. Ipsa ad perniciem Poppeæ festinat, subditis qui terrore carceris ad uoluntariam mortem propellerent, adeo ignaro Cæsare, ut paucos post dies epulantem apud se maritū eius Scipionem percunctaretur, cur sine uxore discubuisset: atq; ille functam fato responderet. Sed consultanti super absolutione Asiatici, flens Vitellius commemorata uetustate amicitiæ, utcq; Antoniam principis matrem pariter obseruassent, dein percursis Asiatici in Remp. beneficijs recentiq; aduersus Britanniam militia, quæcq; alia conciliandæ misericordiæ uidebantur, liberum ei mortis arbitrium permisit: & secuta sunt Claudij uerba in eandem clementiā. Hortantibus dehinc quibusdam inediam & lenem exitū, remittere beneficium Asiaticus ait: usurpatis quibus insueuerat exercitationibus, lauto corpore, hilare epulatus, cum se honestius calliditate Tiberij, uel impetu C. Cæsaris periturum dixisset, quàm quod fraude muliebri & impudico Vitellij ore caderet, uenas exoluit, uiso tamen ante rogo, iussoq; transferri partem in aliam, ne opacitas arborum uapore ignis minueretur: tantum illi securitatis

Crispinus

Messalina Suillius

Poppeæ uoluntaria mors

Vitellius hic omnia poterat apud Claudium

Tiberij calliditas C. Caligulæ impetus

Valer. Asiati. uenas exoluit

nouissimæ fuit. Vocantur post hæc patres, pergitq; Suillius addere reos equites Romanos illustres, quibus Petra cognomētū: At causa necis, quod domū suam M. Nestoris & Poppeæ cōgressibus præbuissent. Verum nocturnæ quietis species alteri obiecta, tanq; uidisset Claudium spicea corona euinctū, spicis retro conuersis, eaq; imagine grauitatē annonæ dixisset. Quidam pampineam coronam albentibus folijs uisam, atq; ita interpretatum tradidere, uergente autumno mortē principis ostendi. Illud haud ambigitē, qualicūq; insomnio ipsi fratriq; perniciē allatam. Sestertium quindecies & insignia præturę Crispino decreta. Adiecit Vitellius sestertium decies Sosibio, quod Britannicum præceptis, Claudium cōsilijs iuuaret. Rogatus sententiam & Scipio, cū idem, inquit, de admissis Poppeæ sentiam quod oēs, putate me idem dicere quod omnes: eleganti tēperamento inter cōiugalem amorem & senatoriā necessitatem. Continuus inde & sæuus accusandis reis Suillius, multiq; audacię eius æmuli. Nam cuncta legum & magistratuum munia in se trahens princeps, materiam prædandi patefecerat. nec quicquam publicæ mercis tam uenale fuit, q̃ aduocatorum perfidia: adeo ut Samius insignis eques Romanus quadringentis nummorum milibus Suillio datis, & cognita præuaricatione, ferro in domo eius incubuerit. Igitur incipiente C. Silio consule designato, cuius de potētia & exitio in tempore memorabo, consurgunt patres, legemq; Titiam flagitant, qua cauetur antiquitus, ne quis ob causam orandam pecuniam donúmue accipiat. Deinde obstrepentibus his quibus ea contumelia parabatur, discors Suillio Silius acriter " incubuit, ueterum oratorum exempla referens, qui famam in posteros præ" mia eloquētiæ cogitauissent pulcherrima: alioquin & bonarū artium prin" cipem sordidis ministerijs fœdari: nec fidem integram manere, ubi magni" tudo quæstuum spectetur: quod si in nullius mercedē negocia tueātur, pau" ciora fore: nunc inimicitias, accusationes, odia, & iniurias foueri, ut quomo" do uis morborum precia medentibus, sic fori tabes pecuniam aduocatis fe" rat. meminissent T. Galbæ, C. Asinij, & Messalæ, ac recentiorum Aruntij " & Eserni ni ad summa prouectorū, incorrupta uita & facundia. Talia di" cente consule designato, consentientibus alijs parabatur sententia, qua lege repetundarum tenerentur, cum Suillius, & Cossutianus, & cæteri qui non iudicium, quippe in manifestos, sed pœnā statui uidebāt, circumsistunt Cæsarem, ante acta deprecantes. Et postquā annuit tacens, incipiunt. Quem ul" lum tanta superbia esse, ut æternitatem famæ spe præsumat? usui & rebus " subsidium præparari, ne quis inopia aduocatorum potentioribus obnoxi" us sit. neq; tamen eloquentiam gratuito contingere, omitti curas familiares, " ut quis se alienis negotijs intendat. multos militia, quosdā exercendo agros " tolerare uitā. Nihil à quoquam experi, nisi cuius fructus ante prouiderit. Fa" cile Asinium, & Messalam, inter Antonium & Augustum bellorū præmijs "

Suillius calūniator sub Claudio

Petræ eq. Ro.

M. Nestor

Suillius

Samius eq. R.

C. Silius

Titia lex

« refertos, aut ditium familiarū hæredes Eserninos & Aruntios magnū ani-
« mum induisse: prompta sibi exēpla quantis mercedibus P. Clodius aut C.
« Curio concionari soliti sint: se modicos senatores, qui à Rep. nulla nisi pacis
« emolumenta peterent: cogitare plebē, quæ toga enitesceret: sublatis studio
rum pretijs, etiam studia peritura, ut minus decora. Hæc ita haud frustra
Mithridates dicta princeps ratus, capiēdis pecunijs posuit modū, usq; ad dena sestertia,
in regnum quæ egressi repetundarū tenerentur. Sub idem tempus Mithridates quē
redit imperitasse Armenijs, & ad præsentiam Cæsaris uectum memoraui, mo-
Pharasmanes nente Claudio in regnū remeauit, fisus Pharasmanis opibus. Is rex Hybe-
ris, idemq; Mithridatis frater, nunciabat discordare Parthos, summacq; im
Gotarzes *Artabanus* perij ambigua, minora sine cura haberi. Nam inter Gotarzis pleraq; sæua
Bardanes (qui necem fratri Artabano, cōiugiq; ac filio eius præparauerat, unde me-
tus eius in cæteros) acciuere Bardanem. Ille ut erat in magnis ausis prom-
ptus, biduo tria milia stadiorū inuadit, ignarumq; & exterritū Gotarzem
proturbat: neq; cunctatur quin proximas præfecturas corripiat, solis Seleu
censibus dominationē eius abnuētibus. In quos ut patris sui quoq; defecto
res ira magis q̄ ex usu præsenti accēsus, implicatur obsidione urbis ualidæ,
& munimentis obiecti amnis muroq; & cōmeatibus firmatæ. Interim Go-
Dahe tarzes Daharū Hyrcanorumq; opibus auctus bellum renouat, coactusq;
Hyrcani Bardanes omittere Seleuciā, Bactrianos apud cāpos castra contulit. Tunc
distractis orientis uiribus, & quonam inclinarent incertis, casus Mithridati
datus est occupandi Armeniam ui militis Romani ad excidenda castellorū
ardua, simulq; Hybero exercitu campos persultante. Nec enim resistere
Armenij, fuso qui prælium ausus erat Demonacte præfecto. Paululum
cunctationis attulit rex minoris Armeniæ Cotys, uersis illuc quibusdā pro
cerum, deinde literis Cæsaris coercitus: & cuncta in Mithridatem fluxere,
atrociorem quàm nouo regno conduceret. At Parthi imperatores cum pu-
gnam pararent, fœdus repente iaciunt, cognitis popularium insidijs, quas
Gotarzes fratri patefecerat: congreßiq; primo cunctanter, deinde comple
xi dextras, apud altaria deûm pepigere, fraudem inimicorum ulcisci, atque
ipsi inter se concedere. Potior Bardanes uisus retinendo regno. At Gotar-
zes ne quid æmulationis existeret penitus in Hyrcaniam abijt, regressoq;
Bardane deditur Seleucia septimo post defectionē anno, non sine dedeco-
re Parthorū, quos una ciuitas tamdiu eluserat. Exin ualidißimas præfectu-
ras inuasit. & recuperare Armeniam, ni Vibio Marso Syriæ legato bellum
minitante cohibitus foret. Atq; interim Gotarzes pœnitentia cōceßi regni,
& reuocante nobilitate, cui in pace durius seruitium est, contrahit copias. &
huic cōtra itum ad amnē Erindem, in cuius transgressu multū certato perui
cit Bardanes, prosperisq; prælijs medias natiões subegit ad flumē Ginden,
quod Dahas Ariosq; disterminat. Ibi modus rebus secundis positus. nam
Parthi

Parthi quanquã uictores,longinquã militiam aspernabantur. Igitur extru/ctis munimẽtis,quibus opes suas testabatur, nec cuiquã ante Arsacidarum tributa illis de gentibus parata,regreditur,ingens gloria,atq; eo ferocior, & subiectis intolerãtior. Qui dolo ante composito,incautũ uenationiq; inten/tum interfecere primam intra iuuentam,sed claritudine paucos inter senum regum, si perinde amorem inter populares, quàm metum apud hostes quæsi/uisset. Nece Bardanis turbatæ Parthorũ res inter ambiguos quis in regno acciperetur. Multi ad Gotarzen inclinabãt, quidam ad Meherdatem pro/lem Phrahatis obsidio nobis datũ. Deinde prævaluit Gotarzes, potitusq; regia,per sæuitiẽ ac luxum adegit Parthos mittere ad principẽ Romanum occultas preces,quis permitti Meherdatem patrium ad fastigium orabant.

Bardanes occiditur

Iisdem consulibus ludi seculares octingentesimo post Romam conditã, quarto & sexagesimo quàm Augustus ædiderat spectati sunt. Vtriusque principis rationes prætermitto, satis narratas libris quibus res imperatoris Domitiani composui. nam is quoq; ædidit ludos seculares. iisq; intentius affui sacerdotio Quindecimuirali præditus.ac tum prætor.quod nõ iactan/tia refero, sed quia collegio quindecimuirûm antiquitus ea cura: & ma/gistratus potissimum exequebãtur officia cæremoniarum. Sedente Clau/dio Circensibus ludis, cum pueri nobiles equis ludicrum Troiæ inirent, in/terq; eos Britannicus imperatore genitus, & L. Domitius adoptione mox in imperium & cognomentum Neronis adscitus,fauor plebis acrior in Do/mitium loco præsagii acceptus est, uulgabaturq; affuisse infantiæ eius dra/cones in modum custodum, fabulosa & externis miraculis assimulata.nam ipse haud quaquam sui detractor, unam omnino anguem in cubiculo ui/sam narrare solitus est. Verum inclinatio populi super erat ex memoria Ger/manici, cuius illa reliqua soboles uirilis: & matri Agrippinæ miseratio au/gebatur ob sæuitiam Messalinæ, quæ semper infesta, & tunc commotior, quo minus strueret crimina & accusatores, nouo & furori proximo amore distinebatur. Nam in C.Silium iuuentutis Romanæ pulcherrimum ita ex/arserat, ut Iuliam Syllanam nobilem fœminam,matrimonio eius exturba/ret,uacuoq; adultero potiretur. Neq; Silius flagitii aut periculi nescius erat, sed certo si abnueret exitio,& nonnulla fallendi spe, simul magnis præmiis operiri futura, & præsentibus frui pro solatio habebat. Illa non furtim, sed multo comitatu uentitare domum,egressibus adhærescere,largiri opes,ho/nores: postremo uelut translata iam fortuna, serui,liberti ,paratus principis apud adulterum uisebantur. At Claudius matrimonii sui ignarus,& mu/nia censoria usurpans, theatralem populi lasciuiam seueris dictis increpuit, quod in P.Pomponiũ consularẽ,is carmina scenæ dabat, inq; fœminas illu/stres probra iecerat. Et lege lata, sæuitiam creditorũ cohercuit, ne in mortẽ parentum pecunias filiis familiarum fœnori darẽt. Fontesq; aquarũ Sim/

Ludi seculares

Volumina Taciti de rebus Domitiani Imperatoris

Tacitus sacerdotiũ quindecimuirale gessit, & praturam, sub Domitiano

Britannicus Cl.Imp.f.

L. Domitius Nero

Messalinæ adulteriũ cum C.Silio

Claudius munia censoria usurpans

Simbruini colles bruinis collib. deductos urbi intulit. Ac nouas literarũ formas addidit uulgauitq́ꝫ, cõperto Græcam quoq́ꝫ literaturã non ſimul cœptam abſolutáq́ꝫ. *Nouæ literarũ formæ, per Cl. Cæſ.* Primi per figuras animaliũ Aegyptij ſenſus mẽtis effingebãt, & antiquiſsima monimenta memoriæ humanæ impreſſa ſaxis cernuntur, & literarũ ſemet inuentores perhibent. *Græca literatura* Inde Phœnicas quia mari præpollebãt intuliſſe Græciæ, gloriamq́ꝫ adeptos, tanquam repererint quæ acceperant. *Aegyptij ἱερογλυφικά* Quippe fama eſt Cadmum claſſe Phœnicum uectum rudibus adhuc Græcorum populis artis eius auctorẽ fuiſſe. *Phœnices* *Cadmus* *Cecrops* *Linus* Quidam Cecropem Athenienſem, uel Linum Thebanũ, & temporibus Troianis Palamedem Argiuum memorãt, ſexdecim literarum formas, mox alios ac præcipuum Simonidem cæteras reperiſſe. *Palamedes* *Demaratus* *Euander* At in Italia Etruſci ab Corinthio Demarato, Aborigines Arcade ab Euandro didicerunt. Et formæ literis Latinis, quæ ueterrimis Græcorum. Sed nobis quoq́ꝫ paucæ primũ fuere, deinde additæ ſunt. Quo exemplo Claudius tres literas adiecit, quæ uſui, imperitante eo, poſt obliteratæ, aſpiciuntur etiã nunc in ære publicandis plebiſcitis per fora ac templa fixo.

Aruſpices Rettulit deinde ad ſenatũ ſuper collegio aruſpicum, ne uetuſtiſſima Italiæ diſciplina per deſidiam exoleſceret: ſæpe aduerſis Reſp. temporibus accitis, quorum monitu redintegratas cærimonias & in poſterum rectius habitas: primoresq́ꝫ Ethruriȩ ſponte aut patrum Romanorũ impulſu retinuiſſe ſciẽtiam, & in familias propagaſſe: quod nunc ſegnius fieri publica circa bonas artes ſocordia, & quia externæ ſuperſtitiones inualeſcant: & læta quidem in præſens omnia, ſed benignitati deûm gratiam referendam, ne ritus ſacrorum inter ambigua culti, per proſpera obliterarentur. *Ethruſci* Factum ex eo ſenatuſconſultũ: uiderent pontifices, quæ retinenda firmandaq́ꝫ aruſpicum.

Cheruſci Eodem anno Cheruſcorum gens regẽ Roma petiuit, amiſſis per interna bella nobilibus, & uno reliquo ſtirpis regiæ, qui apud urbẽ habebatur, *Italus* nomine Italus. Paternum huic genus è Flauio fratre Arminij. Mater ex Catumero principe Cattorum erat. ipſe forma decorus & armis equisq́ꝫ in patrium noſtrumq́ꝫ morem exercitus. Igitur Cæſar, auctum pecunia, additis ſtipatoribus, hortatur gentile decus magno animo capeſſere. Illum primũ Romæ ortum, nec obſidem, ſed ciuem, ire externum ad imperiũ. Ac primo lætus Germanis aduentus, atq́ꝫ eo magis, quod nullis diſcordijs imbutus pari in omnes ſtudio ageret: celebrari, coli, modo comitatẽ & temperãtiam nulli inuiſam, ſȩpius uinolentiã ac libidines grata barbaris uſurpans. Iamq́ꝫ apud proximos longius clareſcere, cum potentiã eius ſuſpectantes qui factionibus floruerant, diſcedunt ad conterminos populos, ac teſtificantur, adimi ueterẽ Germaniæ libertatẽ, & Romanas opes inſurgere: adeo neminem ijſdem in terris ortũ qui principis locũ impleat, niſi exploratoris Flauij progenies ſupra cunctos attollatẽ? Fruſtra Arminiũ præſcribi: cuius ſi filius hoſtili in ſolo adultus, in regnũ ueniſſet, poſſe extimeſci, infectũ alimonia,

ſeruitio

seruitio,cultu, omnibus externis.at si paterna Italo mens esset, non aliũ infensius arma contra patriã ac deos penates, quàm parentes eius exercuisse. His atq; talibus magnas copias coegere. Nec pauciores Italum sequebantur.non enim irrupisse ad inuitos,sed accitũ memorabãt.quando nobilitate cæteros anteiret, uirtutem experirentur, an dignũ se patruo Arminio, auo Catumero præberet.nec patrẽ illi rubori esse,quod fidem aduersus Romanos uolẽtibus Germanis sumptã nunquã omisisset. falso libertatis uocabulum obtendi ab ijs qui priuatim degeneres,in publicũ exitiosi,nihil spei,nisi per discordias habeant. Adstrepebat huic alacre uulgus: & magno inter Barbaros prælio uictor rex, dehinc secũda fortuna ad superbiã prolapsus, pulsusq́;,ac rursus Langobardorũ opibus refectus,per læta per aduersa res Cheruscas afflictabar. Per idem tempus Chauci nulla dissensione domi, & morte Sanquinij alacres,dum Corbulo aduentat,inferiorem Germaniã incursauere, duce Gannasco, qui natione Caninefas auxiliaris & diu meritus,post transfuga,leuibus nauigijs prędabundus, Gallorũ maxime oram uastabat, non ignarus dites & imbelles esse. At Corbulo prouinciã ingressus,magna cum cura & mox gloria,cui principiũ illa militia fuit,triremes alueo Rheni, cæteras nauiũ, ut quæq; habiles, per æstuaria & fossas adegit: lintribusq; hostiũ depressis & exturbato Gannasco,ubi præsentia satis cõposita sunt, legiones operum & laboris ignaras, populationibus lætantes, ueterem ad morem reduxit, ne quis agmine decederet, nec pugnã nisi iussus iniret.stationes,uigiliæ, diurna nocturnaq; munia in armis agitabãtur. Feruntq; militem quia uallum non accinctus, atq; alium quia pugione tantum accinctus foderet,morte punitos.quę nimia & incertum an falso iacta, originem tamen è seueritate ducis traxere. intentumq; & magnis delictis inexorabilem scias, cui tantum asperitatis etiam aduersus leuia credebatur. Cæterum is terror milites hostesq; in diuersum affecit. nos uirtutem auximus,Barbari ferociam infregere. Et natio Frisiorum post rebellionem clade L. Apronij ceptã infensa, aut male fida, datis obsidibus consedit apud agros à Corbulone descriptos. Idem senatũ,magistratus, leges imposuit. Ac ne iussa exuerent,præsidium inde muniuit,missis qui maiores Chaucos ad deditionẽ pellicerent,simul Gannascum dolo aggrederentur. Nec irritæ aut degeneres insidiæ fuere aduersus transfugam & uiolatorem fidei. Sed cæde eius motæ Chaucorũ mentes,& Corbulo semina rebellionis præbebat,ut læta apud plerosq;,ita apud quosdam sinistra fama,cur hostem conciret? aduersa in Rempublicã casura: cum prospere egisset, formidolosum paci uirũ insignem,& ignauo principi pręgrauẽ. Ideo Claudius adeo nouã in Germanias uim prohibuit,ut referri pręsidia cis Rhenũ iuberet. Iã castra in hostili solo molienti Corbuloni,hæ literæ reddunt. Ille re subita quanq; multa simul offunderentur,metus ex imperatore,contemptio ex barbaris,

Arminius
Langobardi
Chauci Germaniã inferiorem incursant
Gannascus Caninefas
Corbulo
Frisij
Chauci maiores

ludibrium apud socios, nihil aliud prolocutus, q̃ beatos quosdã duces Romanos, signum receptui dedit. Ne tamen miles otiũ exuerer, inter Mosam Rhenumq; triũ & uiginti milliũ spacio fossam produxit, qua incerta Oceani uetarentur. insignia tamen triumphi indulsit Cæsar, quamuis bellum ne gauisset. Nec multo post Curtius Rufus eundem honorẽ adipiscit, qui in agro Mattiaco recluserat specus quærendis uenis argenti: unde tenuis fructus, nec in longum fuit: at legionibus cum damno labor, & fodere riuos, quæq; in aperto grauia, humum infra moliri. quis subactus miles, & quia plures per prouincias similia tolerabantur, cõponit occultas literas nomine exercituum precantiũ imperatorem, ut quibus permissurus esset exercitus, triumphalia ante tribueret. De origine Curtij Rufi quem gladiatore genitum quidam prodidere, neq; falsa prompserim, & uera exequi puder. Postquã adoleuit, sectator quæstoris cui Africa obtigerat, dum in oppido Adrumento uacuis per medium diei porticibus secretus agitat, oblata ei species muliebris ultra modum humanũ, & audita est uox: Tu es Rufe, qui in hanc prouinciam pro consule uenies. tali omine in spem sublatus, digressusq; in urbem, & largitione amicorum, simul acri ingenio, quæsturam, & mox nobiles inter candidatos præturã principis suffragio assequitur, cum hisce uerbis Tiberius dedecus natalium eius uelauisset, Curtius Rufus uidetur mihi ex se natus. Longa post hæc senecta, & aduersus superiores tristi adulatione, arrogans minoribus, inter pares difficilis, consulare imperium, triumphi insignia, ac postremo Africam obtinuit, atq; ibi defunctus fatale præsagiũ impleuit. Interea Romæ nullis palàm neq; cognitis mox causis, Gn. Nouius eques Romanus, ferro accinctus reperitur in cœtu salutantium principem: nam postquàm tormentis dilaniabatur, de se Nouius cõscios non edidit, incertum an occultans. Iisdem consulibus P. Dolabella censuit spectaculum gladiatorum per omnes annos celebrandum pecunia eorũ qui quæsturam adipiscerẽtur. Apud maiores uirtutis id præmium fuerat, cunctisq; ciuium, si bonis artibus fiderent, licitum petere magistratus: ac ne ætas quidem distinguebatur, quin prima iuuenta consulatum ac dictaturas inirent. Sed quæstores regibus etiã tum imperantibus instituti sunt, quod lex curiata ostendit ab L. Bruto repetita. Mansitq; consulibus potestas deligendi, donec eum quoq; honorem populus mandaret, creatiq; primum Valerius Posthumius Aemylius Mamercus LXIII anno post Tarquinios exactos, ut rem militarem comitarentur. Dein gliscentibus negocijs, duo additi qui Romæ curarent. Mox duplicatus numerus, stipendiaria iam Italia, & accedentibus prouinciarũ uectigalibus. Post lege Syllæ uiginti creati supplẽdo senatui, cui iudicia tradiderat. & quanquam equites iudicia recuperauissent, quæstura tamen ex dignitate candidatorũ, aut facilitate tribuentiũ gratuito concedebãt, donec sententia Dolabellæ uelut uenũdaretur. A Vitellio L. Vipsano

Fossa inter Rhenũ & Mosam

Curtius Rufus Corbuloni successor

Mattiacus ager

Curtij genus

Gn. Nouius Eq. Ro.

Spectaculum gladiatoriũ

Quæstores

Vipsano consulibus, cum de supplendo senatu agitaretur, primoresq; Galliæ quæ comata appellatur, fœdera & ciuitatem Romanã pridem assecuti, ius adipiscendorũ in urbe honorum expeterẽt, multus ea super re uariusq; rumor, & studijs diuersis apud principem certabatur, asseuerantium, Non adeo ægram Italiam, ut senatũ suppeditare urbi suę nequiret: suffecisse olim indigenas consanguineis populis, nec pœnitere ueteris Reip. Quin adhuc memorari exempla, quæ priscis moribus ad uirtutẽ & gloriã Romana indoles prodiderit. An parum quod Veneti & Insubres curiã irruperint, nisi cœtus alienigenarũ uelut captiuitas inferatur? quem ultra honorẽ residuis nobilium? aut si quis pauper è Latio senator foret? oppleturos omnia diuites illos, quorũ aui proauiq; hostilium nationũ duces exercitus nostros ferro igniq; ceciderint, diuũ Iulium apud Alexiam obsederint. Recentia hæc, quid si memoria eorum inoriretur, qui Capitolio & ara Romana manibus eorundem prostratis. fruerentur sanè uocabulo ciuitatis: insignia patrũ, decora magistratuum ne uulgarent. His atq; talibus haud permotus princeps, etiam statim contra disseruit, & uocato senatu ita exorsus est. Maiores mei, quorũ antiquissimus Clausus origine Sabina, simul in ciuitatẽ Romanam & in familias patriciorũ adscitus est, hortantur uti paribus consilijs Remp. capessam, transferẽdo huc quod usquam egregiũ fuerit. Neq; enim ignoro Iulios Alba, Coruncanos Camerio, Porcios Tusculo: & ne uetera scrutemur, Ethruria Lucaniaq; & omni Italia in senatum accitos. Postremo ipsam ad Alpes promotam, ut non modo singuli uiritim, sed terræ gentesq; in nomen nostrum coalescerent. Tunc solida domi quies, & aduersus externa floruimus, cum Transpadani in ciuitatem recepti, cum specie deductarum per orbem terrę legionum, additis prouincialium ualidissimis, fesso imperio subuentum est. num pœnitet Balbos ex Hispania, nec minus insignes uiros è Gallia Narbonensi transiuisse? Manent posteri eorum, nec amore in hanc patriam nobis concedunt. Quid aliud exitio Lacedæmonijs & Atheniensibus fuit, quanquam armis pollerẽt, nisi quod uictos pro alienigenis arcebant? At cõditor nostri Romulus tantum sapientia ualuit, ut plerosq; populos eodem die hostes, dein ciues habuerit. Aduenę in nos regnauerunt. Libertinorũ filijs magistratus mandati, non ut pleriq; falluntur, recẽs, sed priori populo factitatũ est. At cum Senonibus pugnauimus. scilicet Volsci & Equi nunquam aduersam nobis aciem instruxere? Capti à Gallis sumus, sed & Tuscis obsides dedimus, & Samnitũ iugũ subiuimus. Attamen si cuncta bella recenseas, nullum breuiore spacio quàm aduersus Gallos confectum. continua inde ac fida pax. Iam moribus, artibus, affinitatibus, nostris mixti, aurum & opes suas inferant potius, quàm separati habeant. Omnia P.C. quæ nunc uetustissima credunt, noua fuere. plebei magistratus post patricios, Latini post plebeios, cæterarũ Italiæ gentium post

Latinos

Gallia comata

An ius adipiscendorum in urbe honorũ Celtis dandũ

Vide Annotationes

" Latinos. Inueterascet hoc quoque. & quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit. Orationem principis secuto patrum cõsulto, primi Edui senatorum in urbe ius adepti sunt. datũ id fœderi antiquo, & quia soli Gallorũ fraternitatis nomen cum populo Ro. usurpant. Iisdem diebus in numerũ patriciorũ asciuit Cæsar uetustissimũ quemque è senatu, aut quibus clari parentes fuerant, paucis iam reliquis familiarum quas Romulus maiorum, & L. Brutus minorum gentiũ appellauerãt, exhaustis etiã quas dictator Cæsar lege Cassia, & princeps Augustus lege Senia sublegere, Lætaque hæc in R.P. munia, multo gaudio Censoris inibãtur. Famosos probris quonam modo senatu depelleret anxius, mitem & recens repertam quandam ex seueritate prisca rationem adhibuit: monendo, secũ quisque de se consultaret, peteretque ius exeundi ordinis. facilem eius rei ueniã. & motos senatu, & excusatos simul propositurũ: ut iudicium censorũ ac pudor sponte cedentium permixti, ignominiã mollirent. Ob ea Vipsanus consul rettulit, patrem senatus appellandũ esse Claudium. quippe promiscuũ patris patriæ cognomentum: noua in Remp. merita non usitatis uocabulis honorãda. Sed ipse cohibuit consulem ut nimiũ assentantem. condiditque lustrũ, quo censa sunt ciuium LXVIIII centena & CXLIIII millia. Isque illi finis inscitiæ erga domum suam fuit. haud multo post, flagitia uxoris noscere ac punire adactus, ut deinde ardesceret in nuptias incestas. Iam Messalina facilitate adulterorum in fastidium uersa, ad incognitas libidines profluebat, cum abrumpi dissimulationem etiam Silius, siue fatali uæcordia, an imminentium periculorum remedium ipsa pericula ratus urgebat. quippe nõ eò uentum, ut senectam principis operirentur. insontibus, innoxia consilia: flagitijs manifestis, subsidium ab audacia petendum. adesse conscios paria metuentes: se celibem, orbum, nuptijs, & adoptando Britannico paratum. mansuram eandem Messalinæ potentiam, addita securitate, si præuenirẽt Claudium, ut insidijs incautum, ita iræ properũ. Segniter hæ uoces acceptæ, non amore in maritum, sed ne Silius summam adeptus, sperneret adulteram, scelusque inter ancipitia probatum, ueris mox pretijs æstimaret. nomen tamen matrimonij concupiuit ob magnitudinem infamiæ, cuius apud prodigos nouissima uoluptas est. Nec ultra expectato, quàm dum sacrificij gratia Claudius Hostiam proficisceretur, cuncta nuptiarum solennia celebrat. Haud sum ignarus fabulosum uisum iri, tantum ullis mortalium securitatis fuisse in ciuitate omnium gnãra & nihil reticente, nedum consulem designatum cum uxore principis, prædicta die, adhibitis qui obsignarẽt uelut suscipiendorum liberorum causa cõuenisse: atque illam audisse auspicũ uerba, subisse, sacrificasse apud deos, discubitum inter conuiuas, oscula, cõplexus, noctem denique actam licentia coniugali. Sed nihil compositũ miraculi causa, uerum audita scriptaque senioribus tradam. Igitur domus principis inhorruerat, maximeque

Edui

Pater senatus

Lustrũ condit

Messalina nuptura C. Silio

Ex infamia uoluptas

ximeq; quos penes potẽtia,& si res uerterent, formido, nõ iam secretis col/ loquijs,sed aperte fremere: dum industria cubiculũ principis occulit adulte/ ros,dedecus quidẽ illatum,sed excidium procul absuisse: nunc iuuenẽ nobi/ lem dignitate,forma,iuuẽta, ac propinquo consulatu maiorẽ ad spem accin gi. nec enim occultum quid post tale matrimonium superesset. subibat sine dubio metus,reputãtes hebetẽ Claudiũ & uxori deuinctũ, multasq; mor/ tes iussu Messalinæ patratas. Rursus ipsa facilitas imperatoris fiduciam da bat,si atrocitate criminis præualuissent, posse opprimi damnatã antequam ream.Sed in eo discrimẽ uerti,si defensio audiretur, utq; clausæ aures etiam confitenti forent.Ac primo Calistus iam mihi circa mortem Cæsaris narra tus,& Appianæ cædis molitor Narcissus, flagrantissimaq; eo tẽpore gra tia Pallas agitauere,cum Messalinam secretis minis depellerent amore Silij, cuncta alia dissimulantes: deinde metu ne ad perniciẽ ultro traherent,desi/ stunt,Pallas per ignauiã, Calistus prioris quoq; regiæ peritus, & potentiã cautis quàm acrioribus consilijs tutius haberi. perstitit Narcissus, solum id immutans,ne quo sermone præsciam criminis & accusatoris faceret. Ipse ad occasiones intentus,longa apud Hostiam Cæsaris mora duas pellices,qua/ rum is corpori maxime insueuerat,largitione ac promissis, & uxore deiecta plus potentiæ ostentando perpulit delationẽ subire. Exin Calphurnia (id pellici nomen) ubi datum secretum, Cæsaris genibus prouoluta nupsisse Messalinam Silio exclamat: simul Cleopatram quæ idem opperiens adsta/ bat, an comperisset, interrogat: atq; illa annuente, cieri Narcissum postulat. Is ueniam in præteritum petens, quod ei cis Vectium Plancium dissimula/ uisset,nec nunc adulteria obiecturum ait,ne domum,seruitia,& cæteros for/ tunæ paratus reposceret, frueretur imò ijs & redderet uxorem rumperetq; tabulas nuptiales.an discidium,inquit, tuum nosti? nam matrimonium Si/ lij uidit populus, & senatus & miles, ac ni propere agis, tenet urbem mari/ tus. Tum potissimum amicorum uocat, primumq; rei frumentariæ præfe/ ctum Turranium, post Lucium Getam prætorianis impositum, percun/ ctatur. Quibus fatẽtibus, tum certatim cæteri circumstrepunt,iret in castra, firmaret prætorias cohortes, securitati antequam uindictæ cõsuleret. Satis constat eo pauore offusum Claudium,ut idẽtidem interrogaret,an ipse im/ perij potens? an Silius priuatus esset? At Messalina non aliâs solutior luxu, adulto autumno simulachrum uindemiæ per domũ celebrabat, urgeri pre/ la,fluere lacus,& fœminæ pellibus accinctæ assultabant, ut sacrificantes uel insanientes Bacchæ. Ipsa crine fluxo thyrsum quatiens, iuxtaq; Silius hede ra uinctus,gerere cothurnos,iacere caput, strepẽte circum procaci choro. Fe runt Vectium Valentem lasciuia in præaltam arborẽ cõnisum,interrogan/ tibus quid aspiceret,respondisse,tempestatem ab Hostia atrocem: siue cœ/ perat ea species,seu forte lapsa uox in præsagium uertit. Nõ rumor interea,

Turranius

Adulto au/ tumno

sed

sed undiq; nuncij incedűt, qui gnara Claudio cũcta, & uenire promptũ ulti oni afferrent. Igitur Messalina Lucullianos in ortos, Silius dissimulãdo me tu, ad munia fori digredĩt. Cæteris passim dilabentibus, affuere cẽturiones, inditaq; sunt uincula, ut quis reperiebatur in publico aut per latebras. Messa lina tamen quanquam res aduersæ cõsilium adimerent, ire obuiam, & aspi ci à marito, quod sæpe subsidium habuerat, haud segniter intendit, iussitq; ut Britannicus & Octauia in cõplexum patris pergerent. Et Vibidiam uir ginum Vestalium uetustissimã orauit, Põtificis maximi aures adire, demẽ tiam expetere. Atq; interim tribus omnino comitantibus (id repente solitu dinis erat) spacium urbis pedibus emensa, uehiculo quo purgamenta orto rum eripiũtur, Hostiensem uiam intrat, nulla cuiusquam misericordia, quia flagitiorum deformitas præualebat. Trepidabatur nihilominus à Cæsare. quippe Getæ prætorij præfecto haud satis fidebat, ad honesta seu praua iu xta leui. Ergo Narcissus assumptis quibus idem metus, non aliã spem inco lumitatis Cæsaris affirmat, quàm si ius militũ uno illo die in aliquem liber torum transferret, seq; offert suscepturum. Ac ne dum in urbem uehitur ad pœnitentiam à L. Vitellio, P. Largo Cæcina mutaretur, in eodem gestami ne sedem poscit sumitq;. Crebra post hęc fama fuit, inter diuersas principis uoces, cum modo incusaret flagitia uxoris, aliquando ad memoriam coniu gij, & infantiam liberorum reuolueretur, non aliud prolocutum Vitellium, quàm ô facinus, ô scelus. Instabat quidem Narcissus aperire ambages, & ue ri copiam facere, sed non ideo peruicit, quin suspensa & quò ducerentur in clinatura responderet, exemploq; eius Largus Cæcina uteretur. & iam erat in aspectu Messalina, clamitabatq; audiret Octauię & Britannici matrem, cum obstreperet accusator, Silium & nuptias referens: simul codicillos libi dinum indices tradidit, quibus uisus Cæsaris auerteret. Nec multo post ur bem ingredienti offerebantur cõmunes liberi, nisi Narcissus amoueri eos iussisset. Vibidiam depellere nequiuit, quæ multa cum inuidia flagitaret, ne indefensa coniunx exitio daretur. Ergo auditurũ principem, & fore diluen di criminis facultatem respondit. Iret interim uirgo & sacra capesseret. Mirũ inter hæc silentium Claudij. Vitellius ignaro propior. Omnia liberto obe diebant. patefieri domũ adulteri, atq; illuc deduci imperatorẽ iubet. Ac pri mum in uestibulo effigiem patris Silij cõsulto senatus abolitã demonstrat. Tum quicquid habitũ Neronibus & Drusis, in precium probri cessisse. in censumq; & ad minas prorumpentẽ, castris infert, parata cõcione militũ, a pud quos, præmonente Narcisso, pauca uerba fecit. nam & si iustum dolo rem, pudor impediebat. Cohortiũ clamor dehinc cõtinuus, nomina reorũ & pœnas flagitantiũ: admotusq; Silius tribunali nõ defensionẽ, nõ moras tentauit, precatus ut mors accelerarẽt. eadem cõstãtia et illustres equites Ro manos cupidos maturæ necis fecit. Titiũ Proculũ custodẽ Silio ac Messa linæ

ô facinus ô scelus

linæ dat, & indicium offerentem, Vectium Valentē confeſſum, & Pompe/ ium Vrbicum, ac Saufellum Trogum ex cōſcijs tradi ad ſupplicium iubet. Decius quoq; Calphurnianus uigilū præfectus, Sulpicius Rufus ludi pro/ curator, Iuncus Vergilianus ſenator, eadem pœna affecti. ſolus M. Neſtor contationē attulit, dilaniata ueſte clamitans aſpiceret uerberum notas, remi/ niſceretur uocis qua ſe obnoxium iuſſis Meſſalinæ dediſſet. Alijs largitione aut ſpei magnitudine, ſibi ex neceſſitate culpam: nec cuiq; ante pereundum fuiſſe, ſi Silius rerū potiretur. Commotū his & pronum ad miſericordiam Cæſarem perpulere liberti, ne tot illuſtribus uiris interfectis, hiſtrioni cōſu/ leretur: ſponte an coactus tam magna peccauiſſet, nihil referre. Ne Trauli quidem Mōtani equitis Romani defenſio recepta eſt. is modeſta iuuenta, ſed corpore inſigni, accitus ultro, noctemq; intra unā à Meſſalina proturba tus erat, paribus laſciuijs ad cupidinem & faſtidia. Suilio Ceſonino, & Plau tio Laterano mors remittitur: huic ob patrui egregium meritū, Ceſoninus uitijs protectus eſt tanquā in illo fœdiſſimo cœtu paſſus muliebria. Interim Meſſalina Lucullianis in hortis prolatare uitā, componere preces, nonnulla ſpe, & aliquando ira tanta inter extrema ſuperbia agebat. Ac ni cædem eius Narciſſus properauiſſet, uerterat pernicies in accuſatorem. Nam Claudius domum regreſſus, & tempeſtiuis epulis delinitus, ubi uino incaluiſſet, iri iu/ bet nunciariq; miſeræ (hoc enim uerbo uſum ferūnt) dicendā ad cauſam po ſtera die adeſſet. Quod ubi auditū, & langueſcere ira, redire amor, ac ſi con/ tarentur, propinqua nox, & uxorij cubiculi memoria timebantur, prorupit Narciſſus, denunciatq; centurionibus & tribuno qui aderāt exequi cædem, ita imperatorē iubere. cuſtos exactor è libertis Euodus datus. Isq; raptim in hortos progreſſus, reperit fuſam humi, aſſidente matre Lepida: quæ floren ti filiæ haud cōcors, ſupremis eius neceſſitatibus ad miſerationē euicta erat: ſuadebatq; ne percuſſorē opperiretur: tranſiſſe uitam, neq; aliud q̃ morte decus quærendū. Sed animo per libidines corrupto, nihil honeſtū inerat. lachrymæq; & queſtus irriti ducebantur. Tum impetu uenientiū pulſæ fo res, aſtitit tribunus per ſilentiū, ac libertus increpans multis ac ſeruilibus pro bris. Tunc primū fortunam ſuā introſpexit, ferrumq; accepit, quod fruſtra iugulo ac pectori per trepidationē admouens, ictu tribuni transfigitur. cor/ pus matri cōceſſum. Nunciatumq; Claudio epulanti periſſe Meſſalinā, nō diſtincto ſua an aliena manu: nec ille quæſiuit, popoſcitq; poculum, & ſolita conuiuio celebrauit. Ne ſecutis quidem diebus, odij, gaudij, iræ, triſtitiæ, ul/ lius deniq; humani affectus ſigna dedit, non cum lætantes accuſatores aſpi ceret, non cum filios mœrentes. Iuuitq; obliuionē eius ſenatus, cenſendo no men & effigies priuatis ac publicis locis demouēdas. decreta Narciſſo quæ/ ſtoria inſignia, leuiſſimū faſtigij eius, cū ſecūdum Pallantē & Caliſtum age ret, honeſta quidem, ſed ex quibus deterrima orirentur, flagitijs inultis.

M. Neſtor

Pl. Lateranus

BEATI RHENANI IN LIBRVM DVODECIMVM CASTIGATIONES.

TELIA Petina.) Castigauimus, At Aelia Pætina.

Ferre crimina Serere crimina in Syllanum.) Volumen scriptum habet, ferre. Proinde sic scripsi. Hoc Liuius dicit, ferre sermonibus.

Fratrisq; non incestum sed incustoditum amorem.) Hic locus in Budensi codice erat interpolatus. nam quidam non particulam supra ascripserat. Et legebatur illic, Fratremq; quod est in uulgatis æditionibus, fratrisq;. Mihi uidet̃ hæc esse syncera lectio, Fratreq; incæstũ sed incustoditũ amorẽ ad infamiã traxit. Expone sic, amorẽ incęstũ fratre, id est ob fratrẽ, sed incustoditũ. Q. d. si custoditus fuisset & caute cęlatus nõ fuisset periculũ.

Populumq; Romanũ eadem orare clamitat.) Supposuimus, rogare.

Virile seruitium Additum & quasi uile seruitium.) Deprauata uerba sunt. Illic legitur, Adductum quasi & uirile seruitium. Nos emendauimus, Addictum quasi & uirile seruitium. Palàm seueritas, ac sępius superbia. Sensus est, etiam seruos Claudij Cæs. quasi addictos fuisse Agrippinæ, quæ contenta mulierculatum ancillatu nõ erat.

Sed & filius Vononi, nepotem Phrahatis accersere.) Demiror quur quispiam uoluerit accedere uerbum quod in exemplari manuscripto legitur, mutare in accersere. Nam defectioni eleganter accessus opponitur. Sensus est. Nemo nos potest defectionis arguere, quum ad filium Vononis, nepotẽ Phrahatis accedamus. Subijcit causam, Aduersus dominationem Gotarzis. Mallem ego pro, Sed & filium scribere, sed ad filium. Verum infra sic quoq; loquitur. Quia societatem nostrã uolentes accesserant, non ad societatẽ, quod tamen Latine dicitur. Item lib. 2. Vt ripã Euphratis accederet. Itaq; expone & pro etiã, hoc sensu. Nos non modo non deficimus à familia Arsacidarum, sed etiam ueram stirpem accedimus.

Abijci coniuges grauidas, liberos paruos.) Reposuimus, adijci con. grauid. Significat enim Gotarzen scelera sceleribus cumulantem, nec contentum fratribus propinquisq; trucidatis, nisi illis uxores grauidas & liberos adijciat.

Quãto ignoratiora.) Vetustior lectio, Quãto ignara barbaris. Subaudit̃ magis. Accipit̃ aũt hęc lectio passiue, ꝓ ignoto. Sic sæpe Tacitus in sequẽtibus. Quę gnara militi. Quę gnara Vespasiano. Hoc ipso libro, infra. Nihil tam ignarũ barbaris q̃ machinamẽta & astus oppugnationũ. At nobis ea pars militiæ maxime gnara est.

Ac tamen ferenda regum ingenia.) Deprehendi librarium subinde scripsisse Ac tamen pro Attamen.

Industriosq; ac ignauos.) Castigaui, aut ignauos. Item, Zeugma, pro Zeuma. Ex Strabone, Stephanoq;.

In Gotarzen per occultam & magis fidam inclinabat.) Scripsimus, per occulta & magis fida inclinabat. Ex Budẽsi codice. In quo modo Acbarus, modo Abbarus legitur, Sicut Ylates & Ezates.

Quod unum erat reliquum.) Verbum erat illic non reperio. Tacitus autem breuitatem amat.

Quæ ubi cognita, & iam iamq; Bosphorum inuasurus habebatur.) Duas particulas, & iam deleuimus, & pro habebatur scripsimus uidebatur.

Nostris in armis.) Syncerior lectio. Nostri in armis. Subauditur, erant.

Dandarica Ventumq; Soza oppidum Dandaridæ.) Correximus, Dandaricæ. Subintelligitur, terræ.

Sed cratibus iunctis ac media humo.) Volumen regium habet, sed cratibus

uinctis

uinctis ac uimentis media humo. Quid si legas, Sed cratibus, uinctis sarmētis media humo. Subauditur existente. Paulopost, plerisq; Consulariū interfectis. Quidam emendarat in libro Budensi, plerisq; Centurionum interfectis.

Romanorum nemo eius autoritatis aderat.) Miror quid ei uenerit in mentem, qui in æditione Romana aut Basiliensi locum hunc adulterauit, pro id autoritatis scribens eius autoritatis. Latine eleganterq; dicitur id autoritatis, sicut, id ætatis, id temporis, quid uis tēporis, id genus, omne genus, quod genus, pro, eius autoritatis, eius ætatis, eius temporis, cuiusuis tēporis, omnis generis, & cuius generis. Ad hanc formam pertinet quod dixi libro decimosexto, id honoris indicibus, pro eius honoris, quemadmodum illic admonebimus. Paulopost scripsimus, Et prece haud degenere permotus, ubi erat ante, promotus. *Id autoritatis* *Id honoris*

Laudatq; quod gentem Adorsorum, quod suam dexteram petēdæ ueniæ delegerit.) Libenter hic legerim contra uulgatas æditiones omnes, simul & scriptum exemplar: laudatq; gentem Adorsorum, quod suam dexteram petendæ uenię delegerit. Nam hic indubie suam dixit pro eius. Vt & libro decimoquinto: Quod clam ad omen ac dolum sui exitij uerteret, sic enim ibi nobis legendum uideri indicabimus. Et libro 18. de Nerone. Sed sua immanitas, sua luxuria, ceruicibus publicis depulere. Quomodo Cicero quoq; loquitur, & autores alij. *Suam pro eius*

Quoties ignoscendo transigentur.) Scripsimus, transigatur. Id accipiendum impersonaliter.

Adhæc reges feroces.) Adhoc reposuimus, usurpatū & Liuio Salustioq;. Sic infra. Adhuc gentium ductores, circumire, hortari, firmare animos. Item hijs permotus, non promotus. *Ad hoc*

Quantalibet peruicacia in hoc tentata.) Quid si legatur, in nos tentata.

Et materiā sceleri detrahendam.) Scripsimus, materiē. Sic lib. 2. Si foret adhuc bellandum, relinqueret materiē Drusi fratris gloriæ. Lib. 3. Præbuit iuueni materiem adipiscendi fauoris. Lib. 5. Et materies criminandi. Item, in curias ueteres.

Per intēpestiua nouercæ officia in ludibria uertebat.) Et hic usurpat absolute uerto, quemadmodum supra annotauimus. *In ludibria uertebat*

Intelligens falli se.) Sincerior lectio, intelligens falsi. Gaudet autem huiusmodi constructionibus cum genitiuo Tacitus. *Intelligens falsi*

Siue uerum seu periculis commēdatus.) In Budensi uolumine legitur eodem modo, nisi quod illic est, siue periculis. Conijcio scribendum priori particula siue expuncta, Verum sine periculis cōmendatus, retinuit famam sine experimento.

Addito equite alario monuit.) Codex regius habet, monitos. Opinor scrib. addit, equite alario monito.

Ad montem Taurum reuertuntur.) Castigauimus, Taunum. Supra libro primo, Positoq; castello super uestigia paterni præsidij in monte Tauno expeditum exercitum in Chattos rapit. Pomponius Mela in descriptione Germaniæ Montium, inquit, altissimi Taunus & Rhetico. Occasionem errori præstitit ut ingens ita etiam celebris Ciliciæ mons Taurus. Paulopost, scripsimus Vangio ac Sido. *Taunus*

Quia Lugius Hermundurusq; illic ingruerāt.) Correximus ingruebāt. Itē capessit. Infra aditu angusto. Itē Silurū. Nam quidā Sylurū uerterat in syluarū. alius addidit r, & fecit silurarū. Postremo, Ordouicas pro Ordolucas. Britāniç populus (est.

Et supplicium mei obliuio sequeretur.) Malim, sequetur.

Nec multo post pabulatis nostros.) Scripsimus, pabulantes nostros ipsos.

Et Cæsar adulationibus senatus liberis cessit.) Vocabulū liberis nō est in exemplari. Cōijcio uoluisse aliquē scribere, libēs cessit, quod postea uersum sit in liberis.

Quanq; censuerint patres.) Emēdauimus illinc, quæq; cēsuerint patres. Alioqui accusatiuus quanq; refert, quod mox præcedit, adoptionem.

Vt accusatori aqua atq; igne interdiceretur.) Castigauimus interdiceret. Item, accipiebatur.

Molestia hyemis Et modestia urbis rebus extremis subuentū.) Habet regius codex. Et modestia hyemis rebus extremis subuentū. Lego. Et molestia hyemis reb. extr. sub. Expone & id est etiā molestia hyemis. s. in molestia hyemis reb. extremis subuentū. Quod sanè maius est, q̄ si æstate quis subuenisset. Nam hyems importandis frumentis siue mari seu terra minime est opportuna. quando uerissima est T. Quintij apud Liuiū sentētia. Adhæc, inquit, hyems accedit, ad cōportandū ex longinquo difficilis. Igitur apte dixit, molestia hyemis. nam hyems per se molesta est, etiamsi nō accedat fames. Mox, Italiæ regionibus, illic est, ex Italiæ regiōibus. Quanq; ea lectio mihi minus probatur, qui sciā solenne esse Tacito præpositiones omittere.

Ne socius rex, ne Armenia donum populi Ro. scelere & pecunia uenderent.) In scripto libro legitur, uerterentur. Opinor scribendum auerterentur. Aut uerterentur, pro subuerterentur. Vt uersam Remp. aliquando uocat.

Digressu Centurionis uelut custodię exolutus præfectus.) Restituimus, uelut custode exol. p. Item, oppugnationē quoquomodo accelerare, pro celerare.

Mox ubi sanguis in artus extremos suffuderit.) scripsimus se effuderit.

Modo pecorū trahebatur Quod dedecorū Barbaris trahebatur.) Suspicor legendū, quo dedecorū. Sed hoc frigidū sit. Si quis me audiet, leget potius, modo pecorū barbaris trahebatur. Modo, hoc est more seu ritu. Sic Liuius dixit itineris modo. Lib. 8. primæ dec. Signis repente sublatis, fugæ magis, q̄ itineris modo penitus ad Oceanū & Gadeis ducit. Et noster Tacitus lib. 18. Cōtinuus orbis latiore initio tenuem in ambitum metæ mōdo exurgens. Itē eodem libro. Castra in modum penatiū dirigebantur. Verum quid multis opus est, lib. 4. expresse sic loquitur. Hostibus contra omniū nescijs. non arma, non ordo, non consilium, sed pecorum modo, trahi, occidi, capi. Item Liuius lib. 10. quartę. dec. Sed ijs, inquit, qui hos ipsos Ligures aliquando pecorum modo fugientes per saltus inuios cōsectati ceciderunt. Lib. 8. dec. eiusdem. Eos ex eo tempore per ducentos iam annos pecorū in modum cōsternatos cædunt. Barbaris subaudi. à, id est à Barbaris trahebatur.

Vt sæpe principes Romani eandem Armeniam.) Addidimus particulam in, in eandem Armeniam.

Et deridiculo corporis iuxta conspiciendus.) Fecimus, despiciendus. Porrò deridiculi uocem etiam libro tertio usurpat. Deridiculo fuit senex fœdissimæ adulationis. Rursum lib. quinto, Togonius Gallus dum ignobilitatem suam magnis nominibus inserit, per deridiculum auditur.

Percellunt Vologesen omittere præsentia.) Reposui, perpellunt.

Et in tempore bellaturos.) Meum secutus iudicium, bellaturos mutaui in rebellaturos, id exposcente sensu.

Armisq; regiam circumeunt.) Scripsi, circumueniunt.

Statuitq; ut ignaro domino ad id prolapsa, in seruitutem sui consensisset, & qui nati essent pro liberis haberentur.) Hæc uerba, & qui nati essent, non sunt in Budensi codice. Diuino sic Tacitū scripsisse, Statuiturq; ut ignaro domino ad id prolapsa, in seruitute: sin consensisset, pro libertis haberentur.

Postq; cognita cæde eius, haud obtemperatū esset.) Aut legendum postquam diuisis dictionibus, sed expuncto uerbo esset, hoc modo, Sane præbuerant Iudæi speciem motus, orta seditione. post quā, cognita cæde Cai, haud obtemperatum.

Sed

Sed manebat metus &c. Aut potius sic. Sanè praeb. Iud. spe. motus. Postq; cognita caede, iussis obtemperatũ esset, manebat metus, ne quis principũ eadẽ imperitaret. Inducta cõiunctione sed. Hanc rẽ explicat lib. 12. de Iudaeis loquẽs. Sub Tiberio quies, inquit, dein iussi à C. Caesare effigiẽ eius in templo locare, arma potius sumpsere, quẽ motũ Caesaris mors diremit. Quia uero nõ praecessit, Sub Caio, qđ queat referre genitiuus Eius, scribendũ aut Cai, aut iussis haud obtẽperatũ esset.

Et incuria operis manifesta fuit.) Et cõnectẽs particula nõ est in uolumine Budẽsi, nec ea est opus. Sed paulopost eã adiecimus, aut fragore, & sonitu exterritis.

Aliaq; haud procul fabulis uera.) Correximus. Aliaq; h. p. fabulis uetera. Paulopost scripsimus, rerum h. à procuratoribus suis iudicatarum. Ibi codex scriptus uidetur quodãmodo habere, fortuita, ueluti subaudiendũ sit, uoce. Deinde mutauimus bellarent, in bellarunt.

Retulit dein de immunitate Cois restituenda.) Castigauimus, Cois tribuenda.

Sacram & tanti dei ministram insulam colerent.) Aliter legitur in exemplari scripto, nempe, Sacram & tantum dei ministram. Tanquã adeo occupata ministerio dei foret insula, ut alijs rebus quae lucrum afferant uacare non liceat.

Neq; dubium haberetur, multa eorundem in pop. Ro. merita, sociasq; uictorias patuisse. Claudius facilitate solita.) Budense uolumen sic. Neq; dubium haberetur, multa eorundem in populum Rom. merita sociasq; uictorias patuisse tradidisset. Claudius facilitate sol. Hinc deprehendimus sic scripsisse Tacitũ. Neq; dubium haberetur, multa eorundem in Pop. Ro. merita sociasq; uictorias potuisse tradi, Sed Claudius facil. sol. Atq; eam lectionem in contextum inseruimus.

Nullis extrinsecus adiumẽtis uelauit.) Id faciũt prudentes oratores, ut aliquid causarum praetexant, quo citius impetrent quod postulant, animis iudicum re exactius cõmendata. Sic de Galba ad milites loquẽte lib. 17. Nec ullum orationi, inquit, aut lenociniũ additum aut precium. Velandi uerbũ etiã aliâs in simili re usurpat. Vt lib. 13. Anneus Serenus simulatione amoris aduersus eandem libertã, primas adulescẽtis cupidines uelauerat. Et libro decimoquarto de Nerone. Facetus natura, & consuetudine exercitus uelare odium fallacibus blandicijs.

Et suis foetum editum cui accipitrum ungues inessent.) Illic erant legitur non inessent. Ipse uero suspicor pro foetum aeditum scribendũ, foetu aedito. Biformes hominum partus, & suis foetu aedito cui accipitrum ungues erant. Expone, Biformes hominũ partus, Subaudi extiterunt, & id est etiam suis foetu aedito &c. Paulopost. Ob haec mors indita. Forte indicta.

Adeoq; cuncta mox pernotuere.) Regium exemplar tantum habet, notuere, à notesco uerbo. Sic libro 5. Libertis quoq; ac ianitoribus eius notescere pro magnifico accipiebatur.

Simul soluta aluus subuenisse uidebatur.) Legitur illic, Simul solutam aluum subuenisse uidebatur. Quid erat hoc opus mutare? Nã uidebatur impersonaliter accipiendũ, Mox, Ille tanq; nissus euomẽtis, reposuimus, nisus, à uerbo nitor eris.

Tẽpusq; prosperũ ex monitis Chaldaeorũ aduẽtaret.) Foedus lapsus est, in uerbo aduẽtaret. Rectius in Budẽsi codice legit, attẽptaret. Tu scribe, attẽtaret. Sensus est. Agrippinã nouercã Claudij liberos tamdiu attinuisse domi, mortẽq; mariti caelasse, donec experiretur id tẽpus, quod Chaldaei siue Magi nouis coeptis accõmodũ prosperũq; praedixerant. Neq; enim quibusuis negotijs quaeuis horae cõueniũt, si illorũ placitis habenda fides. Porrò attentandi uerbũ cõuenit insidiãtibus.

Tertium ante idus Octob.) Castig. illinc, Tertio ante idus Octob. Sicut mox. Nero egreditur ad cohortem quae m. Vbi prius legebatur, à cohorte.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER DVODECIMVS.

Liberti

ABDE Messalinę conuulsa principis domus, orto apud libertos certamine, quis deligeret uxorem Claudio celibi uitę intonanti, & coniugũ imperijs obnoxio. Nec minore ambitu fœminæ exarserãt, suam quęq; nobilitatẽ, formam, opes, contendere, ac dignã tanto matrimonio ostẽtare. Sed maxime ambigebat inter Lolliam Paulinã, M. Lollij consularis filiam, & Iuliam Agrippinam Germanico genitam. huic Pallas illi Callistus, fautores aderãt. at Aelia Petina è familia Tuberonũ Narcisso fouebatur. Ipse modo huc, modo illuc, ut quemq; sua dentium audierat promptus, discordantes in consilium uocat, ac promere sententiam, & adijcere rationes iubet. Narcissus uetus matrimonium, familiam cõmunem (nam Antonia ex Petina erat) nihil in penatibus eius nouum differebat, si sueta cõiunx rediret, haud quaquã nouercalibus odijs usura in Britannicũ & Octauiam, proxima suis pignora. Calistus improbatam longo dissidio, ac si rursus assumeretur, eo ipso superbam, longeq; rectius Lolliam induci, quando nullos liberos genuisset, uacuam æmulatione, & priuignis parentis loco futurã. At Pallas id maxime in Agrippina laudare, quod Germanici nepotem secum traheret dignum prorsus imperatoria fortuna, stirpem nobilem & familiæ Claudiæ, quæ posteros coniungeret, ne fœmina experta fœcunditatis, integra iuuenta, claritudinem Cæsarum aliam in domũ ferret. Præualuere hæc adiuta Agrippinæ illecebris. Ad eum per speciem necessitudinis crebro uentitando pellicit patruũ, ut prælata cæteris, & nondum uxor, potẽtia uxoria iam uteretur. Nam ubi sui matrimonij certa fuit, struere maiora, nuptiasq; Domitij quem ex Gn. Aenobarbo genuerat, & Octauiæ Cæsaris filiæ moliri: quod sine scelere perpetrari non poterat, quia L. Syllano desponderat Octauiam Cæsar, iuuenemq; & aliâs clarum insigni triumphalium & gladiatorij muneris magnificentia, protulerat ad studia uulgi. Sed nihil arduum uidebatur in animo principis, cui non iudicium, non odium erat, nisi indita & iussa. Igitur Vitellius nomine Censoris, seruiles fallacias obtegens, ingruentiumq; dominationum prouisor, quo gratiam Agrippinæ pararet, consilijs eius implicari, ferre crimina in Syllanum, cui sanè decora & procax soror Iunia Caluina haud multum ante Vitellij nurus fuerat. hinc initium accusationis, fratrisq; non incestum, sed incustoditum amorem ad infamiã traxit, & præbebat Cæsar aures accipiendis aduersum generũ suspicionibus charitate filiæ promptior. At Syllanus insidiarum

Margin notes: Lolli. Paulina — Iulia Agrippina — Aelia Petina — Pallas — Calistus — Narcissus — Agrippina — Domitius qui postea Nero — Vitell. Censor — L. Syllanus incestu insimulatur — Iunia Caluina

ſidiarum neſcius,ac forte eo anno prætor,repente per edictũ Vitellij ordine
ſenatorio mouetur,quanq̃ lecto pridem ſenatu,luſtroq; condito,ſimul affi
nitatẽ Claudius diremit.adactuſq; Syllanus eiurare magiſtratũ,& reliquus
præturæ dies in Eprium Marcellum collatus eſt. C.Pompeio,Q.Veran
nio Coſs.pactum inter Claudium & Agrippinam matrimonium. Iam fa-
ma,iam amore illicito firmabatur,necdum celebrare ſolennia nuptiarum au
debant,nullo exemplo deducta in domum patrui,fratris filia.Quin & ince
ſtum,ac ſi ſperneretur,ne in malum publicum erumperet metuebatur.Nec
ante omiſſa cõctatio, q̃ Vitellius ſuis artibus id perpetrandũ ſumpſit:Per-
cunctatuſq; Cæſarẽ,an iuſſis populi,an autoritati ſenatus cederet,ubi ille u-
num ſe ciuiũ & conſenſui imparẽ reſpondit,opperiri intra palatium iubet,ip
ſe curiã ingreditur,ſummamq; Reip.agi obteſtans,ueniã dicendi ante alios
expoſcit,orditurq;,Grauiſſimos principis labores.quis orbẽ terræ capeſſat,
egere adminiculis,ut domeſtica cura uacuus,in cõmune cõſulat.quod porrò
honeſtius cẽſoriæ mentis leuamen,q̃ aſſumere coniugẽ proſperis dubijſq;
ſociam?cui cogitationes intimas, cui paruos liberos tradat,nõ luxui aut uo-
luptatibus aſſuefactus, ſed qui prima ab iuuenta legibus obtemperauiſſet.
Poſtq; hæc fauorabili oratione præmiſit,multaq; patrũ aſſentatio ſequeba
tur,capto rurſus initio,quando maritandũ principem cuncti ſuaderent,deli
gi oportere fœminã nobilitate,puerperijs, ſanctimonia inſignem. Nec diu
inquirendum,quin Agrippina claritudine generis anteiret,datum ab ea fœ
cunditatis experimentum, & congruere artes honeſtas. Id uero egregium,
quod prouiſu deûm uidua iungeretur principi,ſua tantum matrimonia ex-
perto:audiuiſſe à parentibus,uidiſſe ipſos,arripi coniuges ad libita Cæſarũ:
procul id à præſenti modeſtia: ſtatueretur imò documentum quo uxorem
imperator acciperet.At enim noua nobis in fratrum filias coniugia,ſed alijs
gentibus ſolennia,nec lege ulla prohibita. Et ſobrinarum diu ignorata,tem
pore addito percrebruiſſe:morem accommodari prout cõducat,& fore hoc
quoq; in his quæ mox uſurpentur. Haud defuere qui certatim,ſi cuncta-
retur Cæſar,ui acturos teſtificantes erumperent curia. Conglobatur pro-
miſcua multitudo,populumq; Romanũ eadem rogare clamitat. Nec Clau
dius ultra expectato,obuiũ apud forum præbet ſe gratantibus.Senatumq;
ingreſſus decretum poſtulat, quo iuſtæ inter patruos fratrumq; filias nu-
ptiæ etiam in poſterum ſtatuerentur.Neq; tamen repertus eſt,niſi unus ta-
lis matrimonij cupitor, Talledius Seuerus eques Romanus, quem pleriq; *Talledi.Seuerus eq.Ro.*
Agrippinæ gratia impulſum ferebant. Verſa ex eo ciuitas & cuncta fœ
minæ obediebant, non per laſciuiam, ut Meſſalinæ rebus Romanis illu- *Agrippina potentia*
derent. Addictum quaſi & uirile ſeruitium.Palàm ſeueritas, ac ſæpius ſuper-
bia: nihil domi impudicum, niſi dominationi expediret: cupido auri im-
menſa obtentũ habebat,quaſi ſubſidium regno pararetur.Die nuptiarum

Syllanus sibi mortem consciuit, siue eo usq; spem uitæ produxerat, seu delecto die augendam ad inuidiam. Caluina soror eius Italia pulsa est. Addidit Claudius sacra ex legibus Tulli regis, piaculaq; apud lucū Dianæ per Pontifices danda, irridentibus cūctis quod pœnę procurationesq; incesti id temporis exquirerentur. At Agrippina ne malis tantum facinoribus notesceret, ueniam exilij pro Anneo Seneca, simul præturā impetrat, lætum in publicum rata, ob claritudinem studiorum eius, utq; Domitij pueritia tali magistro adolesceret, & consilijs eiusdem ad spem dominationis uteretur: quia Seneca fidus in Agrippinam memoria beneficij, & infensus Claudio dolore iniuriæ credebatur. Placitum dehinc nō ultra cunctari: sed designatum consulem Memmium Pollionē ingentibus promissis inducunt, sententiam expromere, qua hortaretur Claudius, despōdere Octauiā Domitio. quod ætati utriusq; non absurdum, & maiora patefacturum erat. Pollio haud disparibus uerbis ac nuper Vitellius censet. despondeturq; Octauia. ac secundum priorem necessitudinem, sponsus iam & gener Domitius æquari Britannico studijs matris, arte eorum quis ob accusatam Messalinam ultio ex filio timebatur. Per idem tempus legati Parthorū ad expetendum, ut rettuli, Meherdatem missi, senatum ingrediuntur, mandata in hunc modum incipiunt. Non se fœderis ignaros, nec defectione à familia Arsacidarū uenire: sed & filium Vononis nepotem Phrahatis accersere aduersus dominationem Gotarzis, nobilitati plebiq; iuxta intolerandam. Iam fratres, iam propinquos, iam longius sitos, cædibus exhaustos: adijci cōiuges grauidas, liberos paruos, dum socors domi, bellis infaustus, ignauiam sæuitia tegat. Veterem sibi ac publice cœptam nobiscum amicitiam, & subueniendum socijs uirium æmulis, cedentibusq; per reuerentiam. Ideo regum obsides liberos dari, ut si domestici imperij tædeat, sit regressus ad principem patresq; quorum moribus assuefactus rex melior ascisceretur. Vbi hæc atq; talia dissertauere, incipit orationem Cæsar de fastigio Romano, Parthorumq; obsequijs: seq; diuo Augusto adæquabat, petitum ab eo regem referens, omissa Tiberij memoria, quanq; is quoq; miserat. Addiditq; præcepta (& enim aderat Meherdates) ut non dominationem & seruos, sed rectorē & ciues cogitaret, clementiamq; ac iustitiā quanto ignoratiora barbaris, tanto tolerantiora capesseret. Hinc uersus ad legatos, extollit laudibus alumnum urbis, spectatæ ad id modestiæ. ac tamen ferenda regum ingenia, neq; usui crebras mutationes, rem Romanam huc satietate gloriæ prouectam, ut externis quoq; gentibus quietem uelit datam. Post hæc C. Cassio qui Syriæ præerat, deducere iuuenem ripam ad Euphratis iubet. Ea tempestate Cassius cæteros præeminebat peritia legum. nam militares artes per otium ignotæ, industriosq; ac ignauos pax in æquo tenet. Attamen quantum sine bello dabatur, reuocare priscum morem, exercere legiones, cura, prouisu, agere perinde

Seneca redit de exilio

Fit prætor, & Domitij pueritiæ magister

Octauia Cl. f. Domitio

Parthorum legati Rhomam

Meherdates filius Vononis

Liberi cur obsides soliti Romanis dari

Rectorē & ciues cogitaret

Non sunt usui crebræ mutationes

C. Cassius

perinde ac si hostis ingrueret. Ita dignum maioribus suis, & familia Cassia ratus, per illas quoque gentes celebrata. Igitur excitis quorum de senten/ tia petitus rex, positisque castris apud Zeugma, unde maxime peruius am/ nis, postquam illustres Parthi rexque Arabum Abbarus aduenerat, monet Meherdatẽ, Barbarorum impetus acres contatione languescere, aut in per/ fidiam mutari: itaque urgeret cœpta. Quod spretum fraude Abbari, qui iuue nem ignarũ, & summam fortunam in luxu ratum, multos per dies attinuit apud oppidum Edessam. Et uocante Carrhene, promptasque res ostentante si citi aduenissent, non cominus Mesopotamiam, sed flexu Armeniam peti uit. Id temporis importunũ, quia hyems occipiebat. Exin niuibus & monti/ bus fessi, postquam campis propinquabãt, copijs Carrhenis adiunguntur. Transmissoque amne Tygri, permeant Adiabenos, quorum rex Ezates so cietatem Meherdatis palàm induerat, in Gotarzen per occulta & magis fi/ da inclinabat. Sed capta in transitu urbs Ninos uetustissima sedes Assyriæ, castellum insigne fama, quod postremo inter Darium atque Alexandrum prælio Persarũ illic opes conciderant. Interea Gotarzes apud montẽ cui no men Sambulos, uota dijs loci suscipiebat, præcipua religione Herculis: qui tẽpore statuto, per quietẽ monet sacerdotes, ut, templum iuxta, equos uena tui adornatos sistant. equi ubi pharetras telis onustas accepere, per saltus ua gi, nocte demum uacuis pharetris, multo cum anhelitu redeunt. Rursus deus quas syluas pererrauerint, nocturno uisu demonstrat: reperiunturque fu sæ passim feræ. Cæterum Gotarzes nondum satis aucto exercitu, flumine Corma pro munimẽto uti. Et quanque per insectationes & nuncios ad præ/ lium uocaretur, nectere moras, locos mutare, & missis corruptoribus exeun dam ad fidem hostes emercari. Ex quis Ezates Adiabenus mox Abbarus Arabum cum exercitu abscedunt, leuitate gentili, & quia experimẽtis cogni tum est, Barbaros malle Roma petere Reges quàm habere. At Meherda tes ualidis auxilijs nudatus, cæterorũ proditione suspecta, quod unum reli/ quũ, rem in casum dare, præliοque experiri statuit. Nec detrectauit pugnam Gotarzes diminutis hostibus ferox. Concursumque magna cæde, & ambi/ guo euentu, donec Carrhenẽ profligatis obuersis, longius euectũ integer à tergo globus circumueniret. Tum omni spe perdita, Meherdates promissa Parrhacis paterni cliẽtis secutus, dolo eius uincitur, traditurque uictori. Atque ille non propinquũ neque Arsacis de gente sed alienigenã & Romanum in/ crepans, auribus decisis uiuere iubet, ostentui clementiæ suæ & in nos deho nestamẽto. Dein Gotarzes morbo obijt, accitusque in regnũ Vonones, Me/ dis tum præsidens. Nulla huic prospera aut aduersa quis memoraretur, bre ui & inglorio imperio perfunctus est. Resque Parthorum in filium eius Volo gesen translatæ. At Mithridates Bosphoranus amissis opibus uagus po steaquã Didium ducem Romanum, roburque exercitus abijsse cognouerat,

Zeugma

Abbarus Ara/ bum rex

Carrhenes

Tygris

Ezates Adia benorum rex

Ninos

Herculis Par/ thici religio

Corma flu.

Leuitas gen/ tilis

Mithridates

relictos

relictos in nouo regno Cotyn iuuenta rudem, & paucas cohortium cum Iulio Aquila equite Romano spretis utrisq;, concire nationes, illicere perfugas, postremo exercitu coacto, regem Dandaridarum exturbat, imperioq; eius potitur. Quæ ubi cognita, & iam iamq; Bosphorum inuasurus habebatur, diffisus proprijs uiribus Aquila & Cotys, quia Zorsines Soracorũ rex hostilia resumpserat, externas & ipsi gratias quæsiuere, missis legatis ad Eunonem qui Adorsorum genti præcellebat. Nec fuit in arduo societas, potentiam Romanam aduersus rebellem Mithridatem ostentantibus. Igitur pepigere equestribus prælijs Eunones certaret, obsidia urbium Romani capessrent. Tum composito agmine incendunt, cuius frontẽ & terga Adorsi, media cohortes & Bosphorani tutabantur. Nostri in armis. Sic pulsus hostis. uentumq; Soza oppidum Dandaricæ, quod desertũ à Mithridate, ob ambiguos popularium animos obtineri relicto ibi præsidio uisum. Exin Soracos pergunt. & transgressi amnem Pandam, circumueniunt urbem Visspen, editam loco, & mœnibus ac fossis munitam, nisi quod mœnia nõ saxo, sed cratibus iunctis, ac media humo aduersum irrumpentes inualida erant: eductæq; altius turres, facibus atq; hastis turbabant obsessos, Ac ni præliũ nox diremisset, cœpta patrataq; expugnatio eundem intra diem foret. Postero misere legatos, ueniam liberis corporibus orãtes. Seruitij decem millia offerebant, quod aspernati sunt uictores, quia trucidare deditos sæuum, tantam multitudinẽ custodia cingere arduũ, ut belli potius iure caderent. Datumq; militibus qui scalis euaserant signum cædis. Excidio Visspensium metus cæteris iniectus, nihil tutum ratis, cum arma, munimenta, impediti uel eminentes loci, amnesq; & urbes iuxta perrumperentur. Igitur Zorsines diu pensitato Mithridatis ne rebus extremis, an patrio regno consuleret, postquam præualuit gentilis utilitas, datis obsidibus, apud effigiẽ Cæsaris procubuit, magna gloria exercitus Romani, quem incruentum & uictorem, tridui itinere abfuisse ab amne Tanai constitit. Sed in regressu dispar fortuna fuit, quia nauium quasdam, quæ mari remeabant, in littora Taurorum delatas circumuenere barbari, præfecto cohortis, & plerisq; centurionũ interfectis. Interea Mithridates nullo in armis subsidio, consultat cuius misericordiam experiretur. Frater Cotys proditor olim, deinde hostis metuebatur. Romanorum nemo id auctoritatis aderat, ut promissa eius magni penderentur. Ad Eunonem conuertit proprijs odijs infensum, & recens coniuncta nobiscum amicitia, ualidum. Igitur cultu, uultuq; quàm maxime ad præsentem fortunam comparato, regiam ingreditur, genibusq; eius prouolutus, Mithridates, inquit, terra mariq; Romanis per tot annos quæsitus, sponte adsum. Vtere ut uoles prole magni Achemenis, quod mihi solum hostes non abstulerunt. At Eunones claritudine uiri, mutatione rerum, & prece haud degenere permotus, alleuat supplicem, laudatq; quod gentẽ Ador

Marginal notes: Eunones Adorsorum rex — Soza oppidũ — Soraci — Panda flu. — Visspe — Zorsines — Tauri — Mithridates ad Eunonem

sorum

sorum, quod suam dexteram petendæ ueniæ delegerit. Simul legatos litterasq́ ad Cæsarē in hunc modum mittit. Po. Romani imperatoribus magnarumq́ nationum regibus, primam ex similitudine fortunæ amicitiam, Sibi & Claudio, ex cōmunione uictoriç esse, Bellorū egregios fines, quoties ignoscēdo transigatur. Sic Zorsini uicto nihil ereptū. Pro Mithridate quando grauius mereretur, non potentiā, neq́ regnum precari, sed ne triumpharetur, néue pœnas capite expenderet. Atq́ Claudius quanquam nobilitatibus externis mitis, dubitauit tamen, accipere captiuum pacto salutis, an repetere armis rectius foret. Hinc dolor iniuriarū & libido uindictæ adigebat. Sed disserebatur cōtra: Suscipi bellū auio itinere, importuoso mari: ad hoc reges feroces, uagos populos, solum frugū egens, tum tędium ex mora, pericula ex properantia, modicā uictoribus laudem ac multū infamiæ si pellerentur: quin arriperet oblata, & seruaret exulem: cui inopi quanto longiorem uitā, tanto plus supplicij fore. His permotus, scripsit Eunoni, meritum quidē nouissima exempla Mithridatē, nec sibi uim ad exequendum deesse. uerum ita maioribus placitū, quantalibet peruicacia in hoc tētata, beneficentia aduersus supplices utendum. Nam triumphos de populis regnisq́ integris adquiri. Traditus post hæc Mithridates, uectusq́ Romam per Iunium Colonem procuratorē Ponti, ferocius quàm pro fortuna disseruisse apud Cæsarē ferebatur. Elataq́ uox eius in uulgum hisce uerbis. Non sum remissus ad te, sed reuersus: uel si nō credis, dimitte & quære. uultu quoq́ interrito permansit, cū rostra iuxta custodibus circundatus, uisui populo præberetur. Cōsularia insignia Coloni, Aquilæ prætoria decernūtur. Iisdē cōsulibus atrox odij Agrippina ac Lolliç infensa, quod secum de matrimonio principis certauisset, molitur crimina, & accusatorem, qui obijceret Chaldæos, Magos, interrogatumq́ Apollinis Clarij simulachrū super nuptijs imperatoris Exin Claudius inaudita rea, multa de claritudine eius apud senatum pręfatus, sorore L. Volusij genitam, maiorē ei patruum Cottam Messalam esse, Mennio quondam Regulo nuptam (nam de C. Cęsaris nuptijs consulto reticebat) addidit perniciosa in Remp. consilia, & materiem sceleri detrahēdam. Proin publicatis bonis cederet Italia. Ita quinquagies sestertium ex opibus immensis exuli relictum. Et Calphurnia illustris fœmina peruertitur, quia formam eius laudauerat princeps, nulla libidine sed fortuito sermone. unde uis Agrippinæ citra ultima stetit. In Lolliam mittitur tribunus à quo ad mortem adigeretur. Damnatus & lege repetundarum Cadius Rufus accusantibus Bithynis. Galliæ Narbonensi ob egregiam in patres reuerentiam datum, ut senatoribus eius prouinciæ, non exquisita principis sententia, iure quo Sicilia haberetur, res suas inuisere liceret. Ituræiq́ & Iudæi defunctis regibus Sohemo atq́ Agrippa prouinciæ Syriæ additi. Salutis augurium quinq́ & uiginti annis omissum repeti, ac deinde

Lollia accusatur Magicæ curiositatis

Calphurnia

Cad. Rufus

Iturei Iudeiq́ Syriæ additi

Salutis augurium

Pomerium urbis auxit Claudius deinde continuari placitum. Et pomerium urbis auxit Cæsar more prisco, quo ijs qui protulere imperiũ, etiam terminos urbis propagare datur. Nec tamẽ duces Romani quanquã magnis nationibus subactis, usurpauerãt, nisi L. Sylla, & diuus Augustus. Regũ in eo ambitio, uel gloria uariè uulgata.

Pomerium à Romulo positum Sed initium condendi, & quod pomeriũ Romulus posuerit noscere haud absurdum reor. Igitur à foro boario ubi æreum tauri simulachrũ aspicimus, quia id genus animalium aratro subditur, sulcus designãdi oppidi cœptus, ut magnã Herculis arã amplecteretur. Inde certis spacijs interiecti lapides, per ima montis Palatini ad aram Consi, mox in Curia uetere, tum ad sacellum Lariũ: forumq; Romanũ & Capitolium nõ à Romulo, sed à T. Tatio additũ urbi credidere. Mox pro fortuna pomeriũ auctũ. Et quos tum Claudius terminos posuerit, facile cognitu, & publicis actis præscriptũ. C. Antistio, M. Suillio Coss. adoptio in Domitium auctoritate Pallantis festinatur, qui obstrictus Agrippinę ut cõciliator nuptiarũ, & mox stupro eius illigatus, stimulabat Claudium, consuleret Reip. Britannici pueritiam robore circũdaret. Sic apud diuum Augustum quanquam nepotibus subnixum uiguisse priuignos, à Tiberio super propriam stirpem Germanicum assumptum. Se quoq; accingeret iuuene, partem curarum capessituro.

Adoptat Domitium Claudius His euictus, biennio maiorẽ natu Domitium filio anteponit, habita apud senatum oratione in eundem, quem à liberto acceperat, modum.

Claudij continui durarunt Adnotabant periti nullam antehac adoptionem inter patricios Claudios reperiri, eosq; ab Appio Clauso cõtinuos durauisse. Cæterum actæ principi grates exquisitiore in Domitium adulatione. Rogataq; lex qua in familiã Claudiam & nomen Neronis transiret. Augetur & Agrippina cognomento Augustæ. quibus patratis, nemo adeo expers misericordiæ fuit, quem non Britannici fortunę mœror afficeret. desolatus paulatim etiam seruilibus ministerijs, per intempestiua nouercæ officia, in ludibria uertebat, intelligens falsi. Neq; enim segnem ei fuisse indolem ferunt, siue uerum seu periculis commendatus retinuit famam sine experimento.

Vbiorũ oppi. Colonia Agrippinensis Germania superior Sed Agrippina quo uim suam socijs quoq; nationibus ostentaret, in oppidum Vbiorum, in quo genita erat, ueteranos coloniamq; deduci impetrat, cui nomen inditum ex uocabulo ipsius. Ac forte acciderat, ut eam gentem Rheno transgressam auus Agrippa in fidem acciperet.

Catti Vangiones Nemetes Iisdem temporibus in superiore Germania trepidatum, aduentu Cattorum latrocinia agitantium. Deinde L. Pomponius legatus auxiliares Vangiones ac Nemetas addito equite alario monuit, ut anteirent populatores, uel delapsis improuisi circumfunderentur. Et secuta consilium ducis industria militum, diuisiq; in duo agmina, qui læuum iter petiuerant, recens reuersos, prædaq; per luxum usos, & somno graues circumuenere. Aucta lætitia, quod quosdam è clade Variana post quadragesimum annum seruitio exemerant. At qui dextris & propioribus compendijs ierant, obuiq

obuio hosti & in aciem auso, plus cladis faciũt. Et præda famaq; onusti, ad montem Taunum reuertũtur, ubi Pomponius cum legionibus opperiebatur, si Catti cupidine ulciscendi casum pugnæ præberent. Illi metu ne hinc Romanus, inde Cherusci, cum quis æternũ discordant, circumgrederentur, legatos in urbem & obsides misere, decretusq; Pomponio triumphalis honos, modica pars famæ eius apud posteros, in quis carminũ gloria præcellit. Per idem tempus Vannius Sueuis à Druso Cæsare impositus, pellitur regno, prima imperij ætate clarus acceptusq; popularibus: mox diuturnitatem in superbiã mutans, & odio accolarum, simul domesticis discordijs circumuentus. Auctores fuere Iubillius Hermundurorũ rex, & Vangio ac Sido sorore Vannij geniti. Nec Claudius quanquã sæpe oratus arma certantibus barbaris interposuit, tutum Vannio perfugiũ promittens si pelleretur. scripsitq; P. Atilio Histro, qui Pannoniæ præsidebat, legionẽ ipsaq; è prouincia lecta auxilia, pro ripa cõponeret subsidio uictis, & terrori aduersus uictores, ne fortuna elati, nostrã quoq; pacem turbarent. nam uis innumera Ligij, aliæq; gentes aduentabãt, fama ditis regni quod Vannius xxx. per annos prædationibus & uectigalibus auxerat. Ipsi manus propria pedites, eques è Sarmatis Iazygibus erat, impar multitudini hostium: eoq; castellis sese defensare, bellumq; ducere statuerat. Sed Iazyges obsidionis impatiẽtes, & proximos per campos uagi, necessitudinẽ pugnæ attulere, quia Ligius, Hermundurusq; illic ingruebant. Igitur digressus castellis Vannius, funditur prælio, quanquã rebus aduersis laudatus, quod & pugnã manu capessijt, & corpore aduerso uulnera excepit. Cæterũ ad classem in Danubio opperientem perfugit. Secuti mox clientes, & acceptis agris, in Pannonia locati sunt. Regnũ Vangio ac Sido inter se partiti sunt, egregia apud nos fide: subiectis suône an seruitij ingenio, dum adipiscerentur dominationes multa charitate, & maiore odio postquã adepti sunt. At in Britannia P. Ostorium proprætorẽ turbidæ res excepere, effusis in agrum sociorum hostibus, eo uiolentius quod nouum ducem exercitu ignoto, & cœpta hyeme iturum obuiam non rebantur. Ille gnarus primis euentibus metum aut fiduciã gigni, citas cohortes rapit: & cæsis qui restiterũt, disiectos consectatus, ne rursus cõglobarent, infensaq; & infida pax nõ duci nõ militi requiẽ permitteret, detrahere arma suspectis, cinctosq; castris Antonam & Sabrinam fluuios cohibere parat. Quod primi Iceni abnuere, ualida gens, nec prælijs concussa, quia societatem nostram uolentes accesserant. hisq; auctoribus circumiectæ nationes locum pugnæ delegere septum agresti aggere & aditu angusto, ne peruius equiti foret. Ea munimenta dux Romanus, quanquã sine robore legionũ sociales copias ducebat, perrũpere aggreditũ, & distributis cohortibus, turmas quoq; peditum ad munia accingit. Tunc dato signo perfringũt aggerem, suisq; claustris impeditos turbãt. Atq; illi

Taunus mons

Cherusci

Vannius Sueuorum rex

Iubilius Hermundurorũ rex

Vangio Sido

Ligij

Iazyges Sarmatæ

Vannius funditur

Britannia

P. Ostorius

Antona fl.

Iceni

cōſciētia rebellionis & obſeptis effugijs, multa & clara facinora fecere. Qua pugna filius legati, M. Oſtorius ſeruati ciuis decus meruit. Cæterum clade Icenorum cōpoſiti qui bellum inter & pacem dubitabāt, & ductus in Cangos exercitus. Vaſtati agri, prædę paſsim actæ, nō auſis aciem hoſtibus, uel ſi ex occulto carpere agmen tentarent, punito dolo. Iam uentū haud procul mari, quod Hyberniā inſulam aſpectat, cum ortæ apud Brigantes diſcordiæ retraxere ducem, deſtinationis certū, ne noua moliret, niſi prioribus firmatis. Et Brigantes quidem paucis qui arma cœptabant interfectis, in reliquos data uenia, reſedere. Silurum gens non atrocitate, non clementia mutabatˉ, quin bellū exerceret, caſtriſq; legionū premenda foret. Id quo promptius ueniret, colonia Camulodunū ualida ueteranorū manu deducitur in agros captiuos, ſubſidium aduerſus rebelles, & imbuendis focijs ad officia legum. Itum inde in Syluras ſuper propriā ferociam Caractaci uiribus confiſos, quem multa ambigua, multa proſpera extulerant, ut cæteros Britannorum imperatores præmineret. Sed aſtu, tum locorū fraude prior, ui militum inferior, transfert bellum in Ordouicas, additiſq; qui pacem noſtram metuebant, nouiſsimum caſum experitur, ſumpto ad prælium loco, ut aditus, abſceſſus, cuncta nobis importuna, & ſuis in melius eſſent. Tunc montibus arduis, & ſi qua clemēter accedi poterant, in modū ualli ſaxis præſtruit: & præfluebat amnis uado incerto, cateruaq; maiorū pro munimentis conſtiterant. Adhoc gentium ductores circumire, hortari, firmare animos, minuendo metu, accendenda ſpe, alijſq; belli incitamentis. Enimuero Caractacus huc illuc uolitans, illum diem, illam aciem teſtabatˉ, aut recuperandæ libertatis, aut ſeruitutis æternæ initium fore: uocabatq; nomina maiorum, qui dictatorem Cæſarem pepuliſſent: quorum uirtute uacui à ſecuribus & tributis, intemerata cōiugum & liberorū corpora retinerent. Hæc atq; talia dicenti adſtrepere uulgus, gentili quiſq; religioni obſtringi, nō telis, non uulneribus ceſſuros. Obſtupeſcit ea alacritas ducem Romanū, ſimul obiectus amnis, additum uallum, imminētia iuga, nihil niſi atrox & propugnatoribus frequens terrebat. Sed miles prælium poſcere, cuncta uirtute expugnabilia clamitare, præfectiq; ac tribuni paria diſſerentes, ardorem exercitus intendebant. Tum Oſtorius circumſpectis quæ impenetrabilia quæq; peruia, ducit infenſos, amnemq; haud difficulter euadit. Vbi uentū ad aggerem, dum miſsilibus certabatur, plus uulnerum in nos, & pleræq; cædes oriebantur. Poſtea quam facta teſtudine, rudes & informes ſaxorum compages diſtractæ, parq; cominus acies, decedere Barbari in iuga montium. Sed eò quoq; irrupere ferentarius grauiſq; miles, illi telis aſſultantes, hi conferto gradu, turbatis contra Britannorum ordinibus, apud quos nulla loricarū galearumue tegmina: & ſi auxiliaribus reſiſterēt, gladijs ac pilis legionariorum, ſi huc uerterēt, ſpatis & haſtis auxiliarium ſternebantur. clara ea

uictoria

M. Oſtorius · *Hibernia inſ.* · *Brigantes* · *Silyres* · *Camulodunū* · *Caractacus* · *Ordouices* · *Cuncta uirtute expugnabilia*

uictoria fuit,captaq́ uxore & filia Caractaci,fratres quoq; in deditionē acce pti. Ipse, ut fermè intuta sunt aduersa, cum fidem Cartimanduæ reginæ Brigantum petiuisset, uinctus ac uictoribus traditus est, nono post anno quàm bellum in Britannia cœptū. Vnde fama eius euecta insulas,& proximas prouincias peruagata,per Italiā quoq; celebrabatur,auebantq́ uisere, quis ille tot per annos opes nostras spreuisset. Ne Romæ quidem ignobile Caractaci nomen erat. Et Cæsar dum suū decus extollit, addidit gloriā uicto. Vocatus quippe ut ad insigne spectaculū populus. Stetere in armis prętoriæ cohortes campo qui castra præiacet. Tunc incedentibus regijs clientulis phaleræ torquesq́,quæq́ externis bellis quæsierat,traducta, mox fratres & coniunx & filia:postremo ipse ostentatus. Cæterorū preces degeneres fuere ex metu. At non Caractacus aut uultu demisso,aut uerbis misericordiā requirens,ubi tribunali astitit,in hunc modū locutus est. Si quanta nobilitas & fortuna mihi fuit,tanta rerū prosperarū moderatio fuisset, amicus potius in hanc urbem, quàm captus uenissem: neq; dedignatus essem claris maioribus ortus,pluribus gentibus imperitans,fœdere pacem accipe re. Præsens sors mea ut mihi informis,sic tibi magnifica est. habui equos, uiros,arma,opes,quid mirum si hæc inuitus amisi? Nam si uos omnibus imperitare uultis,sequitur ut omnes seruitutem accipiant. Si statim deditus traderer,neq; mea fortuna,neq; tua gloria indaruisset. & supplicium mei obliuio sequeretur. At si incolumem seruaueris, æternum exemplar clementiæ ero. Ad ea Cæsar ueniam ipsiq́, & coniugi, & fratribus,tribuit. Atq; illi uinclis absoluti, Agrippinam quoq; haud procul alio suggestu cōspicuam, ijsdem quibus principem laudibus gratijsq́ uenerati sunt. Nouum sanè, & moribus ueterum insolitum, fœminam signis Romanis præsidere. Ipsa semet parti à maioribus suis imperij sociam ferebat. Vocati posthac patres multa & magnifica super captiuitate Caractaci disseruere. Neq; minus id clarum quàm cum Siphacem P. Scipio:Persem L. Paulus,& si qui alij uinctos reges Populo Ro. ostendere. Censentur Ostorio triūphi insignia, prosperis ad id rebus eius,mox ambiguis: siue quod amoto Caractaco, quasi debellatum foret, minus intenta apud nos militia fuit,siue hostes miseratione tanti regis,acrius ad ultionem exarsere. Præfectum castrorū,& legionarias cohortes extruendis apud Siluras præsidijs relictas, circūfundunt. Ac ni cito uicis & castellis proximis subuentum foret, copiæ tum occidione occubuissent. Præfectus tamen & octo centuriones,ac promptissimus quisq; manipulus cecidere. nec multo post pabulantis nostros, ipsasq́ missas ad subsidium turmas profligant. Tum Ostorius cohortes expeditas exposuit, nec ideo fugā sistebat, ni legiones præliū excepissent. Eatū robore æquata pugna, dein nobis pro meliore fuit. Effugere hostes tenui dāno, quia inclinabat dies.crebra hinc prælia,& sæpius in modum latrocinij:per saltus,per

Intuta,aduersa

Orō Caractaci regis ad Claudiū Cæs.

Agrippina in suggestu

paludes,ut cuiq; sors,aut uirtus:temere,prouisa:ob iram,ob prædam:iussũ & aliquando ignaris ducibus,ac præcipua Silurum peruicacia,quos accēdebat uulgata imperatoris Ro. uox:ut quondam Sycambri excisi,ut in Gallias traiecti forent, ita Silurum nomen penitus extinguendum. Igitur duas auxiliares cohortes auaritia præfectorũ incautius populantes intercepere. Spoliaq; & captiuos largiendo, cæteras quoq; nationes ad defectionẽ trahebant,cum tædio curarũ fessus Ostorius concessit uita,lætis hostibus,tanquam ducem haud spernendum,& si non prælium,at certe bellum absumpsisset. At Cæsar cognita morte legati,ne prouincia sine rectore foret, A. Didium suffecit. Is propere uectus,nõ tamen integras res inuenit,aduersa interim legionis pugna, cui Manlius Valens præerat. auctaq; & apud hostes eius rei fama,quo uenientẽ ducem exterrerent:atq; illo augente audita, ut maior laus compositi,uel si durauissent,uenia iustior tribueretur. Silures id quoq; damnum intulerant,lateq; persultabant,donec accursu Didij pellerentur. Sed post captum Caractacum, præcipuus scientia rei militaris Venutius è Iugantũ ciuitate,ut supra memoraui, fidusq; diu, & Romanis armis defensus,cum Cartimandã reginã matrimonio teneret: mox orto dissidio,& statim bello,etiam aduersus nos hostilia induerat. Sed primo tantũ inter ipsos certabãt,callidisq; Cartimanda artibus, fratrem ac propinquos Venutij intercepit. Inde accensi hostes, stimulante ignominia, ne fœminæ imperio subderentur, ualida & lecta armis iuuentus regnum eius inuadũt: quod nobis præuisum,& missæ auxilio cohortes acre prælium fecere, cuius initio ambiguo, finis lætior fuit. Neq; dispari euentu pugnatum à legione cui Cesius Nasica præerat. Nam Didius senectute grauis, & multa copia honorum,per ministros agere & arcere hostem satis habebat. Hæc, quanquam à duobus Ostorio Didioq; proprætoribus plures per annos gesta, coniunxi,ne diuisa haud perinde ad memoriã sui ualerent. Nunc ad temporum ordinem redeo. T. L. Claudio quintum,Ser. Cornelio Orsito Coss. uirilis toga Neroni maturata,quo capessendæ Reip. habilis uidereť. Et Cæsar adulationibus senatus cessit, ut uicesimo ætatis anno consulatum Nero iniret: atq; interim designatus proconsulare imperium extra urbem haberet,ac princeps iuuentutis appellaretur. Additum nomine eius donatiuum militi,congiarium plebi:& ludicro Circensium quod acquirendis uulgi studijs edebatur, Britannicus in prætexta, Nero triumphaliũ ueste: transuecti sunt. Spectaret populus hunc decore imperatorio, illum puerili habitu, ac perinde fortunam utriusq; præsumeret. Simulq; qui centurionũ tribunorumq; sortem Britanici miserabãtur, remoti fictis causis,& alij per speciem honoris:etiã libertorũ si quis incorrupta fide,depelliť. Tali occasione obuij inter se,Nero Britannicũ nomine,ille Domitiũ,salutauere. Quod ut discordiæ initiũ, Agrippina multo questu,ad maritũ defert: sperni quippe adoptionem

Sycambri excisi

A. Didius in Britanniam

Venutius

tionem, quęq́ censuerint patres, iusserit populus, intra penates abrogari: ac nisi prauitas tam infensa docentiũ arceatur, eruptura in publicã perniciem. Commotus his quasi criminibus Claudius, optimũ quemq́ educatorem filij exilio ac morte afficit: datosq́ à nouerca, custodiæ eius imponit. Nondum tamen summa moliri Agrippina audebat, ni prætoriarũ cohortiũ cura exolueret Lusius Geta, & Rufus Crispinus, quos Messalinæ memores & liberis eius deuinctos credebat. Igitur distrahi cohortes ambitu duorũ, & si ab uno regerentur intentiorem fore disciplinã asseuerante uxore, transfertur regimen cohortiũ ad Burrhum Afraniũ egregiæ militaris famæ, gnarum tamen cuius sponte præficeretur. Suũ quoq́ fastigiũ Agrippina extollere altius, carpento Capitoliũ ingredi: qui mos sacerdotibus, & sacris Druidibus antiquitus cõcessus, uenerationẽ augebat fœminæ: quã Imperatore genitam, sororem eius qui rerum potitus sit, & coniugem & matrem fuisse, unicũ ad hunc diem exemplum est. Inter quæ præcipuus propugnator eius Vitellius, ualidissima gratia, ætate extrema (adeo incertæ sunt potentiũ res) accusatione corripitur, deferẽte Iunio Lupo senatore. Is crimina maiestatis, & cupidinem imperij obiectabat. Præbuissetq́ aures Cæsar, nisi Agrippinæ minis magis quàm precibus, mutatus esset, ut accusatori aqua atq́ igne interdiceret. Hactenus Vitellius uoluerat. Multa eo anno prodigia euenere. Insessum diris auibus Capitolium, crebris terræmotibus proruptę domus, ac dum latius metuitur, trepidatione uulgi, inualidus quisq́ obtritus. Frugũ quoq́ egestas, & orta ex eo fames, in prodigium accipiebatur. Nec occulti tantum questus: sed iura reddentem Claudium, circumuasere clamoribus turbidis, pulsumq́ in extremam fori partem urgebãt, donec militum globo, infestos perrupit. Quindecim dierum alimenta urbi non amplius su perfuisse constitit. magnaq́ deûm benignitate, & modestia urbis rebus extremis subuentũ. At Hercule olim ex Italiæ regionibus longinquas in prouincias commeatus portabant. nec nunc infœcunditate laboratur, sed Africam potius & Aegyptum exercemus, nauibusq́ & casibus uita populi Romani permissa est. Eodem anno bellum inter Armenios Hyberosq́ exortum, Parthis quoq́ ac Romanis grauissimorum inter se motuum causa fuit. Genti Parthorum Vologeses imperitabat, materna origine ex pellice Græca, concessu fratrum regnum adeptus. Hyberos Pharasmanes uetusta possessione, Armenios frater eius Mithridates obtinebat opibus nostris. Erat Pharasmani filius nomine Rhadamistus, decora proceritate, ui corporis insignis, & patrias artes edoctus, claraq́ inter accolas fama. Is modicum Hyberiæ regnum senecta patris detineri ferocius crebriusq́ iactabat quàm ut cupidinẽ occultaret. Igitur Pharasmanes iuuenem potentiæ promptæ, & studio popularium accinctum uergentibus iam annis suis metuens, aliam ad spem trahere, & Armeniã ostentare, pulsis Parthis, datã Mithri-

Burrhus Afranius

Druides

Vitellius accusator

Incertæ potentium res

dati à semet memorãdo: sed uim differendam, & potiorem dolum quo incautum opprimerent. Ita Rhadamistus simulata aduersus patrẽ discordia, tanquã nouercæ odijs impar, pergit ad patruũ, multaq́ ab eo comitate in speciem liberûm cultus, primores Armeniorũ ad res nouas illicit: ignaro & orante insuper Mithridate, recõciliationis specie assumpta, regressus ad patrem, qua fraude cõfici potuerit prompte nunciat, cætera armis exequenda. Interim Pharasmanes belli causas confingit, prælianti sibi aduersus regem Albanorum, & Romanos auxilio uocanti fratrem aduersatum, eamq́ iniuriam excidio ipsius ultũ iturum. Simul magnas copias filio tradidit. Ille irruptione subita territũ exutumq́ campis Mithridatem cõpulit in castellum Gorneas, tutũ loco ac præsidio militum, quis Cælius Pollio præfectus, centurio Casperius præerat. Nihil tam ignarum Barbaris q̃ machinamenta & astus oppugnationum. At nobis ea pars militiæ maxime gnara est. Ita Rhadamistus frustra uel cum damno tentatis munitionibus obsidium incipit. Et cum uis negligeretur, auaritiã præfecti emercatur, obtestante Casperio, ne socius rex, ne Armenia donũ populi Romani scelere & pecunia uenderentur. Postremo quia multitudinem hostium Pollio, iussa patris Rhadamistus obtendebant, pactus inducias abscedit, ut nisi Pharasmanem bello absterruisset T. Vinidiũ Quadratum præsidem Syriæ doceret quo in statu Armeniæ forent. Digressu centurionis uelut custode exolutus præfectus, hortari Mithridatem ad sanciendum fœdus, cõiunctionem fratrũ, ac priorem ætate Pharasmanem & cætera necessitudinũ nomina referens, quod filiam eius in matrimonio haberet, quod ipse Rhadamisto socer esset. Non abnuere pacem Hyberos, quanquã in tempore ualidiores, & satis cognita Armeniorum perfidia, nec aliud præsidij quàm castellum commeatu egenum, ne dubitaret armis quàm incruentas conditiones malle. Cunctante ad ea Mithridate & suspectis præfecti consilijs quod pellicem regiam polluerat, inq́ omnem libidinẽ uenalis habebatur, Casperius interim ad Pharasmanem peruadit: utq́ Hyberi obsidio decedant expostulat. Ille propalam incerta, & sæpius molliora respondens, secretis nuncijs monet Rhadamistum, oppugnationem quoquo modo accelerare. Augetur flagitij merces, & Pollio occulta corruptione impellit milites, ut pacem flagitarent, seq́ præsidio abituros minitarent. Qua necessitate Mithridates diem locumq́ fœderi accepit, castellóq́ egreditur. Ac primo Rhadamistus in amplexus eius effusus, simulare obsequium, socerum ac parentem appellare. Adijcit iusiurandum, non ferro, non ueneno uim allaturum: simul in lucum propinquum trahit, prouisum illic sacrificium imperatum dictitans, ut dijs testibus pax firmaretur. Mos est regibus quoties in societatem coeãt, implicare dextras pollicesq́ inter se uincire, nodoq́ pręstringere. Mox ubi sanguis in artus extremos se effuderit, leui ictu cruorẽ eliciunt, atq́ inuicem lambũt. Id fœdus

Machinamenta & astus oppugnationum ignara Barbaris

Mors regũ Armeniæ Hyberiæq́

fœdus archanum habetur, quasi mutuo cruore sacratū. Sed tunc qui ea uincula admouebat, decidisse simulās genua Mithridatis inuadit, ipsumq́ prosternit: simulq́ cōcursu plurium iniciuntur cathenę ac cōpedes, quod dedecorum Barbaris trahebatur. Moxq́ uulgus duro imperio habitū, probra ac uerbera intentabat. Et erant contra qui tantam fortunæ cōmotionem miserarentur. Secutaq́ cum paruis liberis coniunx cuncta lamentatione cōplebat. Diuersis & contectis uehiculis abduntur, dum Pharasmanis iussa exquirerētur. Illi cupido regni fratre & filia potior, animusq́ scelerib. paratus. uisui tamen consuluit, ne coràm interficerent. Et Rhadamistus quasi iurisiurandi memor, non ferrum, nō uenenum in sororem & patruum expromit, sed proiectos in humum, & ueste multa grauiq́ opertos necat. Filij quoq́ Mithridatis quod cædibus parentū illachrymauerant, trucidati sunt. At Quadratus cognoscens proditum Mithridatem, & regnum ab interfectoribus obtineri, uocat consilium, docet acta, & an ulcisceretur consultat. Paucis decus publicum curæ. plures tuta disserunt, omnes scelus externum cum lætitia habendum. Semina etiam odiorum iacienda, ut sæpe principes Romani eandem Armeniam specie largitionis, turbandis Barbarorum animis præbuerint. Potiretur Radamistus male partis, dum inuisus, infamis, quando id magis ex usu quàm si cum gloria adeptus foret. In hanc sententiam itum. Ne tamen annuisse facinori uiderentur, & diuersa Cæsar præciperet, missi ad Pharasmanem nuncij, ut absccderet à finibus Armenijs, filiumq́ abstraheret. Erat Cappadociæ procurator Iulius Pelignus ignaui animi, & derdiculo corporis iuxta despiciendus. sed Claudio perquàm familiaris, cum priuatas olim conuersationes curaret, iners otium oblectaret. Is Pelignus auxilijs prouincialium contractis, tanquā recuperaturus Armeniam, dum socios magis quàm hostes prædatur, abscessu suorum, & incursantibus Barbaris, præsidij egens, ad Rhadamistum uenit, donisq́ eius euectus; ultro regium insigne sumere cohortatur. Sumentiq́ adest auctor & satelles. Quod ubi turpi fama diuulgatum, ne cæteri quoq́ ex Peligno coniectarentur, Heluidius Priscus legatus cum legione mittitur, tebus turbidis pro tempore ut consuleret. Igitur propere montem Taurum transgressus, moderatione plura quàm ui, composuerat, cum redire in Syriam iubetur, ne initium belli aduersus Parthos existeret. Nam Vologeses causum inuadendæ Armeniæ obuenisse ratus, quam à maioribus suis possessam, externus rex flagitio obtineret, contrahit copias fratremq́ Tiridatem deducere in regnum parat, ne qua pars domus sine imperio ageret. Incessu Parthorum sine acie pulsi Hyberi: urbesq́ Armeniorum Artaxata & Tigranocerta iugum accepere. Dein atrox hyems, seu parum prouisi cōmeatus, & orta ex utroq́ tabes, perpellunt Vologesen omittere præsentia: uacuamq́ rursus Armeniam Rhadamistus inuasit, truculentior quàm antea,

Paucis decus publicū curę

Helui. Priscus

tanquã aduersus defectores, & in tẽpore rebellaturos. Atq; illi quãuis ser/uitio sueti patientiã abrumpunt, armisq; regiam circumueniunt. Nec aliud Rhadamisto subsidiũ fuit, quàm pernicitas equorũ, quis seq; & coniugẽ ab stulit. Sed coniunx grauida, primam utcunq; fugam ob metum hostilem & mariti charitatem tolerauit. Post festinatione cõtinua, ubi quati uterus, & uiscera uibrarẽt, orare ut morte honesta cõtumelijs captiuitatis eximeretur. Ille primo amplecti, alleuare, adhortari, modo uirtutem admirans, modo timore æger, ne quis relicta potiretur. Postremo uiolentia amoris, & facino rum nõ rudis, distringit acinacem, uulneratamq; ad ripam Araxis trahit, flumini tradit, ne corpus etiã auferretur. Ipse præceps Hyberos ad patrium regnum peruadit. Interim Zenobiam, id mulieri nomen, placida illuuie, spirantem ac uitæ manifestam aduertere pastores, & dignitate formę haud degenerẽ reputantes, obligant uulnus, agrestia medicamina adhibent, co/gnitoq; nomine & casu, in urbem Artaxata ferunt: unde publica cura de/ducta ad Tiridatem, comiterq; excepta, cultu regio habita est. Fausto

Furius Scribonianus Sylla, Siluio Othone Coss. Furius Scribonianus in exilium agitur, quasi fi nem principis per Chaldæos scrutaretẽ. adnectebatur crimini Iunia mater eius, ut casus prioris, nam relegata erat, impatiens. Pater Scriboniani Camil lus arma per Dalmatiam mouerat. Idq; ad clemẽtiam trahebat Cæsar, qui stirpem hostilem iterum conseruaret. Neq; tamẽ exuli longa posthac uita fuit: morte fortuita, an per uenenũ extinctus esset, ut quisq; credidit, uulga/uere.

Mathematici Italia pellẽdi De mathematicis Italia pellendis factum Senatuscõsultum atrox & irritum. Laudati dehinc oratione principis, qui ob angustias familia/res ordine senatorio sponte cederent, motiq; qui remanendo impudentiam paupertati adijcerent. Inter quæ refertur ad patres de pœna fœmina/rum, quæ seruis coniungerentur. Statuiturq; ut ignaro domino ad id pro/lapsa, in seruitutem sui consensisset, & qui nati essent pro libertis haberẽtur. Pallanti quem repertorẽ eius relationis ediderat Cæsar, prætoria insignia, & centies quinquagies sestertium censuit cõsul designatus Barea Soranus: additum à Scipione Cornelio grates publice agendas, qui regibus Arca/diæ ortus, ueterrimam nobilitatẽ usui publico postponeret, seq; inter mini/

Pallas stros principis haberi sineret. Asseuerauit Claudius contentũ honore Pal/lantem, intra priorem paupertatem subsistere. Et fixum est ære publico Se/natusconsultum, quo libertinus sestertij ter millies possessor, antiquæ parsi/

Felix moniæ laudibus cumulabatur. At non frater eius cognomẽto Felix pari moderatione agebat, iam pridem Iudææ impositus, & cuncta malefacta si/bi impune ratus, tanta potentia subnixo. Sanè præbuerant Iudæi speciem motus orta seditione, postq; cognita cæde Caij haud obtẽperatũ esset, ma nebat metus, ne quis principum eadem imperitaret. Atq; interim Felix in/tempestiuis remedijs delicta accendebat, æmulo ad deterrima Ventidio

Cumano

Cumano,cui pars prouinciæ habebaẽ,ita diuisis,ut huic Galilæorũ natio,Felici Samaritæ pareret,discordes olim & tum contemptu regentiũ minus coercitis odijs. Igitur raptare inter se,immittere latronũ globos, componere insidias,& aliquando prælijs congredi,spoliaq́ & prædas ad procuratores referre. Hiq́ primo lætari:mox gliscente pernicie, cum arma militũ interiecissent,cæsi milites. Arsissetq́ bello prouincia, ni Quadratus Syriæ rector subuenisset. Nec diu aduersus Iudæos qui in necem militum proruperant, dubitatum,quin capite pœnas luerent:Cumanus & Felix conctationẽ afferebant, quia Claudius causis rebellionis auditis ius statuendi etiam de procuratoribus dederat.Sed Quadratus Felicem inter iudices ostentauit, receptum in tribunal quo studia accusantium deterrerentur. Damnatúsq́ flagitiorum,quæ duo deliquerãt,Cumanus, & quies prouinciæ reddita. Nec multo post agrestium Cilicum nationes,quibus Clitarum cognomentum, sæpe & aliâs cõmotæ,tunc Trosobore duce,montes asperos castris cepere. Atq; inde decursu in littora aut urbes,uim cultoribus ac oppidanis, ac plerunq; in mercatores & nauicularios audebant. Obsessaq́ ciuitas Anemuriensis, & missi è Syria in subsidiũ equites cum præfecto Curtio Seuero turbantur,quod duri circum loci,peditibusq́ ad pugnã idonei,equestre prælium haud patiebantur. Dein rex eius oræ Antiochus blandimẽtis aduersus plebem, fraude in ducem cum Barbarorum copias dissociasset, Trosobore paucisq́ primoribus interfectis,cæteros clementia composuit. Sub idem tempus inter lacum Fucinum amnemq́ Lyrin perrupto mõte,quo magnificentia operis à pluribus uiseretur, lacu in ipso nauale prælium adornatur, ut quondam Augustus structo cis Tiberim stagno, sed leuibus nauigijs & minore copia ediderat. Claudius triremes quadriremesq́ & undeuiginti hominum milia armauit,cincto ratibus ambitu,ne uaga effugia forent: attamen spacium amplexus, ad uim remigij, & gubernantium artes, impetúsq́ nauium prælio solitos.in ratibus prætoriarum cohortiũ manipuli turmæq́ adstiterant, antepositis propugnaculis, ex quis catapultæ balistæq́ tenderentur. Reliqua lacus classiarij tectis nauibus obtinebant. Ripas & colles,ac montium edita in modũ theatri,multitudo innumera cõpleuit,proximis è municipijs,& alij urbe ex ipsa,uisendi cupidine,aut officio in principem. Ipse insigni paludamento, neq; procul Agrippina chlamyde aurata præsidere. Pugnatum, quanquam inter sontes, fortium uirorum animo:ac post multũ uulnerũ,occidioni exempti sunt. Sed perfecto spectaculo apertum aquarum iter, & incuria operis manifesta fuit,haud satis depressi ad lacus ima uel media. Eóq́, tempore interiecto altius effossi specus,& contrahendæ rursus multitudini, gladiatorũ spectaculum editur, inditis pontibus pedestrem ad pugnam. Quin & conuiuium effluuio lacus appositũ magna formidine cunctos affecit, quia uis aquarum prorumpens, proxima trahebat

Cumanus

Clitæ Cilices

Inter lacũ Fucinũ & Lyrin amnẽ perruptus mons

bat, côuulſis ulterioribus, aut fragore & ſonitu exterritis. Simul Agrippina trepidatione principis uſa, miniſtrū operis Narciſſum incuſat cupidinis, ac prædarū. Nec ille reticet, impotentiā muliebrem nimiasq; ſpes eius arguēs.

D. Iunio, Q. Auterio Coss. ſedecim annos natus Nero Octauiam Cæſaris filiam in matrimonium accepit. Vtq; ſtudijs honeſtis, & eloquentiæ gloria niteſceret, cauſa Ilienſium ſuſcepta, Romanū Troia demiſſum, & Iuliæ ſtirpis auctorem Aeneam, aliáq; haud procul fabulis uetera fecūdè executus impetrat ut Ilienſes omni publico munere ſoluerent. Eodem oratore Bononienſi Coloniæ igni hauſtæ ſubuentum, centies ſeſtertij largitione. Redditur Rhodijs libertas, adempta ſæpe aut firmata, prout bellis externis meruerant, aut domi ſeditione deliquerant. Tributumq; Apamienſibus terræmotu côuulſis, in quinquenniū remiſſum. At Claudius ſæuiſsima quæq; promere adigebatur eiuſdem Agrippinæ artibus, quæ Statilium Taurum opibus illuſtrem hortis eius inhians peruertit, accuſante Tarquinio Priſco. Legatus is Tauri Africam imperio proconſulari regentis, poſtquam reuenerant, pauca repetūdarum crimina, cæterum magicas ſuperſtitiones obiectabat. Nec ille diutius falſum accuſatorem indigna ſorte perpeſſus, uim uitæ ſuæ attulit ante ſententiā ſenatus. Tarquinius tamē curia exactus eſt, quod Patres odio delatoris, cōtra ambitum Agrippinæ peruicere. Eodem anno ſæpius audita uox principis, parem uim rerum habendam à procuratoribus ſuis iudicatarum, ac ſi ipſe ſtatuiſſet. Ac ne fortuito prolapſus uideretur, Senatus quoq; conſulto cautū, plenius quàm antea & uberius. Nam diuus Auguſtus apud equeſtres qui Aegypto præſiderent lege agi, decretáq; eorum proinde haberi iuſſerat, ac ſi magiſtratus Romani conſtituiſſent: mox alias per prouincias, & in urbe pleraq; côceſſa ſunt, quæ olim à prætoribus noſcebantur. Claudius omne ius tradidit, de quo toties ſeditione aut armis certatum, cum Sempronijs rogātibus equeſter ordo in poſſeſsione iudiciorum locaretur, aut rurſum Seruiliæ leges ſenatui iudicia redderēt. Mariusq; & Sylla olim de eo uel præcipue bellarunt. Sed tunc ordinum diuerſa ſtudia: & quæ uicerant, publicè ualebant. C. Oppius & Cornelius Balbus primi Cæſaris opibus potuere conditiones pacis & arbitria belli tractare. Matthios poſthac & Vedios, & cætera equitum Romanorū præualida nomina, referre nihil attinuerit, cum Claudius libertos, quos rei familiari præfecerat, ſibiq; & legibus adæquauerit. Retulit dein de immunitate Cois tribuenda. Multaq; ſuper antiquitate eorum memorauit: Argiuos uel cum Latonæ parente, uetuſtiſsimos inſulæ cultores: mox aduentu Aeſculapij artem medendi illatam, maximéq; inter poſteros eius celebrem fuiſſe, nomina ſingulorum referens, & quibus quiſq; ætatibus uiguiſſent. Quin etiam dixit Xenophontē, cuius ſcientia ipſe uteretur, eadem familia ortum. Precibuſq; eius dandum ut omni tributo uacui in poſterum Coi, ſacram & tanti

Ilienſes facti immunes

Bononiēſis colonia

Rhodij

Apamienſes

Procuratorū poteſtas

Liberti

Cois immunitas tributa

dei

dei ministram insulam coleret. neque dubiū haberet, multa corundē in Pop. Rom. merita, sociasque uictorias potuisse tradi. Sed Claudius facilitate solita quod uni concesserat, nullis extrinsecus adiumentis uelauit. At Byzantij, da ta dicendi copia, cum magnitudinē onerum apud senatum deprecarentur, cuncta repetiuere, orsi à foedere quod nobiscum iecerant, qua tēpestate bellauimus aduersus regem Macedonū, cui ut degeneri, Pseudophilippi uocabulum impositum. Missas posthac copias in Antiochū, Persen, Aristonicum, & piratico bello adiutum Antonium, Memorabantque quæ Syllæ aut Lucullo aut Pompeio obtulissent. Mox recētia in Cæsares merita quādo ea loca insiderēt, quæ trāsmeātibus terra marique ducibus, exercitibusque, simul uehendo commeatui opportuna forent. Nanque arctissimo inter Europam Asiamque diuortio Byzantium in extrema Europa posuere Græci, quibus Pythium Apollinem cōsulentibus ubi conderent urbem, redditum oraculum est: quærerent sedem cæcorum terris aduersam. Ea ambage Chalcedonij monstrabantē, quod priores illuc aduecti, præuisa locorum utilitate peiora legissēt. Quippe Byzantiū fertili solo foecūdoque mari, quia uis piscium in Pontum erumpens, & obliquis subter undas saxis exterrita, omisso alterius littoris flexu, hos ad portus defertur. Vnde primo quæstuosi & opulenti, post magnitudine onerum urgente, finem aut modum orabant, annitente principe qui Thracio Bosphoranoque bello recens fessos iuuandosque retulit. Ita tributa in quinquennium remissa. M. Asilino, M. Acilio Coss. mutationem rerum in deterius portendi cognitum est crebris prodigijs. Signa enim ac tentoria militum igne coelesti arsere. Fastigio Capitolij examē apum insedit. Biformes hominum partus. Et suis foetum editum, cui accipitrum ungues erant. Numerabatur inter ostenta, diminutus omnium magistratuum numerus, quæstore, ædili, tribuno, ac prætore, & consule, paucos intra menses defunctis. Sed in præcipuo pauore Agrippina uocem Claudij, quam temulentus iecerat, fatale sibi, ut coniugū flagitia ferret, dein puniret, metuēs, agere & celerare statuit, perdita prius Domitia leuibus & muliebribus causis: quia Lepida minore Antonia genita, auunculo Augusto, Agrippinæ sobrina prior, ac Gnei mariti eius soror, parem sibi claritudinē credebat, Nec forma, ætas, opes multum distabant, & utraque impudica, infamis, uinolenta, haud minus uitijs æmulabātur quàm si qua ex fortuna prospera acceperant. Enimuero certamen acerrimum, amita potius an mater apud Neronem præualeret. Nam Lepida blandimentis & largitionibus iuuenilem animū deuinciebat, truci contra ac minaci Agrippina, quæ filio dare imperium, tolerare imperitantē nequibat. Cæterum obiecta sunt quod coniugiū principis deuotionibus petiuisset, quodque parum coercitis per Calabriam seruorū agminibus pacem Italiæ turbaret. Ob hæc mors indicta multum aduersante Narcisso, qui Agrippinam magis magisque suspectans, prompsisse

Byzantij

Pseudophilippus

Byzantium

Byzantijs in quinquenniū tributa remissa

Prodigia

Domitia

Nar. libertus

prompsisse inter proximos ferebatur, certã sibi perniciẽ, seu Britannicus rerum, seu Nero potiretur. Verum ita de se meritum Cæsarem, ut uitam usui eius impenderet. Conuictã Messalinam & Silium. Pares iterum accusandi causas esse. Si Nero imperitaret Britannico successore, nullum principi meritum, ac nouercę insidijs domum omnẽ conuelli, maiore flagitio, q̃ si impudicitiam prioris coniugis reticuisset: quanquam ne impudicitiã quidẽ nunc abesse, Pallante adultero, ne quis ambigat, decus, pudorẽ, corpus, cuncta regno uiliora habere. Hæc atq; talia dictitans, amplecti Britannicum, robur ætatis quàm maturrimum precari, modo ad deos, modo ad ipsum tendere manus, adolesceret, patris inimicos depelleret: matris etiam interfectores ulcisceretur. In tanta mole curarum Claudius ualetudine aduersa corripitur, refouendisq; uiribus mollitie cœli & salubritate aquarũ, Sinuessam pergit. Tum Agrippina sceleris olim certa & oblatę occasionis propera, nec ministrorum egens, de genere ueneni consultauit: ne repentino & præcipiti facinus proderetũ: si lentum & tabidum delegisset, ne admotus supremis Claudius, & dolo intellecto, ad amorẽ filij rediret. Exquisitum aliquid placebat, quod turbaret mentem, & mortem differret. Deligitur artifex talium, uocabulo Locusta, nuper ueneficij damnata, & diu inter instrumẽta regni habita. Eius mulieris ingenio paratum uirus, cuius minister è spadonibus fuit Halotus, inferre epulas, & explorare gustu solitus. Adeóq; cuncta mox pernotuere, ut temporum illorum scriptores prodiderint, infusum delectabili cibo boletorum uenenum, nec uim medicaminis statim intellectam, socordiáne Claudij an uinolẽtia, simul soluta aluus subuenisse uidebatur. Igitur exterrita Agrippina, & quando ultima timebantur, spreta præsentium inuidia, prouisam iam sibi Xenophontis medici conscientiam adhibet. Ille tanquam nisus euomentis adiuuaret, pinnam rapido ueneno illitam faucibus eius demisisse creditur, haud ignarus summa scelera incipi cum periculo, peragi cum pręmio. Vocabatur interim senatus, uotaq; pro incolumitate principis consules & sacerdotes nuncupabant, cum iam exanimis uestibus & fomentis obtegeretur, dum res firmando Neronis imperio componuntur. Iam primum Agrippina uelut dolore uicta & solatia conquirens, tenere amplexu Britannicum, ueram paterni oris effigiem appellare, ac uarijs artibus demorari, ne cubiculo egrederetur. Antoniam quoq; & Octauiam sorores eius attinuit. & cunctos aditus custodijs clauserat, crebróq; uulgabat, ire in melius ualetudinẽ principis, quo miles bona in spe ageret, tempusq; prosperum ex monitis Chaldæorũ attentaret. Tunc medio diei, tertio ante idus Octobr. foribus palatij repente diductis, comitãte Burro Nero egreditur ad cohortẽ quæ more militiæ excubijs adest. ubi monente Præfecto, festis uocibus exceptus, inditũ lecticæ. Dubitauisse quosdã ferũt respectãtes, rogitãtesq; ubi Britannicus esset: mox nullo in diuersum auctore, quæ offerebantur

Locusta uenefica

Boletorum cibus

Xenophon medicus

Claudius ueneno perit

rebantur secuti sunt. Illatusq́ castris Nero, & cōgruentia tempori præfatus promisso donatiuo, ad exemplum paternæ largitionis, Imperator consalutatur. Sententiam militū secuta Patrum consulta. Nec dubitatum est apud prouincias. Cœlestesq́ honores Claudio decernuntur, & funeris solenne perinde ac diuo Augusto celebratur æmulante Agrippina proauiæ Liuiæ magnificentiam. Testamentum tamen haud recitatum, ne antepositus filio priuignus, iniuria & inuidia animos uulgi turbaret. *Nero salutatur Imperator*

FINIS XII LIBRI.

BEATI RHENANI IN LIBRVM DECIMVM TERTIVM CASTIGATIONES.

XITVM irritauerit.) Sæpe exitum usurpat pro morte. Vt in calce libri 15. de Nerone. Quod clàm ad omen ac dolum sui exitus uerteret. Sic enim illic legendū putamus. Lib. 18. Exitu demum Neronis, positis odijs in medium consulere. Et paulo post. Vario super exitu eius rumore. Eodem libro Sanè ante utriusq́ exitum. *Exitus pro morte*

Et pari in societate potentiaq́ cōcordes.) Castigauimus. Et pari in societate potentia concordes. Expone. pari potentia, in societate.

Quæ cunctis malæ dominationis cupidinibus flagrans.) Pro genitiuo malæ reposuimus ablatiuū malis. Coniungit aūt nonnunq́ duo adiectiua, ut hic cūctis malis cupidinib. Et li. 16. de Ostorio. Multa militari fama. Alijs itē locis cōplurib.

Ac consulto ambiguus.) Lectio scripti codicis. Aut consultò ambiguus. De

Capessendi egregij imperij.) Melius illic. Capessendi egregiè imperij. Sicq́ nos emendauimus. (Tiberio loquitur.

Vt astaret abditis à tergo foribus.) Expone, ita ut astaret abditis à tergo forib. quanquā illic legitur additis, Tanquā propter ipsam factæ sint additæq́ fores.

Pluraq́ in summa fortuna auspicijs & consilijs, quàm telis & manibus geri.) Scribendum, Pleraq́ in summa fortuna ausp. & cons. q́ t. & manibus geri. Ecliptica oratio est, nam aduerbium magis, aut potius subauditur. Hoc loquendi genere sæpenumero Tacitus utitur. Lib. 14. Deniq́ si rebus conducat, libēs quàm coactus acciret dominā. Lib. 19. de Flauianis, Ne suas quidem legiones opperiebantur, ut prædæ quàm periculorum socias. Lib. 20. de rege Ptolemæo. Vbi securitas redijt, uoluptatum quàm religionū appetens. In libello De Germanis. Cedere loco, dum modo rursus instes, consilij quàm formidinis arbitrantur.

Daturum planè documentum.) Datum, habet exemplar Budense. Quasi dicas, obiectum documentum siue oblatum experimentū, per istud bellum quod tum instabat. Sed magis quadrat, daturum.

Si ducem.) Castigauimus, & si ducem. Subauditur, daturum documentum.

Etiam specie inanium ualidus.) Ante dixit, Corpore ingens, quur hic rursum subdit, etiam specie. Budense uolumen habet, spe inanniū. Lego, spe aut spei animum ualidus, Hoc enim melius placet, quàm spe immani ualidus.

Quod ne diutius externis spectaculo esset.) Pronomen quod potest abesse. & quidam in exemplari scripto superne adiecerat. Tum ponendum punctū post iurgium, & subaudiendum uerbum, est.

p Causa

Causa iactandi ingenij.) Addidimus uel particulam hic non ociosam, uel causa iactandi ingenij.

Ignara matre, dein frustra obtinente.) Scripsimus, obnitente.

Senecaeq; permitteret.) Malim, se Senecaeq; permitteret.

Quae prima aetas, & summa forma expeterent.) Reposuimus, summa fortuna. Item, orabantq; cauere insidias mulieris. Vbi potius legendum caueret.

Misitq; domum matri.) Scribendum, donum matri.

Sanè pepigerat Pallas, ne cuiusq; facti in praeteritum interrogaretur.) Emendauimus, ne cuius facti. Alioqui stare poterat cuiusquam facti. Paulopost uocabulum inrita sic erat rasum, ut nemo sciret, an pro irrita facinora legendum foret, inita facinora, si modo Latine dicitur inire facinus.

Quo euolutũ eum sede patria rebusq; summis significabatur.) In codice scripto legitur, sede patria rebus summis significabatur. Appositiue.

Quod rumorem respiciunt.) Hic particulam dum inseruimus, & securitatem uertimus in securitate. Quod dum rumorem respiciunt, dum parãt defensiones, securitate morarentur, id est ob securitatem.

Promittentibus dein tam praecipitem necem quasi ferro urgeretur.) Scripsimus, quàm si ferro urgeretur.

Affundo Frigida in aqua infunditur uenenum.) Emendauimus affunditur uenenum. Et est elegans uerbum affundo lib. 5. de Phoenice aue. Eiq; uim genitalem adfundere. Lib. 21. Vbi Mosae fluminis amnem Rhenus Oceano affundit.

Trepidatur à circumsedentibus.) Reposuimus, Trepidatũ à circumsedentib. Subauditur est. Mox, prouiso ante funebri apparatu. Scripsimus funebri paratu. Item. Antiquas fratrũ discordias, & insociabile regnũ existimãtes, pro aestimãtes.

Crebris ante exitiũ diebus illusum esse pueritiae Britannici Neronem.) Correximus, illusisse puericiae Britannici Neronem. Hoc est intulisse stuprum. Et sequitur, stupro prius quàm ueneno pollutum.

Praeceps effundere Neq; laudationibus, aut pompa detinere.) In codice Budensi legitur additũ, preces effundere. Quam clausulam opinor sic emendandam, ut praeceps effunde re legamus, subaudiendo funus è sandapila, aut loculo, quod alioqui non sine caerimonijs deponi in rogum solebat.

Et tanto magis fouendum.) Illic deest & particula. Legitur. Reliquas spes in Rep. sitas. Tanto magis fouendum.

Quae ut coniugi imperatoris soli, tum & ut matri seruabãtur.) Lectio regij codicis. Quae, ut coniugi imperatoris solitum, ut matri seruabantur. Quidam muta

Amore an odio incertum.) Illic, Amore an odio in- (rat ut in ita. certas. Expone, incertas, amore an odio, adirent eam.

Insignis genere, forma, lasciuia.) Correximus, forma lasciua.

Intendere Luxus principis intendere.) Nos luxus mutauimus in lusus. Intendere significat hic adiuuare augereq;.

Nos consensum autorum secuturi quae diuersa prodiderint.) Illic legitur, qui diuersa prodiderint.

Deinde & à Burro.) Particulam & sustulimus, sicut mox. Et Agrippina, eadem particula deleta scripsimus tantum. Agrippina ferociae memor. Paulopost. At existat, ex at fecimus, aut.

At Syllana in exilium acta.) Vocabulum extremum deest in scripto libro.

Manifestus uanitatis Qui per nuptias Antoniç, gener erat.) Melius scribas, cui per nup. ant. g. erat. Et tum uanitatibus manifestus.) Castigauimus. Et tum uanitatis manifestus.

Hoc autem

Hoc autem sermonis genere sæpe Tacitus utitur. Vt lib. 12. Interim Zenobiam, id mulieri nomen, placida illuuie, spirantem ac uitæ manifestam aduertere pastores. Hoc ipso libro, Ac criminũ manifestos merito ad seruitutem retrahi, ut metu coerceantur, quos beneficia non mutauissent. Lib. 14. Supremis testamenti uerbis ambitionis manifestus. Lib. 15. Atq; ipse mœstus & magnæ cogitationis manifestus erat. Et infra. Non quia coniurationis manifestum cõpererat. Et paulo post. Sed uerba sua præpediens, & pauoris manifestus.

Nec tam grata Pallantis innocentia.) Sincerior regij codicis lectio, Nec grata Pallantis innocẽtia quàm grauis superbia fuit. Vt sit ecliptici generis oratio. Sub audiť enim aduerb. magis aut tã. Paulopost, illic legiť, ut miles theatrali lic. n. p.

Et ore præferret.) Habet Budense uolumen. Et fore se Cæsarem præferret. Lego, ore se Cæsarem præferret.

Iulius quidem Montanus.) Particula quidem illic non legitur.

Quia uim tentantẽ acriter repulerat.) Exemplaris scripti lectio, qui auia temptantem. Lego, quia ui attentantem acriter repulerat.

Quia ui attentantem acriter repulerat

Deinde agnitum orauerat.) Illic scriptum est. Deinde adagnitũ orauerat. Vt posit adagnosco cuipiam dictum uideri sicut Adalligo Plinius protulit. Sed arbitror primo fuisse scriptũ adgnitus more uetusto, quod interpretans aliquis ascripserit agnitus. Vnde postea conflatum adagnitus.

Adagnitus

Si à læsis ualidius ageretur, arma inferrent.) Scripsimus, inferebant.

Donec discordi populo & grauioris motus terrore.) Nos reposuimus, ex grauioris motus terrore.

Perscripsere tamen consensum senatus.) Miror illic esse in consensum. Mox non est, ui ne an æquo, sed tantum, ui an æquo.

Quos beneficia non commutauissent.) Emendauimus, mutauissent.

Si separarentur libertini.) Scripsimus, si separentur.

Medio tempore cõtradicerent.) Illic est, Medio temporis. Sic & Libro proxime sequenti. Medio temporis tantũ honorũ atq; opum in me cumulasti. Itaq; & nos scripsimus hic, Medio temporis. Mox reposuimus, Obultronium Sabinum.

Medio temporis

Veneno damnationẽ anteuertit.) Habet exemplar scriptũ, anteijt. Quo uerbo alibi quoq; Tacitus utitur. Vt libro tertio. Postremo suasmetipse spes anteire parat. Sic enim eum locum emendandum censemus, ubi uulgo perperã legitur, antereparat, pro anteire parat. Infra pro quadrigeni nummi, illic quadringenti.

Anteijt

Aut procurator in prouincia obtineret spectaculum gladiatorum.) Restituimus locum, qui prouinciam obtineret.

Ac superstitionis externæ rea.) Forte Christianã pietatẽ intelligit. nam apparet sanctã mulierem fuisse Pomponiã Græcinã. Tacitus loquitur ut ethnicus.

Idq; illi imperitante Claudio impune, mox ad gloriã uertit.) Et hic uertit usurpat absolute.

Ad gloriam uertit

Tanquam insonti periculum fecissent.) Latine dici facere periculũ alicui pro adducere in periculum, indicat locus alter lib. 16. Vbi inquit. Fregitq; annulum, ne mox usui esset ad facienda pericula. Alioqui maluissem hic legere, facessissent periculum, à facesso uerbo. Quemadmodũ libro primo loquitur de Romano Hispone. Mox clarissimo cuiq; periculum facessit. Item lib. 20. Qui perinde diues ac eloquentia clarus, nulli unquã sub Nerone periculum facessisset. Quin usurpat pecuniæ periculum facere, pro iacturam facere. Lib. 14. Auxitq; patrũ honorem statuendo, ut qui à priuatis iudicibus ad senatum prouocauissent, eiusdem pecuniæ periculum facerent, cuius ij qui imperatorem appellauere.

Insonti periculũ facessissent

Facessere periculum alicui

Simul init consulatum Valer. Messala.) Scripsimus. Simul inijt.

Prolatatum Mollibus adhuc initijs prolatũ inter Parthos Rom.) Restitui prolatatũ. nam *bellum* etiam alibi Tacitus noster hoc utitur uerbo. Lib. 5. Sed ubi diẽ ex die prolatabãt. Libro 15. Interim cunctantibus prolatãtibusq; spem ac metũ. Lib. 18. Seu domũ *Prolatare* extruere, seu prolatare agros. Lib. 19. Sed omnem prolatationẽ ut inimicã uictoriæ suspectabãt. Vsurpatur et Liuio. Paulopost. Ac libertate ignota illuc. Malim, illic.

Truncis brachijs reciderent.) Mutaui reciderent in deciderent.

Extrahere Plura fama q̃ pugna exterrere.) Codex Budensis habet, extrahere. Vt de tẽpore sit intelligẽdũ. Et præcedit, eludere huc & illuc uolitãs. Itaq; castigaui locũ.

Vt dolus patraretur.) Mihi magis arridet quod illic legitur, ut dolus pararetur.

Nam equiti sagittarum usu exercito.) Non erat hic opus adijcere particulam nam, quæ non est in exemplari scripto.

Cognomẽto uallandũ.) Illic legitur, Volandũ, tanq̃ id sit castelli cognomẽtum.

Sinistro sexta insedebat.) Castigaui, incedebat. Mox, productiore cornu, scripsi, productior cornu.

Et diuersos consectari posset.) Illic scriptum diuersa. Nec magnopere refert utro modo legas. Diuersum usurpat pro diuiso. Sic & alibi.

Quis diuina coleret.) Reposui, colerentur. Item paulopost. An grauius existimandum.

Quàm ueterem ac olim partam dignationem.) Quid si legas. Quàm ueterem adeo partam dignationem subitæ felicitati submittere.

Aut uersa.) Hæ duæ dictiones nõ sunt in codice Budensi, qui sic habet. Nec deerant qui hæc ijsdem uerbis in deterius Senecæ deferrẽt. Nec erat opus lectionem ueterem hic interpolare. Et infra. Octauius contra modo conqueri, illic tantum est, Octauius contra conqueri.

Libidine seposita.) Malim libidini seposita. Mox affuit quispiam que particulam, Conuenerat q;, quum illic legatur tantum, Conuenerat quosdam.

Et lege Cornelia de sicarijs condemnatur.) Scripti codicis lectio. Et lege de sicarijs condemnatur. Arbitror additam dictionem è margine receptam in contextum. Alibi tamen addit.

Huic mulieri cuncta alia fuere.) Forte affuere. Paulopost, scripsimus, potentiam ei adijceret.

Ibi concessam dictitans nobilitatem.) Volumen Matthiæ Coruini. Vbi concessam dictitaret nobilitatem. Legerim. Vbi concessam dictitarent nobilitatem. Expone, Vbi uota omnium & gaudia felicium dictitarent cõcessam nobilitatem atq; pulchritudinem. Nam connectentes particulas sæpe Tacitus omittit.

Ibi se summa fortuna dignã uisere.) Lego. Ibi se summa fortuna digna uisere.

Quas diuersas senatorius ordo plebsq; ad senatum miserant.) Vocabulũ senatorius non est in codice Budensi. Mox. Ad saxa, & minas. Illic, ad saxa, ad minas.

Quibusq; alijs Romana cõtinentur.) Apparet ex scripto lib. legẽdũ, cõtinerent.

Suadere dissuadere licere patribus.) Emendauimus. Suadere dissuaderéue licere patribus.

Necessitates Plerasq; uectigalium societates.) Malim, necessitates. Sic enim in libro primo legitur. Quantum ciuiũ sociorumq; in armis, quot classes, regna, prouinciæ, tributa aut uectigalia, & necessitates ac largitiones, quæ cuncta sua manu perscripserat Augustus.

Acri etiam populi Romani libertate.) Particulam tum hic addidimus. Acri etiam populi Romani tum libertate.

Vt ratio quæstuum & necessitas irrogationum inter se congruerent.) Correxi locum, ut ratio quæstuum & necessitas erogationum int. se cong.

Et quæ

Et quæ alia ex auctionibus illicitis nomina publicani inuenerant.) Reposuimus. Et quæ alia exactionibus illicitis n.p.i. Dandi casu dictum.

Qui proconsulare imperium illic habuerunt. Scripsi, habuerant.

Quorum ambitum euaserat.) Emendauimus. Quorum ambitu euaserat.

Peruulgatis triumphi insignibus.) Hoc est, quæ iam nimium frequentia communiaq; esse cœperant.

Mossellamq; atq; Ararim.) Scripsimus. Mosellam atq; Ararim. Mox est illic, itineris pro itinerum.

Deterrendo Vetere.) Malim Veterem. Exemplar scriptū habuit, Veteres.

In studiaq; Galliarum affectaret.) Et hic malim legere. Ne legiones alienę prouinciæ inferret, studiaq; Galliarum affectaret. Nisi quis potius arbitretur scribendum, incustoditaq; Galliarum affectaret.

Malorige.) Hic Teutonice uocatus fuit Malrich. Vnde Am. Marcellino Malarichi uocabulū.

In qua tum Germanici regnabant.) Legendū forte, nutu Germanici: aut, iussu Germanici.

Iamq; fixerant domos.) Castigauimus indidem. Iamq; finxerant domos. Sic in libello de Germanis. Quia & domos, inquit, fingūt, & scuta gestant. Mox est illic. Atq; patrium solum exercebant.

Nullos mortaliū armis aut fidei ante Germanos esse exclamāt.) Reposuimus, armis aut fide.

Et bona æmulatiōe.) Non dubito quin Tacitus scripserit, bona æmulatio, contra librario ne syllabam à proxima dictione Nero perperam mutuante. Proinde scripsimus. Quod comiter à uisentibus exceptum, quasi impetus antiqui, & bona æmulatio. Nero ciuitate Ro. *Bona æmulatio*

Eosdem agros Ansibarij occupauere.) Marcellinus lib. 20. de Iuliano Cæsare *Ansibarij* In limitem, inquit, Germaniæ secundæ est egressus, omniq; apparatu quē flagitabat instans negocium cōmunitus, Toxandrō oppido propinquabat. Rheno deinde transmisso, regionem subito peruasit Francorum, quos Ansuarios uocant, incertorum hominum, licentius etiam perscrutantium extima Galliarum. Hactenus ille. Vocat igitur Ansuarios u pro b, quos Tacitus Ansibarios. Vt hinc ualidum meæ cōiecturæ sit argumentum Francos è Chaucis prodisse. Nam aperte tradit hoc loco Tacitus Ansibarios à Chaucis pulsos. Igitur generale Francorū nomen, & forte recentius, multas nationes proprijs adhuc appellationibus distinctas complectens. Sicut & Sueuorum plurimis olim commune.

Quæ sunt uacuæ.) Emendauimus. quæq; uacuæ sint.

Solem inde respiciens.) Illic legitur. Solem deinde despiciens. Legerim. Solem dein aspiciens. Infra est, quàm se paterentur.

Deesse nobis terra uiua, in qua moriamur.) Hunc locum non solum in uulgatis æditionibus, uerumetiā in manuscripto uolumine deprauatū ac mutilum, sic audacter restitui, meum secutus iudicium. Deesse nobis terra in qua uiuamus, in qua moriamur non potest. Id uerbum in priori parte etiam subauditur.

Igitur assistentibus hijs.) Correximus. Igitur absistentib hijs. s. Tencteris. Nā absistendi uerbū etiā alibi Tacitus usurpat. Vt lib. 2. Aut ille absistit. Lib. 19. Stantem pro gradibus palatij Vitellium, & preces parantem, peruicere ut absisteret. Lib. 20. Et missus cum mandatis Montanus ad Ciuilem ut absisteret bello. *Absistens* *Absistere*

Et cæteris quoq; aliena pericula deserentibus.) Quoq; coniunctio non est in libro regio. Nam & hic pro etiam exponendum. Quod autem illic defendentibus legitur stare non potest, nisi quis periculo scribat.

Super libidine cuncta armis agendi.) Emendauimus. Súper libidinem, id est, præter libidinem. quod sermonis genus Tacito familiare.

Ex contrarijs inter se elementis.) Deleuimus præpositionem ex.
Et minæ quidē hostiles in ipsos uertebanť.) Quid si Tacitus scripsit, in ipsos uertebant, absolute, non uertebantur.
Sed ciuitas Iuhonum.) Scripsi, sed ciuitas Bibonum, argumento uetustissimæ inscriptionis ad Sanduuetzerū, DIIS — VICANI BIBENSES D. S. P. Ni fallor ad Nicrum sunt uersus Decimates agros à Tacito cōmemoratos in De moribus & populis Germanorum. Ciuitatem uocat totum tractum Bibensem multis uicis & una ista colonia insignem. Bebenhusiū & Bebelinga nō multum abludere uidentur.
Aut quo alio humore niterentur.) Forte, reniterentur.
Vsu & uiliori polluta.) Habet codex Budensis tantum, usu polluta, quam lectionem secuti sumus.
Quæ nuper octingentos & quadraginta ante annos Remi Ro.) Exemplar manuscriptū habet, quæ supra octingētos & quadraginta ante per annos Remi. Quid si legas, quæ supra octingētos & quadraginta annos perennās, Remi Romuliꝗ infantiam texerat. Perennans, hoc est, continue edurans.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER XIII

RIMA nouo principatu mors Iunij Sillani proconsulis Asiæ, ignaro Nerone, per dolū Agrippinæ paratur, non quia ingenij uiolentia exitum irritauerit, segnis & dominationibus alijs fastiditus, adeo ut C. Cæsar pecudem auream eum appellare solitus sit: uerum Agrippina fratri eius L. Sillano necem molita ultorē metuebat, crebra uulgi fama, anteponendū esse uix dum pueritiā egresso Neroni, & imperiū per scelus adepto, uirum ætate cōposita, insontē, nobilem, & quod tunc spectareť, è Cæsarū posteris. quippe & Sillanus D. Augusti abnepos erat. hęc causa necis: ministri fuere P. Celerius eques Romanus & Elius libertus, rei familiari principis in Asia impositi. Ab ijs proconsuli uenenū inter epulas datū est, apertius ꝗ̄ ut fallerent. Nec minus properato Narcissus Claudij libertus, de cuius iurgijs aduersus Agrippinā rettuli, aspera custodia, & necessitate extrema, ad mortem agiť inuito principe, cuius abditis adhuc uitijs per auaritiā ac prodigentiam mire cōgruebat. Ibaturꝗ in cædes nisi Afranius Burrus, & Anneus Seneca obuiā issent. Hi rectores imperatoriæ iuuētæ, & pari in societate potentia cōcordes, diuersa arte ex æquo pollebāt, Burrus militarib. curis, & seueritate morū, Seneca præceptis eloquentiæ, & comitate honesta, iuuantes inuicem, quo facilius lubricā principis ætatē si uirtutem aspernareť uoluptatibus concessis retinerent. Certamen utriꝗ unū erat contra ferociā Agrippinæ

Iun. Sillani mors
Pecus aurea
Narcissus ad mortē actus

pinæ,quæ cunctis malis dominatiōis cupidinib. flagrans, habebat in parti
bus Pallantem,quo auctore Claudius nuptijs incestis & adoptione exitio
sa semet peruerterat. Sed neque Neroni infra seruos ingeniū,& Pallas tristi
arrogātia modū liberti egressus,tædiū sui mouerat. Propalā tamen omnes
in eam honores cumulabanť, signumq́ more militiæ petēti tribuno dedit,
OPTIMAE MATRIS. Decreti & à senatu duo lictores,flaminium Clau *Flaminium*
diale,simul Claudio censoriū funus,& mox consecratio. Die funeris lauda/ *Claudiale*
tionem eius princeps exorsus est. Dum antiquitatem generis,consulatus,ac
triumphos maiorum enumerabat, intentus ipse & cæteri. Liberaliū quoq;
artium cōmemoratio, & nihil regente eo Reip. triste ab externis accidisse,
pronis animis audita. Postq́ ad prouidentiam sapientiamq́ flexit, nemo
risui tēperare, quanquam oratio à Seneca composita multum cultus præfer *An. Seneca*
ret:ut fuit illi uiro ingenium amœnum & temporis illius auribus accomoda
tum. Adnotabant seniores,quibus otium est uetera & præsentia contende
re, primum ex ijs qui rerum potiti essent Neronem alienæ facūdiæ eguisse. *Nero facūdi*
Nam dictator Cæsar summis oratoribus æmulus, & Augusto prōpta ac *aliene egens*
profluens,quæ deceret principē eloquentia fuit. Tiberius artem quoq; calle *Iul. Cæsar*
bat,qua uerba expenderet,tum ualidus sensibus aut cōsulto ambiguus. Eti/ *Augustus* *Tiberius*
am C. Cęsaris turbata mens uim dicendi nō corrupit. Nec in Claudio quo *C. Cæsar*
ties meditata dissereret,elegantiā requireres. Nero puerilib. statim annis ui *Claudius*
uidum animum in alia detorsit. Cęlare & pingere,cantus aut regimē equo/
rum exercere.& aliquādo carminibus pangendis,inesse sibi elemēta doctri/
næ ostendebat. Cæterum peractis tristitiæ imitamentis, curiam ingressus,
& de auctoritate patrum,& consensu militum præfatus, cōsilia sibi & exem *Nero curiam*
pla capessendi egregiè imperij memorauit: nec iuuentā armis ciuilibus, aut *ingreditur*
domesticis discordijs imbutam, nulla odia, nullas iniurias, nec cupidinem
ultionis afferre. Tum formā futuri principatus præscripsit,ea maxime decli
nans,quorum recens flagrabat inuidia. Non enim se negociorum omnium
iudicē fore,ut clausis unam intra domū accusatoribus & reis, paucorum po/
tentia grassaretur. Nihil in penatibus suis uenale,aut ambitioni peruium: di
scretam domum & Remp. Teneret antiqua munia senatus. Consulum tri/
bunalibus Italia & publicæ prouinciæ assisterent. Illi Patrum aditum præ/
berent,se mandatis exercitibus consulturū. Nec defuit fides. Multaq́ arbi/
trio senatus constituta sunt, Nequis ad causam orandā mercede aut donis
emereť. Ne designatis quidē quęstoribus edēdi gladiatores necessitas esset.
Quod quidē aduersante Agrippina,tanq́ acta Claudij subuerterenť, ob/
tinuere patres,qui in palatiū ob id uocabanť,ut astaret abditis à tergo forib.
uelo discreta,qđ uisum arceret,aditus non adimeret. Quin & legatis Arme
niorū causam gētis apud Neronē orātibus,ascēdere suggestū imperatoris,
& pręsidere simul parabat, nisi cęteris pauore defixis Seneca admonuisset,

uenienti matri occurreret. Ita specie pietatis, obuiã itum dedecori. Fine anni turbidis rumoribus prorupisse rursum Parthos, & rapi Armeniã allatũ est, pulso Rhadamisto, qui sæpe regni eius potitus, dein profugus, tũ quoq; bellum deseruerat. Igitur in urbe sermonũ auida, quẽadmodũ princeps uix septemdecim annos egressus, suscipere eam molem aut propulsare posset: quod subsidium in eo qui à fœmina regeretur: num prælia quoq; & oppugnationes urbiũ, & cætera belli per magistros administrari possent, inquirebant. Contra alij melius euenisse dixerũt, quàm si inualidus senecta & ignauia Claudius, militiæ ad labores uocaret, seruilibus iussis obtemperaturus. Burrum tamen & Senecam multarum rerum experiẽtia cognitos, & imperatori quantũ ad robur deesse? cum octauodecimo ætatis anno Gn. Pompeius, nonodecimo Cæsar Octauius ciuilia bella sustinuerint. Pleraque in summa fortuna auspicijs & consilijs q̃ telis & manibus geri. Daturum planè documentũ, honestis an secus amicis uteretur, & si ducem amota inuidia egregium, quàm si pecuniosum & gratia subnixum per ambitum deligeret. Hæc atq; talia uulgantibus, Nero & iuuentutem proximas per prouincias quęsitam supplendis Orientis legionibus admouere, legionesq; ipsas propius Armeniã collocari iubet. Duosq; ueteres reges Agrippam & Iocchũ expedire copias, quis Parthorũ fines ultro intrarent, simul pontes per amnẽ Euphratem iungi. Et minorem Armeniam Aristobulo, regionem Sophenem Sohemo cum insignibus regijs mandat. Exortusq; in tẽpore æmulus Vologeso filius Vardanes. Et abscessere Armenia Parthi, tanquã differrent bellum. Sed apud senatum omnia in maius celebrata sunt, sententijs eorum qui supplicationes & diebus supplicationum uestem principi triumphalem, utq; ouans urbem iniret, effigiesq; eius pari magnitudine, ac Martis Vltoris eodem in templo censuere, præter suetam adulationẽ læti, quod Domitium Corbulonem retinendæ Armeniæ pręposuerat. Videbaturq; locus uirtutibus patefactus. Copiæ orientis ita diuiduntur, ut pars auxiliarium cum duabus legionibus apud prouinciã Syriam, & legatum eius Quadratum Vinidium remaneret, par ciuium sociorumq; numerus Corbuloni esset, additis cohortibus alisq;, quæ apud Cappadociam hyemabant. Socij reges prout bello cõduceret, parere iussi, Sed studia eorum in Corbulonem promptiora erant, qui ut famæ inseruiret, quæ in nouis cœptis ualidissima est, itinere propere confecto, apud Egas ciuitatem Ciliciæ obuium Quadratum habuit, illuc progressum, ne si ad accipiendas copias Syriam intrauisset Corbulo, omnium ora in se uerteret, corpore ingens, uerbis magnificus, & super experientiã sapientiamq;, etiam spe inanium ualidus. Cæterum uterq; Vologesem regem nuncijs monebant, pacem quàm bellum mallet, datisq; obsidibus, solitã prioribus reuerentiã in populum Romanũ continuaret. Et Vologeses quo bellum ex æquo modo pararet, an ut æmulationis

In nouis cœptis ualidissima fama

lationis suspectos per nomē obsidū amoueret, tradit nobilissimos ex familia Arsacidarum. Accepitq́ eos cēturio Hostorius ab Vinidio missus, forte priore de causa adito rege. Quod postq́ Corbuloni cognitū est, ire praefectum cohortis Arrium Varum, & recipere obsides iubet. Hinc ortū inter praefectū & centurionē iurgiū, ne diutius externis spectaculo esset, arbitriū rei obsidibus legatisq́ qui eos ducebant, permissum. Atq́ illi ob recentem gloriā, & inclinationē quandam etiā hostium, Corbulonem praetulere. Vnde discordia inter duces, querente Vinidio praerepta quae suis cōsilijs patrauisset: testante contra Corbulone nō prius conuersum regem ad offerēdos obsides, quàm ipse dux bello delectus, spes eius ad metum mutaret. Nero quo cōponeret diuersos, sic euulgari iussit: Ob res à Quadrato & Corbulone prospere gestas laurum fascibus imperatorijs addi. quae in alios consules egressa, coniunxi. Eodem anno Caesar effigiem Gn. Domitio patri, consularia insignia Asconio Labeoni, quo tutore usus erat, petiuit à senatu, sibique statuas argēto uel auro solidas, aduersus offerentes prohibuit. Et quanquam censuissent patres, ut principium anni inciperet mense Decemb. quo ortus erat Nero, ueterem religionē calendarum Ianu. inchoando anno retinuit. Neq́ recepti sunt in reos Carinâs Celer senator, seruo accusante, aut Iulius Densus equester, cui fauor in Britannicū crimini dabatur. Claudio Nerone, L. Antistio Coss. cum in acta principis iurarent magistratus, in sua acta collegā Antistium iurare prohibuit, magnis patrum laudibus, ut iuuenilis animus leuium quoq́ rerum gloria sublatus, maiores continuaret. Secutaq́ lenitas in Plautium Lateranum, quem ob adulterium Messalinae ordine remotum, reddidit senatui, clementiam suam obstringens crebris orationibus, quas Seneca, testificando quàm honesta praeciperet, uel causa iactandi ingenij, uoce principis uulgabat. Caeterum infracta paulatim potentia matris, delapso Nerone in amorē libertae, cui uocabulum Acte fuit: simul assumptis in conscientiā Othone & Claudio Senecione adolescentulis decoris, quorum Otho familia consulari, Senecio liberto Caesaris patre genitus, ignara matre, dein frustra obnitēte, penitus irrepserat per luxum & ambigua secreta: ne seuerioribus quidem principis amicis aduersantibus, muliercula nulla cuiusquam iniuria cupidines principis explente: quando uxore ab Octauia nobili quidem, & probitatis spectatę, fato quodā, an quia praeualent illicita, abhorrebat, metuebaturq́ ne in stupra foeminarū illustrium prorumperet, si illa libidine prohiberetur. Sed Agrippina libertam aemulam, nurum ancillam, aliaq́ eundem in modum muliebriter fremere. Neq́ poenitentiā filij, aut satietatē opperiri: quātoq́ foediora exprobrabat, acrius accendere, donec ui amoris subactus, exueret obsequiū in matrem, Senecaeq́ permitteret. Ex cuius familiaribus Anneus Serenus simulatione amoris aduersus eandem libertā primas adolescentis cupidines uelauerat, praebue

illicita praeualent

præbueratq; nomen, ut quæ princeps furtim mulierculæ tribuebat, ille palàm largiret. Tum Agrippina uersis artibus, per blandiméta iuuenẽ aggredi, suum potius cubiculum ac sinum offerre cõtegendis quæ prima ætas, & summa fortuna expeterent. Quin & fatebat̃ intempestiuã seueritatem, & suarum opum quæ haud procul imperatorijs aberant, copias tradebat, ut nimia nuper coercẽdo filio, ita rursum intẽperanter demissa. Quæ mutatio neq; Neronem fefellit, & proximi amicorum metuebant, orabantq; caueri insidias mulieris semper atrocis, tum & falsæ. Forte illis diebus Cæsar inspecto ornatu, quo principũ coniuges ac parentes effulserant, deligit uestem & gẽmas, misitq; donũ matri, nulla parsimonia, cum præcipua & cupita alijs, prior deferret. Sed Agrippina nõ his instrui cultus suos, sed cæteris arceri proclamat, & diuidere filium, quæ cuncta ex ipsa haberet, Nec defuere qui in deterius referrent. Et Nero infensus ijs quibus superbia muliebris innitebat̃, demouet Pallãtem cura rerum quis à Claudio impositus, uelut arbitrũ regni agebat. Ferebaturq; digrediente eo, magna prosequentium multitudine, non absurde dixisse: Ire Pallantem, ut eiuraret. Sanè pepigerat Pallas, ne cuius facti in præteritum interrogaretur, paresq; rationes cum Repub. haberet. Præceps post hæc Agrippina, ruere in terrorem & minas, neq; principis auribus abstinere, quo minus testaretur, adultum iam esse Britannicum, ueram dignamq; stirpem suscipiendo patris imperio, quod insitus & adoptiuus per iniurias matris exerceret. Non abnuere se, quin cuncta infelicis domus mala patefierent, suæ in primis nuptiæ, suum ueneficium: Id solum dijs & sibi prouisum, quod uiueret priuignus: Ituram cum illo in castra. Audiretur hinc Germanici filia, inde uilis rursus Burrus & exul Seneca, trunca scilicet manu, & professoria lingua, generis humani regimẽ expostulantes. Simul intẽdere manus, aggerere probra: cõsecratum Claudium, infernos Sillanorum manes inuocare, & tot irrita facinora. Turbatus his Nero, & propinquo die, quo quartumdecimũ ætatis annum Britannicus explebat, uolutare secum, modo matris uiolẽtiã, modo ipsius indolem, ut quidem experimento nuper cognitam, quo tamen fauorem late quæsiuisset. Festis Saturno diebus inter alia æqualium ludicra, regnum lusu sortientium, euenerat ea sors Neroni. Igitur cæteris diuersa, nec ruborem illatura, ubi Britannico iussit exurgeret, progressusq; in medium cãtum aliquem inciperet, irrisum ex eo sperans pueri sobrios quoq; cõuictus, nedum temulentos ignorantis: ille cõstanter exorsus est carmen, quo euolutum eum sede patria rebusq; summis significabat̃. Vnde orta miseratio manifestior, quia dissimulationem nox & lasciuia exemerat. Nero intellecta inuidia, odium intendit. Vrgentibusq; Agrippinæ minis, quia nullum crimen, neq; iubere cædem fratris palàm audebat, occulta molitur. Parari uenenum iuber, ministro Pollione Iulio prætoriæ cohortis tribuno, cuius cura attinebatur

Professoria lingua

Britannici indoles

damnata

damnata ueneficij nomine Locusta, multa scelerũ fama. Nam ut proximus quisq; Britannico, neq; fas, neq; fidem pensi haberet, olim prouisum erat. Primum uenenum ab ipsis educatoribus accepit, transmisitq; exoluta aluo parum ualidum, siue temperamentũ inerat, ne statim sæuiret. Sed Nero lenti sceleris impatiens, minitari tribuno, iubere suppliciũ ueneficæ, quod dum rumorẽ respiciunt, dum parant defensiones, securitatẽ morarentur. Promittentibus dein tam præcipitem necem q̃ si ferro urgeretur, cubiculũ Cæsaris iuxta decoquitur uirus cognitis antea uenenis rapidum. Mos habebatur principũ liberos cum cæteris idẽ ætatis nobilib. sedẽtes uesci in aspectu propinquorũ, propria & parciore mensa. Illic epulante Britãnico, quia cibus potusq; eius delectus ex ministri gustu explorabatur, ne omitteretur institutum, aut utriusq; morte proderetur scelus, talis dolus repertus est. Innoxia adhuc ac prædalida, & libata gustu potio traditur Britannico. Dein postquam feruore aspernabatur, frigida in aqua affunditur uenenum, quod ita cunctos eius artus peruasit, ut uox pariter & spiritus eius raperentur. Trepidatum à circunsedentibus, diffugiunt imprudentes. At quibus altior intellectus, resistunt defixi, & Neronem intuentes. Ille ut erat recliuis, & nescio similis, solitum ita ait, per comitialem morbum quo primum ab infantia afflictaretũ Britannicus, & redituros paulatim uisus sensusq;. At Agrippinæ is pauor, ea consternatio mentis quamuis uultu premeretur, emicuit, ut perinde ignaram fuisse ac Octauiam sororem Britannici constiterit: quippe sibi supremum auxilium ereptum, & parricidij exemplum intelligebat. Octauia quoq;, quamuis rudibus annis, dolorem, charitatem, omnis affectus abscondere didicerat. Ita post breue silentium repetita conuiuij lætitia. Nox eadem necem Britannici & rogum coniunxit, prouiso ante funebri apparatu, qui modicus fuit. In campo tamen Martio sepultus est, adeo turbidis imbribus, ut uulgus iram deûm portendi crediderit aduersus facinus, cui plerîq; etiã hominum ignoscebant, antiquas fratrum discordias, & insociabile regnum existimãtes. Tradunt plerîq; eorum temporum scriptores, crebris ante exitium diebus illusisse pueritiæ Britannici Neronem, ut iam non præmatura, neq; sæua mors uideri queat, quãuis inter sacra mensæ, ne tempore quidem ad complexum sorori dato, ante oculos inimici properata sit in illum supremum Claudiorum sanguinem, stupro prius quàm ueneno pollutum. Festinationẽ exequiarũ edicto Cæsar defendit, id à maioribus institutum referens, subtrahere oculis acerba funera, neq; laudationibus, aut pompa detinere. Cæterũ & sibi amisso fratris auxilio, reliquas spes in Rep. sitas: & tanto magis fouendũ patribus populoq; principem, qui unus superesset è familia summũ ad fastigium genita. Exin largitione potissimos amicorũ auxit. Nec defuerunt, qui arguerent uiros grauitatem asseuerantes, quod domos uillasq; id temporis quasi prædas diuisissent. Alij ne-

cessita

Britannico uenenum à Nerone

Idem ætatis

Britannicus moritur

Octauia f. Claudij, soror Britannici

cessitatem adhibitā credebant à principe, sceleris sibi conscio, & ueniam sperante, si largitionibus ualidissimū quencꝫ obstrinxisset. At matris ira nulla munificētia leniri: sed amplecti Octauiam. Crebra cum amicis secreta habere. Super ingenitam auaritiā, undiqꝫ pecunias quasi in subsidium corripiēs, tribunos & cēturiones comiter excipere. Nomina & uirtutes nobilium, qui etiam tum supererāt, in honore habere, quasi quæreret ducem & partes, Cognitū id Neroni, excubiasqꝫ militares, quæ ut coniugi imperatoris soli tū & ut matri seruabantur, & Germanos super eundem honorem custodes additos digredi iubet. Ac ne cœtu salutantium frequentaretur, seperat domū, matremqꝫ trāsfert in eam quæ Antoniæ fuerat, quoties ipse illuc uentitaret, septus turba centurionum, & post breue osculum digrediens. Nihil rerum mortaliū tam instabile ac fluxum est, quàm fama potentiæ, non sua ui nixa. Statim relictum Agrippinæ limen. Nemo solari, nemo adire, præter paucas fœminas, amore an odio incertū. Ex quib. erat Iulia Syllana, quā matrimonio C. Silij à Messalina depulsam, supra retuli, insignis genere, forma lasciua, & Agrippinę diu perchara: mox occultis inter eas offensionibus, quia Sextium Africanum nobilem iuuenem à nuptijs Syllanæ deterruerat Agrippina, impudicam & uergentem annis dictitans, non ut Africanum sibi seponeret, sed ne opibus & orbitate Syllanæ maritus potiretur. Illa spe ultionis causa oblata, parat accusatores ex clientibus suis Iturium & Caluisium, non uetera, & sæpius iam audita deferens, quod Britannici mortem lugeret, aut Octauiæ iniurias euulgaret: sed destinauisse eam Rubelliū Plautum, per maternam originem pari ac Nero gradu à diuo Augusto, ad res nouas extollere: coniugioqꝫ eius etiam imperio Remp. rursus inuadere. hæc Iturius & Caluisius Atimeto Domitiæ Neronis amitæ liberto aperiunt. Qui lætus oblatis (quippe inter Agrippinam & Domitiā infensa ęmulatio exercebatur) Paridem histrionē libertū & ipsum Domitiæ impulit ire properè, crimenqꝫ atrociter deferre. Prouecta nox erat, & Neroni per uinolentiā trahebatur. Cum ingreditur Paris, solitus alioquin id tēporis lusus principis intēdere. Sed tunc cōpositus ad mœstitiam, expositoqꝫ indicij ordine, ita audientem exterret, ut non tantum matrem Plautumqꝫ interficere, sed Burrum etiam dimouere præfectura destinaret, tanqꝫ Agrippinæ gratia prouectum, & uicem reddentē. Fabius Rusticus auctor est, scriptos esse ad Cæcinā Thuscum codicillos mandata ei prætoriarum cohortium cura, sed ope Senecæ dignationem Burro retentam. Plinius & Cliuius nihil dubitatum de fide præfecti referunt. sanè Fabius inclinat ad laudes Senecæ cuius amicitia floruit. Nos cōsensum auctorū secuti, quæ diuersa prodiderint, sub nominibus ipsorū trademus. Nero trepidus, & interficiendæ matris auidus, non prius differri potuit, quàm Burrus necem eius promitteret, si facinoris coargueretur. Sed cuicunqꝫ, nedum parenti defensionem tribuendam

Germani custodes Agrippinæ

Fama potētiæ

Agrippina accusatur

Fabius Rusticus historicus

dam

dam, nec accusatores adesse, sed uoce unius ex inimica domo afferri. Refutare tenebras, & uigilatã conuiuio noctem, omniaq́ue temeritati & inscitiæ propiora. Sic lenito principis metu & luce orta, itur ad Agrippinam ut nosceret obiecta, dissolueretq́ue, uel pœnas lueret. Burrus ijs mãdatis Seneca coràm fungebatur. Aderãt & ex libertis arbitri sermonis. Deinde à Burro postq́ue crimina & auctores exposuit, minaciter actũ. Agrippina ferociæ memor, Non miror, inquit, Syllanam nunquã edito partu, matrum affectus ignotos habere. Neq́ue enim perinde à parentibus liberi, q́ue ab impudica adulteri mutantur. Nec si Iturius & Caluisius adesis omnibus fortunis, nouissimam suscipiẽdæ accusationis operam anui rependunt, ideo aut mihi infamia parricidij, aut Cæsari conscientia subeunda est: nam Domitiæ inimicitijs gratias agerem, si beneuolentia mecum in Neronem meum certaret. Nunc per concubinum Atimetũ, & histrionẽ Paridem quasi scenæ fabulas cõponit. Baiarum suarum piscinas excolebat, cum meis consilijs adoptio, & proconsulare ius, & designatio consulatus, & cætera adipiscendo imperio præpararentur. Aut existat qui cohortes in urbe tentatas, qui prouinciarum fidem labefactatam, denique seruos uel libertos ad scelus corruptos arguat. Viuere ego Britannico potiẽte rerum poterã? ac si Plautus aut quis alius Remp. iudicaturus obtinuerit, desunt scilicet mihi accusatores, qui non uerba impatientia charitatis aliquando incauta, sed ea crimina obijciant, quibus nisi à filio mater absolui non possim. Commotis qui aderant, ultróque spiritus eius mitigantibus, colloquium filij exposcit. Vbi nihil pro innocentia quasi diffideret, nec beneficijs quasi exprobraret disseruit, sed ultionem in delatores & præmia amicis obtinuit. Præfectura annonæ Senio Rufo, cura ludorum qui à Cæsare parabantur Aruntio Stellæ, Aegyptus C. Balbillo permittuntur. Syria Pantello destinata, & uarijs mox artibus elusus, ad postremum in urbe retentus est. At Syllana in exilium acta. Caluisius quoq́ue & Iturius relegantur. De Atimeto supplicium sumptum, ualidiore apud libidines principis Paride, q́ue ut pœna afficeretur. Plautus ad pręsens silentio transmissus est. Deferuntur dehinc consensisse Pallas, ac Burrus, ut Cornelius Sulla claritudine generis, & affinitate Claudij, cui per nuptias Antoniæ, gener erat, ad imperiũ uocaretur. Eius accusationis auctor extitit Pętus quidã, exercendis apud ærariũ sectionibus famosus, & tum uanitatis manifestus. Nec tam grata Pallantis innocẽtia, quàm grauis superbia fuit. quippe nominatis libertis eius, quos conscios haberet, respondit, nihil unq́ue se domi, nisi nutu aut manu significasse, uel si plura demonstrãda essent scripto usum, ne uocem consociaret. Burrus quamuis reus, inter iudices sententiam dixit. Exiliumq́ue accusatori irrogatũ, & tabulæ exustę sunt, quibus oblitterata ærarij monimenta retrahebat. Fine anni statio cohortis assidere ludis solita, demouetur, quo maior species libertatis esset, utq́ue miles thea-

Arbitri sermonis

Agrippinæ responsum

q trali

trali licentiæ non permixtus, incorruptior ageret, & plebs daret experimentum, an amotis custodibus, modestiã retineret. Vrbẽ princeps lustrauit è responso aruspicũ, quod Iouis ac Mineruæ ędes de cœlo tactæ erãt. Q. Volusio, P. Cepione Coss. otium foris, fœda domi lasciuia, qua Nero itinera urbis & lupanaria, & diuerticula, ueste seruili in dissimulationem sui cõpositus pererrabat, comitantibus qui raperent ad uenditionẽ exposita, & obuijs uulnera inferrẽt aduersus ignaros, adeo ut ipse quoq; acciperet ictus, & ore præferret. Deinde ubi Cęsarem esse qui grassaretur pernotuit, augebãturq; iniuriæ aduersus uiros fœminasq; insignes, & quidã simili licẽtia sub nomine Neronis, multi proprijs cum globis eadem exercebant, & in modum captiuitatis nox agebatur. Iulius quidem Montanus senatorij ordinis, sed qui nondum honorem capessisset, congressus forte per tenebras cum principe quia uim tentantẽ acriter repulerat, deinde agnitum orauerat, quasi exprobrasset, mori adactus est. Nero autem metuentior in posterum, milites sibi, & plerosq; gladiatorum circundedit, qui rixarum initia modica, & quasi priuata sinerent. si à læsis ualidius ageretur, arma inferebant. Ludicram quoq; licentiam, & fautores histrionũ uelut in prælia conuertit impunitate & præmijs, atq; ipse occultus, & plerunq; corãm prospectans: donec discordi populo ex grauioris motus terrore, non aliud remedium repertum est, quàm ut histriones Italia pellerentur, milesq; theatro rursum assideret. Per idem tempus actum in senatu de fraudibus libertorum, efflagitatumq; ut aduersus male meritos, reuocandæ libertatis ius patronis daretur. Nec deerant qui censerent. Sed consules relationem incipere non ausi ignaro principe, perscripsere tamen consensum senatus. Ille auctor constitutionis fieret, ut inter paucos & sententiæ aduersos, quibusdam coalitam libertate irreuerentiam eò prorupisse frementibus, ui an ęquo cum patronis iure agerent, sententiam eorum consultarent, an uerberibus manus ultro intenderent, impellerẽtue pœnam suam dissuadentes. Quid enim aliud læso patrono concessum, q̃ ut uicesimum ultra lapidem in oram Campanię libertũ relegetᵭ Cæteras actiones promiscuas & pares esse. Tribuendum aliquod telum quod sperni nequeat. Nec graue manumissis, per idem obsequium retinendi libertatẽ, per quod assecuti sint. Ac criminum manifestos merito ad seruitutẽ retrahi, ut metu coerceantur quos beneficia non mutauissent. Disserebatur cõtra, Paucorum culpam ipsis exitiosam esse debere, nihil uniuersorum iuri derogãdum. quippe late fusum id corpus. Hinc plerunq; tribus, decurias, ministeria magistratibus & sacerdotibus, cohortes etiam in urbe conscriptas, & plurimis equitum, plerisq; senatoribus, non aliunde originẽ trahi. Si separentur libertini, manifestam fore penuriam ingenuorum: non frustra maiores cum dignitatẽ ordinum diuiderent, libertatem in communi posuisse. Quin & manumittendi duas species institutas, ut relinqueretur

pœniten-

pœnitẽtiæ aut nouo beneficio locus. Quos uindicta patronus nõ liberauerit, uelut uinculo seruitutis attineri. Dispiceret quisq; merita, tardeq; concederet, quod datum non adimeretur. Hæc sententia ualuit. Scripsitq; Cæsar senatui, priuatim expenderent causam libertorũ, quoties à patronis arguerẽtur: in cõmune nihil derogent. Nec multo post, ereptus amitæ libertus Paris, quasi iure ciuili, non sine infamia principis, cuius iussu perpetratum ingenuitatis iudicium erat. Manebat nihilominus quædã imago Reip. Nam inter Bibulium prætorem, & plebei tribunum Antistium ortum certamen, quod immodestos fautores histrionum & à prætore in uincula ductos, tribunus omitti iussisset: cõprobauere patres, incusata Antistij licentia. Simul prohibiti tribuni ius prætorũ & consulum præripere, aut uocare ex Italia cum quibus lege agi posset. Addidit L. Piso designatus cõsul, ne quid intra domũ pro potestate animaduerterent: neue mulctam ab ijs dictã, quæstores ærarij in publicas tabulas ante quatuor menses referrent: medio tem poris cõtradicere liceret, decq; eo consules statuerent. Cohibita arctius & ædilium potestas, statutumq; quantũ curules, quantum plebei pignoris caperent, uel pœnæ irrogarent. Eo Heluidius Priscus tribunus plebis, aduersus Obultronium Sabinũ ærarij quæstorem contentiones proprias exercuit, tanquã ius hastæ aduersus inopes inclementer augeret. Dein princeps curam tabularum publicarum à quæstoribus ad præfectos trãstulit. Varie habita, ac sæpe immutata eius rei forma. Nam Augustus permisit senatui deligere præfectos. dein ambitu suffragiorum suspecto, sorte ducebantur ex numero prætorum qui præessent. Necq; id diu mansit, quia sors deerrabat ad parum idoneos. Tunc Claudius quæstores rursum imposuit, ijsq; ne metu offensionum segnius consulerent, extra ordinẽ honores permisit. Sed deerat robur ætatis eum primum magistratũ capessentibus. Igitur Nero præfectura perfunctos, & experientia probatos delegit. Damnatus ijsdem consulibus Vipsanius Lenâs ob Sardiniam prouinciam auare habitam. Absolutus Cestius Proculus repetundarum, cedẽtibus accusatoribus. Clodius Quirinalis, quod præfectus remigum qui Rauennæ haberentur, uelut infimam nationum, Italiam luxuria sæuitiaq; afflictauisset, ueneno damnationem anteuertit. Aminius Rebius ex primoribus peritia legum, et pecuniæ magnitudine, cruciatus ægræ senectæ misso per uenas sanguine effugit, haud creditus sufficere ad constantiam sumendæ mortis, ob libidines muliebriter infamis. At L. Volusius egregia fama cõcessit. cui tres & nonaginta anni spaciũ uiuẽdi præcipuęq; opes bonis artibus, inoffensa tot imperatorum malitia fuit. Nerone secundum, L. Pisone cõsulibus, pauca memoria digna euenere, nisi cui libeat, laudandis fundamẽtis & trabibus, quis molẽ amphitheatri apud cãpum Martis Cæsar extruxerat, uolumina implere, cum ex dignitate populi Romani repertũ sit, res illustres annalibus,

Vindicta liberare

Obultronius Sabinus

Ius hastæ

Cura tabularũ publicarum à quæstorib. ad Præfectos

Vipsa. Lenas

Cest. Proculus

Clod. Quirinalis

L. Volusius

Parthis propiores, connubijsque permixti, ac libertate ignota illuc magis ad seruitiū inclinantes. Sed Corbuloni plus molis aduersus ignauiā militū quàm contra perfidiam hostium erat. Quippe Syria transmotę legiones pace longa segnes, munia Romanorum ęgerrime tolerabant. Satis cōstitit fuisse in eo exercitu ueteranos, qui non stationē, nō uigilias inissent: uallum fossamque quasi noua & mira uiserent: sine galeis, sine loricis, nitidi & quęstuosi, militia per oppida expleta. Igitur dimissis quib. senecta, aut ualitudo aduersa erat, supplementum petiuit. Et habiti per Galatiam ac Cappadociam delectus. Adiectaque ex Germania legio cum equitibus alarijs, & peditatu cohortiū. Retentusque omnis exercitus sub pellibus, quamuis hyeme saeua adeo ut obducta glacie nisi effossa humus, tentorijs locū non praeberet. Ambusti multorum artus ui frigoris, & quidam inter excubias exanimati sunt. Annotatusque miles, qui fascem lignorum gestabat ita praeriguisse manus, ut oneri adhaerentes, truncis brachijs deciderent. Ipse cultu leui, capite intecto, in agmine, in laboribus, frequens adesse: laudem strenuis, solatium inualidis, exemplum omnibus ostēdere. Dehinc quia duriciam coeli militiaeque multi abnuebant, deserebantque, remedium seueritate quaesitū est. Nec enim ut in alijs exercitibus primum alterumque delictum uenia prosequebatur, sed qui signa reliquerat, statim capite poenas luebat. Idque usu salubre, & misericordia melius aparuit. Quippe pauciores illa castra deseruere, quàm ea in quibus ignoscebatur. Interim Corbulo legionibus intra castra habitis, donec uer adolesceret, dispositisque per idoneos locos cohortibus auxiliarijs, ne pugnam priores adirent, praedicit. Curam praesidiorum Pactio Orphito primipili honore perfuncto mandat. Is quanquā incautos Barbaros, & bene gerendae rei casum offerri scripserat, tenere se munimentis, & maiores copias opperiri iubetur. Sed rupto imperio, postquam paucae è proximis castellis turmae aduenerāt, pugnamque imperitia poscebant, cōgressus cum hoste funditur. Et damno eius exterriti qui subsidiū ferre debuerāt, sua quisque in castra trepida fuga rediere. Quod grauiter Corbulo accepit. Increpitūque Pactium, & praefectos, militesque tendere omnes extra uallum iussit. Inque ea contumelia detenti, nec nisi precibus uniuersi exercitus exoluti sunt. At Tyridates super proprias clientelas, ope Vologesi fratris adiutus, non furtim iam, sed palàm bello infensare Armeniam, quosque fidos nobis rebatur depopulari, & si copiae contraducerētur, eludere, huc quoque & illuc uolitās, plura fama quàm pugna extrahere. Igitur Corbulo quaesito diu praelio, frustra habitus, & exemplo hostium circumferre bellum coactus, dispartit uires, ut legati praefectique diuersos locos pariter inuaderent. Simul Antiochū regem monet, proximas sibi praefecturas petere. Nam Pharasmanes interfecto filio Rhadamisto, quasi proditore suo, quo fidē in nos testaretur, uetus aduersus Armenios odium promptius exercebat. Tunc quoque pri-

Sub pellibus

mum illecti Isichi, gens ante alias socia Romanis, auia Armeniæ incursauit. Ita consilia Tyridati in contrarium uertebantur. Mittebatq; oratores, qui suo Parthorũq; nomine expostularent, cur datis nuper obsidibus, redintegrataq; amicitia, quæ nouis quoq; beneficijs locum aperiret, uetere Armeniæ possessione depelleret. Ideo nondũ ipsum Vologesem cõmotum, quia causa, q̃ ui agere mallet. Sin perstaretur in bello, non defore Arsacidis uirtutẽ fortunamq; sæpius clade Romana expertam. Ad ea Corbulo, satis cõperto, Vologesem defectione Hyrcaniæ attineri, suadet Tyridati precibus Cęsarem aggredi: posse illi regnum stabile, & res incruentas cõtingere, si omissa spe longinqua & sera, præsentẽ potioreq; sequeretur. Placitum dehinc, quia cõmeãtibus inuicem nuncijs, nihil in summa pacis proficiebatur, colloquio ipsorum tẽpus locũmq; destinari. Mille equitum præsidium Tyridates affore sibi dicebat, quantũ Corbuloni cuiusq; generis militum assisteret, non statuere, dum positis loricis & galeis, in faciem pacis ueniret. Cui cunq; mortaliũ, nedum ueteri & prouido duci, barbaræ astutiæ patuissent. Ideo arctum inde numerum finiri, & hinc maiorem afferri, ut dolus patraretur. Nam equiti sagittarum usu exercito si detecta corpora obijcerentur, nihil profuturam multitudinem. Dissimulato tamẽ intellectu, rectius de hijs quæ in publicum cõsulerentur, totis exercitibus coràm dissertaturos respondit. Locumq; delegit, cuius pars altera colles erant clementer assurgentes, accipiendis peditum ordinibus, pars in planiciem porrigebatur, ad explicandas equitum turmas. Dieq; pacto, prior Corbulo socias cohortes & auxilia regum pro cornibus, medio sextam legionem cõstituit: cui accita per noctem alijs ex castris, tria milia tertianorũ permiscuerat, unà cum aquila, quasi eadem legio spectaretur. Tyridates uergente iam die procul astitit, unde uideri magis quàm audiri posset. Ita sine congressu dux Romanus abscedere militẽ sua quenq; in castra iubet. Rex siue fraudem suspectans, quia plura simul in loca ibatur, siue ut commeatus nostros Pontico mari, & Trapezunte oppido aduentantes interciperet, properè discedit. Sed neq; cõmeatibus uim facere potuit, quia per montes ducebantur præsidijs nostris insessos: & Corbulo, ne irritum bellum traheretur, utq; Armenios ad sua defendenda cogeret, excindere parat castella. Sibiq; quod ualidissimum in ea præfectura cognomento Volandum, sumit. minora Cornelio Flacco legato, & Isteo Capitoni castrorum præfecto mandat. Tum circumspectis munimẽtis, & quæ expugnationi idonea, prouisis, hortatur milites, ut hostem uagum, neq; paci aut prælio paratum, sed perfidiam & ignauiam fuga confitentem, exuerent sedibus, gloriæq; pariter & prædæ consulerent. Tum quadripartito exercitu, hos in testudinẽ conglobatos, subruẽdo uallo inducit, alios scalas mœnib. admouere, multos tormẽtis faces & hastas incutere iubet. Libratoribus funditoribusq; attributus locus, unde eminus glandes

Volandum

torquerẽt

torquerent: ne qua pars subsidium laborantibus ferret, pari undiq; motu. tantus inde ardor certantis exercitus fuit, ut intra tertiã diei partem, nudati propugnatoribus muri, obijces portarũ subuersi, capta ascensu munimẽta, omnesq; puberes trucidati sint, nullo milite amisso, paucis admodũ uulneratis. & imbelle uulgus sub corona uenundatum: reliqua præda uictoribus cessit. Pari fortuna legatus ac præfectus usi sunt, tribusq; una die castellis expugnatis, cætera terrore, & alia sponte incolarũ, in deditionem ueniebãt. Vnde orta fiducia caput gentis Artaxata aggrediendi. Nec tamen proximo itinere ductæ legiones, quæ si amnem Araxem, qui mœnia alluit, ponte transgrederent̃, sub ictum dabantur: procul & latioribus uadis transiere. At Tyridates pudore & metu: ne si concessisset obsidioni, nihil opis in ipso uideretur: si prohiberet, impeditis locis seq; & equestres copias illigaret: statuit postremo ostendere aciem, & dato die præliũ incipere, uel simulatione fugæ, locum fraudi parare. Igitur repente agmen Romanũ circumfundit, non ignaro duce nostro, qui uiæ pariter & pugnæ cõposuerat exercitũ: Latere dextro tertia legio, sinistro sexta incedebat, medijs decumanorum delectis: recepta inter ordines impedimenta, & tergum mille equites tuebantur, quibus iusserat, ut instantibus cominus resisterent, refugos non sequerent̃. In cornibus pedes sagittarius, & cætera manus equitũ ibat, productior cornu in sinistro per ima collium, ut si hostis intrauisset, fronte simul & sinu exciperetur. Assultare ex diuerso Tyridates, non usq; ad iactum teli, sed tum minitans, tum specie trepidantis, si laxare ordines & diuersos cõsectari posset. Vbi nihil temeritate solutum, nec amplius quàm decurio equitũ audentius progressus, & sagittis confixus, cæteros ad obsequium exemplo firmauerat, propinquis iam tenebris abscessit. Et Corbulo castra in loco metatus an expeditis legionibus nocte Artaxata pergeret, obsidioneq; circumdaret agitauit, concessisse illuc Tyridatem ratus. Dein postquam exploratores attulere longinquum regis iter, & Medi an Albani peterentur, incertum, lucem opperitur: præmissaq; leuis armatura, quæ muros interim ambiret, oppugnationemq; eminus inciperet. Sed oppidani portis sponte patefactis, se suaq; Romanis permisere, quod salutem ipsis tulit. Artaxatis ignis immissus, deletaq; & solo æquata sunt. quia nec teneri sine ualido præsidio, ob magnitudinem mœnium, nec id nobis uirium erat, quod firmando præsidio, & capessendo bello diuideretur. Vel si integra & incustodita relinquerentur, nulla in eo utilitas aut gloria quod capta essent. Adijcitur miraculũ uelut numine oblatũ. Nam cuncta extra tecta hactenus sole illustria fuere: quod mœnib. cingebat̃, ita repente atra nube coopertũ, fulguribusq; discretũ est, ut quasi infensantibus deis exitio tradi crederet̃. Ob hæc cõsalutatus imperator Nero, & senatusc̃õsulto supplicatiões habitę: statuæq; & arcus, et cõtinui cõsulatus principi: utq; inter festos referret̃ dies, quo patrata uictoria

Artaxata

quo nunciata, quo relatum de ea esset, aliaq́ in eandem formã decernuntur, adeo modũ egressa, ut C. Cassius de cæteris honoribus assensus, si pro benignitate fortunæ dijs grates agerentur, ne totũ quidem annũ supplicationibus sufficere disseruerit: eoq́ oportere diuidi sacros & negotiosos dies, quis diuina colerentur, & humana nõ impedirent. Varijs deinde casibus iactatus, & multorũ odia meritus reus, haud tamẽ sine inuidia Senecæ damnat. Is fuit P. Suillius imperitãte Claudio terribilis ac uenalis, & mutatione temporũ, non quantũ inimici cuperẽt demissus, quiq́ se nocentẽ uideri, q̃ supplicem mallet. Eius opprimendi gratia repetitũ credebatur senatusconsultum, pœnaq́ Cinciæ legis, aduersus eos qui precio causas orauissent: nec Suillius questu aut exprobratiõe abstinebat, præter ferociã animi extrema senecta liber, & Senecam increpans, infensum amicis Claudij, sub quo iustissimum exilium pertulisset. Simul studijs inertibus, & iuuenum imperitiæ suetum, inuidere ijs qui uiuidam & incorruptam eloquentiam tuendis ciuibus exercerent. Se quæstorem Germanici, illum domus eius adulterum fuisse. An grauius existimandum sponte litigatoris præmiũ honestæ operæ assequi, quàm corrumpere cubicula principum fœminarũ? Qua sapientia, quibus philosophorum præceptis, intra quadriennium regiæ amicitiæ, ter millies sestertium parauisset? Romæ testamenta & orbos, uelut indagine eius capi, Italiam & prouinciás immenso fœnore hauriri. At sibi labore quæsitam, & modicam pecuniam esse. Crimen, periculum, omnia potius tolleraturum, quàm ueterem ac olim partam dignationem subitæ felicitati submittere. Nec deerãt qui hæc ijsdem uerbis, aut uersa in deterius Senecæ deferrent. Repertiq́ accusatores, direptos socios cum Suillius prouinciam Asiam regeret, ac publicæ pecuniæ peculatum detulere. Mox quia inquisitionem annuam impetrauerat, breuius uisum, suburbana crimina incipi, quorum obuij testes erant. Ii acerbitate accusationis Q. Pomponium ad necessitatem belli ciuilis detrusum: Iuliam Drusi filiam, Sabinamq́ Poppæam ad mortem actas: & Valerium Asiaticum, Lusium Saturninum, Cornelium Lupum circumuentos, iam equitum Romanorum agmina damnata, omnemq́ Claudij sæuitiam Suillio obiectabant. Ille nihil ex his sponte susceptum, sed principi paruisse defendebat, donec eam orationem Cæsar cohibuit, compertum sibi referens ex cõmentarijs patris sui, nullam cuiusquam accusationem ab eo coactam. Tum iussa Messalinæ prætendi, & labare defensio. Cur enim neminem alium electum, qui sæuienti impudicæ uocem præberet? Puniendos rerum atrocium ministros, ubi precia scelerum adepti, scelera ipsa alijs delegent. Igitur adempta bonorum parte (nam filio & nepti pars concedebatur, eximebãturq́ etiam quæ testamento matris, aut aui acceperant) in insulas Baleares pellitur, nõ in ipso discrimine, non post damnationem fractus animo. Ferebaturq́ copiosa & molli uita, secretum

illud

Marginalia: C. Cassius; Sacri dies, Negotiosi; P. Suillius; Annua inquisitio

illud tolerauisse. Filiū eius Nerulinū aggressis accusatoribus per inuidiā patris, & crimina repetundarū, intercessit princeps, tanquā satis expleta ultione. Per idem tempus Octauius Sagitta plebei tribunus Pontiæ mulieris nuptæ amore uecors, ingentibus donis adulterium, & mox ut omitteret maritum emercat̄, suū matrimoniū promittēs, ac nuptias eius pactus. Sed ubi mulier uacua fuit, nectere moras, aduersam patris uoluntatē causari, repertáq; spe ditioris cōiugis, promissa exuere. Octauius contra modo cōqueri, modo minitari, famā perditam, pecuniā exhaustā obtestans, denicq; salutē quę sola reliqua esset, arbitrio eius permittens. Ac postq; spernebat̄, noctē unam ad solatiū poscit, qua delinitus, modum in posterum adhiberet. Statuitur nox. Et Pontia consciæ ancillæ custodiam cubiculi mandat. Ille uno cum liberto ferrum ueste occultum infert. Tum ut assolet in amore & ira, iurgia, preces, exprobratio, satisfactio, & pars tenebrarum libidine seposita. Et questu incensus, nihil metuentem ferro transuerberat, & accurrentem ancillam uulnere absterret, cubiculócq; prorumpit. Postera die manifesta cædes, haud ambiguus percussor, quippe mansitasse unà cōuincebatur. Sed libertus suum illud facinus profiteri, se patroni iniurias ultum esse. Cōmoueratq; quosdam magnitudine exempli, donec ancilla ex uulnere refecta, uerum aperuit, postulatusq; apud consules à patre interfectæ, postquam tribunatu abierat, sententia patrum, & lege Cornelia de sicarijs condemnatur. Octauius Sagitta

Non minus insignis eo anno impudicitia, maiorum Reip. malorū initium fecit. Erat in ciuitate Sabina Poppæa, T. Ollio patre genita, sed nomen aui materni sumpserat, illustri memoria Poppæi Sabini cōsulari & triumphali decore præfulgentis. Nam Ollium honoribus nondum functum amicitia Seiani peruertit. Huic mulieri cuncta alia fuere, præter honestum animū. Quippe mater eius ætatis suæ fœminas pulchritudine supergressa, gloriam pariter & formam dederat. Opes claritudini generis sufficiebant. Sermo comis, nec absurdum ingenium modestiam præferre, & lasciuia uti. rarus in publicum egressus: idq; uelata parte oris, ne satiaret aspectum, uel quia sic decebat. Famæ nunquam pepercit, maritos & adulteros non distinguens, neq; affectui suo aut alieno obnoxia. unde utilitas ostenderetur, illuc libidinem transferebat. Igitur agentem eam in matrimonio Rufi Crispi equitis Romani, ex quo filium genuerat, Otho pellexit iuuenta ac luxu, & quia flagrantissimus in amicitia Neronis habebatur. Nec mora quin adulterio matrimonium iungeretur. Otho siue amore incautus, laudare formam elegantiamq; uxoris apud principem: siue ut accenderet, ac si eadem fœmina potirentur, id quoq; uinculum potentiam ei adijceret. Sæpe auditu st consurgens è conuiuio Cæsaris, se ire ad illam, sibi concessam dictitans nobilitatem, pulchritudinem, uota omnium, & gaudia felicium. His atq; talibus irritamētis, non longa contatio interponit̄. Sed accepto aditu, Sabina Poppæa Ruf. Crispus Otho

Poppæa

Poppæa primũ per blandimenta & artes ualescere, imparem cupidini se, & forma Neronis captã simulans: mox acri iam principis amore, ad superbiã uertens, si ultra unã alteramq́ noctẽ attineretur, nuptã esse se dictitans, nec posse matrimoniũ amittere, deuinctam Othoni per genus uitæ, quod nemo adæquaret. Illũ animo & cultu magnificũ: ibi se summa fortuna dignã uisere, At Neronem pellice ancilla & assuetudine Actes deuinctũ, nil è contubernio seruili, nisi abiectũ & sordidum traxisse. Deijcitur familiaritate sueta, post congressu & comitatu Otho, & postremo, ne in urbe æmulatus ageret, prouinciæ Lusitaniæ præficitur. Vbi usq́ ad ciuilia arma, non ex priore infamia, sed integre sanctéq́ egit, procax otij, & potestatis temperantior.

Corn. Sylla Hactenus Nero flagitijs & sceleribus uelamenta quæsiuit. Suspectabat maxime Corneliũ Syllam, socors ingenium eius in contrariũ trahens, callidumq́ & simulatorẽ interpretãdo. *Graptus libertus* Quem metũ Graptus ex libertis Cæsaris, usu & senecta à Tiberio usq́ domũ principum edoctus, tali mendacio intendit. Pons Miluius in eo tempore celebris nocturnis illecebris erat, uentitabatq́ illuc Nero, quo solutius urbem extra lasciuiret. Igitˀ regredięti per uiam Flaminiam cõpositas insidias, fatoq́ euitatas, quoniã diuerso itinere Sallustianos in hortos remeauerit, auctoremq́ eius doli Syllam emẽtitur: quia forte redeuntibus ministris principis, quidam per iuuenilem licentiam quæ tunc passim exercebatur, inanem metũ fecerãt. Neq́ seruorũ quisquã, neq́ clientiũ Syllæ agnitus. Maxime despecta & nullius ausi capax natura eius à crimine abhorrebat: perinde tamen quasi conuictus esset, cedere patria, & Massiliensiũ mœnibus coerceri iubetur. *Puteolani* Iisdem consulibus auditæ Puteolanorũ legationes, quas diuersas senatorius ordo plebsq́ ad senatũ miserant: illi uim multitudinis, hi magistratuũ & primi cuiusq́ auaritiã increpantes. Cumq́ seditio ad saxa & minas igniũ progressa necem & arma perliceret, C. Cassius adhibendo remedio delectus. quia seueritatem eius non tolerabant, precante ipso, ad Scribonios fratres ea cura transfertur, data cohorte prætoria: cuius terrore & paucorũ supplicio, redijt oppidanis concordia. Non referrem uulgatissimũ senatusconsultũ, quo ciuitati Syracusanorum egredi numerũ edendis gladiatoribus finitũ permittebatur, nisi Pætus Thrasea cõtradixisset, prębuissetq́ materiã obtrectatoribus arguendæ sententiæ. Cur enim si Remp. egere libertate senatoria crederet, tam leuia cõsectaretˀ? quin de bello aut pace, de uectigalibus & legibus, quibusq́ alijs Romana continentur, suadere dissuaderéue licere patribus: quoties ius dicędæ sententiæ accepissent, quæ uellent expromere, rationemq́ in ea postulare. An solum emendatione dignũ, ne Syracusis spectacula largius ederentur? Cætera per oẽs imperij partes perinde egregia, q̃ si non Nero, sed Thrasea regimen eorum teneret? Quæ si summa dissimulatione transmitterentˀ, quanto magis inanibus abstinendũ? Thrasea contra, rationẽ poscentibus

amicis

amicis, non præsentium ignarũ respondebat, eiusmodi consulta corrigere:
sed patrũ honori dare, ut manifestũ fieret, magnarũ rerum curã nõ dissimu
laturos, qui animũ etiã leuissimis aduerterent. Eodem anno crebris populi
flagitationibus immodestiã publicanorũ arguentis, dubitauit Nero an cun
cta uectigalia omitti iuberet: idq; pulcherrimũ donum generi mortaliũ da Vectigalia
ret. Sed impetũ eius, multũ prius laudata magnitudine animi, attinuere se/
natores, dissolutionẽ imperij docendo, si fructus quibus Resp. sustineretur,
diminuerent: Quippe sublatis portorijs, sequẽs ut tributorũ abolitio expo
stularetur: Plerasq; uectigaliũ societates, à cõsulibus & tribunis plebis con/
stitutas acri etiã populi Ro. tum libertate. Reliqua mox ita prouisa, ut ratio
quæstuũ & necessitas erogationũ inter se cõgruerent. Temperandas planè
publicanorũ cupidines, ne per tot annos sine querela tolerata, nouis acerbi/
tatibus ad inuidiam uerterent. Ergo edixit princeps ut leges cuiusq; publici
occultæ ad id tẽpus, proscriberentur, omissas petitiones non ultra annũ re/
sumerent. Romæ prætor, per prouincias qui pro prætore aut cõsule essent,
iura aduersus publicanos extra ordinẽ redderent. Militibus immunitas ser
uaretur, nisi in ijs quæ ueno exercerent. Aliaq; admodum æqua: quæ breui
seruata, dein frustra habita sunt. Manet tamẽ abolitio quadragesimæ quin
quagesimæq;, & quæ alia exactionibus illicitis nomina publicani inuene/
rant. Temperata apud transmarinas prouincias frumenti subuectio. Et
ne censibus negotiatorũ naues ascriberẽt, tributumq; pro illis penderent,
constitutũ. Reos ex prouincia Africa, qui proconsulare imperiũ illic habue/
rant, Sulpicium Camerinum, & Pomponiũ Siluanum, absoluit Cæsar. Ca
merinum aduersus priuatos & paucos, sæuitiæ magis q̃ captarum pecunia
rum crimina obijcientes. Siluanũ magna uis accusatorũ circumsteterat, po/
scebatq; tẽpus euocandorũ testiũ: reus illico defendi postulabat. Valuitq;
pecuniosa orbitate & senecta, quam ultra eorũ uitam produxit, quorũ am/
bitu euaserat. Quietæ ad id tempus res in Germania fuerant, ingenio du
cum, qui peruulgaris triumphi insignibus, maius ex eo decus sperabãt, si pa
cem cõtinuauissent. Paulinus Pompeius, L. Vetus, ea tẽpestate exercitui præ
erant. Ne tamen segnem militẽ attinerent, ille inchoatum ante tres & sexa/
ginta annos à Druso aggerem cohercendo Rheno, absoluit: Vetus Mosel Mosella atq;
lam atq; Ararim facta inter utrunq; fossa cõnectere parabat, ut copiæ per Araris fossa
mare, dein Rhodano & Arare subuectæ, per eam fossam, mox fluuio Mo connectendi
sella, in Rhenũ, exin Oceanũ decurrerent, sublatisq; itinerum difficultatib.
nauigabilia inter se occidentis septentrionisq; littora fierent. Inuidit operi
Helius Gracilis Belgicæ Legatus, deterrẽdo Vetere, ne legiones alienæ pro
uinciæ inferret, in studiaq; Galliarũ affectaret, formidolosum id imperatori
dictitans, quo plerunq; prohibentũ conatus honesti. Cæterũ cõtinuo exer
cituũ otio fama incessit, ereptum ius Legatis ducendi in hostem. Eoq; Frisii
iuuentutem

iuuentutem saltibus aut paludibus, imbellem ætatem per lacus admouere ripæ, agrosq́ uacuos, & militum usui sepositos insedere, auctore Verrito, & Malorige qui nationē eam regebant, in qua tum germani regnabāt. Iamq́ finxerant domos, semina aruis intulerant, utq́ patrium solum exercebant, cum Dubius Auitus accepta à Paulino prouincia, minitando uim Romanam, nisi abscederent Frisii ueteres in locos, aut nouā sedem à Cæsare impetrarent, perpulit Verritū & Malorigem preces suscipere. Profectiq́ Romā dum alijs curis intentū Neronem opperiuntur, inter ea quę Barbaris ostentantur intrauere Pompeij theatrū, quo magnitudinē populi uiserent. Illic per otiū (neq́ enim ludicris ignari oblectabantur) dum cōsessum caueæ, discrimina ordinū, quis eques, ubi senatus percunctanť, aduertere quosdā cultu externo in sedibus senatorū: & quinam forent rogitantes, postq́ audiuerant, earū gentiū Legatis id honoris datū, quæ uirtute & amicitia Romana præcellerēt, NVLLOS MORTALIVM ARMIS AVT FIDE ANTE GERMANOS ESSE, exclamant, digrediunturq́ & inter patres considunt. quod comiter à uisentibus exceptum, quasi impetus antiqui, & bona æmulatio. Nero ciuitate Romana ambos donauit. Frisios decedere agris iussit. Atq́ illis aspernantibus, auxiliaris eques repente immissus, necessitatem attulit captis cæsisúe qui peruicacius restiterant. Eosdem agros Ansibarij occupauere, ualidior gens non modo sua copia, sed adiacentiū populorum miseratione: quia pulsi à Chaucis & sedis inopes, tutū exilium orabāt. Aderatq́ ijs clarus per illas gentes, & nobis quoq́ fidus, nomine Boiocalus, uinctum se rebellione Cherusca, iussu Arminij referens, mox Tiberio & Germanico ducibus, stipēdia meruisse, quinquaginta annorū obsequio. Id quoq́ adiungere, quod gentem suā ditioni nostræ subijceret. Quotam partem campi iacere, in quam pecora & armenta militū aliquando transmitterentur? Seruarent sanè receptos gregibus inter hominū famā, modo ne uastitatem & solitudinem mallent, q̄ amicos populos. Chamauorū quondam ea arua, mox Tubantū, & post Vsipiorum fuisse. Sicut cœlum dijs, ita terras generi mortaliū datas: quæq́ sint uacuæ, eas publicas esse. Solem deinde respiciēs, & cætera sydera uocans, quasi corā interrogabat, uellent'ne contueri inane solum? potius mare superfunderent aduersus terrarū ereptores. Et commotus his Auitus patienda meliorum imperia. Id dijs quos implorarent placitum, ut arbitriū penes Romanos maneret, quid darēt, quid adimerent, neq́ alios iudices q̄ seipsos paterentur. Hæc in publicum Ansibarijs respondit, Ipsi Boiocalo, ob memoriā amicitiæ daturū agros. quod ille, ut proditiōis preciū, aspernatus addidit, Deesse nobis terra, in qua uiuamus, in qua moriamur nō potest. atq́ ita infensis utrinq́ animis dicessum. Illi Bructeros, Tencteros, ulteriores etiā nationes sociasq́ bello uocabant. Auitus scripto ad Curtiliū Manciā superioris exercitus Legatū, ut Rhenū transgressus

Verritus
Malorix
Nero Frisiorum legatos ciuitate Romana donat
Ansibarij
Chauci
Boiocalus
Chamaui
Tubantes
Vsipij
Bructeri

transgressus, arma à tergo ostenderet, ipse legiones in agrum Tencterũ induxit, excidiũ minitans, nisi causam suam dissociarent. Igitur absistentibus his, pari metu exterritis Bructeris, & cæteris quoq; aliena pericula deserentibus sola Ansibariorum gens retro ad Vsipios & Tubantes concessit: quorum terris exacti, cum Cattos, dein Cheruscos petissent, errore longo, hospites, egeni, hostes in alieno, quod iuuentutis erat, cæduntur. Imbellis ætas in prædam diuisa est. Eadem æstate inter Hermunduros Cattosq; certatum magno prælio, dum flumen gignendo sale fœcundum, & cõterminũ, ui trahunt, super libidinem cuncta armis agendi, religione insita, eos maxime locos propinquare cœlo, precesq; mortaliũ à deis nusquã propius audiri. Inde indulgentia numinum illo in amne, illisq; syluis salem prouenire, non ut alias apud gentes eluie maris arescente unda, sed super ardentem arborum struem fusa, contrariis inter se elementis, igne atq; aquis cõcreta. Sed bellũ Hermunduris prosperum. Cattis exitio fuit: quia uictores diuersam aciem Marti ac Mercurio sacrauere, quo uoto, equi, uiri, cũcta uicta occidioni dantur. Et minæ quidem hostiles in ipsos uertebantur. Sed ciuitas Bibonũ socia nobis malo improuiso afflicta est. Nam ignes terra editi, uillas, arua, uicos, passim corripiebant, ferebanturq; in ipsa conditæ nuper Coloniæ mœnia. neq; extingui poterant, non si hymbres caderent, non si fluuialibus aquis, aut quo alio humore niterẽtur: donec inopia remedii, & ira cladis, agrestes quidam eminus saxa iacere, dein residentibus flammis propius suggressi, ictu fustium, aliisq; uerberibus, ut feras absterrebant: postremo tegmina corpori direpta iniiciunt, quãto magis profana & usu polluta, tanto magis oppressura ignes. Eodem anno Ruminalem arborem in comitio, quæ super octingentos & quadraginta ante annos Remi Romuliq; infantiã texerat, mortuis ramalibus & arescente trunco deminutã, prodigii loco habitum est, donec in nouos fœtus reuiuisceret.

Hermunduros inter Cattosq; bellum

Ciuitas Bibonum qui & Bibenses dicuntur

Ruminalis arbor

FINIS XIII LIBRI.

BEATI RHENANI IN LIBRVM DECIMVM QVARTVM CASTIGATIONES.

Amq; lasciuia oscula.) Scripsimus, lasciua oscula.

Baias peruectam.) Scripsimus, Baulos peruectam. Ex libro Budensi, prǫcedit enim, ducitq; Baulos, id uillę nomen.

Iussum dehinc remigibus.) Reposui. Visum dehinc re.

Nando deinde occursu lenunculorum Lucrinũ in lacum uectam.) Lenunculus nauigium est piscatorium annotante Nonio, qui citat autorẽ Salustiũ cuius hæc sint uerba historiarum lib. 2. Primo inducit forte per noctem in lenunculo piscantis. Hoc uocabulũ etiam in secundo cõmentario belli ciuilis legitur: pauci lenunculi ad officiũ imperiumq; conueniebant. Eodem Ammianus Marcellinus bis utitur. Lenones pro scaphis Trogum Pom. usurpasse codex Iustini manu scriptus attestaẽ, qui locus in impressis uol. prsum immutat. De quo aliàs

Lenunculi

Lenones

Et hactenus addito discrimine.) Correximus. Et hactenus adito discrimine.

Nisi quid Burrus & Seneca expergiscerentur.) Codex regis Coruini hic habet, expurgent, sed erasa priori scriptura.

Et eò descensum credebant.) Illic apparet fuisse scriptũ, an eo descensum credebant. Legerim. Iam eò descensum credebant.

Illos inuidiæ dari imperium.) Sic castigator quispiã semiliteratus, illo siui die, quod scriba Hispanus opinor scripserat, restituendũ putauit, quũ siui in sibi mu- (tandum fuerit.

Diuersa rogantium.) Scribendum, rogitantium.

Reliquum noctis.) Emendauimus, reliquo noctis.

Et luisse eam pœnam conscientia.) Addidimus pronomen, ea, Et luisse eam pœnam ea conscientia.

Ac posteaquã frustra oblata sint.) Forte, frustrata sit. Offert tamen stuprũ, & (uitium.

Quod fortuitũ fuisset.) Scripsi. Quod fortuitum fuisse.

An obsequium senatus an studia plebis repeteret

An obsequium senatus, an studia plebis reperiret anxio.) Budense exemplar habet, repeteret. Vt intelligas dubitasse Neronem, ad senatum ne confugeret, an potius ad plebem, & utris magis fidendum. Itaq; sic locum emendauimus.

Quorum non alia regio fœcundior extitit.) Scripsimus, regia. Hoc est aula, Quod hic de deterrimis apud Neronem scribit, posset hodie de doctissimis apud Henricum VIII Angliæ regem dici, quorum non alia regia fœcundior extat.

Vetus illi copia erat

Vetus illi cura erat.) In Budensi codice legitur. Vetus illi copia erat.

Et si eodem princeps trahat, lætum.) Illinc reposuimus. Et si eò princeps t. l.

Cæterum uulgatus pudor.) Castigauimus, euulgatus pudor.

Et posita uero irritamenta luxus.) Emendaui. Et posita ueno, hoc est ut uenũ (darẽtur.

Scenas incedit

Postremus ipse scenas ascendit.) Scribendũ, incedit. Nam hoc uerbum Tacitus cum accusatiuo copulat. Vt infra. Græci amictus quos per eos dies pleriq; incesserant. Et mox. Quia fontẽ aquæ Martiæ ad urbem deductæ, nando incesserat. Sic lib. 1. Incedunt mœstos locos, uisuq; ac memoria deformes.

Absistentiũ facie

Asisistentibus familiaribus abscesserat.) Legerim, Absistentium facie abscesserat cohors militum. De uerbo absisto monuimus ante.

Hi dies ac noctes.) Pronomen hij non est in regio libro. Vt sit cõtinua lectio, Et pars ingenio procaces, alij in spe potentiæ, dies ac noctes plausibus personare.

Eruebantur.) Manuscriptum exemplar habet, ruerentur. Forte, ut contraria asseuerantium discordiæ quærerentur.

Quam clariorem effecit.) Forte, quæ clariorem effecit.

Hunc illum numine deum destinari credebant.) Malim, hinc illum.

Ad occupandum Tygranocerta.) Scripsimus, ad occupanda Tygranocerta.

At præsidium legerat.) Volumen regium habet, At præsidium legerat. Forte At præsidium alterum.

Pars Nipoliq; & Aristobolo.) Illic tantum est, Nipuli & Arist. Quid si legas, pars populi Aristobolo atq; Antiocho parere iussæ sunt.

Veterani Tarentum & Antium ascripti.) Lectio codicis ueteris. Veterani Tarentum ascripti.

Vibij Crispi fratris fauore enixus.) Illic legitur, fratri sororibus enixius. Lego, Vibij Crispi fratris honoribus enixus.

Præsidium posthac impositum uictis.) Reposuimus, uicis.

Præducere

Neq; fossam aut uallum produxerunt.) Scripsimus, præduxerunt. Item paulopost, in Galliam transiit.

At Suetonius mira cõstantia medius inter hostes.) Emendauimus, medios inter hostes.

Eadem

Eadem clades municipio Verulamio fuit, &c.) Sensus est: Barbari municipijs quæ nullo milite defenderenť imminebãt. At castella præsidiaq; Romanorũ omittebant. Expone. Et aliorũ, hoc est etiam aliorũ. s. municipiorũ insignes prædas pe (tebant.

Velut cuneo erupit.) Fecimus, ut cuneus erupit.

Simul in urbe mandabat.) Correximus. Simul in urbem mandabat.

Ad fortunam reipublicæ.) Budensis codex. Ad fortunam ipsius referebat.

Nondum cognita libertorum potentia erat.) Illic est, libertinorum.

Detentusq; rebus gerundis Suetonius, qui quod post paucas naues in littore, remigiumq; in ijs amiserat.) In uolumine regis Coruini, nõ est pronomen qui, & pro post paucas legiť, perpaucas. Proinde locũ sic restituimus. Detentusq; rebus gerundis Suetonius, quod per paucas naues in littore remigiumq; in ijs amiserat, tanquã durante bello tradere exercitũ Petronio Turpiliano, qui iam consulatu (abierat, iubetur.

Eius propinquus.) Illic, & propinquus. Forte, ei.

Vicio Rufino.) Exemplar manuscriptũ, Vincio Rufino. Forte, Vinicio.

Vendidissetue.) Illic tantũ, uendidisset. Sed tamen apparebat rasura. Melius autem placet, Senatusconsultum, quàm quod illic legitur, senatusconsulto.

Siue amori exoleti infensus.) Emendauimus, Siue amore exoleti infensus.

Senatus in quo ipso erant studia.) Scripsimus, senatusq;. Et sic distinximus uerba, senatusq; (in quo ipso erant studia nimiam seueritatem aspernantium) pluribus nihil mutandum censentibus. Expone. Pluribus senatus, hoc est pluribus è senatu nihil mutandum censentibus.

Quod hodie uenit.) Scribendum uidetur. Quod hodie euenit.

At quem dignitas sua defendet.) Volumen Budense, ut quem. Posset etiam legi, Ecquem dignitas sua defendet.

Auertit.) Illic est aduertit. Legerim, quæ ne in metu, siue motu, pericula nostra aduertit. Cum datiuo construitur hoc uerbum libro tertio. Ne princeps, anti quæ parsimoniæ durius aduerteret. Alibi usurpat aduertere pro in se uertere, siue commouere. Vt libro quarto. Atq; illic eadem actitando recentia ueteraq; odia aduertit. Libro quinto, Vt uulgum miseratione aduerteret. *Aduertere*

Sed & si nunc primum statuendum haberemus.) Liber regius, Sed si. Conijcio leg. deliberatum est, ac si nunc primũ stat. h. creditis'ne seruum interficiendi domini animum sumpsisse. Sic enim scripsimus pro insumpsisse.

Num & ex fuso exercitu.) Castigaui. Nam & ex fuso exercitu.

Etiam strenui non sortiuntur.) Negatiuã particulam nõ, sustulimus. Quippe recte habet sententia. Nam & ex fuso exercitu, quum decimus quisq; fuste feritur, etiam strenui sortiuntur. Vsurpat autem hic sortiuntur passiue.

Et saxa ac faces.) Particulam & induximus.

Ne mos antiquus, quem misericordia non minuerat, per sæuitiam incenderetur.) Malim, intenderetur.

Ne condemnatus à senatu.) Scripsimus. Vt condemnatus à senatu.

Et nulla necessitate obstricto senatui.) Castigaui, senatu.

Quin in insulam.) Emendauimus. Quin insula. Nam Tacitus frequenter omittit præpositiones, in, de, ex, à, uel ab.

Libertas Thraseæ seruitium aliorum rupit.) Deprauatum hic uocabulum est seruitium. Correximus, silentium aliorum rupit.

Datam & absoluendi licentiam.) Reposuimus. Data etiam absoluendi licentia. Vbi licentiam uides in bonam quoq; partem accipi. Sic libro primo. Cur ue- *Licentia*

 nisset

nisset, neque augendis militum stipendiis, neque adleuandis laboribus, denique nulla bene faciendi licentia.

Iis libris quibus nomen codicillorum dederat.) Illic, iis libris codicillorum quibus nomen dederat. Nec refert, si recte distinguas.

Venditata ab eo munere principis.) Exemplar regium. Vendicata ab eo munere principis. Paulopost uidetur ex scriptura regii codicis potius legendum, incertum ualitudine an ueneno.

Illitum palatum eius noxio med.) Genitiuus eius non est in Budensi uolumine. Sicut nec mox accusatiuus eum. Quum ad uisendum eum princeps uenisset.

Sine quaestu tractabat.) Posset etiam legi, tractauerat.

Et quae illi pro genitis moribus fuere.) Illic legitur, atque illi. Legerim, ac quae illi. Pro genitis uero cognatis. Igitur emendauimus, pro cognatis moribus fuere.

Ex intimis libidinibus assumens.) Scripsimus, & intimis libidinib. assumens.

Et priuatim supra modum euectas opes) Mutauimus priuatim in priuatum.

Innumeram pecuniam dedisti.) Codex Budensis, circumdedisti. Subauditur hic & particula, gratiam immensam & innumerā pecuniā circumdedisti. s. mihi.

Possumus seniores amici, quiete respondere.) Coniicio legendum. Poscimus seniores amici quietem respondere. Nam uolumen regium habet quietem.

Qui & modica tolerarunt.) Castigauimus. Qui & modica tolerarent.

Bellis & periculis meruerant.) Scripsi, Bello & periculis meruerant. Paulopost, inornatumque robur. Forte, innatumque robur, siue eneruumque robur.

Vnde amico infamiam parit.) Reposuimus, parat.

Quia à pluribus salus eius curabatur.) Praepositionem à deleuimus. Paulopost forte melius sit legere: Et magni nominis miseratione reperturum bonos. id est, ob miserationem.

Tot enim ueniebant.) Scripsimus. Tot enim adueniebant.

Quae ad usque bellum eualescerent.) Quid si quis legat, quoad usque bellum eualesceret.

Coetanum Graeci.) Nos, Coeranum.

De caedibus Syllae Plautique.) Scripsimus, de caede Syllae Plautique. Nec erat hic opus uocabulo pluratiui numeri.

His (haud quaquā Nero poenitentia flagitii.) In regio uolumine legitur: His tanquam poenitentia flagitii. Malim. Hiis Nero tanquam poenitentia flagitii.

Itur etiam in principis laudes, repetitum uenerantur.) Emendauimus, repetitum uenerantium.

Quae semper odio tumens, metu atrox.) Reposuimus ex Budensi: Quae semper odio tum & metu atrox.

In seruitio.) Scripsimus, seruo.

Et quaestionibus ancillarum illuserat.) Reposuimus, eluserat.

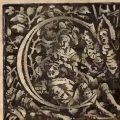
Praesentē saeuitiam eleuabāt Et praesentem saeuitiam melioris olim fortunę recordatione alleuabāt.) Emendauimus, eleuabant, hoc est minuebant, quae elegantissima uerbi huius significatio satis nota est.

At puella uicesimo aetatis anno.) Scripsimus, Ac puella.

Communesque Germanicos.) Restituimus locum. Quum iam uiduam se, & tantum sororem testaretur, cōmunemque Germanici, & postremo Agrippinae nomen cieret.

FINIS

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER XIIII

AIO Vipſano, Fonteio Coſs. diu meditatum ſcelus non ultra Nero diſtulit, uetuſtate imperij coalita audacia, & flagrantior in dies amore Poppeæ, quæ ſibi matrimonium, & diſsidium Octauiæ incolumi Agrippina haud ſperãs, crebris criminationibus, aliquando per facetias incuſaret principem, & pupillum uocaret, qui iuſsis alienis obnoxius nõ modo imperij, ſed libertatis etiam indigeret. Cur enim differri nuptias ſuas? formam ſcilicet diſplicere, & triumphales auos. An fœcunditatem, & uerum animum timeri? ne uxor ſaltem iniurias patrum, iram populi aduerſus ſuperbiam auaritiamcꝫ matris aperiat. Quod ſi nurum Agrippina non niſi filio infeſtam ferre poſſet, reddatur ipſa Othonis coniugio, ituram quoquò terrarum, ubi audiret potius contumelias imperatoris quàm uiſeret periculis eius immixta. Hæc atcꝫ talia lachrymis & arte adulteræ penetrantia, nemo prohibebat: cupientibus cunctis infringi matris potentiam, & credente nullo, uſcꝫ ad cædem eius duratura filij odia. Tradit Cliuius ardore retinendæ Agrippinam potentiæ eo uſcꝫ prouectam, ut medio diei, cum id temporis Nero per uinum & epulas incaleſceret, offerret ſe ſæpius temulento comptam, & inceſto paratam. Iamcꝫ laſciua oſcula prænuncias flagitij blanditias annotantibus proximis, Senecam cõtra muliebres illecebras, ſubſidiũ à fœmina petiuiſſe: immiſſamcꝫ Acten libertam, quæ ſimul ſuo periculo, & infamia Neronis anxia, deferret, peruulgatum eſſe inceſtum gloriante matre, nec toleraturos milites profani principis imperium. Fabius Ruſticus non Agrippinæ, ſed Neroni cupitum id memorat, eiuſdemcꝫ libertæ aſtu diſiectũ. Sed quę Cliuius eadem cæteri quocꝫ auctores prodidere, & fama huc inclinat, ſeu conceperit animo tantũ immanitatis Agrippina, ſeu credibilior nouæ libidinis meditatio in ea uiſa eſt, quæ puellaribus annis ſtuprum cum Lepido ſpe dominationis admiſerat, pari cupidine uſcꝫ ad libita Pallantis prouoluta, & exercita ad omne flagitium patrui nuptijs. Igitur Nero uitare ſecretos eius congreſſus. Abſcedentem in hortos, aut Tuſculanũ uel Antiatem in agrũ, laudare quod otium laceſſeret. Poſtremo ubicuncꝫ haberetur, prægrauem ratus, interficere cõſtituit, hactenus cõſultans, ueneno, an ferro, uel qua alia ui. Placuitcꝫ primo uenenum. Sed inter epulas principis ſi daretur, referri ad caſum non poterat, tali iam Britannici exitio. Et miniſtros tentare arduum uidebatur mulieris uſu ſcelerum aduerſus inſidias intentæ. atcꝫ ipſa præſu-

suæ inferunt. Illic reputans, ideo se fallacibus literis accitam, & honore præcipuo habitam, quodq́ littus iuxta non uentis acta, non saxis impulsa nauis, summa sui parte, ueluti terrestre machinamentũ concidisset, obseruans etiã Aceroniç necem, simul suum uulnus aspiciens, solum insidiarum remedium esse, si non intelligerentur: misit libertum Agerinum, qui nunciaret filio, benignitate deûm, & fortuna eius euasisse grauem casum: Orare, ut quamuis periculo matris exterritus, uisendi curam differret: sibi ad præsens quiete opus. Atq; interim securitate simulata, medicamina uulneri & fomẽta corpori adhibet. Testamẽtum Aceroniæ requiri, bonáq; obsignari iubet. id tantum non per simulationem. At Neroni nuncios patrati facinoris opperienti, affertur euasisse ictu leui sauciã, & hactenus adito discrimine ne auctor dubitaretur. Tum pauore exanimis, & iam iamq; affore obtestãs uindictæ properam, siue seruitia armaret, uel militem accenderet, siue ad senatum & populum peruaderet, naufragium & uulnus, & interfectos amicos obijciendo: quod contra subsidiũ sibi? nisi quid Burrus & Seneca expergiscerentur: quos statim acciuerat, incertum an & ante ignaros. Igitur longum utriusq; silentiũ ne irriti dissuaderent, & eò descensum credebant, ut nisi præueniretur Agrippina, pereundum Neroni esset. Post Seneca hactenus promptior, respicere Burrum, ac si scitaretur, an militi imperãda cædes esset. Ille prætorianos toti Cæsarum domui obstrictos, & memores Germanici, nihil aduersus progeniem eius atrox ausuros respondit: perpetraret Anicetus promissa. Qui nihil cunctatus, poscit summam sceleris. Ad illam uocem Nero, illo sibi die dari imperiũ, auctoremq; tanti muneris libertũ profitetur. Iret propere, duceretq; promptissimos ad iussa. Ipse audito, uenisse missu Agrippinæ nunciũ Agerinum, scenam ultro criminis parat: gladiumq; dum mandata perfert, abijcit inter pedes eius: tum quasi deprehenso, uincla inijci iubet: ut exitium principis molitam matrẽ, & pudore deprehensi sceleris sponte mortem sumpsisse confingeret. Interim uulgato Agrippinç periculo, quasi casu euenisset, ut quisq; acceperat, decurrere ad littus. Hi molium obiectus, hi proximas scaphas scandere. Alij quantum corpus sinebat, uadere in mare, quidã manus protendere. Questibus, uotis, clamore diuersa rogantium, aut incerta respondentiũ, omnis ora cõpleri: affluere ingens multitudo cum luminibus, atq; ubi incolumem esse pernotuit, ut ad gratãdum sese expedire, donec aspectu armati & minitantis agminis disiecti sunt. Anicetus uillã statione circũdat, refractaq; ianua, obuios seruorum arripit, donec ad fores cubiculi ueniret: cui pauci adstabant, cæteris terrore irrumpentium exterritis. Cubiculo modicum lumen inerat, & ancillarum una: magis ac magis anxia Agrippina, quod nemo à filio, ac ne Agerinus quidẽ: aliam ferè littore faciẽ, nunc solitudinẽ ac repentinos strepitus, & extremi mali indicia. Abeunte dehinc ancilla, Tu quoq; me deseris, prolocuta, respicit Anicetum

Scenam criminis parat

trierarcho Herculeo & Oloarito cēturione claſsiario comitatum. Ac ſi ad uiſendum ueniſſet, refotā nunciaret: ſin facinus patraturus, nihil ſe de filio credere, nō imperatum paricidium. Circunſiſtant lectum percuſſores, & prior trierarchus fuſte caput eius afflixit. Nam in mortem cēturioni ferrū diſtringenti, protendens uterum, uentrem feri, exclamauit, rogans miniſtrū ut utero dirum enſem conderet, adijciens, hic eſt hic eſt fodiendus ferro, monſtrū qui tale tulit. Poſt hanc uocē cum ſupremo mixtam gemitu, animam tandem poſt fera triſtem uulnera reddit. Ictibus enī multiſq; uulneribus confecta eſt. Hæc conſenſu traduntur. Aſpexerit ne matrem exanimem Nero, & formam corporis eius laudauerit, ſunt qui tradiderint, ſunt qui abnuāt. Cremata eſt nocte eadem, conuiuali lecto, & exequijs uilibus. Nec; dum Nero rerū potiebatur cōgeſta aut clauſa humo, mox domeſticorū cura, leuem tumulum accepit, uiam Miſeni propter, & uillam Cæſaris dictatoris, quæ ſubiectos ſinus æditiſsima proſpectat. Accenſo rogo libertus eius cognomento Mneſter ipſe ferro ſe tranſegit: incertum charitate in patronam, an metu exitij. Hunc ſui finē multos ante annos crediderat Agrippina contempſeratq;. Nam conſulenti ſuper Nerone, reſponderūt Chaldæi, fore ut imperaret matrēq; occideret: atq; illa, occidat, inquit, dum imperet. Sed à Cæſare perfecto demū ſcelere, magnitudo eius intellecta eſt: reliquo noctis, modo per ſilentium defixus, ſæpius pauore exurgens, & mentis inops lucem opperiebatur, tanquam exitium allaturā. Atq; cum auctore Burro, prima centurionū tribunorumq; adulatio ad ſpem firmauit, prehēſantium manum, gratantiumq;, quod diſcrimen improuiſum, & matris facinus euaſiſſet. Amici dehinc adire templa: & cœpto exemplo, proxima Campaniæ municipia uictimis & legationibus lætitiā teſtari. Ipſe diuerſa ſimulatione, mœſtus, & quaſi incolumitati ſuę infenſus, ac morte parentis illachrymans, quia tamen non ut hominum uultus, ita locorum facies mutantur, obuerſabatur maris illius & littorum grauis aſpectus: & erant qui crederent, ſonitum tubæ collibus circum editis, planctuſq; tumulo matris audiri: Neapolim conceſſit, literaſq; ad ſenatum miſit, quarum ſumma erat, Repertū cum ferro percuſſorem Agerinum, ex intimis Agrippinæ libertis, & luiſſe eam pœnam ea conſcientia, qua ſcelus parauiſſet. Adijciebat crimina longius repetita, quod conſortiū imperij, iuraturaſq; in fœminæ uerba prætorias cohortes, idemq; dedecus ſenatus & populi ſperauiſſet: ac poſtea q̄ fruſtra oblata ſint, infenſa militibus patribuſq; & plebi, diſuaſiſſet donatiuū & congiarium, periculaq; uiris illuſtribus inſtruxiſſet. Quanto ſuo labore perpetratum, ne irrumperet curiā, ne gentibus externis reſponſa daret. Temporū quoq; Claudianorū obita inſectatione, cuncta eius dominationis flagitia in matrē tranſtulit, publica fortuna extinctam referens. Namq; & naufragium narrabat. Quod fortuitum fuiſſe, quis adeo hebes inueniretur, ut crederet

Ventrem feri Agrippinæ uerba dum confoditur

Occidat, dum imperet

deret: aut à muliere naufraga missum cum telo unũ, qui cohortes, & classes imperatoris perfringeret. Ergo nõ iam Nero, cuius immanitas omniũ que/stus anteibat, sed aduerso rumore Seneca erat, quod oratione tali confessio/nem scripsisset. Miro tamen certamine procerũ decernuntur supplicationes apud om̃ia puluinaria, utq; quinquatria quibus apertæ essent insidiæ, ludis annuis celebrarẽtur. Aureum Mineruæ simulachrum in curia, & iuxta prin cipis imago statueretur. Dies natalis Agrippinæ inter nefastos esset. Thra/sea Pætus silentio uel breui assensu priores adulationes transmittere solitus, exitium senatui, ac sibi causam periculi fecit: cæteris libertatis initium nõ prę buit. Prodigia quoq; crebra & irrita intercessere. Anguem enixa mulier, & alia in concubitu mariti fulmine exanimata: iam sol repẽte obscuratus, & tactæ de cœlo quatuordecim urbis regiones. quæ adeo sine cura deûm eue/niebant, ut multos post annos Nero imperium & scelera continuauerit. Cę terum quo grauaret inuidiam matris, eaq; demota, auctã lenitatẽ suam testi ficaretur, fœminas illustres Iuniam & Calphurniam: præfectura functos, Valerium Capitonem & Licinium Gabolum sedibus patrijs reddidit, ab Agrippina olim pulsos. Etiam Loliæ Paulinę cineres reportari, sepulchrũq; extrui permisit, quosq; ipse nuper relegauerat, Iturium & Caluisium pœ/na exoluit. Nam Syllana fato functa erat, longinquo ab exilio Tarentum regressa labante iam Agrippina, cuius inimicitijs conciderat, uel tum miti/gata. Cunctanti in oppidis Campaniæ, quo nam modo urbem ingre/deretur, an obsequium senatus, an studia plebis reperteret anxio, contra de terrimus quisq; quorum non alia regia fœcundior extitit, inuisum Agrippi næ nomen, & morte eius accensum populi fauorem differunt. Iret intrepi/dus, & uenerationem sui coràm experiretur. Simul progredi exposcunt, & promptiora quàm promiserãt inueniũt, obuias tribus, festo cultu senatum: coniugum ac liberorum agmina per sexum & ætatem disposita: extructos quã incederet spectaculorũ gradus quo m[illegible]o triumphi uisuntur. Hinc su/perbus ac publici seruitij uictor, Capitolium adijt, grates exoluit: seq; in om nes libidines effudit, quas male coercitas, qualiscunq; matris reuerentia tar/dauerat. Vetus illi cura erat curriculo quadrigarum insistere, nec minus fœ dum studium cithara ludicrum in modum canere, cum cœnaret, quod regi/bus & antiquis ducibus factitatum memorabat. Idq; uatum laudibus cele/bre & deorũ honori datum. Enim uero cantus Apollini sacros, taliq; orna/tu astare, nõ modo Græcis in urbibus, sed Romana apud templa, numen præcipuũ, & præscium. Nec iam sisti poterat, cũ Senecæ ac Burro uisum, ne utroq; peruinceret, alterũ cõcedere. Clausumq; ualle Vaticana spacium in quo equos regeret, haud promiscuo spectaculo. mox ultro uocari populus Romanus, laudibus extollere, ut est uulgus cupiens uoluptatũ, & si eò prin/ceps trahat lætũ. Cæterũ euulgatus pudor non satietatẽ, ut rebantur, sed in/citamen

Prodigia

citamētum attulit. Ratusq́ dedecus amoliri, si plures fœdasset, nobiliū familiarum posteros, egestate uenales, in scenā deduxit: quos fato perfunctos nominatim tradam, maioribus eorum tribuendum puto. Nam & eius flagitium est, qui pecuniā ob delicta potius dedit, q̄ ne delinquerent. Notos quoque equites Romanos operas arenæ promittere subegit donis ingentibus, nisi quod merces ab eo qui iubere potest uim necessitatis affert. Ne tamen adhuc publico theatro dehonestaret, instituit ludos Iuuenalium uocabulo, in quos passim nomina data. non nobilitas cuiq́, nō ætas aut acti honores impedimēto, quo minus Græci Latiniúe histrionis artem exercerent, usq́ ad gestus modosq́ haud uiriles. Quin & fœminæ illustres deformia meditari. Extructaq́ apud nemus quod nauali stagno circumposuit Augustus, conuenticula & cauponæ, & posita ueno irritamēta luxus. dabanturq́ stipes, quas boni necessitate, intemperantes gloria consumerent. Inde gliscere flagitia & infamia, nec ulla moribus corruptis olim plus libidinū circumdedit quàm illa colluuies. Vix artibus honestis pudor retinetur, nedum inter certamina uitiorum, pudicitia, aut modestia, aut quicquam probi moris reseruaretur. Postremus ipse scenas incedit, multa cura tentans citharam & præmeditans, assistentibus familiaribus. abscesserat cohors militum, centuriones tribuniq́: & mœrens Burrus, ac laudans. Tuncq́ primum conscripti sunt equites Romani, cognomēto Augustanorū, ętate ac robore conspicui, & pars ingenio, ꝓcaces, alij in spe potentiæ. Hi dies ac noctes plausibus personare. Formam principis uocemq́ deûm uocabulis appellantes, quasi per uirtutem clari, honoratiq́ agere. Ne tamen ludicræ tantū imperatoris artes notescerent, carminum quoq́ studium affectauit, contractis quibus aliqua pangendi facultas. Nec dum insignis ætatis nati, cōsidere simul, & allatos uel ibidem repertos uersus connectere, atq́ ipsius uerba quoquo modo prolata supplere. quod species ipsa carminum docet, non impetu & instinctu, nec ore uno fluens. Etiam sapientiæ doctoribus tempus impartiebat post epulas. utq́ contraria asseuerantium discordiæ eruebantur. nec deerant qui uoce uultuq́ tristi inter oblectamenta regia spectari cuperent.

Iuuenalium ludicrum

Augustani equitū nomen

Philosophi

Sub idem tempus leui contentione atrox cædes orta inter colonos Nucerinos Pompeianosq́, gladiatorio spectaculo, quod Liuidineius Regulus, quem motum senatu retuli, edebat. quippe oppidana lasciuia inuicem incessente, probra, deinde saxa, postremo ferrū sumpsere, ualidiore Pompeianorum plebe, apud quos spectaculū edebatur. Ergo deportati sunt in urbē multi è Nucerinis trunco per uulnera corpore, ac pleriq́ liberorū ac parentū mortes deflebant. Cuius rei iudicium princeps senatui, senatus cōsulibus permisit. Et rursus re ad patres delata, prohibiti publice in decē annos eiusmodi cœtu Pompeiani, collegiaq́ quæ contra leges instituerant, dissoluta. Liuidineius & qui alij seditionem conciuerant, exilio mulctati sunt. Motus

Nucerini
Pompeiani
Liuidineius Regulus

senatu

senatu & Pedius Blæsus, accusantibus Cyrenẽsibus, uiolatũ ab eo thesau/ tum Aesculapij, delectumq́ militarẽ pretio & ambitiõe corruptum. Iidem Cyrenenses reum agebant Attilium Strabonem, prætoria potestate usum, & missum disceptatorem à Claudio agrorum, quos regis Apionis quondã habitos, & Po. Ro. cum regno relictos, proximus quisq́ possessor inuase/ rant, diutinaq́ licentia & iniuria, quasi iure & æquo nitebantur. Igitur abiu/ dicatis agris, orta aduersus iudicem inuidia, & senatus ignota sibi esse man/ data Claudij, & cõsulendum principem respondit. Princeps probata Stra/ bonis sententia, se nihilominus subuenire socijs, & usurpata concedere scri/ psit. Sequũtur uirorum illustriũ mortes, Domitij Afri, & M. Seruilij, qui summis honoribus, & multa eloquentia uiguerant. Ille orando causas, Ser/ uilius diu foro, mox tradẽdis rebus Romanis celebris, & elegãtia uitæ, quã clariorem effecit, ut par ingenio, ita morum diuersus. Nerone quartum, Cornelio Cosso Coss. quinquennale ludicrũ Romæ institutum est, ad mo rem Græci certaminis, uaria fama, ut cuncta fermè noua. Quippe erant qui Gn. quoq́ Pompeium incusatum à senioribus ferrent, quod mansurã thea tri sedem posuisset. Nam antea subitarijs gradibus, & scena in tempus stru/ cta, ludos edi solitos: uel si uetustiora repetas, stantẽ populum spectauisse: si consideret, theatro dies totos ignauia cõtinuaret? Ne spectaculorũ quidem antiquitas seruaretur, quoties P. R. sederet, nulla cuiquã ciuium necessitate spectandi. Cæterum abolitos paulatim patrios mores, funditus euerti per accitam lasciuiam, ut quod usquam corrumpi & corrumpere queat, in urbe uisatur, degeneretq́ studijs externis iuuentus, gymnasia & otia, & turpes amores exercendo, principe & senatu auctoribus, qui non modo licentiam uitijs permiserint, sed uim adhibeant: Proceres Romani specie orationum & carminum, scena polluantur: quid superesse, nisi ut corpora quoq́ nudẽt, & cæstus assumant, casq́ pugnas pro militia & armis meditentur? An iu/ stitiam augurij, & decurias equitum, egregium iudicãdi munus expleturos, si fractos sonos & dulcedinẽ uocum peritè audissent? Noctes quoq́ dede/ cori adiectas, ne quod tempus pudori relinquat, sed cœtu promiscuo quod perditissimus quisq́ per diem concupiuerit, per tenebras audeat. Pluribus ipsa licentia placebat, ac tamen honesta nomina prætendebant: Maiores quoq́ non abhorruisse spectaculorũ oblectamentis, pro fortuna quæ tum erat, eoq́ à Thuscis accitos histriones, à Thurijs equorũ certamina, & pos/ sessa Achaia Asiaq́, ludos accuratius editos: neq́ quenq́ Romæ honesto loco ortum, ad theatrales artes degenerauisse, ducentis iam annis à L. Mu/ mij triumpho qui primus id genus spectaculi in urbe præbuerit. Sed & cõ/ sultum parsimoniæ, quod perpetua sedes theatro locata sit, potius quàm immẽso sumptu, singulos per annos cõsurgeret ac strueretur. Nec perinde magistratus rem familiarem exhausturos, aut populo efflagitandi Græca certamina

Ped. Blæsus
Attil. Strabo
Domit. Afer
M. Seruilius
Quinquẽnale ludicrum Ro.

certamina à magistratibus causam fore, cum eo sumptu Resp. fungatur. Oratorum ac uatum uictorias incitamētum ingenijs allaturas: nec cuiq̃ iudici graue, aures studijs honestis, & uoluptatib. cōcessis impartire. lætitiæ magis q̃ lasciuiæ dari paucas potius quinquennij noctes, quibus tanta luce igni um nihil illicitum occultari queat. Sanè nullo insigni dehonestamēto id spectaculum transit. Ac ne modica quidem studia plebis exarsere, quia redditi

Pantomimi quanquam scenæ Pantomimi, certaminibus sacris prohibebant. Eloquentiæ primas partes nemo tulit, sed uictorē esse Cæsarem pronunciatū. Græci amictus quos per eos dies plerique incesserant, tum exoleuerant. Inter

Cometes quæ & sydus cometes effulsit, de quo uulgi opinio est, tanquā mutationem regis portendat. Igitur quasi iam depulso Nerone, quis nam deligeretur in

Rubellius Plautus quirebant, & omnium ore Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas per matrem ex Iulia familia. Ipse placita maiorum colebat habitu seuero, casta & secreta domo, quantoq̃ metu occultior, tanto plus famæ adeptus. Auxit

Simbruina stagna rumorem pari uanitate orta interpretatio fulguris. Nam quia discumbentis Neronis apud Simbruina stagna, cui Sublaqueū nomē est, ictę dapes, mē

Sublaqueum saq̃ disiecta erat, idq̃ finibus Tiburtum acciderat, unde paterna Plauto origo, hunc illum numine deûm destinari credebant, fouebantq̃ multi, qui bus noua & ancipitia præcolere auida & plerunq̃ fallax ambitio est. Ergo permotus ijs Nero, componit ad Plautum literas, consuleret sibi, & turbis, seq̃ praue diffamātibus subtraheret: esse illi per Asiam auitos agros, in qui bus tuta & inturbida iuuenta frueretur. Ita illuc cum coniuge Antistia &

Aqua Martia paucis familiarium concessit. Iisdem diebus nimia luxus cupido, infami

Ceremonia loci am & periculum Neroni tulit, quia fontem aquæ Martiæ ad urbem deductæ nando incesserat, uidebaturq̃ potus sacros & ceremoniā loci corpore toto polluisse, secutáq̃ anceps ualitudo iram deûm affirmauit. At Corbulo post deleta Artaxata, utendum recenti terrore ratus, ad occupanda Tygranocerta, quibus excisis, metum hostiō intenderet, uel si pepercisset, clementiæ famam adipisceretur, illuc pergit non infenso exercitu, ne spem ueniæ auferret, neq̃ tamen remissa cura, gnarus facilem mutatu gentem, ut segnē ad pericula, ita infidam ad occasiones. Barbari pro ingenio quisq̃, alij preces offerre, quidam deserere uicos, & in auia digredi, ac fuere qui se speluncis, ac charissima secum abderent. Igitur dux Romanus diuersis artibus, misericordia aduersus supplices, celeritate aduersus profugos, immitis ijs qui latebras insederant, ora & exitus specuum sarmētis uirgultisq̃ cōpletos, igni exurit. Atq̃ illum fines suos prætergredientem incursauere Mardi, latrocinijs exerciti, contraq̃ irrumpentem montibus defensi: quos Corbulo immissis Hyberis uastauit, hostilemq̃ audaciam externo sanguine ultus est. Ipse exercitusq̃, ut nullis ex pretio damnis, ita per inopiā & labores fatiscebant, carne pecudū propulsare famē adacti. Ad hæc penuria aquæ, feruida

æstas

æstas, longinqua itinera, sola ducis patientia mitigabantur, eodem plura quàm gregario milite tolerante. Ventũ dehinc in locos cultos. Demessæq; segetes, & ex duobus castellis in quæ confugerant Armenij, alterum impetu, qui primã uim depulerant, obsidione coguntur. Vnde in regionẽ Taurauntium trãsgressus, improuisum periculum uitauit. Nam haud procul tentorio eius, non ignobilis barbarus cum telo repertus, ordinem insidiarum, seq; autorem & socios per tormenta edidit. Conuictiq; & puniti sunt, qui specie amicitiæ dolum parabãt. Nec multo post legati Tygranocerta missi, patere mœnia afferũt, intentos popularis ad iussa. Simul hospitale donum coronam auream tradebant. Accepitq; cum honore, nec quicquam urbi detractum, quo promptius obsequium integri retinerent. At præsidium regium quod ferox iuuentus clauserat, nõ sine certamine expugnatum est. nam & prælium pro muris ausi erant, & pulsi intra munimenta aggeris, demum & irrumpentium armis cessere. quæ facilius proueniebant, quia Parthi Hyrcano bello distinebantur. Miserantq; Hyrcani ad principem Romanum societatem oratum, attineri à se Vologesen pro pignore amicitiæ ostentantes. eos regredientes Corbulo, ne Euphratem trãsgressi hostium custodijs circumuenirentur, dato præsidio ad littora maris rubri deduxit. Vnde uitatis Parthorum finibus patrias in sedes remeauere. Quin & Tyridatem per Medos extrema Armenię intrantẽ, pręmisso cũ auxilijs Verulano legato, atq; ipse legionibus citis abire procul, ac spem belli amittere subegit: quosq; nobis ob regẽ auersos animis cognouerat, cædibus & incendijs perpopulatus, possessionem Armeniæ usurpabat: cum aduenit Tygranes à Nerone ad capessendum imperium delectus, Cappadocum ex nobilitate, regis Archelai nepos, sed quod diu obses apud urbem fuerat, usq; ad seruilem patientiã demissus. Nec consensu acceptus, durante apud quosdam fauore Arsacidarum. At pleriq; superbiam Parthorum perosi, datum à Romanis regem malebant. Additum etiam præsidium, mille legionarij, tres sociorum cohortes, duæq; equitum alæ. & quo facilius nouum regnum tueretur, pars Armeniæ ut cuiq; finitima, pars Nipoliq; & Aristobolo atq; Antiocho parere iussæ sunt. Corbulo in Syriam accessit, morte Vinidij legati uacuã ac sibi permissam. Eodem anno ex illustribus Asiæ urbibus, Laodicea tremore terrę prolapsa, nullo à nobis remedio, proprijs opibus reualuit. At in Italia uetus oppidum Puteoli, ius Coloniæ, & cognomentum à Nerone adipiscuntur. Veterani Tarentum & Antium ascripti, non tamẽ infrequentiæ locorũ subuenere, dilapsis pluribus in prouincias, in quibus stipendia expleuerant. Neq; coniugijs suscipiendis, neq; alendis liberis sueti, orbas sine posteris domos relinquebãt. Non enim ut olim uniuersæ legiones deducebãtur cũ tribunis & centurionibus, & sui cuiusq; ordinibus militibus, ut cõsensu & charitate Remp. efficerẽt, sed ignoti inter se diuersis manipulis sine rectore,

Hospitale donum

Laodicea

Puteoli

s sine

sine affectibus mutuis, quasi ex alio genere mortalium repête in unum collecti, numerus magis quàm colonia. Comitia prætorum arbitrio senatus haberi solita, quod acriore ambitu exarserant, princeps composuit, tris qui supra numerum petebant, legioni præficiendo. Auxitq; patrum honorem statuendo, ut qui à priuatis iudicibus ad senatum prouocauissent, eiusdem pecuniæ periculū facerent, cuius ij qui imperatorem appellauere. nam antea

Vibius Secundus

uacuum id solutumq; pœna fuerat. Fine anni Vibius Secundus eques Romanus, accusantibus Mauris repetūdarum damnatur, atq; Italia exigitur, ne grauiore pœna afficeretur, Vibij Crispi fratris fauore enixus. Cesonio Pæto, Petronio Turpiliano Coss. grauis clades in Britannia accepta. In qua neq; Auitus legatus, ut memoraui, nisi parta retinuerat, & successor Verannius, modicis excursibus syluas populatus quin ultra bellum proferret, morte prohibitus est, magna dum uixit seueritatis fama, supremis testamēti uerbis ambitiōis manifestus. quippe multa in Neronē adulatione addidit, subiecturum ei prouincias fuisse, si biennio proximo uixisset. Sed tum

Sue. Paulinus

Paulinus Suetonius obtinebat Britannos, scientia militiæ & rumore populi, qui neminem sine æmulo sinit, Corbulonis concertator, receptæq; Arme-

Mona insula Britanniæ proxima

niæ decus æquare domitis perduellibus cupiēs. Igitur Monam insulam incolis ualidam, & receptaculum perfugarum aggredi parat, nauesq; fabricatur plano alueo aduersus breue littus & incertum. Sic pedites, equites uado secuti, aut altiores inter undas adnantes, equis transmisere. Stabat pro littore diuersa acies, densa armis uirisq;, intercursantibus fœminis: in modum

Druidæ apud Britannos

Furiarum, ueste ferali, crinibus deiectis, faces præferebāt. Druideq; circum, preces diras sublatis ad cœlum manibus fundentes, nouitate aspectus perculere militem, ut quasi hærentibus membris immobile corpus uulneribus præberent. Dein cohortationibus ducis & se ipsi stimulantes, ne muliebre & fanaticum agmen pauescerent, inferunt signa, sternuntq; obuios, & igni suo inuoluūt. Præsidiū posthac impositū uicis, excisiq; luci, sæuis superstitionibus sacri. Nam cruore captiuo adolere aras, & hominum fibris consulere deos fas habebant. Hæc agenti Suetonio, repentina defectio prouinciæ

Iceni

Prasutagus Icenorum rex

nunciatur. Rex Icenorum Prasutagus, longa opulentia clarus, Cęsarem hæredem duasq; filias scripserat, tali obsequio ratus regnū & domum suā procul iniuria fore. quod contra uertit, adeo ut regnum per centuriones, domus

Boodicia

per seruos, uelut capta uastarentur. Iam primum uxor Boodicia uerberibus affecta, & filiæ stupro uiolatæ sunt. Præcipui quiq; Icenorum, quasi cūctam regionem muneri accepissent, auitis bonis exuuntur, & propinqui regis inter mancipia habebantur. Qua contumelia & metu grauiorum (quando in formam prouinciæ cesserant) rapiunt arma, commotis ad rebellionem Trinouantibus, & qui alij nondū seruitio assuefacti, resumere libertatē occultis cōiurationibus pepigerāt, acerrimo in ueteranos odio. Quippe in coloniam

Camulo

Camulodunum recens deducti, pellebant domibus, exturbabant agris, captiuos, seruos appellando, fouentibus impotentiam ueteranorũ militibus, similitudine uitæ, & spe eiusdem licentiæ. Ad hæc templum diuo Claudio constitutum, quasi ara æternæ dominationis aspiciebatur: delectiq; sacerdotes specie religionis, omnes fortunas effundebant. Nec arduum uidebatur excindere coloniam nullis munimẽtis septam, quod ducibus nostris parum prouisum erat, dum amœnitati prius quàm usui consulitur. Inter quæ nulla palàm causa delapsum Camuloduni simulachrum uictoriæ, ac retro conuersum, quasi cederet hostibus. Et fœminæ in furore turbatæ, adesse exitiũ canebant, externosq; fremitus in curia eorum auditos. Consonuisse ululatibus theatrum, uisamq; speciem in æstuario, notam esse subuersæ coloniæ. Iam Oceanum cruento aspectu. Sic labente æstu, humanorum corporum effigies relictæ. Vt Britanni ad spem, ita ueterani ad metum trahebantur. Sed quia procul Suetonius aberat, petiuere à Cato Deciano procuratore auxiliũ. Ille haud amplius quàm ducẽtos sine iustis armis misit: & inerat modica militum manus, tutela templi freti. Et impedientibus qui occultæ rebellionis cõscij consilia turbabant, neq; fossam aut uallum preduxerunt, neq; motis senibus & fœminis, iuuẽtus sola restitit: quasi media pace incauti, multitudine barbarorum circumueniuntur. Et cætera quidem impetu direpta aut incensa sunt. Templum in quo se miles conglobauerat, biduo obsessum expugnatumq;. Et uictor Britannus Peto Ceriali legato legionis nonæ in subsidium aduentanti obuius, fudit legionem, & quod peditum interfecit. Cerialis cum equitibus euasit in castra & munimentis defensus est. Qua clade & odijs prouinciæ, quam auaricia in bellum egerat, trepidus procurator Catus in Galliam transijt. At Suetonius mira constantia medios inter hostes Londiniũ perrexit, cognomento quidem coloniæ nõ insigne, sed copia negociatorum & cõmeatu maxime celebre: ibi ambiguus an illam sedẽ bello deligeret, circunspecta infrequentia militis, satisq; magnis documentis temeritatem Petilij coercitam, unius oppidi damno seruare uniuersa statuit. Neq; fletu & lachrymis auxilium eius orantium flexus est, quin daret profectionis signum, & comitantes in partẽ agminis acciperet. Si quos imbellis sexus, aut fessa ætas, uel loci dulcedo attinuerat, ab hoste oppressi sunt. Eadem clades municipio Verulamio fuit, quia barbari omissis castellis præsidijsq; militarium, quod uberrimũ spoliant, & deferentes in tutum, læti præda, & aliorum insignes petebant. Ad septuaginta millia ciuium & sociorum ijs quæ memoraui locis, occidisse constitit. Neq; enim capere aut uenundare, aliudue quod belli cõmercium, sed cædes, patibula, ignes, cruces, tãquam reddituri suppliciũ, ac prærepta interim ultione festinabant. Iam Suetonio quartadecima legio cũ uexillarijs uicesimarijs, & è proximis auxiliares, decẽ fermè millia armatorum erant, cum omittere cunctationem, & cõgredi acie

s 2 parat

Camulodunũ

Tẽplum diui Claudij in Britannia

Catus Decianus

Londinium

Verulamium

parat. deligitq; locum arctis faucibus, & à tergo sylua clausum, satis cognito, nihil hostium nisi in fronte, & apertam planiciem esse sine metu insidiarum. Igitur legionarius frequens ordinibus, leui circum armatura conglobatus, pro cornibus eques astitit. At Britannorū copiæ passim per cateruas & turmas exultabant, quanta non aliâs multitudo, & animo adeo fero, ut coniuges quoq; testes uictoriæ secū traherent, plaustrisq; imponerent, quæ super extremum ambitum campi posuerant. Boudicea curru filias præ se uehens ut quamq; nationē accesserat, solitum quidem Britannis fœminarum ductu bellare testabatur, sed tunc nō ut tantis maioribus ortam regnum & opes, uerum ut unam è uulgo, libertatē amissam, confectum uerberibus corpus, contrectatā filiarum pudicitiam ulcisci. eò prouectas Romanorum cupidines, ut nō corpora, nec senectam quidem, aut uirginitatem impollutam relinquant. Adesse tamē deos iustæ uindictæ. cecidisse legionem, quæ prælium ausa sit: cæteros castris occultari, aut fugā circumspicere. Ne strepitum quidem & clamorem tot milium, nedum impetus & manus perlaturos. Si copias armatorum, si causas belli secum expenderent, uincendum illa acie, uel cadendum esse. Id mulieri destinatū: uiuerent uiri, & seruirent. Ne Suetonius quidem in tanto discrimine silebat, qui quanquā confideret uirtuti, tamen exhortationes & preces miscebat. Vt spernerent sonoras Barbarorum & inanes minas. plus illic fœminarum quàm iuuentutis aspici. imbelles, inermes cessuros statim, ubi ferrū uirtutemq; uincentiū, toties fusi agnouissent. etiam in multis legionibus paucos esse qui prælia profligarent. gloriæq; eorum accessurum, quod modica manu uniuersi exercitus famam adipiscerentur. Conferti tantū, & pilis emissis, post umbonibus & gladijs stragem cædemq; continuarent, prædæ immemores, parta uictoria cuncta ipsis cessura. Is ardor uerba ducis sequebatur, ita se ad intorquenda pila expedierat uetus miles & multa præliorū experientia, ut certus euentus Suetonius, daret pugnæ signū. Ac primum legio gradu immota, & angustias loci pro munimento retinens, postquam propius suggressus hostis certo iactu tela exhauserat, uelut cuneis erupit. Idem auxiliariū impetus, & eques protentis hastis, perfringit quod obuiū & ualidum erat. Cæteri terga præbuere difficili effugio, quia circumiecta uehicula sepserāt abitus. Et miles ne mulierum quidem neci temperabat. confixaq; telis etiā iumenta, corporum cumulum auxerant. Clara & antiquis uictorijs par ea die laus parta. quippe sunt qui paulominus quàm octoaginta millia Britannorum cecidisse tradant, militum quadringentis fermè interfectis, nec multo amplius uulneratis. Boudicea uitā ueneno finiuit. Et Pœnius Posthumus præfectus castrorum secundæ legionis, cognitis quartadecimanorū uicesimanorumq; prosperis rebus, quia pari gloria legionem suam fraudauerat, abnueratq; contra ritum militiæ iussa ducis, se ipsum gladio transegit. Contractus deinde

Britanni fœminarum ductu bellant

Prælium

omnis

omnis exercitus sub pellibus habitus est, & reliqua belli perpetranda. Au/xitq; copias Cæsar, missis è Germania duobus legionariorũ millibus, octo auxiliariorũ cohortibus, ac mille equitibus: quorũ aduentu, nonani legiona rio milite suppleti sunt. Cohortes alæq; nouis hybernaculis locatæ, quodq; nationum ambiguum aut aduersum fuerat, igni atq; ferro uastatur. Sed ni hil æque quàm fames affligebat serendis frugibus incuriosos, & omni ætate ad bellum uersa dum nostros cõmeatus sibi destinant, gentesq; præferoces tardius ad pacem inclinant: quia Iulius Classicianus successor Cato missus, & Suetonio discors, bonum publicum priuatis simultatibus impediebat, di spersferatq;, nouum legatum opperiendum esse, sine hostili ira & superbia uictoris clementer deditis cõsulturum: Simul in urbem mandabat, nullum prælio finem expectarent, nisi succederetur Suetonio. cuius aduersa prauita ti ipsius, prospera ad fortunam Reip. referebat. Igitur ad spectandum Bri/tanniæ statum missus est ex libertis Polycletus, magna Neronis spe, posse autoritate eius, nõ modo inter legatum procuratoremq; concordiam gigni, sed & rebelles Barbarorũ animos pace cõponi. Nec defuit Polycletus, quo minus ingenti agmine Italiæ Galliæq; grauis postquam Oceanum transmi serat, militibus quoq; nostris terribilis incederet. Sed hostibus irrisui fuit, a/pud quos flagrante etiã tum libertate, nondum cognita libertorum poten/tia erat. mirabanturq; quod dux & exercitus tanti belli confector seruitijs obedirent. Cuncta tamen ad imperatorem in mollius relata. Detentusq; re bus gerundis Suetonius, quod perpaucas naues in littore, remigiumq; in ijs amiserat, tanquam durante bello tradere exercitum Petronio Turpiliano, qui iam consulatu abierat, iubetur. Is non irritato hoste, neq; lacessitus, ho/nestum pacis nomẽ segni otio imposuit. Eodem anno Romæ insignia sce lera, alterum senatoris, seruili alterum audacia, admissa sunt. Domitius Bal/bus erat prætorius, simul longa senecta, simul orbitate & pecunia insidijs obnoxius. Eius propinquus Valerius Fabianus capessendis honoribus de/stinatus, subdidit testamentũ, ascitis Vicio Rufino, & Terentio Lentino e/quitibus Romanis. Illi Antonium Primum & Asinium Marcellum socia/uerãt. Antonius audacia promptus, Marcellus Asinio Pollione proauo cla rus, neq; morum spernendus habebatur, nisi quod paupertatem præcipu/um malorum credebat. Igitur Fabianus tabularijs quos memoraui, & alijs minus illustribus, obsignat. Quod apud patres conuictũ. Et Fabianus An/toniusq; cũ Rufino & Terentio lege Cornelia damnantur. Marcellum me/moria maiorum, & preces Cæsaris, pœnæ magis q̃ infamiæ exemere. Per/culit is dies Pompeianũ quoq; Helianum iuuenem quæstoriũ, tanq; flagi/tiorum Fabiani gnarũ. Eiq; Italia & Hispania in qua ortus erat, interdictũ est. Pari ignominia Valerius Ponticus afficitur, quod reos ne apud præfe ctum urbis arguerentur, ad prætorem detulisset, interim specie legum, mox

Polycletus libertus Neronis

Multi hodie etiam apud Christianos sentiũt cum Asinio Marcello

prævaricando ultionem elusurus. Additur senatusconsultum, Qui talem operam emptitasset, uendidissetúe, ut perinde pœna teneretur, ac si publico iudicio calumniæ condemnatus. Haud multo post præfectum urbis Pedanium Secundum seruus ipsius interfecit, seu negata libertate, cui precium pepigerat, siue amore exoleti infensus, & dominũ æmulum non tolerans. Cæterum cum uetere ex more familiam omnem quæ sub eodem tecto mansitauerat ad supplicium agi oporteret, concursu plebis quæ tot innoxios protegebat, usq; ad seditionem uentum est: senatusq; (in quo ipso erant studia nimiam seueritatem aspernantium) pluribus nihil mutandum censentibus.

Orõ C. Cassij in senatu de supplicio seruorum

Ex quibus C. Cassius sententiæ loco in hunc modum disseruit. Sæpenumero P. C. in hoc ordine interfui, cum cõtra instituta & leges maiorum noua senatus decreta postularentur. neq; sum aduersatus, nõ quia dubitarem
" super omnibus negocijs melius atq; rectius olim prouisum, & quæ conuer
" terentur in deterius mutari, sed ne nimio amore antiqui moris studium me
" um extollere uiderer. Simul quicquid hoc in nobis autoritatis est, crebris cõ
" tradictionibus destruendum non existimabam, ut maneret integrũ, si quan
" do Resp. consilijs eguisset. quod hodie euenit, consulari uiro domi suæ in
" terfecto, per insidias seruiles, quas nemo prohibuit, aut prodidit, quamuis
" nondum cõcusso senatusconsulto, quod suppliciũ toti familiæ minitabatur.
" Decernite Hercule impunitatẽ. At quem dignitas sua defendet, cum Præfe
" ctura urbis non profuerit? Quem numerus seruorum tuebitur, cum Pedani
" um Secundum quadringenti nõ ptorexerint? Cui familia opem feret, quæ
" ne in metu quidem pericula nostra auertit? An ut quidam fingere nõ erube
" scunt, iniurias suas ultus est interfector? quia de paterna pecunia trãsegerat,
" aut auitum mancipium detrahebatur? Pronunciemus ultro, dominum iure
" cæsum uideri. Libet argumenta conquirere in eo quod sapientioribus deli
" beratũ est. Sed & si nunc primum statuendum haberemus, creditis ne seruũ
" interficiendi domini animum sumpsisse, ut non uox minax excideret? nihil
" per temeritatẽ proloqueretur? Sanè consilium occuluit, telum inter ignaros
" parauit. num excubias transiret, cubiculi fores recluderet, lumen inferret, cæ
" dem patraret, omnibus nescijs? Multa sceleris indicia præueniunt serui, si
" prodant. Possumus singuli inter plures, tuti inter anxios: postremo si pere
" undum sit, nõ inulti inter nocentes agere. Suspecta maioribus nostris fuere
" ingenia seruorum, etiam cum in agris aut domibus ijsdem nascerentur, cha
" ritatemq; dominorũ statim acciperent. Postquam uero nationes in familijs
" habemus, quibus diuersi ritus, externa sacra aut nulla sunt, colluuiem istam
" non nisi metu coerceris. At quidam insontes peribunt. Nam & ex fuso ex
" ercitu, cum decimus quisq; fuste feritur, etiam strenui sortiuntur. Habet ali
" quid ex iniquo omne magnum exemplum, quod contra singulos, utilitate
" publica rependitur. Sententiæ Cassij, ut nemo unus contraire ausus est,

ita

ita dissonæ uoces respondebant, numerum, aut ætatem, aut sexum, ac plurimorum indubiam innocentiã miserantium. Præualuit tamen pars quæ supplicium decernebat. Sed obtemperari non poterat, cõglobata multitudine saxa ac faces minitante. Tum Cæsar populum edicto increpuit: atq; omne iter quo damnati ad pœnam ducebantur, militaribus præsidijs sepsit. Censuerat Cingonius Varro ut liberti quoq; qui sub eodem tecto fuissent, Italia deportarentur. Id à principe prohibitum est, ne mos antiquus, quem misericordia non minuerat, per sæuitiam incenderetur. Damnatus ijsdem consulibus Tarquinius Priscus repetundarum Bithynis interrogantibus, magno patrum gaudio, quia accusatũ ab eo Statilium Taurũ proconsulem ipsius meminerãt. Cẽsus per Gallias à Q. Volusio & Sex. Africano, Trebellioq; Maximo acti sunt, ęmulis inter se per nobilitatẽ Volusio atq; Africano: Trebellium dum uterq; dedignatur, supra tulere. Eo anno mortem obijt Memmius Regulus, autoritate, constantia, fama (in quantum præumbrante imperatoris fastigio datur) clarus, adeo ut Nero æger ualetudine, & adulantibus circum qui finem imperio adesse dicebant, si quid fato pateretur, responderit habere subsidium Rempublicam. Rogantibus dehinc in quo potissimum, addiderit, in Memmio Regulo. Vixit tamen post hæc Regulus, quiete defensus, & quia noua generis claritudine, neq; inuidiosis opibus erat. Gymnasiũ eo anno dedicatum à Nerone, præbitũq; oleum equiti ac senatui Græca facilitate. P. Mario, L. Asinio cõsulibus, Antistius prætor quem in tribunatu plebis licenter egisse memoraui, probrosa aduersus principẽ carmina factitauit: uulgauitq; celebri conuiuio, dum apud Ostoriũ Scapulam epulatur. Exin à Cossutiano Capitone, qui nuper senatoriũ ordinem precibus Tigillini soceri sui receperat, maiestatis delatus est. Tum primum reuocata ea lex credebatur, quæ haud perinde exitiũ Antistio, quàm imperatori gloriã quæsiuit, ut cõdemnatus à senatu, intercessione tribunitia morti eximeretur. Et cũ Ostorius nihil audiuisse pro testimonio dixisset, aduersis testibus creditum. Censuitq; Iunius Marullus consul designatus, adimendam reo præturã, necandumq; more maiorũ. Cæteris inde assentientibus, Pætus Thrasca multo cũ honore Cæsaris, & acerrime increpito Antistio, nõ quicquid nocens reus pati mereretur, id egregio sub principe, & nulla necessitate obstricto senatu, statuendũ disseruit: carnificẽ & laqueum pridem abolita: & esse pœnas legibus constitutas, quibus sine iudicũ sæuitia & temporũ infamia, supplicia decernerẽtur. Quin insula publicatis bonis, quo longius sontẽ uitam traxisset, eo priuatim miserior, & publicè clementię maximum exemplum futurũ. Libertas Thrascę silentium aliorũ rupit. Et postquam discessionẽ consul permiserat, pedibus in sententiam eius iere, paucis exemptis: in quibus adulatione promptissimus fuit A. Vitellius, optimum quemq; iurgio lacessens, & respondenti reticens, ut pauida ingenia solent.

Memmius Regulus

At consules perficere senatus decretum non ausi, de consensu scripsere Caesari. Ille inter pudorē & iram cūctatus, postremo rescripsit, nulla iniuria prouocatum Antistium grauissimas in principem contumelias dixisse. earum ultionem à patribus postulatam. Et pro magnitudine delicti pœnam statui par fuisse. cæterum se qui seueritatem decernentium impediturus fuerit, moderationem non prohibere. statuerent ut uellent, data etiam absoluendi licentia. His atque talibus recitatis, & offensione manifesta, non ideo aut consules mutauere relationē, aut Thrasea decessit sentētia: cæteriúe, quæ probauerant deseruere: pars ne principē obiecisse inuidię uiderentur, plures numero tuti, Thrasea sueta firmitudine animi, & ne gloria intercideret. Haud dispari crimine Fabricius Veiento cōflictatus est, qui multa & probrosa in patres & sacerdotes cōposuisset, ijs libris quibus nomen codicillorum dederat. Adijciebat Talius Geminus accusator, uenditata ab eo munera principis & adipiscendorum honorum ius. quæ causa Neroni fuit suscipiendi iudicij. Conuictumque Veientonem Italia depulit, & libros exuri iussit, conquisitos lectitatosque donec cum periculo parabantur: mox licētia habendi, obliuionem attulit. Sed grauescentibus in dies publicis malis, subsidia minuebantur. Concessitque uita Burrus, incertum ualitudine an ueneno. Valitudo ex eo coniectabatur, quod in se tumescentibus paulatim faucibus & impedito meatu, spiritū finiebat. Plures iussu Neronis, quasi remediū adhiberetur, illitū palatum noxio medicamine asseuerabant: & Burrum intellecto scelere, cum ad uisendum princeps uenisset, aspectū eius auersatum, sciscitantique hactenus respondisse: Ego me bene habeo. Ciuitati grande desideriū eius mansit per memoriam uirtutis, & successorum alterius segnem innocētiam, alterius flagrantissima flagitia & adulteria. quippe Cęsar duos prætorijs cohortibus imposuerat: Fenium Rufum ex uulgi fauore, quia rem frumentariam sine quęstu tractabat: Ofonium Tigillinum, ueterem impudicitiā atque infamiam in eo secutus, ac quæ illi pro cognatis moribus fuere. Validior Tigillinus in animo principis ex intimis libidinibus assumptus. Prospera populi & militum fama Rufus, quod apud Neronem aduersum experiebatur.

Burrus uita concedit

Mors Burri infregit Senecę potentiam, quia nec bonis artibus idem uirium erat, altero uelut duce amoto, & Nero ad deteriores inclinabat. Hi uarijs criminationibus Senecā adoriuntur, tanquam ingentes & priuatum supra modum euectas opes adhuc augeret, quodque studia ciuiū in se uerteret, hortorum quoque amœnitate & uillarum magnificentia quasi principem supergrederetur. Obijciebant etiā eloquentiæ laudem uni sibi asciscere, & carmina crebrius factitare, postquam Neroni amor eorum euenisset. Nam oblectamentis principis palàm iniquum, detractare uim eius equos regentis: illudere uoces quoties caneret. Quem ad finem: nihil in Rep. clarum fore, quod non ab illo reperiri credatur. Certe finitam Neronis pueritiam & robur

Seneca accusatur

robur iuuentæ adesse. exueret magistrũ satis amplis doctoribus instructus, maioribus suis. At Seneca criminantiũ non ignarus, prodentibus ijs qui/ bus aliqua honesti cura & familiaritatẽ eius magis aspernante Cæsare, tem pus sermoni orat: & accepto, ita incipit. Quartusdecimus annus est Cæsar ex quo spei tuæ admotus sum, octauus ut imperiũ obtines. Medio tẽporis tãtũ honorũ atq; opũ in me cumulasti, ut nihil felicitati meę desit, nisi mode ratio eius. Vtar magnis exẽplis, nec meæ fortunæ, sed tuæ. Atauus tuus Au gustus, M. Agrippæ Mitylenense secretum, C. Mecœnati urbe in ipsa, ue/ lut peregrinũ otium permisit: quorum alter bellorũ socius, alter Romæ pluri bus laboribus iactatus, ampla quidem, sed pro ingentibus meritis præmia acceperant. Ego quid aliud munificentiæ adhibere potui quàm studia (ut sic dixerim) in umbra educata? è quibus claritudo uenit, quod iuuentæ tuæ rudimẽtis affuisse uideor, grande huius rei pretium. at tu gratiã immensam, innumeram pecuniam dedisti, adeo ut plerunq; intra me ipsum uoluam: E/ gó ne equestri & prouinciali loco ortus, proceribus ciuitatis annumeror? In/ ter nobiles & longa decora præferẽtes, nouitas mea enituit? Vbi est animus ille modicis contentus? Tales hortos instruit & per hæc suburbana incedit, & tãtis agrorum spacijs, tam lato fœnore exuberat? Vna defensio occurrit, quod muneribus tuis obniti nõ debui. Sed uterq; mensuram impleuimus, & tu quantum princeps tribuere amico posset, & ego quantũ amicus à prin cipe accipere. Cætera inuidiam augent. quæ quidem, ut omnia mortalia, in/ fra tuam magnitudinem iacent, sed mihi incumbunt. mihi subueniendum est. quo modo in militia aut uia fessus adminiculum orarem: ita in hoc itine/ re uitæ, senex, & leuissimis quoq; curis impar, cum opes meas ultra sustinere non possim, præsidium peto. Iube eas per procuratores tuos administrari, in tuam fortunã recipi. Nec me in paupertatem ipse detrudam, sed traditis quorum fulgore perstringor, quod temporis hortorum aut uillarum curæ seponitur, in animũ reuocabo. Superest tibi robur, & tot per annos nixum fastigij regimen: possumus seniores amici, quiete respondere. Hoc quoq; in tuam gloriam cedet, eos ad summa uexisse, qui & modica tolerarent. Ad quæ Nero sic fermè respondit. Et quod meditatæ orationi tuæ statim oc/ curram, id primum tui muneris habeo, qui me non tantum præuisa, sed su/ bita expedire docuisti. Auus meus Augustus Agrippæ & Mœcenati usur/ pare otium post labores concessit, sed in ea ipsa ætate, cuius autoritas tuere/ tur quicquid illud & qualecunq; tribuisset. attamen neutrum datis à se præ/ mijs exuit. Bello & periculis meruerant. In his enim iuuenta Augusti uersa ta est. Nec mihi tela & manus tuæ defuissent, in armis agẽti. Sed quod præ/ sens conditio poscebat, ratione, consilio, præceptis pueririam, dein iuuentã meam fouisti. Et tua quidem erga me munera, dum uita suppetet, æterna e/ runt. Quę à me habes, horti, & fœnus, & uillæ, casibus obnoxia sunt: ac licet

Seneca ad Neronem

Nero ad Senecam

" multa uideātur, plerică haud quaquam artibus tuis pares, plura tenuerunt.
" Pudet referre libertinos, qui ditiores spectantur. Vnde etiā rubori mihi est,
" quod præcipuus charitate, nondum omnes fortuna antecellis. Verum & ti-
" bi ualida ætas, rebusq; & fructui rerum sufficiens, & nos prima imperij spa
" cia ingredimur: nisi forte aut te Vitellio ter consuli, aut me Claudio præpo-
" nis, & quantum Volusio longa parsimonia quæsiuit, tantū in te mea libera
" litas explere non potest. Quin si qua in parte lubricū adolescentiæ nostræ
" declinat, reuocas, inornatumq; robur subsidio impensius regis. Non tua mo
" deratio, si reddideris pecuniam, nec quies si reliqueris principem, sed mea a-
" uaritia, meæ crudelitatis metus in ore omnium uersabitur. Quod si maxime
" continentia tua laudetur, non tamen sapienti uiro decorum fuerit, unde ami
" co infamiam parat, inde gloriam sibi recipere. His adijcit complexum & oscula, factus natura, & consuetudine exercitus uelare odiū fallacibus blanditijs. Seneca (qui finis omnium cum dominante sermonum) grates agit: sed instituta prioris potentiæ commutat: prohibet cœtus salutantium: uitat comitantes, rarus per urbem, quasi ualitudine infensa, aut sapientiæ studijs domi attineretur. Perculso Seneca, promptum fuit Rufum Fenium imminuere, Agrippinæ amicitiam in eo criminantibus. Validiorq; in dies Tigillinus, & malas artes, quibus solus pollebat, gratiores ratus si principem societate scelerum obstringeret, metus eius rimatur. Compertoq; Plautum & Syllam maxime timeri, Plautum in Asiam, Syllam in Galliam Narbonensem nuper amotos: nobilitatem eorum, & propinquos huic orientis, illi Germaniæ exercitus commemorat. Non se, ut Burrum, diuersas spes, sed solam incolumitatē Neronis spectare, cui caueri utcunq; ab urbanis insidijs præsentia, longinquos motus quonam modo comprimi posse: Erectas Gallias ad nomen dictatorium, nec minus suspectos Asiæ populos, claritudine aui Drusi. Syllam inopem, unde præcipuam audaciam: & simulatorem segnitiæ, dum temeritati locum reperiret. Plautū magnis opibus, ne fingere quidem cupidinem otij, sed ueterum Romanorum imitamēta præferre, assumpta etiam Stoicorum arrogantia, sectaq;, quæ turbidos, & negotiorum appetentes faciat. Nec ultra mora. Sylla sexto die peruectis Massiliam percussoribus, ante metum & rumorem interficitur, cum epulandi causa discumberet. Relatum caput eius illusit Nero tanquam præmatura canicie deforme. Plauto parari necem, non perinde occultum fuit, quia pluribus salus eius curabatur, & spaciū itineris ac maris tempusq; interiectum mouerat famam: uulgoq; fingebant, petitum ab eo Corbulonem, tum magnis exercitibus præsidentem, si clari atq; insontes interficerentur, præcipuum ad pericula: quin & Asiam fauore iuuenis arma cepisse, nec milites ad scelus missos aut numero ualidos, aut animo promptos, postquam iussa efficere nequiuerint, ad spes nouas transisse unà. Hæc in ore famæ credentium otio agebantur

Tigillinus calumniator

bantur. Cæterum libertus Plauti celeritate uentorũ præuenit centurionem, & mandata L. Antistij soceri attulit: effugeret segnem mortem: otium, suffugium, & magni nominis miserationem, reperturum bonos, consociaturum audaces. nullum interim subsidium aspernandum. si sexaginta milites (tot enim adueniebant) propulisset, dum refertur nuncius Neroni, dum manus alia permeat, multa secutura, quæ ad usq; bellum eualescerent. deniq; aut salutem tali cõsilio quæri, aut nihil grauius audenti quàm ignauo patiendum esse. Sed Plautũ ea non mouere, siue nullam opem prouidebat inermis atq; exul, seu tædio ambiguæ spei, an amore cõiugis & liberorum, quibus placabiliorem fore principem rebatur, nulla sollicitudine turbatũ. Sunt qui alios à socero nuncios uenisse ferant, quanquã nihil atrox immineret, doctoresq; sapientiæ Cœranum Græci, Musonium Thusci generis, cõstantiam opperiendæ mortis, pro incerta & trepida uita suasisse. Repertus est certè per medium diei nudus exercitãdo corpori. Talem eum centurio trucidauit, coràm Pelagone Spadone, quem Nero centurioni & manipulo quasi satellitibus ministrum regium præposuerat. Caput interfecti relatũ. cuius aspectu, ipsa principis uerba referã: Quin, inquit, Nero deposito metu nuptias Poppeæ ob eiusmodi errores dilatas maturare parat, Octauiamq; coniugẽ amoliri, quamuis modeste agat, & nomine patris, & studijs populi grauem. Sed ad senatũ literas misit, de cæde Syllæ Plautiq; haud confessus. uerum utriusq; turbidum ingenium esse, & sibi incolumitatem Reip. magna cura haberi. Decretæ eo nomine supplicationes, utq; Sylla & Plautus senatu mouerentur, grauioribus tamen ludibrijs quàm malis. Igitur accepto patrum consulto, postquã cuncta scelerum pro egregijs accipi uidet, exturbat Octauiã, sterilem dictitans. Exin Poppeæ coniungitur. Ea diu pellex, & adulteri Neronis, mox mariti potens, quendam ex ministris Octauiæ impulit, seruilem ei amorẽ obijcere. destinaturq; reus cognomento Eucęrus, natione Alexandrina, canere tibijs doctus. Actæ ob id de ancillis quæstiones, & ui tormentorum uictis quibusdam, ut falsa annuerent, plures perstitere sanctitatẽ dominæ tueri. Ex quibus una instanti Tigillino, castiora esse muliebria Octauię respondit, quàm os eius. Mouetur tamen primo ciuilis dissidij specie, domumq; Burri, & pręedia Plauti, infausta dona accipit. Mox in Campaniam pulsa est addita militari custodia. Inde crebri questus, nec occulti per uulgũ, cui minor sapientia, & ex mediocritate fortunæ, pauciora pericula sunt. His (haud quaquam Nero pœnitentia flagitij) cõiugem reuocauit Octauiam. Exin læti Capitolium scandunt, deosq; tandem uenerantur. Effigies Poppeæ proruunt. Octauiæ imagines gestant humeris, spargunt floribus, foroq; ac templis statuunt. Itur etiam in principis laudes, repetitum uenerantium. Iamq; & palatium multitudine & clamoribus complebant, cum emissi militũ globi uerberibus & intento ferro turbatos disiecere. Mutataq; quæ Vulgus

per

per seditionem uerterant, Poppeæ honos repositus est. Quæ semper odio tum & metu atrox, ne aut uulgi acrior uis ingrueret, aut Nero inclinatione populi mutaretur, prouoluta genibus eius: Nō eò loci res suas agi, ut de matrimonio certet (quāquam id sibi uita potius) sed uitam ipsam in extremum adductam à clientulis & seruitijs Octauiæ, quæ plebis sibi nomen indiderint, ea in pace ausi, quæ uix bello euenirent. Arma illa aduersus principem sumpta. ducē tantum defuisse, qui motis rebus facile reperiretur. Omitteret modo Campaniā & in urbem ipsam pergeret, ad cuius nutum absentis tumultus cierentur. Quod alioquin suum delictum? quam cuiusquā offensionem? An quia ueram progeniem penatibus Cæsarum datura sit, malle populum Romanū tibicinis Aegyptij sobolem imperatorio fastigio induci? Denique si id rebus cōducat, libens quàm coactus acciret dominam, uel consuleret securitati iusta ultione. Et modicis remedijs, primos motus cōsedisse. at si desperent uxorem Neronis fore Octauiā, illi maritum daturos. Varius sermo, & ad metum atque iram accommodatus, terruit simul audientē & accendit. Sed parum ualebat suspicio in seruo, & quæstionibus ancillarum eluserat. Ergo cōfessionem alicuius quæri placet, cui rerum quoque nouarum crimē affingeretur. Et uisus idoneus maternæ necis patrator Anicetus, classi apud Misenum (ut memoraui) præfectus, leui post admissum scelus gratia, dein grauiore odio: quia grauiorum facinorum ministri quasi exprobrātes aspiciuntur. Igitur accitum eum Cæsar operę prioris admonet. Solum incolumitati principis aduersus insidiantem matrem subuenisse: locum haud minoris gratiæ instare, si coniugem infensam depelleret. Nec manu aut telo opus. Fateretur Octauiæ adulterium. Occulta quidem ad præsens, sed magna ei præmia, & secessus amœnos promittit: uel si negauisset, necem intentat. Ille insita uecordia, & facilitate priorum flagitiorum, plura etiam quàm iussum erat, fingit, faturque apud amicos, quos uelut cōsilio adhibuerat princeps. Tum in Sardiniam pellitur, ubi non inops exilium tolerauit, & fato obijt. At Nero præfectū spe sociandæ classis corruptum, & incusatæ paulo ante sterilitatis oblitus abactos partus conscientia libidinum, eaque sibi comperta dicto memorat. Insulaque Pandateria Octauiā claudit. Non alia exul uisentium oculos maiore misericordia affecit. Meminerant adhuc quidam Agrippinæ à Tiberio, recētior Iuliæ memoria obuersabatur à Claudio pulsæ. Sed illis robur ætatis affuerat. Læta aliqua uiderant, & præsentem sæuitiam melioris olim fortunæ recordatione eleuabant. Huic primum nuptiarum dies loco funeris fuit, deductæ in domum, in qua nihil nisi luctuosum haberet, erepto per uenenū patre, & statim fratre. Tum ancilla domina ualidior. Et Poppea nō nisi in perniciem uxoris nupta. Postremo crimen omni exitio grauius. Ac puella uicesimo ætatis anno, inter cēturiones & milites, præsagio malorū iam à uita exempta, nondum tamen morte acquiescebat.

Anicetus

Paucis

Paucis dehinc interiectis diebus, mori iubetur cum iam uiduā se & tantum sororē testaretur,cōmunesꝗ Germanici,& postremo Agrippinæ nomē cie ret,qua incolumi infelix quidem matrimoniū,sed sine exitio pertulisset.Re/ stringitur uinculis,uenæꝗ eius per omnes artus exoluūtur, Et quia pressus pauore sanguis tardius labebatur, præferuidi balnei uapore enecatur. Ad/ diturꝗ atrocior sæuitia,quod caput amputatum latumꝗ in urbem Poppea uidit. Dona ob hæc tēplis decreta. Quod ad eū finē memorauimus,ut qui/ cunꝗ casus tēporum illorū nobis uel alijs auctoribus noscēt,præsumptum habeāt,quoties fugas & cædes iussit princeps,toties grates deis actas,quæꝗ rerū secundarum olim,tum publicæ cladis insignia fuisse. Neꝗ tamen silebi mus,si quod senatusconsultū,adulatione nouū,aut patientia postremū fuit.

Eodē anno libertorū potissimos ueneno interfecisse creditū est,Dorypho rum quasi aduersatū nuptijs Poppeę,Pallantē quod immensam pecuniam lōga senecta detineret. Romanus secretis criminationibus incusauerat Sene cam ut C.Pisonis sociū,sed ualidius à Seneca eodē crimine perculsus est. Vn de Pisoni timor & orta insidiarū in Neronē magna moles,sed improspera.

FINIS XIIII. LIBRI.

BEATI RHENANI IN LIBRVM DECIMVM QVINTVM CASTIGATIONES.

T defectione Hyrcanorum.) Scripsimus, dissensione Hyrcan.

Et certamē.) Emēdaui, Cōtra ueterū fratrū odia & certamina.

Dum ipse positis aduersus Hyrcanos discordijs.) Reposui/ mus, Dum ipse compositis aduersus Hyrcanos discordijs.

Compositius cuncta ꝗ festinatius agerēt.) Nos festinantius.

Quosdam riuos cōgestu terræ obdidit.) Scripsimus, abdidit.

Et Corbulonis minis patrata magnifice extollebant.) Reposuimus, ac magni/ fica, extollebant.

Famisulanus Vectoniarius.) Codex Budensis, Fimisulanus Vectonianus.

Calauius Sabinus regebat.) Nos, regebant. Mox est illic, transmittebat. Sicut & ante, Armeniam intrat. Igitur & nos sic scripsimus.

Castello cui Afamosata nomen est.) Correximus, Arsamosata.

Et ægre compulsum ferunt.) Sustulimus particulam &. Non autem hæc sola supererat, sed mox item particula, ut, Aegre compulsum ferunt, instantē Corbu/ loni fateretur. Subauditur autem ut.

Hinc peditatu inde equite.) Codex Budensis. Hinc peditatu, hinc equite.

Per longinqua & auia.) Prępositionem per expunximus sic distinguendo sen tentiam: Peditum si quis integer, longinqua & auia: uulnerati castra repetiuere. Subauditur ante, petijt.

Missis item ad Corbulonē precibus.) Scripsimus, Missis iterum ad Corb. pr.

Ne aliud ꝗ munimenta propugnabant.) Emendaui, Nec aliud q. m. prop.

Aut metu.) Ablatiuum metu deleuimus, & pro aut scripsimus, ut, hoc modo. Et alij propria ignauia, ut Corbulonē opperiētes. Siquidem in manuscripto libro

tantum est aut pro ut. Librarius ultimam præcedentis uocabuli quod est ignauia literam, cum ut cõiunxit, ut fieret aut. Deinde quispiam ablatiuum adiecit metu.

Cõtra daret.) Hoc mihi magis probaẽ ꝙ quod uerbũ in regio uolumine est scriptum, nẽpe, cõtradiceret. Sic lib. 17. Si fortuna cõtra daret, iratis ne relinquerenẽ.

Pacem ex æquo utilẽ, nec præsentia spectaret.) Non est inepta Budensis exemplaris lectio, Pace ex æquo utili, ne præs.t.sp.

Adiecisse deos dignum Arsacidarum simul & de legionibus Romanis statuerent.) Scribendum apparet, Adiecisset eos, dignum Arsacidarũ &c. Sensus est. Rescripsit Vologeses se adhibuisse fratres suos in consilium Pacorum ac Tyridatem, ut digne Arsacidis simul & Romanis statuerent. Quur enim non possim docendi gratia sic loqui, quum Cicero dixerit, cõuenienter naturæ uiuere. Arbitror autem dignum Arsacidarũ imitatione Græca protulisse, ἀξίως τῶν ἀρσακιδῶν. Nisi quis malit, dignum Arsacidarum pro dignitatem Arsacidarum, hoc est pro dignitate Arsacidarum simul & de legionibus Romanis statuerent.

Vasatem præfectum.) Et mox, Vasates. Scripsimus Vasacem, & Vasaces.

Is castra perfluebat.) Malim, præfluebat.

Antequam agmen Romanum excederet.) Emendauimus, decederet. Quod illic sequiẽ, Aut iumẽta adnoscẽtes, in uulgata æditione est agnoscẽtes, nec refert.

Validum & firmum intellexere.) Reposui, Validum & fidum intellexere.

Neq; se plus tridui itineri abfuisse.) Nos, itinere.

Non eam speciem insignium & armorum prætulit.) Liber manu descriptus, Non eam speciem insignium armorum p.

Ne lachrymis quidem temperare.) Scripsimus, temperauere.

Consalutatio Vix præ fletu usurpata cõsalutatio.) Sic libro 20. Nulla inter coeuntes exercitus consalutatio. Quanquam hoc loco codex Budensis habet consolatio.

Hoc conquerentium.) Castigauimus, Hæc conquerentium.

Amnemq; ut olim medium faceret.) Scribendum, Amnemq; ut omniũ medium faceret. Item, Diruptaq; quæ ultra Euphratem communierat Corbulo.

Fortuitus ignis assumpsisset.) Emendaui, absumpsisset.

Ius naturæ *Labores educandi* Adeunt, ibi naturæ munus, labores educãdi.) Exemplar Matthiæ Coruini habet, Adeuntibus naturæ. Proinde lego, Qui magna cũ inuidia senatũ adeunt, ius naturę, labores educandi, aduersus fraudem, & artes, & breuitatẽ adoptionis enumerant. Dele ergo uocabulũ munus quod castigatores insulserunt, ibi pro ius scribentes. Hic locus feliciter, ut puto restitutus est, atq; in contextu mutatus.

Ac nec usurpandis quidẽ hæreditatibus prodesset.) Particula quidem illic non est, & potest abesse.

Potentiam suam tali modo ostentandi.) Nec est illic suam.

Locus puerperio colonia Antium fuit.) Abest & uerbum fuit, quod nos quoque dispunximus.

Iã senatus interim uterũ Poppeę cõmendauerat dijs.) Aduerbiũ interim sustulimus.

Adnotandum est.) Scripsimus, Adnotatum est.

Quam populus Romanus.) Castigaui, quem. Subaudi modum.

Neq; infamia Pæti augebatur.) Correximus, angebatur.

Ponere insigne regium Tum placuit Tyridatem ponere apud effigiem Cæsaris insigne regium.) Ponere pro deponere.

Vt, initia uigiliarum per centurionem enunciari.) Scripsimus, nunciari.

Structa Et structã ante auguralem aram subdita face accendi.) Castigauimus, Et structa (hoc est struem lignorum extructam) ante Auguralem aram subdita face accendi

cendi. Subaudiatur, ligna, uel simile quippiam.

Postero die spaciū orauit.) Emendaui, Postremo die. Quanquam si quis de biduo ultimo tantū intelligat, rectè scripserit postero die. Id quod secutus est castigator huius loci. Quod si quis ad totū tempus respiciat, quo semel atque iterum congressi sunt, præsertim quū præcedat, Dein paucis dieb. interiectis: nō absurda lectio erit postremo die, quam nos Budensi codici debemus, cui cætera fermè omnia.

Neu ferrū traderet.) Intelligēdū, ne ferrū traderet, s. ipse Tyridates Corbuloni.

Equitum Romanorum locos sedibus plebis antepofuit apud Circum.) Scripsimus, sedilibus plebis.

Nanque ad eam diem indiscreti ibant.) Reposui, indiscreti inibant.

Spectacula gladiatorum idem annus habuit, pari magnificētia ac priori.) Castigauimus, pari magnificentia, ac priora.

Sed fœminarum illustrium senatorumque plures per arenā fœdati sunt.) Quid faciunt fœminę illustres in arena? Deest hic genitiuus filiorū, quem inseruimus, Sed fœminarum illustrium senatorumque filiorum plures per arenam fœdati sunt.

Inde initium fore, ut transgressus in Achaiam.) Et hic deerat ablatiuus scenis. Inde initium fore, ut transgressus scenis in Achaiam. Scenis id est per scenas.

Et quos à proximis colonijs & municipijs eius rei fama ciuerat.) Scripsimus, accieuerat.

Etiam alijs præmineret.) Reposuimus, etiā malis præmineret. Quasi d. primum facetijs scurrilibus, deinde flagitijs sceleribusque præminuit.

Iussi id accusatores obijcere.) Pronomen id non est in libro manuscripto, nisi postea additum.

Qui ne ignobiles haberet quos ab epistolis & libellis & rationibus appellaret.) Volumē regiū habet, qui ne ignobiles haberet quos ab epistolis & libellis & rationibus appellet. Cōijcio legendū, Quin eum siue quinetiā nobiles habere, quos ab epistolis, & libellis, & ratiōibus appellet. Quare sic emēdare cōtextū ausi fuimus.

Hæc atque talia plebi ualentia fuere.) Budense exemplar hic rasis aliquot literis habet uolentia. Scripserim ego, Hæc atque talia plebi uolenti fuere. Similem locutionem usurpat in uita Agricolæ, Eoque initio erecta prouincia, ut quibus bellum uolentibus erat. Hoc sermonis genus Græcis familiare. Plato ἀλλ᾽ ὅρα εἴ σοι βουλομένῳ ἐστὶν ἃ λέγω, id est. Sed uide num tibi uolēti sint quæ dico. Gregorius Nazianzenus, ἐνέπαιζον ὅσα βουλομένοις ἦν. id est. Illuserūt quęcunque uolentibus erant. Sic & libro 19. loquitur. Cæterisque remanere & in uerba Vespasiani adigi uolentibus fuit. Quo loco nos dictionē liberum à castigatoribus insultam submouimus. Expressit hanc figurā amator Hellenismi Macrobius quum inquit. Si uobis uolentibus est. Huius generis & illud quod Tacitus lib. primo dixit. Vt quibusque bellum inuitis, aut cupiētibus erat. Quod autores Græci dicūt ἀχθομένοις ἦν. & ἡδομένοις ἦν. Nec est admodū dissimile quod eodem libro infra legitur. Volentibus Armenijs præfecit. Item libro 18. Mutiano uolenti scripsere. quanquam in uulgatis æditionibus male legitur, uiolentia. Sed de hac figura admonuimus sub initium operis, & suis deinde locis. *Hæc atque talia plebi uolenti fuere*

Ipse quo fidem acquireret, nihil usquā perinde lætum sibi publicis locis.) Hic locus est prorsum uitiatus. Liber manuscriptus habet. Quo ipse fidem acquireret nihil usquā perinelocum sibi letum publicis locis. Diuinatione est opus. Legerim ipse quo fidem acquireret, nihil usquā periculosum sibi, lætus publicis locis struere cōuiuia, totaque urbe quasi domo uti, hoc est, struebat, atque utebatur. Id nimirum simplicius est, quàm legere, periculosum siue turbulentum, pro sibi lætum.

Quasi Tigillino paratæ, ut exempla referam.) Et hic deprauata uerba sunt.

Emēdauimus, quas Tigillino paratas ut exēplū ferā. Vbi ferā dixit pro referā.

Et cōtra ſcorta uiſebantur.) Particula cōnectens, &, nō eſt in uolumine Bud.

Et poſtquam tenebræ incedebant.) Malim, incidebant.

Miſit auſpices duos.) Sic & illic legitur. Forte melius, Viſi auſpices duo. Nam ſequitur, cuncta etiam ſpectata, ſiue ut in ſcripto codice legitur, aſpectata.

Cuncta deniq; ſpectata.) Manuſcriptus liber, Cuncta etiā aſpectata Plusq; eſt aſpectata quàm ſpectata. Verbum aſpectandi libro primo uſurpat, Omnis exuta

Aſpectare æqualitate iuſſa principis aſpectare.

Omnibus quę huic urbi per uiolentiā igniū acciderūt, grauior atq; atrocior.) Parentheſi ſublata, coniunctionē ſed inſeruimus. Sed omnibus quę huic urbi per uiolentiā igniū acciderūt, grauius atq; atrocius. Noua ſentētia eſt. Subauditur, id in- (commodum.

Et rurſus inferiora populando.) Particulam & deleuimus.

Huc illuc Hucq; & illuc flexis.) Nec hoc loco codex manuſcriptus particulā & habet. Opinor Tacitum ſcripſiſſe, huc illuc flexis, quemadmodum alibi ſæpe loquitur. Libro primo. Sed exterruit Cæcinna huc illuc ferens arma. Libro quarto. Sed perſequi incertum fuit, quum ex uſu temporis huc illuc mearent.

Adhoc Adhęc lamēta pauētiū fœminarū.) Scripſimus, Adhoc, qua uoce etiā alibi utit.

Irritū cadere In irritum çadebant.) Codex Budenſis, Irritum cadebāt. Sic infra, Dum merita erga Neronem ſua, & quàm irritum cecidiſſent, aperit. At utrobiq; legitur in uulgatis æditionibus, in irritum.

Necdum poſito metu ſatis credebatur, cū leuis r.g. ignis.) Repoſuimus, Necdum poſito metu, redibat. Leuis rurſum graſs. ig.

Multa ſeniores meminerint.) Caſtigauimus, meminerant.

Ex quo Senones.) Forte, & quo Senones capt. urbem inſl.

Effodere proxima Auerno iuga connixus eſt.) Codex Budenſis, Eniſus eſt. Forte, anniſus eſt.

Sed dimenſis uirorum ordinibus.) Illic legitur, diuerſis ordinibus. Hoc eſt, ſeparatis. Sic infra. Et diuerſi interrogantur.

Subuectare Vtiq; naues & quæ frumentum Tyberi ſubuectæ eſſent.) Emēdauimus Vtiq; naues quæ frumentum Tyberi ſubuectaſſent.

Quod is lapis ignibus imperuius eſt.) Correxi, Quod is lapis igni imper. eſt.

Et lectiſternia ac peruigilia celebrauere fœminæ.) Exēplar regiū, Selliſternia.

Quos per flagitia inuiſos.) Hic & mox quum pietatē Chriſtianam exitiabilem ſuperſtitionē uocat, loquitur ut ethnicus, & myſteriorū noſtrę religionis ignarus.

Et pereuntibus addita ludibria.) Repoſuimus, Ea pereūtibus addita ludibria.

Sed in ſæuitiam unius adſumerentur.) Caſtigaui, abſumerentur.

Oretenus Hic Græca doctrina oretenus exercitus.) Oretenus non eſt in uolumine Budenſi. Qui addidit motus eſt, quod ſequitur, animum bonis artibus n. ind. Quum poſſit ſtare ſententia ſine eo aduerbio, quod hic minime locum habet. Nam oretenus ſignificat uſq; ad os. Sic annalium libro primo. Permiſcentur inter ſe manipuli modo pectore, modo ore tenus extantes.

Ferebant Senecam.) Scripſimus, Ferebatur Senecā. Nam ſæpenumero hoc uerbum uſurpat imperſonaliter. porrò melius cohærebit ſententia ſi legas: Ferebatur Seneca orauiſſe, & non egreſſus.

Cubiculum non egreſſus.) Subaudi, eſt.

Dum pro ſimplici uictu, & agreſtibus pomis, ac ſi ſitis admoneret, profl. aqua uitam tolerat.) In libro regio non eſt præpoſitio pro, ſed pro tolerat eſt tolerabat. Itaq; legendum, Dum ſimplici uictu & agreſtibus pomis, ac ſi ſitis admoneret,

profluente

profluente aqua uitam tolerat siue tolerabat.

Neq; senatui quod inane esset, sed prouisum quonã modo pœnas euersę Reip. daret.) Aduersatiuã particulam exemimus, quę ex posteriori syllaba proxime pręcedentis dictionis nata est. Emendauimus itaq;, Neq; senatui quod inane esset, prouisum quó nam modo pœnas uersæ Reip. daret.

Et multũ acerrimos duceret in partes.) Castigaui, Et militum acer.d. in partes.

Qui à coniuratione integri essent.) Codex Budensis, qui coniuratioñ. integri. Lego coniuratione, aut potius, coniurationis integri. *Cõiurationis integri*

Et genibus principis accedens.) Emendauimus, Et genibus principis accidẽs. Est ab accido, quod est ab ad & cado.

Animi ualidus, & corpore uigens.) Codex Budensis, & corpore ingens. Sic libro. 17. Cæcina, decora iuuenta, corpore ingens, animi immodicus.

Et cæterorum ut quiq; audaciæ plus habuisset.) In Budensi, & cæterorum ut quisq; audiuisset, accurrerent.

Diuites, pauperes.) Pro diuites scripsimus, dites. quam uocem usurpat crebrò. Vt lib. 18. Dites dominos in prædã, aut si repugnatũ foret, ad excidiũ destinabãt.

Quibusq; sistitur sanguis parare eundẽ Milichũ iubet.) Liber Matthiæ Coruini. Quibusq; sistitur sanguis fartiebat eundẽ Milichum iubet. Lego, fartiẽda cundum M. iubet. Dicimus enim, iubeo te aliquid. Mox est illic in hortos Seruianos.

Adiungere crimẽ uisum, se pariter indicẽ & testẽ facere.) Exemplar scriptũ habet uixisse. Forte legendũ, Adiungere crimẽ nixũ, se pariter indicẽ & testẽ facere.

Ergo accitur Natalis.) Scripsimus, Ergo accitus Natalis. Subaudi, est.

Charissima suorum quisq; pignorum proderent.) Castigaui, Charissima quoq; suorum pignorum proderent.

Latatum erga coniuratos.) Reposui, Lætatum erga coniuratos.

Animum aduersum suprema firmabat.) Nos, firmat.

Nam uetus miles timebatur, quanquam fauore imbutus.) Mutaui meum secutus iudicium, quanquam in tanquam.

Et sola corporis forma cõmendatã.) Volumen regiũ, Et sola corporis fama co.

Domitius filius.) Scripsimus, Domitius Silius.

Quando uenenũ non processerat.) Codex manuscriptus, Quoniã uenenum non processerat. Nec magnopere refert.

Quod à uisendo eo prohiberetur) Emendauimus, quod uisendo eo prohiberetur. Solet enim tales præpositiones omittere Tacitus.

Se ratiõe ualetudinis & amore quietis, excusauisse respõdit.) Illic legit, ratiões ualetudinis & amore quietis. Posset legi, se rationẽ ualitudinis & amorem quietis excusauisse.

Quod unũ iam tamen pulcherrimum.) Mutaui, quod unum iam tamen & pulcherrimum habebat.

Complectitur uxorem paululum aduersum præsentem formidinẽ mollitus.) Hic inseruimus particulam &. Complectitur uxorẽ, & paululum aduersus præsentem formidinem mollitus orat rogatq;.

Illa contra, sibi quoq; destinatam mortem adseuerat.) Coniunctio quoq; non est in uolumine Budensi.

Suadet in aliud cubiculum abscedere.) Scripsimus, abscederet.

Inuertere supersedeo.) Quod factum fuisset, si hic alijs uerbis retulisset. Alioqui posset etiam legi, innectere supersedeo. Quæ lectio mihi summopere probatur. nam superior sensus planè frigidus est. *Innectere supersedeo*

Inhiberi mortem imperat.) Verbum imperat non est in libro manudescripto.

Quare Tacitum scripsisse suspicor, At Nero nullo in Paulinam proprio odio, ac ne glisceret inuidia crudelitatis, inhibe[illegible] mortem. Inhibere id est inhibebat.

Quo damnati publico Atheniensiũ iudicio extinguerentur.) Apparet ex regio uolumine legi posse, Quo damnatus pub. Ath. iud. extingueretur.

Frigidis iam artubus & clauso corpore aduersus uim ueneni.) Illic legitur, Frigidus iam artus & cluso corpore aduersus uim ueneni. Græca constructio, est sed Historicis permissa.

Ita codicillis perscripserat.) Supposui præscripserat. Quanquam me non latet elegans esse uerbum perscribere, & hic locum habere posse.

Auriga, & histrio, & incendiarius extitisti.) Priorem particulam & submouimus, Auriga, histrio, & incendiarius fuisti.

Incomptos & ualidos.) Hæ duæ uoces, & ualidos, non sunt in libro Matthiæ Coruini. Legendũ arbitror, Nec minus nosci decebat militaris uiri sensus sed incomptos. Facile est uidere quid induxerit castigatorem ut adderet clausulam, & ualidos. Nempe, &, coniunctio, pro qua sed scribendum erat.

Quamuis Flauius ut humilem & angustã increpans.) Non aliter illic legitur, nisi quod angustum, exemplar habet. Verũ attentius inspecta scriptura deprehendisse mihi uideor pro q̃uis scribendũ simpliciter quẽ. Mox est illic, Ne hoc quidẽ, inquit, ex disciplina. Sentit aũt disciplinam militarẽ castrensemq́. Quare sic emendauimus locũ. Is proximo in agro scrobem effodi iussit, quẽ Flauius ut humilem & angustũ increpans, circumstantibus militibus, Ne hoc quidẽ, inquit, ex disciplina. Porrò scrobẽ in masculino quoq; genere usurpari nõ est ignotũ ex autoribus.

Non aliter tot flagitijs eius subueniri potuisse.) Scripsi posse.

Denegauere pro degenerauere Nec cęteri centuriones in perpetiẽdis supplicijs denegauere.) Crassum erratũ est. Emẽdaui, degenerauere. Sanè quisquis fuit qui supposuit uerbum denegauere, respexit ad id quod dictũ supra de Subrio Flauio, Cõfessionis gloriã amplexus. Verũ quod hic præcedit, in perpetiẽdis supplicijs, & quod sequitur, At nõ Fenio par animus, indicant legendũ, degenerauere. Neq; enim denegare absolute usurpatur.

Haud nescius inter adulteros eius ad Cæsarem esse.) Castigaui inter adulteros eius & Cæsarem esse.

Quia speciem iudicis induere non poterat.) Reposui, Quia speciem indicij induere non poterat.

Conuiuium celebrarat.) Feci, celebrat.

Nihil metuẽs aut dissimulando metu.) Nos, Nihil metuẽs an dissimulãdo me.

Mensæ exitiũ pro imminens exitium Et mensæ exitium opperientium.) Enorme mendum hic est. Correximus, Et imminens exitium op. Postquam pauorem eorum & imminens exitium opperientium & imaginatus & irridens Nero. Budense exemplar habet in mense exitium, hinc ansa conijciendi data est.

Exin Mannio & Lucani cædem imperat.) Id uidetur sic dictũ, quasi Mannio centurioni cuipiam etiam Lucani necem imperarit. Sed si quis attentius consyderet, apparebit scribendũ, Exin M. Annei Lucani cædem imperat. Et sic nostrum secuti iudiciũ mutauimus. Nam à codice regio, nihil erat hic præsidij. Sic supra, Et Lucanus Anneus Plautiusq́ Lateranus cõsul designatus uiuida odia intulere.

Sed tamen extimarentur,) Scripsimus, existimarentur. Paulopost in regio codice est, Britio Catullino. Item Acilia mater.

Apud palatium quoq; effigies eorum sisteret.) Nos apud palatium effigies eorum quoq; sisteret.

Neu compositam, & obliteratam mansuetudinẽ principis nouam ad sæuitiam retra-

retraheret.) Illic non habetur particula cõnectens, &c. Quare suspicor hanc fuisse germanam Taciti lectionem, Neu compositũ, obliterata mansuetudine principis nouam ad sæuitiam retraheret. Neu compositũ, hoc est sedatum & qui iam placidus factus esset, Subaudi Neronẽ. Porrò compositum etiã alibi usurpat pro sedato. ut lib. 17. Cõpositiq; ad præsens, qui coerceri non poterant. Sed & Obliterandi uerbo rursum utitur libro sequenti. Quæ obliterari non sinebat Capito Cossutianus. Et lib. 17. Ac ne reuerentiã imperij exuere uiderentur, in S. P. Q. R. obliterata iam nomina, sacramenta aduocabant. Item in prioribus libris sæpe.

Et uenerationẽ item hominum merito.) Aduerbium item submouimus, quod non sit in libro manuscripto.

Quod ad omnia olim sui exitus uerteretur.) Budense uolumẽ: Quorundam ad omnia dolum sui exitus uerteretur. Legerim, Quod clàm ad omen ac dolum sui exitus uerteret. Vbi sui pro eius usurpat, more Ciceronis & ueterum autorum.

FINIS.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER XV.

NTEREA rex Parthorũ Vologeses, cognitis Corbulonis rebus, regemq; alienigenam Tygranem Armeniæ impositum: simul fratre Tyridate pulso, spretum Arsacidarum fastigium ire ultum uolens, magnitudine rursum Romana & continui fœderis reuerentia, diuersas ad curas trahebatur, cunctator ingenio, & dissensione Hyrcanorum gentis ualidæ, multisq; ex eo bellis illigatus. Atq; illum ambiguum nouus insuper nuncius contumeliæ extimulat. Quippe egressus Armenia Tygranes Adiabenos conterminam nationẽ latius ac diutius quàm per latrocinia uastauerat. Idq; primores gentium ægrè tolerabant, eò contemptionis descensum, ut ne duce quidem Romano incursarentur, sed temeritate obsidis, tot per annos inter mancipia habiti. Accẽdebat dolorem eorum Monobazus quem penes Adiabenum regimen, quod præsidium, aut unde peteret rogitans. Iam de Armenia concessum, proxima trahi: & nisi defendãt Parthi, leuius seruitium apud Romanos deditis, quàm captis esse. Tyridates quoq; regni profugus, per silentiũ haud modicè querendo, grauior erat. Non enim ignauia, magna imperia cõtineri, uirorum armorumq; faciendum certamen. Id in summa fortuna æquius, quod ualidius. Et sua retinere, priuatæ domus: de alienis certare, regiam laudem esse. Igitur commotus his Vologeses concilium uocat, & proximum sibi Tyridatem cõstituit, atq; ita orditur. Hunc ego eodem mecum patre genitum, cum mihi per ætatem summo nomine concessisset, in possessionem Armeniæ deduxi. qui *Vologesis oratio in concilio suorum*

" tertius potētię gradus habetur. Nā Medos Pacorus anteceperat, uidebarq;
" cōtra uetera fratrum odia & certamina, familiæ nostræ penates ritè compo
" suisse. prohibent Romani, & pacem ipsis nunquā prospere lacessitam, nunc
" quoq; in exitium suum abrumpunt. Non ibo inficias, æquitate quàm san-
" guine, causa quàm armis retinere parta maioribus malueram. si cōctatione
" deliqui, uirtute corrigam. Vestra quidem uis & gloria in integro est, addita
" modestiæ fama. quæ neq; summis mortaliū spernenda est, & à dijs æstima
tur. Simul diademate caput Tyridatis euinxit, promptam equitum ma-
num quæ regem ex more sectabatur Monesi nobili uiro tradidit, adiectis
Adiabenorum auxilijs: mandauitq; Tygranem Armenia exturbari, dum
ipse compositis aduersus Hyrcanos discordijs, uires intimas, molemq; belli
ciet, prouincijs Romanis minitans. Quæ ubi Corbuloni certis nuncijs audi
ta sunt, legiones duas cum Verulano Seuero, & Vectio Bolano, subsidium
Tygrani mittit, occulto præcepto, cōpositius cuncta, quàm festinantius age
rent. quippe bellum habere quàm gerere malebat. Scripseratq; Cæsari pro-
prio duce opus esse, qui Armeniam defenderet: Syriam ingruente Vologe
se acriore in discrimine esse. Atq; interim reliquas legiones pro ripa Euphra
tis locat. Tumultuariam prouincialiū manum armat. hostiles ingressus præ-
sidijs intercipit. Et quia egena aquarum regio est, castella fontibus imposi-
ta, quosdam riuos congestu arenæ abdidit. Ea dum à Corbulone tuendæ
Syriæ parantur, acto raptim agmine Moneses ut famam sui præiret, non
ideo nescium aut incautum Tygranem offendit: qui occupauerat Tygrano
certa, urbem copia defensorum & magnitudine mœniū ualidam. Ad hæc
Nicephorius amnis haud spernenda latitudine partem murorum ambit. &
ducta ingens fossa qua fluuio diffidebatur. Inerant milites, & prouisi ante
commeatus, quorum subuectu pauci auidius progressi, & repentinis hosti-
bus circumuenti, ira magis quàm metu cæteros accenderant. Sed Partho ad
exequendas obsidiones nulla comminus audacia: raris sagittis, neq; clausos
exterret, & semet frustratur. Adiabeni cum promouere scalas & machina-
menta inciperent, facile detrusi, mox erumpentibus nostris cæduntur. Cor-
bulo tamen quamuis secundis rebus suis, moderandum fortunæ ratus, mi-
sit ad Vologesem qui expostularent uim prouincię illatā. socium amicumq;
regem cohortes Romanas circumsedere. omitteret potius obsidionem, aut
se quoq; in agro hostili castra positurum. Casperius cēturio in eam legatio-
nem delectus, apud oppidum Nisibin septem & triginta millibus passuum
à Tygranocerta distantem adit regem, & mandata ferociter edidit. Volo-
gesi uetus & penitus infixū erat, arma Romana uitandi: nec præsentia pro-
sperè fluebant, irritum obsidium, tutus manu & copijs Tygranes, fugati
qui expugnationem sumpserant. missæ in Armeniam legiones, & aliæ pro
Syria paratæ ultro irrumpere: sibi imbecillum equitem pabuli inopia. nam
exorta

exorta uis locuſtarũ abederat quicquid herbidũ aut frondoſum. Igitur metu abſtruſo mitiora obtendẽs, miſſurum ad imperatorẽ Romanum legatos ſuper petenda Armenia & firmanda pace reſpõdet. Moneſen omittere Tygranocerta iubet, ipſe retro concedit. Hæc plures ut formidine regis, & Corbulonis minis patrata & magnifica extollebãt. Alij occulte pepigiſſe interpretabant̃, ut omiſſo utrincꝗ bello, & abeunte Vologeſe, Tygranes quocꝗ Armenia abſcederet. Cur enim exercitũ Romanum à Tygranocertis deductum? cur deſerta per otium, quæ bello defenderant? An melius hybernauiſſe in extrema Cappadocia, raptim erectis tugurijs, quàm in ſede regni modo retenti? Dilata prorſus arma, ut Vologeſes cum alio quàm cũ Corbulone certaret: Corbulo meritę tot per annos gloriæ, non ultra periculum faceret. Nam ut rettuli proprium ducem tuendæ Armeniæ popoſcerat, & aduentare Ceſennius Pætus audiebatur: iamcꝗ aderat, copijs ita diuiſis, ut quarta & duodecima legiones addita quinta quę recẽs è Mœſis excita erat, ſimul Pontica & Galatarũ Cappadocumcꝗ auxilia Pæto obedirẽt: tertia & ſexta & decima legiones, priorcꝗ Syriæ miles apud Corbulonẽ manerent. Cætera ex rerum uſu ſociarent, partirentúrue. Sed necꝗ Corbulo æmuli patiens, & Pætus cui ſatis ad gloriam erat ſi proximus haberetur, deſpiciebat geſta, nihil cædis aut prædæ, uſurpatas nominetenus urbium expugnationes dictitans. Se tributa ac leges, & pro umbra regis, Romanũ ius uictis impoſiturum. Sub idem tempus legati Vologeſis, quos ad principẽ miſſos memoraui, reuertere irriti: bellumcꝗ propalam ſumptum à Parthis. nec Pætus detrectauit, ſed duabus legionibus, quarum quartam Famiſulanus Vectonianus eo in tempore, duodecimã Calauius Sabinus regebant, Armeniam intrat, triſti omine. Nam in tranſgreſſu Euphratis, quẽ ponte tranſmittebat, nulla palàm cauſa, turbatus equus qui cõſularia inſignia geſtabat, retro euaſit. Hoſtiacꝗ, quæ muniebantur hybernaculis aſſiſtẽs, ſemifacta opera fuga perrupit, ſecꝗ uallo extulit. & pila militũ arſere, magis inſigni prodigio, quia Parthus hoſtis miſſilibus telis decertat. Cæterum Pætus ſpretis ominibus, nec dum ſatis firmatis hybernaculis, nullo rei frumentariæ prouiſu, rapit exercitum trans montem Taurum, recipiendis, ut ferebat Tygranocertis, uaſtandiſcꝗ regionibus, quas Corbulo integras omiſiſſet. Et capta quædam caſtella, gloriæcꝗ & prædæ non nihil partum, ſi aut gloriam cum modo, aut prędam cum cura habuiſſet. Longinquis itineribus percurſando quæ obtineri nequibãt, corrupto qui captus erat commeatu, ut inſtante iam hyeme, reduxit exercitum. compoſuitcꝗ ad Cæſarem literas, quaſi confecto bello, uerbis magnificis, rerum uacuas. Interim Corbulo nunquam neglectam Euphratis ripam crebrioribus præſidijs inſedit: & ne ponti inijciendo impedimentum hoſtiles turmæ afferrent (iam enim ſubiectis campis magna ſpecie uolitabant) naues magnitudine præſtantes, & connexas

primipili centurionem obuium habuit, dein plerosq; militũ: qeos diuersas fugæ causas obtendẽtes, redire ad signa, & clementiam Pæti experiri monebat. Se nisi uictoribus immitẽ esse. Simul suas legiones adire, hortari, priorum admonere, nouam gloriã ostendere. Non uicos aut oppida Armeniorum, sed castra Romana, duasq; in ijs legiones pretium laboris peti. Si singulis manipularibus præcipua seruati ciuis corona imperatoria manu tribueretur, quod illud & quantum decus, ubi par eorum numerus adipiscere tur, qui attulissent salutẽ, & qui accepissent? His atq; talibus in cõmune alacres, & erãt quos pericula fratrum, aut propinquorũ proprijs stimulis incenderent, continuũ die noctuq; iter properabãt. Eoq; intẽtius Vologeses premere obsessos, modo uallũ legionum, modo castellũ quo imbellis ætas defendebatur, oppugnare, propius incedens quàm mos Parthis, si ea temeritate hostem in prælium eliceret. At illi uix contubernijs extracti, nec aliud quàm munimẽta propugnabant, pars iussu ducis, & alij propria ignauia, ut Corbulonem opperiẽtes, ac si uis ingrueret, prouisis exemplis Caudinæ ac Numantinę cladis. Nec; eandẽ uim Samnitibus Italico populo, aut Pœnis Romani imperij æmulis. Validam quoq; & laudatã antiquitatem, quoties fortuna contra daret, saluti consuluisse. Qua desperatione exercitus dux subactus, primas tamen literas ad Vologesen, nõ supplices, sed in modum querentis cõposuit, quod pro Armenijs semper Romanæ ditionis, aut subiectis regi quẽ imperator delegisset, hostilia faceret. Pacem ex æquo utilem. Nec præsentia tantum spectaret. Ipsum aduersus duas legiones totis regni uiribus aduenisse: At Romanis orbem terrarũ reliquum, quo bellum iuuarent. Ad ea Vologeses, nihil pro causa, sed opperiendos sibi fratres Pacorũ ac Tiridatem rescripsit. Illum locum tempusq; consilio destinatum quid de Armenia cernerent. Adiecisse deos dignum Arsacidarum, simul & de legionibus Romanis statuerẽt. Missi post à Pæto nuncij, & regis colloquiũ petitum, qui Vasacẽ præfectum equitatus ire iussit. Tum Pætus, Lucullos, Pompeios, & si qui duces obtinendæ donandæúe Armeniæ egerant: Vasaces imaginẽ retinendi donandiúe penes nos, uim penes Parthos memorat. Et multũ inuicẽ disceptato, Monobazus Adiabenus in diem posterũ testis ijs quæ pepigissent, adhibetur. Placuitq; liberari obsidio legiones, & decedere omnẽ militem finibus Armeniorũ, castellaq; & commeatus Parthis tradi. Quibus perpetratis copia Vologesi fieret mittendi ad Neronem legatos. Interim fluuio Arsameti (is castra præfluebat) pontem imposuit, specie sibi illud iter experientis. Sed Parthi quasi documentum uictoriæ iusserant. namq; ijs usui fuit. Nostri per diuersum iere. Addidit rumor, sub iugum missas legiones, & alia ex rebus infaustis: quorum simulachrum ab Armenijs usurpatum est. Nam & munimẽta ingressi sunt, antequam agmen Romanum decederet, & circumstetere uias, captiua olim mancipia, aut iumẽta

agno-

agnoscentes,abstrahentesq;. Raptæ etiam uestes,retenta arma,pauido milite & concedente,ne qua prælij causa existeret. Vologeses armis & corporibus cæsorum aggregatis,quo cladem nostrã testaretur, uisu fugientium legionum abstinuit. Fama moderationis quærebatur, postquam superbiam expleuerat. Flumen Arsametẽ elephanto insidens,& proximus quisq; regi ui equorum perrupere,quia rumor incesserat, pontem cessurum oneri,dolo fabricantium. Sed qui ingredi ausi sunt,ualidum & fidum intellexere. Cæterum obsessis adeo suppeditauisse rem frumentariã constitit,ut horreis ignẽ injcerẽt:cõtraq; prodiderit Corbulo Parthos inopes copiarum, & pabulo attrito,relicturos oppugnationem, neq; se plus tridui itinere abfuisse. Adiecit,iureiurando Pæti cautũ apud signa, adstantibus ijs quos testificãdo rex misisset,neminem Romanum Armeniam ingressurum, donec referãtur literæ Neronis,an paci annueret. Quæ ut augẽdæ infamiæ composita,sic reliqua non in obscuro habentur: una die quadraginta millium spatium emensum esse Pætum,desertis passim saucijs:neq; minus deformem illam fugientium trepidationẽ,quàm si terga in acie uertissent. Corbulo cum suis copijs apud ripam Euphratis obuius, nõ eam speciẽ insignium & armorum prætulit,ut diuersitatẽ exprobraret. Mœsti manipuli, ac uicem commilitonum miserantes,ne lachrymis quidem temperauere. Vix præ fletu usurpata consalutatio. Decesserat certamẽ uirtutis, & ambitio gloriæ,felicium hominum affectus. sola misericordia ualebat,& apud minores magis. Ducum inter se breuis sermo secutus est,hæc conquerentium: irritum laborem,potuisse bellum fuga Parthorũ finiri. Ille integra utriq; cuncta respondit, conuerterent aquilas, & iuncti inuaderent Armeniam, abscessu Vologesis infirmatam. Nõ ea imperatoris habere mandata Corbulo:periculo legionum commotum,è prouincia egressum. Quando in incerto habeantur Parthorum conatus,Syriam repetiturum. Sic quoq; optimam fortunam orandam,ut pedes confectus spacijs itinerum, alacrem & facilitate camporum præuenientem equitem assequeretur. Exin Pætus per Cappadociam hybernauit. At Vologesis ad Corbulonem missi nuncij,detraheret castella trans Euphratẽ,amnemq; ut omnium medium faceret. Ille Armeniam quoq; diuersis præsidijs uacuam fieri expostulabat. Et postremo concessit rex. Diruptaq; quæ ultra Euphratem communierat Corbulo, & Armenij suo arbitrio relicti sunt. At Romæ trophæa de Parthis arcusq; medio capitolini montis sistebantur, decreta ab senatu, integro adhuc bello, neq; tum omissa, dùm aspectui consulitur, spreta conscientia. Quin & dissimulandis rerum externarum curis Nero frumentum plebis uetustate corruptum, in Tyberim iecit,quo securitatem annonæ sustentaret. cuius precio nihil additũ est,quàmuis ducentas fermè naues portu in ipso, uiolentia tempestatis, & centum alias Tyberi subuectas, fortuitus ignis, absumpsisset. Tris dein consulares,

L.Pisonem

L. Pisonem, Ducennium Geminium, Pompeium Paulinum uectigalibus publicis præposuit, cum insectatione priorũ principum, qui grauitate sumptuum iustos reditus anteissent, se annuum sexcenties sestertium Reipub. largiri. Percrebuerat ea tempestate prauissimus mos, cum propinquis comitijs, aut sorte prouinciarum, pleriq; orbi fictis adoptionibus adsciscerent filios, præturasq; & prouincias inter patres sortiti, statim emitterent manu quos adoptauerant. Qui magna cum inuidia senatum adeunt, ius naturæ, labores educandi, aduersus fraudem & artes & breuitatem adoptionis enumerant. Satis precij esse orbis quod multa securitate, nullis oneribus, gratiam, honores, cuncta prompta & obuia haberent. Sibi promissa legum diu expectata, in ludibrium uerti, quando quis sine sollicitudine parens, sine luctu orbus, longa patrum uota repente adæquaret. Factum ex eo senatusconsultum, ne simulata adoptio in ulla parte muneris publici iuuaret, ac ne usurpandis quidem hæreditatibus prodesset. Exin Claudius Timarchus Cretensis reus agitur, cæteris criminibus, ut solent prævalidi prouincialium, & opibus nimijs ad iniurias minorum elati: una uox eius usq; ad contumeliam senatus penetrauerat, quod dictitasset, in sua potestate situm, an proconsulibus qui Cretam obtinuissent, grates agerentur. Quam occasionem Pætus Thrasea ad bonum publicum uertens, postquam de reo censuerat, prouincia Creta depellendum, hęc addidit. Vsu probatum est P.C. « leges egregias, exempla honesta, apud bonos ex delictis aliorum gigni. Sic « oratorum licentia, Cinciam rogationem: candidatorum ambitus, Iulias le« ges: magistratuum auaricia, Calphurnia scita, pepererũt. Nam culpa quàm « pœna tempore prior, emendari quàm peccare posterius est. Ergo aduersus « nouam prouinciarũ superbiam dignum fide constantiaq; Romana capia« mus consiliũ, quo tutelæ sociorũ nihil derogetur, nobis opinio decedat, qua« lis quisq; habeatur alibi quàm in ciuium iudicio esse. Olim quidem non mo« do prætor aut consul, sed priuati etiam mittebantur, qui prouincias uiserent, « & quid de cuiusq; obsequio uideretur, referrẽt. trepidabantq; gentes de ęsti« matione singulorum. At nunc colimus externos, & adulamur, & quomodo « ad nutũ alicuius grates, ita promptius accusatio decernitur. Decernaturq;, & « maneat prouincialibus potentiã suam talimodo ostentandi. Sed laus falsa « & precibus expressa, perinde cohibeantur, q̃ malitia, quàm crudelitas. Plu« ra sæpe peccantur, dum demeremur, q̃ dum offendimus. Quædã imò uir« tutes odio sunt, seueritas obstinata, inuictus aduersum gratiã animus. Inde « initia magistratuũ nostrorum meliora fermè, & finis inclinat, dum in modũ « candidatorũ suffragia conquirimus. quę si arceantur, æqualius atq; cõstanti« us prouincię regentur: nã ut metu repetundarũ infracta auaricia est, ita ueti« ta gratiarũ actione ambitio cohibetur. Magno assensu celebrata sentẽtia. « Non tamẽ senatusconsultũ perfici potuit, abnuẽtibus cõsulibus ea de re rela

u tum

tum. Mox auctore principe sanxere, ne quis ad cõcilium sociorum referret, agendas apud senatum propretoribus próueconsulibus grates, neu quis ea legatione fungeretur. Iisdem consulibus gymnasium ictu fulminis conflagrauit, effigiesq; in eo Neronis ad informe æs liquefacta. Et motu terræ celebre Campaniæ oppidũ Pompei magna ex parte proruit. Defunctaq; uirgo Vestalis Lælia, in cuius locum Cornelia ex familia Cossorum capta est.

Memmio Regulo & Virginio Rufo Coss. natam sibi ex Poppea filiam Nero ultra mortale gaudium accepit, appellauitq; Augustam, dato & Poppeæ eodem cognomẽto. Locus puerperio colonia Antium, ubi ipse generatus erat. Iam senatus uterum Poppeæ cõmendauerat dijs, uotaq; publice susceperat. quæ multiplicata, exolutaq;. Et additæ supplicationes, templumq; Fœcunditati, & certamẽ ad exemplar Atticæ religionis decretum. Vtq; fortunarum effigies aureæ in solio Capitolini Iouis collocarentur: ludicrũ Circense ut Iuliæ genti apud Bouillas, ita Claudiæ Domitiæq; apud Antium ederetur. quæ fluxa fuere, quartũ intra mensem defuncta infante. Rursusq; exortæ adulationes, censentium honorem diuæ, & puluinar, ædemq; & sacerdotẽ. Atq; ipse ut lætitiæ, ita mœroris immodicus egit. Adnotatum est, omni senatu Antium sub recentem partum effuso, Thraseam prohibitum, immoto animo prænunciam imminentis cædis contumeliam excepisse. Secutam dehinc uocem Cæsaris ferunt, qua reconciliatum se Thraseæ apud Senecam iactauerit, ac Senecam Cæsari gratulatum. Vnde gloriæ egregijs uiris, & pericula gliscebant. Interim ueris principio legati Parthorũ mandata regis Vologesis, literasq; in eandem formã attulere. Se priora & toties iactata super obtinenda Armenia nunc omittere, quoniam dij quamuis potentium populorum arbitri possessionẽ Parthis non sine ignominia Romana tradidissent. Nuper clausum Tygranem, post Pętum legionesq; cum opprimere posset incolumes dimisisse. Satis approbatam uim, datum & lenitatis experimentum. Nec recusaturum Tyridatem accipiendo diademati in urbem uenire, nisi sacerdotij religione attineretur. Iturum ad signa & effigies principis, ubi legionibus corám, regnum auspicaretur. Talibus Vologesis literis, quia Pętus diuersa tanquam rebus integris scribebat, interrogatus centurio qui cum legatis aduenerat, quo in statu Armenia esset, omnes inde Romanos excessisse respondit. Tum intellecto Barbarorum irrisu, qui peterent quod eripuerant, consuluit inter primores ciuitatis Nero, bellum anceps, an pax in hoste placeret. Nec dubitatum de bello. Et Corbulo tot per annos militum atq; hostium gnarus, gerendæ rei præficitur, ne cuius alterius inscitia rursum peccaretur, quia Pæti piguerat. Igitur irriti remittuntur, cum donis tamen, unde spes fieret, nõ frustra eadem oraturum Tyridatem, si preces ipse attulisset. Syriæq; executio Cintio, copiæ militares Corbuloni permissæ, & quintadecima legio ducente Mario Celso, è Pannonia adiecta est

est. Scribitur tetrarchis ac regibus præfectisq́; & procuratoribus, & qui prę torum finitimas prouincias regebant, iussis Corbulonis obsequi, in tantum fermè modum aucta potestate, quē populus Romanus Gn. Pompeio bellum Piraticum gesturo dederat. Regressum Pætum cū grauiora metueret, facetijs insectari satis habuit Cæsar his fermè uerbis: Ignoscere se statim, ne tam promptus in pauorem longiore sollicitudine ægresceret. At Corbulo quarta & duodecima legionibus, quę fortissimo quoq; amisso, & cęteris exterritis, parum habiles prælio uidebantur, in Syriam translatis, sextam inde ac tertiā legiones, integrum militem & crebris ac prosperis laboribus exercitum in Armeniam ducit. Additq́; legionem quintam quæ per Pontum agens, expers cladis fuerat. Simul quintadecimanos recens adductos, & uexilla delectorū ex Illyrico & Aegypto, quodq́; alarum cohortiumq́;, & auxilia regum in unum conducta apud Melitenen, quâ transmittere Euphratem parabat. Tum lustratum rite exercitum ad concionem uocat, orditurq́; magnifica de auspicijs imperatorijs, rebusq́; à se gestis, aduersam inscitiam Pæti declinans, multa autoritate, quæ uiro militari pro facundia erat. Mox iter L. Lucullo quondam penetratum, apertis quæ uetustas obsepserat, pergit. Et uenientes Tyridatis Vologesisq́; de pace legatos haud aspernatus, adiungit ijs centuriones cum mandatis nō immitibus. Non enim adhuc cōuentū, ut certamine extremo opus esset. Multa Romanis secunda, quædam Parthis euenisse, documento aduersus superbiam: proinde & Tyridati conducere intactū uastationibus regnum dono accipere, & Vologesen melius societate Romana quàm damnis mutuis genti Parthorū cōsulturum. Scire quantum intus discordiarū quamq́; indomitas & præferoces nationes regeret. Contra imperatori suo immotam ubiq; pacem, & unum id bellum esse. Simul consilio terrorem adijcere, & Megistanas Armenios qui primi à nobis defecerāt, pellit sedibus, castella eorū excindit, plana, edita, ualidos, inualidosq́; pari metu complet. Non infensum, nec dum hostili odio Corbulonis nomē etiam Barbaris habebatur, eoq; consilium eius fidum credebant. Ergo Vologeses neq; atrox in summam, & quibusdam præfecturis induci as petit. Tyridates locum diemq́; colloquio poscit. Tempus propinquum, locus in quo nuper obsessæ cū Pæto legiones erant, cū à Barbaris delectus esset, ob memoriā lętioris sibi rei, non est à Corbulone uitatus, ut dissimilitudo fortunæ gloriam augeret. Neq; infamia Pæti angebatur, quod eo maxime patuit, quia filio eius tribuno ducere manipulos, atq; operire reliquias malæ pugnę imperauit. Die pacta Tyberius Alexander illustris eques Romanus minister bello datus, & Viuianus Annius gener Corbulonis, nondum senatoria ætate, sed pro legato quintę legioni impositus, in castra Tyridatis uenere honore eius, ac ne metueret insidias tali pignore. Viceni dehinc equites assumpti. Et uiso Corbulone, rex prior equo desiluit: nec cunctatus

Corbulo. Sed pedes uterq; dextras miscuere. Exin Romanus laudat iuuenem, omissis præcipitibus tuta & salutaria capessentem. Ille de nobilitate generis multum præfatus, cætera temperanter adiungit. Iturum quippe Romam, laturumq; nouum Cæsari decus, non aduersis Parthorum rebus supplicem Arsaciden. Tum placuit Tyridatem ponere apud effigiem Cæsaris insigne regium, nec nisi manu Neronis resumere. & colloquium osculo finitum. Dein paucis diebus interiectis, magna utrinq; specie, inde eques cõpositus per turmas, & insignibus patrijs, hinc agmina legionum stetere fulgẽtibus aquilis, signisq; & simulachris deûm in modum tẽpli. Medio tribunal sedem curulem, & sedes effigiẽ Neronis, sustinebat. Ad quã progressus Tyridates, cæsis ex more uictimis, sublatũ capite diadema imagini subiecit, magnis apud cunctos animorũ motibus, quos augebat insita adhuc oculis exercituum Romanorũ cædes, aut obsidio. At nunc uersos casus: iturum Tyridatem ostentui gentibus, quanto minus quàm captiuum? Addidit gloriæ Corbulo comitatẽ, epulasq;. & rogitante rege causas, quoties nouũ aliquid aduerterat: ut, initia uigiliarum per centurionem nunciati, conuiuium buccina dimitti, & structa ante Auguralem aram subdita face accendi: cuncta in maius extollens, admiratione prisci moris affecit. postremo die spacium orauit, quo tantum itineris aditurus, fratres ante, matrẽq; uiseret: obsidem interea filiam tradit, literasq; supplices ad Neronem. Et digressus Pacorum apud Medos, Vologesen Ecbatanis repperit, non incuriosum fratris: quippe & proprijs nuncijs à Corbulone petierat, ne quam imaginẽ seruitij Tyridates perferret, neu ferrum traderet, aut complexu prouincias obtinentiũ arceretur, foribusue eorum assisteret, tantusq; Romæ quantus consulibus honor esset. Scilicet externæ superbiæ sueto, non erat notitia nostri, apud quos ius imperij ualet, inania transmittuntur. Eodem anno Cæsar nationes alpium maritimarum in ius Latij trãstulit. Equitum Romanorum locos sedilibus plebis antepo suit apud circum. Namq; ad eam diem indiscreti inibant, quia lex Roscia nihil nisi de quatuordecim ordinibus sanxit. Spectacula gladiatorum idem annus habuit, pari magnificentia ac priora. Sed fœminarum illustrium senatorumq; filiorum plures per arenã fœdati sunt. C. Lexanio, M. Licinio Coss. acriore in dies cupidine adigebatur Nero promiscuas scenas frequentandi. Nam adhuc per domum aut hortos cecinerat Iuuenalibus ludis, quos ut parum celebres & tantæ uoci angustos spernebat. Non tamen Romæ incipere scenas ausus, Neapolim quasi Græcam urbem delegit. Inde initium fore, ut trãsgressus scenis in Achaiam, insignesq; & antiquitus sacras coronas adeptus, maiore fama, studia ciuium eliceret. Ergo contractum oppidanorum uulgus, & quos è proximis colonijs & municipijs eius rei fama acciuerat, quiq; Cæsarem per honorem, aut uarios usus sectantur, etiam militum manipuli theatrum Neapolitanorum complent.

Illic pleriq; ut arbitrabantur,triste,ut ipse,prouidum potius & secundis numinibus euenit. Nam egresso qui affuerat populo,uacuum & sine ullius noxa theatrum collapsum est. Ergo per compositos cantus grates dijs,atq; ipsam recentis casus fortunam celebrans,petiturusq; maris Hadriæ traiectus, apud Beneuentum interim consedit:ubi gladiatorum munus à Vatinio celebre edebatur. Vatinius inter fœdissima eius aulæ ostenta fuit,sutrinæ tabernæ alumnus,corpore detorto, facetijs scurrilibus: primo in contumelias assumptus,deinde optimi cuiusq; criminatione eò usq; ualuit, ut gratia,pecunia,ui nocendi etiam malis præmineret. Eius munus frequentanti Neroni, ne inter uoluptates quidem à sceleribus cessabatur. Iisdem quippe illis diebus Torquatus Sillanus mori adigitur,quia super Iuniæ familiæ claritudinē diuum Augustum atauū ferebat. Iussi id accusatores obicere,prodigum largitionibus,neq; aliam spem quàm in nouis rebus esse. quin eum nobiles habere,quos ab epistolis & libellis & rationibus appellet,nomina summæ curæ & meditamenta. Tum intimus quisq; libertorū uincti abreptiq;. Et cum damnatio instaret,brachiorum uenas Torquatus interscidit,secutaq; Neronis oratio ex more: Quamuis sontem & defensioni merito diffisum, uicturum tamen fuisse si clementiam iudicis expectasset. Nec multo post omissa in præsens Achaia (causæ in incerto fuere) urbem reuisit,prouincias Orientis,maxime Aegyptum,secretis imaginationibus agitās. Dein edicto testificatus non longam sui absentiam, & cuncta in Rep. exinde immota ac prospera fore, super ea profectione adijt Capitolium, illic ueneraturus deos. Cum Vestæ quoq; templum inisset,repente cunctos per artus tremens, seu numine exterrente, seu facinorum recordatione nunquam timore uacuus,deseruit inceptum,cunctas sibi curas amore patriæ leuiores dictitans. Vidisse ciuium mœstos uultus,audire secretas querimonias,quod tantum aditurus esset iter, cuius ne modicos quidem egressus tolerarēt, sueti aduersum fortuita aspectu principis refoueri. Ergo ut in priuatis necessitudinibus proxima pignora præualerent, ita populum Romanum uim plurimam habere:parendumq; retinenti. Hæc atq; talia plebi uolenti fuere, uoluptatum cupidine,& quæ præcipua cura est,rei frumentariæ angustias si abesset metuenti. Senatus & primores in incerto erant,procul an coràm atrocior haberetur,dehinc(quæ natura magnis timoribus) deterius credebant quod euenerat. Ipse quo fidem acquireret,nihil usquā perinde lætum sibi,publicis locis struere conuiuia,totaq; urbe quasi domo uti. Et celeberrimæ luxu famaq; epulæ fuere, quas Tigillino paratas, ut exemplum referā, ne sæpius eadem prodigentia narranda sit. Igitur in stagno Agrippæ fabricatus est ratem, cui superpositum conuiuium aliarum tractu moueretur. Naues auro & ebore distinctæ. Remigesq; exoleti, per ætates & scientiam libidinum componebantur. Volucres & feras diuersis è terris, & animalia maris Oceano ab

u 5 usq;

Vatinius

Vide Annotationes

Vide Annotationes

isq; petiuerat. Crepidinibus stagni lupanaria astabāt, illustribus fœminis cōpleta. Et contra scorta uisebantur nudis corporibus. Iam gestus motusq; obscœni, & postquam tenebræ incedebant, quantum iuxta nemoris, & circumiecta recta cōsonare cantu & luminibus clarescere. Ipse per licita atq; illicita fœdatus, nihil flagitij reliquerat, quo corruptior ageret, nisi paucos post dies uni ex illo contaminatorū grege, cui nomē Pythagoræ fuit, in modum solennium cōiugiorum denupsisset. Inditum imperatori flammeum. Missi auspices duo, & genialis thorus, & faces nuptiales, cuncta deniq; spectata, quæ etiam in fœmina nox operit. Sequitur clades, forte, an dolo principis incertum: nam utrunq; auctores prodidere: sed omnibus quæ huic urbi per uiolentiam ignium acciderunt, grauior atq; atrocior. Initium in ea parte Circi ortū, quæ Palatino Cælioq; montibus cōtigua est. Vbi per tabernas, quibus id mercimoniū inerat quo flamma alitur, simul cœptus ignis, & statim ualidus, ac uento citus longitudinē Circi corripuit. Neq; enim domus munimentis septæ, uel templa muris cincta, aut quid aliud moræ interiacebat. Impetu peruagatum incendium, plana primum, deinde in edita assurgens, rursus inferiora populando anteijt remedia uelocitate mali, & obnoxia urbe arctis itineribus, hucq; & illuc flexis, atq; enormibus uicis, qualis uetus Roma fuit. Adhoc lamenta pauentiū fœminarū fessa ætate, aut rudis pueritiæ ætas, quiq; sibi, quiq; alijs consulebant, dum trahunt inualidos aut opperiuntur, pars morans, pars festinans, cuncta impediebāt: & sæpe dum in tergum respectant, lateribus aut fronte circumueniebantur: uel si in proxima euaserant, illis quoq; igni correptis, etiam quæ longinqua crediderant, in eodem casu reperiebantur. Postremo quid uitarent, quid peterent ambigui, cōplere uias, sterni per agros: quidā amissis omnibus fortunis diurni quoq; uictus, alij charitate suorum quos eripere nequiuerāt, quamuis patente effugio interiere. Nec quisquam defendere audebat, crebris multorum minis restinguere prohibētium, & quia alij palàm faces iaciebāt, atq; esse sibi auctorem uociferabantur: siue ut raptus licentius exercerēt, seu iussu. Eo in tempore Nero Antij agens, nō ante in urbem regressus est quàm domui eius, qua palatium & Mecœnatis hortos continuauerat, ignis propinquaret. Neq; tamen sisti potuit, quin & palatium & domus & cuncta circum haurirentur. Sed solatium populo exturbato & profugo, campum Martis ac monumenta Agrippæ, hortos quin etiam suos patefecit. Et subitaria ædificia extruxit, quæ multitudinem inopem acciperent. Subuectaq; utensilia ab Hostia, & propinquis municipijs. pretiumq; frumenti minutum, usq; ad ternos nummos. Quæ quanquā popularia in irritum cadebāt, quia peruaserat rumor: ipso tempore flagrantis urbis, inisse eum domesticā scenam, & cecinisse troianum excidium, præsentia mala uetustis cladibus assimulantem. Sexto demum die apud imas Esquilias finis incēdio factus, proruptis per immēsum

ædificijs

ædificijs,ut cõtinuæ uiolentiæ campus & uelut uacuum cœlum occurreret. Necdũ posito metu redibat. Leuis rursum grassatus ignis, patulis magis urbis locis,eoq; strages hominũ minor. delubra deûm,& porticus amœnitati dicatę latius procidere. Plusq; infamiæ id incendiũ habuit,quia prædijs Tigillini Aemylianis proruperat. Videbaturq; Nero cõdendæ urbis nouæ, & cognomento suo appellandæ gloriã quærere. Quippe in regiones quatuordecim Roma diuiditur: quarũ quatuor integræ manebãt,tres solo tenus deiectæ:septem reliquis pauca tectorum uestigia supererant,lacera & semiusta. Domuum,& insularum,& templorum,quæ amissa sunt, numerum inire haud promptum fuerit:sed uetustissima religione,quod Seruius Tullius Lunæ,& Magna ara fanũq;,quę præsenti Herculi Arcas Euander sacrauerat,ædesq; Statoris Iouis uota Romulo,Numęq; regia,& delubrum Vestę cũ penatibus populi Romani,exusta.iam opes tot uictorijs quæsitę,& Græcarum artium decora, exin monimenta ingeniorum antiqua & incorrupta, quamuis in tanta resurgentis urbis pulchritudine, multa seniores meminerant,quæ reparari nequibant. Fuere qui annotarent, XIIII kalen. Sextiles principum incẽdij huius ortum, quo & Senones captam urbem inflammauerant. Alij eò usq; cura progressi sunt, ut totidem annos mensesq; & dies inter utraq; incendia numerent. Cæterum Nero usus est patrię ruinis,exstruxitq; domum, in qua haud perinde gẽmæ & aurum miraculo essent,solita pridẽ,& luxu uulgata,quàm arua & stagna, & in modum solitudinum hinc syluæ, inde aperta spacia, & prospectus:magistris & machinatoribus Seuero & Celere,quibus ingenium,& audacia erat,etiam quæ natura denegauisset,per artem tentare,& uiribus principis illudere. Nanq; ab lacu Auerno nauigabilem fossam usq; ad hostia Tyberina depressuros promiserant, squalenti littore, aut per montes aduersos. Neq; enim aliud humidum gignendis aquis occurrit, quàm Pomptinæ paludes: cætera abrupta, aut arentia, ac si perrumpi possent, intolerandus labor,nec satis causæ. Nero tamen ut erat incredibilium cupitor,effodere proxima Auerno iuga connixus est: manentq; uestigia irritæ spei. Cæterum urbis quæ domus supererant,non ut post Gallica incendia, nulla distinctione, nec passim erectæ: sed dimensis uicorum ordinibus, & latis uiarum spacijs, cohibita ædificiorum altitudine, ac patefactis areis, additisq; porticibus, quæ frontem insularum protegerent. Easq; porticus Nero sua pecunia extructurum, purgatasq; areas dominis traditurum, pollicitus est. Addidit præmia pro cuiusq; ordine, & rei familiaris copijs: finiuitq; tempus, intra quod effectis domibus aut insulis,adipiscerentur. Ruderi accipiendo Hostienses paludes destinabat,utq; naues quæ frumentum Tyberi subuectassent, onustæ rudere decurrerent. Aedificiaq; ipsa certa sui parte, sine trabibus, saxo Gabino Albanoq; solidarentur: quod is lapis igni imperuius est. Iam aqua priuatorum licentia

Seuerus Celer

Pomptinæ paludes

Gallica incendia

intercepta, quo largior & pluribus locis in publicũ flueret, custodes: & subsidia reprimendis ignibus, in propatulo quisq; haberet: nec cõmunione parietum, sed proprijs quæq; muris ambirentur. Ea ex utilitate accepta decorem quoq; nouæ urbi attulere. Erant tamen qui crederent ueterẽ illam formam salubritati magis conduxisse, quoniam angustiæ itinerum, & altitudo tectorum non perinde solis uapore perrumperentur. At nunc patulam latitudinem, & nulla umbra defensam, grauiore æstu ardescere. Et hæc quidem humanis consilijs prouidebantur. Mox petita à dijs piacula, aditiq; Sibyllæ libri, ex quibus supplicatũ Vulcano & Cereri Proserpinæq;, ac propiciata Iuno per matronas, primum in capitolio, deinde apud proximũ mare. Vnde hausta aqua, templum & simulachrũ deæ prosperſum est, & lectisternia ac peruigilia celebrauere fœminę quibus mariti erant. Sed nõ ope humana, non largitionibus principis aut deûm placamentis, decedebat infamia, quin iussum incendiũ crederetur. Ergo abolendo rumori Nero subdidit reos, & exquisitissimis pœnis affecit, quos per flagitia inuisos, uulgus Christianos appellabat. Auctor nominis eius CHRISTVS, qui Tyberio imperitante, per procuratorem Pontium Pilatum supplicio affectus erat. Repressaq; in præsens exitiabilis superstitio rursus erumpebat, nõ modo per Iudæam originem eius mali, sed per urbem etiam: quo cuncta undiq; atrocia aut pudenda cõfluunt, celebranturq;. Igitur primo correpti qui fatebantur, deinde indicio eorum multitudo ingens, haud perinde in crimine incendij, quàm odio humani generis conuicti sunt. Ea pereuntibus addita ludibria, ut ferarum tergis contecti, laniatu canũ interirent, aut crucibus affixi, aut flammandi, atq; ubi defecisset dies, in usum nocturni luminis urerentur. Hortos suos ei spectaculo Nero obtulerat, & Circense ludicrum edebat, habitu aurigæ permixtus plebi, uel circulo insistens. Vnde quanquam aduersus sontes & nouissima exempla meritos, miseratio oriebatur, tanquam non utilitate publica, sed in sæuitiam unius absumerentur. Interea cõferendis pecunijs peruastata Italia, prouinciæ euersæ, socijq; populi, & quæ ciuitatum liberæ uocantur. Inq; eam prædam etiam dij cessere, spoliatis in urbe tẽplis, egestoq; auro, quod triumphis, quod uotis, omnis populi Romani ætas prospere aut in metu sacrauerat. Enimuero per Asiam atq; Achaiam non dona tantum, sed simulachra numinum abripiebantur, missis in eas prouincias Acrato, ac Secundo Carinate. Ille libertus cuicunq; flagitio promptus: Hic Græca doctrina ore tenus exercitus, animum bonis artibus non induerat. Ferebatur Seneca, quo inuidiam sacrilegij à semet auerteret, longinqui ruris secessum orauisse: & postquam non concedebatur, ficta ualetudine quasi ęger neruis, cubiculum non egressus. Tradidere quidam, uenenum ei per libertum ipsius cui nomen Cleonicus, paratum, iussu Neronis: uitatumq; à Seneca proditione liberti, seu propria formidine, dum simplici uictu, & agrestibus

Christiani insontes pro reis subditi

Christus

Innocentium Christianorũ supplicia

Sæuitia Neronis in Christianos

stibus pomis, ac, si sitis admoneret, profluente aqua uitã tolerat. Per idem tempus gladiatores apud oppidum Præneste, tentata eruptione, præsidio militis, qui custos adesset, coerciti sunt: iam Spartacum & uetera mala rumoribus ferente populo, ut est nouarum rerum cupiens pauidusq;. Nec multo post clades rei naualis accipitur, non bello (quippe haud aliâs tam immota pax) sed certum ad diem in Campaniã redire classem Nero iusserat, nõ exceptis maris casibus. Ergo gubernatores quamuis sęuiẽte pelago à Formijs mouere, & graui Africo, dum promontorium Miseni superare cõtendunt, Cumanis littoribus impacti, triremium plerasq;, & minora nauigia passim amiserunt. Fine anni uulgantur prodigia imminentium malorum nuncia. Vis fulgurum non aliâs crebrior, & sydus cometes, sanguine illustri semper Neroni expiatũ. Bicipites hominum aliorũue animalium partus abiecti in publicum, aut in sacrificijs quibus grauidas hostias immolare mos est, reperti. Et in agro Placentino uiam propter natus uitulus, cui caput in crure esset. Secutaq; haruspicum interpretatio: parari rerum humanarum aliud caput, sed nõ fore ualidum, neq; occultum: quia in utero repressum, aut iter iuxta editum sit. Ineunt deinde cõsulatum Silius Nerua, & Atticus Vestinus, cœpta simul & aucta cõiuratione, in quam certatim nomina dederant, senatores, eques, miles, fœminę etiam, cum odio Neronis, tum fauore in C. Pisonẽ. Is Calphurnio genere ortus, ac multas insignesq; familias paterna nobilitate cõplexus, claro apud uulgum rumore erat, per uirtutem aut species uirtutibus similes. Nanq; facundiam tuendis ciuibus exercebat, largitionem aduersus amicos, & ignotis quoq; comi sermone & congressu. Aderant etiam fortuita, corpus procerum, decora facies. Sed procul grauitas morum, aut uoluptatum parsimonia. Lenitati ac magnificentię & aliquando luxui indulgebat. Idq; pluribus probabatur, qui in tanta uitiorum dulcedine summum imperium non restrictum, nec perseuerum uolunt. Initium coniurationi non à cupiditate ipsius fuit, nec tamen facile memorauerim, quis primus auctor, cuius instinctu cõcitum sit, quod tam multi sumpserunt. Promptissimos Subrium Flauium tribunum prætoriæ cohortis, & Sulpitium Asprum centurionem extitisse constantia exitus docuit. Et Lucanus Anneus, Plautiusq; Lateranus consul designatus, uiuida odia intulere. Lucanũ propriæ causæ accendebant, quod famam carminũ eius premebat Nero, prohibueratq; ostentare, uanus assimulatione. Lateranum consulem designatum, nulla iniuria, sed amor Reipub. sociauit. At Flauius Sceuinus & Afranius Quintilianus, uterq; senatorij ordinis, cõtra famam sui, principium tanti facinoris capessiuere. Nam Sceuino dissoluta luxu mens, & proinde uita somno languida. Quintilianus molli corpore infamis, et à Nerone probroso carmine diffamatus, cõtumelias ultum ibat. Ergo dum scelera principis, & finem adesse imperij, deligendũq; qui fessis rebus succurreret, inter se aut inter

Coniuratio in Neronem. *C. Piso* *Lucanus*

amicos

amicos iaciunt, aggregauere Tullium Senecionem, Ceruarium Proculum, Vulcatium Traricum, Iulium Aurinum, Munatium Gratum, Antonium Natalem, Martium Festum, equites Romanos: ex quibus Senecio è præcipua familiaritate Neronis speciem amicitiæ etiam tum retinens, eo proprijs periculis conflictabatur. Natalis particeps ad omne secretũ Pisoni erat. Cæteris spes ex nouis rebus petebatur. Ascitæ sunt super Subrium & Sulpitium, de quibus rettuli, militares manus, Granius Syluanus & Statius Proximus, tribuni cohortium prætoriarum, Maximus Scaurus & Venetus Paulus Centuriones. Sed summum robur in Fenio Rufo præfecto uidebatur, quem uita famaq; laudatum, per sæuitiã impudicitiamq; Tigillinus in animo principis anteibat, fatigabatq; criminationibus, ac sæpe in metum adduxerat, quasi adulterum Agrippinæ & desiderio eius ultioni intentum. Igitur ubi coniuratis præfectũ quoq; prætorij in partes descendisse, crebro ipsius sermone facta fides, promptius iam de tempore ac loco cædis agitabãt. Et cepisse impetum Subrius Flauius ferebatur, in scena canẽtem Neronem aggrediendi, aut cum ardente domo per noctem huc illuc cursaret incustoditus. Hic occasio solitudinis, ibi ipsa frequentia tanti decoris testis, pulcherrimum animum extimulauerãt: nisi impunitatis cupido retinuisset, magnis semper conatibus aduersa. Interim cunctantibus prolatantibusq; spem

Epicharis ac metum, Epicharis quædam, incertum quo nam modo sciscitata, neq; illi ante ulla rerum honestarum cura fuerat, accendere, & arguere coniuratos: ac postremo lentitudinis eorum pertæsa, & in Campania agens, primores classiariorum Misenensium labefacere, & conscientia illigare cõnixa est tali initio. Erat nauarchus in ea classe Volusius Proculus, occidẽdę matris Neronis inter ministros nõ ex magnitudine sceleris prouectus, ut rebatur. Is mulieri olim cognitus, seu recens orta amicitia, dum merita erga Neronẽ sua & quàm in irritum cecidissent, aperit, adijcitq; questus & destinationem uindictæ, si facultas oriretur, spem dedit posse impelli & plures conciliare: nec leue auxiliũ in classe, crebras occasiones, quia Nero multo apud Puteolos & Misenũ maris usu lætabatur. Ergo Epicharis plura, & omnia scelera principis orditur. Neq; senatui, quod inane esset, prouisum quo nam modo pœnas uersæ Reip. daret: accingeretur modo, nauaret operam, & militũ acerrimos duceret in partes, ac digna pretia expectaret. Nomina tamen coniuratorum reticuit. Vnde Proculi indiciũ irritum fuit, quamuis ea quę audierat ad Neronem detulisset. Accita quippe Epicharis, & cum indice composita, nullis testibus innixum facile confutauit. Sed ipsa in custodia retenta est, suspectante Nerone, haud falsa esse etiã quę uera non probabantur. Cõiuratis tamen metu proditionis permotis, placitũ maturare cædem apud Baias in uilla Pisonis: cuius amœnitate captus Cæsar crebro uentitabat, balneasq; & epulas inibat omissis excubijs, & fortunæ suæ mole. Sed abnuit Piso, inuidiam

prætēn-

prætendens, si sacra mensæ dijq; hospitales cæde qualiscunq; principis cruentarentur. Melius apud urbem in illa inuisa & spolijs ciuium extructa domo, uel in publico patraturos, quod pro Rep. suscepissent. Hæc in cõmune: cæterum timore occulto, ne L. Syllanus eximia nobilitate disciplinaq; C. Cassij apud quẽ educatus erat, ad omnem claritudinẽ sublatus, imperium inuaderet, promptè daturis operam qui à coniuratione integri essent, quiq; miserarentur Neronem tanquã per scelus interfectũ. Pleriq; Vestini quoq; consulis acre ingenium uitauisse Pisonem crediderũt, ne à libertate mouere tur, uel delecto imperatore alio, sui muneris Remp. faceret. Et enim expers cõiurationis erat, quamuis super eo crimine Nero uetus aduersus insontem odium expleuerit. Tandem statuere Circensium ludorum die, qui Cereri celebratur, exequi destinata: quia Cæsar rarus egressu, domo aut hortis clausus ad ludicra Circi uentitabat, promptioresq; aditus erant lætitia spectaculi. Ordinẽ insidijs composuerant, ut Lateranus quasi subsidium rei familiari oraret deprecabundus & genibus principis accidens prosterneret incautũ premeretq;, animi ualidus, & corpore ingens. Tum iacentem & impeditum, tribuni & centuriones, & cæterorum ut quisq; audiuisset, accurrerẽt, trucidarentq;: primas sibi partes expostulante Sceuino, qui pugionem templo Salutis in Hetruria, siue ut alij tradidere, Fortunæ Ferentano in oppido detraxerat, gestabatq;, uelut magni operis sacrum. Interim Piso apud ædem Cereris operiretur, unde eum præfectus Fenius & cæteri accitum ferrent in castra comitante Antonia Claudij Cæsaris filia, ad eliciendum uulgi fauorẽ. quod C. Plinius memorat. Nobis quoquo modo traditum nõ occultare in animo fuit, quamuis absurdum uideretur & inane, aut ipsi Antoniã nomen & periculum cõmodauisse, aut Pisonem notum amore uxoris, alij matrimonio se obstrinxisse, nisi si cupido dominandi cunctis affectibus flagrantior est. Sed mirum quàm inter diuersi generis, ordinis, ætatis, sexus, dites, pauperes, taciturnitate omnia cohibita sint: donec proditio cœpit è domo Sceuini. Qui pridie insidiarũ, multo sermone cum Antonio Natale, dein regressus domum, testamentum obsignauit: promptum uagina pugionem, de quo supra rettuli, uetustate obtusum increpans, asperari saxo, & mucronem ardescere iussit. Eamq; curam liberto Milicho mandauit. Simul affluentius solito conuiuium initum. seruorum charissimi libertate, & alij pecunia donati. Atq; ipse mœstus, & magnę cogitationis manifestus erat, quamuis lætitiam uagis sermonibus simularet. Postremo uulneribus ligamenta, quibusq; sistitur sanguis parare eundem Milichum monet, siue gnarum coniurationis, & hucusq; fidum, seu nescium, & tunc primum arreptis suspicionibus, ut pleriq; tradidere, de consequentibus. Nam cum secum seruilis animus præmia perfidiæ reputauit, simulq; immensa pecunia & potentia obuersabantur, cessit fas, & salus patroni, & acceptæ libertatis memoria. Et enim uxoris quoq;

Cupido domi nandi cunctis affectibus flagrantior

Sceuinus

Anto. Natalis

quoq; consilium assumpserat, muliebre ac deterius. quippe ultro metum intentabat, multosq; astitisse libertos ac seruos, qui eadem uiderint: nihil profuturum unius silentium. at pręmia penes unum fore, qui indicio praueniisset. Igitur cœpta luce Milichus in hortos Seruilianos pergit: & cum foribus arceretur, magna & atrocia afferre dictitans, deductusq; ab ianitoribus ad libertum Neronis Epaphroditum, mox ab eo ad Neronem, urgens periculum, graues coniurationes, & cætera quæ audierat, coniectaueratq;, docet. Telum quoq; in necē eius paratum ostendit, accirięq; reū iussit. Is raptus per milites, & defensionē orsus, Ferrum cuius argueretur, olim religione patria cultum, & in cubiculo habitum, ac fraude liberti subreptū respondit: Tabulas testamenti sæpius à se, & incustodita dierum obseruatione, signatas: Pecunias & libertates seruis & ante dono datas: sed ideo tunc largius, quia tenui iam re familiari, & instantibus creditoribus, testamento diffideret. Enim uero liberales semper epulas struxisse, & uitam amœnam, & duris iudicibus parum probatā. Fomenta uulneribus nulla iussu suo, sed quia cætera palàm uana obiecisset, adiungere crimen uisum, se pariter indicem & testem facere. Adijcit dictis constantiam. incusat ultro intestabilem, & consceleratum, tanta uocis ac uultus securitate, ut labaret indicium, nisi Milichum uxor admonuisset, Antonium Natalem multa cum Sceuino, ac secreto collocutū, & esse utrosq; C. Pisonis intimos. Ergo accitus Natalis: & diuersi interrogantur, quis nam is sermo, qua de re fuisset. Tum exorta suspicio, quia non congruentia responderant. Inditaq; uincla. Et tormentorum aspectum ac minas non tulere. Prior tamen Natalis totius coniurationis magis gnarus, simul arguendi peritior, de Pisone primum fatetur. Deinde adijcit Anneum Senecam, siue internuncius inter eum Pisonemq; fuit, siue ut Neronis gratiam pararet, qui infensus Senecæ, omnes ad eum opprimendum artes cōquirebat. Tum cognito Natalis indicio Sceuinus quoq; pari imbecillitate, ante cuncta iam patefacta credens, nec ullum silentij emolumentum, edidit cæteros.

Lucanus Ex quibus Lucanus Quintilianusq;, & Senecio diu abnuere. Post promissa impunitate corrupti, quo tarditatem excusarent, Lucanus Aciliam matrem suam, Quintilianus Glicium Gallum, Senecio Annium Pollionem amicorum præcipuos nominauere. Atq; interim Nero recordatus Volusij Proculi indicio Epicharim attineri, ratusq; muliebre corpus impar dolori, tormentis dilacerari iubet. At illā non uerbera, non ignes, non ira eo acrius torquentium ne à fœmina sperneretur, peruicere quin obiecta denegaret. Sic primus quæstionis dies contemptus. Postero cum ad eosdem cruciatus retraheretur gestamine sellæ (nam dissolutis membris insistere nequibat) uinclo fasciæ quam pectori detraxerat in modum laquei ad arcum sellæ restricto, indidit ceruicem, & corporis pondere cōnisa, tenuem iam spiritum expressit: clariore exemplo libertina mulier in tanta necessitate alienos ac propè ignotos

ignotos protegendo, cum ingenui & uiri & equites Romani senatoresq; in tantis tormentis charissima quoq; suorū pignorum proderent. Non enim omittebant Lucanus quoq; & Senecio & Quintilianus passim cōscios ede-re, magis magisq; pauido Nerone, quanquā multiplicatis excubijs semet sepsisset. Quin & urbem per manipulos occupatis mœnibus, insesso etiam mari & amne, uelut in custodiam dedit. Volitabantq; per fora, per domos, rura quoq; & proxima municipiorū pedites equitesq; permixti Germanis, quibus fidebat princeps quasi externis. Cōtinua hinc & iuncta agmina tra-hi, ac foribus hortorum adiacere. Atq; ubi dicendā ad causam introissent, lætatum erga cōiuratos. Si fortuitus sermo, & subiti occursus, si conuiuium, si spectaculum simul inissent pro crimine accipi: cum super Neronis ac Tigil lini sæuas percunctationes, Fenius quoq; Rufus uiolenter urgeret, nondum ab indicibus nominatus, sed quo fidem inscitiæ pararet, atrox aduersus soci os. Idem Subrio Flauo assistenti, annuētiq; an inter ipsam cognitionem di stringeret gladium, cædemq; patraret, retinuit, infregitq; impetum iam ma num ad capulum referentis. Fuere qui prodita coniuratione, dum auditur Milichus, dum dubitat Sceuinus, hortarentur Pisonē pergere in castra, aut rostra cōscendere, studiaq; militum & populi tentare: si conatibus eius con scij aggregarentur, secuturos etiam integros, magnamq; motæ rei famam, quæ plurimum in nouis consilijs ualeret. Nihil aduersum hoc Neroni pro-uisum: etiam fortes uiros subitis terreri, ne dum ille scenicus, Tigillino scili-cet cum pellicibus suis comitante, arma contra cieret. Multa experiendo fie ri, quæ segnibus ardua uideantur. Frustra silentium & fidem in tot conscio rum animis & corporibus sperari. Cruciatu aut præmio cuncta peruia esse. Venturos qui ipsum quoque uincirent, postremo indigna nece afficerent. Quanto laudabilius periturū, dum amplectitur Remp. dum auxilia liberta ti inuocat, dum miles potius deesset, & plebes desereret, dū ipse maioribus, dum posteris, si uita præriperetur mortē approbaret. Immotus ijs, & pau-lulum in publico uersatus, post domi secretus, animū aduersum suprema fir mat, donec manus militum adueniret, quos Nero tirones aut stipendijs re centes delegerat. Nam uetus miles timebatur, tanquam fauore imbutus. Obijt abruptis brachiorum uenis. Testamentū fœdis aduersus Neronem adulationibus, amori uxoris dedit, quam degenerē, & sola corporis forma commēdatam, amici matrimonio abstulerat. Nomē mulieris Arria Galla, priori marito Domitius Sillius: hic patientia, illa impudicitia, Pisonis infami am propagauere. Proximam necem Plautij Laterani consulis designati Nero adiungit, adeo propere, ut non cōplecti liberos, non aliud breue mor-tis arbitrium permitteret. Raptus in locum seruilibus pœnis sepositum, ma-nu Statij tribuni trucidatur, plenus cōstantis silentij, nec tribuno obijciens eandē conscientiā. Sequitur cædes Annei Senecæ lætissima principi, non

Germani

In nouis cōsilijs fama plurimum ualet

Plautius Lateranus necatur

quia coniurationis manifestum cōpererat, sed ut ferro grassaretur, quando uenenū nō processerat. Solus quippe Natalis,& hactenus prōpsit: missum se ad ægrotum Senecam ut uiseret conquerereturq́;,cur Pisonem aditu arceret:melius fore si amicitiam familiari congressu exercuissent. Et respondisse Senecam,sermones mutuos & crebra colloquia neutri conducere: cæterum salutē suam incolumitate Pisonis inniti. Hæc ferre Granius Siluanus tribunus prætoriæ cohortis,& an dicta Natalis,suaq́; responsa nosceret,percunctari Senecam iubetur. Is,forte an prudens,ad eum diem ex Campania remeauerat,quartumq́; apud lapidem suburbano rure substiterat. Illò propinqua uespera tribunus uenit, & uillam globus militum sepsit. Tum ipsi cum Pompeia Paulina uxore & amicis duobus epulanti mandata imperatoris edidit. Seneca missum ad se Natalem, cōquestumq́; nomine Pisonis quod uisendo eo prohiberetur, se ratione ualitudinis & amore quietis,excusauisse respondit. Cur salutem priuati hominis incolumitati suę anteferret,causam non habuisse,nec sibi promptū in adulationes ingenium: Idq́; nulli magis gnarum quàm Neroni,qui sæpius libertatem Senecæ, quàm seruitium expertus esset. Vbi hæc à tribuno relata sunt,Poppea & Tigillino coràm, quod erat sæuienti principi intimum consiliorum,interrogat, an Seneca uoluntariam mortem pararet. Tum tribunus nulla pauoris signa, nihil triste in uerbis eius aut uultu deprehensum confirmauit. Ergo regredi & indicere mortem iubetur. Tradit Fabius Rusticus, non eo quo uenerat itinere reditum, sed flexisse ad Fenium præfectum, & expositis Cæsaris iussis, an obtemperaret interrogauisse:monitumq́; ab eo,ut exequeretur,fatali omnium ignauia. Nam & Siluanus inter coniuratos erat,augebatq́; scelera in quorum ultionem consenserat. Voci tamen & aspectui pepercit. Intromisitq́; ad Senecam unum ex centurionibus,qui necessitatē ultimam denunciaret. Ille interritus poscit testamenti tabulas: ac denegante centurione, conuersus ad amicos, quando meritis eorum referre gratiam prohiberetur, quod unum iam tamen & pulcherrimum habebat, imaginem uitæ suæ relinquere testatur, cuius si memores essent, bonarū artium famam tam cōstantis amicitiæ laturos. Simul lachrymas eorū,modo sermone, modo intentior in modum coercentis,ad firmitudinem reuocat,rogitans:ubi præcepta sapientię? Vbi tot per annos meditata ratio aduersum imminentia? Cui enim ignaram fuisse sæuitiam Neronis? Neq́; aliud superesse post matrē fratremq́; interfectos, quàm ut educatoris præceptorisq́; necem adijceret. Vbi hæc atq́; talia uelut in commune disseruit, complectitur uxorem. & paululum aduersus præsentem formidinem mollitus, rogat oratq́; temperaret dolori, ne æternum susciperet,sed in cōtemplatione uitæ per uirtutem actæ, desideriū mariti solatijs honestis toleraret. Illa cōtra,sibi quoq́; destinatam mortem adsereret,manūq́; percussoris exposcit. Tum Seneca glorię eius non aduersus, simul

Annei Senecæ cedes

Pompeia Paulina uxor Senecæ

ſimul amore, ne ſibi unice dilectã ad iniurias relinqueret: uitæ, inquit, delinimenta monſtrauetam tibi, tu mortis decus mauis. non inuidebo exemplo. Sit huius tam fortis exitus conſtantia penes utroſq; par, claritudinis plus in tuo fine. Poſt quæ, codẽ ictu brachia ferro exoluunt. Seneca, quoniã ſenile corpus & paruo uictu tenuatum, lenta effugia ſanguini præbebat, crurum quoq; & poplitũ uenas abrũpit. Sęuisq; cruciatibus defeſſus, ne dolore ſuo animum uxoris infringeret, atq; ipſe uiſendo eius tormenta, ad impatientiam delaberetur, ſuadet in aliud cubiculum abſcederet. Et nouiſſimo quoq; momento ſuppeditante eloquentia aduocatis ſcriptoribus, pleraq; tradidit, quæ in uulgus edita eius uerbis, inuertere ſuperſedeo. At Nero nullo in Paulinam proprio odio, ac ne gliſceret inuidia crudelitatis, inhiberi mortem imperat. Hortantibus militibus, ſerui libertiq; obligant brachia, premunt ſanguinem, incertũ an ignaræ. Nam ut eſt uulgus ad deteriora promptum, nõ defuere qui crederent, donec implacabilem Neronem timuerit, famam ſocietę cum marito mortis petiuiſſe, deinde oblata mitiore ſpe, blandimentis uitæ euictam: cui addidit paucos poſtea annos laudabili in maritum memoria, & ore ac membris in eum pallorem albentibus, ut oſtẽtui eſſet, multum uitalis ſpiritus egeſtum. Seneca interim durãte tractu, & lenitudine mortis, Statium Anneum diu ſibi amicitiæ fide & arte medicinæ probatum, orat prouiſum pridem uenenum, quo damnati publico Athenienſium iudicio extinguerentur, promeret: allatumq; hauſit fruſtra, frigidis iam artubus & clauſo corpore aduerſum uim ueneni. poſtremo ſtagnum calidę aquæ introĳt, reſpergens proximos ſeruorum, addita uoce, Libare ſe liquorẽ illum Ioui liberatori. Exin balneo illatus, & uapore eius exanimatus, ſine ullo funeris ſolenni crematur. Ita codicillis præſcripſerat, cum etiam tum prædiues & præpotens, ſupremis ſuis conſuleret. Fama fuit, Subrium Flauium cum cẽturionibus occulto conſilio, neq; tamen ignorante Seneca, deſtinauiſſe, ut poſt occiſum ope Piſonis Neronem, Piſo quoq; interficeretur, trade returq; imperium Senecæ, quaſi inſonti, claritudine uirtutum ad ſummũ faſtigium delecto. Quin & uerba Flauĳ uulgabantur, Non referre dedecori, ſi citharœdus dimoueretur, & Tragœdus ſuccederet. quia ut Nero cithara, ita Piſo Tragico ornatu canebat. Cæterum militaris quoq; conſpiratio non ultra fefellit, accenſis quoq; indicibus ad prodendum Fenium Rufum, quem eundem conſcium & inquiſitorem non tolerabant. Ergo inſtanti minitantiq; renitens Sceuinus, neminem ait plura ſcire q̃ ipſum. Hortaturq; ultro redderet tam bono principi uicem. Non uox aduerſum ea Fenio, non ſilentiũ, ſed uerba ſua præpediens, & pauoris manifeſtus, cæteriſq; ac maxime Cervario Proculo equite ad conuincendũ eum cõniſis, iuſſu imperatoris à Caſſio milite qui ob inſigne corporis robur adſtabat, corripiẽ, uinciturq;. Mox eorum indicio Subrius Flauius tribunus peruertitur, primo diſsimilitudinem

Vulgus ad deteriora promptum

Ioui liberatori libare liquorẽ

Subr. Flauius

nem motum ad defensionē trahens,neq; se armatum cum inermibus effœminatis tantum facinus consociaturū.Dein postq; urgebatur, confessionis gloriā amplexus,interrogatusq; à Nerone,quib. causis ad obliuionē sacramēti processisset: Oderam te,inquit, nec quisq; tibi fidelior militū fuit,dum amari meruisti.odisse cœpi postq; parricida matris & uxoris,auriga,histrio & incendiarius extitisti. Ipsa rettuli uerba, quia non ut Senecæ, uulgata erant. Nec minus nosci decebat militaris uiri sensus & incomptos & ualidos. Nihil in illa coniuratione grauius auribus Neronis accidisse constitit, qui ut faciendis sceleribus promptus, ita audiēdi quæ faceret,insolens erat. Pœna Flauij Veianio Nigro tribuno mandatur. Is proximo in agro scrobem effodi iussit,quem Flauius ut humilē & angustum increpans, circumstantibus militibus:ne hoc quidē,inquit,ex disciplina. Admonitus fortiter protēdere ceruicem: Vtinam,ait,tu tam fortiter ferias. Et ille multum tremēs, cum uix duobus ictibus caput amputauisset, sæuitiam apud Neronem iactauit,

Sesquiplaga sesquiplaga interfectum à se dicendo. Proximum constantiæ exemplum, Sulpitius Asper centurio præbuit, percunctāti Neroni,cur in cædem suam conspirauisset,breuiter respondēs:nō aliter tot flagitijs eius subueniri posse. Tum iussam pœnam subijt. Nec cæteri centuriones in perpetiendis supplicijs degenerauere.At non Fenio Rufo par animus, sed lamentationes suas etiam in testamentū contulit. Operiebatur Nero ut Vestinus quoq; consul in crimen traheretur,uiolentum & infensum ratus: sed cōiurati consilia cum Vestino non miscuerant,quidam uetustis in eum simultatibus, plures quia præcipitem & insociabilem credebāt. Cæterum Neronis odium aduersus Vestinum ex intima sodalitate cœperat, dum hic ignauiam principis penitus cognitam despicit,ille ferociam amici metuit,sæpe asperis facetijs illusus,

Facetiæ asperæ quæ ubi multum ex uero traxere,acrem sui memoriam relinquunt. Accesserat repens causa, quod Vestinus Statiliam Messalinam matrimonio sibi iunxerat, haud nescius inter adulteros eius & Cæsarem esse. Igitur nō crimine,non accusatore existente, quia speciē indicij induere nō poterat, ad uim dominationis conuersus, Gerelanum tribunum cum cohorte militum immittit, iubetq; præuenire conatus cōsulis, occupare uelut arcem eius, opprimere delectā iuuentutem,quia Vestinus imminētes foro ædes,decoraq; seruitia,& pari ætate habebat. Cuncta eo die munia cōsulis impleuerat. Cōuiuium celebrat,nihil metuēs an dissimulādo metu,cum ingressi milites uocari eum à tribuno dixere. Ille nihil demoratus exurgit.& omnia simul properantur, clauditur cubiculo,præsto est medicus.abscinduntur uenæ,uigēs adhuc balneo infertur,calida aqua mersatur,nulla edita uoce, qua semet miseraret. Circūdati interim custodia qui simul discubuerāt, nec nisi prouecta nocte emissi sunt, postq; pauorē eorum imminens exitium opperiētium & imaginatus & irridens Nero, satis supplicij luisse ait pro epulis cōsularibus.

Exin

Exin M. Annei Lucani cædem imperat. Is profluẽte sanguine, ubi frigescere pedes manusq;, & paulatim ab extremis cedere spiritũ, feruido adhuc & cõpote mentis pectore intelligit, recordatus carmen à se cõpositum quo uulneratum militem per eiusmodi mortis imaginem obijsse tradiderat: uersus ipsos retulit. eaq; illi suprema uox fuit. Senecio posthac et Quintilianus, & Sceuinus, non ex priore uitæ mollitia, mox reliqui coniuratorum periere, nullo facto dictóue memorãdo. Sed compleri interim urbs funeribus, Capitolium uictimis: alius filio, fratre alius, aut propinquo, aut amico interfectis, agere grates deis, ornare lauru domũ, genua ipsius aduolui, & dextrã osculis fatigare. Atq; ille gaudium id credens, Antonij Natalis & Ceruarij Proculi festinata indicia impunitate remuneratur: Milichus præmijs ditatus, Conseruatoris sibi nomen Græco eius rei uocabulo assumpsit. E tribunis Granius Siluanus quamuis absolutus, sua manu cecidit: Statius proximus ueniã quam ab imperatore acceperat uanitate exitus corrupit. Exuti dehinc tribunatu Pompeius, Cornelius Martialis, Flauius Nepos, Statius Domitius, quasi principem nõ quidem odissent, sed tamen existimarentur. Nouio Prisco per amicitiam Senecæ, & Glitio Gallo atq; Annio Pollioni infamatis magis quàm cõuictis, data exilia. Priscũ Antonia Flacilla cõiunx comitata est: Gallum Egnatia Maximilla, magnis primum & integris opibus, post ademptis. quæ utraq; gloriã eis auxere. Pellitur & Rufrius Crispinus occasione coniurationis, sed Neroni inuisus, quod Poppæam quondam matrimonio tenuerat. Virginium Rufum claritudo nominis expulit. Nam Virginius studia iuuenum eloquentia, Musonius pręceptis sapientię fouebat. Cluuidieno Quieto, Iulio Agrippæ, Blitio Catulino, Petronio Prisco, Iulio Altino, uelut in agmen & numerum, Aegæi maris insulæ permittuntur. At Cadicia uxor Sceuini, & Cesenius Maximus Italia prohibẽtur, reos fuisse se, tantum pœna experti. Acilia mater Annei Lucani sine ab solutione in supplicio dissimulata. Quibus perpetratis Nero, & concione militum habita, bina nummûm milia uiritim manipularibus diuisit, addiditq; sine pretio frumentum, quo ante ex modo annonæ utebatur. Tum quasi gesta bello expositurus uocat senatũ, & triumphale decus Petronio Turpiliano cõsulari: Cocceo Neruæ prætori designato, Tigillino præfecto prætorij tribuit, Tigillinum & Neruam ita extollens, ut super triumphales in foro imagines apud palatium effigies eorum quoq; sisteret. Dedit etiam consularia insignia Nymphidio, de quo quia nunc primum oblatus est, pauca repetam. Nam & ipse pars Romanarum cladium erit. Igitur matre libertina ortus, quæ corpus decorum inter seruos libertosq; principũ uulga uerat, ex C. Cæsare se genitum ferebat, quoniam forte quadã habitu proce rus & toruo uultu erat: siue C. Cæsar scortorũ quoq; cupiens, etiam matri eius illusit. Sed Nero uocato senatu, oratione inter patres habita, edictum

M. Anneus Lucanus

Afran. Quintilianus

Conseruator Σωτὴρ

Nymphidius

apud populum,& collata in libros indicia, cõfeßionesq́ damnatorũ adiũxit. Etenim crebro uulgi rumore lacerabatur, tanquam uiros & insontes ob inuidiam aut metum extinxisset. Cæterũ cœptam, adultãq́ & reuictã coniurationẽ neq; tunc dubitauere, quibus uerum noscendi cura erat, & fatenẽ qui post interitũ Neronis in urbem regressi sunt. At in senatu cunctis ut cuiq; plurimũ mœroris, in adulationẽ demißis, Iunium Gallionem Senecę fratris morte pauidũ, & pro sua incolumitate supplicem increpuit Salienus Clemens, hostem & parricidã uocans: donec cõsensu patrum deterritus est, ne publicis malis abuti ad occasionẽ priuati odij uideretur, neu cõpositam & obliteratam mansuetudinẽ principis nouam ad sæuitiã traheret. Tum decreta dona & grates deis decernunt, propriusq́ honos Soli, cui est uetus ædes apud Circũ, in quo facinus parabatur, qui occulta coniurationis, numine retexisset: Vtq́ Circensium cerealium ludicrum pluribus equorum cursibus celebraretur: mensisq́ Aprilis Neronis cognomentum acciperet: templum Saluti extrueretur, eo loci ex quo Sceuinus ferrũ prõpserat. Ipse eum pugionẽ apud Capitolium sacrauit, inscripsitq́ IOVI VINDICI. In præsens haud animaduersum, post arma Iulij Vindicis ad auspiciũ & pręsagium futuræ ultionis trahebatur. Reperio in cõmentarijs senatus, Cerialem Anicium consulem designatum, pro sententia dixisse, ut templum diuo Neroni q̃ maturrime publica pecunia poneretur. Quod quidẽ ille decernebat, tanq̃ mortale fastigium egresso, & uenerationem hominum merito: quod ad omina olim sui exitus uerteretur. Nam deûm honor principi non ante habetur, quàm agere inter homines desierit.

FINIS XV LIBRI.

BEATI RHENANI IN LIBRVM DECIMVM SEXTVM CASTIGATIONES.

QVÆ per tantum æui occulta, augendis præsentibus bonis laturerint.) Verbum latuerint nõ est in uolumine Budensi. Atq; potest abesse, si quis uerbũ fuerint subintelligat, aut simile quippiam. De quo monui ideo lectorẽ, ut uideat q̃ multa sint in autoribus paßim interpolata.

Visores pro inspectoribus Nec missis uisoribus.) Nisi legissem libro 1. Simul Segestes ipse ingens uisu. Deinde libro 3. Et tot astantium uisu. Rursum lib. 4. Numeroq́ & robore, & uisu inter se, fiducia ipsis, in cæteros metus crederetur: potuissem hic scribere, iussoribus, pro sponsoribus atq; expromissoribus, quos non miserit Cesellius ille Bassus.

Per quos nosceret, an uera afferrentur.) Scripsimus, assererentur.

Nec aliud per illos dies populus plus credulitate.) Cõparatiuũ plus deleuimus.

Vt nulla oris aut nariũ excrementa uiserentur.) Exemplar Budense, uiserent. Subaudi, ipsi spectatores.

Et plebs quidem uerbis histrionũ quoq; gestus iuuare solita.) Emendauimus, Et plebs quidem urbis.

Quod

Quod inter imagines maiorum, etiam C. Casſij effigiem coluiſſet.) In ſcripto libro non eſt, etiam. Sed mox eſt: Dux partium.

Inania ſimul & falſa.) Caſtigauimus, Et inania ſimul & falſa.

Tunc ſenatus conſulto.) Volumen regium, Tunc cōſulto ſenatu. Paulopoſt apparet illinc etiam legi poſſe, Haud minus promptam.

Donec princeps immobilem ſe precibus & inuidiæ iuxta oſtendit.) Non habet hic particulam, &, exemplar Budenſe. Sicut nec mox aduerbium, ſimul: Simul affertur parari cognitionem ſenatus.

Ac ſenior prius, tum cui prima ætas, extinguuntur.) Illic habes, extinguitur.

Pertulitq; uiolentiā ad mœnia urbis.) Liber manuſcriptus, ad mœnia uicina urbi. Suſpicor ſcribendum tantum, ad uicina urbi. Sic lib. 20. Cæteriq; per urbem & urbi uicina conquiſiti. Nam quantū ad ſcripturā attinet, uocabulum mœnia non differt à dictione uicina. Itaq; conijcio bis ſcriptum idem uocabulum.

Ad uicina urbis

Simulq; annuam pecuniam.) Scripſimus, ſimul annuam pecuniam.

Apud finem Ligurum id temporis erat.) Sic Liuius libro tertio quartæ deca. Redeuntes inde Ligurū extremo fine, cum agreſti præda in agmen incidūt Romanum. Idem libro decimo decad. eiuſdem. Ligurū duo millia ferè ad extremū finem prouinciæ Galliæ ubi caſtra Marcellus habebat, uenerunt, uti reciperētur orantes. Pluratiue idem uſurpauit lib. 5. decad. eiuſdem. Cōſul alter L. Cornelius Merula per extremos Ligurum fines exercitum in agrum Boiorum induxit. Dirigere finem, quod arbitris conuenit inter diſceptanteis de iure finium, apud eundem legitur lib. 9. decad. eiuſdem. Q. Fabium Labeonem, quum in regione ea fuiſſet, direxiſſe finem Philippo ueterem, regiamq; Thraciæ Paroreiam.

Finis ligurum

Iuſſa imperatoris Oſtorio aperit.) Codex Budenſis habet, impoſt. ut etiā legi queat, Iuſſa mox uel poſt Oſtorio aperit. Mox, Is fortitudinē aduerſum hoſtes sæ

Quàm ne oderim tam ſegniter pereuntes.) Hunc lo- (pe ſpectatam cum meum ſecutus iudicium, oderim in oderint mutato, ſic lege, Quàm ne oderint tam ſegniter pereuntes. Senſus eſt, A lectore non exigimus ut iſtorum pluſquam ſeruilem patientiā defendat aut excuſet, ſed hoc tantum, ne iſtos odio proſequatur aut odiſſe incipiat. nam res fuit plane fatalis.

Neq; aliā defenſionē ab ijs quib. iſta noſcentur exegerim, q̄ ne oderint tam ſegniter pereuntes

Vt quomodo exequijs, ac promiſcua ſepulchra ſeparantur.) Emendauimus, Vt quomodo exequijs à promiſcua ſepultura ſeparātur, Mox ſcripſimus, Anneus Mella. Eſt deinde in libro manuſcripto, Conſularibus inſignijs.

Ita ſcripſiſſe, ſe quidem mori nullis ſupplicij cauſis.) Repoſui, ita ſcripſiſſet, ſe quidem mori nullis ſupplicij cauſis.

De C. Petronio pauca ſupra repetēda ſunt.) Nos, De C. Petronio ſupra. Pau

Ingentē ſe ac parem negotijs oſtēdit.) Malim, uigentē ſe (ca repetēda ſunt. ac parem negotijs oſtendit. Sicut ſuperiori libro, animi ualidus et corpore uigēs.

Seu uitiorū imitationem.) Emendaui diſtinxiq;, Seu uitiorum imitatione inter paucos familiarium Neroni aſſumptus eſt.

Vt quaſi coacta mors, fortuitæ ſimilis eſſet.) Volumen regium, quam coacta. Scripſi, quanquā coacta. Quod uero paulopoſt ſequitur, Tigillini ſimultatibus dedidit, & illic eſt deditum, Malim, dedit.

Parum expectabilem operam præbuerat.) Caſtigaui, parum expetibilem operam præbuerat.

Parū expetibilem operā præbuerat: ubi ante, expectabilem

Et cum diuini honores.) Exemplar Budenſe, Et cum deum honores Poppeę decernuntur. Sic in fine libri 15. Nam deum honor principi nō ante habetur, q̄ agere inter homines deſierit, Itaq; & nos hoc loco ſcripſimus, deum honores.

Qui tibi lasciuiam exprobrent.) Illic legitur, quod. Opinor scribendum, quo tibi lasciuiam exprobrent.

Per exercitus accuratius leguntur.) Reposui, per exercitus curantium legun tur. Infra est in libro manuscripto, cæde insigniũ uirorũ, pro illustrium. quam lecti onem et nos secuti sumus. Tametsi uocabulũ hoc passim obuiũ est apud Tacitũ.

Audiret senatus uoces quasi ex quodã numine.) Emẽdaui, quasi ex aliquo n.

Sin crudelitati insisteret.) Fecimus, perlisteret. Forte scribendũ, crudelitate.

Contra qui opperiendum domi censebant.) Regius codex habet, Contra qui opperiendũ eum domi censebant. Forte legendũ, opperiendũ ei domi censebãt.

Cum per hæc atq; talia Marcellus inueheretur.) Illic legitur, uerteret. Forte debet esse, peruerteret, quod uerbum pro accusare, siue per accusationem subuertere sæpe Tacito solenne est, ceu in initio operis ostendimus.

Non illa nota & celebritate periculorũ sueta iam senatus mœstitia.) Opinor scribendum, crebritate periculorum.

Igitur flentes queritantesq;.) Forte, quiritantesq;.

Specta iuuenis, & omen quod dij prohibeant.) Scripsimus, & omen quidem dij prohibeant.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER XVI

LLVSIT dehinc Neroni fortuna per uanitatem ipsius, ex promisso Cesellij Basi, qui origine Pœnus, mẽte turbida, nocturnæ quietis imaginem ad spem haud dubiã retraxit. Vectusq; Romam, principis aditum emercatus, expromit repertum in agro suo specum altitudine immensa, quo magna uis auri contineretur, non in formam pecuniæ, sed rudi & antiquo pondere. Lateres quippe prægraues iacere, astantibus parte alia columnis. quæ per tantũ æui occulta, augendis præsentibus bonis latuerint. Cæterum ut coniectura demonstrat, Didonem Phœnissam Tyro profugam, condita Carthagine, illas opes abdidisse, ne nouus populus nimia pecunia lasciuiret: aut reges Numidarum & aliâs infensi, cupidine auri ad bellum accenderentur. Igitur Nero non auctoris, nõ ipsius negotij fide satis spectata, nec missis uisoribus per quos nosceret, an uera afferentur, auget ultro rumorem, mittitq; qui uelut partam prædam aduherẽt. Dantur triremes & delectum nauigium, iuuandæ festinationi. nec aliud per illos dies populus credulitate prodentis diuersa fama tulerat. Ac forte quinquennale ludicrum secundo lustro celebrabatur: oratoribusq; præcipua materia in laudem principis assumpta est. Non enim tantum solitas fruges, nec metallis confusum aurum gigni, sed noua ubertate prouenire terra, & obuias

obuias opes deferre deos. Quæq; alia summa facūdia, nec minore adulatio ne seruilia fingebant, securi de facilitate credentis. Gliscebat interim luxuria spe inani, consumebanturq; ueteres opes, quasi oblatis quas multos per annos prodigeret. Quin & inde iam largiebatur. Et diuitiarū expectatio inter causas paupertatis publicæ erat. Nam Bassus effosso agro suo, latisq; circū aruis, dum hunc uel illum locū promisi specus adseuerat, sequunturq; non modo milites, sed populus agrestiū efficiendo operi assumptus, tandem posita uæcordia, non falsa ante somnia sua, seq; tunc primū elusum admirans, pudorem & metum morte uoluntaria effugit. Quidam uinctum ac mox dimissum tradidere, ademptis bonis in locum regiæ gazæ. Interea senatus propinquo iam lustrali certamine, ut dedecus auerteret, offert imperatori uictoriā cantus, adijcit facundiæ coronā, qua ludicra deformitas uelaretur. Sed Nero nihil ambitu nec potestate senatus opus esse dictitans, se æquum aduersus æmulos, & religione iudicum meritam laudem assecuturū, primo carmen in scena recitat: mox flagitante uulgo, ut omnia studia sua publicaret (hæc enim uerba dixere) ingreditur theatrū, cunctis citharæ legibus obtemperans: ne fessus resideret, ne sudorem, nisi ea quam indutui gerebat ueste detergeret: ut nulla oris aut nariū excrementa uiserentur. Postremo flexus genu, & cœtum illum manu ueneratus, sententias iudicum opperiebat ficto pauore. Et plebs quidem urbis, histrionū quoq; gestus iuuare solita, personabat certis modis, plausuq; cōposito. Crederes lætari, ac fortasse lætabantur per iniuriā publici flagitij. Sed qui remotis è municipijs, seuerāq; adhuc, & āntiqui moris retinētes Italiam, quiq; per longas prouincias lasciuiæ inexperti officio legationū aut priuata utilitate aduenerār, neq; aspectū illum tolerare neq; labori inhonesto sufficere: cum manibus nescijs fatiscerent, turbarent gnaros, ac sæpe à militibus uerberarētur, qui per cuneos stabant, ne quod temporis momentum impari clamore, aut silentio segni præteriret. Constitit plerosq; equitum, dum per angustias aditus & ingruentem multitudinem enituntur, obtritos: & alios dum diem noctemq; sedilibus continuant, morbo exitiabili correptos. quippe grauior inerat metus, si spectaculo defuissent, multis palàm & pluribus occultis, ut nomina ac uultus, alacritatem, tristitiam q; coeuntium scrutarentur. Vnde tenuioribus statim irrogata supplicia, aduersus illustres dissimulatum ad præsens, & mox redditum odium. Ferebantq; Vespasianum tanquam somno conniueret, à Phœbo liberto increpitum, ægreq; meliorū precibus obtectum: mox imminentem perniciem maiore fato effugisse. Post finem ludicri Poppæa mortem obijt, fortuita mariti iracūdia, à quo grauida ictu calcis afflicta est. Neq; enim uenenum crediderim, quamuis quidam scriptores tradāt, odio magis quàm ex fide. Quippe liberorum cupiens & amori uxoris obnoxius erat. Corpus nō igni abolitum, ut Romanus mos: sed regum externorum consuetudine

Lustrale certamen — *Fl. Vespasianus*

consuetudine, differtum odoribus conditur, tumuloq; Iuliorũ infertur. Ducta tamen publicè exequię, laudauitq; ipse apud rostra formã eius, & quod diuinæ infantis parẽs fuisset, aliáq; fortunæ munera pro uirtutibus. Mortem Poppeę ut palàm tristem, ita recordantibus lætam ob impudicitiã eius sæuitiamq;, noua insuper inuidia Nero cõpleuit, prohibendo C. Casium officio exequiarum. quod primũ indicium mali. neq; in longum dilatũ est. Sed Syllanus additur, nullo crimine, nisi quod Casius opibus uetustis, & grauitate morũ, Syllanus claritudine generis, & modesta iuuenta præcellebant. Igitur missa ad senatum oratione, remouendos à Rep. utrosq; disseruit. Obiectauitq; Casio quod inter imagines maiorum, etiam C. Casij effigiem coluisset, ita inscriptam: DVCI PARTIVM. Quippe semina belli ciuilis, & defectionem à domo Cæsarum quæsitã. Ac ut memoria tantum infensi nominis ad discordias uteretur, assumpsisse L. Syllanũ iuuenem genere nobilem, animo promptum, quem nouis rebus ostentarẽt. Ipsum dehinc Syllanum increpuit ijsdem quibus patruum eius Torquatum, tanquã disponeret iam imperij curas, præficeretq; rationibus & libellis & epistolis libertos: & inania simul & falsa. Nam Syllanus intentior metu, & exitio patrui ad præcauendum exterritus erat. Inducit posthac uocabulo indicũ, qui in Lepidam Casij uxorem, Syllani amitam, incestum cum fratris filio & diros sacrorũ ritus confingerent. Trahebantur ut conscij Vulcatius Tullinus, ac Marcellus Cornelius senatores, & Calphurnius Fabatus eques Romanus: qui appellato principe instantem damnationem frustrati, mox Neronem circa summa scelera distentum, quasi minores euasere. Tunc senatusconsulto Casio & Syllano exilia decernuntur, de Lepida Cæsar statueret. Deportatusq; in insulam Sardiniam Casius, & senatus ius expectabatur. Syllanus tanquã Naxum deueheretur Hostia amotus, post municipio Apuliæ, cui nomen est Barium, clauditur. Illic indignissimum casum sapienter tolerans, à centurione ad cædem misso corripitur. Suadentiq; uenas abrumpere, animũ quidem morti destinatũ ait, sed non permittere percussori gloriam ministerij. At centurio quamuis inermem præualidum tamen & iræ quàm timori propiorem cernens, premi à militibus iubet. Nec omisit Syllanus obniti, & intendere ictus quantũ manibus nudis ualebat, donec à centuriõe uulneribus aduersis tanquã in pugna caderet. Haud minus promptè L. Vetus, socrusq; eius Sextia & Pollutia filia necẽ subiere: inuisi principi tanquã uiuendo exprobrarent interfectũ esse Rubellium Plautum generum Lucij Veteris. Sed initium detegendæ sæuitiæ præbuit interuersis patroni rebus ad accusandum transgrediens Fortunatus libertus, ascito Claudio Demiano, quẽ ob flagitia uinctũ à Vetere Asiæ proconsule, exoluit Nero in præmium accusationis. Quod ubi cognitum reo, seq; & libertum pari sorte componi, Formianos in agros digreditur. Illic cum milites

occulta

occulta custodia circumdant. Aderat filia super ingruens periculum longo dolore atrox, ex quo percussores Plauti mariti sui uiderat, Cruentamq́ ceruicem eius amplexa seruabat sanguinē, & uestes respersas, uidua implexa luctu continuo, nec ullis alimentis, nisi quæ mortē arcerent. Tum hortante patre Neapolim pergit. Et quia aditu Neronis prohibebatū, egressus obsidens, audiret insontem, néue cōsulatus sui quondā collegā dederet liberto, modo muliebri eiulatu, aliquando sexū egressa, uoce infensa clamitabat, donec princeps immobilē se precibus & inuidiæ iuxta ostendit. Ergo nunciat patri abijcere spem, & uti necessitate. Simul affertur parari cognitionē senatus, & trucem sententiā. Nec defuere qui monerent magna ex parte hæredem Cæsarem nuncupare, atq́ ita nepotibus de reliquo consulere. quod aspernatus, ne uitā proxime libertatē actam nouissimo seruitio fœdaret, largitur in seruos quantū aderat pecuniȩ: & si qua asportari possent, sibi quęq́ deducere, tris modo lectulos ad suprema retineri iubet. Tunc eodem in cubiculo, eodem ferro abscindunt uenas, properiq́ & singulis uestibus ad uerecundiam uelati, balneis inferuntur, pater filiā, auia neptem, illa utrosq́ intuens, & certatim precantes labenti animæ celerem exitum, ut relinquerent suos superstites & morituros. Seruauitq́ ordinem fortuna: ac senior prius, tum cui prima ætas, extinguuntur. Accusati post sepulturā, decretumq́ ut more maiorum punirētur. Et Nero intercessit, mortem sine arbitrio permittens. ea cædibus peractis ludibria adijciebātur. P. Gallus eques Romanus, quod Fenio Rufo intimus, & Veteri non alienus fuerat, aqua atq́ igni prohibitus est. Liberto & accusatori præmium operæ, locus in theatro inter uiatores tribunitios datur. Et mensis qui Aprilem eundemq́ Neronem sequebatur, Maius Claudij, Iunius Germanici, uocabulis mutantur: testificante Cornelio Orfito qui id censuerat, ideo Iunium mensem transmissum, quia duo iam Torquati ob scelera interfecti, infaustum nomen Iunij tum fecissent. Tot facinoribus fœdum annum etiam dij tempestatibus & morbis insigniuere. Vastata Campania turbine uentorum, qui uillas, arbusta, fruges passim disiecit. pertulitq́ uiolentiā ad mœnia urbis. In qua omne mortalium genus uis pestilentiæ depopulabatur, nulla cœli intemperie quæ occurreret oculis. Sed domus corporibus exanimis, itinera funeribus complebantur. Non sexus, non ætas periculo uacua. Seruitia perinde ac ingenua plebes raptim extingui, inter coniugum & liberorum lamenta, qui dum assident, dum deflent, sæpe eodem rogo cremabātur. Equitum senatorumq́ interitus quamuis promiscui, minus flebiles erant, tanquam cōmuni mortalitate sæuitiā principis præuenirent. Eodem anno delectus per Galliā Narbonensem Africāq́ & Asiā habiti sunt, supplēdis Illyrici legionibus, ex quibus ætate aut ualitudine fessi, sacramento soluebanē. Cladem Lugdunensem quadragies sestertio solatus est princeps, ut amissa urbi reponerēt.

quam

quam pecuniā Lugdunenses ante obtulerant, turbidis casibus. C. Suetonio, L. Telesino Coss. Antistius Sosianus factitatis in Neronem carminibus probrosis, exilio, ut dixi, mulctatus, postquā id honoris indicibus tāq; promptū ad cædes principem accepit, inquietus animo, & occasionū haud segnis, Parmenem eiusdem loci exulem, & Chaldæorū arte famosum, eoq; multorum amicitijs innixum, similitudine fortunæ sibi conciliat. Ventitare ad eum nuncios & consolationes non frustra ratus, simul annuā pecuniā à P. Anteio ministrari cognoscit. Neq; nescium habebat, Anteium charitate Agrippinæ inuisum Neroni, opesq; eius præcipuas ad eliciendam cupidinem, eamq; causam multis exitio esse. Igitur interceptis Antei literis, furatus etiā libellos quibus dies genitalis eius, & euentura, secretis Parmenis occultabantur, simul repertis quæ de ortu uitaq; Ostorij Scapulæ composita erant, scribit ad principem, magna se & quæ incolumitati eius conducerent allaturū, si breuem exilij ueniā impetrauisset. quippe Anteium & Ostoriū imminere rebus, & sua Cæsarisq; fata scrutari. Exin missæ Liburnicę, aduehiturq; propere Sosianus. Ac uulgato eius indicio, inter damnatos magis quàm inter reos Anteius Ostoriusq; habebantur: adeo ut testamentū Antei nemo obsignaret, nisi Tigillinus auctor extitisset. Monitus prius Anteius ne supremas tabulas moraretur. At ille hausto ueneno, tarditatem eius

Ostorius perosus, intercisis uenis, mortē approperauit. Ostorius longinquis in agris apud finem Ligurum id temporis erat. eò missus centurio, qui cædem eius maturaret. Causa festinandi ex eo oriebatur, quod Ostorius multa militari fama, & ciuicam coronam apud Britanniam meritus, ingenti corporis robore armorumq; scientia, metum Neroni fecerat, ne inuaderet pauidū semper, & reperta nuper coniuratione magis exterritum. Igitur centurio ubi effugia uillæ clausit, iussa imperatoris Ostorio aperit. Is fortitudinem aduersum hostes sæpe spectatam in se uertit. Et quia uenæ quanquam interruptæ parum sanguinis effundebant, hactenus manu serui usus ut immotum pugionem extolleret, adpressit dextram eius iuguloq; occurrit. Etiam si bella externa, & obitas pro Rep. mortes tanta casuum similitudine memorarem, meq; ipsum satietas cepisset, aliorumq; tædium expectarem, quamuis honestos ciuium exitus, tristes tamen & continuos aspernantium. At

Patientia seruilis nūc patiētia seruilis, tantumq; sanguinis domi perditum, fatigant animum & mœstitia restringunt. Neq; aliam defensionem ab ijs quibus ista noscentur exegerim, quàm ne oderim tam segniter pereuntes. Ira illa numinum in res Romanas fuit, quam non ut in cladibus exercituum, aut captiuitate urbium semel editam transire licet. Detur hoc illustrium uirorum posteritati, ut quomodo exequijs à promiscua sepultura separantur, ita in traditione

Anne. Mella supremorū accipiāt habeantq; propriam memoriā. Paucos quippe intra

Ru. Crispinus dies eodem agmine Anneus Mella, Cerialis Anicius, Rufus Crispinus ac Petronius

C.Petronius cecidere, Mella & Crispinus equites Romani, dignitate sena toria. Nam hic quondã præfectus prætorij, & consularibus insignibus donatus, ac nuper crimine cõiurationis in Sardiniã exactus, accepto iussę mortis nuncio semet interfecit. Mella quibus Gallio & Seneca parẽtibus natus, petitione honorũ abstinuerat, per ambitionem præposterã, ut eques Romanus consularibus potentia æquaretur. Simul acquirendæ pecuniæ breuius iter credebat, per procurationes administrandis principis negotijs. Idẽ Anneum Lucanũ genuerat grande adiumentũ claritudinis. quo interfecto, dum rem familiarem eius acriter requirit, accusatorem cõciuit Fabiũ Romanum, ex intimis Lucani amicis. Mixta inter patrem filiumq; coniurationis scientia fingitur assimulatis Lucani literis. quas inspectas Nero, ferri ad eũ iussit, opibus eius inhiãs. At Mella (quæ tũ promptissima mortis uia) exsoluit uenas, scriptis codicillis, quibus grandem pecuniã in Tigillinum, generumq; eius Cossutianum Capitonem erogabat, quo cætera manerẽt. Additur codicillis, tanquã de iniquitate exilij querens ita scripsisset: se quidem mori nullis supplicij causis, Rufrium aũt Crispinũ & Aniciũ Cerialem uita frui, infensos principi. quæ cõposita credebantur, de Crispino quia interfectus erat, de Ceriale ut interficeretur. Neq; enim multo post uim sibi attulit minore quàm cæteri miseratione, quia proditam C.Cæsari coniurationem ab eo meminerant. De C.Petronio supra. Pauca repetenda sunt. Nam illi dies per somnum, nox officijs & oblectamentis uitæ transigebatur. Vtq; alios industria, ita hunc ignauia ad famam protulerat, habebaturq; nõ ganeo & profligator, ut pleriq; sua haurientium, sed erudito luxu. Ac dicta factaq; eius quãto solutiora, & quandam sui negligentiam præferentia, tanto gratius in speciem simplicitatis accipiebantur. Proconsul tamen Bithyniæ & mox consul uigentem se ac parem negotijs ostendit: dein reuolutus ad uitia, seu uitiorum imitatione inter paucos familiarium Neroni assumptus est, elegantię arbiter, dum nihil amœnũ, & molle affluentia putat, nisi quod ei Petronius approbauisset. Vnde inuidia Tigillini, quasi aduersus æmulũ & scientia uoluptatum potiorem. Ergo crudelitatem principis cui cæteræ libidines cedebant, aggreditur, amicitiam Sceuini Petronio obiectans, corrupto ad indicium seruo, ademptaq; defensione, & maiore parte familiæ in uincla rapta. Forte illis diebus Campaniã petiuerat Cæsar, & Cumas usq; progressus Petronius illic attinebatur. Nec tulit ultra timoris aut spei moras. neq; tamen præceps uitam expulit, sed incisas uenas ut libitum obligatas, aperire rursum, & alloqui amicos, non per seria, aut quibus constantiæ gloriam peteret. Audiebatq; referentes, nihil de immortalitate animæ, & sapientium placitis, sed leuia carmina & faciles uersus. Seruorum alios largitione, quosdam uerberibus affecit. Inijt & uias, somno indulsit, ut quanquã coacta mors, fortuitæ similis esset. Ne codicillis quidem (quod pleriq; pe-

Exoluere uenas promptissima mortis uia

Ani. Cerialis

C.Petronius

Elegantiæ arbiter

reuntium) Neronem aut Tigillinũ, aut quem aliũ potentium adulatus esset: sed flagitia principis sub nominibus exoletorũ fœminarumq́ & nouitate cuiusq; stupri perscripsit, atq; obsignata misit Neroni. fregitq́ annulum, ne mox usui esset ad facienda pericula. Ambigenti Neroni quonã modo nocturnum suarũ ingenia notescerent, offertur Silia matrimonio senatoris haud ignota, & ipsi ad omnem libidinẽ adscita, ac Petronio perquàm familiaris. agitur in exiliũ tanquam nõ siluisset quę uiderat pertuleratq́, proprio odio. At Numiciũ Thermũ prætura functũ Tigillini simultatibus dedidit, quia libertus Thermi quædam de Tigillino criminose detulerat, quæ cruciatibus tormentorũ, ipse patronus eius nece immerita lueret. Trucidatis tot insignibus uiris ad postremum Nero uirtutem ipsam excindere concupiuit, interfecto Barea Sorano & Thrasea Pæto, olim utrisq; infensus, & accedẽtibus causis in Thraseam: quod senatu egressus est, cum de Agrippina referretur, ut memoraui: quodq́ Iuuenalium ludicro parum expetibilem operã præbuerat: eaq; offensio altius penetrabat, quia idem Thrasea Patauij unde ortus erat, ludis Cesticis à Troiano Antenore institutis, habitu tragico cecinerat. Die quoq; quo prætor Antistius ob probra in Neronem composita ad mortem damnabatur, mitiora censuit, obtinuitq́: & cum deûm honores Poppeæ decernuntur, sponte absens, funeri non interfuit. Quæ obliterari non sinebat Capito Cossutianus, præter animum ad flagitia præcipitem, inimicus Thraseæ, quod auctoritate eius concidisset iuuantis Cilicum legatos, dum Capitonem repetundarum interrogant. Quin & illa obiectabat: principio anni uitare Thraseam solenne iusiurandum: nuncupationibus uotorum non adesse, quamuis Quindecimuirali sacerdotio præditũ: nunquã pro salute principis, aut cœlesti uoce immolauisse: assiduũ olim & indefessum, qui uulgaribus quoq; patrum consultis semet fautorem aut aduersarium ostenderet, triennio non introijsse curiam: nuperrimeq́ cum ad coercendos Syllanum & Veterem certatim concurreretur, priuatis potius clientium negotijs uacauisse: secessionem iam id & partes. & si multi idem audeant, bellum esse. Vt quondam C. Cæsarem inquit, & M. Catonem, ita nũc te Nero & Thraseam auida discordiarũ ciuitas loquitur. Et habet sectatores uel potius satellites, qui nondũ contumaciã sententiarũ, sed habitũ uultumq́ eius sectantur, rigidi & tristes, qui tibi lasciuiã exprobrent. Huic uni incolumitas tua sine arte, sine honore. Prosperas principis res spernit, etiam ne luctibus & doloribus nõ satiatur? Eiusdem animi est, Poppeam diuam non credere, cuius in acta diui Augusti & diui Iulij non iurare. Spernit religiones, abrogat leges. Diurna populi Romani per prouincias, per exercitus, accuratius leguntur, ut noscatur quid Thrasea non fecerit. Aut transeamus ad illa instituta, si potiora sunt: aut noua cupientibus auferatur dux & auctor. Ista secta Tuberones & Fauonios ueteri quoq; Reip. ingrata nomina genuit

Ludi Cestici apud Patauiũ

Diurna Pop. Rom.

genuit. Vt imperiũ euertant, libertatem præferunt: si peruerterint, ipsam ag gredientur. Frustra Cassiũ amouisti, si glíscere & uigere Brutorum æmulos passurus es. Denicꝫ nihil ipse de Thrasea scripseris, disceptatorem senatum nobis relinque. Extollit ira promptum Cossutiani animum Nero: adijcitcꝫ Marcellum Eprium acri eloquẽtia. At Bareã Soranum iam sibi Torius Sabinus eques Romanus popo sceerat reum ex proconsulatu Asiæ, in qua offensiones principis auxit, iustitia atcꝫ industria: & quia portui Ephesiorum aperiendo curã insumpserat: uimcꝫ ciuitatis Pergamenę prohibentis Acratum Cæsaris libertũ statuas & picturas auehere, inultam omiserat. Sed crimini dabatur amicitia Plauti, & ambitio conciliandæ prouinciæ ad spes nouas. Tempus damnationi delectũ quo Tyridates accipiendo Armeniæ regno aduentabat: ut ad externa rumoribus intestinũ scelus obscuraretur, an ut magnitudinem imperatoriã cæde insigniũ uirorum quasi regio facinore ostentaret. Igitur omni ciuitate ad excipiendum principem spectandumcꝫ regem effusa, Thrasea occursu prohibitus non demisit animum: sed codicillos ad Neronem composuit, requirens obiecta, & expurgaturũ asseuerans, si notitiam criminum & copiã diluendi habuisset. Eos codicillos Nero properanter accepit, spe exterritum Thraseã sensisse per quæ claritudinẽ principis extolleret, suamcꝫ famã dehonestaret. Quod ubi nõ euenit, uultumcꝫ & spiritus & libertatem insontis ultro extimuit, uocari patres iussit. Tum Thrasea inter proximos cõsultauit, tentaret ne defensionem, an sperneret. Diuersa consilia afferebantur. Quibus intrari curiam placebat, securos esse de constantia eius dixerunt, nihil dicturum, nisi quo gloriã augeret. Segnes & pauidos supremis suis secretum otium dare. Aspiceret populus uirum morti obuium, audiret senatus uoces quasi ex aliquo numine supra humanas: posse ipso miraculo etiam Neronem permoueri: sin crudelitas persisteret, distingui certe apud posteros memoriam honesti exitus ab ignauia per silentium pereuntium. Contra qui opperiendum domi censebant, de ipso Thrasea eadem. sed ludibria & contumelias imminere. subtraheret aures conuitijs & probris. Non solum Cossutianum aut Eprium ad scelus promptos, superesse qui forsitan manus ictuscꝫ per immanitatem Augusti. etiam bonos metu sequi. Detraheret potius senatui quem perornauisset infamiam tanti flagitij: & relinqueret incertum, quid uiso Thrasea reo decreturi patres fuerint. ut Neronem flagitiorum pudor caperet, irrita spe agitari: multocꝫ magis timendum, ne in coniugem, in familiam, in cætera pignora eius sæuiret. Proinde intemeratus, impollutus, quorum uestigijs & studijs uitam duxerit, eorum gloria peteret finem. Aderat consilio Rusticus Arulenus flagrans iuuenis, & cupidine laudis offerebat se intercessurum senatusconsulto. Nam plebis trib. erat. Cohibuit spiritus eius Thrasea, ne uana & reo non profutura, intercessori exitiosa inciperet. Sibi actam ætatem, & tot

per annos continuum uitæ ordinem non deferendum: illi initium magistratuum, & integra quæ supersint. Multũ ante secũ expenderet, quod tali tempore capessendæ Reip. iter ingrederetur. Cæterũ ipse an uenire in senatum deceret, meditationi suæ reliquit. At postera luce duæ prætoriæ cohortes armatæ templum genitricis Veneris insedere. Aditum senatus globus togatorum obsederat, non occultis gladijs. dispersiq; per fora ac basilicas cunei militares. inter quorũ aspectus & minas ingressi curiã senatores. Et oratio principis per Quæstorem eius audita est. Nemine nominatim cõpellato patres arguebat, quod publica munia desererent, eorumq; exemplo equites Ro. ad segnitiam uerterentur. Et enim quid mirum è longinquis prouincijs aduenire, cum pleriq; adepti consulatũ & sacerdotia, hortorum potius amœnitati inseruirent? quod uelut telum arripuere accusatores. Et initium faciente Cossutiano, maiore ui Marcellus summã Reip. agi clamitabat: contumacia inferiorum, lenitatem imperitantis diminui. Nimium mites ad eam diem patres, qui Thraseam desciscentem, qui generũ eius Heluidium Priscum in ijsdem furoribus, simul Paconium Agrippinum paterni in principes odij hæredem, & Curtium Montanum detestanda carmina factitantem, eludere impune sinerent. Requirere se in senatu consularem, in uotis sacerdotem, in iureiurando ciuem: nisi contra instituta & cerimonias maiorum, proditorem palàm & hostem Thrasea induisset. Deniq; agere senatorem, & principis obtrectatores protegere solitus, ueniret, censeret quid corrigi aut mutari uellet: facilius perlaturos singula increpantem, quàm nunc silentium perferrent omnia damnantis. Pacem illi per orbẽ terræ, an uictorias sine damno exercituũ displicere? Ne hominem bonis publicis mœstum, & qui fora, theatra, templa pro solitudine haberet, qui minitaretur exilium suũ, ambitionis prauæ compotem facerent. Non illi consulta hæc, non magistratus, aut Romanam urbem uideri. Abrumperet uitam ab ea ciuitate, cuius charitatem olim, nunc & aspectum exuisset. Cum per hæc atq; talia Marcellus inueheretur toruus & minax uoce, uultu oculis ardesceret, nõ illa nota & celebritate periculorũ sueta iam senatus mœstitia, sed nouus & altior pauor, manus & tela militum cernentibus, simul ipsius Thraseæ uenerabilis species obuersabatur: & erant qui Heluidium quoq; miserarentur, innoxiæ affinitatis pœnas daturũ. Quid Agrippino obiectũ, nisi tristem patris fortunam? quando & ille perinde innocens Tiberij sæuitia cõcidisset. Enim uero Montanũ probè uiuentem, neq; famosi carminis, quia protulerit ingeniũ, extorrem agi. Atq; interim Torius Sabinus Sorani accusator ingreditur, orditurq; de amicitia Rubellij Plauti, quodq; proconsul Asię Soranus pro claritate sibi potius accõmodatum, quàm ex utilitate cõmuni egisset, alendo seditiones ciuitatum. Vetera hæc. sed recens, discrimini patris filiam connectebat, quod pecuniam Magis dilargita esset. Acciderat sanè pietate Ser-

uiliæ

uiliæ (id enim nomen puellæ fuit) quæ charitate erga parentē, simul impru- dentia ætatis, non tamen aliud cōsultauerat, quàm de incolumitate domus, & an placabilis Nero, an cognitio senatus nihil atrox afferret. Igitur accita est in senatum, steteruntq; diuersi ante tribunal consulum, grandis æuo pa- rens, contra filia intra uicesimum ætatis annū, nuper marito Annio Pollio- ne in exilium pulso, uiduata desolataq;, ac ne patrem quidem intuens, cuius onerasse pericula uidebatur. Tum interrogāte accusatore, an cultus dotales, an detractū ceruici monile uenundedisset, quo pecuniam faciendis magicis sacris contraheret: primum strata humi, longoq; fletu & silentio, post, alta- ria & aram complexa: Nullos, inquit, impios deos, nullas deuotiones, nec aliud infelicibus precibus inuocaui, quàm ut hunc optimū patrem tu Cęsar & uos patres seruaretis incolumem. Sic gemmas & uestes & dignitatis insi- gnia dedi, quomodo si sanguinem & uitam poposcissent. Viderint isti ante hac mihi ignoti quo nomine sint, quas artes exerceant: nulla mihi principis mentio, nisi inter numina fuit. Nescit tamen miserrimus pater. & si crimen est, sola deliqui. Loquentis adhuc uerba excipit Soranus, proclamatq;, non illam in prouinciā secum profectam, non Plauto per ætatem nosci po- tuisse, non criminibus mariti connexā, nimiæ tantum pietatis ream, separa- rent à se quamcunq; sortem subiret, Simul in amplexus occurrētis filiæ rue bat, nisi interiecti lictores utrisq; obstitissent. Mox datus testibus locus, & quantū nunc sæuitia accusationis permouerat, tantum iræ P. Egnatius testis conciuit. Cliēns hic Sorani, & tunc emptus ad opprimendum amicum, au- ctoritatem Stoicæ sectæ præferebat, habitu & ore ad exprimendā imagi- nem honesti & exerciti, cætetū animo perfidiosus, & subdolus, auaritiā ac li bidinē occultans. Quæ postq; pecunia reclusa sunt, dedit exemplū præca- uendi, quomodo fraudibus inuolutos, aut flagitijs commaculatos, sic specie bonarū artiū falsos & amicitiæ fallaces. Idem tamen dies & honestū exem- plum tulit Casij Asclepiodoti, qui magnitudine opū præcipuus inter Bi- thynos, quo obsequio florentem Soranū celebrauerat, labentem nō dese- ruit. Exutusq; omnibus fortunis, & in exiliū actus, æquitate deûm erga bo na malaq; documenta. Thraseæ Soranoq; & Seruiliæ datur mortis arbitri um. Heluidius & Paconius Italia depellunt. Montanus patri concessus est, prædicto ne in Rep. haberetur. Accusatoribus Eprio & Cossutiano quin- quagies sestertiū singulis, Ostorio duodecies & quæstoria insignia tribuun tur. Tum ad Thraseā in hortis agentē quæstor consulis missus, uespera- scente iam die. illustriū uirorū fœminatumq; cœtus frequentes egerat, ma- xime intentus Demetrio Cynicæ institutionis doctori: cum quo, ut cōiecta re erat intentione uultus, & auditu si qua clarius proloquebantur, de natura animę, & dissociatione spiritus corporisq; inquirebat: donec aduenit Domi tius Cæcilianus ex intimis amicis, & ei quid senatus censuisset, exposuit. Igi

Seruilia Sorani filia

Thrasea

tur flentes queritantesq; qui aderant, facessere propere Thrasea, neu peri-cula sua miscere cum sorte damnati hortatur. Arriamq; tentantem mariti suprema, & exemplum Arriæ matris sequi, monet retinere uitã, filiæq; com muni subsidium unicum non adimere. Tum progressus in porticum, illic à quæstore reperitur, lætitiæ propior, quia Heluidium generum suum Italia tantum arceri cognouerat. Accepto dehinc senatusconsulto, Heluidium & Demetrium in cubiculum inducit: porrectis utriusq; brachij uenis, postq; cruorem effudit, humum super spargens, propius uocato quæstore, Libe-mus, inquit, Ioui Liberatori. Specta iuuenis, & omen quidem dij prohibe-ant, cæterum in ea tempora natus es, quibus firmare animum expedit con-stantibus exemplis. Post lentitudine exitus graues cruciatus afferente, ob-uersis in Demetrium * .

Hic multa desunt.

BEATI RHENANI IN LIBRVM DECIMVM SEPTIMVM CASTIGATIONES.

Atq; omnium potestatem ad unum conferri pacis interfuit

ATQVE omnem potestatem ad unum conferri pacis interfuit.) Exemplar Matthiæ regis. Atq; omnium potestatem. Quæ lectio mihi magis probat. Nam hæc clausula, ad unũ, respondet illi omnium potestatem, Subauditur ciuium, hoc est totius populi Romani. Omniũ potestatẽ, hoc est quam omnes habebant.

Sed ambitioni scriptoris facile aduerseris.) Reposui, Sed ambitionem scriptoris facile aduerseris. Nam Tacitus solet

Aduersari cũ accusatiuo

hoc uerbum cum accusatiuo coniungere. Sic infra. Vidistis cõmilitones notabi-li tempestate etiã deos infaustam adoptionem aduersanres. Libro primo, Sua fa-cinora aduersari deos lamentantur. Rursum lib. 19. Voce flebili precabatur pla-catos patris manes, neue se ut parricidam aduersarentur. Lib. 20. Vulgus aduer-sari regem, inuidere Aegypto, sibi metuere, remplumq; circumsidere.

Vberiorem securioremq; materiam senectuti seposui.) Comparatiuum alte-rum securioremq;, non est in libro manuscripto.

In ipsa etiã pace sæuũ.) Præpositionẽ in expunximus. Subauditẽ enim Tacito.

Tria bella ciuilia.) Trina bella ciuilia legitur illic.

Et statim missa cohorte in Roxolanos Sarmatarum ac Sueuorũ gentes.) Ac-cusatiuus Roxolanos uidetur postea additus. nam nõ est in uolumine Budensi. Nos quoq; sustulimus.

Et laudatis antiquorum mortibus pares exitus.) Regium exemplar habet, ne & laudatis, Posset etiã legi, Nec laudatis antiquorũ mortibus impares exitus.

Aut populum, aut urbanũ militem.) Castigauimus, apud pop. apud urb. mil.

Et quamuis capite defectionis ablato.) Ab omnibus exemplaribus dissentiens hic pro & scripsi, Sed quamuis capite defectionis ablato. Nam extrema proxime (præcedentis dictionis litera est s.

Neq; deerant.) Nos, Nec deerant.

Legi à se principem non emi.) Castigauimus, Legi à se militem non emi. Qui supposuit principem, putauit Tacitum loqui de Pisone quem is Cæsarem fecit. Sed præcedit ueterem disciplinã. Id accipiendũ de militari castrensiq; disciplina.

Mult-

Multi adhæc innumeri è Germania ac Britannia.) Emend. Multi adhoc & in numeri è Germania ac Britannia. *Adhoc*

Et pacis artibus bellis inexpertus.) Correx. Et pacis artibus, belli inexpertus. Expone. Et pacis artibus, Subaudi expertus, belli artibus inexpertus.

Proximæ tamen Romanis exercitib. Galliarũ ciuitates. Scrip. Germanis exer. Germani exercitus.) Nos, Germanici exercitus.

Nimiæ uoluptates.) Cogitandum an legi posſit, Nimiæ uoluptatis. Item, magnæ uirtutis.

Palàm laudares, ſecreta male audiebant.) Quandoquidẽ Codex regius habet, Palàm laudes ſecreta male audiebat, Videt hic eſſe Græca cõſtructio, ſecreta male audiebat, id eſt, in ſecretis, ſiue propter ſecreta. Alioqui huiuſmodi lectio queat erui, Palàm laudari. Infinitiuũ pro præterito imperf. Secretò male audiebat.

Duæ Mauritaniæ, Rhetia, Noricum.) Illic legitur, Rhetiæ, ſed mutatũ in Rhetia, neſcio an caſu. Sunt aũt duæ, prima & ſecunda, ſiue ſuperior & inferior. Verum quando ea diſtinctio nata, incertum.

Ita in fauorem aut odium conctatu ualentiorum agebantur.) Scripſimus, con tactu ualentiorum.

Superioris Germaniæ legiones rupta ſacramenti reuerentia.) Libet Cor. regis habet, licentia. Vt rear ſcripſiſſe Tacitum, rupti ſacramenti licentia. *Rupti ſacramenti licentia*

Deinde feſſa iam ætate Galbę.) Bud. uolumẽ aliter hic habet nẽpe ſic, defeſſa añ ętate Galbæ. Lego. defeſſa ann. (hoc eſt annis) ętate Galbę. Mouit eũ qui locũ caſtig. quiſquis fuit, ut ſcriberet, dein, quod præcedit aduerbiũ primũ. Enimuero non eſt neceſſe, ut ſequať deinde aut ſimile quippiã. nam poſſumus intelligere primũ è licentia ac libidine uulgi, ſermones iactatos fuiſſe de feſſa annis ętate Galbæ: quum poſtea adoptio ipſa præſtaret eidem ſermoni agitando occaſionem.

Multi occulta ſpe.) Vocabulũ multi nõ eſt in uolumine Bud. Sed pro occulta, eſt illic ſtulta ſpe. Et ſtat optime ſenſus. Paucis iudiciũ aut Reip. amor, Stulta ſpe, prout quis amicus uel cliens, hunc uel illum ambitionis rumorib. deſtinabãt.

Etiam in T. Iunij odium diuerterant.) Particulam etiam diuiſimus in Et iam. Placet uero uerbum quod illic ſcriptum eſt, deuerterãt, quod & alias in regio codice plerunq; occurrit, ubi nos diuertere legimus. *Deuertere*

Neq; erat Galbæ ignota Oth. ac T. Iunij amicitia ex rumoribus nihil ſilentio tranſmitentium.) Illic legitur, amicitia, & ex rumoribus, & id eſt etiam.

Donec Octauiam uxorem amoliretur.) Bud. uolumẽ manifeſte habet, Donec Octauia uxor amoueretur. Quid erat opus hoc mutare? Scio quomodo acciderit. Libro 14. leguntur hæc uerba, Octauiamq; coniugẽ amoliri, quæ rurſum hoc loco caſtigator quiſpiam ſupponere uoluit, germana lectione eraſa.

Piſo M. Craſſo ex Scribonia genitus.) Emend. & Scribonia genitus. Paulo poſt ſcripſi. Et tibi inſigne, Sulpitiæ & Luctatiæ decora nobilitati tuę adieciſſe.

Et iudicij mei documentum ſit.) Caſtigaui, Vt iudicij mei documentum ſit. Vbi malim, ſint. nam ſequitur, neceſſitudines non meæ ſed tuæ.

Sed alij per obſequium imminuent. Irrumpet adulatio.) Hic locus fœde corruptus eſt. Reſtituimus ex uolumine Matth. Cor. in hũc modum. Sed alij licet per obſequium annuant. Irrumpet adulatio. Expone, licet hoc eſt datur, conceditur, permittitur, ut alij per obſequium annuant.

Nec tamen territus fueris.) Scripſimus. Ne tamen territus fueris.

Vtiliſsimus quidem ac breuiſsimus bonarum malarumq; rerũ delectus, cogitare, quid aut uolueris. Codex Budenſis: Vtiliſsimus idem ac breuiſsimus bona

rumq; rerũ delectus, cogitare. Legerim ego, Vtilissimus idem ac breuissimus bonarũ quoq; rerũ delectus. Cogitato quid aut nolueris sub alio principe, aut uolue
Seu quæ fato manent, quãuis significata nõ uitentur.) Emendauimus (ris
& distinximus, Seu quæ fato manent, quamuis significata, non uitantur.

Et proximi militum grata auditu respondent.) Mendosus locus est. Castig.
Gratabundi, ubi ante, grata auditu Et proximi militum gratabundi respondent. Nam gratandi uerbũ etiã alibi Tacitus usurpat. Vt lib. 5. Et incolumem fore gratãt. Lib. 14. de matre Neronis Agrippina. Atq; ubi incolumẽ esse pernotuit, ut ad gratãdũ sese expediret. Lib. 18. Laudantes gratantesq; circundatũ aquilis signisq;, in tribunal ferunt.

Quantulacunq; par ci senis liberalitate.) Liber Coruini, Quantulacunq; parua liberalitate. Nocuit. Opinor fuisse scriptũ. Quãtũcunq; parua liberalitate. Aut tantum, quantacũq; liberalitate. Vt dictio parua fuerit glossa.

Non longior q̃ apud milites sermo.) Militem illic legitur. Mox pro illi autoritatem senatus, scripsimus, ille aut. s. hic d. Cæsaris laturus.

Is consilio intercessit.) Exemplar Bud. ni consilio intercessit. Forte legẽdum, ni consilio intercessum. Aut potius, cui consilio intercessum.

At illis uix decumæ super portiones erat. Castig. At illis uix decumę super por
Et inquieta urbs actionibus.) Malim auctionibus. Nam mox (tiones erant
præcedit, Vbiq; hasta & sector.

Prægrauem se Neroni fuisse.) Budense uolumen. Se Neroni grauẽ fuisse.

Nec Lusitaniã rursus & alterius exilij hon.) Reposuimus, aut alterius exilij h.

Adulteria, matrimonia.) Codex manuscriptus, Adultera matrimonia.

Aegre sub armis emitterẽtur.) Scripsimns, eniterent. Quo uerbo alibi quoq; utitur. Vt lib. 2. Pars obiectum aggerem eniteretur.

Flagrantibus iam militum animis.) Datiuus animis non est in regio libro, nec eo opus hic est. Nam Tacitus dixit flagrantibus militum pro flagrantibus militibus, quo loquendi modo nihil apud hunc crebrius. Flagrantibus iam militũ, uelut faces addiderat.

Proculo spiculatori.) Vbicunq; uulgatæ æditiones habent spiculatoris uocabulum, speculatoris codex Matth. Cor. cõtinet. Notum aũt est quodnam officiũ fuerit militum speculatorum. Paulopost illic est, Veturium Optionem.

In cõmuni omnes metu mutandæ militiæ tenebantur.) Malim, in cõmune. V paulopost, accendendos in commune ratus.

Quædam apud Galbæ aures pręfectus Laco elusit. Liber manuscriptus, Quædam apud Galbam audiens præfectus Laco elusit. Aperta sententia est. Nec causæ quicquam erat quur mutaretur.

Sub ædem Saturni.) Illic legitur, in ædem Saturni pergit. Forte inde in Satur-
Igitur consultãtibus placuit pertentari animum (ni pergit. Subaud. ędem.
cohortis.) Scripsimus, tentari animum cohortis.

Cummaxime Tum maxime, dicam ne sec.) Reposui, cum maxime, distinxiq;. Vt qui aduersas expertus cummaxime, dicam ne secundas quidem minus discriminis habere. hoc aduerbio etiam alibi utitur. Vt infra, Non hercle illi quibus cummaxime Vitellius in nos ciet, Germani audeant. libro tertio, Littora & lacus Campanię cum maxime peragrãtem. Libro quarto. Is disposita classiariorum copia, cœptantem cummaxime coniurationem disiecit. Quanquã utrobiq; tum maxime scriptum, sed mendose. Libro 20. Capi cummaxime urbem. Sic enim illic legendum, non, tum maxime. Paulopost eodem libro. Tolerant cummaxime inopiã obsidiumq; apud uetera legiones. Eodem libro in responsione Agrippinensium, Muros ciui

tatis

tatis, cõgregãtibus se cummaxime Romanorũ exercitibus, augere nobis q̃ dirui ere tutius est. Quanq̃ in uulgatis æditionibus & eo loco perperam scriptum est, tum maxime pro cũmaxime. Hanc uocem reperi etiã apud Liuium sæpe corruptam. Nam lib. 9. tertiæ decad. legitur quàmmaxime pro cũmaxime in uulgatis æditionibus. Hoc aduerbium Tertulliano frequentissimum.

Falluntur quibus luxuria speciẽ liberalitatis imponit.) Tametsi destituat nos hic uolumen manuscriptum, non dubitamus tamen esse legendum, specie libera litatis pro speciem. Nam imponit non est hic indit, sed decipit. *Falluntur quibus luxuria specie liberalitatis impõit.*

Si Resp. & senatus & populus uana nomina sunt.) Codex regius habet, uacua nomina. Vacuum pro otioso Tacitus etiã usurpat alibi. Vt infra. Is quo magis uacuus, quietis castris iussa exequeretur. *Vacua nomina*

Sed proinde à nobis donatiuo plus ob fidẽ q̃ ab alijs pro facinore accipietis.) Comparatiuum plus erasimus è superiori uersu repetitum hic per errorem. Plerunq; ueteres librarij proinde scripserunt pro perinde. Itaq; clarus sensus erit si legas, Sed perinde à nobis donatiuo ob fidẽ q̃ ab alijs pro facinore accipietis. Dictum donatiuo accipietis, ut dicimus dono muneriue accipere.

Vt turbidis rebus euenit, timore magis & nõnullo adhuc cõsilio, parat signa.) Bud. exẽp. Vt turbidis reb. euectior ire magis & nullo adhuc cõsi. Legerim, Vt turbidis reb. euectior, ira magis & nullo adhuc cõsilio, parat signa. Est aũt euectior ab euectus. Itaq; castig. æditio uulgata quæ cõtrariũ sensum deprauatis uerbis (p̃fert

Si incipiens adhuc & nondum adulta seditio melioribus consilijs flecteretur.) Reposuimus. Et necdum adulta seditio.

Infestis pilis proturbant.) Volumẽ Matth. Coruini, Ingestis pilis proturbant. Ab ingeror. ereris. passiuo uerbo. *Ingestis pilis*

Obsidionem nimirum toleraturus.) Illic legitur toleraturum. Tum stigme ponenda ante obsidionem.

Qui ad euocandũ Galbam, læta falso uulgauerant.) Scripsimus, uulgauerint.

Sumpto thorace Galba irruenti turbæ neq; ętate neq; corpore sistens, sella leuaretur.) Hæ duę uoces, neq; ętate, nõ sunt in libro manuscripto. Quare suspicor scribendũ: Donec inopia ueri, & consensu errantiũ uictus, sumpto thorace Galba, irruente turba, neq; corpore sistens, sella leuaretur. Sensus est, propter irruentem turbã & quod corpore non posset sistere, id est insistere, sella fuisse leuatum.

Ad coercendum militarem licentiam.) Scripsimus, ad coercendam mil. lic.

Postquam uniuersa classiariorũ legio.) Hoc melius placet q̃ quod illic legitur, Classiorum.

Quia nec priuatũ me uocare sustineo.) Reposui, Quia n. p. m. uocari sustineo.

Beruichilonis in Gallia.) Codex Bud. Betuichilonis. Forte Vetij Chilonis.

Cum uos aspexerit, cum signum m. acceperit.) Illic, Cum uos aspexerit, hoc solum cum signum meum acceperit, erit certamen.

Miscentur auxiliaribus galeis scutisq;.) Deest illic dictio galeis.

Ad posterum uel odio hæsĩat.) Malim, ad postremum.

Ire præcipites, et occupare pericula iubet.) Scrip. occupari peric. iubet, id est ut occupenť.

Comitatus Galbæ cohortis.) Castig. comitãtis Galbam cohortis. Et mox dereptam. Quanq̃ ubicunq; nos legimus diripere siue diripiendum, illic plerunq; habetur, deripere & deripiendum. *Deripere*

Et senẽ trucidare pergunt disiecta plebe.) Hæc uerba ex superioribus hic perperam repetita deleuimus.

Densum, quẽ.) Et has duas dictiones expunximus. Vt nunc legatur sentẽtia:

Insignem illa die uirum Semproniū ætas nostra uidit. Arbitror concinnatori formularum apud typographum, aliquid superfuisse spacij, quod iteratis & inculcatis uerbis illis expleuerit.

Stricto pugione occurrens armatus.) Scripsimus, armatis.

Sed latebra imminens exitium differebat. Tum aduenere.) Emendauimus, differebat, cum aduenere.

Missu Othonis.) Nos, iussu Othonis.

Ad prohibendū scelus, iubere iam poterat.) Fieri potest ut oscitantia librarij hæc uerba fuerint in codice regio omissa.

Omisisset offensus an distulisset.) Inseruimus hic uocem tot, & quia Budense exemplar habet omisisse, nos fecimus etiā distulisse. quæ lectio stare potest, si quis subaudiat eum. Non displicet tamen quod est in contextu.

Adhoc Adhæc tantum maiori fratri prælatus est.) Nos, Adhoc.

Eadem lasciuia temptasset.) Liber manuscriptus, temperasset. Forte legēdum temerasset. Mox abest illic ablatiuus iussu, fortassis omissus per incuriam librarij.

Obtentui Obtentus Sed claritas nataliū & metus temporū obtinuit.) Pro uerbo obtinuit, nos posuimus datiuū obtentui. Subauditur aūt, fuit. Habet hoc uocabulū & in alijs locis in usu. Lib. 12. Cupido auri immensa obtentum habebat, quasi subsidium regno pararetur. Libro 18. Deletæq; oēs copiæ forent, ni uictorem exercitū attinuisset obscurum noctis obtentui fugientibus.

Velut ad perdendū imperiū fataliter electos.) Emēdauimus, ad partiendū imp.

Captam totiens suis exercitibus urbem.) Codex regis Coruini habet, captam quotiens. Nos indidem pro exercitibus, scripsimus, ciuibus.

Equi ad usum, & ad decus supererāt.) Illic legit, ad dedecus. Itaq; suspicor scribendū, ad abusum, nisi quis malit, abusui. Id exposcit sēsus. Paratis utrinq; corruptorib. & perfidia impunita, uiri, arma, equi, ad abusum, & ad dedecus supererāt.

Sed ante bellum centurias tantū suas turmasq; nouerant.) Budense uolumen non habet turmas, sed tantum, suasq;. Forte legendū, Sed ante bellum centurias tantum suas quisq; nouerant. Aut distingue, centurias tantum, suasq; nouerant, Et expone centurias tantum nouerant, sed suas.

Adimendis ordinandisue suæ militiæ ordinibus integre mutauerat.) Pronomen suæ per repetitionē ultimæ syllabæ eius dictionis quæ proxime præcedit, hic natum, erasimus.

Et Vitellius apud seueros humilis.) Forte, Et ut Vitellius apud seueros humilis, ita comitatem bonitatemq; fauentes uocabant.

Sed profusa cupidine, & insigni tem.) Castigauimus, Et profusa cupidine, insigni temeritate legati legionum.

Tanquam detectam à se Virginij cunctationem.) Scripsimus, Tanquam detecta à se Virginij cunctatione.

Vt concupisceret magis q̄ ut speraret,) Expunxi particulam ut.

Studia militū illexerat.) Castigaui, Studia militū allexerat. Sic alibi hoc in libro, Spe uulgū alliciēdi. Itē, F. Valens allicere, uel si abnuerēt, uastare Gallias, iussus.

Et in Verginium fauor cuicūq; alij profuturus.) Codex Budensis, Et in Verginium fauor cuiusq;, alij profuturus.

Ac nisi ipsi consulerent.) Scripsimus, Ac ni sibi consulerent.

Per tenebras & inscitiam cæterorū occiderentur.) Illic legitur, & insciētia. Legerim, per tenebras & inscitia cæterorum occiderentur.

Inferioris inde Germaniæ legiones.) Nos, inferioris tamen Germaniæ leg.

Impetu

Impetu militum abrepti.) Codex scriptus habet. obtecti.

Parū simulatione uinculorū frustrař.) Emēdaui. Pari simulatione uinculorum frustratur.

Siratis iam militū odijs.) Suspicor scribendum, Frustratis iam mil. animis.

Donatum, Romulium.) Illic, Donatium, Romilium.

Vt auxiliariū quoq; militū conuitijs proturbatus.) Emendaui, proturbantib.

Digredi iussus.) Codex manuscriptus pro digredi plerūq; habet degredi. Id lo/ cum habet ubi descensus ex alto significatur. *Degredi*

Nomē Germanici Vitellio statim additū.) Correxi, Nomine Germanici Vitel lio statim addito.

Dinoduriū (mediomatricorū id oppidū est.) Castigaui, Di- uoduri (Medio. id op. est.) Paulopost illic legitur, formidine permotus.

Heluetij Gallica gēs, soli in armis. uirisq; mox memoria nominis clara.) Emen daui distinxiq;, contra uulgatarum æditionum Budensisq; uoluminis lectionem, Irritauerant turbidum ingenium Heluetij Gallica gens, olim armis, uirisq;, mox memoria nominis clara. Expone, clara gens memoria nominis, hoc est ob memo riam nominis. Meminimus huius etiā loci lib. rerum Germanarum primo.

(Vt est mos uulgo) mutabilem subitis & tam pronū in misericordiā q̄ immo- dicum sæuitia fuerat.) Quia regium exemplar habet mutabile, sum ausus hunc locum sic mutare, Vt est mos uulgo, mutabili subitis, & tam prono in misericor- diam q̄ immodicum sæuitia fuerat.

Et ob bellum Vindicis reuocati.) Castigauimus, remorati.

In alpe Graia.) Nunq̄ magis uariant exemplaria q̄ in nominibus proprijs uel locorum uel hominū. Liber manuscriptus hic habet, in alpe trianna.

Simul ac reputans.) Particulam ac deleuimus.

Noricos in cætera uictoriæ præmia cessuros.) Scripsimus, accessuros. Mox or- dinauimus uerba. Pœnino subsignanū militem itinere, & graue leg. agmen hyb. adhuc niuibus traduxit.

Exemplū ultro imputauit.) Non uideret esse mala lectio, quanq̄ nos impetra- uit scripsimus, secuti fidē libri uetustioris. Et sequit. Nec Otho quasi ignosceret.

Metum reconciliationis adhiberet.) Volumen Budense habet, metu reconci liationis adhibens. Lego, Nec Otho quasi ignosceret seu hostis metu reconcilia tioni adniuens, statim intra intimos amicos habuit.

Lęta pro moribus ciuitatis.) Emendaui meum secutus iudicium, Læta primo- ribus ciuitatis. Nam sequitur, celebrata in uulgus Celsi laus. *Læta primori bus ciuitatis*

Aduersus publicum odium, priuatam gratiam præparat. Vnde nulla innocen tiæ cura.) Malim, præparat alicunde, nulla innocentiæ cura.

Sed uices impunitatis.) Enorme mendū est. Castigaui, Sed uitæ impunitatis.

Galuia Crispilina.) Budense exemplar. Galuia Crispinilla.

Mox potens pecunia, & orbitate: quæ bonis malisq; temporibus iuxta ualēt.) Ablatiuus temporibus non est in libro regio. Expone, quæ bonis malisq;. Subau di hominibus, iuxta ualent, in dandi casu.

Et muliebribus blanditijs.) Nos, blandimentis.

Offerebantur, pecuniam & gratiam.) Scripsimus erasa hypostigme, offerebāt pecuniam & gratiam.

Paria Vitellius ostendebat, primo mollius.) Codex regis Matthiæ, Paria Vitel lius ostendebat. Vocontiorum primo mollius. Nescio quid sibi hic uelit Vocon tiorum uocabulum. Forte leg. Vacationem primo mollius, stulta utrinq; & inde cora simulatione. Subaudi, accepere. Nam ex uerbis istis apparet, utrunque non

abhorruisse

abhorruisse à uacatione si cum dignitate contigisset. Sed simulatio ea erat.

Increpabant ultro.) Posset etiam legi, Increpabat ultro. Subaudi, Fab. Valens.

Ad Othonem uertissent Ad Othonem uertissent.) Et hic uertissent usurpat absolute.

Ad Tucianũ fratrẽ Othonis.) Scripsimus, Titianum. Saluius Titia. uocabat.

Pleraq; contra decus & præsenti usu properando.) Correximus, ex præsenti usu properando.

Consul cum Titiano fratre in kalen. Martias ipse, proximos menses Verginio destinat, ut aliquod exercitui Germanico delinimentũ. Iungitur Verginio Pompeius Vopiscus, prætextu ueteris amicitiæ, pleriq; Viennensium honori datum interpretabant.) Vel hic locus argumẽto nobis sit ꝙ multa in monumẽtis ueterũ autorum passim infulserint eruditi uiri de suo, dum non tantũ temporis sibi sumere possunt, quod attentius excutiendo loco sufficiat. Nam uolumen Coruini regis sic habet. Cõsul cum Titiano fratre in kal. Martij ipse, proximos menses Verginio. Pompeius Vopiscus prętextu ueteris amicitię, pleriq; Viennensiũ honori datum interpretabantur. Sic enim nos distinguimus. Expone, Cõsul cum Titiano fratre in kalen. Martij ipse Otho, in proximos menses cum Verginio consul fuit. Pompeius Vopiscus, nomẽ autoris est, Subaudi, scribit, id prætextu ueteris amicitiæ factũ, pleriq; Viennensium honori datũ interpretabant. Cæterum hæc lectio ualde conuenit breuitati Cornelianæ.

Archio Antonio.) Liber manuscriptus, Ario Antonio.

Eademq; largitione ciuitatũ quoq; & pe. an. ag.) Nos, eadem largitione.

Noua Africæ ostenta.) Castigauimus. Noua iura Cappadociæ, noua Africæ, Ostentui ostentui magis ꝙ mansura. Hoc uocabulũ etiam alibi usurpat. Vt lib. 1. Corpora extra uallũ abiecta, ostentui. Lib. 12. Auribus decisis uiuere iubet, ostentui clemẽtiæ suæ & in nos dehonestamento. Libro 15. Iturum Tyridatẽ ostentui gentibus, quãto minus ꝙ captiuũ. Item. In Galliam Iulium Calenum tribunum, in Germaniam Alpinum Montanum præfectum cohortis, quod hic Treuir, Calenus Heduus, uterq; Vitelliani fuerant, ostentui misit.

Interq; necessitate præsentiũ rerũ & instãtibus curis excusata.) Codex Budensis habet excusatus. Scripsi, inter quæ necessitate presentiũ rerũ & instantibus curis excusatis.

Et fuere qui imagines Neronis præponerẽt.) Emendauimus, Et fuere qui imagines Neronis reponerent.

Ipse in suspenso tenuit uetandi metum uel cognoscendi pudorem.) Liber manuscriptus habet, metu. Scripsi, Ipse in suspenso tenuit, uetandi metu, uel cognoscendi pudore.

Nouẽ milia equitũ, & ferocia, & successu prędæ.) Castigaui distinxiq;, Nouẽ milia equitũ, ex ferocia & successu, prædæ magis ꝙ pugnæ intenta.

Miseria uulnerum absumpti Hic misericordia uulnerũ absumpti.) Budense uolumen habet, mia. Reposui, miseria uulnerum.

Septimamdecimam cohortẽ è colonia Hostiensi in urbẽ acciri iusserat.) Præpositionem è submouimus. Subauditur enim.

Pars ignaui & uino graues.) Nos, Pars ignari, & uino graues.

Vulgus, ut mos est, cuiuscunq; motus noui cupidum.) Scripsi, cuiusq; motus noui cupidum.

Et seuerissimos centurionũ obtruncant.) Nos, seuerissimum centurionũ obtruncant. Nam sequitur infra. Centurionis ac tribuni sanguine manus imbuit.

Neq; ut animum ad uirtutem cohortarer.) Inserui præpositionem ad, Neque ut ad animũ, ad uirtutẽ cohortarer. Nã omittere solet cõiunctiones. Sic alibi hoc ipso libro. Et apud Galbã, Othonẽ, Vitelliũ illęsa. Ad animũ, idest ad fortitudinẽ.

Imus

Imus ad bellum, non omnes nuncios palàm audiri.) Diſtinximus atq́ emẽdauimus, Imus ad bellum. Num omnes nuncios palàm audiri, omnia conſilia cunctis præſentibus tractari ratio rerum, aut occaſionum uelocitas patitur?

Vt multa etiã per cẽturiones tribunosq́.) Duas iſtas dictiunculas, etiã per, ex-
Eligẽdi facultas det̃.) Forte, colligẽdi, id eſt ut exercitus colli- (punximus
gant̃. Aut, confligendi facultas detur. Nam regiũ uolumen habet, elligendi.

Quem nobis animum.) Malim, uobis.

Ne illas aduerſum ſenatum uoces.) Scripſi, Nec illas aduerſum ſenatũ uoces.

Quos nũc maxime Vitellius in nos ciet, Germani audeãt.) Nos quibus cummaxime in nos ciet, Germani audeant. Vbi dictũ, in nos ciet, ſicut, in nos mouet. De aduerbio cummaxime admonuimus alibi. *In nos ciet* *Cummaxime*

Ad ſanguinem & cædẽ repoſcerent ordinẽ.) Exemplar Matthiæ Coruini habet depoſcerent. Malim, depoſcent. Sane depoſcendi uerbum imprimis hic locũ habet, quod exemplis aſtruere facillimũ eſt. Lib. 19. Nec minus uiolenter Aponium q̃ Flauium ad ſupplicium depoſcerẽt. Eodem libbro, Pergere Cremonam, & uinctos in deditionẽ accipere, aut expugnare depoſcunt. *Depoſcere ad cædem* *Depoſcere ad ſupplicium*

Muta iſta et inania intercidere ac reparari ꝓmiſcue poſſunt.) Sincerior eſt manuſcripti codicis lectio, Muta iſta & inania intercidere ac reparari ꝓmiſcua ſunt. Expone, ꝓmiſcua ſunt ut intercidãt ac reparent̃. Quæ locutio Græcã cõſtructio *Intercidere ac reparari promiſcua ſunt*
Aeternitas rerũ & pars gentiũ.) Emendauimus, & pax gentiũ. (nẽ redolet.

Ea oratio ad præſtringendos mulcendosq́ militum animos, & ſeueritatis modus.) Nos, & oratio ad præſtringendos mulcendosq́ militum animos, & ſeueritatis modus n.e.i.p.q.i.d.a.i. grate accepta.

Non tamen quies urbis redierat. Strepitus telorũ & facies belli erat militibus.) Hic locus eſt miſere corruptus. Nec quicquam auxilij fuit à libro manuſcripto, unde mẽdoſa uerba transfuſa ſunt in uulgatas editiones. Nos magno labore eruimus tandem germanã ſinceramq́ lectionẽ. Sic aũt emendauimus diſtinximusq́, Non tamen quies urbi. Sed erat ſtrepitus telorum, & facies belli.

Erat militibus.) Pro erat nos ſuppoſuimus particulam & è codice Budenſi, ſicq́ diſtinximus ſententiã, Et militibus ut nihil in cõmune turbantibus, ita ſparſis per domos, occulto habitu: & maligna cura in oẽs q.n.a.o.a.a.i.c.r. obiecerat. Dictum aũt eſt auferendi caſu, Et maligna cura, ſicut, Et militib.

Animo uultuq́ conuerſis.) Scripſimus, Animũ, uultumq́ conuerſi. Græca figura ſed latinis quoq́ familiaris, poetis uidelicet atq́ hiſtoricis.

Sereno & immoto die.) Codex Budenſis non habet die. Malim ego, cœlo.

Plures in tabernis ex cubilibus intercepti.) Caſtigaui, Plures in tabernis & cubilibus intercepti. Hoc eſt in lectis.

Idipſum quod paranti expeditionẽ Othoni.) In libro manuſcripto nõ eſt datiuus Othoni, qui ſubauditur elegãtius. nec eſt illic dictio quod, ſed tantũ idipſum. Vt queat etiam legi, id, quoniã paranti expeditionẽ campus Martius & uia Flaminia, iter belli eſſet obſtructum.

Et ſæuitia Galbæ in cuſtodiam habitos.) Malim, in cuſtodia.

Secum expedire iubet.) Expedire pro in bellum accingi abſolute. *Expedire*

Igitur mota urbis cura.) Scripſi, Igitur motæ urbis cura.

Sapientibus quietis à Reip. cura.) Caſtigaui, Sapientibus quietis & reip. cura.

Multi afflicta fide in pace.) Repoſuimus, Multis afflicta fides in pace. Afflictã fidem hic dicit quã libro 19. uocat affectam, hoc eſt collabefactã deminutamq́. *Afflicta fides*

Secura tum urbe à prouinciali bello.) Minutiſsimũ hic erratum, nempe quod

sit in à, perdit rotum sensum. Nos, Secura tum urbe, & prouinciali bello. Subau ditur existente. Porrò prouincialia bella propter longinquitatem, minus urbanæ plebi dispendiosa erant.

Sub ducibus alijs si bellatũ foret.) Quid si legas, Si ducibus alijs bellatũ foret.

Sed festinata iam pridem exactione usu sterili.) Aduerbiũ iam pridem nescio quis hic infulsit. nos submouimus. Festinata exactione, id est propter festinatam exactionem.

FINIS

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER XVII

NITIVM mihi operis Ser. Galba iterum, T. Iunius consules erunt. Nam post conditam urbem DCC & XX prioris æui annos multi auctores retulerunt, dum res populi Ro. memorabantur, pari eloquentia ac libertate. Postquã bellatum apud Actium atque omnem potestatem ad unum conferri pacis interfuit, magna illa ingenia cessere. Simul ueritas pluribus modis infracta, primum inscitia Reip. ut alienæ, mox libidine assentandi, aut rursus odio aduersus dominantes. Ita neutris cura posteritatis inter infensos uel obnoxios. Sed ambitionem scriptoris facile aduerseris. Obtrectatio & liuor pronis auribus accipiuntur. quippe adulationi fœdum crimen seruitutis, malignitati falsa species libertatis inest. Mihi Galba, Otho, Vitellius nec beneficio nec iniuria cogniti. Dignitatem nostram à Vespasiano inchoatam, à Tito auctam, à Domitiano longius prouectam non abnuerim. sed incorruptam fidẽ professis, nec amore quisquam, & sine odio dicendus est. Quod si uita suppeditet, principatum diui Neruæ & imperiũ Traiani, uberiorem securioremque materiam senectuti seposui, rata tẽporũ felicitate, ubi sentire quæ uelis, & quæ sentias dicere licet.

Opus aggredior plenum uarijs casibus, atrox prælijs, discors seditionibus, ipsa etiam pace sæuum. Quatuor principes ferro interempti. Tria bella ciuilia, plura externa, ac plerunque permixta. Prosperæ in Oriente, aduersæ in Occidente res. Turbatum Illyricum, Galliæ nutantes, perdomita Britannia, & statim missa cohorte in Sarmatarum ac Sueuorum gentes, nobilitatus cladibus mutuis Dacus. Mota etiam propè Parthorum arma falsi Neronis ludibrio. Iam uero Italia nouis cladibus, uel post longam seculorum seriem repetitis, afflicta. Haustæ aut obrutæ urbes. Fœcundissima Campaniæ ora, & urbs incendijs uastata, consumptis antiquissimis delubris, ipso Capitolio ciuium manibus incenso. Pollutæ cerimoniæ. Magna adulte-

adulteria. Plenũ exilijs mare. Infecti cædibus scopuli. Atrocius in urbe sæuitum. Nobilitas, opes, omissi gestiq; honores pro crimine, & ob uirtutes certisimũ exitium. Nec minus præmia delatorũ inuisa quàm scelera, cum alij sacerdotia & consulatus ut spolia adepti, procurationes alij & interiorẽ potentiam, agerent ferrent cuncta. Odio & terrore corrupti in dominos serui, in patronos liberti: & quibus deerat inimicus, per amicos oppresi. Non tamen adeo uirtutum sterile seculum, ut nõ & bona exempla prodiderit. Comitatæ profugos liberos matres, secutę maritos in exilia cõiuges. propinqui audientes, cõstantes generi. contumax etiã aduersus tormenta seruorum fides. Supremæ clarorũ uirorum necessitates. Ipsa necessitas fortiter tolerata, & laudatis antiquorũ mortibus pares exitus. Præter multiplices rerum humanarũ casus, cœlo terraq; prodigia, & fulminũ monitus, & futurorũ præsagia, læta, tristia, ambigua, manifesta. Nec enim unq; atrocioribus populi Ro. cladibus magisúe iustis iudicijs approbatũ est, non esse curæ deis securitatem nostrã, esse ultionem. Cæterũ antequam destinata componam, repetendum uidetur, qualis status urbis, quæ mens exercituum, quis habitus prouinciarũ, quid in toto terrarũ orbe ualidum, quid ęgrum fuerit: ut nõ modo casus euentusq; rerum, qui plerunq; fortuiti sunt, sed ratio etiam causæq; noscantur. Finis Neronis ut lætus primo gaudentiũ impetu fuerat, ita uarios motus animorũ, non modo in urbe apud patres, apud populum, apud urbanum militem, sed omnes legiones ducesq; conciuerat, euulgato imperij arcano, posse principẽ alibi quàm Romæ fieri. Sed patres læti usurpata statim libertate, licentius ut erga principem nouum & absentẽ: primores equitum proximi gaudio patrum: pars populi integra, & magnis domibus annexa, clientes libertiq; damnatorum & exulum, in spem erecti. Plebs sordida & circo ac theatris sueta, simul deterrimi seruorum, aut qui adesis bonis, per dedecus Neronis alebantur, mœsti & rumorum auidi. Miles urbanus longo Cæsarum sacramento imbutus, & ad destituendũ Neronem arte magis & impulsu, quàm suo ingenio traductus, postquam neque dari donatiuum sub nomine Galbæ promissum, neque magnis meritis ac præmijs eundem in pace qui in bello locum, præuentamq; gratiam, intelligit, apud principem à legionibus factum, pronus ad nouas res, scelere insuper Nymphidij Sabini præfecti imperium sibi molientis agitatur. Et Nymphidius quidem in ipso conatu oppressus. Sed quamuis capite defectionis ablato, manebat plerisq; militum conscientia: nec deerant sermones, senium atque auaritiam Galbæ increpantium. Laudata olim & militari fama celebrata seueritas eius, angebat coaspernantes ueterem disciplinam, atq; ita XIIII. annis à Nerone assuefactos, ut haud minus uitia principũ amarent, quàm olim uirtutes uerebantur. Accessit Galbæ uox pro Rep. honesta, ipsi anceps, legi à se militem non emi. Nec enim ad hanc formam cætera erant.

Premia delatorum

inualidum. Sine cõſtantia,ſine auctoritate, ne quieto quidẽ milite, regimẽ: adeo furentes infirmitate retinentis ultro etiã accẽdebantur. Inferioris Germaniæ legiones diutius ſine conſulari fuere,donec miſſu Galbæ Vitellius aderat,cenſoris Vitellij ac ter cõſulis filius.Id ſatis uidebatur. In Britannico exercitu nihil irarum. Non ſanè aliæ legiones per omnes ciuilium bellorum motus innocẽtius egerunt:ſeu quia procul,& Oceano diuiſæ,ſeu crebris expeditionibus doctæ hoſtem potius odiſſe. Quies & Illyrico,quanquam excitæ à Nerone legiones,dum in Italia cunctãtur, Verginium legationibus adiſſent.Sed longis ſpacijs diſcreti exercitus,quod ſaluberrimum eſt ad cõtinendam militarem fidem, nec uitijs nec uiribus miſcebantur. Oriens adhuc immotus.Syriam & quatuor legiones obtinebat Licinius Mutianus, uir ſecũdis aduerſisque iuxta famoſus. Inſignes amicitias iuuenis ambitioſe coluerat. mox attritis opibus,lubrico ſtatu,ſuſpecta etiam Claudij iracundia,in ſecretum Aſiæ repoſitus,tam prope ab exule fuit,quàm poſtea à principe. Luxuria, induſtria,comitate, arrogantia,malis bonisque artibus mixtus.nimiæ uoluptates,cũ uacaret: quoties expedierat, magnæ uirtutes. Palàm laudares, ſecreta male audiebant. Sed apud ſubiectos, apud proximos, apud collegas, uarijs illecebris potẽs, & cui expeditius fuerat tradere imperium quàm obtinere. Bellum Iudaicum Flauius Veſpaſianus (ducẽ eum Nero delegerat) tribus legionibus adminiſtrabat. Nec Veſpaſiano aduerſus Galbam uotum aut animus. Quippe T.filium ad uenerationẽ cultumque eius miſerat, ut ſuo loco memorauimus. Occulta lege fati,& oſtẽtis ac reſponſis deſtinatum Veſpaſiano liberisque eius imperium, poſt fortunam credidimus. Aegyptum copiasque quibus coerceretur, iam inde à diuo Auguſto, equites Romani obtinent loco regum.Ita uiſum expedire,prouinciam aditu difficilem, annonæ fœcundã, ſuperſtitione ac laſciuia diſcordem & mobilem, inſciam legum,ignaram magiſtratuum domi retinere. Regebat tum Tiberius Alexander eiuſdem nationis. Africa ac legiões in ea interfecto Clodio Macro, contentæ qualicunque principe,poſt experimentum domini minoris. Duæ Mauritaniæ,Rhetia,Noricum, Thracia, & quæ aliæ procuratoribus cohibentur,ut cuique exercitui uicinæ, ita in fauorem aut odium cõtactu ualentiorum agebantur. Inermes prouinciæ atque ipſa in primis Italia cuicunque ſeruitio expoſita,in pretium belli ceſſuræ erant. Hic fuit rerum Romanarum ſtatus,cum Ser. Galba iterum, Titus Iunius conſules inchoauere annum ſibi ultimũ Reip. propè ſupremũ. Paucis poſt kalen. Ian. diebus Pompeij Propinqui procuratoris è Belgica literæ afferuntur, ſuperioris Germaniæ legiones rupta ſacramẽti reuerentia,imperatorẽ alium flagitare,& ſenatui ac Po. Ro. arbitrium eligendi permittere,quo ſeditio mollius acciperetur. Maturauit ea res conſiliũ Galbæ iam pridem de adoptione ſecum & cum proximis agitantis. Non ſanè crebrior tota ciuitate ſermo per illos menſes fuerat. pri-

mum licentia ac libidine talia loquendi, dein fessa iam ætate Galbæ. Paucis iudiciũ aut Reip. amor: multi occulta spe, prout quis amicus uel cliens, hunc uel illum ambitionis rumoribus destinabant. Et iam in T. Iunij odiũ diuerterant, qui in dies quãto potentior, eodẽ actu inuisior erat. Quippe hiantes in magna fortuna amicorũ cupiditates ipsa Galbę facilitas intendebat, cum apud infirmum & credulum, minore metu & maiore præmio peccaretur. Potentia principatus diuisa in T. Iunium consulem, & Corneliũ Laconem prætorij præfectum. Nec minor gratia Hycello Galbæ liberto, quem anulis donatum equestri nomine Martianum uocitabãt. Hi discordes & rebus minoribus sibi quisꝗ tendentes, circa consilium eligendi successoris in duas factiones scindebantur. Iunius pro M. Othone, Laco atꝗ Hycellus consensu non tam unum aliquẽ fouebant, ꝗ̃ alium. Neꝗ erat Galbę ignota Othonis ac T. Iunij amicitia ex rumoribus nihil silentio transmittẽtium: quia Iunio uidua filia, cęlebs Otho, gener ac socer destinabantur. Credo & Reip. curam subisse, frustra à Nerone translatæ, si apud Othonẽ relinqueretur. nanꝗ Otho pueriсiam incuriose, adolescentiã petulanter egerat, gratus Neroni æmulatione luxus. Eoꝗ iam Poppæam Sabinam principale scortum, ut apud conscium libidinum deposuerat, donec Octauia uxor amoueretur. Mox suspectum in eadem Poppæa, in prouinciã Lusitaniam specie legationis seposuit. Otho comiter administrata prouincia primus in partes transgressus, nec segnis, & donec bellũ fuit, inter præsentes splendidissimus, spem adoptionis statim conceptam acrius in dies rapiebat, fauentibus plerisꝗ militum, prona in eum aula Neronis ut similem. Sed Galba post nuncios Germanicæ seditionis, quanꝗ̃ nihil adhuc de Vitellio certum, anxius quónam exercituum uis erumperet, ne urbano quidem militi confisus, quod remedium unicum rebatur, comitia imperij transigit. Adhibitoꝗ super Iunium ac Laconem Mario Celso consule designato, ac Ducenio Gemino præfecto urbis, pauca præfatus de sua senectute, Pisonẽ Licinianũ accersiri iubet, seu propria delectione, siue ut quidã tradiderũt, Lacone instante: cui apud Rubelliũ Plautũ exercita cũ Pisone amicitia, sed callide ut ignotum fouebat, & prospera de Pisone fama cõsilio eius fidem addiderat. Piso M. Crasso & Scribonia genitus, nobilis utrinꝗ, uultu habituꝗ moris antiqui, & æstimatione recta seuerus, deterius interpretãtibus tristior habebaẽ. Ea pars morum eius, quo suspectior sollicitis, adoptãti placebat. Igitur Galba apprehensa Pisonis manu, in hunc modũ locutus fertur. *Orõ Galbæ Cæsaris ad Pisonem, digna quam principes legant* Si te priuatus lege curiata apud Pontifices, ut moris est, adoptarẽ, & mihi egregium erat tunc Pompeij & M. Crassi sobolẽ in penates meos asciscere, & tibi insigne Sulpitiæ ac Luctatiæ decora, nobilitati tuæ adiecisse. Nunc me deorũ hominumꝗ consensu ad imperiũ uocatũ præclara indoles tua, & amor patriæ impulit, ut principatũ de quo maiores nostri armis certabant, bello adeptus,

quiescenti

quiescenti offerã, exemplo diui Augusti, qui sororis filiũ Marcellum, dein ,, generum Agrippam, mox nepotes suos, postremo Tiberiũ Neronem pri- » uignum, in proximo sibi fastigio collocauit. Sed Augustus in domo succes- » sorem quæsiuit, ego in Rep. Non quia propinquos aut socios belli non ha- » beam, sed neq; ipse imperiũ ambitione accepi, ut iudicij mei documentũ sit, » non meæ tantum necessitudines, quas tibi postposui, sed tuæ. Est tibi frater » pari nobilitate, natu maior, dignus hac fortuna, nisi tu potior esses. Ea ætas » tua, quæ cupiditates adolescentiæ iam effugerit: ea uita, in qua nihil præteri » tum excusandum habeas. Fortunã adhuc tantũ aduersam tulisti. Secundæ » res acrioribus stimulis animũ explorant: quia miseriæ tolerantur, felicitate » corrumpimur. Fidem, libertatem, amicitiã, præcipua humani animi bona, » tu quidem eadem constantia retinebis. Sed alij licet per obsequiũ annuant. » Irrumpet adulatio, blandiciæ pessimũ ueri affectus uenenum, sua cuiq; uti- » litas. Etiã ego ac tu simplicissime inter nos hodie loquimur, cæteri libentius » cum fortuna nostra quàm nobiscũ. Nam suadere principi quod oporteat, » multi laboris. Assentatio erga principem quemcunq;, sine affectu peragit. » Si immensum imperij corpus stare ac librari sine rectore posset, dignus erã » à quo Resp. inciperet. Nunc eò necessitatis iampridem uentũ est, ut nec mea » senectus conferre plus Populo Ro. possit quàm bonũ successorem, nec tua » plus iuuenta quàm bonũ principem. Sub Tiberio, & Caio, & Claudio uni » us familiæ quasi hæreditas fuimus. loco libertatis erit, quod eligi cœpimus. » Et finita Iuliorũ Claudiorumq; domo, optimũ quemq; adoptio inueniet. » Nam generari & nasci à principibus, fortuitũ, nec ultra æstimaẽ. Adoptãdi » iudiciũ integrum, & si uelis eligere, cõsensu monstraẽ. Sit ante oculos Nero, » quem longa Cæsarũ serie tumentẽ non Vindex cum inermi prouincia, aut » ego cum una legione, sed sua immanitas, sua luxuria ceruicibus publicis de- » pulere. Neq; erat adhuc damnati principis exemplum. Nos bello & ab æ- » stimantibus asciti, cum inuidia quamuis egregij erimus. Ne tamen territus » fueris, si duæ legiones in hoc concussi orbis motu nondum quiescunt. Ne » ipse quidem ad securas res accessi: & audita adoptione, desinã uideri senex, » quod nunc mihi unum obijcitur. Nero à pessimo quoq; semper deside ra- » bitur: mihi ac tibi prouidendum est, ne etiam à bonis desideretur. Monere » diutius neq; temporis huius, & impletum est omne consilium, si te bene ele » gi. Vtilissimus quidem ac breuissimus bonarum malarumq; rerum dele- » ctus, cogitare quid aut nolueris sub alio principe, aut uolueris. Neq; enim » hic ut in cæteris gentibus quæ regnantur, certa dominorum domus, & cæ- » teri serui: sed imperaturus es hominibus, qui nec totam seruitutem pati pos- » sunt, nec totam libertatem. Et Galba quidem hæc ac talia tanquam prin- » cipem faceret, cæteri tanquam cum facto loquebantur. Pisonem ferunt » statim intuentibus, & mox coniectis in eum omniũ oculis, nullum turbati »

aut exultantis animi motũ prodidiſſe. Sermo erga patrẽ imperatoremq; reuerens, de ſe moderatus, nihil in uultu habituq; mutatum, quaſi imperare poſſet magis quàm uellet. Conſultatũ inde, pro roſtris, an in ſenatu, an in caſtris adoptio nuncuparetur. Iri in caſtra placuit. honorificum id militibus fore, quorũ fauorem ut largitione & ambitu male acquiri, ita per bonas artes haud ſpernendum. Circumſteterat interim palatiũ publica expectatio magni ſecreti impatiens, & male coercitam famam ſupprimentes augebãt. Quartũ idus Ianu. fœdum imbribus diem, tonitrua & fulgura & cœleſtes minæ ultra ſolitum turbauerant. Obſeruatũ id antiquitus comitijs dirimendis, non terruit Galbam quo minus in caſtra pergeret, contemptorem taliũ ut fortuitorum: ſeu quæ fato manent, quamuis ſignificata, non uitantur.

Imperatoria breuitas

Apud frequentem militum cõcionem imperatoria breuitate, adoptari à ſe Piſonem more diui Auguſti, & exemplo militari, quo uir uirũ legeret, pronunciat: ac ne diſsimulata ſeditio in maius crederet̃, ultro aſſeuerat, quartã & duodeuiceſimam legiones paucis ſeditionis auctoribus non ultra uerba ac uoces erraſſe, & breui in officio fore. Nec ullum orationi aut lenociniũ additum, aut pretiũ. Tribuni tamen centurionesq; & proximi militum gratabundi reſpondent. per cæteros mœſtitia ac ſilentium, tanquam uſurpatam etiã in pace donatiui neceſsitatem, bello perdidiſſent. Conſtat potuiſſe conciliari animos quantulacunq; parci ſenis liberalitate. Nocuit antiquus rigor & nimia ſeueritas, cui iam pares non ſumus. Inde apud ſenatum non comptior Galbæ, non longior quàm apud milites ſermo: Piſonis comis oratio. Et patrũ fauor aderat, multi uoluntate effuſius, qui noluerant mediè, ac plurimi obuio obſequio priuatas ſpes agitantes, ſine publica cura. Nec aliud ſequenti quatriduo (quod medium inter adoptionem & cædem fuit) dictũ à Piſone in publicũ, factumúe. Crebrioribus in dies Germanicæ defectionis nuncijs, & facili ciuitate ad accipienda credendaq; omnia noua, cum triſtia ſunt, cenſuerant patres mittendos ad Germanicum exercitum legatos. agitatũ ſecreto, num & Piſo proficiſceret̃ maiore prætextu: illi auctoritatem ſenatus, hic dignationẽ Cæſaris laturus. Placebat & Laconẽ prætorij præfectum ſimul mitti. Is conſilio interceſsit. Legati quoq; (nam ſenatus electionem Galbæ permiſerat) fœda inconſtãtia nominati, excuſati, ſubſtituti, ambitu remanendi aut eundi, ut quemq; metus uel ſpes impulerat. Proxima pecuniæ cura, Et cuncta ſcrutantibus iuſtiſsimum uiſum eſt, inde repeti, ubi inopiæ cauſa erat. Bis & uicies mille ſeſtertium donationibus Nero effuderat. Appellari ſingulos iuſsit, decuma parte liberalitatis apud quemq; eorũ relicta. At illis uix decumæ ſuper portiones erant, ijſdem erga aliena ſumptibus quibus ſua prodegerant, cum rapaciſsimo cuiq; ac perditiſsimo, nõ agri, aut fœnus, ſed ſola inſtrumenta uitiorum manerent. Exactioni xxx. equites Romani præpoſiti, nouum officij genus, & ambitu ac numero one-

roſum

rosum: ubiq; hasta,& sector,& inquieta urbs auctióibus. Attamen gráde gaudium,quod tam pauperes forent quibus donasset Nero,q; quibus abstulisset. Exautorati per eos dies tribuni, è prætorio Antonius Taurus,& Antonius Naso:ex urbanis cohortubus Aemylius Pacensis:è uigilijs Iulius Fronto,Nec remediũ in cæteros fuit, sed metus initiũ: tanquã per artem & formidinem singuli pellerentur, omnibus suspectis. Interea Othonẽ,cui compositis rebus nulla spes,omne in turbido consiliũ,multa simul extimulabãt:luxuria etiã principi onerosa,inopia uix priuato tolerãda,in Galbam ira,in Pisonem inuidia.Fingebat & metũ,quo magis concupisceret.Prægrauem se Neroni fuisse. Nec Lusitaniã rursus aut alterius exilij honorẽ expectandum.Suspectũ semper inuisumq; dominantibus,qui proximus destinaretur.Nocuisse id sibi apud senem principem:magis nociturũ apud iuuenem ingenio trucem, & longo exilio efferatũ. Occidi Othonẽ posse,proinde agendum audendumq; dum Galbæ auctoritas fluxa,Pisonis nondum coaluisset. Opportunos magnis conatibus transitus rerum: nec cõctatione opus,ubi perniciosior sit quies,quàm temeritas.Mortem omnibus ex natura æqualem,obliuione apud posteros, uel gloria distingui. Ac si nocentem innocentemq; idem exitus maneat,acrioris uiri esse, merito perire. Nõ erat Othonis mollis & corpori similis animus. Et intimi libertorũ seruorumq; corruptius quàm in priuata domo habiti,aulam Neronis, & luxus,adulteria,matrimonia cæterasq; regnorum libidines auido taliũ si auderet, ut sua ostentantes,quiescenti, ut aliena exprobrabant:urgentibus etiã mathematicis,dum nouos motus, & clarum Othoni annum obseruatione syderum affirmant: genus hominum potentibus infidum,sperantibus fallax,quod in ciuitate nostra & uetabitur semper & retinebitur. Multos secreta Poppeæ mathematicos, pessimum principalis matrimonij instrumentum, habuerant: è quibus Ptolemæus Othoni in Hispania comes, cum superfuturum eum Neroni promisisset, postquam ex euentu fides,coniectura iam & rumore,senium Galbæ,& iuuentam Othonis computantium, persuaserat fore,ut in imperium ascisceretur. Sed Otho tanquã peritia, & monitu fatorum prædicta accipiebat, cupidine ingenij humani libentius obscura credi. Nec deerat Ptolemæus,iam & sceleris instinctor,ad quod facillime ab eiusmodi uoto transitur. Sed sceleris cogitatio incertum an repens, studia militum iam pridem spe successionis,aut paratu facinoris affectauerat. In itinere,in agmine, in stationibus uetustissimum quemq; militũ nomine uocãs, ac memoria Neroniani comitatus, contubernales appellando, alios agnoscere,quosdam requirere,& pecunia aut gratia iuuare: inferẽdo sæpius querelas,& ambiguos de Galba sermones, quæq; alia turbamenta uulgi. Labores itinerum,inopia commeatuum,duricia imperij,atrocius accipiebant, cum Campaniæ lacus & Achaiæ urbes classibus adire soliti, Pyreneum &

Mathematici

Obscure Mathematicorum

Alpes, & immensa uiarum spacia, ægre sub armis eniterentur. Flagrantibus iam militũ animis, uelut faces addiderat Meuius Pudens è proximis Tigillini. is mobilissimũ quemq; ingenio aut pecuniæ indigum, & in nouas cupiditates præcipitem alliciẽdo, eò paulatim progressus est, ut per speciem conuiuij quoties Galba apud Othonem epularetur, cohorti excubias agenti, uiritim centenos nummos diuideret. quam uelut publicam largitionẽ Otho secretioribus apud singulos præmijs intendebat, adeo animosus corruptor ut Cocceio Proculo spiculatori de parte finiũ cum uicino ambigenti, uniuersum uicini agrũ sua pecunia emptũ dono dederit, per socordiã præfecti quẽ nota pariter & occulta fallebant. Sed tum è libertis Onomastũ futuro sceleri præfecit, à quo Barbiũ Proculum Tesseranũ spiculatorem & Veturiũ Othonem eodem perductos, postquã uario sermone callidos, audacesq; cognouit, precio & promissis onerat, data pecunia ad pertentandos pluriũ animos. Suscepere duo manipulares imperiũ Pop. Ro. transferendum, & transtulerunt. In conscientiã facinoris pauci asciti, suspensos cæterorum animos, diuersis artibus stimulant: primores militum per beneficia Nymphidij ut suspectos: uulgus & cæteros ira & desperatione dilati toties donatiui. erant quos memoria Neronis ac desiderium prioris licentiæ accenderet. in communi omnes metu mutandæ militiæ terrebantur. Infecit ea tabes legionum quoq; & auxiliorum motas iam mentes, postquam uulgatum erat labare Germanici exercitus fidem. Adeoq; parata apud malos seditio, etiã apud integros dissimulatio fuit, ut postero Iduum die, redeuntem à cœna Othonem rapturi fuerint, nisi incerta noctis, & tota urbe sparsa militum castra, nec facilẽ inter temulentos consensum timuissent: non Reip. cura, quã fœdare principis sui sanguine sobrij parabãt, sed ne per tenebras, ut quisq; Pannonici uel Germanici exercitus militibus oblatus esset, ignorãtibus plerisq; pro Othone destinaretur. Multa erumpentis seditiõis indicia per conscios oppressa, quædam apud Galbæ aures præfectus Laco elusit, ignarus militarium animorum, consilijq; quamuis egregij, quod non ipse afferret, inimicus, & aduersus peritos peruicax. xviij. kalend. Febr. sacrificanti pro æde Apollinis Galbæ haruspex Vmbricius tristia exta & instantes insidias, ac domesticum hostem prædicit, audiente Othone, nam proximus adstiterat, idq; ut lætum è contrario & suis cogitationibus prosperum interpretante. Nec multo post libertus Onomastus nunciat expectari eum ab architecto & redemptoribus. quæ significatio coeuntium iam militum & paratæ coniurationis conuenerat. Otho causam digressus requirentibus, cum emi sibi prædia uetustate suspecta, eoq; prius exploranda finxisset, innixus liberto, per Tiberianam domum in Velabrum, inde ad Miliariũ aureum sub ædem Saturni pergit. Ibi tres & uiginti spiculatores cõsalutatum imperatorem, ac paucitate salutantium trepidum, & sellæ festinanter impositum

Animosus corruptor Otho

Architectus
Redemptores

Miliarium aureum

situm strictis mucronibus rapiunt. Totidem fermè milites in itinere aggregantur, alij cõscientia, pleriq; miraculo: pars clamore & gladijs, pars silētio, animos ex euentu sumpturi. Stationē in castris agebat Iulius Martialis tribunus. Is magnitudine subiti sceleris, an corrupta latius castra, ac si contra tenderet, exitiū metuēs, præbuit plerisq; suspicionē cõscientię. Antepofuere cæteri quoq; tribuni centurionesq; præsentia dubijs & honestis. Isq; habitus animorū fuit, ut pessimū facinus auderent pauci, plures uellent, oēs paterentur. Ignarus interim Galba & sacris intentus fatigabat alieni iam imperij deos, cū affertur rumor rapi in castra incertū quem senatorē, mox Othonem esse qui raperetur. Simul ex tota urbe ut quisq; obuius fuerat, alij formidinem augentes, quidā minora uero, ne tum quidem obliti adulationis. Igitur consultantibus placuit tentari animū cohortis, quæ in palatio stationem agebat, nec per ipsum Galbam, cuius integra auctoritas maioribus remedijs seruabatur. Piso pro gradibus domus uocatos, in hunc modum allocutus est. Sextus dies agitur cõmilitones ex quo ignarus futuri, & siue optandum hoc nomen siue timendum erat, Cęsar ascitus sum: quo domus nostræ aut Reip. fato, in uestra manu positum est: non quia meo nomine ,, tristiorem casum paueam, ut qui aduersa expertus cum maximè, ducam ne ,, secunda quidem minus discriminis habere. Patris & senatus & ipsius impe ,, rij uicem doleo, si nobis aut perire hodie necesse est, aut, quod æque apud ,, bonos miserum est, occidere. Solatium proximi motus habebamus, incru ,, entam urbem & res sine discordia translatas. Prouisum adoptione uideba ,, tur, ut ne post Galbam quidem bello locus esset. Nihil arrogabo mihi no ,, bilitatis aut modestiæ. neq; enim relatu uirtutum in comparatione Otho ,, nis opus est. Vitia quibus solis gloriatur euertere imperium, etiam cum ami ,, cum imperatoris ageret. Habitu ne & incessu an illo muliebri ornatu mere ,, retur imperium? Falluntur quibus luxuria speciæ liberalitatis imponit. Per ,, dere iste sciet, donare nesciet. Stupra nunc & comessationes & fœminarum ,, cœtus uoluit animo. hæc principatus præmia putat, quorum libido ac uolu ,, ptas penes ipsum sit, rubor ac dedecus penes omnes. Nemo enim unquam ,, imperium flagitio quæsitum bonis artibus exercuit. Galbam consensus ge ,, neris humani, me Galba consentientibus uobis Cæsarem dixit. Si Resp. & ,, senatus & populus uana nomina sunt, uestra commilitones interest, ne im ,, peratorem pessimi faciant. Legionum seditio aduersum duces suos audita ,, est aliquādo. Vestra fides famaq; illæsa ad hunc diē mansit, & Nero quoq; ,, uos destituit, non uos Neronem. Minus xxx transfugæ & desertores, ,, quos centurionem aut tribunū sibi eligentes nemo ferret, imperiū assigna ,, bunt? Admittitis exēplum? & quiescēdo cõmune crimen facitis? Transcen ,, det hæc licentia in prouincias: & ad nos scelerum exitus, bellorum ad uos ,, pertinebunt. Nec est plus quod pro cæde principis q̄ quod innocentibus ,,

Orõ Pisonis ad cohortem Palatinam

datur

„ datur. sed proinde à nobis donatiuo ob fidem quam ab alijs pro facinore accipietis. Dilapsis speculatoribus, cætera cohors nõ aspernata concionantẽ, ut turbidis rebus euenit, timore magis, & nonnullo adhuc consilio, parat signa, quod postea creditum est, insidijs & simulatione. Missus & Celsus Marius ad electos Illyrici exercitus, Vipsani in porticu tendentes. Præceptum Amulio Sereno & Domitio Sabino primipilaribus, ut Germanicos milites è Libertatis atrio accerserent. Legioni clasicæ diffidebat, infestæ ob cædem cõmilitonum, quos primo statim introitu trucidauerat Galba. Pergunt etiã in castra prætorianorum tribuni Cerius Seuerus, Subrius Dexter, Pompeius Longinus, si incipiens adhuc & nondum adulta seditio melioribus consilijs flecteretur. Tribunorũ Subriũ & Cerium milites adorti minis, Longinũ manibus coercent, exarmantque, quia nõ ordine militię, sed è Galbæ amicis fidus principi suo, & desciscentibus suspectior erat. Legio Clasica nihil cunctata prætorianis adiungitur. Illyrici exercitus electi Celsum infestis pilis proturbant. Germanica uexilla diu nutauere inualidis adhuc corporibus, & placatis animis, quod eos à Nerone Alexandriam præmissos, atque inde rursus longa nauigatione ægros, impensiore cura Galba refouebat. Vniuersa iam plebs palatiũ implebat, mixtis seruitijs, & dissono clamore cædẽ Othonis, & coniuratorũ exiliũ poscentiũ, ut si in circo ac theatro ludicrũ aliquod postularẽt. Neque illis iudiciũ aut ueritas: quippe eodem die diuersa pari certamine postulaturis: sed tradito more quemcunque principem adulandi, licentia acclamationũ, & studijs inanibus. Interim Galbã duæ sententiæ distinebant. Titus Iunius manendum intra domum, opponenda seruitia, firmãdos aditus, non eundum ad iratos censebat: Daret malorum pœnitentiæ, daret bonorũ consensui spacium: Scelera impetu, bona consilia mora ualescere: Denique eundi ultro si ratio sit, eandem mox facultatem: regressus, si pœniteat, in aliena potestate. Festinandum cæteris uidebatur antequam cresceret inualida adhuc coniuratio paucorum: Trepidaturum etiam Othonem, qui furtim digressus, ad ignaros illatus, cunctatione nunc & segnitia terentiũ tempus, imitari principem discat. Non expectandum ut cõpositis castris forum inuadat, & prospectante Galba Capitoliũ adeat, dum egregius imperator cum fortibus amicis ianua, ac limine tenus domum claudit, obsidionem nimirum toleraturus. Et præclarum in seruis auxilium, si consensus tantæ multitudinis, & quæ plurimum ualet, prima indignatio languescat. Proinde intuta quæ indecora: Vel si cadere necesse sit, occurrendum discrimini: Id Othoni inuidiosius, & ipsis honestum. Repugnantem huic sententiæ Iunium, Laco minaciter inuasit, stimulante Hycelo priuati odij pertinacia in publicum exitiũ. Nec diutius Galba cũctatus, speciosiora suadentib. accessit. Præmissus tamẽ in castra Piso, ut iuuenis magno nomine, recenti fauore, & infensus T. Iunio, seu quia erat, seu quia irati

ita uolebāt. Et facilius de odio creditur. Vixdum egresso Pisone, occisum in castris Othonem, uagus primū & incertus rumor, mox ut in magnis mendacijs, interfuisse se quidā, & uidisse affirmabant, credula fama inter gaudentes & incuriosos. Multi arbitrabantur compositum auctūq; rumorem, mixtis iam Othonianis, qui ad euocandū Galbā, læta falso uulgauerint. Tum uero nō populus tantum & imperita plebs in plausus & immodica studia, sed equitum plerięq; ac senatorum posito metu incauti, refractis palatij foribus, ruere intus, ac se Galbæ ostentare, præreptam sibi ultionem querētes. Ignauissimus quisq;, & (ut res docuit) in periculo non ausurus, nimij uerbis, linguæ ferocis: nemo scire, & omnes affirmare: donec inopia ueri, & consensu errantium uictus, sumpto thorace Galba irruenti turbæ neq; ætate neq; corpore sistens, sella leuaretur. Obuius in palatio Iulius Atticus speculator, cruentū gladium ostentans, occisum à se Othonem clamauit. Et Galba. Cō milito, inquit, quis iussit? insigni animo ad coercēdam militarem licentiam, minantibus intrepidus, aduersus blandiētes incorruptus. Haud dubię iam in castris omnium mentes, tantusq; ardor, ut non contenti agmine & corporibus, in suggestu in quo pauloante aurea Galbæ statua fuerat, medium inter signa Othonem uexillis circundarent. Nec tribunis aut centurionibus adeundi locus, gregarius miles caueri insuper præpositos iubebat. Strepere cuncta clamoribus, & tumultu, & exhortatione mutua, non tanquam in populo ac plebe uarijs segni adulatione uocibus, sed ut quemq; affluentiū militum aspexerant, prehensare manibus, complecti armis, collocare iuxta, præire sacramentum, modo imperatorem militibus, modo imperatori milites commendare. Nec deerat Otho protendens manus, adorare uulgum, iacere oscula, & omnia seruiliter pro dominatione. Postquam uniuersa classiariorum legio sacramentum eius accepit, fidens uiribus, & quos adhuc singulos extimulauerat, accēdendos in cōmune ratus, pro uallo castrorum ita cœpit. Quis ad uos processerim commilitones dicere non possum, quia nec priuatū me uocari sustineo, princeps à uobis nominatus, nec principem, alio imperante. Vestrum quoq; nomen in incerto erit, donec dubitabitur imperatorem populi Ro. in castris, an hostem habeatis. Auditis'ne ut pœna mea & supplicium uestrum simul postulentur? adeo manifestū est, neq; perire nos, neq; saluos esse, nisi unà, posse. Et cuius leuitatis est Galba, iam fortasse promisit, ut qui nullo exposcente, tot milia innocentissimorū ciuium trucidauerit. Horror amimū subit, quoties recordor feralem introitum, & hanc solam Galbæ uictoriā, cum in oculis urbis decumari deditos iuberet, quos deprecantes in fidem acceperat. His auspicijs urbem ingressus, quam gloriā ad principatū attulit, nisi occisi Obultronij Albini & Marcelli in Hispania, Betuichilonis in Gallia, Fontei Capitonis in Germania, Clodij Macri in Africa, Ciconij in uia, Turpiliani in urbe, Nymphidij in castris. Quæ

Othonis ad milites oratio

,, usquam prouincia, quę castra sunt nisi cruenta & maculata? aut (ut ipse præ-
,, dicat) emēdata & correcta? Nam quę alij scelera, hic remedia uocat, dum fal
,, sis nominibus seueritatē pro sæuitia, parsimoniam pro auaricia, supplicia &
,, contumelias uestras disciplinam appellat. Septem à Neronis fine menses
,, sunt, & iam plus rapuit Hycelus, q̃ quod Polycleti & Vatinij & Egij & alij
,, parauerunt. Minore auaritia aut licentia grassatus esset T. Iunius, si ipse im-
,, perasset. nunc & subiectos nos habuit, tanquā suos, & uiles ut alienos. Vna
,, illa domus sufficit donatiuo, quod uobis nunquā datur, & quotidie expro-
,, bratur. Ac ne qua saltem in successore Galbæ spes esset, accersit ab exilio,
,, quem tristitia & auaricia sui simillimū iudicabat. Vidistis cōmilitones nota-
,, bili tempestate etiā deos infaustam adoptionē auersantes. Idem senatus,
,, idem populi Rom. animus est. Vestra uirtus expectatur, apud quos omne
,, honestis cōsilijs robur, & sine quibus quāuis egregia inualida sunt. Non ad
,, bellum uos, nec ad periculū uoco: omnium militum arma nobiscum sunt.
,, Nec una cohors togata defendit nunc Galbam, sed detinet. Cum uos aspe
,, xerit, cum signum meum acceperit, hoc solum erit certamen, quis mihi plu-
,, rimum imputet. Nullus conctationi locus est in eo consilio, quod nō potest laudari nisi peractum. Apetire deinde armamentariū iussit. rapta statim arma, sine more & ordine militiæ, ut prætorianus, aut legionarius insignib. suis distingueretur. Miscentur auxiliaribus, galeis scutisq;. Nullo tribunorum centurionúmue adhortante, sibi quisq; dux & instigator. & præcipuum pessimorū incitamentū, quod boni mœrebant. Iam exterritus Piso fremitu crebrescentis seditionis, & uocibus in urbem usq; resonantibus, egressum interim Galbam & foro appropinquantē assecutus erat: iam Marius Celsus haud læta retulerat, cum alij in palatium redire, alij Capitolium petere, pleriq; rostra occupanda censerent, plures tantum sententijs aliorum contradicerent, utq; euenit in consilijs infelicibus, optima uiderent quorum tempus effugerat. Agitasse Laco, ignaro Galba, de occidendo T. Iunio dicitur, siue ut pœna eius animos militum mulceret, seu conscium Othonis credebat, ad postremum uel odio. Hęsitationē attulit tempus ac locus, quia initio cædis orto difficilis modus. & turbauere consilium trepidi nuncij, ac proximorum diffugia, languentibus omnium studijs, qui primo alacres fidem atq; animum ostentauerant. Agebatur huc illuc Galba, uario turbæ fluctuantis impulsu, completis undiq; basilicis ac templis lugubri prospectu. neq; populi aut plebis ulla uox, sed attoniti uultus, & conuersæ ad omnia aures. non tumultus, non quies, quale magni metus & magnæ iræ silentium est. Othoni tamen armari plebē nunciabatur. Ire præcipites, & occupari pericula iubet. Igitur milites Romani quasi Vologesen, aut Pacorū auito Arsacidarum solio depulsuri, ac non imperatorē suum inermē & senem trucidare pergerent, disiecta plebe, proculcato senatu, truces armis, rapidis equis fo-

tum

rum irrumpunt. Nec illos Capitolij aſpectus,& imminentiū templorum re ligio,& priores & futuri principes terruere,quo minus facerent ſcelus,cuius ultor eſt quiſquis ſucceſſit. Viſo cominus armatorū agmine uexillarius comitantis Galbam cohortis(Atilium Vergilionē fuiſſe tradunt)dereptam Galbæ imaginē ſolo afflixit. Eo ſigno manifeſta in Othonem omniū militum ſtudia,deſertum fuga populi forum,diſtricta aduerſus dubitātes tela. Iuxta Curtium lacum,trepidatione ferētium Galba proiectus è ſella,ac prouolutus eſt. Extremam eius uocē,ut cuiq; odium aut admiratio fuit, uariè prodidere. Alij ſuppliciter interrogaſſe,quid mali meruiſſet: paucos dies exoluendo donatiuo deprecatū. Plures obtuliſſe ultro percuſſoribus iugulum, agerent ac ferirent,ſi ita è Rep. uideretur. non interfuit occidentiū quid diceret. De percuſſore nō ſatis conſtat. quidam Terentiū Euocatum,alij Lecanium, crebrior fama tradidit Camurium xv. legionis militē impreſſo gladio iugulum eius hauſiſſe. Cæteri crura brachiaq; (nam pectus tegebatur) fœdè laniauere. pleraq; uulnera feritate & ſæuitia trunco iā corpori adiecta. Titum inde Iunium inuaſere. de quo & ipſo ambigitur, conſumpſerit'ne uocē eius inſtans metus,an proclamauerit,non eſſe ab Othone mandatum ut occideretur. Quod ſeu finxit formidine, ſeu cōſcientia coniurationis confeſſus eſt, huc potius eius uita famaq; inclinat, ut conſcius ſceleris fuerit, cuius cauſa erat. Ante ædem diui Iulij iacuit primo ictu in poplitē,mox ab Iulio Caro legionario milite in utrūq; latus tranſuerberatus. Inſignē illa die uirum Sempronium Denſum ætas noſtra uidit. Cēturio is prætoriæ cohortis ad Galbæ cuſtodiā à Piſone additus,ſtricto pugione occurrēs armatis,& ſcelus exprobrans, ac modo manu, modo uoce uertendo in ſe percuſſores, quanq; uulnerato Piſoni effugium dedit. Piſo in ædem Veſtæ peruaſit,exceptusq; miſericordia publici ſerui,& contubernio eius abditus, nō religione, nec cerimonijs, ſed latebra imminēs exitium differebat, cū aduenere iuſſu Othonis nominatim in cædem eius ardentes, Sulpicius Florus è Britannicis cohortibus, nuper à Galba ciuitate donatus, & Statius Murcus ſpiculator. à quibus protractus Piſo,in foribus templi trucidatur. Nullam cędem Otho maiore lætitia excepiſſe,nullum caput tam inſatiabilibus oculis perluſtraſſe dicitur: ſeu tum primum leuata omni ſolicitudine mēs,uacare gaudio cœperat,ſeu recordatio maieſtatis in Galba,amicitiæ in T. Iunio,quamuis immitem animum imagine triſti confuderat. Piſonis ut inimici & æmuli cæde lætari, ius faſq; credebat. Præfixa contis capita geſtabantur inter ſigna cohortium iuxta Aquilam legionis, certatim oſtentantibus cruentas manus qui occiderant, qui interfuerant,ſiue uere, ſiue falſo, ut pulchrum & memorabile facinus iactabāt. Plures quàm cxx. libellos præmia expoſcentium ob aliquam notabilem illa die operam, Vitellius poſtea inuenit. omneſq; conquiri & interfici iuſsit, non honore Galbæ, ſed tradito principibus

uenalia interfectores seruauerant. Piso unum & tricesimũ ætatis annum explebat, fama meliore quàm fortuna. Fratres eius Magnum Claudius, Crassum Nero interfecerat. Ipse diu exul, quatriduo Cæsar properata adoptione, ad hoc tantum maiori fratri prælatus est, ut prior occideret. T. Iunius XLVII annos uarijs moribus egit. Pater illi è prætoria familia, maternus auus è proscriptis. Prima militia infamis. Legatum Caluisium Sabinũ habuerat: cuius uxor mala cupidine uisendi situm castrorũ per noctem militari habitu ingressa, cum uigilias & cætera militiæ munia eadẽ lasciuia tentasset, in ipsis principijs stuprũ ausa, & criminis huius reus T. Iunius arguebať. Igiť iussu C. Cæsaris oneratus cathenis. mox mutatione temporũ dimissus, cursu honorum inoffenso, legioni post præturam præpositus, probatusque. seruili deinceps probro respersus est, tanquam scyphum aureum in conuiuio Claudij furatus. Et Claudius postera die soli omnium Iunio fictilibus ministrari iussit. Sed Iunius proconsulatu Galliam Narbonensem seuerè integreque rexit. Mox Galbę amicitia in abruptum tractus, audax, callidus, promptus, & prout animum intendisset, prauus aut industrius eadem ui. Testamentũ T. Iunij magnitudine opum irritum. Pisonis supremam uoluntatem paupertas firmauit. Galbæ corpus diu neglectum, & licentia tenebrarum plurimis ludibrijs uexatum, dispensator Argius è prioribus seruis humili sepultura in priuatis eius hortis contexit. Caput per lixas calonesque suffixũ, laceratumque ante Patrobij tumulum (libertus is Neronis punitus à Galba fuerat) postera demum die repertum, & cremato iam corpori admixtum est. Hunc exitum habuit Ser. Galba tribus & septuaginta annis, quinque principes prospera fortuna emensus, & alieno imperio felicior quàm suo. Vetus in familia nobilitas, magnæ opes. ipsi medium ingenium, magis extra uitia quàm cum uirtutibus. Famæ nec incuriosus, nec uendicator. Pecuniæ alienę non appetens suæ parcus, publicę auarus. Amicorũ libertorumque ubi in bonos incidisset, sine reprehensione patiens: si mali forẽt, usque ad culpam ignarus. Sed claritas natalium & metus temporum obtentui, ut quod segnitia erat, sapiẽtia uocaretur. Dum uigebat ætas, militari laude apud Germanias floruit. procõsul Africam moderatè, iam senior citeriorem Hispaniam pari iustitia continuit, maior priuato uisus, dum priuatus fuit, & omnium consensu capax imperij, nisi imperasset. Trepidam urbem ac simul atrocitatem recentis sceleris, simul ueteres Othonis mores pauentẽ, nouus insuper de Vitellio nuncius exterruit, ante cædem Galbæ suppressus, ut tantum superioris Germaniæ exercitum desciuisse crederetur. Tum duos omnium mortalium impudicitia, ignauia, luxuria deterrimos, uelut ad partiendũ imperium fataliter electos, nõ senatus modo & eques, quis aliqua pars & cura Reip. sed uulgus quoque palàm mœrere. Nec iam recentia sæuæ pacis exempla, sed repetita bellorũ ciuilium memoria, captam toties suis ciuibus urbem, ua

T. Iunius

Ser. Galba

ſtitatem Italiæ,direptiones prouinciarũ,Pharſaliam,Philippos, & Peruſi/ am ac Mutinam nota publicarũ cladium nomina loquebantur.Propè euer ſum orbem etiã cum de principatu inter bonos certaretur. ſed manſiſſe C. Iulio, manſiſſe Cæſare Auguſto uictore imperiũ:mãſuram fuiſſe ſub Pom peio Brutoq́ꝫ Remp. Nunc pro Othone an pro Vitellio in templa ituros? Vtraſq́ꝫ impias preces,utraq́ꝫ deteſtanda uota,inter duos,quorum bello ſo lum id ſcires, deteriorẽ fore qui uiciſſet. Erant qui Veſpaſianũ & arma Ori/ entis augurarentur. & ut potior utroq́ꝫ Veſpaſianus, ita bellum aliud atq́ꝫ alias clades horrebãt.Et ambigua de Veſpaſiano fama:ſolusq́ꝫ omniũ ante ſe principũ,in melius mutatus eſt. Nunc initia cauſasq́ꝫ motus Vitelliani expediam. Cæſo cum omnibus copijs Iulio Vindice,ferox præda gloriaq́ꝫ exercitus,ut cui ſine labore ac periculo,ditiſſimi belli uictoria eueniſſet,expe ditionem & aciem, præmia quàm ſtipendia malebat: diuq́ꝫ infructuoſam & aſperam militiam tolerauerat ingenio loci cœliq́ꝫ & ſeueritate diſciplinæ, quam in pace inexorabilem diſcordiæ ciuium reſoluunt: paratis utrinq́ꝫ cor ruptoribus,& perfidia impunita,uiri,arma,equi, ad uſum & ad decus ſuper erant.Sed ante bellum,centurias tantum ſuas turmasq́ꝫ nouerant,exercitus finibus prouinciarum diſcernebantur.Tum aduerſus Vindicem contractæ legiones ſeq́ꝫ & Gallias expertæ,quærere rurſus arma,nouasq́ꝫ diſcordias: nec ſocios ut olim,ſed hoſtes & uictos uocabãt.Nec deerat pars Galliarum quæ Rhenum accolit, eaſdem partes ſecuta,ac tum acerrima inſtigatrix ad uerſus Galbianos. hoc enim nomen faſtidito Vindice indiderant. Igitur Sequanis Heduisq́ꝫ, ac deinde prout opulentia ciuitatibus erat, infenſi, ex pugnationes urbium, populationes agrorum, raptus penatium hauſerunt animo, ſecundum auaritiam & arrogantiam præcipua ualidiorum uitia, contumacia Gallorum irritati, qui remiſſam ſibi à Galba quartam tributo/ rum partem, & publice donatos in ignominiã exercitus iactabãt. Acceſsit callide uulgatum,temere creditum, decumari legiones, & promptiſsimum quemq́ꝫ centurionũ dimtti. undiq́ꝫ atroces nuncij, ſiniſtra ex urbe fama. in/ fenſa Lugdunenſis colonia,& pertinaci pro Nerone fide fœcunda rumori/ bus. Sed plurima ad fingendũ credendumq́ꝫ materies in ipſis caſtris,odio, metu,&,ubi uires ſuas reſpexerant,ſecuritate.Sub ipſas ſuperiotis anni kal. Decemb. Aulus Vitellius inferiorẽ Germaniam ingreſſus,hyberna legio/ num cum cura adierat:redditi pleriſq́ꝫ ordines remiſſa ignominia, alleuatæ notæ: plura ambitione,quædã iudicio: in quibus ſordem & auaritiam Fon tei Capironis, adimendis aſſignandisue militiæ ordinibus integre mutaue/ rat. Nec conſularis legati menſura,ſed in maius omnia accipiebantẽ.Et Vitel lius apud ſeueros humilis.Ita comitatẽ bonitatẽq́ꝫ fauẽtes uocabant, quod ſine modo, ſine iudicio donaret ſua, largiretur aliena. Simul auiditate im/ perandi ipſa uitia pro uirtutibus interpretabantur.Multi in utroq́ꝫ exercitu

Veſpaſianus

ſicut

sicut modesti quietiq́;,ita mali & strenui.Et profusa cupidine,insigni temeri tate legati legionū, A. Cæcina & Fabius Valens: è quibus Valēs infensus Galbæ,tanquā detecta à se Virginij cunctatione, oppressa Capitonis con silia ingratè tulisset, instigare Vitelliū,ardorem militū ostentans. Ipsum ce/ lebri ubiq; fama: nullam in Flacco Ordeonio moram,affore Britanniam, secutura Germanorum auxilia, malè fidas prouincias,precarium seni impe rium,& breui transiturū: panderet modo sinum, & uenienti fortunæ occur/ reret.Merito dubitasse Virginiū,equestri familia,ignoto patre:imparem si recepisset imperiū, tutum si recusasset. Vitellio tres patris consulatus, censu/ ram, collegium Cæsaris, imponere iampridem imperatoris dignationem, & auferre priuati securitatem. Quatiebatur his segne ingeniū,ut concupisce ret magis quàm speraret. At in superiore Germania Cæcina decora iuuen/ ta,corpore ingens,animi immodicus,cito sermone,recto incessu,studia mi litum allexerat. Hunc iuuenem Galba quæstorem in Betica impigre in par tes suas transgressum,legioni præposuit. Mox compertum publicam pecu niam auertisse,ut peculatorem flagitari iussit. Cæcina ægre passus, miscere cuncta,& priuata uulnera Reip.malis operire statuit. Nec deerant in exerci tu semina discordiæ, quod & bello aduersus Vindicem uniuersus affuerat, nec nisi occiso Nerone translatus in Galbā,atq; in eo ipso sacramēto uexil/ lis inferioris Germaniæ præuētus erat. Et Treuiri ac Lingones quasq; alias ciuitates atrocibus edictis,aut damno finium Galba perculerat,hybernis le gionum propius miscentur. Vnde seditiosa colloquia, & inter paganos cor ruptior miles,& in Virginiū fauor cuicunq; alij profuturus. Miserat ciuitas Lingonū uetere instituto dona legionibus,dextras hospitij insigne. Legati *Dextre,hospitij insigne* eorum in squalorem mœstitiamq; cōpositi,per principia, per contubernia, modo suas iniurias, modo ciuitatum uicinarū præmia, & ubi pronis militū animis accipiebantur, ipsius exercitus pericula & contumelias cōquerentes, accendebant animos. Nec procul seditione aberant,cum Hordeonius Flac cus abire legatos,utq; occultior digressus esset,nocte castris excedere iubet. Inde atrox rumor,affirmantibus plerisq; interfectos,ac ni sibi consulerent, fore ut acerrimi militū & præsentia conquesti, per tenebras & inscitiā cæte/ rorum occiderent. Obstringunt inter se tacito fœdere legiones. Asciscit au xiliorū miles primo suspectus,tanquā circumdatis cohortibus alisq;,impe/ tus in legiones pararet: mox eadem acrius uolens, faciliore inter malos con sensu ad bellum, q̄ in pace ad concordiam. Inferioris tamen Germaniæ legiones solemni kalen. Ianu. sacramento pro Galba adactæ,multa cuncta tione,& raris primorum ordinum uocibus: cæteri silentio,proximi cuiusq; audaciam expectantes, insita mortalibus natura properè sequi, quæ piget inchoare. Sed ipsis legionibus inerat diuersitas animorum: primani quinta niq; turbidi, adeo ut quidam saxa in Galbæ imagines iecerint: quintade/

cima ac sextadecima legiones nihil ultra fremitũ & minas ausæ, initiũ crum-pendi circumspectabant. At in superiori exercitu, quarta ac duodeuicesima legiones ijsdem hybernis tendentes, ipso kalend. Ianu. die dirumpunt imagines Galbæ, quarta legio promptius, duodeuicesima cõctanter. Mox consensu, ac ne reuerentiã imperij exuere uiderẽtur in S.P.Q.R. obliterata iam nomina, sacramenta aduocabant, nullo legatorũ tribunorumúe pro Galba nitente, quibusdã, ut in tumultu, notabilius turbantibus. Non tamen quisquam in modum concionis, aut suggestu locutus. neq; enim erat adhuc cui imputaretur. Spectator flagitij Hordeonius Flaccus cõsularis legatus aderat, non cõpescere ruentes, nõ retinere dubios, non cohortari bonos ausus, sed segnis, pauidus, & socordia innocens. Quatuor centuriones duodeuicesimæ legionis, Nonius Receptus, Donatius Valens, Romilius Marcellus, Calphurnius Repentinus, cum protegerent Galbæ imagines, impetu militum abrepti, uinctiq;. Nec cuiquam ultra fides, aut memoria prioris sacramenti. sed (quod in seditionibus accidit) unde plures erãt, omnes fuere. Nocte quæ kalen. Ianu. secuta est, coloniã Agrippinensem Aquilifer quartæ legionis epulanti Vitellio nunciat, quartã & duodeuicesimã legiones, proiectis Galbæ imaginibus, in senatus & Po.Ro. uerba iurasse. Id sacramentũ inane uisum. occupari nutantem fortunã, & offerri principem placuit. Missi à Vitellio ad legiones legatosq;, qui desciuisse à Galba superiorem exercitũ nunciarent: proinde aut bellandum aduersus descisentes, aut si concordia & pax placeat, faciendum imperatorem: & minore discrimine sumi principem quàm quæri. Proxima legionis primæ hyberna erant, & promptissimus è legatis Fabius Valens. Is die postero coloniã Agrippinensem cum equitibus legionis, auxiliariorumq; ingressus, Imperatorẽ Vitelliũ consalutauit. Secutæ ingenti certamine eiusdem prouinciæ legiones: & superior exercitus, speciosis senatus populiq; Romani nominibus relictis III Non. Ianu. Vitellio accesit. scires illum priore biduo nõ penes Remp. fuisse. ardorem exercituũ Agrippinenses, Treuiri, Lingones æquabant, auxilia, equos, arma, pecunias offerentes, ut quisq; corpore, opibus, ingenio ualidus. Nec principes modo coloniarũ aut castrorum, quibus præsentia ex affluenti, & parta uictoria magnæ spes: sed manipuli quoq; & gregarius miles uiatica sua, & balteos, phalerasq; insignia armorum argento decora, loco pecuniæ tradebant, instinctu, & impetu, & auaritia. Igitur laudata militũ alacritate Vitellius, ministeria principatus per libertos agi solita, in equites Romanos disponit. Vacationes centurionibus ex fisco numerat. Sæuitiam militum plerosq; ad pœnam exposcentium sæpius approbat, pari simulatione uinculorum frustratur. Pompeius Propinquus procurator Belgicæ statim interfectus. Iulium Burdonem Germanicæ classis præfectum astu subtraxit. Exarserat in eum iracũdia exercitus, tanq; crimen ac mox insidias Fonteio Capitoni

Colonia Agrippinen.

Vacationes

Capitoni struxisset: grata erat memoria Capitonis, & apud sæuientes occidere palàm, ignoscere non nisi fallendo licebat. Ita in custodia habitus: & post uictoriã demum, stratis iam militum odijs, dimissus est. Interim ut piaculũ obijcitur centurio Crispinus, qui se sanguine Capitonis cruentauerat: eoq́ & postulantibus manifestior, & punienti uilior fuit. Iulius deinde Ciuilis periculo exemptus, præpotens inter Batauos, ne supplicio eius ferox gens alienaretur. Et erant in ciuitate Lingonum VIII Batauorũ cohortes, quartædecimæ legionis auxilia, tum discordia temporũ à legione digressæ, prout inclinassent, grande momentũ sociæ aut aduersæ. Noniũ, Donatium, Romilium, Calphurnium, centuriones, de quibus supra rettulimus, occidi iussit, damnatos fidei crimine, grauissimo inter desciscentes. Accessere partibus Valerius Asiaticus Belgicæ prouinciæ legatus, quem mox Vitellius generum asciuit: & Iunius Blæsus Lugdunensis Galliæ rector, cum Italica legione, & ala Taurina, Lugduni tendentibus. Nec in Rheticis copijs mora quo minus statim adiungerentur. Ne in Britannia quidem dubitatum. Præerat Trebellius Maximus, per auaritiã ac sordes contemptus exercitui inuisusq́. Accendebat odium eius Roscius Cælius legatus uicesimæ legionis olim discors, sed occasione ciuiliũ armorũ atrocius proruperant. Trebellius seditionẽ & confusum ordinem disciplinæ Cælio: spoliatas & inopes legiones Cælius Trebellio obiectabat, cum interim fœdis legatorũ certaminibus modestia exercitus corrupta, eoq́ discordiæ uentũ, ut auxiliariũ quoque militum cõuitijs proturbãtibus, & aggregantibus se Cælio cohortibus alisq́, desertus Trebellius ad Vitelliũ perfugerit. quies prouinciæ, quanquã remoto cõsulari, mansit. Rexere legati legionũ, pares iure, Cælius audendo potentior. Adiuncto Britannico exercitu, ingẽs uiribus opibusq́ Vitellius, duos duces, duo itinera bello destinauit. Fabius Valens allicere, uel si abnuerent, uastare Gallias, & Cotianis alpibus Italiam irrumpere: Cæcina propiore transitu, Pœninis iugis degredi iussus. Valenti inferioris exercitus electi cum Aquila quintæ legionis, & cohortibus alisq́ ad XL millia armatorum data. XXX millia Cæcina è superiore Germania ducebat, quorũ robur legio una prima & uicesima fuit. addita utriq́ Germanorũ auxilia, è quibus Vitellius suas quoq́ copias suppleuit, tota mole belli secuturus. Mira inter exercitũ imperatoremq́ diuersitas. Instare miles, arma poscere, dum Galliæ trepident, dum Hispaniæ cõctentur. non obstare hyemem, neq́ ignauæ pacis moras. inuadendam Italiã, occupandam urbẽ. nihil in discordijs ciuilibus festinatione tutius, ubi facto magis quàm cõsulto opus esset. Torpebat Vitellius, & fortunã principatus inerti luxu ac prodigis epulis præsumebat, medio diei temulentus, & sagina grauis: cum tamen ardor & uis militum ultro ducis munia implebat, ut si adesset imperator, & strenuis uel ignauis spem metumq́ adderet. Instructi intentiq́ signum profectionis Pœnina iuga

exposcunt

expoſcunt,nomine Germanici Vitellio ſtatim addito. Cæſarem ſe appellari etiam uictor prohibuit. Lætũ auguriũ Fabio Valenti exercituiq́;,quem in bellum cogebat,ipſo profectionis die,aquila leui meatu prout agmen incederet,uelut dux uiæ præuolauit:longumq́; per ſpaciũ,is gaudentium militum clamor,ea quies interritæ alitis fuit, ut haud dubiũ magnæ & proſperæ rei omen acciperetur. Et Treuiros quidem ut ſocios ſecuri adiere. Diuoduri(Mediomatricorũ id oppidum eſt)quanquã omni comitate exceptos, ſubitus pauor exterruit, raptis repente armis, ad cædem innoxiæ ciuitatis, non ob prædam,aut ſpoliãdi cupidinem,ſed furore & rabie,& cauſis incertis,eoq́; difficilioribus remedijs, donec precibus ducis mitigati ab excidio ciuitatis temperauere. Cæſa tamen ad quatuor millia hominum. Isq́; terror Gallias inuaſit, ut uenienti mox agmini uniuerſæ ciuitates cum magiſtratibus & precibus occurrerent, ſtratis per uias pueris fœminisq́;, quæq́; alia placamenta hoſtilis iræ, non quidem in bello,ſed pro pace tendebantur.

Diuodurum Mediomatrici

Nuncium de cæde Galbæ & imperio Othonis Fabius Valens in ciuitate Leucorũ accepit. Nec militũ animus in gaudiũ, aut formidinem permotus, bellum uoluebat. Gallis conctatio exempta, & in Othonem ac Vitellium odium par,ex Vitellio & metus. Proxima Lingonum ciuitas erat,fida partibus.benigne excepti, modeſtia certauere. Sed breuis lætitia fuit,cohortiũ intemperie, quas à legione quartadecima, ut ſupra memorauimus, digreſſas exercitui ſuo Fabius Valens adiunxerat. Iurgia primum,mox rixa inter Batauos &legionarios.Dum his aut illis ſtudia militũ adgregant̃,propè in præliũ exarſere, ni Valens animaduerſione paucorũ, oblitos iam Batauos imperij admonuiſſet. Fruſtra aduerſus Heduos quæſita belli cauſa. Iuſsi pecuniam atq́; arma deferre,gratuitos inſuper cõmeatus præbuere.quod Hedui formidine, Lugdunenſes gaudio fecere. Sed legio Italica & ala Taurina abductæ. Cohortes XVIII Lugduni ſolitis ibi hybernis relinqui placuit. Manlius Valens legatus Italicæ legionis, quanquã bene de partibus meritus, nullo apud Vitellium honore fuit. Secretis eum criminationibus infamauerat Fabius ignarũ,& quo incautior deciperetur,palàm laudatum.

Leuci

Lingones

Lugdunẽſes Viennenſes

Veterem inter Lugdunenſes Viennenſesq́; diſcordiã proximum bellum accenderat. multæ inuicem clades, crebrius infeſtiusq́;, quàm ut tantũ propter Neronem Galbamq́; pugnaret̃. Et Galba reditus Lugdunenſiũ occaſione iræ in fiſcũ uerterat. Multus contra in Viennenſes honor. Vnde æmulatio,& inuidia, & uno amne diſcretis connexũ odium. Igitur Lugdunenſes extimulare ſingulos militũ, & in euerſionem Viennenſiũ impellere, obſeſſam ab illis coloniam ſuam,adiutos Vindicis conatus, conſcriptas nuper legiones in præſidiũ Galbæ referendo. Et ubi cauſas odiorũ prætenderant,magnitudinem prædæ oſtendebant. Nec iam ſecreta exhortatio, ſed publicæ preces: Irent ultores, excinderẽt ſedem Gallici belli:cuncta illic ex

terna

terna & hostilia, se coloniam Romanã & partem exercitus, & prosperarum aduersarumqꝫ rerum socios: si fortuna contra daret, iratis ne relinquerenť. His & pluribus in eundem modum perpulerãt, ut nec legati quidem ac duces partium restingui posse iracundiam exercitus arbitrarentur: cum haud ignari discriminis sui Viennenses uelamenta & infulas præferentes, ubi agmen incesserat, arma, genua, uestigia prehensando flexere militum animos. Addidit Valens tricenos singulis militibus sestertios. Tum uetustas dignitasqꝫ coloniæ ualuit. Et uerba Fabij salutẽ incolumitatemqꝫ Viennensium cõmendantis æquis auribus accepta. Publicè tamen armis mulctati, priuatis & promiscuis copijs iuuere militem. Sed fama constans fuit, ipsum Valentem magna pecunia emptũ. Is diu sordidus, repente diues, mutationem fortunæ male tegebat, accensis egestate longa cupidinibus, immoderatus, & inopi iuuenta, senex prodigus. Lento deinde agmine per fines Allobrogũ & Vocontiorũ ductus exercitus, ipsa itinerũ spacia, & statiuorum mutationes uenditante duce fœdis pactionibus, aduersus possessores agrorum, & magistratus ciuitatũ, adeo minaciter, ut Luco (municipiũ id Vocontiorũ est) faces admouerit, donec pecunia mitigaretur. quoties pecuniæ materia deesset, & stupris & adulterijs exorabatur. Sic ad alpes peruentũ. Plus prædæ ac sanguinis Cæcina hausit. Irritauerãt turbidum ingeniũ Heluetij Gallica gens, olim armis uirisqꝫ, mox memoria nominis, clara, de cæde Galbæ ignari, & Vitellij imperiũ abnuentes. Initium bello fuit auaritia ac festinatio undeuicesimæ legionis. Rapuerunt pecuniã missam in stipendium castelli, quod olim Heluetij suis militibus ac stipendijs tuebanť. ægre id passi Heluetij, interceptis epistolis, quæ nomine Germanici exercitus ad Pannonicas legiones ferebantur, centurionem & quosdam militum in custodia retinebant. Cæcina belli auidus, proximam quanqꝫ culpam antequã pœniteret ultum ibat. Mota propere castra. Vastati agri. Direptus longa pace in modum municipij extructus locus, amœno salubrium aquarũ usu frequẽs. Missi ad Rhetica auxilia nuncij, ut uersos in legionem Heluetios à tergo aggrederentur. Illi ante discrimen feroces, in periculo pauidi, quanquam primo tumultu Claudium Seuerum ducem legerant, nõ arma noscere, non ordines sequi, non in unum consulere. exitiosum aduersus ueteranos prælium. intuta obsidio, dilapsis uetustate mœnibus. hinc Cæcina cum ualido exercitu, inde Rhæticæ alæ cohortesqꝫ, & ipsorum Rhætorum iuuentus sueta armis, & more militiæ exercita. undiqꝫ populatio & cædes. Ipsi in medio uagi abiectis armis, magna pars saucij aut palantes in montem Vocecium perfugere. Ac statim immissa cohorte Thracum depulsi, & consectantibus Germanis Rhætisqꝫ, per syluas atqꝫ in ipsis latebris trucidati. Multa hominum millia cæsa, multa sub corona uenundata. Cumqꝫ dirutis omnibus Auenticum gentis caput iusto agmine peteretur, missi qui dederent

Velamenta & infulas preferentes *Fab. Valens* *Allobroges* *Vocontij* *Lucus* *Heluetij* *Castellũ aquarum siue thermarum* *Baden.* *Vocecium mons* *Auenticũ caput Heluetio.*

ciuitatem, & deditio accepta. In Iulium Alpinum è principibus ut concitorem belli Cæcina animaduertit. cæteros ueniæ uel sæuitiæ Vitellij reliquit. Haud facile dictu est, legati Heluetiorum minus placabilem imperatorem an militem inuenerint. Ciuitatis excidium poscunt, tela ac manus in ora legatorum intentant. Ne Vitellius quidem minis ac uerbis temperabat: cum Claudius Cossus unus ex legatis, notæ facundiæ, sed dicẽdi artem apta trepidatione occultans, atq; eo ualidior, militis animũ mitigauit: ut est mos uul-
Vulgus go mutabili subitis, & tam prono in misericordiam, q̃ immodicum sæuitia fuerat. effusis lachrymis, & meliora constantius postulando, impunitatem salutemq; ciuitati impetrauere. Cæcina paucos in Heluetijs moratus dies, dum sententiæ Vitellij certior fieret, simul transitũ Alpium parans, lætũ ex Italia nuncium accipit, alam Syllanam circa Padum agentem sacramento Vitellij accessisse. Proconsulem Vitelliũ Syllani in Africa habuerant: mox à Nerone ut in Aegyptũ præmitterẽtur exciti, & ob bellum Vindicis remorati, ac tum in Italia manentes, instinctu decurionum, qui Othonis ignari, Vitellio obstricti, robur aduentantiũ legionum & famã Germanici exerci-
Mediolanũ tus attollebant, transiere in partes: & ut donũ aliquod nouo principi, firmis-
Nouaria sima Transpadanæ regionis municipia Mediolanum ac Nouariã, & Epo-
Eporedia rediam ac Vercellas adiũxere. Id Cæcinæ per ipsos compertũ. Et quia præ-
Vercellæ sidio alæ unius latissima pars Italiæ defendi nequibat, præmissis Gallorũ,
Alpes Graia Lusitanorum, Britannorumq; cohortibus, & Germanorũ uexillis, in alpe
Rhætia iuga Graia ipse paululum conctatus, num Rhæticis iugis in Noricum flecteret,
Noricum aduersus Petroniũ urbis procuratorem, qui conciris auxilijs, & interruptis fluminum pontibus, fidus Othoni putabatur. Sed metu ne amitteret præmissas iam cohortes alasq;, simul reputans plus gloriæ retenta Italia, & ubi-
Norici cunq; certatum foret, Noricos in cætera uictoriæ præmia accessuros, Pœnino subsignanum militem itinere & graue legionũ agmen, hybernis adhuc niuibus traduxit. Otho interim contra spem omnium non delicijs, neq; desidia torpescere. dilatæ uoluptates, dissimulata luxuria, & cuncta ad decorem imperij composita. Eoq; plus formidinis afferebant falsæ uirtutes & uitia reditura. Marium Celsum consulem designatum, per speciem uinculorum sæuitiæ militum subtractum, acciri in Capitolium iubet. Clementiæ titulus è uiro claro & partibus inuiso petebatᷣ. Celsus cõstanter seruatæ erga Galbam fidei crimen confessus, exemplũ ultro imputauit. Nec Otho quasi ignosceret, sed ne hostis metum reconciliationis adhiberet, statim intra intimos amicos habuit, & mox bello inter duces delegit. Mansitq; Celso uelut fataliter etiã pro Othone fides integra & infelix. Læta primoribus ciuitatis, celebrata in uulgus Celsi laus, ne militibus quidem ingrata fuit, eandem uirtutem admirantibus cui irascebantur. Par inde exultatio, disparibus causis consecuta, impetrato Tigillini exitio. Ophonius Tigillinus obscuris paren-

tibus

tibus, fœda pueritia, impudica senecta, præfecturã uigilum & prætorij, & alia præmia uirtutũ, quia uelocius erat, uitijs adeptus, crudelitatẽ mox, dein de auaritiam, & uirilia scelera exercuit, corrupto ad omne facinus Nerone, quædã ignaro ausus, ac postremo eiusdem desertor ac proditor. Vnde non alium pertinacius ad pœnã flagitauere, diuerso affectu, quibus odiũ Neronis inerat, & quibus desideriũ. Apud Galbam T. Iunij potentia defensus prætexentis seruatã ab eo filiam: & haud dubie seruauerat, non clementia (quippe tot interfectis) sed effugio in futurũ: quia pessimus quisq;, diffidentia præsentium mutationem pauens, aduersus publicũ odium, priuatã gratiam præparat: unde nulla innocentiæ cura, sed uitæ impunitatis. Eo infensior populus, addita ad uetus Tigillini odiũ recenti T. Iunij inuidia, concurrere è tota urbe in palatium ac fora, & ubi plurima uulgi licentia, in circũ ac theatra effusi, seditiosis uocibus obstrepere, donec Tigillinus accepto apud Suessanas aquas supremæ necessitatis nuncio, inter stupra concubinarũ, & oscula, & deformes moras, sectis nouacula faucibus infamem uitã fœdauit etiam exitu sero & inhonesto. Per idem tẽpus expostulata ad supplicium Galuia Crispinilla, uarijs frustrationibus, & aduersa dissimulãtis principis fama: periculo exempta est, magistra libidinũ Neronis, transgressa in Africam ad instigandum in arma Clodium Macrum, famem populi Ro. haud obscure molita, totius postea ciuitatis gratiã obtinuit consulari matrimonio innixa, & apud Galbam, Othonem, Vitellium illæsa: mox potens pecunia, & orbitate, quæ bonis malisq; temporibus iuxta ualẽt. Crebræ interim & muliebribus blandimẽtis infectæ ab Othone ad Vitellium epistolæ offerebant pecuniã & gratiã, & quemcunq; quietis locum prodigæ uitæ legisset. Paria Vitellius ostendebat, primo mollius, stulta utrinq; & indecora simulatione: mox quasi rixantes, stupra & flagitia inuicem obiectauere, neuter falso. Otho reuocatis quos Galba miserat legatis, rursus ad utrunq; Germanicum exercitum, & ad legionem Italicam, easq; quę Lugduni agebant copias, specie senatus misit. Legati apud Vitellium remansere, promptius quàm ut retenti uiderentur. Prætoriani quos per simulationem officij legatis Otho adiunxerat, remissi antequam legionibus miscerentur. Addit epistolas Fabius Valens nomine Germanici exercitus, ad prætorias & urbanas cohortes, de uiribus partium magnificas, & concordiam offerentes. Increpabant ultro, quod tanto ante traditum Vitellio imperiũ, ad Othonem uertissent. Ita promissis simul ac minis tentabãtur, ut bello impares, in pace nihil amissuri. Neq; ideo prætorianorum fides mutata. Sed insidiatores ab Othone in Germaniam, à Vitellio in urbem missi. Vtrisq; frustra fuit: Vitellianis impune, per tantam hominum multitudinem mutua ignorantia fallentibus: Othoniani nouitate uultus, omnibus inuicem gnaris, prodebantur. Vitellius literas ad Titianum fratrem Othonis composuit, exitium

Tigillinus corruptissimus Neronis minister

Galuia Crispinilla

Sal. Titianus frater Othõis

ipsi filioq; eius minitans, ni incolumes sibi mater ac liberi seruarentur. Et flexit domus utraq; sub Othone, incertũ an metu. Vitellius uictor clementiæ gloriam tulit. Primus Othoni fiduciã addidit ex Illyrico nuncius, iurasse in eum Dalmatiæ ac Pannoniæ & Mœsiæ legiones. Idem ex Hispania allatum. laudatusq; per edictũ Cluuius Rufus. & statim cognitum est, cõuersam ad Vitelliũ Hispaniã. Nec Aquitania quidem quanquã à Iulio Cordo in uerba Othonis obstricta, diu mansit. Nusquã fides aut amor, metu ac necessitate huc illuc mutabantur Eadem formido prouinciã Narbonensem ad Vitelliũ uertit, facili transitu ad proximos & ualidiores. Longinquæ prouinciæ, & quicquid armorũ mari dirimitur, penes Othonem manebãt, non partiũ studio, sed erat grande momentũ in nomine urbis ac prætextu senatus. Et occupauerat animos prior auditus. Iudaicum exercitum Vespasianus, Syriæ legiones Mutianus sacramento Othonis adegere. Simul Aegyptus, omnesq; uersæ in Orientem prouinciæ nomine eius tenebantur. Idem Africæ obsequiũ, initio à Carthagine orto. Neq; expectata Vipsani Aproniani proconsulis auctoritate, Crescens Neronis libertus (nam in malis temporibus partem se Reip. fecerat) epulum plebi ob lætitiã tecentis imperij obtulerat, & populus pleraq; sine modo festinauit. Carthaginem cæteræ ciuitates secutæ. Sic distractis exercitibus ac prouincijs, Vitellio quidẽ ad capessendam principatus fortunã bello opus erat. Otho ut in multa pace munia imperij obibat, quædam ex dignitate Reip. pleraq; contra decus ex præsenti usu properãdo. Cõsul cũ Titiano fratre in kalen. Martias ipse, proximos menses Verginio destinat, ut aliquod exercitui Germanico delinimentum. Iungitur Verginio Pompeius Vopiscus, prætextu ueteris amicitiæ. pleriq; Viennensium honori datũ interpretabantur. Cæteri consulatus ex destinatione Neronis aut Galbæ mansere. Cælio ac Flauio Sabinis in Iulias, Ario Antonio & Mario Celso in septembres, quorum honori ne Vitellius quidẽ uictor intercessit. Sed Otho pontificatus auguratusq; honoratis iam senibus cumulum dignitatis addidit, & recẽs ab exilio reuersos nobiles adulescentulos auitis ac paternis sacerdotijs in solatiũ recoluit. Redditus Cadio Rufo, Pedio Blæso, Seuino Pontio senatorius locus, qui repetundarũ criminibus sub Claudio ac Nerone ceciderãt. Placuit ignoscentibus uerso nomine quod auaritia fuerat, uideri maiestatem, cuius tum odio etiam bonæ leges peribant. Eadem largitione ciuitatũ quoq; ac prouinciarum animos aggressus, Hispaliensibus & Emeritensibus familiarũ adiectiones. Lingonibus uniuersis ciuitatẽ Romanam, prouinciæ Beticæ Maurorũ ciuitates dono dedit. Noua iura Cappadociæ, noua Africæ, ostentui magis quàm mansura. Inter quæ necessitate præsentiũ rerum & instantibus curis excusatis, ne tum quidem immemor amorum, statuas Poppeæ per senatusconsultum reposuit. Creditus est etiã de celebranda Neronis memoria agitauisse

Lingones *Betica*

tauisse, spe uulgum alliciendi. Et fuere qui imagines Neronis proponerent: atq; etiā Othoni quibusdam diebus populus & miles, tanquā nobilitatem ac decus astruerent, NERONI OTHONI acclamauit. Ipse in suspenso tenuit, uetandi metu uel cognoscendi pudore. Conuersis ad ciuile bellū animis, externa sine cura habebant. Eo audentius Rhoxolani Sarmatica gens priore hyeme cæsis duabus cohortibus, magna spe ad Mœsiam irruperāt, nouem millia equitum ex ferocia & successu, prædæ magis quàm pugnæ intenta. Igitur uagos & incuriosos tertia legio adiunctis auxilijs repente inuasit. Apud Romanos omnia prælio apta. Sarmatæ dispersi, aut cupidine prædæ graues onere sarcinarum, & lubrico itinerum adempta equorum pernicitate, uelut uincti cædebantur. Namq; mirum dictu ut sit omnis Sarmatarum uirtus, uelut extra ipsos: nihil ad pedestrem pugnā tam ignauū: ubi per turmas aduenere, uix ulla acies obstiterit. Sed tum humido die & soluto gelu, neq; conti neq; gladij, quos prælongos utraq; manu regūt, usui, lapsantibus equis, & cataphractarū pondere. Id principibus & nobilissimo cuiq; tegmen, ferreis laminis, aut præduro corio consertū, ut aduersus ictus impenetrabile, ita impetu hostiū prouolutis inhabile ad resurgendum. Simul altitudine & mollitia niuis hauriebantur. Romanus miles facili lorica, & missili pilo aut lanceis assultans, ubi res posceret leui gladio inermem Sarmatam, neq; enim defendi scuto mos est, cominus fodiebat, donec pauci qui prælio superfuerant, paludibus abderentur. Ibi sæuitia, hic miseria uulnerum absumpti. Postquā id Romæ compertum, M. Aponius Mœsiam obtinens, triumphali statua, Fuluius Aurelius & Iulianus Titius ac Numisius Lupus legati legionum consularibus ornamentis donātur, læto Othone & gloriam in se trahente, tanq̃ & ipse felix bello, & suis ducibus, suisq; exercitibus Remp. auxisset. Paruo interim initio, unde nihil timebatur, orta seditio, propè urbi excidio fuit. Septimamdecimam cohortem colonia Hostiensi in urbem acciri Otho iusserat. Armandæ eius cura Vario Crispino tribuno è prætorianis data. Is quo magis uacuus quietis castris iussa exequeretᷣ, uehicula cohortis incipiente nocte onerari aperto armamētario iubet. Tempus in suspitionem, causa in crimen, affectatio quietis in tumultum eualuit. Et uisa inter temulentos arma, cupidinē sui mouere. Fremit miles, & tribunos centurionesq; proditionis arguit, tanquā familiæ senatorū ad perniciem Othonis armarentur. Pars ignari & uino graues, pessimus quisq; in occasionem prædatū. uulgus, ut mos est, cuiusq; motus noui cupidum. & obsequia meliorū nox abstulerat. Resistentem seditioni tribunum, & seuerissimum centurionum obtruncant. rapta arma, nudati gladij, insidentes equis urbem ac palatium petunt. Erat Othoni celebre conuiuiū primoribus fœminis uirisq;. qui trepidi, fortuitus ne militum furor, an dolus imperatoris, manere ac deprehēdi, an fugere & dispergi, periculosius foret,

Rhoxolani

Sarmatarum armatura

Seditio militaris Romæ

Vulgus

modo constantiā simulare, modo formidine detegi, simul Othonis uultum intueri. Vtcꝫ euenit inclinatis ad suspitionem mentibus, cum timeret Otho, timebatur. Sed haud secus discrimine senatus cꝫ suo territus, & præfectos prætorij ad mitigandas militū iras statim miserat, & abire properè omnes è cōuiuio iussit. Tum uero passim magistratus proiectis insignibus, uitata comitum & seruorū frequētia, senes fœminæcꝫ per tenebras, diuersa urbis itinera, rari domos, plurimi amicorū tecta, & ut cuicꝫ humillimus cliens, incertas latebras petiuere. Militū impetus ne foribus quidē palatij coercitus, quo minus conuiuiū irrumperent, ostendi sibi Othonem expostulātes, uulnerato Iulio Martiale tribuno, & Vitellio Saturnino præfecto legionis, dū ruentibus obsistunt. Vndicꝫ arma & minæ, modo in centuriones tribunoscꝫ, modo in senatū uniuersum, lymphatis cæco pauore animis, & quia neminem unū destinare iræ poterant, licentiam in omnes poscentibus, donec Otho contra decus imperij thoro insistens, precibus & lachrymis ægrè cohibuit. Redieruntcꝫ in castra inuiti, necꝫ innocentes. Postera die uelut capta urbe, clausæ domus, rarus per uias populus, mœsta plebs, deiecti in terram militum uultus, ac plus tristitiæ quàm pœnitentiæ. Manipulatim allocuti sunt Licinius Proculus & Plotius Firmus præfecti, ex suo quiscꝫ ingenio, mitius aut horridius. Finis sermonis in eo, ut quina millia nummûm singulis militibus numerarentur. Tum Otho ingredi castra ausus. Atcꝫ illum tribuni centurionescꝫ circumsistunt, abiectis militiæ insignibus, otiū & salutem flagitantes. Sensit inuidiam miles, & compositus in obsequiū, auctores seditionis ad supplicium ultro postulabat. Otho quanquā turbidis rebus, & diuersis militū animis, cum optimus quiscꝫ remedium præsentis licentiæ posceret: uulgus & plures seditionibus & ambitioso imperio lęti, per turbas & raptus facilius ad ciuile bellū impellerent: simul reputans non posse principatum scelere quæsitum, subita modestia & prisca grauitate retineri, sed discrimine urbis & periculo senatus anxius, postremo ita disseruit. Necꝫ ut affectus uestros in amorem mei accenderem commilitones, necꝫ ut ad animum ad uirtutem cohortarer (utracꝫ enim egregie supersunt) sed ueni postulaturus à uobis temperamentū uestræ fortitudinis, & erga me modum charitatis. Tumultus proximi initiū non cupidine uel odio, quæ multos exercitus in discordiam egere, ac ne detrectatione quidem, aut formidine periculorū, nimia pietas uestra acrius quàm consideratius excitauit. Nam sæpe honestas rerum causas, ni iudicium adhibeas, perniciosi exitus consequuntur. Imus ad bellum. num omnes nuncios palàm audiri, omnia consilia cunctis præsentibus tractari, ratio rerum, aut occasionum uelocitas patitur? Tam nescire quædam milites quàm scire oportet. Ita se ducum auctoritas, sic rigor disciplinæ habet, ut multa per centuriones tribunoscꝫ tantū iuberi expediat. Si ubi iubeantur, quærere singulis liceat, pereunte obsequio etiam

Oratio ad milites, mire blanda

imperium

imperiũ intercidit. An & illic nocte intempesta rapientur arma? Vnus al- „
terúe perditus ac temulentus (neq; enim plures cõsternatione proxima in- „
sanisse crediderim) centurionis ac tribuni sanguine manus imbuet? Impera „
toris sui tentorium irrumpet? Vos quidem istuc pro me. Sed in discursu ac „
tenebris, & rerum omnium confusione patefieri occasio etiam aduersus me „
potest. Si Vitellio & satellitibus eius eligendi facultas detur, quẽ nobis ani- „
mum, quas mentes imprecẽtur, quid aliud quàm seditionem & discordiam „
optabunt? ne miles centurioni, ne centurio tribuno obsequatur: hinc cõfusi „
pedites equitesq; in exitium ruamus. Parendó potius, cõmilitones, quàm „
imperia ducum sciscitando res militares continentur. Et fortissimus in ipso „
discrimine exercitus est, qui ante discrimen quietissimus. Vobis arma & ani „
mus sit, mihi consilium & uirtutis uestræ regimen relinquite. Paucorũ culpa „
fuit, duorum pœna erit. Cæteri abolete memoriã fœdissimæ noctis. Nec „
illas aduersus senatum uoces ullus unquam exercitus audiat. Caput impe- „
rij & decora omniũ prouinciarum ad pœnã uocare, non hercle illi, quibus „
cum maximè Vitellius in nos ciet, Germani audeãt. Vlli ne Italiæ alumni, „
& Romana uerè iuuentus, ad sanguinem & cædem deposcerent ordinem, „
cuius splendore & gloria sordes & obscuritatem Vitellianarum partiũ per- „
stringimus? Nationes aliquas occupauit Vitellius: imaginẽ quandam ex- „
ercitus habet. Senatus nobiscum est. Sic fit, ut hinc Resp. inde hostes Reip. „
constiterint. Quid uos pulcherrimã hanc urbem domibus & tectis, & con- „
gestu lapidum stare creditis? Muta ista & inania intercidere ac reparari pro „
miscuè possunt. Aeternitas rerũ, & pax gentiũ, & mea cum uestra salus, inco „
lumitate senatus firmatur. Hunc auspicato à parente & conditore urbis no „
stræ institutum, & à regibus usq; ad principes continuũ & immortalem, si- „
cut à maioribus accepimus, sic posteris tradamus. Nam ut ex uobis senato- „
res, ita ex senatoribus principes nascuntur. Et oratio ad perstringendos mulcẽdosq; militum animos, & seueritatis modus (neq; enim in plures q̃ in duos animaduerti iusserat) gratè accepta. Compositiq; ad præsens, qui coerceri non poterant. Non tamen quies urbi. sed erat strepitus telorũ, & facies belli: & militibus, ut nihil in cõmune turbãtibus, ita sparsis per domos, occulto habitu: & maligna cura in oẽs, quos nobilitas aut opes, aut aliqua insignis claritudo rumoribus obiecerat. Vitellianos quoq; milites uenisse in urbem ad studia partium noscenda, pleriq; credebant. Vnde plena omnia suspicionũ, & uix secreta domuũ sine formidine. Sed plurimũ trepidationis in publico: ut quemq; nuncium fama attulisset, animũ uultumq; conuersi, ne diffidere dubijs, ac parũ gaudere prosperis uiderentur. Coacto uero in curiam senatu, arduus rerum omnium modus, ne contumax silentium, ne suspecta libertas & priuato Othoni nuper, atq; eadem dicenti adulatio. Igitur uersare sententias, & huc atq; illuc torquere, hostem & patricidam Vi-

tellium uocantes. Prouidentissimus quisque uulgaribus conuitijs, quidam uera probra iacere, in clamore tamē, & ubi plurimæ uoces, aut tumultu uerborum sibi ipsi obstrepentes. Prodigia insuper terrebāt diuersis auctoribus uulgata. In uestibulo Capitolij omissas habenas bigæ, cui Victoria institerat. Erupisse cella Iunonis maiorem humana speciem. Statuam diui Iulij, in insula Tiberini amnis sereno & immoto die ab Occidente in Orientē conuersam. Prolocutū in Ethruria bouem. Insolitos animaliū partus, & plura alia rudibus seculis etiā in pace obseruata, quæ nunc tantū in metu audiuntur. Sed præcipuus & cum præsenti exitio etiā futuri pauor, subita inundatione Tiberis: qui immenso auctu, prorupto ponte sublicio, ac strage obstantis molis refusus, non modo iacentia & plana urbis loca, sed secura huiusmodi casuū impleuit. Rapti è publico plerique, plures in tabernis & cubilibus intercepti. Fames in uulgus, inopia quæstus, & penuria alimentorū, corrupta stagnantibus aquis insularum fundamenta, dein remeante flumine dilapsa. Vtque primū uacuus à periculo animus fuit, id ipsum quod paranti expeditionem Othoni campus Martius & uia Flaminia iter belli esset obstructum à fortuitis uel naturalibus causis, in prodigiū & omen imminentium cladium uertebatē. Otho lustrata urbe, & expensis belli consilijs, quādo Pœninæ Cottiæque alpes, & cæteri Galliarū aditus Vitellianis exercitibus claudebantur, Narbonensem Galliam aggredi statuit, classe ualida & partibus fida: quod reliquos cæsorū ad pontem Miluium, & sæuitia Galbæ in custodiam habitos, in numero legionis cōposuerat: facta & reliquis spes honoratioris in posterū militiæ. Addidit classi urbanas cohortes, & plerosque è prætorianis uiris, ut robur exercitus, atque ipsis ducibus consiliū & custodes. Summa expeditionis Antonio Nouellio, Suedio Clemēti primipilaribus, Aemylio Pacensi, cui ademptum à Galba tribunatū reddiderat, permissa. Curam nauium Oscus libertus retinebat, ad obseruandam honestiorum fidem inuitatus. Peditū equitumque copijs Suetonius Paulinus, Marius Celsus, Annius Gallus rectores destinati. Sed plurima fides Licinio Proculo prætorij præfecto. Is urbanæ militiæ impiger, bellorum insolens, auctoritatem Paulini, uigorem Celsi, maturitatem Galli, ut cuique erat, criminando (quod facillimū factu est) prauus & callidus, bonos & modestos anteibat. Sepositus per eos dies Cornelius Dolabella in coloniā Aquinatem, neque arcta custodia, neque obscura, nullum ob crimen, sed uetusto nomine & propinquitate Galbæ monstratus. Multos è magistratibus, magnam consularium partem Otho non participes aut ministros bello, sed comitū specie, secum expedire iubet. In quis & L. Vitelliū eodem quo cæteros cultu, nec ut imperatoris fratrē, nec ut hostis. Igitur motæ urbis cura, nullus ordo metu aut periculo uacuus. Primores senatus ætate inualidi, & longa pace desides, segnis & oblita bellorum nobilitas, ignarus militiæ eques, quanto magis occultare

Tiberis fluuij inundatio

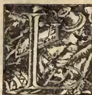
Pœninæ Cottiæque alpes

Criminari facillimum est

occultare ac abdere pauorem nitebantur, manifestius pauidi. Nec deerant è contrario qui ambitione stolida, cōspicua arma, insignes equos, quidam luxuriosos apparatus conuiuiorum & irritamenta libidinum, ut instrumenta belli mercarētur. Sapientibus quietis & Reip. cura. leuissimus quisq;, & futuri improuidus spe uana tumens. Multis afflicta fides in pace, ac turbatis rebus alacres, & per incerta tutissimi. Sed uulgus & magnitudine nimia communium curarum expers populus, sentire paulatim belli mala, conuersa in militum usum omni pecunia, intentis alimentorum precijs, quæ motu Vindicis haud perinde plebem attriuerāt, secura tum urbe & prouinciali bello, quod inter legiones Galliasq; uelut externum fuit. Nam ex quo diuus Augustus res Cęsarum composuit, procul & in unius sollicitudinem aut decus populus Romanus bellauerat. Sub Tiberio & Caio tantum pacis aduersa Reip. pertimuere. Scriboniani contra Claudium incepta, simul audita & coercita: Nero nuncijs magis & rumoribus, quàm armis depulsus. Tum legiones classesq;, & quod raro aliâs, prætorianus urbanusq; miles, in aciem deducti, Oriens Occidensq; & quicquid utrinq; uirium est à tergo, sub ducibus alijs si bellatū foret, longo bello materia. Fuere qui proficiscenti Othoni moras religionemq; nondum conditorū ancylium afferrent. Aspernatus omnem conctationē, ut Neroni quoq; exitiosum. Et Cæcina iam alpes transgressus extimulabat. Pridie Idus Mar. cōmendata patribus Rep. reliquias Neronianarum sectionum nondum in fiscum cōuersas, reuocatis ab exilio concessit: iustissimum donum, & in speciem magnificum, sed festinata exactione usu sterili. Mox uocata concione, maiestatem urbis, & consensum populi ac senatus pro se attollens, aduersum Vitellianas partes modestè disseruit: inscitiam potius legionum quàm audaciam increpās, nulla Vitellij mentione: siue ipsius ea moderatio, seu scriptor orationis sibi metuens, contumelijs in Vitellium abstinuit: quando ut in consilijs militiæ Suetonio Paulino & Mario Celso, ita in rebus urbanis Galerij Trachali ingenio Othonem uti credebatur. & erant qui genus ipsum orandi noscerent, crebro fori usu celebre, et ad implendas populi aures, latum & sonans. Clamor uocesq; uulgi ex more adulandi nimię & falsæ, quasi dictatorem Cęsarem, aut imperatorem Augustum prosequerentur: ita studijs uotisq; certabant. nec metu aut amore, sed ex libidine seruitij, ut in familijs, priuata cuiq; stimulatio, & uile iam decus publicum. Profectus Otho quietem urbis curasq; imperij Saluio Titiano fratri permisit.

Afflicta fides

BEATI RHENANI IN LIBRVM DECIMVM OCTAVVM CASTIGATIONES.

AETVM Reip.aut atrox.) Exemplar Coruini regis habet, semen reip.atrox. Suspicor Tacito fuisse scriptum, Quod uarie ortum, semel reip. atrox, ipsis principibus prosperum aut exitio fuit. Elegans est sententia de imperio Ro. Similia Cicero diuinat in Philippicis.

Decoris cum quadã maiestate.) Scripserim, decor oris cũ quadam maiestate. Magis id placet, q̃ decor corporis.

Prosperę Vespasiani res.) Hæc duo uocabula Vespasiani res, non sunt in Codice Budensi. Proinde cogitãdum num potius sic legendum sit, Prospere pręsaga responsa, Vt sit aduerbium prospere. Expone, prospere pręsaga, hoc est, prosperitatem præsagientia responsa.

Et incerta adhuc uictoria.) Castigaui, Sed incerta adhuc uictoria.

Obliuiscendũ infensarũ de bello agitãtibus.) Opinor scribendũ, offensarum.

Conditorẽ templi regem Venerianum.) Liber manuscriptus habet. Verianũ.

Aerias rex conditor templi Paphie Veneris in Cypro — Reponendũ, Aeriam, Id docet Tacitus noster Annalium lib. 3. Exin Cyprij, inquit, tribus delubris, quorũ uetustißimũ Paphię Veneri, autor Aerias. Huic regi filius fuit Amathus nomine. Nam sequit̃ illic mox. Post filius eius Amathus Veneri Amathusiæ.

Accitum è Cilicia Miram intulisse.) Illic legitur, accitã & cilicentam miram intulisse. Scripsi, Deamq; ipsam conceptam mari, huc appulsam, sed sciẽtiam artẽq; aruspicum accitam, & Cilicem Thamyram intulisse.

Sanguinem arę obfundere uetitum.) Nos offundere.

Cæsis pluribus hostijs.) Emẽdauimus. Cæsis complurib us hostijs.

Annuere deam uidit.) Nos uidet.

Titus aucto animo ad patrẽ prouectus.) Castig. peruectus. Sic infra, Corpus insigne oculis comaq; & toruitate uultus, in Asiã atq; inde Romã peruectũ est.

Profligauerat bellum Iudaicũ Vespasianus oppugnatione Hierosolymarum. Reliqua duro magis.) Scripsi distinxiq;. Profligauerat bel. Iud. Vespasianus oppugnatione Hierosolymorum reliqua. duro m. &c.

Et inexperti belli labor,) Malim ardor. Nã omnino labor hic locũ nõ habet.

Noctu diuq; cõsilio, ac si res posceret.) Particulam ac erasimus. Nam Tacitus breuitatem amat.

Sed bellãtibus alijs placuit expectari bellũ, cũ in uictores uictosq; nunq; solida fides coalesceret.) Volumen manuscriptũ habet, solida fide coalescere. Nos sic legendum tandẽ deprehendimus & distinguenda uerba. Sed bellantibus alijs placuit expectari bellicum. Victores uictosq; nunq; solida fide coalescere. Ergo qui uolet sequatur meum iudicium, aut mendosa se lectione diutius oblectet.

Cæterum olim mixtis consilijs.) Scripsimus, Cæteri olim m.c.

Dextra concordiæ signa.) Nos, dextera concordiæ insignia.

Ad prosequendum eum, quibus.) Codex Bud. Ad prosequendũ, cum quibus Scyth.insi. tenuit, Quõ nos quoq; castigauimus. Neq; displicet altera lectio.

Magnis motibus.) Demiror hãc clausulã omissam in libro manuscripto, sicut paulo ante, mare. Vbi legimus, mare ingredit̃. Sed dormitãt nimiũ sæpe librarij.

Adhæc terrore & propria ui Crispus incubuerat. Volumẽ Budense. Adhunc terroris & propria ui Crisp. incubuerat. Legerim Ad hoc terroris, hoc est ad hũc

terrorem

terrorem. Intelligit senatusconsultum modo relatum.

Traxeratq; magnã senatus partẽ.) Exemplar regiũ, Traxeratq; magistratus p.

Quãuis infirmũ & nocentẽ.) Scripsi. Quãuis inuisum ac nocent. more tamen

Et præcipua fama quartadecumana.) Castig. Et præci- (audiendũ censebant. pui fama Quartadecimani.

Eo agmen legionũ alæ cohortesq; præueniebant.) Sustul. dictionem eo.

Sed lorica ferrea usus est.) Deleuimus uerbum, est.

Et maiore parte Italiæ.) Particula connectẽs, &, uidetˀ hic mihi superesse.

Non Italia adiri, nec loca sedesq; patriæ uidebãtur. Tanquam externa litora & urbes hostium urere, uastare, rapere.) Hæ sententiæ multis mendis sunt insignes. Manuscriptum uolumen habet. Ita præliorũ auidus uidebatur. Non Italia adiri nec loca sedesq; patriæ iubebantur tanquam & urbes hostium urere, uastare, rapere. Vides hic abesse duas illas dictiões, externa litora, quas castigatores addiderunt. Ego uero pro tanq; & urbes deprehendi post laboriosam loci consideratione scribendum, tanquam metu res. Itaq; sic distinxi sententiã. Suedius Clemẽs ambitioso imp. reg. ut aduersus modestiam disciplinæ corruptus, ita præliorũ auidus. Videbatur non Italia adiri, nec loca sedesq; patriç. Iubebantˀ tanq; metu res hostium urere, uastare, rapere. Cæterum uerba, tanq; metu res, nõ inserui in cõtextum, quum mea sit inuentio. Mutet, qui uelit. *Tanquã metu res. ubi uulgo legitur, Tanquã & urbes*

Nec capi poterant pernix genus.) Exemplar regium, nec pernix. Forte scribendum, Nec capi poterant, & pernix genus, & gnari locorum.

Nec ullis deinde tortoribus.) Illic legitur, temporibus. Lego, nec ullis deinde terroribus, aut morte, constantiam uicis egregiæ mutauit. *Nec ullis deinde tortoribus*

Duas Turingorũ cohortes.) Video Turingos librario melius fuisse notos q; Tungros. Sed quia supra dixit, nõ defuisse partẽ Galliarũ quæ Rhenum accolit, Vitellij partes secutam, & acerrimã instigatricẽ aduersus Galbianos, inducor ut credam hic & in sequẽtibus Tungrorum scribendum, non Turingorum. Quod uero de Batauis paulo post deq; Transrhenanis meminit, fateor equidem accipiendum de Germanis qui trãs Rhenum colunt, sed proximis amni, puta Tencteris, Vsipijs, Tubantibus, Chamauis, Bructeris, & similibus. Longius uero dissiti Turingi erant, Tacito non cõmemorati, quos ueteres ẽ quorũ numero Sidonius est Apollinaris & Vegetius, nõ Turingos sed Toringos appellant. *Tungri* *Turingi* *Toringi*

Simul à latere saxis urgeret.) Hæc uerba, à latere saxis urgeret, non sunt in suo lumine manuscripto. Nã illic legitˀ, Simul altitudo apta ad iacendũ pro iaciendũ. Subaudi exciperet, paganorũ manus. Subauditˀ & paganorũ manus exciperet.

Ni uictorem exercitum attinuisset obscurum noctis obiectum obtenti fugientibus.) Participium obiectum erasimus. De obtentu monuimus alibi. *Obscurũ noctis obtentui fugientibus*

Et Turingarum cohortium præfecti.) Scripsimus, Et Tungrarum cohor. prç.

Sustentata quidem diu acie.) Coniunctionem quidem submouimus.

Tanta mole belli nihil in summa profutura.) Malim, nihil in summam profutura. Quodam supra loco rursum in summa scriptũ fuit pro in summã, de quo lectorem admonere fui oblitus. *In summam profutura*

Quantũ inter Padum alpesq; camporũ & urbium est.) Induximus uerbũ est.

Quẽ repente cõtra Placentiã transgressi.) Repente aduerbiũ deleuimus. nam

Qui pro Othone & accitum Cæcinam clamitabant.) Forte (illic non extat. legendum, Quin pro Othone etiam accitum Cæcinam clamitabant. Mox est in uolumine regio, contundet animos.

Tum mœstissimus quisq; castigare credulitatẽ suam.) Emend. Tum uetustissimus

mus quiſcꝫ caſtigare credulitatē ſuā. Intelligit diu meritos. Sic lib. 5. dixit, uetuſtiſ-
ſimos familiarū. Et infra, uetuſtiſſimū conſulariū. Itē uetuſtatem ſtipendiorum.

Quàm ratione oſtendēs.) Nos, Quàm ratione attendens. Itē infra, ac miſſilem
Dum regerunt.) Exēplar Matth. Cor. Dum re- (ignē in obſeſſos iaculanť.
portans gerunt. Suſpicor ſcribendū, dum reperta tranſgerunt.

A quibuſdam è uicinis colonijs, inuidiæ æmulatione.) Illic legitur, & quibuſ-
dam uicinis colonijs inuidiæ ęmulatione. Subauditur exiſtente. Nam dandi caſu
dictum eſt, quibuſdam uicinis colonijs. Hoc eſt quum quædā uicinæ coloniæ ha-
berent inuidiæ æmulationem. Senſus eſt. Non ſolum ob fraudem, uerum etiam
propter inuidiæ æmulationem. Itaqꝫ ſic emendauimus.

Quocunqꝫ caſu accidit.) Codex regius, accidat. Scripſimus, acciderat.

Perfringendis operibus.) Datiuus operib. nō eſt illic. Nā ſubaud. uel ſimilis ali
Librata magis & certo ictu.) Magna legitur illic. (us, puta munimentis.

Et exangues ac laceri.) Manuſcriptum exemplar habet ait. Repoſuimus, Et
exangues aut laceri. Item, Et Iulius Briganticus.

Ferociſsimos auxiliarium imminentibus uiæ lucis imponit.) Nos, Ferociſs.
auxiliarium eminentibus uiæ lucis componit.

Equites procedere lōgius iuſsit, & irritato pręlio ſponte refugere.) Corruptū
locū ſic reſtituimus, Equites ꝓcedere lōgius iuſsi, & irritato pręlio ſponte refugi,
feſtinationē ſequentiū elicere. Subaud. iuſsi ſunt. Mox illic legiť, altis ordinibus
Apud fugientes, occurſanteſqꝫ.) Coniunctionē que eraſimus, (obtinuere
Apud fugientes, occurſantes, in acie, pro uallo.

Et perculſis nullum retro ſubſidium foret.) Particulā, &, ſubmouimus. Nam
elegantior ſententia, ſi abſit.

Haud perinde id damnū.) Scripſi. Haud perinde damnū, Vitellianos in metum
Et recuperandi decoris cupidine.) Codex Budenſis habet dede- (cōpulit.
coris. Forte legendum, recurandi dedecoris cupidine.

Ad poſtremum Valens petulantia.) E præpoſitionem addidimus, Ad poſtre-
mum Valens è petulantia etiam perfidiam ſuſpectabat.

Igitur n. allato p. T. aulam Turingoſqꝫ.) Caſtig. Treuirorum alam Tungroſqꝫ.
Nam hoc eſt quod dixit ſupra, Duas Tungrorum cohortes, quatuor equitū tur-
mas, uniuerſam Treuirorum alam cum Iulio Claſſico præfecto miſit.

Sin uictoria, ſanitas.) Nos, uictoriæ ſanitas. Item infra, Poſtremo precibus ac la
Rapido agmine Cæcinæ iungitur.) Scripſimus, iunguntur (chrymis.

Et quanquā plus uirium ac prope duplicatus L. a. numerus erat.) Particulam
ac deleuimus. nam ſenſum perdit.

Vitellius uentre & gula ſibi ipſi hoſtis.) Codex Matthiæ regis habet ſibim.
Forte legendum, ſibimet hoſtis.

Quoniam Galliæ tumeant.) Illic legitur qꝫ. Lego, Quanquam.

Summę rerū & imperij ſeipſum reſeruaret.) Exemplar manuſcrip. habet, ſum
mā, uelut ſit appoſitiue dictū. Sed placet ut ſummę legať. Mox eſt illic prętoria na
Quādo ſuſpecti duces, & Otho cui uni apud militem fi- (rū. Nec id placet.
des.) Rurſum illic, Et ut Otho. Malim, Et Otho ut cui uni apud militē fides. Itē,
iactis inſuper ancoris, qđ illic ſit ſuper. Forte legēdū, iactis ſuperne ancoris. Pau-
lopoſt deeſt illic uocabulum hoſtes, Vnde tormētis & machinis pulſarenť. Itē, in
eodem codice legitur, Mixti remiges propugnat.

Quum incurſu tribunorum.) Scripſimus, intercurſu.

Niſi pollutum obſtrictumqꝫ moribus ſuis principem paſſuros.) Repoſui, Ni-
ſi pollu-

& pollutum obstrictumq; meritis suis principem passuros.

Alienæ culpæ prætendebantur.) Emend. Alienæq; culpæ prætendebantur.

Non amissuro, quo minus expeditus.) Castig. Nō admissuro, quo minus ex. & u.q.m.p.p.a.i.i.a.a.d.& u.m. aggrederentur.

Quæ astrictis mucronibus.) Sustulimus pronomen quæ,& participiū astrictis prima litera multauimus, uocem Ea substituentes, Ea strictis mucronibus redire pulsos, & pugnam resumere coegit.

Incertus undiq; clamor accurrentium, clamantiumq;.) Submoto parelco que scripsimus, accurrentium, clamantium, ut c.

In primam postremamue aciem.) Nos, in primam postremamq; aciem.

An in ipsa Othonis parte.) In præpositionem deleui.

Cominus eminus.) Scripsi, Comi. eminusq; cateruis & cuneis cōcurrebant.

Galeas loricasq; perrupere.) Nos, Gal. lori. perrumpere, hoc est, perrūpebāt.

Cæteris conspicui.) Si quis cęteri uolet legere, queādmodū est in codice manu scripto, sic distinguet. Noscentes inter se cæteri, conspicui in euentū totius belli

Primani stratis Vneetuicesimanorum principibus.) Castigaui, (certabant Primani stratis Vnaetuicesimanorum principijs.

Aperte alia propulsa.) Nos. A parte alia, propulsa Q. imp. xiij. legio.

Nequaq; trepidus, & cōsilij certus.) Malim, Nequaq; trepidus, sed cōs. certus.

Is prætorij præfectus erat.) Verbum erat sustulimus.

Sed præmissi ē Mœsia.) Nos, Sed præmissi Mœsia. Subauditur autē ē præp.

Ipse auersus à consilijs belli.) Scripsi, Ipse uersus à consilijs belli.

Tanto pulchrior mors erit.) Tanto non est in uolumine Bud. nec est opus ea uoce, Subaud. enim, Quāto plus spei ostēditis, si uiuere placeret, pulchrior mors erit. Nec hic solum omittit, sed & alijs in locis. Lib. 19. Et propinqua Cremonensium mœnia, quanto plus spei ad effugiū, minorē ad resistendum animū dabant. Eodem libro de Vitellio. Nam amicorū eius quāto quis clarior, minus fidus. Proinde nos hoc quoq; loco supposititiam uocem tanto submouimus.

Nec tempus computaueritis.) Scripsi. Ne tempus computaueritis.

Difficilius est temperare felicitati.) Datiuus felicitati non est in libro regio, nec eo opus est. Nam subauditur fortunæ, quod uocabulum præcedit. Aut similis datiuus quispiam, puta rei, uel ablatiuus re, pro ab re.

Initium illic fuit.) Malim, illinc fuit.

Nemo tam fortiter reliquerit.) Verbū reliquerit delendū est. Nam optime habet sentētia. Alij diutius imperiū tenuerunt, nemo tam fortiter, Subaudi tenuit. Loquitur aūt de fortitudine animi, qua mortem etiam non timebat.

Irent propere, neu remanendo iram uictoris asperarēt.) Castigaui, neu remorando iram uictoris asperarent.

Aut in Vitellium.) Præpositionem in sustulimus. Studio erga se, aut Vitelliū. Subauditur erga repetitum, contumelijs insignes abolet.

Aut nimium meminisset.) Aduerbiū nimiū non est in codice Budensi. uidetur adiectū ab eo qui putabat alioqui sententiā esse imperfectā. Quum horū uerborum, Neu patruum sibi Othonē fuisse, aut obliuisceret unq;, aut meminisset, sensus sit, Nec se fuisse talē cuius pudere merito queat ut ipsius obliuiscendum sit, nec rursum adeo profuisse, ut longā apud suos memoriā meruerit, aut expectet pro beneficijs celebrari. Miram Othonis modestiam arguunt hæc uerba.

Atq; illū supremas iam curas animo uolutantē.) In uolumine regio legitur, Atq; illū iam supr. c. agentes. Scripsimus, atq; illū iam supremas curas agentē.

Namq;

Namq; abeuntibus exitum minitabantur.) Castig. exitium minitabantur.

Tum allatis pugionibus duobus, cū utrūq; pertētasset.) Liber manuscriptus, Tum allatis pugionibus, cū utrinq; temptasset, Hoc est ab utraq; acie, alterū capi ti subdit, non subdidit. Apparet autē fuisse duos, quia dicit, alterum capiti subdit. Ergo subintelligitur ablatiuus duobus. Quam lectionem nos in contextū retu- (limus.

Ac postea promiscue Bebriaci, Placentiæ, alijsq; in castris celebratū id genus mortis.) Erasimus particulā que. Nam gaudet asyndeto Tacitus.

Celebri uico.) Scripsimus, celebri luco.

Aut circum uolitantium alituum.) Cōiunctionē aut deleuimus, & pro circū uolitantium alituum scripsimus, circumuolitantem alitem.

Tum ablatā ex oculis.) Codex Bud. Tum ablata ex oculis. Subaudit̄ est. Sed tū oportebit in clausula quæ sequit̄, Et tēpora reputantib. initiū finemq; miraculi cum Othonis exitu cōpetisse, rursum subaudire uerbū memorant, aut aiunt.

Illuc aduerso de prælio allatum.) Nos, Illuc de aduerso prælio allatum.

Conuitijs postremū.) Scripsi, Conuitijs postremo. Nec refert utro mō legas.

Appellabatq; patres consultos intēpestiuo honore.) Castigaui, Appellabatq; patres conscriptos intempestiuo honore.

Et rediere omnes Bononiam, rursus consiliaturi.) Quid si legas, consilituri, à uerbo consilire. Nam ante dispersi fuerāt. Hoc uerbo Tacitus utitur lib. 5. Patrē Abdagasen, aliosq; occultos consilit. Nisi mendosa est æditio. Cōstruit alibi cum datiuo lib. 3. Heduos, inquit, euincite, & fugientibus consilite.

Et Cenus quidē rapidus in urbē uectus.) Exemplar Coruini regis. Et Cenus quidem rapidum urbem. Forte, rapide in urbem uectus.

In sacramento Vitellij adactum.) Legendum, Quod erat militum, sacramēto Vitellij adactum. Sic enim infra loquitur. Festinante Tiberio Alexādro, qui kal. Iul. sacramento eius legiones adegit.

Inhonestam adulationem compescit.) Reposui, compescuit.

Cæso Galba in Othone pronus.) Malim, in Othonem pronus.

Appulsus littori trucidatur.) Scripsi. Appulsus litori, trucidatus, Subaud. est.

Nullo principali paratu Nullo principali apparatu.) Castigaui, nullo principali paratu. De qua dictio- ne supra monuimus lectorem.

Circundaret principis ministeria.) Correxi, Circund. principi ministeria.

Quamuis odium Vitellius humilibus blanditijs uelaret.) Liber Matth. Corui- *Vernilibus blanditijs* ni habet, iuuenilibus blanditijs. Lego, uernilibus blāditijs, hoc est seruilibus, adu latorijs. Hoc uocabulū usurpat libro sequenti de Antonio Primo. Vernile dictū omnem inuidiam in eum uertit, tanq̄ signum incendendæ Cremonæ dedisset, quæ iam flagrabat. Vernile dictum, hoc est, scurrile, procax.

Nomen id sibi indiderat.) Illic legitur, nam id sibi indiderat.

In pœnitentiam uersus seram ueniā post scelus quærebat.) Codex manuscri ptus manifeste habet pro seram secundam. Itaq; & nos sic scripsimus.

Terruit è periculo principis famam clemētiæ affectare.) Nos, affectaret, Sub- (auditur, ut.

Longum interfectori uisum in itinere ac taberna proiectū hu- mi iugulauit.) Reposuimus, Longum interfectori, Sub auditur erat. In itinere ui sum a c taberna proiectum humi iugulauit.

Non minax tristibus.) Scripsimus, non minis tristibus.

Aut ambitu ciuitatis in gaudium euecta.) Castigauimus, euicta.

Interpretabatur quædam exhortationibus eius contumeliosa in Vitellium.) Emendauimus, ex orationibus eius.

Cluuius comitatu principis adiectus.) Nos, comitatui.
Maioribus aliarũ urbiũ cladibus obliteratũ est.) Verbũ est expunximus.
Separatæ primum.) Scripsi, Separati primum.
Tertiãdecimã struere amphitheatrũ iussit.) Cod. regius habet, Tertiadecima. Cuius occasiõe uocabuli sic reposuimus, Tertiadecimani struere amphitheatrũ (iussi.
Apud uictores orta seditio ludicrorũ initio.) Nos ludicro initio.
Numerus cæsorũ inuidiam bello auxit.) Bud. uolumen habet, nũs nũs cæsorũ inuidiã bello auxisset. Correxi locũ, nisi numerus cæsorũ inuidiã bello auxisset.
Perinde miles intentus aut licentiosus.) Scripsimus, aut licentior. Nam illic legitur, licenter.
Quam disciplinę & castris propiora.) Codex manuscrip. promptiora. Nec est absurda lectio. Nec illic habentur mox duæ uoces, altero e. Sed tantum, altero legionis quintæ, Gallis auxiliaribus. Infra. Nos, postero die.
Cæterum ut largitionibus affectę tamen imperij opes sufficerent.) Vocat eleganter affectas opes imperij, quas imminutas intelligit exhaustasq́. *Affectæ opes imperij*
Nec minus inhumana pars uiæ.) Forte, inamœna. Item, Lauro.
Hinc erupisse legionum agmen.) Liber Coruini regis, irrupisse.
Hinc equites cohortos.) Nos, coortos.
Falso uera aut maiora uero miscebantur.) Manuscriptũ uolumen, Falsa uera aut maiora uero miscebant. Sensus est, Falsa & u era aut maiora uero miscebant.
Spacia certaminum recognoscere.) Illic, Spacia certamina recognoscere. Expone. Spacia & certamina recognoscere.
Cohortati aliorum consulatus.) Emendaui, Coartati aliorum consulatus.
Interrogatus quis nam mortalium esset.) Nos, interrogatusq́ quis mor. esset.
Postquã speculatores è Syria Iudæaq́ ad in u.e. O. nunciauere.) Deleuimus præpositionem è, quæ subintelligitur.
Et procul uel iuxta sitas uires circumspectabat.) Particulam & submouimus.
Namq́ omnes exercitus flammauerat arrogantia uenientium à Vitellio militum.) Exemplar manuscrip. Namq́ omnis exercitus flammauerat ad arrogantiã uenientium à Vitellio militum. Vbi flamauerat accipit absolute. *Flammare absolute pro incensum esse*
Sed inerat à mole belli plerunq́ cõctatio.) Legitur illic, Sed inerat amor belli. Scripserim. Sed inerat timor belli plerunq́ cunctatio. Appositiue.
Nihil medium inter summa aut præcipitia.) Nos, inter summa ac præcipitia. Paulopost est illic, præsenti facinore.
Iuxta deos.) Iuxta deos uidetur dictum pro per fauorẽ deorum, sicut dicimus, secundum deos pro post deos. At codex Bud. habet, Vixit deos. Ex qua scriptura nihil erui queat, nisi quis legendum suspicet, Vixit nepos, hoc est, ganeo, scilicet Vitellius. Vixisse dicimus quos perisse significamus. Tum distingue Vixit nepos. In tua manu positum est. Sed hæc coniectura esto.
Abijt iam & transuectum est tempus, quo posses uideri concupisse.) Regius liber habet manifeste, quo posses uideri concepisse. Est concipere ex destinato suscipere. Lib. 1. Fraude aut ui raptum Agrippam ferre ad exercitus Germanicos non seruili animo concepit. Liuius lib. 4. primæ dec. In ea Sp. Melius spem regni conceperit. Sic etiam dicitur scelus concipi quod suscipitur. *Concipere imperium*
Ne Othonem quidem ducis arte, aut exercitus sui, sed præpostera ipsius desperatione uictum.) Castig. Aut exercitus ui.
Implesse fidem ominis uidebantur.) Illic legitur, uidebatur. Impersonaliter.
Aram tantum & reuerentiam.) Malim, ara tantum & reuerentia.

Eo ardore ut ne Titus quidē filius expectaretur.) Nos duas istas uoces, eo ardore, submouimus, & distinx. ut hic nouæ sentētiæ sit initiū, Vt ne Titus quidē filius expectaretur.

Militariter lautus

Militariter locutus.) Castig. Militariter lautus. Significat Vespasianū non fuisse exquisite seu urbana elegantia excultum.

Lęta omnia & afflu. excepit.) Nec sit prorsus mala lectio, si quis omina legat.

Cōtra, Syriacis legionib. Germanica hyberno cœlo ac laborib. dura mutarēt.) Reposui, Ger. hyberna cœlo ac lab. dura mutarent. Hyberna uocat hibernacula.

Et militibus, uetustate stipendiorum nota & familiaria castra, in modum penatium diligebantur.) Fœdum erratum est hoc loco. Castigauimus, in modum penatium dirigebantur. Nam loquitur de construendo. Dirigunt aūt castra aut domus, quoties ordines debiti seruantur.

Ignaro adhoc Vitellio.) Scripsimus, Ignaro adhuc Vitellio.

Donatiua militi.) Codex Budēsis, Donatiuo. Forte, Donatiuum. Mox scripsimus. Ne Vespasianus quidem.

Gnarus modicas uires esse sibi.) Infinitum uerbum esse deleuimus. Mox scripsimus, Sed legio sexta & tredecim uexillariorum millia.

Si sibi Brundusiū.) Sic & illic legitur. Ego uero scripserim, Si simul Brundusium T. & Lucaniæ Calabriæq; littora infestis classibus peterent. Docti mecum sentient.

Charissimus quisq; eandem in recuperando licentiā habuerunt.) Castigauimus, Rarissimus quisq;.

Transgressi in partes.) Participium transgressi submouimus. Illyrici exercitus studio in partes.

Ita tres Mœsicę legiones per epistolas alliciebant Pannonicum exercitum, aut abnuenti uim parabant.) Hæc uerba Pannonicum exercitum, aut abnuenti uim parabāt, adulterina sunt & supposititia, proinde erasimus. Supra nescio ubi sic loquitur Tacitus, aut abnuenti uim parat. Distinximus uero sic sententiam, Ita tres Mœsicæ, legiones per epistolas alliciebant. Nunc uides nihil deesse.

Sed procurator aderat Cornelius Fuscus. Malim legere, Et procurator aderat Cornelius Fuscus. Nam extrema proxime pręcedētis uocabuli litera est, S. Hinc errori præbita ansa.

Idemq; pro Galba dux coloniæ suæ.) Scripsimus, Idem pro Galba d.c.s.

Noua, ambigua, & ancipitia malebat. Induximus particulam, &, ut legas, noua, ambigua, ancipitia malebat. nam dissolutū quod uocant rhetores Tacito familiare.

Nec minus sæuū spectaculum erant ipsi tergis ferar. & ing. telis horrentes.) Pronomen ipsi non est in Budensi codice.

Decora facies, & non Vitellio principe dignus exercitus.) Hæc tota clausula non est manuscripto libro. Suspicor è margine in contextum relatum.

Atq; ibi matrē complexus, Augustæ nomine decorauit.) Repos. honorauit

Nec unquā satis fida potentia, ubi ui nimia est

Nec unquam satis fida potentia, ubi nimia.) Volumē regis Coruini, Vbi minima est. Legerim, Vbi ui nimia est.

Et adiacentia Tiberi Germanorū Gallorumq; obnoxia morbis corpora.) Illic legitur Germanorū Gadauorumq;. Lego. Batauorumq;. Vt per Germanos etiam transrhenanos intelligamus, Tencteros, Bructeros, Vsipetes, & Chamauos qui in exercitu Vitellij erant. At hodie Galli inediæ, æstus, frigoris, sitis, & alieni cœli longe sunt tolerantiores. Secus tamē produt autores de uetustissimis Gallis, quos Germanis faciunt persimileis.

Liberti principum conferre.) Verbum cōferre non est in libro Budensi. Mox nos, Cæcina ac Valens, Paulopost, non est illic Neroni, nec iecissent, sed iecisset.

Et

» Et amici adulantes, nullius interpretabanẽ unius legionis eam seditionẽ.) Volumen regiũ quoq; cõtinet, nullius interpretab. Sed nos castig. mollius interp. *Mollius interpretabantur*

Proinde socij de imperio utriusq; coniectabant.) Scripsi, perinde socij de imperio utriusq; coniectabant.

Mare quoq; Eresię flabãt, harũ flatus in Orientẽ nauigantibus secundus, inde aduersus erat.) Codex Matt. regis habet. Mare quoq; et esi flabra aquilonis Verũ flatur in Orientẽ nauigantibus secundũ inde aduersum erat. Lego. Mare quoq; Etesiarum flatu in Orientẽ nauigantibus secundũ, inde aduersum erat. Duę porrò dictiões, flabra aquilonis, è margine codicis archetypi, quę doctus aliquis annotarat, in contextum à describente sunt relata. De sinceritate lectionis istius nihil ambigo. Sic lib. 5. Quia flatibus Etesiarum implenẽ uada, hybernus Auster reuoluit fluctus, pulsoq; introrsus freto, breuia littorũ nudantur.

Seu perfidiam meditatio.) Scripsi, seu perfidiam meditãti.

Cum uexillarijs Hystris Britannicarũ legionũ.) Exemplar Bud. Cum uexillario Hystrium Britannicarũ legionum. Legendum, cum uexillarijs III Britannicarum legionum. Mox illic legitur. Ipse Rauennam deuertit. Nam librarius ille perpetuo propemodum deuertere scripsit pro diuertere.

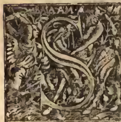
Prætextu classem alloquendi.) Manuscriptus liber, Prætexto. Dicitur aũt non minus latine prætexto q̃ prætextu. Quid ergo opus erat mutare?

Mox Patauij secretum cõponendæ proditionis quæsitum. Illic legiẽ, ad secretum. Lego, id secretum cõponendę proditioni quæsitum.

Corrupti in adulationem causas tradidere.) Codex Budensis, Corruptos habet. Reposui, corruptas in adulationem causas tradidere.

Et prodito Galba, uilem mox fidem.) Nos, Et prod. Galba, mox uilem fidem.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER XVIII

STRVEBAT ian fortuna in diuersa parte terrarum initia causasq; imperio, quod uariè ortum, lætum Reip. aut atrox, ipsis principibus prosperum aut exitio fuit. Titus Vespasianus è Iudæa incolumi adhuc Galba missus à patre, causam profectionis officiũ erga principem, & maturam petendis honoribus iuuentam ferebat. Sed uulgus fingendi auidum disperserat, accitum in adoptionem, materia sermonibus, senium & orbitas principis, & intemperantia ciuitatis, donec unus eligatur, multos destinandi. Augebat famam, ipsius Titi ingenium quantæcunq; fortunæ capax, decor oris cum quadã maiestate, prosperæ Vespasiani res, præsaga responsa, & inclinatis ad credendum animis loco omnium etiam fortuna. Vbi Corinthi Achaiæ urbe certos nũcios accepit de interitu Galbæ (& aderãt qui arma Vitellij bellumq; affirmarent) anxius animo, paucis amicorum adhibitis, cuncta utrinq; per-

lustrat. Si pergeret in urbem, nullam officij gratiam, in alterius honorem suscepti: ac se Vitellio, siue Othoni, obsidem fore. Sin rediret, offensam haud dubiam uictoris. sed incerta adhuc uictoria, & concedente in partes patre, filium excusatũ. Sin Vespasianus Remp. susciperet obliuiscẽdũ infensarum de bello agitantibus. His ac talibus inter spem metumq́ iactatũ spes uicit. Fuere qui accẽsum desiderio Beronices reginæ, uertisse iter crederẽt. Neq; abhorrebat à Beronice iuuenilis animus. sed gerendis rebus nullum ex eo impedimentũ. lætam uoluptatibus adolescentiã egit, suo quàm patris imperio modestior. Igitur oram Achaiæ & Asiæ ac læua maris prætervectus, Rhodum & Cyprum insulas, inde Syriam audentioribus spacijs petebat. Atq; illum cupido incessit, adeũdi uisendiq́ tẽplum Paphiæ Veneris inclytum per indigenas aduenasq́. Haud fuerit longum initia religionis, templi situm, formã deæ (neq; enim alibi sic habetur) paucis disserere. Conditorem templi regem Aeriam uetus memoria, quidam ipsius deæ nomen id perhibẽt. Fama recentior tradit, à Cinara sacratũ templum, deamq́ ipsam conceptam mari, huc appulsam. Sed scientiam artemq́ aruspicum accitam, & Cilicem Thamiram intulisse. Atq; ita pactum, ut familiæ utriusq; posteri cerimonijs præsiderẽt. Mox ne honore nullo regium genus peregrinam stirpem antecelleret, ipsa quam intulerant scientia hospites cessere. Tantum Cinarades sacerdos consulitur. Hostiæ ut quisq; uouisset, mares deligunt. Certissima fides hædorum fibris. Sanguinem aræ offundere uetitum. precibus & igne puro altaria adolentur, nec ullis hymbribus quanquam in aperto madescunt. Simulachrum deæ non effigie humana. Continuus orbis latiore initio tenuem in ambitum metæ modo exurgens. Et ratio in obscuro. Titus spectata opulentia donisq́ regum, quæq́ alia lætum antiquitatibus Græcorum genus incertæ uetustati affingit, de nauigatione primum consuluit. Postquam pandi uiã, & mare prosperum accepit, de se per ambages interrogat, cæsis compluribus hostijs. Sostratus (sacerdotis id nomẽ erat) ubi læta & congruentia exta, magnisq́ consultis annuere deam uider, pauca in præsens & solita respondens, petito secreto futura aperit. Titus aucto animo ad patrem peruectus, suspensis prouinciarum & exercituum mentibus, ingens rerum fiducia accessit. Profligauerat bellum Iudaicum Vespasianus, oppugnatione Hierosolymorum reliqua, duro magis & arduo opere ob ingenium gentis & peruicaciã superstitionis, quàm quod satis uiriũ obsessis ad tolerãdas necessitates superesset. Tres, ut supra memorauimus, ipsi Vespasiano legiones erant, exercitæ bello: quatuor Mutianus obtinebat in pace. Sed æmulatio & ꝓximi exercitus gloria repulerat segnitiã. Quantũq; illis roboris discrimina & labor, tantum his uigoris addiderat integra quies, & inexpertus belli labor. auxilia utriq; cohortiũ alarumq́, & classes regesq́, ac nomen dispari fama celebre. Vespasianus acer militiæ, anteire agmen

men,locum castris capere,noctu diuq́ consilio,ac si res posceret,manu ho- stibus obniti,cibo fortuito,ueste habituq́ uix à gregario milite discrepans, prorsus,si auaritia abesset,antiquis ducibus par. Mutianum è contrario ma- gnificentia & opes,& cuncta priuatum modum supergressa extollebant.a- ptior sermone,dispositu,prouisuq́ ciuilium rerum peritus. egregium princi patus temperamentum,si demptis utriusq́ uitijs,solæ uirtutes miscerentur. Cæterum hic Syriæ, ille Iudeæ præpositus, uicinis prouinciarum admini- strationibus inuidia discordes,exitu demum Neronis,positis odijs in medi um cõsuluere,primum per amicos:dein pręcipua concordię fides Titus pra ua certamina communi utilitate aboleuerat, natura atq́ arte compositus al- liciẽdis etiam Mutiani moribus.Tribuni centurionesq́ & uulgus militum, industria,licẽtia,per uirtutes,per uoluptates,ut cuiq́ ingenium adscisceban- tur. Antequam Titus aduentaret, sacramentum Othonis acceperat uterq́ exercitus pręcipitibus,ut assolet,nuncijs,& tarda mole ciuilis belli,quod lon ga concordia quietus oriens, tunc primũ parabat. Namq́ olim ualidissima inter se ciuiũ arma in Italia, Galliáue,uiribus occidentis cœpta. Et Pompeio, Cassio,Bruto,Antonio,quos omnes trans mare secutum est ciuile bellum, haud prosperi exitus fuerant. Auditiq́ sæpius in Syria Iudæaq́ Cæsares quàm inspecti. Nulla seditio legionum,tantum aduersus Parthos minæ ua rio euentu. Et proximo ciuili bello turbatis alijs incõcussa ibi pax. dein fides erga Galbam. Mox ut Othonem ac Vitellium scelestis armis res Romanas raptum ire,uulgatum est,ne penes cæteros imperij præmia,penes ipsos tan tum seruitij necessitas esset, fremere miles, & uires suas circũspicere. Septem legiones statim & cum ingentibus auxilijs Syria Iudæaq́:inde cõtinua Ae- gyptus duæq́ legiones,hinc Cappadocia Pontusq́,& quicquid castrorum Armenijs prætenditur. Asia & cæterę prouinciæ,nec uirorum inopes,& pe cuniæ opulentæ.quantum insularum mari cingitur,& parando interim bel lo seclusum tutumq́ ipsum mare. Non fallebat duces impetus militum. Sed bellantibus alijs placuit expectari bellum,cũ in uictores uictosq́ nunquam solida fides coalesceret. Nec referre Vitellium an Othonem superstitem for tuna faceret. Rebus secundis etiam egregios duces insolescere. discordiam his, ignauiã,luxuriem.& suismet uitijs,alterum bello, alterum uictoria peri turum. Igitur arma in occasionem distulere, Vespasianus Mutianusq́ nu- per,cæteri olim mixtis consilijs,optimus quisq́ amore Reip. Multos dulce- do prædarum stimulabat,alios ambiguę domi res. Ita boni maliq́ causis di uersis studio pari bellum omnes cupiebant. Sub idem tẽpus Achaia atq́ Asia falso exterritæ uelut Nero aduentaret, uario super exitu eius rumore, eoq́ pluribus uiuere eum fingentibus,credentibusq́. Cæterorum casus co natusq́ in contextu operis dicemus. Tunc seruus è Ponto,siue ut alij tradi- dere,libertinus ex Italia,citharæ & cantus peritus(unde illi super similitudi-

Vespasianus

Mutianus

Falsus Nero

nem oris propior ad fallendum fides) adiunctis desertoribus, quos inopia uagos ingentibus promissis corruperat, mare ingreditur: ac ui tempestatum Cythnum insulam detrusus, & militum quosdam ex Oriente commeantium asciuit, & abnuentes interfici iussit, & spoliatis negociatoribus, mancipiorum ualentissimũ quemq; armauit. Centurionemq; Sisennam dextras, concordiæ insignia, Syriaci exercitus nomine ad prætorianos ferentẽ uarijs artibus aggressus est, donec Sisenna clàm relicta insula, trepidus & uim metuens aufugeret. inde late terror, multis ad celebritatẽ nominis erectis, rerũ nouarum cupidine & odio præsentium. Gliscentẽ in dies famam fors discussit. Galatiã ac Pamphyliam prouincias Calphurnio Asprenati regendas Galba permiserat. Datæ è classe Misenensi duæ triremes ad prosequendũ, cum quibus Cythnum insulam tenuit. Nec defuere qui trierarchos nomine Neronis accirent. Is in mœstitiam compositus, & fidem suorum quondam militum inuocans, ut eum in Syria, aut Aegypto sisterẽt orabat. Trierarchi nutantes, seu dolo, alloquendos sibi milites, & paratis omnium animis reuersuros firmauerũt. Sed Asprenati cuncta ex fide nunciata: cuius cohortatione expugnata nauis, & interfectus quisquis ille erat. Corpus insigne oculis comaq; & toruitate uultus, in Asiam, atq; inde Romam peruectum est. In ciuitate discordi & ob crebras principum mutationes inter libertatem ac licentiam incerta, paruæ quoq; res magnis motibus agebantur. Vibius Crispus, pecunia, potentia, ingenio inter claros magis quàm inter bonos, Anniũ Faustum equestris ordinis, qui temporibus Neronis delationes factitauerat, ad cognitionẽ senatus uocabat. Nam recens Galbæ principatu censuerant patres, ut accusatorum causę noscerẽtur. Id senatusconsultum uarie iactatum, & prout potens uel inops reus inciderat, infirmũ aut ualidum retinebatur. Ad hæc terrore & propria ui Crispus incubuerat delatorẽ fratris sui peruertere, traxeratq; magnã senatus partẽ ut indefensum & inauditũ dedi ad exitium postularet. Cõtra apud alios nihil æque reo proderat quàm nimia potentia accusatoris: dari tẽpus, edi crimina, quamuis inuisum ac nocentẽ, more tamẽ audiendum censebant. Et ualuere primo: dilataq; in paucos dies cognitio. mox damnatus est Faustus, nequaquã eo assensu ciuitatis, quem pessimis moribus meruerat. quippe ipsum Crispum easdem accusationes cum præmio exercuisse meminerant. Nec pœna criminis, sed ultor displicebat.

Sic posterioribus seculis Pseudofridericum Rodolphus Cesar cremari iussit Vib. Crispus

Læta Othoni principia belli, motis ad imperium eius è Dalmatia Panoniaq; exercitibus. Fuere quatuor legiones, è quibus bina millia præmissa. Ipsæ modicis interuallis sequebantur: septima à Galba cõscripta: ueteranæ, undecima ac tertiadecima, & præcipui fama Quartadecumani rebellione Britanniæ compressa. Addiderat gloriã Nero, eligendo ut potissimos. Vnde longa illis erga Neronem fides, & erecta in Othonem studia. Sed quo plus uirium ac roboris, è fiducia tarditas inerat. agmen legionum, alæ cohortesq;

praueniet

præueniebant. Ex ipsa urbe haud spernenda manus, quinque prætoriæ cohortes, & equitum uexilla cum legione prima, ac deforme insuper auxilium, duo millia gladiatorum, sed per ciuilia arma etiam seueris ducibus usurpatum. His copijs rector additus Annius Gallus, cum Vestricio Spurina ad occupandas Padi ripas præmissus: quoniam prima consiliorum frustra ceciderant, transgresso iam alpes Cæcina, quem sisti inter Gallias posse sperauerat. Ipsum Othonem comitabantur speculatorum lecta corpora, cū cæteris prætorijs cohortibus, ueterani è prætorio, classicorum ingēs numerus. Nec illi segne aut corruptum luxu iter. sed lorica ferrea usus, & ante signa pedester, horridus, incomptus, famæque dissimilis. Blandiebatur cœptis fortuna, possessa per mare & naues maiore Italiæ parte, penitus usque ad initium maritimarum alpium: quibus tentandis aggrediendisque, prouinciæ Narbonensi Suedium Clementem, Antonium Nouellum, Aemylium Pacensem duces dederat. Sed Pacensis per licentiam militum uictus, Antonio Nouello nulla auctoritas. Suedius Clemēs ambitiose imperium regebat, ut aduersus modestiam disciplinæ corruptus, ita præliorum auidus. Videbatur non Italia adiri, nec loca sedesque patriæ: iubebantur tanque externa littora & urbes hostiū urere, uastare, rapere, eo atrocius quod nihil usquā prouisum aduersum metus. pleni agri, apertæ domus. occursantes domini iuxta cōiuges & liberos, securitate pacis, & belli malo circumueniebantur. Maritimas tum alpes tenebat procurator Marius Maturus. Is cōcita gente, nec deest iuuentus, arcere prouinciæ finibus Othonianos intendit. Sed primo impetu cæsi disiectique montani, ut quibus temere collectis, non castra non ducem noscitantibus, neque in uictoria decus esset, neque in fuga flagitiū. Irritatus eo prælio Othonis miles, uertit iras in municipium Albintimilium: quippe in acie nihil prædę, inopes agrestes, & uilia arma: nec capi poterant, pernix genus, & gnari locorum. sed calamitatibus insontium expleta auaritia. Auxit inuidiam præclaro exemplo fœmina Ligus, quæ filio abdito, cum simul pecuniam occultari milites credidissent, eoque per cruciatus interrogarent ubi filium occuleret, uterū ostendens, latere respondit. Nec ullis deinde tortoribus, aut morte, cōstantiam uocis egregiæ mutauit. Imminere prouinciæ Narbonensi, in uerba Vitellij adactæ, classem Othonis, Fabio Valenti trepidi nuncij attulere. Aderant legati coloniarum, auxilium orantes. Duas Tungrorū cohortes, quatuor equitū turmas, uniuersam Treuirorū alam, cum Iulio Classico præfecto misit. è quibus pars in colonia Foroiuliensi retenta: ne omnibus copijs in terrestre iter uersis, uacuo mari classis acceleraret. Duodecim equitum turmæ & lecti è cohortibus aduersus hostem iere: quibus adiuncta Ligurum cohors, uetus loci auxilium, & quingenti Pannonij nondum sub signis. Nec mora prælio: sed acie ita instructa, ut pars classicorum mixtis paganis in colles mari propinquos exurgeret, quantū inter colles ac litus ęqui loci

Alpes maritimæ

Tungrorum cohortes

prætorianus miles expleret, in ipso mari ut annexa classis & pugnæ parata, conuersa, & minaci fronte prætenderetur. Vitelliani quibus minor peditum uis, in equite robur, alpinos proximis iugis, cohortes densis ordinibus post equitem locant. Treuirorum turmæ obtulere se hosti incautè, cum exciperet contra ueteranus miles, simul à latere saxis urgeret apta ad iaciendum paganorum manus, qui sparsi inter milites strenui ignauiq; in uictoria idem audebant. Additus perculsis terror, inuecta in terga pugnantium classe. Ita undiq; clausi. Deletæq; omnes copiæ forent, ní uictorem exercitum attinuisset obscurum noctis, obtentui fugientibus. Nec Vitelliani quanquã uicti quieuere: accitis auxilijs, securum hostem, ac successu rerum socordius agentem inuadunt. cæsi uigiles, perrupta castra, trepidatum apud naues, donec sidente paulatim metu, occupato iuxta colle defensi, mox irrupere. Atrox ibi cæ-
Tungræ cohortes des, & Tungrarum cohortium præfecti, sustentata diu acie, telis obruuntur. Ne Othonianis quidem incruenta uictoria fuit, quorum improuide secutos conuersi equites circumuenerũt. Ac uelut pactis inducijs, ne hinc classis, inde equites subitam formidinem inferrent, Vitelliani retro Antipolim Narbo-
Antipolis nensis Galliæ municipiũ, Othoniani Albingaunum interioris Liguriæ re-
Albingaunũ uertere. Corsicam ac Sardiniam cæterasq; proximi maris insulas, fama uictricis classis in partibus Othonis tenuit. Sed Corsicã propè afflixit Decumi Pacarij procuratoris temeritas, tanta mole belli nihil in summa profutu-
Corsi ra, ipsi exitiosa. Nanq; Othonis odio iuuare Vitellium Corsorum uiribus statuit, inani auxilio etiam si prouenisset. Vocatis principibus insulæ, consilium aperit. Et contradicere ausos Claudium Phirrbicum trierarchum liburnicarum ibi nauium, Quintium Certum equitẽ Romanum, interfici iubet. quorum morte exterriti qui aderant, simul ignara & alieni metus socia imperitorum turba, in uerba Vitellij iurauere. Sed ubi delectum agere Pacarius, & inconditos homines fatigare militiæ muneribus occepit, laborem insolitum perosi, infirmitatem suam reputabant: Insulam esse quam incolerẽt, & longe Germaniam uiresq; legionum: Direptos uastatosq; classe etiam quos cohortes alæq; protegerent. Et auersi repente animi, nec tamen aperta ui: aptum tempus insidijs legere. Digressis qui Pacarium frequentabant, nudus & auxilij inops balneis interficitur. Trucidati & comites, Capita, ut hostiũ, ipsi interfectores ad Othonem tulere. Neq; eos aut Otho præmio affecit, aut puniuit Vitellius, in multa colluuie rerũ maioribus flagitijs permixtos. Aperuerat iam Italiam, bellumq; transmiserat, ut supra memorauimus, ala Syllana, nullo apud quenquã Othonis fauore, nec quia Vitellium mallent, sed longa pax ad omne seruitium fregerat, faciles occupantibus, & melioribus incuriosos. Florentissimum Italiæ latus, quantum inter Padum alpesq; camporum & urbium, armis Vitellij (nanq; & præmissæ à Cæcina cohortes aduenerãt) tenebatur. Capta Pannoniorum cohors apud Cremonam.

Intercepti

Intercepti centũ equites, ac mille clasſici inter Placentiam Ticinumq́ : quo ſucceſſu Vitellianus miles nõ iam flumine aut ripis arcebatur. Irritabat quin etiam Batauos Transrhenanosq́ Padus ipſe, quem contra Placentiã tranſgreſsi, raptis quibuſdam exploratoribus ita cæteros terruere, ut adeſſe omnem Cæcinæ exercitũ trepidi ac falſi nunciarent. Certum erat Spurinæ (is enim Placentiã obtinebat) necdum ueniſſe Cæcinã: & ſi propinquaret, coercere intra munimenta militem, nec tris prætorias cohortes, & mille uexillarios cũ paucis equitibus, ueterano exercitui obijcere. Sed indomitus miles, & belli ignarus, correptis ſignis uexilliſq́ ruere, & retinenti duci tela intentare, ſpretis centurionibus tribuniſq́ prouidentiã ducis laudantib. qui pro Othone & accitũ Cæcinam clamitabant. Fit temeritatis alienæ comes Spurina, primo coactus, mox uelle ſimulans, quo plus auctoritatis ineſſet conſilijs, ſi ſeditio miteſceret. Poſtquã in cõſpectu Padus, & nox appetebat, uallari caſtra placuit. Is labor urbano militi inſolitus contudit animos. Tum ue tuſtiſsimus quiſq́ caſtigare credulitatem ſuã, metum ac diſcrimen oſtendere, ſi cum exercitu Cæcina patentibus campis tam paucas cohortes circumfudiſſet. Iamq́ totis caſtris modeſti ſermones, & inſerentibus ſe centurionibus tribuniſq́, laudare prouidentiã ducis: quod coloniam uiriũ & opum ualidam, robur ac ſedẽ bello legiſſet. Ipſe poſtremo Spurina non tam culpam exprobrãs, quàm rationes oſtendens, relictis exploratoribus, cæteros Placentiam reduxit, minus turbidos, & imperia accipientes. Solidati muri, propugnacula addita, auctæ turres, prouiſa parataq́ non arma modo, ſed obſequiũ & parendi amor, quod ſolum illis partibus defuit cum uirtutis haud pœniteret. At Cæcina uelut relicta poſt alpes ſæuitia ac licentia, modeſto agmine per Italiam inceſsit. Ornatum ipſius municipia & coloniæ in ſuperbiam trahebãt, quod uerſicolore ſagulo, brachas tegmen barbarũ indutus, togatos alloqueretur. Vxorem quoq́ eius Saloninam, quanquã in nullius iniuriam inſigni equo oſtroq́ ueheretur, tanquam læſi grauabantur. Inſita » mortalibus natura, recentem aliorum felicitatem ægris oculis introſpicere, » modumq́ fortunæ à nullis magis exigere, quàm quos in æquo uidere. Cæ » cina Padum tranſgreſſus, tentata Othonianorum fide per colloquium & promiſſa, iiſdem petitus, poſtquam pax & concordia ſpecioſis & irritis nominibus iactata ſunt, conſilia curaſq́ in oppugnationem Placẽtiæ magno terrore uertit, gnarus ut initia belli proueniſſent famam in cætera fore. Sed primus dies impetu magis quàm ueterani exercitus artibus tranſactus. Aperti incautiq́ muros ſubiere, cibo uinoq́ prægraues. In eo certamine pulcherrimum amphitheatri opus ſitum extra muros conflagrauit, ſiue ab oppugnatoribus incenſum, dum faces & glandes ac miſsilem ignem in obſeſſos iaculantur: ſiue ab obſeſsis, dum regerunt. Municipale uulgus pronum ad ſuſpiciones, fraude illata ignis alimenta credidit, & quibuſdam uicinis

Batavi

Vt initia belli prouenerint, sic fama in cætera.

Amphitheatrum Placentinum

colonijs

coloniis inuidiæ æmulatione, quod nulla in Italia moles tam capax foret. quocunque casu acciderat, dum atrociora metuebantur, in leui habitũ: reddita securitate, tanquã nihil grauius pati potuissent, mœrebãt. Cæterũ multo suorũ cruore pulsus Cæcina. Et nox parãdis operibus assumpta. Vitelliani pluteos cratesque & uineas suffodiendis muris protegendisque oppugnatoribus, Othoniani sudes & immensas lapidũ ac plumbi ærisque moles, perfringendis operibus, obruendisque hostibus expediunt. Vtrinque pudor, utrinque gloria, & diuersæ exhortatiões, hinc legionũ & Germanici exercitus robur, inde urbanæ militiæ & prætoriarũ cohortiũ decus attollentiũ. Illi ut segnem ac desidem, & circo ac theatris corruptũ militem, hi peregrinũ & externum increpabant. simul Othonem ac Vitellium celebrantes culpantesque, uberioribus inter se probris, quàm laudibus stimulabant. Vix dum orto die, plena propugnatoribus mœnia, fulgentes armis uirisque campi, densum legionum agmen, sparsa auxiliorum manus, altiora murorum sagittis aut saxis incessere, neglecta aut æuo fluxa cominus aggredi. Ingerũt desuper Othoniani pila librato magis & certo ictu, aduersus temere subeuntes cohortes Germanorũ cantu truci, & more patrio nudis corporibus super humeros scuta quatientium. Legionarius pluteis & cratibus tectus subruit muros, instruit aggerem, molitur portas. Contra prætoriani dispositos ad id ipsum molares ingenti pondere ac fragore prouoluunt. pars subeuntium obruti: pars confixi, & exangues aut laceri, cum augeret stragem trepidatio, eoque acrius è mœnibus uulnerarẽtur, rediere infracta partiũ fama. Et Cæcina fama & pudore cœptæ temere oppugnationis, ne irrisus ac uanus iisdem castris assideret, traiecto rursus Pado Cremonam petere intendit. Tradidere se abeunti Turullius Cerialis, cum compluribus classicis, & Iulius Briganticus cum paucis equitum. hic præfectus alæ in Batauis genitus, ille primipilaris & Cæcinæ haud alienus, quod ordines in Germania duxerat. Spurina comperto itinere hostium, defensam Placentiã, quæque acta, & quid Cæcina pararet, Annium Gallum per litteras docet. Gallus legionem primam in auxilium Placentiæ ducebat, diffisus paucitate cohortiũ, ne longius obsidium & uim Germanici exercitus parum tolerarẽt. Vbi pulsum Cæcinam pergere Cremonam accepit, ægre coercitam legionem & pugnandi ardore usque ad seditionẽ progressam, Bebriaci sistit. Inter Veronam Cremonamque situs est uicus, duabus iam Romanis cladibus notus, infaustusque. Iisdem diebus à Martio Macro haud procul Cremona prospere pugnatũ. Namque promptus animi Martius trãsuectos nauibus gladiatores in aduersam Padi ripam repente effudit. Turbata ibi Vitellianorũ auxilia, & cæteris Cremonã fugientibus, cæsi qui restiterant. Sed repressus uincentiũ impetus, ne nouis præsidiis firmati hostes fortunã prælii mutarent. Suspectũ id Othonianis fuit, omnia, quæcunque facta, prauè æstimantibus. Certatim ut quisque

Bebriacum

animo

animo ignauus,procax ore,Anniũ Gallum & Suetoniũ Paulinum & Marium Celsum (nam eos Otho quoq; præfecerat) uarijs criminibus incessſerant. Acerrima ſeditionũ ac diſcordiæ incitamenta interfectores Galbæ, ſcelere & metu uæcordes,miſcere cũcta,modo palàm turbidis uocibus,modo occultis ad Othonem literis. qui humillimo cuiq; credulus, bonos metuens,trepidabat,rebus proſperis incertus, & inter aduerſa melior. Igitũ Titianum fratrem accitum bello præpoſuit. Interea Paulini & Celſi ductu res egregiæ geſtæ. Angebant Cæcinã,nequicquam omnia cœpta, & ſeneſcẽs exercitus ſui fama.pulſus Placentia,cæſis nuper auxilijs,etiã per concurſum exploratorũ,crebra magis quàm digna memoratu prælia,inferior,propinquante Fabio Valente,ne omne belli decus illuc concederet,recuperare gloriam auidius quàm conſultius properabat. Ad duodecimũ à Cremona, lucus Caſtorum uocatur,ferociſsimos auxiliarium imminentibus uiæ lucis occultos imponit.equites procedere longius iuſsi, & irritato prælio ſponte refugi, feſtinationem ſequentiũ elicere,donec inſidiæ coorirentur. Proditũ id Othonianis ducibus.& curã peditum Paulinus,equitum Celſus,ſumpſere. Tertiædecimæ legionis uexillum quatuor auxiliorũ cohortes & quingenti equites in ſiniſtro locantur. Aggerem uiæ tres prætoriæ cohortes arctis ordinibus obtinuere. Dextra fronte prima legio inceſsit,cum duabus uexillaribus cohortibus,& quingentis equitibus. Super hos è prætorio auxilijsq; mille equites,cumulus proſperis aut ſubſidiũ laborantibus,ducebãtur. Antequam miſcerent acies,terga uertentibus Vitellianis,Celſus doli prudens, repreſsit ſuos. Vitelliani temere exurgentes cedente ſenſim Celſo longius ſecuti,ultro in inſidias præcipitantur.nam à lateribus cohortes legionũ, aduerſa fronte,& ſubito diſcurſu terga cinxerant equites. Signũ pugnæ nõ ſtatim à Suetonio Paulino pediti datũ. Conctator natura, & cui cauta potius conſilia cum ratione, q̃ proſpera ex caſu placerẽt,cõpleri foſſas,aperiri campum,pandi aciem iubebat,ſatis cito incipi uictoriam ratus,ubi prouiſum foret ne uincerentur. Ea conctatione ſpaciũ Vitellianis datum in uineas nexu traducum impeditas refugiendi. Et modica ſylua adhærebat, unde rurſus auſi,promptiſsimos prætorianorum equitũ interfecere.uulneratur rex Epiphanes impigre pro Othone pugnam ciens. Tum Othonianus pedes erupit:protrita hoſtium acie,uerſi in fugam etiam qui ſubueniebãt. Nam Cæcina non ſimul cohortes, ſed ſingulas acciuerat: quæ res in prælio trepidationem auxit,cum diſperſos nec uſquam ualidos pauor fugientium abriperet. Orta & in caſtris ſeditio, quod non uniuerſi ducerentur. Vinctus præfectus caſtrorum Iulius Gratus, tanquam fratri apud Othonem militanti proditionem ageret, cum fratrem eius Iulium Frontonem tribunũ Othoniani ſub eodem crimine uinxiſſent. Cæterum ea ubiq; formido fuit, apud fugientes,occurſantes,in acie,pro uallo,ut deleri cum uniuerſo exercitu Cæ

cinam potuisse,ni Suetonius Paulinus receptui cecinisset,utrisq; in partibus percrebruerit. Timuisse se Paulinus ferebat,tantũ insuper laboris atq; itineris,ne Vitellianus miles recens castris fessos aggrederetur,perculsis nullum retro subsidiũ foret. apud paucos ea ducis ratio probata, in uulgus aduerso rumore fuit. Haud perinde damnum Vitellianos in metum compulit q̃ ad modestiam composuit:nec solum apud Cæcinam, qui culpam in militem conferebat,seditioni magis quàm prælio paratum: sed Fabij quoq; Valentis copiæ,iam enim Ticinum uenerat, posito hostium contemptu,& recuperandi decoris cupidine, reuerentius & æqualius duci parebant. Grauis alioquin seditio exarserat, quam altiori initio (neq; enim rerũ à Cæcina gestarum ordinem interrumpi oportuerat) repetam. Cohortes Batauorum, quas bello Neronis à quartadecima legione digressas, cum Britanniã peterent,audito Vitellij motu in ciuitate Lingonũ Fabio Valenti adiunctas rettulimus, superbe agebant,ut cuiusq; legionis tentoria accessissent, coercitos à se quartadecimanos,ablatã Neroni Italiam,atq; omnem belli fortunam in ipsorũ manu sitam iactantes. Contumeliosum id militibus,acerbũ duci, corrupta iurgijs aut rixis disciplina. Ad postremũ Valens è petulantia etiã perfidiam suspectabat. Igitur nuncio allato pulsam Treuirorũ alam Tungrosq; à classe Othonis,& Narbonensem Galliam circumiri,simul cura socios tuendi,& militari astu,cohortes turbidas, ac si unà forent prævalidas, dispergendi, partem Batauorũ ire in subsidiũ iubet. Quod ubi auditũ, uulgatum,mœrere socij,fremere legiones,orbari se fortissimorum uirorum auxilio.ueteres illos & tot bellorũ uictores,postquã in conspectu sit hostis, uelut ex acie abduci. si prouincia urbe & salute imperij potior sit, omnes illuc sequerentur: sin uictoriæ sanitas, sustentaculum, columen in Italia uerteretur,non abrumpendos ut corpori ualidissimos artus. Hæc ferociter iactando, postquam immissis lictoribus Valens coercere seditionem cœptabat, ipsum inuadunt,saxa iaciunt,fugientem sequũtur. Spolia Galliarũ & Viennensium aurum & pretia laborum suorum occultare clamitantes, direptis sarcinis,tabernacula ducis,ipsamq; humum pilis & lanceis rimabãtur. nam Valens seruili ueste apud decurionem equitum tegebatur. Tum Alphenus Varus præfectus castrorum, deflagrante paulatim seditione addit consilium,uetitis obire uigilias centuriõibus,omisso tubæ sono,quo miles ad belli munia cietur. Igitur torpere cuncti,circũspectare inter se attoniti:& id ipsum quod nemo regeret pauentes, silentio, patientia, postremo precibus ac lachrymis ueniam quærebant. Vt uero defotmis & flens, & præter spem incolumis Valens processit, gaudium, miseratio, fauor: uersi in lætitiam (ut est uulgus utroq; immodicum) laudantes gratantesq; circumdatum aquilis signisq; in tribunal ferũt. Ille utili moderatione nõ suppliciũ cuiusquam poposcit:ac ne dissimulans suspectior foret,paucos incusauit: gnarus ciuilibus

Bataui milites gloriosi

Batauorũ militum præstantia, Romanis ipsis fatentib.

Seditio militaris

Consilium

Vulgus

bus bellis plus militibus quàm ducibus licere. Muniētibus castra apud Ticinum de aduersa Cæcinæ pugna allatū,& propè renouata seditio,tanquam fraude & cunctationibus Valentis prælio defuissent. Nolle requiē,non expectare ducem,anteire signa,urgere signiferos. rapido agmine Cæcinæ iunguntur. Improspera Valentis fama apud exercitū Cæcinæ erat: expositos se tanto pauciores integris hostium uiribus querebātur, simul in suam excusationem & aduentantium robur per adulationem attollentes,ne ut uicti & ignaui despectarentur. Et quanquā plus uirium, propè duplicatus legionū auxiliorumq́ numerus erat Valenti, studia tamen militum in Cecinam inclinabant,super benignitatem animi qua promptior habebatur,etiam uigore ætatis,proceritate corporis,& quodam inani fauore. Hinc æmulatio ducibus. Cæcina ut fœdum & maculosum:ille ut uanū ac tumidum,irridebant. Sed condito odio, eandem utilitatem fouere, crebris epistolis sine respectu ueniæ probra Othoni obiectantes, cum duces partium Othonis quamuis uberrima conuitiorum in Vitellium materia abstineret. Sanè ante utriusq́ exitum,quo egregiam Otho famam, Vitellius flagitiosissimā,meruere, minus Vitellij ignauæ uoluptates quàm Othonis flagrantissimæ libidines timebantur. Addiderat huic terrorē atq; odium cædes Galbę. Contra illi initium belli nemo imputabat. Vitellius uentre & gula sibi ipsi hostis. Otho luxu, sæuitia, audacia, Reip. exitiosior ducebatur. Coniunctis Cæcinæ ac Valentis copijs,nulla ultra penes Vitellianos mora,quin totis uiribus certarēt. Otho consultauit,trahi bellū,an fortunam experiri placeret. Tum Suetonius Paulinus dignū fama sua ratus,qua nemo illa tempestate militaris rei callidior habebatur,de toto genere belli cēsere, festinationē hostibus, moram ipsis utilem disseruit. Exercitum Vitellij uniuersum aduenisse:nec multū uirium à tergo,quoniā Galliæ tumeant,deserere Rheni ripam irrupturis tam infestis nationibus non conducat. Britannicum militē hoste & mari distineri: Hispanias armis non ita redundare:prouinciam Narbonensem incursu classis,& aduerso prælio contremuisse: clausam alpibus & nullo maris subsidio Transpadanā Italiam,atq; ipso transitu exercitus uastatā:non frumentum usquā exercitui, nec exercitū sine copijs retineri posse. Iam Germanos, quod genus militum apud hostes atrocissimum sit,tracto in æstatem bello, fluxis corporibus mutationem soli cœliq́ haud toleraturos. Multa bella impetu ualida,per tædia & moras euanuisse. Contra ipsis omnia opulēta & fida: Pannoniam, Mœsiam, Dalmatiam, Orientē cum integris exercitibus: Italiam & caput rerum urbem, senatumq́ & populum nunquam obscura nomina & si aliquando obumbrentur: publicas priuatasq́ opes,& immensam pecuniam inter ciuiles discordias ferro ualidiorem: corpora militum aut Italiæ sueta, aut æstibus. Obiacere flumē Padum, tutas uiris murisq́ urbes, è quibus nullam hosti cessuram, Placentiæ defensione exploratum: proinde

Ciuilibus bellis plus militibus quàm ducibus licet

Germani milites fluxis corporibus

duceret bellum paucis diebus. Quartamdecimã legionem magnam ipsam fama Mœsiacis copijs affore. Tum rursus deliberaturũ,& si prælium placuisset,auctis uiribus certaturos. Accedebat sententiæ Paulini Marius Celsus. Idẽ placere Annio Gallo paucos ante dies lapsu equi afflicto, missi qui consilium eius sciscitarentur,rettulerant. Otho pronus ad decertandum. Frater eius Titianus, & præfectus prætorij Proculus, imperitia properantes,fortunam & deos & numen Othonis adesse consilijs,affore conatibus testabantur.neu quis obuiam ire sententiæ auderet,in adulationẽ concesserant. Postquam pugnari placitum,interesse pugnæ imperatorem,an seponi melius foret,dubitauere. Paulino & Celso iam non aduersantibus ne principẽ obiectare periculis uiderentur,ijdem illi deterioris consilij auctores perpulere,ut Brixellum cõcederet,ac dubijs præliorũ exemptus,summæ rerum & imperij se ipsum reseruaret. Is primus dies Othonianas partes afflixit. Nanq; & cum ipso prætoriarũ cohortium & speculatorũ equitumq; ualida manus discessit,& remanentium fractus animus,quando suspecti duces,& Otho cui uni apud militẽ fides, dum & ipse non nisi militibus credit, imperia ducum in incerto reliquerat. Nihil eorum Vitellianos fallebat crebris ut in ciuili bello transfugijs,& exploratores curã diuersa sciscitandi,sua non occultabant. Quieti intentiq; Cæcina ac Valens quãdo hostis imprudentia rueret,quod loco sapientiæ est, alienam stultitiam opperiebantur,inchoato ponte transitum Padi simulantes,aduersus oppositam gladiatorum manum.ac ne ipsorum miles segne otium tereret, naues pari inter se spacio ualidis utrinq; trabibus connexæ aduersum in flumen dirigebantur, iactis insuper anchoris quæ firmitatẽ pontis continerent. Sed anchorarum funes nõ extenti fluitabant,ut augescente flumine,inoffensus ordo nauiũ attolleretur. Claudebat pontem imposita turris,& in extremã nauem educta:unde tormẽtis ac machinis hostes propulsarentur. Othoniani in ripa turrim struxerant,saxaq; & faces iaculabantur. Et erat insula amne medio,in quam gladiatores nauibus molientes,Germani nando prælabebantur. Ac forte plures transgressos, completis liburnicis per promptissimos gladiatorũ Macer aggreditur. Sed neq; ea constantia gladiatoribus ad prælia quæ militibus, nec perinde nutantes è nauibus, quàm stabili gradu è ripa uulnera dirigebant. Et cũ uarijs trepidantium inclinationibus immixti remiges propugnatoresq; turba-
Germani rentur,desilire in uada ultro Germani,retentare puppes,scandere foros,aut cominus mergere. quæ cuncta in oculis utriusq; exercitus, quanto lætiora Vitellianis, tanto acrius Othoniani causam auctoremq; cladis detestabantur. Et præliũ quidem abruptis quæ superfuerãt nauibus,fuga diremptum. Macer ad exitium poscebatur. Iamq; uulneratũ eminus lancea, strictis gladijs inuaserant,cum intercursu tribunorum centurionumq; protegitur. Nec multo post Vestricius Spurina iussu Othonis, relicto Placentiæ modico

præsidio

præſidio,cum cohortibus ſubuenit.Dein Flauium Sabinum conſulem deſi gnatum Otho rectorem copijs miſit,quibus Macer præfuerat, læto milite ad mutationem ducum,& ducibus ob crebras ſeditiones,tam infeſtam mili tiam aſpernantibus.Inuenio apud quoſdam auctores,pauore belli,ſeu faſti dio utriuſq; principis,quorum flagitia ac dedecus apertiore in dies fama no ſcebantur,dubitaſſe exercitus, num poſito certamine,uel ipſi in mediũ con/ ſultarent,uel ſenatui permitterent legere imperatorẽ. Atq; eo duces Otho/ nianos ſpacium ac moras ſuaſiſſe,pręcipue Paulinũ:quod uetuſtiſſimus con ſularium,& militia clarus,gloriam nomẽq; Britannicis expeditionibus me/ ruiſſet. Ego ut conceſſerim apud paucos tacito uoto quietem pro diſcordia, bonum & innocẽtem principem pro peſſimis ac flagitioſiſſimis expetitum: ita neq; Paulinum,qua prudentia fuit,ſperaſſe corruptiſſimo ſeculo tantam uulgi moderationem reor,ut qui pacem belli amore turbauerant,bellum pa cis charitate deponerent: neq; aut exercitus linguis moribusq; diſſonos, in hunc conſenſum potuiſſe coaleſcere:aut legatos ac duces magna ex parte lu xus,egeſtatis,ſcelerum ſibi conſcios,niſi pollutum obſtrictumq; meritis ſuis principem paſſuros. Vetus ac iam pridem inſita mortalibus potentiæ cupi/ do cum imperij magnitudine adoleuit,erupitq;. Nam rebus modicis æqua litas facile habebatur. ſed ubi ſubacto orbe, & æmulis urbibus regibusue excíſis, ſecuras opes concupiſcere uacuum fuit, prima inter patres plebemq; certamina exarſere. Modo turbulenti tribuni,modo cõſules prævalidi, & in urbe ac foro tentamẽta ciuilium bellorum. Mox è plebe infima, C.Marius, & nobilium ſęuiſſimus L.Sylla,uictam armis libertatem in dominationem uerterunt. Poſt quos Gn.Pompeius occultior non melior. Et nunquam po ſtea niſi de principatu quæſitũ. Non diſceſſere ab armis in Pharſalia ac Phi lippis ciuium legiones, nedum Othonis ac Vitellij exercitus ſponte poſitu/ ri bellum fuerint. Eadem illos deûm ira,eadem hominum rabies,eędem ſce lerum cauſæ in diſcordiam egere. Quod ſingulis uelut ictibus trãſacta ſunt bella, ignauia principum factum eſt. Sed me ueterum nouorumq; morum reputatio longius tulit. Nũc ad rerum ordinem uenio. Profecto Brixellum Othone,honor imperij penes Titianum fratrem,ius ac poteſtas penes Pro culum præfectum. Celſus & Paulinus,cum prudentia eorum nemo utere/ tur,inani nomine ducum,alienæq; culpæ prætendebantur. Tribuni centu/ rionesq; ambigui, quod ſpretis melioribus, deterrimi ualebant. Miles ala/ cer,qui tamen iuſſa ducum interpretari quàm exequi mallet. Promoueri ad quartum à Bebriaco caſtra placuit,adeo imperitè,ut quanquam uerno tem pore anni, & tot circum amnibus,penuria aquæ fatigarentur. Ibi de prælio dubitatum, Othone per literas flagitante,ut maturarent:militibus,ut impe rator pugnæ adeſſet poſcẽtibus: plerіq; copias trans Padum agentes acciri poſtulabant. Nec perinde dijudicari poteſt quid optimũ factu fuerit,quàm

Exercitus linguis moribusq; diſſoni

pessimum fuisse quod factum est. Non ut ad pugnam, sed ad bellandum profecti, Confluentes Padi & Abduæ fluminũ XVI inde millium spacio distantes petebant. Celso & Paulino abnuentibus, militem itinere fessum, sarcinis grauẽ, obijcere hosti, non admissuro quo minus expeditus & uix quatuor millia passuum progressus, aut incompositos in agmine, aut dispersos, & uallum molientes aggrederetur, Titianus & Proculus, ubi consilijs uincerentur, ad ius imperij transibant. Aderat sanè citus equo Numida cum atro cibus mandatis, quibus Otho increpita ducũ segnitia rem in discrimen mitti iubebat, æger mora & spei impatiens. Eadem die ad Cęcinã operi pontis intentum, duo prætoriarũ cohortium tribuni colloquium eius postulantes uenerunt. Audire cõditiones, ac reddere parabat, cum præcipites exploratores adesse hostem nunciauere. Interruptus tribunorũ sermo. eoq; incertum fuit, insidias, an proditionẽ, uel aliquod honestũ cõsilium cœptauerint. Cæcina dimissis tribunis, reuectus in castra, datũ iussu Fabij Valentis pugnæ signum, & militẽ in armis inuenit. Dum legiones de ordine agminis sortiuntur, equites prorupere, & mirũ dictu, à paucioribus Othonianis quo minus in uallum impingerentur, Italicæ legionis uirtute territi sunt. ea strictis mucronibus redire pulsos, & pugnã resumere coegit. Disposita Vitellianarum legionum acie sine trepidatione, & enim (quanquam uicino hoste) aspectus armorum densis arbustis prohibebatur, apud Othonianos pauidi duces, miles ducibus infensus, mixta uehicula & lixæ, & præruptis utrinq; fossis uia quieto quoq; agmini angusta. Circumsistere alij, signa sua quærere alij: incertus undiq; clamor accurrentium, clamantiũ: & ut cuiq; audacia uel formido, in primã postremamúe aciem prorũpebant, uel reuehebãtur. Attonitas subito terrore mentes, falsum gaudium in languorem uertit, repertis qui desciuisse à Vitellio exercitũ ementirentur. Is rumor ab exploratoribus Vitellij dispersus, an ipsa Othonis parte, seu dolo, seu forte surrexerit, parum compertum. Omisso pugnæ ardore Othoniani ultro salutauere. & hostili murmure excepti, plerisq; suorũ ignaris quæ causa salutandi, metũ proditionis fecere. Tum incubuit hostiũ acies integris ordinibus, robore & numero præstantior. Othoniani quanquam dispersi, pauciores, fessi, pręlium tamen acriter sumpsere. Et per locos arboribus ac uineis impeditos, non una pugnæ facies. cominus, eminusq;, cateruis & cuneis concurrebant: in aggere uiæ collato gradu, corporibus & umbonibus, omisso pilorum iactu, gladijs & securibus galeas loricasq; perrumpere, noscentes inter se, cæteris conspicui, in euentum totius belli certabãt. Forte inter Padum uiamq;, patenti campo duæ legiones congressæ sunt: pro Vitellio Vnaetuicesima, cui cognomẽ Rapaci, uetere gloria insignis: è parte Othonis, prima Adiutrix, nõ ante in aciẽ deducta, sed ferox & noui decoris auida. Primani stratis Vnaetuicesimanorum principijs aquilam abstulere. quo dolore accensa legio, & impulit rursus

Confluentes Padi & Abduæ

Pugna, in qua uincẽtibus Vitellianis, Othoniani succubuere

ſus primanos, interfecto Orphidio Benigno legato, & plurima ſigna uexil/laq́ȝ ex hoſtibus rapuit. A parte alia, propulſa Quintanorũ impetu tertiadecima legio: circumuenti plurium accurſu quartadecimani. Et ducibus Othonis iam pridem profugis, Cæcina ac Valens ſubſidijs ſuos firmabant. Acceſſit recens auxilium Varus Alphenus cum Batauis, fuſa gladiatorum manu, quam nauibus tranſuectam oppoſitæ cohortes in ipſo flumine trucidauerãt. ita uictores latus hoſtium inuecti. Et media acie perrupta, fugere paſſim Othoniani Bebriacum petentes. Immenſum id ſpaciũ. obſtructæ ſtrage corporũ uię. quo plus cædis fuit. necq́ȝ enim ciuilibus prælijs, capti in prædam uertuntur. Suetonius Paulinus & Licinius Proculus diuerſis itineribus caſtra uitauere. Vedium Aquilam tertiædecimæ legionis legatum, iræ militum inconſultus pauor obtulit. Multo adhuc die uallum ingreſſus, clamore ſeditioſorum & fugacium circumſtrepitur. Non probris nõ manibus abſtinent, deſertorẽ proditoremq́ȝ increpant, nullo proprio crimine eius, ſed more uulgi ſuum quiſq́ȝ flagitium alijs obiectantes. Titianum & Celſum nox iuuit, diſpoſitis iam excubijs, compreſſiſq́ȝ militibus, quos Annius Gallus precibus, conſilio, auctoritate flexerat, ne ſuper cladem aduerſę pugnæ ſuiſmet ipſi cædibus ſæuirẽt. ſiue finis bello ueniſſet, ſeu reſumere arma mallent, unicum uictis in conſenſu leuamentum. Cæteris fractus animus. Prætorianus miles, non uirtute ſe, ſed proditione uictum fremebat: Ne Vitellianis quidem incruentam fuiſſe uictoriam, pulſo equite, rapta legionis aquila: Supereſſe cũ ipſo Othone militũ quod trans Padum fuerit: Venire Mœſicas legiones. magnam exercitus partẽ Bebriaci remanſiſſe. hos certe nondum uictos, & ſi ita ferret, honeſtius in acie perituros. His cogitationibus truces aut pauidi, extrema deſperatione ad iram ſæpius quàm in formidinẽ ſtimulabantur. Ar Vitellianus exercitus ad quintũ à Bebriaco lapidem conſedit, nõ auſis ducibus eodem die oppugnationem caſtrorum. Simul uoluntaria deditio ſperabatur. Sed expeditis & tantum ad prælium egreſſis, munimentum fuere arma & uictoria. Poſtera die haud ambigua Othoniani exercitus uoluntate, & qui ferociores fuerant ad pœnitentiam inclinantibus, miſſa legatione, apud duces Vitellianos dubitatum quo minus pacẽ concederent. Legati pauliſper retenti. ea res hæſitationem attulit, ignaris adhuc an impetraſſent. Mox remiſſa legatione patuit uallũ. Tum uicti uictoresq́ȝ in lachrymas effuſi, fortẽ ciuilium armorum miſera lætitia deteſtantes. Iiſdem tentorijs alij fratrũ, alij propinquorum uulnera fouebant. Spes & præmia in ambiguo: certa, funera & luctus. Nec quiſquam adeo mali expers, ut non aliquam mortẽ mœreret. Requiſitũ Orphidij legati corpus honore ſolito crematur. Paucos, neceſſarij ipſorũ ſepeliuere. Cæterum uulgus ſuper humum relictũ. Opperiebatur Otho nuncium pugnæ nequaquã trepidus, & cõſilij certus. Mœſta primũ fama, dein profugi è prælio perditas res patefaciunt.

Varus Alphenus

Non expectauit militum ardor uocem imperatoris. bonũ habere animum iubebãt. superesse adhuc nouas uires, & ipsos extrema passuros, ausurosq́. neq; erat adulatio. Ire in aciem, excitare partium fortunam furore quodam & instinctu flagrabant. qui procul astiterãt, tendere manus, & proximi prehensare genua, promptissimo Plotio Firmo. Is prætorij præfectus, identidem orabat, ne fidissimum exercitum, ne optime meritos milites desereret: maiore animo tolerari aduersa quàm relinqui: fortes & strenuos etiã contra fortunam insistere spei, timidos & ignauos ad desperationẽ formidine properare. Quas inter uoces ut flexerat uultum, aut indurauerat Otho, clamor & gemitus. Nec prætoriani tantum proprius Othonis miles, sed præmissi Mœsia eandem obstinationem aduentantis exercitus, legiones Aquileiam ingressas, nunciabant: ut nemo dubitet potuisse renouari bellum atrox, lugubre, incertũ uictis & uictoribus. Ipse uersus à consilijs belli, Hunc, inquit, animum, hanc uirtutem uestram ultro periculis obijcere, nimis grande uitæ meę precium puto. Quanto plus spei ostenditis, si uiuere placeret, pulchrior mors erit. Experti inuicẽ sumus ego ac fortuna. ne tẽpus cõputaueritis difficilius est remperare, qua te non putes diu usurũ. Ciuile bellum à Vitellio cœpit, & ut de principatu certaremus armis, initium illic fuit. ne plusquã semel certemus, penes me exemplum erit. Hinc Othonẽ posteritas æstimet. Fruetur Vitellius fratre, coniuge, liberis. mihi non ultione neq; solatijs opus est. Alij diutius imperium tenuerunt, nemo tam fortiter reliquerit. An ego tantum Romanę pubis, tot egregios exercitus, sterni rursus, & Reip. eripi patiar? Eat hic mecum animus, tanquam perituri pro me fueritis. Sed este superstites, nec diu moremur, ego incolumitatem uestram, uos constantiã meam. Plura de extremis loqui, pars ignauiæ est. præcipuũ destinationis meæ documentum habete, quod de nemine queror. Nam incusare deos uel homines, eius est, qui uiuere uelit. Talia locutus, ut cuiq; ætas aut dignitas, comiter appellatos, irent propere, neu remorando iram uictoris asperarent, iuuenes auctoritate, senes precibus monebat, placidus ore, intrepidus uerbis intempestiuas suorum lachrymas coercens. Dari naues ac uehicula abeuntibus iubet. libellos epistolasq́ studio erga se, aut Vitellium contumelijs, insignes abolet. Pecunias distribuit parce, nec ut periturus. Mox Saluium Cocceianum fratris filium prima iuuenta trepidum & mœrentem, ultro solatus est, laudando pietatem eius, castigando formidinem. An Vitellium tam immitis animi fore, ut pro incolumi tota domo, ne hanc quidem sibi gratiam redderet? Mereri se festinato exitu clementiam uictoris: Non enim ultima desperatione, sed poscente prælium exercitu, remisisse Reipub. nouissimum casum. Satis sibi nominis, satis posteris suis nobilitatis quæsitum: Post Iulios, Claudios, Sergios, se primum in familiam nouam imperium intulisse: Proinde erecto animo capesseret uitam, neu patruum

Othonis ad profligatos milites suos oratio raram animi constantiam testans

sibi

sibi Othonem fuisse, aut obliuisceretur unquam, aut nimium meminisset.

Post quę dimotis omnibus, paulum requieuit: atq; illum iam supremas cu ras agentem repens tumultus auertit, nunciata consternatione ac licentia mi litum: nanq; abeuntibus exitium minitabantur, atrocissima in Verginiũ ui, quem clausa domo obsidebãt. increpitis seditionis auctoribus regressus, ua/ cauit abeuntium alloquijs, donec omnes inuiolati digrederentur. Vespera/ scente die, sitim haustu gelidæ aquæ sedauit. Tum allatis pugionibus, cum utrũq; tentasset, alterum capiti subdit. Et explorato iam profectos amicos, noctem quietam, utq; affirmatur, nõ insomnem egit. Luce prima in ferrum pectore incubuit. Ad gemitum morientis ingressi liberti, seruiq;, & Plotius Firmus prætorij præfectus, unum uulnus inuenere. Funus maturatum. am bitiosis id precibus petierat, ne amputaretur caput ludibrio futurum. Tule/ re corpus prætoriæ cohortes, cum laudibus & lachrymis, uulnus manusq; eius exosculantes. Quidam militum iuxta rogum interfecere se, non noxa neq; ob metum, sed æmulatione decoris, & charitate principis. Ac postea promiscuè Bebriaci, Placentiæ, alijs in castris celebratũ id genus mortis. O/ thoni sepulchrum extructum est modicum & mansurum. Hunc uitę finem habuit septimo & tricesimo ætatis anno. Origo illi è municipio Ferentino. *Othonis genus* Pater consularis, auus prætorius, maternum genus impar, nec tamen inde/ corum. pueritia ac iuuẽta qualem monstrauimus. duobus facinoribus altero flagitiosissimo, altero egregio, tantundẽ apud posteros meruit bonę famæ, quantum malæ. Vt conquirere fabulosa & fictis oblectare legentium ani mos procul grauitate cœpti operis crediderim, ita uulgatis traditisq; deme/ re fidem nõ ausim. Die quo Bebriaci certabatur, auem inusitata specie apud *Miraculum* Regium Lepidum celebri luco consedisse, incolæ memorant, nec deinde cœ *Regium Lepidum* tu hominũ circum uolitantem alitem territã pulsamúe, donec Otho se ipse interficeret: tum ablatam ex oculis: & tẽpora reputantibus, initium finemq; miraculi cũ Othonis exitu competisse. In funere eius nouata luctu ac dolore militum seditio. nec erat qui coerceret. Ad Verginium uersi, modo ut recipe ret imperium, nunc ut legatione apud Cæcinam ac Valentẽ fungeretur, mi/ nitantes orabant. Verginius per auersam domus portam furtim digressus, irrumpentes frustratus est. Earum quę Brixelli egerant, cohortiũ preces Ru brius Gallus tulit. Et uenia statim impetrata, cõcedentibus ad uictorem per Flauium Sabinum ijs copijs quibus præfuerat. Posito ubiq; bello, magna pars senatus extremum discrimen adijt, profecta cũ Othone ab urbe, dein Mutinæ relicta. illuc de aduerso prælio allatum. Sed milites ut falsum rumo rem aspernãtes, quod infensum Othoni senatũ arbitrabãtur, custodire: ser/ mones, uultũ habitũq; trahere in deterius. cõuitijs postremo ac probris cau/ sam & initiũ cædis quærebãt, cũ alius insuper metus senatoribus instaret, ne prævalidis iam Vitellij partibus cunctanter excepisse uictoriã crederentur.

D 4 Ita

Ita trepidi & utrinq; anxij coeunt. nemo priuatim expedito consilio, inter multos societate culpæ tutior. Onerabat pauentium curas ordo Mutinensis, arma & pecuniã offerendo, appellabatq; Patres Conscriptos intempestiuo honore. Notabile iurgiũ inde fuit, quo Licinius Cæcina Marcellum Eprium ut ambigua disserentẽ inuasit. Nec cæteri sententias aperiebãt. Sed inuisum memoria delationũ expositumq; ad inuidiã Marcelli nomen irritauerat Cæcinã, ut nouus adhuc, & in senatum nuper adscitus magnis inimicitijs clarescerect. Moderatione meliorum dirempti. Et rediere omnes Bononiam, rursus consultaturi. Simul medio tempore plures nuncij sperabantur. Bononiæ diuisis per itinera qui recentissimũ quemq; percontarẽtur, interrogatus Othonis libertus causam digressus, habere se suprema eius mandata respondit. Ipsum uiuentẽ quidem relictũ, sed sola posteritatis cura, & abruptis uitæ blandimẽtis. Hinc admiratio, & plura interrogãdi pudor, Atq; omnium animi in Vitellium inclinauere. Intererat consilijs frater eius L. Vitellius, seq; iam adulantibus offerebat, cũ repente Cenus libertus Neronis, atroci mendacio uniuersos perculit, affirmans superuentu XIIII legionis, iunctis à Brixello uiribus, cæsos uictores, uersam partiũ fortunã. Causa fingendi fuit, ut diplomata Othonis quæ negligebantur, lætiore nuncio reualescerent. Et Cenus quidem rapidus in urbem uectus, paucos post dies iussu Vitellij pœnas luit. Senatorũ periculum auctum credentibus Othonianis militibus uera esse quę afferebantur. Intendebat formidinẽ quod publici consilij facie, discessum Mutina, desertęq; partes forent. Nec ultra in cõmune congressi, sibi quisq; consuluere, donec missæ à Fabio Valente epistolæ demerent metũ. Et mors Othonis quo laudabilior, eo uelocius audita. At Romæ nihil trepidationis: Cereales ludi ex more spectabantur: ut cessisse uita Othonem & à Flauio Sabino præfecto urbis, quod erat in urbe militum sacramento Vitellij adactum, certi auctores in theatrum attulerunt, Vitellio plausere: populus cum lauru ac floribus Galbæ imagines circum templa tulit, congestis in modum tumuli coronis iuxta lacum Curtij, quẽ locum Galba moriẽs sanguine infecerat. In senatu, cuncta longis aliorũ principatibus composita, statim decernuntur. Additæ erga Germanicos exercitus laudes gratesq;. & missa legatio, quæ gaudio fungeretur. Recitatæ Fabij Valentis epistolæ ad consules scriptæ, haud immoderatæ. Gratior Cæcinæ modestia fuit, quod non scripsisset. Cæterum Italia grauius atq; atrocius quàm bello afflictabatur. Dispersi per municipia & colonias Vitelliani, spoliare, rapere, ui & stupris polluere, in omne fas nefasq; auidi, aut uenales, non sacro, non profano abstinebant. Et fuere qui inimicos suos specie militum interficerent. Ipsiq; milites regionum gnari, refertos agros, dites dominos in prædam, aut si repugnatum foret, ad excidium destinabant, obnoxijs ducibus, & prohibere non ausis. Minus auaritiæ in Cæcina, plus ambitionis.

Diplomata

Valens

Valens ob lucra & quæstus infamis, eoq; alienæ etiam culpæ dissimulator. Iam pridem attritis Italiæ rebus, tantū peditum equitumq;, uis damnaq; & iniuriæ, ægre tolerabantur. Interim Vitellius uictoriæ suę nescius, ut ad integrum bellum, reliquas Germanici exercitus uires trahebat. Pauci ueterum militum in hybernis relicti, festinatis per Gallias delectibus ut remanētium legionum nomina supplerētur. Cura belli Hordeonio Flacco permissa. Ipse è Britannico delectu octo millia sibi adiunxit. Et paucorum dierum iter progressus, prosperas apud Bebriacū res, ac morte Othonis concidisse bellum accepit. Vocata concione uirtutem militum laudibus cumulat. Postulante exercitu, ut libertum suum Asiaticum equestri dignitate donaret, inhonestam adulationē compescuit. Dein mobilitate ingenij, quod palàm abnuerat, inter secreta conuiuij largitur, honorauitq; Asiaticū anulis, fœdum mancipiū, & malis artibus ambitiosum. Iisdem diebus accessisse partibus utraq; Mauritaniam interfecto procuratore Albino, nuncij uenere. Luceius Albinus à Nerone Mauritanię Cæsariensi præpositus, addita per Galbam Tingitanæ prouinciæ administratione, haud spernendis uiribus agebat. XVIII cohortes, quinq; alæ, ingens Maurorum numerus aderat, per latrocinia & raptus apta bello manus. cæso Galba in Othonem pronus, nec Africa contentus, Hispaniæ angusto freto diremptæ imminebat. Inde Cluuio Rufo metus, & decimā legionem propinquare littori, ut transmissurus iussit. Præmissi centuriones qui Maurorum animos Vitellio conciliarent. Neq; arduum fuit magna per prouincias Germanici exercitus fama. Spargebatur insuper spreto procuratoris uocabulo, Albinum insigne regis, & Iubæ nomē usurpare. Ita mutatis animis, Asinius Pollio alæ præfectus, è fidissimis Albino, & Festus ac Scipio cohortiū pręfecti opprimuntur. Ipse Albinus dum è Tingitana prouincia Cæsariensem Mauritaniā petit, appulsus littori, trucidatus. Vxor eius cū se percussoribus obtulisset, simul interfecta est, nihil eorum quæ fierent Vitellio inquirente. Breui auditu, quāuis magna transibat, impar curis grauioribus. Exercitū itinere terrestri pergere iubet. Ipse Arare flumine deuehitur, nullo principali paratu, sed uetere egestate cōspicuus, donec Iunius Blæsus Lugdunensis Galliæ rector, genere illustri, largus animo & par opibus, circūdaret principi ministeria, comitaretur liberaliter, eo ipso ingratus, quamuis odium Vitellius humilibus blanditijs uelaret. Præsto fuere Lugduni uictricium uictarumq; partium duces. Valentem & Cæcinam pro concione laudatos, curuli suæ circumposuit. Mox uniuersum exercitum occurrere infanti filio iubet. Perlatum & paludamento opertū sinu retinens, Germanicum appellauit, cinxitq; cunctis fortunę Principalis insignibus. Nimius honos inter secunda, rebus aduersis in solatiū cessit. Tū interfecti centuriones promptissimi Othonianorū, unde præcipua in Vitelliū alienatio per Illyricos exercitus. Simul cæteræ legiones contactu, & aduersus Germani-

Asiaticus Vitellij libertus, anulis honoratur

Araris

cos

cos milites inuidia, bellum meditabantur. Suetonium Paulinum ac Licinium Proculũ tristi mora squalidos tenuit, donec auditi, necessarijs magis defensionibus quàm honestis uterentur. Proditionem ultro imputabant: spacium longi ante prælium itineris, fatigationẽ Othonianorum, permixtum uehiculis agmen, ac pleraq; fortuita fraudi suæ assignantes. Et Vitellius credidit de perfidia, & fidẽ absoluit. Saluius Titianus Othonis frater nullum discrimen adijt, pietate & ignauia excusatus. Mario Celso consulatus seruatur. Sed creditum fama, obiectumq; mox in senatu Cæcilio Simplici, quod cum honorem pecunia mercari, nec sine exitio Celsi uoluisset. Restitit Vitellius, deditq; postea cõsulatum Simplici innoxium & inemptũ. Trachalum aduersus criminantes Galeria uxor Vitellij protexit. Inter magnorum uirorum discrimina (pudendum dictu) Maricus quidam è plebe Boiorum inserere sese fortunæ, & prouocare arma Romana, simulatione numinum ausus est. Iamq; assertor Galliarum & deus (nomen id sibi indiderat) concitis octo millibus hominum, proximos Heduorum pagos trahebat, cum grauissima ciuitas electa iuuentute adiectis à Vitellio cohortibus, fanaticã multitudinem disiecit. Captus in eo prælio Maricus, ac mox feris obiectus, quia nõ laniabatur, stolidum uulgus inuiolabilem credebat, donec spectante Vitellio interfectus est. Nec ultra in defectores aut bona cuiusquam sæuitum.

Trachalus orator

Maricus Boius assertor Galliarum

Rata fuere eorum qui acie Othoniana ceciderant testamenta, aut lex intestatis. Prorsus si luxuriam temperaret, auaritiam non timeres. Epularum fœda & inexplebilis libido. Ex urbe atq; Italia irritamenta gulæ gestabantur, strepentibus ab utroq; mari itineribus. exhausti conuiuiorum apparatibus principes ciuitatum. uastabantur ipsæ ciuitates. degenerabat à labore ac uirtute miles, assuetudine uoluptatum, & contemptu ducis. Præmisit in urbem edictũ, quo uocabulum Augusti differret, Cæsaris non reciperet, cum de potestate nihil detraheret. Pulsi Italia mathematici. Cautum seuerè, ne equites Ro. ludo & arena polluerentur. Priores id principes pecunia & sæpius ui perpulerant. Ac pleraq; municipia & coloniæ æmulabantur corruptissimum quemq; adulescentium pretio illicere. Sed Vitellius aduentu fratris, & irrepentibus dominationis magistris, superbior & atrocior, occidi Dolabellam iussit, quem in coloniam Aquinatem sepositum ab Othone rettulimus. Dolabella audita morte Othonis urbem introierat. Id ei Plautius Varus prætura functus, ex intimis Dolabellæ amicis apud Flauium Sabinum præfectum urbis obiecit, tanquam rupta custodia, ducem se uictis partibus ostentasset. Addidit tentatam cohortem, quæ Hostiæ ageret. nec ullis tantorum criminũ probationibus in pœnitentiã uersus, secundam ueniã post scelus quærebat. Conctantem super tanta re Flauium Sabinum Triaria L. Vitellij uxor, ultra fœminã ferox, terruit è periculo principis famã clemẽtiæ affectare. Sabinus suopte ingenio mitis, ubi formido incessisset, facilis mutatu

Mathematici Italia pulsi

Magistri dominationis

tatu, & in alieno discrimine sibi pauens, ne alleuasse uideretur, impulit ruentem. Igitur Vitellius metu & odio, quod Petroniam uxorem eius mox Dolabella in matrimonium accepisset, uocatum per epistolas, uitata Flaminiæ uiæ celebritate, diuertere Interamnã, atq; ibi interfici iussit. Longum interfectori: in itinere uisum, ac taberna proiectum humi iugulauit, magna cum inuidia noui principatus, cuius hoc primum specimen noscebatur. Et Triariæ licentiam modestum è proximo exemplum onerabat Galeria imperatoris uxor, nõ minax tristibus: & pari probitate mater Vitelliorũ Sextilia, antiqui moris. Dixisse quin etiam ad primas filij sui epistolas ferebatur, nõ Germanicum à se, sed Vitellium genitũ. Nec ullis postea fortunæ illecebris, aut ambitu ciuitatis in gaudium euicta, domus suæ tantũ aduersa sensit. Digressum à Lugduno Vitellium M. Cluuius Rufus assequitur omissa Hispania, lætitiam & gratulationem uultu ferens, animo anxius, & petitum se criminationibus gnarus. Hilarius Cæsaris libertus detulerat, tanquam audito Vitellij & Othonis principatu, propriam ipse potentiam, & possessionem Hispaniarum tentasset: eoq; diplomatibus nullum principem præscripsisset. Interpretabatur quædam ex orationibus eius cõtumeliosa in Vitellium, & pro se ipso popularia. Auctoritas Cluuij præualuit, ut puniri ultro libertum suum Vitellius iuberet. Cluuius comitatui principis adiectus, nõ adempta Hispania quam rexit absens, exemplo L Aruntij, quẽ Tiberius Cæsar ob metũ, Vitellius Cluuium nulla formidine retinebat. Non idem Trebellio Maximo honos. Profugerat Britannia ob iracundiam militum. Missus est in locum eius Vectius Bolanus. E præsentibus angebat Vitellium uictarum legionum haud quaquam fractus animus. Sparsæ per Italiam & uictoribus permixtæ hostilia loquebantur, præcipua quartadecimanorum ferocia qui se uictos abnuebant. quippe Bebriacensi acie uexillarijs tantum pulsis uires legionis non affuisse. Remitti eos in Britanniam, unde à Nerone exciti erãt, placuit, atq; interim Batauorum cohortes unà tendere, ob ueterem aduersus quartadecimanos discordiam. Nec diu in tantis armatorum odijs quies fuit. Augustæ Taurinorum dum opificem quendam Batauus ut fraudatorem insectatur, legionarius ut hospitem tuetur, sui cuiq; commilitones aggregati, à conuicijs ad cædem transiere. & prælium atrox arsisset, ni duæ prætoriæ cohortes causam quartadecimanorũ secutæ, his fiduciam, & metum Batauis fecissent. quos Vitellius agmini suo iungi ut fidos, legionem Graijs alpibus traductam eo flexu itineris ire iubet, quo Viennam uitarẽt. Nanq; & Viennenses timebantur. Nocte qua proficiscebatur legio, relictis passim ignibus, pars Taurinæ coloniæ ambusta: quod damnum ut pleraq; belli mala, maioribus aliarum urbium cladibus obliteratũ. Quartadecimani postquam alpibus digressi sunt, seditiosissimus quisq; signa Viennam ferebant, consensu meliorum compressi: & legio in Britanniam transuecta.

Galeria

Sextilia

Diplomata

Augusta Taurinorum

Alpes Graiæ

Proximus

Proximus Vitellio è prætorijs cohortibus metus erat. Separati primũ, deinde addito honestæ missionis lenimento arma ad tribunos suos ferebant, donec motũ à Vespasiano bellum crebresceret. Tum resumpta militia, robur Flauianarum partium fuere. Prima classicorum legio in Hispaniã missa, ut pace & ocio mitesceret. Vndecima ac septima suis Hybernis redditæ. Tertiadecimani struere amphitheatra iussi. Nam Cæcina Cremonæ, Valens Bononię spectaculum gladiatorum edere parabant, nunquam ita ad curas intento Vitellio, ut uoluptates obliuisceretur. Et quidem partes modeste distinxerat. Apud uictores orta seditio ludicro initio, nisi numerus cæsorum inuidiam bello auxisset. Discubuerat Vitellius Ticini, adhibito ad epulas Verginio. Legati tribuniq; ex moribus imperatorum seueritatem æmulantur, uel tempestiuis conuiuijs gaudent. perinde miles intentus aut licentior. Apud Vitellium omnia indisposita, temulẽta, peruigilijs ac Bacchanalibus quàm disciplinæ & castris propiora. Igitur duobus militibus, altero legionis quintæ, altero è Gallis auxiliaribus, per lasciuiam & certamen luctandi accensis, postquam legionarius procideret insultante Gallo, & ijs qui ad spectandum conuenerant in studia deductis, erupere legionarij in perniciem auxiliorum: ac duæ cohortes interfectæ. Remedium tumultus fuit alius tumultus. Puluis procul & arma aspiciebantur. Conclamatum repente XIIII legionẽ uerso itinere ad prælium uenire. sed erant agminis coactores. Agniti dempsere sollicitudinem. Interim Verginij seruus forte obuius, ut percussor Vitellij insimulatur. & ruebat ad cõuiuium miles mortem Verginij exposcens. Ne Vitellius quidem quanquam ad omnes suspiciones pauidus, de innocentia eius dubitauit. ægrè tamen cohibiti qui exitium uiri consularis, & quondam ducis sui flagitabãt. Nec quenquam sæpius quàm Verginium omnis seditio infestauit. Manebat admiratio uiri & fama, sed oderant ut fastiditi. Postero die Vitellius senatus legatione quam ibi opperiri iusserat audita, transgressus in castra, ultro pietatem militum collaudauit, frementibus auxilijs, tantum impunitatis atq; arrogantię legionarijs accessisse. Cohortes Batauorum, ne quid truculentius auderent, in Germaniam remissæ, principium interno simul externoq; bello parantibus fatis. Reddita ciuitatibus Gallorum auxilia, ingẽs numerus, & prima statim defectione inter inania belli assumptus. Cæterum ut largitionibus affectæ tamen imperij opes sufficerent, amputari legionum auxiliorumq; numeros iubet, uetitis supplementis. Et promiscuæ missiones offerebantur. Exitiale id Reip. ingratũ militi, cui eadẽ munia inter paucos, periculaq; ac labor crebrius redibant. & uires luxu corrumpebantur, cõtra ueterem disciplinam, & instituta maiorũ, apud quos uirtute q̃ pecunia res Romana melius stetit. Inde Vitellius Cremonam flexit, & spectato munere Cæcinæ, insistere Bebriacensibus campis ac uestigia recentis uictorię lustrare oculis concupiuit. Fœdũ atq; atrox spectaculum

Mores imperatorum æmulantur subditi

Coactores agminis

Affectæ imperij opes

culum, intra XL pugnæ diem lacera corpora, trunci artus, putres uirorum equorumq; formæ, infecta tabo humus, protritis arboribus atq; frugibus dira uastitas. nec minus inhumana, pars uiæ, quam Cremonenses lauro rosisq; constrauerant, extructis altaribus, cæsisq; uictimis, regium in morem. quæ læta in præsens, mox perniciem ipsis fecere. Aderant Valens & Cæcina, monstrabantq; pugnæ locos: hinc erupisse legionum agmen, hinc equites coortos: inde circumfusas auxiliorum manus. Iam tribuni præfectiq; sua quisq; facta extollentes, falso uera aut maiora uero miscebant. Vulgus quoq; militum clamore & gaudio, deflectere uia, spacia certaminum recognoscere, aggerem armorum, strues corporum intueri, mirariq;. Et erant quos uaria fors rerum, lachrimæq; & misericordia subiret. At non Vitellius flexit oculos, nec tot millia insepultorum ciuium exhorruit. Lætus ultro, & tam propinquæ sortis ignarus instaurabat sacrum dijs loci. Exin Bononiæ à Fabio Valente gladiatorum spectaculum editur, aducto ex urbe cultu. Quantoq; magis propinquabat, tanto corruptius iter immixtis histrionibus & spadonum gregibus, & cætero Neronianæ aulæ ingenio. Nanq; & Neronem ipsum Vitellius admiratione celebrabat, sectari cantantem solitus, non necessitate qua honestissimus quisq;, sed luxu & saginæ mancipatus emptusq;. Vt Valenti & Cæcinæ uacuos honoris menses aperiret, coartati aliorum cõsulatus, dissimulatus M. Macri, tanquam Othonianarum partium ducis: & Valerium Marinum destinatum à Galba consulem distulit, nulla offensa, sed mitem, & iniuriam segniter laturum. Pedanius Costa omittitur ingratus principi, ut aduersus Neronem ausus, & Verginij extimulator. Sed alias protulit causas. actæq; insuper Vitellio gratiæ, consuetudine seruitij. Non ultra paucos dies, quanquam acribus initijs cœptum, mendacium ualuit. Extiterat quidam Scribonianum se Camerinum ferẽs, *Falsus Scribonianus* Neronianorum temporum metu in Histria occultatum, quod illic clientelę & agri ueterum Crassorum, ac nominis fauor manebat. Igitur deterrimo quoq; in argumentum fabulæ assumpto, uulgus credulum, & quidam militum errore ueri, seu turbarum studio, certatim aggregabantur: cum pertractus ad Vitellium, interrogatusq; quis nam mortalium esset, postquam nulla dictis fides, & à domino noscebatur, conditione fugitiuus, nomine Geta, sumptum de eo supplicium in seruilem modum. Vix credibile memoratu est, quantum superbiæ socordiæq; Vitellio adoleuerit, postquam speculatores Syria Iudæaq; adactum in uerba eius Orientem nunciauere. Nam & si uagis adhuc & incertis auctoribus, erat tamen in ore famaq; Vespasianus, ac plerunq; ad nomen eius Vitellius excitabatur. Tum ipse exercitusq; ut nullo æmulo, sæuitia, libidine, raptu, in externos mores prorupe rant. At Vespasianus bellum armaq;, procul uel iuxta sitas uires circumspectabat. Miles ipsi adeo paratus, ut præeuntem sacramentum, & fausta Vitellio omnia precantem, per silentium audierint. Mutiani animus nec Ve

ſpaſiano alienus,& in Titum pronior. præfectus Aegypti Alexander conſilia ſociauerat. Tertiam legionem,quod de Syria in Mœſiam tranſiſſet,ſuam numerabat.cæteræ Illyrici legiones ſecuturæ ſperabantur. Nanq; omnes exercitus flammauerat arrogantia uenientium à Vitellio militum,quod truces corpore, horridi ſermone, cæteros ut impares irridebant. Sed inerat à mole belli plerunq; cunctatio, & Veſpaſianus modo in ſpem erectus,aliquando aduerſa reputabat: Quis ille dies foret,quo L X ætatis annos,& duos filios iuuenes bello permitteret:Eſſe priuatis cogitationibus progreſſum, & prout uelint plus minúsue ſumi ex fortuna. Imperium cupientibus,nihil medium inter ſumma aut præcipitia. Verſabatur ante oculos Germanici exercitus robur, notum uiro militari. Suas legiones ciuili bello inexpertas, Vitellij uictrices.& apud uictos plus querimoniarũ quàm uirium. Fluxam per diſcordias militum fidem, & periculum ex ſingulis. Quid enim profuturas cohortes alaſq;, ſi unus alterq; præſenti facinore paratum ex diuerſo præmium petat? Sic Scribonianum ſub Claudio interfectum, ſic perculforem eius Volaginium è gregario ad ſumma militiæ prouectum. Facilius uniuerſos impelli,quàm ſingulos uitari. His pauoribus nutantem, & alij legati amiciq; firmabant, & Mutianus poſt multos ſecretoſq; ſermones,iam & coràm ita locutus.

Ad Veſpaſianũ oratio Mutiani ſuadentis ut imperium Ro. ſuſcipiat

Omnes qui magnarum rerum conſilia ſuſcipiunt,æſtimare debent, an quod inchoatur, Reip. utile, ipſis glorioſum, aut promptum effectu,aut certè non arduum ſit. Simul ipſe qui ſuadet conſiderandus eſt,adijciat ne conſilio periculum ſuum:& ſi fortuna cœptis affu
" erit,cui ſummum decus acquiratur. Ego te Veſpaſiane ad imperium uoco,
" tam ſalutare Reip. quàm tibi magnificum. Iuxta deos in tua manu poſitum
" eſt. Nec ſpeciem adulantis expaueris, à contumelia quàm à laude propius
" fuerit,poſt Vitellium eligi. Nõ aduerſus diui Auguſti acerrimam mentem,
" nec aduerſus cautiſſimam Tiberij ſenectutem, nec contra Cai quidem aut
" Claudij uel Neronis fundatam longo imperio domum exurgimus. ceſſiſti
" etiã Galbæ imaginibus. Torpere ultra, & polluendã perdendamq; Remp.
" relinquere, ſopor & ignauia uideretur, etiam ſi tibi, quàm inhoneſta, tam
" tuta ſeruitus eſſet. Abijt iam & tranſuectum eſt tempus, quo poſſes uideri
" concupiſſe. Confugiendum eſt ad imperium. An excidit trucidatus Cor
" bulo? ſplendidior origine quàm nos ſumus, fateor. Sed & Nero nobilitate
" natalium Vitellium anteibat. Satis clarus eſt apud timentem quiſquis ti
" metur. Et poſſe ab exercitu principem fieri, ſibi ipſe Vitellius documento
" eſt,nullis ſtipendijs,nulla militari fama,Galbæ odio prouectus. Ne Otho
" nem quidem ducis arte, aut exercitus ui, ſed præpropera ipſius deſperatio
" ne uictum, iam deſiderabilem & magnum principem fecit. Cum interim
" ſpargit legiones, exarmat cohortes, noua cotidie bello ſemina miniſtrat. ſi
" quid ardoris ac ferociæ miles habuit, popinis & comeſſationibus & prin
" cipis imitatione deteritur. Tibi è Iudæa & Syria & Aegypto nouem legio

nes integræ, nulla acie exhaustæ, non discordia corruptæ. sed firmatus usu « miles, & belli domitor externi. Classium, alarum, cohortium robora, & fi- « dissimi reges, & tua ante omnes experientia. Nobis nihil ultra arrogabo, « quàm ne post Valentem ac Cæcinam numeremur. Ne tamen Mutianum « socium spreueris, quia æmulum non experiris: me Vitellio antepono, te mi- « hi. Tuæ domui triumphale nomen, duo iuuenes, capax iam imperij alter, « & primis militiæ annis apud Germanicos quoq; exercitus clarus. Absur- « dum fuerit, non cedere imperio ei, cuius filium adoptaturus essem, si ipse « imperarem. Cæterum inter nos non idem prosperarum aduersarumq; re- « rum ordo erit. Nam si uincimus, honorem quem dederis habebo, discri- « men ac periculum ex æquo partiemur: imò ut melius est, tu hos exercitus « rege, mihi bellum, & præliorum incerta trade. Acriore hodie disciplina ui- « cti quàm uictores agunt. hos ira, odium, ultionis cupiditas ad uirtutem ac- « cendit: illi per fastidium, & contumaciam hebescunt. Aperiet & recludet con « tecta uictricium partium & tumescentia uulnera bellum ipsum. Nec mihi « maior in tua uigilantia, parsimonia, sapientia, fiducia est, quam in Vitellij « torpore, inscitia, sæuitia. Sed & meliorem in bello causam, quàm in pace ha- « bemus. Nam qui deliberant, desciuerunt. Post Mutiani orationem cæ- « teri audentius circunsistere, hortari, responsa uatum, & syderum motus re- ferre. Nec erat intactus tali superstitione, ut qui mox rerum dominus Se- leucum quendam mathematicum rectorem & præscium palàm habuerit. *Seleucus mathematicus* Recursabant animo uetera omina. Cupressus arbor in agris eius conspicua altitudine repente prociderat, ac postera die, eodem uestigio resurgens, pro- cera & latior uirebat. grande id, prosperumq; consensu aruspicum. & sum- *Omen.* ma claritudo iuueni admodum Vespasiano promissa. Sed primo trium- phalia, & consulatus, & Iudaicæ uictoriæ decus, impleße fidem ominis ui- debantur. Vt hæc adeptus est, portendi sibi imperium credebat. Est Iudæ- am inter Syriamq; Carmelus, ita uocant mōtem deumq;. nec simulachrum *Carmelus mons* deo, aut templum, sic tradidere maiores aram tantum & reuerentiam. Illic sacrificanti Vespasiano, cum spes occultas uersaret animo, Basilides sacer- dos inspectis identidem extis, quicquid est, inquit, Vespasiane quod pa- ras, seu domum extruere, seu prolatare agros, siue ampliare seruitia, datur tibi magna sedes, ingentes termini, multum hominum. Has ambages & statim exceperat fama, & tunc aperiebat. nec quicquam magis in ore uulgi: crebriores apud ipsum sermones, quanto sperantibus plura dicūtur. Haud dubia destinatione discessere, Mutianus Antiochiam, Vespasianus Cæsa- *Antiochia* ream. Illa Syriæ, hæc Iudææ caput est. Initium ferendi ad Vespasianum im *Cæsarea* perij Alexandriæ cœptum, festinante Tiberio Alexandro, qui kalen. Iul. sacramento eius legiones adegit. Isq; primus principatus dies in posterum celebratus, quamuis Iudaicus exercitus v nonas Iul. apud ipsum iurasset. Vt ne Titus quidem filius expectaretur, Syria remeans, & consiliorum inter

Mutianum ac patrem nuncius, cuncta impetu militum acta: non parata cognitione, non coniunctis legionibus, dum quæritur tempus locusq́ue, quodq́ue in re tali difficillimum est prima uox, dum animo spes, timor, ratio, casus obuersantur. Egressum cubiculo Vespasianum pauci milites solito assistunt ordine, ut legatum salutaturi. Imperatorem salutauerunt. Tum cæteri accurrere, Cæsarem, & Augustum, & omnia principatus uocabula cumulare. Mens à metu ad fortunam transierat. In ipso nihil tumidum, arrogans, aut in rebus nouis nouum fuit. Vt primum tantæ multitudinis offusam oculis caliginem disiecit, militariter lautus, læta omnia, & affluentia excepit. Nam id ipsum operiens Mutianus, alacrem militem in uerba Vespasiani adegit. Tum Antiochensium theatrum ingressus, ubi illis consultare mos est, concurrentes & in adulationem effusos alloquitur, satis decorus etiam Græca facundia, omniumq́ue quæ diceret atq́ue ageret, arte quadam ostentator. Nihil æque prouinciam exercitumq́ue accendit, quàm quod asseuerabat Mutianus, statuisse Vitellium ut Germanicas legiones in Syriam ad militiam opulentam quietamq́ue transferret. Contra Syriacis legionibus Germanica hyberna cœlo ac laboribus dura mutarentur. Quippe & prouinciales sueto militum contubernio gaudebant, pleriq́ue necessitudinibus & propinquitatibus mixti: & militibus uetustate stipendiorum nota & familiaria castra, in modum penatium diligebantur. Ante Idus Iul. Syria omnis in eodem sacramento fuit. Accessere, cum regno Sohemus, haud spernẽdis cum uiribus Antiochus, uetustis opibus ingens, & inseruientium regum ditissimus. Mox per occultos suorum nuncios excitus ab urbe Agrippa, ignaro adhuc Vitellio celeri nauigatione properauerat. Nec minore animo regina Berenice partes iuuabat, florens ætate formaq́ue, & seni quoq́ue Vespasiano magnificentia munerum grata. Quicquid prouinciarum alluitur mari, Asia atq́ue Achaia tenus, quantumq́ue introrsus Pontum & Armenios patescit, iurauere. Sed inermes legati regebant, nondum additis Cappadociæ legionibus Consilium de summa rerum Beryti habitum. Illuc Mutianus cum legatis tribunisq́ue, & splendidissimo quoq́ue centurionum ac militum uenit. Et è Iudaico exercitu lecta decora. Tantum simul peditum equitumq́ue, & æmulantium inter se regum paratus, speciem fortunæ Principalis effecerant. Prima belli cura, agere delectus, reuocare ueteranos. destinantur ualidæ ciuitates exercendis armorum officinis. apud Antiochenses aurum argentumq́ue signatur. eaq́ue cuncta per idoneos ministros suis quæque locis festinabantur. Ipse Vespasianus adire, hortari, bonos laude, segnes exemplo incitare sæpius quàm cohercere, uitia magis amicorum quàm uirtutes dissimulans. Multos præfecturis & procurationibus, plerosq́ue senatorij ordinis honore percoluit, egregios uiros, & mox summa adeptos. quibusdam fortuna pro uirtutibus fuit. Donatiua militi neq́ue Mutianus prima concione, nisi modicè ostenderat. ne Vespasianus quidem plus ciuili bello obtulit,

Vespasianus Imperator salutatur

Sohemus

Antiochus

Agrippa

Berenice

quàm

quàm alij in pace, egregie firmus aduersus militarem largitionem, eoͣ ex/ercitu meliore. Missi ad Parthum Armeniumq; legati. prouisumq; ne uer/sis ad ciuile bellum legionibus, terga nudarentur. Titum instare Iudææ, Ve/spasianum obtinere claustra Aegypti placuit. Sufficere uidebantur aduer/sus Vitellium pars copiarum & dux Mutianus, & Vespasiani nomen, ac nihil arduum fatis. Ad omnes exercitus legatosq; scriptæ epistolæ, præce/ptumq; ut prætorianos Vitellio infensos, recuperandæ militiæ præmio inuitarent. Mutianus cum expedita manu, socium magis imperij quàm mi/nistrum agens, non lento itinere, ne cunctari uideretur, neq; tamen prope/rans, gliscere famam ipso spatio sinebat, gnarus modicas uires sibi, & ma/iora credi de absentibus. Sed legio sexta & tredecim uexillariorum millia ingenti agmine sequebantur. Classem è Ponto Byzantium adigi iusserat: ambiguus consilij, num omissa Mœsia Dyrrachium pedite atq; equite pe/teret: simul longis nauibus uersum in Italiam mare clauderet, tuta pone ter/gum Achaia Asiaq;: quas inermes exponi Vitellio, ni præsidijs firmaren/tur: atq; ipsum Vitellium in incerto fore, quam partem Italiæ protegeret, si simul Brundusium Tarentumq; & Lucaniæ Calabriæq; littora infestis classibus peterentur. Igitur nauium, militum, armorum, paratu strepere pro uinciæ. Sed nihil æque fatigabat, quàm pecuniarum conquisitio: eos esse belli ciuilis neruos dictitans Mutianus, nõ ius aut uerum in cognitionibus, sed solam magnitudinem opum spectabat. passim delationes, & locuple/tissimus quisq; in prædam correpti. quę grauia atq; intoleranda, sed necessi tate armorum excusata, etiam in pace mansere: ipso Vespasiano inter initia imperij ad obtinendas iniquitates haud perinde obstinato, donec indul/gentia fortunæ & prauis magistris didicit, aususq; est. Proprijs quoq; opi/bus Mutianus bellum iuuit, largitus priuatim, quod auidius de Rep. sume/ret. Cæteri conferendarum pecuniarum exemplum secuti, rarissimus quisq; eandem in recuperando licentiam habuerunt. Accelerata interim Vespasia/ni cœpta, Illyrici exercitus studio in partes. Tertia legio exemplum cæteris Mœsiæ legionibus præbuit. Octaua erat ac septima Claudiana imbutæ fauore Othonis, quamuis prælio non interfuissent: Aquileiam iam pro/gressæ, proturbatis qui de Othone nunciabant, laceratisq; uexillis nomen Vitellij præferentibus, rapta postremo pecunia, & inter se diuisa, hostiliter egerant. Vnde metus, & ex metu consilium, posse imputari Vespasiano, quæ apud Vitellium excusanda erant. Ita tres Mœsicæ legiones per episto/las alliciebant. In eo metu Aponius Saturninus Mœsiæ rector, pessimum facinus audet, misso centurione ad interficiendum Tectium Iulianum septi/mæ legionis legatum, ob simultates, quibus causam partium prætendebat. Iulianus comperto discrimine, & gnaris locorum adscitis, per auia Mœsiæ ultra montem Hemum profugit. nec deinde ciuili bello interfuit, per uari/as moras susceptum ad Vespasianum iter trahens, & ex nuncijs cunctabun

Vespa. firmus aduersus militarem largitionem

Nihil arduum fatis

Maiora creduntur de absentibus

Nerui bellorũ pecunia

Praui magistri

dus, aut properans. At in Pannonia XIII legio ac VII Galbiana, dolorem iramq; Bebriacensis pugnæ retinentes, haud cunctanter Vespasiano accessere, ui præcipua Primi Antonij. Is legibus nocens, & tempore Neronis falsi damnatus, inter alia belli mala, senatorium ordinem recuperauerat, præpositus à Galba septimæ legioni. scriptitasse Othoni credebatur, ducem se partibus offerens. à quo neglectus, in nullo Othoniani belli usu fuit. labantibus Vitellij rebus Vespasianum secutus, grande momentum addidit, strenuus manu, sermone promptus, serendæ in alios inuidiæ artifex, discordijs & seditionibus potens, raptor, largitor, pace pessimus, bello non spernendus. Iuncti inde Mœsici ac Pannonici exercitus, Dalmaticum militem traxere, quanquam consularibus legatis nihil turbantibus. Titus Fabianus Pannoniam, Pompeius Syllanus Dalmatiam tenebant, diuites senes. Sed procurator aderat Cornelius Fuscus uigens ætate, claris natalibus. prima iuuenta quietis cupidine senatorium ordinem exuerat. idem pro Galba dux coloniæ suæ, eaq; opera procurationem adeptus, susceptis Vespasiani partibus, acerrimam bello facem prætulit. non tam præmijs periculorum, quàm ipsis periculis lætus, pro certis & olim partis, noua, ambigua, ancipitia malebat. Igitur mouere & quatere quicquid usquam ægrum foret, aggreditur. Scriptæ in Britanniam ad Quartadecimanos, in Hispaniam ad primanos epistolæ: quod utraq; legio pro Othone aduersa Vitellio fuerat. Sparguntur per Gallias literæ, momentoq; temporis flagrabat ingens bellum, Illyricis exercitibus palàm desciscentibus: cæteris fortunam secuturis. Dum hæc per prouincias à Vespasiano ducibusq; partium geruntur, Vitellius contemptior in dies segniorq;, ad omnis municipiorum uillarumq; amœnitates resistens, graui urbem agmine petebat. Sexaginta millia armatorum sequebantur, licentia corrupta. Calonum numerus amplior, procacissimis etiam inter seruos lixarum ingenijs. tot legatorum amicorumq; comitatus, inhabilis ad parendum, etiam si summa modestia regeretur. Onerabant multitudinem obuij ex urbe senatores equitesq;, quidam metu, multi per adulationem: cæteri ac paulatim omnes, ne alijs proficiscentibus, ipsi remanerent. Aggregabantur è plebe flagitiosa per obsequia Vitellio cogniti, scurræ, histriones, aurigæ, quibus ille amicitiarum dehonestamentis mire gaudebat. Nec coloniæ modo aut municipia congestu copiarum, sed ipsi cultores aruaq; maturis iam frugibus ut hostile solum uastabantur. Multæ & atroces inter se militum cædes, post seditionem Ticini cœptam, manente legionum auxiliorumq; discordia, ubi aduersus paganos certandum foret, consensu. Sed plurima strages ad septimum ab urbe lapidem. Singulis ibi militibus Vitellius paratos cibos ut gladiatoriam saginam diuidebat. Et effusa plebs totis se castris miscuerat. Incuriosos milites uernacula urbanitate quidam spoliauere abscissis furtim balteis, an accincti forent rogitantes. Non tulit ludibrium insulens contumeliæ

Antonius Primus falsi damnatus

Corn. Fuscus

Amicitiarum dehonesta menta

Manente militib. alioqui discordia, aduersus paganos consensus

animus. Inermem populum gladijs inuasere. Cæsus inter alios pater militis cum filium comitaretur, deinde agnitus. & uulgata cæde, temperatum ab innoxijs. In urbe tamen trepidatum præcurrentibus passim militibus. Forum maxime petebant, cupidine uisendi locum in quo Galba iacuisset. Nec minus sæuum spectaculum erant ipsi, tergis ferarum & ingentibus telis horrentes, cum turbam populi per inscitiam parum uitarent, aut ubi lubrico uiæ uel occursu alicuius procidissent, ad iurgium, mox ad manus & ferrum transirent. Quin & tribuni præfectiq; cum terrore & armatorum cateruis uolitabant. Ipse Vitellius à ponte Miluio, insigni equo paludatus accinctusq; senatum & populum ante se agens, quo minus ut captam urbem ingrederetur, amicorum consilio deterritus, sumpta prætexta & composito agmine incessit. Quatuor legionum aquilæ per frontem, totidemq; circa è legionibus alijs uexilla, mox XII alarum signa, & post peditum ordines, eques, dein quatuor & XXX cohortes, ut nomina gentium aut species armorum forent, discretæ. Ante aquilam præfecti castrorum tribuniq;, & primi centurionum candida ueste, cæteri iuxta suam quisq; centuriam armis donisq; fulgentes. Et militum phaleræ, torquesq; splendebant: decora facies, & non Vitellio principe dignus exercitus. Sic Capitolium ingressus, atque ibi matrem complexus, Augustæ nomine honorauit. Postera die tanquam apud alterius ciuitatis senatum populumq; magnificam orationem de semetipso prompsit, industriam temperantiamq; suam laudibus attollens, conscijs flagitiorum ipsis qui aderant, omniq; Italia, per quam somno & luxu pudendus incesserat. Vulgus tamen uacuum curis, & sine falsi ueriq; discrimine solitas adulationes edoctum, clamore & uocibus adstrepebat: abnuentiq; nomen Augusti, expressere ut assumeret, tam frustra quàm recusauerat. Apud ciuitatem cuncta interpretantem, funesti ominis loco acceptum est, quod maximum Pontificatum adeptus Vitellius, de cerimonijs publicis XV kalen. Aug. edixisset, antiquitus infausto die Cremerensi Alliensiq; cladibus. adeo omnis humani diuiniq; iuris expers, pari libertorum amicorumq; socordia, uelut inter temulentos agebat. Sed comitia consulum cum candidatis ciuiliter celebrans, omnem infimæ plebis rumorem, in theatro ut spectator, in Circo ut fautor affectauit. quæ grata sanè & popularia si à uirtutibus proficiscerentur, memoria uitæ prioris indecora & uilia accipiebantur. Ventitabat in senatum, etiam cum paruis de rebus patres consulerentur. Ac forte Priscus Heluidius prætor designatus, contra studium eius censuerat. Commotus primo Vitellius, non tamen ultra quàm Tribunos plebis in auxilium spretæ potestatis aduocauit. Mox mitigantibus amicis, qui altiorem iracundiam eius uerebantur, nihil noui accidisse respondit, quod duo senatores in Rep. dissentirent: solitum se etiam Thraseæ contradicere. Irrisere pleriq; impudentiam æmulationis. alijs id ipsum placebat, quod non ex præpotentibus, sed Thraseam

Vitellij in urbem Romam ingressus

Sextilia Augusta

Vulgus

Ciuitas Romana cuncta interpretans

ad exemplar ueræ gloriæ legisset. Præposuerat prætorianis P. Sabinum, ad præfecturam cohortis Iulium Priscum, dum centurio esset. Priscus Valentis, Sabinus Cæcinæ gratia pollebant. Inter discordes Vitellio nihil auctoritatis. munia imperij Cæcina ac Valens obibant, olim anxij odijs, quæ bello & castris male dissimulata, prauitas amicorum, & fœcunda gignendis inimicitijs ciuitas auxerat, dum ambitu, comitatu, & immensis salutantium agminibus contendunt, comparanturque uarijs in hunc aut illum Vitellij inclinationibus. Nec unquam satis fida potentia ubi nimia est. Simul ipsum Vitellium, subitis offensis aut intempestiuis blanditijs mutabilem, contemnebant metuebantque. Nec eo segnius inuaserant domos, hortos, opesque imperij, cum flebilis & egens nobilium turba, quos ipsos liberosque patriæ Galba reddiderat, nulla principis misericordia iuuarentur. Gratum primoribus ciuitatis, etiam plebs approbauit, quod reuersis ab exilio iura libertorum concessisset, quanquam id omnino seruilia ingenia corrumpebant, abditis pecunijs per occultos aut ambitiosos sinus. Et quidam in domum Cæsaris transgressi, atque ipsis dominis potentiores. Sed miles plenis castris & redundante multitudine, in porticibus aut delubris, & urbe tota uagus, non principia noscere, non seruare uigilias, neque labore firmari: per illecebras urbis, & inhonesta dictu, corpus otio, animum libidinibus imminuebat. Postremo ne salutis quidem cura, infamibus Vaticani locis magna pars tetendit. unde crebræ in uulgus mortes. Et adiacentia Tiberi Germanorum Gallorumque obnoxia morbis corpora, fluminis auiditas, & æstus impatientia labefecit. Insuper confusus prauitate uel ambitu, ordo militiæ. Sedecim prætoriæ, quatuor urbanæ cohortes scribebantur, quis singula millia inessent. Plus in eo delectu Valens audebat, tanquam ipsum Cæcinam periculo exemisset. sane aduentu eius partes conualuerant, & sinistrum lenti itineris rumorem prospero prælio uerterat. omnisque inferioris Germaniæ miles Valentem affectabatur. unde primum creditur Cæcinæ fides fluitasse. Cæterum non ita ducibus indulsit Vitellius, ut non plus militi liceret. Sibi quisque militiam sumpsere. quamuis indignus, si ita maluerat, urbanæ militiæ ascribebatur. Rursus bonis remanere inter legionarios aut alares uolentibus permissum. nec deerant qui uellent, fessi morbis, & intemperiem cœli incusantes. Robora tamen legionibus alisque subtracta, conuulsum castrorum decus, XX millibus è toto exercitu permixtis magis quàm electis. Concionante Vitellio postulantur ad supplicium Asiaticus & Flauius & Rufinus duces Galliarum, quod pro Vindice bellassent. Nec cohercebat eiusmodi uoces Vitellius. super insitam animo ignauiam, conscius sibi instare donatiuum & deesse pecuniam, omnia alia militi largiebatur. Liberti principum conferre pro numero mancipiorum ut tributum iussi. Ipse sola perdendi cura, stabula aurigis extruere. Circum gladiatorum ferarumque spectaculis opplere: tanquam in summa abundantia, pecuniæ illudere. Quin & natalem Vitellij

Ciuitas Romana fœcunda gignendis inimicitijs

Iura libertorum

Germanorum obnoxia morbis corpora

Vitellij diem Cæcina ac Valens editis tota urbe uicatim gladiatoribus, celebrauere ingenti paratu, & ante illum diem insolito. Lętum fœdissimo cuique, apud bonos inuidiæ fuit, quod extructis in campo Martio aris, inferias Neroni iecisset. Cæsæ publicæ uictimæ crematæque: faces Augustales subdidere: quod sacerdotium, ut Romulus Tatio regi, ita Cæsar Tiberius Iuliæ genti sacrauit. Nondum quartus à uictoria mensis, & libertus Vitellij Asiaticus Polycletos, Patrobios, & uetera odiorum nomina æquabat. Nemo in illa aula probitate aut industria certauit. Vnum ad potentiam iter, prodigis epulis, & sumptu Caianæ aquæ satiare inexplebiles Vitellij libidines. Ipse abunde ratus, si præsentibus frueretur, nec in longius consultans, nouies millies sestertium paucissimis mensibus interuertisse creditur. Magna & misera ciuitas eodem anno Othonem Vitelliumque passa, inter Iunios, Fabios, Icellos, Asiaticos, uaria & pudenda sorte agebat, donec successere Mutianus & Marcellus, & magis alij homines, quàm alij mores. Prima Vitellio tertiæ legionis defectio nunciatur, missis ab Aponio Saturnino epistolis, antequam is quoque Vespasiani partibus aggregaretur. Sed neque Aponius cuncta, ut trepidans re subita, perscripserat, & amici adulantes mollius interpretabantur: Vnius legionis eam seditionem: cæteris exercitibus constare fidem. In hunc modum etiam Vitellius apud milites disseruit, prætorianos nuper exauctoratos insectatus, à quibus falsos rumores dispergi, nec ullum ciuilis belli metum asseuerabat, suppresso Vespasiani nomine, & uagis per urbem militibus, qui sermones coercerent. Id præcipuum alimentum famæ erat. Auxilia tamen è Germania Britanniaque & Hispanijs exciuit, segniter, & necessitatem dissimulans. Perinde legati prouinciæque cont ctabantur. Hordeonius Flaccus suspectis iam Batauis anxius proprio bello, Vectius Bolanus nunquam satis quieta Britannia, & uterque ambigui. neque ex Hispanijs properabatur, nullo tum ibi consulari. Trium legionum legati pares iure, & prosperis Vitellij rebus certaturi ad obsequium, aduersam eius fortunam ex æquo detrectabant. In Africa legio cohortesque delectæ à Clodio Macro, mox à Galba dimissæ, rursus iussu Vitellij militiam cœpere. simul cætera iuuentus dabat impigre nomina. quippe integrum illic ac fauorabilem proconsulatum Vitellius, famosum inuisumque Vespasianus egerat: perinde socij de imperio utriusque coniectabant. sed experimentum contra fuit. Ac primo Valerius Festus legatus studia prouincialium cum fide iuuit. mox nutabat, palàm epistolis edictisque Vitellium, occultis nuncijs Vespasianum fouēs, & hæc illaue defensurus, prout inualuissent. Deprehensi cum literis edictisque Vespasiani per Rhætiam & Gallias militum & centurionum quidam, ad Vitellium missi necantur. plures fefellere, fide amicorum, aut suomet statu occultati. Ita Vitellij paratus noscebantur. Vespasiani consiliorum pleraque ignota: primum socordia Vitellij, deinde Pannonicę alpes præsidijs insessæ nuncios retinebant. Mare quoque

Asiaticus Vitellij libertus

Pannonicæ alpes

Etesiæ

Vide Annot. Etesiæ flabant, harum flatus in orientem nauigantibus secundus, inde aduersus erat. Tandem irruptione hostium, atrocibus undiq; nunciis exterritus, Cæcinam & Valentem expediri ad bellum iubet. Præmissus Cæcina. Valentem è graui corporis morbo tum primum assurgentem infirmitas tardabat. Longe alia proficiscẽtis ex urbe Germanici exercitus species. Non uigor corporibus, non ardor animis. lentum & rarum agmen, & fluxa arma, segnes equi. impatiens solis, pulueris, tempestatum, quantumq; hebes ad sustinendum laborem miles, tanto ad discordias promptior. Accedebat huc Cæcinæ ambitio uetus, torpor recens, nimia fortunæ indulgentia solutí in luxum: seu perfidiam meditanti, infringere exercitus uirtutẽ, inter artes erat. Credidere pleriq; Flauij Sabini consilijs concussam Cæcinę mentem, ministro sermonum Rubrio Gallo, rata apud Vespasianũ fore pacta transitionis. simul odiorum inuidiæq; erga Fabium Valentem admonebatur, ut impar ad Vitellium, gratiam uiresq; apud nouum principem pararet. Cęcina complexu Vitellij multo cum honore digressus, partem equitum ad occupandam Cremonam præmisit. Mox uexillarij quartædecimæ & sextædecimæ legionum, dein quinta & duodeuicesima secutæ: postremo agmine Vna&uicesima Rapax, & prima Italica incessere cum uexillarijs trium Britannicarum legionum & electis auxilijs. Profecto Cæcina, scripsit Fabius Valens exercitui, quem ipse ductauerat, ut in itinere opperiretur: sic sibi cum Cæcina conuenisse. qui præsens, eoq; ualidior, immutatum id consilium finxit, ut ingruenti bello tota mole occurreretur. Ita accelerate legiones Cremonam, pars Hostiliam petere iussæ. Ipse Rauennam diuertit, prætexto classem alloquendi. Mox Patauij secretum componendæ proditionis quæsitum. nanq; Lucilius Bassus post præfecturam alæ, Rauennati simul ac Misenensi classibus à Vitellio præpositus, quod non statim præfecturam prætorij adeptus foret, iniquam iracundiam flagitiosa perfidia ulciscebatur. Nec

Mali, similes sciri potest traxerit ne Cæcinam, an (quod euenit inter malos, ut & similes sint) eadem illos prauitas impulerit. Scriptores temporum, qui potiente rerum Flauia domo, monumenta huiusce belli composuerunt, curam pacis & amorem Reip. corruptas in adulationem causas tradidere. Nobis super insitam leuitatem, & prodito Galba mox uilem fidem, æmulatione inuidiaq;, ne ab alijs apud Vitellium anteirentur, peruertisse ipsum Vitellium uidentur. Cæcina legiones assecutus, centurionum militumq; animos obstinatos pro Vitellio, uarijs artibus subruebat. Basso eadem molienti minor difficultas erat, lubrica ad mutandam fidem classe, ob memoriam recentis pro Othone militiæ.

BEATI RHENANI IN LIBRVM DECIMVM NONVM CASTIGATIONES.

Æc & talia.) Nos, Hæc atq; talia.

Cæterum ut trāſmitteret in Italiam impune, & eo uſui fo ret, ſcriptum Aponio ſociū reuireſcere credebat.) Hunc locum prorſus deprauatum arbitramur. Neq; enim ex uerbis iſtis cōmodus ſenſus elici poteſt. Budenſe exemplar habet, Cęterum in Italiam impune & eo uſui foret ſcriptū Aponio ſociū reuireſcere credebatur. Ex uerbis iſtis æque corruptis, huiuſmodi lectionē exculpſimus, Cæterū quum in Italiā, im punito eo uſu, foret ſcriptū, ſociū reuireſcere credebat. Nūc perpendat lector utra lectio huic loco magis ſit accōmoda. Videt aūt mihi ideo dictū, impunito eo uſu, quia nō ſemper licet ē caſtris ad amicos mittere literas, ad cauendā proditionem.

Poſſeſſa ipſo tranſitu Vincentia.) Repoſui, Vicentia Sic enim Plin. atq; Ptolemæus uocāt. quidā & Vicetiā ex inſcriptione quę in agro Veronenſi reperta eſt. *Vicentia*

Ac ne peruium illa Germanicis exercitibus fieret.) Illâ ſicut quâ, pro illac. Sic libro ſecundo. Incubueratq; ſagittarijs, illâ rupturus, ni Rhetorū Vindelicorumq; & Gallicę cohortes ſigna obieciſſent. Hac forma Liuius eâ aduerbialiter uſurpat libro ſexto primæ dec. quod ad quâ refertur. Emenda locum illum fœde deprauatum in omnibus æditionibus quas ego uiderim. Sic enim uulgo legitur. Et Volſci quâ modo ſimulato metu ceſſerant, eunt in ueram fugam effuſi. Tu ſcribe. Et Volſci quâ modo ſimulato metu ceſſerant, eâ in ueram fugam effuſi, magna pars & in ipſo certamine, & poſt in fuga cæſi. *Liuij locus*

Conſilia poſt res afferebantur.) Hęc lectio placet. nām quod in libro regio ſcriptum eſt, poſt tres menſes, plane ſuppoſuit aliquis, ne uocabulum corruptum tres ex res, ſolum relinqueretur. Nimis longum tempus futurū erat ſi addidiſſet, annos, nimis breue, ſi dies.

Omiſſum id munus.) Nos, remiſſum id m. Item, Portius Septimius Proc.

Ad occupandam ripam Rheni fluminis, quod Rhætos Noricosq; interfluit.) Caſtigauimus contra manuſcriptum exemplar, Ad occupandam ripam Aeni fluminis. Nam autore Ptolemæo Noricum ab occaſu terminatur Aeno fluuio. De hoc loco meminimus libro primo rerum Germanicarum. *Aenus fl.*

Nec his aut illis prælium tentantibus.) Scripſimus, Nunc illis aut hijs prælium tentantibus.

Sed Primus ac Varus occupātes Aquileię proxima quæq;) Codex Budenſis, Sed Primus ac Varus occupata Aquileia, proxima quoq;, Subau. occupantes.

Vulgata uictoria poſt principia belli ſecundum Flauianos duæ legiones, ſeptima Galbiana.) Exemplar Matthiæ regis. Vulgata uictoria principia belli ſecundum Flauianos date legiones. Lego. Vulgata uictoria principio belli ſecundum Flauianos data, legiones ſeptima Galbiana &c.

Si placere Galbæ principatus.) Caſtig. Si placeret Galbæ principatus.

Facta â tribunis & centurionibus.) Particula â uidetur mihi ſupereſſe.

Obturbabatur militum uocibus Aponius.) Dictionem Aponius deleuimus. Mox. & â conuitijs ac probris. Nos, & probris. Ibidem. Senſit ludibrium miles, in manuſcripto codice eſt, Sentit miles.

Quippe Mœſicæ legiones.) Vocabulo legiones expuncto ſcripſimus, Quippe Mœſici adiutam â ſe Panno. ultro. ref. Nam ſequitur, Pannonici. Codex Budenſis continet, Mœſicę, ſed perperam meo iudicio.

Vacantium

Vacantium forte balnearum fornicibus abditus.) Reposuimus, fornacibus.
Qui prope accurrit.) Castig. Qui propere accurrit.
Hadriam peruectus.) Nos, Hadriam prouectus.
Secreta castrorum affectans.) Volumen regium, Secretorum castrorum affectans. Lego. secretum castrorum affectans.
Transfugisse classem in arcto commeatum.) Reposui, Transfugisse classem inopia commeatuum.
Huc cecidisse Germani exercitus gloriam.) Nos, Germanici exercitus.
Iunctas manus & capta traderent arma.) Castig. uinctas manus &c.t.a.
Et abesse unicũ Othoniani exercitus robur.) Liber manu scriptus habet, Germanici. Forte legendum, Britannici.
Quos tamen iisdem illis campis.) Reposui, Quos tum iisdẽ campis illis. Mox, ut tot armatorum millia, dictio tot non est illic.
Vt legionibus primę Italicę & undeuicesimæ Rapaci iungerẽtur.) Nos, Vni. & uicesimæ Rapaci iungerentur.
Vbi hæc comperta Antonio, discordes animis, discretos uiribus hostium exercitus aggredi statuit.) Hæc duo uocabula animis discretos, non sunt in regio codice, qui sic habet, Vbi hæc comperta Antonio, discordes uiribus hostium exercitus aggredi statuit. Discordes uiribus, id est propter uires.
Immensam belli luem.) Accusatiuus luem non est in libro Budensi. Malim, uim. Paulopost illic est, progredi paucos.
Vacuo medio relinquit iter.) Emendaui, Vacuum in medio reliquit iter.
Occursare pauentibus.) Nos, occurrere pauentibus.
Atque illic consternuntur.) Scripsi consternantur. Sic infra. Cæteri fœda fuga consternantur. Quanquam uulgo legitur consternuntur.
Arma equosque abripere.) Nos, arma, equos, abripere.
Quos militiæ gloria legionarijs quanquã raptim ductos, æquabat.) Quia ablatiuus gloria non est in exemplari manuscripto, forte militiæ dictum est aduerbialiter pro in militia. Legitur autem illic æquabant. Subauditur, alij. Item. Nec Antonius ultra insistit. Item. Posse coloniam plano sitam. Non in plano. Sic infra. Turrim uicino sitam, pro in uicino. Quare præpositionem in sustulimus.
Et maiorẽ rapiendi licentiã.) Lego sed. Idẽ audaciæ per tenebras irrũpentibus, sed maiorẽ rapiẽdi licentiã. Mox. Sed opes. Malim, & opes. Infra, Nũ secures dolabrasque, et cętera. Nos. Nũ secures, dolabras, et cętera expug. urbib. secũ attulissent.
Aduectis tormentis machinisque uim uictoriamque nobiscum ferimus.) Exemplar Budense tantũ habet, tormentisque. Forte legendum, aduectis tormẽtis uimque uictoriamque nobiscum ferimus.
Cæteraque quæ usui forent allaturos.) Castigaui, Cæteraque usui allaturos. Item, uagos ex Cremonensibus.
Sextadecimanos duodeuicesimanosque.) Nos, Sextadecimanos duoetuicesimanosque. Sic & alibi loquitur.
Atrox his rursusque illis.) Submoui particulam que, Atrox his, rursus illis. Mox est illic. Eademque acie arma. Non, utraque acie.
Neutrò inclinata fortuna.) Scripsimus, Neutrò inclinauerat fortuna.
Quæ super cuncta.) Codex Budensis habet que. Lego, Quin super cuncta. Nam sæpe que pro quin posuit librarius.
Pondera saxorum Vitelliani prouoluunt.) Illic est præuoluunt.
Quamuis pessimo flagitio degenerant.) Quid si legas, quouis pessimo flag.
Is in uallum egressus deturbatis qui restiterant.) Scripsi, qui resisterent.

Non

Non in uulgus inops,sed in trib.) Illic nō in uulgus inopsq; in tribunos. Forte, quin in tribunos.

Tot fortissimi uiri.) Nos, Ac fortissimi uiri.

Et posita omni fiducia.) Castigauimus, Et posita omni ferocia.

Subit recordatio illos esse.) Exemplar Matthiæ regis habet, Subit ratio. Legerim, Subit miseratio illos esse qui nuper Bebriaci uictoriæ temperassent.

Auxit inuidiam ædituum illic à Cæcina gladiatorum spectaculum.) Præpositionem à deleuimus. Nam subauditur.

Maiore opum specie complebat.) Emendaui, Maiorum opum specie comp.

Is balneas abluēdo cruore propere petit.) Nos, abluēdo cruori. Illic est balnea. Nec refert.

Vtiq; exercitui, uario.) Castig. Vtq; exercitu, uario linguis moribus.

Hic exitus Cremonam habuit.) Illic tantum, Hic exitus Cremonā. Tum subaudiendum habuit. Aut legendum, Cremonæ.

Et si qua alia uis per alpes irrueret.) Reposui, rueret. Nam ruere pro irruere sæpe usurpat.

Vbere agri annexu.) Cogitandum an legi possit, adhæsu, ab adhærendo. Mox est illic. Ciuilibusq; infracta.

Antonius post rem, flagitij crebrescente inuidia.) Volumen Coruini regis habet, Antonius pistore flagitij. Lego, Antonius pudore flagitij, crebresc. inuidia.

Cædi cœpere.) Illic, Cecidi. Reposuimus, Occidi cœpere.

Non alloquio exercitioq;.) Illic, non exercitioq;. Lego. non alloquio, non exercitio militem firmare.

Nec defuit qui unum consulatus diem (i.e. i. l. C. f.) m. c. i. t. a. blandiretur.) Castigauimus, eblandiretur. *Vnum consulatus idem eblandiretur*

Rosius Regulus, inijt eiurauitq;.) Illic est tantum, Rosius Reg. inijt, eiurauit.

Cum belli ciuilis præmia festinarentur.) Codex Budensis habet, dictarentur. Legerim, ista darentur.

Turrim uicino sitam collucere per n. c. l. animaduertit.) Illic aduertit.

Vbi aspernatum Vitellium.) Fœdus lapsus est. Restituimus, Vbi asperatū V. Illic infensus Blæso.) Nos, ille infensus Blæso.

Causam confusionis quærenti.) Volumen regium habet aperte, Causam effusionis quærēti. Id fortassis accipi potest de subita prouolutione qua se L. Vitellius calumniator in terram ante pedes Vitellij Cæsaris effudit. At confusionis uocabulum etiā usurpat libro sequenti, de Domitiano. Crebra oris confusio pro modestia accipiebatur. Liuius lib. 1. dec. quintæ. Paulopost redijs confuso uultu.

Tot Germanicæ legiones.) Hæc clausula non est in libro manuscripto.

Principis labores è conuiuio prospectantem.) Labores, morbum uocat. *Labores pro morbo*

Ne dilata Blæsi mors maturam pœnitentiam.) Reposui, maturam perniciem; Subaudi, ipsi Vitellio afferret.

Vt parum abfuerit.) Nos, Vt parum effugeret, ne dignus crederetur.

Sed Valens ne in tanto quidē discrimine.) Illic ne in tanto discrimine quidem. Item, quo minus illicitas rapere uoluptates. Quam lectionē & nos secuti sumus.

Apud auidos periculorum & dedecoris securos.) Castig. & decoris securos. Sunt autem decoris securi, qui nullam honesti curam habent. *Decoris securi*

Eo metu, paucis quos aduersa non mutauerant.) Addidimus particulam, &, Eo metu, & paucis quos aduersa non mutauerant.

Ipse flexit in Vmbriam, atq; inde Etruriam. Rursum hic addidimus præpositionem, in, Atq; inde in Etruriam.

Gallias, & exercitus, & Germaniæ gentes, nouumq; bellū cieret.) Duas dictiones, & exercitus, deleui.

Aut aduersante uento.) Scribo, haud aduersante uento

Foroiuliensem coloniam claustraq; maris præsidio tuebatur.) Illic Foroiuliensem coloniam, claustra maris, Appositiue.

Autor Eo grauior auctor.) Sic supra. Tum progressus Lucilius autorem se præbet palàm classis.

Quæ urbi paratu firma.) Codex Coruini, parta habet. Lego. Quę ubi pacta firma, & auctarum apud u. V. a. increbuere.

Totidemq; centurionibus.) Illic totidem centurionibus. Et nos sic scripsimus.

Cæteris remanere, & in uerba Vespasiani adigi uolentibus liberum fuit.) Erasimus dictionē liberum. Nam imitatione Græca dixit Tacitus, Cæteris remanere & in uerba Vespasiani adigi uolentibus fuit. Vt lib. 15. Hæc atq; talia plebi uolenti fuere. Sic enim castigandum monuimus, ubi uulgo ualentia fuere, legitur. In uita Agricolę soceri. Eoq; initio erecta prouincia, ut quibus bellum uolentibus erat. Libro primo. Vt quibusq; bellum inuitis aut cupientibus erat. Nec est locutio uade dissimilis, infra: Et Mutiano uolenti scripsere. Adduximus superiori loco quædam exempla ex autoribus Græcis, quæ non uisum est hic repetere.

Cæteris remanere & in uerba Vespasiani adigi, uolentibus fuit

Simul ipsorum Brigantum defectione.) Liber regius, Simul ipsorum Brigantum defectio. Statq; sententia.

Haud tenendæ manus auctor.) Nos, Haud temnendæ manus ductor. In manuscripto uolumine legitur, rependę manus ductor. Possit legi, haud pœnitendę manus. Quod uero mox sequitur, uetustam admodum ciuitatem, & illic est, uetusta manum ciuitatem, Forte scribendum, uetustissimam ciuitatem.

Classis quoq; faces intulit.) Nos, Classi.

Quin & Barbari contemptim uagabantur.) Scripsi, contemptius uagabantur.

Ceu felicitas in tali ingenio.) Castig. Seu felicitas in tali ingenio.

Tanto acrior apud maiores, quod sicut uirtutibus glor.) Nos dictione quod expūcta, sic scripsimus. Tanto acrior apud maiores sicut uirtutibus gloria, ita flagitij pœnitentia fuit. Nam exemplar regium manifeste habet flagitij, ut de flagitio occisi fratris intelligas.

Sed hæc aliaq; ex ueteri memoria petita.) Cast. repetita. Mox est illic, poscet.

Et certiora ex Mutiano sperabantur.) Præpositionem ex sustulimus.

Et Mutiano uolentia rescripsere.) Castigauimus, Et Mutiano uolenti scripsere, Hoc est grata rescripsere Redolet Hellenismum hæc locutio. Nō prorsum absimilis illis, Hæc atq; talia plebi uolenti fuere. Item, remanere & in uerba Vespasiani adigi uolentibus. In uita Agricolæ, Vt quibus bellum uolentibus erat. Sane quantum ad datiuum uolenti attinet quod Græcis est βουλομένῳ, meminimus supra. Mox est illic, aut facta eius.

Vt ad uires hostiū spectandas.) Particulam ut expūximus. Nam subintelligitur.

Abnuentiq; uera esse quæ afferrer.) Nos, referret.

Quandoquidem, inquit, magno documento opus.) Addidimus uerbum, est.

Tandem flagitante exercitu qui Meuaniam insederat) Pronomen relatiuum qui submouimus. Nam hæc clausula, Meuaniā insederat, per parenthesim interiecta est. Et subintelligitur, Meuaniam insederat s. is exercitus.

Vt nube atra diem obtenderent.) Scripsimus obtunderent. Obtunditur lux & fulgor per obumbrationem.

Longe quàm ubi feriri hostias mos est, confossus.) Deleui particulam quàm.

Longe Longe, id est procul ab eo loco ubi feriri hostias mos est, confossus.

Et collata utrinq; castra.) Castig. Vt collata utrinq; castra.

Quę ubi Vitellio cognita.) Manuscriptum exemplar nō habet, Vbi, Possunt sic di-

sic distingui uerba. Quæ Vitellio cognita. Subaudi. sunt. Parte cop.

Dantes nomina sacramento adigit.) Illic est dat nomina. Forte scribendum & distinguendum, dant nomina, sacramento adigit.

Et pondus argenti senatoribus inducit.) Nos, indicit.

Quæ non dabantur, remisit.) Codex Matthiæ Coruini, Quæ non dabantur, omisit, Adhuc nullus commodus sensus elici potest. Pro non dabantur, lego nunciabantur, & bene habebit locus. Quæ nunciabātur, omisit. Hoc est, omisit puni re senatores equitesq; de quibus nunciatum foret quod è castris se subduxissent.

Quæ nunciabantur, omisit

Niue se eluctantibus.) Castigaui quemadmodum est in uolumine Budensi, niues eluctantibus. Sic in uita Agricolæ. Super uirtutem hostium, locorumq; difficultates eluctatus. Eodem modo dixit libro 17. Et immensa uiarū spacia, ægre sub armis eniterentur. Et hoc loco mox. Custodias Vitellij elapsum. Item libro 4. Eiusq; statuam uim ignium bis elapsam.

Niues eluctantib. spatia uiarum eniti

Et notitia locorū.) Illic legitur. Et noctu locorum. Forte, notu pro notione seu (notitia.

Donec aquilæ signaq; legionum assequerentur.) Absolute usurpat assequi. Infra Missus exemplo Varus. Nos. Missus extemplo Varus.

Fonteium Capitonem in proditionem corruptum.) Hæc clausula in proditionem, non est in libro regio.

Id quoq; non sine decore.) Nos, sine dedecore.

Vt ad prælium intentus armatusq;.) Illic legitur. ornatusq;, Liuius lib. 9. primæ dec. Diemq; ijs, qua equis armisq; instructi atq; ornati adessent, edixit. Item lib. 1. primæ dec. Armati ornatiq;. Vbi uulgo legitur, Ordinati armatiq;.

Flauianus exercitus ut ad prælium intentus, ornatusq;

Et pecuniam & secreta Campaniæ offerre Vitellio.) Budensis codex habet secretam. Lego. secretum Campaniæ.

Tanquam inuidia & æmulatione fortunam fratris moraretur.) Illic legitur, fortunæ fratris m. Distingue, Tanquam inuidia & æmulatione fortunæ fratris, moraretur. Vbi moraretur accipit absolute, pro cunctari.

Et credebatur affectam eius fidem præiuuisse.) Sic hic dicit affectam fidem pro læsa, quemadmodum Liuius dixit res affectas lib. 6. primæ dec. Quorum legati opem rebus affectis orātes, quum senatum adissent. Et affectam Remp. lib. 5. eiusdem dec. Modo quæ res post prodigium Albani lacus, nisi instauratio sacrorū, auspiciorūq; renouatio, affectæ Veienti bello reip. remedio fuit: Et affectū corpus. Lib. 9. primę dec. In corpore tamē affecto uigebat uis animi consilijq;. Emendandus est deprauatus Liuij locus lib. 5. primę decadis, ubi in uulgatis æditionibus legitur, Vires corporis effœtæ. Tu scribæ, Vires corporis affectæ.

Affecta fides
Affectæ res
Affecta resp.
Affectum corpus
Vires corporis affectæ

Ne uictos quidem laturos.) Codex Matthiæ Coruini, Ne uicto quidem laturos. Lego, ne uictum quidem laturus.

Nisi extincto æmulatore redituram.) Illic legitur, æmulatore daturam. Forte scribendum, æmulo redituram.

Ne dum Primus & Fuscus.) Nos, Nedum Primus ac Fuscus. Mox est illic, ulla in Vitellium.

Moriendum dedītis.) Hæc clausula est in libro manuscripto.

Pullo amictu palatio digreditur.) Scripsimus, degreditur. Nam quoties ex alto descensus innuitur, aptè locum habet hoc uerbum. Liuius lib. 9. primæ dec. Cum quingētis, inquit, haud amplius peditibus, ducentisq; equitibus degressum iugis Masanissam persecutus. Rursum lib. 5. eiusdem dec. Cum equitibus ad pedes degressis. Sic enim ibi legendum, pro digressis.

Palatio degreditur

Simul ferebatur lecticula paruulus filius.) Illic est, paruus filius.

Piso & Galba tanquam in acie cecidere. In sua cōcione.) Exemplar Budense:

plebat.) Codex Budensis. Patrem illi luceriam septimum & quinquagesimum ætatis annum explebat. Conijcio legendum. Pater illi L. Nucerian. septimum & quinquagesimum ætatis annum explebat. Siue. Pater illi L. Nucerin. (aut L. Nuceria pro à Nuceria.) Iam septimum & quinquagesimum ętatis annum explebat. De auo Vitellij Cæsaris Suetonius in hæc uerba scribit: P. Vitellius domo Nuceria. Cæterum quia manuscriptum uolumen habet, Patrem illi Luceriam, simplicius sit legere, Patrem illi Nuceria. Subaudi dedit. Septimum & quinquagesimum ætatis annũ explebat. Paulopost, Reip. haud dubie intererat. Vocabulum Reip. in regio libro omissum, doctus quispiam hic infulsit cum eo non sit opus. Nam latine dicitur, Hauddubie intererat Vitelliũ uinci, hoc est ad rem pertinebat. Vitle erat. Itaq; genitiuum Reip. dispunximus. Liuius lib. 7. quartæ dec. Quod pluri mum intererat ad animos ciuitatum.

Patrem illi Nuceria

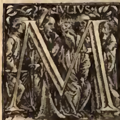
Hauddubie intererat Vitellium uinci

Præcipiti in occasum die.) Scripsimus, Præcipitãte in occasum die. Nam præcipitare etiam absolute usurpant autores. Liuius lib. 7. tertiæ dec. Creditum uulgo est, in puteum apertum ex equo præcipitasse. Sic enim scriptum reperi in uetusto codice cum eum librum conferrem. Quanquam in uulgatis æditionibus legitur præcipitatum esse. Rursum lib. 9. quartæ dec. Et pars maxima inermes per inuia & rupes deruptas præcipitantes fugerunt.

Præcipitante in occasũ die. Præcipitare

FINIS.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSU DIVI AUGUSTI ANNALIUM LIBER XIX.

MELIORE fato fideq; Flauianarum partium duces consilia belli tractabant. Petouionem in hyberna Tertiædecimæ legionis conuenerant. illic agitauere, placeret ne obstrui Pannoniæ alpes, donec à tergo uires uniuersæ consurgerent, an ire cominus, & certare pro Italia constantius foret. Quibus opperiri auxilia, & trahere bellum uidebatur, Germanicarum legionum uim famamq; extollebant, & aduenisse mox cum Vitellio Britannici exercitus robora: Ipsis nec numerum parem pulsarum nuper legionum: & quanquam atrociter loquerentur, minorem esse apud uictos animum. Sed insessis interim alpibus, uenturum cum copijs Orientis Mutianum. Superesse Vespasiano mare, classes, studia prouinciarum, per quas uelut alterius belli molem cieret. Ita salubri mora, nouas uires affore, & præsentibus nihil periturum.

Petouionem uulgus eruditorũ Petouiã uocat, Germani Betta in Carnis oppidum in ripa Draui fl. situm.

Ad ea Antonius Primus (is acerrimus belli concitator) festinationem ipsis utilem, Vitellio exitiosam disseruit. plus socordiæ quàm fiduciæ accessisse uictoribus. Neque enim in procinctu & castris habitos, per omnia Italiæ municipia desides, tantum hospitibus metuendos, quanto ferocius ante se egerint, tanto cupidius insolitas uoluptates hausisse. Circo quoq; ac theatris & amœnitate urbis emollitos, aut ualetudinibus fessos. Sed addito spa

Antonius Primus belli concitator aduersus Vitellium pro Vespasiano

cio,rediturum & his robur meditatione belli. Nec procul Germaniam unde uires, Britanniam freto dirimi, iuxtà Gallias Hispaniasq; utrinque uiros, equos,tributa. ipsamq; Italiam & opes urbis. Ac si inferre arma ultro uelint, duas classes, uacuumq; Illyricum mare. Quid tum claustra montium profutura? quid tractum in æstatem aliam bellum? unde interim pecuniam & commeatus? Quin potius eo ipso uterentur, quod Pannonicæ legiones deceptæ, magis quàm uictæ resurgere in ultionem properent: Mœsici excitus integras uires attulerint. Si numerus militum potius quàm legionum putetur, plus hinc roboris, nihil libidinum, & profuisse disciplinæ ipsum pudorem. Equites uero ne tum quidem uictos, sed quanquam rebus aduersis disiectam Vitellij aciem. Duæ tunc Pannonicæ ac Mœsicæ alæ perrupere hostem. Nunc XVI alarum coniuncta signa, pulsu sonituq; & nube ipsa operient ac superfundent oblitos præliorum equites equosq;. Nisi quis retinet, idem suasor auctorq; consilij ero. Vos quibus fortuna in integro est, legiones continete, mihi expeditæ cohortes sufficient. Iam reserata militia impulsas Vitellij res audietis: iuuabit sequi, & uestigijs uincentis insistere. Hæc atq; talia flagrans oculis, truci uoce, quo latius audiretur (& enim se centuriones & quidam militum consilio miscuerant) ita effudit, ut cautos quoq; ac prouidos permoueret: uulgus & cæteri unum uirum ducemq; spreta aliorum segnitia laudibus ferrent. Hanc sui famam ea statim concione commouerat, qua recitatis Vespasiani epistolis, non, ut plerique, incerta disseruit, huc illuc tracturus interpretationem, prout conduxisset. Aperte descendisse in causam uidebatur, eoq; gratior militibus erat, culpæ uel gloriæ socius. Proxima Cornelij Fusci procuratoris auctoritas. Is quoque inclementer in Vitellium inuehi solitus, nihil spei sibi inter aduersa reliquerat. Titus Appius Flauianus natura ac senecta cunctatior, suspitiones militum irritabat, tanquam affinitatis cum Vitellio meminisset. Idemq; quod cœptante legionum motu profugus, dein sponte remeauerat, perfidiæ locum quæsisse credebatur. Nam Flauianum omissa Pannonia ingressum Italiam & discrimini exemptum, rerum nouarum cupido legati nomen resumere, & misceri ciuilibus armis impulerat, suadente Cornelio Fusco, non quia industria Flauiani egebat, sed ut consulare nomẽ surgentibus tum *Vide Castigationes huic 19 libro præfixas* maxime partibus, honesta specie prætenderetur. Cæterum ut transmitteret in Italiam impune, & eo usui foret, scriptum Aponio socium reuirescere crederet. Quæsitum inde quæ sedes bello legeretur. *Verona* Verona potior uisa, patentibus circum campis ad pugnam equestrem, qua prævalebant: simul coloniam copijs ualidam auferre Vitellio in rem famamq; uidebatur. *Vicentia* Possessa ipso transitu Vicentia: quod per se parum (etenim modicæ municipio uires) magni momenti locum obtinuit, reputantibus illic Cæcinam genitum, & patriam hostium duci ereptam. In Veronensibus pretium fuit. exemplo opibusq; partes iuuere. Et interceptus exercitus per Rhætiam

Iuliasq;

Iuliasq; alpes. ac ne peruium illâ Germanicis exercitibus foret, obsepserat. Quæ ignara Vespasiano aut uetita. quippe Aquileiæ sisti bellum, expectariq; Mutianum iubebat. Adijciebatq; imperio consilium, quando Aegyptus, claustra annonæ, uectigalia opulentissimarum prouinciarum obtinerentur, posse Vitellij exercitum egestate stipendij frumentiq; ad deditionem subigi. Eadem Mutianus crebris epistolis monebat, incruentam & sine luctu uictoriam, & alia huiuscemodi prætexendo, sed gloriæ auidus, atq; omne belli decus sibi retinens. Cæterum ex distantibus terrarum spacijs consilia post res afferebantur. Igitur repentino incursu Antonius stationes hostium irrupit, tentatisq; leui prælio animis, ex æquo discessum. Mox Cæcina inter Hostiliam uicum Veronensium, & paludes Tartari fluminis, castra permunijt, tutus loco, cum terga flumine, latera obiectu paludis tegerentur. quod si affuisset fides, aut opprimi uniuersis Vitellianorum uiribus duæ legiones nondum coniuncto Mœsico exercitu potuere, aut retro actæ, deserta Italia turpem fugam consciuissent. Sed Cæcina per uarias moras prima hostibus prodidit tempora belli, dum quos armis pellere promptum erat, epistolis increpat, donec per nuncios pacta perfidiæ firmaret. Interim Aponius Saturninus cum legione septima Claudiana aduenit. Legioni tribunus Vipsanus Messala præerat, claris maioribus, egregius ipse, & qui solus ad id bellum artes bonas attulisset. Has ad copias nequaquam Vitellianis pares (quippe tres adhuc legiones erant) misit epistolas Cæcina, temeritatem uicta arma tractantium incusans. Simul uirtus Germanici exercitus laudibus attollebatur, Vitellij modica & uulgari mentione, nulla in Vespasianum contumelia. Nihil prorsus quod aut corrumperet hostem, aut terreret. Flauianarum partium duces omissa prioris fortunæ defensione, pro Vespasiano magnifice, pro causa fidenter, de exercitu securi, Vitellium ut inimici, ut innocuum exercitum Mœsicum celebrare. At ne inermes prouinciæ barbaris nationibus exponerētur, principes Sarmatarum Iazygum, penes quos ciuitatis regimen, in commilitium asciti, plebem quoq; & uim equitum, qua sola ualent offerebant. remissum id munus, ne inter discordias externa molirentur, ac maiore ex diuerso mercede, ius fasq; exuerent. Trahuntur in partes Sido atq; Italicus reges Sueuorum, quibus uetus obsequium erga Romanos, & gens fidei commissæ patientior: opposita in latus auxilia infesta Rhætiæ, cui Porcius Septimius procurator erat incorruptæ erga Vitellium fidei. Igitur Sextilius Felix cum ala Tauriana & VIII cohortibus, ac Noricorum iuuentute, ad occupandam ripam Aeni fluminis quod Rhætos Noricosq; interfluit, missus. Nunc illis, aut his prælium tentantibus, fortuna partium alibi transacta. Antonio uexillarios è cohortibus, & partem equitum ad inuadendam Italiam rapienti, comes fuit Arrius Varus strenuus bello, quam gloriam & dux Corbulo, & prosperæ in Armenia res addiderant. Idem secretis apud Neronem sermonibus ferebatur

Sarmatæ Iazyges

Sido, Italicus Sueuorum reges

Rhetia Vitellio studebat

opem nomine ciens. Mox cōuersus ad signa & bellorum deos, hostium potius exercitibus illum furorem, illam discordiam inijcerent, orabat, donec fatisceret seditio, & extremo iam die sua quisq; in tentoria dilaberetur. Profectus eadem nocte Flauianus, obuijs Vespasiani literis, discrimine exemptus est. Legiones ueluti tabe infectæ Aponium Saturninum Mœsici exercitus legatum, eo atrocius aggrediuntur, quod non ut prius labore & opere fessę, sed medio diei exarserant, uulgatis epistolis, quas Saturninus ad Vitellium scripsisse credebatur. ut olim uirtutis modestiæq; tunc procacitatis & petulantiæ certamen erat, ne minus uiolenter Aponium quàm Flauianū ad supplicium deposcerēt. Quippe Mœsici adiutam à se Pannoniorum ultionem referentes, & Pannonici uelut absoluerentur aliorum seditione, iterare culpam gaudebāt. In hortos in quibus diuertebatur Saturninus pergunt. Nec tam Primus, Aponianus, & Messala (quanquam omni modo nixi) eripuere Saturninum, quàm obscuritas latebrarum, quibus occulebatur uacātium forte balnearum fornacibus abditus. Mox omissis lictoribus Patauium cōcessit. Digressu consularium uni Antonio uis ac potestas in utrunq; exercitum fuit, cedentibus collegis, & obuersis militum studijs. Nec deerāt qui crederent utrāq; seditionem fraude Antonij cœptam, ut solus bello frueretur. Ne in Vitellij quidem partibus quietę mentes, exitiosiore discordia. non suspicionibus uulgi, sed perfidia ducum turbabantur. Lucillius Bassus classis Rauennatis præfectus, ambiguos militum animos, quod magna pars Dalmatæ Pannonijq; erant, quæ prouinciæ Vespasiano tenebantur, partibus eius aggregauerat. Nox proditioni electa, ut cæteris ignaris, soli in principia defectores coirent. Bassus pudore seu metu quis nam exitus foret, intra domum opperiebatur. Trierarchi magno tumultu Vitellij imagines inuadūt, & paucis resistentium obtruncatis, cęterum uulgus rerum nouarum studio, in Vespasianum inclinabat. Tum progressus Lucilius auctorem se palàm præbet, classis Cornelium Tuscum præfectum sibi destinat, qui properè accurrit. Bassus honorata custodia liburnicis nauibus Hadriam prouectus, à præfecto alæ Mennio Rufino præsidium illic agitante uincitur. Sed exoluta statim uincula inueruentu Hormi Cæsaris liberti. is quoq; inter duces habebatur. At Cæcina defectione classis uulgata, primores centurionum, & paucos militum, cæteris per militiæ munera dispersis, secreta castrorum affectans, in Principia uocat. Ibi Vespasini uirtutem uiresq; partium extollit: transfugisse classem inopia commeatuum, aduersas Gallias Hispaniasq;, nihil in urbe fidum, atque omnia de Vitellio in deterius. Mox incipientibus qui conscij aderant, cæteros re noua attonitos, in uerba Vespasiani adigit. Simul Vitellij imagines direptæ, & missi qui Antonio nunciarent. Sed ubi totis castris in fama proditio, recurrens in principia miles præscriptum Vespasiani nomen, proiectas Vitellij effigies aspexit. uastum primo silentium, mox cuncta simul erumpunt: huc cecidisse Germanici exercitus

citus gloriam, ut sine prælio, sine uulnere, uinctas manus & capta traderent arma? Quas enim ex diuerso legiones? Nempe uictas. & abesse unicum Othoniani exercitus robur, primanos quartadecimanosq́, quos tum iisdem campis illis fuderint strauerintq́, ut tot armatorum millia uelut grex uenalium exuli Antonio donum darentur. Octo nimirum legiones unius classis accessionem fore. Id Basso, id Cæcinæ uisum, postquam domos, hortos, opes principi abstulerint, etiam militibus principem auferre, licet integros incruentosq́, Flauianis quoq; partibus uiles. quid dicturos reposcentibus aut prospera, aut aduersa? Hæc singuli, hæc uniuersi, ut quemq; dolor impulerat, uociferantes, initio à quinta legione orto, repositis Vitellij imaginibus, uincla Cæcinæ iniiciunt. Fabium Fabulum quintæ legionis legatum, & Cassium Longum præfectum castrorum, duces deligunt. Forte oblatos trium liburnicarum milites, ignaros & insontes trucidant. Relictis castris, abrupto ponte Hostiliam rursus, inde Cremonam pergunt, ut legionibus primæ Italicæ & Vnietuicesimæ Rapaci iungerentur, quas Cæcina ad obtinendam Cremonam cum parte equitum præmiserat. Vbi hæc comperta Antonio, discordes animis, discretos uiribus hostium exercitus aggredi statuit, antequam ducibus auctoritas, militi obsequium, & iunctis legionibus fiducia rediret. nanq; Fabium Valentem profectum ab urbe, accelleraturumq́ cognita Cæcinæ proditione coniectabat, Et fidus Vitellio Fabius, nec militiæ ignarus. Simul ingens Germanorum uis, per Rhætiam timebatur: & Britannia Galliaq́ & Hispania auxilia Vitellius acciuerat, immensam belli luem, ni Antonius id ipsum metuens festinato prælio uictoriam præcepisset. Vniuerso cum exercitu secundis à Verona castris Bebriacum uenit. Postero die legionibus ad muniendum tetentis, auxiliares cohortes in Cremonensem agrum missæ, ut specie parandarum copiarum, ciuili præda miles imbueretur. Ipse cum quatuor millibus equitum ad octauum à Bebriaco progressus, quo licentius popularentur, exploratores (ut mos est) longius curabant. Quinta fermè hora diei erat, cum citus eques aduentare hostes, prægredi paucos, motum fremitumq́ latè audiri nunciauit. Dum Antonius quid nam agendum consultat, auiditate nauandæ operæ Arrius Varus cum promptissimis equitum prorupit. Impulitq́ Vitellianos modica cæde. nam plurium accursu uersa fortuna, & acerrimus quisq; sequentium, fugę ultimus erat. nec sponte Antonij properatum. & fore quę acciderant rebatur. Hortatus suos ut magno animo capesserent pugnam, diductis in latera turmis, uacuũ in medio reliquit iter, quo Varum equitesq́ eius reciperet. Iussæ armari legiones, datum per agros signum, ut quâ cuiq; proximum, omissa præda, prælio occurrerent. Pauidus interim Varus, turbæ suorum miscetur, intulitq́ formidinem. Pulsi cum saucijs integri, suomet ipsi metu, & angustijs uiarum conflictabantur. Nullum in illa trepidatione Antonius constantis ducis aut fortissimi militis officium omisit. occurrere

Prior pugna à Vespasiano stantium cum Vitellianis, & uictoria

currere pauentibus, retinere cedentes. ubi plurimus labor, unde aliqua spes, consilio, manu, uoce insignis hosti, cōspicuus suis, eò postremo ardoris prouectus est, ut uexillarium fugientem hasta transuerberaret. mox raptum uexillum in hostem uertit. quo pudore haud plures quàm centum equites restitere. Iuuit locus arctiore illic uia, & fracto interfluentis riui ponte, qui incerto alueo, & præcipitibus ripis fugam impediebat. Ea necessitas seu fortuna lapsas iam partes restituit. Firmati inter se densis ordinibus, excipiunt Vitellianos temere effusos, atq; illi consternantur. Antonius instare perculsis, sternere obuios. Simul cæteri ut cuiq; ingenium, spoliare, capere arma, equos abripere. Exciti prospero clamore qui modo per agros fuga palabantur, uictoriæ se miscebant. Ad quartum à Cremona lapidem fulsere legionum signa, Rapacis atq; Italicæ, læto inter initia equitum suorum prælio illuc usq; prouecta. Sed ubi fortuna contrà fuit, non laxare ordines, non recipere turbatos, non obuiam ire, ultroq; aggredi hostem, tantum per spacium cursu & pugnando fessum. forte uicti, haud perinde rebus prosperis ducem desiderauerant, atq; in aduersis deesse intelligebant. Nutantem aciem uictor equitatus incursat. Et Vipsanus Messala tribunus cum Mœsicis auxiliaribus assequitur, quos militiæ gloria legionariis quanquam raptim ductos, æquabat. Ita mixtus pedes equesq; rupere legionum agmen. Et propinqua Cremonensium mœnia quanto plus spei ad effugium, minorem ad resistendum animum dabant. Nec Antonius ultra institit, memor laboris ac uulnerum, quibus tam anceps belli fortuna quamuis prospero fine, equites equosq; afflictauerat. Inumbrante uespera uniuersum Flauiani exercitus robur aduenit. Vtq; cumulos super & recentia cæde uestigia incessere, quasi debellatum foret, pergere Cremonam, & uictos in deditionem accipere, aut expugnare deposcunt. Hæc in medio pulchra dictu. Illa sibi quisq;, posse coloniam plano sitam impetu capi. Idem audaciæ per tenebras irrumpentibus, & maiorem rapiendi licentiam. Quod si lucem opperiantur, iam pacem, iam preces, & pro labore ac uulneribus, clementiam & gloriam inania laturos. sed opes Cremonensium in sinu præfectorum legatorumq; fore. Expugnatæ urbis prædam ad militē, deditæ ad duces pertinere. Spernuntur centuriones tribuniq;, ac ne uox cuiusquam audiatur, quatiūt arma, rapturi imperium ni ducantur. Tum Antonius inferens se manipulis, ubi aspectu & auctoritate silentium fecerat, non se decus neq; pretium eripere tam bene meritis affirmabat. Sed diuisa inter exercitum ducesq; munia, militibus cupidinem pugnandi conuenire, duces prouidendo, consultando, conctatione sæpius quàm temeritate prodesse. Vt pro uirili portione armis ac manu uictoriam iuuerit, ratione & consilio propriis ducis artibus profuturum. Neque enim ambigua esse quæ occurrant, noctem, & ignotæ situm urbis, intus hostes, & cuncta insidiis opportuna. non si pateant portæ, nisi explorato, nisi die intrandum. An oppugnationem inchoaturos

Ant. Primus nocturnā Cremonæ oppugnationem dissuadet

Ratio & consilii propriæ ducis artes

ros adempto omni prospectu? quis æquus locus, quanta altitudo mœnium? tormentis ne & telis, an operibus & uineis aggredienda urbs foret? Mox conuersus ad singulos, num secures, dolabras, & cætera expugnandis urbibus, secum attulissent, rogitabat. Et cum abnuerent, gladijs ne, inquit, & pilis perfringere ac subruere muros ullæ manus possunt? Si aggerem struere, si pluteis cratibusúe protegi necesse fuerit, ut uulgus improuidum irriti stabimus, altitudinem turrium & aliena munimenta mirantes? Quin potius mora noctis unius aduectis tormentis machinisq́ue, uim uictoriamq́ue nobiscum ferimus. Simul lixas calonesq́ue cum recentissimis equitum Bebriacum mittit, copias cæteraq́ue usui allaturos. Id uero ægre tolerante milite prope seditionem uentum, cum progressi equites sub ipsa mœnia, uagos ex Cremonensibus corripiunt. quorum indicio noscitur, sex Vitellianas legiones, omnemq́ue exercitum qui Hostiliæ egerat, eo ipso die triginta millia passuum emensum, comperta suorum clade, in prælium accingi, ac iam affore. Is terror obstructas mentes consilijs ducis, aperuit. Sistere tertiam legionem in ipso uiæ Posthumiæ aggere iubet, cui iuncta à læuo septima Galbiana patenti campo stetit: dein septima Claudiana agresti fossa (ita locus erat) præmunita, dextro octaua per apertum limitem, mox tertiadecima densis arbustis intersepta. Hic aquilarum signorumq́ue ordo. Milites mixti per tenebras, ut fors tulerat. prætorianum uexillum proximum tertianis. cohortes auxiliorum in cornibus. latera ac

Sueui in prima acie

terga equite circumdata. Sido atque Italicus Sueui cum delectis popularium primori in acie uersabantur. At Vitellianus exercitus, cui acquiescere Cremonæ, & recuperatis cibo somnoq́ue uiribus, confectum algore atque inedia hostem postera die profligare ac proruere ratio fuit: indigus rectoris, uacuus consilij, tertia fermè noctis hora, paratis, iamq́ue dispositis Flauianis impingitur. Ordinem agminis disiecti per iram ac tenebras, asseuerare non ausim, quanquam alij tradiderint: quartam Macedonicam

Posterior pugna, qua Vitelliani prorsus profligantur

dextro suorum cornu, quintam & quintamdecimam cum uexillis nonæ secundæq́ue & uicesimæ Britannicarum legionum, mediam aciem, sextadecimanos duo&uicesimanósque & primanos læuum cornu complesse. Rapaces atque Italici omnibus se manipulis miscuerant. Equites auxiliaq́ue sibi ipsi locum legere. Prælium tota nocte uarium, anceps, atrox, his rursus illis exitiabile. Nihil animus, aut manus, ne oculi quidem prouisu iuuabant. Eademq́ue utraque acie arma. crebris interrogationibus notum pugnæ signum, permixta uexilla, ut quisque globus capta ex hostibus huc uel illuc raptabat. Vrgebatur maxime septima legio, nuper à Galba conscripta. Occisi sex primorum ordinum centuriones. abrepta quædam signa. Ipsam Aquilam Atilius Verus primipili centurio multa cum hostium strage, & ad extremum moriens, seruauerat. Sustinuit labentem aciem Antonius accitis prætorianis. qui ubi excepere pugnam, pellunt hostem,

dein

dein pelluntur. Nanq; Vitelliani tormenta in aggerem uiæ contulerant, ut tela uacuo atq; aperto excuterentur, dispersa primo & arbustis sine hostium noxa illisa. Magnitudine eximia quartadecimæ legionis balista, ingentibus saxis hostilem aciem proruebat: lateq; cladem intulisset, ni duo milites præclarum facinus ausi, arreptis è strage scutis ignorati uincula ac libramenta tormentorum abscidissent. Statim confossi sunt, eoq; interciděre nomina. de facto haud ambigitur. Neutrò inclinauerat fortuna, donec adulta nocte, luna surgens ostenderet acies, falleretq;. Sed Flauianis æquior à tergo. hinc maiores equorum uirorumq; umbræ, & falso ut in corpore ictu tela hostium citra cadebant. Vitelliani aduerso lumine collucentes, uelut ex occulto iaculantibus incauti offerebantur. Igitur Antonius ubi noscere suos, nosciq; poterat, alios pudore & probris, multos laude & hortatu, omnes spe promissisq; accendens, cur rari sumpsissent arma Pannonicas legiones interrogabat. Illos esse campos in quibus abolere labem prioris ignominiæ, ubi recuperare gloriam possent. Tum ad Mœsicos conuersus, principes auctoresq; belli ciebat: Frustra minis & uerbis prouocatos Vitellianos, si manus eorum oculosq; non tolerent. Hæc ut quosq; accesserat. Plura ad Tertianos, ueterum recentiumq; admonens: ut sub M. Antonio Parthos, sub Corbulone Armenios, nuper Sarmatas pepulissent. Mox infensus prætorianis: uos, inquit, nisi uincitis pagani, quis alius imperator, quæ castra alia excipient? Illic signa armaq; uestra sunt, & mors uictis. Nam ignominiam consumpsistis. Vndiq; clamor. & orientem solem (ita in Syria mos est) Tertiani salutauere. Vagus inde consilio ducis subditus rumor, aduenisse Mutianum, exercitus inuicem salutasse. Gradum inferunt, quasi recentibus auxilijs aucti, rariore iam Vitellianorum acie, ut quos nullo rectore, suus quenq; impetus uel pauor contraheret diduceret ue. Postquam pulsos sensit Antonius, denso agmine obturbat. laxati ordines abrumpuntur. nec restitui quiuere impedientibus uehiculis tormětisq;. Per limitem uiæ sparguntur consectandi festinatione uictores. eo notabilior cædes fuit, quia filius patrem interfecit. Rem nominaq; auctore Vipsano Messala tradam. Iulius Mansuetus ex Hispania Rapaci legioni additus, impuberem filium domi liquerat. Is mox adultus inter septimanos à Galba conscriptus, oblatum forte patrem & uulnere stratum, dum semianimem scrutatur, agnitus, agnoscensq;, & exanguem amplexus, uoce flebili precabatur placatos patris manes, neue se ut parricidam auersarentur: publicum id facinus: & unum militem quotam ciuilium armorum partem. Simul attollere corpus, aperire humum, supremo erga parentem officio fungi. Aduertěre proximi, deinde plures. hinc per omnem aciem miraculum, & questus, & sæuissimi belli execratio. Nec eo segnius propinquos, affines, fratres trucidatos spoliant. Factum esse scelus loquuntur, faciuntq;. Vt Cremonam uenere, nouum immensumq; opus occurrit. Othoniano

Adulta nocte

Pagani

Orientem solem salutare, Syrorum mos

bello Germanicus miles mœnibus Cremonenſium caſtra ſua, caſtris uallum circumiecerat, eaq; munimenta rurſus auxerat. Quorum aſpectu hæſere uictores incertis ducibus quid iuberent. Incipere oppugnationem feſſo per diem noctemq; exercitu, arduum, & nullo iuxta ſubſidio anceps. Sin Bebriacum redirent, intolerandus tam longi itineris labor. & uictoria ad irritum reuoluebatur. Munire caſtra, id quoque propinquis hoſtibus formidoloſum, ne diſperſos & opus molientes ſubita eruptione turbarent. Quæ ſuper cuncta, terrebat ipſorum miles periculi quàm moræ patientior. Quippe ingrata quæ tuta, & temeritate ſpes. omniſq; cædes, & uulnera & ſanguis auiditate prædæ penſabantur. Huc inclinauit Antonius, cingiq; uallum corona iuſſit. Primo ſagittis ſaxiſq; eminus certabant, maiore Flauianorum pernicie, in quos tela deſuper librabantur. Mox uallum portaſq; legionibus attribuit, ut diſcretus labor fortes ignauoſq; diſtingueret, atq; ipſa contentione decoris accenderentur: Proxima Bebriacenſi uiæ tertiani ſeptimaniq; ſumpſere, dexteriora ualli, octaua ac ſeptima Claudiana, tertiadecimanos ad Brixianam portam impetus tulit. Paulum inde moræ, dum è proximis agris ligones, dolabras, & alij falces ſcalaſq; conuectant. Tum elatis ſuper capita ſcutis denſa teſtudine ſuccedunt. Romanæ utrinq; artes. pondera ſaxorum Vitelliani prouoluunt, diſiectam fluitantemq; teſtudinem lanceis contiſq; ſcrutantur, donec ſoluta compage ſcutorum, exangues aut laceros proſternerent. Multa cum ſtrage inceſſerat conctatio, ni duces feſſo militi, & uelut irritas exhortationes abnuenti, Cremonam monſtraſſent. Hormi ne id ingenium, ut Meſſala tradit, an potior auctor ſit C. Plinius, qui Antonium incuſat, haud facile diſcreuerim: niſi quod neq; Antonius neq; Hormus à fama uitaq; ſua quamuis peſſimo flagitio degenerauere. Non iam ſanguis neq; uulnera morabantur, quin ſubruerent uallum, quaterentq; portas, innixi humeris, & ſuper iteratam teſtudinem ſcandentes, prehenſarent hoſtium tela brachiaq; . integri cum ſaucijs, ſemineces cum expirantibus uoluuntur, uaria pereuntium forma, & omni imagine mortium. Acerrimum ſeptimæ tertiæq; legionum certamen. Et dux Antonius cum delectis auxiliaribus eôdem incubuerat. Obſtinatos inter ſe, cum ſuſtinere Vitelliani nequirent, & ſuperiecta tela teſtudine laberentur, ipſam poſtremo baliſtam in ſubeuntes propulere: quæ ut ad præſens diſiecit obruitq; quos inciderat, ita pinnas ac ſumma ualli ruina ſua traxit. Simul iuncta turris ictibus ſaxorum ceſſit. quâ ſeptimani dum nituntur cuneis, tertianus ſecuribus gladijſq; portam perfregit. Primum irrupiſſe C. Voluſium tertiæ legionis militem inter omnes autores conſtat. Is in uallum egreſſus deturbatis qui reſiſterent, conſpicuus manu ac uoce capta caſtra conclamauit. Cæteri trepidis iam Vitellianis, ſeq; è uallo præcipitantibus perrupere. completur cæde quantum inter caſtra muroſq; uacui fuit. Ac rurſus noua laborum facies, ardua urbis mœnia, ſaxeæ turres, ferrati portarum obijces

Vallum Vitellianorum Cremonæ proximum à Flauianis oppugnatur

Capta castra

obijces, uibrans tela miles, frequens obstrictusque Vitellianis partibus Cremonensis populus, magna pars Italiæ stato in eosdem dies mercatu congregata: quod defensoribus auxilium ob multitudinem, oppugnantibus incitamentum ob prædam erat. Rapi ignes Antonius, inferrique amœnissimis extra urbem ædificijs iubet, si damno rerum suarum Cremonenses ad mutandam fidem traherentur. propinqua muris tecta, & altitudinem mœnium egressa, fortissimo quoque militum complet. Illi trabibus tegulisque & facibus propugnatores deturbant. Iam legiones in testudinem glomerantur, & alij tela saxaque incutiebant, cum languere paulatim Vitellianorum animi, & ut quisque ordine anteibat, cædere fortunæ: ne Cremona quoque excisa nulla ultra uenia, omnisque ira uictoris non in uulgus inops, sed in tribunos centurionesque, ubi precium cædis erat, reuerteretur. Gregarius miles futuri socors, & ignobilitate tutior, perstabat. Vagi per uias in domibus abditi, pacem ne tum quidem orabant cum bellum posuissent. Primores castrorum nomen atque imagines Vitellij amoliuntur. Cathenas Cæcinæ (nam etiam tum uinctus erat) exoluunt, orantque ut causæ suæ deprecator assistat. Aspernantem tumentemque, lachrymis fatigant extremum malorum: ac fortissimi uiri, proditoris opem inuocantes, mox uelamenta & infulas pro muris ostentant. Cum Antonius inhiberi tela iussisset, signa aquilasque extulere. Mœstum inermium agmen deiectis in terram oculis sequebatur. Circumstiterant uictores, & primo ingerebant probra, intentabant ictus. Mox ut præberi ora contumelijs, & posita omni ferocia cuncta uicti patiebantur, subit recordatio, illos esse, qui nuper Bebriaci uictoriæ temperassent. Sed ubi Cæcina prætexta lictoribusque insignis dimota turba consul incessit, exarsere uictores. superbiam sæuitiamque (adeo inuisa scelera sunt) etiam perfidiam obiectabant. Obstitit Antonius, datisque defensoribus ad Vespasianum dimisit. Plebs interim Cremonensium inter armatos conflictabatur. nec procul cæde aberant, cum precibus ducum mitigatus est miles. Et uocatos ad concionem Antonius alloquitur, magnifice uictores, uictos clementer. de Cremona in neutrum. Exercitus præter insitam prædandi cupidinem uetere odio ad excidium Cremonensium incubuit. Iuuisse partes Vitellianas Othonis quoque bello credebantur. Mox tertiadecimanos ad extruendum amphitheatrum relictos, ut sunt procacia urbanę plebis ingenia, petulantibus iurgijs illuserant. Auxit inuidiam editum illic à Cæcina gladiatorum spectaculum, eadem rursus belli sedes, & præbiti in acie Vitellianis cibi: cæsæ quædam fœminæ, studio partium ad prælium progressę. Tempus quoque mercatus, ditem alioquin coloniam, maiorum opum specie complebat. Cæteri duces in obscuro, Antoniũ fortuna famaque omniũ oculis exposuerat. Is balneas abluendo cruori propere petit. Excepta uox est, cum teporem incusaret, statim futurũ ut incalescerent. Vernile dictum omnem inuidiam in eum uertit, tanque signum incendendę Cre

Oppugnatur Cremona

Velamenta & infulæ

Procacia urbanę plebis ingenia

Cremonæ excidium

monę dedisset, quæ iam flagrabat. Quadraginta armatorum millia irrupere, calonum lixarumq́ue amplior numerus, & in libidinem ac sæuitiam corruptior. Non dignitas, non ætas protegebat, quo minus stupra cædibus, cædes stupris miscerentur. Grandæuos senes, exacta ætate fœminas, uiles ad prædam, in ludibrium trahebant. Vbi adulta uirgo, aut quis forma conspicuus incidisset, ui manibusq́ue rapientium diuulsus, ipsos postremo direptores in mutuam perniciem agebat. Dum pecuniam uel grauia auro templorum dona sibi quisq́ue trahūt, maiore aliorum ui truncabantur. Quidam obuia aspernati, uerberibus tormentisq́ue dominorum abdita scrutari, defossa eruere. Faces in manibus, quas ubi prędam egesserant, in uacuas domos, & inania templa per lasciuiam iaculabantur. Vtq́ue exercitu uario linguis, moribus, cui ciues, socij, externi interessent, diuersæ cupidines, & aliud cuiq́ue fas, nec quicquam illicitum. Per quatriduum Cremona suffecit, cum omnia sacra profanaq́ue in igne consideret. Solū Mephitis tēplum stetit ante mœnia, loco seu numine defensum. Hic exitus Cremonā habuit anno CCLXXXVI à primordio sui. Condita erat T. Sempronio & P. Cornelio consulibus ingruente in Italiam Hannibale, propugnaculum aduersus Gallos trans Padum agentes, & si qua alia uis per alpes rueret. Igitur numero colonorum, opportunitate fluminum, ubere agri annexu, connubijsq́ue gentium adoleuit floruitq́ue, bellis externis intacta, ciuilibus infelix. Antonius post rem, flagitij crebrescente inuidia, edixit, nequis Cremonenses captiuos detineret. Irritamq́ue prædam militibus effecerat consensus Italiæ, emptionem talium mancipiorum aspernantis. Occidi cœpere, quod ubi enotuit, à propinquis affinibusq́ue occulte redimebantur. Mox redijt Cremonā reliquus populus. reposita fora, templaq́ue, magnificentia municipum, & Vespasianus hortabatur. Cæterum assidere sepultæ urbis ruinis, noxia tabo humus haud diu permisit. Ad tertium lapidem progressi, uagos pauentesq́ue Vitellianos sua quemq́ue apud signa componunt. Et uictæ legiones ne manente adhuc ciuili bello ambigue agerent, per Illyricum dispersæ. In Britanniam inde & Hispanias nuncios famamq́ue, in Galliam Iulium Calenum tribunum, in Germaniam Alpinum Montanum præfectum cohortis, quod hic Treuir, Calenus Heduus, uterq́ue Vitelliani fuerant, ostentui misere. Simul transitus alpium præsidijs occupati: suspecta Germania, tanquam in auxilium Vitellij accingeretur.

Vitellij Cesaris ignauia socordiaq́ue

At Vitellius profecto Cæcina, cum Fabium Valentem paucis post diebus ad bellum impulisset, curis luxum obtendebat: nō parare arma, non alloquio exercitioq́ue militem firmare, non more uulgi agere, sed umbraculis hortorū abditus, ut ignaua animalia, quibus si cibū suggeras, iacent torpētq́ue, pręterita, instantia, futura, pari obliuione dimiserat. Atq́ue illum in nemore Aricino desidem & marcentem proditio Lucillij Bassi, ac defectio classis Rauennatis perculit. Nec multo post de Cæcina affertur mixtus gaudio dolor, & desciuisse, & ab exercitu uinctū. plus apud socordem animum

lætitia

lætitia quàm cura ualuit. Multa cum exultatione in urbē reuectus, frequenti concione pietatem militum laudibus cumulat. P. Sabinum prætorij præfectum ob amicitiam Cæcinę uinciri iubet, substituto in locum eius Alpheno Varo. Mox senatum composita in magnificentiam oratione allocutus, exquisitis patrum adulationibus attollitur. Initium atrocis in Cęcinam sententię à L. Vitellio factum. Dein cæteri composita indignatione, quod consul rempublicam, dux imperatorem, tantis opibus tot honoribus cumulatus, amicum, prodidisset, uelut pro Vitellio conquerentes, suum dolorem proferebant. nulla in oratione cuiusquam erga Flauianos duces obtrectatio. errorem imprudentiamq; exercituum culpantes, Vespasiani nomen suspensi & uitabundi circumibant. Nec defuit qui unum consulatus diem (is enim in locum Cæcinæ supererat) magno cum irrisu accipientis tribuentisq; eblandiretur. Pridie kalend. Nouembris Rossius Regulus inijt, eiurauitq;. Annotabant periti, nunquam antea non abrogato magistratu, neq; lege lata, alium suffectum. Nam consul uno die & ante fuerat Caninius Rebilus, C. Cæsare dictatore, cum belli ciuilis præmia festinarentur. Nota per eos dies Iunij Blæsi mors, & famosa fuit, de qua sic accepimus. Graui corporis morbo æger Vitellius Seruilianis hortis, turrim uicino sitam collucere per noctem crebris luminibus animaduertit. Sciscitanti causam, apud Cæcinam Thuscum epulari multos, præcipuū honore Iunium Blæsum nunciatur. Cætera in maius de apparatu, & solutis in lasciuiā animis. Nec defuere, qui ipsum Thuscum & alios, sed criminosius Blæsum incusarent, quod ægro principe lætos dies ageret. Vbi asperatum Vitellium, & posse Blæsum peruerti, satis patuit ijs qui principum offensas acriter speculantur, datæ L. Vitellio delationis partes. Ille infensus Blæso æmulatione praua, quod eum omni dedecore maculosum, egregia fama anteibat, cubiculum imperatoris reserat: filium eius sinu complexus, & genibus accidens, causam confusionis quærenti, Non se proprio metu, nec sui anxium, sed pro fratre, pro liberis fratris, preces lachrymasq; attulisse. Frustra Vespasianum timeri, quem tot Germanicæ legiones, tot prouinciæ uirtute ac fide, tantum deniq; terrarum ac maris immensis spacijs arceat. In urbe ac sinu cauendum hostem, Iunios Antoniosq; auos iactantem, qui se stirpe imperatoria comem ac magnificum militibus ostentet. Versas illuc omnium mentes, dum Vitellius amicorum inimicorumq; negligens, fouet æmulum, principis labores è conuiuio prospectantem. Reddendam pro intempestiua lætitia mœstam & funebrem noctem, qua sciat & sentiat uiuere Vitellium, & imperare, & si quid fato accidat, filium habere. Trepidanti inter scelus metumq;, ne dilata Blæsi mors maturam perniciem, palàm iussa atrocem inuidiam ferret, placuit ueneno grassari. Addidit facinori fidem, nobili gaudio Blæsum uisendo. quin & audita est sæuissima Vitellij uox, qua (ipsa enim uerba referam) se pauisse oculos spectata inimici morte

Iun. Blæsus accusatur

iactauit. Blæso super claritatem natalium & elegantiam morum, fidei obstinatio fuit. Integris quoque rebus à Cæcina & primoribus partium iam Vitellium aspernantibus ambitus, abnuere perseuerauit: sanctus, inturbidus: nullius repentini honoris, adeo non principatus appetens, ut parum effugeret, ne dignus crederetur. Fabius interim Valens multo ac molli concubinarum spadonumque agmine, segnius quàm ad bellum incedens, proditam à Lucillio Basso Rauénatem classem, pernicibus nuncijs accepit. Et si cœptum iter properasset, nutantem Cæcinam præuenire, aut ante discrimen pugnæ assequi legiones potuisset. Nec deerant qui monerent, ut cum fidissimis per occultos tramites uitata Rauenna Hostiliam Cremonámue pergeret. Alijs placebat accitis ex urbe prætorijs cohortibus, ualida manu perrumpere. Ipse inutili cunctatione, agendi tempora consultando consumpsit. Mox utrunque cōsilium aspernatus, quod inter ancipitia deterrimum est, dum media sequitur, nec ausus est satis, nec prouidit. Missis ad Vitellium literis auxilium postulat. Venere tres cohortes, cum ala Britannica, neque ad fallendum aptus numerus, neque ad penetrādum. Sed Valens ne in tanto discrimine quidem, infamia caruit, quominus illicitas rapere uoluptates, adulterijsque ac stupris polluere hospitum domus crederetur. Aderant uis & pecunia, & ruentis fortunæ nouissima libido. Aduentu demum peditum equitumque prauitas consilij patuit, quia nec uadere per hostes tam parua manu poterat, etiam si fidissima foret, nec integram fidem attulerant. Pudor tamen & præsentis ducis reuerentia morabatur, haud diuturna uincula apud auidos periculorum, & decoris securos. Eo metu & paucis quos aduersa non mutauerant, comitantibus, cohortes Ariminum præmittit. Alam tueri terga iubet. Ipse flexit in Vmbriam, atque inde in Etruriam: ubi cognito pugnę Cremonensis euentu, non ignauum, &, si prouenisset, atrox consilium inijt, ut arreptis nauibus in quamcunque partem Narbonensis prouinciæ egressus, Gallias & Germaniæ gentes, nouumque bellum cieret. Digresso Valente, trepidos qui Ariminum tenebant Cornelius Fuscus admoto exercitu, & missis per proxima littorum liburnicis, terra marique circumuenit. Occupantur plana Vmbriæ, & qua Picenus ager Hadria alluitur. omnisque Italia inter Vespasianum ac Vitellium Apennini iugis diuidebatur. Fabius Valens è sinu Pisano sæuitia maris, aut aduersante uento Portum Herculis Monœci depellitur. haud procul inde agebat Marius Maturus alpium maritimarum procurator, fidus Vitellio, cuius sacramentum cunctis circa hostilibus non exuerat. Is Valentem comiter exceptum, ne Galliam Narbonensem temere ingrederetur monendo terruit, simul cęterorū fides metu intacta. Nam circumiectas ciuitates procurator Valerius Paulinus, strenuus militiæ, & Vespasiano ante fortunā amicus, in uerba eius adegerat. Cōcitisque omnibus qui exautorati à Vitellio bellū sponte sumebant, Foroiuliensem coloniā claustraque maris

præ

præsidio tuebatur, eo grauior autor, quod Paulino patria Forum Iulij, & honos apud prætorianos, quorum quondam tribunus fuerat. Ipsiq; pagani fauore municipali, & futuræ potentiæ spe iuuare partes annitebantur. quæ ubi paratu firma, & aucta rumore apud uarios Vitellianorū animos increbruere, Fabius Valēs cum quatuor spiculatoribus, & tribus amicis, totidem centurionibus ad naues regreditur mature: cæterisq; remanere, & in uerba Vespasiani adigi uolentibus liberum fuit. Cæterum ut mare tutius Valenti quàm littora aut urbes: ita futuri ambiguus, & magis quid uitaret quàm cui fideret certus, aduersa tempestate Stœchadas Massiliēsium insulas affertur. Ibi cum missæ à Paulino liburnicæ oppressere. Capto Valente cuncta ad uictoris opes conuersa, initio per Hispaniam à prima Adiutrice legione orto, quæ memoria Othonis infensa Vitellio, decimam quoq; ac sextam traxit. Nec Galliæ cunctabantur. Et Britanniam inclytus erga Vespasianum fauor, quod illic secundæ legioni à Claudio præpositus, & bello clarus egerat, non sine motu adiunxit cæterarum: in quibus pleriq; centuriones ac milites à Vitellio prouecti, expertum iam principem anxij mutabant. Ea discordia & crebris belli ciuilis rumoribus Britanni sustulere animos, autore Venusio: qui super insitam ferociam & Romani nominis odium, proprijs in Carthimanduam reginam stimulis accendebatur. Carthimandua Brigantibus imperitabat, pollens nobilitate: & auxerat potentiam postquam capto per dolum rege Carataco, instruxisse triumphum Claudij Cæsaris uidebatur. Inde opes, & rerum secundarum luxus. spreto Venusio, is fuit maritus, armigerum eius Vellocatum in matrimonium regnumq; accepit. concussa statim flagitio domus. Pro marito studia ciuitatis. pro adultero libido reginę & sæuitia. Igitur Venusius accitis auxilijs, simul ipsorum Brigantum defectione, in extremum discrimen Carthimanduam adduxit. Tum petita à Romanis præsidia. & cohortes alæq; nostræ uarijs prælijs exemere tamē periculo reginā. Regnum Venusio, bellū nobis relictū. Turbata per eosdē dies Germania, & socordia ducū & seditione legionū. Externa ui & perfidia sociali propè afflicta Romana res. Id bellum cū causis & euentibus (etenim longius prouectū est) mox memorabimus. Mota & Dacorū gens, nunq; fida, tunc sine metu, abducto è Mœsia exercitu. sed prima rerū quieti speculabantur: ubi flagrare Italiam bello, cuncta inuicem hostilia, accepere, expugnatis cohortiū alarumq; hybernis, utraq; Danubij ripa potiebātur. Iamq; castra legionū excindere parabāt, ni Mutianus sextam legionē opposuisset, Cremonensis uictoriæ gnarus, ac ne externa moles utrinq; ingrueret, si Dacus Germanusq; diuersi irrupissent. Affuit ut sæpe aliâs fortuna populi Rom. quæ Mutianum uiresq; Oriētis illuc tulit: & quod Cremonę interim transegimus. Fonteius Agrippa ex Asia (proconsul eam prouinciam annuo imperio tenuerat) Mœsiæ præpositus est, additis copijs è Vitelliano exercitu, quem spargi per prouincias

Fab. Valens captus

Britanniæ bellum

Carthimandua regina Brigantes

Caractacus

Germaniæ motus ortus in Batauis

Daci

Fortuna po. Romani

In Ponto bellum seruile uincias, & externo bello illigari, pars consilij pacisq; erat. Nec cæteræ nationes silebant. Subita pet Pontum arma Barbarum mancipium regiæ *Anicetus* quondam classis præfectus mouerat. Is fuit Anicetus Polemonis libertus præpotens olim, & postquam regnum in formam prouinciæ uerterat, mutationis impatiens. Igitur Vitellij nomine adscitis gentibus, quæ Pontum accolunt, corrupto in spem rapinarum egētissimo quoq;, haud temnendæ *Trapezus* manus ductor, Trapezuntem uetustam admodum ciuitatem à Græcis in extremo Ponticæ oræ cōditam subitus irrupit. Cæsa ibi cohors, regium auxilium olim, mox donati ciuitate Romana, signa armaq; in nostrum modum, desidiam licentiamq; Grecorū retinebant. Classi quoq; faces intulit, uacuo mari eludens, quia lectissimas liburnicarum, omnemq; militem Mu*Cameræ naues ponticæ*tianus Byzantium adegerat. Quin & barbari contemptius uagabantur, fabricatis repente nauibus quas cameras uocāt, arctis lateribus latam aluum sine uinculo æris aut ferri connexam. & tumido mari, prout fluctus attollitur, summa nauium tabulis augent, donec in modum tecti claudantur. Sic inter undas uoluuntur, pari utrinq; prota & mutabili remigio, quādo hinc uel illinc appellere indiscretum & innoxium est. Aduertit ea res Vespasiani animum, ut uexillarios è legionibus, ducemq; Virdium Geminū spectatæ militię deligeret. Ille incompositum & prædę cupidine uagum hostem adortus, cogit in naues: effectisq; raptim liburnicis, assequitur Anicetū in hostio fluminis Cohibi, tutum sub Sedochezorum regis auxilio, quem pecunia donisq; ad societatem perpulerat. Ac primo rex minis armisq; suppli*Fluxa barbaris fides*cem tueri. Postquam merces proditionis aut bellum ostendebatur, fluxa ut est Barbaris fide, pactus Aniceti exitium perfugas tradidit, belloq; seruili finis impositus. Lætum ea uictoria Vespasianum, cunctis super uota fluentibus Cremonensis prælij nuncius in Aegypto assequitur. Eo properantius Alexandriam pergit, ut fracto Vitellij exercitu, urbem quoq; externæ opis indigam fame urgeret. Nanq; & Africam eodem latere sitam, terra mariq; inuadere parabat, clausis annonæ subsidijs, inopiam, ac discordiam hosti facturus. Dum hac totius orbis mutatione fortuna imperij tran*Antonius Primus*sit, Primus Antonius nequaquam pari innocentia post Cremonam agebat. satisfactum bello ratus & cætera ex facili: seu felicitas in tali ingenio, auaritiam, superbiam, cęteraq; occulta mala patefecit: ut captam Italiam persultare, ut suas legiones colere, omnibus dictis factisq; uim sibi ad potentiam struere. utq; licentia militem imbueret, interfectorum centurionum ordines legionibus offerebat. eo suffragio turbidissimus quisq; delecti. nec miles in arbitrio ducum, sed duces militari uiolentia trahebantur. quæ seditiosa & corrumpendę disciplinæ mox in prædam uertebat, nihil aduentantem Mutianum ueritus, quod exitiosius erat quàm Vespasianum spreuisse. Cæterum propinqua hyeme, & humentibus Pado campis, expeditum agmen incedere. Signa aquilæq; uictricium legionum, milites uulneribus

aut

aut ætate graues, pleriq; etiam integri Veronæ relicti. sufficere cohortes alæq;, & è legionibus lecti, profligato iam bello uidebantur. Vndecima legio sese adiunxerat initio cunctata, sed prosperis rebus anxia quod defuisset. Sex millia Dalmatarum recens delectus comitabantur. Ducebat Pompeius Syluanus consularis. uis consiliorum penes Annium Bassum legionis legatum. Is Siluanum socordem bello, & dies rerum uerbis terentem, specie obsequij regebat, ad omniaq; quæ agenda forent, quieta cum industria aderat. Ad has copias è classicis Rauennatibus legionariam militiam poscentibus, optimus quisq; adsciti. Classem Dalmatæ suppleuere. Exercitus ducesq; ad Fanum Fortunæ iter sistunt, de summa rerum cunctantes, quod motas ex urbe prætorias cohortes audierant, & teneri præsidijs Apenninum rebantur, & ipsos in legione bello attrita, inopia & seditiosæ militum uoces terrebant, Clauarium (donatiui nomen est) flagitantium. nec pecuniam aut frumentum prouiderant: & festinatio atq; auiditas præpediebant, dum quæ accipi poterant, rapiuntur. Celeberrimos autores habeo, tantam uictoribus aduersus fas nefasq; irreuerentiam fuisse, ut gregarius eques occisum à se proxima acie fratrem professus, præmium à ducibus peteret. Nec illis aut honorare eam cædem ius hominum, aut ulcisci ratio belli permittebat. Distulerāt tanquam maiora meritum quàm quæ statim exsoluerent, nec quicquam ultra traditur. Cæterum & prioribus ciuium bellis par scelus inciderat. Nam prælio quo apud Ianiculum aduersum Cinnam pugnatum est, Pompeianus miles fratrem suum, dein cognito facinore, seipsum interfecit, ut Sisenna memorat. tanto acrior apud maiores sicut uirtutibus gloria, ita flagitijs pœnitentia fuit. Sed hæc aliaq; ex ueteri memoria repetita, quotiens res locusq; exempla recti, aut solatia mali poscent, haud absurde memorabimus. Antonio ducibusq; partium præmitti equites, omnemq; Vmbriam explorari placuit, si qua Apennini iuga clementius adirentur: acciri aquilas signaq;, & quicquid Veronæ militum foret: Padumq; & mare cōmeatibus compleri. Erant inter duces qui necterent moras. quippe nimius iam Antonius, & certiora de Mutiano sperabantur. Nanq; Mutianus tam celeri uictoria anxius, & ni præsens urbe potiretur, expertem se belli gloriæq; ratus, ad Primum & Varum media scriptitabat, instandum cœptis, aut rursus cunctandi utilitatis edisserens: atq; ita compositus, ut ex euētu rerum aduersa abnueret, uel prospera agnosceret. Plotium Griphum nuper ab Vespasiano in senatorum ordinem additum, ac legioni præpositum, cæterosq; sibi fidos apertius monuit. Iiq; omnes de festinatione Primi ac Vari sinistre, & Mutiano uolenti scripsere. Quibus epistolis Vespasiano missis, effecerat, ut non pro spe Antonij consilia factaq; eius æstimarentur. Aegre id pati Antonius, & culpam in Mutianum conferre, cuius criminationibus coaluissent pericula sua. nec sermonibus temperabat, immodicus lingua, & obsequij insolens. literas ad Vespasianum composuit

Dies rerum, uerbis terere

Fanum Fortunæ, oppidum

Clauarium

Pro occiso fratre, præmium petens

Sisenna historicus

posuit iactantius quàm ad principem, nec sine occulta in Mutianum insectatione: Se Pannonicas legiones in arma egisse, suis stimulis excitos Moesiæ duces, sua constantia perruptas alpes, occupatam Italiam, intersepta Germanorum Rhætorumq; auxilia. quod discordes dispersasq; Vitellij legiones equestri procella, mox peditum ui, per diem noctemq; fudisset, id pulcherrimum & sui operis. casum Cremonæ bello imputandum. maiore damno plurium urbium excidijs ueteres ciuium discordias reipublicæ stetisse. non se nuncijs neq; epistolis, sed manu & armis imperatori suo militare. neq; officere gloriæ eorum, qui Asiam interim composuerint: illis Moesiæ pacem, sibi salutem securitatemq; Italiæ cordi fuisse. suis exhortationibus Gallias Hispaniasq; ualidissimam terrarum partem ad Vespasianum conuersas. sed cecidisse in irritum labores si præmia periculorum soli assequantur, qui periculis non affuerint. Nec fefellere ea Mutianum. Inde graues simultates: quas Antonius simplicius, Mutianus callide, eoq; implacabilius nutriebat. At Vitellius fractis apud Cremonam rebus, nuncios cladis occultans stulta dissimulatione, remedia potius malorum quàm mala differebat. Quippe confitenti consultantiq; supererant spes uiresq;. Cum è contrario læta omnia fingeret, falsis ingrauescebat. Mirum apud ipsum de bello silentium. prohibiti per ciuitatem sermones, eoq; plures: ac si liceret, uera narraturi, quia uetabantur, atrociora uulgauerant. Nec duces hostium augendæ famæ deerant, captos Vitellij exploratores, circumductósque ut robora uictoris exercitus noscerent, remittendo: quos omnes Vitellius secreto percontatus, interfici iussit. Notabili constantia centurio Iulius Agrestis, post multos sermones quibus Vitellium ad uirtutem frustra accendebat, perpulit ad uires hostium spectandas, quæq; apud Cremonam acta forent, ipse mitteretur. Nec exploratione occulta fallere Antonium tentauit, sed mandata imperatoris suumq; animum professus, ut cuncta uiseret postulat. Missi qui locum prælij, Cremonæ uestigia, captas legiones ostenderent. Agrestis ad Vitellium remeauit, abnuentiq; uera esse quæ referret, atq; ultro corruptum arguenti: quandoquidem, inquit, magno documento opus est, nec alius iam tibi aut uitæ aut mortis meæ usus, dabo cui credas. atq; ita digressus, uoluntaria morte dicta firmauit. Quidam iussu Vitellij interfectum, de fide constantiaq; eadem tradidere. Vitellius ut è somno excitus, Iulium Priscum & Alphenum Varum cum xiiij prætorijs cohortibus & omnibus equitum alis obsidere Apenninum iubet. Secuta è classicis legio. tot millia armatorum lecta equis uirisq;, si alius dux foret, inferendo quoque bello satis pollebant. Cæteræ cohortes ad tuendam urbem L. Vitellio fratri datæ. Ipse nihil è solito luxu remittens, & diffidentia properus, festinare comitia, quibus consules in multos annos destinabat: fœdera socijs, Latium externis dilargiri: his tributa dimittere, alios immunitatibus iuuare, deniq; nulla in posterum cura lacerare

Vitellius aduersam fortunam stultè dissimulat

Iulij Agrestis centurionis constantia

Vitellius tandem expergiscitur

lacerare imperium. Sed uulgus ad magnitudinem beneficiorum aderat,
Stultissimus quisq; pecunijs mercabatur. Apud sapientes cassa habeban-
tur, quæ neq; dari, neq; accipi salua republica poterant. Tandem flagitante
exercitu (Meuaniam insederat) magno senatorum agmine, quorum mulros
ambitione, plures formidine trahebat, in castra uenit, incertus animi, & in-
fidis consilijs obnoxius. Concionanti (prodigiosum dictu) tantum fœda-
rum auium superuolitauit, ut nube atra diem obtunderent. Accessit dirum
omen, profugus altaribus taurus, disiecto sacrificij apparatu, longè ubi fe-
riri hostias mos est, confossus. Sed præcipuum ipse Vitellius ostentum erat,
ignarus militiæ, improuidus consilij. quis ordo agminis, quæ cura explo-
randi, quantus urgendo trahendóue bello modus, alios rogitans, & ad o-
mnes nuncios uultu quoq; & incessu trepidus, dein temulentus. Postremo
tædio castrorum, & audita defectione Misenensis classis, Romam reuer-
tit, recentissimum quodque uulnus pauens, summi discriminis incuriosus.
Nam cum transgredi Apenninum integro exercitus sui robore, & fessos
hyeme atq; inopia hostes aggredi in aperto foret, dum dispergit uires acer-
rimum militem, & usq; in extrema obstinatum, trucidandum, capiendumq;
tradidit, peritissimis centurionum dissentientibus, & si consulerentur, uera
dicturis. Arguere eos intimi amicorum Vitellij. ita formatis principis auri-
bus, ut aspera quæ utilia, nec quicquam nisi iocundum & læsurum accipe-
ret. Sed classem Misenensem (tantum ciuilibus discordijs etiam singulorum
audacia ualet) Claudius Fauentinus centurio per ignominiam à Galba di-
missus, ad defectionem traxit, fictis Vespasiani epistolis precium prodi-
tionis ostentans. præerat classi Claudius Apollinaris, neq; fidei constans,
neq; strennuus in perfidia. & Apinius Tiro prætura functus, ac tum forte
Minturnis agens, ducem se defectoribus obtulit. à quibus municipia co-
loniæq; impulsæ. præcipuo Puteolanorum in Vespasianum studio, con-
tra Capua Vitellio fida, municipalem æmulationem bellis ciuilibus mi-
scebant. Vitellius Claudium Iulianum (is nuper classem Misenensem
molli imperio rexerat) permulcendis militum animis delegit, data in
auxilium urbana cohors, & gladiatores quibus Iulianus præerat. Vt col-
lata utrinque castra, haud magna conctatione Iuliano in partes Vespa-
siani transgresso, Tarracinam occupauere, mœnibus situq; magis quàm
ipsorum ingenio tutam. Quæ ubi Vitellio cognita, partæ copiarum Nar-
niæ cum præfectis prætorij relicta, L. Vitellium fratrem cum sex cohorti-
bus & quingentis equitibus, ingruenti per Campaniam bello opposuit. Ip-
se æger animi, studijs militum & clamoribus populi arma poscentis refoue-
batur, dum uulgus ignauum & nihil ultra uerba ausurum, falsa specie, exer-
citus & legiones appellat. Hortantibus libertis (nam amicorum eius quan-
to quis clarior, minus fidus) uocari tribus iubet, dantes nomina sacramen-
to adigit. Superfluente multitudine, curam delectus in consules partitur.
Seruorum

Vitellius in castra uenit apud Meuaniam

Vitellius qualis in bello

Aures Vitellij quomodo formatæ

Audacia singulorũ quid possit in discordia ciuili

Vulgus ignauum & nihil ultra uerba ausurum

Seruorum numerum, & pondus argenti senatoribus indicit. equites Ro/
Libertini mani obtulere operam pecuniasq́;, etiam libertinis idem munus ultro fla/
gitantibus. Ea simulatio officia metu profecta uerterat in fauorem. Et ple/
riq; haud perinde Vitellium, quàm casum locumq́; principatus miseraban/
tur. nec deerat ipse uultu, uoce, lachrymis misericordiam elicere, largus pro/
missis, &, quæ natura trepidantum est, immodicus. Quin & Cæsarem se
Metus dici uoluit, aspernatus antea. sed tunc, superstitione nominis, & quia in metu
consilia prudentium, & uulgi rumor iuxta audiuntur. Cæterum ut omnia
inconsulti impetus cœpta, initijs ualida, spacio languescunt, dilabi paula/
tim senatores, equitesq́;, primo conctanter, & ubi ipse non aderat, mox con
territi, mœstiúe discrimine, donec Vitellius pudore irriti conatus, quæ non
Vide anno/ dabantur omisit. Vt terrorem Italiæ possessa Meuania, ac uelut rena/
tationes tum ex integro bellum intulerat, ita haud dubium erga Flauianas partes
studium, tam pauidus Vitellij discessus addidit. ereptus Samnis, Pelignús/
que & Marsi æmulatione, quod Campania præuenisset, ut in nouo obse/
quio ad cuncta belli munia acres erant. Sed fœda hyeme per transitum A/
pennini conflictatus exercitus: & uix quieto agmine niues eluctantibus, pa/
Fortuna Fla- tuit quantum discriminis adeundum foret, ni Vitellium retro fortuna uer/
uianorũ ducũ tisset, quæ Flauianis ducibus non minus sæpe quàm ratio affuit. Obuium il
lic Petilium Cerialem habuere, agresti cultu, & notitia locorum, custodias
Vitellij elapsum. Propinqua affinitas Ceriali cum Vespasiano, nec ipse in/
glorius militiæ, eoq; inter duces assumptus est. Flauio quoq; Sabino, ac Do
mitiano patuisse effugium, multi tradidere. Et missi ab Antonio nuncij, per
uarias fallendi artes penetrabant, locum ac præsidium monstrantes. Sabi/
nus inhabilem labori & audaciæ ualetudinem causabatur. Domitiano ade/
rat animus. sed custodes à Vitellio additi, quanquam se socios fugæ promit/
terent, tanquam insidiantes timebantur. Atq; ipse Vitellius respectu sua/
rum necessitudinum, nihil in Domitianum atrox parabat. Duces partium
Carsulæ ut Carsulas uenere, paucos ad requiem dies sumunt, donec aquilæ signaq;
legionum assequerentur. Et locus ipse castrorum placebat, late prospectans,
tuto copiarum aggestu, florentissimis pone tergum municipijs. Simul collo
quia cum Vitellianis decem milium spacio distantibus & proditio speraba/
tur. Aegre id pati miles & uictoriam malle quàm pacem. ne suas quidem le/
giones opperiebantur, ut prædę quàm periculorum socias. Vocatos ad con
Antonius Pri- cionem Antonius docuit, esse adhuc Vitellio uires, ambiguas si delibera/
mus ad mili- rent, acres si desperassent. Initia bellorum ciuilium fortunæ permittenda,
tes uictoriam consilijs & ratione proficisci. Iam Misenensem classem & pul/
cherrimam Campaniæ oram desciuisse, nec plus è toto terrarum orbe reli/
quum Vitellio, quàm quod inter Tarracinam Narniamq́; iaceat. Satis glo/
riæ prælio Cremonensi partum, & exitio Cremonæ nimium inuidiæ, ne
concupiscerent Romam capere potius quàm seruare. Maiora illis præmia
& multo

& multo maximum decus, si incolumitatem senatui populoq; Ro. sine sanguine quæsissent. His & talibus mitigati animi. Nec multo post legiones uenere. Et terrore famaq; aucti exercitus, Vitellianæ cohortes nutabant, nullo in bellum adhortante, multis ad transitionem, qui suas centurias turmasq; tradere donum uictori, & sibi in posterum gratiam certabant. Per eos cognitum est Interamnam proximis campis præsidio quadringentorũ equitum teneri. Missus extemplo Varus cum expedita manu, paucos repugnantium interfecit. plures abiectis armis, ueniã petiuere. quidam in castra refugi, cuncta formidine implebant, augendo rumoribus uirtutẽ copiasq; hostium, quo amissi præsidij dedecus lenirent. Nec ulla apud Vitellianos flagitij pœna. & pręmijs defectorum uersa fides. ac reliquum perfidię certamen, crebra transfugia tribunorum centurionumq;. Nam gregarius miles induruerat pro Vitellio, donec Priscus & Alphenus desertis castris ad Vitellium regressi, pudore proditionis cunctos exoluerent. Iisdem diebus Fabius Valens Vrbini in custodia interficitur. Caput eius Vitellianis cohortibus ostentatum, ne quam ultra spem fouerent. nam peruasisse in Germanias Valentem, & ueteres illic nouosq; exercitus ciere credebãt. Visa cæde, in desperationẽ uersi. & Flauianus exercitus immane quantũ animo exitium Valentis, ut finem belli accepit. Natus erat Valens Anagniæ equestri familia, procax moribus, neq; absurdus ingenio famam urbanitatis per lasciuiam petere. ludicro iuuenum sub Nerone, uelut ex necessitate, mox sponte mimos actitauit, scite magis quàm probe. Legatus legionis & fouit Verginium, & infamauit. Fonteium Capitonem in proditionem corruptum, seu quia corrumpere nequiuerat, interfecit, Galbæ proditor, Vitellio fidus, & aliorũ perfidia illustratus. Abrupta undiq; spe Vitellianus miles trãsiturus in partes, id quoq; nõ sine dedecore, sed sub signis uexillisq; in subiectos Narniæ campos descẽdere. Flauianus exercitus ut ad prælium intentus armatusq;, densis circa uiam ordinibus adstiterat. Accepti in mediũ Vitelliani. & circũdatos Primus Antonius clemẽter alloquitur. pars Narnię, pars Interamnæ subsistere iussi. relictæ simul è uictricibus legiones neq; quiescentibus graues, & aduersus contumaciã ualidæ. Non omisere per eos dies Primus ac Varus crebris nuncijs salutẽ, & pecuniam & secreta Campaniæ offerre Vitellio, si positis armis, seq; ac liberos suos Vespasiano permisisset. In eundem modum & Mutianus composuit epistolas: quibus plerunq; fidere Vitellius, ac de numero seruorum, electione lictorum loqui. Tanta torpedo inuaserat animum, ut si principem eum fuisse cæteri nõ meminissent, ipse obliuisceretur. At primores ciuitatis, Flauium Sabinũ præfectum urbis secretis sermonibus incitabant, uictoriæ famæq; partẽ capesseret. Esse illi proprium militẽ cohortium urbanarũ. nec defuturas uigilum cohortes, seruitia ipsorum, fortunam partiũ, & omnia prona uictoribus. ne Antonio Varoq; de gloria concederet. Paucas Vitellio cohortes, & mœstis undiq;

Fab. Valens Vrbini interficitur

Valens, Anagninus fuit

Fl. Sabinus frater Vespasiani præfectus urbis

Mobilis populi animus nuncijs trepidas.populi mobilem animũ:& si se ducem prębuisset,easdem illas adulationes pro Vespasiano fore.Ipsum Vitellium ne prosperis quidem parem, adeo ruĕtibus debilitatum. gratiã patrati belli penes eum,qui urbem occupasset.Id Sabino conuenire,ut imperiũ fratri reseruaret:id Vespasiano,ut cęteri post Sabinũ haberentur.Haud quaq̃ erecto animo cas uoces accipiebat inualidus senecta.Erant qui occultis suspicionibus incesserent,tanq̃ inuidia & æmulatione fortunã fratris moraretur. Nanq̃ Flauius Sabinus ætate prior,priuatis utriusq̃ rebus,auctoritate pecuniaq̃ Vespasianum anteibat. Et credebatur affectam eius fidem præiuuisse, domo agrisq̃ pignori acceptis. Vnde quanquam manente in speciem cõcordia, offensarũ opera metuebantur. Melior interpretatio, mitẽ uirum abhorrere à sanguine & cædibus:eoq̃ crebris cum Vitellio sermonibus de pace,ponendisq̃ per conditionẽ armis agitare.Sæpe domi congressi,postremo in æde Apollinis,ut fama fuit,pepigere.Verba uocesq̃ duos testes habebãt, Affecta fides Cluuiũ Rufum & Silium Italicũ. Vultus procul uisentibus notabantur,Vitellij proiectus & degener,Sabinus non insultans, & miseranti propior. Silius Italicus Quod si tam facile suorum mentes flexisset Vitellius,q̃ ipse cesserat,incruentam urbem Vespasiani exercitus intrasset. Cæterũ ut quisq̃ Vitellio fidus,ita pacem & conditiones abnuebant,discrimẽ ac dedecus ostentantes, & fidem in libidine uictoris.Nec tantã Vespasiano superbiã,ut priuatum Vitellium pateretur,ne uictos quidẽ laturos. Ita periculũ ex misericordia. Ipsum sanè senem, & prosperis aduersisq̃ satiatũ. Sed quod nomẽ,quem statum filio eius Germanico fore? Nunc pecuniam, & familiam,& beatos Campaniæ sinus promitti.Sed ubi imperium Vespasianus inuaserit,non ipsi,non amicis eius, non deniq̃ exercitibus securitatẽ, nisi extincto æmulatore rediturã.Fabium illis Valentẽ captiuum & casibus dubijs reseruatum,prægrauem fuisse,nedum Primus ac Fuscus,& specimen partiũ Mutianus, ullam in Vitellium nisi occidendi licentiam habeant.Nõ à Cæsare Pompeium,nõ ab Augusto Antonium incolumes relictos.Nisi forte Vespasianus altiores spiritus gerat, Vitellij cliens,cum Vitellius collega Claudio foret. Quin ut censurã patris,ut tres consulatus,ut tot egregiæ domus honores deceret,desperatione saltem in audaciã accingeretur.perstare militẽ, superesse studia populi. Deniq̃ nihil atrocius euenturum, q̃ in quod sponte ruant.moriendũ uictis, moriendum deditis. id solũ referre, nouissimum spiritum per ludibrium & contumelias effundant, an per uirtutem.

Germanicus Vitellij filius

Mutianus specimẽ partium

Surdę ad fortia consilia Vitellio aures.Obruebatur animus miseratione curaq̃,ne pertinacibus armis,minus placabilem uictorem relinqueret coniugi ac liberis. Erat illi & fessa ætate parens, quæ tamen paucis ante diebus opportuna morte excidium domus pręuenit,nihil principatu filij assecuta, nisi luctũ & bonam famam.xv kalen.Ianu.audita defectione legionis cohortiumq̃, quæ se Narniæ dediderant, pullo amictu palatio degreditur,

mœsta

mœsta circum familia. Simul ferebatur lecticula paruulus filius uelut in funebrem pompam. Voces populi blandæ & intempestiuæ. miles minaci silentio. Nec quisquam adeo rerũ humanarum immemor, quem nõ cõmoueret illa facies, Romanũ principem & generis humani paulo ante dominũ, relicta fortunæ suæ sede, per populum, per urbem, exire de imperio. Nihil tale uiderãt, nihil audierant. Repentina uis dictatorem Cæsarem oppresserat, occultæ Caium insidiæ. nox & ignotũ rus fugam Neronis absconderant. Piso & Galba tanquam in acie cecidere: in sua concione Vitellius inter suos milites, prospectantibus etiã fœminis, pauca & præsenti mœstitiæ congruentia locutus: Cedere se pacis & Reip. causa: retinerent tantũ memoriã sui, fratremque & coniugẽ & innoxiam liberorum ætatem miserarentur. Simul filium protendens, modo singulis, modo uniuersis cõmendans, postremo fletu præpediente, assistenti consuli (Cæcilius Simplex erat) exolutũ à latere pugionem, uelut ius necis uitæque ciuium, reddebat. Aspernante consule, reclamantibus qui in concione adstiterant, ut in æde Concordiæ positurus insignia imperij, domũque fratris petiturus discessit. Maior hic clamor obsistentiũ penatibus priuatis, in palatium uocantium. interclusum alterũ iter, idque solum quod in sacra uia pergeret patebat. Tum consilij inops in palatium redijt. Præuenerat rumor, eiurari ab eo imperiũ. Scripseratque Flauius Sabinus cohortium tribunis, ut militem cohiberent. Igitur tanquam omnis Resp. in Vespasiani sinũ cessisset, primores senatus, & plerique equestris ordinis omnisque miles urbanus & uigiles, domum Flauij Sabini cõpleuere. Illuc de studijs uulgi & minis Germanicarum cohortium affertur. Lõgius iam progressus erat, quam ut regredi posset: & suo quisque metu, ne disiectos eoque minus ualidos Vitelliani consectarentur, cunctantẽ in arma impellebant. Sed quod in eiusmodi rebus accidit, consilium ab omnibus datũ est, periculum pauci sumpsere. Circa lacum Fundani descendentibus qui Sabinum comitabantur armatis, occurrunt promptissimi Vitellianorũ. Modicum ibi præliũ improuiso tumultu, sed prosperũ Vitellianis fuit. Sabinus re trepida, quod tutissimũ è præsentibus, arcem Capitolij insedit milite ex quibusdam senatorum equitumque, quorum nomina tradere haud promptum est, quoniã uictore Vespasiano multi id meritum erga partes simulauere. Subierunt obsidium etiã fœminę: inter quas maxime insignis Verulana Gracilia, neque liberos, neque propinquos, sed bellũ secuta. Vitellianus miles custodia socordi clausos circundedit. eoque concubia nocte suos liberos Sabinus & Domitianũ fratris filium in Capitoliũ acciuit. At Sabinus misso per neglecta ad Flauianos duces nuncio, qui circumsideri ipsos, nisi subueniretur, arctas res nunciaret, noctem adeo quietã egit, ut digredi sine noxa potuerit. Quippe miles Vitellij aduersus pericula ferox, laboribus & uigilijs parum intentus erat. Et hybernus hymber repente fusus, oculos auresque impediebat. Luce prima Sabinus antequã inuicẽ hostilia cœptarent,

Vitellius posituris insignia imperij

Eiurari imperium

Fl. Sabinus capitoliũ insedit

Verulana Gracilia

Cornelium Martialem è primipilaribus ad Vitellium misit, cum mandatis & questu, quod pacta turbarentur. Simulationē prorsus & imaginem deponēdi imperij fuisse, ad decipiendos tot illustres uiros. Cur enim è rostris, fratris domum imminentē foro, & irritandis hominū oculis, quàm Auentinum & penates uxoris petisset? Ita priuato & omnē principatus speciem uitanti conuenisse. Contra Vitellium in palatiū, in ipsam imperij arcem regressum. Inde armatum agmen emissum, stratam innocentiū cædibus celeberrimam urbis partē. ne Capitolio quidem abstineri. Togatū nempe se, & unum è senatoribus, dum inter Vespasianum ac Vitellium prælijs legionum, captiuitatibus urbiū, deditionibus cohortiū iudicatur. Iam Hispanijs Germanijsq́ & Britannia desciscentibus, fratrem Vespasiani mansisse in fide, donec ultro ad conditiones uocaretur. Pacem & concordiā uictis utilia, uictoribus tantū pulchra esse. Si conuentionis pœniteat, non se, quem perfidia deceperit, ferro peteret, nō filium Vespasiani uix puberem. quantum occisis uno sene & uno iuuene profici? Iret obuiā legionibus, de summa rerum illic certaret. cætera secundum euentum prælij cessura. Trepidus ad hæc Vitellius, pauca purgandi sui causa respondit, culpam in militē conferens, cuius nimio ardori imparē esse modestiam suam. Et monuit Martialem, ut per secretā ædium partē occulte abiret, ne à militibus internuncius inuisæ pacis interficeretur. Ipse neq; iubendi neq; uetandi potens, non iam imperator, sed tantū belli causa erat. Vix dum regresso in Capitolium Martiale, furēs miles aderat, nullo duce, sibi quisq; auctor: cito agmine forum & imminentia foro templa prætervecti, erigunt aciem per aduersum collem, usq; ad primas Capitolinæ arcis fores. Erant antiquitus porticus in latere cliui, dextræ subeuntibus. In quarum tectum egressi, saxis tegulisq́ Vitellianos deturbabāt. neq; illis manus nisi gladijs armatę, & arcessere tormenta, aut missilia tela, longum uidebatur. Faces in prominentem porticum iecere, & sequebantur ignem. ambustasq́ Capitolij fores penetrarent, ni Sabinus reuulsas undiq; statuas, decora maiorum, in ipso aditu uice muri obiecisset. Tum diuersos Capitolij aditus inuadunt, iuxta lucum asyli, & quâ Tarpeia rupes cētum gradibus aditur. Improuisa utraq; uis. propior atq; acrior per asylum ingruebat. Nec sisti poterant scandentes per coniuncta ædificia: quæ, ut in multa pace, in altum edita, solum Capitolij æquabant. Hic ambigitur, ignem tectis oppugnatores iniecerint, an obsessi, quę crebrior fama est, quo nitentes ac progressos depulerint. Inde lapsus ignis in porticus appositas ædibus. mox sustinentes fastigium Aquilæ uetere ligno traxere flammam, aluerūtq́. Sic Capitolium clausis foribus indefensum, & indireptum conflagrauit. Id facinus post conditā urbem luctuosissimum fœdissimumq́ Reip. populo Ro. accidit, nullo externo hoste, propitijs si per mores nostros liceret deis. Sedem Iouis optimi maximi auspicatò à maioribus pignus imperij conditam, quam non Porsena dedita urbe

Statuæ decora maiorum

Capitolium conflagrauit

necꝗ Galli capta tenere potuissent,furore principũ excindi? Arserat & ante Capitolium ciuili bello, sed fraude priuata. Nunc palàm obsessum,palàm incensum.quibus armorum causis,quo tantę cladis precio,pro patria bella uimus? Vouerat Tarquinius Priscus rex bello Sabino ieceratꝗ fundamenta,spe magis futuræ magnitudinis,quàm quo modicæ adhuc Pop.Ro.res sufficerent. Mox Seruius Tullius sociorum studio,deinde Tarquinius Superbus capta Suessa Pometia, hostiũ spolijs extruxere. Sed gloria operis libertati reseruata. Pulsis regibus, Horatius Puluillus iterum consul dedicauit ea magnificentia,quam immensæ postea Po.Ro.opes ornarent potius ꝗ augerent. Iisdem rursus uestigijs situm est,postquã interiecto CCCCXV annorũ spacio L.Scipione,C. Norbano Coss.flagrauerat. Curam uictor Sylla suscepit,necꝗ tamen dedicauit.hoc solum felicitati eius negatum. Luctatij Catuli nomẽ inter tanta Cæsarum opera,usꝗ ad Vitellium mansit. Ea tũc ædes cremabatur. Sed plus pauoris obsessis quàm obsessoribus intulit. Quippe Vitellianus miles, necꝗ astu,necꝗ constantia inter dubia indigebat. Ex diuerso trepidus miles,dux segnis,& ueluti captus animi, nõ lingua non auribus competere. necꝗ alienis consilijs regi, necꝗ sua expedire. huc illuc clamoribus hostium circumagi. quæ iusserat uetare,quæ uetuerat iubere. Mox quod in perditis rebus accidit, omnes præcipere, nemo exequi. postremo abiectis armis,fugam & fallendi artes circumspectabant. Irrumpunt Vitelliani,& cuncta sanguine,ferro,flammisꝗ miscent. Pauci militarium uirorũ,inter quos maxime insignes, Cornelius Martialis, Aemylius Pacensis,Casperius Niger,Didius Scæua pugnã ausi obtruncãtur. Flauium Sabinũ inermem,necꝗ fugam cœptantẽ,circumsistunt,& Quintum Atticum consulẽ,umbra honoris & suamet uanitate monstratũ quod edicta in populũ pro Vespasiano magnifica, probrosa aduersus Vitelliũ iecerat. Cæteri per uarios casus elapsi,quidam seruili habitu,alij fide clientium contecti,& inter sarcinas abditi. Fuere qui excepto Vitellianorũ signo,quo inter se noscebantur, ultro rogitantes respondentesúe audaciã pro latebra haberent. Domitianus prima irruptione apud æditũ occultatus solertia liberti lineo amictu turbæ sacricolarum immixtus,ignoratus apud Cornelium Primum paternũ clientem,iuxta Velabrum delituit. Ac potiẽte rerum patre,disiecto æditui contubernio,modicũ sacellum IOVI CONSERVATORI aramꝗ posuit, casusꝗ suos in marmore expressit. Mox imperium adeptus, IOVI CVSTODI templum ingens,seꝗ in sinu dei sacrauit. Sabinus & Atticus onerati cathenis,& ad Vitellium ducti, nequaquã infesto sermone uultuꝗ excipiuntur, frementibus qui ius cædis,& præmia nauatæ operę petebant. Clamore à proximis orto,sordida pars plebis supplicium Sabini exposcit, minas adulationesꝗ miscet. Stantẽ pro gradibus palatij Vitellium, & preces parantẽ, peruicere ut absisteret. Tum confossum laceratumꝗ, & abscisso capite truncũ corpus Sabini in Gemonias trahũt.

Flauiani in capitolio obsessi

Omnes præcipiunt,nemo exequitur

Fl. Domitianus latebra seruatus

Sacricolæ

Plebs

Hic exitus uiri haud sanè spernendi. Quinque & xxx stipendia in Rep. fecerat, domi militiæque clarus. Innocentiã iustitiamque eius non argueres. Sermonis nimius erat. Id unũ septem annis quibus Mœsiam, duodecim quibus præfecturã urbis obtinuit, calumniatus est rumor. in fine uitæ, alij segnem, multi moderatũ, & ciuium sanguinis parcum credidere. Quod inter omnes constiterit, ante principatum Vespasiani decus domus penes Sabinum erat. Cædem eius lætam fuisse Mutiano accepimus. Ferebant plerique etiam paci consultum, dirempta æmulatione inter duos, quorũ alter se fratrem imperatoris, alter consortem imperij cogitaret. Sed Vitellius consulis suppliciũ poscenti populo restitit, placatus ac uelut uicem reddẽs, quod interrogantibus quis Capitolium incẽdisset, se reum Atticus obtulerat. Eaque confessione siue aptum tempori mendacium fuit, inuidiam crimenque agnouisse, & à partibus Vitellij amolitus uidebatur. Iisdem diebus L. Vitellius positis apud Feroniam castris, excidio Terracinę imminebat, clausis illic gladiatoribus remigibusque, qui non egredi mœnia, neque periculum in aperto audebant. Præerat, ut supra memorauimus, Iulianus gladiatoribus, Apollinaris remigibus, lasciuia socordiaque gladiatorũ magis quàm ducum similes. Non uigilias agere, non intuta mœnium firmare, noctu dieque fluxi, & amœna littorũ personantes in ministerium luxus dispersis militibus, de bello tantum inter conuiuia loquebantur. Paucos ante dies discesserat Apinius Tyro, donisque ac pecunijs acerbe per municipia conquirendis, plus inuidiæ quàm uiriũ partibus addebat. Interim ad L. Vitellium seruus Verginij Capitonis perfugit, pollicitusque si præsidium acciperet, uacuã arcem furtim traditurũ, multa nocte cohortes expeditas summis montiũ iugis super caput hostiũ sistit. inde miles ad cędem magis quàm ad pugnam decurrit. Sternunt inermes, aut arma capientes, & quosdam somno excitos, cum tenebris, pauore, sonitu tubarum, clamore hostili turbarentur. pauci gladiatorum resistentes, neque inulti cecidere. Cæteri ad naues ruebant, ubi cuncta pari formidine implicabãtur, permixtis paganis, quos nullo discrimine Vitelliani trucidabant. Sex liburnicę inter primum tumultum euasere, in quis præfectus classis Apollinaris: reliquas in littore captas, aut nimio ruentium onere pressas, mare hausit. Iulianus ad L. Vitelliũ perductus, & uerberibus fœdatus, in ore eius iugulatur. Fuere qui uxorem L. Vitellij Triariam incesserint, tanquam gladio militari cincta, inter luctum cladesque expugnatę Terracinæ, superbè sæueque egisset. Ipse lauream prosperè gestæ rei ad fratrem misit, percunctatus statim regredi se, an perdomandę Campanię insistere iuberet. Quod salutare nõ modo partibus Vespasiani, sed Reip. fuit. nam si recens uictoria miles & super insitam peruicaciam secundis ferox, Romam contendisset, haud parua mole certatum, nec sine exitio urbis foret. quippe L. Vitellio quamuis infami inerat industria, nec uirtutibus ut boni, sed quo modo pessimus quisque, uitijs ualebat. Dum hæc in partibus Vitellij

Sermonis nimius erat

Terracinæ obsidium per Vitellianos

Terracina proditione serui capitur

Laurea

L. Vitellius

tellij geruntur, digressus Narnia Vespasiani exercitus, festos Saturni dies Otriculi per otium agitabat. Causa tam prauæ moræ, ut Mutianum oppe riretur. Nec defuere qui Antonium suspicionibus arguerent, tanquã dolo cunctantẽ, post secretas Vitellij epistolas, quibus consulatũ & nubilem fili am & dotales opes, precium proditionis, offerebat: Alij ficta hęc, & in gra tiam Mutiani cõposita: Quidam omniũ id ducum consilium fuisse, ostenta re potius urbi bellum quàm inferre: quãdo ualidissimæ cohortes à Vitellio desciuissent. & abscissis omnibus pręsidijs cessurus imperio uidebatur. Sed cuncta festinatione, deinde ignauia Sabini corrupta, qui sumptis temere ar mis munitissimam Capitolij arcem, & ne magnis quidem exercitibus ex- pugnabilem, aduersus tris cohortes tueri nequisset. Haud facile quis uni as- signauerit culpam, quę omnium fuit. nam & Mutianus ambiguis epistolis uictores morabatur, & Antonius præpostero obsequio, uel dum tegeręt inuidiam crimen meruit. cęteriq; duces dum peractũ bellum putant, finem eius insigniuere. Ne Petilius quidẽ Cerialis cũ mille equitibus præmissus, ut transuersis itineribus per agrum Sabinũ Salaria uia urbem introiret, sa- tis maturauerat, donec obsessi Capitolij fama cũctos simul exciret. Antoni us per Flaminiam ad Saxa rubra, multo iam noctis, serum auxilium uenit. Illic interfectum Sabinũ, conflagrasse Capitoliũ, tremere urbẽ, mœsta om nia accepit. plebẽ quoq; & seruitia pro Vitellio armari nunciabatur. Et Pe tilio Ceriali equestre præliũ aduersum fuerat. nanq; incautum & tanq; ad uictos ruentẽ, Vitelliani interiectus equiti pedes excepere. pugnatũ haud procul urbe inter ædificia hortosq; & anfractus uiarum quæ gnara Vitel- lianis, incomperta hostibus metum fecerant. neq; omnis eques cõcors, ad- iunctis quibusdam qui nuper apud Narniam dediti, fortunã partium spe culabantur. capitur præfectus alę Tullius Flauianus. cæteri fœda fuga con sternantur, non ultra Fidenas secutis uictoribus. Eo successu studia populi aucta. Vulgus Vrbanum arma cepit. Paucis scuta militaria. plures raptis quod cuiq; obuium telis, signum pugnæ exposcunt. Agit grates Vitellius, & ad tuendam urbẽ prorumpere iubet. Mox uocato senatu, deliguntur le gati ad exercitus, ut prętexto Reip. concordiam pacemq; suaderent. Varia legatorũ sors fuit. Qui Petilio Ceriali occurrerunt extremũ discrimen adie- re, aspernante milite conditiones pacis. Vulneratur prætor Arulenus Ru- sticus. auxit inuidiam super uiolatum legati prætorisq; nomen, propria di- gnatio uiri. Palantur comites. occiditur proximus lictor dimouere turbam ausus. & ni dato à duce præsidio defensi forent, sacrum etiam inter exteras gentes legatorum ius, ante ipsa patrię mœnia, ciuilis rabies usq; in exitium temerasset. Aequioribus animis accepti sunt, qui ad Antoniũ uenerãt, non quia modestior miles, sed duci plus auctoritatis. Miscuerat se legatis Muso nius Rufus equestris ordinis, studium philosophiæ & placita Stoicorum æmulatus, Cœptabatq; permixtus manipulis, bona pacis ac belli discrimi- na

Otriculum

Ad saxa rubra, loci nomẽ

Legatorũ ius sacrum

Musonius Rufus

na differens, armatos monere, Id plerisq; ludibrio, pluribus tædio. nec deerant qui propellerent proculcarentq;, ni admonitu modestissimi cuiusq;, & alijs minitantibus, omisisset intempestiuam sapientiam. Obuiæ fuere & uirgines Vestales cum epistolis Vitellij ad Antonium scriptis. Eximi supremo certamine unum diem postulabant. si moram interiecissent, facilius omnia conuentura. Virgines cum honore dimissæ, Vitellio rescriptũ, Sabini cæde, & incendio Capitolij, dirempta belli commercia. Tentauit tamẽ Antonius uocatas ad concionem legiones mitigare, ut castris iuxta pontem Miluiũ positis, postera die urbem ingrederentur. Ratio cõctandi, ne asperatus prælio miles, nõ populo, non senatui, ne templis quidem ac delubris deorum cõsuleret. Sed omnem prolatationem ut inimicam uictoriæ suspectabant. Simul fulgentia per colles uexilla, quanquã imbellis populus sequeretur, speciem hostilis exercitus fecerãt. Tripartito agmine, pars ut astiterat Flaminia uia, pars iuxta ripam Tiberis incessit, tertium agmen per Salariã collinæ portæ propinquabat. plebs inuectis equitibus fusa. Miles Vitellianus trinis & ipse præsidijs occurrit. Prælia ante urbem multa & uaria: sed Flauianis consilio ducum prę̄stantibus, sæpius prospera. Ii tantum conflictati sunt, qui in partem sinistram urbis ad Salustianos hortos per angusta & lubrica uiarum flexerant. Superstantes macerijs hortorum Vitelliani ad serum usq; diem saxis pilisq; subeuntes arcebant, donec ab equitibus qui porta collina irruperant, circumuenirentur. Concurrêre & in campo Martio infestæ acies. Pro Flauianis fortuna, & parta toties uictoria: Vitelliani desperatione sola ruebant, & quanquam pulsi, rursus in urbe congregabantur. Aderat pugnantibus spectator populus, utq; in ludicro certamine, hos modo, rursus illos clamore & plausu fouebat: quoties pars altera inclinasset abditi in tabernis, aut si quam in domum perfugerant, erui iugularíq; postulantes parte maiore prædæ potiebantur. Nam milite ad sanguinem & cædes obuerso, spolia in uulgus cedebant. Sæua ac deformis urbe tota facies. alibi prælia & uulnera, alibi balneæ popinæq;. Simul cruor & strues corporũ, iuxta scorta, & scortis similes: quantũ in luxurioso otio libidinũ, quicquid in acerbissima captiuitate scelerum, prorsus ut candẽ ciuitatem & furere crederes & lasciuire. Conflixerant ante armati exercitus in urbe, bis L. Sylla, semel Cinna, uictoribus, nec tunc minus crudelitatis. nunc inhumana securitas, & ne minimo quidem tẽporis uoluptates intermissæ, uelut festis diebus id quoq; gaudiũ accederet, exultabãt. Fruebantur nulla partiũ cura, malis publicis læti. Plurimũ molis in oppugnatione castrorum fuit, quæ acerrimus quisq; ut nouissimam spem retinebant. Eo intentius uictores, præcipuo ueterum cohortium studio, cuncta ualidissimarũ urbium excidijs reperta, simul admouent, testudinem, tormenta, aggeres, facesq;, quicquid tot prælijs laboris ac periculi hausissent, opere illo cõsummari clamitantes. Vrbem senatui ac populo Ro. templa dijs reddita, proprium esse

militis

Intempestiua sapientia

Populus pugnæ spectator

Castrorum oppugnatio

militis decus in castris:illam patriam,illos penates.ni statim recipiantur,no ctem in armis agendam. Contra Vitelliani quanquam numero fatoq; dispares,inquietare uictoriam,morari pacem, domos arasq; cruore fœdare, suprema uictis solatia complectebantur. Multi semianimes super turres & propugnacula mœnium expirauere. Côuulsis portis reliquus globus obtulit se uictoribus, & cecidere omnes côtrarijs uulneribus uersi in hostem. Ea cura etiam morientibus decori exitus fuit. Vitellius capta urbe,per auersam palatij partem Auentinum in domum uxoris sellula defertur, ut si diem latebra uitauisset,Terracinam ad cohortes fratremq; perfugeret. Dein mobilitate ingenij,& quæ natura pauoris est,cum omnia metuenti,præsentia maxime displicerent, in palatium regreditur, uastum desertumq;, dilapsis etiam infimis seruitiorum aut occursum eius declinantibus. Terret solitudo,& tacentes loci. tentat clausa,inhorrescit uacuis. fessusq; misero errore, & pudenda latebra semet occultans, ab Iulio Placito tribuno cohortis protrahitur. Vinctæ ponè tergum manus.laniata ueste, fœdum spectaculum ducebatur,multis increpantibus,nullo illachrymante. deformitas exitus misericordiam abstulerat. Obuius è Germanicis militibus Vitellium infesto ictu per iram,uel quo maturius ludibrijs eximeret, an tribunum appetierit,in incerto fuit:aurem tribuni amputauit,ac statim confossus est. Vitellium infestis mucronibus coactum,modo erigere os & offerre contumelijs,nunc cadentes statuas suas,plerunq; rostra, & Galbæ occisi locum contueri,postremo ad Gemonias,ubi corpus Flauij Sabini iacuerat, propulere. Vox una non degeneris animi excepta,cum tribuno insultanti,se tamen imperatorem eius fuisse respondit. Ac deinde ingestis uulneribus concidit. Et uulgus eadem prauitate insectabatur interfectû,qua fouerat uiuentem. Pater illi L. Vitellius.septimum & quinquagesimum ætatis annum explebat.consulatum,sacerdotia, nomen locumq; inter primores,nulla sua industria,sed cuncta patris claritudine adeptus. Principatum ei detulere qui ipsum non nouerant. Studia exercitus raro cuiquam bonis artibus quæsita perinde affuere,quàm huic per ignauiam. Inerat tamen simplicitas ac liberalitas,quæ,ni adsit modus,in exitium uertuntur. Amicitias dum magnitudine munerum,non constantia morû continere putat,meruit magis quàm habuit. Haud dubiè intererat Vitellium uinci. Sed imputare perfidiam nô possunt, qui Vitellium Vespasiano prodidere, cum à Galba desciuissent. Præcipitante in occasum die,ob pauorem magistratuum senatorumq;,qui dilapsi ex urbe aut per domos clientium semet occultabant,uocari senatus nô potuit. Domitianum,postquam nihil hostile metuebatur,ad duces partium progressum,& Cæsarem consalutatum,miles frequês,utq; erat in armis, in paternos penates deduxit.

Roma capta

Germanicus miles

Fui tamen imperator tuus

IVITAS pauida & seruitio parata occupari, redeuntem Tarracina L. Vitel.) Nos, Ciuitas pauida & seruitio parata, occupare redeuntem Tarracina L. Vitellium cũ cohortibus, extinguiq́ reliqua belli postulabat.

Patibulo affixus, in ijsdem annulis quos acceptos à Vitellio gestabat.) Praepositionem à submouimus, subintellectam in ablatiuo Vitellio.

Mox Illyricos,) Castigauimus, Mox Illyrico.

Mox deos respicere restituiq́ Capitolium placuit.) Reposui, Mox deos respexere. restitui Capitolium placuit.

Et egregijs utriusq́ orationibus testatum.) Scripsimus. Et egregijs orationibus utriusq́ certatum.

Quis multos anteiret.) Ablatiuus quis non est in libro manuscripto.

Vt uniuscuiusq́ uitam famam penetrarent.) Nos, famamq́.

Quorum accusatores etiamsi puniri oporteat.) Addidimus negatiuam particulam, non, qua hic opus est, Quorum accusatores etiamsi puniri non oporteat. Vide Heluidij modestiam.

Sed consulem designatum censuisse dicebat. Sed secundũ uetera exempla.) Alterum sed expunximus ut legas, Sed consulem designatum censuisse dicebat secundum uetera exempla.

Id magis uitandum.) Vitandum non est in codice Budensi. Posset etiã addi uel subaudiri, Id magis. s. curandum.

Ne peruicacia cuiusquam.) Nos, peruicacia quorundam.

Se meminisse.) Malim legere pronomine se expũcto. Meminisse temporum quibus natus sit. q. c. s. p. a. i. Vlteriora mirari. Subaudi, meminisset.

Cuius se magistrum ferebat.) Emendauimus, Eius se magistrum ferebat.

Variq́ Arij potentia.) Tantum habet liber regius, Arijq́ potentia.

Capta legionum hyberna.) Nos, capta legionum castra hyberna.

Simulq́ insulam inter uada sitã.) Exemplar Matthiae Coruini habet. Simulq́ insulam iuuata sitam. Quid si legas, sub uada sitam. Sic libro sequenti dixit, Sub muros. Iudaei sub ipsos muros struxere aciem.

Mox per Britanniam gloria.) Hactenus defuit hic participiũ aucta, quod nos addidimus. Mox aucta per Britanniam gloria.

Sub Vitellio rursus discrimen adit.) Nos, Adijt.

Quibus auertere accita à Vitellio auxilia.) Auertere mutauimus in auerteret & praepositionem sustulimus. Quibus auerteret accita Vitellio auxilia.

Si redintegrandum bellum.) Castigauimus, Si redintegratum bellum.

Igitur Ciuilis desciscendi certus.) Codex Budẽsis, Igitur ciuilis dissidij certus. Id expone, Certus subaudi Claudius Ciuilis, ciuilis dissidij, id est belli ciuilis quod Romae erat. Et sic nos scripsimus.

Et caetera seruitia mala enumerat.) Emendauimus, Et cętera seruitij mala enumerat. Paulopost est illic. tradi se praefectis, cẽturionib. quod ubi sp. & s. expl. Sine

Esse sibi robur peditũ equitumq́: consanguineos Germanos.) Liber (quae regius, Et sibi robur peditũ equitumq́, consanguineos, Gallias idem cupientes. Esse subauditur, & in accusatiuo consanguineos subauditur Germanos.

Erat in Caninefatibus stolidae audaciȩ Brenno.) Illic, Brinio, qui paulopost appellatur Brimio. Forte, Brinno, quẽ hodie Brunonẽ dicimus. Igitur

Igitur ipso rebellis familiæ omine placuit. Impositusq; scuto.) Verbū placuit erasimus. Nā integra est sentētia si sic distinguas, Igitur ipso rebellis familiæ omine, impositusq; scuto, more gentis, & sustinentium humeris uibratus dux deligitur. Expone, impositusq;, id est non solum impositus scuto: &, id est uerum etiam sustinentiū humeris uibratus, dux deligitur. Nam uideo quid illi imposuerit, qui uerbum placuit hic insulsit.

Et quod militum in superiore insulæ parte congregantur,) Nos, & quod militum in superiorem insulæ partem congregantur.

Quippe uiribus cohortis adductis.) Duæ dictiones, Quippe uiribus, nō sunt in libro Coruini regis, ubi tantū legitur, nomen magis exercitus q̃ robur, cohortium abductis Vitellius. Vnde erui lectionem, Nomen magis exercitus q̃ robur cohortibus abductis, Vitellius è proximis Neruiorū Germanorumq; pagis, segnem numerum armis onerauerat. Sicq; locum emendaui in contextu.

Caninefatem tumultum oppressurum.) Illic compressurum. Nec semper obscœnam significationem hoc uerbum habet, quæ res castigatorem mouit ut mutaret. Sic lib. 1. diffideat interim miles, neq; duorum adolescentium nōdum adulta auctoritate cōprimi queat. Item libro sequenti. Sub eo bellum ortū, & cōprimere cœptantē Cestium Gallū Syr. leg. uaria prælia ac sæpius aduersa excepere.

Nec Brennonem.) Illic Brimionem.

Quas incensis castellis illuc appulerant.) Castigaui, Quasi incensis castellis.

Virtutem proprium hominis bonum.) Illic hominum.

Maiore precio fugeret.) Illic fungeretur.

In Frisios aduehitur.) Nos, auehitur.

Cunctaq; quę acciderant.) Codex Budensis, Qui cuncta quæ acciderant. Castigaui, Quin cuncta quæ acciderant.

Sed fraude ducum euenire.) Addidi uerbū metuebantur. Sed fraude metuebantur euenire. Mox, nos exponeret.

Simul paganorum lixarumq; ignauia.) Reposui, ignaua, sed procax ante periculum manus.

Vt Batauos numero impares circumfundant.) Regium uolumen habet, circumdant. Malim, Et Batauos numero impares circumdant.

Illi ueteris militiæ memores in cuneis congregantur.) Illic, Illi ueteris militiæ inciuiles congregantur. Legerim. Illi ueteris militiæ ui habiles, cōgregantur densi undiq;, & frontem tergaq; ac latus tuti.

Neq; hostium se consilijs uti.) Nos, Neq; hostium consilijs uti se.

Proinde perfugus Batauus. Castig. Proinde perfuga Batauus.

Quippe ubi relata Ciuili.) Emendaui, Quæ ubi relata Ciuili. Mox accusatiuus, uniuersam, non est in libro manuscripto.

Sed parum prouisum, ni copiæ in castra conueherentur, rapi permisere.) Scribendum meo iudicio, Sed paruum prouisum, ni copiæ in castra conueherentur, rapi permisere. Nam accusandi casu dictum est hic prouisum, à uocabulo prouisus, us, ui, quartę inflexionis. Sic lib. 16. Dispositu prouisuq; ciuiliū terū peritus. *Sed paruum prouisum pro modicam prouisionem*

Vtramq; Rheni ripam.) Accusatiuus utramq; non est in libro manuscripto.

Iusta belli ciuilis externiq; facie obstupefecerāt obsessos.) Scripsimus, iuxta ut sit aduerbiū similitudinis, pro ęque, quod tamē quidā iusta scribūt. Sic li. 1. Nā in pace causas et merita spectari: ubi bellū ingruat, innocētes ac noxios iuxta cadere

Quod duabus legionibus situm, uix quinq; millia armatorum Romanorū tuebātur.) Difficilis locus est. Codex Budensis habet, quod duabus legionibus situm uix V. milia armatorū tuebantur. Igitur genitiuus Romanorū suppositicius uidetur

uidetur. Vt paucis dicā mentem meā, diuino sic legendū. Quod duabus legionibus, tum uix quinq; millium armatorū, tuebantur. Quod ſ. uallū, tuebātur ſ. Romani, duabus legionibus, tū uix quinq; milliū armatorū. Id eſt quæ duæ legiones uix quinq; milliū armatorū erant, hoc eſt, uix continebāt quinq; millia armatorū.

Sibi quæq; gens conſiſtunt.) Lego, Simul quæq; gens cōſiſtunt. Nam ſupra quoq; librarius quodam loco ſibi ſcripſit pro ſimul. quemadmodū ante monui. Mox eſt in uolumine manuſcripto, Oppoſitis plerię ſcalis.

Perfugæ captiuiq; docebant ſtruere machinas.) Caſtigaui, materias.

Duoeruicesime legionis legatus Dillio Voculę duodeuiceſimæ legionis legato tradit.) Nos, duo & uiceſimę legionis legato tradit.

Adſciri in ſocietatem Germanos.) Repoſuimus, Acciri in ſocie. Germanos.

His inter ſe uocibus inſiſtentes.) Codex regius, His inter ſe uocis inſiſtentes.

Exemplares omnium literarum Ordonius exemplaria omniū literarum.) Illic. Exemplares (Forte uotis. omnium literarum. Exemplares, ſubauditur, literas.

Pleræq; ciuitates aduerſum nos armatæ.) Illic, aduerſum nos arma. Placet lectio uulgata. Nam alioqui uerbum cœperunt aut ſimile, ſubaudiendum foret.

Incognita illi cœlo ſiccitate.) Illic, incognita cœlo ſiccitate, hoc eſt illi cœlo Germanico.

Ductus à Vocula exercitus.) A præp. eraſimus. nā ſubintelligit.

Auctus eſt Germanorum numerus.) Nos, Auctus & Germanorum numerus. Et pro etiam.

Nauem arripiunt.) Emendaui, Germani multa cum ſtrage noſtrorum, nauem abripiunt.

Vt Menapios & Morinos & extrema Galliarum quateret.) Nos, quaterent.

Quos gens Germanicæ originis eiurata p. R. n. uocarent) Liber Matthiæ Coruini, quos gens Germanicę originis eiurata patria Romanorum nomen agrippinenſes uocarentur. Forte legendum, Quod gens Germanicę originis, eiurata patria, Romanorum nomine Agrippinenſes uocarentur. Vel, quod ſe Germanicæ originis, eiurata patria, Romanorum nomine Agrippinenſes uocarent.

Romanus miles periculorum ignarus.) Malim, periculorum gnarus.

Nuncijs promiſſis fidem legionum cōuellens.) Addidi particulam &, hic inprimis neceſſariam, Nuncijs & promiſſis fidem legionum conuellens.

Is error Romanis addit animos.) Datiuus Romanis non eſt in exēplari Bud.

Soluere obſidium legionum eodem impetu potuiſſet.) Nos, eo impetu potu.

Et ſuis uictoria proueniſſet.) Illic, promouiſſet.

Vt depoſitis impedimentis ſarcinisq;.) Vt particula non eſt in libro manuſcripto, Poteſtq; abeſſe.

Et minari aſſeuerant.) Caſtigauimus, Et minari adſueuerant.

Ne tempori deeſſent.) Verba militum ad obſeſſos.

Credita per utrunq; exercitum fama.) Malim ædita.

Effuſus in luxum & ep. & n. cœtus, ueterem in Ordeonium iram renouauit. Repoſuimus, Effuſi in luxum & epulas & nocturnos cœtus, ueterem in Ordeonium iram renouant.

Cū iam Vitellius occidiſſet.) Codex regius habet, occurriſſet. Emēdaui, corruiſſet.

Mixtus Cattis, Vſipijs.) Illic, Mixtus & Cattis, Vſipijs. Scripſi, Mixtus ex Cattis, Vſipijs.

Is præerat prouinciæ.) Verbum præerat nō legitur illic. Tum expone. Is prouinciæ nequaq; turbidus, hoc eſt ipſi prouinciæ, ingenio. i ob ingeniū, uel ex ingenio.

Vulgus alimēta in dies mercari ſolitū, cui una ex rep. annonę cura.) Hæ duæ dictiones, cui una non extant in manuſcripto codice. Et mutāt meo iudicio

dicio sensum. Nā Tacitus uult dicere, ex Rep. annonæ cura.s.existente, Hoc est quia cura annonæ pertineret ad Remp. Vt sit hæc locutio similis illi, libro 18. Et quibusdam uicinis colonijs inuidiæ æmulatione. Subauditur existente. Sic libro primo. Seu nihil militi, seu omnia concederentur, in ancipiti republica. Subauditur, futura. In literis Tiberij Cæsaris, quarum sententiam Tacitus recitat lib. 3. sic scriptum est. At Hercule nemo nescit, quod Italia externæ opis indiget, quod uita populi Ro. per incerta maris & tempestatum cotidie uoluitur, ac nisi prouinciarum copiæ & dominis, & seruitijs, & agris subuenerint, nostra nos scilicet nemora, nostræq; uillæ tuebuntur. Hanc P. C. curam sustinet princeps.

Eius nomen epistolis edictisq; præferebatur.) Castig. proponebatur.

Ius penes Mutianum erat.) Verbum erat erasimus. Infra scripf. quo die.

Tum forte ducti, per quos redderentur bello rapta.) Ex hac clausula nihil est in Budensi uolumine præter duas uoces. Tū rapta. Dormitauit hic librarius. Forte. Tum qui rapta, quicq; æra. Subaud. creati sunt uel electi.

Tertio Iuliano.) Paulo ante habes, T. Iuliano.

Ipsi Publio animus in periculis.) Et hic Codex Budensis mutilus est. Nam duas uoces, Ipsi Publio, nō habet. Forte legendū, neq; animus. Nec est illic paulo post ablatiuus dato Expone, Signo ultionis. id est in signum ultionis in accusatores, petit à Cæsare Iunius Mauricus, ut cōm. principal. p. senatui faceret.

Consulendum tali super re princeps respondit.) Reposui, Consulendum tali super re principem respondit.

Senatus inchoantibus primoribus, iusiurandum cōcepit, quo certatim omnes magistratus, cæteri ut sententiam rogabantur, deos testes aduocabāt.) Regium exemplar habet. Omnis inens magistratus, cæteri sententiam rogabantur. Lego, Omnis iniens magistratus, cęteri sententiam rogabātur, deos testes aduocabat. Nunc clara erit sentētia si sic distinguas. Senatus inchoanribus primoribus, iusiurandum cōcepit, quo certatim omnis iniens magistratus (cęteri sententiam rogabantur) deos testes aduocabat, Nihil ope sua factum quo cuiusquam salus læderetur. neq; se præmium aut honorem ex calamitate ciuium cepisse. *Iusiurandum magistratum ineuntis*

Et Nomium Actianum.) Nos, Nonium Act. Item, In Vibium Crispum.

Sponte ex S. C. accusationem subisse.) Hæc uerba significant accusationem Crassorum ex senatuscōsulto decretam, quā sponte subierit Aquilius Regulus. Alioqui legerem, Sponte ex se accusationem subisse.

Signatus, & sacerdotio fulgens.) Forte, designatus, & sacerdotio fulgens.

Cū interim intestabilior & sæuior exortus est.) Intestabilior pro detestabilior. Horatius in secundo sermonum. Intestablis & sacer esto. Tacitus Annalium libro quinto de Aemylia Lepida: quanquam intestabilis, tamen impunita agebat. Paulopost eodem libro de Tiberio. Inrestabilis sæuitia, sed obtectis libidinibus. *Intestabilior*

Ad cædem destinaretur.) Nos, destinarentur.

Prensare commanipularium pectora ceruicibus iniecta.) Prensare uerbū deleuimus, & pro cōmanipularium scripsimus, cum manipularium, pro iniecta inuecti. hoc modo, Vt uero huc illuc distrahi cœpere, metus per omnes, & præcipua Germanici militis formido, tanquam ea separatione ad cædē destinarentur, cum manipularium pectora ceruicibus inuecti, suprema oscula petere, hoc est petebant. Inuecti, significat impetum ceruices sociorum amplexantium.

Spernunt oblatos agros.) Addidimus pronomē sibi, Spernūt oblatos sibi ag.

Si pauca supra petiero.) Aut supra repetiero. Vt lib. 16. De C. Petronio pauca supra repetenda sunt, ceu uulgo legitur. Aut pauca repetiero. Nisi quis malit, subrepetiero. Vt sit uerbū eius formæ cuius est, Prodeambulo, prosubigo, repromitto, adobruo, & quod apud Liuiū reperitur, superincido. I Neq;

Aut qui ipsos leu.ab.prof.) Volumen manuscriptum habet at qui. Malim, ac qui ipsos. Mox nos. Ad quintum ferè lapidem coorti Germani.

Reuulsæ imperatorum imagines, innexa signa.) Pro innexa legitur in codice regio, inhora. Cõijcio fuisse scriptum à Tacito, symbola. Reuulsæ imperatorum imagines, symbola, signa. *Imagines* *Symbola* *Signa*

Metu futuri. Nos, metus futuri. Quando neq; subire conditiones, metus futuri, neq; palàm aspernari conditio præsens sinebat.

Delectus è propinqua consultis.) Castigaui, Delectus è propinquis consulta responsaq; ut internuncius numinis portabat.

Claudius Labeo Bethasiorum Turingorumq; & Neruiorũ tumultuaria manu restitit.) Nos, Tungrorumq;. Item paulopost, ex primoribus Tungrorum, pro Turingorum.

Vigens rerum.) Reposui, ingens rerum. Sic libro primo dixit, ingens animi. Sed fœmina ingens animi, munia ducis per eos dies induit.

Lætum militibus idem nomen.) In manuscripto codice est, ide nomen. Fortasse scribendum, id nomen.

Quod bello caput, unde uis auspiciumq; peteretur.) Nos, unde ius ausp.pet.

Caracatium.) Illic utrobiq; Ceracates.

Quia pontem Nauas fluminis abruperat.) Nos, Nauæ fluminis. Apud Bingium Naua Rheno miscetur. *Naua flumen*

Montibus & Mossela amne septum.) Reposui, Montibus aut Mosella a.se.

Paulum moræ in assensu.) Castig. in ascensu.

Redigeret prædam in fiscum.) Posset etiã legi, Redigeretur præda in fiscum. Nam uolumẽ Matthiæ regis habet, redigeretur. Mox est illic, posito ciuiũ bello.

Primum illorum stipendiorũ & sacramenti diem haberent.) Scripsi, Primum illum stipend. & sac. diem haberent.

Ne quisquam alienum seruitium.) Nos, Nec quisquam alien. seru.

Aut minoribus quàm nunc tributis, parabãtur exercitus.) Castig. parabũtur.

Aut uoto stare.) Liber manuscriptus tantũ habet, aut uastare. Fortassis, Aut clàm stare.

Nam Germanos qui ab ipsis spernentur.) Nos, sperentur.

Nisi ex reliquijs Germani exercitus.) Reposui, Germanici exercitus.

Non imperitia militum, sed adolescentuli.) Duas dictiones, militum sed, eximimus, ut legatur, Ausuros rursus uenturosq; in manus, nõ imperitia adolescentuli, uerba & cõciones quàm ferrum & arma meditantis, sed Ciuilis & Classici.

Quàm quod uos Gallici fœderis oblitos prædixerim.) Malim, prædixi, propter scripturam codicis Budensis.

Tutor & Classicus ciuilis suis quisq; locis pugnam ciebant.) Addidimus particulam, Tutor, & Classicus, & Ciuilis, suis q.l.p. ciebant.

Cerialis ut incuria prope res afflixit.) Nos, rem afflixit.

Flagrantissima cohortium suarum integra manu, & è Chaucis.) Ablatiuum manu deleui. Expone, Non inualidus, flagrantissima cohortiũ suarum, id est quæ inter cohortes ardentissima erat, integra. Subaud. existente.

Galbiaci in finibus Agrippinensium.) Nos, Talbiaci, Quidam Tolbiacũ appellãt, ut Antoninus in itinerario, & alij. Paulopost, Turingosq;. Nos, Tũgrosq;. *Tolbiacum*

Fauore militum anxius est.) Verbum est erasimus. Mox, ut non pro spe sua accipitur. Nos, excipitur.

Quis è cœlis fauor.) Volumen regium nõ habet è cœlis, sed celis est. Scripsi, cœlestis fauor.

Illi elapso in paruum artu.) Castigaui, Illi elapsos in prauum artus. Mox, posse integrare. Subaudi, salubrem uim.

seq; & cohortes arbitrio uictoris permittere. Et miles infelicia arma haud minus ira, quàm metu abiecit. Longus deditorum ordo septus armatis per urbem incessit. Nemo supplici uultu, sed tristes & truces, & aduersum plausus ac lasciuiam insultantis uulgi immobiles. paucos erumpere ausos, circumiecti pressere. cæteri in custodiam conditi. Nihil quisquam locutus indignum, & quanquam inter aduersa, salua uirtutis fama. Dein L. Vitellius interficitur, par uitijs fratris, in principatu eius uigilantior, nec perinde prosperis socius, q; aduersis abstractus. Iisdem diebus Lucilius Bassus cũ expedito equite ad componendam Campaniam mittitur, discordibus municipiorum animis, magis inter semet, quàm contumacia aduersus principem. Viso milite, quies & minoribus colonijs impunitas. Capuæ legio tertia hyemandi causa locatur, & domus illustres afflictæ, cum contra Tarracinenses nulla ope iuuarentur. Tanto procliuius est iniuriæ quàm beneficio uicem exoluere: quia gratia oneri, ultio in quæstu habetur. Solatio fuit seruus Verginij Capitonis, quem proditorem Tarracinensium diximus, patibulo affixus, in ijsdem annulis quos acceptos Vitellio gestabat. At Romæ senatus cuncta principibus solita, Vespasiano decernit, lætus & spei certus. quippe sumpta per Gallias Hispaniasq; ciuilia arma, motis ad bellum Germanis, mox Illyrico, postquam Aegyptum, Iudæam Syriamq; & omnis prouincias exercitusq; lustrauerant, uelut expiato terrarum orbe, cœpisse finem uidebantur. Addidere alacritatem Vespasiani literæ, tanquam manente bello scriptæ. ea, prima specie, forma. cæterum ut princeps loquebatur, ciuilia de se & Rep. egregia. nec senatus obsequium deerat. Ipsi consulatus cum Tito filio, prætura Domitiano & consulare imperium decernuntur. Miserat & Mutianus epistolas ad senatum, quę materiam sermonibus præbuere: si priuatus esset, cur publice loqueretur. potuisse eadem paucos post dies loco sententiæ dici. ipsa quoq; insectatio in Vitellianos fera & sine libertate. id uero erga Remp. superbum, erga principem cõtumeliosum, quod in manu sua fuisse imperium, donatumq; Vespasiano iactabat. Cæterũ inuidia in occulto, adulatio in aperto, erant. Multo cum honore uerborum Mutiano triumphalia de bello ciuili data. Sed in Sarmatas expeditio fingebatur. Adduntur Primo Antonio consularia, Cornelio Fusco, & Arrio Varo prætoria insignia. Mox deos respexere. restitui placuit Capitolium. Eaq; omnia Valerius Asiaticus consul designatus censuit. Cæteri uultu manuq;, pauci quibus conspicua dignitas, aut ingenium adulatione exercitum, compositis orationibus assentiebantur. Vbi ad Heluidium Priscum prætorem designatum uentum, prompsit sententiam, ut honorificam in bonum principem. Falsa aberant, & studijs senatus attollebantur. Isq; præcipuus illi dies magnæ offensæ initium & magnæ gloriæ fuit. Res poscere uidetur, quia iterum in mẽtionem incidimus uiri sæpius memorandi, ut uitam studiaq; eius & quali fortuna sit usus, paucis repetã. Heluidius

L. Vitellius interficitur

Heluidius Priscus quis & cuias Stoicus fuit

Priscus regione Italiæ secũda, Terracinę municipio, Cluuio patre qui ordĩ nẽ primipili duxisset, ingeniũ illustre altioribus studijs iuuenis admodum dedit, non ut plerique, ut nomine magnifico segne otium uelaret, sed quo fir mior aduersus fortuita, Rempub. capesseret. doctores sapientię secutus est, qui sola bona quæ honesta, mala tantum quæ turpia, potentiam, nobilita tem, cæteraque extra animum, neque bonis neque malis annumerant. Quæsto rius adhuc, à Pæto Thrasea gener delectus, è moribus soceri nihil æquè ac libertatem hausit, ciuis, senator, maritus, gener, amicus, cunctis uitæ officijs

Aequabilis

æquabilis, opum contemptor, recti peruicax, constans aduersus metus. E rant quibus appetentior famæ uideretur, quãdo etiam sapientibus cupido gloriæ nouissima exuitur. Ruina soceri, in exilium pulsus, ut Galbæ princi patu redijt, Marcellum Eprium delatorem Thraseæ accusare aggreditur. Ea ultio (incertum maior an iustior) senatum in studia diduxerat. Nam si ca deret Marcellus, agmen reorum sternebatur. Primo minax certamen, & e gregijs orationibus utriusque certatũ. Mox dubia uoluntate Galbæ, multis senatorum deprecãtibus omisit Priscus, uarijs (ut sunt hominum ingenia) sermonibus, moderationem laudantium, aut constantiam requirentium.

Dubia uoluntas

Cæterum eo senatus die quo de imperio Vespasiani censebant, placuerat mitti ad principem legatos. Hinc inter Heluidiũ & Eprium acre iurgium. Priscus eligi nominatim à magistratibus iuratis, Marcellus urnam postu labat, quæ consulis designati sententia fuerat. Sed Marcelli studium pro prius rubor excitabat, ne alijs electis posthabitus crederetur. Paulatimque per altercationem ad continuas & infestas orationes prouecti sunt, quæ rente Heluidio, quid ita Marcellus iudicium magistratuum pauesceret? esse illi pecuniam & eloquẽtiam, quis multos anteiret, ni memoria flagitiorum urgeretur. Sorte & urna mores non discerni: suffragia & existimationem senatus reperta, ut uniuscuiusque uitam famamque penetrarent. pertinere ad utilitatem Reip. pertinere ad Vespasiani honorem occurrere illi quos in nocentissimos senatus habeat, qui honestis sermonibus aures imperatoris imbuant. Fuisse Vespasiano amicitiam cum Thrasea, Sorano, Senecione, quorum accusatores etiam si puniri non oporteat, ostentari non debere. hoc senatus iudicio uelut admoneri principem, quos probet, quos reformi det. nullum maius boni imperij instrumentum, quàm bonos amicos. Esse satis Marcello quod Neronem in exitium tot innocentium impulerit. Frue retur præmijs & impunitate, Vespasianum melioribus relinqueret. Mar cellus non suam sententiam impugnari, sed cõsulem designatum censuisse dicebat secundum uetera exempla, quę sortem legationibus posuissent, ne ambitioni aut inimicitijs locus foret. Nihil euenisse cur antiquitus institu ta exolescerent, aut principis honor in cuiusquam contumeliam uerteretur. sufficere omnes obsequio. id magis uitandum ne peruicacia quorundam irritaretur animus nouo principatu suspensus, et uultus quoque ac sermones

Certamen in senatu de legatione, inter Priscum & Eprium

Sors & urna

Suffragia

Amici boni

omnium

omnium circumſpectans. Se meminiſſe temporũ quibus natus ſit, quã ciui tatis formam patres auiq; instituerint: ulteriora mirari, præſentia ſequi: bonos imperatores uoto expetere, qualeſcunq; tolerare. Non magis ſua oratione Thraſeam quàm iudicio ſenatus afflictum. Sæuitiam Neronis per huiuſmodi imagines illuxiſſe. nec minus ſibi anxiam talem amicitiã quàm alijs exilium. Deniq; constantia, fortitudine Catonibus & Brutis æquaretur Heluidius: ſe unum eſſe ex illo ſenatu qui ſimul ſeruierit: ſuadere etiam Priſco, ne ſupra principem ſcanderet, ne Veſpaſianũ ſenem triumphalem, iuuenum liberorum patrem præceptis coerceret. Quo modo peſsimis imperatoribus ſine fine dominationem, ita quamuis egregijs modum libertatis placere. Hæc magnis utrinq; cõtentionibus iactata, diuerſis ſtudijs accipiebantur. Vicit pars quæ ſortiri legatos malebat, etiã medijs patrum annitẽtibus retinere morem. Et ſplendidiſsimus quiſq; eodem inclinabat, metu inuidiæ ſi ipſi eligerentur. Secutum aliud certamen. Prætores ærarij (nam tum à prætoribus tractabatur ærarium) publicam paupertatem queſti, modum impenſis poſtulauerant. Eam curam conſul deſignatus ob magnitudinem oneris, & remedij difficultatem, principi reſeruabat. Heluidius arbitrio ſenatus agendum cenſuit. Cum perrogarent ſententias conſules, Vulcatius Tertullinus tribunus plebis interceſsit, ne quid ſuper tanta re principe abſente ſtatueretur. cenſuerat Heluidius, ut Capitolium publicè reſtitueretur, adiuuaret Veſpaſianus. Eam ſententiam modeſtiſsimus quiſq; ſilentio, deinde obliuio tranſmiſit. Fuere qui & meminiſſent. Tum inuectus eſt Muſonius Rufus in Publium Celerem, à quo Baream Soranum falſo teſtimonio circumuentũ arguebat. Ea cognitione renouari odia accuſationũ uidebantur. ſed uilis & nocens reus protegi nõ poterat. Quippe Sorani ſancta memoria. Celer profeſſus ſapientiam, dein teſtis in Baream proditor corruptorq; amicitiæ, cuius ſe magiſtrum ferebat. Proximus dies cauſæ deſtinatur. Nec tam Muſonius aut Publius quàm Priſcus & Marcellus cæteriq; motis adulationibus animis expectabantur. Tali rerum ſtatu, cum diſcordia inter partes, ira apud uictos, nulla in uictoribus auctoritas, non leges, non principes in ciuitate eſſent, Mutianus urbem ingreſſus cuncta ſimul in ſe traxit. fracta Primi Antonij Variq; potentia, male diſsimulata in eos Mutiani iracundia, quamuis uultu tegeretur. Sed ciuitas rimandis offenſis ſagax, uerterat ſe, tranſtuleratq;. Ille unus ambiri, coli. nec deerat ipſe ſtipatus armatis, domos hortoſq; permutans. apparatu, inceſſu, excubijs, uim principis cõplecti, nomen remittere. Plurimum terroris intulit cædes Calphurnij Galeriani. Is fuit filius C. Piſonis, nihil auſus. ſed nomen inſigne, & decora ipſi iuuenta, rumore uulgi celebrabantur. Erantq; in ciuitate adhuc turbida, & nouis ſermonibus læta, qui principatus inanem ei famam circumdarent. Iuſſu Mutiani cuſtodia militari cinctus, ne in ipſa urbe conſpectior mors foret, ad quadrageſimum ab urbe

Vlteriora mirari, præſentia ſequi

Modus libertatis

Prætores ærarij

Muſonius Rufus

Calphurnij Galeriani cædes

Iulius priscus lapidem uia Appia fuso per uenas sanguine extinguit. Iulius Priscus prætoriarum sub Vitellio cohortium præfectus, se ipsum interfecit, pudore magis quàm necessitate. Alphenus Varus ignauiæ infamiæque suæ superfuit. Asiaticus enim (is libertus) malam potentiam seruili supplicio expiauit.

Alph. Varus

Asiaticus Vitellij libertus.

Bellũ in inferiori Germania gestum.

Iisdem diebus crebrescentem cladis Germanicæ famam nequaquam mœsta ciuitas excipiebat. cæsos exercitus, capta legionum castra hyberna, desciuisse Gallias, non ut mala loquebantur. Id bellum quibus causis ortum, quanto externarum sociarumque gentium motu flagrauerit, altius expediã.

Bataui

Bataui, donec trans Rhenum agebant pars Cattorum, seditione domestica pulsi extrema Gallicæ oræ uacua cultoribus, simulque insulam inter uada sitam occupauere, quam mare Oceanum à fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit: nec opibus Romanis societate ualidiorum attriti, uiros tantum armaque imperio ministrant, diu Germanicis bellis exerciti: mox aucta per Britanniam gloria, transmissis illuc cohortibus, quas uetere instituto nobilissimi popularium regebãt. Erat & domi delectus eques, præcipuo nandi studio. arma equosque retinens, integris turmis Rhenum perrumpere. Iulius Paulus & Claudius Ciuilis, regia stirpe, multo cæteros anteibant. Paulum Fonteius Capito falso rebellionis crimine interfecit. Iniectæ Ciuili cathenæ, missusque ad Neronem, & à Galba absolutus, sub Vitellio rursus discrimen adijt, flagitante supplicium eius exercitu. Inde causæ irarum, spesque ex malis nostris. Sed Ciuilis ultra quàm barbaris solitum, ingenio solers, & Sertorium se aut Hannibalem ferens simili oris dehonestamento, ne ut hosti obuiam iretur, si à populo Romano palàm desciuisset, Vespasiani amicitiam studiumque partium prætendit: missis sanè ad eum Primi Antonij literis, quibus auertere accita à Vitellio auxilia, & tumultus Germanici specie, retentare legiones iubebatur. Eadem Ordeonius Flaccus præsens monuerat, inclinato in Vespasianũ animo, & Reip. cura, cui excidium aduentabat, si redintegratum bellum, & tot armatorum millia Italiam irrupissent. Igitur ciuilis dissidij certus, occultato interim altiore consilio, cætera ex euentu iudicaturus, nouare res hoc modo cœpit. Iussu Vitellij Batauorum iuuentus ad delectum uocabatur: quem suapte natura grauem, onerabãt ministri auaritia ac luxu, senes aut inualidos conquirendo, quos pretio dimitterent. rursus impuberes, sed forma conspicui (& est plerisque procera pueritia) ad stuprum trahebantur. Hinc inuidia, & compositi seditionis auctores, perpulere ut delectum abnuerent. Ciuilis primores gentis, & promptissimos uulgi specie epularũ, sacrum in nemus uocatos, ubi nocte ac lætitia incaluisse uidet, à laude gloriaque gentis orsus, iniurias & raptus, & cætera seruitij mala enumerat. Neque enim societatem ut olim, sed tanquam mancipia haberi: quando legatum graui quidem comitatu, & superbo cum imperio uenire: tradi se præfectis centurionibusque, quos ubi spolijs & sanguine expleuerint, mutari, exquitique nouos sinus, & uaria

Insula Batauorum

Iul. Paulus

Cl. Ciuilis

uatia prædandi uocabula. Instare delectum, quo liberi à parētibus, fratres «
à fratribus uelut supremũ diuidantur. Nunquam magis afflictã rem Ro- «
manam, nec aliud in hybernis quàm prædam & senes: attollerent tantum «
oculos & inania legionum nomina ne pauescerent: esse sibi robur peditum «
equitumq́: consanguineos Germanos, Gallias idem cupientes: ne Roma «
nis quidem ingratum id bellum, cuius ambiguam fortunam Vespasiano «
imputaturos. uictoriæ rationem non reddi. Magno cum assensu audi-
tus, Barbaro ritu & patrijs execrationibus uniuersos adigit. Missi ad Ca-
ninefates qui consilia sociarent. Ea gens partem insulæ colit, origine, lin- *Caninefates*
gua, uirtute par Batauis: numero superantur. Mox occultis nuncijs pellexit
Britannica auxilia, Batauorum cohortes, missas in Germaniam, ut supra
rettulimus, ac tum Magontiaci agentes. Erat in Caninefatibus stolidæ au-
daciæ Brinio, claritate natalium insigni. pater eius multa hostilia ausus, Ca- *Brinio siue*
ianarum expeditionum ludibrium impune spreuerat. Igitur ipso rebellis fa *Brimio*
miliæ omine, impositusq́ scuto, more gentis, & sustinentium humeris ui-
bratus, dux deligitur. Statimq́ accitis Frisiis (transrhenana gens est) dua- *Frisii*
rum cohortium hyberna proximo occupato Oceano irrumpit. Nec præ-
uiderant impetum hostium milites, nec si præuidissent, satis uirium ad ar-
cendum erat. Capta igitur & direpta castra, dein uagos & pacis modo effu
sos lixas negociatoresq́ Romanos inuadunt. Simul excidijs castellorũ im
minebant: quæ à præfectis cohortiũ incensa sunt, quia defendi nequibant.
Signa uexillaq́, & quod militum, in superiorem insulæ partem cōgregan-
tur, duce Aquilio primipilari. nomen magis exercitus quàm robur, cohor-
tibus abductis, Vitellius è proximis Neruiorũ Germanorumq́ pagis, se-
gnem numerum armis onerauerat. Ciuilis dolo grassandum ratus, incusa-
uit ultro præfectos, quod castella deseruissent: se cum cohorte cui præerat,
Caninefatem tumultum compressurum: illi sua quisq́ hyberna repeterēt.
Subesse fraudem consilio, & dispersas cohortes facilius opprimi, nec Bri-
nionem ducem eius belli, sed Ciuilem esse patuit, erumpentibus paulatim
indicijs, quæ Germani læta bello gens, non diu occultauerant. Vbi insidiæ
parum cessere, ad uim transgressus, Caninefates, Frisios, Batauos proprijs
cuneis componit. directa ex diuerso acies haud procul à flumine Rheno,
& obuersis in hostem nauibus, quas incensis castellis illuc appulerat. nec
diu certato, Tungrorum cohors signa ad Ciuilem transtulit. Perculsiq́ mi
lites improuisa proditione à socijs hostibusq́ cædebantur. Eadem etiam
nauibus perfidia. Pars remigum è Batauis, tanquam imperitia, officia nau-
tarum propugnatorumq́ impediebāt. mox contra tendere, & puppes ho-
stili ripæ obijcere. ad postremum gubernatores centurionesq́, nisi eadem
uolentis, trucidant, donec uniuersa quatuor & uiginti nauium classis trans-
fugeret, aut caperetur. Clara ea uictoria in præsens, in posterum usui: ar-
máq́ & naues quibus indigebāt adepti, magna per Germanias Galliasq́
fama

fama, libertatis auctores celebrabantur. Germaniæ statim misere legatos auxilia offerentes. Galliarum societatem Ciuilis arte donisq; affectabat, captos cohortium præfectos suas in ciuitates remittendo: cohortibus abire an manere mallent data potestate. manentibus honorata militia, digredientibus spolia Romanorum offerebantur. Simul secretis sermonibus ad„ monebat malorum, quæ tot annis perpessi, miseram seruitutem falso pa„ cem uocarent. Batauos quanquam tributorum expertes, arma contra com„ munes dominos cœpisse. prima acie fusum uictumq; Romanum. quid si „ Galliæ iugum exuant? quantum in Italia reliquum? prouinciarum sangui„ ne, prouincias uinci. ne Vindicis aciem cogitarent. Batauo equite protritos „ Aeduos Aruernosq;. fuisse inter Verginij auxilia Belgas. uereq; reputanti„ bus Galliam suismet uiribus concidisse. Nunc easdem omnium partes, ad„ dito si quid militaris disciplinæ in castris Romanorum uiguerit. esse secum „ ueteranas cohortes, quibus nuper Othonis legiones procubuerint. Serui„ rent Syria Asiaq; & suetus regibus Oriens, multos adhuc in Gallia uiuere „ ante tributa genitos. Nuper certe cæso Quintilio Varo pulsam è Germa„ nia seruitutem. Nec Vitellium principem sed Cæsarem Augustum bello „ prouocatum. Libertatē natura etiam mutis animalibus datam. Virtutem „ proprium hominis bonum. Deos fortioribus adesse. Proinde arriperent „ uacui occupatos, integri fessos. dum alij Vespasianum, alij Vitellium foue„ ant, patere locum aduersus utrunq;. Sic in Gallias Germaniasq; intentus, si destinata prouenissent, ualidissimarum ditissimarumq; nationum regno imminebat. At Flaccus Ordeonius primos Ciuilis conatus per dissimulationem aluit. Vbi expugnata castra, deletas cohortes, pulsum Batauorum insula Romanum nomen trepidi nuncij afferebant, Mumium Lupercum legatum (is duarum legionum hybernis præerat) egredi aduersus hostem iubet. Lupercus legionarios, è præsentibus Vbios, è proximis Treuirorum equites, haud longe agentes, raptim transmisit, addita Batauorum ala, quę iampridem corrupta fidem simulabat, ut proditis in ipsa acie Romanis, maiore precio fugeret. Ciuilis captarum cohortium signis circundatus, ut suo militi recens gloria ante oculos, & hostes memoria cladis terrerentur, matrem suam sororesq;, simul omnium coniuges paruosq; liberos consistere à tergo iubet, hortamenta uictorię, uel pulsis pudorem. Vt uirorum cantu, fœminarum ululatu sonuit acies, nequaquā par à legionibus cohortibusq; redditur clamor. Nudauerat sinistrum cornu Batauorum ala transfugiēs, statimq; in nos uersa. Sed legionarius miles, quanquā rebus trepidis, arma ordinesq; retinebat. Vbiorum Treuirorumq; auxilia, fœda fuga dispersa, totis campis palantur. Illuc incubuere Germani. Et fuit interim effugium legionibus in castra, quibus ueterum nomen est. Præfectus alæ Batauorum Claudius Labeo oppidano certamine æmulus Ciuili, ne interfectus inuidiam apud populares, uel si retineretur, semina discordiæ præberet, in

Frisios

Frisios auehitur. Iisdem diebus Batauorũ & Caninefatium cohortes, cum iussu Vitellij in urbem pergerent, missus à Ciuile nuncius assequitur. Intumuere statim superbia ferociaq;, & precium itineris donatiuum, duplex stipendium, augeri equitum numerum, promissa sanè à Vitellio postulabāt, non ut assequerentur, sed causam seditioni. Et Flaccus multa concedendo, nihil aliud effecerat, quàm ut acrius exposcerent, quæ sciebant negaturum. Spreto Flacco inferiorem Germaniam petiuere, ut Ciuili iungerentur. Ordeonius adhibitis tribunis centurionibusq; consultauit, num obsequium abnuentes ui coerceret. Mox insita ignauia, & trepidis ministris, quos ambiguus auxiliorum animus, & subito delectu suppletæ legiones angebant, statuit continere intra castra militē. Dein pœnitentia, & arguentibus ipsis qui suaserant, tanquam secuturus, scripsit Herennio Gallo legionis primæ legato, qui Bonnam obtinebat, ut arceret transitu Batauos, se cum exercitu tergis eorum hæsurum. Et opprimi poterant, si hinc Ordeonius, inde Gallus motis utrinq; copijs, medios clausissent. Flaccus omisit inceptũ, alijsq; literis Gallum monuit, ne teneret abeuntes. Vnde suspicio, sponte legatorum excitari bellum. Quin cuncta quæ acciderant, aut metuebantur, non inertia militis neq; hostium ui, sed fraude metuebantur ducum euenire. Batauí cũ castris Bonnensibus propinquarent, præmisere qui Herennio Gallo mandata cohortiũ exponeret. Nullum sibi bellum aduersus Romanos, pro quibus toties bellassent: Longa atq; irrita militia fessis, patriæ atq; otij cupidinem esse: Si nemo obsisteret, innoxium iter fore: sin arma occurrant, ferro uiam inuenturos. Cunctantem legatum milites perpulerant, fortunam prælij experiretur. Tria millia legionariorum, & tumultuariæ Belgarum cohortes, simul paganorum lixarumq; ignaua, sed procax ante periculum manus omnibus portis erumpunt, ut Batauos numero impares circumfundant. Illi ueteris militiæ memores in cuneis congregantur, densi undique, & frontem tergaq; ac latus tuti. Sic tenuem aciem nostrorum perfringunt. Cedentibus Belgis pellitur legio, & uallum portasq; trepidi petebant. Ibi plurimum cladis. cumulatæ corporibus fossæ. nec cæde tantum & uulneribus, sed ruina, & suis pleriq; telis interiere. Victores, colonia Agrippinensium uitata, nihil cætero in itinere hostile ausi, Bonnense prælium excusabāt, tanquam petita pace, postquam negabatur, sibimetipsi consuluissent. Ciuilis aduentu ueteranarum cohortium, iusti iam exercitus ductor, sed consilij ambiguus, & uim Romanam reputans, cunctos qui aderant, in uerba Vespasiani adigit. Mittitq; legatos ad duas legiones, quæ priore acie pulsæ, in Vetera castra concesserant, ut idem sacramentum acciperent. Redditur responsum, neque proditoris, neque hostium se consilijs uti. Esse sibi Vitellium principem, pro quo fidem & arma usque ad supremum spiritum retenturos. proinde perfuga Batauus arbitrum rerum Romanarum ne ageret, sed meritas sceleris pœnas expectaret. Quæ ubi

Bonna

Vide Annot.

Colonia Agrippinen.

Bonnense prælium

relata Ciuili,incensus ira,uniuersam Batauorum gentē in arma rapit. Iunguntur Bructeri Tencteriq;, & excita nuncijs Germania ad prædam famamq;. Aduersus has belli concurrentis minas,legati legionum Mumius Lupercus & Numisius Rufus uallum murosq; firmabant.subuersa longæ pacis opera, haud procul castris in modū municipij extructa, ne hostibus usui forent. Sed parum prouisum, ni copiæ in castra conueherentur, rapi permisere. Ita paucis diebus per licentiā absumpta sunt, quæ aduersus necessitates in longum suffecissent. Ciuilis medium agmen cum robore Batauorum obtinens,utranq; Rheni ripam,quo truculentior uisu foret,Germanorum cateruis complet, assultante per campos equite. Simul naues in aduersum amnem agebantur. Hinc ueteranarum cohortium signa, inde depromptæ syluis lucisq; ferarum imagines, ut cuiq; genti inire prælium mos est,iuxta belli ciuilis externiq; facie obstupefecerant obsessos. & spem oppugnantium augebat amplitudo ualli, quod duabus legionibus situm, uix quinque millia armatorum tuebantur. Sed lixarum multitudo turbata pace illuc congregata, & bello ministra aderat. Pars castrorum in collem leniter assurgens, pars æquo adibatur. quippe illis hybernis obsideri premiq; Germanias Augustus crediderat: neque unquam id malorum, ut oppugnatum ultro legiones nostras uenirent. Inde non loco neq; munimentis labor additus. Vis & arma satis placebant. Bataui,transrhenaniq;, quo discreta uirtus manifestius spectaretur, sibi quæque gens consistunt, eminus lacessentes. Post ubi pleraq; telorum turribus pinnisq; mœnium irrita hærebant, & desuper saxis uulnerabantur, clamore atque impetu inuasere uallum. Appositis pleriq; scalis, alij per testudinem suorum scandebant iam quidam,cum gladijs & armorum incussu præcipitati, sudibus & pilis obruuntur, præferoces initio, & rebus secundis nimij. Sed tum prædæ cupidine, aduersa quoque tolerabant. Machinas etiam insolitum sibi ausi. nec ulla ipsis solertia. perfugæ captiuiq; docebant struere materias in modum pontis,mox subiectis rotis propellere:ut alij superstantes, tanquam ex aggere prælia rentur: pars intus, occulti, muros subruerent. Sed excussa balistis saxa strauere informe opus. & crates uineasq; parantibus adactæ tormentis ardentes hastæ. ultroq; ipsi oppugnatores ignibus petebantur, donec desperata ui uerterent consilium ad moras, haud ignari paucorum dierum inesse alimenta,& multum imbellis turbæ. Simul ex inopia proditio, & fluxa seruitiorum fides,ac fortuita belli sperabantur. Flaccus interim cognito castrorum obsidio, & missis per Gallias qui auxilia concirent, lectos legionibus Dillio Voculæ duo&uicesimæ legionis legato tradit,ut quàm maximis per ripam itineribus celeraret. Ipse pauidus tot pere inuisus militibus. neq; enim ambigue fremebant: emissas à Maguntiaco Batauorū cohortes, dissimulatos Ciuilis conatus, acciri in societatem Germanos. Non Primi Antonij,neq; Mutiani ope Vespasianum magis adoleuisse

Bructeri Tencteri

Germani imagines ferarum in bellum portant

Veterum castrorum situs

adoleuisse. aperta odia, armaq; palàm depelli: fraudem & dolum, obscura, eoq; inevitabilia. Ciuilem stare contrà, struere aciem, Ordeonium è cubiculo & lectulo iubere quicquid hosti cõducat. Tot armatas fortissimorum uirorum manus, unius senis ualitudine regi. Quin potius interfecto traditore, fortunam uirtutemq; suam malo omine exoluerent. His inter se uocibus insistentes, flammauere insuper allatæ à Vespasiano literæ, quas Flaccus, quia occultari nequibant, pro cõcione recitauit: uinctosq; qui attulerant ad Vitellium misit. Sic mitigatis animis, Bonnam hyberna primæ legionis uentum. Infensior illic miles culpam cladis in Ordeoniũ uertebat: eius iussu directam aduersus Batauos aciem, tanquam à Magontiaco legiones sequerentur: eiusdem proditione cęsos, nullis superuenientibus auxilijs. Ignota hæc cęteris exercitibus, neq; imperatori suo nũciari: cum accursu tot prouinciarum, extingui repens perfidia potuerit. Ordeonius exemplaria omnium literarum, quibus per Gallias Britanniamq; & Hispanias auxilia orabat, exercitui recitauit: instituitq; pessimum facinus, ut epistolæ Aquiliferis legionum traderentur, à quis ante militi quàm ducibus legebantur. Tum è seditiosis unum uinciri iubet, magis usurpandi iuris causa, quàm quia unius culpa foret. Motusq; Bonna exercitus, in coloniã Agrippinensem affluentibus auxilijs Gallorum, qui primo rem Romanam enixe iuuabant. Mox ualescentibus Germanis, plerq; ciuitates aduersum nos armatæ spe libertatis, & si exuissent seruitium cupidine imperitandi. Gliscebat iracundia legionum, nec terrorem unius militis uincula indiderant. quin idem ille arguebat ultro conscientiã ducis, tanquam nuncius inter Ciuilem Flaccumq; falso crimine testis ueri opprimeretur. Conscendit tribunal Vocula mira constantia, prehensumq; militem ac uociferantem duci ad supplicium iussit. Et dum mali pauent, optimus quisq; iussis paruere. Exin consensu ducem Voculam poscentibus, Flaccus summam rerum ei permisit. Sed discordes animos multa efferabant: inopia stipendij frumentiq;, & simul delectum tributaq; Galliæ aspernantes: Rhenus, incognita illi cœlo siccitate, uix nauium patiẽs, arcti commeatus, dispositæ per omnem ripam stationes quæ Germanos uado arcerent: eademq; de causa minus frugum, & plures qui consumerẽt. Apud imperitos prodigij loco accipiebatur ipsa aquarum penuria, tanquam nos amnes quoq; & uetera imperij munimenta desererent. quod in pace fors seu natura, tunc fatum & ira dei uocabatur. Ingressis Nouesium tertiadecima legio coniungitur. Additus Voculæ in partem curarum Herennius Gallus legatus: nec ausi ad hostem pergere, loco Gelduba nomen est, castra fecere. Ibi struenda acie, muniendo uallandoq;, & cæteris belli meditamentis militem firmabant. Vtq; præda ad uirtutem incenderetur, in proximos Gugernorum pagos, qui societatem Ciuilis acceperant, ductus Vocula exercitus. Pars cum Herennio Gallo permansit. Forte nauem haud procul castris frumento grauem, cum per uada

Bonna, hyberna primæ legionis

Colonia Agrippinen.

Vocula, dux exercitus constituitur

Nouesium

Gelduba

Gugernorum pagi

K hæsisset

hæsisset, Germani in suam ripam trahebant. Non tulit Gallus, misitque subsidio cohortem. Auctus & Germanorum numerus, paulatimque aggregantibus se auxilijs acie certatum. Germani multa cum strage nostrorum, nauem abripiunt. Victi (quod tum in morem uerterat) non suam ignauiam, sed perfidiam legati culpabant. Protractum è tentorio scissa ueste, uerberato corpore, quo precio, quibus cōscijs prodidisset exercitū, dicere iubent. Redit in Ordeonium inuidia. Illum auctorem sceleris, hunc ministrum uocant: donec exitium minitantibus exterritus, proditionem & ipse Ordeonio obiecit. Vinctusque, aduentu demum Voculæ exoluitur. Is postera die auctores seditionis morte affecit. Tanta illi exercitui diuersitas inerat licentiæ patientiæque. Haud dubiè gregarius miles Vitellio fidus: splendidissimus quisque in Vespasianum proni. inde scelerum ac suppliciorum uices, & mixtus obsequio furor, ut contineri non possent, qui puniri poterāt.

Licentia militum & patientia

Vbij Treuiri Menapij Morini

At Ciuilem immensis actibus uniuersa Germania extollebat, societate nobilissimis obsidum firmata. Ille ut cuique proximum, uastari Vbios Treuirosque, & alia manu Mosam amnem transire iubet, ut Menapios & Morinos & extrema Galliarum quaterent. Actæ utrobique prædæ. Infestius in Vbijs quos genus Germanicæ originis eiurata patria, Romanorum nomine Agrippinenses uocarent. Cæsæ cohortes eorum in uico Marcoduro incuriosius agentes, quia procul ripa aberant. Nec quieuere Vbij, quominus prædas è Germania peterent. primo impune: dein circumuenti sunt, per omne id bellum meliore usi fide quàm fortuna. Contusis Vbijs grauior & successu rerum ferocior Ciuilis, obsidium legionum urgebat, intentis custodijs, ne quis occultus nuncius uenientis auxilij penetraret. Machinas molemque operum Batauis delegat: Transrhenanos prælium poscentis, ad scindendum uallum ire, detrusosque redintegrare certamē iubet, superante multitudine, & facili damno. nec finem labori nox attulit. Congestis circum lignis accensisque, simul epulantes, ut quisque uino incaluerat, ad pugnam temeritate inani ferebantur. Quippe ipsorum tela per tenebras uana. Romani conspicuam Barbarorum aciem, & si quis audacia aut insignibus effulgens, ad ictum destinabant. Intellectum id Ciuili: & restincto igne, misceri cuncta tenebris & armis iubet. Tum uero strepitus dissoni, casus incerti, neque feriendi, neque declinandi prouidentia. Vnde clamor acciderat, circumagere corpora, tendere arcus: nihil prodesse uirtus, fors cuncta turbare & ignauorum sæpe telis fortissimi cadere. Apud Germanos inconsulta ira: Romanus miles periculorum gnarus ferratas sudes, grauia saxa non forte iaciebat. Vbi sonus molientium, aut appositę scalæ hostem in manus dederant, propellere umbone, pilo sequi: multos in mœnia egressos pugionibus fodere. Sic exhausta nocte, nouam aciem dies aperuit. Eduxerant Bataui turrim duplici tabulato, quam prætorię portæ (is æquissimus locus) propinquantem promoti cōtra ualidi asseres, & incussæ trabes perfregere,

Vbij sese uocabant Agrippinenses

Marcodurum uicus ubiorum

Ciuilis legiones obsidet

Irrita Veterū castrorum oppugnatio

multa

multa superstantium pernicie. Pugnatumq; in perculsos subita & prospe-
ra eruptione. Simul à legionarijs peritia & arte præstantibus, plura strue-
bantur. Præcipuum pauorem intulit suspensum & nutans machinamen-
tum, quo repente demisso præter suorum ora, singuli pluresúe hostium
sublime rapti, uerso pondere intra castra effundebantur. Ciuilis omissa op
pugnandi spe, rursus per otium assidebat, nuncijs & promissis fidem le-
gionum cōuellens. Hæc in Germania ante Cremonense prælium gesta,
cuius euentū literę Primi Antonij docuere, addito Cæcinę edicto. Et præ-
fectus cohortis è uictis Alpinus Montanus fortunam partium præsens fa
tebatur. Diuersi hinc motus animorū. Auxilia è Gallia, quis nec amor, nec
odium in partes, militia sine affectu, hortantibus præfectis statim à Vitel-
lio desciscunt: uetus miles cunctabatur. Sed adigente Ordeonio Flacco, in
stantibus tribunis dixit sacramentū, non uultu necq; animo satis affirmans:
& cum cætera iurisiurandi uerba conciperent, Vespasiani nomen hæsitan- *Concipere iurisiurandi uerba*
tes, aut leui murmure, & plerunq; silentio transmittebant. Lectæ deinde
pro concione epistolæ Antonij ad Ciuilem, suspiciones militum irritauere
tanquam ad socium partium scriptæ, & de Germanico exercitu hostiliter.
Mox allatis Geldubam in castra nuncijs, eadem dicta factaq;, & missus
cum mādatis Montanus ad Ciuilē, ut absisteret bello, neúe externa armis *Gelduba*
falsis uelaret. Si Vespasianum iuuare aggressus foret, satisfactum cœptis.

Ad ea Ciuilis primo callide, post ubi uidet Montanum præferocem in *Ciuilis ad Alpinum Montanum*
genio, paratumq; in res nouas, orsus à questu periculisq; quæ per quinq;
& uiginti annos in castris Romanis exhausisset, Egregium, inquit, pre-
cium laboris cepi, necem fratris, & uincula mea, & sæuissimas huius exerci- "
tus uoces, quibus ad supplicium petitus, iure gentium pœnas reposco. uos "
autem Treuiri cæteræq; seruientium animæ, quod precium effusi totiens "
sanguinis expectatis, nisi ingratam militiam, immortalia tributa, uirgas, se- "
cures, & dominorum ingenia? En ego præfectus unius cohortis, & Cani- "
nefates Batauiq; exigua Galliarum portio, uana illa castrorum spacia ex- "
cidimus, uel septa ferro fameq; premimus: deniq; ausos aut libertas seque- "
tur, aut uicti ijdem erimus. Sic accensum, sed meliora referre iussum di- "
mittit. Ille ut irritus legationis redijt, cætera dissimulans, quæ mox erupere.
Ciuilis parte copiarū retenta, ueteranas cohortes, & quod è Germanis ma-
xime promptum, aduersus Voculam exercitumq; eius mittit, Iulio Maxi-
mo & Claudio Victore sororis suæ filio ducibus. Rapiunt in transitu hy-
berna alæ Asciburgij sita, adeoq; improuisi castra inuoluere, ut nō alloqui, *Asciburgium*
non pandere aciem Vocula potuerit. Id solum ut in tumultu monuit, subsi
gnano milite media firmare, auxilia passim circūfusa sunt. Eques prorupit,
exceptusq; compositis hostium ordinibus, terga in suos uertit: Cædes in-
de non prælium. Et Neruiorum cohortes metu seu perfidia latera nostro- *Neruij*
rum nudauere. Sic ad legiones peruentum, quę amissis signis intra uallum

K 2 sterne-

Vasconum cohortes sternebantur, cum repente nouo auxilio fortuna pugnæ mutatur. Vasconum lectæ à Galba cohortes, ac tum accitæ, dum castris propinquant, audito prælantium clamore, intentos hostes à tergo inuadunt, latioremq; quàm pro numero terrorem faciunt, aliis à Nouesio, aliis à Magontiaco uniuersas copias aduenisse credentibus. Is error Romanis addit animos, & dum alienis uiribus confidunt suas recepere. Fortissimus quisq; è Batauis, quantum peditum erat, fundũtur: eques euasit, cum signis captiuisq;, quos prima acie corripuerant. Cæsorum eo die in partibus nostris maior numerus & imbellior, è Germanis ipsa robora. Dux uterq; pari culpa meritus aduersa, prosperis defuere. Nam Ciuilis si maioribus copiis instruxisset aciem, circumiri à tam paucis cohortibus nequisset, castraq; perrupta excidisset. Vocula nec aduentum hostium explorauit, eoq; simul egressus uictusq;. dein uictoriæ parum confisus, tritis frustra diebus, castra in hostem mouit. quem si statim impellere, cursumq; rerum sequi maturasset, soluere obsidium legionum eo impetu potuisset. Tentauerat interim Ciuilis obsessorum animos, tanquam perditæ apud Romanos res, & suis uictoria prouenisset. Circunferebantur signa uexillaq;. ostentati etiam capti ui. ex quibus unus egregium facinus ausus, clara uoce gesta patefecit, confossus illic à Germanis. unde maior indici fides. Simul uastatione incendiisq; flagrantium uillarum, uenire uictorem exercitum intelligebatur. In conspectu castrorum cõstitui signa, fossamq; & uallum circundari Vocula iubet, ut depositis impedimentis sarcinisq; expediti certarent. Hinc in ducem clamor pugnam poscentium. & minari assueuerant. Ne tempore quidem ad ordinandam aciem capto, incompositi fessiq; prælium sumpsere. nam Ciuilis aderat, non minus uitiis hostium quàm uirtute suorum fretus. Varia apud Romanos fortuna, & seditiosissimus quisq; ignauus: quidam recentis uictoriæ memores, retinere locũ, ferire hostem, seq; & proximos hortari. Et redintegrata acie, manus ad obsessos tendere, Ne tempori deessent. Illi cuncta è muris cernentes omnibus portis prorumpunt. Ac forte Ciuilis lapsu equi prostratus, credita per utrunque exercitum fama, uulneratum aut interfectum, immane quantum suis pauoris, & hostibus *Batavi fugiũt* alacritatis indidit. Sed Vocula omissis fugientium tergis, uallum turresq; castrorum augebat, tanquam rursus obsidium immineret, corrupta totiens uictoria, non falsò suspectus bellum malle. Nihil æque exercitus nostros, quàm egestas copiarum fatigabat. Impedimenta legionum cum imbelli turba Nouesium missa, ut inde terrestri itinere frumentum aduehérent. Nam flumine hostes potiebantur. Primum agmen securum incessit, non*Nouesium* dum satis firmo Ciuile. qui rursus missos Nouesium frumentatores, datasq; in præsidium cohortes uelut multa pace ingredi accepit, rarum apud signa militem, arma in uehiculis. cunctos licentia uagos, compositus inuadit præmissis qui pontes & uiarum angusta insiderent. pugnatum longo

agmine

agmine, & incerto Marte, donec prælium nox dirimeret. Cohortes Geldu *Gelduba*
bam perrexere, manentibus ut fuerant castris, quę relictorum illic militum
præsidio tenebantur. Non erat dubium quantum in regressu discriminis
adeundum foret, frumentatoribus onustis pauculisq;. Addit exercitui suo
Vocula mille delectos è quinta & quartadecima legionibus apud Vetera
obsessis, indomitum militem & ducibus infensum. Plures quàm iussum e-
rat profecti, palàm in agmine fremebant, non se ultra famem insidias lega-
torũ toleraturos. At qui remanserant, desertos se abducta parte legionum
querebantur. Duplex hinc seditio, alijs reuocantibus Voculam, alijs redire
in castra abnuentibus. Interim Ciuilis Vetera circumsedit. Vocula Geldu-
bam, atq; inde Nouesium concessit. Ciuilis capit Geldubam. Mox haud
procul Nouesio, equestri prælio prospere certauit. Sed miles secundis ad-
uersisq; perinde in exitium ducum accendebatur. Et aduentu quintano-
rum quintadecimanorumq; auctæ legiones donatiuum exposcunt, com-
perto pecuniam à Vitellio missam. Nec diu contatus Ordeonius, nomine
Vespasiani dedit. Idq; præcipuum fuit seditionis alimentum. Effusi in lu-
xum & epulas, & nocturnos cœtus, ueterem in Ordeonium iram renouãt:
nec ullo legatorum, tribunorumúe obsistere auso, quippe omnem pudo-
rem nox ademerat, protractum è cubili interficiũt. Eadem in Voculam pa-
rabantur, nisi seruili habitu, per tenebras ignoratus euasisset. Vbi sedato
impetu, metus redijt, centuriones cum epistolis ad ciuitates Galliarum mi-
sere, auxilia ac stipendia oraturos. Ipsi, ut est uulgus sine rectore præceps, *Vulgus sine*
pauidum, socors, aduentante Ciuile, raptis temere armis, ac statim omissis, *rectore*
in fugam uertuntur. Res aduersæ discordiam peperere, ijs qui è superiore
exercitu erant, causam suam dissociantibus: Vitellij tamen imagines in ca-
stris & per proximas Belgarũ ciuitates repositæ, cum iam Vitellius corruis-
set. Dein mutati in pœnitentiam primani quartaniq;, & duodeuicesimani
Voculam sequuntur, apud quem resumpto Vespasiani sacramento, ad li-
berandum Magontiaci obsidium ducebantur. Discesserant obsessores, mi *Magontiaci*
xtus ex Cattis, Vsipijs, Mattiacis exercitus, satietate prædæ, nec incruenta- *obsidium*
ti. Ita dispersos & nescios miles noster inuaserat. Quin & loricam uallumq;
per fines suos Treuiri struxere, magnisq; inuicem cladibus cum Germanis
certabant, donec egregia erga populum Romanũ merita mox rebelles fœ
darent. Interea Vespasianus iterum, ac Titus, consulatum absentes inie
runt, mœsta & multiplici metu suspensa ciuitate. quæ super instantia mala,
falsos pauores induerat, desciuisse Africam, res nouas moliente L. Pisone.
Is præerat prouinciæ, nequaquam turbidus ingenio. Sed quia naues sæui-
tiâ hyemis prohibebantur, uulgus alimenta in dies mercari solitum, cui una
ex rep. annonæ cura, clausum littus, retineri cõmeatus dum timet, credebat:
augentibus famam Vitellianis qui studium partium nondum posuerant:
nec uictoribus quidem ingrato rumore, quorũ cupiditates externis quoq;

bellis inexplebiles, nulla unquam ciuilis uictoria satiauit. Kalend. Ianuarijs in senatu quē Iulius Frontinus prætor urbanus uocauerat, legatis exercitibusq; ac regibus laudes gratesq; decretę. Et Tertio Iuliano prætura, quòd transgredientem in partes Vespasiani legionē deseruisset, ablata, ut in Plotium Griphum transferretur. Hormo dignitas equestris data. Et mox eiurante Frontino, Cæsar Domitianus præturam cepit. Eius nomen epistolis edictisq; proponebatur. Ius penes Mutianum, nisi quod pleraq; Domitia-

Mutianus nus instigantibus amicis aut propria libidine audebat. Sed pręcipuus Mutiano metus è Primo Antonio, Varoq; Ario, quos recētes clarosq; rerum fama, ac militum studijs, etiam populus fouebat, quia in neminem ultra aciem sæuierant. Et ferebatur Antonius Scribonianū Crassum, egregijs maioribus & fraterna imagine fulgentem, ad capessendam rempub. hortatus, haud defutura cōsciorum manu, ni Scribonianus abnuisset, ne paratis quidem corrumpi facilis, adeo metuens incerta. Igitur Mutianus, quia propalàm opprimi Antonius nequibat, multis in senatu laudibus cumulatum, secretis promissis onerat, citeriorē Hispaniam ostentans discessu Cluuij Rufi uacuam. simul amicis eius, tribunatus præfecturasq; largitur. Dein postquam inanem animum spe & cupidine impleuerat, uires abolet, dimissa in hyberna legione septima, cuius flagrantissimus in Antonium amor. Et tertia legio, familiaris Ario Varo miles, in Syriam remissa. Pars exercitus in Germanias ducebatur. Sic egesto quicquid turbidum, redit urbi sua forma legesq; & munia magistratuum. Quo die senatum ingressus est Domitianus, de absentia patris fratrisq; ac iuuenta sua pauca & modica disseruit, decorus habitu: & ignotis adhuc moribus, crebra oris confusio pro modestia accipiebatur. Referente Cæsare de restituendis Galbæ honoribus, censuit Curtius Montanus, ut Pisonis quoq; memoria celebraretur. Patres utrunq; iussere. de Pisone irritum fuit. Tum sorte ducti, per quos redderentur bello rapta, quiq; æra legum uetustate delapsa noscerent, figerentq;, & qui Fastos adulatione temporum fœdatos exonerarent, modumq; publicis impensis facerēt. Redditur Tertio Iuliano prætura, postquam cognitus est ad Vespasianum confugisse. Gripho honor mansit. Repeti inde cognitionem inter Musonium Rufum & P. Celerem placuit, damnatusq; Publius, & Sorani manibus satisfactum. Insignis publica seueritate dies ne priuatim quidem laude caruit. iustum iudicium explesse Musonius uidebatur. Diuersa fama Demetrio Cynicā sectam professo, quod manifestum reum ambitiosius quàm honestius defendisset. Ipsi Publio animus in periculis, neq; oratio suppeditauit. Signo ultionis in accusatores dato, petit à Cæsare Iunius Mauricus, ut commentariorum principalium potestatem senatui faceret, per quos nosceret, quem quisq; accusandum poposcisset. Consulendum tali super re principem respondit. Senatus inchoantibus primoribus, iusiurandū concepit, quo certatim omnes magistratus, cæteri ut sententiam

Marginal notes: *Anto. Primus* · *Scribonianus* · *Crassus* · *Domitianus Cæsar* · *Fastos exonerare* · *Publius Celer damnatus* · *Commentarij Principales*

rogabantur

rogabantur, Deos testes aduocabāt, nihil ope sua factum quo cuiusquam salus læderetur, neq; se præmium aut honorem ex calamitate ciuium cepisse, trepidis & uerba iurisiurandi per uarias artes mutantibus quis flagitij conscientia inerat. Probabant religionem patres, periurium arguebant. Eaq; uelut censura in Sariolenum Voculam, & Nonium Actianum, & Cestium Seuerum acerrime incubuit, crebris apud Neronem delationibus famosos. Sariolenum & recens crimen urgebat, quod apud Vitellium molitus eadem foret. nec destitit senatus manus intentare Voculæ, donec curia excederet. Ad Pactium Africanum transgressi, cum quoq; proturbant, tanquam Neroni Scribonianos fratres concordia opibusq; insignes, ad exitium monstrauisset. Africanus neq; fateri audebat, neq; abnuere: in Vibium Crispum cuius interrogationibus fatigabatur, ultro conuersus, miscendo quæ defendere nequibat, societate culpæ inuidiam declinauit. Magnam eo die pietatis eloquentiæq; famam Vipsanus Messala adeptus est, nondum senatoria ætate, ausus pro fratre Aquilio Regulo deprecari. Regulum subuersa Crassorum & Orphiti domus in summum odium extulerat. Sponte ex S. C. accusationem subijsse iuuenis admodum, nec depellendi periculi, sed in spem potentiæ uidebatur. Et Sulpitia Prætextata Crassi uxor, quatuorq; liberi, si cognosceret senatus, ultores aderant. Igitur Messala non causam neq; reum tueri, sed periculis fratris semet opponens, flexerat quosdam. Occurrit truci oratione Curtius Montanus, eò usq; progressus, ut post cædem Galbæ, datam interfectori Pisonis pecuniam à Regulo, appetitum morsu Pisonis caput obiectaret. Hæc »
certe, inquit, Nero non coegit, nec dignitatem, aut ista lucem sæuitia rede- »
misti. Sanè toleremus istorum defensiones, qui perdere alios quàm peri- »
clitari ipsi maluerunt. Te securum reliquerat exul pater, & diuisa inter cre- »
ditores bona, nondum honorum capax ætas, nihil quod ex te concupisce- »
ret Nero, nihil quod timeret. libidine sanguinis & hiatu præmiorum, igno- »
tum adhuc ingenium, & nullis defensionibus expertum, cæde nobili im- »
buisti, cum ex funere reipublicæ raptis consularibus spolijs, septuagies se- »
stertio, signatus & sacerdotio fulgens, innoxios pueros, illustres senes, con- »
spicuas fœminas eadem ruina prosterneres: cum segnitiam Neronis incu- »
sares, quod per singulas domos seq; & delatores fatigaret: posse uniuersum »
senatum una uoce subuerti. Retinete patres conscripti, & reseruate homi- »
nem tam expediti consilij, ut omnis ætas instructa sit, & quomodo senes »
nostri Marcellum Crispum, iuuenes Regulum imitentur. Inuenit etiam »
æmulos infelix nequitia. quid si floreat uigeatq;? Et quem adhuc quæsto- »
rium offendere non audemus, prætorium & consularem uisuri sumus? »
An Neronem extremum dominorum putatis? Idem crediderant qui »
Tiberio, qui Caio superstites fuerunt, cum interim intestabilior & sæ- »
uior exortus est. Non timemus Vespasianum: ea principis ætas, ea »

Vipsanus Messala Aquil. Regulus, Crassorū accusator

Curt. Montani oratio

" moderatio. Sed diutius durant exempla, quàm mores. Elanguimus. P. C.
" nec iam ille senatus sumus, qui occiso Nerone, delatores & ministros more
" maiorum puniendos flagitabat. Optimus est post malum principem dies primus. Tanto cum assensu senatus, auditus est Montanus, ut spem caperet Heluidius, posse etiam Marcellum prosterni. Igitur à laude Cluuij Rufi orsus, qui perinde diues & eloquentia clarus, nulli unquam sub Nerone periculum facessisset, crimine simul exemploque Eprium urgebat, ardentibus patrũ animis. quod ubi sensit Marcellus, uelut excedens curia: imus, inquit, Prisce & relinquimus tibi senatum tuum: Regna præsente Cæsare. Sequebatur Vibius Crispus, ambo infensi, uultu diuerso: Marcellus minacibus oculis, Crispus renidens: donec accursu amicorũ retraherentur. Cum glisceret certamen, hinc multi boniq; inde pauci & ualidi pertinacibus odijs tenderent, consumptus per discordiam dies. Proximo senatu, inchoante Cæsare de abolendo dolore iraq;, & priorum temporum necessitatibus, censuit Mutianus prolixè pro accusatoribus. Simul eos qui cœptam, dein omissam actionem repeterent, monuit sermone molli, & tanquam rogaret. Patres ceptam libertatem, postquam obuiam itum, omisere. Mutianus ne sperni senatus iudicium, & cunctis sub Nerone admissis data impunitas uideretur, Octauium Sagittam, & Antistium Sosianum senatorij ordinis, egressos exilium in easdem insulas redegit. Octauius Pontiam Posthumiam stupro cognitam, & nuptias suas abnuentem, impotens amoris interfecerat. Sosianus prauitate morum multis exitiosus. Ambo graui senatus consulto damnati pulsiq;, quamuis concesso alijs reditu, in eadem pœna retenti sunt. Nec ideo lenita erga Mutianum inuidia. Quippe Sosianus ac Sagitta, uiles etiam si reuerterentur: accusatorum ingenia, & opes, & exercita malis artibus potentia, timebantur. Reconciliauit paulisper studia patrum habita in senatu cognitio secundum ueterem morem. Manlius Patricius ordinis senatorij, pulsatum se in colonia Senensi cœtu multitudinis, & iussu magistratuum querebatur. nec finem iniuriæ hic stetisse: planctum & lamenta supremorum imagine præsenti sibi circumdata, cum contumelijs & probris, quæ in senatum uniuersum iacerentur. Vocati qui arguebantur. Et cognita causa in conuictos uindicatum. Additumq; S. C. quo Senensium plebes modestiæ admoneretur. Iisdem diebus Antonius Flamma Cyrenensibus damnatur lege repetundarum, & exilio ob sæuitiam. Inter quæ militaris seditio prope exarsit. Prætorianam militiam repetebant à Vitellio dimissi, pro Vespasiano congregati. & lectus in eandem spem è legionibus miles, promissa stipendia flagitabat. Ne Vitelliani quidem sine multa cæde pelli poterant. Ingressus castra Mutianus, quo rectius stipendia singulorum spectaret, suis cum insignibus armisq; uictores constituit, modicis inter se spacijs discretos. Tum Vitelliani quos apud Bouillas in deditionem acceptos memorauimus

Heluidius Priscus optimus senator

Colonia Senensis

ulmus, cæteriq́ per urbem,& urbi uicina conquisiti,producuntur propè in tecto corpore. Eos Mutianus diduci, & Germanicum Britannicumq́ militem, ac si qui aliorum exercituum, separatim assistere iubet. Illos primus statim aspectus obstupefecerat, cum ex diuerso uelut aciem telis & armis trucem,semet clausos nudosq́ & illuuie deformes aspicerent. Vt uero huc illuc distrahi cœpere, metus per omnes,& præcipua Germanici militis formido,tanquã ea separatione ad cædem destinarentur,cum manipularium pectora ceruicibus inuecti suprema oscula petere, ne desererentur soli, neu in pari causa disparem fortunam paterentur:modo Mutianum, modo absentem principem, postremum cœlum ac deos obtestari,donec Mutianus cunctos eiusdem sacramenti, eiusdem imperatoris milites appellans falso timori obuiam iret. Nanq́ & uictor exercitus clamore lachrymas eorum iuuabat. Isq́ finis illa die. Paucis post diebus alloquentem Domitianum firmati iam excepere. Spernunt oblatos sibi agros, militiam & stipendia orant. Preces erant, sed quibus contradici non posset. igitur in prætorium accepti. Dein quibus ætas & iusta stipendia, dimissi cũ honore, alij ob culpam:sed carptim ac singuli, quo tutissimo remedio consensus multitudinis extenuatur. Cæterum uera ne paupertie, an uti uideretur, actum in senatu, ut sexcenties sestertium à priuatis mutuum acciperetur. Præpositusq́ ei curæ Pompeius Siluanus. Nec multo post necessitas abijt, siue omissa simulatio. Abrogati inde, legem ferente Domitiano, consulatus quos Vitellius dederat: Funusq́ censorium Flauio Sabino ductum: magna documenta instabilis fortunæ, summaq́ etiam miscentis. Sub idem tempus L.Piso proconsul interficitur.ea de cæde quàm uerissime expediã, si pauca supra petiero, ab initio causisq́ talium facinorum non absurda. Legio in Africa auxiliaq́ tutandis imperij finibus sub diuo Augusto Tiberioq́ principibus, Proconsuli parebant. Mox C. Cæsar turbidus animi, ac M. Syllanum obtinentem Africam metuens, ablatam proconsuli legionem, misso in eam rem legato tradidit. æquatus inter duos beneficiorum numerus,& mixtis utriusq́ mandatis,discordia quæsita auctaq́. Prauo certamine, legatorum ius adoleuit, diuturnitate officij, uel quia minoribus maior æmulandi cura. Proconsulũ splendidissimus quisq́ securitati magis quàm potentiæ consulebant. Sed tum legionem in Africa regebat Valerius Festus, sumptuosæ adolescentiæ, neq́ modica cupiens, sed affinitate Vitellij anxius. Is crebris sermonibus tentarit ne Pisonem ad res nouas,an tentanti restiterit,incertum. quoniam secreto eorum nemo affuit,& occiso Pisone pleriq́ ad gratiam interfectoris inclinauere. Nec ambigitur prouinciam & militem alienato erga Vespasianũ animo fuisse. & quidam è Vitellianis urbe profugi, ostentabãt Pisoni nutantes Gallias,paratam Germaniã,pericula ipsius,& in pace suspecta tutius bellũ. Inter quę Claudius Sagitta præfectus alæ Petrinę,prospera nauigatione præuenit Papiriũ centurionem à Mutiano

L.Piso Proconsul Africæ interficitur

Val. Festus

Cl. Sagitta

Mutiano missum, asseuerauitq; mandata interficiendi Pisonis centurioni data: Cecidisse Galerianum consobrinum eius generumq;: Vnam in audacia spem salutis. Sed duo itinera audendi, seu mallet statim arma, seu petita nauibus Gallia, ducem se Vitellianis exercitibus ostenderet. Nihil ad ea moto Pisone, centurio à Mutiano missus, ut portũ Carthaginis attigit, magna uoce, læta Pisoni omnia, tanq; principi continuare: obuios & subitæ rei miraculo attonitos, ut eadem adstreperent, hortari. uulgus credulum, ruere in forum, præsentiam Pisonis exposcere. Gaudio clamoribusq; cuncta miscebant, indiligentia ueri, & adulandi libidine. Piso indicio Sagittæ, uel insita modestia, non in publicum egressus est, neq; se studijs uulgi permisit. Centurionemq; percontatus, postquam quæsitum sibi crimen cædemq; comperit, animaduerti in eum iussit, haud perinde spe uitæ, quàm ira in percussorem, quod idem ex interfectoribus Clodij Macri, cruentas legati sanguine manus, ad cædem proconsulis rettulisset. Anxio deinde edicto Carthaginẽsibus increpitis, ne solita quidem munia usurpabat, clausus intra domum, ne qua motus noui causa uel forte oriretur. Sed ubi Festo consternatio uulgi, centurionis supplicium, ueraq; & falsa more famæ in maius innotuere, equites in necem Pisonis mittit. Illi raptim uecti, obscuro adhuc cœptæ lucis, domum proconsulis irrumpunt, districtis gladijs, & magna pars Pisonis ignari, quod Pœnos auxiliares Maurosq; in eam cædem delegerat. haud procul cubiculo, obuium forte seruum, quis nam, & ubi esset Piso, interrogauere. Seruus egregio mendacio se Pisonem esse respondit, ac statim obtruncatur. nec multo post Piso interficit. Nanq; aderat qui nosceret Bebius Massa è procuratoribus Africæ, iam tunc optimo cuiq; exitiosus, & in causas malorum quæ mox tulimus, sæpius rediturus. Festus Adrumeto ubi speculabundus substiterat, ad legionem tendit, præfectumq; castrorum Cetronium Pisanum uinciri iussit, proprias ob simultates: sed Pisonis satellitem uocabat, militesq; & centuriones quosdam punijt, alios præmijs affecit: neutrum ex merito, sed ut oppressisse bellum crederetur. Mox Ophensium Leptitanorumq; discordias componit, quæ raptu frugum & pecorum inter agrestes, modicis principijs, iam per arma atq; acies exercebantur. Nam populus Ophensis multitudine inferior, Garamantas exciuerat gentem indomitam, & inter accolas latrocinijs fœcundam. Vnde arcta Leptitanis res, lateq; uastatis agris, intra mœnia trepidabant, donec interuentu cohortium alarumq; fusi Garamantes, & recepta omnis præda, nisi quam uagi per inaccessa mapalium ulterioribus uendiderant. At Vespasiano post Cremonensem pugnam, & prosperos undiq; nuncios, cecidisse Vitellium multi cuiusq; ordinis pari audacia fortunaq; hybernum mare aggressi nunciauere. Aderant legati regis Vologesi quadraginta Parthorũ equitum millia offerentes. magnificũ lætumq; tantis sociorum auxilijs ambiri, neque indigere. Gratiæ Vologeso actæ, manda-

Vulgus credulum

Ophenses

Leptitani

mandatumq; ut legatos ad senatum mitteret, & pacem esse sciret. Vespasianus in Italiam resq; urbis intentus, aduersam de Domitiano famam accipit, tanquam terminos ætatis, & concessa filio egrederetur. Igitur ualidissimam exercitus partem Tito tradit, ad reliqua Iudaici belli perpetranda. Titum antequam digrederetur, multo apud patrem sermone, orasse dicebatur, ne criminantium nuncijs temere accenderetur: integrumq; se ac placabilem filio præstaret. Non legiones, non classes, perinde firma imperij munimenta, quàm numerum liberorum. Nam amicos tempore, fortuna, cupidinibus aliquando aut erroribus imminui, transferri, desinere: suum cuiq; sanguinem indiscretum, sed maxime principibus, quorum prosperis & alij fruantur, aduersa ad iunctissimos pertineant: Ne fratribus quidem mansuram concordiam, ni pater exemplum præbuisset. Vespasianus haud æque Domitiano mitigatus, quàm Titi pietate gaudens, bono esse animo iubet, belloq; & armis rempublicā attollere: Sibi pacem domumq; curæ fore. Tum celerrimas nauium frumento onustas, sæuo adhuc mari committit. Quippe tanto discrimine urbs nutabat, ut decem haud amplius dierum frumentum in horreis fuerit, cum à Vespasiano commeatus subuenere. Curam restituendi Capitolij in L. Vestinum confert, equestris ordinis uirum, sed auctoritate famaq; inter proceres. Ab eo contracti haruspices, monuere, ut reliquiæ prioris delubri in paludes aueherentur, templum ijsdem uestigijs sisteretur: nolle deos mutari ueterem formam. Vndecimo kalendas Iulias, serena luce spaciū omne quod templo dicabatur, euinctum uittis coronisq;. Ingressi milites quibus fausta omina, felicibus ramis. dein uirgines Vestales cū pueris puellisq; patrimis matrimisq; aqua riuis & fontibus amnibusq; hausta, perluere. Tum Heluidius Priscus prætor, præeunte Plauto Heliatio pontifice, lustrata boue taurisq; area, & super cespitem redditis extis, Iouem, Iunonem, Mineruam, præsidesq; imperij deos precatus uti cœpta prosperarēt, sedesq; suas pietate hominum inchoatas, diuina ope attollerent, uittas quibus ligatus lapis innexiq; funes erant contigit. Simul cæteri magistratus, & sacerdotes, & senatus, & eques, & magna pars populi, studio lætitiáq; connixi, saxum ingens traxere: passimq; iniectæ fundamentis argenti auriq; stipes, & metallorum primitiæ nullis fornacibus uictæ, sed ut gignuntur. Prædixere haruspices ne temeraretur opus saxo auróue in aliud destinato. Altitudo ædibus adiecta. Id solum religio annuere. & prioris templi magnificentiæ defuisse creditum quo tanta uis hominum retinenda erat. Audita interim per Gallias Germaniasq; mors Vitellij, duplicauerat bellum. Nam Ciuilis omissa dissimulatione, in populum Romanum ruere. Vitellianæ legiones externum seruitium, quàm imperatorem Vespasianum malle. Galli sustulerant animos, eandem ubique exercituum nostrorum fortunam rati. Vulgato rumore à Sarmatis Dacisq; Mœsica ac Pannonica hyberna circumsideri,

Ceremoniæ circa Capitolium restituendum

paria

paria de Britannia fingebantur. Sed nihil æque quàm incendiũ Capitolij, ut finem imperij adesse crederent, impulerat: Captã olim à Gallis urbem, sed integra Iouis sede, mansisse imperium: Fatali nunc igne, signum cœlestis iræ datum. & possessionem rerum humanarũ Transalpinis gentibus

Druidæ portendi, superstitione uana Druidæ canebant. Incesseratq; fama, primores Galliarum ab Othone aduersus Vitellium missos, antequam digrederentur, pepigisse, ne deessent libertati, si populum Romanum continua bellorum ciuilium series & interna mala fregissent. Ante Flacci Ordeonij cædem nihil prorupit, quo coniuratio intelligeretur. Interfecto Ordeonio, commeauere nũcij inter Ciuilem Classicumq; præfectum alæ Treuirorũ. Classicus nobilitate opibusq; anteibat alios. Regium illi genus, & pace belloq; clara origo. Is se è maioribus suis hostis populi Ro. q̃ socius iactabat. Miscuere sese Iulius Tutor, & Iulius Sabinus, hic Treuir, hic Lingon. Tutor ripæ Rheni à Vitellio præfectus. Sabinus super insitã uanitatem, falsæ stirpis gloria incendebatur: proauiam suam diuo Iulio per Gallias bellanti corpore atq; adulterio placuisse. Hi secretis sermonibus, animos cæterorũ scrutari. ubi quos idoneos rebantur, conscientia obstrinxere, in colonia A-

Colõia Agrippinensis grippinensi in domum priuatam conueniunt. nam publicè ciuitas talibus

Vbij, Tungri. inceptis abhorrebat. Attamen interfuere quidam Vbiorũ Tungrorumq; Sed plurima uis penes Treuiros ac Lingonas. Nec tulere moras consultandi. certatim proclamant, furere discordijs populum Ro. cæsas legiones, uastatam Italiam, capi cummaxime urbem, omnes exercitus suis quemq; bellis distineri. si alpes præsidijs firmẽtur, coalita libertate disceptaturas Gallias, quem uirium suarum terminum uelint. Hæc dicta pariter probataq;. de reliquijs Vitelliani exercitus dubitauere. Pleriq; interficiendos censebant turbidos, infidos, sanguine ducum pollutos. Vicit ratio parcendi, ne sublata spe ueniæ, pertinacia accenderentur. Alliciendos potius in societatem. legatis tantum legionũ interfectis, cæterum uulgus conscientia scelerum, & spe impunitatis, facile accessurum. Ea primi concilij forma. missiq; per Gallias concitores belli. Simulatũ ipsis obsequium, quo incautiorem Voculam opprimerent. Nec defuere qui Voculæ nunciarent. Sed uires ad coercendum deerant, infrequentibus infidisq; legionibus. Inter ambiguos milites, & occultos hostes, optimũ è præsentibus ratus, mutua dissimulatione, & ijsdem quibus petebatur artibus grassari, in coloniam Agrippinensem descendit.

Cl. Labeo. Illuc Claudius Labeo, quem captum & extra conuentum amandatum in Frisios diximus, corruptis custodibus perfugit, pollicitusq;, si præsidiũ daretur, iturum in Batauos, & potiorem ciuitatis partem ad societatem Romanam retracturum, accepta peditũ equitumq; modica manu, nihil apud Batauos ausus, quosdam Neruiorum Betasiorumq; in arma traxit. Et furtim magis q̃ bello Caninefates Marsacosq; incursabat. Vocula Gallorum fraude illectus, ad hostem contendit. Nec procul Veteribus aberat, cum

Classicus

Classicus ac Tutor per speciem explorandi pręgressi, cum ducibus Germanorum pacta firmauere. Tumq; primum discreti à legionibus, proprio uallo castra sua circundant, obstante Vocula. Non adeo turbatam ciuilibus armis rem Romanam, ut Treuiris etiam Lingonibusq; despectui sit. Superesse fidas prouincias, uictores exercitus, fortunam imperij & ultores deos. Sic olim Sacrouirum & Heduos, nuper Vindicem Galliasq; singulis prælijs cōcidisse. Eadem rursus numina, eadem fata, ruptores fœderum expectarent. Melius diuo Iulio, diuoq; Augusto notos eorum animos. Galbam & infracta tributa hostiles spiritus induisse. Nunc hostes quia molle seruitium. cum spoliati exutiq; fuerint, amicos fore. Hæc ferociter locutus, postquam perstare in perfidia Classicum Tutoremq; uidet, uerso itinere Nouesium concedit. Galli duûm millium spacio distantibus campis cōsedere. Illuc commeantium centurionum militumq; emebantur animi, ut (flagitium incognitū) Romanus exercitus in externa uerba iurarent, pignusq; tanti sceleris, nece aut uinculis legatorum daretur. Vocula, quanquam plerique fugam suadebant, audendum ratus, uocata cōcione, in hunc modum disseruit. Nunquam apud uos uerba feci, aut pro uobis sollicitior, aut pro me securior. Nam mihi exitium parari libens audio. Mortemq; in tot malis hostium, ut finem miseriarum expecto. Vestri me pudet miseretq;, aduersus quos non prælium & acies parantur. id enim fas armorum, & ius hostium. bellum cum populo Romano uestris se manibus gesturum Classicus sperat: imperiumq; & sacramentum Galliarum ostentat. Adeo nos, si fortuna in præsens uirtusq; deseruit, etiam uetera exempla deficiunt, quoties Romanæ legiones perire præoptauerint, ne loco pellerentur? socij sæpe nostri excindi urbes suas, seq; cum coniugibus ac liberis cremari pertulerunt. neq; aliud precium exitus, quàm fides famaq;. Tolerant cum maximè inopiam obsidiumq; apud Vetera legiones, nec terrore aut promissis demouentur. Nobis super arma & uiros & egregia castrorum munimenta, frumentum & commeatus quamuis longo bello pares. Pecunia nuper etiam donatiuo sufficit, quod siue à Vespasiano, siue à Vitellio datum interpretari mauultis, ab imperatore certe Romano accepistis. Tot bellorum uictores apud Geldubam, apud Vetera, fuso toties hoste, si pauetis aciem, indignum id quidem. Sed est uallum murique & trahendi artes, donec è proximis prouincijs auxilia exercitusq; concurrant. Sanè ego displiceam. Sunt alij legati, tribuni, centurioq; aut miles. ne hoc prodigium toto terrarum orbe uulgetur, uobis satellitibus Ciuilem & Classicum Italiam inuasuros. An si ad mœnia urbis Germani Gallique duxerint, arma patriæ inferetis? Horret animus tanti flagitij imagine. Tutori Treuiro agentur excubiæ? Signum belli Batauus dabit? & Germanorum cateruas supplebitis? quis deinde sceleris exitus? cum Romanæ legiones contrà direxerint, transfugæ è transfugis, & proditores è proditoribus inter recens &

Nouesium

L uetus

" uetus sacramentum inuisi deis errabitis? Te Iupiter optime maxime, quem
" per octingentos uiginti annos tot triumphis coluimus: te Quirine Roma-
" næ parens urbis, precor nenerorę, ut si uobis non fuit cordi, me duce hæc
" castra incorrupta & intemerata seruari, at certe pollui fœdarię à Tutore
" & Classico ne sinatis. Militibus Romanis aut innocentiam detis, aut matu
" ram & sine noxa pœnitentiã. Varie excepta oratio inter spem metumę ac pudorem. Digressum Voculam & de supremis agitantem, liberti seruię prohibuere fœdissimam mortem spõte præuenire. Et Classicus misso Aemylio Longino desertore primæ legionis, cædem eius maturauit. Herennium & Numisium legatos uinciri satis uisum. Dein sumptis Romani imperij insignibus in castra uenit. Nec illi quanquam ad omne facinus durato, uerba ultra suppeditauere, quàm ut sacramentum recitaret: Iurauere qui aderant pro imperio Galliarum. Interfectorem Voculæ altis ordinibus, cæteros, ut quisę flagitium nauauerat, præmijs attollit. Diuisæ inde inter Tutorem & Classicũ curæ. Tutor ualida manu circumdatos Agrippinenses, quantumę militum apud superiorem Rheni ripam, in eadem uerba adigit. Occisis Magontiaci tribunis, pulso castrorum præfecto, qui detrectauerant, Classicus corruptissimum quemę è deditis pergere ad obsessos iubet, ueniam ostentantes si præsentia sequerẽtur. aliter nihil spei. Famem ferrumę & extrema passuros. Adiecere qui missi erant, exemplum suum. Obsessos hinc fides, inde egestas, inter decus ac flagitium distrahebant. Conctantibus solita insolitaę alimenta deerant, absumptis iumentis equisę & cæteris animalibus, quæ profana fœdaę in usum necessitas uertit. Virgulta postremo & stirpes & internatas saxis herbas uellentes, miseriarum patientiæę documentum fuere, donec egregiam laudem fine turpi macularent, missis ad Ciuilem legatis uitam orantes. Neę antè preces admissæ, quàm in uerba Galliarũ iurarent. Tum pactus prædam castrorum, dat custodes, qui pecuniam, calones, sarcinas retentarent, ac qui ipsos leues abeuntes prosequerentur. Ad quintum ferè lapidem coorti Germani, incautum agmen aggrediuntur. Pugnacissimus quisę in uestigio, multi palantes occubuere. Cæteri retro in castra profugiunt, querente sanè Ciuile & increpante Germanos, tanquam fidem per scelus abrumperent. Simulata ea fuerint, an retinere sæuientes nequiuerit, parum affirmatur. Direptis castris, faces inijciunt. Cunctosę qui prælio superfuerant incendium hausit. Ciuilis barbaro uoto, post cœpta aduersus Romanos arma propexum rutilatumę crinem patrata demum cæde legionum deposuit. Et ferebatur paruulo filio quosdam captiuorum, sagittis iaculisę puerilibus figendos obtulisse. Cæterum neę se neę quenquam Batauum in uerba Galliarum adegit, fisus Germanorum opibus, & si certandum aduersus Gallos de possessione rerum foret, inclytus fama & potior. Mumius Lupercus legatus legionis inter dona missus Velledæ. Ea uirgo nationis Bru

ctera

Agrippinẽses
Magontiacũ
Barbarũ uotũ
Ciuilis crinem deponit

cteræ late imperitabat, uetere apud Germanos more, quo plerasque fœminarum fatidicas, & augescente superstitione arbitrentur deas. Tuncque Velledæ autoritas adoleuit. nam prosperas Germanis res, & excidium legionum prædixerat. Sed Lupercus in itinere interfectus. Pauci centurionum tribunorumque in Gallia geniti reseruantur, pignus societatis. Cohortium, alarum, legionum, hyberna, subuersa cremataque, ijs tantũ relictis quæ Magontiaci ac Vindonissæ sita sunt. Legio xiiij cum auxilijs simul deditis, à Nouesio in coloniam Treuirorum transgredi iubetur, præfinita die intra quam castris excederet. Medium omne tempus per uarias curas egere, ignauissimus quisque cæsorum apud Vetera exemplo pauentes, melior pars rubore & infamia, quale illud iter, quis dux uię, & omnia in arbitrio eorum quos uitæ necisque dominos fecissent. Alij nulla dedecoris cura, pecuniam aut charissima sibimet ipsi circundare. Quidam expedire arma, telisque tanquam in aciem accingi. Hæc meditantibus, aduenit proficiscendi hora, expectatione tristior. Quippe intra uallum deformitas haud perinde notabilis. detexit ignominiam campus & dies. Reuulsæ imperatorum imagines, innexa signa, fulgentibus hinc inde Gallorum uexillis, silens agmen, & uelut longæ exequiæ. Dux Claudius Sanctus effosso oculo, dirus ore, ingenio debilior. Duplicatur flagitium, postquam desertis Bonnensibus castris altera se legio miscuerat. Et uulgata captarum legionum fama, cuncti qui paulo ante Romanorum nomen horrebant, procurrentes ex agris tectisque, & undique effusi, insolito spectaculo nimium fruebantur. Non tulit ala Picentina gaudium insultantis uulgi. spretisque Sancti promissis, aut minis, Maguntiacum abeunt: ac forte obuio interfectore Voculæ Longino, coniectis in eum telis, initium exoluendæ in posterum culpæ fecere. Legiones nihil mutato itinere, ante mœnia Treuirorum considunt.

Magõtiacum
Vindonissa
Nouesium

Ciuilis & Classicus rebus secundis sublati, an coloniam Agrippinensem diripiendam exercitibus suis permitterent, dubitauere. Sæuitia ingenita & cupidine prædæ, ad excidium ciuitatis trahebantur. obstabat ratio belli, & nouum imperium inchoantibus utilis clementiæ fama. Ciuilem etiam beneficij memoria flexit, quod filium eius primo rerum motu in colonia Agrippinensi deprehensum, honorate custodierant. Sed Transrhenanis gentibus inuisa ciuitas opulentia auctuque. Neque alium finem belli rebãtur, quàm si promiscua ea sedes omnibus Germanis foret, aut disiecta Vbios quoque dispersisset. Igitur Tencteri Rheno discreta gens, missis legatis, mandata apud concilium Agrippinensium edi iubent, quæ ferocissimus è legatis in hunc modum protulit. Redisse uos in corpus nomenque Germanię, « communibus deis, sed præcipuo deorum Marti grates agimus. Vobisque « gratulamur, quod tandem liberi inter liberos eritis. nam ad hunc diem flu- « mina ac terras, & cœlum quodammodo ipsum clauserãt Romani, ut collo- « quia congressusque nostros arcerent. uel quod contumeliosius est uiris ad «

" arma natis, inermes ac propè nudi sub custode & precio coiremus. Sed ut
" amicitia societasq; nostra in æternum rata sint, postulamus à uobis, muros
" colonię munimenta seruitij detrahatis: etiam fera animalia si clausa teneas,
" uirtutis obliuiscũtur. Romanos omnes in finibus uestris trucidetis. haud fa
" cile libertas & domini miscentur. Bona interfectorum in medium cedant,
" ne quis occulere quicquã, aut segregare causam suã possit. Liceat nobis uo-
" bisq; utranq; ripam colere, ut olim maioribus nostris. quomodo lucem di-
" emq; omnibus hominibus, ita omnes terras fortibus uiris natura aperuit.
" Instituta cultumq; patriũ resumite, abruptis uectigalibus, quibus Romani
" plus aduersus subiectos q̃ armis ualẽt. sincerus & integer, & seruitutis obli
" tus populus, aut ex æquo agetis, aut alijs imperitabitis. Agrippinenses
sumpto consultandi spacio, quando neq; subire conditiones metus futuri,
neq; palàm aspernari conditio præsens sinebat, in hunc modum respon-
" dent. Quæ prima libertatis facultas data est, auidius quàm cautius sum-
" psimus, ut uobis cæterisq; Germanis consanguineis nostris iungeremur.
" Muros ciuitatis cõgregantibus se cum maxime Romanorum exercitibus,
" augere nobis quàm diruere tutius est. Si qui ex Italia aut prouincijs alieni-
" genæ in finibus nostris fuerant, eos bellum absumpsit, uel in suas quisq; se-
" des refugere. Deductis olim & nobiscum per connubium sociatis, quiq;
" mox prouenere, hęc patria est. Nec uos adeo iniquos existimamus, ut inter
" fici à nobis parentes, fratres, liberos nostros uelitis. Vectigal & onera com-
" merciorum resoluimus. Sint transitus incustoditi, sed diurni & inermes, do
" nec noua & recentia iura in uetustatem & consuetudinem uertantur. Arbi-
" trum habebimus Ciuilem & Velledam, apud quos pacta sancientur. Sic
Velleda lenitis Tencteris legati ad Ciuilem & Velledam missi cũ donis, cuncta ex
uoluntate Agrippinensium perpetrauere. Sed cotàm adire, alloquiq; Vel-
ledam negatum. Arcebantur aspectu, quo uenerationis plus inesset. Ipsa
edita in turre: delectus è propinquis consulta responsaq; ut internuncius
numinis portabat. Ciuilis societate Agrippinensium auctus, proximas
ciuitates affectare aut aduersantibus bellum inferre statuit. Occupatisq;
Sunici Sunicis & iuuentute eorum per cohortes composita, quo minus ultra per-
Cl. Labeo geret, Claudius Labeo Bethasiorum Tungrorumq; & Neruiorum tumul
Bethasij tuaria manu restitit, fretus loco, quia pontem Mosæ fluminis anteceperat.
Tungri Pugnabaturq; in angustijs ambiguè, donec Germani tranantes terga La
Neruij beonis inuasere. Simul Ciuilis ausus an ex composito, intulit se agmini
Tungrorum, & clara uoce, Non ideo, inquit, bellum sumpsimus, ut Ba
taui & Treuiri gentibus imperent. Procul hæc à nobis arrogantia, accipite
societatem. transgredior ad uos, seu me ducem, seu militem mauultis.
Mouebatur uulgus, condebantq; gladios, cum Campanus ac Iuuenalis ex
primoribus Tungrorũ, uniuersam ei gentem dedidere. Labeo antequam
circumueniretur profugit. Ciuilis Bethasios quoq; ac Neruios in fidem

acceptos

acceptos copijs suis adiunxit, ingens rerum, perculsis ciuitatum animis, uel
sponte inclinantibus. Interea Iulius Sabinus proiectis fœderis Romani *Iul. Sabinus*
monimentis Cæsarem se salutari iubet. Magnamq; & inconditam popu/
larium turbam in Sequanos rapit, conterminam ciuitatem & nobis fidam. *Sequani*
Nec Sequani detrectauere certamē. Fortuna melioribus affuit. Fusi Lingo
nes, Sabinus festinatum temere bellum pari formidine deseruit. Vtq; fa/
mam exitij sui faceret, uillam in quam perfugerat, cremauit, illic uoluntaria
morte interijsse creditus. Sed quibus artibus latebrisq; uitam per nouem
mox annos traduxerit, simul amicorum eius constantiam, & insigne Eppo
ninæ uxoris exemplum, suo loco reddemus. Sequanorum prospera acie
belli impetus stetit. Resipiscere paulatim ciuitates, fasq; & fœdera respicere,
principibus Remis: qui per Gallias edixere, ut missis legatis in commune
consultarent, libertas an pax placeret. At Romæ cuncta in deterius audi
ta Mutianum angebant. Nequaquā egregij duces, iam enim Gallum An
nium & Petilium Cerialem delegerat, summam belli parum tolerare. Nec
relinquenda urbs sine rectore. Et Domitiani indomitæ libidines timeban/
tur, suspectis, uti diximus, Primo Antonio, Varoq; Ario. Varus prætoria/
nis præpositus, uim atq; arma retinebat. Eum Mutianus pulsum loco, ne
sine solatio ageret, annonæ præfecit. Vtq; Domitiani animum Varo haud
alienum deliniret, Arretinum Clementē domui Vespasiani per affinitatē
innexum, & gratissimum Domitiano prætorianis præposuit, patrem eius *Expeditio in*
sub Caio Cæsare egregie functum ea cura dictitās. Lætum militibus idem *Gallias defe/*
nomen. atq; ipsum quanquam senatorij ordinis ad utraq; munia sufficere. *ctionem mo-*
Assumuntur è ciuitate clarissimus quisq;, & alij per ambitionē. Simul Do/ *lientes*
mitianus Mutianusq; accingebantur dispari animo. ille spe ac iuuenta pro
perus, hic moras nectens, quis flagrantem retineret, ne ferocia ętatis, & pra
uis impulsoribus si exercitū inuasisset, paci belloq; male cōsuleret. Legiones
uictrices vi & xviij, Vitellianarū una & uicesima, è recens cōscriptis secunda, *Pœninæ alp.*
Pœninis Coctianisq; alpibus, pars monte Graio traducuntur. xiiij legio è *Coctianæ*
Britannia, iij ac prima ex Hispania accitæ. Igitur uenientis exercitus fa/ *Graius mons*
ma, & suopte ingenio ad mitiora inclinantes Galliarū ciuitates, in Remos *Conuentus*
cōuenere. Treuirorum legatio illic opperiebatur, acerrimo instinctore belli *Gallicarum ci*
Tullio Valentino. Is meditata oratione, cuncta magnis imperijs obiectari *uitatum apud*
solita, cōtumeliasq; & inuidiam in Populum Romanū effudit, turbidus mi *Remos*
scendis seditionibus, & plerisq; gratus uecordi facundia. At Iulius Auspex *Tul. Valenti*
è primoribus Remorum, uim Romanam, pacisq; bona dissertans, & sumi *nus Treuir.*
bellum etiam ab ignauis, strenuissimi cuiusq; periculo geri, iamq; super ca/ *Iul. Auspex*
put legiones: sapientissimum quemq; reuerentia fideq;, iuniores periculo *Remus*
ac metu continuit. Et Valentini animum laudabant, consilium Auspicis se/
quebantur. Constat obstetisse Treuiris Lingonibusq; apud Gallias, quod
Vindicis motu cum Verginio steterant. Deterruit plerosq; prouinciarum

æmulatio. quod bello caput? unde ius auspiciumque peteretur? quam si cuncta prouenissent, sedem imperio legerent? Nondum uictoria, iam discordia erat: alijs fœdera, quibusdam opes uiresque, aut uetustatem originis periuriaque iactantibus tædio futurorum, præsentia placuere. Scribuntur ad Treuiros epistolæ nomine Galliarum, ut abstinerent armis impetrabili uenia, & paratis deprecatoribus si pœniteret. Restitit idem Valentinus, obstruxitque ciuitatis suæ aures, haud perinde instruendo bello intentus, quàm frequens concionibus. Igitur non Treuiri neque Lingones, cæteræue rebellium ciuitates pro magnitudine suscepti discriminis agere. Ne duces quidem in unum consulere. Sed Ciuilis auia Belgarum circumibat, dum Claudium Labeonem capere aut exturbare nititur. Classicus segne plerunque otium trahens, uelut parto imperio fruebatur. Ne Tutor quidem maturauit superiorem Germaniæ ripam & ardua alpium præsidijs claudere. Atque interim una & uicesima legio Vindonissa, Sextilius Felix cum auxiliarijs cohortibus per Rhætiam irrupere. Accessit ala Singularium, excita olim à Vitellio, deinde in partes Vespasiani transgressa. Præerat Iulius Briganticus, sorore Ciuilis genitus, ut fermè acerrima proximorum odia sunt, inuisus auunculo infensusque. Tutor Treuirorum copias recenti Vangionum, Caracatium, Tribocorum lectu auctas, ueterano pedite atque equite firmauit, corruptis spe, aut metu subactis legionarijs. qui primo cohortem præmissam à Sextilio Felice interficiunt. mox ubi duces exercitusque Romani propinquabant, honesto transfugio rediere, secutis Tribocis Vangionibusque & Caracatibus. Tutor Treuiris comitantibus, uitato Magontiaco Bingium concessit, fidens loco, quia pontem Nauæ fluminis abruperat. sed incursu cohortium quas Sextilius ducebat, & reperto uado, proditus fususque. Ea clade perculsi Treuiri. & plebes omissis armis per agros palatur. quidam principum, ut primi posuisse bellum uiderentur, in ciuitates quæ societatem Romanam non exuerant, perfugerũt. Legiones à Nouesio Bonnaque in Treuiros, ut supra memorauimus, traductæ, se ipsas in uerba Vespasiani adigunt. Hæc Valentino absente gesta. qui ubi aduentabat, furens, cunctaque rursus in turbas & exitium conuersurus, legiones in Mediomatricos sociam ciuitatem abscessere. Valentinus ac Tutor in arma Treuiros retrahunt, occisis Herennio ac Numisio legatis, quo minore spe ueniæ cresceret uinculum sceleris. Hic belli status erat, cum Petilius Cerialis Magontiacum uenit. eius aduentu erectæ spes. Ipse pugnæ auidus, & cõtemnendis quàm cauendis hostibus melior, ferocia uerborum militem incendebat, ubi primum congredi licuisset, nullam prælio moram facturus. Delectus per Galliam habitos in ciuitates remittit, ac nunciare iubet sufficere imperio legiones. socij ad munia pacis redirent, securi uelut confecto bello, quod Romanæ manus excepissent. Auxit ea res Gallorum obsequium. nam recepta iuuentute, facilius tributa tolerauere

Vindonissa

Iul. Briganticus Batauus

Bingium

Naua flu.

Mediomatrici

ierauere, proniores ad officia quod spernebantur. At Ciuilis & Classicus ubi pulsum Tutorem, cæsos Treuiros, cuncta hostibus prospera accepere, trepidi ac properantes, dum dispersas suorũ copias conducunt, crebris interim nuncijs Valentinum monuere, ne summæ rei periculum faceret. Eo rapidius Cerialis, missis in Mediomatricos qui breuiore itinere legiones in hostem uerterent, contracto quod erat militum Magontiaci, quantumq; secum transuexerat, tertijs castris Rigodulum uenit, quem locum magna Treuirorum manu Valentinus insederat, montibus aut Mosella amne septum, & addiderat fossas obicesq; saxorum. Nec deterruere ea munimenta Romanum ducem quo minus peditem perrumpere iuberet, equitũ aciem in collem erigeret, spreto hoste, quem temere collectum haud ita loco iuuari, ut non plus suis in uirtute foret. Paulum moræ in ascensu dum missilia hostium præuehuntur. Vt uentum ad manus, deturbati ruinæ modo præcipitantur. Et pars equitum æquioribus iugis circumuecta, nobilissimos Belgarum in quis ducem Valentinum cepit. Cerialis postero die coloniam Treuirorum ingressus est, auido milite eruendæ ciuitatis: hanc esse Classici, hanc Tutoris patriam. horum scelere, clausas, cæsasq; legiones. Quid tantum Cremonam meruisse, quam è gremio Italiæ raptam, quia unius noctis moram uictoribus attulerit? Stare in confinio Germaniæ integram sedem, spolijs exercituum & ducum cædibus ouantem. Redigeret prædam in fiscum. Ipsis sufficere ignes, & rebellis coloniæ ruinas, quibus tot castrorum excidia pensarentur. Cerialis à metu infamiæ si licentia sæuitiaq; imbuere militem crederetur, pressit iras. & paruere posito ciuili bello ad externa modestiores. Conuertit inde animos accitarum è Mediomatricis legionum miserabilis aspectus. Stabant conscientia flagitij mœstę, fixis in terram oculis. Nulla inter coeuntes exercitus consalutatio. neq; solantibus hortantibus'ue responsa dabant, abditi per tentoria & lucem ipsam uitantes. nec perinde periculum aut metus quàm pudor ac dedecus obstupefecerat, attonitis etiam uictoribus, qui uocem precesq; adhibere non ausi, lachrymis ac silentio ueniam poscebant, donec Cerialis mulceret animos, fato acta dictitans, quæ militum ducum'ue discordia uel fraude hostium euenissent: Primum illum stipendiorum & sacramenti diem haberent: Priorum facinorum neq; imperatorem, neq; se meminisse. Tunc recepti in eadem castra, & edictum per manipulos, ne quis in certamine iurgio'ue seditionem aut cladem commilitoni obiectaret. Mox Treuiros ac Lingonas, ad concionem uocatos, ita alloquitur. Neq; ego unquã facundiã exercui, » & populi Romani uirtutem armis affirmaui. Sed quia apud uos uerba plu- » rimum ualent, bonaq; ac mala non sua natura, sed uocibus seditiosorũ æsti- » mantur, statui pauca differere quæ profligato bello utilius sit uobis audis- » se, quàm nobis dixisse. Terram uestram cæterorumq; Gallorum ingressi » sunt duces imperatoresq; Romani nulla cupidine, sed maioribus uestris »

Rigodulum

Mosella flu.

Colonia Treuirorum

" inuocantibus, quos discordiæ usque ad exitium fatigabant, & acciti au-
" xilio Germani socijs pariter atque hostibus seruitutem imposuerant. quot
" prælijs aduersus Cymbros Teutonosq;, quantis exercituum nostrorum
" laboribus, quóue euentu Germanica bella tractauerimus, satis clarum.
" Nec ideo Rhenum insedimus ut Italiam tueremur, sed ne quis alius Ario
" uistus regno Galliarum potiretur. An uos chariores Ciuili Batauisq; &
" transrhenanis gentibus creditis, quàm maioribus eorum patres auiq; ue-
" stri fuerunt. Eadem semper causa Germanis transcendendi in Gallias, li-
" bido atque auaritia, & mutandæ sedis amor, ut relictis paludibus & solitu
" dinibus suis, fœcundissimum hoc solum, uosq; ipsos possiderent. Cæte-
" rum libertas, & speciosa nomina prætexuntur. nec quisquam alienum ser-
" uitium, & dominationem sibi concupiuit, ut non eadem ista uocabula
" usurparet. Regna bellaq; per Gallias semper fuere, donec in nostrum ius
" concederetis. Nos quanquam totiens lacessiti, iure uictoriæ id solum uo-
" bis addidimus, quo pacem tueremur. Nam neq; quies gentium sine ar-
" mis, neq; arma sine stipendijs, neque stipendia sine tributis haberi que-
" unt. Cætera in communi sita sunt. Ipsi plerunq; legionibus nostris præ-
" sidetis. Ipsi has aliasq; prouincias regitis. Nihil separatum clausumúe.
" Et laudatorum principum usus ex æquo, quamuis procul agentibus. Sæui
" proximis ingruunt. quomodo sterilitatem aut nimios hymbres & cætera
" naturæ mala, ita luxum uel auaritiam dominantium tolerate. Vitia erunt
" donec homines. sed neq; hæc continua, & meliorum interuentu pensan-
" tur: nisi forte Tutore & Classico regnantibus, moderatius imperium spera
" tis: aut minoribus quàm nunc tributis, parabuntur exercitus, quibus Ger
" mani Britanniq; arceantur. nam pulsis (quod dij prohibeant) Romanis,
" quid aliud quàm bella omnium inter se gentium existent? Octingento-
" rum annorum fortuna disciplinaq; compages hæc coaluit quæ conuelli si-
" ne exitio conuellentium nō potest. Sed uobis maximum discrimen, penes
" quos aurum & opes, præcipuæ bellorum causæ. Proinde pacem & urbem
" quam uicti uictoresq; eodem iure obtinemus, amate, colite. Moneant uos
" utriusq; fortunæ documenta, ne contumaciam cum pernicie quàm obse-
quium cum securitate malitis. Tali oratione grauiora metuenteis compo
suit, erexitq;. Tenebantur uictore exercitu Treuiri, cum Ciuilis & Classicus
misere epistolas ad Cerialem, quarum hæc sententia fuit. Vespasianum
quanquam nuncios occultarent excessisse uita: Vrbem atq; Italiam inter-
no bello consumptam: Mutiani & Domitiani uana & sine uiribus nomi-
na: Si Cerialis imperium Galliarum uelit, ipsos finibus ciuitatum suarum
contentos: Si prælium mallet, ne id quidem abnuere. Ad ea Cerialis Ci-
uili & Classico nihil. eum qui attulerat ipsas epistolas ad Domitianum mi
sit. Hostes diuisis copijs aduenere undiq;. Pleriq; culpabant Cerialem
passum iungi quos discretos intercipere licuisset. Romanus exercitus castra
fossa

fossa valloque circumdedit, quis temere antea intutis cõsederat. Apud Germanos diuersis sententijs certabatur. Ciuilis opperiendas Transrhenanorum gentes, quarũ terrore fractæ Po. Ro. uires obtererentur. Gallos quid aliud quàm prædam uictoribus? & tamen quod roboris sit, Belgas secum palàm, aut uoto stare. Tutor conctatione crescere rem Romanam affirmabat, coeuntibus undique exercitibus, transuectã à Britannia legionẽ, accitas ex Hispania, aduentare ex Italia, nec subitum militem, sed ueterem expertumque belli. Nam Germanos qui ab ipsis sperentur, non iuberi, non regi, sed cuncta ex libidine agere. Pecuniamque ac dona, quis solis corrumpantur, maiora apud Ro. & neminem adeo in arma promptum, ut non idem precium quietis quàm periculi malit. quod si statim congrediantur, nullas esse Ceriali nisi ex reliquijs Germanici exercitus legiones fœderibus Galliarum obstrictas. Idque ipsum quod inconditam nuper Valentini manum contra spem suam fuderint, alimentũ illis ducique temeritatis. Ausuros rursus uenturosque in manus, non imperiti adolescentuli uerba & conciones quàm ferrum & arma meditantis, sed Ciuilis & Classici: quos ubi aspexerint, redituram in animos formidinem, fugam, famemque ac totiens captis precariam uitam. neque Treuiros aut Lingonas beniuolentia contineri: resumpturos arma, ubi metus abscesserit. Diremit consiliorum diuersitatem, approbata Tutoris sententia Classicus. statimque exequuntur. Media acies Vbijs Lingonibusque data, dextro cornu cohortes Batauorũ, sinistro Bructeri Tencterique, pars montibus, alij uiam inter Mosellamque flumen, tam prouisi assiluere, ut in cubiculo ac lectulo Cerialis (neque enim noctem in castris egerat) pugnari simul, uincique suos audierit, increpans pauorem nunciantium, donec uniuersa clades in oculis fuit. Perrupta legionum castra, fusi equites: medius Mosellæ pons, qui ulteriora coloniæ annectit, ab hostibus insessus. Cerialis turbidis rebus intrepidus, & fugientes manu retrahens, intecto corpore promptus inter tela, felici temeritate, & fortissimi cuiusque accursu, recuperatum pontem electa manu firmauit. Mox in castra reuersus palantes captarum apud Nouesium Bonnamque legionum manipulos, & rarum apud signa militem, ac propè circumuentas aquilas uidet. Incensus ira, nõ Flaccum, inquit, non Voculam deseritis. Nulla hic proditio. neque aliud excusandũ habeo, quàm quod uos Gallici fœderis oblitos prædixerim, memoriã Romani sacramenti tenere credidi. Annumerabor Numisiis & Herennijs, ut omnes legati uestri, aut militum manibus, aut hostiũ ceciderint. Ite nunciate Vespasiano, uel quod propius est Ciuili & Classico, relictum à uobis in acie ducem. uenient legiones, quæ neque me inultum, neque uos impunitos patiantur. Vera erant. & à tribunis præfectisque eadem ingerebant. Consistunt per cohortes & manipulos. neque enim poterat pa tescere acies effuso hoste, & impedientibus tentorijs sarcinisque, cũ intra uallum pugnaret. Tutor, & Classicus, & Ciuilis, suis quisque locis pugnã ciebãt, Gallos

Germani Transrhenani
Galli præda uictoribus
Germani incompositi
Bructeri Tencteri
Mosella
Treuirorum coloniã intelligit
Felix Petilij Cerealis temeritas

Gallos pro libertate, Batauos pro gloria, Germanos ad prædam instigan-tes. Et cuncta pro hostibus erant, donec legio uicesimaprima patentiore quàm cæteræ spacio conglobata, sustinuit ruentes, mox impulit. Nec sine ope diuina, mutatis repente animis, terga uictores uertere. Ipsi territos se cohortium aspectu ferebant, quæ primo impetu disiectæ, summis rursus iugis congregabantur, ac speciem noui auxilij fecerant. Sed obstitit uincentibus prauum inter ipsos certamen, hoste omisso spolia consectandi. Cerialis ut incuria propè rem afflixit, ita constantia restituit. Secutusq; fortunã, castra hostium eodem die capit excinditq;. Nec in longum quies militi data. Orabant auxilium Agrippinenses, offerebantq; uxorem ac sororem Ciuilis, & filiam Clasſici, relicta sibi pignora societatis. Atq; interim dispersos in domibus Germanos trucidauerant. unde metus, & iustæ preces inuocantium antequam hostes reparatis uiribus, ad spem, uel ad ultionem accingerentur. Nanq; & Ciuilis illuc intenderat, non inualidus, flagrantissima cohortium suarum integra, & è Chaucis Frisiisq; composita. Talbiaci in finibus Agrippinensium agebat. Sed tristis nuncius auertit, deletam cohortem dolo Agrippinensium, qui largis epulis uinoq; sopitos Germanos, clausis foribus, igne iniecto, cremauere. Simul Cerialis propero agmine subuenit. Circumsteterat Ciuilem & alius metus, ne quartadecima legio, adiuncta Britannica classe, afflictaret Batauos, quâ Oceano ambiuntur. Sed legionem terrestri itinere Fabius Priscus legatus in Neruios Tungrosq; duxit. Eæq; ciuitates in ditionem acceptæ. Classem ultro Caninefates aggressi sunt. maiorq; pars nauium depressa aut capta. Et Neruiorum multitudinem sponte commotam, ut pro Romanis bellum capesseret, ijdem Caninefates fudere. Classicus quoq; aduersus equites Nouesium à Ceriale præmissos, secundum prælium fecit. quæ modica, sed crebra damna, famam uictoriæ nuper partæ lacerabant.

Agrippinenses præsidium Germanorum cremant

Nouesium

Germanicus Vitellij Cæsaris filius interficitur

Iisdem diebus Mutianus Vitellij filium interfici iubet, mansuram discordiam obtendens, ni semina belli restinxisset. Neq; Antoniũ Primum adsciri inter comites à Domitiano passus est, fauore militum anxius, & superbia uiri, æqualium quoq; adeo superiorum intolerantis. Profectus ad Vespasianum Antonius, ut non pro spe sua excipitur, ita neq; auerso imperatoris animo. Trahebatur in diuersa, hinc meritis Antonij, cuius ductu confectum haud dubie bellum erat: inde Mutiani epistolis. simul cæteri ut infestum tumidumq; insectabantur, adiunctis prioris uitæ criminibus. neq; ipse deerat arrogantia uocare offensas, nimius commemorandis quæ meruisset. Alios ut imbelles, Cæcinam ut captiuum ac dedititium increpat. Vnde paulatim leuior uiliorq; haberi, manente tamen in speciem amicitia. Per eos menses, quibus Vespasianus Alexandriæ statos æstiuis flatibus dies, & certa maris, opperiebatũ, multa miracula euenere, quis cœlestis fauor & quædã in Vespasianũ inclinatio numinũ ostenderetũ. Ex plebe

Miracula

Alexan

Alexandrina quidam oculorum tabe notus genua eius aduoluitur, remedium cæcitatis exposcens gemitu, monitu Serapidis dei quem dedita superstitionibus gens ante alios colit. precabaturq́ principem, ut genas & oculorum orbes dignaretur respergere oris excremento. Alius manu æger, eodem deo auctore, ut pede ac uestigio Cæsaris calcaretur, orabat. Vespasianus primo irridere, aspernari: atq; illis instantibus, modo famam uanitatis metuere, modo obsecratione ipsorum, & uocibus adulantium in spem induci: postremo æstimari à medicis iubet, an talis cæcitas ac debilitas ope humana superabiles forent. Medici uariè disserere: Huic non exesam uim luminis, & redituram si pellerentur obstantia: Illi elapsos in prauum artus, si salubris uis adhibeatur, posse integrari: Id fortasse cordi deis, & diuino ministerio principem electum. denicq; peracti remedij gloriam penes Cæsarem, irriti ludibrium penes miseros fore. Igitur Vespasianus cuncta fortunæ suæ patere ratus, nec quicquam ultra incredibile, læto ipse uultu, erecta quæ astabat multitudine, iussa exequitur. Statim conuersa ad usum manus, ac cæco reluxit dies. Vtrunq; qui interfuere nunc quoq; memorant, postquam nullum mendacio precium. Altior inde Vespasiano cupido adeundi sacram sedem, ut super rebus imperij consuleret. Arceri templo cunctos iubet. atq; ingressus, intentusq́ numini, respexit pone tergum è primoribus Aegyptiorum nomine Basiliden, quem procul Alexandria plurium dierum itinere, & ægro corpore detineri haud ignorabat. Percunctatur sacerdotes num illo die Basilides templum inisset? percunctatur obuios, num in urbe uisus sit? denique missis equitibus explorat, illo temporis momento octoginta millibus passuum abfuisse. Tunc diuinam speciem, & uim responsi ex nomine Basilidis, interpretatus est. Origo dei nondum nostris auctoribus celebrata. Aegyptiorum antistites sic memorant. Ptolemæo regi, qui Macedonum primus Aegypti opes firmauit, cum Alexandriæ recens conditæ mœnia, templaq́ & religiones adderet, oblatũ per quietem decore eximio & maiore quàm humana specie iuuenem, qui moneret, ut fidißimis amicorum in Pontum missis, effigiem suam acciret: lætum id regno, magnamq́ & inclytam sedem fore quæ excepisset. simul uisum eundem iuuenem in cœlum igne plurimo attolli. Ptolemæus omine & miraculo excitus, sacerdotibus Aegyptiorum, quibus mos talia intelligere, nocturnos uisus aperit. Atq; illis Ponti & externorum parũ gnaris, Timotheũ Atheniensem è gente Eumolpidarum, quem ut antistitem cerimoniarũ Eleusi exciuerat, quæ nam illa superstitio, quod numen interrogat. Timotheus quæsitis qui in Pontum meassent, cognoscit urbem illic Sinopen, nec procul templum uetere inter accolas fama Iouis Ditis. Nanq; & muliebrẽ effigiẽ assistere, quã pleriq; Proserpinã uocent. Sed Ptolemæus, ut sunt ingenia regũ, pronus ad formidinem, ubi securitas rediјt, uoluptatum quàm religionum appetens, negligere paulatim, aliasq́

Serapis deus

Visum, siue spectrum

Nam Βασιλεὺς Græcis rex, unde & Basilides descendit. hinc omen regni siue imperij Vespasiano.

Ptolemæus Lagi

Timotheus Atheniensis.

Eumolpidarum familia.

Sinope clarissima Ponti urbs.

Gallos pro libertate, Batauos pro gloria, Germanos ad prædam instigantes. Et cuncta pro hostibus erant, donec legio uicesimaprima patentiore quàm cæteræ spacio conglobata, sustinuit ruentes, mox impulit. Nec sine ope diuina, mutatis repente animis, terga uictores nertere. Ipsi territos se cohortium aspectu ferebant, quæ primo impetu disiectæ, summis rursus iugis congregabantur, ac speciem noui auxilij fecerant. Sed obstitit uincentibus prauum inter ipsos certamen, hoste omisso spolia consectandi. Cerialis ut incuria propè rem afflixit, ita constantia restituit. Secutusq; fortunã, castra hostium eodem die capit excinditq;. Nec in longum quies militi data. Orabant auxilium Agrippinenses, offerebantq; uxorem ac sororem Ciuilis, & filiam Classici, relicta sibi pignora societatis. Atq; interim dispersos in domibus Germanos trucidauerant. unde metus, & iustæ preces inuocantium antequam hostes reparatis uiribus, ad spem, uel ad ultionem accingerentur. Nanq; & Ciuilis illuc intenderat, non inualidus, flagrantissima cohortium suarum integra, & è Chaucis Frisiisq; composita. Talbiaci in finibus Agrippinensium agebat. Sed tristis nuncius auertit, deletam cohortem dolo Agrippinensium, qui largis epulis uinoq; sopitos Germanos, clausis foribus, igne iniecto, cremauere. Simul Cerialis propero agmine subuenit. Circumsteterat Ciuilem & alius metus, ne quartadecima legio, adiuncta Britannica classe, afflictaret Batauos, quâ Oceano ambiuntur. Sed legionem terrestri itinere Fabius Priscus legatus in Neruios Tungrosq; duxit. Eæq; ciuitates in ditionem acceptæ. Classem ultro Caninefates aggressi sunt. maiorq; pars nauium depressa aut capta. Et Neruiorum multitudinem sponte commotam, ut pro Romanis bellum capesseret, ijdem Caninefates fudere. Classicus quoq; aduersus equites Nouesium à Ceriale præmissos, secundum prælium fecit. quæ modica, sed crebra damna, famam uictoriæ nuper partæ lacerabant.

Agrippinenses præsidium Germanorum cremant

Nouesium

Iisdem diebus Mutianus Vitellij filium interfici iubet, mansuram discordiam obtendens, ni semina belli restinxisset. Neq; Antoniũ Primum adsciri inter comites à Domitiano passus est, fauore militum anxius, & superbia uiri, æqualium quoq; adeo superiorum intolerantis. Profectus ad Vespasianum Antonius, ut non pro spe sua excipitur, ita neq; auerso imperatoris animo. Trahebatur in diuersa, hinc meritis Antonij, cuius ductu confectum haud dubie bellum erat: inde Mutiani epistolis. simul cæteri ut infestum tumidumq; insectabantur, adiunctis prioris uitæ criminibus. neq; ipse deerat arrogantia uocare offensas, nimius commemorandis quæ meruisset. Alios ut imbelles, Cæcinam ut captiuum ac deditіtium increpat. Vnde paulatim leuior uiliorq; haberi, manente tamen in speciem amicitia. Per eos menses, qnibus Vespasianus Alexandriæ statos æstiuis flatibus dies, & certa maris, opperiebatr, multa miracula euenere, quis cœlestis fauor & quædã in Vespasianũ inclinatio numinũ ostenderet. Ex plebe Alexan

Germanicus Vitellij Cæsaris filius interficitur

Miracula

Alexandrina quidam oculorum tabe notus genua eius aduoluitur, remedium cæcitatis exposcens gemitu, monitu Serapidis dei quem dedita superstitionibus gens ante alios colit. precabaturq; principem, ut genas & oculorum orbes dignaretur respergere oris excremento. Alius manu æger, eodem deo auctore, ut pede ac uestigio Cæsaris calcaretur, orabat. Vespasianus primo irridere, aspernari: atq; illis instantibus, modo famam uanitatis metuere, modo obsecratione ipsorum, & uocibus adulantium in spem induci: postremo æstimari à medicis iubet, an talis cæcitas ac debilitas ope humana superabiles forent. Medici uariè disserere: Huic non exesam uim luminis, & redituram si pellerentur obstantia: Illi elapsos in prauum artus, si salubris uis adhibeatur, posse integrari: Id fortasse cordi deis, & diuino ministerio principem electum. deniq; peracti remedij gloriam penes Cæsarem, irriti ludibrium penes miseros fore. Igitur Vespasianus cuncta fortunæ suæ patere ratus, nec quicquam ultra incredibile, læto ipse uultu, erecta quæ astabat multitudine, iussa exequitur. Statim conuersa ad usum manus, ac cæco reluxit dies. Vtrunq; qui interfuere nunc quoq; memorant, postquam nullum mendacio precium. Altior inde Vespasiano cupido adeundi sacram sedem, ut super rebus imperij consuleret. Arceri templo cunctos iubet. atq; ingressus, intentusq; numini, respexit pone tergum è primoribus Aegyptiorum nomine Basiliden, quem procul Alexandria plurium dierum itinere, & ægro corpore detineri haud ignorabat. Percunctatur sacerdotes num illo die Basilides templum inisset? percunctatur obuios, num in urbe uisus sit? denique missis equitibus explorat, illo temporis momento octoginta millibus passuum abfuisse. Tunc diuinam speciem, & uim responsi ex nomine Basilidis, interpretatus est. Origo dei nondum nostris auctoribus celebrata. Aegyptiorum antistites sic memorant. Ptolemæo regi, qui Macedonum primus Aegypti opes firmauit, cum Alexandriæ recens conditæ mœnia, templaq; & religiones adderet, oblatū per quietem decore eximio & maiore quàm humana specie iuuenem, qui moneret, ut fidissimis amicorum in Pontum missis, effigiem suam acciret: lætum id regno, magnamq; & inclytam sedem fore quæ excepisset. simul uisum eundem iuuenem in cœlum igne plurimo attolli. Ptolemæus omine & miraculo excitus, sacerdotibus Aegyptiorum, quibus mos talia intelligere, nocturnos uisus aperit. Atq; illis Ponti & externorum parū gnaris, Timotheū Atheniensem è gente Eumolpidarum, quem ut antistitem cerimoniarū Eleusi exciuerat, quæ nam illa superstitio, quod numen interrogat. Timotheus quæsitis qui in Pontum meassent, cognoscit urbem illic Sinopen, nec procul templum uetere inter accolas fama Iouis Ditis. Nanq; & muliebrē effigiē assistere, quā pleriq; Proserpinā uocent. Sed Ptolemæus, ut sunt ingenia regū, pronus ad formidinem, ubi securitas rediit, uoluptatum quàm religionum appetens, negligere paulatim, aliasq;

Serapis deus

Visus, siue spectrum

Nam Βασιλευς Græcis rex, unde & Basilides descendit. hinc omen regni siue imperij Vespasiano. Ptolemæus Lagi

Timotheus Atheniensis. Eumolpidarum familia. Sinope clarissima Ponti urbs.

aliasq; ad curas animum uertere: donec eadem species terribilior iam & instantior, exitium ipsi regnóq; denunciaret ni iussa patrarentur. Tum legatos & dona Scydrothemidi regi (is tunc Sinopensibus imperitabat) expediri iubet, præcipitq; nauigaturis, ut Pythium Apollinem adeant. Illis mare secundum. Sors oraculi haud ambigua: Irent simulachrumq; patris sui reueherent, sororis relinquerent. Vt Sinopem uenere, munera, preces, mandata regis sui Scydrothemidi allegant. Qui diuersus animi, modo numen pauescere, modo minis aduersantis populi terreri, sæpe donis promissisq; legatorum flectebatur. Atq; interim triennio exacto, Ptolemæus non studium, non preces omittere. Dignitatem legatorum, numerum nauium, auri pondus, augebat. Tum minax facies Scydrothemidi offertur, ne destinata deo ultra moraretur. Cunctantem uaria pernicies, morbiq; & manifesta cœlestium ira, grauiorq; in dies fatigabat. Aduocata concione, iussa numinis, suos Ptolemæiq; uisus, ingruentia mala exponit. Vulgus aduersari regem, inuidere Aegypto, sibi metuere, templumq; circumsedere. Maior hinc fama tradidit, deum ipsum appulsas littori nauis sponte conscendisse. Mirum inde dictu, tertio die tantum maris emensi, Alexandriam appelluntur. Templum pro magnitudine urbis extructum loco cui nomen Rhacotis. fuerat illic sacellum Serapidi atq; Isidi antiquitus sacratũ. Hæc de origine & aduectu dei celeberrima. Nec sum ignarus esse quosdam qui Seleucia urbe Syriæ accitum, regnante Ptolemæo, quem tertia ætas tulit: alij auctorem eundem Ptolemæum, sedem ex qua transierit, Memphim perhibent, inclytam olim, ueteris Aegypti columen. Deum ipsum multi Aesculapium quod medeatur ægris corporibus, quidam Osyrim, antiquissimum illis gentibus numen, pleriq; Iouem, ut rerum omnium potentem, plurimi Ditem patrem, insignibus quæ in ipso manifesta, aut per ambages coniectant. At Domitianus Mutianusq; antequam alpibus propinquarent, prosperos rerum in Treueris gestarum nuncios accipere. Præcipua uictoriæ fides, dux hostium Valentinus, nequaquam abiecto animo, quos spiritus gessisset, uultu ferebat. Auditus ideo tantum ut nosceretur ingenium eius, damnatusq;. inter ipsum supplicium exprobranti cuidam patriam eius captam, accipere se solatium mortis respondit. Sed Mutianus quod diu occultauerat, ut recens exprompsit: Quoniam benignitate deûm fractæ uires hostium forent, parum decore Domitianum confecto propè bello alienæ gloriæ interuenturum. Si status imperij, aut salus Galliarum in discrimine uerteretur, debuisse Cæsarem in acie stare: Caninefates Batauosq; minoribus ducibus delegandos. Ipse Lugduni uim fortunamq; principatus è proximo ostentaret, nec paruis periculis immixtus, & maioribus non defuturus. Intelligebantur artes. sed pars obsequij in eo, ne deprehenderentur. Ita Lugdunum uentum. Vnde creditur Domitianus occultis ad Cerialem nuncijs, fidem eius tentauisse, an præsenti sibi

Scydrothemis Sinopensiũ rex

Seleucia

Memphis, columen Aegypti

Iul. Valentinus Treuir

exerci

exercitum imperiumq́ traditurus foret. qua cogitatione bellum aduersus patrē cogitauerit, an opes uiresq́ aduersus fratrē, in incerto fuit. Nam Cerialis salubri temperamento elusit ut uana pueriliter cupientem. Domitianus sperni à senioribus iuuentam suam cernens, modica quoq; & usurpata antea munia imperij omittebat. Simul simplicitatis ac modestiæ imagine, in altitudinem conditus: studiumq́ literarum & amorem carminum simulans, quo uelaret animum, & fratris æmulationi subduceretur, cuius dispare mitioremq́ naturam, contra interpretabatur. *Domitianus studiū literarum simulat*

LIBRI XX FINIS.

BEATI RHENANI IN LIBRUM XXI

CASTIGATIONES.

T Præliantis utriusq; rebus militia clarus.) Codex Matthiæ regis habet, Et præliatis utriusq; rebus. Opinor legēdum, Et priuatis utriusq; rebus, militiæ clarus. Hoc est, etiam priusquā pater esset imperator factus, ac ipse Cæsar. Sic lib. 19. Nanq; Flauius Sabinus ætate prior, priuatis utriusq; rebus, autoritate pecuniáq; Vespasianum anteibat. *Priuatis utriusq; rebus*

Atq; ipse ut superior sui iam crederetur.) Et hic locus prorsum est uitiatus. In manuscripto libro legitur, Atq; ipse ut superior unā crederet. Nec hæc lectio bene habet. Opus est ad diuinationē confugere. Suspicor scribendum, Atq; ipse ut superiori uia ingrederetur, decorum se promptumq́ in armis ostendebat. Hoc enim melius placet, q̄ si legamus, Vt uberior materia præberetur, ut, pro quando.

Tres tum in Iudæa legiones.) Illic, Tres cum in Iudæa legiones. Lego, Tres eum in Iudæa legiones. Atq; sic castigaui.

Tradidit è Syria duodecimam, & abductos Alexandria.) Poscente id sensu, scripsimus, Tradidit & Syria duodecimam & adductos Alexandria duo & uicesimanos tertianosq́.

Aucto in Barbarum morē cognomento.) Accusatiuus morem non est in codice Budensi. Nos quoq; sustulimus. Nam sic & lib. 5. loquitur. Ciuitas potens, septa muris, neq; in Barbarum corrupta, sed conditoris Seleuci retinens.

Sunt qui tradunt Assyrios conuenas.) Nos, Sunt qui tradant.

Mox proprias urbes Hebreasq́ terras.) Regium uolumen habet. an mox pr. urb. H. terras. Scripsimus, ac mox proprias urbes H. terras

Conditam urbem Hierosolymam nomine suo fecisse.) Illic, conditę urbi, Hierosolymam nomine suo fecisse. Reposuimus, conditæ urbi Hierosolymā nomen è suo fecisse. Appositiue Hierosolymam, nomen.

Et id genus hominum & inuisum deis.) Emēdauimus. Et id genus hominum ut inuisum deis, alias in terras auehere iussum.

Seu quod de septem syderibus.) Nos, è septem syderibus.

Ac plerisq; cœlestium uim suā & cursum septimos per numeros commeare.) Mutauimus in hunc modum. Ac pleraq; cœlestium ui sua & cursu septimos per numeros commeare.

Hi ritus.) Forte, Ritus quoquo modo inducti.

Et persuasio cœlestium.) Particulam & submouimus. Eademq́ cura, & de infernis persuasio.

Septentrionem è latere Syriæ longe prospectant.) Nos, à latere Syriæ.

Vt quisq; ramus intumuit, si uim ferri adhibeas, pauent.) Particula, si, non est in codice Budensi.

Fulminis iactu arsisse.) Nos, fulminum.

Siue herbas tenues, aut flores.) Volumen Matthiæ Coruini habet, Siue herbarbas tenus aut flores. Lego, Siue herba tenus, aut flore.

Et Bellus amnis Iudaico mari illabitur.) C. Plinius historiæ naturalis libro 36. cap. 26. Pars est, inquit, Syriæ quæ Phœnice uocatur, finitima Iudææ, intra mõtis Carmeli radices paludem habens, quæ uocatur Candebæa. Ex ea creditur nasci Belus amnis Belus amnis, quinq; M. spacio in mare profluens iuxta Ptolemaidam coloniam.

Circa cuius os cõiectæ arenæ admixto uitro in uitrum excoquuntur.) Pro uitro scripsimus nitro. Hanc excoquendi uitri rationẽ refert Plinius quem modo allegaui loco, de Belo fluuio loquẽs. Lętus hic, inquit, currit, insalubris potu, sed ceremonijs sacer: limosus, uado profundus, non nisi refuso mari harenas fatetur. Fluctibus enim uolutatæ nitescunt, detritis sordibus. Nunc & à marino creduntur astringi morsu, nõ prius utiles. Quingentorum est passuum nõ amplius littoris spacium. Idq; tantum multa per secula gignendo fuit uitro. Fama est appulsa naue mercatorum nitri, quum sparsi per littus epulas pararent, nec esser cortinis attollendis lapidum occasio, glebas nitri subdidisse. Quibus accensis permixta harena littoris, translucentes nobilis liquoris fluxisse riuos, & hanc fuisse originem uitri. Ibidem Sidonem uocat officinis uitri nobilem.

Modicum id littus.) Nam ut ex Plinio modo retuli, Quingentorum est passuum, non amplius.

Et egerentibus inexhaustum.) Scripsi, sed egerentibus inexhaustũ. nam ultima proxime præcedentis dictionis litera est, s.

Hierosolyma gentis caput.) Nos, Hierosolyma genti caput.

Dum Assyrios penes Medosq; & Persas Oriens fuit, despectissima pars seruientium postquam Macedones præpotuere. Rex Antiochus demere superstitionem.) Distinximus, despectissima pars seruientium. Postquã Macedones præpotuere, rex Antiochus.

Inde uulgatum, nullas intus deûm effigies.) Nos, Inde uulgatum, nulla intus deûm effigie, uacuam sedem, & inania arcana.

Regnum ab Antonio Herodi datum uictor Augustus auxit.) Opinor scribendum, sanxit.

Et comprimere reos ceptantem.) Codex Budensis nõ habet reos ceptantem sed receptantem. Castigaui, Et comprimere ceptantem. Comprimere pro opprimere. Sic libro præcedenti, Caninefatem tumultum compressurum.

Ac sæpius aduersa excepere.) Illic, aduersa excipere.

Inter duas æstates.) Prępositionem inter submouimus. Nam sensus est. Duas æstates tenebat, hoc est per duas æstates. Mox est illic, præter Hierosolymam.

Pace per Italiam parata.) Malim, pace per Italiam parta.

Nam duos colles immẽsum editos.) Vsurpat immẽsum aduerbialiter. Sic li. 5. Nunciauere accolæ Euphraten nulla imbrium ui, sponte & immensum attolli.

Inter deuexa in centenos uicenosq; attollebantur.) Volumen Matthiæ Coruini tantum habet, in centenosq;.

Præuiderant conditores ex diuersitate morũ crebra bella.) Nos, Prouiderãt.

Bargioras Quẽ & Barbagiorã uocabãt.) Lego, Bargiorã. Hebraicũ uocabulũ est, significans filiũ Gioræ. Cæterũ & Iosippus Simonẽ uocat Gioræ filiũ non Ioannem.

Ducenta mil. fu. acce.) In Budensi uolumine, sexcẽta millia fuisse accepimus.

Cum præaltis paludibus arma equiq; haurirẽtur. Illic, armequi. Forte, arma, equi, haurirentur.

Omissa

Omissa plerunque fronte, Liber manuscriptus habet, diuersa. Forte legendum, dimissa. Infra, Et dira omnia obuersari. Forte, dira omina.

Præuidisse, cāpos madentes.) Illic, præuisa. Fortassis, prouisa. Quę prouideri astu ducis oportuerit, prouisa, cāpos madentes, & ipsis gnaros, paludes hostibus (noxias.

Et Germanis ut eluderēt lacessentib.) Emendaui, Et Germanis ut elicerent lacessentibus.

Prælium exæquatur.) Illic, æquatur.

Sic uelut ablato amne.) Nos, abacto amne.

Et centū tredecim Treuirorū senatores.) Liber manuscriptus pro tredecim habet XIII. & deest uocabulū senatores. Fortasse legendū, Centū alij Treuirorū.

Vt ipse & Vera sorore eius genitus.) Codex regius habet, Vt ipse & Verax sorore eius genitus.

Paucisque militibus, Cęteri se munimentis defendere.) Illic, Paucisque militibus eminētis defendere. Fortasse legend. Pauci è militibus se iumētis defendere, pro defendebant. Infra tantum est illic, hinc ipsi exercitui minor cura disciplinæ.

Pretoriā triremē flumine Impio.) Liber regius, flumine impia. Restitui locū, flumine Luppia, Nā Bructeræ natiōis erat Velleda, ac fines Bructerorū Luppia alluit. Meminit amnis Luppię li. 1. Ductū, inquit, inde agmē ad ultimos Bructerorū, quantūque Amisiā & Luppiā amnes inter uastatū, haud procul Teutoburgēsi (saltu.

Domū Velledæ traxere.) Castigaui, donum Velledæ traxere, Nam huic uirgini subinde dona missitabantur. Vnde superiore libro Mumium Lupercum legatum legionis inter dona missum Velledæ narrat Tacitus.

Complet quod biremiū.) Addidi particulā, &, Complet & quod biremium.

Spacium uelut æquoris electū.) Budense exemplar habet, ceptum pro electo. Lego, captum. Sicque scripsi. (Nam sequitur quæque.

Quo Mosæ fluminis amnem Rhenus Oceano affundit.) Illic, Vt Mosæ flu. Lego, Vbi Mosæ fluminis am. R. O. a. Proinde sic castigaui.

Is flumine secundo.) Illic, Is flumen secundum. Scribo, ijs flumen secundum.

Sic prouecti.) Castigaui, Sic præuecti. Nam transisse significat.

Cū interim fluxu autumni.) Reposui, Quū interim flexu autūni. Flexus autumni est quū autūnus uergere incipit & inclinat. Sic flexū ętatis uocat Cicero. *Flexus autumni* *Flexus ætatis*

Vi fluminis deferebantur.) Liber Matthiæ regis habet differebantur, hoc est in diuersas partes ferebantur. Vritur hoc uerbo Tacitus Annalium tertio, Nam quò pertinuit nudare corpus, & contrectandum uulgi oculis permittere, differrique etiam per externos, tanquā ueneno interceptus esset? Rursum lib. 4. Differtur per manipulos, Tacfarinatem omnes notum tot prælijs consectentur. *Differri*

Respicerent Rhætos Noricosque, cæterorum onera sociorum.) Inseruimus particulam, &, & cæterorum onera sociorum.

Sibi non tributa, sed uirtutes & uiros indici.) Malim simpliciter: Sibi non tributa, sed uiros indici. Nisi quis malit, sed iuuentutem & uiros indici.

Scinditur Nabaliæ fluminis pons.) Volumen Budense, Scinditur flabalie fl. pons. Scripserim, Vahalis fluminis pons. Tacitus lib. 2. Nam Rhenus, inquit, uno alueo continuus, aut modicas insulas circumueniens, apud principium agri Bataui, uelut in duos amnes diuiditur, seruatque nomen & uiolentiam cursus quâ Germaniā præuehitur, donec Oceano misceatur: ad Gallicā ripam latior & placidior adfluens: uerso cognomento Vahalē accolę dicunt. mox id quoque uocabulum mutat Mosa flumine, eiusque immēso ore eundem in Oceanum effunditur. *Vahalis fluminis pons*

FINIS.

P. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER XXI.

IVSDEM anni principio Cæsar Titus perdomandæ Iudææ delectus à patre, & priuatis utriusque rebus militia clarus, maiore tum ui famaq; agebat, certantibus prouinciarum & exercituum studijs. atq; ipse ut superior sui iam crederetur, decorum se promptumq; in armis ostendebat, comitate & alloquijs officia prouocans: ac plerunq; in opere, in agmine gregario militi mixtus, incorrupto ducis honore. Tres eum in Iudæa legiones, quinta & decima, & quintadecima, uetus Vespasiani miles excepere. Tradidit & Syria duodecimã, & adductos Alexandria duo&uicesimanos tertianosq;. Comitabantur uiginti sociæ cohortes, octo equitum alæ: simul Agrippa Sohemusq; reges, & auxilia regis Antiochi, ualidaq; & solito inter accolas odio infensa Iudæis Arabum manus. Multi quos urbe atq; Italia sua quemq; spes acciuerat, occupandi principem adhuc uacuum. His cum copijs fines hostium ingressus, composito agmine, cuncta explorans, paratusq; decernere, haud procul Hierosolymis castra facit. Sed quia famosæ urbis supremum diem tradituri sumus, congruens uidetur primordia eius aperire. Iudæos Creta insula profugos, nouissima Libyæ insedisse memorant, qua tempestate Saturnus ui Iouis pulsus, cesserit regnis. Argumentum è nomine petitur: Inclytum in Creta Idam montem. accolas, Idæos, aucto in Barbarum cognomento, Iudæos uocitari, quasi Idæos: quidam regnante Iside exundantem per Aegyptum multitudinem ducibus Hierosolymo ac Iuda proximas in terras exoneratam. Pleriq; Aethiopum prolem, quos rege Cepheo metus atq; odium mutare sedes perpulerit. Sunt qui tradant Assyrios conuenas, indigum agrorum populum, parte Aegypti potitos, ac mox proprias urbes Hebræasq; terras, & propiora Syriæ coluisse. Clara alij Iudæorum initia: Solymos carminibus Homeri celebratam gentem, conditæ urbi Hierosolymam nomen è suo fecisse. Plurimi auctores consentiunt, orta per Aegyptum tabe, quę corpora fœdaret, regem Bocchorim adito Hammonis oraculo remedium petentem, purgare regnum, & id genus hominum ut inuisum deis alias in terras auehere iussum. Sic conquisitum collectumq; uulgus postquã uastis locis relictum sit, cæteris per lachrymas torpentibus, Mosen unum exulum monuisse, ne quam deorum hominũ mue opem expectarent, ab utrisq; deserti, sed sibimet ut duci cœlesti crederent, primo cuius auxilio credentes, præsentes miserias pepulissent. Assensere atq; omnium ignari fortuitum iter incipiunt. Sed nihil æque quàm inopia

Solitum inter accolas odium

IVDÆI

Hierosolyma

Moses dux cœlestis

aquæ fatigabat. Iamq́ haud procul exitio totis campis procubuerant, cum grex asinorum agrestium è pastu in rupem nemore opacam concessit. Secutus Moses, coniectura herbidi soli, largas aquarum uenas aperit. Id leuamen. & continuum sex dierum iter emensi, septimo pulsis cultoribus, obtinuere terras in quibus urbs & templum dicata sunt. Moses quo sibi in posterum gentem firmaret, nouos ritus contrariosq́ cæteris mortalibus indidit. Profana illic omnia, quę apud nos sacra. Rursum concessa apud illos, quę nobis incesta. Effigiem animalis quo monstrante errorem sitimq́ depulerant, penetrali sacrauere, cæso ariete uelut in contumeliam Hammonis. Bos quoq́ immolatur, quem Aegyptij Apin colunt. Sue abstinent, memoria cladis qua ipsos scabies quondam turpauerat, cui id animal obnoxium. Longam olim famem crebris adhuc ieiunijs fatentur. Et raptarum frugum argumentum, panis Iudaicus nullo fermento detinetur. Septimo die otium placuisse ferunt, quia is finem laborum tulerit: dein blandiente inertia septimum quoq́ annum ignauię datum. Alij honorem eum Saturno haberi: seu principia religionis tradentibus Idæis, quos cum Saturno pulsos, & conditores gentis accepimus: seu quod è septem syderibus quis mortales reguntur, altissimo orbe & præcipua potentia stella Saturni feratur. ac pleraq́ cœlestium ui sua & cursu septimos per numeros commeare. Hi ritus quoquo modo inducti, antiquitate defenduntur. cætera instituta sinistra, fœda prauitate ualuere. Nam pessimus quisq́ spretis religionibus patrijs, tributa & stipes illuc congerebant. Vnde auctæ Iudæorum res: & quia apud ipsos fides obstinata, misericordia in promptu, sed aduersus omnes alios hostile odium. Separati epulis, discreti cubilibus, proiectissima ad libidinem gens, alienarum concubitu abstinent. Inter se nihil illicitum. Circuncidere genitalia instituere, ut diuersitate noscātur. Transgressi in morem eorum idem usurpant. nec quicquam prius imbuuntur, quàm cōtemnere deos, exuere patriam: parentes, liberos, fratres uilia habere. Augendæ tamen multitudini consulitur. Nam & necare quenquam ex agnatis nefas, animasq́ prælio aut supplicijs peremptorū æternas putāt. Hinc generandi amor, & moriendi contemptus. Corpora condere quàm cremare, è more Aegyptio. Eademq́ cura & de infernis persuasio. cœlestium contra. Aegyptij pleraq́ animalia effigiesq́ cōpositas uenerantur. Iudæi mente sola, unumq́ numen intelligunt. Prophanos qui deûm imagines mortalibus materijs in species hominum effingant. Summum illud & æternum, neq́ mutabile, neq́ interiturum. Igitur nulla simulachra urbibus suis, nedum templis sunt. Non regibus hæc adulatio, non Cæsaribus honor. Sed quia sacerdotes eorum tibia tympanisq́ cōcinebant, hedera uinciebantur, uitisq́ aurea templo reperta, Liberum patrem coli domitorem Orientis quidam arbitrati sunt, nequaquam congruentibus institutis. quippe Liber festos lætosq́ ritus posuit: Iudæorum mos absurdus sordidusq́. Terra fi-

Panis Iudaicus

Saturni stella.

Septenarius numerus

Apud Iudæos misericordia in promptu inter ipsos

Vitis aurea

Iudaeae situs nesq; quâ ad Orientem uergunt, Arabia terminãtur: à meridie Aegyptus obiacet: ab occasu Phoenices & mare: Septentrionem à latere Syriae longe prospectant. Corpora hominũ salubria, & ferentia laborum. rari imbres, *Balsamum* uber solum. Exuberant fruges nostrum ad morẽ. praeterq; eas Balsamum & Palmę. palmetis proceritas & decor. Balsamum modica arbor. ut quisq; ramus intumuit, si uim ferri adhibeas, pauent. uenae fragmine lapidis aut testa aperiuntur. humor in usu medentium est. Praecipuum montium Li/ *Libanus mons* banum erigit, mirum dictu, tantos inter ardores opacum fidumq; niuibus. *Iordanes* Idem amnem Iordanem alit funditq;. Nec Iordanes pelago accipitur. Sed unum atq; alterum lacum integer perfluit: tertio retinetur. Lacus immenso *Lacus Asphaltites* ambitu specie maris, sapore corruptior, grauitate odoris accolis pestifer, neq; uento impellitur, neq; pisces aut suetas aquis uolucres patitur. incer/ tum unde. superiacta ut solido feruntur, periti imperitiq; nandi, perinde at/ tolluntur. Certo anni tempore bitumen egerit: cuius legendi usum, ut caete ras artes, experiẽtia docuit. Ater suapte natura liquor, & sparso aceto cõcre tus, innatat. hunc manu captũ, quibus ea cura, in summa nauis trahũt. Inde nullo iuuante influit, oneratq; donec abscindas. nec abscindere aere ferróue possis: fugit cruorem uestemq; infectam sanguine, quo foeminae per men/ ses exoluuntur. Sic ueteres auctores. Sed gnari locorum tradunt undantes bitumine moles pelli, manuq; trahi ad littus: mox ubi uapore terrae, ui so/ lis inaruerint, securibus cuneisq; ut trabes aut saxa discindi. Haud procul inde campi quos ferunt olim uberes, magnisq; urbibus habitatos, fulmi/ num iactu arsisse: & manere uestigia, terramq; specie torridam, uim frugi/ feram perdidisse. Nam cuncta sponte edita, aut manu sata, siue herba tenus aut flore, seu solitam in speciem adoleuere, atra & inania uelut in cinerem ua nescunt. Ego sicut Iudaicas quondam urbes igne coelesti flagrasse concesse rim, ita halitu lacus infici terram, corrumpi superfusum spiritum, eoq; foe/ *Belus fl. quem Graeci Βῆλον uocant* tus segetum & autumni putrescere reor, solo coeloq; iuxta graui. Et Belus amnis Iudaico mari illabitur, circa cuius os coniectae arenae admixto nitro in uitrum excoquuntur. modicum id littus, sed egerentibus inexhaustum. *Hierosolyma* Magna pars Iudęae uicis dispergitur. habent & oppida. Hierosolyma gen ti caput. Illic immensae opulentię templum, & primis munimentis urbs de/ iugis, templum intimis clausum. ad fores, tantum Iudęo aditus: limine prae/ *Vide Annot.* ter sacerdotes arcebantur. Dum Assyrios penes Medosq; & Persas Ori/ ens fuit, despectissima pars seruientium. postquam Macedones praepotue re, rex Antiochus demere superstitionem, & mores Graecorum dare adni xus, quo minus teterrimam gentem in melius mutaret, Parthorum bello prohibitus est. nam ea tempestate Arsaces desciuerat. Tum Iudaei Mace/ donibus inualidis, Parthis nõdum adultis, & Romani procul aberant, sibi ipsi reges imposuere, qui mobilitate uulgi expulsi, resumpta per arma do/ minatione, fugas ciuium, urbium euersiones, fratrum, cõiugum, parentum

neces

neces,aliaq́ solita regibus ausi,superstitionem fouebant:quia honor sacer/dotij,firmamentum potentiæ assumebatur.Romanorū primus Gn.Pompeius Iudæos domuit. templumq́ iure uictoriæ ingressus est. Inde uulgatum,nulla intus deûm effigie uacuam sedem,& inania archana.Muri Hierosolymorum diruti, delubrū mansit. Mox bello ciuili interno,postquam in ditionem M.Antonij prouinciæ cesserant, rex Parthorum Pacorus Iudæa potitus.interfectusq́ à P. Ventidio, & Parthi trans Euphratem redacti.Iudæos C. Sosius subegit. Regnum ab Antonio Herodi datū uictor Augustus sanxit.Post mortem Herodis,nihil expectato Cæsare, Simon quidam regium nomen inuaserat. Is à Quintilio Varo obtinente Syriam punitus. & gentem coercitā liberi Herodis tripartito rexere. Sub Tiberio quies. dein iussi à C. Cæsare effigiem eius in templo locare, arma potius sumpsere.quem motū Cæsaris mors diremit.Claudius defunctis regibus, aut ad modicum redactis, Iudæam prouinciam equitibus Romanis aut libertis permisit. è quibus Antonius Felix per omnem sæuitiā ac libidinem, ius regium seruili ingenio exercuit, Drusilla Cleopatræ & Antonij nepte in matrimoniū accepta:ut eiusdem Antonij,Felix progener,Claudius nepos esset. durauit tamen patientia Iudæis usq́ ad Gessium Florum procuratorem.Sub eo bellum ortum.& comprimere ceptantē Cestium Gallum Syriæ legatum, uaria prælia ac sæpius aduersa excepere. Qui ubi fato aut tædio occidit,missu Neronis Vespasianus fortuna famaq́ & egregijs ministris,intra duas æstates,cuncta camporum, omnesq́ præter Hierosolyma urbes, uictore exercitu tenebat. Proximus annus ciuili bello intentus, quantum ad Iudæos per otium transiit. pace per Italiam parta, & externæ curæ rediere. Augebat iras,quod soli Iudæi non cessissent. Simul manere apud exercitus Titum, ad omnes principatus noui euentus casus'ue utile uidebatur. Igitur castris,uti diximus, ante mœnia Hierosolymorum positis,instructas legiones ostentauit. Iudæi sub ipsos muros struxere aciem, rebus secundis longius ausuri, & si pellerentur parato perfugio. Missus in eos eques cum expeditis cohortibus ambiguè certauit.Mox cessere hostes, & sequentibus diebus crebra pro portis prælia serebant, donec assiduis damnis intra mœnia pellerentur. Romani ad oppugnandum uersi, neq́ enim dignum uidebatur famem hostium opperiri. poscebantq́ pericula, pars uirtute,multi ferocia & cupidine præmiorū. Ipsi Tito Roma,& opes, uoluptatesq́ ante oculos, ac ni statim Hierosolyma conciderent, morari uidebantur.Sed urbem arduam situ, opera molesq́ firmauerant, quis uel plana satis munirent.Nam duos colles immensum editos claudebant muri per artem obliqui,aut introrsus sinuati,ut latera oppugnantium ad ictus patescerent.Extrema rupis abrupta.& turres ubi mons iuuisset,in sexaginta pedes,inter deuexa in centenos uicenosq́ attollebantur, mira specie, ac procul intuentibus pares. Alia intus mœnia regiæ circūiecta. conspicuoq́

Herodes rex

Ant. Felix

Fl. Vespasian. in Iudæam à Nerone mittitur

Obsidiū Hierosolymorum per Titum Cæsarem

Turris Antonia fastigio turris, Antonia in honorẽ M. Antonij ab Herode appellata. Tẽplum in modum arcis, proprijq́ muri, labore & opere ante alios. ipsæ porticus quis templum ambiebatur, egregium propugnaculum. Fons perennis aquæ. cauati sub terra montes. & piscinæ cisternæq́ seruandis hymbribus. prouiderant conditores ex diuersitate morum crebra bella. inde cuncta quamuis aduersus longum obsidium. & à Pompeio expugnatis, metus atq; usus pleraq; monstrauere. Atq; per auaritiam Claudianorũ temporum, empto iure muniendi, *Ius muniendi* struxere muros in pace, tanquã ad bellum, magna colluuie, & cæterarũ urbium clade aucti. Nam peruicacissimus quisq; illuc perfugerat, eoq́ seditiosius agebant. Tres duces, totidem exercitus. *Simon* Extrema & latissima mœnium Simon: mediam urbem Ioannes, quem & *Ioannes* *Eleazarus* Barbagiorã uocabant: templum Eleazarus firmauerat. Multitudine & armis Ioannes ac Simon, Eleazarus loco pollebat. Sed prælia, dolus, incendia inter ipsos, & magna uis frumenti ambusta. Mox Ioannes missis per speciem sacrificandi, qui Eleazarum manumq́ eius obtruncarent, templo potitur. ita in duas factiones ciuitas discessit, donec propinquantibus Ro. *Bellũ externũ concordiã inter Iudæos pa rauit* bellum externum concordiam pareret. Euenerant prodigia quæ neq; hostijs, neq; uotis piare fas habet gens, superstitioni obnoxia, religionibus aduersa. Visæ per cœlum concurrere acies, rutilantia arma, & subito nubium igne collucere templũ. Expassæ repente delubri fores, & audita maior *Prodigia* humana uox: excedere deos. Simul ingens motus excedentiũ. Quæ pauci in metum trahebant. Pluribus persuasio inerat, antiquis sacerdotum literis contineri, eo ipso tempore fore, ut ualesceret Oriens, profectiq; Iudæa rerum potirentur. quæ ambages Vespasianum ac Titum prædixerant. Sed uulgus more humanæ cupidinis, sibi tantam fatorum magnitudinem interpretati, ne aduersis quidem ad uera mutabantur. Multitudinem obsesso*Obsessorũ apud Hierosolyma numerus*rum omnis ætatis, uirilis ac muliebris sexus, sexcenta millia fuisse accepimus. Arma cunctis, qui ferre possent: & plures quàm pro numero audebant, Obstinatio uiris fœminisq; par. Ac si transferre sedes cogerenẽ, maior uitæ metus quàm mortis. Hanc aduersus urbem gentemq́ Cæsar Titus, quando impetũ & subita belli locus abnueret, aggeribus uineisq́ certare statuit. Diuiduntur legionibus munia, & quies præliorum fuit, donec cuncta expugnãdis urbibus reperta apud ueteres, aut nouis ingenijs, struerentur.

At Ciuilis post malam in Treuiris pugnam, reparato per Ger*Vetera castra*maniam exercitu, apud Vetera castra consedit, tutus loco, & ut memoria prosperarum illic rerum augescerent Barbarorũ animi. Secutus est eodem Cerialis duplicatis copijs, aduentu secundæ & XVI & XIIII legionum. Cohortesq́ & alæ iampridem accitæ post uictoriam properauerant. Neuter ducum cunctator. Sed arcebat latitudo camporũ, suopte ingenio humentium. Addiderat Ciuilis obliquam in Rhenum molem, cuius obiectu reuolutus amnis, adiacẽtibus superfunderetur. Ea loci forma incertis uadis subdola

dola & nobis aduersa. quippe miles Romanus armis grauis, & nandi pauidus: Germanos fluminibus suetos leuitas armorum, & proceritas corporum attollit. Igitur lacessentibus Batauis, ferocissimo cuique nostrorum cœptum certamen. deinde orta trepidatio, cũ prȩaltis paludibus arma equique haurirentur. Germani notis uadis persultabant, omissa plerunque fronte latera ac terga circumuenientes. neque ut in pedestri acie cominus certabatur, sed tanquam nauali pugna, uagi inter undas, aut si quid stabile occurrebat, totis illic corporibus nitentes, uulnerati cum integris, periti nandi cum ignaris, in mutuam perniciem implicabantur. minor tamen quàm pro tumultu cædes: quia non ausi egredi paludem Germani, in castra rediere. Eius prælij euentus utrunque ducem diuersis animi motibus ad maturandum summæ rei discrimen erexit. Ciuilis instare fortunæ, Cerialis abolere ignominiam: Germani prosperis feroces, Romanos pudor excitauerat. nox apud Barbaros cantu aut clamore, nostris per iram & minas acta. Postera luce Cerialis equite & auxiliarijs cohortibus frontem explet: in secunda acie legiones locatæ: dux sibi delectos retinuerat ad improuisa. Ciuilis haud porrecto agmine, sed cuneis astitit. Bataui Cugernique in dextro, læua ac propiora fluminis Transrhenani tenuere. Exhortatio ducum, non more concionis apud uniuersos, sed ut quosque eorum aduehebantur. Cerialis ueterem Ro. nominis gloriã, antiquas recentesque uictorias: ut perfidũ, ignauum, uictum hostem, in æternum excinderent, ultione magis quàm prælio opus esse: Pauciores nuper cum pluribus certasse, attamen fusos Germanos quod roboris fuerit: Superesse qui fugam animis, qui uulnera tergo, ferant. Proprios inde stimulos legionibus admouebat, domitores Britanniæ quartadecimanos appellans. principem Galbam sextæ legionis auctoritate factum: illa primum acie Secundanos noua signa, nouamque aquilam dicaturos. Hinc præuectus ad Germanicum exercitum manus tendebat, ut suam ripam sua castra sanguine hostiũ recuperarent. Alacrior omnium clamor, quis uel è lõga pace prælij cupido, uel fessis bello pacis amor, præmiaque & quies in posterum sperabantur. Nec Ciuilis silentem struxit aciem, locum pugnæ testem uirtutis ciens: stare Germanos Batauosque super uestigia gloriæ, cineres ossaque legionum calcantes: quocunque oculos Romanus intenderet, captiuitatem, cladem que & dira omnia obuersari: ne terrerentur uario Treuirici prælij euentu: suam illic uictoriã Germanis obstitisse, dum omissis telis, præda manus impediunt. sed cuncta mox prospera & hosti contraria euenisse. Quæ prouideri astu ducis oportuerit, prouidisse, campos madentes, & ipsis gnaros, paludes hostibus noxias: Rhenum & Germanię deos in aspectu, quorum numine capesserent pugnam, coniugum, parentum, patriæ memores: illum diem aut gloriosissimum inter maiores, aut ignominiosum apud posteros fore. Vbi sono armorum tripudijsque (ita illis mos) approbata sunt dicta, saxis, glandibusque & cæteris

Bataui

Acies hinc Romanorũ, illinc Germanorũ diriguntur

Cerialis Romanos milites exhortatur

Quartadecimani domitores Britanniæ

Germanos pugnam capessituros alloquitur Ciuilis

missilibus

missilibus prælīū incipitur, neq; nostro milite paludem ingrediente & Germanis ut elicerent lacessentibus. Absumptis quæ iaciūtur, & ardescente pugna, procursum ab hoste infestius, immensis corporibus, & prælongis hastis. Fluitantemq; militem eminus fodiebant. simul è mole quam eductam in Rhenum rettulimus, Bructerorum cuneus transnatauit. turbata ibi res. & pellebatur sociarum cohortium acies, cum legiones pugnam excipiunt, suppressaq; hostium ferocia, prælium exequatur. Inter quæ perfuga Batauus adijt Cerialem, terga hostium promittens si extremo paludis eques mitteretur: solidum illâ, & Cugernos quibus custodia obuenisset, parum intentos. Duæ alæ cum perfuga missæ incauto hosti circūfunduntur. quod ubi clamore cognitum, legiones à fronte incubuere, pulsiq; Germani Rhenum fuga petebant. Debellatum eo die foret, si Romana clasis sequi maturasset. Ne eques quidem institit, repente fusis hymbribus, & propinqua nocte. Postera die decimaquarta legio in superiorem prouinciam Gallo Annio missa. Cerialis exercitum decima ex Hispania legio suppleuit. Ciuili Chaucorum auxilia uenere. non tamen ausus oppidum Batauorū armis tueri, raptis quæ ferri poterant, cæteris iniecto igni in insulam cōcesit: gnarus deesse naues efficiendo ponti, neq; exercitum Ro. aliter transmissurum. quin & diruit molem à Druso Germanico factam, Rhenumq; prono alueo in Galliam ruentem disiectis quæ morabantur, effudit. Sic uelut abacto amne tenuis alueus, insulam inter Germanosq;, continentium terrarum speciem fecerat. Transiere Rhenum Tutor quoq; & Classicus, & centum tredecim Treuirorum senatores, in quibus fuit Alpinus Montanus, quem à Primo Antonio missum in Gallias superius memorauimus. Comitabatur eum frater D. Alpinus. Simul cæteri miseratione ac donis auxilia concibant, inter gentes periculorum auidas. Tantumq; belli superfuit, ut præsidia cohortium, alarum, legionum modicis uicis quadripartita Ciuilis inuaserit, Decimam legionem Arenaci, secundam Batauoduri, & Grinnes Vadamq; cohortium alarumq; castra: ita diuisis copijs, ut ipse & Verax sorore eius genitus, Clasicusq; ac Tutor suam quisq; manum traherent: nec omnia patrandi fiducia, sed multa ausis aliqua in parte fortunam affore: Simul Cerialem, neq; satis cautū, & pluribus nuncijs huc illuc cursantem, posse medio intercipi. Quibus obuenerant castra decumanorum, oppugnationem legionis arduam rati, egressum militem & cædendis materijs operatum turbauere, occiso præfecto castrorum & quinq; primoribus centurionum, paucisq; militibus. Cæteri se munimentis defendere. Et interim Germanorum manus Batauoduri irrumpere inchoatum pontem nitebantur. Ambiguum prælium nox diremit. Plus discriminis apud Grinnes Vadamq;: Vadam Ciuilis, Grinnes Clasicus, oppugnabāt. nec sisti poterant, interfecto fortisimo quoq;: in quis Briganticus præfectus alæ ceciderat, quē fidum Romanis, & Ciuili auunculo infensum diximus.

Prælium Bructeri Cugerni Arenacum Batauodurum Vada Grinnes

Sed

Sed ubi Cerialis cum delecta equitum manu subuenit, uersa fortuna, præcipites Germani in amnem aguntur. Ciuilis dum fugientes retentat agnitus, petitusq; telis, relicto equo, transnatauit. Idem Germanis effugium. Tutorem Clasicumq; appulsæ lintres uexere. Ne tum quidem Romana clasis pugnæ affuit, ut iussum erat. Sed obstitit formido & remiges per alia militiæ munia dispersi. Sanè Cerialis parum temporis ad exequenda imperia dabat, subitus consilijs, sed euentu clarus. Aderat fortuna etiã ubi artes defuissent, hinc ipsi exercituiq; minor cura disciplinæ. Et paucos post dies quanquam periculum captiuitatis euasisset, infamiã non uitauit. Profectus Nouesium Bonnamq; ad uisenda castra, quæ hyematuris legionibus erigebant, nauibus remeabat, disiecto agmine, incuriosis uigilijs. Animaduersum id Germanis, & insidias cõposuere. electa nox atra nubibus, & prono amne rapti, nullo prohibente uallum ineunt. Prima cædes astu adiuta: incisis tabernaculorũ funibus, suismet corijs coopertos trucidabãt. Aliud agmen turbare classem, inijcere uincla, trahere puppes. Vtq; ad fallendum silentio, ita cœpta cæde, & quo plus terroris adderent, cuncta clamoribus miscebant. Romani uulneribus exciti, quærunt arma, ruunt per uias, pauci ornati militariter, pleriq; circum brachia torta ueste & strictis mucronibus. dux semisomnis ac propè intectus, errore hostium seruatur. Nanq; prætoriam nauem, uexillo insignem, illic ducem rati, abripiunt. Cerialis alibi noctem egerat, ut pleriq; credidere, ob stuprum Claudiæ Sacratæ, mulieris Vbiæ. uigiles flagitiũ suum ducis dedecore excusabant, tanq; iussi silere, ne quietẽ eius turbarent: ita intermisso signo, & uocibus, se quoque in somnum lapsos. Multa luce reuecti hostes captiuis nauibus, prætoriam triremem flumine Luppia donum Velledæ traxere. Ciuilem cupido incessit, naualem aciem ostentandi. Complet quod biremium, quæq; simplici ordine agebantur. Adiecta ingens lintriũ uis. tricenos quadragenosq; simul armamenta liburnicis olim, haud indecorè pro uelis iuuabant. Spacium uelut æquoris captum, ubi Mosæ fluminis amnem Rhenus Oceano affundit. Causa instruendæ clasis, super insitam genti uanitatem, ut eo terrore commeatus Gallia aduentantes interciperent. Cerialis miraculo magis quàm metu direxit classem, numero imparem, usu remigum, gubernatorum arte, nauium magnitudine potiorem. Is flumine secundo, illi uento agebantur. Sic prauecti, tentato telorum iactu, dirimuntur. Ciuilis nihil ultra ausus, trans Rhenum concessit. Cerialis insulam Batauorum hostiliter populatus, agros uillasq; Ciuilis intactos, nota arte ducũ sinebat, cum interim flexu autumni, & crebris pluuialibus hymbribus superfusus amnis palustrem humilemq; insulam in faciem stagni oppleuit. nec clasis aut commeatus aderant: castraq; in plano sita, ui fluminis differebantur. Potuisse tunc opprimi legiones, & uoluisse Germanos, sed dolo à se flexos, imputauit Ciuilis. Neq; abhorret uero, quando paucis post diebus deditio insecuta

Cerialis fortunatus

Nouesium Bonna

Velledæ uirgini pretoria nauis muneri missa

Batauorum insula

cuta

cura est. Nam Cerialis per occultos nuncios Batauis pacem, Ciuili ueniam ostentans, Velledam propinquosq; monebat, fortunā belli tot cladibus aduersam, opportuno erga populū Ro. merito mutare: Cæsos Treuiros, receptos Vbios, ereptā Batauis patriā: neq; aliud Ciuilis amicitia peractū, quàm uulnera, fugas, luctus: exulem eum & extorrem, recipientibus oneri: Et satis peccauisse, quod toties Rhenum transcenderint: si quid ultra moliantur, inde iniuriam & culpam, hinc ultionem & deos fore. Miscebantur minis promissa. Et concussa Transrhenanorum fide, inter Batauos quoq; sermones orti, non prorogandam ultro ruinam: nec posse ab una natione totius orbis seruitium depelli. quid perfectum cæde & incendijs legionum, nisi ut plures ualidioresq; accirentur? Si Vespasiano bellum nauauerint, Vespasianum rerum potiri. sin populum Romanū armis prouocent, quotam partem generis humani Batauos esse? respicerent Rhætos Noricosq;, & cæterorum onera sociorum: sibi non tributa, sed uirtutes & uiros indici: proximum id libertati: & si dominorum electio sit, honestius principes Romanorum, quàm Germanorum fœminas tolerari. Hæc uulgus. Proceres, atrociore Ciuilis rabie semet in arma trusos: illum domesticis malis, excidium gentis opposuisse: tunc infensos Batauis deos, cum obsiderentur legiones, interficerentur legati, bellum uni necessarium, ferale ipsis sumeretur. Ventum ad extrema ni resipiscere incipiant, & noxij capitis pœna pœnitentiam fateantur. Non fefellit Ciuilem ea inclinatio, & præuenire statuit super tædium malorum etiam spe uitæ, quę plerunq; magnos animos infringit. Petito colloquio, scinditur Nabaliæ fluminis pons. In cuius abrupta progressi duces. Ciuilis ita cœpit. Si apud Vitellij legatum defenderer, neq; facto meo uenia, neq; dictis fides debebatur. Cuncta inter nos inimica, hostilia, ab illo cœpta, à me aucta erant. Erga Vespasianum uetus mihi obseruantia, & cum priuatus esset, amici uocabamur: Hoc Primo Antonio notum, cuius epistolis ad bellum accitus sum, ne Germanicæ legiones & Gallica iuuentus alpes transcenderet. Quæ Antonius absens, Flaccus præsens mouebat, arma in Germania moui, quæ Mutianus in Syria, Aponius in Mœsia, Fabianus in Pannonia.

Velleda cum propinquis suis | Treuiri | Vbij | Batauos rebellionis pœnitet | Rhæti | Norici

ENVO relegi hoc de Germanis opusculum, quod anno 1519 contuleram cum exemplari non scripto, sed impresso tātum. Id tum communicauit mihi Hieronymus Artolphus medicæ rei consultus, & profuit locis non paucis. Addidi rursum quædam ex annotationibus illis collati quondam codicis. de quibus hic statim admonebitur lector. Nec in alijs sentētiam meam cælabo. Fuissem autem paulò prolixior, ni iuuenis eruditus Andreas Althamerus hunc libellum proprijs commentariolis, ut audio, nuper illustrasset.

Ergo obseruandum hoc in primis, quod quum Tacitus tam exacte Germaniam descripserit Germaniæq; populos, nusquā tamen uel Francorum uel Toringorum facta mentione, uerisimile sit in Chaucis Francos, in Sueuis olim Toringos latuisse, nec tam insigneis tum extitisse quàm fuerunt postea. Siquidem fieri non potuit, ut istos ignoraret Tacitus, quem ferunt Belgicam Galliam curasse, & in Germanijs prouincijs, hoc est prima & secunda fuisse constat. id quod ipse de se testatur in hoc opusculo, quum inquit, Vidimus sub diuo Vespasiano Velledam diu apud plerosq; numinis loco habitam. At in Bructeris habitabat Velleda ad amnem Luppiam. Porrò nobiliores tantum populos enumerat Tacitus, ut quum latissime patere Lygiorum nomen scribit in plures ciuitates diffusum, subdit, Valentissimas nominasse sufficiet. Et alibi inquit, Angriuarios & Chamauos à tergo Dulgibini & Chasuari cludunt, aliæq; gentes haud perinde memoratæ. Sed de hijs in nostris rerum Germanicarum libellis plura.

Latos sinus & insularum immensa spacia complectens.) Hæ insulæ & hij sinus Francos nobis dedere & Saxones. aliasq; gentes quasdam quæ ex litoralibus & insularibus mediterraneæ factæ sunt.

Montis Arnobæ.) Artolphi codex habet, Abnobæ, quemadmodū & Plinius uocat. Apud Martianum Capellam ad nouem legitur pro Abnobæ. De hoc diximus rerum Germanicarum libro tertio.

Quod unum apud illos memoriæ & annaliū genus est.) Sic de Arminio Cheruscorum principe Tacitus noster in calce libri secundi Annalium, Caniturq; adhuc, inquit, barbaras apud gentes, Græcorum annalibus ignotus, qui sua tantum mirantur, Romanis haud perinde celebris, dum uetera extollimus, recentium incuriosi. Eginhardus de Carolo magno. Barbara, inquit, & antiquissima carmina, quibus ueterum regum actus & bella canebantur, scripsit, memoriæq; mandauit. *Carmina, hoc est cantiones apud Germanos*

Tuistonem deum terra æditum & filium Mannum.) Aeditio uetus quā Artolphus mihi commodarat, habet, et filium Mannum, Vt sic legi distinguiq; uerba possint, Celebrant carminibus antiquis (quod unum apud illos memoriæ & annalium genus est) Tuistonem deum terra æditum. Et filium Mannum originem gentis conditoremq;, Manno treis filios assignant.

E quorū nominibus proximi Oceano Ingæuones.) De hijs appellationibus multa diximus libro tertio rerū Germanicarum, in principio, decimumquartum Plinij caput è quarto uolumine explicantes. Mox exemplar cum quo pridē contuli, habebat, Quidam ut in licentia uetustatis.

Quorum relatu quem Baritum uocant, accendunt animos.) Barritus istius post Tacitum meminit Ammianus Marcellinus in descriptione pugnæ quam Iulianus Cæsar habuit cum Alemannis apud Argentoratum libro 16. Cornuti, inquit, & Brachati usu præliorum diuturno firmati, eos iam gesta terrentes Barritum ciere uel maximum, qui clamor ipso feruore certaminum identidem exoriēs

N pau-

paulatimq; adolescens ritu extollitur fluctuum, cantibus illisorum. Vbi lego, eos iam gestturientes Barritum ciere. Subauditur Alemannos. Et mox, ritu extollitur fluctuum cautibus illisorũ. Sed tamen Artolphi liber habebat, Barditum, Veluti sit à uerbis quæ Germani uuort appellãt tractum uocabulũ. Nisi debet esse Blarritum. De cantu Germanorum prælium ineuntiũ Tacitus noster libro XX, Vt uirorum, inquit, cantu, fœminarum ululatu sonuit acies.

Ab illo constitutum nominatumq; ἀκρινίπριον.) In exemplari illo cum quo ἀστυπύργιον contuleram meum codicem, sic scriptum erat, acriniprion. Lego, ἀστυπύργιον, hoc est astypyrgion. Vt Asciburgium inde sit deductum, una tantum syllaba mutata, ceu uulgo facere mos est in non intellectis. Vrbem Græcis ἄστυ significat, & πύργος turrim siue propugnaculum. Notum est Astypaleæ uocabulum diuersis insulis ac ciuitatibus tributum. Pyrgorum quoq; nomen notum, ex Strabone, Stephano, Antonino. Burgum Porrò non dubito quin Burgum illud Germanis tam frequens in appellationibus oppidorum & arcium, ἀπὸ τὸ πύργος desumptum sit: quando maiores nostri multa uocabula sunt à Græcis mutuati, & nonnulla à Romanis, ac ab Hebræis paucula, nam omnes hodie linguæ mixtæ sunt. Nec uero de Græcis dictionibus quas usurpãt in uernaculo sermone Germani quisquam mirabitur, qui proditum hoc à diuo Hieronymo meminerit in Traditionibus Hebraicis in Genesim. Legamus, inquit, Varronis de antiquitatibus libros, & Asinij Capitonis, & Græcum Phlegonta, cæterosq; eruditissimos uiros, & uidebimus pene omnes insulas, & totius orbis littora, terrasq; mari uicinas, Græcis accolis occupatas, qui, ut supra diximus, ab Amano & Tauro montibus, omnia maritima loca usque ad Oceanum possedere Britannicum.

Et tantum ad impetum ualida.) Scribit Iustinus Parthos intolerandos fore, si quantus hijs impetus est, uis tanta & perseuerantia esset. Id etiam de Germanis dici potest, quantum ad perseuerantiam attinet, præsertim quoties proprijs auspicijs bella gerunt. Tradit Florus alpina corpora humenti cœlo educata habere simile quiddam niuibus suis, quæ mox ut caluere pugna, statim in sudorem eant, & leui motu quasi sole laxentur. Cæterum quod de Germanis hic prodit Tacitus, etiam Gallis Liuius tribuit, tanquam similis sit utrisq; gẽtibus corporum habitus. Nam apud hunc libro octauo quartæ dec. T. Quintius Cos. ad pugnam cum Gallis fortiter ineundam milites Romanos inflammans. Iam, inquit, usu hoc cognitum est, si primum impetũ quem feruido ingenio & cæca ira effundunt, sustinueritis, fluũt sudore & lassitudine membra, labant arma, mollia corpora, molles, ubi ira consedit, animos sol, puluis, sitis, ut ferrum non admoueas, prosternunt. Rursum Liuius libro quarto dec. eiusdem. Labor & æstus, inquit, emollida & fluida corpora Gallorum, & minime patientia sitis, quũ decedere pugna coegisset, in paucos restantes impetum Romani fecerunt, fusosq; compulerunt in castra. Iterum libro quinto dec. eiusdem. Sol, inquit, ingenti ardore torrebat minime patientia æstus corpora Gallorum. Apparet igitur inter Gallos illos ueteres & Germanos mire conuenisse quantum ad naturam quum corporum tum animorum attinet. Enimuero satis indicat Cæsar commentario sexto, iam tum Gallos ob propinquitatem & transmarinarum rerum notitiam multa ad copiam atq; usus largientem, imbelliores redditos, ac paulatim assuefactos superari, multisq; uictos prælijs, ne se quidem ipsos cum Germanis uirtute comparare. Vnde Tacitus in uita Agricolæ Britannos cum Gallis comparans. In deposcendis, inquit, periculis eadem audacia, & ubi aduenere, in detrectandis eadem formido. Quod tamen in uetustissimos illos Gallos minime competere potest, de quorum fortitudine post missas in Asiam colonias apud Liuium libro octauo sic loquiť T. Quintius Cos. in oratione quadam. Non me præterit milites, omnium, quæ Asiam colunt, gentium Gallos fama

ma belli pręstare. inter mitissimũ genus hominũ, ferox natio peruagata bello prope orbem terrarũ, sedem cepit. procera corpora, promissę & rutilatæ comę, uasta scuta, prælongi gladij. ad hæc cantus ineuntiũ prælium, & ululatus, & tripudia, & quatientiũ scuta in patrium quendam morẽ horrendus armorum crepitus. omnia de industria cõposita ad terrorem. Hæc ille. Rutilarũ comarum magnorũq; artuũ argumento Caledoniã Britanniæ habitantibus Germanicam originẽ uendicat Tacitus. Nanq; rutilæ Calidoniã, inquit, habitantium comæ, magni artus Germanicã originem asseuerãt. De cantu Germanorũ quum pugnam sunt conserturi, habes apud Tacitũ. Ituri, inquit, in prælia canunt. Et alibi. Vt uirorũ cantu, fœminarũ ululatu sonuit acies. Ergo quis negabit Celtas illos uetustissimos Germanis simileis & uere Germanos fuisse: ut planè dubiũ sit num sicut Belgicas regiones, id quod Cæsar tradit, ita etiã Celtarũ terras olim suis Germani siue Teutones colonijs repleuerint. Nam propria Regulorũ nomina, apud Liuiũ Lutarius, Dorolacus, Combolomarus, apud Cęsarẽ Litauicus, & Ambactorũ uox pro clientibus Germanicã etymologiam habent. De Belgarũ nominibus minus mirãdum. At dij boni quantã mutationem affert tẽpus, educatio, disciplina. Gallos longa pax adeo emollijt, ut dicas stirpem illã ueterum Celtarũ prorsus exoletam esse. Id quod apud Germanos Saxonibus accidit præcipue & Germaniã secundã incolentibus nationibus, quę tamẽ primũ Francorum deinde Saxonum bellicosissimarũ gentiũ soboles existunt. Nihil uero pugnacius olim Saxonibus. Galli certe mitescere ceperũt posteaq; prouinciales facti sunt. quia Romani præsidijs externorũ militum Gallias ex maiori parte tutabantur, operã dantes ut ipsi prouinciales quieti & ocio per uoluptates assuescerent. quod tam sedulo factum est in Gallijs, ut nõ modo Romanorũ mores induerint, sed etiã linguam acceperint sua fastidita ac nomẽ. unde Lotharingi omnes hodieq; se Romanos suamq; linguã Romanã uelut à Romanis acceptã appellant. Hanc artem mitigandi subiugandiq; populos qua Romani suum in prouincijs diuersis imperiũ stabiliendo sunt usi, prodit Tacitus in uita Agricolę de Britannis agens, quos is laudando castigandoq; eò adduxerit, ut qui modo linguam Romanam abnuebant, eloquentiam concupiscerent. Inde etiam, inquit, habitus nostri honor, & frequens toga, paulatimq; discessum ad delinimenta uitiorum, porticus & balnea & conuiuiorum elegantiam. Idq; apud imperitos humanitas uocabatur, quum pars seruitutis esset. Hactenus ille. Quod nos de Gallis diximus, idẽ Tacitus in uita Agricolæ docet hijs uerbis. Gallos quoq; in bellis, inquit, floruisse accepimus. mox segnitia cum ocio intrauit, amissa uirtute pariter ac libertate. Hæc illic. Magnam itaq; mutationẽ in Gallis factam uidemus, quorum imperium post Romanos Franci inclyta Germanorum gens potissimum occupauere. At Germani sui similiores permanserunt. & quanquam post illam infelicẽ apud Tolbiacum pugnam, quo tempore diuisa in duas factiones Germania Franci ostijs Rheni, Alemanni fonti eiusdẽ amnis propinquiores uelut duo proci de Gallia contenderunt, uictoribus Francis aliquandiu parere coacti fuimus, tamẽ quum & Carlingorum stirps exoleuisset, qui post Merouingos in Gallia regnarunt originis Germanicæ, iamq; Parisiorum comes Hugo Capetus inuasisset principatũ, respirauimus paulatim, & in pristinam nos libertatem ipsi uindicauimus. Nec uero est quur Gallos istius mutationis pœnitere debeat, quando optimas leges disciplinã ac ciuilitatem à Romanis acceperunt. adeo nocuerũt deuictis à se populis quũ magnus Alexander tum Romani. Nos auitæ ferociæ plusculum retinemus.

Cœlo solóue assueuerũt.) Suetonius Paulinus Othonianarum dux partium quo nemo illa tempestate militaris rei calidior habebatur, apud Tacitũ nostrum

libro 18. spacium ac moras trahendi belli suadens, Germanosq; ait, quod genus militum apud hostes atrocissimum sit, tracto in æstatem bello, fluxis corporibus mutationem soli cœliq; haud toleraturos. Ac uidemus Italos, Hispanos, ac etiam hodie Gallos in alienis terris commode habere, nostrateis contra ad omnē plerunq; externi cœli afflatum languescere.

Eæq; solæ & gratissimæ opes sunt.) Sic & de Gerione Hispanorū rege scribit Iustinus. Armēta, inquit, Geryonis quæ illis temporibus solæ opes habebantur.

Serratos Bigatosq;) Nota argenti, inquit Plinius lib. 33. cap. 3. fuere bigæ atq; quadrigæ, & deinde Bigati Quadrigatiq; dicti. Porrò argenti bigati ex Gallis Boijs, item ex Liguribus Romam allati sępe fit mentio Liuio. Nec aliter apparet Serratos ab impressa Serræ nota appellatos.

Vix uni alteriúe cassis aut galeæ.) Nihil ambigo quin esse debeat, galea. proinde & sic emendauimus. Occasionē errato dedit mox sequēs uocabulum quod incipit ab e litera. Paulopost. Centeni ex singulis pagis. Illic legitur, Centum.

Consilij quàm formidinis arbitrantur.) Locutio Tacito familiaris, de qua ante admonuimus in castigationibus Annalium, & in eius operis initio.

Nec illę numerare, nec exigere plagas pauent.) Restituimus, exugere, nostrū secuti iudicium. Quia uero particula, nec nō erat in codice cum quo cōtulimus, arbitror scriptum fuisse, Nec illæ numerare, exugereúe plagas pauent.

Inesse quinetiam sanctum aliquid & prouidum putant.) Hoc etiam Romanis uisum. Nam autor est Suetonius Aul. Vitellium Cattæ mulieri uelut oraculo acquiescere solitum. Proinde quum illa uaticinata fuisset, ita demum firmiter ac diutissime imperaturum, si superstes parēti extitisset, creditur Vitellius matri cibum dari prohibuisse. Fieri potest ut Aurinia fuerit, quam ille Romanarum legionum in inferiori Germania præfectum agens, aliquando consuluerit, aut certe iam potitus rerum postea consulendam curarit. Nam Velleda Bructera fuit.

Vidimus sub diuo Vespasiano Velledā.) Hæc uirgo Bructeræ nationis erat, ad quam non facile quisquam admittebatur. Habitabat enim in ædita turre. & delectus è propinquis consulta responsaq; ut internuncius numinis portabat. Sic enim eum Taciti locum lib. 20. castigauimus.

Lucos ac nemora consecrant, deorumq; nominibus appellant.) Quando uero deorum maxime Mercurium colebant, ut mox dictum est, & prodit Paulus Diaconus à Langobardis Vuodā appellatum Mercurium, cogitandum an Odonis sylua der Odenuualt à Mercurio nomen habeat, ut à Marte Martianū nemus der Schuuartzuualdt.

Nec iussi cōueniunt.) In Artolphi codice legitur, nec iniussi conueniunt. Vt sit sensus, Sæpius uocandos priusquam ueniant. quod ab illis suapte sponte non fiat. Mox est illic, Quibus tamen coercendi ius est.

Sin placuit, frameas concutiunt.) Sic Tacitus noster lib. 21. de Germanis Batauisq; Cl. Ciuilis orationem sibi placuisse demonstrantibus, Vbi, inquit, sono armorum tripudijsq;, ita illis mos, approbata sunt dicta.

Tanq; scelera ostendi oporteat dum puniuntur, flagitia abscōdi.) Sic apud Liuium lib. 9. quartæ dec. Sp. Posthumius Albinus Cos. populū alloquens, Minus tamē, inquit, esset, si flagitijs tantū effœminati forēt, (ipsorum id magna ex parte dedecus erat) à facinorib. manus, mentē à fraudibus abstinuissent. Et mox, Illorū eum, cū quibus in omne flagitiū & facinus cōiurauit, nō suū iudicet. Rursum infra. Illo uno collega castigare se noua flagitia, & priscos reuocare mores posse.

Tum eum in ipso concilio uel principum aliquis, uel pater, uel propinquus.) Exemplar illud sic habebat, Tum in ipso concilio uel principum aliquis, uel ipsi

uel propinqui. Scribendum arbitror, Tum in ipso concilio uel principum aliquis, uel ipsi propinqui scuto frameaq; iuuenē ornant. Itaq; pronomē eū expunximus.

Pleriq; nobilium adolescentium petunt ultro eas nationes quæ tum bellum aliquod gerunt.) Apud Liuium libro secundo quartæ dec. Philippus Macedonum rex obijcit Aetolorū principi Alexandro, in colloquio, quod Aetoli pro lege hūc morem antiquitus seruent, ut aduersus socios ipsi suos publica tantum autoritate dempta, iuuentutem suam militare sinant, & contrarię persæpe acies in utraq; parte Aetolica auxilia habeant. Quoties autem hodieq; cōtingere uidemus ut in contrarijs aciebus ab utraq; parte Germanica auxilia conspiciantur?

Et ut facilius inter ancipitia clarescant, magnumq; comitatum non nisi ui belloq; tueare.) Reposuimus indidem, ut particula deleta, pro clarescant, clarescunt, & pro tueare, tueantur. Et facilius inter ancipitia clarescunt, magnumq; comitatum non nisi ui belloq; tueantur.

Nam epulæ & conuictus quanquā incompti, largi tamen apparatus.) Sustulimus dictionem conuictus, quæ in eo codice non erat. Nam integer sensus est si legas, Nam epulæ & quanquam incompti largi tamen apparatus, pro stipendio cedunt. Paulò post est illic. Ipsi hebent mira diuersitate naturæ.

Mos est ciuitatibus ultro ac uiritim conferre principibus.) Pro ac uiritim ex priori collatione reperi scriptum in margine uoluminis mei, sed literis pene fugientibus exolescentibusq;, acuirium siue ecuirium. Dubito num potius germana sit lectio, equitium, hoc modo, Mos est ciuitatibus ultro equitium conferre principibus. Nam mox inter dona primum equi locum habent. Electi, inquit, equi. Porrò dignum inprimis principe hoc honorarium donum est. Significat autem equitium, equorum armentum. Nunc apte sequitur de cæteris pecoribus, quæ præcipue ad esum spectant. Vel armentorum uel frugum, quod pro honore acceptum, etiam necessitatibus subuenit. Expone, quod armentorum uel frugum, nisi libeat subaudire, pronomen id, aut aliquid. *Equitium*

Nullas Germanorū populis urbes habitari satis notum est.) Diutius retinuere Germani priscam illam & rudem simplicitatē. Nam & Athenienses pagatim olim habitasse priusquam in unam urbem contribuerētur, Liuius autor est. Et ex Trogo refert Iustinus, Gallos à Massiliensibus Græcis, usum uitæ cultioris deposita & mansuefacta barbarie, & agrorum cultus, & urbes mœnibus cingere didicisse. Tunc, inquit, & legibus nō armis uiuere, tunc & uitem putare, tunc oliuam serere consueuerunt. Adeoq; magnus & hominibus & rebus impositus est nitor, ut non Græcia in Galliam emigrasse, sed Gallia in Græciam translata uideretur. Hactenus ille. Verū Germanis nihil tale cōtigit, quia mediterranei sunt, & Oceanus ille Germanicus nauigatu periculosus, ac ignotus, raris ab Italia Græciaq; nauibus aditur. Et Galliæ quidem posteaquam in numerum Romanarum prouinciarum uenerunt, cultiores factæ sunt. at de Germania in prouinciam redigenda cogitauit quidem Augustus, & tentauit aliquid Drusus Germanicus, posterioribusq; seculis Posthumus, & alij quidam Germaniæ particulam quæ est inter Menum, Nicrum, & Rhenum aliquandiu possederunt, uerum res successu caruit amissa strenue recuperantibus Germanis. Deinde post ingentem illam cladem ad Tolbiacum uicum Vbiorum acceptam, ita pressere nos Franci, ut respirare non licuerit, donec exoleta stirpe ueterum Francorum, auspicijs primū Othonis Saxoniæ Ducis & Chuonradi Ostrofranci atque Henrici Saxonis, mox Magni illius Othonis qui inter Imperatores Germanicos primum obtinet locum, in pristinam libertatem nos ipsi uindicauimus. Tum urbes in prouincijs quum ad Rhenum tum ad Danubium iam olim occupatis sitæ, amplificari paulatim, & uici ueteris Germaniæ de quibus Tacitus loquitur, mœnibus cingi cœperunt. Iudæā quoq;

uicis abūdasse, Tacitus autor est, quū inquit li. 21. Magna pars Iudeę uicis dispgit.

Colunt discreti ac diuersi, ut fons, ut campus, ut nemus placuit.) Hinc crebrę locorum appellationes à bach, feld, & holz.

Fibula, aut si desit, spina consertum.) Sic Carolum illum magnū tradit Eginhardus festis diebus usum fibula aurea sagum astringente. Erat autem Germanici cultus is princeps longè retinentissimus.

Hoc paratus equus, hoc data arma denunciant.) Illic manifeste scriptum erat, renunciant, quod ego certe non mutassem. Nam renunciare etiam declarare est. Renunciantur consules, quum declarant. Hoc docet nos Plinius Cæcilius in Panegyrico quum inquit. Tuo iudicio consules facti, tua uoce renunciati sumus: ut idem honoribus nostris suffragator in curia in campo declarator existeres. Neque uero re semper iterationem significat in compositis.

Renunciare

Sic uiuendum, sic pereundum.) Diuersam lectionem ex annotatiunculis reperio, nempe hanc, Sic uiuentes, sic parientes accipere se. Tum legerim, reddant, atq; sic distinxerim. Hoc iuncti boues, hoc paratus equus, hoc data arma renunciant: sic uiuentes, sic parientes, accipere se quæ liberis inuiolata ac digna reddant, quæ nurus accipiant. Vt referatur ad uxores. nam & boues pariunt. Et pluratiue sequitur, agunt, nullis conuiuiorum illecebris corruptæ.

Nemo enim illic uitia ridet. nec corrumpere & corrumpi seculum uocatur.) Quanto sanctiores nobis fuere ethnici? Nam quotus quisq; hodie uel uitia non ridet, uel quantumuis enormibus flagitijs nō prætexit illud, Sic seculum est. Si quis aliena matrimonia contaminantem aut puellis illudentem damnet, statim audit, Sic seculum est. Si bonus uir pessimam istam potandi consuetudinem reprehendat, mox adest qui excuset quod sic hodie seculum sit. Si quis improbet morē quo iuuenes in militiam temere proficiscuntur ad nullum non scelus patrandum erudiendi, huic mox dicetur, Sic seculum est. Si quis miretur sacerdotum in parandis præbendis insatiabilitatem, audit, sic seculum est. Si quis immodicum mortalium studium in parandis diuitijs, quæstum illicitum, atq; contractuum iniquitatem detestetur, huic tanquam nescienti allegabitur, Sic nunc seculum est. In summa, nullis non erratis, nequitijs, criminibus, obtendimus, Sic seculum est. Dissimiles igitur maioribus nostris uitia ridemus nobisq; blandimur, & corrumpentes ac corrupti, decipientes alios ac circumscribentes culpam in seculum reijcimus. Codex alter habebat, uocantur.

Nec ulla orbitatis pretia.) Apud Germanos non erant qui senes orbos captarent. quales multos Romæ fuisse produnt autores. Hij sic ambiebant ac colebant eos qui liberis caruissent, ut nihil esset tam seruile quod spe hæreditatis aut legati potiundi non paterentur. Vnde de corruptis urbis Romæ moribus disserens Ammianus Marcellinus refert suo seculo uile existimatum, quicquid extra urbis pomerium natum fuisset, præter orbos & cœlibes: nec credi posse qua obsequiorum diuersitate colantur homines sine liberis Romæ, ut his qui patres sunt, tanq; in capita mendicorum acerbius cœlibes dominentur. Captatorem notat in Paradoxis Cicero quum inquit. Quem nutum locupletis orbi senis non obseruat? loquitur ad uoluntatem. quicquid denūciatum sit, facit. assentatur, assidet, miratur. Indicat Ausonius Burdegalensis eum cui non sit hæres, captatoribus obnoxium existere, quum canit, Et captatoris præda est, hæredis egenus.
Plinius Iunior quadam ad Caluisium epistola, M. Regulum tanquam impudentem ac sceleratum captatorē depingit, talium uulturum astutiam satis exprimens. Tacitus noster Annalium libro 14. de Pomponio Syluano: Valuitq; pecuniosa orbitate & senecta, quā ultra eorum uitam produxit quotū ambitu e uaserat. Itaq; Romæ erat aliquod orbitatis pretium, quum sic colerentur ab hæredipetis orbi

senes

senes opulentiq;. Verũ integritas Germanorũ nescia fuci, nihil tale admittebat.

Crebræ ut inter uinolentos rixæ.] Hoc de Germanis qui Rheno propiores sunt accipiendũ. Sic Annalium libro primo de Marsis. Ac ne pax quidē nisi languida & soluta inter temulētos. Alioqui legere malim, ut inter uiolentos. nam interiores Germani uino carebant. Et cædes & uulnera uiolentiam consequũtur.

Sed de reconciliatis inuicem inimicitijs.] Scripsimus, Sed & de reconciliandis inuicem inimicis. Et paulopost. Exercitatio artem parauit.

Et prata separent.] Nisi fallunt annotatiunculæ quondam exceptæ, legitur illic. Et prata sepiant. Moxq; non peroperosum honorem, sed tantum, operosum.

Et grauem defunctis, aspernātur.] Castigauimus, ut grauem defun. aspern.

Summus autorum diuus Iulius tradit.] Eius uerba sunt Commentario sexto. At fuit, inquit, antea tempus quum Germanos Galli uirtute superarent, & ultro bella inferrent, ac propter hominum multitudinem, agriq; inopiā trans Rhenum colonias mitterent. Et subdit paulopost. Nunc quod in eadē inopia, egestate, patientiaq; Germani permanent, eodem uictu & cultu corporis utuntur, Gallis autem propinquitas & transmarinarum rerum noritia, multa ad copiam atq; usus largitur, paulatim assuefacti superari, multisq; uicti prœlijs, ne se quidem ipsi cũ illis uirtute comparant.

Eoq; credibile est, etiam Gallos in Germaniam transgressos.] Sanè T. Liuius libro quinto primæ decad aperte tradit, quum Ambigatus Biturix rex Celtarum magno natu ipse regnum prægrauante multitudine exonerare cupiens quæ iam uix regi uidebatur posse, Bellouesum ac Sigouesum sororis filios impigros iuuenes, missurum se esse in quas dij dedissent augurijs sedes ostendisset, Sigoueso sortibus datos Hercynios saltus. Cæterum quos Gallorum populos secum eduxerit, non commemorat nominatim propter institutam de primum transcensis alpibus narrationem, id quod à Belloueso factũ. At mihi sit probabile è Celtis Sigouesum habuisse & Andegauos, quando horum nomē hodieq; extat in Hercynio saltu quà Galliam aspectat. Siquidem amœnissimam uallem illam quæ est oppidulo Noppenaugiæ uicina, subiecta Cniebiso monasteriolo Benedictinæ factionis, uernacula Germanorum lingua Andegast appellat. In cuius extremo thermę repertæ sunt ætate patrum nostrorum, recentibus uulneribus sanandis mirũ in modum conducibiles. Quod si liqueret Belouacos quoq; è Belgis unà cum illo transisse Rhenum, tribueremus illis uicinam uallem quam uulgus Voluacensem uocar, quasi dicas Beluacensem, à Voluaco seu fluuio, seu oppidulo, hoc est Beloua co, Vt Senonibus Gallis proximam Hercynij saltus partem quam hæc ætas Simonis nemus cognominat. Porrò de Tectosagibus Gallis, qui trās Rhenum coloniam miserint, testatur hijs uerbis Iulius Cæsar commētario sexto. Itaq; ea, quæ fertilissima sunt Germanię loca circum Hercyniam syluam (quam Eratostheni et quibusdam Græcis fama notam esse uideo, quam illi Orcyniam appellant) uulgo Tectosages occuparunt, atq; ibi consederunt. Hæc ille. Cæterum penitioribus illos, cultioribusq; locis habitasse ad Nicrum fluuium argumēto Decensis arcis, in nostris rerum Germanicarum libris annotauimus. Atq; hic obseruandum, ab idoneis esse relatum autoribus, inde nomen Alpium ortum, quod sua lingua montes Galli uocent Albas. Itaq; mōtis qui Nicro fluuio uicinus est, & haud procul Rutelinga ascēditur, illa longe lateq; patens planicies, tritici imprimis ferax, indubie etiamnum Albę nomen à cultoribus olim Gallis retinet. Suspicorq; montē hunc à Flauio Vopisco designatum. quum scribit in uita Probi Imp. cæsis Alemannorum in Gallia multis millibus, reliquias ultra Nicrum, sic enim illic legimus, non Nigrum, & Albam fuisse remoras. Significat enim Probũ eos qui ex Alemannis superrerant, in ulteriorem Germaniæ regionem, & transnicrinam siue ut hodie lo

Andegauica uallis in Hercynio saltu

Andegast.

Andegauicæ thermæ.

Beluacensis uallis, Vuolsa chertal.

Senonũ saltus

Tectosages

Alba mons ad Hercynium saltum

Fl. Vopisci locus

quimur transnecaranam atque transalbanam Ducatus Vuirtembergensis partem submouisse, uersus Danubium, cui propter securitatem Galliarum præstabat illos esse uiciniores quàm Rheno. Et Rhætiæ prouinciæ sterliori minus erat periculi à Germanis. Siquidem de Albi inclyto flumine non uidetur accipiendum, quem à recentioribus Albiam uocari haud ignoro. Sub Augusto certe semel contigit ut Albis esset limes imperij Romani, qui mox Varo Quintilio occiso uix in Rheno stetit. Et Tacitus notum olim fuisse dicit, sed nunc, inquit, tantum auditur. Neque enim poeticæ laudes Claudiani Panegyristæ ad historiæ ueritatem ubique sunt trahendæ. Quanquam uero Probus ipse in epistola ad senatum gloriatur subactam esse omnem quà tenditur late Germaniam, nouemque reges gentium diuersarum ad suos pedes stratos iacuisse: arbitror tamen quod de submotis reliquijs indicat Vopiscus, accipiendum de Alemannis potius quàm Germanis inferioribus: cum quibus & Francis aliter interuenire pax potuit. nempe per fœdus aut certas conditiones. Igitur de numero fertilissimorum Germaniæ locorum circum Hercynium saltum, in quibus Tectosages seu cæteri Galli consederunt, ista Alba est, pars postea Martianarum syluarum. sic enim pluratiuæ Marcellinus appellat, indicans per has Iulianum Aug. transisse, quum Danubium ex Rauracis adiret nauigaturus in Illyricum.

Manet adhuc Boiemi nomen.] Velleius Paterculus Boiohemum uocat. Heimum siue heim Germanica dictio patriam significat & domicilium. unde nusquàm non obuiæ locorum appellationes in Germania. Deprauatum Pauli Diaconi codicem, in quo sic legitur historiæ Langobardorum libro primo capite decimotertio: Dicuntur posthæc Anthaib & Banthaib, pari modo Nurgundaib per annos aliquot possedisse: tu sic emenda. Dicuntur posthæc Anthaim & Banthaim, pari modo Burgundhaim per annos aliquot possedisse. Hoc est, Antarum, Vandilorum, ut sit Banthaim pro Vandhaim, atque Burgundionum regiones. Loquitur de Langobardis è Scandinauia progressis. Quemadmodum etiam Tacitus hic Boiemum dixit, sic possemus iuxta Latinam inflexionem, Anthemum & Burgũdhemum usurpare. Sunt autem hæ ueteres Burgundionum sedes priusquã per Germaniam in Sequanos commigrarunt. Sic etiam restituenda sunt illa locorum nomina, quorum fit in lege Salica mentio circa principium, ubi mendose scriptũ est à librarijs Gallicis, in loco cognominato Salechamne, Bodecamne, et Vuidocamne: quũ debeat esse, Salinghaim, Bodinghaim, & Vuidinghaim: ut intelligas Salingorum, Bodingorum, & Vuidingorum uicos siue tractus. Nam Franci quum germanissimi Germani fuerint huiusmodi appellationibus inferioris Germaniæ loca, in quam primum trãsgressi sunt, insigniuere. Nec aliud est ibidem Salegaste siue Vuidagaste quàm Salingorũ siue Vuidingorum præfectus. Sed de hijs in nostris rerum Germanicarum libellis amplius. hic tantum lectorem admonere uoluimus per occasionem.

Nam nec tributis contemnuntur.] Suspicor à Tacito scriptum, condemnantur. Nam damnare Liuius etiã pro multare usurpat. ut lib. 5. dec. 4. Multos pecuarios damnarunt. Nisi quis malit, comminuuntur.

Nõ numeramus.] Reposuimus ex autoritate uetustioris illius æditionis, Non numerauerim.

Eos qui Decumates agros exercent.] Tacitus absoluta Romana ripa, Germanicæ descriptionẽ superne orsus ad Frisios usque deducit. Decumates igitur agros in interstitio Danubij Rhenique sitos indicat, dubiæ possessiõis solum uocãs, quòd ut Romanæ ditionis homines parum tutum munimenta fluminum transilire existimarent, ita Germani non libenter eos agros usurparent quorum utrumque latus hostilibus prouincijs expositũ esset. Mox sinum imperij uocat, nempè angulũ,

Rhetiæ

Rhetiæ Galliæq; se interferentē, quod circa eius procursum fines imperij sinuentur. Quod addit, pars prouinciæ, ad Rhetiam potius referendum uidetur, propter exiliorem ea parte Danubium. Fortaſsis ad illam arcem usq; protendebantur quam hodie Deccensem appellant, uersus Bibones qui & Bibenses in ducatu Vuirtenbergensi.

Et alijs Germanorū populis usurpatū, rara & priuata cuiusq; audentia apud Cattos in cōsensum uertit.) Hæc clausula sic recte distinguitur. Hoc tamen at- *In consensum uertit*
tendendum, rara & priuata audentia, septimo casu dictum esse, id est, per raram & priuatam audentiam. nam uertit hic absolute protulit Tacitus, ut quū Annalium libro undecimo dixit. Ac ni cædem eius Narcissus properauisset, uerterat *Verto absolute*
pernicies in accusatorem. Sic enim illic legendum docuimus ex manuscripto codice, non perniciem. Et eodem libro paulo ante, Seu forte lapsa uox in præsagiū uertit. & multis alijs in locis. Sic & Liuius subinde loquitur. Emenda lectionem Liuianam, libro decimo tertiæ Decadis, ubi uulgatæ æditiones in hunc modum habent. Et induratus præter spem resistendo timor hostium, ac ne uertatur in audaciam periculum est. Et scribe, ac ne uertat in audaciā, periculum est. Porrò facit ad hunc locū de crine apud Cattos summittendo, quod Tacitus noster lib. 20 scribit. Ciuilis, inquit, barbaro uoto, post cœpta aduersus Romanos arma propexum rutilatumq; crinem patrata demum cæde legionum deposuit. Erat autē Ciuilis ille natione Batauus. & Cattorum pars quondam Batavi fuere.

Proximi Cattis certū iam alueo Rhenum, q.t.e.s. Vsipij ac Tencteri colunt.) Hæ nationes omnes in ditionē postea ac nomen Francorū concessere, ceu Græcorum prouincias hodie Turciam uocamus. Sub inclinationem enim Romani imperij regnarunt in Germania potēter Saxones cum Toringis, Franci ac Alemanni, qui & Sueui, proprijs adhuc subiectarū aut fœderatarum nationum appellationibus discreti. Nam Francorū quibus Ansibarijs nomen fuerit, quibus item Salijs, meminit Am. Marcellinus. Liber qui formulam Romani imperij in Occidente continet, ostendit Ampsiuarios aliquādo militasse intra Gallias, sub Magistro peditū in præsenti. Sicut & Bructeros. Dubito num Angriuarij sint.

Nunc Chamauos & Angriuarios immigrasse, narratur.) Chamaui, sicut Brisigaui. Chamauorum cohortem XI, agentem Peami, sub duce Thebaidos militasse liber indicat de præfecturis Romanis. Ausonius in Mosella,

Accedent uires, quas Francia, quasq; Chamaues, Germaniq; tremant.

Angriuarios iuxta Germanicę linguæ etymon interpretari licet, aggressores. Archiepiscopus Agrippinensis Coloniæ quæ in Vbijs est, se Ducem Angeriæ scribit, quasi dicas Angriuariæ.

Eundem Germaniæ sinum proximi Oceano Cimbri tenent.) Eundem intellige cum Chaucis. Et quia supra dixit, In Septentrionem ingenti flexu redit: ac sequitur, Vtraq; ripa castra ac spacia: minus placet quod in annotatiunculis reperi quondam collati codicis, Eundem Germaniæ situm.

Ne Parthi quidē sæpius admonuere.) Arbitror Tacitū admouere simpliciter usurpasse, q̄d Liuius dicere solet, admouere exercitū, & admouere castra. Sanè quū ueterē Germaniā à Danubio prouinciæ Romanæ, duæ Rhætiæ, Noricū & duæ Pannoniæ: à Rheno cōtigerint, Sequanicus tractus qui Heluetios & Rauricos cōplectebat̄, Tractus Argentoratensis, in quo Argentoratū & Selestadiū ueteris Elcebi colonia, unde Elsatiæ uernaculū nomen, ac Germaniæ duæ, nihil mirū si subinde admouerūt Germani, non tam propulsantes pericula Romanis impugnantibus, q̄ prædarū dulcedine prouincias Romanas incursantes.

Ac sæpe in ipso solo uertice ligant.) Ablatiuus ipso non erat in Artolphi li-

bro

bro, meliusq́ expunxeris. sed pro ligant erat, religatur. Et pro, ut hostium oculis ornantur, Et hostium oculis armantur.

Contra Langobardis paucitas, nobilitas: quod.) Scripsimus, nobilitasq́ quod *Vendigni* plur. Mox pro Reudigni uidebatur esse, Vendigni. Item, Suarines.

Quæcunq; aduentu hospitioq́ dignatur.) Sic in huius libri initio dixit, minimeq́ aliarum gentiũ aduentibus & hospitijs mixtos. Illic legebatur, quẽcunq;. subaudi locum. Cogitandum an pro aduentu scribendum sit, aduectu. qua uoce etiam utitur Annalium lib. 20. Hæc, inquit, de origine & aduectu dei, celeberrima. Sic enim & illic legendum pro aduentu, quemadmodum nos castigauimus. Adiuuat hic indubiam coniecturam quod præcedit, Inuehi populis arbitrantur.

Atq; in splendidissima Rhætiæ prouinciæ colonia.) Putãt esse Augustã quã uulgo Vindelicorũ appellãt quod Vindeliciæ sit proxima, sed tamen in Rhætia prima. Notum etiã è recentioribus chronographis Licũ amnem separare Baioarios à Sueuis, postq; uidelicet Germanici iuris factæ sunt prouinciæ, quũ sub Romanis idem fluuius Rhætiã primã à secunda quæ eadẽ Vindelicia fuit, indubie disterminaret. Ex hoc uero cognoscere potes q̃ late diffusa fuerit Hermundurorum natio, plurimũ occupãs soli. Paulopost. Et Tudri genus, legebãt, Et Trudi.

Trudus Proximis sane seculis Trutonis & Trutomãni nomen apud maiores nostros auditum est. testimonio sunt ueteres donationũ & contractuũ tabellæ. Hincq; heroinarũ Germanicarũ uocabula Adeltrudis & Gertrudis, à sincero uidelicet a-

Ac deinde Marcomani & Quadi agunt.) Liber qui con- (more fideq;. tinet formulam imperij in Occidente, docet postea Marcomannos Seniores & Iuniores intra Italiam sub Magistro peditũ in præsenti, Marcomannos equites intra Aphricam sub Comite & Magistro equitũ præsentali, Alam uero primam Quadorum in Oasi minore militasse, sub Duce Thebaidos.

Lygiorum nomen.) Quod ex Cornelio Nepote tradit Plinius, Q. Metello Celeri tum Galliæ proconsuli, Indos à rege Sueuorum dono datos, affirmat eruditissimus candidissimusq́ uir Hermolaus Barbarus in quodã Pomponij Melæ codice eandem rem narrantis legisse, non à rege Sueuorum, sed Lydorũ. Quid si quis à rege Lygorum scripsisse Melam putet; nam Sueuorum nomen generalius est etiam Lygios complectens. ut autor uterq; recte scripserit.

Elysios.) Cogitandum an Selisios aut Slesios fortassis hic potius scribendum sit. Nam hæ gentes mihi uidentur ad Danubium uergere. Est autem hodie Slesiorum populus insignis, unde nobis C. Vrsinus Velius prodijt Musarum alumnus, & alij complusculi literarum studijs celebres.

Trãs Lygios Gothones regnant.) Inter mediterraneas aut littorales gentes, quum Langobardos tum Gothones annumerat Tacitus. Sed mirum an ab hijs insulares olim, an ab insularibus hij ante prodierint.

Suionum hinc ciuitates, ipsæ in Oceano.) Forte melius legatur, Suionũ hinc ciuitates sitę in Oceano. Eginhardus in uita Caroli Magni Sueones recentiori uocabulo Nortmannos ostendit appellari, quum ait, Sinus quidam ab Oceano Orientem uersus porrigitur, longitudinis quidem incompertæ, latitudinis uero quæ nusquã centum millia passuum excedat, quum in multis locis contractior inueniatur. Hunc multę circumsident nationes. Dani siquidẽ & Sueones quos Nortmannos uocamus, & Septentrionale littus, & omnes in eo insulas tenẽt.

Efluorum gentes.) Reposuimus Aestyorum gentes. Putauerim Aestyos esse qui Eginhardo Aisti modo citato loco dicuntur. Nam ipse pergens in narratione, At littus, inquit, australe Sclaui, & Aisti, & aliæ diuersæ incolunt nationes. Apparet autem in archetypo fuisse, Astuorum pro Aestyorum, ex quo alius fecerit, Efluorum. nam u pro y ueteres librarij ponebant. Peuci-

Peucinorum, Venedorumq; & Femiorum nationes.] Castigauimus, & Fennorum nationes. Venedorum mentio quoq; fit Plinio.

Procerum connubijs mixtis.] Conijcio sic fuisse scriptum. Sordes omnium ac torpor. Cæterum connubijs mixtis, nonnihil in Sarmatarum habitum fœdantur.

Fennis mira paupertas.] Apud Iornandem inuolutum atq; mendosum scriptorem Finni inter mitiores Scanziæ cultores enumerātur. Finni, inquit, mitissimi. Quando uero libellus hic à Tacito Germanis dicatus est, propter studiosos antiquitatis Germanicæ non possum omittere quin Pauli Diaconi locum explicem huc pertinentem. Is statim in historiæ Langobardicæ exordio, Scritofinnos insulæ Scandinauiæ uicinos facit, quanquam illic mendose scriptum est Scritobini. Sunt autem hæc illius uerba. Huic, inquit, loco Scritofinni, sic enim gens illa nominatur, uicini sunt qui etiam æstatis tempore niuibus nō carent, nec aliud, utpote feris ipsis ratione non dispares, quàm crudis animantium carnibus uescuntur. de quorum etiam hirtis pellibus sibi indumenta coaptant. Hi à saliendo, iuxta linguam barbaram, etymologiam ducunt. saltibus enim utentes, arte quadam, ligno incuruo ad arcus similitudinem feras assequuntur. Hactenus ille. Non dissentiūt hæc cum hijs quæ Tacitus scribit, quum inquit, Sola in sagittis spes. Idemq; uenatus uiros pariter ac fœminas alit. Quod uero dicit de barbaro nominis etymo, facile est intelligere Finnis istis à faciēdo passu cōtigisse appellationē. nam schriten Germanis est passum facere. Emēda prodigiose corruptum locum apud Iornandem non longe à principio Gothicæ historiæ, ubi sic habetur in uulgatis æditionibus. Aliæ uero ibi gentes tres Crefennæ. tu scribe, Aliæ uero ibi gentes Scritofennæ, quæ frumentorum non quæritant uictum, sed carnibus ferarū atq; auium uiuunt. Vbi tanta paludibus fœtura ponitur, ut & augmentum præstent generi, & satietatem ac copiam genti.

Scritofinni

Scritofinni unde sic dicti

Vt illis ne uoto quidem opus esset.] Scripsimus, opus sit. Nam uetus æditio cū qua nostram conferebamus, manifeste habebat, ut. Quid si Tacitus scripsit, ut illis ne uoto quidem opus. Sed cætera iam fabulosa.

FINIS.

P. CORNELII TACITI EQ. RO. DE SITV, MORIBVS ET POPVLIS GERMANIÆ LIBELLVS.

ERMANIA omnis à Gallis Rhetijsq; & Pannonijs, Rheno & Danubio fluminibus, à Sarmatis Dacisq; mutuo metu aut montibus separatur. Cætera Oceanus ambit, latos sinus & insularum immensa spacia complectens, nuper cognitis quibusdam gentibus, ac regibus, quos bellum aperuit.

Rhenus. Rhenus Rhæticarum alpium inaccesso ac præcipiti uertice ortus, modico flexu in Occidentem uer-

Danubius. sus, septentrionali Oceano miscetur. Danubius molli & clementer edito montis Abnobæ iugo effusus, plures populos adit, donec in Ponticum mare sex meatibus erumpat. septimum enim os paludibus hauritur. Ipsos

Germani indigenæ. Germanos indigenas crediderim, minimeq; aliarum gentium aduentib. & hospitijs mixtos: quia nec terra olim, sed classibus aduehebantur qui mutare sedes quærebant: & immensus ultra, utq; sic dixerim, aduersus Oceanus raris ab orbe nostro nauibus aditur, Quis porrò præter periculum horridi & ignoti maris, Asia, aut Africa, aut Italia relicta, Germaniam peteret? informem terris, asperam cœlo, tristem cultu aspectuq;, nisi si patria sit. Celebrant carminibus antiquis (quod unum apud illos memoriæ et

Tuitsch. commune Germanorum omnium uocabulum à Tuiscone. annalium genus est) Tuistonem deum terra editum et filium Mannum, originem gentis conditoresq;. Manno tris filios assignant, è quorum nominibus proximi Oceano Ingæuones, medij Herminones, cæteri Istæuones uocentur. Quidam autem licentia uetustatis pluireis deo ortos, plu-

Mannus. Ingæuones. Herminones. Istæuones. Marsi. Gambriuij. Vandali. resq; gentis appellationes, Marsos, Gambriuios, Sueuos, Vandalios affirmant: eaq; uera et antiqua nomina. Cæterum Germaniæ uocabulum recens, et nuper additum: quoniam qui primi Rhenum transgressi Gallos expulerint, nunc Tungri, nunc Germani uocati sint: ita nationis nomen, non gentis eualuisse paulatim, ut omnes primum à uictore ob metum, mox à seipsis inuento nomine Germani uocarentur. Fuisse apud eos et Her-

Germani. culem memorant. Primumq; omnium uirorum fortium ituri in prælia canunt. Sunt illis hæc quoq; carmina, quorum relatu quem Baritum uocant, accendunt animos, futuræq; pugnæ fortunam ipso cantu augurantur. terrent enim, trepidantue, prout sonuit acies. Nec tam uocis ille quàm uirtutis concentus uidetur. affectatur præcipue asperitas soni, et fractum murmur obiectis ad os scutis, quo plenior et grauior uox repercussu intumescat. Cæterum et Vlixem quidam opinantur longo illo et fabuloso errore in hunc Oceanum delatum, adisse Germaniæ terras, Asciburgiumq;, quod in ripa Rheni situm hodieq; incolitur, ab illo constitutum, nominatumq;

tumq́ꝫ ἀσυπύργιον. Aram quinetiam Vlixi conſecratam adiecto Laertæ patris nomine eodem loco olim repertam: monumentáque, & tumulos quoſdam Græcis literis inſcriptos in confinio Germaniæ Rhætiæq́ꝫ adhuc extare, quæ neq́ꝫ confirmare argumentis, neq́ꝫ refellere in animo eſt. ex ingenio ſuo quiſque demat, uel addat fidem. Ipſe eorum opinionibus accedo, qui Germaniæ populos nullis alijs aliarum nationum connubijs infectos, propriam & ſynceram & tantum ſui ſimilem gentem extitiſſe arbitrantur. Vnde habitus quoq́ꝫ corporum, quanquam in tanto hominum numero, idem omnibus: truces & cærulei oculi, rutilæ comæ, magna corpora, & tantum ad impetum ualida. laboris atq́ꝫ operum non eadem patientia: minimeq́ꝫ ſitim æſtumq́ꝫ tolerare, frigora atq́ꝫ inediam cœlo ſolóue aſſueuerunt. Terra & ſi aliquanto ſpecie differt, in uniuerſum tamen aut ſyluis horrida, aut paludibus fœda: humidior quâ Gallias, uentoſior quâ Noricum ac Pannoniam aſpicit: ſatis ferax, frugiferarum arborum impatiens, pecorum fœcunda. ſed plerunq́ꝫ improcera. ne armẽtis quidem ſuus honor, aut gloria frontis. numero gaudent. eæq́ꝫ ſolæ & gratiſſimæ opes ſunt. Argentum & aurum propitij an irati dij negauerint, dubito. Nec tamen affirmauerim, nullam Germaniæ uenam argentum aurumúe gignere. quis enim ſcrutatus eſt? poſſeſſione & uſu haud perinde afficiuntur. Eſt uidere apud illos argẽtea uaſa, legatis & principibus eorum muneri data, non in alia uilitate, quàm quæ humo finguntur: quanquam proximi ob uſum cõmerciorum aurum & argentum in precio habent, formasq́ꝫ quaſdam noſtræ pecuniæ agnoſcunt, atq́ꝫ eligunt: interiores ſimplicius & antiquius permutatione mercium utuntur. Pecuniam probant ueterem & diu notam, Serratos, Bigatosq́ꝫ. Argẽtum quoq́ꝫ magis quàm aurum ſequuntur, nulla affectatione animi, ſed quia numerus argenteorum facilior uſui eſt promiſcua ac uilia mercantibus. Ne ferrum quidem ſupereſt, ſicut ex genere telorum colligitur. Rari gladijs, aut maioribus lanceis utuntur. haſtas, uel ipſorum uocabulo frameas gerunt anguſto & breui ferro, ſed ita acri & ad uſum habili, ut eodem telo, prout ratio poſcit, uel cominus uel eminus pugnent. & eques quidem ſcuto frameaq́ꝫ cõtentus eſt. pedites & miſſilia ſpargunt, pluraq́ꝫ ſinguli, atq́ꝫ in immenſum uibrant, nudi aut ſagulo leues. nulla cultus iactatio. Scuta tantum lectiſſimis coloribus diſtinguunt. paucis loricæ: uix uni alteriúe caſſis aut galea. Equi non forma, non uelocitate conſpicui. ſed nec uariare gyros in morem noſtrum docentur. In rectum aut uno flexu dextros agunt, ita coniuncto orbe, ut nemo poſterior ſit. In uniuerſum æſtimanti plus penes peditem roboris: eoq́ꝫ mixti præliantur, apta & congruente ad equeſtrem pugnam uelocitate peditum, quos ex omni iuuentute delectos ante aciem locant. Definitur & numerus: centeni ex ſingulis pagis ſunt: idq́ꝫ ipſum inter ſuos uocantur. & quod primo numerus fuit, iam nomen & honor eſt. Acies per cuneos componitur.

Germani indigenæ

Corporum habitus

Terra

Fertilitas

Pecora

Contemptus auri & argenti

Hinc forſan ſtilus ille qui cultellis adhæret germanicẽ eyn pfriẽ uocatur quod frameam referat

Armorum ſpecies

Penes peditẽ plus roboris apud Germanos

Cedere loco, dummodo rurſus inſtes, conſilij quàm formidinis arbitrantur. Corpora ſuorum etiam in dubijs prælijs referunt. Scutum reliquiſſe præcipuum flagitium. nec aut ſacris adeſſe, aut concilium inire ignominioſo fas. multiq; ſuperſtites bellorum infamiam laqueo finierunt. Reges ex nobilitate, duces ex uirtute ſumunt. Nec regibus infinita aut libera poteſtas, & duces exemplo potius quàm imperio, ſi prompti, ſi conſpicui, ſi ante aciem agant admiratione præſunt: Cæterum neq; animaduertere, neq; uincire, neq; uerberare quidem niſi ſacerdotibus permiſſum: non quaſi in pœnam nec ducis iuſſu, ſed uelut deo imperante, quem adeſſe bellantibus credunt: effigiesq;, & ſigna quædam detracta lucis in prçliũ ferunt. Quódque præcipuum fortitudinis incitamentum eſt, non caſus, nec fortuita conglobatio turmam, aut cuneum facit, ſed familiç & propinquitates. & in proximo pignora: unde fœminarum ululatus audiri, unde uagitus infantium. hi cuiq; ſanctiſſimi teſtes, hi maximi laudatores. Ad matres, ad coniuges uulnera ferunt: nec illæ numerare, aut exugere plagas pauent. Ciboſq; & hortamina pugnantibus geſtant. Memoriç proditur, quaſdam acies inclinatas iam & labantes à fœminis reſtitutas conſtantia precum & obiectu pectorum, & monſtrata cominus captiuitate, quam longe impatientius fœminarum ſuarum nomine timent: adeo ut efficacius obligentur animi ciuitatum, quibus inter obſides puellæ quoq; nobiles imperantur. Ineſſe quinetiam ſanctum aliquid, & prouidum putant: nec aut conſilia earum aſpernantur, aut reſponſa negligunt. Vidimus ſub diuo Veſpaſiano Velledam diu apud pleroſq; numinis loco habitam. Sed & olim Auriniam, & complures alias uenerati ſunt, non adulatione, nec tanquam facerent deas.

Reges *Duces* *Sacerdotes in bello lictorum uice* *Cunei conſtituuntur ex propinquis* *Fœminæ Germanorum* *Velleda* *Aurinia*

Deorum maximè Mercurium colunt, cui certis diebus, humanis quoq; hoſtijs litare fas habent. Herculem ac Martem conceſſis animalibus placant. Pars Sueuorum & Iſidi ſacrificat. Vnde cauſa & origo peregrino ſacro, parum comperi, niſi quod ſignum ipſum in modum liburnæ figuratum, docet aduectam religionem. Cæterum nec cohibere parietibus deos, neq; in ullam humani oris ſpeciem aſſimilare, ex magnitudine cœleſtium arbitrantur: lucos ac nemora conſecrant, deorumq; nominibus appellant ſecretum illud, quod ſola reuerentia uident. Auſpicia, ſorteſq; ut qui maximè obſeruant. Sortium cõſuetudo ſimplex. uirgam frugiferæ arbori deciſam, in ſurculos amputant, eoſq; notis quibuſdam diſcretos ſuper candidam ueſtem temere ac fortuito ſpargunt. mox ſi publicè conſulatur, ſacerdos ciuitatis, ſin priuatim, ipſe pater familiæ precatus deos, cœlumq; ſuſpiciens, ter ſingulos tollit, ſublatos ſecundum impreſſam antè notam interpretatur. Si prohibuerunt, nulla de eadem re in eundem diem conſultatio. Sin permiſſum, auſpiciorum adhuc fides exigitur. & illud quidem etiam hic notum, auium uoces, uolatuſq; interrogare. Proprium gentis, equorum quoq; præſagia ac monitus experiri. publice aluntur ijſdem nemoribus ac lucis

Dij Germanorum *Mercurius* *Hercules* *Mars* *Iſis* *Sortes* *Auſpicia*

lucis, candidi & nullo mortali opere contacti, quos pressos sacro curru sacerdos ac rex uel princeps ciuitatis comitantur, hinnitusq; ac fremitus obseruant. Nec ulli auspicio maior fides non solum apud plebem, sed apud proceres, apud sacerdotes. Se enim ministros deorum, illos conscios putant. Est & alia obseruatio auspiciorum, qua grauium bellorum euentus explorant Eius gentis cum qua bellum est, captiuum quoquo modo interceptum, cum electo popularium suorum, patrijs quemq; armis committunt. uictoria huius uel illius, pro præiudicio accipitur. De minoribus rebus principes consultant, de maioribus omnes: ita tamen ut ea quoq; quorum penes plebem arbitrium est, apud principes pertractentur. Coeunt, nisi quid fortuitum & subitum inciderit, certis diebus, cum aut inchoatur luna aut impletur. nam agendis rebus hoc auspicatissimum initium credunt. Nec dierum numerum ut nos, sed noctium computant. Sic constituunt, sic condicunt. nox ducere diem uidetur. Illud ex libertate uitium quod non simul, nec iussi conueniunt, sed & alter, & tertius dies cunctatione coeuntium absumitur. Vt turbæ placuit, considunt armati. Silentium per sacerdotes, quibus tum & coercendi ius est, imperatur. Mox rex uel princeps, prout ætas cuique, prout nobilitas, prout decus bellorum, prout facundia est, audiuntur, auctoritate suadendi magis quàm iubendi potestate. Si displicuit sententia, fremitu aspernantur: sin placuit, frameas cócutiunt. Honoratissimum assensus genus est armis laudare. Licet apud concilium accusare quoq; & discrimen capitis intendere. Distinctio pœnarum ex delicto. proditores & transfugas, arboribus suspendunt. ignauos, & imbelles & corpore infames, cœno ac palude, iniecta insuper crate, mergunt. Diuersitas supplicij illuc respicit, tanquam scelera ostendi oporteat dum puniuntur, flagitia abscondi. Sed & leuioribus delictis pro modo pœnarum, equorum pecorumq; numero conuicti mulctantur. pars mulctæ regi uel ciuitati, pars ipsi qui uindicatur uel propinquis eius exoluitur. Eliguntur in ijsdem concilijs & principes, qui iura per pagos uicosq; reddunt. Centeni singulis ex plebe comites, consilium simul & auctoritas, adsunt. Nihil autem neq; publicæ neq; priuatæ rei, nisi armati agunt. Sed arma sumere nó ante cuiquam moris, quàm ciuitas suffecturum probauerit. Tum in ipso concilio uel principum aliquis, uel pater, uel propinquus scuto frameaq; iuuenem ornant. hæc apud illos toga, hic primus iuuentæ honos: ante hoc domus pars uidentur, mox reipublicæ. Insignis nobilitas aut magna patrum merita, principis dignationem etiam adulescentulis assignant. Cæteris robustioribus ac iampridem probatis aggregantur. nec rubor inter comites aspici. Gradus quinetiam & ipse comitatus habet iudicio eius quem sectantur. Magnaq; & comitum æmulatio, quibus primus apud principem suum locus: & principum, cui plurimi & acerrimi comites. Hæc dignitas, hæ uires, magno semper electorum iuuenum globo circundari, in pace

Consultatio

Tempus Comitiorum

Rex uel princeps in concilio loquitur

Refutationis modus, approbationis modus

Supplicia

Pœnæ

Principes diguntur

C. comites

Armati semp.

Arma sumuntur iudicio ciuitatis

decus, in bello præſidium. Nec ſolum in ſua gente cuique, ſed apud finitimas quoque ciuitates id nomen, ea gloria eſt, ſi numero ac uirtute comitatus emineat. expetuntur enim legationibus, & muneribus ornantur, & ipſa plerunq; fama bella profligant. Cum uentum in aciem, turpe principi uirtute uinci, turpe comitatui uirtutem principis non adæquare. Iam uero infame in omnem uitam ac probroſum, ſuperſtitem principi ſuo ex acie receſſiſſe. Illum defendere, tueri, ſua quoque fortia facta gloriæ eius aſſignare, præcipuum ſacramentum eſt. Principes pro uictoria pugnant: comites pro principe. Si ciuitas in qua orti ſunt longa pace & otio torpeat, pleriq; nobilium adoleſcentium petunt ultro eas nationes, quæ tum bellum aliquod gerunt. quia & ingrata genti quies, & facilius inter ancipitia clareſcunt, magnumq; comitatum non niſi ui belloq; tueantur. exigunt enim principis ſui liberalitate illum bellatorem equum, illam cruētam uictricémque frameam. Nam epulæ, & quanquam incompti largi tamen apparatus, pro ſtipendio cedunt. Materia munificentię per bella, & raptus.

Amor belli Nec arare terram, aut expectare annum, tam facile perſuaſeris, quàm uocare hoſtes & uulnera mereri. pigrum quinimmo & iners uidetur ſudore acquirere, quod poſſis ſanguine parare. Quotiens bella non ineunt, non multum

Ocium uenatibus, plus per otium tranſigunt, dediti ſomno, ciboq;. Fortiſſimus quiſq; ac bellicoſiſſimus nihil agens, delegata domus & penatium & agrorum cura fœminis ſenibuſq;, & infirmiſſimo cuiq; ex familia. Ipſi habent miram diuerſitatem naturæ, cum ijdem homines ſic ament inertiam & oderint quietem.

Liberalitas ciuitatum in principes Mos eſt ciuitatibus ultro ac uiritim conferre principibus uel armentorum uel frugum, quod pro honore acceptum, etiam neceſſitatibus ſubuenit. Gaudent præcipue finitimarum gentium donis, quæ non modo à ſingulis, ſed publice mittuntur: electi equi, magna arma, phaleræ, torqueſq;. Iam & pecuniam accipere docuimus.

Vrbibus carent Nullas Germanorum populis urbes habitari ſatis notum eſt, ne pati quidem inter ſe iunctas

Habitant diſcreti ſedes. Colunt diſcreti ac diuerſi, ut fons, ut campus, ut nemus placuit.

Vici Germanorum quales Vicos locant non in noſtrum morem connexis & cohærentibus ædificijs. Suam quiſq; domum ſpacio circumdat, ſiue aduerſus caſus ignis remedium, ſiue inſcitia ædificandi. Ne cementorum quidem apud illos aut tegularum uſus. Materia ad omnia utuntur informi, & citra ſpeciem aut delectationem. Quędam loca diligentius illinunt terra ita pura ac ſplendente, ut picturam ac liniamenta colorum imitetur.

Specus ſubterranei. Hypocauſtorum origo quas ſtubas uocant Solent & ſubterraneos ſpecus aperire, eoſq; multo inſuper fimo onerant, ſuffugium hyemi & receptaculum frugibus: quia rigorem frigorum eiuſmodi locis molliunt: & ſi quando hoſtis aduenit, aperta populatur. abdita autem & defoſſa, aut ignorantur, aut eo ipſo fallunt, quod quærenda ſunt.

Cultus uirorũ Tegumen omnibus ſagum, fibula, aut ſi deſit, ſpina conſertum. Cætera intecti, totos dies iuxta focum atque ignem agunt. Locupletiſſimi ueſte diſtinguuntur, nō fluitante, ſicut Sarmatæ ac

tæ ac Parthi, ſed ſtricta & ſingulos artus exprimente. Gerunt & ferarum
pęlles proximi ripę negligenter,ulteriores exquiſitius,ut quibus nullus per *Pelles*
commercia cultus. Eligunt feras, & detracta uelamina ſpargunt maculis,
pellibusq́ belluarum, quas exterior Oceanus, atq́ ignotum mare gignit.
Nec alius fœminis quàm uiris habitus,niſi quod fœminę ſępius lineis ami *Fœminarum*
ctibus uelantur eosq́ purpura uariant,partemq́ ueſtitus ſuperioris in ma *cultus*
nicas non extendunt,nudæ brachia ac lacertos.ſed & proxima pars pecto
ris patet.Quanquam ſeuera illic matrimonia. Nec ullam morum partem *Matrimonia*
magis laudaueris. nam prope ſoli barbarorum ſingulis uxoribus contenti *ſeuera*
ſunt exceptis admodum paucis,qui nõ libidine,ſed ob nobilitatẽ plurimis
nuptijs ambiuntur. Dotem non uxor marito,ſed uxori maritus offert. *Dos maritalis*
Interſunt parẽtes & propinqui,ac munera probant:munera nõ ad delitias
muliebres quęſita,nec quibus noua nupta comatur,ſed boues & frenatum
equũ,& ſcutum cũ framea,gladioq́.In hæc munera uxor accipitur.atq́ in/
uicem ipſa armorum aliquid uiro affert. hoc maximum uinculum, hæc ar/
cana ſacra,hos cõiugales deos arbitrantur.Ne ſe mulier extra uirtutum co/
gitationes,extraq́ bellorum caſus putet,ipſis incipientis matrimonij auſpi *Myſterium*
cijs admonetur,uenire ſe laborũ periculorumq́ ſociam,idem in pace,idem *dotis*
in prælio paſſurã auſuramq́.hoc iuncti boues,hoc paratus equus,hoc da/
ta arma denunciant. Sic uiuendum, ſic pereundum. accipere ſe quæ liberis
inuiolata ac digna reddat quę nurus accipiãt,rurſusq́ ad nepotes referant.
Ergo ſepta pudicitia agunt,nullis ſpectaculorum illecebris,nullis conuiuio *Pudicitia*
rum irritationibus corruptæ. Literarum ſecreta uiri pariter ac fœminæ ig/ *Literarum*
norant. Pauciſſima in tam numeroſa gente adulteria, quorum pœna præ/ *inſcitia*
ſens, & maritis permiſſa. Acciſis crinibus nudatam coràm propinquis ex/ *Adulterij*
pellit domo maritus,ac per omnem uicum uerbere agit.publicatę enim pu *pœna*
dicitiæ nulla uenia.non forma,non ætate, non opibus maritum inuenerit.
Nemo enim illic uitia ridet. nec corrumpere & corrumpi,ſeculum uocatur.
Melius quidem adhuc eæ ciuitates,in quibus tantũ uirgines nubũt,& cum *Virgines tãtũ*
ſpe uotoq́ uxoris ſemel tranſigitur.Sic unũm accipiunt maritum quo mo/ *nubunt apud*
do unum corpus,unamq́ uitã,nẽ ulla cogitatio ultra,ne longior cupiditas, *quoſdam Ger/*
ne tanquam maritum,ſed tanquã matrimonium ament.Numerum libero *manos*
rum finire,aut quenquã ex agnatis necare flagitium habetur.plusq́ ibi bo
ni mores ualent,quàm alibi bonæ leges. In omni domo nudi ac ſordidi,
in hos artus,in hæc corpora, quæ miramur excreſcunt.Sua quemq́ mater
uberibus alit, nec ancillis ac nutricibus delegantur. Dominum ac ſeruum
nullis educationis delicijs dignoſcas. Inter eadem pecora in eadem humo *Educatio*
degunt,donec ætas ſeparet ingenuos,uirtus agnoſcat. Sera iuuenum Ve
nus,eoq́ inexhauſta pubertas.nec uirgines feſtinantur.eadem iuuenta, ſi/ *Matrimoni/*
milis proceritas.pares ualidæq́ miſcentur.ac robora parentũ liberi referũt. *um ſerius*
Sororum filijs idem apud auunculum,qui apud patrẽ honor. Quidam

O 5 ſanctio/

sanctiorem arctioremq; hunc nexum sanguinis arbitrantur,& in accipien
dis obsidibus magis exigunt,tanq; ij & animum firmius & domum latius
Heredes teneant. Hęredes tamē successoresq; sui cuiq; liberi:& nullum testamen
tum. Si liberi nō sunt,proximus gradus in possessione,fratres,patrui,auun
culi. Quanto plus propinquorum,quo maior affinium numerus,tanto gra
Inimicitiæ tiosior senectus. nec ulla orbitatis precia. Suscipere tam inimicitias seu pa
tris seu propinqui,quàm amicitias necesse est. Nec implacabiles durant. lui
tur enim etiam homicidium certo armentorum ac pecorū numero,recipitq;
satisfactionē uniuersa domus,utiliter in publicum,quia periculosiores sunt
Hospitalitas inimicitiæ iuxta libertatem. Conuictibus & hospitijs non alia gens effu
sius indulget. Quemcunq; mortaliū arcere tecto nefas habetur. pro fortu
na quisq; apparatis epulis excipit. Cum defecēre,qui modo hospes fuerat,
monstrator hospitij & comes,proximam domum non inuitati adeunt. nec
interest. pari humanitate accipiuntur. Notum ignotumq; quantum ad ius
hospitis,nemo discernit. Abeunti si quid poposceris,cōcedere moris:& po
scendi inuicē eadem facilitas. Gaudent muneribus. sed nec data imputant,
Victus nec acceptis obligantur. Victus inter hospites comis. Statim è somno
quem plerunq; in diem extrahunt, lauantur, sæpius calida, ut apud quos
plurimum hyems occupat. Lauti,cibum capiunt. separatæ singulis sedes,&
Armati ad sua cuiq; mensa. Tum ad negotia, nec minus sæpe ad conuiuia procedunt
conuiuia armati. Diem noctemq; continuare potando nulli probrum. Crebrę ut in
Potatores ter uinolentos rixę,raro conuitijs,sæpius cæde & uulneribus transiguntur.
Rixæ san- Sed & de reconciliandis inuicem inimicis,& iungendis affinitatibus,& ad
guinariæ sciscendis principibus,de pace deniq; ac bello plerunq; in conuiuijs consul
In conuiuijs tant:tanquam nullo magis tēpore aut ad simplices cogitationes pateat ani
consultant mus,aut ad magnas incalescat. Gens non astuta nec calida,aperit adhuc se
creta pectoris,licētia ioci. Ergo detecta & nuda omnium mens postera die
Retractatio retractatur,& salua utriusq; temporis ratio est. Deliberāt,dum fingere ne
consilij inter sciunt:constituunt,dum errare non possunt. Potui humor ex ordeo aut
sobrios frumento in quandam similitudinē uini corruptus. Proximi ripæ & uinum
Potus mercantur. Cibi simplices,agrestia pōma,recens fera,aut lac concretum.
Sine apparatu,sine blandimentis expellunt famem. aduersus sitim non ea
dem temperantia. Si indulseris ebrietati suggerendo quantū concupiscunt,
Spectaculorū haud minus facile uitijs quàm armis uincentur. Genus spectaculorum
genus unū a- unum atq; in omni cœtu idem. Nudi iuuenes,quibus id ludicrum est,inter
pud German. gladios se atq; infestas frameas saltu iaciunt. Exercitatio artem parauit, ars
decorem. non in quæstum tamen aut mercedem. quamuis audacis lasciuiæ
precium est,uoluptas spectantium. Aleam (quod mirere) sobrij inter se
ria exercent, tanta lucrandi perdendiúe temeritate, ut cum omnia defece
runt,extremo ac nouissimo iactu de libertate & de corpore contendant. Vi
ctus uoluntariam seruitutem adit. Quamuis iunior, quamuis robustior

alligari

alligari se ac uenire patitur. Ea est in re praua peruicacia: ipsi fidem uocant. Seruos cōditionis huius per commercia tradunt, ut se quoq; pudore uicto riæ exoluant. Cæteris seruis non in nostrum morem descriptis per familiam ministerijs utuntur. Suā quisq; sedē, suos penates regit. Frumenti modum dominus, aut pecoris aut uestis, ut colono iniungit, & seruus hactenus paret. Cætera domus officia uxor ac liberi exequuntur. Verberare seruum, ac uinculis & opere coercere, rarum. Occidere solent non disciplina & seueritate, sed impetu & ira, ut inimicum, nisi quod impune. Liberti non multum supra seruos sunt, raro aliquod momentum in domo, nunq; in ciuitate, exceptis duntaxat ijs gentibus, quæ regnantur. Ibi enim & super ingenuos & super nobiles ascendunt. Apud cæteros impares libertini libertatis argumentū sunt. Fœnus agitare & in usuras extēdere ignotum: ideoq; magis seruatur quàm si uetitum esset. Agri pro numero cultorum ab uniuersis per uices occupantur, quos mox inter se secundum dignationem partiuntur. facilitatem partiendi camporum spacia præstant. Arua per annos mutant, & superest ager. nec enim cum ubertate & amplitudine soli labore contendunt, ut pomaria conserant, & prata sepiant, & hortos rigent. sola terræ seges imperatur. Vnde annum quoq; ipsum non in totidem digerunt species. Hyems & uer & æstas intellectum ac uocabula habent: autumni perinde nomen ac bona ignorantur. Funerum nulla ambitio. Id solum obseruatur, ut corpora clarorum uirorum certis lignis crementur. Struem rogi, nec uestibus, nec odoribus cumulant. sua cuiq; arma, quorundam igni & equus adijcitur. Sepulchrum cespes erigit. Monumentorum arduum & operosum honorem, ut grauem defunctis, aspernātur. Lamenta ac lachrymas cito, dolorem & tristitiam tarde ponunt. Fœminis lugere honestum est: Viris meminisse. Hæc in commune de omnium Germanorum origine ac moribus accepimus. Nunc singularum gentium instituta, ritusq; quatenus differant: quæ nationes è Germania in Gallias commigrauerint, expediam. Validiores olim Gallorum res fuisse summus auctorum diuus Iulius tradit. eoq; credibile est, etiam Gallos in Germaniam transgressos. Quantulum enim amnis obstabat, quo minus, ut quæq; gens eualuerat, occuparet permutaretq; sedes promiscuas adhuc, & nulla regnorum potentia diuisas? Igitur inter Hercyniā syluam, Rhenumq; & Mœnim amnes, Heluetij, ulteriora Boij, Gallica utraq; gens, tenuere. Manet adhuc Boiemi nomen, significatq; loci ueterem memoriā, quamuis mutatis cultoribus. Sed utrum Arauisci in Pannoniam ab Osis Germanorum natione, an Osi ab Arauiscis in Germaniam cōmigrauerint, cū eodem adhuc sermone, institutis, moribus utantur, incertum est: quia pari olim inopia ac libertate eadem utriusq; ripæ bona malaq; erant. Treuiri & Neruij circa affectationem Germanicæ originis ultro ambitiosi sunt tanquam per hanc gloriam sanguinis, à similitudine & inertia Gallorum separentur.

Serui
Liberti
Fœnus ignorant
Agros per uices mutant
Annum in tria tantum tempora diuidunt
Funerandi modus
Sepultura
Luctus
Galli
Galli in Germaniam
Hercynia sylua
Rhenus
Mœnis
Heluetij. Boij
Boihemum
Arauisci. Osi
Treuiri
Neruij

Ipsam Rheni ripam haud dubiè Germanorum populi colunt, Van-
Vangiones giones, Treboci, Nemetes. Vbij quidem, quanquam Romana colonia esse
Treboci meruerint, ac libentius Agrippinenses conditoris sui nomine uocentur, ori-
Nemetes
Vbij gine erubescunt, transgreßi olim, & experimento fidei super ipsam Rheni
ripam collocati, ut arcerent non ut custodirentur. Omnium harum gen-
tium uirtute præcipui Bataui, non multum ex ripa, sed insulam Rheni a-
mnis colunt, Cattorum quondam populus, & seditione domestica in eas
sedes transgressus, in quibus pars Romani imperij fierent. Manet honos,
& antiquæ societatis insigne. nam nec tributis contemnuntur, nec publica-
nus atterit. exempti oneribus & collationibus, & tantum in usum prælio-
rum sepositi, uelut tela atque arma, bellis reseruantur. Est in eodem ob-
Mattiaci sequio & Mattiacorum gens. Protulit enim magnitudo populi Romani
ultra Rhenum, ultraque ueteres terminos imperij reuerentiam. Ita sede fini-
busque in sua ripa, mente animóque nobiscum agunt, cætera similes Batauis
nisi quod ipso adhuc terræ suæ solo & cœlo acrius animantur. Non nu-
merauerim inter Germaniæ populos, quanquam trans Rhenum Danu-
Decumates biumque consederint, eos qui Decumates agros exercent. Leuißimus quis-
agri que Gallorū, & inopia audax, dubiæ possessionis solum occupauere. Mox
limite acto promotisque præsidijs, sinus imperij, & pars prouinciæ haben-
Catti tur. Vltra hos Catti initium sedis ab Hercynio saltu inchoant, non ita
effusis ac palustribus locis, ut cæteræ ciuitates, in quas Germania patescit.
durant siquidem colles, paulatimque rarescunt: & Cattos suos saltus Her-
cynius prosequitur simul atque deponit. Duriora genti corpora, stricti ar-
tus, minax uultus, & maior animi uigor. Multum (ut inter Germanos) ra-
tionis ac solertiæ: præponere electos, audire præpositos, nosse ordines,
intelligere occasiones, differre impetus, disponere diem, uallare noctem,
fortunam inter dubia, uirtutem inter certa numerare: quodque rarißimum,
nec nisi ratione disciplinæ concessum, plus reponere in duce quàm in exer-
citu. omne robur in pedite, quem super arma ferramentis quoque & copijs
conerant. Alios ad prælium ire uideas, Cattos ad bellum. rari excursus
& fortuita pugna. Equestrium sanè uirium id proprium, cito parare uícto-
riam, cito cedere. Velocitas iuxta formidinē, cunctatio propior constantiæ
Crinem aut est. Et alijs Germanorū populis usurpatū, rara & priuata cuiusque audētia,
barbā alunt apud Cattos in consensum uertit, ut primū adoleuerint crinem barbamque
adolescentes
donec hostē summittere, nec nisi hoste cæso exuere uotiuum obligatumque uirtuti, oris
confecerint habitum. Super sanguinem & spolia, reuelant frontem, seque tum demum
Annulū fer precia nascendi retulisse, dignosque patria ac parentibus ferunt. Ignauis &
reū gestant imbellibus manet squalor. Fortißimus quisque ferreum insuper annulum,
ignominiosum id genti, uelut uinculum gestat, donec se cæde hostis absol-
uat. Plurimis Cattorum hic placet habitus. Iamque canent insignes & ho-
stibus simul, suisque monstrati. omnium penes hos initia pugnarum. hæc

prima

prima semper acies, uisu noua. Nam ne in pace quidem uultu mitiore mansuescunt. Nulli domus, aut ager, aut aliqua cura, prout ad quemque uenere aluntur, prodigi alieni, contemptores sui, donec exanguis senectus tam duræ uirtuti impares faciat. Proximi Cattis certum iam alueo Rhenũ, quiq; terminus esse sufficiat, Vsipij ac Tencteri colunt. Tencteri super solitum bellorum decus, equestris disciplinæ arte præcellunt. Nec maior apud Cattos peditum laus, quàm Tencteris equitum. Sic instituere maiores, posteri imitantur. Hi lusus infantium, hæc iuuenum æmulatio, perseuerant senes. inter familiam, & penates, & iura successionũ, equi traduntur: excipit filius, non ut cætera maximus natu, sed prout ferox bello & melior. Iuxta Tencteros Bructeri olim occurrebant: nunc Chamauos & Angriuarios immigrasse narratur, pulsis Bructeris ac penitus excisis, uicinarum consensu nationum, seu superbiæ odio, seu prædæ dulcedine, seu fauore quodam erga nos deorum. nam ne spectaculo quidem prælij inuidere. super lx. milia nō armis telisq; Romanis, sed quod magnificentius est, oblectationi oculisq; ceciderunt. Maneat quæso, duretq; gentibus si non amor nostri, at certe odium sui: quando urgentibus imperij fatis nihil iam præstare fortuna maius potest, quàm hostium discordiam. Angriuarios & Chamauos à tergo Dulgibini, & Chasuari eludunt, aliæq; gentes haud perinde memoratę. à fronte Frisij excipiunt. Maioribus minoribusq; Frisijs uocabulum est, ex modo uirium: utręq; nationes usq; ad Oceanum Rheno prætexuntur, ambiũtq; immensos insuper lacus, & Romanis classibus nauigatos. Ipsum quinetiam Oceanum illà tentauimus. & superesse adhuc Herculis columnas fama uulgauit: siue adijt Hercules, seu quicquid ubiq; magnificum est, in claritatem eius referre consensimus. Nec defuit audentia Druso Germanico, sed obstitit Oceanus in se simul atq; in Herculem inquiri. Mox nemo tentauit: sanctiusq; ac reuerentius uisum, de actis deorum credere, quàm scire. Hactenus in Occidentem, Germaniam nouimus. In septentrionem ingenti flexu redit. Ac primo statim Chaucorum gens, quanquam incipiat à Frisijs, ac partem littoris occupet, omnium quas exposui gentium lateribus obtenditur, donec in Cattos usque sinuetur. tam immensum terrarum spacium non tenent tantum Chauci, sed & implent: populus inter Germanos nobilissimus, quiq; magnitudinem suam malit iustitia tueri. sine cupiditate, sine impotentia, quieti secretiq;, nulla prouocant bella, nullis raptibus aut latrocinijs populantur. Idq; præcipuum uirtutis ac uiriũ argumentum est, quod ut superiores agant, non per iniurias assequuntur. Prompta tamen omnibus arma, ac si res poscat exercitus. plurimum uirorum equorumq;, & quiescentibus eadem fama. In latere Chaucorum, Cattorumq;, Cherusci nimiam ac marcentem diu pacem illacessiti nutrierunt. idq; iocundius quàm tutius fuit. quia inter impotentes & ualidos, falsò quiescas: ubi manu agitur, modestia ac probitas nomina superioris sunt.

Vsipij
Tencteri
Chamaui
Angriuarij
Bructeri excisi
Dulgibini
Chasuari
Frisij
Herculis columnæ
Drusus Germanicus
Chauci

Ita

Ita qui olim boni æquiq; Cherusci, nūc inertes ac stulti uocantur. Chattis
Fosi uictoribus fortuna in sapientiam cessit. Tacti ruina Cheruscorum & Fosi
contermina gens, aduersarum rerum ex æquo socij sunt, cum in secundis
Cimbri minores fuissent. Eundem Germaniæ sinum proximi Oceano Cimbri
tenent, parua nūc ciuitas, sed gloria ingens. ueterisq; famæ late uestigia ma
nent utraq; ripa castra ac spacia, quorum ambitu nunc quoq; metiaris mo
lem manusq; gentis, & tam magni exitus fidem. Sexcentesimum & qua-
dragesimum annum urbs nostra agebat, cum primum Cimbrorum audi-
ta sunt arma, Cæcilio Metello ac Papirio Carbone coss. Ex quo si ad
alterum imperatoris Traiani consulatum computemus, ducenti fermè &
decem anni colliguntur. tamdiu Germania uincitur. Medio tam longi æui
spacio multa inuicem damna. non Samnis, non Pœni, non Hispaniæ, Gal
liæ'ue, ne Parthi quidem sæpius admonuere. quippe regno Arsacis acrior
Libertas ueterum Germanorum est Germanorum libertas. Quid enim alud nobis quàm cædem Crassi,
amisso & ipse Pacoro infra Ventidium deiectus Oriens obiecerit? At Ger-
mani Carbone & Cassio, & Scauro Aurelio, & Seruilio Cepione, M. quo
que Manlio fusis uel captis, quinq; simul cōsulareis exercitus Populo Ro-
mano, Varum tresq; cum eo legiones etiam Cæsari abstulerunt. nec im-
pune C. Marius in Italia, diuus Iulius in Gallia, Drusus ac Nero & Germa
nicus in suis eos sedibus perculerūt. Mox ingentes C. Cæsaris minæ in lu-
dibrium uersæ. Inde otium, donec occasione discordiæ nostræ & ciuilium
Germani in Gallias armorum, expugnatis legionū hybernis, etiam Gallias affectauere: ac rur-
sus pulsi inde, proximis temporibus triumphati magis quàm uicti sunt.

Sueui Nunc de Sueuis dicendum est, quorum non una ut Cattorum Tencte
rorumúe gens: maiorē enim Germaniæ partem obtinent, proprijs adhuc
nationibus nominibusq; discreti, quanquam in commune Sueui uocen-
tur. Insigne gentis, obliquare crinem, nodoq; substringere. Sic Sueui à cæ-
teris Germanis: sic Sueuorum ingenui à seruis separantur. Sic in alijs gen-
tibus seu cognatione aliqua Sueuorum, seu (quod sæpe accidit) imitatione,
rarum & intra iuuentę spacium: apud Sueuos usq; ad canitiem horrentem
capillum retro sequuntur, ac sæpe in ipso solo uertice religant. principes &
ornatiorem habent. Ea cura formæ, sed innoxiæ. Neque enim ut ament
amenturúe: in altitudinem quandam & terrorem adituri bella compti, ut
hostium oculis, ornantur. Vetustissimos se nobilissimosq; Sueuorum
Semnones Semnones memorant. Fides antiquitatis, religione firmatur. Stato tempo
re in syluam augurijs patrum & prisca formidine sacram, omnes eiusdem
sanguinis populi legationibus coeunt, cæsoq; publice homine celebrant
barbari ritus horrenda primordia. Est & alia luco reuerentia. Nemo nisi
uinculo ligatus ingreditur, ut minor, & potestatem numinis præ se ferens.
si forte prolapsus est, attolli & insurgere haud licitum. per humū euoluun-
tur. eoq; omnis superstitio respicit, tanquam inde initia gentis, ibi regnator

omnium

omnium deus, cætera subiecta atq; parentia. Adijcit auctoritatem fortuna Semnonum. centum pagis habitatur. magnoq; corpore efficitur, ut se Sueuorum caput credant. Contra Langobardis paucitas, nobilitasq; quod plurimis ac ualentissimis nationibus cincti, non per obsequium, sed prælijs & periclitãdo tuti sunt. Reudigni deinde & Auiones, & Angli, & Varini, & Eudoses, & Suardones, & Nuithones fluminibus aut syluis muniũtur. nec quicquã notabile in singulis, nisi quod in cõmune Herthum, id est, Terram matrem colunt, eamq; interuenire rebus hominum, inuehi populis arbitrantur. Est in insula Oceani Castum nemus, dicatum in eo uehiculum ueste contectum. attingere uni sacerdoti concessum. Is adesse penetrali deam intelligit, uectamq; bubus fœminis multa cum ueneratione prosequitur. Læti tunc dies, festa loca, quæcunq; aduentu hospitioq; dignatur. Non bella ineunt, non arma sumunt, clausum omne ferrum. pax & quies tunc tantum nota, tunc tantũ amata, donec idem sacerdos satiatam conuersatione mortalium deam templo reddat. mox uehiculum & uestes, & si credere uelis, numen ipsum secreto lacu abluitur. Serui ministrant, quos statim idẽ lacus haurit. Arcanus hinc terror, sanctaq; ignorantia, quid sit illud quod tantũ perituri uident. Et hæc quidem pars Sueuorũ in secretiora Germaniæ porrigitur. Propior (ut quo modo paulo ante Rhenum, sic nunc Danubium sequar) Hermundurorũ ciuitas, fida Romanis, coq; solis Germanorum non in ripa commerciũ, sed penitus, atq; in splendidissima Rhetiæ prouinciæ colonia passim sine custode transeunt. & cum cæteris gentibus arma modo castraq; nostra ostendamus, his domos, uillasq; patefecimus, non concupiscentibus. In Hermunduris Albis oritur flumen inclytum & notum olim: nunc, tantum auditur. Iuxta Hermunduros Narisci, ac deinde Marcomani & Quadi agunt. Præcipua Marcomanorũ gloria uiresq;, atq; ipsa etiam sedes pulsis olim Boijs uirtute parta. Nec Narisci Quadiue degenerant. Eaq; Germaniæ uelut frons est, quatenus Danubio prætexitur. Marcomanis, Quadisue usq; ad nostram memoriã reges manserunt ex gente ipsorum, nobile Marobodui & Tudri genus. iam & externos patiuntur. Sed uis & potentia regibus ex auctoritate Romana. raro armis nostris, sæpius pecunia iuuantur. Nec minus ualent retro Marsigni, Gothini, Osi, Burij: terga Marcomanorum, Quadorumq; claudunt. e quibus Marsigni, & Burij sermone cultuq; Sueuos referunt. Gothinos Gallica, Osos Pannonica lingua coarguit nõ esse Germanos: & quod tributa patiuntur. partem tributorum Sarmatæ, partem Quadi ut alienigenis imponunt. Gothini, quo magis pudeat, & ferrum effodiunt. omnesq; hi populi pauca campestrium, cæterum saltus & uertices montiũ iugumq; insederunt. Dirimit enim sciditq; Sueuiam continuum montium iugum, ultra quod plurimæ gentes agunt. ex quibus latissimè patet Lygiorum nomẽ in plures ciuitates diffusum. Valentissimas nominasse sufficiet,

Langobardi

Hermunduri
Augusta Rhetiæ

Albis fl.

Marcomani
Narisci
Quadi

Marobodus
Tudrus

Marsigni
Burij
Gothini
Osi

Arij Heluecones Manimi Elysii Naharuali

Arios, Helueconas, Manimos, Elysios, Naharualos. Apud Naharualos antiquæ religionis lucus ostenditur. Præsidet sacerdos muliebri ornatu, sed deos interpretatione Romani Castorem Pollucemq́ memorant. Eius numinis nomen Alcis. nulla simulachra, nullum peregrinæ superstitionis uestigium. ut fratres tamen, ut iuuenes uenerãtur. Cæterum Arij super uires, quibus enumeratos paulo ante populos antecedunt, truces, insitæ feritati arte ac tempore lenocinantur. nigra scuta, tincta corpora, atras ad prælia noctes legunt. ipsaq́ formidine atq́ umbra feralis exercitus terrorem inferunt, nullo hostium sustinente nouum ac uelut infernum aspectum. nam primi in omnibus prælijs oculi uincuntur.

Gothones

Trans Lygios Gothones regnant, paulo iam addictius quàm cæteræ Germanorum gentes, nondum tamen supra libertatem. Protinus deinde ab Oceano Rugij, & Lemouij: omniumq́ harũ gentiũ insigne, rotunda scuta, breues gladij, & erga reges obsequium.

Suiones

Suionũ hinc ciuitates, ipso in Oceano, præter uiros armaq́ classibus ualent. forma nauiũ eo differt, quod utrinq́ prora paratam semper appulsui frontem agit: nec uelis ministrantur, nec remos in ordinem lateribus adiungunt. Solutum ut in quibusdam fluminũ, & mutabile, ut res poscit, hinc uel illinc remigium. Est apud illos & opibus honos. eoq́ unus imperitat, nullis iam exceptionibus, non precario iure parendi. nec arma ut apud cæteros Germanos in promiscuo, sed clausa sub custode & quidem seruo: quia subitos hostium incursus prohibet Oceanus. ociosa porrò armatorum manus facile lasciuiũt. enim uero neq́ nobilem, neq́ ingenuum, ne libertinum quidem armis præponere regia utilitas est.

Mare pigrũ & immotũ

Trans Suionas aliud mare pigrum, ac prope immotum, quo cingi cludiq́ terrarum orbem hinc fides: quod extremus cadentis iam solis fulgor in ortus edurat, adeo clarus, ut sydera hebetet. Sonum insuper emergentis audiri, formasq́ deorum, & radios capitis aspici persuasio adijcit. Illuc usq́, & fama uera, tantum natura. Ergo iam dextro Sueuici maris littore Aestyorum gentes alluuntur: quibus ritus habitusq́ Sueuorum, lingua Britannicæ propior. Matrem deûm uenerantur. insigne superstitionis, formas Aprorũ gestant. Id pro armis omniumq́ tutela, securũ deæ cultorem etiam inter hostes præstat. Rarus ferri, frequens fustium usus. Frumenta cæterosq́ fructus patientius quàm pro solita Germanorum inertia laborant. Sed & mare scrutantur. ac soli omnium succinum, quod ipsi Glesum uocant, inter uada atq́ in ipso littore legunt. Nec quæ natura quæ'ue ratio gignat, ut Barbaris, quæsitũ compertumúe. diu quinetiam inter cætera eiectamenta maris iacebat, donec luxuria nostra dedit nomen. ipsis in nullo usu, rude legitur. informe perfertur. preciumq́ mirantes accipiunt. Succum tamen arborum esse intelligas: quia terrena quædam atq́ etiam uolucria animalia plerunque interlucent, quæ implicata humore, mox durescente materia, cluduntur. Fœcũdiora igitur nemora lucosq́, sicut Orientis secretis, ubi thura balsamáq́

Id hodie Germani agstein appellãt, olim glesum, quod instar uitri pelluceat, dictũ: nam Germani uitrum glas appellant

balſamaq́ſudantur, ita Occidentis inſulis terrisq́ ineſſe crediderim, quæ uicini ſolis radijs expreſſa atq; liquentia in proximum mare labuntur, ac ui tempeſtatum in aduerſa littora exundant. Si naturam ſuccini admoto igne tentes, in modum tædæ accenditur. aliteq; flammam pinguem & olentem: mox ut in picem reſinamúe lenteſcit. Suionibus Sitonum gentes conti/nuantur. Cætera ſimiles, uno differũt, quod fœmina dominatur: in tantum non modo à libertate, ſed etiam à ſeruitute degenerant. hic Sueuiæ finis. Peucini Baſtarnæ

Peucinorum, Venedorumq́, & Fennorum nationes Germanis an Sarmatis aſcribam dubito: quanquam Peucini, quos quidam Baſtarnas uo/cant, ſermone, cultu, ſede, ac domicilijs, ut Germani agunt. ſordes omnium ac torpor. procerum connubijs mixtis nonnihil in Sarmatarum habitum fœdatur. Venedi multum ex moribus traxerunt. Nam quicquid inter Peucinos Fennosq́ ſyluarum ac montium erigitur, latrocinijs pererrant. hi ta/men inter Germanos potius referuntur, quia & domos fingunt, & ſcuta geſtant, & peditum uſu ac pernicitate gaudent. quæ omnia diuerſa Sarmatis ſunt in plauſtro equoq́ uiuentibus. Fennis mira feritas, fœda paupertas. non arma, nõ equi, non penates. uictui herba, ueſtitui pelles, cubile humus. ſola in ſagittis ſpes, quas inopia ferri oſſibus aſperant. Idemq́ uenatus ui/ros pariter ac fœminas alit. Paſſim enim comitantur, partemq́ prædæ pe/tunt. Nec aliud infantibus ferarum hymbriumq́ ſuffugium, quàm ut in a/liquo ramorum nexu cõtegantur. huc redeunt iuuenes, hoc ſenum recepta culum. Id beatius arbitrantur, quàm ingemere agris, illaborare domibus, ſuas alienasq́ fortunas ſpe metuq́ uerſare. Securi aduerſus homines, ſecu/ri aduerſus deos, rem difficillimam aſſecuti ſunt, ut illis ne uoto quidem o/pus ſit. Cætera iam fabuloſa. Hellufios & Oxionas ora hominum uul/tusq́, corpora atq; artus ferarum gerere, quod ego ut incompertum, in me/dium relinquam. Venedi Sarmatæ hamaxobij Fenni

FINIS.

BEATVS RHENANVS LECTORI S.

HVNC dialogum uix crediderim eſſe Taciti. quanquam autor quiſ/quis fuit eius eruditiſſimi ſeculi, teſtatur ſe diſſertiſſimorum homi/num ſermonem repetere, quem iuuenis admodum audiuerit, iiſdem numeris ac iiſdẽ orationibus, ut potius loqui illos ipſos lector debeat imaginari q̃ eum qui cõſcripſit. Sanè fit hic anni ſexti mẽtio Veſpaſiani principatus. quo tempore iuuenis fuit admodum Tacitus. Fit & mẽtio Mutiani, ſenatorumq́ eloquẽtium Eprij Marcelli ac Criſpi Vibij, quorum Tacitus quoq; meminit in libris Annaliũ. Nec Iuſtus Fabius cui inſcribitur opuſculum ex Plinij Cæcilij epiſtolis ignotus eſt. Sed haud me latet quædam etiam apud ueteres tam apte conſcripta, ut antiquiora uideri queant quàm ſunt. Suſpicor Iulium iſtum Secundum & M. Aprum, Maternumq́ Gallos fuiſſe è Gallia Togata quæ Italis Ciſalpina eſt. Nam ſic alicubi dicit Aper, Quotus quiſq; quum ex Hiſpania uel Aſia, ne quid de Gallis noſtris loquamur, in Vrbem uenit, Saleium

Bassum requirit? Paulopost idem Aper affirmat in Britannia fuisse sese. Cæterum dolendum est hunc libellum tam esse corruptum. Quem dum percurro, luctatus sum obiter cum mendis. Verum alicubi successit res, alicubi nihil diuinando consequi potui. neq; enim erat exemplar aliquod uetustius cum quo conferrem. Coniecturas quasdam hic subdidi.

Et in quem satis erat profluens.) Lego, & inquantum satis erat profl.

Er Aper cum eruditione imbutus.) Scribendum puto, Et Aper communi eruditione imbutus, contemnebat potius literas quàm nesciebar.

Quo minus offensas.) Videtur legendum, offendas, aut offenses. Mox, An ideo librum istum deprehendisti. Malim apprehendisti.

Et ego cui desidiam aduocamur.) Forte, cui desidiæ notamur. Cui scilicet tibi, id est à quo.

Sed & ipsum solum apud nos arguam.) Lego, Sed idipsum. Mox, omittit studium, pro amittit.

Non hercule loricæ gladius in acie firmius munimentum.) Posset etiam legi, Non hercule lorica aut gladius.

Et adiutorium extruit.) Emendaui, Et auditorium extruit. De hoc ambitioso recitandi more, multa apud Plinium in epistolis.

Quod cum natura tua in ipsam artem eloquentiæ ferat.) Scripsimus, in ipsam arcem eloquentiæ.

Tum Vrbanus.) Castigaui, quum Vrbanus. Paulo post, & eruditiones. Malim, & eruditionē. Mox scripsimus plurium eiusmodi librorum, pro plurimum.

Quia uideo etiā Graijs accidisse, ut longius absit Aeschines & Demosthenes sacerdos iste eniter.) Tres postremæ dictiones indubiè porrēta sunt mendarum. Quid si legas, ut longius absit Aeschine ac Demosthene Dositheus, & si quis alius Eph. uel Mityl. conten. scl. quatit. Nam fieri potest ut Dositheus aliquis orator apud Græcos eo tempore uixerit quo conditum est hoc opusculum. Comparat itaq; ueterem Aeschinem & recentem Dositheum, si uera coniectura est, aut similem alium. nam huius mihi in mentem uenit, syllabas istarum dictionum rimanti. Id tamen exempli causa putetur dictum. Quod sequitur, quàm Afer. intellige Domitium Afrum præstantissimum oratorem sed tum recentem.

Isq; annus horum nos uocamus) Lego, Isq; annus horū quos uocamus ann. x. complectitur, incipit Dem.

Et ipsorum quoq; Oratorum paucissima præcepta.) Emendaui, paucissimi. nam sequitur cognouerant.

Nec magis præfert.) Reposui perfert.

Et hiatus compositio.) Castigaui, & hians compositio. Mox sequitur, nisi qui pro nisi quis. Sic & Tullius usurpat.

Nullum sit uerbum uel rubigine infestum.) Scripsi infectum.

Porrò ne in corpore quidem ualitudinem medici probant, quę animi anxietati confixit. Opinor legendum, quæ animi anxietate consistit. Mox, lætissima quæq; antiquorum, Malim lectissima.

Omnes tamen eandem sanctitatem eloquentiæ ferunt.) Reposui sanitatem.

Quamuis in diuersis ingenijs esse quandā iudicij ac uoluminis similitudinem & cognationem.) Scribe luminis.

Vnde oritur illa fœda & præpostera, sed tamen frequens sicut his clam & exclamatio.) Has quatuor particulas, sicut is clam &, in unam confla dictionem, nempe quibusdam, & sic lege: sed tamen frequens quibusdam exclamatio. Paulopost, Ipsis etiam quibus utimur armis, legi possit, utitur.

Miratus, iratus antequam te Aper.) Expunximus, iratus.

Omnis

Omnis cuiusdam familiæ soboles committeretur.) Restituimus cuiuspiam familiæ.

Notus est nobis utiq; Ciceronis liber.) Scripsi uobis.

Ex multa eruditione & pluribus partibus.) Castigaui, ex multa eruditione ex pluribus artibus ex omniū rerum scientia exundat. Mox, pro nō rhetorum scholis, scripsi, non ut rhe. s.

Plerisq; autem in quibus hæc quoq; scientia requiruntur.) Lego, Pleræq; autem in quibus hæ quoq; scientiæ requiruntur.

Nisi eum qui tanquam in aciem omnibus armis instructus sit, in forum.) Tu repone, Nisi eum qui tanquam in aciem omnibus armis instructus, sic in forum omnibus artibus armatus exierit.

Vt in actionibus eorum uix quoq; cottidiani sermonis.) Castigaui, sex quoq; cottidiani sermonis.

Sed longe magis facultate & eloquentia contineri.) Legendum, facultate eloquentiam contineri.

Non multo ætatem antecedens.) Scribe, ætate antecedens. Mox pro deducuntur in scena scholasticorum, scripsi, in scenas.

Tanto plus aut principes gratiæ.) Castigaui, apud principes.

Non minus rubore quàm præmijs stipulabantur.) reposui, stimulabantur.

Item, Nescio an uenerint in manus nostras.) emendaui, uestras.

Ita cum acciderent, ingentem eloquentiæ materiam subministrabant.) Nam præcessit: Hijs accedebat splendor rerum, & magnitudo causarum.

More hominum agit, quorum ea natura est, ut secura uelint.) Lego, nolint.

Quæ & si nunc aptior est.) Repone, arctior est.

Et municipiorū, & legationes.) Scripsi, Et municipiorum legationes, ac partes Italiæ periclitantibus assisterent. Item paulopost, abstinuerint.

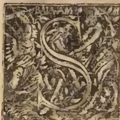
Nostra quoq; ciuitas donec errauit.) Hoc est, fluctuauit. Ni malis certauit.

Cum optima cito consentiant.) Hoc est, optimæ sententiæ. Poterat alioqui legi, & optimi, si quis ad personam uelit referre.

Neq; illos modus & temp. defuisset.) Scripsimus, Neq; illis.

FINIS.

P. CORNELII TACITI EQ. RO. DIALOGVS, AN SVI SECVLI ORATORES antiquioribus, & quare concedant.

Oratores

Causidici
Aduocati
Patroni

SAEPE ex me requiris Iuste Fabi, cur cum priora secula tot eminentium oratorum ingenijs gloriáque effloruerint, nostra potissimum ætas deserta, & laude orbata, uix nomen ipsum oratoris retineat. neq; enim ita appellamus nisi antiquos. Horum autem temporum diserti, causidici, & aduocati, & patroni, & quiduis potius quàm oratores uocantur. Cui percunctationi tuæ respondere, & tam magnæ quæstionis pondus excipere, ut aut de ingenijs nostris male existimandum, si idem assequi non possumus, aut de iudicijs, si nolumus, uix hercule auderem, si mea sententia proferenda, ac non disertissimorum nostris temporibus hominum sermo repetendus esset, quos eandem hanc quæstionem pertractantes, iuuenis admodum audiui. Ita non ingenio, sed memoria ac recordatione opus est, ut quæ à præstantissimis uiris & excogitata subtiliter, & dicta grauiter accepi, cum singuli diuersas uel easdem, sed probabiles causas afferrēt, dum formam sui quisq; & animi, & ingenij redderet, ijsdem nunc numeris, ijsdemq; orationibus persequar, seruato ordine disputationis. neq; enim defuit, qui diuersam quoq; partem susciperet, ac multum uexata & irrisa uetustate, nostrorum temporum eloquentiam antiquorum ingenijs anteferret. Nam postero die quàm accuratius

Cato, Tragœdiæ nomen

Maternus Catonem recitauerat, cum offendisse potentium animos diceretur, tanquam in eo tragœdiæ argumento sui oblitus, tantum Catonem cogitasset, eaq; de re per urbem frequens sermo haberetur, uenerunt ad eum

M. Aper
Iul. Secundus

M. Aper & Iulius Secundus, celeberrima tum ingenia fori nostri: quos ego in iudicijs non utrosq; modo studiose audiebam, sed domi quoq; & in publico assectabar mira studiorum cupiditate, & quodam ardore iuuenili, ut fabulas quoq; eorum & disputationes, & arcana semotæ dictionis penitus exciperem: quamuis malignè plerìq; opinarentur, nec Secundo promptum esse sermonem, & Aprum ingenio potius & ui naturæ, quàm institutione & literis famam eloquentiæ consecutum. Nam & Secundo purus, & pressus, & in quantū satis erat profluens, sermo nō defuit. Et Aper cōmuni eruditione imbutus contemnebat potius literas quàm nesciebat, tanq; maiorem industriæ & laboris gloriam habiturus, si ingenium eius nullis alienarum artium adminiculis inniti uideretur. Igitur ut intrauimus cubiculum Materni, sedentem ipsum, quem pridie recitauerat librum intra manus habentem, deprehendimus. Tum Secundus: Nil' ne te, inquit, Materne fabulæ malignorum terrent, quo minus offensas Catonis tui cures? An ideo

librum istum deprehendisti, ut diligentius retractares, & sublatis si quæ prauam interpretandi materiam dederunt, emitteres Catonem non quidem meliorem, sed tamen securiorem? Tum ille, leges tu quidem si uolueris & agnosces quæ audisti. quod si qua omisit Cato, sequenti tractatione Thyestes dicet. Hanc enim tragœdiam disposui iam, & intra me ipse formaui. Atque ideo maturare libri huius æditionem festino, ut dimissa priore cura, nouæ cogitationi toto pectore incumbam. Adeo te tragœdiæ istæ non satiant (inquit Aper) quo minus omissis orationum & curarum studijs omne tempus modo circa Medeam, ecce nũc circa Thyestem consumas? cum tot amicorum causæ, tot coloniarum & municipiorum clientelæ in forum uocent, quibus uix sufficeres, etiam si non nouum tibi ipse negotium importasses, Domitium & Catonem: id est, nostras quoque historias & Romana nomina, Græcorum fabulis aggregares. Et Maternus: perturbarer hac tua seueritate, nisi frequens ac assidua nobis contentio iam propè in consuetudinem uertisset. Nam nec tu agitare & insequi poetas intermittis, & ego cui desidiam aduocamur quotidianum hoc patrocinium defendens aduersus te, poetice exerceo. Quo lætor magis oblatum nobis iudicẽ, qui me uel in futurum uetet uersus facere, uel quod iam pridem opto, sua quoque autoritate compellat, ut omissis forensium Musarum angustijs, in quibus satis mihi superque sudatum est, sanctiorem istam & augustiorem eloquentiam colam. Ego uero, inquit Secundus, ante quàm me iudicẽ Aper recuset, faciam quod probi & modesti iudices solẽt, ut in his cognitionibus excusent, in quibus manifestum est, alteram apud eos partem gratia præualere. Quis enim nescit, neminem mihi coniunctiorem esse & usu amicitiæ, & assiduitate contubernij quàm Saleium Bassum, cum optimum uirum tum absolutissimum poetam? porrò si poetica accusatur, non alium uideo reum locupletiorem. Securus sit, inquit Aper, & Saleius Bassus, & quisquis alius studium poeticæ & carminum gloriam fouet, cum causas agere non possit. & ego enim quatenus arbitrium litis huius inueniri non patiar, Maternum solicite plurimum defendi. sed & ipsum solum apud eos arguam, quod natus ad eloquentiam uirilem & oratoriam, qua parare simul & tueri amicitias, adsciscere nationes, complecti prouincias possit, amittit studium, quo non aliud in ciuitate nostra uel ad utilitatem fructuosius, uel ad dignitatem amplius, uel ad urbis famam pulchrius, uel ad totius imperij atque omnium gentium notitiam illustrius excogitari potest. Nam si ad utilitatem uitæ omnia consilia, facta nostra dirigenda sunt, quid erit tutius quàm eam exercere artẽ, qua semper armatus præsidium amicis, opem alienis, salutem periclitantibus, inuidis uero & inimicis metum & terrorem ultro ferat, ipse securus & uelut quadam perpetua potentia ac potestate munitus. cuius uis & utilitas rebus propè fluentibus aliorum, præsidio & tutela intelligitur. sin proprium periculum in-

Thyestes, altera tragœdia

Forenses Musæ

Quæ cognitiones modestis iudicib. ingratæ

Eloquentiæ oratoriæ & forensis utilitas

repat, non hercule lorica aut gladius in acie firmius munimentũ, quàm reo & periclitanti eloquentia præsidium simul & telum, quo propugnare pariter & incessere, uel in iudicio, siue in senatu, siue apud principẽ possis. Quid aliud infestis patribus nuper Eprius Marcellus, quàm eloquentiam suam opposuit? qui accinctus & minax disertam quidem sed inexercitatam & eiusmodi certaminum rudem Heluidij sapientiam elusit. Plura de utilitate non dico, cum præsertim minime contradicturum Maternum meum arbitrer. Ad uoluptatem oratoriæ eloquentiæ transeo, cuius iucunditas non uno alióue momento, sed omnibus propè diebus & propè omnibus horis contingit. Quid enim dulcius libero & ingenuo animo, & ad uoluptates honestas nato, quàm uidere plenam semper & frequentem domum concursu splendidissimorum hominum, idq; scire, non pecuniæ, non orbitati, neq; officijs alicuius administrandis, sed sibiipsi dari? illos quinimmo orbos & locupletes uenire plerunq; ad iuuenem & pauperem, ut aut sua aut amicorum discrimina commendent. Vlla ne tanta ingentium opum ac magnæ potentiæ uoluptas, quàm spectare homines ueteres, & senes, & totius orbis gratia subnixos, in summa omnium rerum abundantia confitentes id quod optimum sit se non habere? Iam uero qui togatorum comitatus & egressus? quæ in publico species? quæ in iudicijs ueneratio? quod gaudium consurgendi assistendiq; inter tacentes, in unum conuersos, coire populum & circunfundi coràm, & accipere affectum quacunq; orator induxerit? Vulgata dicentium gaudia & imperitorum quoq; oculis exposita, parua censeo. Illa secretiora, & tantum ipsis orantibus nota, maiora sunt. Siue accuratam meditatamq; affert orationem, est quoddam sicut ipsius dictionis, ita gaudij pondus & constantia: siue nouam & recentem curam non sine aliqua trepidatione animus attulerit, ipsa solicitudo commendat euentum, & lenocinatur uoluptati. Sed extemporalis audaciæ, atq; ipsius temeritatis uel præcipua iucunditas est. Nam ingenio quoq; sicut in agro, quanquam alia diu serantur atq; elaborentur, gratiora tamen quę sua sponte nascuntur. Equidem ut de me ipso fatear, non eum diem lætiorem egi, quo mihi latus clauus oblatus est, uel quo homo nouus & in ciuitate minime fauorabili nactus quæsturam, aut tribunatum, aut præturam accepi, q; eos quibus mihi pro mediocritate huius quantulæcunq; in dicendo facultatis, aut reũ prospere defendere, aut apud Centumuiros causam aliquam feliciter orare, aut apud principẽ ipsos illos libertos & procuratores principum tueri & defendere datur. Tum mihi supra tribunatus & præturas & consulatus ascendere uideor, tum abire: quod si non in alio oritur, nec in codicillis datur, nec cum gratia uenit. Quid fama & laus cuiusuis artis cum oratorum gloria comparanda est, qui non illustres in urbe solum apud negotiosos & rebus intentos, sed etiam apud iuuenes & adolescẽtes, quibus morum & indoles est & bona spes sui? Quorum nomina prius parẽtes liberis suis

Eprius Marcellus

Heluidius Priscus

Voluptas oratoriæ eloquentiæ

Latus clauus

suis ingerunt? quos sæpius uulgus imperitum & tunicatus hic populus transeunteis nomine uocat & digito demonstrat? Aduenæ quoq; & peregrini iam in municipijs & colonijs suis auditos cum primum urbem attigerunt requirunt ac uultus agnoscere concupiscunt. Ausim contendere Marcellum hunc Eprium de quo modo locutus sum, & Crispum Vibium (libentius enim nouis & recentibus quàm remotis & obliteratis exemplis utor) nō minus esse in extremis partibus terrarum, quàm Capuæ aut Vercellis, ubi nati dicuntur. nec hoc illis alterius ter millies sestertium præstat, quanquam ad has ipsas opes possunt uideri eloquentiæ beneficio uenisse. Ipsa eloquentia cuius numen & cœlestis uis multa quidem omnibus seculis exempla edidit, ad quantam usq; fortunam homines ingenij uiribus peruenerint. Sed habet, ut supra dixi, propria, & quę non cognoscenda, sed oculis expectanda habemus. Nam quo sordidius & abiectius nati sunt, quoq; notabilior paupertas & angustia rerū nascentes eos circumsteterunt, eo clariora & ad demonstrandam oratoriæ eloquentiæ utilitatem illustriora exempla sunt, quod sine commendatione natalium, sine substantia facultatū, neuter moribus egregius, alter habitu quoq; corporis contemptus, per multos iam annos potentissimi, ac donec libuit principes fori, nunc principes in Cæsaris amicitia agū feruntq; cuncta, atq; ab ipso principe cum quadam reuerentia diliguntur. Quia Vespasianus uenerabilis senex & patientissimus uir bene intelligit, cæteros quidem amicos suos niti, quę ab ipso acceperint quæq; ipsis accumulare, & in alios congerere promptum est. Marcellum autem & Crispum attulisse ad amicitiam suam quod non à principe acceperint, nec accipi possit. Minimum inter tot ac tanta locum obtinent imagines Attali & statuæ, quę neq; ipsa tamen negliguntur, tam Hercule quàm diuitiæ & opes, quas facilius inuenies qui uituperet quàm fastidiat. His igitur & honoribus & ornamentis, & facultatibus refertas domos eorum uidemus, qui se ab ineunte adolescentia causis forensibus & oratorio studio dederunt. Nam carmina & uersus quibus totam uitā Maternus insumere optat (inde enim omnis fluxit oratio) neq; dignitatem ullam auctoribus suis conciliant, neq; utilitates alunt. Voluptatem autem breuem, laudem inanem & infructuosam consequuntur: licet hæc ipsa & quæ deinde dicturus sum, aures tuæ ô Materne respuant. Crebro & si apud te Agamemnon aut Iason diserte loquitur, quis ideo domum defensus, & tibi obligatus redit? Quis Saleium nostrum egregium poetam uel (si hoc honorificentius est) præclarissimum uatem deducit, aut salutat, aut prosequitur? Nempe si amicus, si propinquus, si deniq; aliquis in aliquod negocium inciderit, ad hunc Secundum recurret, non ad te Materne, quia poeta es, neq; ut pro eo uersus facias. hi enim Basso domi nascuntur, pulchri quidem & iucundi. quorum tamen hic exitus est, ut cum toto anno, per omnes dies, magna noctiū parte, unum librū extulit & lucubrauit, rogare ultro & ambire cogatur, ut sint qui

Eprius Marcellus. Vibius Crispus

Eloquentia sorensi parantur opes dignitas & principum fauor

dignentur audire, & ne id quidem gratis: nam & domum mutuatur & auditorium extruit, & subsellia conducit, & libellos dispergit. ut beatissimus recitationum eius euentus prosequatur, omnis illa laus intra unum aut alterum diem uelut in herba uel flore percepta, ad nullam certam & solidam peruenit frugem: nec aut amicitiam inde refert, aut clientelam, aut mansurum in animo cuiusquam beneficium, sed clamorem uagum, & uoces inanes, & gaudium uolucre. Laudauimus nuper ut miram & eximiam Vespasiani liberalitatem, quod quingenta sestertia Basso donasset. Pulchrum id quidem, indulgentiam principis ingenio mereri, quanto tamen pulchrius, si ita res familiaris exigat, se ipsum colere, suam experiri libertatem? Adijce quod poetis, si modo dignum aliquid elaborare & efficere uelint, relinquenda conuersatio amicorum, & iucunditas urbis, deserenda cætera officia, utque ipsi dicunt, in nemora & lucos, id est, in solitudinē recedendum est.

Poetæ recitabant olim carmina sua

Poetarum merces

Poetæ solitudine opus habent

Nec opinio quidem & fama cui soli seruiunt, & quod unum esse precium omnis sui laboris fatentur, æque poetas quàm oratores sequitur, quoniam mediocreis poetas nemo nouit, bonos pauci. Quando enim rarissimarum recitationum fama in totam urbem penetrat metrum, ut per tot prouincias innotescat? quotus quisque cum ex Hispania uel Asia, ne quid de Gallis nostris loquamur, in urbem uenit, Saleium Bassum requirit? atque adeo si quis requirit & semel uidit, transit & contentus est, ut si picturam aliquam uel statuam uidisset. Neque hunc meum sermonem sic accipi uolo, tanquam eos quibus natura sua oratorū ingenium denegauit, deterream à carminibus, si modo in hac studiorum parte oblectare otium & nomen inserere possunt famæ. Ego uero omnem eloquentiam omnesque eius partes sacras & uenerabiles puto. Nec solum cothurnum nostrum, aut heroici carminis sonum, sed lyricorum quoque iucunditatem, & elegorum lasciuias, & iamborum amaritudinem, epigrammatum lusus, & quamcunque aliam speciem eloquentia habeat, anteponendam cæteris aliarum artium studijs credo. sed tecum mihi Materne res est, quod cum natura tua in ipsam arcem eloquentiæ ferat, errare mauis, & summa adeptus, in leuioribus subsistis. Vt si in Græcia natus esses, ubi ludicras quoque artis exercere honestum est, tibi Nicostrati robur ac uires dij dedissent, non paterer immanes illos ad pugnam natos lacertos, leuitate iaculi aut iactu disci uanescere: sic nunc te ab auditorijs & theatris, in forum & ad causas, & ad uera prælia uoco: cum pręsertim ne ad id quidem cōfugere possis, quod plerisque patrocinatur, tanquam minus obnoxiū sit offensis poetarum quàm oratorum studium. Efferuescit enim uis pulcherrimæ naturæ tuæ, nec pro amico aliquo, sed quod periculosius est, pro Catone offendis. nec excusatur offensa necessitudine officij aut fide aduocationis, aut fortuitæ & subitæ dictionis impetu. At tu meditatus uideris elegisse personam notabilem & cum auctoritate dicturam. Sentio quid responderi possit, hinc ingentis

Opinio & fama

Mediocreis poetas nemo nouit, bonos pauci

Loquitur de Catone Materni tragœdia

ex his assensus, hinc in ipsis auditorijs præcipue laudari & mox omnium sermonibus ferri. Tolle igitur quietis & securitatis excusationem, cum tibi sumas aduersarium superiorem. nobis satis sit priuatas & nostri seculi controuersias tueri, in quibus expressis si quando necesse sit pro periclitante amico potentiorum aures offendere, & probata sit fides & libertas excusata. Quæ cum dixisset Aper acrius, ut solebat, & intento ore, remissus & subridens Maternus, Paraui, inquit, me non minus diu accusare oratores quàm Aper laudat. Fore enim arbitrabar ut à laudatione eorum digressus detractaret poetas, atque carminum studium prosterneret: arte quadam mitigauit concedendo his qui causas agere non possent, ut uersus facerent. Ego autem sicut in causis agendis niti fortasse possum, ita recitatione tragœdiarum, & ingredi, & efficere famam auspicatus sum, tum quidem cum in Nerone improbam & studiorum quoque sacra prophanantem uaticinij potentiam fregi. hodie si quid in nobis notitiæ ac nominis est, magis arbitror carminum quàm orationum gloria partum. ac me deiungere à forensi labore constitui, nec comitatus istos & egressus aut frequentiam salutationum concupisco, non magis quàm æra & imagines quæ etiam iam me nolente in domum meam irruperunt. Nam statum cuiusque ad securitatem melius innocentia tueor quàm eloquentia. nec uereor, ne mihi unquam uerba in senatu nisi pro alterius discrimine facienda sinț. Nemora uero, & luci, & secretum ipsum quod Aper increpabat, tantam mihi afferunt uoluptatem, ut inter præcipuos carminum fructus numerem, quod nec in strepitu, nec sedente ante ostium litigatore, nec inter sordes ac lachrymas reorum componuntur, sed secedit animus in loca pura atque innocentia, fruiturque sedibus sacris. Hæc eloquentiæ primordia, hæc penetralia. hæc primum habitu cultuque commoda mortalibus, in illa casta & nullis contacta uitijs pectora influxit. sic oracula loquebantur. Nam lucrosæ huius & sanguinantis eloquentiç usus, recens, & malis moribus natus, atque ut tu dicebas Aper, in locum teli repertus. Cæterum felix illud & ut more nostro loquar, aureum seculum & oratorum & criminum impos, poetis & uatibus abundat, qui benefacta canerent, non qui male admissa defenderent, ne aut illud clamore aut angustiæ honor primum apud deos, quorum proferre responsa & interesse epulis ferebantur. Deinde quod apud illos dijs genitos sacrosque reges, inter quos neminem causidicorum, sed Orphea ac Linum, ac si introspicere altius uelis, ipsum Apollinem accepimus. uel si hæc fabulosa nimis & cõposita uidentur, illud certe mihi concedis Aper, non minorẽ honorem Homero quàm Demostheni apud posteros, nec angustioribus terminis famam Euripidis, aut Sophoclis, quàm Lysiæ aut Hyperidis includi. plures hodie reperies qui Ciceronis gloriam, quàm Virgilij detractent. Nec ullus Asinij aut Messalæ liber tam illustris est, quàm Medea Ouidij, aut Vari Thyestes. Ac ne fortunã quidem uatum,

Pro poetica aduersus eloquentiam forensem

Poetarum secretum

Lucrosa ac sanguinans eloquentia

Poetis aureũ seculum abundabat, carebat oratoribus

Homerus non minor Demosthene

& illud

& illud felix contubernium comparare timuerim cum inquieta & anxia oratorum uita. licet illos agitent certamina & pericula sua & controuersiæ, malo securum & secretum VIRGILII secessum, in quo tamen neq; apud diuum Augustum gratia caruit, neque apud populum Romanum notitia. Testes Augusti epistolæ, testis ipse populus, qui auditis in theatro uersibus Virgilij, surrexit uniuersus, & forte præsentem spectantemq; Virgilium ueneratus est, sic quasi Augustum. Ne nostris quidem temporibus Secundus Pomponius Aphro Domitio uel dignitate uitæ uel perpetuitate famæ cesserit. Nam Crispus & Marcellus ad quorum exempla me uocas, quid habent in hac præsenti fortuna concupiscendum? an quod timent, an quod timentur? quod cum quotidie aliquid rogentur, hi quibus præstant indignantur? quod alligati cũ adulatione, nec imperantibus unquam satis serui uidentur, nec nobis satis liberi? Quæ hæc summa rerum potentia est? tantum posse liberti solent. Me uero dulces (ut Virgilius ait) Musæ remotum à sollicitudinibus, & curis, & necessitate quotidie aliquid contra animum faciendi, in illa sacra illosq; fontes ferant: neq; insanum ultra & lubricum forum famamq; pallentem trepidus experiar: Non me fremitus salutantium, nec anhelans libertus excitet. nec incertus futuri, testamentum pro pignore scribam. nec plus habeam quàm quod possim cui uelim relinquere quandocunq; fatalis & meus dies ueniet. statuarq; tumulo non mœstus & atrox, sed hilaris & coronatus. & pro memoria mei, nec consulat quisquam nec roget. Vix dum finierat Maternus concitatus & uelut instinctus, cũ Vrbanus Messala cubiculum eius ingressus est, suspicatusq; ex ipsa intentione singulorum altiorem inter eos esse sermonem: Num parum tempestiuus inquit, interueni, secretum consilium & causę alicuius meditationem tractantibus? Minime minime, inquit Secundus, atq; adeo uellem maturius interuenisses. delectasset enim te & Apri nostri accurratissimus sermo, cum Maternum ut omne ingenium ac studium suum ad causas agendas conuerteret, exhortatus est: & Materni pro carminibus suis læta, utq; poetas defendi decebat audenter, poetarum quàm oratorum similior oratio. Me uero inquit, & sermo ipse infinita uoluptate affecisset, atq; id ipsum delectat quod uos uiri optimi & temporum nostrorum oratores, non forensibus tantum negotijs, & declamatorio studio ingenia uestra exercetis, sed eiusmodi etiam disputationes adiungitis, quæ & ingenium alunt & eruditionem, & literarum iucundissimum oblectamentum cum uobis qui illa disputatis, afferunt, tum etiam his ad quorum aures peruenerint. Itaq; Hercule non minus probari uideo in te Secunde quod Iulij Asiatici uitam componendo, spem hominibus fecisti plurium eiusmodi librorum, quàm in Apro quod nondum à scholasticis controuersijs recessit, & otium suum mauult nouorum rhetorum more quàm ueterum oratorum consumere. Tum Aper, non desinis Messala uetera tantum & antiqua

Marginalia: Secund. Pomponius poeta — Domitius Apher orator — Liberti — Vrb. Messala — Forensia negocia — Declamatorium studium — Iul. Asiatici uitam composuit Secundus

antiqua mirari, nostrorum autem temporum studia irridere atq; contemnere? Nam hunc tuum sermonem sæpe excepi, cum oblitus & tuæ & fratris tui eloquentiæ, nostro hoc tempore oratorem contendere antiquis, esse creditis audacius: quo malignitatis opinionem non uerebaris, cum eam gloriam quam tibi alij concedunt ipsi tibi denegares. Neq; illius, inquit, sermonis mei pœnitētiam ago, neq; aut Secundum aut Maternum aut teipsum Aper (quanquam interdum in cōtrarium dispntes) aliter sentire credo. Ac uelim impetratum ab aliquo uestrum, ut causas huius infinitæ differentiæ scrutetur ac reddat, quas mecum ipse plerunq; conquiro: & quod quibusdam solatio est, mihi auget quæstionem, quia uideo etiam Graijs accidisse, ut longius absit Aeschines & Demosthenes sacerdos iste enitet, & si quis alius Ephesum uel Mitylenas contentus scholasticorum clamoribus quatit, quàm Afer aut Africanus aut uos ipsi à Cicerone aut Asinio recessistis. Magnam, inquit Secundus, & dignam tractatu quæstionem mouistis: sed quis eam iustius explicauerit quàm tu, ad cuius summam eruditionem & præstantissimum ingenium cura quoq; & meditatio accessit? Et Messala, aperiam inquit cogitationes meas, si illud à uobis ante impetrauero, ut uos quoq; sermonem hūc nostrum adiuuetis. Pro duobus, inquit Maternus, promitto. nam & ego & Secundus exequemur partes, quas intellexerimus te nō tam omisisse quàm nobis reliquisse. Aprum enim solere dissentire, & tu paulo ante dixisti, & ipse satis manifestus est iamdudum in contrarium accingi, nec æquo animo perferre hanc nostram pro antiquorum laude concordiam. Non enim, inquit Aper, inauditum & indefensum seculum nostrum patiar hac uestra cōspiratione damnari. Sed hoc primum interrogabo, quos uocetis antiquos quam oratorum ætatem signatione ista determinetis? Ego enim cum audio antiquos, quosdam ueteres & olim natos intelligo, ac mihi uersantur ante oculos Vlysses & Nestor quorum ætas mille ferè & cc. annis seculum nostrum antecedit: uos autem Demosthenem & Hyperidem percipitis, quos satis constat Philippi & Alexandri temporibus floruisse, ita tamē ut utriq; superstites essent. Ex quo apparet non multo plures quàm ccc. annos interesse inter nostram & Demosthenis ætatem. quod spacium temporis, si ad infirmitatem corporum nostrorum referas, fortasse longum uideatur: si ad naturam seculorum & respectū huius immensi æui, perquam breue, & in proximo est. Nam si, sicut Cicero in Hortensio scribit, is est magnus & uerus annus, quo eadem positio cœli syderumq;, quæ cum maxime est, rursum existet, isq; annus horum quos uocamus annorum xij.dcccliij. complectitur, incipit Demosthenes uester quē uos ueterē & antiquum fingitis, non solum anno quo nos, sed ferè eodem mense extitisse. Sed transeo ad Latinos oratores, in quibus non Menenium ut puto Agrippam, qui potest uideri antiquus, nostrorū temporum disertis anteponere soletis, sed Ciceronē, & Cæsarem, & Cæliū, & Caluum, & Bru-

Antiqui *Vlysses* *Nestor* *Demosthenes* *Hyperides* *Annus magnus* *Menenius Agrippa* *Cicero* *Cesar* *Celius* *Caluus*

Brutus Asinius Messala

& Brutum,& Asinium, & Messalam, quos quidem cur antiquis temporibus potius ascribatis quàm nostris, non uideo. nam ut de Cicerone ipso loquar, Hirtio nempe & Pansa consulibus, ut Tyro libertus eius scripsit, vij Idus occisus est, quo anno diuus Augustus in locum Pansę & Hirtij se & Q. Pediū coss. suffecit. statue viij & l annos, quibus mox diuus Augustus Remp. rexit: adijce Tiberij tres & uiginti, & propè quadriennium Cai, ac bis quaternosdenos Claudij & Neronis annos, atq; unum Galbæ & Othonis, & Vitellij unum annum, ac sextam iam felicis huius principatus stationem, qua Vespasianus Remp. fouet, c & xx anni ab interitu Ciceronis in hunc diem colliguntur, unius hominis ætas. Nam ipse ego in Britannia uidi senem, qui se fatetetur & pugnæ interfuisse, qua Cæsarem inferentem arma Britanniæ, arcere littoribus, & pellere aggressi sunt. Ita si eum qui armatus C. Cæsari restitit, uel captiuitas uel uoluntas, uel fatum aliquod in urbem pertraxisset, idem Cæsarem ipsum & Ciceronem audire potuit, & nostris quoq; auctoribus interesse. Proximo quidem congiario ipsi uidistis pletosq; senes, qui se à diuo quoque Augusto semel atq; iterum accepisse congiarium narrabant. ex quo colligi potest, & Coruinum ab illis & Asinium audiri potuisse. Nam Coruinus in medium usq; Augusti principatum, Asinius penè ad extremum durauit. Nec diuidatis seculum, & antiquos ac ueteres uocetis oratores, quos eorundem hominum aures agnoscere ac uelut cōiungere & copulare potuerunt. Hæc ideo prædixi, ut si qua & horum oratorum, fama, gloriaq;, ac laus tēporibus adquiritur, eandem docerem in medio sitam, & propiorem nobis quàm Ser. Galbę, Caio Carboni, quosq; alios antiquos merito uocaremus. Sunt enim horridi, & impoliti, & rudes, & informes, & quos utinam imitatus non esset Caluus uester aut Cælius, aut ipse Cicero. Agere enim fortius iam & audentius uolo, si illud ante prædixero, mutari cum temporibus formas & genera dicendi. Sicut Catoni seni comparatus C. Gracchus, plenior & uberior: sic Graccho politior & ornatior, Crassus: sic utroq; distinctior & urbanior & altior, Cicero: Cicerone mitior Coruinus & dulcior, & in uerbis magis elaboratus. Nec quæro quis disertissimus. Hoc interim probasse contentus sum, non esse unum eloquentiæ uultum, sed in illis quoque quos uocatis antiquos, plures species deprehendi: nec statim deterius esse quod diuersum est: uitio autem malignitatis humanæ uetera semper in laude, præsentia in fastidio esse. Nam non dubitamus inuenros qui pro Catone Appium Cæcum magis mirarentur. Satis constat nec Ciceroni quidem obtrectatores defuisse, quibus inflatus, & tumens, nec satis pressus, supra modum exultans & superfluens & parum antiquus uideretur. Legisti utique & Calui, & Bruti, ad Ciceronem missas epistolas. ex quibus facile est deprehendere, Caluum quidem Ciceroni uisum exanguem, ac tritum, Brutum autem otiosum atque disiunctum, Rursumq; Ciceronem à Caluo

C. & xx anni, unius hominis ætas

Congiarium

Mutātur cum tēporibus formæ & genera dicendi

Non est unus eloquentiæ uultus

Appius Cæcus

quidem male audiuisse tanquam solutum & eneruem: à Bruto autem, ut ipsius uerbis utar, tanquam fractum atq; elumbem. Si me interroges, omnes mihi uideri uerum dixisse. sed mox ad singulos ueniam, nec mihi cum uniuersis negotium est. Nam quatenus antiquorũ admiratores hunc uelut terminum antiquitatis constituere solent, quem usque ad Cassium Seuerum faciunt, quem primum affirmant flexisse ab illa uetere, atque dicendi uia directa, non infirmitate ingenij, nec inscitia literarum transtulisse se ad id dicendi genus contendo, sed iudicio & intellectu. Vidit namq;, ut paulo ante dicebam, conditionem temporum & diuersitates auctorum, formam quoq; ac speciem orationis remutandam. Facile perferebat prior iste populus, ut imperitus & rudis, imperitissimarum orationum spacia: atq; idipsum laudabat, si dicẽdo quis diem eximeret. Ita uero longa principiorum præparatio, & narrationis altè repetita series, & multarum diuisionum ostentatio, & mille argumentorum genera, & quicquid aliud aridissimis Hermagoræ & Apollodori libris præcipitur, in honore erat: & si quis odoratus philosophiam, atque ex ea locum aliquem orationi suæ insereret, in cœlum laudibus ferebatur. Nec mirum. erant enim hæc noua & incognita: & ipsorum quoque oratorum paucissimi præcepta & rhetorum aut philosophorum placita cognouerant. At hercule peruulgatis iam omnibus, cum uix in cortina quisquam assistat, qui elementis studiorum & si non instructus, at certe imbutus sit, nouis & exquisitis eloquentiæ itineribus opus est, per quæ orator fastidium aurium effugiat, utique apud eos iudices qui ui aut potestate non iure & legibus cognoscunt, & nec accipiunt tempora sed constituunt, nec expectandum habent oratorem dum illi libeat de ipso negotio dicere, sed sæpe ultro admonent, atq; aliò transgredientem reuocant & festinare se testantur. Quis nunc ferat oratorem de infirmitate ualetudinis suæ præfantem? qualia sunt ferè principia Coruini. Quis quinque in Verrem libros expectauerit? Quis de exceptione & formula perpetietur illa immensa uolumina, quæ pro M. Tullio, aut A. Cæcina legimus? Præcurrit hoc tempore iudex dicentem, & nisi aut cursu argumentorum, aut colore sententiarum, aut nitore & cultu descriptionum inuitatus & corruptus est, auersatur dicentem. Vulgus quoq; assistentium & affluens & uagus auditor assueuit iam exigere lætitiam & pulchritudinem orationis, nec magis perfert in iudicijs tristem & impexam antiquitatem, quàm si quis in scena Roscij, aut Turpionis aut Ambiuij exprimere gestus uelit. Iam uero iuuenes & ipsa studiorum incude positi, qui profectus sui causa oratores sectantur, non solum audire, sed etiam referre domum aliquid illustre & dignum memoria uolunt: Traduntq; inuicem, ac sæpe in colonias ac prouincias suas scribunt, siue in suis aliquis arguta & breui sententia effulsit, siue locus exquisito & poetico cultu enituit. exercetur enim iam ab oratore etiam poeticus decor, non Actij aut Pacuuij

Cassius Seuerus

Populus olim rudis

Aridissimi Hermagoræ & Apollodori libri

In cortina assistens

Tristis & impexa antiquitas

ueterno inquinatus, sed ex Oratij, & Virgilij, & Lucani sacrario prolatus? Horũ igitur auribus, & iudicijs obtemperãs, nostrorum oratorũ ætas pulchrior & ornatior extitit. Neq; ideo minus efficaces sunt orationes nostræ, quia ad aures iudicantium cum uoluptate perueniũt. Quid enim si infirmiora horum temporum templa credas, quia non rudi cemento, & informibus tegulis extruuntur, sed marmore nitent & auro radiantur? Equidem fateor uobis simpliciter, me in quibusdam antiquorum uix risum, in quibusdam aũt uix somnum tenere, nec unum de populo. Canuti aut Aride Furnio & Toranio, quicq; alios in eodem ualetudinario hæc ossa & hanc maciem probant. Ipse mihi Caluus cum unum & uiginti, ut puto, libros reliquerit, uix in una aut altera oratiuncula satis facit. nec dissentire cæteros ab hoc meo iudicio uideo. quotus enim quisq; Calui in Asitium aut in Drusum legit? at hercule in hominum studiosorũ manibus uersantur accusationes quæ in Vatinium conscribuntur, ac præcipue secunda ex his oratio. est enim uerbis ornata, & sententijs auribus iudicum accommodata: ut scias ipsum quoq; Caluũ intellexisse quid melius esset, nec uoluntatẽ quin sublimius & cultius diceret, sed ingeniũ ac uires defuisse. Quid ex Cælianis orationibus? nempe hęc placent siue in uniuersa parte factum in quibus nitorem & altitudinẽ horum temporũ agnoscimus. Sordes aũt uerborum, & hians compositio & inconditi sensus redolent antiquitatem, nec quenquam adeo antiquarium puto, ut Cælium ex ea parte laudet, qua antiquus est. Concedamus sanè C. Cæsari ut propter magnitudinem cognitionis & occupationes rerum minus eloquentia effecerit, quàm diuinum eius ingenium postulabat, tam hercule quàm Brutum philosophiæ suæ relinquamus. Nam in orationibus minorem esse fama sua etiam admiratores eius fatentur, nisi forte quisquam aut Cæsaris pro Decio Samnite, aut Bruti pro Deiotaro Rege, cæterosq; cuiusdam lenti luminis ac temporis libros legit, nisi qui & carmina eorundem miratur. fecerunt enim & carmina, in Bibliothecas retulerunt, non melius quàm Cicero, at felicius, quia illos fecisse pauciores sciunt. Asinius quoq; quanquam propioribus temporibus natus sit, uidetur mihi inter Menenios & Appios studuisse. Pacuuium certe, & Actium nõ solum tragœdijs, sed etiam orationibus suis expressit, adeo durus & siccus. Oratio autem sicut corpus hominis ea demum pulchra est, in qua non eminent uenæ, nec ossa numerantur, sed temperatus ac bonus sanguis implet membra & exurgit toris, ipsos quoq; neruos robur tegit, & decor commendat. Nolo Coruinum insequi, quia non per ipsum stetit quo minus lætitiam nitoremq; nostrorum temporum exprimeret. Viderimus inquam iudicio eius uis aut animi aut ingenij sufficeret. Ad Ciceronem uenio, cui eadem pugna cum æqualibus suis fuit, quæ mihi uobiscũ est. Illi enim antiquos mirabantur, ipse suorum temporum eloquentiam anteponebat. nec ulla re magis eiusdem ætatis oratores pręcurrit quàm iudicio. Primus enim excoluit

In eodem ualetudinario — *Calui in Vatinium accusationes* — *Celianæ orationes* — *C. Iul. Cæsar* — *Brutus* — *Asinius* — *Oratio pulchra* — *Messala Coruinus* — *Cicero* — *Ciceronis iudicium*

excoluit orationem, primus & uerbis delectum adhibuit, & compositioni artem: locosq́ altiores attentauit, & quasdam sententias inuenit: utiq; in his orationibus quas senior iam & iuxta finem uitæ composuit, id est, postquam magis profecerat, usuq́ & experimentis didicerat, quod optimum dicendi genus est. Nam priores eius orationes non carent uitijs antiquitatis: lentus est in principijs, longus in narrationibus, otiosus circa excessus: tarde commouetur, raro incalescit: pauci sensus opt. & cum quodam lumine terminatur: nihil ex tempore referre possis: & uelut in rudi ædificio, firmus sanè paries & duraturus, sed non satis expolitus & splendens.

Orationes quas senior scripsit, meliores

Ego autem oratorem sicut locupletem ac laudatum patrem familiæ non eo tantum uolo tecto tegi, quod hymbrem ac uentum arceat, sed etiam quod uisum & oculos delectet: non ea solum instrui supellectile quæ necessarijs usibus sufficiat, sed etiam sit in apparatu eius, & aurum, & gemmę, ut sumere in manus aut aspicere sæpius liceat: quædam uero procul arceantur ut iam obliterata & olentia: nullum sit uerbum uelut rubigine infectum, nulli sensus tarda & inerti structura in morem Annalium componantur: fugiat fœdam & insulsam scurrilitatem, uariet compositionem, nec omnes clausulas uno & eodem modo determinet. Nolo irridere rotam fortunæ, & ius Verrinum, & illud tertio quoq; sensu in omnibus pro sententia positum, esse uideatur. Nam & hoc inuitus rettuli & plura omisi, quæ tamen sola mirantur atq; exprimunt, hi qui se antiquos oratores uocabant. neminem nominabo, genus hominum signasse contentus, sed uobis utiq; uersantur ante oculos qui Lucillium pro Oratio, & Lucretium pro Virgilio legunt: quibus eloquentia tui Aufidij Bassi, aut Seruilij Noniani ex comparatione Sisenæ aut Varronis sordet, qui rhetorum nostrorum commentarios fastidiunt, oderunt, Calui mirãtur: quos more prisco apud iudicem fabulantes auditores sequuntur, non populus audit, uix denicq; litigator perpetitur, adeo mœsti & inculti illam ipsam quam iactant sanitatem, sed ieiunio consequuntur. Porrò ne in corpore quidem ualetudinem medici probant, quæ animi anxietate confinis sit. parum est ægrum non esse, fortem & lætum & alacrem uolo. propè abest ab infirmitate in quo sola sanitas laudatur. Vos ergo disertissimi, ut potestis, ut facitis, illustrate seculum nostrum pulcherrimo genere dicendi. Nam & te Messala uideo lætissima quæq; antiquorum imitantem. Et uos Materne ac Secunde ita grauitati summum nitorem & cultum uerborum miscetis, ea electio inuentionis, is ordo rerum, & quotiens causa poscit, ubertas, ea (quotiens permittitur) breuitas, is compositionis decor, sententiarum planitas: sic exprimitis affectus, sic libertatem temperatis, ut etiam si nostra iudicia malignitas & inuidia tardauerit, uerum de uobis daturi sint posteri nostri. Quæ cum Aper dixisset, Agnoscitis ne inquit Maternus uim & ardorem Apri nostri? quo torrente, quo impetu sæculum nostrum defendit? q; copiose

Priores orationes

Orator qualis

Annales prisci

Esse uideatur clausula apud Ciceronem frequens

Sanitatē orationis ieiunio rerū consequi

ac uarie uexauit antiquos? quanto non solum ingenio ac spiritu, sed etiam eruditione & arte ab ipsis mutuatus est, per quæ mox ipsos incesseret? Tum tamen Messala promissum ita mutasse non debes. neq; enim defensores antiquorum exigimus, nec quenquam nostrorum, quanquam modo laudati sumus, his quos insectatus est Aper comparamus. ac ne ipse quidem ita sentit, sed more ueteri & alijs uestris philosophis sæpe celebrato sumpsit sibi contradicendi partes. Exprime nobis non laudationem antiquorum (satis enim illos fama sua laudat) sed causas cur in tantum ab eloquentia eorum recesserimus, cum præsertim centum & xx annos ab interitu Ciceronis in hunc diem effici ratio temporum collegerit. Tum Messala: sequar à te præscriptam formam Materne. neq; enim diu cōtradicendum est Apro, qui primum, ut opinor, non mouit, tanquam parum proprie antiqui uocarentur, quos satis constat ante centum annos fuisse.

Antiqui siue maiores

Mihi autem de uocabulo pugna non est, siue illos antiquos, siue maiores, siue quo alio mauult nomine appellet, dummodo in confesso sit eminentiorem illorum temporum eloquentiam fuisse.

Eminētior Ciceroniani seculi eloquentia

Ne illi quidem parti sermonis eius repugno, si quo minus fatetur plures formas dicendi etiam ijsdem sæculis, nedum diuersis extitisse. Sed quomodo inter Atticos oratores Demostheni tribuerit, proximum autem locum Aeschines & Hyperides & Lysias & Lycurgus obtinent, omnium autem consensu hęc oratorum ætas maxime probatur: sic apud nos Cicero quidem cęteros eorundem temporum disertos antecessit.

Cicero cæteros eorundem temporum disertos antecellit

Caluus autem & Asinius & Cæsar & Cælius & Brutus sic iure & prioribus & sequentibus anteponuntur. nec refert qui inter se specie differant, cum genere consentiant. at tristior Caluus, numerosior Asinius, splendidior Cæsar, amatior Cælius, grauior Brutus, uehementior & plenior & ualentior Cicero, omnes tamen eandem sanitatem eloquentię ferunt: ut si omnium pariter libros in manum sumpseris, quamuis in diuersis ingenijs, esse quandam iudicij ac uoluminis similitudinē & cogitationem.

Mutua malignitas ueterum

Nam quod inuicem se obtrectauerunt, & supersunt aliqua epistolis eorum inserta, ex quibus mutua malignitas detegitur, non est oratorum uitium, sed hominum. Nam & Caluum & Asinium & ipsum Ciceronem credo solitos & inuidere, & liuere, & cæteris humanæ infirmitatis uitijs affici. solum inter hos arbitror Brutum non malignitate nec inuidia, sed simpliciter & ingenue iudicium animi sui detexisse. an inuideret Ciceroni, qui mihi uidetur ne Cæsari quidem inuidisse? Quod ad Ser. Galbam & C. Lelium attinet, & si quos alios antiquorum agitare non desistit, nō exigit defensorem, cum fatear quædam eloquentiæ eorum, ut nascenti adhuc nec satis adultæ defuisse.

Eloquentia nascens nec satis adulta

Cæterum si omisso optimo illo, & perfectissimo genere eloquentiæ, eligenda sit forma dicendi, malim hercule C. Gracchi impetum, aut L. Crassi maturitatem, quàm calamistros Mecenatis, aut tinnitus Gallionis: adeo melius oratorem, uel hirta toga induere, quàm fucatis & meretricijs

uestibus

uestibus insignire. Neq; enim oratorius iste, immo hercule ne uirilis quidem cultus est, quo plerić ipsorum nostrorum actores ita utuntur, ut lasciuia uerborum & leuitate sententiarum, & licentia compositionis, histrionales modos exprimant. quodq; uix auditu fas esse debeat, laudis & gloriæ & ingenij loco plerić iactant, cantari saltarić commentarios suos. Vnde oritur illa fœda & præpostera, sed tamen frequens quibusdam exclamatio, ut oratores nostri temerè dicere, histriones disertè saltare dicantur. Equidem non negauerim Cassium Seuerum, quē solum Aper noster nominare ausus est, si his comparetur qui postea fuerunt, posse oratorem uocari, quanquam in magna parte librorum suorum plus uis habeat quàm sanguinis. Primus enim contempto ordine rerum, omissa modestia, ac pudore uerborum, ipsis etiam quibus utimur armis incompositus, & studio feriendi plerunq; deiectus nō pugnat, sed rixatur. Cæterum, ut dixi sequentibus comparatus, & uarietate eruditionis, & lepore urbanitatis & ipsarum uirium robore, multum cæteros superat, Quorum neminem Aper nominare & uelut in aciem educere sustinuit. Ego autem expectabam, ut Bruto, Asinio, & Cęlio & Caluo, aliud nouum agmen produceret, plurisq; uel certe totidem nominaret, ex quibus alium Ciceroni, alium Cæsari, singulis demum singulos opponeremus. Nunc detrectasse nominatim antiquos oratores contentus, neminem sequentium laudare ausus est, nisi in publicum & in commune. ueritum credo ne multos offenderet, si paucos excerpsisset. quotus enim quisq; scholasticorum non hac sua persuasione fruitur, ut se ante Ciceronem numeret, sed planè post Gabinianum? At ego non uerebor nōminare singulos, quo facilius propositis exemplis appareat quibus gradibus fracta sit & diminuta eloquentia. Appropera inquit Maternus, & potius exolue promissum: neq; enim hoc colligi desideramus, disertiores esse antiquos, quod apud me equidem in cōfesso est. Sed causas exquirimus, quas te solitum tractare, pauloante, plane mitiore eloquētia & temporum nostrorum, miratus, antequam te Aper offenderet maiores tuos lacessendo. Non sum, inquit, offensus à prima disputatione, nec uos offendi decebit, si quid forte aures uestras perstringit, cum sciatis hanc esse eiusmodi sermonum legem, iudicium animi citra damnum affectus proferre. Perge inquit Maternus, de antiquis loquaris. utere antiqua libertate, qua uel magis degenerauerimus quàm ab eloquentia. Et Messala, non reconditas Materne causas requiris, nec aut tibi ipsi, aut huic Secundo uel huic Apro ignotas, & iam mihi partes assignatis proferendi in medium quæ omnes. Quis enim ignorat & eloquentiam & cæteras artes descivisse ab ista uetere gloria, non inopia hominum sed desidia iuuentutis, & negligentia parentum, & inscientia præcipientium, & obliuione moris antiqui? quæ mala primum in urbe nata, mox per Italiam fusa iam in prouincias manant: quanquam nostra nobis notiora sunt. Ego de urbe & his proprijs ac uernaculis

Histrionales modi

Cantari saltarić commentarios

Oratores temere dicunt

Histriones diserte saltant

Cass. Seuerus

naculis uitijs loquar, quæ natos statim excipiunt, & per singulos ætatis gradus cumulantur, si prius de seueritate ac disciplina maiorum circa educandos firmandosque liberos pauca prædixero. Iamprimum suus cuique filius ex casta parente natus, non in cella emptæ nutricis, sed gremio ac sinu matris educabatur, cuius præcipua laus erat, tueri domum, & inseruire liberis. Eligebatur autem aliqua maior natu propinqua, cuius probatis spectatisque moribus, omnis cuiuspiam familiæ soboles cõmitteretur, coram qua neque dicere fas erat quod turpe dictu, neque facere quod inhonestum factu uideretur. Ac nõ studia moresque, sed remissiones etiam lususque puerorum, sanctitate quadam ac uerecundia temperabat. Sic Corneliam Gracchorum, sic Aureliam Cæsaris, sic Actiam Augusti matrem præfuisse educationibus, ac produxisse principes liberos accepimus. quæ disciplina ac seueritas eò pertinebat, ut sincera & integra & nullis prauitatibus detorta uniuscuiusque natura, toto statim pectore arriperet artes honestas: & siue ad rem militarem, siue ad iuris scientiam, siue ad eloquentiæ studium inclinasset, id solum ageret, id uniuersum hauriret. At nunc natus infans delegatur Græculæ alicui ancillæ, cui adiungitur unus aut alter ex omnibus seruis plerunque uilissimus, nec cuiquam serio minister accommodatus. horum fabulis & erroribus teneri statim & rudes animi imbuuntur. Nec quisquam in tota domo pensi habet, quid coram infante domino, aut dicat, aut faciat: quando etiam ipsi parentes nec probitati neque modestiæ paruulos assuefaciunt, sed lasciuiæ & libertati. per quæ paulatim impudentia irrepit & sui contemptus. Ideo uero propria & peculiaria huius urbis uitia penè in utero matris concipi mihi uidentur, histrionalis fauor & gladiatorum equorumque studia. quibus occupatus & obsessus animus quantulum loci bonis artibus relinquit? quotum quemque inueneris qui domi quicquam aliud loquatur? quos alios adulescentulorum sermones excipimus, si quando auditoria intrauimus? Nec præceptores quidem ullas crebriores cum auditoribus suis fabulas habent? colligunt enim discipulos non seueritate disciplinæ, nec ingenij experimento, sed ambitione salutantium, sed illecebris adulationis. Transeo prima discentium elementa, in quibus & ipsis parum elaboratur. nec in auctoribus cognoscendis, nec in euoluenda antiquitate, nec in notitiam uel rerum uel hominum, uel temporum satis operę insumitur. sed expectantur quos rhetoras uocant, quorum professio quando primum in hãc urbem introducta sit, quamque nullam apud maiores nostros auctoritatem habuit, statim de curijs. Referam necesse est animum ad eam disciplinam qua usos esse eos oratores accepimus, quorum infinitus labor & quotidiana meditatio, & in omni genere studiorum exercitationes ipsorum etiam continentur libris. Notus est uobis utique Ciceronis liber qui Brutus inscribitur, in cuius extrema parte (nam prior commemorationem ueterum oratorum habet) sua initia, suos gradus, suæ eloquentiæ

Prima discentium elementa
Autores cognoscendi
Euoluenda antiquitas
Notitia rerum hominũ, temporum
Ciceronis Brutus

quentiæ uelut quandam educationem refert. se apud Q. Mutium ius ciuile didicisse, apud Philonem Academicum, apud Diodorum Stoicum omnis philosophię partes penitus hausisse: neq; his doctoribus contentum, quorum ei copia in urbe contigerat, Achaiam quoq; & Asiam peragrasse, ut omnem omnium artium uarietatem complecteretur. Itaq; hercule in libris Ciceronis deprehendere licet, non Geometriæ, non Musicæ, non grammaticæ, non deniq; ullius ingenuę artis scientiam ei defuisse. Ille dialecticæ subtilitatem, ille moralis partis utilitatem, ille rerum motus causasq; cognouit. ita enim est, optimi uiri, ita, ex multa eruditione, ex pluribus artibus, & omnium rerum scientia, exundat & exuberat illa admirabilis eloquentia. neq; oratoris uis & facultas, sicut cæterarum rerum, angustis & breuibus terminis cluditur: sed is est orator, qui de omni quæstione pulchrè & ornatè & ad persuadendum apte dicere, pro dignitate rerum, ad utilitatem temporum, cum uoluptate audientiũ possit. Hæc sibi illi ueteres persuadebant. ad hæc efficienda intelligebant opus esse, non ut rhetorum scholis declamarent, nec ut fictis nec ullo modo ad ueritatem accedentibus controuersijs linguam modo & uocẽ exercerent, sed ut his artibus pectus implerent, in quibus de bonis ac malis, de honesto ac turpi, de iusto & iniusto disputatur. Hæc enim est oratoris subiecta ad dicendum materia. Nam in iudicijs ferè de æquitate, in deliberationibus de honestate dicimus, ita ut plerunque hæc ipsa inuicem misceantur. de quibus copiose & uarie & ornate nemo dicere potest, nisi qui cognouit naturã humanam, & uim uirtutum, prauitatemq; uitiorum, & intellectum eorum, quæ nec in uirtutibus neq; in uitijs numerantur. Ex his fontibus etiam illa profluunt, ut facilius iram iudicis uel instiget uel leniat, qui scit quid iræ promptius: & miserationem impellat, qui scit quid sit misericordia, & quibus animi motibus concitetur. In his artibus exercitationibusq; uersatus orator, siue apud infestos siue apud cupidos, siue apud inuidentes, siue apud tristes, siue apud timentes dicendum habuerit, tenebit habenas animorum: & prout cuiusq; natura postulabit, adhibebit manum & temperabit orationem, parato omni instrumento, & ad omnem usum reposito. Sunt apud quos astrictum, & collectum, & singula statim argumenta concludens dicendi genus plus fidei meretur. apud hos dedisse operam dialecticæ proficiet. Alios fusa, & æqualis, & ex omnibus ducta sermonibus oratio, magis delectat. ad hos permouendos mutuabimur aliquid à Peripateticis: hi aptos & in omnem disputationem paratos iam locos dabunt, Academici pugnacitatem, Plato altitudinem, Xenophon iucunditatem: ne Epicuri quidem & Metrodori honestas quasdam exclamationes assumere, hisq; prout res poscit, uti, alienum erit oratori. neq; enim sapientem informamus, neq; Stoicorum ciuitatem, sed eum qui non quasdam artes audire, sed omnes liberaliter debet. Ideoq; & iuris ciuilis scientiam ueteres oratores comprehendebant,

Absolutissima Ciceronis eruditio

Oratoris uis & facultas

Oratoris ad dicendum subiecta materia

Aequitas

Honestas

Astrictum dicendi genus

Fusa oratio

Stoicorum ciuitas

& grammatica, musica, & geometria imbuebãtur. Incidunt enim causæ plurimæ quidem ac penè omnes, quibus iuris notitia desideratur: pleræq; autem in quibus hæc quoq; scientiæ requiruntur. Nec quisquam respondeat: sufficit ut ad tempus simplex quiddam & informe doceamus. Primum enim aliter utimur proprijs aliter cõmodatis: longeq; interesse manifestum est, possideat quis quę profert an mutuetur. Deinde ipsa multarum artium scientia etiã aliud agentes nos ornat, atq; ubi minime credas, eminet & excellit. Idq; non doctus modo & prudens auditor, sed etiam populus intelligit: ac statim ita laude prosequitur, ut legitimè studuisse, ut per omnes eloquentiæ numeros esse: ut deniq; oratorem etiam fateatur. quem non posse aliter existere, nec extitisse unquã confirmo, nisi eum qui tanquam in aciem omnibus armis instructus, sic in forum omnibus artibus armatus exierit. quod adeo negligitur ab horum temporũ disertis, ut in actionibus eorum fex quoq; quotidiani sermonis fœda ac pudenda uitia deprehendantur, ut ignorent leges, non teneant S.C. ius ciuitatis ultro derideant: sapientiæ uero studium & præcepta prudentium penitus reformident: in paucissimos sensus & angustas sententias detrudant eloquentiã, uelut expulsam tegno: ut quę olim omnium artium domina pulcherrimo comitatu pectora implebat, nunc circuncisa & amputata sine apparatu, sine honore, penè dixerim sine ingenuitate, quasi una ex sordidissimis artificijs discatur. Ego hanc primam & præcipuam causam arbitror, cur tantum ab eloquẽtia antiquorum oratorum recesserimus. Si testes desiderantur, quos potiores nominabo quàm apud Græcos Demosthenem? quem studiosissimum Platonis auditorem fuisse memoriæ proditum est. Et Cicero his (ut opinor) uerbis, quicquid in eloquentia effecerit, id se non rhetorum, sed Academiæ spacio consecutum. Sunt aliæ causæ magnæ & graues, quas à uobis aperiri æquũ est, quoniam quidem ego iam meum munus expleui, & quod in consuetudine est, satis multos offendi: qui si forte hoc audirent, certũ habeo dicturos, me dum iuris & philosophiæ scientiam, tanquam oratori necessariam laudo, ineptijs meis placuisse. Et Maternus, Mihi quidẽ, inquit, susceptum à te munus adeo peregisse nondum uideris, ut incohasse tantũ, & uelut uestigia ac liniamenta quędam ostendisse uidearis. Nam quibus instrui ueteres oratores soliti sint, dixisti, differentiamq; nostræ desidiæ & inscientiæ aduersus acerrima & fœcundissima eorũ studia demonstrasti. Cætera expecto, ut quemadmodum ex te didici quid aut illi scirent, aut nos nesciamus, ita hoc quoq; cognoscã, quibus exercitationibus iuuenes iam & forum ingressi cõfirmare & alere ingenia sua soliti sint. neq; enim arte & scientia, sed longe magis facultate eloquentiam contineri, nec tu puto abnues, & hi significare uultu uidentur. Deinde cum Aper & Secundus idem annuissent Messala quasi rursus incipiens: Quoniam initia & semina ueteris eloquentiæ satis demonstrasse uideor, docendo quibus artibus antiqui oratores

institui

Iuris ciui. scientia

Scientia multarum artium

Eloquentia artium omnium domina

Sine ingenuitate

Demosthenes Platonis auditor

Cicero fuit Academicus

instituti eruditiq; soliti sint, persequar nunc exercitationem eorum: quanquam ipsis artibus inest exercitatio, nec quisquam percipere tot reconditas aut tam uarias res potest, nisi ut scientiæ meditatio, meditationi facultas, facultati uis eloquentiæ accedat. per quæ colligitur eandem esse rationem, & percipiendi quæ proferas, & proferendi quæ perceperis. sed si cui obscuriora hæc uidentur; isq; scientiam ab exercitatione separat, id certe concedet, instructum & plenum his artibus animum longe paratum ad eas exercitationes uenturum, quæ propriæ circa oratoriam uidentur.

Scientia
Meditatio
Facultas
Eloquentiæ uis

Ergo apud maiores nostros iuuenis ille, qui foro & eloquentiæ parabatur, imbutus iam domestica disciplina, refertus honestis studijs, deducebatur à patre, uel à propinquis, ad eum oratorem qui principem locum in ciuitate tenebat. hunc sectari, hunc prosequi, huius omnibus dictionibus interesse, utq; sic dixerim, pugnare in prælio discere. magnus ex hoc usus, multum constantiæ, plurimum iudicij iuuenibus statim contingebat, in media luce studentibus atq; inter ipsa discrimina, ubi nemo impune stultè aliquid, aut contrariè dicit, quod & iudex respuat, & aduersarius exprobret, ipsi denique aduocati aspernentur. Igitur uera statim & incorrupta eloquentia imbuebantur: & quanquam unum sequerentur, tamen omnes eiusdem ætatis patronos in plurimis & causis & iudicijs cognoscebant: habebantq; ipsius Populi diuersissimarum aurium copiam, ex qua facile deprehendebatur quid in quoque uel probaretur uel displiceret. Ita nec præceptor deerat optimus quidem & electissimus, qui faciem eloquentiæ non imaginem præstaret: nec aduersarij & æmuli ferro non sudibus dimicantes: sed auditorium semper plenum semper nouum ex inuidis & fauentibus, ut nec bene dicta dissimularentur. Scitis enim magnam illam & duraturam eloquentiæ famam non minus in diuersis subsellijs parari quàm suis, quin immo constantius surgere ibi, fidelius corroborari. Atq; hercule sub eiusmodi præceptionibus iuuenis ille de quo loquimur, oratorum discipulus, fori auditor, sectator iudiciorum, eruditus & assuefactus alienis experimentis, cui quotidie audienti notæ leges, non noui iudicum uultus, frequens in oculis consuetudo concionum, sæpe cognitæ populi aures, siue accusationem susceperat, siue defensionem, solus statim unicuiq; causæ par erat.

Iuuenis foro & eloquentiæ destinatus qd primo faceret

Nonodecimo ætatis anno L. Crassus C. Carbonem, uno & uigesimo Cæsar Dolobellam, altero & xx Asinius Pollio Catonem, non multo ætatem antecedens Caluus Vatinium, ijs orationibus insecuti sunt, quas hodieq; cum admiratione legimus. Ac nunc adulescentuli nostri deducuntur in scenas scholasticorum, qui rhetores uocantur: quos paulo ante Ciceronis tempora extitisse, nec placuisse maioribus nostris ex eo manifestum est, quod Marco Crasso & Domitio censoribus cludere (ut ait Cicero) ludum impudentiæ iussi sunt. Sed ut dicere institueram deducimur in scholas, quibus non facile dixerim utrum ne locus ipse, an condiscipuli,

Quo ætatis anno orare in iudicijs cœperint,
L. Crassus
Cæsar
Asinius
Caluus

an genus

an genus studiorum plus mali ingenijs afferant. Nam in loco nihil reuerentię, sed in quem nemo nisi imperitus æque intrat. In condiscipulis nihil profectus, cum pueri inter pueros, & adolescentuli inter adulescentulos pari securitate dicant & audiantur. Ipsæ uero exercitationes magna ex parte contrariæ. Nempe enim duo genera materiarum apud rhetoras tractantur, suasoriæ & controuersiæ, robustioribus assignantur, quales perfidiæ, & quàm incredibiliter compositæ. Sequitur autem ut materiæ abhorrenti à ueritate declamatio quoque adhibeatur. Sic fit ut tyrannicidarum præmia, aut uitiatarum electiones, aut pestilentiæ remedia, aut incesta matrum, aut quicquid in schola quotidie agitur, in foro uel raro uel nunquam, ingentibus uerbis persequantur, cum ad ueros iudices uentum est rem cogitare, nihil humile, nihil abiectum eloqui poterat. Magna eloquentia, sicut flamma materia alitur, & motibus excitatur, & urendo clarescit. Eadem ratio in nostra quoque ciuitate antiquorum eloquentiam peruexit, Nam & si horum quoque temporum oratores ea consecuti sunt, quæ composita & quieta & beata Rep. imbui fas erat, tamen ista perturbatione ac licentia pleraque sibi assequi uidebantur: cum mixtis omnibus & moderatore uno carentibus tantum quisque orator saperet, quantum erranti populo persuaderi poterat. Hinc leges assiduæ, populare nomen, hinc conciones migrantium, ac penè pernoctantium in rostris, hinc accusationes potentium reorum, & assignatæ etiam domibus inimicitiæ, hinc procerum & assidua senatus aduersus plebem certamina: quæ singula & si distrahebant Rempublicam, exercebant tamen illorum temporum eloquentiã, & magis cumulare præmijs uidebantur. Quia quanto quisque plus dicendo poterat, tanto facilius honores assequebatur, tanto magis in ipsis honoribus collegas suos anteibat, tanto plus apud principes gratiæ, plus autoritatis apud patres, plus notitiæ ac nominis apud plebem probabat. hi clientelis etiam exterarum nationum redundabant. hos ituri in prouincias magistratus reuerebantur, hos reuersuri colebant. hi & præturæ & consulatui uacare ultro uidebantur, hi ne priuati quidem sine potestate erant, cum & populum & senatum consilio & autoritate regerent. quinimmo sibi ipsi persuaserant, neminem sine eloquentia aut assequi posse in ciuitate, aut tueri conspicuum & eminentem locum: nec mirum, cum etiam inuiti ad populum producerentur, cum parum esset in senatu breuiter censere, nisi qui ingenio & eloquentia sententiam suam tueretur, cum in aliquam inuidiam aut crimen uocati, sua uoce respondendum haberent, cum testimonia quoque in publicis non absentes nec per tabellam dare, sed coram & præsentes dicere cogerentur. Ita ad summa eloquentiæ præmia, magna etiam necessitas accedebat, & commoda. Disertum haberi pulchrum & gloriosum, sed contra, mutum & elinguem uideri, deforme habebatur. non minus rubore quàm pręmijs stimulabantur, ne clientulorum loco potiusquã patronorum numerarentur,

Suasoriæ
Controuersiæ
Declamatio

ne traditæ à maioribus necessitudines ad alios transissent: ne tanquam inertes & non suffecturi honoribus aut non impetrarent, aut impetratos male tuerentur. Nescio an uenerint in manus uestras hæc uetera, quę & antiquorum bibliothecis adhuc manent & nunc maxime à Mutiano contrahuntur: ac iam undecim (ut opinor) actorum libris, & tribus epistolarum composita, & edita sunt. Ex his intelligi potest Gn. Pompeium & Marcum Crassum non uiribus modo & armis, sed ingenio quoq; & oratione ualuisse: Lentulos, & Metellos, & Lucullos, & Curiones, & cæteram procerum manum, multum in his studijs operæ curæq; posuisse: nec quenquam illis temporibus magnam potentiam sine eloquentia consecutum. His accedebat splendor rerum, & magnitudo causarum, quæ & ipsa plurimũ eloquentiæ præstant. Nam multum interest utrum ne de furto, aut formula, & interdicto dicendum habeas, an de ambitu comitiorum, expilatis socijs, & ciuibus trucidatis. quæ mala sicut non accidere melius est, isq; optimus ciuitatis status habendus est, quo nihil tale patimur: ita cum acciderẽt ingentem eloquentiæ materiam subministrabant. Crescit enim cum amplitudine rerum uis ingenij, nec quisquam claram & illustrem orationem efficere potest, nisi qui causam parem inuenit. Non opinor Demosthenẽ orationes illustrãt, quas aduersus tutores suos composuit: nec Ciceronem, magnum oratorem P. Quintius defensus aut Licinius Archias poeta faciunt: Catilina, & Milo & Verres, & Antonius, hanc illi famam circundederunt: non quia tanti fuit R.P. malos ferre ciues, ut uberem ad dicendum materiam oratores haberent: sed, ut subinde admoneo, quæstionis meminerimus, sciamusq; nos de ea re loqui, quæ facilius turbidis & inquietis temporibus extitit. Quis ignorat utilius ac melius esse frui pace, quàm bello uexari? Plures tamen bonos præliatores bella quàm pax ferunt. Similis eloquentiæ conditio. Nam quo sępius steterit tanquã in acie, quoq; plures & intulerit ictus & exceperit, quo maior aduersarius, eo acrior qui pugnas sibi asperas desumpserit, tãto altior & excelsior & illis nobilitatus criminibus, more hominum agit, quorum ea natura est ut secura nolint. Transeo ad formam & consuetudinẽ ueterũ iudiciorũ: quæ & si nunc aptior est ita erit eloquentia, tanto illud forũ magis exercebat, in quo nemo intra paucissimas horas perorare cogebatur, & liberæ comperendinationes erant, & modum dicendi sibi quisq; sumebat, & numerus neq; dierum neq; patronorum cauebatur. Primus tertio consulatu Cn. Pompeius astrinxit imposuitq; ueluti frenos eloquentiæ, ita tamen ut omnia in foro, omnia in legibus, omnia apud prætores gererentur: apud quos quanto maiora negocia olim exerceri solita sunt, quod maius argumentum est, quàm quod causæ centumuirales quæ nunc primum obtinẽt locum, adeo splendore aliorum iudiciorũ obruebantur, ut neq; Ciceronis, neq; Cęsaris, neq; Bruti, neq; Cęlij, neq; Calui, nõ deniq; ullius magni oratoris liber apud centumuiros dictus legatur, exceptis

Actorum undecim libri

Nemo olim apud Rom. magnam potẽtiã sine eloquentia consecutus est

Illustris causa facit orationẽ illustrem

Forma & consuetudo ueterum iudiciorum

Liberæ cõperendinationes

Centumuirales causæ

ptis orationibus Asinij, quæ pro hæredibus Ironiæ inscribuntur, ab ipso tamen Pollione medijs diui Augusti temporibus habitæ, postquam longa temporum quies, & continuum populi otium, & assidua senatus tranquillitas, & maximi principis disciplina, ipsam quoq; eloquentiam sicut omnia alia pacauerat? Paruum & ridiculum fortasse uidetur quod dicturus sum, dicam tamen uel ideo ut rideatur. Quantum humilitatis putamus eloquentiæ attulisse penulas istas, quibus astricti & uelut inclusi cum iudicibus fabulamur? quantum uirium detraxisse orationi auditoria & tabularia credimus, in quibus iam ferè plurimæ causæ explicantur? Nam quomodo nobiles equos cursus & spacia probant, sic latus oratorum campus, per quem nisi liberi & soluti ferantur, debilitatur ac frangitur eloquentia. Ipsam quin immo curam & diligentem stili anxietatem contrariam experimur: quia sæpe interrogat iudex quando incipias, & ex interrogatione eius incipiendum est. frequenter probationibus & testibus, silentium patronus indicit. unus inter hæc dicenti ac alter assistit, & res uelut in solitudine agitur. Oratori autem clamore plausuq; opus est, & uelut quodam theatro. qualia quotidie antiquis oratoribus contingebant: cum tot pariter ac tam nobiles forum coarctarent: cum clientelæ quoq;, & tribus, & municipiorum legationes, ac partes Italię periclitantibus assisterent: cum in plerisq; iudicijs crederet Populus Ro. sua interesse quid iudicaretur. Satis constat C. Cornelium, & M. Scaurum, & T. Milonem, & L. Bestiam, & P. Vatinium, concursu totius ciuitatis & accusatos & defensos: ut frigidissimos quoq; oratores ipsa certantis populi studia excitare & incedere potuerint. Itaq; hercule eiusmodi libri extant, ut ipsi quoq; qui egerunt nō alijs magis orationibus censeantur. Iam uero cōciones assiduæ, & datum ius quoq; potentissimum quemq; uexādi, atq; ipsa inimicitiarum gloria, cum se plurimi disertorum, ne à P. quidem Scipione, aut Sylla, aut Gn. Pompeio abstinuerint, & ad incendendos principes uiros, ut est natura inuidiæ, populi quoq; histriones auribus uterentur, quantum ardorem ingenijs, quas oratoribus faces admouebāt? Non de otiosa & quieta re loquimur, & quæ probitate & modestia gaudeat: sed est magna ista & notabilis eloquentia alumna licentiæ, quam stulti libertatem uocabant, comes seditionum, effrenati populi incitamentum, sine obsequio, sine seruitute, contumax, temeraria, arrogans, quæ in bene constitutis ciuitatibus non oritur. Quem enim oratorem Lacedæmonium, quem Cretensem accipimus? quarum ciuitatum seuerissima disciplina, & seuerissimæ leges traduntur. Nec Macedonum quidem ac Persarum, ac ullius gentis, quæ certo imperio contenta fuerit, eloquentiam nouimus. Rhodij quidam, Athenienses plurimi oratores extiterunt: apud quos omnia populus, omnia imperiti, omnia (ut sic dixerim) omnes poterant. Nostra quoq; ciuitas donec errauit, donec se partibus, & dissensionibus, & discordijs confecit, donec nulla fuit in foro pax, nulla superiorum

Oratori, theatro opus

Apud Romanos olim tota ciuitas concurrebat, quum a gereretur causa

Eloquētia magna ista ac notabilis, mala res est

reueren-

reuerentia, nullus magistratuum modus, tulit sine dubio ualentiorem elo/quentiam, sicuti indomitus ager habet quasdam herbas lætiores. Sed nec tanti Reipublicę Gracchorum eloquentia fuit, ut pateretur & leges: nec bonæ formam eloquentię Cicero tali exitu pensauit. Sic quoque quod superest antiquis oratoribus, forum non emendare, nec usquam ad uotum compositæ ciuitatis argumentum est quidem, quod nemo nos aduocat, nisi aut nocens aut miser. quod municipium in ciuitatem nostram uenit, nisi quod aut uicinus populus, aut domestica discordia agitat? quam prouinciā tuemur, nisi spoliatam, uexatamque? Atqui melius fuisset non queri quàm iudicari. Quod si inueniretur aliqua ciuitas in qua nemo peccaret, superuacuus esset inter innocentes orator, sicut inter sanos medicus. Quomodo tamen minimum usus minimumque profectus, ars medentis habet in his gentibus, quę firmissima ualetudine ac saluberrimis corporibus utuntur: sic minor oratorum obscuriorque gloria est inter bonos mores & in obsequium regentis paratos. Quid enim opus est longis in senatu sententijs, cum optimi cito consentiant? Quid multis apud populum contionibus, cum de republica non imperiti & multi deliberent, sed sapientissimus & unus? Quid uoluntarijs accusationibus, cum tam raro & tam parce peccetur? Quid inuidiosis & excedentibus modum defensionibus, cum clementia cognoscentis obuiam periclitantibus eat? Credite optimi & in quantum opus est disertissimi uiri: si aut uos prioribus seculis, aut isti quos miramur his nati essent, ac deus aliquis uitas uestras, uestra tempora repēte mutasset, nec uobis summa illa laus & gloria in eloquentia, neque illis modus & temperamentum defuisset. Nunc quoniā nemo eodem tempore assequi potest magnam famā & magnā quietē, bonis seculi sui quisque citra obtrectationē alterius, utatur. Finierat Maternus: Tum Messala, Erant quibus cōtradicerem, erant de quibus plura dici uellem, nisi iam dies esset exactus. Fiet, inquit Maternus, postea arbitratu tuo, & si qua tibi obscura in hoc meo sermone uisa sunt, de his rursus conferemus. Ac simul assurgens & Aprum complexus, Ego inquit te poetis, Messala antiquarijs, criminabimur. At ego uos rhetoribus et scholasticis, inquit. Cum adrisissent, discessimus.

DIALOGI FINIS.

BEATVS RHENANVS LECTORI S.

HVNC libellū quo soceri sui Iulij Agricolæ uitam posteritati tradidit, nō esse subdititium ipsa phrasis est argumēto uerē Lydius lapis, quod dicitur, in hoc probandi genere. Scripsit aūt senex. Nobis defuit exēplar uetus ad quod cōferremus. Itaque uulgatā æditionē, quando aliud non dabatur, diligēter percurri, meoque Marte quædam errata deprehendi. Mutaui nōnulla, quædā tantū indico, lectori iudiciū relinquēs: id fit in ambiguis. Sunt & quę exponuntur, obscuriora uidelicet.

Quã non petissem ni cursaturus tam sęua & in u.t.) Hic in primis proni cur saturus scribe incursaturus, & clausulã aut quæsitiuè sic lege, quã non petissem, incursaturus tam sæua & infesta uirtutibus tẽpora? Aut, quod mihi simplicius uidetur, hoc modo, quã non petissem, ni incursaturus tam sæua & infesta uirtuti bus tẽpora. Nunc aptè coherent quæ sequuntur, legimus quum Arul. sensus est, non petissem ueniã, ni cogerer incidere in Domitiani tẽpora, ac referre quæ illi- us tyranni principatu contigere, quum omnis honestas exularet Roma.

Legimus quũ Aruleno Rustico, Pætus Thras. Herẽnio Senecioni Prisc. Hel uidius laudati essent.) Hoc est ab Aruleno Rustico, & Herẽnio Senecione. Optimus senator fuit Pætus Thrasea liberrimæq; linguæ. Vitam huius conscripsit Iun. Arulenus Rusticus, pulsus in exiliũ ea de causa. Heluidius Prisc. Tacito no stro nõ uulgariter laudatus in initio uigesimi libri historiæ Augustæ, gener Thra seæ extitit, ob cuius laudationem Herennius Senecio capitis pœnam luit sub Domitiano, libris utrorumq; exustis. Eius Senecionis in fine quoq; huius libelli mentionem facit. Vbi plura dicemus.

Expulsis insuper sapientię professoribus.) Nam propter Pætum Thraseã & Heluidiũ Priscum laudatos, istius criminis occasione philosophos omnes urbe Italiaq; summouit Domitianus, autore Suetonio.

Pauci & uti dixerim.) Lego pauci, ut ita dixerim.

Memoriam prioris senectutis.) Intelligit primam senectutem, hoc est, crudam & uiridem. Nam præcedit, propè ad ipsos exactæ ætatis terminos p.s. uenimus. Ergo senex hunc libellum conscripsit.

Et cõmeatus.) Hoc est ut posset abesse & uagari. Mox, nihil appetere iactatio nẽ. Forte leg. nihil appetere iactatione. Infra, quiete & otio trãsit, malim transiit.

Ad dona temporũ recognoscẽda.) Restituimus, ad dona tẽplorũ recognosc.

Nullam ultra potestatis personã, tristitiam & arrog.) Conijcio scribendũ, ubi officio satisfactũ nulla ultra potestatis personã tristitia. Et arrogantiã. Nisi quis malit ultra aduerbialiter accipere pro ulterius, nulla ultra potestatis persona. Tristitiam, & arrog. & auarit. Mox lego, ostentanda uirtute pro ostentandam.

Haud semper errat fama, aliquãdo & elegit. Opinor scribi debere, eligit. Nisi qs suspiceĩ fuisse, ferit, ut sit trãslatio à sagittarijs. Ibi, ꝓ collauit scripsi collocauit.

Vnde & uniuersum fama est trãsgressis.) Lego, unde & in uniuersum fama, è transgressis. Q. D. Sic narrant qui transgressi sunt.

Tunc primum.) Quemadmodum Liuius & Rusticus referunt. Alioqui lege rem, quum primum.

Quã hactenus nix & hyems appetebat.) Scribo, abdebat, hoc est, occultabat.

Et posita contra Hispa.) Indubie fuit, positu, id est, positione. Sic Annaliũ pri mo de numero legionũ. Quę positu regionis, à tergo illis, ac si repentinum auxi lium Italia posceret, haud procul accirentur. Rursum lib. 5. Ille positus siderum, ac spacia dimensus, hærere primo. Expone positu, hoc est propter positum siue positionem. Hoc magis arridet, quàm ut legatur, positi.

Nec concidere & exurgere.) Castigaui, nec occidere & exurgere. Infra malim, ut uires rebellibus ministrantem. Item alterius manus centuriones.

Et flumine.) Rhenum intelligit.

Amisit ira & uictoria.) Reposui, Omisit ira & uictoria.

Locorũq; difficultates.) Arbitror sic habuisse sincerã lectionẽ, super uirtutẽ ho stiũ, locorũ quoq; difficultates eluctatus. Sic Annaliũ li. 19. dixit, niues eluctãtib.

Vt quibus bellũ uolentibus erat.) Elegantissima locutio. Hoc est qui bellum uellent, Græca figura est de qua in uestibulo operis admonuimus, & suis prætere-

rea

rea locis. Sic apud Tacitum nostrum Annalium primo ut quibusq; bellum inuiris aut cupictibus erat. lib. 15. Hæc atq; talia plebi uolenti fuere. Sicq; lib. xix. ubi uulgo legebatur, cæterisq; remanere, & in uerba Vespasiani adigi uolentibus liberum fuit. nos fidem manu scripti codicis secuti, dispuncto uocabulo liberum scripsimus & in uerba Vespasiani adigi uolentibus fuit. Eodem mox libro, reposuimus, Mutiano uolenti rescripsere, ubi ante legebatur uolētia. Cæterum quod hic mox sequitur, probare exemplum, id est probabat, subaudi prouincia, ac operiri id est operiebatur animum recentis legati.

Tum Agricola quanquam transuecta æstas.) Lego, transacta æstas.

Sparsi per prouinciam numeri.) Loquitur de numeris militaribus.

Cuius possessione reuocatum Paulinum.) Hoc est à qua possidenda.

Nec laureatis quidē gesta prosecutus est.) Sic scribit de L. Vitellio lib. 19. Annalium, Ipse lauream, inquit, prospere gestæ rei ad fratrem misit.

Cæterū animorū prouinciæ prudēs.) Hoc est noscēs animos prouincialium.

Causas bellorum statuit excidere.) Siue excidere pro recidere legas, siue excindere parum refert.

Nihil per libertos seruosq; publicæ rei.) Saubauditur agere id est agebat.

Officijs & administrationibus potius non peccaturos.) Subaudi ducebat uel censebat.

Frumenti ac tributorum auctionem.) Malim exactionem.

Circumcisis in quæstum reperta, quæ ipso trib.) Emendauimus, circumcisis quæ in quæstum reperta, ipso trib. g. tolerabantur.

Nanq; per ludibrium asside.) Sensus est, Milites Romani cogebant in summa annonæ uilitate prouinciales emere frumenta, quæ mox ulterioribus uenderēt, clausis horreis publicis ueluti in summa charitate, quæ res ludibrio non carebat. In causa erat Procuratorum auaricia.

Quæ uel incuria intolerantia.) Lego, quæ uel incuria, uel tolerantia priorum.

Contracto exercitu multum in agm.) Posset sic quoq; legi, imò sic legēdum est, Contracto exercitu, militum in agmine laudare modestiam.

Eoq; in bello faciles.) Scribendū, eoq; in bellū faciles. Aut potius eoq; bello faciles. Sic enim Annalium lib. 1. seditioni promptū dixit: libro secundo, prælio paratam. Libro quarto, offensioni proniores. Eodē, Agrippina Neroni promptior.

Medio inter Britanniā atq; Hispaniam sita.) Medio Ablatiuus est, pro in medio. Sic in Annalibus dixit, Medio temporis.

Haud multum à Britannia differt, in melius aditus portusq;.) Prodigiose corruptus locus est. Lego differunt. Eius aditus portusq; per commercia & neg. cogniti. Eius. s. insulæ Hyberniæ.

Portus classe explorauit.) Opinor scribendum, prius classe explorauit. Mox mallem legere, impelleretur. nam sequitur, attollerent, & cōpararentur. Illic expones, & lætitia sua quisq; facta, id est per lætitiam. Paulo post, oppugnasse ultro castella adorti, malim oppugnare.

Specie ignari prudentiū admonebant.) Specie referendum est ad genitiuum prudentum. Ignaui specie prudentium admonebant.

Aduersa cum imputantur.) Non dubito quin Tacitus, aduersa uni imputantur. Estq; grauissima sententia nec minus uera. iniquissima hæc bellorū conditio est, prospera omnes sibi uendicāt, aduersa uni imputanrur. Hoc est duci. Sic lib. uigesimo Annalium Tacitus narrat Herenniū Gallum exercitus Romani legatum à militibus uerberatū, quos rum Germani profligauerāt. Victi, inquit, quod tum in morem uerterat, non suam ignauiam, sed perfidiam legati culpabant.

Et arte ducis rati.) Opinor legendum, & arte ducis irati, nihil ex arrogantia remittere, id est remittebant.

Eò ad extremum inopiæ uenere.) Ad extremum id est postremo, sic etiam alibi loquitur. Idem usurpatur Liuio.

Primum à Sueuis.) Sueuici maris meminit autor noster in libello de situ moribusq; Germanorũ, & tradit ex Cornelio Nepote Plinius, Q. Metello Celeri, tum Galliæ proconsuli, Indos à rege Sueuorũ dono datos, qui ex India cõmercij causa nauigantes, tẽpestatibus essent in Germaniam abrepti. Cæterum eas Sueuorum sedes hodie Saxones tenent: nam horum annalibus proditur ex insulis in Toringorum terram eos primum applicuisse. Et Sueui sunt Saxonibus hodieq; Toringi, quanquam ex litoralibus mediterranei facti.

Et in nostrã usq; ripã.) Intelligit sinistrã Rheni ripã, nam dextrã Germani tenebant. Sic lib. xx Annaliũ, forte nauẽ, inquit, haud procul castris frumento grauem, cũ per uada hæsisset, Germani in suã ripam trahebãt. Hoc est in ripã Rheni dextram.

A contractu dominationis.) Lege, contactu dominationis.

Nos terrarum ac libertatis extremos.) Plerunq; constructionem amat genitiui, quod alius dixisset, terris ac libertate extremos. Sed de hoc supra monuimus. Mox pro famæ posset etiam scribi fama, auferendi casu, id est per famam defendit. Item pro Atque, nihil sit incommodi si quis Atqui legat, ut pro. & inferiores Romani, eo infestiores Romani.

Postquam cunctis uastantibus.) Scribo, postquam cuncta uastantibus defuere terræ, & mare scrutantur. Mox. Soli omnium opes atq; inopiam.

Bona fortuna quæ in tributum egerat annus, in frumentũ, corpora ipsa ac manus, syluis ac paludibus uerbera emuniendis inter hac contumelias conterunt.) Legendum apparet, bona fortunasq; in tributum egerunt, in annonam frumentum, corpora ipsa ac manus, syluis & paludibus emuniẽdis uerbera inter ac contumelias conterunt. Nam Tacito solenne est transponere præpositiones. Sic & hic, uerbera inter ac contumelias, pro inter uerbera ac contumelias.

Neq; enim arma nobis aut metalla.) Arma non potuerunt illis deesse qui iam in procinctu erant. Itaq; legendũ, arua, hoc est agri quibus adiuuẽtur cõmeatus.

Brigãtes fœmina duce.) Hęc fuit Voadica regij generis fœmina, de qua supra.

Et in libertatem non in præsentiã laturi.) Reor synceram lectionẽ esse huiusmodi, & libertatem non in præsentia inlaturi pro illaturi. Significat prius ipsis libertatem fuisse, pro qua adipiscenda non erat opus pugnare, sed conseruanda. In præsentia dixit de futuro.

Vnde ostentamus.) Malim unde ostendamus, sicut mox dissensionibus pro discessionibus. Tametsi me non latet quid sit discessio populi.

Nullæ Romanos coniuges accedunt.) Emendaui, accendunt.

Alij nobis tradiderunt.) Hoc est priores Britanni.

Senum coloniæ.) Intelligit colonias ueteranorum.

Quas in æternũ proferre.) Hoc de Romanis dictũ est. Aut statim Vlcisci, hoc de Britannis.

Coercitum militẽ adhuc ratus.) Conijcio legendum, alloquendum adhuc ratus. Mox pro superesse scripsimus, superasse.

Item fugientibus periculosissima.) Lego, ita fugientibus, ut fiet comparatio.

Nouissime id & extremo metu.) Tu repone, nouissime, id est extremo metu. Sequitur, defixere aciem, nõ dixit cõstituere siue direxere, sed defixere, quod stupidis præ metu, conuenit.

Transigite cum expeditionibus.) Id est finite expeditiones, exponit, quum dicit, Imponite quinq ann. m. d.

Aut causas rebellandi.) Id de Britannis accipiendum.

Et breuibus cetris missilia nostrorum uitare uel excutere.) Liuius eleganter

cetratos

cetratos uocat cetris instructos, scuti species est, li. I. dec. quartæ. Nocte cetratos, inquit, quos peltastas uocant, loco opportuno inter bina castra in insidijs abdiderat. lib. 7. Cetratis immixtos auxiliares Eumenis tria millia ferme peditum æquata fronte instruxit. Et paulopost, & tria millia cetratorum, Pisidæ hij erant.

Minimeq; equestres. Ea enim pugnæ facies erat, cũ ægra diu aut stante.) Corruptus locus est. Ego sic legerim & distinxerim, minimeq; equestris ea pugnæ facies erat, quum in gradu stantes, simul equorum corporibus impellerentur.

Trutulensem portum.) Suspicor scribendum, Rutupensem portum. Hic aduersus Bononiam situs est siue Gessoriacũ. Apud Ammianum lib. xx. perperam Bonna legitur pro Bononia. Mox aptius legas exierat.

Epistolis Agricolæ actum, ut Domitiano moris erat.) Scribendum opinor aut relatum, aut significatum, aut lectum. Cogitandumq; num sic quoq; lectio stare queat, epistolis Agricolæ relatum Domitiano, ut moris erat. Vt hæc postrema clausula testetur consuetudinem, qua res in prouincijs gestæ Cæsaribus significabantur. Paulopost, ac nunc, non absurde legas, at nunc. Ibi pro tot militibus hostium, scripsimus, tot millibus.

Quærerent famam.) Posset etiam legi, quærerent tamen. Inferius aliquanto: Non tam obscuri suadentes simul, emendaui, non iam obscuri.

Et hic alius agens populus.) Castigauimus, & hic aliud agens pop.

Vobis nihil cõperti.) Quũ toto libello neminẽ alloquatur tanq; ad quẽ scripserit, mutaui uobis, in nobis. Mox pro constabant reposuimus cõstabat. Nunciata (constabat.

Per dispositos cursores.) Apparet Domitianũ non fuisse tum Romæ sed in Albana uilla, aut alibi.

Testimonio Agricolæ.) Intellige honorifica uerba de Domitiano Cæsare testamento inserta.

Quod augurio uotisq;.) Expunximus pronomẽ quod, ut cohæreat sententia.

Et eadem strage tot Consularium cædes.) Nempe Ciuicæ Cerealis, Saluidieni Orphiti, Acilij Glabrionis, Aelij Lamiæ, Saluij Cocceiani, Metij Pomposiani, & Sallustij Luculli. Suetonius autor.

Vna adhuc uictoria charus nuncius.) Emendaui, Carus Metius. Hic è numero delatorũ unus fuit apud Domitianum sed omniũ sceleratissimus. Eius meminit Plinius nepos epistola quinta libri primi, item epistola libri septimi, cuius initium. Angit me Fanniæ ualetudo. Rursum epistola post hãc octaua, Carum ipsi calumniam struxisse testatur, hijs uerbis: nihil notabile secutum, inquit, nisi forte quod nõ fui reus, futurus, si Domitianus, sub quo hæc acciderunt, diutius uixisset: nam in scrinio eius datus à Caro de me libellus, inuẽtus est. Cari mentionem faciunt Iuuenalis & Martialis. Cæterum quænã fuerit ista prima uictoria, & aduersus quem, nondum reperi. Id quoq; nõ omittendum, uerbum censebatur hic elegantissime positum esse pro æstimabatur, siue existimationem nactus erat, quemadmodum & alibi Tacitus usurpat.

Et intra Albanã arcem uillam sententia Messalini strepebat.) Restitui in hunc modum, & intra Albanã uillam sententia Messalini strepebat. Nam mihi doctus quispiã accusatiuũ arcem adiecisse uidetur, cui non placebat uilla. At solitus fuit Domitianus patres aliquãdo in Albanã uillã in consiliũ cõuocare. Eo loco Corneliam Vestalẽ incesti damnatam refert Plinius epistola cui initiũ: audisti ne Valerium Licinianum, lib. 4. Nam quum Corneliam, inquit, uestalium maximam defodere uiuam concupisset, ut qui illustrari seculũ suum eiusmodi exemplo arbitraretur, Pontificis Maximi uice, seu potius immanitate tyranni, licentia domini, reliquos Pontifices nõ in regiam, sed in Albanã uillam cõuocauit. Hactenus

Plin. Secessum Albanũ Suetonius appellat, & alij. porrò Messalinus cuius hic fit mẽtio Tacito, delationes apud Domitianũ factitauit, adulationis & calumniarum nomine principi gratissimus. Eum graphice & suis uerè coloribus depingit Plinius Nepos epistola cuius initium, interfui principis optimi cognitioni, li. 4. Incidit, inquit, sermo de Catulo Messalino, qui luminibus captus, ingenio sæuo mala cæcitatis addiderat, nõ uerebatur, non erubescebat, non miserebatur, quo sæpius à Domitiano non secus ac tela quæ & ipsa cæca & improuida ferũtur, in optimũ quenq; cõtorquebatur. Hęc ille. Hunc Catullũ Messalinũ à Iuuenale notari putant eruditi satyra viij. & rursum xiij. Nam illum exagitabant occisorũ manes, nec usquã quiescere sinebant. Quod aũt hic dicit Tacitus, intra Albanã uillam sententia Messalini strepebat, innuit dum adiuueret Agricola nec permisisse Domitianũ neq; Messalinum ausum fuisse publice quenquam accusare, quod postea fecit, sed tum secretius, nempe in Albano secessu.

Mox nostræ duxere Heluidiũ in carcerẽ manus.) Intelligit Heluidium filium Heluidij Prisci illius à Vespasiano primũ relegati quod imperatoriã maiestatem cõtemnere uideretur, deinde occisi. Rem prolixe narrat Suetonius. Fuit alioqui uir sanctissimus, sed nimiæ propemodũ libertatis, quæ exitiũ illi attulit. Celebrat eum longis sed indubie ueris laudibus Tacitus noster lib. Annalium uicesimo circa principiũ. Nec arbitror à paternis uirtutibus degenerasse filiũ, quẽ abunde testatur bonum uirum fuisse, quod à Domitiano sit interfectus. Prætexebatur causa quod quasi scenico exodio sub persona Paridis & Oenones diuortiũ Domitiani cum uxore tractasset. autor Suetonius.

Nos Maurici Rusticiq; uisus.) Iunius Mauricus in exiliũ actus fuit. Vir teste Plinio nepote, grauis, prudens, multis experimẽtis eruditus, & qui futura posset ex præteritis prouidere. Frater huius Iun. Arulenus Rusticus damnatus capitis sub Domitiano quod philosophiã sectaretur, & quod Petum Thraseam laudasset. Meminit eius Plinius epistola quinta primi libri. Interemit, inquit Suetonius in Domitiano, Iunium Rusticum quod Pæti Thraseæ & Heluidij Prisci laudes ædidisset, appellaretq; eos sanctissimos uiros.

Nos innocenti sanguine Senecio perfudit.) Herennius Senecio occisus est à Domitiano accusante Metio Caro, quod post quęsturam nullum magistratũ petisset, & Heluidij Prisci uitam composuisset laudans uirum. Plinius nepos epistola quinta libri primi, de Marco Regulo delatore, lacerat, inquit, Herenniũ Senecionem tam intemperanter quidẽ, ut dixerit ei Metius Carus, quid tibi cum meis mortuis? Lege de hac re epistolã Plinij cuius initiũ, angit me Fanniæ ualetudo, lib. 7. Meminit quum Iunij Aruleni Rustici tum Senecionis Tacitus noster in præfatiuncula quam huic libello præmisit. Libet ascribere Plinij nepotis uerba ex epistola undecima tertij libri quæ faciũt ad hunc locum. Atq; hæc feci, inquit, quum septem amicis meis aut occisis aut relegatis, occisis Senecione, Rustico, Heluidio: relegatis, Maurico, Gratilla, Arria, Fannia.

A quo se contra pudorem muniebat.) Videtur sic dictum, ut Liuianum illud lib. s. quartæ dec. Et ab eadem superbia non uenire ad causam dicendam arguerent, qua iudicium & tribunos plebis & concionem reliquisset. Item illud lib. 1. dec. eiusdem, Tamen quia ab satisfaciendi quoq; cura imperata enixe facere uidet, ex præsenti eos potius quàm ex præterito æstimat habitu. Rursum illud lib. sexto primæ dec. Criminabantur eum infestiorem agrũ ab nobilitate esse, quàm à Volscis fuerit.

Sed mihi filioq; eius.) Scripsimus filiæq; eius. Nam Agricola filium pridem amiserat. Et sequitur, id filiæ quoq; uxoriq; præceperim.

FINIS.

IVLII AGRICOLAE VITA PER CORNELIVM TACITVM EIVS GENERVM CASTISSIME COMPOSITA.

LARORVM uirorum facta moresq; posteris tra/
dere, antiquitus usitatum, ne nostris quidem tem/
poribus quanquam incuriosa suorum ætas omi/
sit, quotiēs magna aliqua ac nobilis uirtus uicit ac
supergressa est uitiū paruis magnisq; ciuitatibus
commune, ignorantiam recti & inuidiam. Sed a/
pud priores ut agere memoratu digna pronum,
magisq; in aperto erat: ita celeberrimus quisq; in/
genio ad prodendam uirtutis memoriam sine gratia aut ambitione, bonæ
tantum conscientiæ precio ducebatur. Ac pleriq; suam ipsi uitam narrare, fi
duciam potius morum quàm arrogantiam arbitrati sunt. nec id Rutilio &
Scauro citra fidem, aut obtrectationi fuit: adeo uirtutes ijsdem tēporibus
optimè æstimantur, quibus facillime gignuntur. At mihi nunc narraturo
uitam defuncti hominis, uenia opus fuit. quam non petissem, ni incursatu/
rus tam sæua & infesta uirtutibus tempora. Legimus cum Aruleno Rusti/
co Pętus Thrasea, Herennio Senecioni Priscus Heluidius laudati essent, ca
pitale fuisse: neq; in ipsos modo auctores, sed in libros quoq; eorum sæui/
tum, delegato triumuiris ministerio, ut monumenta clarissimorum ingenio
rum in comitio ac foro urerentur. Scilicet illo igne uocē Po. Ro. & libertatē
Senatus, & conscientiā generis humani aboliri arbitrabantur, expulsis insu
per sapiētiæ professoribus, atq; omni bona arte in exilium acta, ne quid us/
quam honestū occurreret. Dedimus profecto grande patientiæ documen
tum, ut sicut uetus ętas uidit quid ultimū in libertate esset, ita nos quid in ser
uitute, adempto per inquisitiones & loquendi audiendiq; cōmercio. Memo
riam quoq; ipsam cum uoce perdidissemus, si tam in nostra potestate esset
obliuisci quàm tacere. Nūc demū reddit animus, & quamq; primo statim
beatissimi sæculi ortu Nerua Cæsar, res olim dissociabiles miscuerit princi/
patum ac libertatē, augeatq; quotidie facilitatem Imperij Nerua Traianus;
nec spem modo ac uotū securitas publica, sed ipsius uoti fiduciam, ac robur
assumpserit, natura tamen infirmitatis humanæ, tardiora sunt remedia q̄
mala: & ut corpora lente augescunt, cito extinguuntur, sic ingenia studiaq; “
opresseris facilius q̄ reuocaueris. Subit quippe etiā ipsius inertiæ dulcedo: “
& inuisa primo desidia, postremo amatur. Quid si per quindecim annos, “
grande mortalis æui spaciū, multis fortuitis casibus promptissimus quisq; “
sęuitia principis interciderūt? Pauci &(ut ita dixerim) nō modo aliorum sed
etiā nostri superstites sumus, exēptis è media uita tot annis, quibus iuuenes
ad senectutē, senes propè ad ipsos exactæ ætatis terminos per silentium

 uenimus

uenimus. non tamen pigebit uel incondita ac rudi uoce memoriam prioris senectutis, ac testimonium præsentium bonorum composuisse. Hic interim liber honori Agricolæ soceri mei destinatus, professione pietatis, aut laudatus erit, aut excusatus.

Iulius Græcinus *Iulia Procilla*

CNeus Iulius Agricola uetere & illustri Foroiuliensium colonia ortus, utrunque auum procuratorem Cæsarum habuit: quæ equestris nobilitas est. pater Iulij Iulius Græcinus senatorij ordinis, studio eloquentiæ sapientiæque notus, ijsque uirtutibus iram Caij Cæsaris meritus. nanque Marcum Sillanum accusare iussus, & quia abnuerat interfectus est. Mater Iulia Procilla fuit, raræ castitatis. in huius sinu indulgentiaque educatus, per omnem honestarum artium cultum pueritiam adolescentiamque transegit. Arcebat eum ab illecebris peccantium præter ipsius bonam integramque

Massilia naturam, quod statim paruulus sedem ac magistram studiorum Massiliam habuerit, locum Græca comitate & prouinciali parsimonia mistum, ac bene compositum. Memoria teneo solitum ipsum narrare, se in prima

Philosophiæ studium iuuenta studium philosophiæ acrius, ultra quàm concessum Rom. ac senatori hausisse, ni prudentia matris incensum ac flagrantem animum coercuisset. scilicet sublime & rectum ingenium pulchritudinem ac speciem excelsæ magnæque gloriæ uehementius quàm caute appetebat: mox miti-

Ex sapientia modum retinuit gauit ratio & ætas. retinuitque, quod est difficillimum, ex sapientia modum. Prima castrorum rudimenta in Britannia Suetonio Paulino diligenti ac moderato duci approbauit, electus, quem contubernio æstimaret. Nec Agricola licenter more iuuenum, qui militiam in lasciuiam uertunt, neque segniter ad uoluptates & commeatus, titulum tribunatus & inscitiam rettulit: sed noscere prouinciam, nosci exercitui, discere à peritis, sequi optimos, nihil appetere ob iactationē, nihil ob formidinem recusare, simulque anxius & intentus agere. Non sanè aliâs exercitatior magisque in ambiguo Britannia fuit. trucidati ueterani, incensæ coloniæ, intercepti exercitus. tum de salute, mox de uictoria certauere. Quæ cuncta & si consilijs ductuque alterius agebantur, ac summa rerum & recuperatæ prouinciæ gloria in ducem cessit, artem & usum & stimulos addidere iuueni: intrauitque animum militaris gloriæ cupido, ingrata temporibus, quibus sinistra erga eminentes interpretatio, nec minus periculum ex magna fama, quàm ex

Domitiā Decidianam duxit uxorem mala. Hinc ad capessendos magistratus in urbem digressus, Domitiam Decidianam splendidis natalibus ortam sibi iunxit. idque matrimonium ad maiora nitenti, decus ac robur fuit. uixeruntque mira concordia per mutuam charitatem, & inuicem se anteponendo, nisi quod in bona uxo-

Fit Quæstor Asiæ. *Saluius Titianus proconsul* re tanto maior laus, quanto in mala plus culpæ est. Sors quæsturæ prouinciam Asiam, proconsulem Saluium Titianum dedit, quorum neutro corruptus est: quanquam & prouincia diues ac parata peccantibus, & proconsul in omnem auiditatem pronus, quantalibet facilitate redempturus esset

mutuam

mutuam dissimulationem mali. Auctus est ibi filia in subsidium & solacium simul. Nam filium ante sublatum, breui amisit. Mox inter quæsturam, ac tribunatum plebis, atq; etiam ipsum tribunatus annum quiete & otio transit gnarus sub Nerone temporum, quibus inertia pro sapientia fuit. Idem præturæ tenor, & silentium. nec enim iurisdictio obuenerat. Ludos, & inania honoris, modo rationis atq; abundantiæ duxit, uti longe à luxuria, ita famæ propior. Tum electus à Galba ad dona templorum recognoscenda, diligentissima conquisitione fecit, ne cuius alterius sacrilegium resp. quàm Neronis sensisset. Sequens annus graui uulnere animum domumq; eius afflixit. nam classis Othoniana licenter uaga dum in Templo, Liguriæ pars est, hostiliter populatur, matrem Agricolæ in prædijs suis interfecit: prædiaq; ipsa, & magnam patrimonij partem diripuit, quæ causa cædis fuerat. Igitur ad solennia pietatis profectus Agricola, nuncio affectati à Vespasiano imperij deprehensus, ac statim in partes transgressus est. Initia principatus ac statum urbis Mutianus regebat admodum iuuene Domitiano, & ex paterna fortuna tantum licentiam usurpante. Is missum ad delectus agendos Agricolam integreq; ac strenue uersatum uicesimæ legioni tardè ad sacramentum transgressæ præposuit, ubi decessor seditiose agere narrabatur: quippe legatis quoq; consularibus nimia ac formidolosa erat. Nec legatus prætorius ad cohibendum potens, incertum suo an militum ingenio: ita successor simul & ultor electus, rarissima moderatione maluit uideri inuenisse bonos quàm fecisse. Præerat tunc Britanniæ Vectius Volanus placidius quàm feroci prouincia dignum est. temperauit Agricola uim suam, ardoremq; compescuit, ne incresceret, peritus obsequi, eruditusq; utilia honestis miscere. Breui deinde Britannia consularem Petilium Cerealem accepit. Habuerunt uirtutes spacium exemplorum. Sed primo Cerealis, modo labores & discrimina, mox & gloriam communicabat: sæpe parti exercitus in experimentum, aliquando maioribus copijs ex euentu præfecit. nec Agricola unquam in suam famam gestis exultauit, ad auctorem & ducem, ut minister fortunam referebat: ita uirtute in obsequendo, uerecundia in prædicando, extra inuidiam, nec extra gloriam erat. Reuertentem ab legatione legionis diuus Vespasianus inter patricios asciuit, ac deinde prouinciæ Aquitaniæ præposuit splendidæ in primis dignitatis administratione, ac spe consulatus cui destinarat. Credunt pleriq; militaribus ingenijs subtilitatem deesse, quia castrensis iurisdictio secura & obtusior, ac plura manu agens calliditatem fori non exerceat. Agricola naturali prudentia quamuis inter togatos facile iusteque agebat. Iam uero tempora curarum remissionumq; diuisa, ubi conuentus ac iudicia poscerent, grauis, intentus, seuerus, & sæpius misericors: ubi officio satisfactum, nulla ultra potestatis persona, tristitiam & arrogantiam, & auaritiam exuerat: nec illi, quod est rarissimum, aut facilitas auctoritatem, aut seueritas

amorem

Quies & otium Iul. Agricolæ

Sub Nerone inertia pro sapientia

Classis Othoniana

Solennia pietatis. Ita appellat parentalia

Fit legatus legionis uicesimæ

Vectius Bolanus

Petilius Cerealis Britanniæ Consularis

Aquitaniæ rector

Castrensis iurisdictio

Naturalis prudentia Agricolæ

amorem diminuit. Integritatem atq; abstinentiam in tanto uiro referre iniuria uirtutum fuerit. Ne famam quidem cui etiam sæpe boni indulgent, ostentandam uirtute, aut per artem quæsiuit: procul ab æmulatione aduersus collegas, procul à contentione aduersus Procuratores, & uincere inglorium, & atteri sordidum arbitrabatur. Minus triennium in ea legatione detentus ac statim ad spem Consulatus reuocatus est, comitante opinione Britanniam ei prouinciam dari, nullis in hoc suis sermonibus, sed quia par uidebatur. haud semper errat fama, aliquando & eligit. Consul, egregiæ tum spei filiam iuueni mihi despondit, ac post consulatum collocauit, & statim Britanniæ præpositus est, adiecto pontificatus sacerdotio. Britanniç

Britanniæ descriptio situm populosq; multis scriptoribus memoratos, non in comparationem curæ ingeniiue referam, sed quia tum primũ perdomita est: itaq; quæ priores nondum comperta, eloquentia percoluere, rerum fide tradentur. Britannia insularum quas Romana notitia complectitur maxima, spacio ac cœlo in orientem Germaniæ, in occidentem Hispaniæ obtenditur: Gallis in meridiem etiam inspicitur. Septentrionalia eius, nullis contra terris, uasto atq; aperto mari pulsantur. Formam totius Britanniæ Liuius ueterum, Fabius Rusticus recentium, eloquentissimi autores, oblongç scutulæ uel bi

Caledonia penni assimulauere. & est ea facies citra Caledoniam, unde & in uniuersum fama est trãsgressa. sed immensum & enorme spacium procurrentium extremo iam littore terrarum uelut in cuneum tenuatur. Hanc oram nouissimi maris tunc primum Romana classis circumuecta, insulam esse Britanniam affirmauit, ac simul incognitas ad id tempus insulas, quas Orcadas uo-

Orcades *Thule* cant inuenit domuitq;. dispecta est & Thyle, quã hactenus nix, & hyems abdebat. sed mare pigrum & graue remigantibus perhibẽt. ne uentis quidem proinde attolli: credo quod rariores terræ montesq;, causa ac materia tempestatum, & profunda moles continui maris, tardius impellitur. Naturam Oceani atq; æstus neq; quærere huius operis est, ac multi rettulere. unum addiderim: nusquam latius dominari mare, multum fluminum huc atq; illuc ferre, nec littore tenus accrescere aut resorberi, sed influere penitus atq; ambire, etiam iugis atq; montibus inseri uelut in suo. Cæterum Britanniam qui mortales initio coluerint, indigenæ an aduecti, ut inter Barbaros, parum compertum. Habitus corporum uarij: atq; ex eo argumenta.

Caledonij *Silures* nanq; rutilæ Caledoniam habitantium comæ, magni artus, Germanicam originem asseuerant. Silurum colorati uultus, & torti plerunq; crines, & posita cõtra Hispaniam, Iberos ueteres traiecisse, easq; sedes occupasse fidem faciũt. proximi Gallis, & similes sunt: seu durante originis ui: seu procurrentibus in diuersa terris, positio cœli corporibus habitum dedit. in uniuersum tamen æstimanti, Gallos uicinum solum occupasse, credibile est. Eorum sacra deprehendas superstitionum persuasione. Sermo haud multum diuersus. in deposcendis periculis eadem audacia, & ubi aduenere, in detre-

ctandis eadem formido. plus tamen ferociæ Britanni præferunt, ut quos
nondum longa pax emollierit. nam Gallos quoq; in bellis floruisse acce/
pimus. mox segnitia cum otio intrauit, amissa uirtute pariter ac libertate.
quod Britannorum olim uictis euenit, cæteri manent quales Galli fuerunt.
In pedite robur, quædam nationes & curru præliantur. honestior auriga,
clientes propugnant. olim regibus parebant, nunc per principes factioni/
bus & studijs trahuntur. nec aliud aduersus ualidissimas gentes pro nobis
utilius, quàm quod in commune non consulunt. Rarus duabus tribusq; *In commune*
ciuitatibus, ad propulsandum commune periculum conuentus: ita dum sin *non consulunt*
guli pugnant, uniuersi uincuntur. Cœlum crebris hymbribus ac nebulis *Cœlum ne/*
fœdum. asperitas frigorum abest. Dierum spacia ultra nostri orbis men/ *bulosum*
suram, & nox clara, & extrema Britanniæ parte breuis, ut finem atq; initi/ *Dies lõgiores*
um lucis exiguo discrimine internoscas. Quod si nubes non officiant, aspi/ *Nox breuis*
ci per noctem solis fulgorē, nec occidere & exurgere, sed transire affirmāt:
scilicet extrema & plana terrarum humili umbra non erigunt tenebras, in/
fraq; cœlum & sydera nox cadit. Solum præter oleam uitemq; & cætera
calidioribus terris oriri sueta, patiens frugum, fœcundum. tarde mitescunt,
cito proueniunt. eademq; utriusq; rei causa, multus humor terrarum, cœ/
liq;. Fert Britannia aurum & argentum & alia metalla, precium uictoriæ. gi *Aurum*
gnit & Oceanus margarita, sed subfusca ac liuentia. Quidam artem abesse *Argentum*
legentibus arbitrantur. nam in rubro mari uiua ac spirantia saxis auelli, in *Metalla*
Britannia prout expulsa sint colligi. ego facilius crediderim naturam mar/ *Margarita*
garitis deesse, quàm nobis auaritiam. Ipsi Britanni delectum, ac tributa, &
iniuncta imperij munera impigrè obeunt, si iniuriæ absint: has ægrè tole/
rant, iam domiti ut pareant, nondum ut seruiant. Igitur primus omnium
Romanorum D. Iulius cū exercitu Britanniā ingressus, quanquam prospe *D. Iulius*
ra pugna terruerit incolas, ac littore potitus sit, potest uideri ostendisse po/
steris non tradidisse. Mox bella ciuilia, & in rempublicam uersa principum
arma, ac longa obliuio Britanniæ etiam in pace. Consilium id diuus Au/ *D. Augustus*
gustus uocabat, Tiberius præcipue. Agitasse C. Cæsarem de intranda Bri *Tiberius*
tannia satis constat, ni uelox ingenio, mobilis pœnitentia, & ingentes ad/ *C. Cæsar*
uersus Germaniam conatus frustra fuissent. Diuus Claudius auctor ope/ *D. Claudius*
ris, transuectis legionibus auxilijsq;, & assumpto in partem rerum Vespa/ *Vespasianus*
siano. quod initium uenturæ mox fortunæ fuit, domitę gentes, capti reges,
& monstratus fatis Vespasianus. Consularium primus Aulus Plautius
præpositus, ac subinde Ostorius Scapula, uterq; bello egregius: redactaq;
paulatim in formam prouinciæ proxima pars Britanniæ. addita insuper
ueteranorum colonia. quædam ciuitates Cogiduno regi donatæ. is ad
nostram usque memoriam fidissimus mansit, uetere ac iam pridem rece/
pta populi Romani consuetudine, ut haberet instrumenta seruitutis & re/
ges. Mox Didius Gallus parta à prioribus continuit, paucis admodum

castellis

castellis in ulteriora promotis, per quæ fama aucti officij quæreretur. Di-
Veranius dium Veranius excepit, isque intra annum extinctus est. Suetonius hinc
Paulinus biennio prosperas res habuit, subactis nationibus firmatisque præ
Mona insula sidijs: quorum fiducia Monam insulam ut uires rebellibus ministrantem
aggressus, terga occasioni patefecit. Nanque absentia legati remoto metu,
Britannorum querelæ de Romanis Britanni agitare inter se mala seruitutis, conferre iniurias, & interpretando
accendere: nihil profici patientia nisi ut grauiora tanquam ex facili toleran-
tibus imperentur: singulos sibi olim reges fuisse, nunc binos imponi, è qui-
bus legatus in sanguinē procurator in bona sæuiret: æque discordiam præ-
positorum, æque concordiam subiectis exitiosam: alterius manus centurio-
nes, alterius uim & cōtumelias miscere: nihil iam cupiditati, nihil libidini ex-
ceptum: in prælio fortiorem esse qui spoliet, nunc ab ignauis plerunque & im
bellibus eripi domos, abstrahi liberos, iniungi delectus, tanquam mori tan
tum pro patria nescientibus: quantum enim transisse militum, si sese Bri-
tanni numerent? sic Germanias excussisse iugum, & flumine non Oceano
defendi: sibi patriam, coniuges, parentes: illis auaritiam & luxuriam causas
belli esse: recessuros ut diuus Iulius recessisset, modo uirtutes maiorum suo-
rum æmularentur: neue prælij unius aut alterius euentu pauescerēt: plus im
petus, maiorem constantiā penes miseros esse: iam Britannorum etiā deos
misereri, qui Romanū ducem absentem, qui relegatum in alia insula exerci
tum detinerent: iam ipsos, quod difficillimum fuerit, deliberare: porrò in e-
iusmodi consilijs periculosius esse deprehendi, quàm audere. His atque ta
Voadica libus inuicem instincti, Voadica generis regij fœmina duce, neque enim se-
Sexum in imperijs non discernunt xum in imperijs discernūt, sumpsere uniuersi bellum: ac sparsos per castella
milites consectati, expugnatis præsidijs, ipsam coloniam inuasere, ut sedem
seruitutis. nec ullum in barbaris sæuitiæ genus omisit ira & uictoria. Quod
Suet. Paulinus duriter in deditos consulit nisi Paulinus, eo cognito prouinciæ motu, properè subuenisset, amissa Bri-
tannia foret: quam unius prælij fortuna ueteri patientiæ restituit, tenētibus
arma plerisque, quos conscientia defectionis, & proprius ex legato timor agi
tabat. Hic cum egregius cætera, arroganter in deditos, & ut suę quoque iniu
Petronius Turpilianus riæ ultor, durius consuleret, missus Petronius Turpilianus tanquam exora
bilior, & delictis hostium nouus, eoque pœnitentiæ mitior, compositis prio
Trebellius Maximus ribus nihil ultra ausus, Trebellio Maximo prouinciam tradidit. Trebellius
segnior & nullis castrorum experimentis, comitate quadam curandi pro-
uinciam tenuit. Didicere iam Barbari quoque ignoscere uitijs blandiētibus.
& interuentus ciuilium armorum præbuit iustam segnitiæ excusationem.
sed discordia laboratum, cum assuetus expeditionibus miles otio lasciuiret.
Trebellius fuga ac latebris uitata exercitus ira, indecorus atque humilis, pre-
cariò mox præfuit: ac uelut pacti, exercitus licentiam, dux salutem. hæc se-
ditio sine sanguine stetit. Nec Vectius Volanus manentibus adhuc ciuili-
bus bellis agitauit Britanniam disciplina. eadem inertia erga hostes, similis

petulantia castrorum: nisi quod innocens Volanus, & nullis delictis inuisus charitatem parauerat loco autoritatis. Sed ubi cum cætero orbe Vespasianus & Britanniam recuperauit, magni duces, egregij exercitus, minuta hostium spes: & terrorem statim intulit Petilius Cerealis, Brigantum ciuitatem, quæ numerosissima prouinciæ totius perhibetur, aggressus. multa prælia, & aliquando non incruenta: magnamq; Brigantum partem aut uictoria amplexus, aut bello. Et cum Cerealis quidem alterius successoris curam famamq; obruisset, sustinuit quoq; molem Iulius Frontinus uir magnus quantum licebat, ualidamq; & pugnacem Silurum gentem armis subegit, super uirtutem hostium locorum quoq; difficultates eluctatus. *Brigantum ciuitas*

Hunc Britanniæ statum has bellorum uices media iam æstate transgressus Agricola inuenit, cum & milites uelut omissa expeditione ad securitatem, & hostes ad occasionem uerterentur. Ordouicum ciuitas haud multo ante aduentum eius, alam in finibus suis agentem, prope uniuersam obtriuerat: eoq; initio erecta prouincia, ut quibus bellum uolentibus erat, probare exemplum, aut recentis legati animũ operiri. Tum Agricola, quanquam transacta æstas, sparsi per prouinciam numeri, præsumpta apud militem illius anni quies tarda & contraria bellum incohaturo, & plerisq; custodiri suspecta potius uidebatur, ire obuiam discrimini statuit: contractisq; legionum uexillis & modica auxiliorum manu, quia in æquum digredi Ordouices non audebant, ipse ante agmen quo cæteris par animus simili periculo esset, erexit aciem: cæsaq; propè uniuersa gente non ignarus instandum famæ, ac prout prima cessissent fore uniuersa, Monam insulam cuius possessione reuocatum Paulinum rebellione totius Britanniæ supra memoraui, redigere in potestatem animo intendit. Sed ut in dubijs consilijs, naues deerant, ratio & constantia ducis transuexit: depositis omnibus sarcinis, lectissimos auxiliarium, quibus nota uada, & patrius nandi usus quo simul seq; & arma & equos regunt, ita repente immisit, ut obstupefacti hostes qui classem, qui naues, qui mare expectabant, nihil arduum aut inuictum crediderint sic ad bellum uenientibus. Ita petita pace, ac dedita insula, clarus ac magnus haberi Agricola: quippe cui ingredienti prouinciam, quod tempus alij per ostentationem aut officiorum ambitum transigunt, labor & periculum placuisset. Nec Agricola prosperitate rerum in uanitatẽ usus, expeditionem aut uictoriam uocabat, uictos continuisse: ne laureatis quidem gesta prosecutus est, sed ipsa dissimulatione famæ famam auxit, æstimantibus quanta futuri spe tam magna tacuisset. Cæterum animorum prouinciæ prudens, simulq; doctus per aliena experimenta parum profici armis si iniuriæ sequerentur, causas bellorum statuit excidere, à se suisq; orsus primam domum suam coercuit, quod plerisq; haud minus arduum est, quàm prouinciam regere: nihil per libertos seruosq; publicæ rei: non studijs priuatis, nec ex commendatione aut precibus centurionum milites

Agricola in Britanniam

Ordouices debellat Agri.

Monam insulam capit

Dissimulatio ne famæ famam auxit

ascire, sed optimum quenq; fidelissimum putare: omnia scire, non omnia exequi: paruis peccatis ueniam, magnis seueritatem commodare: nec pœna semper, sed sæpius pœnitentia contentus esse: officijs & administrationibus potius non peccaturos, quàm damnare cum peccassent. Frumenti & tributorum auctionem æqualitate munerum mollire, circumcisis quæ in quæstum reperta, ipso tributo grauius tolerabantur. nanq; per ludibrium assidere clausis horreis, & emere ultro frumenta, ac uendere pretio cogebantur. diuortia itinerum & longinquitas regionum indicebatur, ut ciuitates à proximis hybernis in remota & auia deferrent, donec quod omnibus in promptu erat, paucis lucrosum fieret. Hæc primo statim anno comprimendo egregiã famam paci circundedit, quæ uel incuria uel tolerantia priorum haud minus quàm bellum timebatur. Sed ubi æstas aduenit contracto exercitu militum in agmine laudare modestiam, disiectos coercere: loca castris ipse capere, æstuaria ac siluas ipse prætentare: & nihil interim apud hostes quietum pati, quo minus subitis excursibus popularetur: atq; ubi satis terruerat, parcendo, rursus irritamenta pacis ostentare. Quibus rebus multæ ciuitates quæ in illum diem ex æquo egerant, datis obsidibus iram posuere, & præsidijs castellisq; circundatæ, tanta ratione curaq;, ut nulla ante Britanniæ noua pars illacessita transierit. Sequens hyems saluberrimis consilijs absumpta. nanq; ut homines dispersi ac rudes, eoq; bello faciles, quieti & otio per uoluptates assuescerent, hortari priuatim, adiuuare publice, ut tẽpla, fora, domus extruerent, laudando promptos, & castigando segnes. ita honoris æmulatio, pro necessitate erat. Iam uero principum filios liberalibus artibus erudire, & ingenia Britannorum studijs Gallorum anteferre, ut qui modo linguam Romanam abnuebãt, eloquentiam concupiscerent. inde etiam habitus nostri honor, & frequens toga. paulatimq; discessum ad delinimenta uitiorum, porticus, & balnea, & conuiuiorum elegantiam. idq; apud imperitos humanitas uocabatur, cum pars seruitutis esset. Tertius expeditionum annus nouas gentes aperuit uastatis usque ad Taum (æstuario nomen est) nationibus. qua formidine territi hostes quanquam conflictatum sæuis tempestatibus exercitum, lacessere non ausi. ponendisq; insuper castellis spatium fuit. Adnotabant periti, nõ alium ducem opportunitates locorum sapientius legisse, nullum ab Agricola positum castellum aut ui hostium expugnatum, aut pactione ac fuga desertum. crebræ eruptiones. nam aduersus moras obsidionis annuis copijs firmabantur. ita intrepida ibi hyems, & sibi quisq; præsidio, irritis hostibus, eoq; desperantibus, quia soliti plerunq; damna æstatis hybernis euentibus pensare, tum æstate atq; hyeme iuxta pellebantur. Nec Agricola unquam per alios gesta auidus intercepit, seu centurio, seu præfectus, incorruptum facti testem habebat. Apud quosdam acerbior in conuitijs narrabatur, ut bonis comis, ita aduersus malos iniucundus. cæterum

Agricolæ modestia

ex ira

ex iracundia nihil super erat. secretum & silentium, eius non timeres. honestius putabat, offendere, quàm odisse. Quarta æstas obtinendis quæ per- An.IIII currerat insumpta, ac si uirtus exercituum & Romani nominis gloria pateretur, inuentus in ipsa Britannia terminus. Nam Glota & Bodotria diuer- Glota si maris æstus per immensum reuecti, angusto terrarum spacio dirimun- Bodotria tur, quod tum præsidijs firmabatur: atque omnis propior sinus tenebatur, summotis uelut in aliam insulam hostibus. Quinto expeditionum anno An.V naue prima transgressus ignotas ad id tempus gentes crebris simul ac prosperis prælijs domuit: eamque partem Britanniæ quæ Hyberniam aspicit, copijs instruxit, in spem magis quàm ob formidinem. siquidem Hyber- Hybernia nia medio inter Britanniam atque Hispaniam sita, & Gallico quoque mari opportuna, ualentissimam imperij partem, magnis inuicem usibus miscuerit. Spacium eius si Britanniæ comparetur angustius, nostri maris insulas su- Spacium perat. Solum cœlumque & ingenia cultusque hominum haud multum à Bri- insulæ tannia differunt. melius aditus portusque per commercia & negociatores cogniti. Agricola expulsum seditione domestica unum ex regulis gentis exceperat, ac specie amicitiæ in occasionem retinebat. Sæpe ex eo audiui, legione una & modicis auxilijs debellari, obtinerique Hyberniam posse. Idque etiam aduersus Britanniam profuturum, si Romana ubique arma, & uelut è conspectu libertas tolleretur. Cæterum æstate qua sextum officij an- An.VI num inchoabat, amplas ciuitates trans Bodotriam sitas, quia motus uniuersarum ultra gentium, & infesta hostili exercitu itinera timebantur, portus classe explorauit: quę ab Agricola primum assumpta in partem uirium, sequebatur egregia specie, cum simul terra simul mari bellum impelleretur: ac sæpe ijsdem castris pedes equesque & nauticus miles mixti copijs & lætitia sua quisque facta suos casus attollerent: ac modo siluarum & montium profunda, modo tempestatum ac fluctuum aduersa, hinc terra & hostis, hinc auctus Oceanus militari iactantia compararetur. Britannos quoque, ut ex captiuis audiebatur, uisa classis obstupefaciebat, tanquam aperto maris sui secreto ultimum uictis perfugium clauderetur. Ad manus & Maior famá arma conuersi Caledoniam incolentes populi paratu magno, maiore fa- de ignotis ma, uti mos est de ignotis, oppugnasse ultro castella adorti, metum ut pro- Metus ex uocantes addiderant: regrediendumque citra Bodotriam, & excedendum prouocante potius quàm pellerentur, specie ignaui prudentium admonebant, cum interim cognoscit, hostes pluribus agminibus irrupturos. Ac ne superante numero, & peritia locorum, circumirentur, diuiso & ipse in tres partes exercitu incessit. Quod ubi cognitum hosti, mutato repente consilio uniuersi nonam legionem ut maxime inualidam, nocte aggressi inter somnum ac Nonam legio- trepidationem cæsis uigilibus irrupere. Iamque in ipsis castris pugnabant, nem aggrediuntur Cali- cum Agricola iter hostium ab exploratoribus edoctus, & uestigijs insecu- donij tus, uelocissimos equitum peditumque assultare tergis pugnantium iubet,

mox ab uniuersis adijci clamorem.& propinqua luce fulsere signa. ita ancipiti malo territi Britanni:& Romanis redit animus, ac securi pro salute, de gloria certabant.ultro quin etiã irrupere.& fuit atrox in ipsis portarum angustijs prælium, donec pulsi hostes, utroq; exercitu certante, his ut tulisse opem, illis ne eguisse auxilio uiderentur quod nisi paludes & siluæ fugientes texissent,debellatum illa uictoria foret. Cuius Constantia ac fama ferox exercitus:nihil uirtuti suæ inuium penetrandam Caledoniam, inueniendumq; tandem Britanniæ terminum continuo præliorum cursu fremebant: atq; illi modo cauti ac sapientes, prompti post euentum ac magniloqui erant. iniquissima hæc bellorum conditio est,prospera omnes sibi uendicant, aduersa uni imputantur. At Britanni non uirtute sed occasione & arte ducis rati, nihil ex arrogantia remittere, quo minus iuuentutem armarent,coniuges ac liberos in loca tuta transferrent,cœtibus ac sacrificijs conspirationem ciuitatum sancirent. atq; ita irritatis utrinq; animis discessium.

Vsipiorum cohors arreptis nauibus Britanniam prædantur

Eadem æstate cohors Vsipiorum per Germanias conscripta,in Britanniam transmissa, magnum ac memorabile facinus ausa est. Occiso centurione ac militibus,qui ad tradendam disciplinam immixti manipulis exemplum & rectores habebantur, tres liburnicas adactis per uim gubernatoribus ascendere:& uno remigrante,suspectis duobus eoq; interfectis,nondum uulgato rumore ut miraculum proueheban tur: mox hac atque illa rapti, & cum plerisque Britannorum sua defensantium prælio congressi, ac sæpe uictores, aliquando pulsi, eò ad extremum inopiæ uenere, ut infirmissimos suorum, mox sorte ductos uescerentur: atque ita circumuecti Britanniam,amissis per inscitiam regendi nauibus, pro prædonibus habiti, primum à Sueuis, mox à Frisijs intercepti sunt. ac fuere quos per commercia uenundatos,& in nostram usq; ripam mutatione ementium adductos,indicium tanti casus illustrauit. Initio æstatis Agricola domestico uulnere ictus, anno ante natum filium amisit. Quem casum neq; ut plerique fortium uirorum ambitiose, neque per lamenta rursus ac mœrorem muliebriter tulit. & in luctu bellum inter remedia erat. Igitur præmissa classe quæ pluribus locis prædata, magnum & incertum terrorem faceret, expedito exercitu cui ex Britannis fortissimos & longa pace exploratos addiderat, ad montem Grampium peruenit, quem iam hostes insederant. Nam Britanni nihil fracti pugnę prioris euentu,& ultionem aut seruitium expectantes,tandemq; docti commune periculum concordia propulsandum,legationibus & fœderibus omnium ciuitatũ uires exciuerant. Iamq; super triginta milia armatorum aspiciebantur, & adhuc affluebat omnis iuuentus, & quibus cruda ac uiridis senectus, clari bello, ac sua quisq; decora gestantes, cum inter plures duces uirtute & genere præstans nomine Galgacus, apud contractam multitudinem prælium poscentem, in hunc modum locutus fertur. Quotiens causas belli & necessitatem nostram intueor

Grampius mons

Concordia

"

intueor, magnus mihi animus est, hodiernum diem, cõsensumq; uestrum, initium libertatis totius Britanniæ fore. Nam & uniuersi seruitutis expertes: & nullæ ultra terræ, ac ne mare quidem securum imminente nobis classe Romana. ita prælium atq; arma quæ fortibus honesta, eadem etiã ignauis tutissima sunt. Priores pugnæ quibus aduersus Romanos uaria fortuna certatum est, spem ac subsidium in nostris manibus habebant: quia nobilissimi totius Britanniæ, eoq; in ipsis penetralibus siti, nec seruientium littora aspicientes, oculos quoq; à contactu dominationis inuiolatos habebamus. Nos terrarum ac libertatis extremos, recessus ipse ac sinus famæ in hunc diem defendit. nunc terminus Britanniæ patet. atque omne ignotum pro magnifico est. Sed nulla iam ultra gens, nihil nisi fluctus & saxa. & inferiores Romani, quorum superbiam frustra per obsequium & modestiam effugeris: raptores orbis, postquam cuncta uastantibus defuere terræ, & mare scrutantur: si locuples hostis est, auari: si pauper, ambitiosi, quos non Oriens, non Occidens, satiauerit: soli omnium opes atq; inopiam pari affectu concupiscunt: auferre, trucidare, rapere falsis nominibus imperium, atq; ubi solitudinem faciunt, pacem appellant. Liberos cuiq; ac propinquos suos natura charissimos esse uoluit: hi per delectus alibi seruituri auferuntur. Coniuges sororesq; & si hostilem libidinem effugiant, nomine amicorum atq; hospitum polluuntur. Bona fortunasq; in tributum egerunt, in annonam frumentum: corpora ipsa ac manus, siluis ac paludibus emuniendis uerbera inter ac contumelias conterunt. Nata seruituti mancipia semel ueneunt, atq; ultro à dominis aluntur: Britannia seruitutem suam quotidie emit, quotidie pascit. Ac sicut in familia recentissimus quisq; seruorum & conseruis ludibrio est: sic in hoc orbis terrarum uetere famulatu, noui nos & uiles in excidium petimur. Neq; enim arua nobis, aut metalla, aut portus sunt, quibus exercendis reseruemur. Virtus porrò ac ferocia subiectorum ingrata imperantibus. & longinquitas ac secretum ipsum, quo tutius, eo suspectius. Ita sublata spe ueniæ, tandem sumite animum, tam quibus salus, quàm quibus gloria charissima est. Brigantes, fœmina duce, exurere coloniam, expugnare castra, ac nisi felicitas in socordiam uertisset, exuere iugum potuere: nos integri & indomiti & libertatem non in præsentia laturi, primo statim congressu unde ostendamus quos sibi Caledonia uiros seposuerit. An eandem Romanis in bello uirtutem, quam in pace lasciuiam adesse creditis? Nostris illi dissensionibus ac discordijs clari, uitia hostium in gloriam exercitus sui uertunt: quem contractum ex diuersissimis gentibus ut secundæ res tenent, ita aduersæ dissoluent: nisi si Gallos, & Germanos, & (pudet dictu) Britannorum plerosq; dominationi alienæ sanguinem commodantes, diutius tamen hostes quàm seruos, fide & affectu teneri putatis: metus & terror est, infirma uincula charitatis. quæ ubi remoueris, qui timere desierint odisse incipient. Omnia ui-

« ctoriæ incitamenta pro nobis ſunt: nullæ Romanos coniuges accendunt:
« nulli parentes fugam exprobraturi ſunt: aut nulla plerisque patria, aut alia
« eſt. paucos numero circum trepidos ignorantia, cœlum ipſum ac mare &
« ſiluas ignota omnia circumſpectantes, clauſos quodammodo ac uictos alij
« nobis tradiderunt. Ne terreat uanus aſpectus, & auri fulgor atq; argenti,
« quod neq; tegit neq; uulnerat. In ipſa hoſtium acie inueniemus noſtras ma
« nus, agnoſcent Britanni ſuam cauſam. recordabuntur Galli priorem liber/
« tatem. deſerent illos cæteri Germani, tanquam nuper Vſipij reliquerunt.
« Nec quicquam ultra formidinis, uacua caſtella, ſenum coloniæ, inter male
« parentes & iniuſte imperantes ægra municipia & diſcordantia. hic dux,
« hic exercitus. ibi tributa & metalla & cæteræ ſeruientium pœnæ, quas in
« æternum proferre, aut ſtatim ulciſci, in hoc campo eſt. Proinde ituri in aci/
« em & maiores ueſtros & poſteros cogitate. Excepere orationem ala/
cres, & barbari moris cantu & fremitu clamoribusq; diſſonis. Iamq; agmi/
na, & armorum fulgores audentiſſimi cuiuſq; procurſu, ſimul inſtrueban/
tur acies, cum Agricola quanquam lætum & uix monitis coercitum mili/
« tem adhuc ratus, ita diſſeruit. Octauus annus eſt, commilitones, ex quo
« uirtute & auſpicijs Imperij Rom. fide atq; opera ueſtra Britanniam uici/
« ſtis, tot expeditionibus, tot prælijs ſeu fortitudine aduerſus hoſtes, ſeu pa/
« tientia ac labore penè aduerſus ipſam rerum naturam opus fuit. Neq; me
« militum, neq; uos ducis pœnituit. Ergo egreſſi, ego ueterum legatorum,
« uos priorum exercituum terminos, finem Britanniæ non fama nec rumo/
« re, ſed caſtris & armis tenemus. Inuenta Britannia & ſubacta. Equidem in
« agmine cum uos paludes montésue & flumina fatigarent, fortiſſimi cuiuſ/
« que uocem audiebam, quando dabitur hoſtis, quando acies? Veniunt à la
« tebris ſuis extruſi. & uota uirtusq; in aperto, omniaq; prona uictoribus,
« atque eadem uictis aduerſa. Nam ut ſuperaſſe tantum itineris, ſiluas euaſiſ/
« ſe, tranſiſſe æſtuaria, pulchrum ac decorum in frontem, ita fugientibus pe/
« riculoſiſſima quæ hodie proſperrima ſunt. Neq; enim nobis aut locorum
« eadem notitia aut commeatuum eadem abundantia: ſed manus, & arma,
« & in his omnia. Quod ad me attinet, iam pridem mihi decretum eſt, neq;
« exercitus neque ducis terga tuta eſſe. Proinde & honeſta mors turpi uita
« potior, & incolumitas ac decus eodem loco ſita ſunt. nec inglorium fuerit,
« in ipſo terrarum ac naturæ fine cecidiſſe. Si nouæ gentes atq; ignota acies
« conſtitiſſet, aliorum exercituum exemplis uos hortarer: nunc ueſtra deco/
« ra recenſete, ueſtros oculos interrogate. Ii ſunt quos proximo anno unam
« legionem furto noctis aggreſſos, clamore debellaſtis: ij cæterorum Britan/
« norum fugaciſſimi, ideoq; tamdiu ſuperſtites. Quomodo ſiluas ſaltuſq; pe
« netrantibus fortiſſimum quodq; animal robore, pauida & inertia ipſo ag/
« minis ſono pelluntur: ſic acerrimi Britannorum iam pridem ceciderunt: re/
« liquus eſt numerus ignauorum & metuentium. quos quod tandem inue/
niſtis

nistis, non restiterunt, sed deprehensi sunt nouissimi, & extremo metu cor/ «
pora defixere in his uestigijs, in quibus pulchram & spectabilem uictori/ «
am ederetis. Transigite cum expeditionibus, imponite quinquaginta annis «
magnum diem: approbate Reip. nunc exercitui imputari potuisse aut mo «
ras belli, aut causas debellandi. Et alloquente adhuc Agricola militum ar «
dor eminebat, & finem orationis ingens alacritas consecuta est, statimque ad arma discursum. instinctos ruentesque ita disposuit, ut peditum auxilia quæ octo milia erant, mediam aciem firmarent: equitum tria milia, cornibus af/funderentur. legiones pro uallo stetere, ingens uictoriæ decus citra Roma/num sanguinem bellanti, & auxilium si pellerentur. Britannorum acies in speciem simul ac terrorem editioribus locis constiterant: ita ut primum ag/men æquo, cæteri per accliue iugum connexi uelut insurgerent: media cam/pi Couinarius & eques strepitu ac discursu complebat. Tum Agricola su/perante hostium multitudine ueritus, ne simul in frontem, simul & latera suorum pugnaretur, diductis ordinibus, quanquam porrectior acies fu/tura erat, & arcessendas plerique legiones admonebant, promptior in spem, & firmus aduersis, dimisso equo pedes ante uexilla constitit. Ac primo congressu eminus certabatur. simul constantia, simul arte Britanni ingenti/bus gladijs & breuibus cetris missilia nostrorum uitare, uel excutere, atque ip/si magnam uim telorum superfundere: donec Agricola tres Batauorum co/hortes ac Tungrorum duas cohortatus est, ut rem ad mucrones ac manus adducerent. quod & ipsis uetustate militię exercitatum, & hostibus inhabi/le parua scuta & enormes gladios gerentibus. nam Britannorum gladij si/ne mucrone complexum armorum, & in aperto pugnam non tolerabant. Igitur ut Bataui miscere ictus, ferire umbonibus, ora fœdare, & tractis qui in æquo obstiterant, erigere in colles aciem cœpere, cæteræ cohortes æmu/latione & impetu cōmistæ proximos quosque cædere: ac plerique semineces aut integri festinatione uictoriæ relinquebantur. Interim equitum turmæ fugere, couinarij peditum se prælio miscuere: & quanquam recentem ter/rorem intulerant, densis tamen hostium agminibus & inæqualibus locis hærebant: minimeque equestris ea pugnæ facies erat, cum in gradu stantes simul equorum corporibus impellerentur. ac sæpe uagi currus, exterriti si/ne rectoribus equi, ut quemque formido tulerat, transuersos aut obuios in/cursabant. Et Britanni qui adhuc pugnæ expertes summa collium insede/rant, & paucitatē nostrorum uacui spernebant, digredi paulatim & circum/ire terga uincentium cœperant: ni idipsum ueritus Agricola quatuor equi/tum alas ad subita belli retentas, uenientibus opposuisset, quantoque feroci/us accurrerant tanto acrius pulsos in fugam disiecisset. Ita consilium Britan/norum in ipsos uersum. transuectęque pręcepto ducis à fronte pugnantium alæ, auersam hostium aciem inuasere. Tum uero patentibus locis grande & atrox spectaculū: sequi, uulnerare, capere, atque eosdem oblatis alijs truci/

Couinarius

Prælium

dare. Iam hostium, prout cuiqꝫ ingenium erat, cateruæ armatorum paucio
ribus terga præstare, quidā inermes ultro ruere, ac se morti offerre. Passim
arma, & corpora, & laceri artus, & cruenta humus. & aliquando etiam ui-
ctis ira uirtusqꝫ: postquam siluis appropinquarunt, collecti, primos sequen
tium incautos & locorum ignaros circumueniebant. Quod ni frequēs ubi-
que Agricola, ualidas & expeditas cohortes indaginis modo, & sicubi ar-
ctiora erāt, partem equitum dimissis equis, simul rariores siluás equitē per-
sultare iussisset, acceptum aliquod uulnus per nimiam fiduciam foret. Cæ-
terum ubi compositos firmis ordinibus sequi rursus uidere, in fugam uersi,
non agminibus ut prius, nec alius alium respectantes, rari, & uitabundi in-
uicem, longinqua atqꝫ auia petiere. finis sequendi nox & satietas fuit. cæsa
Numerus oc- hostium ad decem millia. nostrorum trecenti quadraginta cecidere, in quis
cisorum Aulus Atticus præfectus cohortis, iuuenili ardore & ferocia equi hostibus
A. Atticus illatus. Et nox quidem gaudio prædaqꝫ læta uictoribus: Britanni palantes
mixtoqꝫ uirorum mulierumqꝫ ploratu, trahere uulneratos, uocare integros,
deserere domos, ac per iram ultro incendere: eligere latebras, & statim relin
quere: miscere inuicem consilia aliqua, dein sperare: aliquando frangi aspe-
ctu pignorum suorum, sępius concitari. satisqꝫ constabat sæuisse quosdam
in coniuges ac liberos, tanquam misererentur. Proximus dies faciem uicto
riæ latius aperuit. uastum ubiqꝫ silentium, secreti colles. fumantia procul te-
cta, nemo exploratoribus obuius. quibus in omnē partem dimissis, ubi in-
certa fugæ uestigia, neqꝫ usquā conglobari hostes compertū, & exacta iam
Horesti æstate spargi bellum nequibat, in fines Horestorum exercitum deducit. Ibi
acceptis obsidibus, præfecto classis circumuehi Britanniam præcepit. datæ
ad id uires, & præcesserat terror. ipse peditem atqꝫ equites lento itinere, quo
nouarum gentium animi ipsa transitus mora terrerentur, in hybernis loca
Secunda tem- uit. Et simul classis secunda tempestate ac fama Trutulensem portum te-
pestas nuit, unde proximo latere Britanniæ lecto omni redierat. Hunc rerum
Trutulensis portus cursum, quanquam nulla uerborum iactantia, epistolis Agricolę actum, ut
Domitianus Domitiano moris erat, fronte lætus, pectore anxius excepit. Inerat consci-
imperator entia, derisui fuisse nuper falsum è Germania triumphum, emptis per com
Domitiani fal mercia, quorum habitus & crines in captiuorum speciem formarentur: at
sus è Germa nunc ueram magnamqꝫ uictoriam, tot millibus hostium cæsis, ingenti fa-
nia triumphus ma celebrari. Id sibi maxime formidolosum, priuati hominis nomen supra
principis attolli: frustra studia fori, & ciuilium artium decus in silentium a-
cta, si militarem gloriam alius occuparet: & cætera utcunqꝫ facilius dissimu
Secretum Do- lari, ducis boni imperatoriam uirtutem esse: Talibus curis exercitus, quodqꝫ
mitiani sæuæ cogitationis indicium erat, secreto suo satiatus, optimum in præsentia
statuit reponere odium, donec impetus famæ & fauor exercitus langue-
sceret. nam etiam tum Agricola Britanniam obtinebat. Igitur triumphalia
ornamenta, & illustris statuæ honorem, & quicquid pro triumpho datur,

multo uerborum honore cumulata, decerni in senatu iubet: addid'q; insuper opinionem, Syriam prouinciam Agricolæ destinari, uacuam tum morte Atilij Rufi consularis, & maioribus reseruatam. Credidere pleriq; libertum ex secretioribus ministerijs missum ad Agricolam, codicillos quibus ei Syria dabatur tulisse, cum præcepto, ut si in Britannia foret, traderentur: eumq; libertum in ipso freto Oceani obuium Agricolæ, ne appellato quidem eo ad Domitianum remeasse: siue uerum istud, siue ex ingenio principis fictum ac compositum est. Tradiderat interim Agricola successori suo prouinciam quietam tutamq;. Ac ne notabilis celebritate & frequentia occurrentium introitus esset, uitato amicorum officio, noctu in urbem, noctu in palatium, ita ut præceptum erat, uenit: exceptusq; breui osculo & nullo sermone, turbę seruientium immixtus est. Cæterum ut militare nomē, graue inter otiosos, alijs uirtutibus temperaret, tranquillitatem atq; otium penitus auxit, cultu modicus, sermone facilis, uno aut altero amicorum comitatus: adeo ut pleriq;, quibus magnos uiros per ambitionem æstimare mos est, uiso aspectoq; Agricola, quęrerēt famam, pauci interpretarentur. Crebro per eos dies apud Domitianū absens accusatus, absens absolutus est. causa periculi non crimen ullum, aut querela læsi cuiusquam, sed infensus uirtutibus princeps, & gloria uiri, ac pessimum inimicorum genus, laudantes. Et ea insecuta sunt reipublicæ tempora, quæ sileri Agricolam non sinerent: tot exercitus in Mysia Daciaq;, & Germania Pannoniaq;, temeritate aut per ignauiam ducum amissi: tot militares uiri cum tot cohortibus expugnati & capti. nec iam de limite imperij & ripa, sed de hybernis legionum & possessione dubitatum. Ita cum damna damnis continuarentur, atq; omnis annus funeribus & cladibus insigniretur, poscebatur ore uulgi dux Agricola: comparantibus cunctis uigorem, constantiam, & expertum bellis animum, cum inertia & formidine eorum. Quibus sermonibus satis constat Domitiani quoq; aures uerberatas, dum optimus quisq; libertorum amore & fide, pessimi malignitate & liuore, pronum deterioribus principem extimulabant. Sic Agricola simul suis uirtutibus, simul uitijs aliorum, in ipsam gloriam præceps agebatur. Aderat iam annus quo Proconsulatum Asiæ & Africæ sortiretur, & occiso Ciuica nuper, nec Agricolæ consilium deerat, nec Domitiano exemplum. Accessere quidam cogitationū principis periti, qui iturus ne esset in prouinciam, ultro Agricolam interrogarent. ac primo occultius quietem & otium laudare, mox operam suam in approbanda excusatione offerre: postremo non iam obscuri, suadentes simul terrentesq;, pertraxere ad Domitianū. qui paratus simulatione, in arrogantiam compositus, & audijt preces accusantis, & cum annuisset, agi sibi gratias passus est: nec erubuit beneficij inuidia: salarium tamē Proconsulari solitum offerri, & quibusdam à seipso concessum, Agricolæ non dedit: siue offensus non petitum, siue ex conscientia, ne quod uetuerat uideretur emisse.

Triumphalia ornamenta Agricolæ decernuntur

Agricola uenit Romam ex Britannia

Agricolæ reducis modestia

Apud malum principē, pessimum inimicorum genus, qui laudant

Agricola dux poscitur ore uulgi

Liberti

Proconsulatū Asiæ & Africæ renuit

Salarium

Domitianus Proprium humani ingenij est, odisse quem læseris: Domitiani uero natura præceps in iram, & quo obscurior eo irreuocabilior, moderatione tamen prudentiaq; Agricolæ leniebatur: quia non contumacia, necq; inani iactatione libertatis famam fatumq; prouocabat. Sciant quibus moris illicita mirari, posse etiam sub malis principibus magnos uiros esse: obsequiumq; ac modestiam, si industria ac uigor adsint, eò laudis excedere, quò pleriq; per abrupta, sed in nullum rei post usum, ambitiosa morte inclaruerunt. Finis uitæ eius nobis luctuosus, amicis tristis, extraneis etiam ignotisq; non sine cura fuit. Vulgus quoq;, & hic aliud agens populus, & uentitauere ad domum, & per fora & circulos locuti sunt: nec quisquam audita

Agricola moritur morte Agricolæ, aut lætatus est, aut statim oblitus est. Augebat miseratio nem constans rumor, ueneno interceptum. Nobis nihil comperti, affirmare ausim. cæterum per omnem ualetudinem eius, crebrius quàm ex more principatus per nuncios uisentis, & libertorum primi, & medicorum intimi uenere: siue cura illud, siue inquisitio erat. Supremo quidem die momenta deficientis per dispositos cursores nunciata constabat, nullo credente sic accelerati, quæ tristis audiret. Speciem tamen doloris animo uultuq; præ se tulit, securus iam odij, & qui facilius dissimularet gaudium quàm metum.

Testamentum Agricolæ Satis constabat lecto testamento Agricolæ, quo cohæredem optimæ uxori & pijssimæ filiæ Domitianum scripsit, lætatum eum, uelut honore iudicioq;: tam cæca & corrupta mens assiduis adulationibus erat, ut nesciret à bono patre non scribi hæredem nisi malum principem. Natus erat Agricola Caio Cæsare ter cons. idibus Iunijs: excessit sexto & quinquagesi-

Habitus corporis mo anno, decimo Kalend. Septembres Collega Priscoq; COSS. Quod si habitum quoq; eius posteri noscere uelint, decentior quàm sublimior fuit. nihil metus in uultu. gratia oris supererat. bonum uirum facile crederes, magnum libenter. Et ipse quidem, quanquam medio in spacio integræ ætatis ereptus, quantum ad gloriam longissimum æuum peregit. Quippe & uera bona, quæ in uirtutibus sita sunt, impleuerat, & Consularibus ac Triumphalibus ornamentis prædito, quid aliud adstruere fortuna poterat? Opibus nimijs non gaudebat, speciosæ contigerant. filia atq; uxore superstitibus, potest uideri etiam beatus incolumi dignitate, florente fama, saluis affinitatibus & amicitijs futura effugisse. Nam sicuti durare in hac beatissimi seculi luce, ac principem Traianum uidere, augurio uotisq; apud nostras aures ominabatur: ita festinatæ mortis grande solatium tulit, euasisse postremum illud tempus, quo Domitianus non iam per interualla ac spiramenta temporum, sed continuo & uelut uno ictu rempublicam exhausit. Non uidit Agricola obsessam curiam, & clausum armis senatum, & eadem strage tot cōsularium cædes, tot nobilissimarum fœminarum exilia & fugas. Vna adhuc uictoria Carus Metius censebatur, & intra Albanam uillam sententia Messalini strepebat, & Massa Bebius iam tum reus erat.

Mox

Mox nostræ duxere Heluidium in carcerē manus. Nos Maurici, Rusticiq; uisus, nos innocenti sanguine Senecio perfudit. Nero tamen subtraxit oculos, iussitq; scelera, non spectauit. præcipua sub Domitiano miseriarum pars erat, uidere & aspici: cum suspiria nostra subscriberētur: cum denotandis tot hominum palloribus sufficeret sæuus ille uultus & rubor, à quo se contra pudorem muniebat. Tu uero felix Agricola non uitæ tantum claritate, sed etiam opportunitate mortis. ut perhibent qui interfuerunt nouissimis sermonibus tuis, constans & libens fatum excepisti, tanquam pro uirili portione innocentiam principi donares. Sed mihi filiæq; præter acerbitatem parentis erepti auget mœstitiam, quod assidere ualitudini, fouere deficientem, satiari uultu, complexu, non contigit. excepissem certe mandata uocesq;, quas penitus animo figeremus. noster hic dolor nostrum uulnus. nobis tam longæ absentiæ conditione ante quadriennium amissus es. Omnia sine dubio, optima parentum assidente amantissima uxore, superfuere honori tuo. paucioribus tamen lachrymis compositus es, & nouissima in luce desiderauere aliquid oculi tui. Si quis piorū manibus locus, si ut sapientibus placet, non cum corpore extinguuntur magnæ animæ, placidè quiescas, nos domum tuam ab infirmo desiderio, & muliebribus lamentis ad contemplationem uirtutum tuarum uoces, quas neq; lugeri, neq; plangi fas est: admiratione te potius temporalibus laudibus, & si natura suppeditet, militum decoramus. Is uerus honos, ea coniunctissimi cuiusq; pietas. Id filiæ quoq; uxoriq; præceperim, sic patris, sic mariti memoriam uenerari, ut omnia facta dictaq; eius secum reuoluant, famamq; ac figuram animi magis quàm corporis complectantur: nō quia intercedendum putem imaginibus quæ marmore aut ære finguntur, sed ut uultus hominum, ita simulachra uultus imbecilla ac mortalia sunt, forma mentis æterna, quam tenere & exprimere non per alienam materiam & artem, sed tuis ipse moribus possis. Quicquid ex Agricola amauimus, quicquid mirati sumus, manet mansurumq; est in animis hominum, in æternitate temporum, fama rerum. Nam multos ueterum uelut inglorios & ignobiles obliuio obruet, Agricola posteritati narratus & traditus, superstes erit.

Domitiani rubor

Pro uirili portione

Iulia Procilla

CN. IVLII AGRICOLÆ VITÆ, PER P. CORNELIVM TACITVM EQ. RO. COMPOSITÆ, FINIS.

ANDREAS ALCIATVS IVRISCON▸ GALEACIO VICECOMITI V. C. ET EQ. S. P. D.

Historia

AXIMA semper apud ueteres fuit historiæ auctoritas, eoq; omnibus teporibus in honore habita, ut cum plurima uariarum rerum studia & quidem nobilissima haberentur, rerum tamen gestarum scriptores semper primas partes sibi uendicarent. Prosit corporibus medicina, publicè inter sit plurimos esse iurisconsultos, summo se in fastigio positos credant philosophi, de gradu deijci non sinat se militaris gloria, cedunt hæc tamē cesserecp omnia historiæ auctoribus. cumq; nulla non artium aliquo tempore male audiuerit, solam hanc professionem extra aleam esse, semper existimatum est. Eiecti urbe Roma pluries philosophi & rhetores fuere, senatusconsultis quoq; diffamati mathematici, nec medici nisi post sexcentesimū & eo amplius annum conditæ urbis admissi, cum tamen interim Gn. Piso, Fab. Pictor, cæteriq; annalium scriptores, summam dignitatem nanciscerentur. Si enim id genus professores cur tantopere suis studijs incumbant, diligenter animaduerterimus, non aliud certe causæ erit, quàm pecuniæ cupiditas. quid enim æs medicis parat nisi abominatione dignissimus morbus, malicp aliqua lues? Quid militibus, nisi humani generis discordia, rapacitasq;? quid aliud nostrorum temporum philosophia respicit? at sola gloriæ cupiditate scribitur historia, non mercenario obnoxia stipendio, sed quæ sola sibi ipsi pulcherrimum præmium fit. Hinc non à uilissimo quoq; tentata, sed in principum ferè & illustrium uirorum exercitamentis fuit. ut Cæsarem Augustumq; mittamus, Claudiæ gentis imperatores uel à se, uel à potentissimis quondam populis gestas res, commentarijs suis componere minime dedignati sunt. patrum quoq; nostrorum memoria Turcarum regis frater Zyzymus gentis suæ fortia facta, tametsi exul & maximis oppressus curis, complexus est: exemplo fortasse Thucydidis existimauit, qui magnorum exercituum ductor relegatus esset, fore ut historiæ scriptor reuocaretur. Sicut enim militaris ars plerunq; suis legionibus tribunisq; perniciosa est, quæ uidelicet lubrico fortunæ ictui subiaceat: ita omnibus utilis historia firmissimo pedamēto nititur: quippe quę omnia moralibus in disciplinis à prudentioribus disputata ante oculos proponit, & quæ simplici ammonitione ab illis sint tradita, facta esse exemplis docet, ut quanto magis humanam mentem exempla præceptis mouent, tanto philosophiæ ipsa præcellat. Exploratissimum id habuere ueteres. quapropter non alia ratione Saturnum colentes, in templorum eius ianuis Tritonum imagunculas statuebant, quàm ut ab eo cepisse historiam, æternitatemq; illis debere deos ostenderent, quorum

Philosophi *Rhetores* *Mathematici* *Medici* *Principes & uiri illustres historia scribenda se exercuerunt* *Zyzymus Turca* *Historia philosophiam præcellit* *Tritones in ianuis templorū*

quorum præconio fuissent celebrati: ut merito non parum Plinij Secundi sententiam damnandam opiner, potiorē historia Astronomiæ curam existimantis, cū puræ putæ ea sit superstitionis ars, incertaq́, & plerunq́ falsa, quæ solis curiosorū auribus feliciter excipiatur, cum contra bonorum ingentibus premijs, legū in scelestos digna seueritate, bene beateq́ uiuendi exemplis, historiæ lectione admoneamur. quæ sola profecto certissima philosophia uidetur nobis esse. Adde quod etiā tantum ex se iucūda est lectorisq́ gratiam sic aucupatur, ut quoquo modo scripta sit, lectio eius plurimū delectet. & sicut facta dictis priora sunt, ita res ipsas summa auiditate ut plurimum percurrimus, uerborumq́ & structuræ rationem in postremis ducendam arbitramur. Qua propter qui ornatissimis uerbis diffidentes ueritati res prosequuti sunt, sophistarum infami nomine dignos tantum dijudico. quorum nemini nō celebratus Herodotus, quem historiæ, si dijs placet, parentem uocant, princeps est. Sequitur Diodorus, Philinus, Aristides, alijq́ plures, in quibus ueritatem desideres, elegantiam dicendi nō requiras. Grauiores Latini sunt, magisq́ synceri animi. idq́ potissimū in eis deprendas, quo politiore stilo maioreq́ doctrina sunt, eo etiā ueriora prodidisse. quod omnium consensus ostendit, easdem res posteris tradentium. Qua tamen in re ut cæterorū laudi detrahere nihil ausim, ita Cornelium Tacitum nulli cedere cōstanter affirmauero. Non probet in Liuio Patauinitatē Asinius, exprobret Crispo mendicata de antiquarijs uocabula Lenæus, defendat Iulij Cæsaris breuitatem titulus operis, notēt incuriæ Trogum, eiusdemq́ semper coloris Q. Curtiū critici, Tacito certe nihil horum sine cauillo obieceris. certat sermonis grauitas cum elegantia, mauultq́ aliqua animo lectoris cogitanda relinquere, quàm longis eum narrationibus oneratum dimittere. qua ratione fit, ut tametsi delicatioris stomachi lectorem, eius nunquā satietas capiat, cum huiusmodi uiris etiam lactea Liuij ubertas plerunq́ fastidio sit: ut sicut illi non nisi inepte aliquid addideris, ita huic nō nisi temere quicq́ detraxeris. Sed grauior Tacitus, inflaturq́ magis, siue quod rerum dignitas hoc expostulet, siue quod sub Vespasianis id dicēdi genus magis placuerit. At Liuio Crispoq́ uti ætate maioribus, ita etiam dignatione cedere Tacitum ut æquum ducam, illud certe recti iudicij nemo diffitebitur, longe lectu digniora esse, quæ hic scripserit. Bella, tribunitiæ seditiones, armorum strepitus, optimatum conspirationes, minimum ad bonos mores exemplo conducunt, quamuis & hæc quoq́ Tacitus exequatur: at senatorum uarias sententias, ingentes quorundam etiam instante fato spiritus, rerum gestarum consilia, principum uarios motus, & pacis tempore necessarias artes apud alios nō æquè offendas. Sed & nobis præ Tacito sordescet Liuius, cum ille clarorum uirorum exemplo plurimis nos præceptis instructos dimittit, quemadmodū in caput autorum scelera uertantur, quantum nominis ex constantia animiq́ fortitudine nobis quæramus, quàm caute

Astronomia

Sophistæ inter rhetoricos

Latini

Cor. Tacitus

Vtilis Taciti lectio

cum malis principibus agendum, quàm modestos cum omnibus esse conueniat: nisi magis mortalibus prodesse longas prodigiorũ narrationes aliquis credat, procurataq; à pontificibus portenta, tum fusius explicatos annuos magistratus, quorum nomenclatura uel diem dicendo eximere quis posset. Eò temeritatis progredi nequaquam ausim, tantum uirum uel in leuissima re ut damnare uelim. Sed cũ utrunq; summopere & probem & admirer, alterius tamẽ in delectu iudicium præpono. Merito igitur tanti à P. Annio Tacito imperatore habitus est, ut eius effigiem omnibus in bibliothecis poni edicto mandauerit, librosq; tanta cura adseruari, ut singulis annis decuriones ciuitatũ eius historiam describendam nouis exemplaribus curare iussi sint, in publicisq; archiuis seruare, ne aliquo unquam tempore deperiret. Quanq; tantum boni inuidẽtibus humano generi fatis, magna quoq; pars etiamnum desideretur, essetq; adhuc ἀκέφαλος TACITUS, nisi Christiani orbis Max. Pontifex Leo x. priores quinq; libros de barbaris redemptos, postliminio ut tandẽ reuerterentur effecisset. quo nomine tantum illi studiosi omnes debent, quantum parenti eius Laurentio bonæ literæ qui eas ferè solus in Italia à cæteris desertas curauit, sustinuit, tutatus est. Cæterum & quamuis à doctissimis uiris emendata uolumina in lucem uenerant, subterfugerunt tamen eorum limam errata quædam, quę accuratum lectorẽ merito possent remorari. Erãt & aliqua, quę tametsi castigatione non indigerent, propria tamen obscuritate studiosis incognita, operam nostram desiderare potuissent. Ea omnia ut tibi doctissime nobilissimeq; eques Galeaci morem gererem, in arctissimum libellum collecta, ad te eo animo destinaui, ut mei erga te amoris perpetuũ monumentum essent: cum enim affinitate iungamur, cum Græcis Latinisq; literis pari cura operã dederimus, cum & tu mihi studiorum hortator impulsorq; extiteris, ingratissimus certe essem, nisi singulari te quodam amore prosequerer. qua ratione etiam de me impetrare id potes, ut supra uires nihil non aggredi te auriga moderatoreq; non dubitem. Quamuis enim noui exempli esse penes nostrates uiros cognoscerẽ, ut iurisconsultus etiam historicos pertractaret, tua tamen autoritas præualuit, præsertim quod in hoc ueteres me imitaturum tu quoq; asserebas, quorum Modestinus etiam periochen in Virgilium composuit, idemq; Græce disertauit. Antistius quoq; Labeo nõ iuris scientiæ solum, sed & alijs studijs tantum operæ dedit, ut in eis etiam peritissimus haberetur: quo in albo & Seruium Sulpitium oratorẽ celeberrimum eruditi omnes ponunt, Iabolenumq;, quorum responsis ceu gemmulis Digestorum libri creberrime resperguntur. Iure igitur clientibus horulas paucas subtraxi, succisiuisq; temporibus quantum per frequentes aduocationum occupationes licuit, in amœna hæc Taciti uireta diuerti, tum animi causa, tum ut id quantulumcunque officij est, eius memoriæ impenderem, quo clarior, intellectuq; facilior per docta hominum ora uolitaret. Qua in re

P. An. Tacitus Augustus

Galeacius Vicecomes

in re si tibi satisfacio, summum desiderij mei fructum fero: sin minus, quod tute intristi, tibi, ut in prouerbio, exedundum est, qui me ad intermissa grauioribus negocijs studia paulisper regredi coegisti, in quibus id potuerim, quod canis in balneo. Vale.

EX LIBRO PRIMO.

Legata non ultra ciuilem modū, nisi quod populo & plebi ccccxxxv) præscriptos hosce numeros Tranquillus quadringenties item tricies quinquies significare ostendit. Subaudiuntur autē ex consuetudine loquendi cētena millia, quod infra ex Liuio demonstraturus sum. Extāt adhuc argenrea numismata cum denarij nota x. quorum octo unam unciam pendunt, ut inde cōstet nostris assibus nouem ualuisse denariū, hincq; nummi quoq; Nummus ualorem cognoscamus, quorum quatuor denarius complectitur. idem autem est nummus quod sestertius æris. at mille nummis argenti sestertium neutro genere æstimatur: qua ratione uiginti quinq; coronatos nostros æquabit. Igitur quadringenties cētena millia nummorū, quadringenties centena sestertiorū argenteorū sunt, hoc est monetæ nostræ coronatorū decies centena millia, quibus si addas tries quinquies, hoc est, octuagies septies millies coronatorū cum quingentis, totum legatū quod Tacitus coniunctim, Tranquillus separatim retulit, cōfeceris: & cum tribus po. Ro. xxxv. essent sequitur centena sestertia unicuiq; legata.

Denis in diem assibus animam & corpus æstimari.) Ostendit hic locus denarium decem asses æris esse, quod diurnum stipendium erat militi. quam summam etiam Germani pedites in præsentiarum accipiunt, treis uidelicet coronatos singulis mensibus, hoc est, imperatorias libras xiij. asses x.

Germanicus agendo Galliarum censui intentus.) Quæ regiones ius ciuitatis Romanæ nō habebāt grauioribus tributis uexabātur. censuali enim lege profiteri cogebāt, quot capita essent in qualibet familia, quot iugera terræ, quot seruos quis haberet. sed & de lacubus piscatorijs cēsus soluēdus erat Vlpiano Pauloq; Census iureconsf. Vt hic simpliciter accipiēdus nō sit census, cū numerus ciuiū defertur, unde agnosci posśit q militiæ nomina dare debeāt. Hinc cēsiti, & cēsitores dicti. Censiti

Dum Mecœnati obtemperat, effuso in amorē Batylli.) Fuisse hūc histrionem Censitores ostēdit quoq; Iuuen, molli saltāte Batyllo. Horatius à Mecœnate dilectū quoq;, Batyllus est autor, dum ad Anacreontis puerum cui statuam erexit Polycrates Samius etiam Apuleio id prodente, uidetur allusisse:

Non aliter Samio dicunt arsisse Batyllo
Anacreonta Teium. subsequiturq; ad Mecœnatē scribens: ureris ipse miser.

Tranq. autor est Augustum pro stulto Baceolum dixisse. ipse Bacelum probo, Bacelus quod βάκηλος eunuchus fuerit procerus quidē statura, sed insipiens, ut in prouerbium cesserit Suidę. sed & Batalus odiosus quidam alius & turpis eodem autore fuit. de quo alij multa: hinc Verg. Batale cygnæas repetamus carmine uoces. Batalus Quas dictiones hic congeśsi, ut Acronis, Porphyrionisq; in Horat. Sabellici in Tranq. incuriam detegerem.

Aquilę figi limosa humo nō poterāt.) Dion loculum paruū esse tradit, in quo aquila aurea collocetur: eum longiśsimo conto præfixum in exercitu à signiferis gestari: qui ut facilius impingi terræ posśit, in acuram cuspidem desinere.

Orantibus Florentinis ne Clanis solito alueo &c.) Fesulam quam φαισούλην Florentia Theon appellat, ex Hyadibus unā Fesulæ ciuitati nomen dedisse recētiores scripsere. ea à Gothis diruta, concesśisse ciues in proximam planiciem, & urbem habuisse quæ à flore sibi Caroli Magni munificentia pro insignijs donato, nomen

Florentiæ sumpserit, quę falsa esse nedū hic Taciti locus, sed & alij autores osten dunt. Procopius à Totylla nō potuisse expugnari autor est. Sed & in fragmētis

Florentia Frontini de colonijs ita legitur: C. Cæs. & Ant. & Lepid. III VIR. colonia Florentina deducta à III Viris. adsignata L. Iulia centuriæ Cæsarianæ in iugera cc. per cardines & decumanos, termini rotundi pedales distāt à se in pedes cccc. Meminit & Ptolemęus, ut dubio procul antiquā nobilemq; coloniā extitisse credendū sit, Francorū beneficio minime cōditā. celebrat eā & Pli. 14 cap. 3. & in scholijs Græcis φλωρεντία. quapropter heleboro indigere arbitror qui fluentiā dicūt.

EX LIBRO SECVNDO.

Vigiliæ noctis quatuor Tertia fermè uigilia insultatum est castris.) Hoc est, à 6. hora noctis. Suidas in dictiōe περιφυλακή, quatuor esse uigilias seu φυλακὰς tradit in nocte, quarū unaquæq; treis horas habet. de his Verg. & noctem custodia ducit.

Serica uestis Ne uestis serica uiros fœdaret.) Maximi precij fuisse hanc uestem illud argumento est, quod Alexan. imp. nunq; holosericam induit. Procopius ex Indis Romanos mercatores sericum emere solitos tradit, unde uestis conficiatur, quę olim

Medica Medica dicebatur. Celebratur & à Paulo iuriscōsulto νῆμα σηρικόν tanquam Indica species. Arcadij principis cōstitutione sericobaptæ usus priuatis hominibus prohibitus est, ut ferè suspicer sericas uestes non esse quibus uulgo utimur.

Libero Liberæq; & Cereri ædes dedicauit.) Pro Libera Proserpinā accipiendam arbitror. Diodorus in iiij. autor est, ex Ioue Cererem, Liberum genuisse. in antiquis spectationibus legitur huiusmodi epitaphium,

FAB. ACCONIAE PAVLINAE CF. ACONII CATVLINI V. C. EX-PRAEF. CONSVL. ORD. VXORI V CTI PRAETEXTATI. V. C. PRAEF. ET CONS. DES. SACRATAE APVD ELEVSINAM DEO BACCHO CERERI ET CORAE SACRATAE APVD LAERNAM DEO LIBERO CERERI ET CORÆ SACRATÆ APVD ÆGINAM DEABVS TAVROBOLIÆ ETHIEROPHANTRIÆ.

Coronati compotabant In cōuiuio coronæ aureæ magno pondere &c. Solebāt antiqui in cōpotationibus coronas gestare, ut est apud Aristophanem in Equitib. ubi poeta ὥσπερ (ait) κοννᾶς, στέφανον μὲν ἔχων, δίψῃ δ' ἀπολωλώς. inuehit enim in Cratinū tanq; ebriū & insaniētē. meminit & Diogenianus, unde Plauti carmē in Pseud. Quid ego ui deo: cū corona ebriū Pseudolū tuū. mentio est etiā Athenæo, & alijs autoribus.

Dextræ Et cupere renouari dextras.) Tacitus xviij. ostendit dextras concordiæ signa ultro citroq; destinari ab exercitibus solitas.

Rampses Rampsen Aegyptiorum regē.) Fuisse hunc in ordine 18. Hieronymus & Eusebius autores sunt. cæterum regum illius regionis inenarrabilem ferè opulentiā eo coniectari est, quod Suidas tradit, iccirco memoratu dignum, quoniam Christianę ueritatis dogma summopere adiuuat. fuisse enim Aegypti regem Thulem (corrupte Thuris legitur apud Eusebium) qui usq; ad Oceanum dominatus sit nomenq; insulæ Thyle dederit. hic cū Serapidis oraculum adiuisset, inter cætera rogauit num quisq; esset, uel futurus foret se potentior, cui respondit oraculum,

πρῶτα θεός, μετέπειτα λόγος καὶ πνεῦμα σὺν αὐτοῖς.
Σύμφυτα δὲ τρία, πάντα καὶ εἰς ἓν ἰόντα,
Est deus in primis, mox uerbum & spiritus ipse:
Iuncta simul tria sunt, sed conuenientia in unum.

Dominus Acerbe increpuit Tiberius eos qui ipsum dominum dixerāt.) Tametsi appellatio hæc priscis temporibus uti nimis superba, principibus non adderetur, suadente tamen fœda adulatione tandem quoq; recepta, mox etiam in priuatos transiit. notum est illud Martialis: Edictum domini deiq; nostri, & Plinij in epist. ad Traianum, uocem hanc identidem ingerētis. Sed & Seneca ad Lucil. quomodo

obuios

obuios si nomen non succurrit, dominos salutamus. Mart. quoq; rursus.

Cum te non nossem, dominum regemq; uocabam.

Sed nemo certe felicius, nemo elegantius Græco poeta Pallada, hoc tetrasticho,

ἢν ὁ φίλος τὶ λάβῃ, δόμινε φράτερ εὐθὺς ἔγραψεν.
ἢν δ' αὖ μή τι λάβῃ, τὸ φράτερ ἄπι μόνον.
ὤνια γὰρ καὶ ταῦτα τὰ ῥήματα, αὐτὰρ ἔγωγε
οὐκ ἐθέλω δόμινε, οὐ γὰρ ἔχω δόμεναι.

Negat poeta uelle se dominum salutari, quia nõ habet quod det assentatori hoc modo eum salutanti. Ludit autem similitudine nominis δόμινε & δόμεναι.

Atq; illo prætendente sexaginta dies ad cõsultandũ datos &c.) Crimen adulterij ex lege Iulia publici iudicij est. expectantur autẽ sexaginta dies, quibus maritus in accusatione præfertur. qui si interim neglexerit, adulteræ pater admittitur, hinc alij, iurisconsultis auctoribus. maritus autẽ qui matrimonium suum ita contemnit, ut adulteram uxorem non accuset, lege Iul. tenetur Vlpiano.

EX LIBRO TERTIO.

Post lex Papia Poppæa, quam senior August. incitandis cœlibum pœnis & augendo ærario sanxerat.) Plura sunt capita legis Papiæ. inter cætera uno cauebatur, ut qui coniuges, filios non haberent, quod alter alteri legasset decuma parte fisco applicaretur. Hinc apud Iuuenalem. Iura parentis habes, propter me scriberis hæres, legatum omne capis. debere enim sibi maritum adulter ait, quod filios suo beneficio de uxore gignat. quam ob rem totum legatũ assequitur, quod alioquin ex lege Papia decima parte fiscus accepisset: ut mira sit in illud carmen *Lex Papia* sex interpretum negligentia. Rescriptum autem deinde est à diuis Cæss. Arcadio & Honorio in hæc uerba, Inter uirum & uxorem rationẽ cessare ex lege Papia decimarum, & quamuis non interueniant liberi, ex suis quoq; eos solidum capere testamentis (nisi fortasse lex alia minuerit derelicta) decernimus. tantum igitur post hæc maritus uel uxor sibi inuicem derelinquant quantũ superstitis amor exegerit. est autem hæc lex, titulo de infirmandis pœnis cœlibatus. qui locus Dispunctionum libro 3. à nobis planè diffusiore tractatu explicatus est.

Vti Dianæ Leucophryenę perfugiũ inuiolabile foret.) Fuisse huius deæ hoc *Leucophryene* cognomento aram Athenis quoq; auctor est Pausanias, cui à Themistoclis filijs dedicata statua fuerit. sed fani quod in Magnetibus sit pulchritudinem amplitudinemq; Strabo in xiiij. exequitur.

EX LIBRO QVARTO.

Nam patritios confarreatis parẽtibus genitos.) Legitima matrimonia ab anti *Confarreati* quis ita celebrabãtur, ut farreum libum communicarent, & degustarent. Festus & Boethius auctores. Apuleius quoq;, talis, inquit, mulieris publicitus matrimonium confarreaturus. meminit & Dionysius Halicarnaseus.

Celium appellitatum à Cele Vibenna &c.) Querquetulanam portã à querquetis dictam, etiam Festus scribit. cæterum hic locus sic fortasse emendabitur. *Celius* Cælium appellitatum à Cœle Vibenna, qui dux gentis Etruscæ cum auxiliũ aduersus Sabinos præbuisset, sedẽ eam acceperat à Tarquinio. cum Sabinis enim tunc belligeratum Festus quoq; scribit, & Dionysius.

Cæsar solennia incipientis anni Kal. Ianua, epistola precatus.) Caius de uerborum significatione post, diem, inquit, tertium Kal. Ianuariarũ uota pro salute principis suscipiuntur. meminit huius rei Plin. Cæcil. ad Traianum.

EX LIBRO QVINTO.

Sacrificantibus cũ hic more Romano suouetaurilia daret.) Corruptus locus est, ut reponendum suspicer Solitaurilia. Sunt hæc sacrificia quibus tres diuersæ *Solitaurilia* hostiæ imolantur, taurus, aries, uerres. Sic dicta, quod integri corporis hæc anima

 lia

lia sint. Solum Osca lingua totum significat. Festus, hinc solopychium Catullo. erũt fortasse quibus nihil immutandũ uidebitur, ut uox sit composita à sue, oue & tauro. sed certe nimis insolens est compositio.

EX LIBRO XI.

Preuaricator Cognita praeuaricatione.) Praeuaricator dicitur qui cum reo colludit. Marcellus ad S.C. Turpil. accusatorũ, inquit, temeritas tribus modis detegitur. aut *Calumniari* enim calumniantur, aut praeuaricãtur, aut tergiuersantur. calumniari est falsa cri *Preuaricari* mina intendere. praeuaricari est uera crimina abscõdere. tergiuersatur qui in uni *Tergiuersari* uersum ab accusatione desistit.

CCC. nummorum millibus.) Haec summa nostro aere decem millibus ducatorum ualet, quandoquidem illud constat, mille nummis sestertium argenti aesti mari, esse autem sestertium libras duas & semissem, hoc est uncias argenti XXX. quae plus minus XXV. nostros coronatos aequant precio.

Lex Titia Legem Titiam flagitat.) Hac lege tenebãtur aduocati qui mercenariã clienti bus operã praestabant. inuehitur Ausonius in mollitiem iurisconsulti, eumq; deri det, quod legẽ Titiam non metueret. quod enim indoctus erat nihil lucrabatur.

Vsq; ad dena sestertia.) Iurisconsulti tradũt licere aduocato in singulas causas pro honorario centũ aureos accipere. hanc summã eandem cũ H—S x. arbitror, cũ centeni nummi aureo pensentur, & decẽ sestertia decẽ millibus nummorũ sestertiorum ualeant. qua aestimatione cõsequens est aestimari aureũ antiquũ unde cim libris, assibus quinq; nostris, hoc est, duobus ducatis coronatis cum dimidio.

Praefecturae Proximas praefecturas corripiat.) Varia huiusce dictionis est significatio. Agenius Vrbicus libro de controuersiis agrorum, praefecturas eos agros dici auctor est, qui cũ alterius iurisdictionis essent, principis placito alicui ciuitati ascribuntur. Sunt & praefecturae dictae, munia praefectorum. Ausonius. Praefecturarum titulo tenuere secundo. Sunt enim quatuor dignitatũ in iure ciuili ordines, *Illustres* illustres, spectabiles, clarissimi, perfectissimi. ex his praefecti sunt spectabiles. ut me *Spectabiles* rito dictum sit, secundum his titulum dari. Sed & non absimili significatione in *Clarissimi* Assyrijs & Medis praefecturae erãt. sic enim uertit Pli. quas Graeci νομοὺς, Herodo *Perfectissimi* tus etiã στρατηγίας appellauit, ut Lau. Valla infelicissime portiones transtulerit.

Curt. Rufus De origine Curtij Rufi.) Sunt qui opinentur historiã rerũ ab Alex. gestarum huius esse, qui uulgo Q. Curtius citet, defendũtq; indeprenso testimonio, obser uasse scilicet in antiquis codicibus. ipse Angleriae apud Verbanũ, arã marmoreã pluribus signis illustrẽ uidi, cũ titulo Q. Curtij sextumuiri, à quo fuisset dedicata.

EX LIBRO XII.

Nomen Rogata lex qua in familiã Claudiam & nomen Neronis transiret.) Eum adoptionis morẽ attingit, quę per arrogationẽ fiebat. de qua etiã Gellius. Caeterũ & nomen hic pro gentili familia accipitur. Cincius, & Cic. in Topicis, gentiles, inquit, mihi sunt qui eodẽ nomine uocãtur. Val. Max. auctor est à Q. Metello eius dem nominis uiros exhaeredatos, hoc est, agnatos, gentilesq; suos: ut inde existimem, in tribus Ro. nominibus, ut C. Iulius Cęsar, nomẽ Iulij familiã significare. quo exemplo mihi nomen erit Alciatus, Andreas magis cognomini quadrabit, quàm praenomini, licet nemo non contrarium opinaretur. Sed aliàs latius.

Praedationibus & uectigalibus auxerat.) Non hic accipienda arbitror tributa *Vectigales agri* quae ob res urbi inuectas, euectasúe soluuntur, sed potius agros uectigales intelli gendum. Scribit Iulius Fronto in opusculo de limitibus agrorum, solitos ueteres quos agros de hostibus capiebant, alios ueteranis in praemia assignare: in alios colonias deducere: quosdam mancipibus in longum tempus locare ut annuam aliquã mercedem principi darẽt: hos uectigales dici. Auxerat igitur his regnum Vannius. non tributis aut portorijs, quibus Germanos nunq; atteri potuisse, au

ctorum cōsensu traditur, in hoc sensu uectigaliū mentio est etiam iurisconsultis.
Sycambri traiecti in Gallias fuere.) In Menapijs consedisse, ex auctorum lectione deprendi, ut hi sint qui nunc Geldrenses quasi Galli rhenenses uocantur, Nimagum Venloemq́ pagos habent, & Vahalem Rheni attingunt. *Sycambri* *Geldrenses*

Agrippinam imperatore genitā, sororē & matrē & coniugē eius qui rerū potitus sit &c.) Si imperatorē quales erant ante occupatā remp. accipiamus, nō ita magnū erit exemplū: si pro principe falsum: quādoquidē Germanicus Agrippinæ pater dominationē nunq̄ assumpserit. Igitur sciendū inter Cæsares & imperatores & Augustos multū interfuisse. Cæsares dicti qui Augustæ maiestatis hæredes designati essent, administratione rerū illis interdicta, nisi aliquā fortasse prouinciā Augusti iussu administrādā haberēt. hinc nulla eis donatiui militibus dandi facultas erat. in comitatu eos solū habebāt, quos princeps tribuisset. Paulo maior imperatoris dignitas, qui licet infra Augusti fastigium positus, eiusq́ arbitrio bella gereret, summā tamen potestatē in magistratus inq́ milites habebat, iusq́ illi indicēdi belli erat. solo itaq́ imperatoris nomine decoratus fuit Germanicus. Sicut à Galba Piso Cæsar solum nūcupatus est. Cæsarū imperatorumq́ creandi potestas militibus concessa. primum Maximinū posthabita senatus auctoritate milites Augustum fecere. Hæc ex Amiano, Lampridio, & constitutionibus. *Cæsares* *Imperatores* *Augusti*

Refertur de pœna fœminarū quæ seruis cōiungerentur.) Senatusconsultum hoc Claudianum in iure appellatur, cuius quoq́ mentio in institutionibus.

EX LIBRO XIII.

Regnum lusu sortientium euenerat ea sors Neroni.) Iulius Pollux onomasticon nono, lusum quendā describit, qui βασιλίνδα dicatur, cū ducta sorte aliquis fit rex. & is quidpiā difficile ministro qui sorte pariter obtigerit, imperat. de hoc intellexisse Tacitum dubioprocul existimo. Sicut & Trogum in primo.

Quin & duas manumittendi species institutas.) Tradit Tacitus eos qui uindicta manumissi sint, ex ingratitudine in patronos in seruitutē non reuocari. quod ex Constantini magni constitutione falsum ferè conuincitur. Quod si is, inquit, qui nostro consilio uindicta liberatus est, post cohertionem pœnitentia dignum se præstiterit, ut ei ciuitas Romana reddatur, non prius fruatur beneficio libertatis quàm si hoc patronus eius oblatis precibus impetrauerit, L. Si manumissus C. de lib. & eorum lib.

Ingenuitatis iudiciū.) Quo pronunciabatur aliquē nunq̄ seruiuisse, sed liberis parentibus natum: is enim proprie ingenuus dicitur iurisconsultis, iuxta illud Theognidis, φύεται . οὐδέποτ' ἐκ δούλης τέκνον ἐλευθέριον.

Sestertiū quadringenties.) Subintelligenda sunt centena millia. Liuius lib. 4. Punici belli: cū deessent nautæ coss. ex S. C. edixerunt, ut qui L. Aemilio & C. Flamminio cēsoribus millibus æris quinquaginta ipse aut pater eius cēsus fuisset usq́ ad C. millia, aut cui postea tanta essent facta, nautā unum cū sex mensiū stipendio daret. qui supra centū M. usq́ ad ccc. millia, treis nautas cū stipendio annuo: qui supra ccc. millia usq́ ad decies æris, quinq́ nautas: qui supra decies, vij. quibus uerbis ostenditur, decies æris, decies centena millia æris significare: ut hic non parum mirer, quemadmodum oculatissimus uir Budæus præuaricatus sit.

Factum S C. ultioni & securitati.) Vocatur id in iure ciuili S C. Pisonianum. Cuius Paulus meminit dig. lib. xxix. titulo ad Syllanianum. L. S C. Pison.

EX LIBRO XIIII.

Collegia quæ cōtra leges instituerāt dissoluta.) Legē Solonis intelligit cuius uerba Caius refert in tractatu de colleg. illicit. ἐὰν δὲ δῆμος, ἢ φράτορες, ἢ ἱερεῖς ὀργίων, ἢ ναῦται, ἢ συσίτιοι, ἢ ὁμοτάφιοι, ἢ θιασῶται, ἢ ἐπὶ λείαν ἰόμενοι, ἢ εἰς ἐμπορίαν ἢ τί αὐ τούτων διαθῶνται, πρὸς ἀλλήλους κύριον εἶν, ἐὰν μὴ ἀπαγορεύσῃ δημόσια γράμματα. Pu-

teoli ius coloniæ & cognomentũ à Nerone adipiſcunt̃. In fragmẽtis quibuſdam Iulij Frontini de agrorũ limitibus, & iuriſdict. ita legitur: Puteolis colonia Augusta. Auguſtus Nero deduxit, ex uno latere iter P. R. debetur pedũ xxx. ager eius in iugeribus ueteranis, & tribunis legionarijs eſt adſignatus. cognomentũ igitur Auguſtæ acceperat puteolorum colonia à Nerone.

Tabularij *Tabelliones* *Catoliciani* Fabianus tabellarius obſignat.) Hi tabelliões uulgo dicunt̃. lege antiqua erãt pars decurionũ & Reip. rationes cõficiebant. recẽtiores Cęſares uidentur noua uoce hos Catolicianos appellaſſe.

EX LIBRO XV.

Alpes Cæſar nationes alpium maritimarum in ius Latij tranſtulit.) Locus hic admonet ut uaria alpium nomina attingam, quando eorum qui de his ſcripſere etiam
Pœnæ ex recentioribus, diligentiam non ſatis probem. Igitur alpes Pœnas ipſe eas eſſe opinor per quas ex Druentia flumine recta in Italiam tenditur Brigantionem
Graiæ uerſus & Ferietam. quæ uia noſtro quoq; tempore eſt frequens. Graias uero eſſe quæ & maritimæ, quod per eas Hercules iuerit, ubi etiam Monœci portus, illi sa
Cottiæ cer, ut auctor eſt Amianus libro 15. Coctias autem exiſtimauerim, quâ à Seguſio oppido per Centronas itur: tametſi recentiores, ut Paulus Diaconus & Georgius Merula Coctias eſſe exiſtiment, in quibus Bobium urbs eſt. quod antiquis auctoribus nõ eſt probabile. Sed & Coctias appellatas quandoq; etiam Iulias non falſo fortaſſe aliqui tradunt, quod in eas per Tricaſpinos eatur. Belloueſum au-
Iuliæ tem per Tricaſpinos in Iulias alpes ueniſſe, Liuius eſt auctor. Sed & nõ male Iulias Tacitus appellat alpes, quæ uerſus Carnos ſunt, unde & Iulium Carnicum, & Forum Iulij, quâ ex Venetia in Noricum itur. cui ſententiæ ex recentioribus
Rheticæ adſtipulatur Sabellicus in Aquileien. Hiſto. Sunt & Rhæticæ alpes, quibus in Rhætos uadimus, quos uulgo Chriſones uocãt, incipiunt ab Adya monte (Straboni corrupte legitur nũc Adula, nunc Aduela) id eſt, inacceſſo, uernacula sim-
Adyla mons plicitas montẽ Bralium nuncupat in Volturena, ſeu ut imperiti, in ualle Telina,
der Gothart & in Venetiam protenduntur, donec Ocræ ſubeant. Lepontiæ adhuc ſeruant
Lepontiæ nomen, ſunt in Suitentibus, quâ Claronã ex Bilitionis caſtro rectà tendimus. In
Summæ alpibus quas Cæſar in commentarijs, Summas appellat cum cæteris conuenio.
Sant Bern Sunt inter Sedunos & Veragros ubi & octodorus eſt pagus, quem ſancti Mau
barts berg ritij uocant. Cæterum quamuis hæc noſtra ſententia uideatur plurimis auctoribus congruere, non arbitror omittendum, eſſe etiã qui refragentur, quando Ptolemæus inter Adulam & Ocram pœnas alpes collocet, quo in loco eſſe Rhetica iuga ipſe prodidi. uerũ ex Plinio illius ſententia confutatur, qui de Graijs & Pœninis in Salaſſos deſcendi tradit: ut fortaſſe Pœninæ alpes illic incipiant & desinant in maritimas, ſi Amianũ ſequimur. Eſt & adhuc Suitenſibus qui uulgo eorum ſermone alpes Grey dicatur mons, quâ Friburgum tendimus. Ipſe inter ueteres non omnino cõſtitiſſe harum nomenclaturam exiſtimo. Nam & Plinius in Lepuntijs diſſidere ferè uiſus eſt, qui cum Coctiana iuga Centronibus uicina tradidiſſet. Graijs alpibus aut eaſdem aut certe contiguas Lepuntias mauult. quod nõ probò, cum longe grauior ſit auctor Cæſar, unde noſtra ſententia fulcitur, & Plinius non affirmet, ſed aliorum relatione ex etymo innuere uideatur.

EX LIBRO XVI.

Calpurnius Fabatus eques Rom.) Fuit hic patria Nouocomenſis, C. Cæcilij
Iouius Benedictus Plinij Proſocer. eius antiqua memoria adhuc Comi uiſit̃ Iouij Benedicti. V. Cl. opera, eruto monumento in hæc uerba: C. CALPVRNIVS L. F. O. V. F. FABATVS. VIVIR. IIIIVIR. I. D. PRAEF. M. PRAEF. PRAET. TRIB. LEG. XXI. RAPAC. PRAEF. COHORTIS VII. LVSITAN. ET. NATION. GETVLI. CARSEN. QVAE SVNT IN NVMIDIA FLAM. DIVI AVG. PATRIMONIO. T. F. I.

Cladem

Cladem Lugdunensem quadragies Hs.solatus.) Aestimatur hæc summa centum milibus ducatorum nostræ ætatis.

Ludis cesticis ab Antenore institutis.) agonas pugilum institutos posset quis credere, quando cestus manibus inducti appenso plumbo pugilum instrumenta *Cestus* sint Maroni & Flacco. Cæterum quid ad rem faceret habitus Tragicus? nisi immutatam longo seculo ludorū formam quis crediderit, aut cesticos dictos quod habitu mulierum uiri in his exercerentur. κεστὸν Veneris uestem proprie esse in *Cestici ludi* scholijs Græcis traditur, sed per abusum cuiuscunque mulieris indumentum dici, ut in epigram. ἁ κεστοῦ φουνδίζα μαγείστρα. erunt & quibus arridebit, ut xysticos ludos legamus, quod non probo.

EX LIBRO XVII.

Aegyptum regebat Tib. Alexander eiusdem nationis.) Hunc lacerari satyrico carmine crediderim, Atque triumphales inter quos ausus habere Nescio *Tib. Alexan.* quis titulos Aegyptius, aut Arabarches. Eusebius enim libro ij. sacræ historiæ Arabarchen fuisse hunc Alexādrum scripsit, idem & Iosippus in antiq. Iud. xx. lib. apud quem Rufinus inepte Arabarchen interpretatur salis præfectum quasi ἁλαβάρχην legerit. Extat Imp. Val. Grati. Theod. in hæc uerba constitutio, Vsurpationem totius licētiæ submouemus, circa uectigal Arabarchię per Aegyptum atque Augustaneam constitutum, nihilque super transductione animalium uendicari permittimus. quę uerba indicant Arabarchen præfectū fuisse & scripturarium *Arabarches* exigundo uectigali de pecuarijs, quæ ex Arabia in Aegyptum deuehebantur: ut sit illud nomen officij publicanorum. merito ergo Iuuenal. Alexandrum taxans, & officij uilitatē obijcit. ut non iniuria damnandi sint qui simpliciter mollem accipiunt, idque editis annotationibus probant. quapropter & in epist. M. Tullius ad Atticum appellat Arabarchen, M. Antonium quasi Aegyptium publicanū. extorquebat enim ab illis ingentia uectigalia, unde pecuniam cōflaret, quam deinde prodigeret, ut est apud Plutarchum.

Annulis donatū libertū.) Paulus iuris autor, Qui ius, inquit, aureorū annulorū impetrauerit, ut ingenuus habetur: ideoque rescripsisse diuū Adrianū Vlpianus *Ius annulorū aureorum* scribit. cōcedebat aūt solus imperator etiam fœminis, ut natalibus restituerētur.

Quotiēs Galba apud Othonē epularetur, cohorti excubias agēti uiritim centenos nūmos diuidebat. Tranq. aureum dare solitum tradit: ut inde fortissimū sit argumentū centum nūmis æstimari aureū. Barbium Proculum Tesseranū speculatorem.) Fortasse Tesserariū, Modestinus in re militari sic appellari eos scribit, *Tesserarij* qui præcepta Impp per cōtubernia significāt. In antiquis inscriptionibus Comi, Tesserarij dolabrarijs iunguntur pago cliuio. Amianus Marcellinus lib. xiiij. aurigariā, inquit, aut artem tesserariā profitentur: ut cōiectura ducar, esse qui quod uulgo uocāt intarsiatum faciunt, quos recentiores Cæss. diametarios uti suspicor *Diametarij* appellāt. Virginiū equestri familia Cæc. Plin. uicina Como urbe genitū Virginiū tradidit, quapropter secū habuisse cōiunctas possessiones, tū suæ uillæ nomē Alsiam, ut dubio procul Virginius Mediolanensis fuerit. quod ostendūt frequen *Alsia* tia marmora quæ passim hoc occurrunt Virginij nomine inscripto. Sed & Alsia adhuc seruat nomen in Varisiensi præfectura, unde & familia est mea.

Superior Germania.) & Paulo inferius. Belgica & Lugdunēsis Gallia.) Amianus scribit ita diuisas Galliæ Germaniæque prouincias. Prima Germania Mo- *Germania prima* gunciaco Argentoratoque nobilis. secunda Germania in qua Agrippina & Tungri. Prima Belgica Mediomatrices & Treuiros habens, tum secunda, Remos, *Secunda* Sequanos, Ambianos cōplexa. Hinc Lugdunensis prima, Senones, Bituriges, Lugdunum, Augustodunum: Secunda Rotomagum, Mediolanum, Tricastinos alpes continebat. Eodem modo & Aquitaniæ fines distincti.

Quotidianis

Quotidianis alpibus Italiam irrumpere. Nemo opinor uel semidoctus non cognoscet Coctianis legendũ: ut inde eorũ sententia cõfutetur, qui Genuã quoq; in Coctijs esse dixerunt. nec enim illac transisse Vitellianos quisquam prodidit.

Heluetiorũ se-des qui tenue-rint olim, & teneant hodie Heluetij Gallica gens.) Eutropius eorũ sedes à Quadis occupatas satis ostendit. ut suspicer omnes deletos cũ Quadi Marcomaniq; sub Aureliano in Italiam prorupere. extat adhuc in eis uallis Marcomana nomine. Periere & illi. atq; ab Alamanis(colluuies Germanorum erant)superati, in eorum nomen concessere. à Theodorico deinde Gotho uicti, Francis ex fœdere dediti sunt. aucti demũ Saxonum accessione, quos ob uiolatã pluries fidem sedibus eiectos Charolus Magnus in alpes coniecit, Suitenses cœpere dici. paruere deinde regibus Germanorum. Centum ferè anni sunt, cum se cæsis præfectis in libertatem asseruere, cum cæde repressis Cęsaribus. Hac ætate prima illis peditatus gloria. A Philippo Vic. quod deletis cohortibus dedecus subierant, frequẽtibus nunc uictorijs recuperauere, nisi quod & memorabili prælio sua inter se perfidia in suburbanis Mediol. à Francisco Francorum rege cæsi, superbos titulos deponere rursus coacti sunt.

Iulius Cordus.) Existimo castigatiorem lectionẽ esse Manlius Cordus. Extat Bononiæ post Petronij fanum tumulus in hæc uerba: Q. MANILIO C. F. CORDO TR. LEG. XXI. RAPAC. PRAEF. EQVIT EXACT. TRIBVIT. CIVITAT. GAL. FAC. CVR. CER. LIB. AGR. P. XLIX. IN FRO. P. XLIX.

EX LIBRO XVIII.

Neq; abhorrebat à Berenice iuuenilis animus.) Fuisse hanc forma conspicuam quodam disticho Asclepiades in eius imaginem scribit, si modo de eadem sensit. nam & aliæ hoc nomine celebrantur,

κύπριδος ἅδ' εἰκὼν, φέρ' ἰδώμεθα μὴ Βερενίκης.
διστάζω ποτέρᾳ φῆ τις ὁμοιοτέραν.

Ambigo an hæc Veneris sit imago, uel Berenices.
Sit mage utri similis hospes amice refer.

Conditorẽ templi regem Venerianum uetus memoria, quidam ipsius deæ nomen id perhibent.) Id regis deæq; nomen nõ facile quenq; offendas qui in promptu habeat. ipse Vraniũ lego. unde Paphia Venus Vraniæ nomen sumpsit. Pausanias in Attica Vraniæ Veneris templum extitisse autor est, quam mortalium primi Assyrij coluerint, mox Paphij, deinde Phœnices qui Ascalonem Palestinæ incolunt. à quibus edocti Cytherei hisdem sacris initiantur. sanè huius Paphij templi fusius meminit Lucianus dialogo qui inscribitur, ἐρωτες.

Pagani Pagani,) Vox hæc in iure magis frequẽs quàm in cæteris autoribus, accipitur eo significatu ut omnes comprehendat qui milites nõ sint, à pagis, id est, oppidis

Semipag. deducta. qua ratione Persium credibile est semipaganũ se dixisse, quasi semimilitem se fuisse denotaret, & icciro nõ plene poeticam quæ pars umbratica est edoctum alioquin me non latet, pagum prima origine à fonte dictum. πηγή.

Ad xij. à Cremona locus Castrorum uocatur.) Paulus Horosius Castoris uocari eum locum est autor.

Legionum nomina Legio una & uigesima, cui nomẽ Rapax, ex parte Othonis prima Adiutrix.) Indebãtur hæc cognomina legionibus fortuito, & plerũq; arbitrio imperatoris, unde & primam legionem Mineruiæ nomen habuisse Spartianus scribit, sed & in ueterũ marmorũ inscriptionibus hæc earũ cognomina reperi, ut secũda legio Italica, Germanica Parthicaq; sit dicta, iij. leg. Augusta, Cyrenaica, prætoria, Gallica. iiij. Macedonica. v. etiã Martia. vi. Ferratensis & Gallicana. vij. Claudia Geminia Gamilensis. ix. bis Augustalis. x. Fretensis Geminia. xi. Apollinaris, sicut & xvi. sed & legio xx. uictrix. xxij. primigenia. xiij & xiiij. Geminia quandoq;,

& Ger

& Germanica xxx, & xxxij Virginia. cæterarum nomina adhuc non comperi.

Causa fingendi fuit, ut diplomata Othonis, quę negligebantur, lætiore nuncio reuiuiscerent.) Institutũ erat ab imperatoribus, ut certis locis dispositi haberẽtur equi, quorũ mutatione celerrime possent rerum gestarum nuncij ad Cęsarem ex prouincijs uenire, non dabatur aũt hic cursus publicus, nisi ei qui sacrũ diploma haberet, ut uidelicet ante cæteros omnes, quicquid gererẽt imperator sciret. qua propter præsides prouinciarũ nisi ex magna causa priuatis diplomata nõ conce- debant. quod ostendit Plin. Cæcil. in epistolis ad Traianum. Venuleius iuriscon sultus, Non debet, inquit, felici diplomate usus, omni tempestate cõtempta con tinuare iter diebus & noctibus. Ex his clarissimus redditur Cor. Taciti hic locus *Sacrum di- ploma*

EX LIBRO XIX.

Hostilia.) Vicus olim Veronensiũ, nũc Ferrariensis agri nomẽ seruat. Tacitus annuere uidetur paludibus Tartari fuisse proximã, cũ ferè per lx. miliaria distet. eam Padus alluit, non longe est à Vitelliana, quam uulgares Viadanam uocant. *Hostilia* *Vitelliana*

Magnitudine eximia balista.) Formã Balistæ explicat lib. ultimo Vitruuius, Vegetius quoq; quædã addit. hi omnes saxa tantũ balistis iaci autores sunt cum Tacito, sed dein mutata quoq; forma est. quapropter in cõmentarijs Theodosij schema balistæ quadrirotis uidi, cum interpretatione qua ostẽditur, sagittas ex ea coeptum fuisse iaculari. Clauarium donatiui nomen esse Tacitus autor est. ipse clauem in constitutionibus Cæsarum legi, nomen cuiusdam indictionis extraor dinarijq; tributi esse. quapropter lib. xij. Cod. Iust. titulus est in hæc uerba: de præ toribus & collatione, & gleba & claui, & Pholle, & vij. Solidorum functione. *Balista* *Clauarium*

EX LIBRO XX.

Tunc fatum & ira dei uocabatur.) Caius lib. x. ad edictũ prouinciale. Vis, in- quit, maior quam Græci θεῦ μῆνιν uocant. uidentur enim autores quicquid gra- ue, quicquid horriferũ mortalibus accidit, diuinæ iræ adscribere. cuius rei ex Ho- mero Apollonioq; aliquando plura. *Ira dei*

Iussu magistratuum.) Decuriones intelligit. hi enim proprie magistratus mu- nicipales sunt iurisconsultis. *Decuriones*

Sestertiũ sexcenties.) Quindecies centena millia ducatorũ quantitas huius pe (cuniæ æquat.

Pontem Nauæ fluminis abruperat. Non celebratus hic flu uius ab autoribus est, solum Ausonium mentionem eius facere deprehendi. Transieram celerem nebuloso flumine Nauam. *Naua*

Pleriq; ditem patrẽ insignibus quæ in ipso manifesta.) Non explicat Tacitus huius dei formam, quam in sacra historia Rufinus ex Eusebio sic exequitur. colu isse Chaldæos ignẽ & per Asiam circuntulisse, ut cũ cæterarum gentiũ dijs con- grederetur. cumq; cætera idola uel lignea, uel ex metallo essent, facile uictor ignis ea uel comburebat, uel liquabat. quapropter suo deo metuẽtes Aegyptij sacerdo tes, tale quippiã commẽti sunt. Hydriæ in Aegypto fieri solent crebris minutisq; admodũ foraminibus, quibus aqua defluẽs defecatior lympidiorq; redditur. harũ unã eiecto priore simulacro columnæ imposuerunt, caputq; addiderunt, & cera obtusis foraminibus repleuerunt aqua. sic aduenientibus Chaldæis cũ ignẽ statuę circũdedissent, liquefacta cera demanãtibus aquis extinctus est, uictorq; hoc po- tissimũ modo Aegyptius fuit. hinc eius effigies perexiguis erat pedibus, attracto collo, uentre tumido, dorso tereti hydriã planè referens. addit Canopi fuisse simu lacrum, ut merito quis credere posit diuersam ab ea statuã, quam Tacitus refert.

EX LIBRO XXI.

Vitis aurea templo reperta Liberũ patrem coli argumẽto est.) Bacchum à Iu dæis cultũ Plutarchus in sympositis tradidit, appellatumq; eorum lingua σάββον

unde ſabbati nomen, quam ſententiam Iudæi ipſi etiamnum derídiculo habent. Mirum autem eſt qua impietate Tacitus Hebræorũ hiſtorias peruertat,& quod dei opt. Max. ope factũ eſt, à miraculi admiratione díducat, tum quæ dei ſunt, hu manis uiribus adiudicet.

IN DIALOGO.

Hermagoras Quicquid aridiſſimis Hermagoræ & Apollodori libris.) Hermagoras Aeoli des Carion cognomine, ſcripſit rhetoricos libros VI. de accurata oratione, de elo cutione, de decore, de figuris. docuit Romæ poſt Cæcilium ſub Auguſto. fuerũt *Apollodorus* & alij illi cognomines, quos referre nihil attinet. Apollodorus Pergameus Cæſa ris Auguſti præceptor & familiaris, ſcripſit rhetorica, & nouæ hæreſeos fuit au tor. ex Suida & Strabone.

IN AGRICOLÆ VITA.

Cetra Et breuibus cæteris miſſilia noſtrorum uitare.) legendum Cetris, eſt enim ſpe cies ſcuti Verg. & Grammaticis.

IN LIBRO GERMANORVM.

Danubius præcipiti & excelſo montis Arbonæ iugo oritur.) Auſonius igno tum Danubij fontem eſſe ſcribit.

Danubius penitis caput occultatus in oris.

Apollonius ab hyperboreis naſci eum cecinit manifeſto commento. ſed omnino Taciti uera eſt ſentẽtia, ſi nõ Arbonæ ſed Arnobi legatur. in eius enim radicibus oriri iam notiſſimũ eſt prope Hercyniam ſyluam: uulgo ſyluæ nigræ nomen ſer uat, ex aduerſo Rauracum, quorum oppidum eſt Baſilea. Arnobi Plinius Ptolo mæusq; meminit. De hoſtijs quoq; non eadem ſentiunt autores.

Boiemi Boiemi.) Populos hos eſſe Germaniæ, non Tacitus tantũ, ſed & Ptolemæus autor eſt. Hi ex Germanorũ inſtituto ſedes mutauerũt, montanosq; locos occu pauere iuxta Albis fluuij fontes. Seruatur adhuc nomẽ. ut Pium Pont. non parũ admirer, de eorum origine fabuloſa quædã memoriæ prodentẽ, & id in hiſtoria.

Longobardi Langobardi.) Ex Scandauia inſula ueniſſe Paulus diaconus ſcribit: à barbæ longitudine, quod eam promitterent, dictos exiſtimauit Georgius Merula: addit quiſquis fuit Theodatus, cũ Vuinili dicerentur, cumq; Erulis cõgredi pararent, deæ cuiuſdam Godæ impulſu mutaſſe nomen. quæ omnia fabuloſa ſunt, quan doquidem puri puti Germani fuere, barbara appellatione nuncupati, quæ de La tino idiomate minime ſit trahenda. Chriſtianos ætate ſua fuiſſe Procopius, non uno in loco eſt autor, cum recentiores omnes in Italia ſuſcepiſſe fidei rudimenta perquam incurioſe ſcripſerint.

Annotationum Andreæ Alciati Mediol. in
P. Cor. Tacitum equitem Ro. Finis.

ELENCHVS IN ANNALES RELIQVOSQVE LIBELLOS COR. TACITI, NON omissis imò recognitis hijs, quæ prius addiderat Beat. Rhenanus.

Dignissimum est obseruatu, Germanos non dictos esse, quod tanquam fratres forent Gallorum, ceu docti multi hactenus crediderunt, sed quod egregios uiros præstiterint. Est enim mere Teutonica dictio ex particula gar seu ger, quod totum seu robustum (unde & Charoli nomen) & man quod uirum significat conflata. Valde autem maioribus nostris arriserunt à mano deductæ appellationes. Sic enim Marcomani dicti sunt, sic Alemani, sic Nortmani. Siquidem cum à se ipsis inuento nomine fuerint uocati, ceu scribit Tacitus, uerisimile est id uocabuli patriam linguam referre. Nisi uero quis putat ueteres Teutonas tam elegantiæ fuisse studiosos, ut legatos Romam miserint nomen à Romano senatu quo se uocarent petituros, elegans scilicet & merè latinum. Non tam belle conueniebat inter Teutonas & Romanos. Quin uerisimile est si quod uocabulum Romani indidissent, non accepturos fuisse

Marcomanni

Trebellius

FINIS.

12

BASILEÆ IN OFFICINA FROBENIANA PER
HIERONYMVM FROBENIVM ET NICO
LAVM EPISCOPIVM, AN.
M. D. XLIIII.

INDEX TERNIONVM

aa bb cc dd ee ff. a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t u
x y z. A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V.

Omnes terniones.

FRO
BEN